ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin. Privatim Docens.

TOMUS I.

Berolini 1831.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Joannis

Commentariorum

Pars I.

Ex

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Praefatione Augusti Neandri

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Prolegomena Animadversiones Excursus Indices

Et Glossarium

Adjecit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theol. Licent. in Univ. Litt. Frider. Guil. Berolin.

Privatim Docens.

Berolini 1831.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

Πῶς — δύναταί τις πιστεύειν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεύεσθαι μᾶλλον ὁ Θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος θέλημα;

Orig. Comm. in ev. Joann. Tom. X. p. 368.

...IELI AMADEO NEANDRO

...GIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTORI SUPREMO SENATUI ...CLESIASTICAS ET SCHOLASTICAS PER REGNUM BO-...UM MODERANTI A CONSILIIS INTIMIS SUPERINTENDENTI ...RALI PROVINCIAE BRANDEBURGICAE PRAEPOSITO ...NIAE AD SPREAM PASTORI AD AEDEM ST. PETRI ...ARIO EQUITI ILLUSTRI AQUILAE RUBRAE CLASSIS TERTIAE ETC. ETC. ETC.

...UTORI PATRIS INSTAR ME FOVENTI

PATRI OPTIMO

...DOFREDO LOMMATZSCHIO

...GIAE ATQUE PHILOSOPHIAE DOCTORI DIOECESEOS ...MONTANAE EPHORO ORDINIS MERITORUM IN SAXONIA REGIA CIVILIUM EQUITI

HASCE

STUDIORUM PRIMITIAS

D. D. D.

PIETAS EDITORIS.

PRAEFATIO.

Lommatzschio nostro quum ipse auctor fuerim editionis hujus Operum Origenis suscipiendae, deesse non possum votis ejusdem, qui a me petiit, ut, quae mihi viderentur, huic editioni praefarer. Opus hoc, quod amicissimus Lommatzschius perficiendum suscepit, commendatione mea non eget, quippe quod plurimorum inter *Theologos eruditos* votis jam diu certe desideratum se ipso se commendat. Etenim non est quod moneam *Viros eruditos* de utilitate maxima, quam rerum theologicarum studiosi Origenis e lectione continua atque diligenti percipere possint. Quot et quanta ad historiam textus et canonis Novi Testamenti, ad historiam hermeneutices et exegeseos, ad historiam denique dogmatum Christianorum accurate cognoscendam emolumenta! Sed quam difficilis usque adhuc ad hos fructus uberrimos e studio scriptorum Origenis percipiendos compluribus fere inter Theologos fuit accessus ob summam talis horum scriptorum, qua commode uti licuit, editionis raritatem! Editio enim illa Ruaei *opera comparata, nonnisi paucissimorum* manibus *volvi potuit. Egomet ipse quum* Origenis in D.

Joannis evangelium commentarios juvenum theologorum quorundam societati interpretandos proponere vellem, hac difficultate impeditum me persensi. Haec primum causa me impulit, ut cum Lommatzschio dilectissimo de commoda librorum Origenis editione procuranda agerem. Atque hic vir, quo est in omnia, quae ad literas sacras juvandas faciunt, studio acerrimo, non solum ad hoc opus suscipiendum promptissimum se praebuit, sed et summa cum industria atque diligentia in eodem persequendo versatur.

Versione scriptorum Origenis Latina ejusdem lectores absque ipsorum incommodo carere facillime possunt, at vero, ni fallor, *glossarium*, quod huic editioni decus haud exiguum accedet, permultum conferre poterit ad lectionem Origenis a plurimis difficultatibus liberandam eamque promovendam. Flagitat horum librorum tractatio philologica, ut prospere succedat, *Winerum* suum. *Cujus* ut *Viri Egregii* vestigiis Lommatzschius noster, *illius* discipulus, felicissimo cum successu Origenem grammatice illustraturus ingrediatur, optamus speramusque.

Faxit Deus Optimus Maximus, ut hi etiam labores ecclesiae per literas theologicas utilitati atque commodo inserviant.

Scribebam Berolini d. VII. mens. Junii anno MDCCCXXXI.

Dr. Augustus Neander.

PROLEGOMENA.

Ruhnkenius ait in praefatione ad Vellejum Paterculum: „Quod a veterum scriptorum editoribus, qui criticam rationem sequantur, jure postulatur, ut in praefatione accuratam Codicum et Editionum, quarum in lectionum judicio sit auctoritas, historiam contexant, id nobis in summa faciendi voluntate facere non licet.“ Idem et nobis in pari faciendi voluntate accidisse dolemus. Quum vero hunc in modum pergat: „est enim unus tantum hujus scriptoris Codex, una, quae auctoritatem habeat, editio,“ nescio profecto, utrum album calculum sententiae, quam modo protulerat, adjecerit, an potius in meum non minus quam in suum ipsius commodum eam infregerit. Quodsi enim sequentia accurate contuleris, quibus de uno quidem Codice, sed de pluribus, qualescunque demum eae sint, editionibus exponitur, ultro fateri mihi liceat, me in aliis ipso, ut ita dicam, esse feliciorem, in aliis vero inferiorem, ex una denique parte eadem cum ipso *adversae sortis necessitudine teneri.* Ac me quidem *ipso feliciorem judico, quippe quum ille* unum tan-

tum sui scriptoris Codicem esse fateatur, et qui procul dubio, ipso attestante, sive temporum injuria, sive hominum incuria periit, quum contra nostri scriptoris plures, ne dicam plurimi etiamnunc supersint Codices. Me vero eodem inferiorem dico, quum ipse duplicem tantum editionem eandemque in genere aeque ac in specie disparem in usum vocare potuerim, ille contra licet unius, quae auctoritatem habeat, editionis mentionem faciat, plurimas (id quod ex eadem praefatione patet), de quibus judicium suum ferre posset, ante oculos habuerit editiones. Quod denique ad illud attinet, me una ex parte eadem cum ipso infausta sorte uti, facilis ac promta responsio est. Quemadmodum enim ille frustra quereretur, se saepius optasse, ut ipsi Cod. iterum inspiciendi facultas contingeret, non quod se multa, quae diligentiam effugerint, inventurum speraverit, sed ut eo certius hominum de literis bene meritorum fides confirmaretur, ita memet ipse eadem in re iisdem pressum video et laborantem angustiis, nec nisi in eo prae illo solatium quaerere possum et habeo, quod, quo ille uti gestiebat, Codex jam perierit, Codd. tamen, quibus Huetius et uterque Ruaeus (ut nihil jam hoc loco de Ferrario dicam, Perionio aliisque interpretibus) usi sunt, hodieque supersint, ita ut, nisi jam hoc ipso tempore, alio certe, ut in votis habeo, ipsos inspiciendi facultas mihi relicta sit. Sed haec excusationis loco hactenus, quum, antequam brevem Editionum, quibus usi sumus, recensionem exhibeamus, ut de consilio et ratione novae hujus Origenis Operum editionis sermonem instituamus, vel maxime necesse

videatur. Atque hanc quidem praefationis partem, quo magis rite et pro commoto animo per singulas partes pertractemus, gratum ante omnia et obstrictum animum attestari liceat VIRO EXELLENTISSIMO atque ILLUSTRISSIMO, LIBERO BARONI STEIN ab ALTENSTEIN, AUGUSTISSIMI BORUSSORUM REGIS IN REBUS ECCLESIASTICIS et ACADEMICIS ADMINISTRO SUMMO ETC. ETC., QUI pro Liberalitate SUA ac Munificentia, omnibus jam dudum cognita, Centum exemplaribus subscribendo prae ceteris effecit, ut haec nova Origenis operum editio typis expressa nunc prodeat. Eundem animum publice agere liceat AUGUSTO NEANDRO, V. S. V., Qui, quum in usum Seminarii theologici sodalium, sub Ipsius auspiciis his rebus occupatorum, exemplaria scriptoris nostri deficere cum dolore animadvertisset, primum stimulum mihi admovit, ut si non omnium Origenis operum, commentariorum certe in Ev. Joannis editionem procurarem denuo recensitam, castigatiorem, hic illic auctiorem, Qui, quum ipse pro rei gravitate et pondere libenter et cum summa adeo voluptate votis Ejus adnuissem, non solum intercessione Sua a VIRO EXCELLENTISSIMO atque ILLUSTRISSIMO LIBERO BARONE STEIN ab ALTENSTEIN ETC. ETC., pro me impetravit, ut hanc novam Orig. opp. editionem consueta SUA Cura ornaret, sed etiam potenti mihi auxilium promisit, — cui in quantum steterit, ex notis non nihil patet —, Qui denique, quo celerius et prosperius consilium jam mutuum factum exsequeremur, librarium quaerendi curam in se ultro suscepit. Atque hanc quidem in S. J. Joseephy felicissime sortitus invenimus. Hic enim Vir, litera-

rum fautor et promotor haud vulgaris, de successu operis ejusdemque pondere et momento, quum insignis illa ADMINISTRI SUMMI Munificentia accessisset, sine omni dubitatione non solum commentariis in Ev. Joannis denuo edendis suffragium tulit, sed ut omnia Orig. opera denuo recensenda curarem, me maximopere adhortatus est. Nec id me refragante fecit Vir Humanissimus. Etenim etiamsi bene intelligerem, qualem curam quantamque in me susciperem, quam longum tempus ad opus absolvendum postularetur, quam validas idem vires exigeret, quanta scriptor noster cum per se spectatus, tum prae penuria Codd., quos ipsi inspicere possimus et examinare, laboret difficultate; etiamsi haec omnia ante oculos versarentur et plura alia non minoris momenti: non tamen removendam a nobis duximus opportunitatem, qualiacunque nostra in hanc novam Orig. Opp. editionem conferendi, praesertim quum Vir praesto esset, cujus doctrina, ingenio et critica sagacitate in locis vexatissimis uti possemus.

Jam vero hanc totius operis novam recensionem quum in nos susceperimus, ut consilium, quod sequi, et rationes quibus uti velimus, accurate exponamus, jure ad unum omnes postulabunt. Atqui hoc negotium paucissimis absolvere liceat, tum quia de ordine, quo singula Orig. scripta se invicem excipiant, nondum satis constat, et quidem propterea, quod non tam meae quam librarii partes agantur, tum quia res ipsa et tempus satis docebunt consilium, quo me duci passus sim, non minus quam *certas, quas sequendas* censuerim, rationes.

Mutato ordine novam commentariorum in Ev.

is consulere volui. Atque hos quidem in Ev.
is commentarios hunc in modum edendos apud
astitui, ut *primus* hic omnium Origenis ope-
Tomus in edit. nostra *primam* illorum com-
riorum partem (Tom. I—X.), Tom. II., qui
ne hunc primum excipiet, *secundam* partem
mque *ultimam* (Tom. XIII—XXXII.) com-
tur, adjecto huic Tomo *locorum indice* ex V.
T. allegatorum, revocatis deinde, prout fieri
t, in unum caput Heracleonis verbis, in hisce
entariis vel unice nobis servatis, sed pro con-
Orig. hic illic separatim obviis.
om. III., nisi graviora impedimenta obversa-
r, *homilias* in *Ev. Matthaei* comprehendet,
locorum e V. et N. T. allatorum in fine ite-
pposito. Atque sic porro; ita tamen, ut, quae-
e *graece* scripta supersint, primarium obti-
locum, quae vero *latine* tantum tradita legan-
ecundarium. Quo posteriore loco ea quoque.

ram collocantes singula loca hic illic disjecta nec raro alia forma obvia in unum collecta intueri possint et conferendo pertractare. Generalem vero eundemque rerum indicem tum demum adjiciam, ne lectores, si quid quaerant, opus habeant plures Tomos evolvere eorumque indices singulatim perlustrare.

Finem toti operi imponet *glossarium*, hunc quidem in modum comparatum, ut hoc ipso scribendi genus, quo Orig. usus sit, structurae et flexiones minus expeditae, vocabula nova plane et insolita, et quae sunt reliqua, singula in unum caput redacta accuratius examinentur, exemplis adductis exponantur probenturque.

Ceterum sua singuli Tomi praefixa habebunt prolegomena, magis minusve, prouti e re esse videbitur, copiosa, in quibus non solum ejusdem Tomi, ad quem pertinent, difficiliora loca pertractabo, sed eorum quoque, qui jam e prelo prodierunt, respectum habebo; hoc quidem consilio, ut, si qua nova meliorque sententia mihi in mentem venerit, aut ab aliis mihi delata fuerit, non diutius eam, quam par erat, distulisse videar, sed opportuno loco quam fieri poterit citissime inseram. Ita pro viribus huic editioni consulemus; quod ut eo melius a nobis fieri possit, omnes, quorum judicium in his rebus aliquid valet, enixe rogo, ut, sive sit publice, seu privatim, de quibus secus ipsis visum sit, aut quae intacta ipsis videantur, me velint edocere.

De Origene ipso, quis fuerit, qualis, quantus, quibus parentibus natus, ubinam ortus, quae fata habuerit, quae scripserit et quo consilio, de his omnibus multisque aliis fusius disputare hujus loci

non esse videbatur, praesertim quum Huetius jamjam, quem uterque Ruaeus sequitur, eandem materiem latius, licet minori haud raro tum diligentia, tum religione tractaverit. At seriori tempore, et alio magis commodo loco, haec Deo volente, ne quid desideretur, adjiciam. Nedum porro de indole horum commentariorum, ut ad hos primo loco respiciamus, collatis aliis Origenis scriptis disserere liceat tum, quia nimis ampla esset, de qua disputari posset, materies, tum quia rectius haud dubie ut nostrum hac de re judicium interponi, ita aliorum ad eandem tum demum accedere poterit, quando omnia Orig. opera e prelo expressa prodierint. Hinc singula quaeque, quae huc spectant, praefationibus, quas habent Huetius, uterque Ruaeus aliique non exclusis, antequam generalis index in medium proferatur, singulari Tomo pertractanda curabimus, hunc quidem in modum, ut nostra quoque de parte, nisi quis doctior palmam nobis eripuerit, calculum adjiciendo et quicquid Huet., Ruaei fratres aliique obtulerint, in unum caput revocando nihil praeter latinam versionem in nostra editione desideretur, quod jure postulari possit atque in iis inest, quibus usi sumus, Editionibus. Versionis autem latinae jacturam, quis, si qui unquam tulerunt, quis, inquam, hodieque aegre feret? Negari quidem nequit, scriptoris nostri dictionem haud parum saepius a munditie desciscere, nequaquam terse singula, comte atque eleganter composita esse, periodos exstare nimis longas, structuras vel maxime *impeditas, verba verbis juncta esse in modum* haud *vulgarem, sed plane insolitum et difficillimum* in-

tellectu, vocabula in medium proferri, tum per se spectata, tum si structuram spectaveris, alius prorsus generis, quam quae alias legere consueveris, nimis frequentatum esse ut intermediarum sententiarum, ita allegoricae (per se spectatae ex difficiliori genere) orationis aucupium, haud raro denique plurima in tantum esse distorta, ut, quid sibi singula velint, nonnisi aliorum locorum collatione perspicere possis, ne dicam saepius divinare.

Quae omnia singulatim junctimque considerata, non diffiteor, nisi postulare, suadere saltem videntur, ut interpretatio latina accedat. Sed quis tam hospes est in graecis literis, quin, nostra potissimum aetate, qua tantopere effloruit earundem studium, ut, si non omnes, plerique eas calleant, quin, inquam, has qualescunque difficultates scriptore hoc illo non pervolvendo sed saepius pertractando facili opera superare possit? Quis porro, ne simpliciter scriptorem nostrum et sine exceptione vituperasse videamur, quis, quaeso, tam hospes est in dicendi genere, quo Orig. utitur, examinando, quin sciat atque ultro fateatur, plurima loca quam maxime esse expedita, caste et comte composita, periodos, structuras, vocabula et sic porro reperiri, optimis Graecorum scriptoribus frequentata; venustum, ut breviter dicam, et exquisitum hic illic nobis obversari genus, quod nisi majori cum iniquitate omnia reprehendere et nullam fere veteris elegantiae scientiam prodere velis, carpere caute supersedeas? Quis *denique* tam vecors est, quin vel primo obtutu in*telligat, quanti* frequens, qui exstat, usus locorum *e V. pariter atque* ex N. T. desumtorum ad nostrum

scriptorem *facilius* intelligendum momenti sit, praesertim quum eorum aemulatione *tantopere* sit efficax, ut brevitate nervosus non solum haec vel illa loca ad verbum reddat, sed eadem saepissime per singula capita summa cum diligentia et pari religione examinet, recenseat, novis insuper locis, quo melius rei, quam tractandam sibi sumsit, prospiciatur, in medium prolatis? Atque ita hac quoque ex parte *patet*, latinam versionem et supervacaneam esse et plurimis certe inutilem; deinde vero etiam pretium libri, hanc si adjecissimus, nimis auxisset.

Accedit, quod, si non novam curassemus, nullam adjicere potuissemus. Duplex quidem exstat, si ad hos solos in ev. Joannis commentarios respexeris, latina interpretatio, una Ferrarii, altera Perionii, utraque laude digna, neutra tamen ita comparata, ut altera alteri praeferri possit. Desunt plura in Ferrarii interpretatione, quae ex Perionii versione restituuntur, atque ex altera parte in ea, quam Perionius curavit, desiderantur haud pauca, quae ex Ferrarii interpretatione suppleri possunt. — Aliter hoc illo loco legit Perionius, aliter Ferrarius, ille rectius, hic minus recte, atque ita vice versa. Ut breviter dicam, inter se modo mirum quantum discrepant, modo consentiunt: ac *discrepant* quidem, si summam spectas, in iis potissimum locis, quae sunt ex difficiliori genere, foedissime quippe quum sint deformata, *consentiunt* vero partim in iis, quae ne tantillum quidem turbant et vexant interpretem, sed quae salva sunt, non hiulca aut salebris scatentia, *partim vero etiam in iis*, *quae* ambiguitate *et obscuritate laborant, atque ita ab* illis pertractan-

tur, tam confuse reddita leguntur absque ullis punctis aut distinctionibus, ut, utrumque sexcentis locis ne verbum quidem intellexisse, vel primis paginis perlectis contendere ausim. — Jam vero quum tam misera sit et anceps harum versionum conditio, quis, ultimum quaeso, aegre feret, quod jacturam patiatur latinae interpretationis in nostra editione? Ecquis nos ipsos in jus vocabit, quod, ut eo celerius haec editio expressa prodiret, atque eo melius, id quod jam antea diximus, sumtibus nos consuleremus, novam adjiciendi in nos non curam susceperimus?

Atque haec quidem de Ferrarii et Perionii interpretationibus, quibus haec tantummodo adjicere liceat, nos nihil hoc loco de Codd., quos uterque secutus sit, disputasse, ea potissimum de causa, quod hujus rei sat plura et luculenta vestigia in singulis animadversionibus hic illic dispersa leguntur. Neque porro, ut aequi simus et sua cuique merita largiamur, infitias ire volumus, etiamsi neutra omni ex parte laude sit condecoranda, Ferrarii tamen interpretationi, si de principatu certandum sit, principem locum jure meritoque competere, tum quia plerisque in locis non solum egregie conspirat cum Codd. praestantissimis, tum quia aliquoties eosdem, Codd. inprimis innuo Barberinum et Bodlejanum, longe superat.

De Jacobo Merlino, Desiderio Erasmo et Gilberto Genebrardo, qui plurima, ne dicam pleraque Orig. scripta latine interpretati sunt, item de Hieronymo Stridonensi, Rufino Toranio Aquilejensi, Joanne *Tarino, aliisque* v. c. de Sigismundo Gelenio atque *Henr. Valesio,* qui singulis tantum Origenis scriptis

num admoverunt, alio loco eodemque magis commodo fusius disputabimus. — Atque his quidem accuratius et forsan justo loquacius pertractatis restat, ut de *Codd.*, quibus nitatur editio nostra, pariterque de *Editionibus*, quibus usi simus, brevem judicio nostro interposito sermonem instituamus. Qua in re ita versabimur, ut vicissim de Edd. et Codd. dicamus, de *Editionibus*, quas in manibus habemus, de *Codd.* vero, quos, quanti pretii sint, hoc ipso tempore ex Edd. nonnisi dijudicare nobis licuit. Et primum quidem duplex exstat, quam secuti sumus, editio, *una* Huetiana (in seqq. *Coloniensis* justis de causis a nobis appellata), duabus partibus constans, quarum posterior una cum aliis scriptis hos in ev. Joannis commentarios continet, *altera* Parisiensis, Tomis IV. constans, quorum tres priores e prelo prodierunt Parisiis anno 733 et a. 740 cura Caroli de la Rue, Tom. IV., cui nostri in ev. Joann. commentarii insunt, Parisiis anno 759 cura, ut titulus fert, Caroli et Caroli Vincentii de la Rue, presbyterorum et monachorum Benedictinorum e congregatione S. Mauri; atque *illa* quidem, quam priori loco posuimus, ed. Huetiana (Petri Danielis Huetii cura primum prolata Rothomagi a 668., et Lutetiae a. 679, iterata denique, quam ed. nos secuti sumus, cum praefatione Christiani Genschii Coloniae a. 685) praeter disputationes Huetii sola scripta Orig. exegetica complectitur, *posteriori* vero *loco* laudata, ed. Parisiensis, omnia Orig. opera, quaecunque, ut titulus fert, vel graece vel latine tantum *exstant, pluribus insuper praeter eas*, quas *habet ed. Huet., dissertationibus et singulis* in sin-

gulos Tomos adjectis praefationibus. — Huetius praeter Ferrarii et Perionii interpretationes vel solum, si ab Holmiensi discesseris, sequitur Cod. Regium, hic illic foedissime mendis deformatum, truncatum, mutilatum; ed. Parisiensis, ut pluribus aliis quos titulus laudat, minoris momenti nec ulla fere ex parte huc spectantibus, ita praeter ea, quibus Huet. usus est, subsidia Codd. praesertim Barberino et Bodlejano nititur, Codd. etsi non minus saepe ulceribus scatentibus, haud raro aeque ac Cod. Reg. truncatis, multo tamen hoc ipso Cod. Reg. praestantioribus. Quod quum aliunde mihi hoc ipso tempore perspicere non licuerit, satis me docuit ed. Parisiensis, et unicuique patebit, qui notas textui subjectas accuratius perscrutari velit. Hae enim satis indicant, quanta felicitate Codd. laudati tot tam desperata vulnera sanaverint, quot loca et qualia, frustra antehac desiderata, restituerint, quot denique et quanta vitia egregie sustulerint. Quocirca praeclare de Orig. et nobis omnibus meriti sunt editores Parisienses, quod in auxilium vocarunt illos Codices. Neque tamen haec ita dicta esse velim, ac si nulla prorsus merita habeat Cod. Reg., nulla, qui eum secutus est, Huetius. Aequi simus hujus rei arbitri. Plura exstant loca, nec raro difficiliora, quibus Cod. Reg. sinceram, paululum licet salebrosam, tuetur lectionem, illi contra Codd. procul dubio adulterinam; neque porro desunt loca, nullis mendis contaminata, quibus Cod. Reg. salvam et genuinam lectionem, illi corruptam, truncatam, mutilatam offerant. Quae omnia, quum longius esset hoc loco exemplis demonstrare, ex notis

notis, quando secus ipsi videbatur, tot con-
sagacissimas proposuit, ex parte novas, ex
rum quantum cum Codd. Barberino et Bod-
quos nunquam viderat, conspirantes, ut, si
is auctoritate et praestantia ex me quaere-
tium cultissimi ingenii virum appellaverim,
acutum et perdoctum, Parisiensibus editori-
superiorem, et cujus miram sagacitatem in
randis, doctrinam et sollertiam in iisdem tol-
tices studiosis exempli loco commendaverim.
eo aegrius fero gravem, qua Huetii nomen
injuriam, praesertim apud eos, qui nihil
um scriptorum libris emendandis ingenio,
anuscriptorum auctoritati tribui velint, atque
re nunquam ad marginem, haud raro tan-
notas animadverterint, acerbe statim nec
exceptione data damnant, quem saepius
debuissent. Quam quidem sententiam, ne

cupio gratiae fraudulenter, quum nisi omnia, pl
que saltem eorum, quae exhibent, tantopere in
nere conspirent cum Huetii emendationibus,
quamvis nomen Huetii sexcenties non apposuer
Huetio tamen, non illis viris, quaecunque ex
genere sunt, deberi non sine jure contendam.

Accedit, quod, uti Cod. Reg. lectionem
semper eodem modo, quo Huetius, sincere redd
ita ne Huetii quidem verba religiose in med
proferunt, sed his illis omissis aut in pejus mut
ut eo acerbius, opinor, in eundem invehi possin
majori cum jure, ex ipsorum consilio, damn
eum videantur. — Neque vero ex altera parte
gari potest, Huetium tam effrenata aliquoties
emendandis locis duci audacia, ut, quum sanare
lit vulnera, nova inferat plus minus gravia, q
verum reducere studeat et germanum Origen
adulterinum fingat, formas insolitas, verba ali
eidem obtrudendo. Quod quidem perversum
dium minus aegre ferrem, si ea tantum loca spe
ret, quae sunt pro misera Cod. Reg. natura hiu
quaeque ulceribus scatent, — tunc enim licet ac
sandum, excusandum tamen eum leniusque tract
dum esse dicerem, praesertim quum Ruaeos fra
ejusdem culpae socios habeat —, vix tamen fer
ne vix quidem, quod ut nonnulli historicos polit
ita Huetius (ex ipsius testimonio) Origenem th
logum dogmatica ratione emendare periclitatus
Atque his multa alia, quae aperte docerent, utr
que editionis auctores haud parum saepius vicis
castigandos esse, exempli loco apponere poss
Verum ineptum esset iis de rebus annotati

ac horum virorum conjecturas diligenter
aravimus. Ne tamen sententia nostra de
t Editionibus nimis fluctuare videatur, in-
quid statuamus, nonnulla repetendo paucis
nus.
et, ut ab hoc iterum exordiar, sua utraque
erita, habet vero etiam sua quaeque vitia,
mprobari possit et castigari debeat. Hue-
um fere unius (excepto Holmiensi, qui ta-
um in censum venire potest) Codicis, Re-
nuo, exemplum per omnia sequendum ha-
non dubia illi, si textum respexeris, stetit
summam lectionis veritatem reducere stu-
anxia, tam minuta diligentia, ut singulas
, voces mutilatas, et sic porro ad calculos
— Editores Parisienses jactant quidem, sese,
aec potissimum respiciamus, discrepantes
g. lectiones nec non Huetii conjecturas ac-
d fidem exegisse, sed res non semper ap-

Utraque porro editio mendis referta est, sive singula vocabula, de quibus notae conferantur, sive ad accentus respicias et distinctionis signa pessime apposita. —

Huetius plurima loca egregiis conjecturis emaculavit, nullorum aliorum Codd. auxilio; editores Parisienses easdem probarunt auctoritate Codd., qui, si a paucis deflexeris, sunt praestantissimi, et, si quas novas adjecerunt, non proprio Marte hoc fecerunt, sed Huetii vestigia, nullam licet hujus fraudis mentionem injicientes, anxie presserunt. —

Utriusque editionis auctores, ut in nonnullis iisdemque gravioris momenti locis nimis parce et modeste priscam lectionem tentarunt, ita in plurimis aliis nimiae conjectandi libidini indulgendo, neque, ne formas alienas scriptori nostro obtruderent, satis sibi cavendo, mulum, ut ait proverbium, de asino pingentes antiqua haecce monimenta minori cum religione tractaverunt. —

Editores denique Parisienses, si quando loca gravioris momenti corruptela laborare ipsis viderentur, satius duxerunt, et rectius profecto, in notis tantum dubium admovere. — Huetius contra, ut eo magis religiose Origenem pertractasse videatur, non satis habet, in notis adulterinam lectionam juxta sinceram enotasse, sed aliquoties, (ut ipsius instemus testimonio) hic illic falsa, et quae ab Origenis indole abhorrere putaret, (nulla tamen hujus rei in singulis locis mentione facta), dogmatica ratione ductum semet removisse ultro ipse fatetur.

Jam vero in tali tantaque, quae inter has Edd. locum habet, diversitate, difficile licet sit dictu, cui

principem tribuas locum, et vel sponte fatearis necesse sit, utramque in singulis locis recte examinandis in usum vocandam esse, (quapropter, ex quo novam hancce recensionem in nos suscepimus, nihil sanctius observavimus, quam ut neutrius jacturam aegre quis patiatur), non tamen infitias iverim, editionem Parisiensem in genere non solum splendidissimam, nimis licet caram, sed unicam quoque esse, cui, id quod majus est, propter integritatem novae editionis imponatur.

Jam quoniam de duabus hisce Editionibus dicere placuit, et quidem fusius, quum neminem noverim, qui me immunem fecerit hujus partis, non alienum videtur, de reliquis etiam viris doctis, qui in Origene recensendo elaboraverunt, de Davide Hoeschelio, Guilielmo Spencero, Joann. Rudolpho Wetstenio, Elia Boherellio (Bouhéreau), Joanne Laurent. Moshemio aliisque judicium nostrum interponere. Verum hos omnes aliosque, praeclare de Origene meritos, quum in aliis Orig. scriptis operam collaverint, atque ita in perpaucis tantum locis huc spectent, alio tempore alioque loco magis commodo singulos singulatim accuratius in censum vocabimus.

Quid vero de editione Wirceburgensi, caudae instar reliquis addita, dicamus? Recusa est, ut titulus fert, ad edit. Parisiensem Wirceburgi a. 793., (quo scil. anno Tom. XIII. et XIV., quibus commentarii in ev. Joannis insunt, prodierunt). Quodsi vero internam indolem accuratius examinaveris, accentus omnes, et *singula vocabula frustra* quaesi*veris, spiritus, quos vocant, haud* raro negligentis*sime appositos conspexeris, literas* denique has illas

pessime corruptas animadverteris, ad edit. Parisiensem eam non recusam, sed misere deformatam esse, sole tibi clarius apparebit. Atque haec quoque hactenus.

Superest, ut meam ipse, quam in scriptore nostro recensendo secutus sim, paucis describam, rationem.

Et primum quidem, uti scriptor, si nihil aliud, exhibens nobis specimen christianae mentis ex illa primaeva origine, promeretur, ut opera sua procedant reverentius et acrius expolita ac meliore in lumine posita, ita vel maxime necessarium duxi, Origenem nostrum, quem *Alexander Hierosolymitanae ecclesiae episcopus* fidei suae patrem, quem *Gregorius Thaumaturgus* peritissimum divinorum eloquiorum interpretem, quem *Pamphilus* ecclesiae magistrum fortiter adversus haereticos dimicantem, et omnia diabolicae machinationis fundamenta subvertentem, quem *Gregorius Theologus* theologorum cotem, quem *Gregorius Nyssenus* Christianae philosophiae parentem, quem *Hieronymus* alterum ecclesiarum post Apostolos magistrum, honorifice salutant, aliique ecclesiae doctores splendidissimis passim titulis commendant, hunc, inquam, Origenem nostrum Adamantium, grande decus christianae ecclesiae, verum et germanum, qualis hic illic in Codd. et Editionibus prodierit, tandem aliquando reducere. Verum autem et germanum hunc illumve scriptorem reducendi, ut est una ex parte sanctissimum, ex altera plus minus facile, quo fungi possis, negotium, *ita, si nostrum* spectaveris scriptorem, difficillimum, *cum propter* discrepantes Codd. lectiones, tum propter

paucas, quas habemus, Editiones. Enimvero quum Codd. Barberinus et Bodlejanus, qui, si aliquot loca exceperis, sunt praestantissimi, plerisque in locis mirum quantum consentiant, iis vero, quibus discrepant, calculum album adjiciat Cod. Regius, et si non hic Codex, Ferrarius et Perionius interpretes suffragium ferant, quum, inquam, haec ita sint comparata, non spem omnem deploravimus in difficillimo negotio absolvendo. Hinc quando Codd. si non omnes, praestantissimos consentire animadvertimus, non dubia fide illis stare placuit. Neque tamen ita nosmet ipsi Codd. auctoritati in servitutem addiximus, ut, quum innumerabiles loci, qui correctione egerent, superessent, emendationibus tum aliorum, tum nostris satis, ut visum est, liquidis et certis, (a quibus tamen excipias velim eam, quam pag. 277. lin. 12. coll. not. 3 et pag. 369. not. 4. proposuimus, et de qua posthac in his ipsis prolegomenis paulisper disseramus) locum in textu denegaremus. Tunc autem bene memores, in scriptore recensendo et nova cura emendando nullam religionem posse nimiam videri, diligenter lectiones discrepantes in notis indicavimus, ut, qui receptam minus probet, habeat, quo ingenio suo fruatur et quo nos ipsos in utilitatem editionis nostrae quam celerrime erroris convincere queat.

At enimvero quod de *discrepantibus* aeque ac de *conspirantibus Codd. lectionibus* diximus, idem cadit in *conjecturas et emendationes Huetii et utriusque Ruaei*. Atque in iis *quidem in usum non minus quam in censum a nobis vocatis* eo majori religione *versandum esse videbatur*, quo magis caven-

dum erat, ne una ex parte nimis anxii ab ipsorum partibus stare videremur, ex altera vero parte, ne quis, nos minus aeque eos tractasse, nobis exprobrare possit. Hinc, qualescunque obviae nobis factae sunt, conjecturas, dubitationes, receptas partim, partim nullum suffragii jus habentes, summa cum fide, ne dicam anxia, notis adjecimus, hoc quidem consilio ducti, ut quid quisque vel profuerit, vel obfuerit scriptori nostro, dilucide ab omnibus cognosceretur. Et quum haud raro, ut antea vidimus, editores Parisienses aut nullam Huetii mentionem fecerint, aut inique tractaverint ejus lectionem, ad marginem quippe et notas non animadvertentes, singularem Huet. editionis respectum habendi consilium cepimus. Quod quidem ut eo melius exsequeremur, etiamsi hoc supervacaneum aliis videri possit, justis tamen de causis aut uncis inclusimus Huetii (quem H. diximus) lectiones et conjecturas, aut iis, quae editores Parisienses — (quos R. dicere placuit, neque vero R.R. propterea potissimum, quod Carolus de la Rue, qui tres priores Tomos edendos curaverat, nullam fere Tom. IV., quippe jam tum, ubi edebatur, mortuus, adjicere potuit operam) — proposuerunt, linea interjecta apposuimus, aut denique, ubi R. mentionem fecit H., Huetii sententiam una cum illius verbis nullo spatio interjecto, utriusque tamen nomine (H. et R.) apposito, exhibuimus. E quibus omnibus quum unusquisque intelligere possit, quo quisque modo vel restituerit textum Origenis, vel corruperit, veras singulorum emendationes haud raro in textum recepimus, causis, quibus ducti simus, partim ex collatione aliorum locorum

facili opera repetitis, aut aliunde breviter adductis, partim mera probatione adjecta; *falsas* vero, quas accuratius refutare longum fuisset et molestum, easdem ad normam tum causis breviter indicatis, tum sola et nuda improbatione, tum denique alto silentio condemnavimus. Quod ut nemo aegre ferre velit, non est quod rogem, praesertim quum opere, quod in nos suscepimus, absoluto, glossarium conficere statuerimus, quo suum quaeque ex hoc genere lectio locum obtinebit, et quo, ne hoc illo loco plus fuisse, quam demonstrasse videamur, vel maxime curabimus.

De *Accentibus*, ut ad hos veniam, pauca, quae disseram, habeo, quum, licet hic quoque graviora vitia in Edd. laudatis obvia sanare debeas, non tamen ita neglecti sint, ut exercitatos oculos fugere possint. Atque hujus quoque generis vitiorum, ut exemplis videas sententiam meam illustratam, in notis nonnulla enotavi, plus minus gravia, aliquoties nonnihil dubia.

Orthographiam non minus neglectam et deformatam invenimus, et quo majoris haec momenti esse videretur, eo majori cum diligentia, nisi plus satis error pateret, discrepantiam in notis indicavimus. Hinc ut reliqua omnia, ita prae ceteris *nomina*, quae dicuntur *appellativa* (a quibus tamen v. *Λευῖται* excipias velim, quod quum bis pag. 9. ex constanti H. et R. scribendi ratione *λευῖται* scripserim, de qua tamen re cfr. corrigenda, posthac LXX interpretum morem secutus *Λευῖται* semper *scribendam curavi) et nomina urbium*, locorum *et fluminum, quando mutare ausus sum*, id quod

ab initio horum commentariorum aliquoties factum est, accurate in notis diversitatem enotavi, postham vero, nisi hic ille aliter legeret, anxia fide, ne verba quidem in notis hac de re apposito, intacta reliqui. Quapropter ne mireris, si v. c. nomen Mosis et Solomonis plus una ratione scriptum legeris, aut mihi vitio vertere velis. — Caeterum quod ipse semper κἀγώ et κἀκεῖ et quae sunt similia scripserim, cum contra Editiones κᾀγώ et κᾀκεῖ etc. exhibeant, non est, quod causis satis jamjam superque virorum doctorum judicio decantatis, pro mea parte denuo probare studeam.

De *particulis compositis*, quae mirum quantum in Editionibus, quibus usi sumus, junctim separatimve obviae leguntur, singulis in notis singulatim exposui, ita tamen, ut quod vel uno loco a me jam dictum esset, alio non recoquerem.

Distinctionis signa et *interpunctionis*, ut de his quoque loquamur, satis negligenter posita sunt in ed. Huetiana, haud raro prorsus neglecta, accuratius vero in editione Parisiensi observata leguntur. Quapropter, ut mirum me habet, quomodo quis singula loca ex edit. Huetiana cognoscere possit et velit, ita non minus miror, quod Huetius in hac re ita versari potuerit. Atque hinc equidem in genere ed. Parisiensis vestigia premens, ut eo facilius obscuriora loca et quae nimia periodorum longitudine laborarent, perspicere possis, data mihi opportunitate audaciam, si qua est, prodere non reformidavi, singulis locis alia signa apponendo, longiores periodos in breviores redigendo. Ne vero hac in re justos cancellos excessisse viderer, singulis quibus-

a locis, quam normam Editiones nostrae secutae sunt, indicatum legitur; aliis vero locis, pro imperita locorum natura, pro distorta, qua Origenes haud raro utitur, scribendi ratione, iisdem, quae in Editionibus exstant, signis in usum vocatis nihil novare aut periclitari, ne quid detrimenti exinde caperet locus, ausi sumus. Cujus quidem generis quum satis multa occurrant loca, si minus excusandum, leniter certe accusandum me, velim, arbitrentur lectores benevoli, judices aequi ac docti.

Loca *denique* ex V. et N. T. desumta, diligenter, si pauca exceperis, ab editoribus Parisiensibus margini adscripta, omissa hic illic et minori cum religione ab Huetio apposita, accurate in notis enotavimus, ita tamen, ut, si non ad literam in textu allegata legerentur, singulae notae linea tantum (—) interjecta plura comprehenderent.

Jam quum, quod ab initio rarius nobis animadvertere contigit, quo plura loca allegata legerentur, eo saepius animadvertissemus, scriptorem videlicet nostrum haud raro tantopere cum sacrae scripturae textu, qualem editiones nostrae exhibent, consentire, ut totus tam in verbis, quam in orationis structura ab eo pendeat, haud raro contra, imo saepissime cum eodem dissentire, sive ad peculiaria quaedam respicias vocabula, (id quod inprimis LXX. interpretum attinet versionem), sive structuram spectes et ordinem vocabulorum, sive truncata in censum vocare velis et in brevius contracta loca; quum, inquam, haec singula saepius animadvertissemus, non ingratum *duximus, quo fungeremur, fore* negotium, *dissensum in notis indicandi, praesertim* quum Ori-

genes primus fere fuerit, si non princeps, qui ta
tum scripturae sacrae critica pervestigaverit ratio
Hinc, quo studio nos ad Origenem, eodem ad exa
minanda et conferenda scripturae sacrae loca de
mus, ita quidem, ut in locis e V. T. desumtis, (l
illic tantum in re dubia Hebraicum textum con
rentes) LXX. interpretum versionis, quam semi
ipse, si genus spectaveris, secutum esse attestat
respectum haberemus. Atque hoc quidem officio i
defuncti sumus, ut non Reineccii solum, sed ali
quoque editiones easdemque praestantiores, (inpr
mis Francofurtanam, neglectam illam quidem a mu
tis hac nostra aetate, jure tamen jam a Richardo Si
mone perquam commendatam), criticis subsidiis u
elaboratas, ita exornatas in usum nostrum accurat
adhiberemus.

Quod vero ad loca pertinet, e N. T. a Nostr
petita, ab initio horum commentariorum vel sola
Knappii editionem, (nonnullis locis, quibus de Mat
thaei ed. conferenda esse videbatur, exceptis,)
pag. vero 154., quum mihi copia facta esset, Lach
manni quoque editionem in censum vocavi; Knap
pianam, inquam, et Lachmanni editionem, non qua
reliquis omnibus palmam eripuerint, — id quo
pro diverso singulorum auctorum consilio vix un
quam de singulis editionibus dici potuerit —, au
quarum mutuo usu, dissensum utriusque indagando
hanc posthabere voluerim, *illam* contra denuo com
mendare studuerim. Utrumque enim a me alienum
prorsus judicavi; atque *prius* quidem, si in consi
lio habuissem, a Viro Doctissimo et hac nova ed
Meritissimo castigandum esset, qui, ut eo celeri
desiderio omnium responderet, satius duxit text

hac, quam in manibus habemus, editione, acriori cura examinatum nonnisi castigatiorem exhibere, diversitate tamen insuper receptae lectionis in fine libri a pag. 461—503. breviter adjecta, qui denique Vir Cel., ut eo melius consuleret scripturae sacrae, ampliorem promisit editionem, addito singulari, quem vocat, critico apparatu. Sin vero consilium posteriori loco positum sequerer, nemo fortasse mihi indulgeret, cui aut hanc cum illa accurate conferre placuerit, aut qui, ut nonnullorum saltem mentionem faciam, Wetstenii recensionem, de Matthaei, Griesbachii, et quae nuper demum accessit cura Davidis Schulzii, novam Griesbachianae editionis recensionem diligenter invicem examinaverit. Alio, longe alio consilio permoti utriusque hujus editionis usum fecimus. Ut enim *primo loco* nostrum esse non poterat consilium et officium, novam textus N. T. recensionem hac Orig. commentariorum in Ev. Joannis editione exhibendi, — id quod doctioribus et magis in hac re versatis relinquamus, et quod, si [illegible], aptius alio loco factum esset, et majori cum diligentia, nullis subsidiis neglectis, absolvendum —, ita *secundo loco*, ne datam opportunitatem, calculum nostrum huic rei adjiciendi, prorsus neglexisse videamur, et quum eorum potius usui prospicere vellemus, quibus non datum esset, singulas omnes editiones accurate invicem conferre, quam quibus hoc concessum et vel officii loco injunctum est, has tantum duas recensiones in usum et censum vocavimus, *Knappianam, quam jam in plerorumque manibus versari novimus, Lachmanni* [illegible] *editionem, tum quia plurimorum* usui jam-

jam inservire laetabundi cognovimus, tum quia ja
sperare licet, fore ut, si non majori, eodem saltu
quo illa, usu aliquando gaudeat.

Accedit quod, quum novissimae recensionis auct
in praevia quadam et docta commentatione, — qu
nemo, antequam de ipsa recensione judicium s
sumat, intactam, velim, relinquat —, sive, ut ip
dicit, loco commodiore de ratione et consilio su
editionis exposuisset, (Cfr. theologische Studien
Kritiken. 1830. pag. 817—845.) et quidem eod
loco ingenue professus esset, se ad Origene
in summa licet, qua hoc officio quis fungi pos
difficultate, vel maxime et cum fructu respexis
quod, inquam, Vir Doctus pag. 461 recensionis su
haec cumuli instar addit: „hic satis erit dixis
editorem nusquam judicium suum, sed consuetu
nem antiquissimarum Orientis ecclesiarum secut
esse. Hanc quoties minus constantem fuisse a
madvertit, quantum fieri potuit ea quae Italorum
Afrorum consensu comprobarentur praetulit: r
pervagatam omnium auctorum discrepantiam dep
hendit, partim uncis partim in marginibus indi
vit. Quo factum est ut vulgatae et his proxi
duobus seculis receptae lectionis ratio haberi n
posset. Hujus diversitas hic in fine libri adje
est, quoniam ea res doctis judicibus necessaria e
videbatur." Quae verba ut novum mihi adjecer
ad officium tam subeundum quam absolvend
stimulum, ita haud dispar consilium, quantep
non solum haec ab illa, sed etiam quibus locis ut
que ab Origenis textu, (quoad obvius legitur in e
scriptis) discrepet, exponendi, in animum meum

duxerunt. In quo tamen negotio rite absolvendo si quibus extra cancellos egrediendo, id quod facillimum est factu, castigandus videar, non tam consilio meo et voluntati meae id vitio vertant, quam juvenili aestui, frenorum his in rebus si non prorsus nescio, minus nonnunquam conscio.

Atque haec quidem sufficiant, praesertim quum, quem usum utriusque recensionis (et quidem, ut repetam, posterioris a pag. 154., quum tum demum temporis in lucem edita esset) fecerim, e notis satis perspici possit.

Restat denique, ut loca nonnulla, partim nondum accuratius in editione nostra examinata, partim iterata cura pervestiganda, ex ordine paulisper pertractemus. Atque has quidem officii partes, in notis hic illic et in his prolegomenis ultro in nos susceptas, ut eo melius singula in lectorum abeant conspectum, hunc in modum expleamus, ut paragraphorum distinctionem in usum vocando singula loca singulatim absolvamus.

§. 1. *De loco p.* 11. *lin.* 5. *et seqq.* (coll. not. 1.) *...nio.* — Verbis l. l., iis praesertim, quae lin. 6. ...guntur: δεομένων, ἵνα πιστεύωνται κ. τ. λ., Huetium non minus, quam utrumque Ruaeum manum jamjam admovisse, nota laudata satis docet. Neque profecto injuria, sive ad Genitivum δεομένων respicias, sive notionem verbi πιστεύωνται in censum vocas. Nihilosecius tamen, quo tempore primum pertractabam hunc locum, intacta relinquenda esse duxi verba h. l. obvia, propterea maxime, quod Genitiv. *δεομένων non ex oppositione ad praeced. Genitiv.* *...ομένων, (id quod H. et R. contra notionem* verbi

πιστεύωνται temere fecerunt) sed ad seq. G
μαρτυριῶν referrem. Jam vero quum facillim
queat, ut plerique eundem non ad Genit., qui
tur, μαρτυριῶν, sed oppositionis lege ad pı
Genit. ὠφελημένων aut ipsi temere referant, ı
minus recte retulisse mihi objiciant, Neandr
et Ferrario interprete consentiente, Genit. δεο
distinctionis signo rejecto, propter verba ἐν τι
ρομέναις ἐπιστολαῖς in δεομέναις mutandum
dixerim.

§. 2. *Nota* 2. *pag*. 12. sic emendetur:
Barberinus φράζουσα. R.

§. 3. *Notae* 3. *pag*. 13. haec velim add
Acu profecto rem tetigit Tarinus. Quodsi en
curatius ad verba, quae proxime praecedun
spexeris: μὴ καλέσητε κ. τ. λ. — Οὐκ ἔσοντ
οὗτοι διδάσκαλοι, iisdemque altera ex parte
quae statim sequuntur: οὕτως οὐκ ἔσται κ. τ.
junxeris, non τοῦ εὐαγγελίου, sed cum Tarino
δασκάλου legendum esse, me vel non monent
clarius tibi apparebit.

§. 4. *Nota* 7. *pag*. 13. *obvia*, quo casu ı
deformata, hunc in modum restituenda est:
R. in textu εἰπών pro εἰπόν. R. tamen in no
ctissime legendum esse censet εἰπόν. Ferrar
teste legit σκοπῶν.

§. 5. *Verbis pag*. 14. *lin*. 1.: τὸ ἐξ Ἀβρ
τ. λ. haec adjiciantur: H. et R. τό κ. τ. λ.
forsan male, quum voc. σπέρμα facillime sı
possit, atque Orig. ipse pag. 16. lin. 11. a fi
τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκώμενον, et pag. 16. l. ul
17. lin. 1. vv.: τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκηθὲν gen

in usum vocet. Malim tamen *tum* propter adjuncta verba ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ., *tum* propter ea, quae lin. 2. et 3. pag. laud. leguntur: υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ κ. τ. λ. legere: τὸν ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ.

§. 6. *De duplici lacuna pag.* 18. *lin.* 7. *a fine textus* (coll. not. 4.) *obvia.* De *priori* lacuna, quae inest verbis: τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὅλον......, multa licet in promtu habeam, nihil tamen h. l. judicii instar dicam, sed in prolegomenis demum Tom. II. praefigendis, propterea potissimum, ne, si paucis tantum rem absolvissem, (id quod otium suaderet, artissimis hoc ipso temporis momento limitibus circumscriptum, et copia rerum nimis jamjam in prolegomenis hisce *congestarum*), plus finxisse videar, quam probasse. — *Locum, qui hunc statim excipit,* non solum hiulcum esse et mutilum, sed etiam deformatum, res ipsa unumquemque docet. Lacuna exstat inter γάρ et υἱούς, quam non male primo obtutu, si ὁ Ἰησοῦς suppleres, sanasse tibi videri possis. Quodsi vero hoc faceres, neque verb. ἀπέδειξε in particulam ὅταν, neque Accusat. υἱούς in verbum ἀπέδειξε quadraret, sed pro ὅταν scribendum esset ὅτε, et υἱοῖς pro υἱούς. Quae quum ita sint comparata, locum sensu non turbato ita restituendum esse censuerim: Ὅτε γὰρ ἐπεδήμησε (ὁ) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, τῇ θειότητι αὐτοῦ περιελὼν τὸ ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήταις κάλυμμα (,) πάντων τὸ θεῖον ἀπέδειξε. Quae singula utrum respondeant praecedentibus et, si grammatice ea examinaveris, stare possint, nec ne, vix est quod probem. Verba enim (ὁ) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, *egregie, ex mea quidem sententia,* quadrant *ad verba:* τῇ θειότητι αὐτοῦ, verbum porro:

πιστεύωνται temere fecerunt) sed ad seq. Genitiv. μαρτυριῶν referrem. Jam vero quum facillime fieri queat, ut plerique eundem non ad Genit., qui sequitur, μαρτυριῶν, sed oppositionis lege ad praeced. Genit. ὠφελημένων aut ipsi temere referant, aut me minus recte retulisse mihi objiciant, Neandro duce et Ferrario interprete consentiente, Genit. δεομένων distinctionis signo rejecto, propter verba ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς in δεομέναις mutandum esse dixerim.

§. 2. *Nota* 2. *pag*. 12. sic emendetur: Codex Barberiuus φράξουσα. R.

§. 3. *Notae* 3. *pag*. 13. haec velim addantur: Acu profecto rem tetigit Tarinus. Quodsi enim accuratius ad verba, quae proxime praecedunt, respexeris: μὴ καλέσητε κ. τ. λ. — Οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι, iisdemque altera ex parte verba, quae statim sequuntur: οὕτως οὐκ ἔσται κ. τ. λ. adjunxeris, non τοῦ εὐαγγελίου, sed cum Tarino τοῦ διδασκάλου legendum esse, me vel non monente luce clarius tibi apparebit.

§. 4. *Nota* 7. *pag*. 13. *obvia*, quo casu nescio, deformata, hunc in modum restituenda est: H. et R. in textu εἰπών pro εἰπόν. R. tamen in notis rectissime legendum esse censet εἰπόν. Ferrarius R. teste legit σκοπῶν.

§. 5. *Verbis pag*. 14. *lin*. 1.: τὸ ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ. haec adjiciantur: H. et R. τό κ. τ. λ. Neque forsan male, quum voc. σπέρμα facillime suppleri possit, atque Orig. ipse pag. 16. lin. 11. a fine vv.: τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκώμενον, et pag. 16. l. ult. coll. 17. lin. 1. vv.: τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκηθὲν gen. neutr.

in usum vocet. Malim tamen *tum* propter adjuncta verba ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ., *tum* propter ea, quae lin. 2. et 3. pag. laud. leguntur: υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ κ. τ. λ. legere: τὸν ἐξ Ἀβραάμ κ. τ. λ.

§. 6. *De duplici lacuna pag.* 18. *lin.* 7. *a fine textus* (coll. not. 4.) *obvia.* De *priori* lacuna, quae inest verbis: τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὅλον......, multa licet in promtu habeam, nihil tamen h. l. judicii instar dicam, sed in prolegomenis demum Tom. II. praefigendis, propterea potissimum, ne, si paucis tantum rem absolvissem, (id quod otium suaderet, artissimis hoc ipso temporis momento limitibus circumscriptum, et copia rerum nimis jamjam in prolegomenis hisce *congestarum*), plus finxisse videar, quam probasse. — *Locum, qui hunc statim excipit,* non solum hiulcum esse et mutilum, sed etiam deformatum, res ipsa unumquemque docet. Lacuna exstat inter γάρ et υἱούς, quam non male primo obtutu, si ὁ Ἰησοῦς suppleres, sanasse tibi videri possis. Quodsi vero hoc faceres, neque verb. ἐπεδήμησε in particulam ὅταν, neque Accusat. υἱούς in verbum ἀπέδειξε quadraret, sed pro ὅταν scribendum esset ὅτε, et υἱοῖς pro υἱούς. Quae quum ita sint comparata, locum sensu non turbato ita restituendum esse censuerim: Ὅτε γὰρ ἐπεδήμησε (ὁ) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, τῇ θειότητι αὐτοῦ περιελὼν τὸ ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήταις κάλυμμα (,) πάντων τὸ θεῖον ἀπέδειξε. Quae singula utrum respondeant praecedentibus et, si grammatice ea examinaveris, stare possint, nec ne, vix est quod probem. Verba enim (ὁ) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, *egregie, ex mea quidem sententia*, quadrant *ad verba:* τῇ θειότητι αὐτοῦ, verbum porro:

ἐπεδήμησε, in praecedentibus, cfr. pag. huj. lin. 9., satis habet, quo referatur et quomodo defendi possit; particulam ὅτε denique, si non per se, ex peculiari in ejusmodi generis locis Origenis scribendi ratione justum locum obtinere, fusius suo tempore in glossario exponemus.

§. 7. *De loco mutilato pag. 36. lin. 3. a fine textus* (coll. not. 7.) *obvio*. Verbis: ὅπερ ἀναγκαῖον, nihil aliud adjiciendum esse, nisi ἐστίν, (hunc in modum: ὅπερ ἀναγκαῖόν ἐστι scil. τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά), iis autem, quae statim sequuntur, τῷ ἐν σώματι, addendum esse: ὑπάρχοντι, non est quod moneam. *Priorem* conjecturam ea non minus, quae proxime praecedunt, quam quae lin. sequenti et pag. 37. lin. 1. leguntur, satis suadent, *alteram* vero, si non ea, quae lin. 10. a fine textus leguntur, proxima certe verba: ὑπάρχει ὁ κ. τ. λ. vel maxime commendant. Quid? quod voceb. ὑπάρχει bis repetitum, causae procul dubio fuit, quod semel (scil. ὑπάρχοντι) exciderit. —

Verbis, quae sequuntur: ὑπάρχει ὁ ἐν σώματι κ. τ. λ. Ruaeus jamjam, ut not. 8. indicatum legitur, non male manum admovit. Rectius tamen, ut mihi videtur, ea hoc modo restitueris: Ἀλλ' ὁ ὑπάρχων (ὁ), aut: Ὁ δὲ ὑπάρχων (ὁ) ἐν σώματι κ. τ. λ. — Articulum ὁ non prorsus removimus, sed uncis tantum inclusimus, propterea quod in Edd. hoc ordine appositus legitur, et facile fieri potuit, ut ab Origene ipso repeteretur.

Ceterum utrum rectius legatur: Καὶ ὁ ὑπάρχων (ὁ) ἐν σώματι, an: Καὶ ὅστις ὑπάρχει ἐν σώματι mea non interest.

Nec denique curo, si quis pro ὑπάρχοντι, ratione habita pag. 37. lin. 2. et 5. legere malit ἐπιμένοντι, quum paulo antea dixerim non solum faciliorem esse lectionem ὑπάρχοντι sed eandem etiam, si admittatur, causam praebere satis probabilem, ex qua origo lacunae derivari possit.

§. 8. *Nota.* 4. *pag.* 38. sic emendetur: R. διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα κ. τ. λ.; H. διδάσκειν ὑμᾶς τινα κ.τ.λ.

§. 9. *De conjectura pag.* 42. *lin.* 4. (coll. not. 2. et 3.) *proposita.* Lectionem καταχορίζει ex omni parte textui accomodatam esse, not. 2. pag. laud. jam dictum est. Quum tamen not. 3. ejusd. paginae conjecturam Cretensis amici nonnihil commendaverim, atque ita alicui in mentem venire possit, me fluctuare et medium stare inter duas partes, hoc loco adjicere liceat, nullius memet ipsum lectionem καταχορίζειν et quae sunt reliqua eidem annexa facere pretii. Accedit, quod, si quis flagitet, locum in promtu habeamus, quo recepta lectio satis superque firmetur, et quidem, quod bene notandum, locum hoc ipso cap. 22. pag. 43. lin. 6. a fine cap. obvium: ὡς μηκέτι αὐτοῦ χορίζειν κ. τ. λ.

§. 10. *Voc.* προόδου pag. 51. lin. 3. a fine haec addantur: H. et R. προοδοῦ.

Item voc. ἀπαιδόντως pag. 52. lin. 4. a fine haec adjiciantur: H. recte ἀπαιδόντως, R. ἀπαιδόντως.

§. 11. *De loco corrupto pag.* 57. *lin. ult. coll. not.* 2. *ead. pag. et pag.* 58. *et* 59. *obvia.* Quemadmodum facillime fieri potuit, ut pro difficultate, qua laborat Origenis scriptorum studium, plura loca intacta *a me relinquerentur, ita ex altera parte* non *negaverim, me juvenili aestu ablatum* multa haud

raro atque in hac potissimum nota effudisse, quorum memetipsum jure jam poeniteat. Sed ignoscant, quaeso, lectores et judices aequi, sibique persuasum habeant, me nihil sanctius in posterum curaturum esse, quam ut haec loquacitatis specimina prorsus evitentur. Loco ipsi nihil quod addam habeo, quam quod iterata cura mihi in mentem venerit non τῆς (cfr. pag. 59. lin. 3. a fine notae laudatae) quod uncis inclusimus, exhiberi posse, sed τῷ, quod in textu exstat, retinendum esse.

§. 12. *Notae* 2. *pag*. 60. haec addantur: Cfr. pag. 33. lin. 16.

§. 13. *Nota* 1. *pag*. 61. hunc in modum mutanda est: R. absque causa (modo cfr. pag. 67. lin. 20., ubi varia vocabula atque aliquatenus diversa leguntur, h. l. uno voc. comprehensa) legendum censet: διστάσεως. Huetius exhibet διατάσεως.

§. 14. *Pro verbis:* „semper scribunt:" pag. 63. not. 1. *obviis* haec legantur: hucusque semper scripserunt etc.

§. 15. Pag. 65. lin. 5. et 9. a fine delenda sunt signa (—), et pro ὁ υἱός· ἀρχῆς lin. 5. scribendum est: ὁ υἱὸς, ἀρχῆς κ. τ. λ.

§. 16. *Not*. 1. *pag*. 160. sic restituenda est: H. et R. in textu ἐγίνετο; H. tamen ad marg., R. in notis: „legas ἐδύνατο." — (Cfr. pag. 129. lin. 9.)

§. 17. *De verbis:* εἰ καὶ οὕτως οἷον ἀνθυπενεχθησομένην κ. τ. λ. *pag*. 181. (coll. not. 2.) *lin*. 11. *et* 12. *obviis*, alio tempore, si quid melius in mentem venerit, sermonem instituemus.

§. 18. *Verbis:* ἕτερον δέ τινα κ. τ. λ. —· οὐ ψεῦδος δὴ ἐροῦμεν, ὅτι οἴδε δύο, p. 182. (coll. not. 4.) *lin*. 7. *et seqq*. a fine textus obviis, nihil hoc tem-

§. 24. *Not.* 1. *pag.* 343. haec adjicienda sunt
Hinc Ferrarius Tom. XII. auspicatur.

§. 25. *Tituli Tomi I. pag.* 5. *et Tom. II. pag*
89. eandem ad normam, qua tituli Tomi VI. pag
173. et Tom. X. pag. 273. sunt exhibendi.

§. 26. De Cod. Holmiensi, inprimis de usu
quem Huet. ejus fecerit, alio tempore dicemus.

§. 27. *Accentuum* neque mea ipsius, neque ty
pothetae culpa, sed quoniam typi recens erant fus
aliquoties deletorum, in *Corrigendis* graviora prof
ramus exempla. Idem fiet cum singulis literis (i
prim. v, η et ω) magis minusve ead. de causa truncati

Sed jam finem praefandi faciamus necesse est.

Boni consulat Lector, et, si forte Origenes cu
nostra castigatior prodit, hoc non tam qualicumqu
ingenio nostro tribuat, quam summae, qua op
erat, familiaritati cum Orig. contractae et perpetu
singulorum locorum comparationi; quae vero human
tus nobis exciderant, communis sortis memor, candid
atque benigne, sine fastu et protervia redarguat.

Tibi vero, *mi Petermanne,* publice gratias qua
plurimas agere liceat pro innumeris officiis, quib
in hoc quoque labore ad finem rite perducendo sin
gulari in summam editionis hujus utilitatem liber
litate constanter mihi praesto fuisti, pro officiis, i
quam, novis, si qua accedere potuissent, testimonii
amicitiae, quam *Lipsia cara* junxit, *Berolinum R*
gium sanxit.

Scribebam Berolini die XXII. mens. Jun
MDCCCXXXI.

Carol. Henr. Eduardus Lommatzsch

C o r r i g e n d a.*)

Lege p. 8. τὴν. — p. 9. ἀπαρχὰς et bis Λευῖται.
p. 18. sub fin. text. ὑποδείγματι et ἀλήθεια et not. 5. τό.
p. 21. ἀρχῇ. — p. 26. ἐντολήν. — p. 29. Διὰ pro Διά.
p. 34. ἔτη. — p. 35. lin. 7. pro ἕν εἰσιν· leg. ἕν εἰσιν.
p. 39. δέ. — p. 41. l. 4. ἔστιν pro ἐστὶν.
p. 44. lin. 7. οἴδαμεν. — p. 46. καὶ.
p. 48. τις et ἄρχων, et not. 4. pro: , ῷ, leg.: „ῷ.
p. 51. ἀπαγγελλόμενον. — p. 52. in notis: Huetius.
p. 56. δεδημιουργῆσθαι. — p. 57. not. 2. γάρ.
p. 58. in nota: literarum. — p. 60. διὰ. — p. 64. ὑπὸ.
p. 77. med. αἰ—χμαλωσίαν. — p. 78. Σωτὴρ.
p. 79. lin. 7. ὑπὲρ. — p. 80. ἄλλου.
p. 83. pro) lege: [3]). — p. 87. lin. 5. θεὸς.
p. 91. lin. 8. ἀρχῇ et lin. 7. a fine ὁ λόγος."
p. 92. μόνον. — p. 93. θεὸς. — p. 101. not. 5. οὐ.
p. 103. not. 3.: etc. — p. 110. lin. 10. πυρός."
p. 111. συγγνώμης. — p. 114. lin. 4. a fine ἕν.
p. 119. not. 4. leguntur. — p. 126. lin. 2. τυγχάνοντος.
p. 132. lin. 6. a fine ὁτὲ μὲν et ὁτὲ δὲ.
p. 143. l. 14. ἐπηρμένου et l. ult. Πόθεν.
p. 144. in textu ἔπεμπεν, et not. 4. ἐσκίρτησεν.
p. 155. not. 2. αὐτός ἐστιν. — p. 175. ἀπὸ.
p. 177. lin. 7. ὑγιῶς. — p. 185. l. 4. a fine: Ἑβραϊκῷ.
p. 187. not. 1. δέ. — p. 189. l. 3. a fine: καὶ.
p. 199. l. 2. a fine: οὐ ταὐτόν. — p. 207. l. 10. a fine: κεκίνηται.
p. 212. l. 6. Λουκᾶς. — p. 216. πρὸς.
p. 221. lin. 6. et 1. a fine ὑπὸ et ἐρῶ.
p. 229. l. 11. et 12. ἀνοῖξαι. — p. 232. l. 3. παρά.
p. 240. ἀπῆραν. — p. 249. θεράπευον.
p. 251. not. 2. restituuntur. — p. 253. l. 5. a fine ὠφελεῖται.
p. 264. ἐῤῥύσατο. — p. 266. l. 9. τελεσθῇ.
p. 276. not. 4.: haec. — p. 289. συγκαταβαινόντων.
p. 290. l. 4. a fine: ἐφεκτά. — p. 293. ἀνέκραξε.

---

*) Vitia haecce magna ex parte typographica et levioris momenti h. in mod. indicare liceat, ut iis, quae gravioris momenti esse videantur, non solum pag. sed etiam lin. numerus apponatur.

p. 296. l. 10. μέν. — p. 304. l. 6. a fine ξηρᾶς et not. 2. ζήσεται.
p. 314. ὁδόν. — p. 317. l. 7. a fine ὀξύτητα.
p. 331. ἀκολουθούντων. — p. 335. Ἰησοῦ. — p. 336. l. 3. διὰ.
p. 346. lin. 9. δι᾽. — p. 350. τὸν. — p. 357. διὰ et δι᾽.
p. 359. ἐφ᾽. — p. 360. in notis: annotatione Wineri)."
p. 365. τῆς. — p. 367. σώματος.

Accentus deleti: Legas:

p. 13. ἐρευνῆσαι. — p. 22. σύνθεσις. — p. 39. not. 5. ᾧ.
p. 40. λόγῳ. — p. 62. ἐξ. — p. 64. θεοσεβείᾳ.
p. 71. ᾄσματι et ᾀσμάτων. — p. 72. θεῷ.
p. 89. Αὐτάρκως. — p. 93. κἀκείνοις et πρὸς. — p. 97. τῷ.
p. 112. not. 1. ἀνθρώπων. — p. 136. not. 4. ἀνθρώπων.
p. 143. παρὰ. — p. 144. πέμψας. — p. 155. not. 4. τῷ.
p. 163. not. 3. ἐξέτασιν. — p. 173. ἔργον.
p. 182. τὴν et ἄῤῥητα. — p. 184. τῷ. — p. 191. Εἰκὸς.
p. 194. Ἠλίαν. — p. 197. Ἱερεμίαν. — p. 199. not. 3. πρὸ.
p. 200. Ἔλαθε. — p. 233. in textu et not. 4. τῷ.
p. 243. ᾧ. — p. 246. γὰρ et ὑπὸ. — p. 253. not. 1. τῷ.
p. 261. in textu et not. 2. ἀνέῳξα et ἀνέῳξας.
p. 286. ὑπὸ. — p. 313. not. 4. ἀπέστειλεν.
p. 316. not. 6. ὀνόμ. — p. 317. ἀλλὰ.
p. 364. lin. 3. a fine ἄτρεπτα.

Graviora exempla literarum mutilatarum. Legas:

p. 4. Σὺ et μετοχὴν. — p. 14. ἀρχῇ. — p. 15. αὐτῆς.
p. 27. τὸ. — p. 71. τῷ. — p. 73. τῇ. — p. 88. εἰρῆσθαι.
p. 114. μὴ. — p. 127. ὁμοίως. — p. 138. πάντη.
p. 172. γοῦν. — p. 179. τοῦ. — p. 205. ἀλλὰ.
p. 265. not. 5. ὡς. — p. 309. τὰ περὶ. — p. 353. τοῦ.

Literae annectendae et disjungendae. Legas:

p. 24. ὀφθαλμῶν. — p. 57. ἐπὶ τῆς.
p. 79. ὁμοιότητα. — p. 293. περὶ τῶν.

Leviora vitia si qua praeterea aciem oculorum fugerunt, lectores benevoli excusabunt. Accentuum deletorum, quotquot inveni, exempla protuli. Addas verba, in quibus accentus magis minusve palluerunt:

p. 7. not. 4. ἐσφραγισμένοι. — p. 10. not. 4. 10. τοῦ.
p. 28. l. 2. a fine: αἷς.
p. 39. not. 8. τεθεωρημένων et τῶν etc. etc.

Ὠριγένους πρὸς Γρηγόριον ἐπιστολή.

Πότε καὶ τίσι τὰ ἀπὸ φιλοσοφίας μαθήματα χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν διήγησιν μετὰ γραφικῆς μαρτυρίας [1]).

1. Χαῖρε ἐν Θεῷ, κύριέ μου σπουδαιότατε καὶ αἰδεσιμώτατε υἱὲ Γρηγόριε [2]), παρὰ Ὠριγένους. Ἡ εἰς σύνεσιν, ὡς εὖ οἶσθα, εὐφυΐα ἔργον φέρειν δύναται ἄσκησιν προσλαβοῦσα, ἄγον ἐπὶ τὸ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, τέλος ἐκείνου, ὅπερ ἀσκεῖν τις βούλεται. Δύναται οὖν ἡ εὐφυΐα σου Ῥωμαῖόν σε νομικὸν ποιεῖν τέλειον, καὶ Ἑλληνικόν τινα φιλόσοφον τῶν νομιζομένων ἐλλογίμων αἱρέσεων. Ἀλλ' ἐγὼ τῇ πάσῃ τῆς εὐφυΐας δυνάμει σου ἐβουλόμην καταχρήσασθαί σε, τελικῶς μὲν εἰς Χριστιανισμὸν, ποιητικῶς [3]) δέ. Διὰ τοῦτ' ἐν ηὐξάμην παραλαβεῖν σε καὶ φιλοσοφίας Ἑλλήνων τὰ οἱονεὶ εἰς Χριστιανισμὸν δυνάμενα γενέσθαι ἐγκύκλια μαθήματα, ἢ προπαιδεύματα, καὶ τὰ ἀπὸ Γεωμετρίας καὶ Ἀστρονομίας χρήσιμα ἐσόμενα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν διήγησιν· ἵν', ὅπερ φασὶ φιλοσόφων παῖδες περὶ Γεωμετρίας, καὶ Μουσικῆς, Γραμματικῆς τε, καὶ Ῥητορικῆς, καὶ Ἀστρονομίας, ὡς συνερίθων φιλοσοφίᾳ,

---

[1]) Vid. Origenis opp. ed. de la Rue. Tom. I. pag. 30—32. Philocal. edd. Cantabr. 658 et 677. cap. XIII. pag. 41—43.

[2]) Idem, *qui Thaumaturgus dictus est.*

[3]) *De la Rue minus accurate:* ποιητικῶς δὲ διὰ τοῦτ' ἐν ηὐξάμην κ. τ. λ.

τοῦθ' ἡμεῖς εἴπωμεν καὶ περὶ αὐτῆς φιλοσοφίας πρὸς Χριστιανισμόν.

2. Καὶ τάχα τοιοῦτό τι αἰνίσσεται τὸ ἐν Ἐξόδῳ γεγραμμένον[1]) ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, ἵνα λεχθῇ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ αἰτεῖν παρὰ γειτόνων καὶ συσκήνων σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, καὶ ἱματισμόν· ἵνα σκυλεύσαντες τοὺς Αἰγυπτίους εὕρωσιν ὕλην πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὴν πρὸς θεὸν λατρείαν. Ἐκ γὰρ ὧν ἐσκύλευσαν τοὺς Αἰγυπτίους οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, τὰ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων κατεσκεύασται, ἡ κιβωτὸς μετὰ τοῦ ἐπιθέματος, καὶ τὰ Χερουβὶμ, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἡ χρυσῆ στάμνος, ἐν ᾗ ἀπέκειτο τὸ μάννα τῶν ἀγγέλων ὁ ἄρτος. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ καλλίστου τῶν Αἰγυπτίων εἰκὸς γεγονέναι χρυσοῦ· ἀπὸ δὲ δευτέρου τινὸς παρ' ἐκεῖνον ἡ στερεὰ δι' ὅλου χρυσῆ λυχνία, πλησίον τοῦ ἐσωτέρου καταπετάσματος, καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς λύχνοι, καὶ ἡ χρυσῆ τράπεζα, ἐφ' ἧς ἦσαν οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως, καὶ μεταξὺ ἀμφοτέρων τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον. Εἰ δέ τις ἦν τρίτος καὶ τέταρτος χρυσὸς, ἐξ ἐκείνου κατεσκευάζετο τὰ σκεύη τὰ ἅγια. Καὶ ἀπὸ ἀργύρου δὲ Αἰγυπτίου ἄλλα ἐγίνετο· ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ παροικοῦντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τοῦτο ἀπὸ[2]) τῆς ἐκεῖ παροικίας κεκερδήκασι, τὸ εὐπορῆσαι τοσαύτης ὕλης τιμίας εἰς τὰ χρήσιμα τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ. Ἀπὸ δὲ Αἰγυπτίου ἱματισμοῦ εἰκὸς γεγονέναι ὅσα ἐδεήθη ἔργων, ὡς ὠνόμασεν ἡ γραφὴ[3]), ῥαφιδευτῶν, συῤῥαπτῶν, τῶν ῥαφιδευτῶν μετὰ σοφίας θεοῦ, τὰ τοιάδε ἱμάτια τοῖς τοιοισδὶ, ἵνα γένηται τὰ καταπετάσματα, καὶ αἱ αὐλαὶ αἱ ἐσωτέρω καὶ ἐξωτέρω. Καὶ τί με δεῖ ἀκαίρως παρεκβαίνοντα κατασκευάζειν, εἰς ὅσα χρήσιμά ἐστι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ ἀπὸ Αἰγύπτου παραλαμβανόμενα, οἷς Αἰ-

---

[1]) Cfr. Exod. XI, 2.

[2]) Philocal. pag. 42. ὑπό.

[3]) Exod. XXXI. 3. 6.

ὐκ εἰς δέον ἐχρῶντο· Ἑβραῖοι δὲ διὰ τὴν
...ν εἰς θεοσέβειαν ἐχρήσαντο; Οἶδε μέν-
...φὴ πρὸς κακοῦ γεγονέναι, τὸ ἀπὸ τῆς
Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον καταβεβηκέναι· αἰ-
...τισὶ πρὸς κακοῦ γίνεται τὸ παροικῆσαι
...ς, τουτέστι τοῖς τοῦ κόσμου μαθήμασι,
...ῆναι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, καὶ τῇ Ἰσραη-
... θεραπείᾳ. Ἄδερ [1]) γοῦν ὁ Ἰδουμαῖος,
...ῇ γῇ τοῦ Ἰσραὴλ ἦν, μὴ γευόμενος τῶν
...ων, εἴδωλα οὐ κατεσκεύαζεν· ὅτε δὲ ἀπο-
... Σολομῶντα κατέβη εἰς Αἴγυπτον, ὡς
...ῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, συγγενὴς γέγονε τῷ
...ὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τεκνο-
...όμενον μεταξὺ τῶν παιδῶν τοῦ Φαραώ.
...πανελήλυθεν εἰς τὴν γῆν Ἰσραήλ, ἐπὶ τὸ [2])
...αὸν τοῦ θεοῦ ἐπανελήλυθε, καὶ ποιῆσαι
ἐπὶ τῇ χρυσῇ δαμάλει· [3]) „Οὗτοί εἰσιν
Ἰσραήλ, οἱ ἀναγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰ-
... δὲ τῇ πείρᾳ μαθὼν εἴποιμ᾽ ἄν σοι, ὅτι
τὰ χρήσιμα τῆς Αἰγύπτου λαβών, καὶ
..., καὶ κατασκευάσας τὰ πρὸς τὴν λατρείαν
...υς δὲ ὁ τοῦ Ἰδουμαίου Ἄδερ ἀδελφός.
οἱ ἀπό τινος Ἑλληνικῆς ἐντρεχείας αἱρε-
...ες νοήματα, καὶ οἱονεὶ δαμάλεις χρυσᾶς
...ς ἐν Βαιθήλ, ὃ ἑρμηνεύεται οἶκος θεοῦ.
...αὶ διὰ τούτων ὁ λόγος αἰνίσσεσθαι, ὅτι
...ίσματα ἀνέθηκαν ταῖς γραφαῖς, ἐν αἷς
...οῦ, τροπικῶς Βαιθὴλ καλουμέναις. Τὸ
...μα ἐν Δάν φησιν ὁ λόγος ἀνατεθεῖσθαι [4]).
...τὰ ὅρια τελευταῖά ἐστι, καὶ ἐγγὺς τῶν

[1]) ... XI, 14. coll. Gen. XXXVI, 35. 36.
[2]) ... I. p. 42. τῷ.
[3]) ... XII, 28. coll. Exod. XXXII, 4. 8.
[4]) ... II, 29.

ἐθνικῶν ὁρίων· ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ. Ἐγγὺς οὖν εἰσιν ἐθνικῶν ὁρίων τινὰ τῶν ἀναπλασμάτων, ἅπερ ἀνέπλασαν οἱ τοῦ Ἄδερ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἀδελφοί.

3. Σὺ οὖν, Κύριε υἱὲ, προηγουμένως πρόσεχε τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει· ἀλλὰ πρόσεχε. Πολλῆς γὰρ προσοχῆς ἀναγινώσκοντες τὰ θεῖα δεόμεθα· ἵνα μὴ προπετέστερον εἴπωμέν τινα, ἢ νομίσωμεν περὶ αὐτῶν. Καὶ προσέχων τῇ τῶν θείων ἀναγνώσει μετὰ πιστῆς καὶ θεῷ ἀρεσκούσης προλήψεως, κροῦε τὰ κεκλεισμένα αὐτῆς, καὶ ἀνοιγήσεταί σοι ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ, περὶ οὗ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· „τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει“ [1]). Καὶ προσέχων τῇ θείᾳ ἀναγνώσει ὀρθῶς ζήτει καὶ μετὰ πίστεως τῆς εἰς θεὸν ἀκλινοῦς τὸν κεκρυμμένον τοῖς πολλοῖς νοῦν τῶν θείων γραμμάτων. Μὴ ἀρκοῦ δὲ τῷ κρούειν καὶ ζητεῖν· ἀναγκαιοτάτη γὰρ καὶ ἡ περὶ τοῦ νοεῖν τα θεῖα εὐχή· ἐφ' ᾗ προτρέπων ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον εἶπε [2]) τό· „κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν“· καὶ τό· „ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε“, ἀλλὰ καὶ τό· „αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν“. Ταῦτα ἀπὸ τῆς πρός σέ μου πατρικῆς ἀγάπης τετόλμηται. Εἰ δ' εὖ ἔχει τὰ τετολμημένα, ἢ [3]) μὴ, θεὸς ἂν εἰδείη, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ μετέχων πνεύματος θεοῦ καὶ πνεύματος Χριστοῦ. Μετέχοις δὲ καὶ σὺ, καὶ ἀεὶ αὔξοις τὴν μετοχὴν, ἵνα λέγῃς οὐ μόνον τό· „μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν“ [4]), ἀλλὰ καὶ, μέτοχοι τοῦ θεοῦ. —

---

[1]) Ev. Joann. X, 3.

[2]) Matth. VII, 7. Luc. XI, 9.

[3]) Philocal. p. 43. εἰ.

[4]) Hebr. III, 14.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ [1]).

Τόμος ά.

1. Ὃν τρόπον οἶμαι ὁ πάλαι λαὸς ἐπικληθεὶς θεοῦ εἰς φυλὰς διῄρετο δυοκαίδεκα, καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς φυλὰς τάξιν λευϊτικήν, καὶ αὐτὴν κατὰ πλείονα τάγματα ἱερατικὰ καὶ λευϊτικὰ τὸ θεῖον θεραπεύουσαν· οὕτως νομίζω κατὰ τὸν [2]) κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον πάντα τὸν Χριστοῦ λαόν, χρηματίζοντα ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ ἐν πνεύματι περιτετμημένον [3]), ἔχειν τὰς ἰδιότητας μυστικώτερον τῶν φυλῶν, ὡς ἔστι γυμνότερον ἀπὸ Ἰωάννου ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως μαθεῖν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν προφητῶν τοῖς ἀκούειν ἐπισταμένοις τὰ τοιαῦτα ἀποσιωπησάντων. Φησὶ δὲ οὕτως ὁ Ἰωάννης [4])· καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς

---

1) Cf. Origenis opp. ed. de la Rue Tom. IV. pag. 1—156. Parisiis 1759. Ed. Huet. P. II. pag. 1—122. Coloniae 1685. —

2) *Κατὰ τὸν κρυπτόν.* Ita legitur in Codicibus Bodlejano et Barberino. Sicque legendum *monuit* Huetius, qui *in textu habet κατὰ τὸ κρυπτόν.* R.

3) *Rom. II, 29.*

4) *Apoc. VII, 2—5.*

ἡλίου, ἔχοντα σφραγῖδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἔκρα φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη τοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων ἀδικήσητε μήτε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτ δένδρα, ἄχρι [2]) σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα τὸν θμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν τεσσαράκοντα σαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς Ἰσραήλ· ἐκ φυλῆς Ἰούδα δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγι νοι· ἐκ φυλῆς Ῥουβὴμ δυοκαίδεκα χιλιάδες". Καὶ τὸ διῃρῆσθαι τὰς λοιπὰς φυλὰς, πάρεξ τοῦ Δὰν, μετὰ πλείονα ἐπιφέρει [3])· „καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ νίον ἑστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιὼν [4]), καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένοι τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς γάλης. Καὶ ἡ φωνὴ, ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῳδῶν ρίζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν· καὶ ᾄδουσιν ᾠδ καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσ ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο θεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσ χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς· Οὗτοί εἰσι μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἐὰν [6]) ὑπ

---

[1]) καὶ ἔκραξε. Codd. Bodlejanus et Barber καὶ ἐκέκραξε. R.

[2]) ἄχρι. Apocal. VII, 3.: ἄχρις οὗ.

[3]) Apocal. XIV, 1—5.

[4]) ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. Haec non vertit Ferr interpres. R.

[5]) ᾠδὴν καινήν. Ferrarius legebat ὡς ᾠδὴν νήν. R.

[6]) Apocal. XIV. 4.: ὅπου ἄν. Sed cfr. Winer

τοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν[1])". Ὅτι δὲ ταῦτα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων λέγεται, καὶ αὐτῶν ὑπαρχόντων ἀπὸ φυλῶν, κἂν μὴ δοκῇ τὸ σωματικὸν αὐτῶν γένος ἀνατρέχειν ἐπὶ τὸ σπέρμα τῶν Πατριαρχῶν, ἔστιν οὕτως ἐπιλογίσασθαι [2])· „μὴ ἀδικήσητε, φησί, τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν [3]). Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι [4]) ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραήλ".

2. Οὐκοῦν οἱ ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ σφραγίζονται ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρές εἰσι χιλιάδες τὸν ἀριθμόν· αἵ τινες ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐν τοῖς ἑξῆς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λέγονται ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου καὶ τοῦ [5]) πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, οὖσαι παρθένοι, καὶ μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνθέντες [6]). Τίς οὖν ἄλλη εἴη ἡ σφραγὶς ἡ ἐπὶ τῶν μετώπων, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου [7]), καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,

---

matik d. neutestamentl. Sprachidioms. III. Aufl. Leipz. 1830. pag. 257. Thilo ad Acta Thomae pag. 7 et 8. §. 3.

[1]) Ferrarius post haec verba ἄμωμοι γάρ εἰσιν, addit ante thronum Dei. Quae verba in nostris mss. desiderantur. R.

[2]) Apocal. VII, 3. 4.

[3]) De la Rue: αὐτῶν sed cfr. p. 6. lin. 6.

[4]) Codd. Barberinus et Bodlejanus ἐσφραγισμένοι. Huetius edidit ἐσφραγισμένων. R.

[5]) Interpres legebat: καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. R.

[6]) De la Rue *sine justa causa legendum* censet: οὐ μολυνθεῖσαι.

[7]) καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Apud Hue-

ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τῶν μετώπων λεγομ
ἔχειν πὴ [1]) μὲν τὴν σφραγῖδα, πὴ δὲ τὰ γράμ
περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ
τρὸς αὐτοῦ; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ οἱ αὐτοὶ
τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος δὲ
τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεύων, ὡς τάχα τολμ
ἄν τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι [2]) ἀπὸ τῶν ἐ
κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων, μηδὲ τὸν τῶν ἑ
τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων ἀριθμόν· δῆλον
ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ θείῳ προσερχομένων
συνίστανται αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλ
μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνομένων, ὥστε μὴ ἐᾷν [3]) ἀπ
σεῖν τῆς ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἑκάστης
φυλῆς τοὺς παρθένους αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐπιφέρει
„οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχ
θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐ
ρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν.“ Οὐκ ἀγνοητέο
ὅτι ὁ περὶ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χ
δων παρθένων λόγος ἐπιδέχεται ἀναγωγήν· περ
δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προκείμενον λόγον τὸ πα
θεσθαι λέξεις προφητικὰς ταὐτὸν περὶ τῶν ἐξ ἐ
ἡμᾶς διδασκούσας.

3. Τί δὲ πάντα ταῦθ᾽ [5]) ἡμῖν βούλεται, ἐρεῖ
τυγχάνων τοῖς γράμμασιν, Ἀμβρόσιε, ἀληθῶς θεο
θρωπε, καὶ ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε [6]), καὶ σπεύδων

---

tium deest τὸ ὄνομα, sed restituitur ex Codice B
rino. R.

[1]) πὴ μὲν τὴν σφραγῖδα, πὴ δέ. De la Ru
μὲν τὴν σφραγῖδα, πῇ δέ. Sed cfr. Hermannus a
ger. p. 794.

[2]) Codex Barberinus: ἐμπληροῦσθαι. R.

[3]) De la Rue sine causa pro ἐᾷν legendum censc

[4]) Apocal. XIV, 4. 5.

[5]) Codex Bodlejanus πάντα ταῦτα βούλεται.

[6]) De la Rue nullo jure pro: ἄνθρωπε le

λογισμοῖς, οὐκέτι ἄνθρωπος. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ ἱερέων, οὐ πάντα ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δεκάτας· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς πάντα δεκάταις καὶ ἀπαρχαῖς χρώμενοι, δεκάτας ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τοῦ ἀρχιερέως, οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἀπαρχάς. Ἡμῶν δὴ τῶν προσιόντων τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλεῖστοι τὸ πολὺ τῷ βίῳ σχολάζοντες, καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνατιθέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλίγην πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἔχοντες κοινωνίαν, καὶ ἐν βραχέσι τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ τρέφοντες. Οἱ δὲ ἀνακείμενοι τῷ θείῳ λόγῳ, καὶ πρὸς μόνῃ τῇ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γενόμενοι [1]) γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν εἰς τοῦτο κινημάτων λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθήσονται. Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν [2]) τῆς κατ' ἑαυτοὺς γενεᾶς ἔχοντες, ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἐὰν γάρ τις ἀνθυποφέρῃ, πρὸς τοῦτο νομίζων ἡμᾶς τολμᾷν τὸ τοῦ ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύεται [3]) „ἔχομεν γὰρ ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ“, λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐπεσημήνατο λέγων τὸν προ-

---

censet: ἀδελφέ. Idem paulo post absque causa legendum statuit: καὶ οὐκέτι κ. τ. λ. cum, quod non adjecit, distinctionis signum ex omni parte sufficiat.

[1]) γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν κ. τ. λ. — Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν. Haec desunt apud Huetium, sed restituuntur ex Codd. Barberino et Bodlejano. R.

[2]) διαφέροντες καὶ τῶν. Ita de la Rue, et quos secutus est Codd. Barberinus et Bodlejanus legunt. Equidem consensu Neandri propono: διαφέρον τι καὶ τῶν κ. τ. λ.

[3]) Hebr. IV, 14.

ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τῶν μετώπων λεγομένα ἔχειν πὴ [1]) μὲν τὴν σφραγῖδα, πὴ δὲ τὰ γράμματα περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ οἱ αὐτοί εἰσι τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος δὲ ὁ ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεύων, ὡς τάχα τολμῆσαι ἄν τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι [2]) ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων, μηδὲ τὸν τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων ἀριθμόν· δῆλον, ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ θείῳ προσερχομένων λόγῳ συνίστανται αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνομένων, ὥστε μὴ ἐᾷν [3]) ἀποπεσεῖν τῆς ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἑκάστης εἶναι φυλῆς τοὺς παρθένους αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐπιφέρεται· [4] „οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν.“ Οὐκ ἀγνοητέον δὲ ὅτι ὁ περὶ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων παρθένων λόγος ἐπιδέχεται ἀναγωγήν· περιττὸν δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προκείμενον λόγον τὸ παρατίθεσθαι λέξεις προφητικὰς ταὐτὸν περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἡμᾶς διδασκούσας.

3. Τί δὲ πάντα ταῦθ᾽ [5]) ἡμῖν βούλεται, ἐρεῖς ἐντυγχάνων τοῖς γράμμασιν, Ἀμβρόσιε, ἀληθῶς θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε [6]), καὶ σπεύδων εἶναι

---

tium deest τὸ ὄνομα, sed restituitur ex Codice Barberino. R.

[1]) πὴ μὲν τὴν σφραγῖδα, πὴ δέ. De la Rue: πῇ μὲν τὴν σφραγῖδα, πῇ δέ. Sed cfr. Hermannus ad Viger. p. 794.

[2]) Codex Barberinus: ἐμπληροῦσθαι. R.

[3]) De la Rue sine causa pro ἐᾷν legendum censet: ἄ

[4]) Apocal. XIV, 4. 5.

[5]) Codex Bodlejanus πάντα ταῦτα βούλεται. R.

[6]) De la Rue nullo jure pro: ἄνθρωπε legend

[illegible]ικός, οὐκέτι ἄνθρωπος. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν [illegible] καὶ ἀπαρχὰς ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν [illegible] καὶ ἱερέων, οὐ πάντα ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δε-[illegible]· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς πάντα δεκάταις καὶ [illegible] χρώμενοι, δεκάτας ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τοῦ [illegible], οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἀπαρχάς. Ἡμῶν δὴ τῶν [illegible] τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλεῖστοι τὰ πολλὰ τῷ βίῳ σχολάζοντες, καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνατιθέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλί-γην πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἔχοντες κοινωνίαν, καὶ ἐν βραχέσι τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ τρέφοντες. Οἱ δὲ ἀνακεί-μενοι τῷ θείῳ λόγῳ, καὶ πρὸς μόνῃ τῇ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γινόμενοι [1]) γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν εἰς τουτο κινημάτων λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθήσονται. Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν [2]) τῆς κατ' ἑαυτοὺς γενεᾶς ἔχοντες, ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἐὰν γάρ τις ἀνθυποφέρῃ, πρὸς τοῦτο νομίζων ἡμᾶς ἀσεβεῖν τὸ τοῦ ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώ-πων, ἐπεὶ πολλαχοῦ Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύε-ται [3])· „ἔχομεν γὰρ ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ“, λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐπεσημήνατο λέγων τὸν προ-

---

censet: ἀδελφέ. Idem paulo post absque causa legen-dum statuit: καὶ οὐκέτι κ. τ. λ. cum, quod non adjecit, distinctionis signum ex omni parte sufficiat.

[1]) γνησίως κατὰ τὴν εἰς τοῦτο διαφορὰν τῶν κ. τ. λ. — Τάχα δὲ οἱ διαφέροντες καὶ τῶν. Haec de-sunt apud Huetium, sed restituuntur ex Codd. Barberino et Bodlejano. R.

[2]) διαφέροντες καὶ τῶν. Ita de la Rue, et quos secutus est Codd. Barberinus et Bodlejanus legunt. Equi-dem consensu Neandri propono: διαφέρον τι καὶ τῶν κ. τ. λ.

[3]) Hebr. IV, 14.

φήτην εἰρηκέναι περὶ τοῦ [1]) Χριστοῦ· „σὺ [2]) ἱερ
τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ“· καὶ οι
τὴν τάξιν Ἀαρών. Ἀφ᾽ οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες
κατὰ μὲν τὴν τάξιν Ἀαρὼν ἀνθρώπους δύνασθαι
ἀρχιερεῖς· κατὰ δὲ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ τὸν Χ
τοῦ θεοῦ.

4. Πάσης τοίνυν ἡμῖν πράξεως [3]) ἀνακειμένη
καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ [4]) σπεύδομεν ἐπὶ τὰ
τονα, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν πᾶσαν αὐτὴν
χὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ σφαλλόμεθα
νομίζοντες, ποίαν ἐχρῆν εἶναι, μετὰ τὸ κατὰ τὸ σῶμα
ρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων, διαφέρουσαν, ἢ τὴν περὶ ει
λίου ἐξέτασιν; Καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν πασῶ
γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. Ἀπαρχὴ
πράξεων, ἐξ οὗ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιδεδημήκαμει
ἄλλην, ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἐχρὶ
γονέναι; Χρὴ δὲ ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταὐτὸν εἶναι
χὴν καὶ πρωτογέννημα. Μετὰ γὰρ τοὺς πάντας
ποὺς ἀναφέρεται ἡ ἀπαρχή, πρὸ δὲ πάντων τὸ
τογέννημα. Τῶν τοίνυν φερομένων γραφῶν ι
πάσαις ἐκκλησίαις θεοῦ πεπιστευμένων εἶναι θείω
ἂν ἁμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα μὲν τὸν Μω
νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. Μετὰ γὰρ
πάντας τῶν προφητῶν καρπούς, τῶν μέχρι τοῦ
Ἰησοῦ, ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

5. Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοια
ἀναπτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐα

---

[1]) περὶ τοῦ Χριστοῦ. Apud Huetium dees
sed legitur in nostris Codd. R.

[2]) Ps. CX, 4. Hebr. V, 6. coll. VII, 11.

[3]) πράξεως. Codex Bodlejanus τάξεως. R.

[4]) Pro ἐπεὶ σπεύδομεν, quod nostri habent C
in textu apud Huetium: ἐπισπεύδομεν (R.), marg
men adscriptum legitur ἐπεὶ σπεύδομεν.

τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἂν ἔτι σώζεσθαι τὸ προαποδεδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἤτοι νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ, ὠφελημένων [1]) ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται μαρτυριῶν τῶν ἐν τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων, ὥστε σοφὰ μὲν καὶ πιστὰ λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτεταγμένα [2]) τὰ ἀποστολικὰ, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ· „τάδε [3]) λέγει κύριος παντοκράτωρ". Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον, εἰ, ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος· „πᾶσα [4]) γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος", ἐμπεριλαμβάνει καὶ τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό· [5]) „κἀγὼ λέγω [6]), καὶ οὐχ ὁ κύριος", καὶ τό· „ἐν [7]) πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι", καὶ τό· „οἷα [8]) ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις", καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ [9]) γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας ἐπιπνοίας λόγων. Ἢ καὶ τοῦτο [10]) παραστατέον,

---

[1]) De la Rue sine causa legendum censet ὠφελημένων μὲν ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς, δεομένων δὲ ἵνα κ. τ. λ. Huetius male exhibet ἐν Χριστῷ ὠφελημένων, ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς δεομένων, κ. τ. λ.

[2]) Codex Bodlejanus pro ἐπιτεταγμένα habet ἐπιτετευγμένα. R.

[3]) II. Cor. VI, 18.

[4]) II. Tim. III, 16.

[5]) ἢ οὐ τό· κἀγὼ λέγω κ. τ. λ. Sic nostri Codices. Male autem Huetius in textu habet ἢ οὕτω· λέγω κ. τ. λ. R.

[6]) I. Cor. VII, 12.

[7]) I. Cor. VII, 17.

[8]) II. Tim. III, 11.

[9]) γραφέντα — ἐπιπνοίας. Haec apud Huetium desunt, sed restituuntur ex Codicibus Bodlejano et Barberino. R.

[10]) Codd. Regius, Barberinus et Bodlejanus, item

ὅτι ἡ παλαιὰ μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα ἐρχόμενον, ἀλλὰ [1]) προαγγέλλουσα καὶ προκηρύσσουσ πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ μόνον ὁμ τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου [2]) φάσκουσα· „ἰδοὺ ὁ ἀμ τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου" [3]), ἀλ καὶ ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας τοῦ δι' ὃν τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν. Ἔτι δὲ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους [5]), καὶ προφή τας, καὶ εὐαγγελιστὰς, ποιμένας τε καὶ διδασκάλου ἐὰν ἐξετάσωμεν, τί τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι πάντως διηγήσασθαι, τίνα τρόπον ὁ Σωτὴρ τυφλ ἀπὸ [6]) γενετῆς ἰάσατο, ὀδωδότα [7]) νεκρὸν ἀνέστησε ἤ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ὀκνήσομεν, χα ρακτηριζομένου του εὐαγγελιστοῦ, καὶ ἐν προτρεπτικ λόγῳ τῷ εἰς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγελι πως εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα. Ἀλ ὅσον ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι, ὅ τὸ μὴ ἐπιγεγράφθαι τὰς ἐπιστολὰς εὐαγγέλιον, ὡς κ καλῶς πᾶσαν τὴν καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμ

Ferrarius τούτῳ exhibent. Perionius tamen legit τοῦτ cui nos cum Tarino interprete assentimur. H. et R. textu H. et R. exhibent τούτῳ, nec satis recte praec dentibus hoc modo adjungunt: οὐ μὴν-λόγων, ἢ κ τούτῳ κ. τ. λ.

[1]) προαγγέλλουσα apud Huet. deest.

[2]) φάσκουσα. Codex Barberinus φράζουσα. R.

[3]) Ev. Joann. I, 29. ubi pro ἰδού legitur: ἴδε.

[4]) διδασκαλίας τοῦ δι' ὃν τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγελι ἐστιν. Sic recte habet Codex Bodlejanus, sicque le Ferrarius. In Codice Barberino pro δι' ὃν legitur δι' ο Apud Huetium τοῦ deest, δι' οὗ legitur et vox εὐαγγ λιον semel exstat. R.

[5]) Ephes. IV, 11.

[6]) Ev. Joann. IX, 1. sqq.

[7]) Ev. Joann. XI, 1—44. inprim. v. 39.

ὑπομνημάτων, λεκτέον, ὅτι πολλαχοῦ τῶν γραφῶν δύο τινῶν, ἢ πλειόνων τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομαζομένων πραγμάτων ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν λεγομένων κεῖται τὸ ὄνομα· οἷον λέγοντος τοῦ Σωτῆρος· „μὴ [1]) καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς“, ὁ Ἀπόστολός [2]) φησι τετάχθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδασκάλους. Οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ εὐαγγελίου [3]) φωνῆς· οὕτως οὐκ ἔσται εὐαγγέλιον τὸ κατὰ τὰς ἀποστολὰς πᾶν γράμμα, ὅταν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. Πλὴν ἀπαρχὴ πάσης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πασῶν τῶν κατ' εὐχὴν ἡμῶν πράξεων ἐσομένων ἀπαρχὴν ποιούμεθα [4]) εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν.

6. Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι καὶ τεσσάρων ὄντων τῶν εὐαγγελίων, — οἱονεὶ στοιχείων τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν στοιχείων ὁ πᾶς συνέστηκε κόσμος ἐν Χριστῷ καταλλαγεὶς τῷ Θεῷ, καθά φησιν ὁ Παῦλος [5])· „Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ“, οὗ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἦρεν Ἰησοῦς· περὶ γὰρ τοῦ κόσμου τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γεγραμμένος [6])· „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“, — ἀπαρχὴν τῶν εὐαγγελίων εἶναι τὸ προστεταγμένον ἡμῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ δύναμιν ἐρευνῆσαι τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὸν γενεαλογούμενον [7]) εἰπὸν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγενεαλογήτου ἀρχόμενον. Ματθαῖος μὲν γὰρ τοῖς

---

[1]) Matth. XXIII, 8. 9.

[2]) Ephes. IV, 11.

[3]) τοῦ εὐαγγελίου. Tarinus censebat legendum τοῦ διδασκάλου. R.

[4]) De la Rue nullo jure omittendum censet εἰς.

[5]) II. Cor. V, 19.

[6]) Ev. Joann. I, 29.

[7]) Pro εἰπών Ferrarius legit σκοπῶν; de la Rue verissime legendum censet εἰπόν. In textu tamen εἰπών exhibet.

προσδοκῶσι τὸ ἐξ Ἀβραὰμ καὶ Δαβὶδ Ἑβραίοις φων, „βίβλος [1]), φησὶ, γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ". Καὶ Μάρκος εἰδὼς, ὃ [2]) φει, ἀρχὴν διηγεῖται τοῦ εὐαγγελίου, τάχα εὑρισ ἡμῶν τὸ τέλος [3]) αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· ἐν ἀρχ γον θεὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκὼς ἐν τῶν Πράξεων [4])· „τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιη περὶ πάντων, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν καὶ σκειν", ἀλλά γε τηρεῖ τῷ ἐπὶ τὸ στῆθος ἀναπ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μείζονας καὶ τελειοτέρους [5]) περὶ λόγους. Οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἀκρατῶς ἐφανέρωσε τοῦ τὴν θεότητα, ὡς Ἰωάννης παραστήσας αὐτὸ γοντα· „ἐγώ [6]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἐγώ [7]) ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή· ἐγώ [8]) εἰμι ἡ ἀν σις· ἐγώ [9]) εἰμι ἡ θύρα· ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ κ καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· „ἐγώ [10]) εἰμι τὸ Α καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος". Τ τέον τοίνυν εἰπεῖν ἀπαρχὴν μὲν πασῶν γραφῶν τὰ εὐαγγέλια, τῶν δὲ εὐαγγελίων ἀπαρχὴν τὸ κατ άννην, οὗ τὸν νοῦν οὐδεὶς δύναται λαβεῖν μὴ ἀ σὼν ἐπὶ τὸ στῆθος Ἰησοῦ, μηδὲ λαβὼν ἀπὸ Ἰησοῦ Μαρίαν γινομένην καὶ αὐτοῦ μητέρα. Καὶ τηλικ

---

[1]) Matth. I, 1.

[2]) ὃ apud Huetium deest.

[3]) τέλος — διδάσκειν. Haec omnia apud Hu desiderantur, sed restituuntur partim ex Codice B jano, partim ex Barberino. R. In mea Huet. ed verba ἡμῶν τό excipiunt adhuc literae τέ.

[4]) Act. I, 1.

[5]) Codex Bodlejanus τελεωτέρους. R.

[6]) Ev. Joann. VIII, 12.

[7]) — — XIV, 6.

[8]) — — XI, 25.

[9]) — — X, 7. 9. 11.

[10]) Apocal. I, 8. XXI, 6. XXII, 13.

ἔδει δεῖ τὸν ἐσόμενον ἄλλον Ἰωάννην, ὥστε ὸν Ἰωάννην δειχθῆναι ὄντα Ἰησοῦν ἀπὸ Ἰησοῦ. οὐδεὶς υἱὸς Μαρίας, κατὰ τοὺς ὑγιῶς περὶ αὐ-ξοντας, ἢ Ἰησοῦς, φησὶ δὲ Ἰησοῦς τῇ μητρί· ὁ υἱός σου", καὶ οὐχί· ἴδε καὶ οὗτος υἱός σου· ψε τῷ· ἴδε οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὃν ἐγέννησας. ὁ πᾶς ὁ τετελειωμένος ζῇ οὐκέτι [2]), ἀλλ' ἐν αὐ-ιστὸς, καὶ ἐπεὶ ζῇ ἐν αὐτῷ Χριστὸς, λέγεται οῦ τῇ Μαρίᾳ· ἴδε ὁ υἱός σου ὁ Χριστός. Ἡλί-τεν νοῦ ἡμῖν δεῖ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς ὀστρακίνοις λοῦς λέξεως θησαυροῖς ἐναποκείμενον λόγον [3]) πάντων τῶν ἐντυγχανόντων ἀναγινωσκομένου ος, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρεχόντων τὰς σω-ἀκοὰς ἀκουομένου, αἰσθητοῦ διὰ φωνῆς λόγου, κατ' ἀξίαν δυνηθῶμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; Τὸν λοντα ταῦτα ἀκριβῶς καταλαμβάνειν μετὰ ἀλη-τεῖν δεῖ· „ἡμεῖς [4]) δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν". Ἔστι δὲ ῆναι ἀπὸ τῶν ὑπὸ Παύλου λεγομένων περὶ τοῦ ἦν καινὴν εἶναι τὰ εὐαγγέλια [5]), ὅταν που „κατὰ [6]) τὸ εὐαγγέλιόν μου". Ἐν γράμμασι λου οὐκ ἔχομεν βιβλίον [7]) εὐαγγέλιον συνήθως ον. Ἀλλὰ πᾶν, ὃ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, τὸ εὐαγ-ν. Ἃ καὶ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, ταῦτα καὶ ἔγραφε· γραφε ἄρα εὐαγγέλιον ἦν. Εἰ δὲ τὰ Παύλου ον ἦν, ἀκόλουθον λέγειν, ὅτι καὶ τὰ Πέτρου

---

[2]) Ev. Joann. XIX. 26.
[3]) Galat. II, 20.
[4]) De la Rue sine jure pro λόγον legendum cen-
.
[5]) . Cor. II, 12. 16.
[6]) Ferrarius legit τὸ εὐαγγέλιον. R.
[7]) Rom. II, 16.
Nostri Codices habent οὐκ ἔχομεν βιβλίον εὐαγ-Huetii editio omisit βιβλίον. R.

εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἁπαξαπλῶς τὰ συνιστάντα τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, καὶ κατασκευάζοντα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐμποιοῦντά τε αὐτὴν ταῖς ψυχαῖς τῶν βουλομένων παραδέξασθαι τὸν ἑστῶτα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούοντα, καὶ εἰσελθεῖν βουλόμενον εἰς τὰς ψυχὰς λόγον θεοῦ.

7. Τί δὲ βούλεται δηλοῦν ἡ εὐαγγέλιον προσηγορία, καὶ διὰ τί ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα τὰ βιβλία, ἤδη καιρὸς ἐξετάσαι. Ἔστι τοίνυν τὸ εὐαγγέλιον λόγος περιέχων ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὔλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν εὐφραινόντων τὸν ἀκούοντα, ἐπὰν παραδέξηται τὸ ἀπαγγελλόμενον. Οὐδὲν δ' ἧττον ὁ τοιοῦτος λόγος εὐαγγέλιόν ἐστιν [1]), ἂν καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζηται· ἢ εὐαγγέλιόν ἐστι λόγος [2]) περιέχων ἀγαθοῦ τῷ πιστεύοντι παρουσίαν, ἢ λόγος ἐπαγγελλόμενος παρεῖναι τὸ ἀγαθὸν τὸ προσδοκώμενον. Πάντες δὲ οἱ προειρημένοι ἡμῖν ὅροι [3]) ἐφαρμόζουσι τοῖς ἐπιγραφομένοις εὐαγγελίοις. Ἕκαστον γὰρ εὐαγγέλιον σύστημα ἀπαγγελλομένων ὠφελίμων τῷ πιστεύοντι, καὶ μὴ παρεκδεξαμένῳ, τυγχάνον ὠφέλειαν ἐμποιοῦν, κατὰ τὸ εὔλογον εὐφραίνει διδάσκον τὴν δι' ἀνθρώπους τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ σωτήριον αὐτοῖς ἐπιδημίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅτι λόγος ἐστὶν ἕκαστον εὐαγγέλιον διδάσκων τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἐν υἱῷ τοῖς βουλομένοις παραδέξασθαι ἐπιδημίαν, παντὶ τῷ πιστεύοντι σαφές· ὅτι δὲ καὶ ἀγαθὸν

---

[1]) *ἐστιν ἂν καί.* In editione Huetii *ἂν καί* desiderantur, pro *ἐστιν* autem, quod de la Rue adesse negat, *ἐστι* legitur sequente *κ*. Ferrarius legebat: *ἐστι κἂν πρός.*

[2]) *λόγος περιέχων* —— . *Πάντες δὲ οἱ.* Haec omnia desiderantur in editione Huetii, restituuntur ex *Codicibus* Barberino et Bodlejano. R.

[3]) *ὅροι.* Codex Bodlejanus λόγοι. R.

ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν βιβλίων τούτων τὸ προσδοκηθὲν, εἰς ἀσαφές. Σχεδὸν γὰρ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης τὴν παντὸς τοῦ λαοῦ λαβὼν φωνήν φησι πέμψας τῷ Ἰησοῦ [1]) „σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;“ Προσδοκώμενον γὰρ ἀγαθὸν τῷ λαῷ ὁ Χριστὸς ἦν, περὶ οὗ προφητευσάντων τῶν προφητῶν, μέχρι καὶ τῶν τυχόντων πάντας εἰς αὐτὸν ἔσχον οἱ ὑπὸ νόμον καὶ προφήτας τὰς ἐλπίδας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Σαμαρεῖτις λέγουσα· „οἶδα,[2]) ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα.“ Ἀλλὰ καὶ Σίμων καὶ Κλεόπας ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τῷ Ἰησοῦ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀναστάντι, οὐδέπω γινώσκοντες ἐγηγέρθαι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, φασί· „σὺ [3]) μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; Εἰπόντος δέ· ποῖα; ἀποκρίνονται· τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρηνοῦ [4]), ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ.“ Πρὸς τούτοις Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εὑρὼν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα λέγει· „εὑρήκαμεν [5]) τὸν Μεσσίαν, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Χριστός.“ Καὶ μετ' ὀλίγα ὁ Φίλιππος εὑρὼν τὸν Ναθαναὴλ λέγει αὐτῷ· „ὃν [6]) ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ,

[1]) Matth. XI, 3.
[2]) Ev. Joann. IV, 25. ubi pro ἀπαγγελεῖ legitur ἀναγγελεῖ.
[3]) Luc. XXIV, 18—21.
[4]) Luc. XXIV, 19. legitur Ναζωραίου.
[5]) Ev. Joann. I, 42.
[6]) Ev. Joann. I, 46.

καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν, τὸν[1]) Ἰησοῦ
τοῦ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.[2])"

8. Δόξαι δ' ἄν τις ἐνίστασθαι τῷ πρώτῳ
καὶ τὰ μὴ ἐπιγεγραμμένα εὐαγγέλια ὑποπί
ὁ γὰρ νόμος καὶ οἱ προφῆται λόγοι πιστεύ
περιέχοντες ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τ
διὰ τὸ ὠφελεῖν εὐφραινόντων[3]) τοὺς ἀκούοι
παραδέξωνται τὰ ἀπαγγελλόμενα. Λεχθείη
τοῦτο, ὅτι πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας ὁ νό
προφῆται, ἅτε μηδέπω ἐληλυθότος τοῦ τὰ
μυστήρια σαφηνίζοντος, οὐκ εἶχον τὸ ἐπάγ
περὶ τοῦ εὐαγγελίου ὅρου· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιδ
τὸ εὐαγγέλιον σωματοποιηθῆναι ποιήσας, τ
λίῳ πάντα ὡσεὶ εὐαγγέλιον πεποίηκεν. Καὶ
ἀπὸ σκοποῦ χρησαίμην τῷ παραδείγματι τοῦ
ὅτι ὅλον...... Ὅταν γὰρ......υἱοὺς τῶν
τῇ θειότητι αὐτοῦ, περιελὼν τὸ[5]) ἐν τῷ νόμ
φήταις κάλυμμα, πάντων[6]) τὸ θεῖον ἀπέδειξ
παραστήσας τοῖς βουληθεῖσι τῆς σοφίας αὐτο
μαθηταῖς, τίνα τὰ ἀληθινὰ τοῦ Μωϋσέως
ἀποδείγματι καὶ σκιᾷ ἐλάτρευον οἱ πάλαι,
ὑλήθεια τῶν ἐν ταῖς ἱστορίαις πραγμάτων, ἃ

---

[1]) τὸν Ἰησοῦν. Articulum ante Ἰησοῦν,
dem probabilem, a quibusdam etiam probatun
men de causis N. T. editores hoc loco e textu

[2]) Huetius Ναζαρέθ.

[3]) Huetius legit εὐφραίνοντα.

[4]) Καὶ οὐκ —— Ὅταν γάρ ......— H
desunt apud Huetium, sed restituuntur ex Co
jano et Barberino, in quibus adhuc lacuna i
De qua quidem lacuna vid. prolegomena.

[5]) Codex Bodlejanus τό ἐν προφήταις κ
μου κάλυμμα. R.

[6]) De la Rue absque causa legendum cens

[7]) 1 Cor. X, 11. ubi pro τυπικῶς συ

τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ δι' ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε.“ Πᾶς οὖν ᾧ Χριστὸς ἐπιδεδήμηκεν, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις, οὔτε ἐν τῷ τῶν Σαμαρειτῶν ὄρει [1]) προσκυνεῖ τῷ θεῷ· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι πνεῦμα ὁ θεὸς, πνευματικῶς λατρεύων αὐτῷ, πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, οὐκέτι δὲ τυπικῶς προσκυνεῖ τὸν τῶν ὅλων πατέρα καὶ δημιουργόν. Οὐκοῦν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὃ γέγονε διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐδὲν τῶν πάλαι εὐαγγέλιον ἦν. Τὸ δὲ εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐστὶ διαθήκη καινή, ἀποστῆσαν ἡμᾶς παλαιότητος τοῦ γράμματος, τῷ μηδέποτε παλαιουμένην καινότητα τοῦ πνεύματος, ἰδίαν τῆς καινῆς διαθήκης τυγχάνουσαν, ἐν πάσαις ἀποκειμένην γραφαῖς, τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως ἀνέλαμψεν. Ἔδει δὲ τὸ ποιητικὸν τοῦ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ νομιζομένου εὐαγγελίου εὐαγγέλιον ἐξαιρέτως καλεῖσθαι εὐαγγέλιον.

9. Πλὴν οὐκ ἀγνοητέον, Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ πρὸ τῆς κατὰ σῶμα ἐπιδημίας τὴν νοητὴν γεγονέναι τοῖς τελειοτέροις καὶ οὐ νηπίοις, οὐδὲ ὑπὸ παιδαγωγοῖς καὶ ἐπιτρόπους ἐπιτυγχάνουσιν, οἷς τὸ νοητὸν τοῦ χρόνου πλήρωμα ἐνέστη, πατριάρχαις καὶ Μωϋσεῖ τῷ θεράποντι, καὶ τοῖς τεθεαμένοις Χριστοῦ τὴν δόξαν προφήταις. Ὥσπερ δὲ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς καὶ κατὰ σῶμα ἐπιδημίας ἐπεδήμησε τοῖς τελείοις, οὕτω καὶ μετὰ τὴν κηρυσσομένην παρουσίαν τοῖς ἔτι νηπίοις, ἅτε ὑπὸ ἐπιτρόπους τυγχάνουσι καὶ οἰκονόμους, καὶ μηδέπω ἐπὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐφθακόσιν, οἱ μὲν πρόδρομοι αὐτοῦ ἐπιδεδημήκασι παισὶ ψυχαῖς ἁρμόζοντες λόγοι, εἰκότως ἂν κληθέντες παιδαγωγοί. Αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ὁ δεδοξασμένος θεὸς λόγος οὐδέπω, περιμένων τὴν δέουσαν γενέσθαι προπαρασκευὴν τοῖς μέλλουσι χωρεῖν αὐτοῦ

...itur τύποι συνέβαινον, pro δι' ἡμᾶς autem πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν.

1) ὄρει. Haec vox restituitur ex Codice Barberino. R.

τὴν θεότητα ἀνθρώποις θεοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδένα
ἐχρῆν, ὅτι, ὥσπερ ἐστὶ νόμος σκιὰν περιέχων τῶν μελ
λόντων ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν καταγγελλομέ
νου νόμου δηλουμένων, οὕτω καὶ εὐαγγέλιον σκιὰ
μυστηρίων Χριστοῦ διδάσκει, τὸ νομιζόμενον ὑπὸ πάν
των τῶν ἐντυγχανόντων νοεῖσθαι. Ὃ δέ φησιν Ἰωάν
νης εὐαγγέλιον αἰώνιον, οἰκείως ἂν λεχθησόμενον πνευ
ματικὸν, σαφῶς παρίστησι τοῖς νοοῦσι τὰ πάντα ἐνώπιο
περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ παριστάμενα μυστήρι
ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τά τε πράγματα, ὧν αἰνίγματ
ἦσαν αἱ πράξεις αὐτοῦ. Τούτοις δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν ἐκλαμ
βάνειν, ὅτι ὃν τρόπον ἐν[1]) φανερῷ Ἰουδαῖός τίς ἐστι κα
περιτετμημένος, οὕτω Χριστιανὸς καὶ βάπτισμα. Παῦ
λος μὲν καὶ Πέτρος ἐν φανερῷ πρότερον ὄντες οἱ Ἰου
δαῖοι καὶ περιτετμημένοι, ὕστερον καὶ ἐν τῷ κρυπτ
τοιοῦτοι τυγχάνειν ἀπὸ Ἰησοῦ εἰλήφασι, τὸ ἐν φανερ
εἶναι Ἰουδαῖοι διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν, κατ'[2]
οἰκονομίαν οὐ μόνον λόγοις ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ καὶ δι
τῶν ἔργων δεικνύντες. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Χριστι
ανισμοῦ αὐτῶν λεκτέον. Καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὠφελῆσαι
δυνατὸν Παῦλον τοὺς κατὰ σάρκα Ἰουδαίους, ἐὰν μὴ
ὅτε ὁ λόγος αἱρεῖ, περιτέμῃ τὸν Τιμόθεον, καὶ ὅτε εὔ
λογόν ἐστι ξυράμενον, καὶ προσφορὰν ποιήσαντα, κα
ἁπαξαπλῶς τοῖς Ἰουδαίοις Ἰουδαῖον γενόμενον, ἵνα τοὺ
Ἰουδαίους κερδήσῃ· οὕτως τὸν ἐκκείμενον εἰς πολλῶ
ὠφέλειαν οὐκ ἔστι διὰ τοῦ ἐν κρυπτῷ[3]) Χριστιανισμοῦ μό

[1]) ἐν φανερῷ — χριστιανός. Haec desunt apu Huetium, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barbe rino. R.

[2]) Ferrarius vertit: propter aedificationem; legeba κατ' οἰκοδομίαν. H. Sed in nostris Codd. legitur κατ οἰκονομίαν. R.

[3]) De la Rue in textu exhibet ἐν Χριστῷ, item Hue tius; in notis tamen de la Rue rectissime censet ἐν κρυπτῷ legendum esse.

τὸν τοὺς στοιχειουμένους ἐν τῷ φανερῷ χριστια-
λτιῶσαι καὶ προσάγειν ἐπὶ τὰ κρείττονα καὶ
. Διόπερ ἀναγκαῖον πνευματικῶς καὶ σωμα-
ιστιανίζειν, καὶ ὅπου μὲν χρὴ τὸ σωματικὸν
ν εὐαγγέλιον, φάσκοντα μηδὲν εἰδέναι[1]) τοῖς
;. ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον,
οιητέον. Ἐπὰν δὲ εὑρεθῶσι κατηρτισμένοι[2])
ῦματι, καὶ καρποφοροῦντες ἐν αὐτῷ, ἐρῶντές
ῥανίου σοφίας, μεταδοτέον αὐτοῖς τοῦ λόγου
ντος ἀπὸ τοῦ σεσαρκῶσθαι, ἐφ' ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ
θεόν.

ταῦτα δὲ ἐξετάζοντες περὶ τοῦ εὐαγγελίου οὐ
ρηκέναι ἡγούμεθα, οἱονεὶ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον
αὶ πνευματικοῦ τῇ ἐπινοίᾳ διακρίνοντες. Καὶ
πρόκειται τὸ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον μεταλαβεῖν
ματικόν. Τίς γὰρ ἡ διήγησις τοῦ αἰσθητοῦ, εἰ
αμβάνοιτο εἰς πνευματικόν; Ἤτοι οὐδεμία, ἢ
ι τῶν τυχόντων ἀπὸ τῆς λέξεως αὐτοὺς πεπει-
αβάνειν τὰ δηλούμενα. Ἀλλὰ πᾶς ἀγὼν ἡμῖν
πειρωμένοις εἰς τὰ βάθη τοῦ εὐαγγελικοῦ νοῦ
καὶ ἐρευνῆσαι τὴν ἐν αὐτῷ γυμνὴν τύπων ἀλή-
ῶν δὴ εὐαγγελιζομένων ἐν ἀγαθῶν ἀπαγγελίᾳ
ν, οἱ μὲν ἀπόστολοι τὸν Ἰησοῦν εὐαγγελίζονται.
μέντοι ὡς ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐαγ-

---

[1]) ...fuet. et de la Rue in textu exhibent εἶναι. ... lectionem Perionius tuetur, quum verba φά-... τ. λ. vertat: dicendo nihil esse carnalibus pro-... nisi etc. Ferrarius tamen quum vertat: dicendo ...s nihil nos scire, nisi etc., εἰδέναι legebat. Cui ...R. quoque in nota jure meritoque assensum prae-...d. 1. Cor. II, 2. Origen. commentar. paulo

[2]) Ferrarius cum vertat: elevati, legebat κατηρμένοι.

γελίζεσθαι, καὶ αὐτήν πως οὖσαν [1]) Ἰησοῦν· Ἰησοῦς γάρ φησιν· [2]) „ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις.“ Ἰησοῦς δὲ τὰ τοῖς ἁγίοις ἀποκείμενα εὐαγγελίζεται τοῖς πτωχοῖς, παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θείας ἐπαγγελίας. Καὶ μαρτυροῦσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὐαγγελισμοῖς, καὶ τῷ [3]) ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ὁ μὲν Δαβὶδ περὶ τῶν ἀποστόλων, τάχα δὲ καὶ εὐαγγελιστῶν λέγων· „κύριος [4]) δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ·“ ἅμα καὶ διδάσκων, ὅτι οὐ συνθεσις λόγου, καὶ προφορὰ φωνῶν, καὶ ἠσκημένη καλλιλεξία ἀνύει πρὸς τὸ πείθειν, ἀλλὰ δυνάμεως θείας ἐπιχορηγία. Διόπερ καὶ ὁ Παῦλός πού φησι· „γνώσομαι [5]) οὐ τὸν λόγον τὸν πεφυσιωμένον, ἀλλὰ τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει.“ Καὶ ἐν ἄλλοις· [6]) „καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.“

---

[1]) Sic recte habet Codex Bodlejanus, nec aliter legisse videtur Ferrarius. R. Huetius in textu *καὶ αὐτὴν πῶς οὖν Ἰησοῦν; Ἰησοῦς κ. τ. λ.*, non, ut R. in notis H. lectionem affert *καὶ αὐτήν πως οὖν Ἰησοῦν. Ἰησοῦς κ. τ. λ.* Cui quidem lectioni H. in notis addit: ita Codex Reg., quem secutus est Perionius. Ferrarius autem legisse videtur *καὶ αὐτήν πως οὖσαν κ. τ. λ.* et recte quidem, mea sententia. H.

[2]) Ev. Joann. XI, 25.

[3]) *καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ κ. τ. λ.* Sic habet Cod. Bodlej., nec aliter legebat Ferrarius: sed in Codd. Regio et Barberino legitur *καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. τ. λ.* R. Huetius in textu *καὶ τῷ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ.*, in notis: videtur legisse Ferrarius *καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ*. At Cod. Reg. habet *καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ*, quod secutus est Perionius. H.

[4]) Ps. LXVIII, 11. 12. (12. 13.)

[5]) *I. Cor.* IV, 19. 20. ubi *τῶν πεφυσιωμένων* legitur.

[6]) *I. Cor.* II, 4.

Ταύτῃ τῇ δυνάμει μαρτυροῦντες ὁ Σίμων καὶ ὁ Κλεόπας φασίν· „οὐχὶ[1]) ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;" Οἱ δὲ ἀπόστολοι, ἐπεὶ καὶ ποσότης ἐστὶ δυνάμεως ἐπιχορηγουμένης ὑπὸ θεοῦ διαφέρουσα τοῖς λέγουσιν, εἶχον κατὰ τὸ παρὰ τῷ Δαβὶδ λεγόμενον· „Κύριος[2]) δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ·" πολλὴν δύναμιν. Ἡσαΐας δὲ φάσκων· „ὡς[3]) ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά·" τὸ ὡραῖον καὶ ἐν καιρῷ γινόμενον τῶν ἀποστόλων ὁδευόντων τὸν εἰπόντα· „ἐγώ[4]) εἰμι ἡ ὁδός·" κήρυγμα νοήσας, ἐπαινεῖ πόδας τοὺς διὰ τῆς νοητῆς ὁδοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ βαδίζοντας, διά τε τῆς θύρας εἰσιόντας πρὸς τὸν θεόν. Ἀγαθὰ δὲ εὐαγγελίζονται οὗτοι, ὧν[5]) ὡραῖοί εἰσιν οἱ πόδες, τὸν Ἰησοῦν.

11. Καὶ μὴ θαυμάσῃ τις, εἰ πληθυντικῷ ὀνόματι τῷ τῶν ἀγαθῶν τὸν Ἰησοῦν ἐξειλήφαμεν εὐαγγελίζεσθαι. Ἐκλαβόντες γὰρ τὰ πράγματα, καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, ἃ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται, συνήσομεν, πῶς πολλὰ ἀγαθά ἐστιν Ἰησοῦς, ὃν εὐαγγελίζονται οὗτοι, ὧν[6]) ὡραῖοί εἰσιν οἱ πόδες. Ἓν μὲν γὰρ ἀγαθὸν ζωή, Ἰησοῦς δὲ ζωή. Καὶ ἕτερον ἀγαθὸν φῶς τοῦ κόσμου, φῶς τυγχάνον ἀληθινὸν, καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ἅπερ πάντα ὁ υἱὸς εἶναι λέγεται τοῦ θεοῦ. Καὶ ἄλλο ἀγαθὸν κατ' ἐπίνοιαν παρὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ φῶς, ἡ ἀλήθεια. Καὶ τέταρτον παρὰ ταῦτα, ἡ ἐπὶ ταύτην φέρουσα ὁδός. Ἅπερ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διδάσκει ἑαυτὸν

---

1) Luc. XXIV, 32. ubi haec leguntur: „οὐχὶ ἡ — ν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς — γραφάς;" — Cod. Reg. καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν τῇ ὁδῷ. L. et R.

2) Ps. LXVIII, 11. (12.)

3) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.

4) Ev. Joann. XIV, 6.

5) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.

6) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.

εἶναι, λέγων·[1]) „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ ζωή.“ Πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀποτιναξάμενον χοῦν καὶ τὴν νεκρότητα ἀναστῆναι τούτου τυγχάν[illegible] ἀπὸ τοῦ κυρίου, καθὸ ἀνάστασίς ἐστιν, ὅς καί φη[illegible] ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις.“ Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα, δι' ἧς τι[illegible] τὴν ἄκραν εἰσέρχεται μακαριότητα, ἀγαθόν. [illegible] Χριστός φησιν·[3]) „ἐγώ εἰμι ἡ θύρα.“ Τί δὲ δεῖ [illegible] σοφίας λέγειν, ἣν „ἔκτισεν[4]) ὁ θεὸς ἀρχὴν ὁδ[illegible] αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ,“ ᾗ προσέχαιρεν ὁ πατὴρ αὐ[illegible] ἐνευφραινόμενος τῷ πολυποικίλῳ νοητῷ κάλλει αὐ[illegible] ὑπὸ νοητῶν ὀφθαλμῶν μόνων βλεπομένῳ, καὶ εἰς ἔρ[illegible] τὸν τὸ θεῖον κάλλος κατανοοῦντα οὐράνιον προκαλο[illegible]μένῳ; Ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅπερ μετὰ τ[illegible] προειρημένων εὐαγγελίζονται, ὧν ὡραῖοι οἱ πόδες. Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἤδη ὄγδοον ἡμῖν ἀγαθ[illegible] καταλέγεται, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. Οὐ σιωπητέον [illegible] οὐδὲ τὸν μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὅλων θεὸν λόγο[illegible] Οὐδενὸς γὰρ ἔλαττον ἀγαθοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθό[illegible] Μακάριοι μὲν οὖν οἱ χωρήσαντες ταῦτα τὰ ἀγαθὰ, κα[illegible] παραδεξάμενοι ἀπὸ τῶν ὡραίων τοὺς πόδας καὶ εὐαγγελιζομένων αὐτά. Πλὴν κἂν Κορίνθιός τις ὢν, κρίνοντος Παύλου οὐδὲν εἰδέναι[7]) παρ' αὐτῷ, ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον[8]) μανθάνων παραδέξηται, τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 6.
[2]) Ev. Joann. XI, 25.
[3]) Ev. Joann. X, 9.
[4]) Proverbia VIII, 22.
[5]) H. et R. legunt ὁδὸν αὐτοῦ.
[6]) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.
[7]) I. Cor. II, 2.
[8]) τὸν δι' ἡμᾶς — ἀγαθῶν. Hunc locum in editione Huetii luxatum sic restituit Codex Barberinus. R. — *In editione Huetii haec leguntur:* τὸν δι' ἡμᾶς *ἄνθρωπον * μανθάνων* * τὰ * * τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγαθῶν κ.

[illegible] γέγονε, ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἄνθρωπος [illegible] θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀποθνήσκων τῇ [illegible]. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος „ὃ ἀπέθανε,[1]) τῇ ἁμαρτίᾳ [illegible] ἐφάπαξ.“ Ἀπὸ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπεὶ [illegible] „ὃ ζῇ, ζῇ[2]) τῷ θεῷ,“ πᾶς ὁ σύμμορφος γενόμενος τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λαμβάνει τὸ ζῆν τῷ θεῷ. [illegible] εἰ αὐτοδικαιοσύνη ἀγαθόν ἐστι, καὶ [illegible] καὶ αὐτοαπολύτρωσις; Ἅπερ καὶ αὐτὰ οἱ [illegible] εὐαγγελιζόμενοι εὐαγγελίζονται, λέγοντες[3]) αὐτὸν [illegible] ἡμῖν δικαιοσύνην ἀπὸ θεοῦ, καὶ ἁγιασμόν, καὶ ἀπολύτρωσιν. Πάρεσται δὲ ἀπὸ τούτων τὰ [illegible] περὶ αὐτοῦ δυσεξαρίθμητα, παριστάντα, [illegible] ἀγαθῶν ἐστιν Ἰησοῦς, ἀπὸ[4]) τῶν δυσεξαριθμήτων καὶ γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι, τῶν ὑπαρχόντων μὲν ἐν αὐτῷ, εἰς ὃν εὐδόκησεν[5]) ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, οὐ μὴν ὑπὸ

---

l. l., e quibus satis apparet, post ἄνθρωπον quoque vocabulum desiderari, et quidem sine dubio γενόμενον. Quae autem post μανθάνων sequitur lacuna, literis tantum τε, ut H. exhibet, interjectis, eam recte restituit Cod. Barberinus, ita ut literae τα, quae ex seqq. τὰ ἐν κ. τ. λ. originem duxisse videntur et facillime, accentu omisso, propter similem literarum τ et ρ in Codd. ductum pro [illegible] poterant, mutandae sint in ρα, ante ρα restituendum sit πα, post ρα autem supplendum δέξηται.

[1]) Rom. VI, 10.

[2]) Rom. VI, 10.

[3]) I. Cor. I, 30.

[4]) Minus accurate, nec ullo jure H. et R. in annotationibus exhibent: „locum hunc sanaveris, si legeris: ἀπὸ τῶν δυσεξαριθμήτων γεγραμμένων, quemadmodum videtur legisse Perionius, cujus interpretatio Ferrarianae hoc loco praeferenda est.“

[5]) Coloss. I, 19. II, 9.

εἶναι, λέγων· [1]) „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, ι ἡ ζωή.“ Πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀποτιναξάμενον ι χοῦν καὶ τὴν νεκρότητα ἀναστῆναι τούτου τυγχάνοι ἀπὸ τοῦ κυρίου, καθὸ ἀνάστασίς ἐστιν, ὅς καί φησιν· ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις.“ Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα, δι' ἧς τις τὴν ἄκραν εἰσέρχεται μακαριότητα, ἀγαθόν. Ὁ Χριστός φησιν· [3]) „ἐγώ εἰμι ἡ θύρα.“ Τί δὲ δεῖ π σοφίας λέγειν, ἥν „ἔκτισεν [4]) ὁ θεὸς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ,“ ᾗ προσέχαιρεν ὁ πατὴρ αὐτ ἐνευφραινόμενος τῷ πολυποικίλῳ νοητῷ κάλλει αὐτ ὑπὸ νοητῶν ὀφθαλμῶν μόνων βλεπομένῳ, καὶ εἰς ἔρα τὸν τὸ θεῖον κάλλος κατανοοῦντα οὐράνιον προκαλι μένῳ; Ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅπερ μετὰ τ προειρημένων εὐαγγελίζονται, ὧν ὡραῖοι οἱ πόδες. Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἤδη ὄγδοον ἡμῖν ἀγαί καταλέγεται, ἥτίς ἐστιν ὁ Χριστός. Οὐ σιωπητέον οὐδὲ τὸν μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὅλων θεὸν λόγ Οὐδενὸς γὰρ ἔλαττον ἀγαθοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθ Μακάριοι μὲν οὖν οἱ χωρήσαντες ταῦτα τὰ ἀγαθὰ, : παραδεξάμενοι ἀπὸ τῶν ὡραίων τοὺς πόδας καὶ εὐα γελιζομένων αὐτά. Πλὴν κἂν Κορίνθιός τις ὤν, κ νοντος Παύλου οὐδὲν εἰδέναι [7]) παρ' αὐτῷ, ἢ Ἰησι Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν δι' ἡμᾶς ἀ θρωπον [8]) μανθάνων παραδέξηται, τὰ ἐν ἀρχῇ τ

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 6.
[2]) Ev. Joann. XI, 25.
[3]) Ev. Joann. X, 9.
[4]) Proverbia VIII, 22.
[5]) H. et R. legunt ὁδὸν αὐτοῦ.
[6]) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.
[7]) I. Cor. II, 2.
[8]) τὸν δι' ἡμᾶς — ἀγαθῶν. Hunc locum in e tione Huetii luxatum sic restituit Codex Barberinus. R. *In editione Huetii haec leguntur:* τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρ πον * μανθάνων * τὰ * * τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγαθῶν

μαθὼν γένεσιν, ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἄνθρωπος γέγονεν Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀποθνήσκων ἡ ἁμαρτία. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος „ὃ ἀπέθανε,[1]) τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ.“ Ἀπὸ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπεὶ Ἰησοῦς „ὃ ζῇ, ζῇ[2]) τῷ Θεῷ,“ πᾶς ὁ σύμμορφος γενόμενος τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λαμβάνει τὸ ζῆν τῷ Θεῷ. Τίς δὲ ἀντιλέξει, εἰ αὐτοδικαιοσύνη ἀγαθόν ἐστι, καὶ αὐτοαγιασμὸς καὶ αὐτοαπολύτρωσις; Ἅπερ καὶ αὐτὰ οἱ Ἰησοῦν εὐαγγελιζόμενοι εὐαγγελίζονται, λέγοντες[3]) αὐτὸν γεγονέναι ἡμῖν δικαιοσύνην ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ἁγιασμόν, καὶ ἀπολύτρωσιν. Πάρεστιν δὲ ἀπὸ τούτων τὰ γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ δυσεξαρίθμητα, παριστάντα, ὡς πλῆθος ἀγαθῶν ἐστιν Ἰησοῦς, ἀπὸ[4]) τῶν δυσεξαριθμήτων καὶ γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι, τῶν ὑπαρχόντων μὲν ἐν αὐτῷ, εἰς ὃν εὐδόκησεν[5]) ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, οὐ μὴν ὑπὸ

. l., e quibus satis apparet, post ἄνθρωπον quoque vocabulum desiderari, et quidem sine dubio γενόμενον. Quae autem post μανθάνων sequitur lacuna, literis tantum τά. ut H. exhibet, interjectis, eam recte restituit Cod. Barberinus, ita ut literae τά, quae ex seqq. τὰ ἐν κ. τ. λ. originem duxisse videntur et facillime, accentu omisso, propter similem literarum τ et ρ in Codd. ductum pro ρα poni poterant, mutandae sint in ρα, ante ρα restituendum sit πα, post ρα autem supplendum δέξηται.

[1]) Rom. VI, 10.

[2]) Rom. VI, 10.

[3]) I. Cor. I, 30.

[4]) Minus accurate, nec ullo jure H. et R. in annotationibus exhibent: „locum hunc sanaveris, si legeris: καὶ ἀπὸ τῶν δυσεξαριθμήτων γεγραμμένων, quemadmodum videtur legisse Perionius, *cujus interpretatio Ferrarianae hoc loco praeferenda est.*“

[5]) *Coloss. I, 19. II, 9.*

γραμμάτων κεχωρημένων.[1]) Καὶ τί λέγω, ὑπ μάτων; ὅτε καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου φησὶν νης·[2]) „ὅτι οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χω γραφόμενα βιβλία.“ Ταὐτὸν οὖν ἔστιν εἰπεῖν Σωτῆρα οἱ ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται, καὶ τ εὐαγγελίζονται. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ[3]) ἀγαθὰ εἶναι λαβὼν, ἵνα ἕκαστος, ἢ ἃ χωρεῖ, διὰ Ἰησοῦ λαβὼν ἐν ἀγαθοῖς τυγχ οἷοί τε δὲ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, ὧν ὡραῖοι οἱ καὶ οἱ τούτων ζηλωταὶ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγ πρότερον Ἰησοῦ αὐτοῖς αὐτὰ εὐαγγελισαμέν Ἡσαΐας[5]) φησίν· „αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι· ὡς τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ, ὅτι ἀκουστὴν πο σωτηρίαν σου, λέγων· Σιὼν βασιλεύσει σου Τίνα γὰρ τὰ ὄρη, ἐφ᾽ ὧν αὐτὸς ὁ λαλῶν παρε λογεῖ, ἢ οἱ μηδενὸς τῶν ἐπὶ γῆς ὑψηλοτάτων γίστων ἥττονες; Οὕς τινας ζητεῖσθαι δεῖ ὑπὸ νῶν διακόνων τῆς καινῆς διαθήκης, ἵνα τηρή λέγουσαν[6]) ἐντολήν· „ἐπ᾽ ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι γελιζόμενος Σιὼν, ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φων εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ.“ Οὐ θαυμαστ τοῖς μέλλουσιν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, Ἰ αγγελίζεται τὰ ἀγαθὰ, οὐκ ἄλλα τυγχάνοντι ἑαυτὸν γὰρ εὐαγγελίζεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τ μένοις οὐ[7]) δι᾽ ἄλλων αὐτὸν μαθεῖν. Πλὴ

---

[1]) Codd. Regius (H. et R.) et Barberinus μένῳ. R.

[2]) Ev. Joann. XXI, 25.

[3]) Huetius τὰ ἀγαθὰ εἶναι.

[4]) Jes. LII, 7. Rom. X, 15.

[5]) Jes. LII, 6. 7.

[6]) Jes. XI, 9.

[7]) οὐ δι᾽ ἄλλων praetermisit Ferrarius, qu retinendum erat. H.

τῶν ἱερῶν, καὶ εὐαγγελιζόμενος αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ, ὅμοιος τῷ ἀγαθῷ πατρὶ, „ἀνατέλλοντι[1]) τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχοντι ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους," τοὺς τὴν ψυχὴν πτωχοὺς οὐχ ὑπερεῖδε. Καὶ τούτοις γὰρ εὐαγγελίζεται, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ λαβὼν τὸν Ἡσαΐαν[2]) καὶ ἀναγνούς· „τὸ πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέ με κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. Πτύξας γὰρ τὸ βιβλίον, καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε. Καὶ πάντων ἐνατενιζόντων αὐτῷ εἶπε· σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν."

11. Ἀναγκαῖον δὲ εἰδέναι,[3]) ὅτι ἐμπεριλαμβάνεται τῷ κυρίως εὐαγγελίῳ καὶ πᾶσα ἡ εἰς Ἰησοῦν γινομένη πρᾶξις ἀγαθὴ, ὥσπερ καὶ τῆς[4]) τὰ πονηρὰ ἔργα πεπραχυίας καὶ μετανενοηκυίας εὐωδίαν δεδυνημένης διὰ τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν γνησίαν μετάστασιν καταχέαι τοῦ Ἰησοῦ,[5]) καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ τὴν τοῦ μύρου πνοὴν εἰς αἴσθησιν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἐμπεποιηκυίας. Διὸ καὶ γέγραπται·[6]) „ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, λαληθήσεται καὶ, ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς." Σαφὲς δὲ ὅτι εἰς Ἰησοῦν γίνεται τὰ εἰς τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ ἐπιτελούμενα.

---

[1]) Matth. V, 45.

[2]) Jes. LXI, 1. Luc. IV, 18. 20. 21. ubi pro ἕνεκεν ...ptum legitur εἵνεκεν.

[3]) δὲ εἰδέναι, ὅτι — εὐωδίαν δε. Haec omnia in ...one Huetiana desiderantur, restituuntur ex Codd. ...ejano et Barberino. R.

[4]) Matth. XXVI, 6—13.

[5]) Matth. XXVI, 7. pro simplici genitivo leguntur ... ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κ. τ. λ.

[6]) Matth. XXVI, 13 ubi pro ὅπου ἂν legitur ὅπου ... pro ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι autem ἐν ὅλῳ τῷ ...κ.

Δεικνὺς γοῦν τοὺς εὐπεπονθότας[1]) *φησὶ τοῖς πεν κόσι· „τούτοις ὃ ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε.“ Ὥστε π πρᾶξις ἀγαθὴ ἡ εἰς τὸν πλησίον ὑφ' ἡμῶν ἐπιτε μένη εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέρεται, τὸ ἐν ταῖς π τοῦ οὐρανοῦ γραφόμενον, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἠ μένων τῆς τῶν ὅλων γνώσεως ἀναγινωσκόμενον. Ἀ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου μέρος ἐστὶ τοῦ εὐαγγελίου εἰς κ ηγορίαν τῶν πραξάντων τὰ εἰς Ἰησοῦν ἁμαρτανόμ Ἡ γοῦν Ἰούδα προδοσία, καὶ ἡ τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ ταβόησις φάσκοντος*[2]) *„αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, σταύρου, σταύρου αὐτόν·“ καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ τῶν αὐ τῇ ἀκάνθῃ στεφανωσάντων, καὶ τὰ τούτοις παραπλή ἐγκατατέτακται τοῖς εὐαγγελίοις. Ἀκόλουθον δὲ τού ἐστὶ νοῆσαι, ὅτι πᾶς ὁ τῶν μαθητῶν*[3]) *τοῦ Ἰησοῦ π δότης εἶναι λελόγισται τοῦ Ἰησοῦ προδότης. Πρὸς γ τὸν ἔτι διώκοντα Σαῦλον*[4]) *„Σαούλ! Σαούλ! τί διώκεις;“ Καί· „ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκε Τινὲς*[5]) *δὲ τὰς ἀκάνθας ἔχουσιν, αἷς τὸν Ἰησοῦν ι μάζοντες στεφανοῦσιν, οἱ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλού*

---

[1]) Matth. XXV, 40.

[2]) Ev. Joann. XIX, 6. 15. ubi vers. 15. pro *αἶρε* legitur *ἆρον! ἆρον!* pro *σταύρου, σταύρου αὐτόν* ver *σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν!* vers. 15. *σταύρω αὐτόν.*

[3]) Deest apud Huetium *τῶν μαθητῶν*, sed exstat marginem Codicis Barberini. R. In notis Huetius r habet: „legendum fortasse: *ὁ τῶν μαθητῶν τοῦ κ. τ.* quemadmodum Ferrarii et Perionii interpretatio, et i sententia postulant.“

[4]) Act. IX, 4. 5.

[5]) Ferrarius legebat *τίνες δὲ τὰς ἀκάνθας κ. τ.* et paulo post *ἢ ὑπὸ μεριμνῶν κ. τ. λ.* R. — Hue minus accurate *τίνες* in textu habet et *τελεσφοροῦ* neque vero *τελεσφοροῦσι*;.

... τοῦ βίου συμπνιγόμενοι [1]) λαβόντες τὸν ... θεοῦ οὐ τελεσφοροῦσι. Διόπερ φυλακτέον, ... ἡμᾶς, ὡς ταῖς ἰδίαις ἀκάνθαις στεφανοῦντες ..., ἀναγραφόμενοι τοιοῦτοι ἀναγινωσκόμεθα ... τῆς τὸν ἐν πᾶσι, καὶ παρὰ πᾶσι λογικοῖς ἢ ... ἡμῶν μανθάνουσι, τίνι [2]) τε τρόπῳ μύρῳ ... καὶ ... καὶ δοξάζεται, ἢ ἐκ τῶν ... ἀτιμάζεται, καὶ ἐμπαίζεται, καὶ τύπτεται. ... δὲ ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται δεικνύουσιν, ὡς ἀγαθαὶ ... πράξεις, καὶ αἱ ἁμαρτίαι τῶν πταιόντων τῷ ... ἐγκατατάσσονται, ἤτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἢ εἰς ὀνειδισμὸν, καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον.

13. Εἰ δὲ ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν οἱ τετιμημένοι διακονίᾳ τῇ τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζεται ἀγαθὰ, καὶ πτωχοῖς εὐαγγελίζεται, οὐκ ἔδει τοὺς [3]) πεποιημένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματα ἀγγέλους, καὶ τοὺς ὄντας πυρὸς φλόγα, λειτουργοὺς [4]) τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς, ἐστερῆσθαι τοῦ καὶ αὐτοὺς εἶναι εὐαγγελιστάς. Διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελος, ἐπιστὰς τοῖς ποιμέσι, φησὶ, δόξαν ποιήσας περιλάμπειν αὐτούς· „μὴ [5]) φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαβίδ.“ Ὅτι καὶ, μηδέπω ἀνθρώπων συνιέντων [6]) τὸ τοῦ εὐ-

---

[1]) συμπνιγόμενοι. R. sine justa causa in notis addit: „forte legendum συμπνιγόμενον.“

[2]) Codex Bodlejanus τίνα δὲ τρόπον. R.

[3]) Ps. CIV, 4. Hebr. I, 7.

[4]) Huet. minus accurate λειτουργοὺς, τῷ τῶν ὅλων πρός κ. τ. λ.

[5]) Luc. II, 10. 11.

[6]) συνιέντων — οἱ κρείττονες. Haec desunt in editione Huetii, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

αγγελίου μυστήριον, οἱ κρείττονες αὐτῶν οὐ(
τυγχάνοντες, στρατεία θεοῦ, αἰνοῦντες τὸν θ
γουσι·[2]) „Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.“ Καὶ ταῦτα εἰπόντες ἀ
ται ἀπὸ τῶν ποιμένων εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ι
καταλιπόντες ἡμῖν νοεῖν, πῶς ἡ εὐαγγελισθεῖ
διὰ τῆς γενέσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ χαρὰ δόξα ·
ὑψίστοις θεῷ· τῶν ταπεινωθέντων εἰς χοῦν, ι
φόντων εἰς τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῶν, καὶ ἐν ὑψίσ
Χριστοῦ μελλόντων δοξάζειν τὸν θεόν. Ἀλλὰ κ
μάζουσιν οἱ ἄγγελοι τὴν ἐπὶ γῆς ἐσομένην διὰ
εἰρήνην, τοῦ πολεμικοῦ χωρίου, εἰς ὃ ἐκπεσὼν[3])
οὐρανοῦ ὁ Ἑωσφόρος, ὁ πρωῒ ἀνατέλλων, ὑπ
συντρίβεται.[4])

14. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο περὶ εὐ(
ἰστέον, ὅτι πρῶτον τῆς κεφαλῆς τοῦ ὅλου τῶ
μένων σώματος Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐστι τὸ εὐαγγέ
φησιν[5]) ὁ Μάρκος· „ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου
Ἰησοῦ.“[6]) Ἤδη δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων τυγχ(
λέγει[7]) ὁ Παῦλος· „κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.“

---

[1]) οὐρανὸς τυγχάνοντες στρατεία θεοῦ. R
jure in annotationibus addit: „legendum videtu
νιος τυγχάνοντες στρατεία θεοῦ, vel οὐρανὸς τυ
τες καὶ στρατεία θεοῦ," quum verba στρατεία
positionis loco voc. οὐρανός adjecta neque, ut
νός in v. οὐράνιος mutetur, postulent, neque co
nem καί inter verba τυγχάνοντες et στρατεία, u
set, inserendam, admittant.

[2]) Luc. II, 14.

[3]) Jes. XIV, 12.

[4]) Ferrarius legit συντριβήσεται. R.

[5]) Marc. I, 1.

[6]) Sic hoc loco editiones R. et H. exhiben
post cf. not. 1. pag. 31. Ἰησοῦ Χριστοῦ.

[7]) Rom. II, 16.

[8]) Πλὴν ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κ. τ.

ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέγεθος ἀρχὴν, καὶ τὰ ἑξῆς καὶ μέσα, καὶ τέλη ἔχοντος, ἤτοι πᾶσά ἐστιν ἡ παλαιὰ διαθήκη, τύπου αὐτῆς ὄντος Ἰωάννου, ἢ διὰ τὴν συναφὴν τῆς καινῆς πρὸς τὴν παλαιὰν τὰ τέλη τῆς παλαιᾶς διὰ Ἰωάννου παριστάμενα. Φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς Μάρκος [1]) „ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· [2]) ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου! εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ!“ Ὅθεν θαυμάζειν μοι ἔπεισι, πῶς ἀλλὰ θεοῖς προσάπτουσιν ἀμφοτέρας τὰς διαθήκας οἱ ἑτερόδοξοι, οὐκ ἔλαττον καὶ ἐκ τούτου τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. Πῶς γὰρ δύναται ἀρχὴ εἶναι τοῦ εὐαγγελίου, ὡς αὐτοὶ οἴονται, ἑτέρου τυγχάνων θεοῦ ὁ Ἰωάννης, ὁ τοῦ Δημιουργοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἀγνοῶν, ὡς νομίζουσι, τὴν καινὴν θεότητα; Οὐ μίαν δὲ καὶ βραχεῖαν ἐμπιστεύονται διακονίαν εὐαγγελικὴν ἄγγελοι, οὐδὲ

Origen. lib. II. contra Celsum, ubi in edd. Cantabrigiensibus a. 658 et a. 677 cura Spenceri prolatis pag. 59 sub finem haec leguntur: τί δὲ ἄτοπον, τὸ ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου δόγματος, τουτέστι τοῦ εὐαγγελίου, εἶναι τὸν Ἰωάννην; Ἅτε καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Κυρίου ἡμῶν λέγοντος πρὸς τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτοῦ κ. τ. λ. coll. Joann. V, 46. 47. Cf. Orig. Opp. ed. de la Rue Tom. I. pag. 389 sub finem, ubi pro αὐτοῦ post πιστεύοντας e Cod. Basileensi αὐτῷ recte exhibetur. — Ceterum, modo contuleris notas seqq. 1. et 2., ea quoque, quae locum contra Cels. laudatum excipiunt, huc spectant.

[1]) Marc. I., 1. 2. 3.

[2]) Mal. III, 1. ubi pro ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου προσώπου, LXX. interpretes ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, et pro ὃς κατασκευάσει — σου exhibent καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου. Jes. XL, 3. ubi interpretes pro τὰς τρίβους αὐτοῦ exhibent τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

μόνην τὴν πρὸς τοὺς ποιμένας γεγενημένην· ἀλλά γι
ἐπὶ τέλει μετέωρος καὶ ἱπτάμενος ἄγγελος εὐαγγέλι
ἔχων εὐαγγελιεῖται πᾶν ἔθνος, τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ι
πάντη καταλιπόντος τοὺς ἀποπεπτωκότας αὐτοῦ. Φ
σὶν οὖν ἐν τῇ ἀποκαλύψει[1]) ὁ τοῦ Ζεβεδαίου Ἰωάννη
„καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχον
εὐαγγέλιον αἰώνιον, εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθημ
νους ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν[2]) κ
γλῶσσαν καὶ λαὸν, λέγοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Φοβ
θητε τὸν θεὸν, καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥ
τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τὸν ποιήσαν
τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ π
γὰς τῶν ὑδάτων."

15. Ἐπεὶ τοίνυν ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κατὰ μίαν
ἐκδοχὴν τὴν πᾶσαν παρεστήσαμεν εἶναι παλαιὰν δι
θήκην, διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου σημαινομένην, ὑπ
τοῦ μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, παραθ
σόμεθα τὸ ἐκ Πράξεων περὶ τοῦ τῆς Αἰθιόπων βασ
λίδος εὐνούχου εἰρημένον, καὶ Φιλίππου· „ἀρξάμ
νος[4]) γὰρ, φησὶν, ὁ Φίλιππος ἀπὸ τῆς Ἡσαΐου γρ
φῆς τῆς· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς

[1]) Apoc. XIV, 6. 7. ubi εὐαγγελίσαι τοὺς καθημ
νους pro εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθημένους, poι
λέγων pro λέγοντα et τῷ ποιήσαντι pro τὸν ποιήσα
in textu exhibentur.

[2]) H. et R. in textu φυλακήν, H. tamen ad mar
nem φυλήν, in notis: „Perionius: et praesidio." H.
R. in notis: „omnino legendum φυλήν, quemadmodι
habent universa Apocalypseos exemplaria."

[3]) μίαν — εἶναι. Haec desunt in editione Huc
sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

[4]) Act. VIII, 35. 32. 35. Jes. LIII, 7. ubi ι
ἐνώπιον N. T. editiones et LXX. interpretes exhib
ἐναντίον, post κείροντος autem in N. T. textu Acc
αὐτόν insertus legitur.

ιον τοῦ κείροντος ἄφωνος· εὐηγγελίσατο αὐτῷ
ν Ἰησοῦν.“ Πῶς γὰρ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ
εὐαγγελίζεται Ἰησοῦν, εἰ μὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ
ι μέρος τι ὁ Ἡσαΐας ἦν; Ἅμα δὲ καὶ τὰ ἐν
μῖν εἰρημένα περὶ τοῦ δύνασθαι εὐαγγέλιον
ιν θείαν γραφὴν, ἐντεῦθεν δύναται δηλοῦσθαι.
εἰ ὁ εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ εὐαγγελίζεται,
ι οἱ πρὸ τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας
ιεγγελίζονται, ὄντα τὰ ἀγαθὰ, ὡς ἀπεδείξα-
ων πῶς εἰσιν οἱ λόγοι τοῦ εὐαγγελίου μέρος.
γέλιον λεγόμενον λαλεῖσθαι ἐν ὅλῳ τῷ κό-
ῖς ἐκλαμβάνομεν ἀπαγγέλλεσθαι ἐν ὅλῳ τῷ
ὐ μόνον τῷ περιγείῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ παντὶ
ιατι τῷ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἢ ἐξ οὐρανῶν
Καὶ τί δεῖ ἐπὶ πλεῖον μηκύνειν τὸν περὶ
ι εὐαγγέλιόν ἐστι, λόγον; Αὐτάρκως δὲ τού-
ένων, καὶ ἐκ τούτων τῶν μὴ ἀνεντρεχῶν δυ-
τὰ παραπλήσια συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν,
ν, τίς ἡ δόξα τῶν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀγαθῶν
αγγελίου, διακονουμένου ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ
ἐγὼ δ᾽ οἶμαι, ὅτι καὶ ἀρχῶν [1]) καὶ ἐξουσιῶν,
ιν, καὶ κυριοτήτων, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνο-
;, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν
τι, εἴγε καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, [2]) αὐτοῦ
ταύσομεν [3]) τὰ πρὸ τῆς συναναγνώσεως τῶν
νων. Ἤδη δὲ θεῷ αἰτώμεθα συνεργῆσαι διὰ
ἡμῖν ἐν ἁγίῳ πνεύματι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ
ξεσιν ἐναποτεθησαυρισμένου μυστικοῦ νοῦ.
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.“ [4]) Οὐ μόνον Ἕλληνες

---

phes. I, 21.
. et R. minus accurate εἴγε καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ
αὐτοῦ κ. τ. λ.
recius καταπαύσομαι.
Joann. I, 1.

πολλά φασι σημαινόμενα εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχ
γορίας· ἀλλὰ γὰρ εἴ τις τηρῆσαι συνάγων
τοῦτο τὸ ὄνομα, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάζων βούλο
νοεῖν, ἐν ἑκάστῳ τόπῳ τῶν γραφῶν ἐπὶ τίνο
εὑρήσει καὶ κατὰ τὸν θεῖον λόγον τὸ πολύ
φωνῆς. Ἡ μὲν γάρ τις ὡς μεταβάσεως, αὔτ
ἡ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκους. Ὅπερ δηλοῦται ἐκ τ
ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια.“ [1]) Τῆς
θῆς ὁδοῦ μεγίστης τυγχανούσης, κατὰ μὲν
νοητέον εἶναι [2]) τὸ πρακτικὸν, ὅπερ παρίστατ
„ποιεῖν τὰ δίκαια·“ [3]) κατὰ δὲ τὰ ἑξῆς τὸ θεω
Εἰς ὃ καταλήγειν οἶμαι καὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἐ
μένῃ ἀποκαταστάσει, διὰ τὸ μηδένα καταλ
τότε ἐχθρὸν, εἴγε ἀληθὲς τό· [6]) „δεῖ γὰρ αὐ
λεύειν, ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τ
αὐτοῦ· ἔσχατος δὲ ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατ
γὰρ μία πρᾶξις ἔσται τῶν πρὸς θεὸν διὰ τὸν
τὸν λόγον φθασάντων, ἡ τοῦ κατανοεῖν τὸν
γένωνται οὕτω [7]) ἐν τῇ γνώσει τοῦ πατρὸς μ
τες πάντες ἀκριβῶς υἱὸς, ὡς νῦν μόνος ὁ υἱ

---

[1]) Prov. XVI, 5.

[2]) εἶναι. Exstat in Codd. Barberino et
deest vero in editione Huetii. R. — Huet. exhib
* et paulo post, non tamen statim αἱ τό κ. τ.
si fides Huet. habenda est, non tantum literae
mutandae sint, sed etiam post νοητέον restitue
videatur ἐστί.

[3]) Prov. XVI, 5.

[4]) Huetius τὰ ἑξῆς * ωρητικόν.

[5]) τότε ἐχθρὸν, εἴγε —. Τότε γάρ. Si
Barberinus et Bodlejanus restituunt, quae desu
tione Huetii. R.

[6]) I. Cor. XV, 25. 26., ubi pro ἕως ἂν
ἄχρις οὗ ἂν θῇ coll. tamen Hebr. I, 13. Ps.

[7]) Huetius οὕτως.

τέρα. Εἰ γὰρ ἐπιμελῶς τις ἐξετάζοι,[1]) πότε
..., οἷς ἀποκαλύπτει ὁ ἐγνωκὼς, τὸν πατέρα,
...αι τὸ νῦν δι' ἐσόπτρου[2]) καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν
..., βλέπειν οὐδέπω ἐγνωκότα, καθὼς δεῖ γνῶναι,
μέντοι λέγων· μηδένα ἐγνωκέναι, κἂν ἀπό-
...τὰν προφήτης[3]) τις ᾖ, τὸν πατέρα, ἀλλ' ὅταν
...ν ἕν, ὡς υἱὸς καὶ πατὴρ ἕν εἰσιν· Εἰ καὶ δόξει
...ς παρεκβεβηκέναι, ἓν σημαινόμενον τῆς ἀρχῆς
...ντας καὶ ταῦτα εἰρηκότας, δεικτέον, ὅτι ἡ πα-
...ς πρὸς τὸ προκείμενον ἀναγκαία καὶ χρήσιμος
γὰρ ἀρχὴ ὡς μεταβάσεώς ἐστι καὶ ὁδοῦ καὶ
ἀρχὴ δὲ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
...έναι, ἡ[4]) πᾶσα ὁδὸς ἀγαθὴ πῶς ἀρχὴν μὲν
ποιεῖν τὰ δίκαια, μετὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν
, καὶ τίνα τρόπον τὴν θεωρίαν.

Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ἡ ὡς γενέσεως, ἣ δόξαι ἂν
„ἐν[5]) ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ
“ Οἶμαι δὲ σαφέστερον ἐν τῷ Ἰὼβ τοῦτο κα-
...σθαι τὸ σημαινόμενον κατὰ τό· „τουτέστιν[6])
...άσματος· πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ
...λων αὐτοῦ.“ Ὑπολάβοι γὰρ ἄν τις τῶν ἐν
ῇ τοῦ κόσμου τυγχανόντων ἐν ἀρχῇ πεποιῆ-
οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· βέλτιον δὲ, ὡς πρὸς τὸ
ῥητὸν, πολλῶν ὄντων τῶν ἐν σώματι γεγενη-

...net. ἐξετάσοι.
Cor. XIII, 12.
...ἐν προφήτης τις ᾖ, τὸν πατέρα. Sic recte ha-
...x Bodlejanus; et ita legerunt Ferrarius et Pe-
...male autem in Codd. Regio et Barberino legi-
...προφήτης, ἢ τὸν πατέρα. R. — Huet. in textu
...φήτης ᾖ, τὸν πατέρα, in notis autem exhibet:
...unt Ferrarius et Perionius. Cod. Reg. habet etc.“
...netius *minus recte pro ἡ in textu exhibet εἰ.*
...n. I, 1.
... XL, 19., ubi αὐτοῦ legitur.

μένων, πρῶτον τὸν ἐν σώματι τὸν καλούμενον εἶνα
δράκοντα, ὀνομαζόμενον δέ που [1]) καὶ μέγα κῆτος, ὅπε
ἐχειρώσατο ὁ κύριος. Καὶ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι, [illegible]
ἄϋλον πάντη καὶ ἀσώματον ζωὴν ζώντων ἐν μακα-
τητι τῶν ἁγίων, ὁ καλούμενος δράκων ἄξιος γεγέν
ἀποπεσὼν τῆς καθαρᾶς ζωῆς, πρὸ πάντων ἐνδεθῆ
ὕλῃ καὶ σώματι, ἵνα διὰ τοῦτο χρηματίζων ὁ κύριος
λαίλαπος καὶ νεφῶν λέγῃ· „τουτέστιν [2]) ἀρχὴ πλάσμα-
τος κυρίου· πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν
ἀγγέλων αὐτοῦ.“ Δυνατὸν μέντοι γε τὸν δράκοντα
μὴ ἁπαξαπλῶς εἶναι ἀρχὴν πλάσματος κυρίου, ἀλλὰ
πολλῶν ἐν σώματι ἐγκαταπαίζεσθαι πεποιημένων ὑπὸ
τῶν ἀγγέλων, τοῦτον [3]) ἀρχὴν τῶν τοιούτων εἶναι, δυ-
ναμένων τινῶν ὑπάρχειν ἐν σώματι· οὐχ [4]) οὕτως.
Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ ἡλίου ἐν σώματι, καὶ πᾶσα ἡ
κτίσις, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολός φησι· [5]) „πᾶσα ἡ κτίσις
στενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν·“ καὶ τάχα περὶ
ἐκείνης ἐστὶ τό· [6]) „τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ
ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα τῇ [7]) ἐλπίδι,“ ἵνα ἐν
ματαιότητι τὰ σώματα ᾖ, καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά·
ὅπερ ἀναγκαῖον ...... τῷ ἐν σώματι * * * ὑπάρχει [8])
ὁ ἐν σώματι οὐχ ἑκὼν ποιεῖ τὰ τοῦ σώματος. Διὰ
τοῦτο τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, καὶ

---

[1]) Job. III, 8.
[2]) Job. XL, 19.
[3]) Huetius τούτων.
[4]) Ita Huet., minus accurate R. οὐκ οὕτως.
[5]) Rom. VIII, 22., ubi συστενάζει legitur.
[6]) Rom. VIII, 20.
[7]) τῇ ἐλπίδι, ἵνα —— σωματικά· ὅπερ ἀναγκαῖον ...... τῷ ἐν σώματι. Haec desunt apud Huetium, sed restituuntur e Codd. Barberino et Bodlejano. R. — De lacuna post ἀναγκαῖον et σώματι obvia vid. prolegomena.
[8]) ὑπάρχει ὁ ἐν σώματι. Legendum videtur ὁ ὑπάρχων ἐν σώματι. R. Cf. prolegomena.

εἶδος, οὕτως· εἴπερ εἰκὼν[1]) τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀρχὴ αὐτοῦ ὁ πατήρ ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ Χριστὸς ἀρχὴ τῶν κατ' εἰκόνα γενομένων θεοῦ. Εἰ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα, ἡ εἰκὼν δὲ κατὰ τὸν πατέρα, τὸ μὲν καθ' ὃ τοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ ἀρχὴ, τὸ δὲ καθὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ Χριστὸς γενομένων οὐ κατὰ τὸ, οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰκόνα. Ἁρμόσει δὲ τό·[2]) „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος," εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα.

20. Ἔστιν ἀρχὴ καὶ ὡς μαθήσεως, καθὸ τὰ στοιχεῖά φαμεν ἀρχὴν εἶναι γραμματικῆς. Κατὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἀπόστολος,[3]) ὅτι „ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα[4]) τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ." Διττὴ δὲ ἡ ὡς μαθήσεως ἀρχὴ, ἡ μὲν τῇ φύσει, ἡ δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς· ὡς εἰ λέγοιμεν ἐπὶ Χριστοῦ, φύσει μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἡ θεότης, πρὸς[5]) ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ δυναμένους ἄρξασθαι τῆς περὶ αὐτοῦ ἀληθείας, ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, καθὸ τοῖς νηπίοις καταγγέλλεται Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οὗτος ἐσταυρωμένος.[6]) Ὡς κατὰ τοῦτο εἰπεῖν, ἀρχὴν εἶναι μαθήσεως τῇ μὲν φύσει Χριστὸν, καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, πρὸς

---

[1]) Coloss. I, 15.
[2]) Ev. Joann. I, 1.
[3]) Hebr. V, 12.
[4]) R. τίνα. H. τινα.
[5]) πρὸς ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. Sic recte hunc locum restituit Codex Bodlejanus. R. Huet. in textu πρὸς ἡμᾶς δὲ, * ἡ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. exhibet, in notis autem: „corrupta haec Cod. Regii scriptura Perionio fraudi fuit, ut totum hunc locum pro more suo corrumperet. Lege μὴ ἀπὸ τοῦ, ita ut legit quoque Ferrarius."
[6]) ἐσταυρωμένος. ——— καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ. Haec omnia desunt apud Huetium, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

ἡμᾶς δὲ ὁ λόγος[1]) σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, τοῖς μόνον πρῶτον αὐτὸν χωρῆσαι δυναμένοις. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρωτότοκός ἐστι πάσης κτίσεως, ἀλλὰ καὶ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ Ἀδάμ ἐστι, φησὶν ὁ Παῦλος·[2]) „ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν."

21. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ὡς ἡ πράξεως, ἐν ᾗ πράξει ἐστί τι τέλος μετὰ τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπίστησον, εἰ ἡ σοφία ἀρχὴ τῶν πράξεων οὖσα τοῦ θεοῦ οὕτω δύναται καλεῖσθαι ἀρχή.

22. Τοσούτων σημαινομένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν ὑποπεσόντων περὶ ἀρχῆς, ζητοῦμεν, ἐπὶ τίνος δεῖ λαμβάνειν τό·[3]) „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος." Καὶ σαφὲς, ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦ ὡς μεταβάσεως, ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκους. Οὐκ ἄδηλον δὲ, ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὡς γενέσεως. Πλὴν ἐνεστιν ὡς τὸ, ὑφ' οὗ, ὅπερ ἐστὶ ποιοῦν, εἴγε ἐνετείλατο[4]) ὁ θεὸς καὶ ἐκτίσθησαν. Δημιουργὸς γάρ πως ὁ Χριστός ἐστιν, ᾧ[5]) λέγει ὁ πατήρ·[6]) „γενηθήτω φῶς, καὶ γενηθήτω στερέωμα." Δημιουργὸς δὲ ὁ Χριστὸς ὡς ἀρχὴ, καθὸ σοφία ἐστὶ, τῷ σοφία εἶναι καλούμενος ἀρχή. Ἡ γὰρ σοφία παρὰ τῷ Σολομῶντί φησιν·[7]) „ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ," ἵνα ἐν ἀρχῇ ᾖ ὁ λόγος, ἐν τῇ σοφίᾳ· κατὰ μὲν τὴν σύστασιν τῆς περὶ τῶν ὅλων θεωρίας καὶ νοημάτων, τῆς σοφίας νοουμένης, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὰ λογικὰ κοινωνίαν τῶν τεθεωρημένων,[8]) τοῦ λόγου λαμβανο-

---

1) Ev. Joann. I, 14.
2) I Cor. XV, 45.
3) Ev. Joann. I, 1.
4) Ps. CXLVIII, 5.
5) Huet. τῷ pro ᾧ.
6) Gen. I, 3. 6.
7) Prov. VIII, 22.
8) *τῶν τεθεωρημένων. Ita recte habent* Codd. Bodleianus *et Barberinus, male autem* Codex Regius τῶν τε-

εἶδος, οὕτως· εἴπερ εἰκὼν[1]) τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀρχὴ αὐτοῦ ὁ πατήρ ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ Χριστὸς ἀρχὴ τῶν κατ' εἰκόνα γενομένων θεοῦ. Εἰ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα, ἡ εἰκὼν δὲ κατὰ τὸν πατέρα, τὸ μὲν καθ' ὃ τοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ ἀρχὴ, τὸ δὲ καθὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ Χριστὸς, γενομένων οὐ κατὰ τὸ, οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰκόνα. Ἁρμόσει δὲ τό·[2]) „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,“ εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα.

20. Ἔστιν ἀρχὴ καὶ ὡς μαθήσεως, καθὸ τὰ στοιχεῖά φαμεν ἀρχὴν εἶναι γραμματικῆς. Κατὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἀπόστολος,[3]) ὅτι „ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα[4]) τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ.“ Διττὴ δὲ ἡ ὡς μαθήσεως ἀρχὴ, ἡ μὲν τῇ φύσει, ἡ δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς· ὡς εἰ λέγοιμεν ἐπὶ Χριστοῦ, φύσει μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἡ θεότης, πρὸς[5]) ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ δυναμένους ἄρξασθαι τῆς περὶ αὐτοῦ ἀληθείας, ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, καθὸ τοῖς νηπίοις καταγγέλλεται Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οὗτος ἐσταυρωμένος.[6]) Ὡς κατὰ τοῦτο εἰπεῖν, ἀρχὴν εἶναι μαθήσεως τῇ μὲν φύσει Χριστὸν, καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, πρὸς

---

[1]) Coloss. I, 15.

[2]) Ev. Joann. I, 1.

[3]) Hebr. V, 12.

[4]) R. τίνα. H. τινα.

[5]) πρὸς ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. Sic recte hunc locum restituit Codex Bodlejanus. R. Huet. in textu πρὸς ἡμᾶς δὲ, * ἡ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ. exhibet, in notis autem: „corrupta haec Cod. Regii scriptura Perionio fraudi fuit, ut totum hunc locum pro more suo corrumperet. Lege μὴ ἀπὸ τοῦ, ita ut legit quoque Ferrarius.“

[6]) ἐσταυρωμένος. ——— καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ. Haec omnia desunt apud Huetium, sed restituuntur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

μᾶς δὲ ὁ λόγος[1]) σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, τοῖς μόνον πρῶτον αὐτὸν χωρῆσαι δυναμένοις. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρωτότοκός ἐστι πάσης κτίσεως, ἀλλὰ καὶ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ Ἀδάμ ἐστι, φησὶν ὁ Παῦλος·[2]) „ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν."

21. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ὡς ἡ πράξεως, ἐν ᾗ πράξει ἐστί τι τέλος μετὰ τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπίστησον, εἰ ἡ σοφία ἀρχὴ τῶν πράξεων οὖσα τοῦ θεοῦ οὕτω δύναται νοεῖσθαι ἀρχή.

22. Τοσούτων σημαινομένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν προσπεσόντων περὶ ἀρχῆς, ζητοῦμεν, ἐπὶ τίνος δεῖ λαμβάνειν τό·[3]) „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος." Καὶ σαφές, ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦ ὡς μεταβάσεως, ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκους. Πρόδηλον δέ, ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὡς γενέσεως. Πλὴν δυνατὸν ὡς τό, ὑφ' οὗ, ὅπερ ἐστὶ ποιοῦν, εἴγε ἐνετείλατο[4]) ὁ θεὸς καὶ ἐκτίσθησαν. Δημιουργὸς γάρ πως ὁ Χριστός ἐστιν, ᾧ[5]) λέγει ὁ πατήρ·[6]) „γενηθήτω φῶς, καὶ γενηθήτω στερέωμα." Δημιουργὸς δὲ ὁ Χριστὸς ὡς ἀρχή, καθὸ σοφία ἐστί, τῷ σοφία εἶναι καλούμενος ἀρχή. Ἡ γὰρ σοφία παρὰ τῷ Σολομῶντί φησιν·[7]) „ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ," ἵνα ἐν ἀρχῇ ᾖ ὁ λόγος, ἐν τῇ σοφίᾳ· κατὰ μὲν τὴν σύστασιν τῆς περὶ τῶν ὅλων θεωρίας καὶ νοημάτων, τῆς σοφίας νοουμένης, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὰ λογικὰ κοινωνίαν τῶν τεθεωρημένων,[8]) τοῦ λόγου λαμβανο-

---

1) Ev. Joann. I, 14.
2) I Cor. XV, 45.
3) Ev. Joann. I, 1.
4) Ps. CXLVIII, 5.
5) Huet. τῷ pro ᾧ.
6) Gen. I, 3. 6.
7) Prov. VIII, 22.
8) τῶν τεθεωρημένων. Ita recte habent Codd. Bodlejanus et Barberinus, male autem Codex Regius τῶν τε-

μένου. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ, ὡς προειρήκαμεν, πολλὰ ὧν ἀγαθὰ ὁ Σωτὴρ, ἐνεπινοούμενα ἔχει ἐν αὐτῷ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα. Ὁ γοῦν Ἰωάννης ἐπήνεγκε φάσκων περὶ τοῦ λόγου· [1]) „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν." Γέγονεν οὖν ἡ ζωὴ ἐν τῷ λόγῳ. Καὶ οὔτε ὁ λόγος ἕτερός ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ὁ θεὸς λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, οὔτε [2]) ἡ ζωὴ ἑτέρα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὅς φησιν· [3]) „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή." Ὥσπερ οὖν ἡ ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, οὕτως ὁ λόγος ἦν ἐν ἀρχῇ. Ἐπίστησον δὲ, εἰ οἷόντέ [4]) ἐστι καὶ κατὰ τὸ σημαινόμενον τοῦτο ἐκδέχεσθαι ἡμᾶς τό· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος," ἵνα κατὰ τὴν σοφίαν, καὶ τοὺς τύπους τοῦ συστήματος τῶν ἐν αὐτῷ νοημάτων τὰ πάντα γίνηται. Οἶμαι γὰρ, ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους οἰκοδομεῖται ἢ τεκταίνεται οἰκία καὶ ναῦς, ἀρχὴν τῆς οἰκίας καὶ τῆς νεὼς ἐχόντων τοὺς ἐν τῷ τεχνίτῃ τύπους καὶ λόγους, οὕτω τὰ σύμπαντα γεγονέναι κατὰ τοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ προτρανωθέντας ὑπὸ θεοῦ τῶν ἐσομένων λόγους· „πάντα [5]) γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησε." Καὶ λεκτέον, ὅτι κτίσας, [6]) ἵν' οὕτως

θεωρημάτων (non ut ed. R. exhibet τεθεωρηματῶν). R. Huetius exhibet τῶν τε θεωρημάτων.

[1]) Ev. Joann. I, 3. 4.

[2]) οὔτε ἡ ζωή. Sic recte legitur in Codd. Bodlejano et Barberino, male autem in Codice Regio deest οὔτε et pro ἡ ζωή legitur ἢ ζωή. R. Huet. ἢ ζωή.

[3]) Ev. Joann. XIV, 6.

[4]) εἰ οἷόντέ ἐστι καὶ κατὰ τό. Sic recte habent Codd. Bodlejanus et Barberinus, corrupte autem Codex Regius ὅν τέ ἐστι καί κ. τ. λ. R. Huet. in textu εἰ * ὅν τὲ ἐστὶ καί, ad marginem tamen scribendum notavit οἷόντε ἐστι. R. in notis minus recte εἰ οἷον τέ ἐστι κ. τ. λ.

[5]) Ps. CIV, 24.

[6]) κτίσας, ἵν' οὕτως εἴπω. Ita recte Codd. Barberinus et Regius; male autem Bodlejanus κτήσας, ἵν' οὕτω

εἴπω, ἔμψυχον σοφίαν ὁ θεός, αὐτῇ ἐπέτρεψεν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ τύπων [1]) τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὕλῃ, οἶμαι, παρασχεῖν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἴδη. Ἐγὼ δὲ ἐφίστημι, εἰ καὶ ἔστιν εἰπεῖν, ἀρχὴν τῶν ὄντων εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγοντα· [2]) ἐγώ εἰμι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος." Ἀναγκαῖον δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐ κατὰ πᾶν, ὃ ὀνομάζεται, ἀρχή ἐστιν αὐτός. Πῶς γάρ, καθὸ ζωή ἐστι, δύναται εἶναι ἀρχή, ἥτις γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, δηλονότι ἀρχῇ τυγχάνοντι αὐτῆς; Ἔτι δὲ σαφέστερον, ὅτι, καθὸ πρωτότοκός ἐστιν ἐκ τῶν νεκρῶν, οὐ δύναται εἶναι ἀρχή. Καὶ ἐὰν ἐπιμελῶς ἐξετάζωμεν αὐτοῦ πάσας τὰς ἐπωνυμίας, [3]) μόνον κατὰ τὸ εἶναι σοφία ἀρχή ἐστιν, οὐδὲ κατὰ τὸ εἶναι λόγος ἀρχὴ ὑπάρχων, εἴγε ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ ἦν· ὡς εἰπεῖν ἄν τινα τεθαῤῥηκότως, ὅτι [4]) πρεσβύτερον πάντων τῶν ἐπινοουμένων ταῖς ὀνομασίαις τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεώς ἐστιν ἡ σοφία. Ὁ θεὸς μὲν οὖν πάντη

εἴπερ. R. Huet. in textu κτήσας, ἵν' οὕτως εἴπερ, et paulo post αὐτὴ ἐπέτρεψεν, in notis tamen eodem modo, quo Codd. Barberinus et Regius, locum nostrum restituit, haec addens: „consentit Ferrarii interpretatio. Misere autem hic se jactat Perionius, sic enim legit: καὶ λεκτέον, ὅτι κτίσας ὃν (id est Ἰησοῦν) οὕτως, εἴπερ ἔμψυχον σοφίαν κ. τ. λ."

[1]) τύπων τοῖς οὖσι —— εἴδη. Ἐγὼ δὲ ἐφίστημι, εἰ καὶ * * εἰπεῖν ἀρχὴν τῶν — λέγοντα. Haec omnia desunt in editione Huetii, restituuntur autem e Codd. Bodlejano et Barberino.

[2]) Apoc. XXII, 13.

[3]) τὰς ἐπωνυμίας. Ita Cod. Bodlejanus, Regius autem habet ἐπινοίας, atque ita Barberinus. R. — Huet. in textu ἐπινοίας, in notis: „Ferrarius legebat ἐπωνυμίας."

[4]) R. in textu τεθαῤῥηκότως πρεσβύτερον, in notis: „legendum videtur ὅτι πρεσβύτερον." Huet. in textu τεθαῤῥηκότως * πρεσβύτερον, ad marginem ὅτι exhibet·

ἕν ἐστι καὶ ἁπλοῦν· ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν διὰ τὰ πολλά, ἐπεὶ προέθετο [1]) αὐτὸν ὁ θεὸς ἱλαστήριον καὶ ἀπαρχὴν πάσης τῆς κτίσεως, πολλὰ γίνεται, ἢ καὶ τάχα πάντα ταῦτα· καταχρήζει [2]) αὐτοῦ ἡ ἐλευθεροῦσθαι δυναμένη πᾶσα [3]) κτίσις. Καὶ διὰ τοῦτο γίνεται φῶς τῶν ἀνθρώπων, ὅτε ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς κακίας σκοτισθέντες δέονται φωτὸς τοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνοντος, καὶ ὑπὸ σκοτίας μὴ καταλαμβανομένου, οὐκ ἄν, εἰ μὴ γεγόνεισαν ἐν τῷ σκότῳ οἱ ἄνθρωποι, γενόμενος ἀνθρώπων φῶς. Τὸ δ' ὅμοιον ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. Εἰ γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἡ γυνὴ μὴ ἠπάτητο, καὶ ὁ Ἀδὰμ μὴ παραπέπτωκε, κτισθεὶς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κεκρατήκει τῆς ἀφθαρσίας, οὔτ' ἂν εἰς χοῦν θανάτου καταβεβήκει, οὔτ' ἂν ἀπέθανεν οὐκ οὔσης ἁμαρτίας, ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτὸν

---

[1]) Rom. III, 25.

[2]) καταχρήζει αὐτοῦ κ. τ. λ, R. et H. in textu πολλὰ γίνεται· ἢ καὶ τάχα πάντα ταῦτα καθαρίζει αὐτοῦ κ. τ. λ. Quae quidem verba, quum me vel non monente stare prorsus nequeant, ex Neandri conjectura simplici, facili atque ad contextam orationem omni ex parte accommodata, distinctionis signis mutatis pro καθαρίζει in textum recepi καταχρήζει.

[3]) αὐτοῦ ἡ ἐλευθεροῦσθαι δυναμένη πᾶσα κτίσις. Legisse videtur Ferrarius αὐτοῦ ἡ ἐλευθεροῦν δυναμένη πάντα κτίσις. Huetius. — E quibus quidem verbis quum satis apparere videatur, Ferrarium non minus, quam Huet. verba h. l. obvia perquam vexasse, silentio non tradiderim amici, Cretensis inquam, de h l. sententiam, quippe qui, quum particula ἢ in ἡ mutata pro καθαρίζει legat καθαγίζει, atque verborum ordine hunc in modum disposito: πολλὰ γίνεται. Ἡ καὶ τάχα πάντα ταῦτα καθαγίζει αὐτοῦ κ. τ. λ. conjecturam obtulerit, litera tantum ρ in γ mutata simplicissimam, receptaque ab H. et R. καθαρίζει lectione longe praestantiorem.

ἐχρῆν ἀποθανεῖν· ταῦτα δὲ μὴ ποιήσας οὐκ ἐγίνετο πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἐξεταστέον δέ, μήποτε καὶ ποιμὴν οὐκ ἂν ἐγίνετο, τοῦ ἀνθρώπου μὴ παρασυμβληθέντος τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, μηδ' ὁμοιωθέντος αὐτοῖς. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζει ὁ θεός, σώζει ἃ σώζει κτήνη, ποιμένα αὐτοῖς χαρισάμενος τοῖς μὴ χωροῦσι τὸν βασιλέα. Βασανιστέον οὖν συναγαγόντας τὰς ὀνομασίας τοῦ Ἰησοῦ, ὁποῖαι [1]) αὐτῶν ἐπιγεγόνασιν, οὐκ ἂν ἐν μακαριότητι ἀρξαμένων καὶ μεινάντων τῶν ἁγίων γενόμεναι τὰ τοσάδε. Τάχα γὰρ σοφία ἔμενε μόνον, ἢ καὶ λόγος, ἢ καὶ ζωή, πάντως δὲ καὶ ἀλήθεια· οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα δι' ἡμᾶς προσείληφε. Καὶ μακάριοί γε, ὅσοι δεόμενοι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοιοῦτοι γεγόνασιν, ὡς μηκέτι αὐτοῦ χρῄζειν ἰατροῦ τοὺς κακῶς ἔχοντας θεραπεύοντος, μηδὲ ποιμένος, μηδὲ ἀπολυτρώσεως, ἀλλὰ σοφίας, καὶ λόγου, καὶ δικαιοσύνης, ἢ εἴ τι ἄλλο [2]) τοῖς διὰ τελειότητα χωρεῖν αὐτοῦ τὰ κάλλιστα δυναμένοις. Τοσαῦτα περὶ τοῦ· ἐν ἀρχῇ.

23. Ἴδωμεν [3]) δὲ ἐπιμελέστερον, τίς ὁ ἐν αὐτῇ λόγος. Θαυμάζειν μοι πολλάκις ἐπέρχεται σκοποῦντι τὰ ὑπό τινων πιστεύειν εἰς τὸν Χριστὸν βουλομένων λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, τί δήποτε δυσεξαριθμήτων ὀνομάτων κειμένων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τὰ μὲν πλεῖστα παρασιωπῶσιν, ἀλλὰ καί, εἴ ποτε μνήμη αὐτῶν γέ-

---

1) ὁποῖαι. Ita Codex Barberinus, sicque legit Ferrarius; Cod. Reg. male habet οὐ ποῖαι. R. Huet. in textu οὐ ποῖαι, in notis tamen Ferrarii partes tuetur.

2) ἢ εἴ τι ἄλλο τοῖς. Deest ἄλλο apud Huetium, qui ἢ εἴ τι * τοῖς exhibet, exstat vero in Codd. Bodlejano et Barberino. R.

3) Ἴδωμεν —— πολλάκις ἐπέρχεται. Haec desunt in editione Huetii, restituuntur vero e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

νοιτο, μεταλαμβάνουσιν οὐ κυρίως, ἀλλὰ τροπικῶς ταῦτα αὐτὸν ὀνομάζεσθαι· ἐπὶ δὲ μόνης τῆς Λόγος προσηγορίας ἱστάμενοι, οἱονεὶ λόγον μόνον φασὶν εἶναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἀκολούθως τοῖς λοιποῖς τῶν ὀνομαζομένων ἐρευνῶσι τοῦ σημαινομένου τὴν δύναμιν ἐκ τῆς Λόγος φωνῆς. Ὃ δέ φημι θαυμάζειν τὴν ἀβελτηρίαν[1]) τῶν πολλῶν, σαφέστερον γὰρ ἐρῶ, τοιοῦτόν ἐστι. Φησί που ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· „ἐγώ[2]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου·" καὶ ἐν ἄλλοις· „ἐγώ[3]) εἰμι ἡ ἀνάστασις·" καὶ πάλιν· „ἐγώ[4]) εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή." Γέγραπται δὲ καὶ τό· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ θύρα·" εἴρηται καὶ τό· „ἐγώ[6]) εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·" καὶ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν φάσκουσαν· „οἴδαμεν,[7]) ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα·" ἀποκρίνεται· „ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι." Πρὸς τούτοις, ὅτε ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, κύριος καὶ διδάσκαλος αὐτῶν εἶναι διὰ τούτων ὁμολογεῖ· „ὑμεῖς[8]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ·" Ἀλλὰ καὶ υἱὸν εἶναι θεοῦ σαφῶς ἑαυτὸν καταγγέλλει λέγων· „ὃν[9]) ὁ πατὴρ ἡγίασε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς

---

[1]) ἀβελτηρίαν, Deest apud Huetium, sed exstat in Codice Bodlejano, et ita legit Ferrarius. R. Huet. in notis ad h. l. addit: „Ferrarius: jam in quo me mirari dicam multorum ruditatem: postremam hanc vocem de suo videtur largitus, asterisco enim locum ad oram illustravit."

[2]) Ev. Joann. VIII, 12.

[3]) Ev. Joann. XI, 25.

[4]) Ev. Joann. XIV, 6.

[5]) Ev. Joann. X, 9.

[6]) Ev. Joann. X, 11.

[7]) Ev. Joann. IV, 25. 26., ubi v. 25 pro οἴδαμεν legitur οἶδα.

[8]) Ev. Joann. XIII, 13.

[9]) Ev. Joann. X, 36.

λέγετε· ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι;" καί· „Πάτερ,[1]) ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱὸν, ἵνα ὁ υἱὸς δοξάσῃ σε." Εὑρίσκομεν δὲ καταγγέλλοντα ἑαυτὸν καὶ βασιλέα, ὡς ἐπὰν ἀποκρινόμενος τῷ Πιλάτῳ πρὸς τό· „σὺ[2]) εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;" λέγῃ· „ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἂν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν." Ἀνέγνωμεν[3]) καὶ τό· „ἐγώ[4]) εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι·" καὶ πάλιν· „ἐγώ εἰμι ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα." Συναριθμείσθω τούτοις καὶ τό· „ἐγώ[5]) εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς·" καὶ πάλιν· „ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ." Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὑποπεσόντα ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κειμένων, παρεθέμεθα τοσαῦτα αὐτὸν λέγοντος εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἰωάννου ἀποκαλύψει λέγει· „ἐγώ[6]) εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρός· ἰδοὺ, ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων·" καὶ πάλιν· „γέγονα[7]) τὸ Α καὶ τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος." Ἔστι δὲ οὐκ ὀλίγα τὸν μετὰ παρατηρή-

---

[1]) Ev. Joann. XVII, 1., ubi ἵνα adjectum legitur καί, pro υἱός autem υἱός σου exstat.

[2]) Ev. Joann. XVIII, 33. 36., ubi v. 36. ἂν non ἠγωνίζοντο, sed ὑπηρέται sequitur.

[3]) Huet. Ἀνέγνω μὲν καὶ τό.

[4]) Ev. Joann. XV. 1. 5., ubi v. 5. non ἄμπελος sed ἡ ἄμπελος exstat.

[5]) Ev. Joann. VI, 35. 41. 33., ubi v. 41. non ὁ ζῶν additur, et ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ legitur.

[6]) Apocal. I, *18., ubi καὶ ἰδού exstat.*

[7]) *Apocal. XXII, 13., ubi ἐγώ* pro γέγονα, neque καὶ ὁ κ. τ. λ. *sed πρῶτος καὶ ἔσχατος* legitur. Cf. I, 8.

σεως ἐντυγχάνοντα ταῖς ἁγίαις βίβλοις καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν παραπλήσια λαβεῖν,[1]) οἷον, ὅτι βέλος ἐκλεκτὸν ἑαυτὸν[2]) καλεῖ καὶ δοῦλον τοῦ θεοῦ καὶ φῶς ἐθνῶν. Λέγει δὲ οὕτω Ἡσαΐας· „ἐκ[3]) κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσέ με τὸ ὄνομά μου, καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με· ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτὸν, καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέ μέ, καὶ εἶπέ μοι· „δοῦλός μου εἶ σὺ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν σοὶ δοξασθήσομαι.“ Καὶ μετ' ὀλίγα· „καὶ[4]) ὁ θεός μου ἔσται μοι ἰσχύς. Καὶ εἶπέ μοι· μέγα σοί ἐστι τοῦτο κληθῆναί σε[5]) παῖδά μου, τοῦ στῆσαι τὰς φυλὰς Ἰακὼβ, καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι. Ἰδοὺ, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.“ Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ οὕτως αὐτὸν ἀρνίῳ ὁμοιοῖ· „ἐγὼ[6]) ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.“ Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια αὐτὸς ἑαυτόν φησιν. Ἔστι δὲ καὶ παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις, καί παρὰ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ διὰ τῶν προφητῶν μυρίας ὅσας προσηγορίας συναγαγεῖν, ἃς καλεῖται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἤτοι τῶν τὰ εὐαγγέλια γραψάντων τὴν ἰδίαν διάνοιαν τῶν

---

[1]) Codd. Bodlejanus et Barberinus λαβεῖν, Regius, quem secutus est Huetius, λέγειν. R.

[2]) Huetius omisit ἑαυτόν.

[3]) Jes. XLIX, 1. 2. 3., ubi LXX. interpretes non ἐκάλεσέ με sed ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου legunt, post χειρός autem et φαρέτρᾳ non αὐτοῦ sed αὐτοῦ, et pro δοξασθήσομαι exhibent ἐνδοξασθήσομαι.

[4]) Jes. XLIX, 5. 6., ubi in vers. LXX. virorum non τοῦτο sed τοῦ κληθῆναί σε κ. τ. λ. exstant, et pro τέθεικά σε εἰς κ. τ. λ. leguntur δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς κ. τ. λ.

[5]) κληθῆναί σε. Ita Codd. Bodlejan. et Barberinus, non κληθῆναί μοι, ut legitur in editione Huetii. R.

[6]) Jerem. XI, 19. LXX. interpretes ἐγὼ δὲ ὡς κ. τ. λ.

περὶ τοῦ, ὅ,τί ποτέ ἐστιν, ἐκτιθεμένων, ἢ τῶν ἀποστόλων, ἐξ ὧν μεμαθήκασι, δοξολογούντων αὐτὸν, καὶ τῶν προφητῶν προκηρυσσόντων αὐτοῦ τὴν ἐσομένην ἐπιδημίαν, καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελλόντων διαφόροις ὀνόμασι. Οἷον ὁ Ἰωάννης[1]) αὐτὸν ἀμνὸν θεοῦ ἀναγορεύει λέγων· „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·“ καὶ ἄνδρα διὰ τούτων· οὗτός[2]) ἐστιν, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνήρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν.“ Ἐν δὲ τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὁ[3]) Ἰωάννης παράκλητον περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα φησὶ αὐτὸν εἶναι, λέγων· „καὶ[4]) ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον.“ Ἐπιφέρει δὲ, ὅτι καὶ ἱλασμός[5]) ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ᾧ παραπλησίως ὁ Παῦλος λέγει, αὐτὸν εἶναι ἱλαστήριον, φάσκων· „ὃν[6]) προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ.“ Κεκήρυκται δὲ κατὰ τὸν Παῦλον σοφία εἶναι καὶ δύναμις θεοῦ, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, ὅτι[7]) Χριστὸς δύναμίς ἐστι καὶ θεοῦ σοφία. Πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἁγιασμός ἐστι καὶ ἀπολύτρωσις· „ὃς ἐγενήθη γὰρ, φησὶ, σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις.“ Ἀλλὰ καὶ ἀρχιερέα μέγαν διδάσκει ἡμᾶς αὐτὸν τυγχάνειν, πρὸς Ἑβραίους

---

1) Ev. Joann. I, 29.

2) Ev. Joann. I, 30. 31., ubi pro ὑπέρ κ. τ. λ. leguntur περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω κ. τ. λ.

3) Huetius articulum omisit.

4) I ep. Joann. II, 1.

5) I ep. Joann. II, 2.

6) Rom. III, 25. 26., *ubi ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι in textu exstat.*

7) *I Cor. I, 24. 30.*

γράφων· „ἔχοντες[1]) οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.“ Οἱ δὲ προφῆται παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακὼβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς εὐλογίᾳ, Ἰούδαν, τὸ γάρ· „Ἰούδα,[2]) σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. Σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης[3]) ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν;“ Οὐ κατὰ τὸν ἐνεστηκότα δὲ καιρόν ἐστι πρὸς λέξιν παραστῆσαι, πῶς τὰ τῷ Ἰούδᾳ λεγόμενα περὶ Χριστοῦ ἐστιν. Ἀλλὰ καὶ ἀνθυποφορὰ εὐλόγως ἐπενεχθῆναι δυναμένη· „οὐκ[4]) ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως[5]) ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται,“ ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον λυθήσεται· Οἶδε δὲ τὸν Χριστὸν Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομαζόμενον Ἡσαΐας λέγων· „Ἰακὼβ[6]) ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου. Κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κράξει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ ἐκ νίκους τὴν κρίσιν, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.“ Ὅτι γὰρ ὁ Χριστός ἐστι, περὶ

---

[1]) Hebr. IV, 14.

[2]) Genes. XLIX, 8. 9.

[3]) H. et R. ἐκοιμήθη.

[4]) Genes. XLIX, 10. LXX. interpretes pro ᾧ ἀπόκειται in textu τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, in notis tamen Reineccius: „ᾧ, ἀπόκειται multi legerunt Patres.“

[5]) ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται. Haec desunt in editione Huetii, sed restituuntur e Codice Bodlejano. R.

[6]) Jes. XLII, 1. 2. 3. 4. coll. ev. Matth. XII, 18—21., quibus locis invicem collatis cum tam varia insint et diversa vocabula, ad loca, de quibus agitur, me tantum provocasse, neque vero disparem utriusque loci rationem accuratius recensuisse, nemo profecto aegre feret.

οὗ ταῦτα προφητεύεται, σαφῶς ὁ Ματθαῖος δηλοῖ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, μνησθεὶς ἀπὸ μέρους τῆς περικοπῆς, εἰπών „ἵνα [1]) πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κράξει," καὶ τὰ ἑξῆς. Καλεῖται δὲ καὶ Δαβὶδ ὁ Χριστὸς, ὡς ἐπὰν Ἰεζεκιὴλ προφητεύσας πρὸς τοὺς ποιμένας ἐπιφέρῃ ἐκ προσώπου θεοῦ· „ἀναστήσω [2]) Δαβὶδ τὸν παῖδά μου, ὃς ποιμανεῖ αὐτούς" οὐ γὰρ Δαβὶδ ὁ πατριάρχης ἀναστήσεται ποιμαίνειν μέλλων τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ Χριστός. Ἔτι δὲ ὁ Ἡσαΐας ῥάβδον καὶ ἄνθος ὀνομάζει τὸν Χριστὸν ἐν τῷ· „ἐξελεύσεται [3]) ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ." Καὶ λίθος δὲ ἐν τοῖς ψαλμοῖς ὁ κύριος ἡμῶν εἶναι λέγεται οὕτως· „λίθον [4]) ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὐτὴ, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν." Δηλοῖ δὲ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν ὁ Λουκᾶς, οὐκ ἄλλον, ἢ τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν λίθον· τὸ μὲν εὐαγγέλιον οὕτως· „οὐδέποτε [5]) ἀνέγνωτε, λίθος, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λι-

---

[1]) Math. XII. 17. 19., ubi ὅπως pro ἵνα, et ῥηθὲν pro εἰρημένον legitur, pro κράξει autem κραυγάσει exstat.

[2]) Ezech. XXXIV, 23., ubi pro τὸν παῖδά μου LXX interpretes habent τὸν δοῦλόν μου.

[3]) Jes. XI, 1. 2. 3., ubi in vers. LXX virorum ἀναπαύσεται legitur pro ἐπαναπαύσεται.

[4]) Psalm. CXVIII, 22. 23., ubi pro αὐτὴ in vers. LXX viror. exstat αὕτη. Item legitur in ev. Math. XXI, 42. Cfr. I ep. Petri II, 7.

[5]) Math. XXI, 42. 44., ubi in textu legitur vers. 42. λίθον ὃν κ. τ. λ.

κμήσει αὐτόν." ἐν δὲ ταῖς πράξεσιν ὁ Λουκᾶς γράφει „οὗτός [1]) ἐστιν ὁ λίθος, ὁ ἐξουδενωθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδόμων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας." Ἓν δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος τεταγμένων ὀνομάτων, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἀναγεγραμμένον ἐστὶ καί· ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος πρὸς τὸν θεὸν θεὸς λόγος. Καὶ ἔστιν ἄξιον ἐπιστῆσαι τοῖς τὰ τοσαῦτα τῶν ὀνομαζομένων παραπεμπομένοις, καὶ τούτῳ ὡς ἐξαιρέτῳ χρωμένοις, καὶ πάλιν ἐπικειμένων [2]) μὲν διήγησιν ζητοῦσιν, εἴ τις αὐτοῖς προσάγοι αὐτά, ἐπὶ δὲ τούτῳ, ὡς σαφὲς, προσιεμένοις τό· τί ποτέ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος ὀνομαζόμενος. Καὶ μάλιστα, ἐπεὶ συνεχῶς χρῶνται τῷ· „ἐξηρεύξατο [3]) ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν" οἰόμενοι προφορὰν πατρικὴν οἱονεὶ ἐν συλλαβαῖς κειμένην εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο ὑπόστασιν αὐτῷ, εἰ ἀκριβῶς αὐτῶν πυνθανοίμεθα, οὐ διδόασιν,

---

[1]) Act. IV, 11., ubi pro ἐξουδενωθείς in textu legitur ἐξουθενηθείς, pro οἰκοδόμων autem, (de qua lectione cfr. Griesbach.), οἰκοδομούντων exstat.

[2]) ἐπικειμένων. H. et R. in textu ἐπικείμενον, H. paulo post in textu ἐπὶ δὲ τούτων, in notis autem: „legendum fortasse ἐπ' ἐκείνων μέν, quod opponetur huic ἐπὶ δὲ τούτων, quod proxime sequitur. Quod ipsum forsitan et ita emendandum: ἐπὶ δὲ τούτου." R. in notis: „legendum fortasse vel ἐπ' ἐκείνοις μέν, quod opponetur huic ἐπὶ δε τούτῳ, quod proxime sequitur." Ad lectionem ἐπὶ δὲ τούτῳ idem R. in notis: „sic recte habet Codex Bodlejanus, male in editione Huet. ἐπὶ δὲ τούτων." Equidem, nisi sequerentur verba διήγησιν ζητοῦσιν, libenter ἐπὶ κειμένοις lecturus, tum propter τὰ τοσαῦτα, tum propter αὐτά, non ἐπικειμένην, sed ἐπικειμένων in textum recepi. Quod autem ad verba ἐπὶ δὲ τούτῳ attinet, ea, si vel ad praecedentia καὶ τούτῳ ὡς κ. τ. λ. respexeris, jure meritoque locum suum tuentur.

[3]) Psalm. XLV, 1.

ἀλλὰ οὐσίαν αὐτοῦ σαφηνίζουσιν, [1]) οὐδέπω φαμὲν τοιάνδε, ἢ τοιάνδε, ἀλλ' ὅπως ποτὲ οὐσίαν. Λόγον γὰρ ἐπαγγελλόμενον υἱὸν εἶναι νοῆσαι καὶ τῷ τυχόντι ἐστὶν ἐμ[illegible]. Καὶ λόγον τοιοῦτον ζῶντα, καὶ ἤτοι οὐ κεχωρισμένον τοῦ πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦτο τῷ μὴ [2]) ὑφεστάναι οὐδὲ υἱὸν τυγχάνοντα, ἢ καὶ κεχωρισμένον καὶ οὐσιωμένον ἀπαγγελλέτωσαν ἡμῖν θεὸν λόγον. Λεκτέον οὖν, ὅτι, ὥσπερ καθ' ἕκαστον τῶν προειρημένων ὀνομάτων ἀπὸ τῆς ὀνομασίας ἀναπτυκτέον τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνομαζομένου, καὶ ἐφαρμοστέον μετὰ ἀποδείξεως, πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι λέγεται, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ λόγον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι ποιητέον. Τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις ἐφ' ἑνὸς μὲν ἑκάστου μὴ ἵστασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως, ἀλλὰ φέρε εἰπεῖν ζητεῖν, πῶς αὐτὸν ἐκδεκτέον θύραν, καὶ τίνα τρόπον ἄμπελον, τίνα [3]) τε αἰτίαν ὁδὸν, ἐπὶ δὲ μόνου, τοῦ λόγον αὐτὸν ἀναγεγράφθαι, τὸ παραπλήσιον οὐ ποιητέον; Ἵνα τοίνυν μᾶλλον δυσωπητικώτερον παραδεξώμεθα τὰ λεχθησόμενα εἰς τὰ περὶ τοῦ· πῶς λόγος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προτεθέντων ὀνομάτων αὐτοῦ. Καὶ, ὅτι μὲν δόξει τισὶ σφόδρα παρεκβατικὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον, οὐκ ἀγνοοῦμεν· πλὴν τῷ ἐπιστήσαντι καὶ πρὸς τὸ προκείμενον χρήσιμον ἔσται καὶ τὸ βασανίσαι τὰς ἐννοίας, καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, τρανότερον τῶν ἐπιφερομένων ὑπάρξει ἡ κατανόησις τῶν προειρημένων. Ἅπαξ δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος θεολογίαν ἐμπεσόντες, ἀναγκαίως ὅση [4]) δύναμις τὰ περὶ

---

[1]) Huet. in textu σαφηνίζουσαν, ad marginem vero σαφηνίζουσιν.

[2]) Huet. in textu μέν exhibet, margini tamen adscripsit μή.

[3]) τίνα τε αἰτίαν. Cod. Bodlejan. τίνι δὲ αἰτίᾳ. R.

[4]) ὅση. Apud Huetium legitur ἡ δύναμις, in Cod. Bodlejano ὡς ἡ δύναμις, sed omnino legendum ὅση δύ-

4 *

αὐτοῦ μετὰ ἐρεύνης εὑρίσκοντες, πληρέστερον αὐτὸν οὐ μόνον, ᾗ λόγος ἐστὶ, νοήσομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπά.

24. Ἔλεγεν οὖν ἑαυτὸν εἶναι φῶς τοῦ κόσμου· καὶ τὰ παρακείμενα ταύτῃ τῇ ὀνομασίᾳ συνεξεταστέον· δόξαντα ἄν τισιν οὐχὶ παρακείμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ τυγχάνειν. Ἔστι δὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, καὶ φῶς ἐθνῶν· φῶς μὲν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ προκειμένου εὐαγγελίου ἀρχῇ· „ὃ [1]) γέγονε γάρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε·" φῶς δὲ ἀληθινὸν ἐν τοῖς ἑξῆς τῆς αὐτῆς γραφῆς ἐπι γέγραπται· „ἦν [2]) τὸ φῶς ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον." Φῶς δὲ ἐθνῶν ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ, ὡς προείπομεν, παρατιθέμενοι τὸ „ἰδοὺ, [3]) τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς." Φῶς δὲ κόσμου αἰσθητὸν ὁ ἥλιός ἐστι, καὶ μετὰ τοῦτον οὐκ ἀπᾳδόντως ἡ σελήνη [4]) καὶ οἱ ἀστέρες τῷ αὐτῷ ὀνόματι προσαγορευθήσονται· ἀλλὰ φῶς μὲν αἰσθητὸν τυγχάνοντες ἐν γεγονέναι παρὰ Μωσεῖ λεγόμενοι τῇ τετάρτῃ [5]) ἡμέρᾳ

ναμις, ut in nostro textu. R. — Huetius in textu exhibet ᾗ, non ἡ, ut R. affirmat, ad marginem vero ᾗ; quae lectio, licet receptae non praeferenda sit, non tamen omni ex parte male se habet. Ceterum lectio Cod. Bodlej. ὡς κ. τ. λ. haud dubie ex anteced. voc. ἀναγκαίως orta est.

[1]) Ev. Joann. I, 3. 4. 5.

[2]) Ev. Joann. I, 9., ubi post φῶς artic. τό repetitus legitur.

[3]) Jes. XLIX, 6. Cf. pag. 46. not. 4.

[4]) ἡ σελήνη. Deest apud Huet., sed exstat in Codd. Bodlejano et Barberino. R. Huet. in textu lacunam, margini tamen adscriptum habet, forte legendum esse καὶ ἡ σελήνη.

[5]) Huet. in textu τῇ δ' ἡμέρᾳ, non τῇ δ' ἡμέρᾳ, ad marginem vero habet τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

καὶ φωτίζουσι τὰ ἐπὶ γῆς, οὐκ εἰσι φῶς ἀληθινόν. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἐλλάμπων τοῖς λογικοῖς, καὶ ἡγεμονικοῖς, ἵνα αὐτῶν ὁ νοῦς τὰ ἴδια ὁρατὰ βλέπῃ, τοῦ νοητοῦ κόσμου ἐστὶ φῶς· λέγω δὲ τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ, καὶ εἴ τι παρὰ ταῦτα συμπληροῖ τὸν κόσμον, ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ εἶναι ἡμᾶς διδάσκει. Τοῦτο μέρος αὐτοῦ τὸ κυριώτατον καὶ διαφέρον τυγχάνον, καὶ ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἥλιος ἡμέρας μεγάλης κυρίου[1]) ποιητής. Δι' ἣν ἡμέραν φησὶ τοῖς τοῦ φωτὸς αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν· „ἐργάζεσθε,[2]) ἕως[3]) ἡμέρα ἐστὶν· ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐκέτι οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.“ Εἶτα δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς φησιν· „ὑμεῖς[4]) ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου·“ καί· „λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων“ τὸ δ' ἀνάλογον σελήνῃ καὶ ἀστράσιν ὑπολαμβάνομεν εἶναι περὶ τὴν νύμφην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς μαθητὰς ἔχοντας οἰκεῖον φῶς, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ ἡλίου ἐπίκτητον, ἵνα φωτίσωσι μὴ δεδυνημένους πηγὴν ἐν αὐτοῖς κατασκευάσαι φωτός. Οἷον Παῦλον μὲν καὶ Πέτρον φῶς ἐροῦμεν τοῦ κόσμου, τοὺς δὲ τυχόντας τῶν παρ' αὐτοῖς μαθητευομένων, φωτιζομένους μὲν, οὐ μὴν φωτίζειν ἑτέρους δυναμένους, τὸν κόσμον, οὗ κόσμου φῶς οἱ ἀπόστολοι ἦσαν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, φῶς ὢν τοῦ κόσμου, φωτίζει οὐ σώματα, ἀλλὰ ἀσωμάτῳ δυνάμει τὸν ἀσώματον νοῦν, ἵνα, ὡς ὑπὸ ἡλίου ἕκαστος ἡμῶν φωτιζόμενος, καὶ τὰ ἄλλα δυνηθῇ βλέπειν νοητά. Ὥσπερ δὲ ἡλίου φωτίζοντος ἀμαυροῦται τὸ δύνασθαι φωτίζειν σελήνην καὶ ἀστέρας, οὕτως οἱ

---

1) κυρίου. Codd. Bodlejan. et Barberinus κυρίου, editio Huetii Χριστοῦ. R.

2) Ev. Joann. IX, 4. 5., ubi οὐκέτι non legitur.

3) Codd. Bodlejan. et Barberin. ἕως, editio Huet. ὡς. R. — Huet. in textu ὡς, in margine ἕως.

4) Matth. V, 14. 16.

ἐλλαμπόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ τὰς αὐγὰς αὐτοῦ κεχωρηκότες, οὐδέν τινων διακονουμένων ἀποστόλων καὶ προφητῶν δέονται, — τολμητέον γὰρ λέγειν τὴν ἀλήθειαν —, οὐδὲ ἀγγέλων· προσθήσω δὲ, ὅτι οὐδὲ τῶν κρειττόνων δυνάμεων αὐτῷ τῷ πρωτογεννήτῳ μαθητευόμενοι φωτί. Τοῖς δὲ μὴ χωροῦσι τὰς ἡλιακὰς Χριστοῦ ἀκτῖνας οἱ ἅγιοι διακονοῦντες παρέχουσι φωτισμὸν πολλῷ τοῦ προειρημένου ἐλάττονα, μόγις καὶ τοῦτον χωρεῖν δυναμένοις, καὶ ὑπ' αὐτοῦ πληρουμένοις. Ἔστι δὲ ὁ Χριστὸς, φῶς τυγχάνων κόσμου, φῶς ἀληθινὸν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν αἰσθητοῦ, οὐδενὸς αἰσθητοῦ ὄντος ἀληθινοῦ. Ἀλλ' οὐχὶ, ἐπεὶ οὐκ ἀληθινὸν τὸ αἰσθητὸν, ψεῦδος τὸ αἰσθητόν· δύναται γὰρ ἀναλογίαν ἔχειν τὸ αἰσθητὸν πρὸς τὸ νοητὸν, οὐ μὴν τὸ ψεῦδος ὑγιῶς παντὸς [1]) κατηγορεῖσθαι τοῦ οὐκ ἀληθινοῦ. Ζητῶ δὲ, εἰ ταὐτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡγοῦμαι πλείονα δύναμιν παρίστασθαι τοῦ φωτὸς, ὅτε φῶς τοῦ κόσμου προσαγορεύεται, ἤπερ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὁ γὰρ κόσμος, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, οὐ μόνον ἄνθρωποι. Καὶ παραστήσει, τὸ πλεῖον, ἢ ἕτερον εἶναι τὸν κόσμον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ λέγων· „θέατρον [2]) ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.“ Ἐπίστησον δὲ, εἰ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν κόσμος ἐστὶν [3]) ἡ ἐλευθερουμένη κτίσις ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, ἧς ἡ ἀποκαραδοκία τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν [4]) τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. Ἐπίστησον δὲ προσεθήκαμεν, διὰ τὸ

---

[1]) Huetius παντῶς, pro quo saltem πάντως scribere debuisset.

[2]) I Cor. IV, 9.

[3]) Rom. VIII, 21. 19.

[4]) τῶν υἱῶν. Huetius τὸν υἱόν.

παραχεῖσθαι τὸ δυνάμενον τό· „ἐγὼ [1]) φῶς εἰμι τοῦ κόσμου," συνεξετάζεσθαι ἐπὶ τῶν μαθητῶν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον „ὑμεῖς [2]) ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου." Εἰσὶ γάρ τινες ὑπολαμβάνοντες μείζονας εἶναι τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τῷ Ἰησοῦ γνησίως μεμαθητευμένους τῶν ἄλλων φωστήρων, οἱ μὲν φύσει τοιούτους γεγενημένους, οἱ δὲ καὶ ἐν λόγῳ τῷ κατὰ τὸν χαλεπώτερον ἀγῶνα. Πλείους γὰρ οἱ πόνοι, καὶ ἐπισφαλὴς ἡ ζωὴ τῶν ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι παρὰ τοὺς ἐν αἰθερίῳ σώματι· οὐκ ἂν τῶν ἐν οὐρανῷ φωστήρων, ἐν τῷ ἀναλαβεῖν τὰ γήϊνα σώματα, ἀκινδύνως καὶ πάντως ἀναμαρτήτως διανυσάντων τὴν ἐνταῦθα ζωήν. Οἱ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ παριστάμενοι τὰ μέγιστα περὶ ἀνθρώπων, ἀποφαινομέναις χρήσονται λέξεσι τῶν γραφῶν, τὸ ἀνυπέρθετον τῆς ἐπαγγελίας, ὅτι τὸν ἄνθρωπον φθάνει, φασκούσαις, οὐ μὴν ταὐτὸν ποιεῖ καὶ περὶ τῆς κτίσεως, ἤ, ὡς ἐδεξάμεθα, κόσμου ἐπαγγελλούσαις. [3]) Τὸ γάρ δέ· „ὡς [4]) ἐγὼ καὶ σὺ ἕν ἐσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσι·" καί· „ὅπου [5]) εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται," σαφῶς περὶ ἀνθρώπων ἀναγέγραπται· περὶ δὲ τῆς κτίσεως, ὅτι [6]) ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, καὶ [7]) προσθήσουσιν, ὅτι οὐχὶ εἰ ἐλευθεροῦται, ἤδη καὶ κοινωνεῖ τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. Οὐκ ἀποσιω-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 12.

[2]) Matth. V, 14.

[3]) ἀπαγγελλούσαις. Ita legebat Perionius. H. Ferrarius vero legit ἐπαγγελλούσαις. H. et R.

[4]) Ev. Joann. XVII, 21.

[5]) Ev. Joann. XII, 26.

[6]) Rom. VIII, 21.

[7]) *καὶ προσθήσουσιν, — τοῦ θεοῦ. Haec desiderantur in Ferrarii interpretatione, quae ex* Perionio ita *supplebis etc. H.*

πήσουσι δὲ οὗτοι καὶ τό· τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ πάντα τιμὴν, ἄνθρωπον μὲν γεγονέναι, οὐ μὴν ζῶόν τι τῶν ἐν οὐρανῷ· ἀλλὰ καὶ δεύτερον, καὶ διάκονον, καὶ δοῦλον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ τὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ φανέντα ἀστέρα δεδημιουργῆσθαι, ἤτοι ὅμοιον ὄντα τοῖς λοιποῖς ἄστροις, ἢ τάχα καὶ κρείττονα, ἅτε τοῦ πάντων διαφέροντος γενόμενον σημεῖον. Καὶ εἰ τὰ καυχήματα τῶν ἁγίων ἐστὶν ἐν θλίψεσιν, εἰδότων· „ὅτι [1]) ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει·" οὔτε ὑπομονὴν, οὔτε δοκιμὴν, οὔτε ἐλπίδα ἕξει ἡ μὴ τεθλιμμένη κτίσις τὴν ἴσην, ἀλλὰ ἑτέραν, ἐπεί· „τῇ [2]) ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι." Ὁ δὲ μὴ τολμῶν τὰ τηλικαῦτα τῷ ἀνθρώπῳ κατακεχαρίσθαι, [3]) ἄλ-

---

[1]) Rom. V, 3. 4. 5.

[2]) Rom. VIII, 20.

[3]) Ita recte hunc locum sanat Cod. Bodlejanus; male in editione Huetii legitur καταχαρίσθαι...... χωρήσας τῷ προσλήματι. R. — Huet. in textu καταχαρίσθαι * * σε χωρήσας τῷ προσλήματι, ad marginem κατακεχαρίσθαι, ἄλλοσε τῷ προσλήματι, in notis autem: „locum hunc in Reg. Cod. luxatum ita fortasse sanaveris: τῷ ἀνθρώπῳ κατακεχαρίσθαι, ἄλλοσε etc." Idem respectu verborum τῷ προσλήματι in notis ita pergit: „τῷ προσλήματι, quod sequitur, fit ex λῆμα, cujus et significationem retinet; sed tamen vox insolens est." Equidem, cum neque Suidas, neque Stephanus, neque Hesychius aliique voc. προσλήματος mentionem injiciant, et cum Huet. ipse locum hunc in Cod. Reg. luxatum esse affirmet, non sine causa statuerim pro τῷ προσλήματι, nisi forsan haec verba originem duxerunt ex seq. voc. πρόβλημα, cfr. pag. 57. lin. 11. in textu exstitisse, saltem scribendum fuisse τῷ προσλήμματι. Quae lectio, si esset genuina, a contexta oratione, cfr. verba θλίβεσθαι μᾶλλον κ. τ. λ., nequaquam abhorreret.

ἵνα χωρίσας τῷ θελήματι φήσει, τῇ ματαιότητι τὴν κτίσιν ὑποτασσομένην θλίβεσθαι μᾶλλον στενάζουσαν, ἢ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζουσιν, ἅτε καὶ πλεῖστον ὅσον χρόνον καὶ πολλαπλασίονα τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγῶνος τῇ ματαιότητι δουλεύουσαν. Διὰ τί γὰρ οὐχ ἑκοῦσα τοῦτο ποιεῖ, ἢ ὅτι παρὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῇ τῇ ματαιότητι ὑποτετάχθαι, καὶ μὴ τὴν προηγουμένην ἔχειν[1]) τῆς φύσεως κατάστασιν; ἣν ἀπολήψεται ἐλευθερουμένη ἐν τῇ τοῦ κόσμου φθορᾷ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ματαιότητος ἀπολυομένη. Ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα καὶ οὐ κατὰ τὸ προκείμενον πρόβλημα δοκοῦμεν εἰρηκέναι, ἐπανελευσόμεθα ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὑπομιμνήσκοντες, διὰ τί φῶς τοῦ κόσμου ὁ Σωτὴρ λέγεται, καὶ φῶς ἀληθινὸν, καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἀποδέδοται μὲν γὰρ, ὅτι διὰ τί φῶς τοῦ κόσμου τὸ αἰσθητὸν λέγεται φῶς ἀληθινὸν, καὶ ὅτι ἤτοι ταὐτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐπιδέχεται ἐξέτασιν ὡς ταὐτόν. Ἀναγκαίως δὲ, διὰ τοὺς μηδὲν ἐξειληφότας ἐκ τοῦ λόγου εἶναι τὸν Σωτῆρα, ταῦτα ἠρεύνηται, ἵνα πειθώμεθα μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν ἵστασθαι μὲν ἐπὶ τῆς Λόγος ἐννοίας, καὶ προσήκοι[2]) τῷ χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης

---

[1]) ἔχειν. Ita Ferrarius et Perionius legerunt. H. et R. in textu exhibent ἕλειν, quod verbum, nisi male scriptum pro ἑλεῖν, facillime cum ἔχειν permutari poterat.

[2]) προσήκοι τῷ χωρὶς κ. τ. λ. Locus hiulcus et corruptus, cui absque melioribus Codd. medicinam facere valde temerarium est. H. et R. — Equidem, multum licet diuque hoc loco vexatus, non omnem tamen spem deplorans, primum lectionem non sollicitandam, verba vero, de quibus agitur, καὶ προσήκοι —— μεταλαμβάνεσθαι uncis includenda esse existimavi. Neque injuria, ut videbatur, cum respectu loci, cf. pag. 51. lin. 13. verba: *Τίς γὰρ — ποιητέον;*, *quo de eadem ἀποκληρώσει* sermo fit, *intermediam tantum sententiam locus noster* salvo sensu *exhibere possit, ita quidem, ut non tam* verba contineat

μεταλαμβάνεσθαι, ἀνάγειν δὲ καὶ ἀλληγορεῖν τὴν, φῶς τοῦ κόσμου, φωνὴν, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν πολλῶν, ἃ παρεθέμεθα.

---

in sententia pergentis, quam quae modo prolata erant: ἵνα — ἐννοίας, illustrantis, eademque ratione habita l. l. excusantis, defendentis. Quum tamen τῷ obstaret, neque in promtu esset alius locus, quo hujus generis intermedia sententia probari posset, posthabita lectione ab H. et R. nobisque, invitis licet, recepta, non absque causa pro προσήκοι legendum censui προσέχειν, tum quia missa facta sententia intermedia Optativus locum suum amplius tueri nequit, tum quia προσέχειν non solum cum τῷ apte conciliari potest, sed etiam ponderis quid verbo ἵστασθαι addit et membra connectit. Attamen quum haec quoque emendatio non omni ex parte simplicitati respondere videretur, ipsaque admissa μή post καί, ex antecedentibus repetendum, jure quis desiderare posset, in simpliciorem casu incidi mutationem, a scribendi genere, quo Origenes utitur, et formularum usu non solum non abhorrentem, sed etiam singula orationis membra arctius connectentem. Evolventi enim mihi singula loca eademque accuratius perscrutanti, quibus formula legeretur ἵστασθαι ἐπὶ τῆς κ. τ. λ., quum ante oculos fuissent duo potissimum loca, quorum uno pag. 51. lin. 13. leguntur verba Τίς γὰρ ἡ — μὴ ἵστασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως — οὐ ποιητέον;, altero autem pag. 44. lin. 2. obvio: ἐπὶ δὲ μόνης τῆς Λόγος προσηγορίας ἱστάμενοι κ. τ. λ., in mentem statim venit loco nostro pro προσήκοι legendum esse προσηγορίας. Quod quidem vocabulum per se otiosum Origenes h. l. e consilio addidisse videtur, tum quia ante nusquam dixerat ἐπὶ τῆς Λόγος ἐννοίας, tum quia pag. 51. lin. 13. satis clare inter τὰς ἐννοίας, καθ᾽ ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, atque inter τὰ ὀνόματα discrimen fecerat et jure fecit, cfr. lin. 8—10. Quod autem ad τῷ attinet, non absque jure censuerim, hujus ipsius voc. literas, dummodo ad literarum ductum in Codd. obvium respexerimus, restituere forsan posse, quae deficiant in voc. προσήκοι, ideoque

25. Ὥσπερ δὲ παρὰ τὸ φωτίζειν καὶ καταλάμπειν τὰ ἡγεμονικὰ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἁπλῶς ἁπλῶς τῶν λογικῶν, φῶς ἐστιν ἀνθρώπων, καὶ φῶς ἀληθινὸν, καὶ φῶς τοῦ κόσμου· οὕτως ἐκ τοῦ, διὰ τοῦ ἐνεργεῖσθαι τὴν ἀπόθεσιν πάσης νεκρότητος, καὶ ἐμφύεσθαι τὴν κυρίως λεγομένην ζωὴν, ἐκ νεκρῶν ἀνισταμένων τῶν αὐτὸν γνησίως κεχωρηκότων, καλεῖται ἡ ἀνάστασις. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνεργεῖ τοῖς δυναμένοις λέγειν „συνετάφημεν[1]) τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος" καὶ συνανέστημεν αὐτῷ· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, ἵνα, ἕως πᾶσάν τις ἀποθέμενος νεκρότητα, ἐν τῇ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ καινότητι ζωῆς περιπατεῖ· „τὴν[2]) νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε ἐνταῦθα περιφέρομεν," ὅτε ἀξιολόγως ὠφελήμεθα· „ἵνα ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν φανερωθῇ."

26. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν σοφίᾳ πορεία, καὶ πρακτικὴ τῶν σωζομένων ἐν αὐτῷ γινομένη κατὰ τὰς περὶ ἀληθείας ἐν λόγῳ θείῳ διεξόδους, καὶ πράξεις τὰς κατὰ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην, παρίστησιν ἡμῖν νοεῖν, πῶς αὐτός ἐστιν ἡ ὁδὸς, ἐφ' ἣν[3]) ὁδὸν οὐδὲν αἴρειν δεῖ,

vel propius annexas fuisse huic voc., vel minus accurate sejunctas esse. Neque tamen ex altera parte infitias iverim pro τῷ jure meritoque legi posse τῆς. Jam vero locum nostrum, his pro natura ejus fusius disputatis, quibus hoc unum adjecerim, seq. voc. χωρίς pro fonte haud dubie habendum esse lectionis corruptae, hunc in modum restituo: ἵνα πειθώμεθα — ἐννοίας, καὶ προσηγορίας (τῆς) χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης μεταλαμβάνεσθαι, ἐνάγειν κ. τ. λ.

[1]) Rom. VI, 4.

[2]) II Cor. IV, 10., ubi vocab. ἐνταῦθα deest.

[3]) ἐφ' ἣν ὁδὸν οὐδὲν αἴρειν δεῖ. Ita recte habet Cod. Bodlejan.; apud Huet. legitur ἐφ' ἧς ὁδὸν αἴρειν κ. τ. λ. R. Huet. in textu ἐφ' ἧς * ὁδόν, margini recte adscripsit vocem οὐδέν, male tamen, nisi forsan pro v. ὁδόν

οὔτε πήραν,[1]) οὔτε ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ ῥάβδον ἔχοντα ὁδεύειν χρὴ, οὐδὲ ὑποδήματα ὑποδεδέσθαι κατὰ τοὺς πόδας. Ἀυτάρκης γάρ ἐστι[2]) παντὸς τοῦ ἐφοδίου αὐτὴ ἡ ὁδὸς, καὶ ἀνενδεὴς τυγχάνει πᾶς ὁ ταύτης ἐπιβαίνων, κεκοσμημένος ἐνδύματι, ᾧ πρέπει κεκοσμῆσθαι τὸν ἐπὶ τὴν κλῆσιν τοῦ γάμου ἀπιόντα, οὐδενός τε χαλεποῦ δυναμένου ἀπαντῆσαι κατὰ ταύτην τὴν ὁδόν. Ἀμήχανον γὰρ ὁδοὺς[3]) ὄφεως ἐπὶ πέτρας εὑρεῖν, κατὰ τὸν Σαλωμῶντα, φημὶ δ' ἐγὼ, ὅτι καὶ οὐδέποτε θηρίου. Διὸ οὐδὲ χρεία ῥάβδου ἐν ὁδῷ, οὐδὲ ἴχνη τῶν ἐναντίων ἐχούσῃ, καὶ ἀνεπιδέκτῳ διά τὸ στεῤῥὸν, διόπερ καὶ πέτρα λέγεται, τῶν χειρόνων τυγχανούσῃ.

27. Ἀλήθεια δὲ ὁ μονογενής ἐστι πάντα ἐμπεριειληφὼς τὸν περὶ τῶν ὅλων κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πατρὸς μετὰ πάσης τρανότητος λόγον, καὶ ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ᾗ ἀλήθειά ἐστι, μεταδιδούς. Ἐὰν δέ τις ζητῇ, εἰ πᾶν[4]) ὅ, τί ποτε ἐγνωσμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ, ἐπίσταται ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ φαντασίᾳ, τοῦ δοξάζειν τὸν πατέρα, ἀποφαίνηταί τινα γι-

---

v. οὐδέν substituere voluit, l. notato inserendam curavit. Ad lectionem autem ἐφ' ἧς quod attinet, nequaquam male ea se haberet, si scripsisset ἐφ' ἧς ὁδοῦ, aut, cum praecedant verba ἡ ὁδός, simpliciter ἐφ' ἧς οὐδέν, et si Cod. Bodlej. voc. ὁδόν omisisset.

[1]) Matth. X, 10.

[2]) Cod. Bodlejan. Ἀυτάρκης γάρ ἐστι, editio Huet. αὐτάρκης γὰρ ἐπί. R. — Ceterum perquam insolita est huj. voc. cum genit. constructio, quam, nisi egregie fallor, solus habet simili notione Aristoteles, cfr. Aristotel. Oecon. 2., ubi haec leguntur: αὐτάρκης τῆς χώρας. Nusquam ἐπί sequitur.

[3]) Proverb. XXX, 19. (cap. XXIV.)

[4]) Codex Bodlejanus et Barberinus εἰ πᾶν, editio Huetii εἰ ἐπάν. R.

νωσκόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, διαρκοῦντος ἐξισωθῆναι ταῖς καταλήψεσι τοῦ ἀγενήτου θεοῦ· ἐπιστατέον, αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλήθειαν εἶναι τὸν Σωτῆρα. καὶ προσακτέον, ὅτι, εἰ ὁλόκληρός ἐστιν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν ἀληθὲς ἀγνοεῖ, ἵνα μὴ σκάζῃ λείπουσα ἡ ἀλήθεια, ὡς οὐ γινώσκει, κατ' ἐκείνους, τυγχάνουσιν ἐν μόνῳ τῷ πατρί, ἢ δεικνύτω τις, ὅτι ἔστιν ἃ¹) γινωσκόμενα, τῆς ἀληθείας προσηγορίας οὐ τυγχάνοντα, ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτὴν ὄντα.

28. Σαφὲς δέ, ὅτι κυρίως τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀμιγοῦς πρός τι ἕτερον ζωῆς ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως τυγχάνει· ἀφ' ἧς οἱ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ λαμβάνοντες τὴν ἀληθῶς ζῶσι ζωήν, τῶν παρ' αὐτὴν νομιζομένων ζῆν, ὥσπερ οὐκ ἐχόντων τὸ ἀληθινὸν φῶς, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ζῆν.

29. Καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ πατρὶ οὐκ ἔστι²) γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατρί, μὴ φθάσαντα, πρῶτον κάτωθεν ἀναβαίνοντα, ἐπὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, δι' ἧς τις χειραγωγηθῆναι δύναται καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν μακαριότητα,³) θύρα ὁ Σωτὴρ ἀναγέγραπται. Φιλάνθρωπος δὲ ὤν, καὶ τὴν ὅπως ποτὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀποδεχόμενος τῶν ψυχῶν ῥοπήν, τῶν⁴) ἐπὶ τὸν λόγον μὴ σπευδόντων, ἀλλὰ δίκην προβάτων οὐκ ἐξητασμένον, ἀλλὰ ἄλογον

---

1) ἔστιν ἃ γινωσκόμενα. H. et R. nullo jure pro ἃ legendum esse censent τά, vel, ut R. solus suadet, τινά.

2) οὐκ ἔστι γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ κ. τ. λ. Sic recte habet Codex Bodlejan., male autem editio Huet. οὐκέτι γενέσθαι ἡ παρὰ τῷ κ. τ. λ. R. — Huet. signis interpunctionis alio modo positis in textu habet οὐκέτι γενέσθαι ἢ (non ἡ, ut R. affirmat,) παρὰ τῷ πατρὶ μὴ φθάσαντα, πρῶτον — θεότητα, δι' ἧς κ. τ. λ., in notis autem: „Perionius legebat ἤ, nos correximus ἢ, quo sententia continetur. Cod. Reg. habet ἡ.“

3) Praetermisit Ferrarius μακαριότητα. H.

4) τῶν. Huetius τήν.

τὸ ἥμερον καὶ πρᾶον ἐχόντων, ποιμὴν γίνεται· „ἀνθρώπους[1]) γὰρ καὶ κτήνη σώζει ὁ κύριος“ καὶ ὁ Ἰσραὴλ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας σπείρεται σπέρμα οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ κτηνῶν.

30. Πρὸς τούτοις ἐπισκοπητέον ἐξ ἀρχῆς τὴν Χριστὸς προσηγορίαν, καὶ προσληπτέον τὴν Βασιλεὺς, ἵνα τῇ παραθέσει ἡ διαφορὰ νοηθῇ. Λέγεται δὲ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ[2]) τετάρτῳ ψαλμῷ· ὁ ἠγαπηκὼς τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀνομίαν μεμισηκὼς, παρὰ τοὺς μετόχους αἰτίαν τοῦ κεχρίσθαι, τὸ οὕτω[3]) δικαιοσύνην προσεληλυθέναι, ἐσχηκέναι, καὶ τὴν ἀνομίαν μεμισηκέναι, ὡς οὐχ ἅμα τῷ εἶναι τὴν χρίσιν συνυπάρχουσαν[4]) καὶ συγκτησθεῖσαν λαβὼν, — ἥτις χρίσις βασιλείας ἐπὶ γενητοῖς ἐστι σύμβολον, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἱερωσύνης· — ἄρ' οὖν ἐπιγενητή ἐστιν ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βασιλεία, καὶ οὐ συμφυὴς αὐτῷ; Καὶ πῶς οἴονται τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐκ ὄντα βασιλέα, ὕστερον βασιλέα γεγονέναι διὰ τὸ ἠγαπηκέναι δικαιοσύνην, καὶ ταῦτα τυγχάνοντα δικαιοσύνην; Μήποτε δὲ λανθάνει ἡμᾶς ὁ μὲν ἄνθρωπος αὐτοῦ Χριστὸς ὢν, κατὰ τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τεταραγμένην, καὶ περίλυπον γεγενημένην, μάλιστα νοούμενος, ὁ δὲ Βασιλεὺς κατὰ τὸ θεῖον. Παραμυθοῦμαι δὲ τοῦτο ἐξ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ λέγοντος· „ὁ θεὸς,[5]) τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βα-

---

[1]) Psalm. XXXVI, 6. (7.)

[2]) H. et R. in textu ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ, in vers. LXX viror. cfr. Psalm. XLV, 8. coll. Hebr. I, 9.

[3]) Codex Bodlejan. τὸ οὕτω, edit. Huet. τούτῳ. R.

[4]) Male editio Huet. in textu habet οὖν ὑπάρχουσαν. Ibidem pro συγκτησθεῖσαν legit Ferrarius συγκτισθεῖσαν. R. Huet. in textu οὖν ὑπάρχουσαν, ad marginem συνυπάρχουσαν, in notis autem: „legisse videtur Perion. ἐνυπάρχουσαν. Scribe συνυπάρχουσαν.“

[5]) Psalm. (e vers. LXX viror.) LXXII, 1. 2.

βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχούς σου ἐν κρίσει.“ σαφῶς γὰρ εἰς Σαλωμῶντα [1]) ἐπιγεγραμμένος ὁ ψαλμὸς περὶ Χριστοῦ προφητεύεται, καὶ ἄξιον ἰδεῖν, τίνι βασιλεῖ τὸ κρίμα εὔχεται δοθῆναι ὑπὸ θεοῦ ἡ προφητεία, καὶ τίνι υἱῷ βασιλέως, καὶ ποίου βασιλέως τὴν δικαιοσύνην. Ἡγοῦμαι οὖν Βασιλέα μὲν λέγεσθαι τὴν προηγουμένην τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως φύσιν, ᾗ δίδοται διὰ τὸ ὑπερέχειν τὸ κρίνειν· τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὃν ἀνείληφεν, ὑπ' ἐκείνης μορφούμενον κατὰ δικαιοσύνην καὶ [2]) ἐκτυπούμενον, υἱὸν τοῦ βασιλέως. Καὶ προσάγομαι εἰς τὸ, τοῦθ' οὕτως ἔχειν, προσδέξασθαι, ἀπὸ τοῦ εἰς ἕνα λόγον συνῆχθαι ἀμφότερα, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα οὐκέτι ὡς περὶ δύο τινῶν ἐπαγγέλλεσθαι, ἀλλ' ὡς περὶ ἑνός. Πεποίηκε γὰρ ὁ Σωτὴρ τὰ [3]) ἀμφότερα ἕν, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν [4]) τῶν γινομένων ἀμφοτέρων ἐν ἑαυτῷ πρὸ πάντων ποιήσας· ἀμφοτέρων δὲ λέγω καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἀνακέκραται τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡ ἑκάστου ψυχὴ, καὶ γέγονεν ἕκαστος τῶν σωζομένων πνευματικός. Ὥσπερ οὖν εἰσί τινες ποιμαινόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ σφῶν αὐτῶν, ὡς προειρήκαμεν, πρᾶον μὲν καὶ εὐσταθὲς, ἀλογώτερον δέ· οὕτω καὶ βασιλευόμενοι οἱ κατὰ λογι-

---

[1]) H. et R., nisi exstat Σολομῶντα, pro Σαλωμῶντα semper scribunt Σαλομῶντα.

[2]) κατὰ δικαιοσύνην καὶ ἐκτυπούμενον. Ita habet Cod. Bodlejan.; in edit. Huet. desideratur καί. R.

[3]) Ephes. II, 14.

[4]) κατὰ τὴν ἀπαρχὴν κ. τ. λ. R. sine causa in notis habet: „deleo κατά et lego τὴν ἀπαρχὴν τῶν γινομένων ἀμφοτέρων ἓν ἐν ἑαυτῷ πρὸ πάντων ποιήσας, quae sic verto: cum eorum, quae fiunt utraque unum, primitias in se ante omnia fecisset.“ Huet. in textu κατὰ τὴν τῶν—ἀμφοτέρων ἐν ἑαυτῶν κ. τ. λ. ad marginem: „scribe ἑαυτῷ, vel ἓν ἑαυτὸν πρὸ πάντων κ. τ. λ.“

κώτερον προσιέναι[1]) τῇ θεοσεβείᾳ. Καὶ βασιλευομένων διαφοραὶ, ἤτοι μυστικώτερον καὶ ἀποῤῥητότερον καὶ θεοπρεπέστερον βασιλευομένων, ἢ ὑποδεέστερον. Καὶ εἴποιμ' ἂν τοὺς μὲν τεθεωρηκότας τὰ ἔξω σωμάτων, καλούμενα παρὰ τῷ Παύλῳ ἀόρατα[2]) καὶ[3]) μὴ βλεπόμενα, ἔξω παντὸς αἰσθητοῦ λόγῳ γεγενημένους, βασιλευομένους ὑπὸ τῆς προηγουμένης φύσεως τοῦ μονογενοῦς· τοὺς δὲ μέχρι τοῦ περὶ τῶν αἰσθητῶν λόγου ἐφθακότας, καὶ διὰ τούτων δοξάζοντας τὸν πεποιηκότα καὶ αὐτοὺς ὑπό λόγου βασιλευομένους, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλεύεσθαι. Μηδεὶς δὲ προσκοπτέτω διακρινόντων[4]) ἡμῶν τὰς ἐν τῷ Σωτῆρι ἐπινοίας, οἰόμενος καὶ τῇ οὐσίᾳ ταὐτὸν ἡμᾶς ποιεῖν.

31. Πάνυ δὲ καὶ τοῖς τυχοῦσιν[5]) σαφὲς, πῶς ἐστι διδάσκαλος καὶ σαφηνιστὴς τῶν εἰς εὐσέβειαν[6]) συντεινόντων ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ κύριος δούλων τῶν ἐχόντων πνεῦμα[7]) δουλείας εἰς φόβον, προκοπτόντων, καὶ

---

[1]) προσιέναι. R. vix justa causa, si vel ad solum scribendi genus, quo Origen. utitur, respexeris, in notis: „lego οἱ κατὰ λογικώτερον προσιένται τῇ κ. τ. λ."

[2]) Coloss. I, 16. Rom. I, 20.

[3]) καὶ μὴ βλεπόμενα — αἰσθητοῦ. Postrema haec a Perionio omissa sunt. H.

[4]) διακρινόντων ἡμῶν. Ita recte habet Cod. Bodlejanus, male vero apud Huet. legitur in textu διακρίνων ἡμῶν. R. Huet. in textu διακρίνων ἡμῶν, margini vero adscripsit διακρινόντων; in notis: „Perionius legit διακρίνων ἡμῶν, at Ferrar. διακρινόντων, quod rectum est."

[5]) τυχοῦσιν. Sic recte habet Codex Bodlejanus, male autem editio Huet. in textu τυγχάνων. R. — Huet. in margine τυχόσιν vel τυγχάνουσιν legendum esse suadet.

[6]) εὐσέβειαν. Deest in textu Huetii. R. Huet. margini adscripsit, fortasse εὐσέβειαν legendum esse.

[7]) Rom. VIII, 15.

καὶ τὴν σοφίαν σπευδόντων, καὶ ταύτης ἀξιουμένων. Ἐπεὶ „ὁ δοῦλος[1]) οὐκ οἶδε, τί θέλει ὁ κύριος αὐτοῦ,“ τὸ μένει κύριος, γινόμενος αὐτῶν φίλος· καὶ αὐτὸς τοῦτο διδάσκει, ὅπου μὲν ἔτι δοῦλοι ὑπῆρχον οἱ ἀκροώμενοι, φάσκων· „ὑμεῖς[2]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ·“ ὅπου δέ· „οὐκέτι[3]) ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε, τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀλλ' ἐγὼ ὑμᾶς φίλους λέγω,“ ὅτι[4]) διαμεμενήκατε μετ' ἐμοῦ ἐν πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς μου. Οἱ οὖν κατὰ φόβον βιοῦντες, ὃν ἐπαιτεῖ ἀπὸ τῶν οὐ καλῶν δούλων ὁ θεός, ὡς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· „εἰ[5]) κύριός εἰμι ἐγώ, ποῦ ἐστιν ὁ φόβος μου;“ δοῦλοι τυγχάνουσι κυρίου τοῦ Σωτῆρος αὐτῶν καλουμένου.

32. Ἀλλὰ διὰ τούτων πάντων οὐ σαφῶς ἡ εὐγένεια παρίσταται τοῦ υἱοῦ· ὅτε δὲ τό· „υἱός[6]) μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε,“ λέγεται πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ᾧ ἀεί ἐστι τὸ σήμερον· — οὐκ ἔνι γὰρ ἑσπέρα θεοῦ, ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι, ὅτι οὐδὲ πρωΐα, ἀλλ' ὁ συμπαρεκτείνων τῇ ἀγενήτῳ καὶ ἀϊδίῳ αὐτοῦ ζωῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, χρόνος, ἡμέρα ἐστὶν αὐτῷ σήμερον, ἐν ᾗ γεγέννηται ὁ υἱός· — ἀρχῆς γενέσεως αὐτοῦ οὕτως οὐχ εὑρισκομένης, ὡς οὐδὲ τῆς ἡμέρας.

33. Προσθετέον τοῖς εἰρημένοις, πῶς ἐστιν ὁ υἱὸς ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος. Τοῦτο δὲ δῆλον ἔσται τοῖς συνιεῖσιν ἀξίως χάριτος προφητικῆς τό· „οἶνος[7]) εὐφραίνει καρ-

---

[1]) Ev. Joann. XV, 15., ubi pro verbis τί — αὐτοῦ haec leguntur: τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος.

[2]) Ev. Joann. XIII, 13.

[3]) Ev. Joann. XV, 15., ubi praeter modo monita pro ἀλλ' —— λέγω leguntur haec: ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους.

[4]) Luc. XXII, 28.

[5]) Mal. I, 6.

[6]) *Psalm. II, 7. Hebr. I, 5.*

[7]) *Psalm. CIV, 15.*

διαν ἀνθρώπου." Εἰ γὰρ ἡ καρδία τὸ διανοητικόν ἐστι, τὸ δὲ εὐφραῖνον αὐτὸ ὁ ποτιμώτατός ἐστι λόγος, ἐξιστῶν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπικῶν, καὶ ἐνθουσιᾷν ποιῶν, καὶ μεθύειν μέθην οὐκ ἀλόγιστον, ἀλλὰ θείαν, ἣν οἶμαι καὶ Ἰωσὴφ τοὺς ἀδελφοὺς μεθύειν [1]) ποιεῖ, εὐλόγως τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου οἶνον φέρων ἄμπελός ἐστιν ἀληθινή· διὰ τοῦτο ἀληθινὴ, ἐπεὶ βότρυς ἔχει τὴν ἀλήθειαν, καὶ κλήματα [2]) τοὺς μαθητὰς, μιμητὰς αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς καρποφοροῦντας τὴν ἀλήθειαν. Ἔργον δὲ διαφορὰν παραστῆσαι ἄρτου καὶ ἀμπέλου, ἐπεὶ οὐ μόνον ἄμπελος, ἀλλὰ καὶ ἄρτος ζωῆς εἶναι φησιν. Ὅρα δὲ, μήποτε, ὥσπερ ὁ ἄρτος τρέφει, καὶ ἰσχυροποιεῖ, καὶ στηρίζειν λέγεται καρδίαν ἀνθρώπου ὁ δὲ οἶνος ἥδει καὶ εὐφραίνει καὶ διαχεῖ· οὕτως τὰ μὲν ἠθικὰ μαθήματα, ζωὴν περιποιοῦντα τῷ μανθάνοντι, καὶ πράττοντι, ἄρτος ἐστὶ τῆς ζωῆς, οὐκ ἂν ταῦτα γεννήματα λέγοιτο τῆς ἀμπέλου· καὶ εὐφραίνοντα, καὶ ἐνθουσιᾷν ποιοῦντα, ἀπόῤῥητα καὶ μυστικὰ θεωρήματα κατατρυφῶσι τοῦ κυρίου ἐγγινόμενα, [3]) καὶ οὐ μόνον τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ τρυφᾷν ποθοῦσιν, [4]) ἐστιν ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου ἐρχόμενα οἶνος καλούμενα.

34. Πρὸς τούτοις [5]) τῷ· πῶς πρῶτος καὶ ἔσχατος ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἀναγέγραπται, ἕτερος, κατὰ τὸ Πρῶτος εἶναι, τυγχάνων τοῦ Ἄλφα καὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ,

---

[1]) Genes. XLIII, 34.

[2]) Ev. Joann. XV, 5.

[3]) Codex Bodlejan. ἐγγινόμενα, Huet. in textu ἐκπινόμενα. R. — Huet. in notis ad lectionem ἐκπινόμενα, quae stare prorsus nequit, addit: „ita Cod. R., at Ferrarius videtur legisse ἐγγινόμενα. Perionius antiquum hic obtinet, totumque locum misere deformat."

[4]) Codex Bodlejan. ποθοῦσιν, Huetius in textu ποτιοῦσιν. R.

[5]) R. in notis: „lego προσεκτέον τῷ κ. τ. λ.," neque h. l. injuria, cum Huet. quoque editioni asteriscus inait

κατὰ τὸ Ἔσχατος, οὐχ ὁ αὐτὸς τῷ Ω καὶ τῷ τέλει. Ἡγοῦμαι τοίνυν τῶν λογικῶν ζώων ἐν πολλοῖς εἴδεσι χαρακτηριζομένων, εἶναί τι πρῶτον αὐτῶν, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τὰ καθεξῆς, ἕως ἐσχάτου. Καὶ τὸ μὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν, τί πρῶτον, καὶ ποῖον τὸ δεύτερον, καὶ ἐπὶ τίνος ἀληθὲς τὸ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι τοῦ τελευταίου φθάσαι, οὐ πάνυ τι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ φύσιν· στῆναι δὲ καὶ περιλαβεῖν τε εἰς τὸν τόπον, ὡς οἷοί τέ ἐσμεν, πειρασόμεθα. Εἰσί τινες θεοὶ, ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστιν, ὡς αἱ προφητεῖαί φασιν· „ἐξομολογεῖσθε [1]) τῷ θεῷ τῶν θεῶν“ καί· „θεὸς [2]) θεῶν ἐλάλησε κύριος, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν“ θεὸς δὲ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· „οὐκ [3]) ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.“ Ζῶντες ἄρα καὶ οἱ θεοί εἰσιν, ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστι. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ γράφων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους· „ὥσπερ [4]) εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοί·“ κατὰ τὰ προφητικὰ, τὸ τῶν θεῶν ἐξειλήφαμεν ὄνομα ὡς τυγχανόντων. Εἰσὶ δὲ παρὰ τοὺς θεοὺς, ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστιν, ἕτεροί τινες, οἳ καλοῦνται θρόνοι, καὶ ἄλλοι λεγόμενοι ἀρχαὶ, κυριότητές τε, καὶ ἐξουσίαι παρὰ τούτους ἄλλοι. Διὰ δὲ τό· „ὑπὲρ [5]) πᾶν ὄνομα ὀνομαζόμενον, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι·“ καὶ ἄλλα παρὰ ταῦτα οὐ πάντα συνήθως ἡμῖν ὀνομαζόμενα δεῖ πιστεύειν εἶναι [illegible]· ὧν ἕν τι γένος ἐκάλει Σαβαὶ ὁ [6]) Ἑβραῖος, παρὸ ἐσχηματίσθαι τὸν Σαβαώθ, [7]) ἄρχοντα ἐκείνων

[1]) Psalm. CXXXVI, 2.
[2]) Psalm. L, 1.
[3]) Matth. XX, 32.
[4]) I Cor. VIII, 5.
[5]) Ephes. I, 21., ubi ὑπεράνω legitur pro ὑπέρ, hincque Genitivi exstant.
[6]) Huetius Σαβαὶ Ἑβραῖος.
[7]) R. Σαβαώθ, Huet. Σαβαώθ.

τυγχάνοντα, οὐχ ἕτερον τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπὶ πᾶσι θεὸς τὸν λογικὸν ὁ ἄνθρωπος. Ὁ τοίνυν τῶν ὅλων θεὸς πρῶτόν τι τῇ τιμῇ γένος λογικὸν πεποίηκεν, ὅπερ οἶμαι τοὺς καλουμένους θεοὺς, καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλείσθωσαν θρόνοι, καὶ τρίτον χωρὶς διαστάσεως[1] ἀρχαί. Οὕτω δὲ τῷ λογικῷ[2]) καταβατέον ἐπὶ ἔσχατον τὸν λογικὸν, τάχα οὐκ ἄλλο τι τοῦ ἀνθρώπου τυγχάνον. Ὁ τοίνυν Σωτὴρ θειότερον πολλῷ, ἢ ὁ Παῦλος γέγονε τοῖς πᾶσι[3]) πάντα, ἵνα πάντα ἢ κερδήσῃ, ἢ τελειώσῃ, καὶ σαφῶς γέγονεν ἀνθρώποις ἄνθρωπος καὶ ἀγγέλοις ἄγγελος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἄνθρωπον αὐτὸν γεγονέναι οὐδεὶς τῶν πεπιστευκότων διστάζει· περὶ[4]) δὲ τοῦ ἄγγελον, πειθώμεθα τηροῦντες τὰς τῶν ἀγγέλων ἐπιφανείας καὶ λόγους, ὅτε τῆς τῶν ἀγγέλων ἐξουσίας φαίνεται, ἔν τισι τόποις τῆς γραφῆς ἀγγέλων λεγόντων, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ· „ὤφθη[5]) ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς βάτου. Καὶ εἶπεν· ἐγὼ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ.“ Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας φησί· „καλεῖται[6]) τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.“ Πρῶτος οὖν καὶ ἔσχατος ὁ Σωτὴρ, οὐχ ὅτι οὐ τὰ μεταξὺ, ἀλλὰ τῶν ἄκρων, ἵνα δηλωθῇ, ὅτι τὰ πάντα γέ-

---

[1]) διαστάσεως. R. absque necessitate legendum censet διστάσεως, modo cfr. p. 67. lin. 20., ubi varia vocabula atque aliquatenus diversa leguntur, h. l. uno comprehensa. Huet. exhibet διατάσεως.

[2]) λογικῷ. R., si vel ad proxime praecedentia respexeris, nullo jure in notis affert: „forte legendum λογισμῷ.“

[3]) I Cor. IX, 22.

[4]) περὶ δὲ τοῦ κ. τ. λ. Cfr. quae Tom. II, 1. statim fere ab initio leguntur: Μήποτε —— ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν κ. τ. λ.

[5]) Exod. III, 2. 6., ubi αὐτῷ post δέ insertum legitur, pro simpl. βάτου exstat ἐκ τοῦ βάτου.

[6]) Jes. IX, 6.

ν αὐτός. Ἐπίστησον δέ, πότερον ἀνθρώπινός ἐστι
κόσμος, ἢ τὰ καλούμενα καταχθόνια, ὧν εἰσὶ καὶ
νεκροί, ἤτοι πάντες, ἢ τινές. Ζητητέον τὰ εἰς ἃ
αὐτὸς[1]) γενόμενος ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ προφήτου
ὁ φησί· „καὶ ἐγενήθην[2]) ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθη-
ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος." Ὥσπερ πλέον ἔχων παρὰ
φύσεως κατὰ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν, καὶ κατὰ
τὸν ἐν παραδόξοις βίον, οὕτως ἐν νεκροῖς, κατὰ
[3]) μόνος ἐκεῖ εἶναι ἐλεύθερος, οὐκ ἐγκαταλέλειπται
ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ᾅδην. Οὕτως μὲν οὖν πρῶτος
ἔσχατος. Εἰ δέ ἐστι γράμματα θεοῦ, ὥσπερ ἔστιν,
ἀναγινώσκοντες οἱ ἅγιοί φασιν ἀνεγνωκέναι τὰ
ταῖς πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἵνα δι'
τὰ οὐράνια ἀναγνωσθῇ, αἱ ἔννοιαι τυγχάνουσιν,
μεριζόμεναι εἰς Ἄλφα, καὶ τὰ ἑξῆς μέχρι τοῦ
τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Πάλιν δὲ ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ
, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς ἐπινοίας ὁ αὐτός. Ἀρχὴ γάρ,
ἐν ταῖς παροιμίαις μεμαθήκαμεν, καθὸ σοφία
ἐστί· γέγραπται γοῦν· „ὁ θεὸς[4]) ἔκτισέ με
ν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ·" καθὸ δὲ λόγος
, οὐκ ἔστιν ἀρχή· „ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος."
ν αἱ ἐπίνοιαι αὐτοῦ ἔχουσιν ἀρχήν, καὶ δεύτερόν
ρὰ τὴν ἀρχήν, καὶ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι τέλους·
ἔλεγεν, ἀρχή εἰμι, καθὸ σοφία εἰμί, δεύτερον δέ,
τύχοι, καθὸ ἀόρατός εἰμι, καὶ τρίτον, καθὸ
, ἐπεὶ „ὃ γέγονεν,[5]) ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν." Καὶ εἴ τις
ς βασανίζων τὸν νοῦν τῶν γραφῶν ὁρᾷν, τάχα
σει πολλὰ τῆς τάξεως, καὶ τὸ τέλος· οὐκ οἶμαι γὰρ
ντα. Σαφέστερον δ' ἡ ἀρχὴ καὶ τέλος δοκεῖ κατὰ

---

[1]) Huet. Ζητητέον τὰ εἰς ἃ καὶ κατὰ κ. τ. λ.
[2]) Psalm. LXXXVIII, 4. 5., ubi pro ὡσεί legitur ὡς.
[3]) Huet. κατὰ μόνος ἐκεῖ εἶναι κ. τ. λ.
[4]) Prov. VIII, 22, ubi κύριος pro ὁ θεός legitur.
[5]) Ev. Joann. I, 3. 4.

τὴν συνήθειαν ὡς ἐπὶ ἡνωμένου λέγεσθαι, οἷον ἀρχ οἰκίας ὁ θεμέλιος, καὶ τέλος ἡ στεφάνη. Καὶ ἐφαρ μοστέον γε, διὰ τὸ ἀκρογωνιαῖον[1]) εἶναι λίθον τὸ Χριστὸν, τῷ ἡνωμένῳ παντὶ σώματι τῶν σωζομένω τὸ παράδειγμα τό· πάντα[2]) γὰρ καὶ ἐν πᾶσι Χριστ ὁ μονογενὴς, ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν ᾧ ἀνείληφεν ἀνθρώπ ὡς δὲ τέλος ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν ἁγίων δηλονότι τυγχά νων, καὶ ἐν τοῖς μεταξὺ, ἢ ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν Ἀδὰμ, ὡ δὲ τέλος ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· „ὁ[3]) ἔσχα τος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν.“ Πλὴν τοῦτο τ ῥητὸν ἐφαρμόσει καὶ τῇ ἀποδόσει τοῦ Πρῶτος κα Ἔσχατος.

35. Τηρήσαντες μέντοι τὰ εἰρημένα περὶ πρώτο καὶ ἐσχάτου, καὶ περὶ ἀρχῆς καὶ τέλους, — ὅπου μὲ εἰς εἴδη λογικῶν ἀνηνέγκαμεν, ὅπου δὲ εἰς διαφόρου ἐπινοίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον —, καὶ ἔχομε τὴν διαφορὰν πρώτου καὶ ἀρχῆς, καὶ ἐσχάτου καὶ τέ λους, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Α καὶ τοῦ Ω. Οὐκ ἄδηλον οὐδ τὸ Ζῶν[4]) καὶ Νεκρὸς, καὶ μετὰ τὸ Νεκρὸς Ζῶν ε τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ὠφελήμεθ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ζωῆς αὐτοῦ, γενόμενοι ἐν ἁμαρ τίᾳ, κατέβη ἐπὶ τὴν νεκρότητα ἡμῶν, ἵνα, ἀποθανόντ αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ, τὴν[5]) νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τ σώματι[6]) περιφέροντες, τὴν μετὰ τὴν νεκρότητα ζωὴ αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων τάξει χωρῆσαι δι νηθῶμεν· οἱ γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώμα πάντοτε περιφέροντες καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἕξουσι ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν φανερουμένην.

---

[1]) Ephes. II, 20.
[2]) I Cor. XV, 28.
[3]) I Cor. XV, 45.
[4]) Apocal. I, 17. 18.
[5]) II Cor. IV, 10.
[6]) ἐν τῷ σώματι. Deest in Cod. Bodlejano, neq redditum est ab interprete Ferrario. R.

36. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων ἐλέγετο ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. Ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ ἔφασκεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τεθεῖσθαι[1]) αὐτοῦ τὸ στόμα ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ κεκρύφθαι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ, βέλει ἐκλεκτῷ ὡμοιωμένος, καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ τοῦ πατρὸς κεκρυμμένος, δοῦλος τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων ὑπ' αὐτοῦ καλούμενος, καὶ Ἰσραήλ, καὶ φῶς ἐθνῶν. Μάχαιρα μὲν οὖν ὀξεῖά ἐστι τὸ στόμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ „ζῶν[2]) τυγχάνει ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας" ἄλλως τε καὶ ἐλθὼν[3]) οὐκ εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, τουτέστιν ἐπὶ τὰ σωματικὰ καὶ αἰσθητά, βαλεῖν, ἀλλὰ μάχαιραν, καὶ διακόπτων τήν, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐπιβλαβῆ φιλίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἵν' ἡ ψυχή, ἐπιδιδοῦσα αὑτὴν τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς σαρκὸς πνεύματι, φιλιωθῇ τῷ θεῷ, μάχαιραν, ἢ ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον ἔσχε τὸ στόμα. Ἀλλὰ καὶ βλέπων τοσούτους τετρωμένους τῇ θείᾳ ἀγάπῃ, ὁμοίως τῇ ὁμολογούσῃ τοῦτο πεπονθέναι ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων διὰ τοῦτο· „ὅτι[4]) τετρωμένη ἀγάπης[5]) ἐγώ·" τὸ τρῶσαν βέλος τὰς τῶν τοσούτων εἰς ἀγάπην θεοῦ ψυχὰς οὐκ ἄλλο τι εὑρήσει, ἢ τὸν εἰπόντα· „ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτόν."

37. Ἔτι δὲ πᾶς ὁ συνιείς, πῶς τοῖς μαθητευομένοις ὁ Ἰησοῦς γεγένηται οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν, μορφὴν δούλου ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἐλευ-

---

1) Jes. XLIX, 2. 3.
2) Hebr. IV, 12.
3) Matth. X, 34.
4) Cant. Canticor. II, 5.
5) *Codex Bodlejanus* ἀγάπης, *Huet. in textu* ἀγάπῃ. *R.* — *Idem tamen H. ad marginem* ἀγάπης *exhibet.*

θερίας τῶν δουλευσάντων τῇ ἁμαρτίᾳ λαβὼν, οὐκ ἀγνοή-
σει, τίνα τρόπον ὁ πατὴρ ἔφησι πρὸς αὐτὸν τό· „δοῦ-
λός[1]) μου εἶ σύ·“ καὶ μετ' ὀλίγα· „μέγα σοί ἐστι
τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά μου.“ Τολμητέον γὰρ εἰπεῖν
πλείονα, καὶ θειοτέραν, καὶ ἀληθῶς κατ' εἰκόνα τοῦ πατρὸς
τὴν ἀγαθότητα φαίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ, ὅτε „ἑαυτὸν[2])
ἐταπείνωσε, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανά-
του δὲ σταυροῦ,“ ἢ εἰ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα
θεῷ, καὶ μὴ βουληθεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ γε-
νέσθαι δοῦλος. Διὰ τοῦτο διδάξαι ἡμᾶς βουλόμενος
μέγα δῶρον εἰληφέναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῷ[3]) οὕτως
δεδουλευκέναι φησί· „καὶ[4]) ὁ θεός μου ἔσται μοι ἰσχύς.
Καὶ εἶπέ μοι, μέγα σοί ἐστι τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά
μου.“ Μὴ γενόμενος γὰρ δοῦλος, οὐκ ἂν ἔστησε
τὰς φυλὰς τοῦ Ἰακὼβ,[5]) οὐδὲ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσ-
ραὴλ ἐπέστρεψεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐγεγόνει[6]) ἂν εἰς φῶς
ἐθνῶν, τοῦ εἶναι εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.
Καὶ μέτριόν γε τὸ δοῦλον αὐτὸν γενέσθαι, εἰ καὶ
μέγα ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἶναι τοῦτο λέγεται, συγκρίσει
ἀρνίου ἀκάκου καὶ ἀμνοῦ. Ὡς γὰρ ἀρνίον ἄκακον γε-
γένηται ἀγόμενον[7]) τοῦ θύεσθαι ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ,
ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ πᾶσι τοῦ λόγου
χορηγὸς, ὁμοιωθεὶς ἀμνῷ ἐνώπιον τοῦ κείροντος ἀφώνῳ,
ὅπως τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες καθαρθῶμεν,
ἀναδιδομένῳ τρόπον φαρμάκου ἐπὶ τὰς ἀντικειμένας
ἐνεργείας, καὶ τὴν τῶν βουλομένων ἀναδέξασθαι τὴν

---

1) Jes. XLIX, 3. 6.

2) Philipp. II, 6. 8.

3) τῷ οὕτως. Ita Codd. mss., editio autem Huetii τὸ οὕτως. R.

4) Jes. XLIX, 5. 6.

5) Ἰακὼβ recte habet Codex Bodlejan.; male autem editio Huetii Ἰσραήλ. R.

6) Huetius γεγόνει.

7) Jes. LIII, 7.

σειν ἁμαρτίαν· ἀνήρηκε γὰρ ὁ θάνατος τοῦ Χρι-
ῦ τὰς πολεμούσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει [illegible]
ίμεις, καὶ ἐξελεύσεσθαι[1]) τὴν ἐν ἑκάστῳ τῶν πι-
ευόντων ζωὴν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀφράστῳ δυνάμει. Ἐπεὶ δὲ,
ς πᾶς ἐχθρὸς αὐτοῦ καταργηθῇ, καὶ τελευταῖός γε ὁ
νατος, αἴρει τὴν ἁμαρτίαν, ἵν' ὁ πᾶς γένηται χωρὶς
ιαρτίας κόσμος· διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης δεικνὺς αὐτόν
ησιν „Ἴδε[2]) ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρ-
ίαν τοῦ κόσμου“ οὐχὶ[3]) ὁ μέλλων μὲν αἴρειν, οὐχὶ
ὲ καὶ αἴρων ἤδη, καὶ οὐχὶ ὁ ἄρας μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ
ίρων ἔτι[4]) γὰρ τὸ αἴρειν ἐνεργεῖ ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου
ῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἕως[5]) ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου ἀφαι-
εθῇ ἡ ἁμαρτία, καὶ παραδῷ[6]) ἕτοιμον βασιλείαν τῷ
ατρὶ ὁ Σωτὴρ, τῷ μὴ εἶναι μηδὲ τὴν τυχοῦσαν ἁμαρ-
ίαν χωροῦσαν τὸ ὑπὸ πατρὸς βασιλεύεσθαι, καὶ πάλιν
ιδεχομένην τὰ πάντα τοῦ θεοῦ ἐν ὅλῃ ἑαυτῇ καὶ
ίσῃ, ὅτε πληροῦται τό· „ἵνα[7]) γένηται ὁ θεὸς τὰ
άντα ἐν πᾶσιν“ Ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ πρὸς τούτοις λέγε-
αι ὀπίσω[8]) Ἰωάννου ἐρχόμενος, ἔμπροσθεν αὐτοῦ γε-
ενημένος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὤν, ἵνα διδαχθῶμεν καὶ τὸν
νθρωπον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν τῇ θεότητι αὐτοῦ

---

[1]) ἐξελεύσεσθαι. Cod. Reg. habet ἐξέλευσε. Nos
ripimus ἐξελεύσεσθαι, supple πεποίηκε, quod praecedit.
Quam lectionem secutus sit Ferrarius, ex ipsius interpre-
tatione vix liquet, Perionum enim non moror. Huctius.

[2]) Ev. Joann. I, 29.

[3]) Huetius h. l. et paulo post ante verba ὁ ἄρας in
textu habet οὐχ.

[4]) ἔτι γάρ τό κ. τ. λ. Sic recte Codd. mss., male
vero editio Huet. ἐπὶ γάρ τό. R. — Huet. non ἐπὶ
γάρ τό, sed ἐπὶ τὸ γάρ exhibet.

[5]) Huetius ὡς et paulo post minus accurate ἀφηρεθῇ.

[6]) I Cor. XV, 24.

[7]) *I Cor. XV, 28, ubi ᾖ legitur pro γένηται.*

[8]) *Ev. Joann. I, 15. 27. 30. 31. 33.*

ἀνακεκραμμένον, πρεσβύτερον εἶναι τῆς ἐκ Μαρίας γενέσεως, ὅντινα ἄνθρωπόν φησιν ὁ Βαπτιστὴς, ὅτι οὐκ ᾔδει. Πῶς δὲ οὐκ ᾔδει ὁ σκιρτήσας ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι βρέφος τυγχάνων ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ[1]) ὅτε ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας εἰς τὰ ὦτα τῆς Ζαχαρίου γυναικός; Ἐπίστησον οὖν, εἰ δύναται τὸ οὐκ ᾔδειν κατὰ τὰ πρὸ σώματος λέγειν· εἰ δὲ καὶ οὐκ ᾔδει μὲν αὐτὸν πρὸ τοῦ τότε ἥκειν εἰς σῶμα, ἔγνω δὲ ἔτι ὄντα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τάχα μανθάνει τι περὶ αὐτοῦ ἕτερον, παρὸ ἐγίνωσκεν, ὅτι, ἐφ' ὃν ἂν τὸ πνεῦμα καταβᾶν μείνῃ ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· καὶ[2]) γὰρ εἰ ᾔδει αὐτὸν ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς, οὔτι γε ἐγίνωσκε πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ. Τάχα δὲ καὶ ἠγνόει, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, ὅτε τεθέαται τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν. Πλὴν ἄνδρα αὐτὸν τυγχάνοντα καὶ πρῶτον οὐκ[3]) ᾔδει ὁ Ἰωάννης.

38. Οὐδὲν δὲ τῶν προειρημένων ὀνομάτων τὴν περὶ ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα προστασίαν αὐτοῦ δηλοῖ, παρακαλοῦντος ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων φύσεως καὶ ἱλασκομένου, ὡς[4]) ὁ παράκλητος, καὶ ἱλασμὸς, καὶ τὸ ἱλαστήριον·

---

[1]) Huetius Ἐλισάβεθ. Ceterum cfr. Luc. I, 41. 44.

[2]) *Καὶ γὰρ εἰ ᾔδει —— ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.* Iterata haec vocum illarum, *ἐν πνεύματι — πυρί,* repetitio causae fuit, cur a Ferrario, vel in ejus Cod. totum comma omitteretur, quemadmodum librariis usu venire solet. Huet. — Ceterum H. h. l. minus accurate *ὅτι* pro *ἔτι*, et paulo ante *πρό* scripsit pro *παρό*.

[3]) *οὐκ ᾔδει.* Ferrarius οὐκ illud non agnoscit, quod Perionius post Codicem Regium (H.) et Barberinum (R.) repraesentat. H. et R.

[4]) *ὡς ὁ κ. τ. λ.* Sic recte habent Codd. Bodlejan. et Barberinus. In editione Huet. deest ὡς. R. — Huetius ad marginem *ἢ ὁ*.

ὁ παράκλητος ἐν τῇ Ἰωάννου λεγόμενος ἐπιστολῇ·
„ἐάν[1]) γάρ τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν
πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον.“ Καὶ οὗτος ἱλασμός
ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· καὶ ὁ ἱλασμὸς ἐν τῇ
αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενος ἱλασμὸς εἶναι περὶ τῶν ἁμαρ-
τιῶν ἡμῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους
ἐπιστολῇ „ὃν[2]) προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ
πίστεως“ οὗ ἱλαστηρίου εἰς τὰ ἐσώτατα[3]) καὶ ἅγια
τῶν ἁγίων σκιά τις ἐτύγχανε τὸ χρυσοῦν ἱλαστήριον,
ἐπικείμενον τοῖς δυσὶ Χερουβίμ. Πῶς δ' ἂν παράκλητος,
καὶ ἱλασμός, καὶ ἱλαστήριον χωρὶς δυνάμεως θεοῦ, ἐξα-
ναλισκούσης ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν, γενέσθαι οἷόστε ἦν,
ἐπιρρεούσης ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς, ὑπὸ Ἰησοῦ
διακονουμένης, ἧς πρῶτός ἐστι, αὐτοδύναμις θεοῦ, δι'
ἣν εἴποι τις ἂν „πάντα[4]) ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί
με Χριστῷ Ἰησοῦ“; Διόπερ Σίμωνα τὸν Μάγον αὐτὸν
ἀναγορεύοντα δύναμιν θεοῦ, τὴν καλουμένην μεγάλην,
ἴσμεν ἅμα τῷ ἀργυρίῳ αὐτοῦ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν
κεχωρηκέναι· Χριστὸν δὲ ὁμολογοῦντες[5]) ἀληθῶς εἶναι
δύναμιν θεοῦ, πάντα τὰ ὅπου ποτὲ δυναμούμενα με-
τέχειν αὐτοῦ, καθὸ δύναμίς ἐστι, πεπιστεύκαμεν.

39. Μὴ παρασιωπηθήτω δ' ἡμῖν μηδὲ θεοῦ σοφία
λέγεσθαι τυγχάνων, καὶ διὰ τοῦτο τοῦτ' εἶναι λεγόμε-
νος· οὐ γὰρ ἐν ψιλαῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
τῶν ὅλων τὴν ὑπόστασιν ἔχει ἡ σοφία αὐτοῦ, κατὰ τὰ
ἀνάλογον τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐννοήμασι φαντάσματα.
Εἰ δέ τις οἷόστέ ἐστιν ἀσώματον ὑπόστασιν ποικίλων

---

1) I Joann. II, 1. 2.

2) Rom. III, 25.

3) εἰς τὰ ἐσώτατα. Sic recte Codd. mss., male vero editio Huetii εἰς τὰ ἔσω, τὰ καὶ ἅγια κ. τ. λ. R.

4) Philipp. IV, 13.

5) ὁμολογοῦντες. Legebat Ferrarius ὁμολογοῦντας, proba est Cod. Regii scriptura. H.

θεωρημάτων, περιεχόντων τοὺς τῶν ὅλων λόγους, ζῶσαν, καὶ οἱονεὶ ἔμψυχον ἐπινοεῖν, εἴσεται τὴν ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν σοφίαν τοῦ θεοῦ καλῶς περὶ αὐτῆς λέγουσαν· „ὁ [1]) θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.“ Δι' ἣν κτίσιν δεδύνηται καὶ πᾶσα κτίσις ὑφεστάναι, οὐκ ἀνένδοχος οὖσα θείας σοφίας, καθ' ἣν γεγένηται· πάντα [2]) γάρ, κατὰ τὸν προφήτην Δαβίδ, ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ θεός. Ἀλλὰ πολλὰ μὲν μετοχῇ σοφίας γεγένηται, οὐκ ἀντιλαμβανόμενα αὐτῆς, ᾗ ἔκτισται· σφόδρα δὲ ὀλίγα οὐ μόνον τὴν περὶ αὐτῶν καταλαμβάνει σοφίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἑτέρων, Χριστοῦ τῆς πάσης τυγχάνοντος σοφίας. Ἕκαστος δὲ τῶν σοφῶν, καθ' ὅσον χωρεῖ σοφίας, τοσοῦτον μετέχει Χριστοῦ, καθὸ σοφία ἐστίν· ὥσπερ ἕκαστος τῶν δύναμιν ἐχόντων κρείττονα ὅσον εἴληχε τῆς δυνάμεως, τοσοῦτον Χριστοῦ, καθὸ δύναμίς ἐστι, κεκοίνωνηκεν. Τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπολυτρώσεως νοητέον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἁγιασμός, ὅθεν οἱ ἅγιοι ἁγιάζονται, ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς γεγένηται, καὶ ἀπολύτρωσις· ἕκαστος δὲ ἡμῶν ἐκείνῳ τῷ ἁγιασμῷ ἁγιάζεται, καὶ κατ' ἐκείνην ἀπολύτρωσιν ἀπολυτροῦται. Ἐπίστησον δέ, εἰ μὴ μάτην τὸ Ἡμῖν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται, [3]) λέγοντι· „ὃς [4]) ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις·“ καὶ [5]) εἰ μὴ ἐν ἄλλοις

---

[1]) Prov. VIII, 22. R. et H. iterum ὁδὸν αὐτοῦ. Cfr. pag. 24. not. 5.

[2]) Psalm CIV, 24.

[3]) παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται. Codd. Reg. et Bodlejan. περὶ τῷ Ἀποστόλῳ προσκαλεῖται, sed Cod. Barberin. recte habet ad marginem περὶ τῷ Ἀποστόλῳ πρόσκειται. R. — Huet. in textu περὶ — προσκαλεῖται, in notis autem: „lege παρά.“

[4]) I Cor. I, 30.

[5]) Cod. Reg. habebat καὶ εἰ μὴ ἐν ἄλλοις. Deesse hic aliqua existimavit Perionius; nos ita locum resartum

... ἀναγέγραπται, ἐπὶ δὲ τοῦ
ς ἀπολυτρώσεως ἡ αὐτὴ ἀπόφασις οὐκ
ὅρα, ἐπεὶ „ὁ[1]) ἁγιάζων καὶ οἱ ἁγια-
άντες," εἰ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ
πατὴρ, ὥσπερ, Χριστοῦ ὄντος ἡμετέρας
ρ αὐτοῦ ἐστι κεφαλή. Ἀπολύτρωσις δὲ
τῶν διὰ τὸ ᾐχμαλωτεῦσθαι ἀπολυ-
ένων. Αὐτοῦ δὲ τὴν ἀπολύτρωσιν οὐ
τμένου[2]) κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα,
καὶ μηδέποτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς αἰχ-
τημένου.
δὲ διασταλέντων τοῦ Ἡμῖν καὶ τοῦ
ν μὲν, καὶ οὐχ Ἁπλῶς τοῦ ἁγιασμοῦ
ώσεως, καὶ Ἡμῖν δὲ καὶ Ἁπλῶς τῆς
δυνάμεως —, οὐκ ἀνεξέταστον ἐατέον
καιοσύνης λόγον. Καὶ ὅτι μὲν Ἡμῖν
στὸς, δῆλον ἐκ τοῦ· „ὅς[3]) ἐγενήθη
θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ
Ἐὰν δὲ μὴ εὑρίσκωμεν Ἁπλῶς αὐτὸν

καὶ ἐν δικαιοσύνῃ τὰ κρίματα αὐτοῦ· δίκαιος δὲ ὤν, δικαίως τὰ πάντα διέπει.

Τὸ [1]) δέ, ὃ ἦν ἂν τοὺς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων εἰς τὸ ἕτερον εἰπεῖν, τὸν δίκαιον τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ τρανωθὲν δὲ παρ᾽ αὐτοῖς, οἰηθεῖσι δίκαιον μὲν εἶναι τὸν δημιουργόν, ἀγαθὸν δὲ τὸν τοῦ Χριστοῦ πατέρα, οἶμαι [2]) μετ᾽ ἐξετάσεως ἀκριβῶς βασανισθὲν δύνασθαι λέγεσθαι ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· τοῦ μὲν υἱοῦ τυγχάνοντος δικαιοσύνης, ὃς ἔλαβεν ἐξουσίαν [3]) κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί, καὶ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· τοῦ δὲ πατρός, τοὺς ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ υἱοῦ παιδευθέντας μετὰ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν εὐεργετοῦντος, τὴν Ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δείξοντος, ὅταν γένηται ὁ θεὸς [4]) τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Καὶ τάχα τῇ αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ Σωτὴρ εὐτρεπίζει τὰ πάντα καιροῖς ἐπιτηδείοις, καὶ λόγῳ, καὶ τάξει, καὶ κολάσεσι, καὶ τοῖς, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἰατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρός· ἥν τινα νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· „διδάσκαλε [5]) ἀγαθέ·“ φησί· „τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός, ὁ πατήρ.“ Τὸ δ᾽ ὅμοιον ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν, καὶ ἐπὶ τοῦ μείζονά τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλαβόντες τὸν Χριστόν, μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· [6]) Ἐπειδὴ ὁ

[1]) Τὸ δέ, ὃ ἦν ἂν τούς κ. τ. λ, Nullo jure H. et R. in notis: „legendum fortasse τὸ δὲ κινῆσαν τούς.“

[2]) Deest οἶμαι in textu Huetii, sed illud repraesentant Codd. Bodlejan. et Barberinus. R. — Hinc factum, ut H. pro δύνασθαι λέγεσθαι legendum censeret δύναται λέγεσθαι.

[3]) Ev. Joann. V, 27. Psalm. XCVIII, 9.

[4]) I Cor. XV, 28.

[5]) Matth. XIX, 16. 17., ubi verba ὁ πατὴρ desunt.

[6]) μείζονα — πατέρα, Cf. Tom. II, 6., ubi praeter alia haec leguntur: Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνθάδε, εἰ πάντα

προσενεχθεῖσαν ἑαυτὸν ἀνενέγκων· χωρὶς [2]) γὰρ
ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, ὅπερ [3]) ἔν τισι
τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντιγράφοις, χάριτι θεοῦ.
ε χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, οὐ
ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν
λογικῶν· εἴτε χάριτι θεοῦ ἐγεύσατο τοῦ ὑπὲρ
θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς θεοῦ ἀπέθανε·
γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου. Καὶ
τοπον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν φάσκειν
μάτων γεγεῦσθαι [4]) θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ

ῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο,
τὸ κρείττονος καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. Τίς
ἄλλος οὗτος τυγχάνῃ, ἢ ὁ πατήρ; et Tom. XIII,
finem: οὕτως ἐνταῦθα ἡ γενομένη ἐν τῷ πιόντι
ὕδατος, οὗ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴ ἅλλεται εἰς
ώνιον ζωήν· τάχα δὲ καὶ πηδήσει μετὰ τὴν αἰώ-
ωὴν εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν αἰώνιον ζωὴν πατέρα.
ς γὰρ ἡ ζωή· ὁ δὲ μείζων τοῦ Χριστοῦ, μείζων

ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἁμαρτήμασι γεγενημένον· οἷον ὑπὲρ ἄστρων, οὐδὲ τῶν ἄστρων πάντως καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰὼβ ἀνέγνωμεν· „ἄστρα δὲ[1]) οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ," εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς τοῦτο εἴρηται. Διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ἐπειδήπερ πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν τὰ ἐν ἑκάστῳ τῶν γενητῶν ἐλλιπῆ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ χωρῆσαι δόξαν πατρικήν. Οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατά τινα ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημένα ἐπίνοιαν Ἰούδας ὀνομάζεται, ἵνα οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι[2]) μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακὼβ Ἰούδα Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὄντες αὐτοῦ ἀδελφοὶ, καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν ἀντιλαμβανόμενοι τῆς ἐλευθερίας· ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ῥυσθέντες ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νώτῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος, καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ πτερνίσας τὴν ἀντικειμένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὁρῶν τὸν πατέρα, καὶ, ὅτε ἄνθρωπος γεγένηται, Ἰακώβ ἐστι καὶ Ἰσραήλ· ἀφ' οὗ, ὥσπερ γινόμεθα φῶς, φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακὼβ, καλουμένου Ἰακὼβ, καὶ Ἰσραὴλ, ὀνομαζομένου Ισραήλ.

41. Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ βασιλέως, ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν, καὶ μὴ γνωρίσαντες τῷ θεῷ, πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἑτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ, λαῷ· τάχα δὲ διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται· καὶ μετὰ ταῦτα ῥάβδος,[3]) τοῖς δεομένοις ἐπιπόνου καὶ σκληροτέρας ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρεσχηκόσιν[4]) ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ πραΰτητι τοῦ

[1]) Job. XXV, 5., ubi pro ἐνώπιον legitur ἐναντίον.
[2]) Rom. II, 29. — Genes. XLIX, 8.
[3]) Jes. XI, 1.
[4]) Cod. Bodlejan. ἐμπαρεσχηκόσιν, editio Huet. παρεσχηκόσιν. R. — Huet. minus accurate καὶ μὴ ἐν παρεσχηκόσιν.

πατρός. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ῥάβδος καλεῖται, ἐξελεύσεται· οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἔξω τῆς προηγουμένης καταστάσεως εἶναι δοκεῖ. Ἐξελθὼν δὲ καὶ γενόμενος ῥάβδος, οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρας τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον ἐπισκοπῆς τετυχηκόσιν·[1]) ἐπισκέψεται[2]) γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ, τῷ Χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν, ὧν ἐπισκέψεται. Τὸ δὲ ἔλεος[3]) οὐ μὴ διασκεδάσει ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸν γὰρ ἐλεεῖ, ὅτε, οὓς βούλεται ὁ υἱὸς ἐλεεῖσθαι, ὁ πατὴρ ἐλεεῖ. Ἔστι δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν, ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος δὲ τοῖς σωζομένοις· βέλτιον δ' οἶμαι τὸ πρότερον. Πλὴν τοῦτο προσθετέον κατὰ τὸν τόπον, ὅτι τάχα διὰ τὸ τέλος, εἴ τινι μὲν γίνεται ῥάβδος, ἐστὶ πάντως[4]) καὶ ἄνθος, οὐ μὴν, εἴ τινι ἄνθος, ἐκείνῳ πάντως καὶ ῥάβδος, εἰ μὴ ἄρα, ἐπεί ἐστιν ἄνθος τελειότερον τοῦ ἄνθους, καὶ τοῦ ἀνθεῖν, ἐπὶ τῶν μηδέπω τελείως καρποφορούντων ὀνομαζομένου, οἱ τέλειοι τὸ ὑπὲρ τὸ ἄνθος χωροῦσι τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ ῥάβδου[5]) αὐτοῦ πεπειραμένοι, ἅμα τῇ ῥάβδῳ οὐ τῆς

---

[1]) Cod. Bodlejan. τετυχηκόσιν, edit. Huet. τετευχόσιν. R.

[2]) Psalm. LXXXIX, 32. 33.

[3]) Codd. Bodlejan. et Barberinus ἔλεος, perperam Huetiana editio in textu ἔλος. R. — Huet. ad marginem ἔλεος.

[4]) πάντως καὶ ἄνθος, οὐ μήν. Sic recte habet Cod. Bodlejan., male autem editio Huet. πάντως ἄνθος, ὃς μή. R. —

[5]) οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ κ. τ. λ. Sic optime legitur in Cod. Bodlejano, male autem in Reg. ἡ δὲ ῥάβδος αὐτοῦ κ. τ. λ. R. — Huet. *in textu Cod. Reg.* lectionem *tuetur, margini tamen adscripsit* οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ. *Idem in notis: „Perionius: qui autem* ejus virga tentati

τελειότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἄνθους τοῦ πρὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ μεταλήψονται. Τελευταῖον πρὸ τοῦ λόγου ἦν λίθος ὁ Χριστὸς, ἀποδοκιμαζόμενος[1]) ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, καὶ εἰς κεφαλὴν γωνίας καταστασσόμενος· ἐπεὶ γὰρ λίθοι ζῶντες οἰκοδομοῦνται ἐπὶ θεμελίῳ ἑτέροις λίθοις τῶν ἀποστόλων[2]) καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μέρος τῆς ἐκ λίθων ζώντων ἐν χώρᾳ ζώντων οἰκοδομῆς, λίθος προσαγορεύεται. Ταῦτα δὲ ἡμῖν πάντα εἴρηται τὸ τῶν πολλῶν ἀποκληρωτικὸν, καὶ ἀβασάνιστον ἐλέγξαι βουλομένοις, ὅτι, τοσούτων ὀνομάτων εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων, ἵστανται ἐπὶ μόνης τῆς Λόγος ὀνομασίας, οὐκ ἐξετάζοντες, τί δήποτε λόγος εἶναι θεὸς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἀναγέγραπται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

42. Ὥσπερ τοίνυν παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ φωτίζειν τὸν κόσμον, οὗ φῶς ἐστι, φῶς κόσμου προσαγορεύεται, καὶ παρὰ τὸ ποιεῖν ἀποτίθεσθαι τὴν νεκρότητα τοὺς γνησίως αὐτῷ προσιόντας, καὶ ἀναλαμβάνειν καινότητα ζωῆς ἀνισταμένους, ἀνάστασις καλεῖται, παρ' ἑτέραν[3]) πρᾶξιν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, καὶ βασιλεὺς, βέλος τε ἐκλεκτὸν, καὶ δοῦλος, πρὸς τούτοις παράκλητος καὶ ἱλασμὸς, καὶ ἱλαστήριον, οὕτως καὶ λόγος, καὶ πᾶν ἄλογον ἡμῶν περιαιρῶν, καὶ κατὰ ἀλήθειαν λογικοὺς κατασκευάζων, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ πράττοντας μέχρι τοῦ ἐσθίειν καὶ τοῦ πίνειν, εἰς δόξαν θεοῦ ἐπιτελοῦντας διὰ τὸν λόγον καὶ τὰ κοινωνικώτερα καὶ τελειότερα τοῦ βίου ἔργα. Εἰ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ ἀνιστάμεθα καὶ φωτιζόμεθα, τάχα δὲ καὶ ποιμαινόμεθα, ἢ βασι-

---

et probati sunt. Ita et Ferrarius. Videntur legisse: οἱ δὲ ῥάβδῳ αὐτοῦ πεπειραμένοι, malim ego etc."

[1]) Psalm. CXVIII, 22.

[2]) Ephes. II, 20.

[3]) Huet. καὶ παρ' ἑτέραν κ. τ. λ.

μεθα, δῆλον, ὅτι καὶ ἐνθέως λογικοὶ γενόμεθα τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος αὐτοῦ, ὁ λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. Ἐπίστησον δὲ, εἰ ζητοῦσί πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι, καθὸ λόγος. Διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ εὑρεῖν αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, λέγων· „μὴ [1]) εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν καρδίᾳ σου·" ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. Ἀλλὰ καὶ ὅτε αὐτός φησιν ὁ λόγος· „εἰ [2]) μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχον· [3]) νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν·" οὐκ ἄλλο νοητέον, ἢ ὅτι ὁ λόγος τούτων, οἷς οὐδέπω συμπεπλήρωται, μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, τούτους δὲ ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνειν, οἳ ἂν μετεσχηκότες αὐτοῦ πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμπληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθὲς τό· „εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον." Εἰ γὰρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ ὁρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ οἰήσονται, τοῦτ' ἐξεταζέσθω, πῶς δὲ ἀληθὲς τὸ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τούτους, οἷς οὐκ ἐλήλυθε. Πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἔσονται ἁμαρτίας πάσης ἀποκεκαθαρμένοι, ἐπεὶ οὐκ ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. Ἀλλὰ καὶ πάντες, οἷς οὐδαμῶς ἀνηγγέλη περὶ

---

[1]) Rom. X, 6. 7. 8., ubi vers. 8 verba ἡ γραφή et σφόδρα non leguntur. Cfr. tamen Deuteron. XXX, 12. 14., ubi σφόδρα legitur.

[2]) Ev. Joann. XV, 22.

[3]) Cod. Bodlejan. εἶχον, Regius et Barberinus εἴχοσαν. R. — Item Huet. h. l. et paulo post εἴχοσαν, neque voc. ἁμαρτίας scripsit αὔτῶν, sed constanter αὐτῶν.

αὐτοῦ, οὐχ ἕξουσιν ἁμαρτίαν, καὶ δῆλον, ὅτι οἱ
ἔχοντες ἁμαρτίαν κρίσει οὐχ ὑπόκεινται. Λόγος δὲ
ἐν ἀνθρώποις, οὗ μετέχειν εἰρήκαμεν τὸ γένος ἡμῶ
διχῶς λέγεται, ἤτοι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐννοιῶ
ἥτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβεβηκότι τὸν παῖδα τυγχάν
ὑπεξαιρουμένων τῶν τεράτων, ἢ κατὰ τὴν ἀκρότη
ἥτις ἐν μόνοις τοῖς τελείοις εὑρίσκεται. Κατὰ μὲν ο
τὸ πρότερον τό· „εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτο
ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι πι
τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν·" τὰ ῥητὰ ἐκλεκτέον· κατὰ δὲ
δεύτερον· „πάντες[1]). ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπτ
εἰσὶ, καὶ λῃσταὶ, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα
Πρὸ γὰρ τῆς τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ
ἀνθρώποις, ἅτε ἐνδεῆ καὶ ἐλλιπῆ, οἷς τελείως ο
ὑπακούει τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον ι
ρημένα. Καὶ τάχα κατὰ μὲν τὸ πρότερον· „ὁ λόγ
σὰρξ ἐγένετο·" κατὰ δὲ τὸ δεύτερον· „θεὸς ἦν ὁ λόγος
Τούτῳ δ' ἀκόλουθόν ἐστι ζητεῖν, τί ἐστι[2]) μεταξὺ τι
„ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο·" καί· "θεὸς ἦν ὁ λόγος·"
τοῖς ἀνθρωπίνοις ἰδεῖν, οἷον ἀναστοιχειομένου τ
λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα, καὶ κατὰ βρα
λεπτυνομένου, ἕως γένηται, ὅπερ[3]) ἦν ἐν ἀρχῇ, θι
λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα· οὗ λόγου τὴν δόξαν εἶδ
ὁ Ἰωάννης, ἀληθῶς μονογενοῦς, ὡς ἀπὸ πατρός. Δ
ναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τῷ[4]) ἀπαγγέ
λειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ κ

---

1) Ev. Joann. X, 8., ubi a Knappio exhibetur ἦλθ
πρὸ ἐμοῦ, et paulo post leguntur verba λῃσταί· ἀ
οὐκ κ. τ. λ.

2) H. et R. in textu ζητεῖν ἐστι μεταξύ κ. τ. λ.
ad marg. εἴ τί ἐστι. R. in notis: „lege cum Ferrar
ζητεῖν, εἴ τί ἐστι κ. τ. λ." — Equidem propter seq
οἷον etc. τί ἐστι in textum recepi.

3) Cod. Bodlej. ὅπερ, Reg. ὅσπερ. R. — Huet. ὅσπε

4) Huetius παρὰ τὸ ἀπαγγέλλειν.

κειμένῳ τῷ λόγῳ τοῦ τυγχάνοντος. Ὡς γὰρ ὁ παρ' ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὁρωμένων, οὕτως ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐγνωκὼς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γενητῶν προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὁδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει, ὃν ἔγνω, πατέρα. Οὐδεὶς[1]) γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν υἱὸς ἀποκαλύψῃ, καὶ, καθὸ λόγος ἐστὶ, μεγάλης τυγχάνει βουλῆς ἄγγελος ὤν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· ἐβασίλευσε γὰρ διὰ τοῦ πεπονθέναι τὸν σταυρόν. Ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ[2]) ἵππου καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινὸς, ὡς οἶμαι παριστᾶν[3]) τὸ σαφὲς τῆς φωνῆς, ὃ ἡγεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν ἀληθείας λόγος. Οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι, ὅτι καὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν[4]) ᾗ ἐστι τὰ προκείμενα, δι' ὧν ὠφελούμεθα θείων μαθημάτων πληρούμενοι, κεῖται ἡ Ἵππος προσηγορία. Μόνον δὲ ἑνὸς καὶ δευτέρου ὑπομνηστέον, τοῦ· „ψευδὴς[5]) ἵππος εἰς σωτηρίαν" καί· „οὗτοι ἐν ἅρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα." Τὸ δέ· „ἐξηρεύξατο[6]) ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθὸν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ·" ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέστατα ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοημένον, ἡμῖν οὐκ ἀβασάνιστον ἐατέον. Ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν, τίς οὖν ἡ καρδία αὐτοῦ, ἵνα ἀκολούθως τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς λόγος φανῇ; Εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς ἐκεῖνοι ὑπολαμβάνουσι,

---

[1]) Matth. XI, 27. — Jes. IX, 6.

[2]) Apocal. XIX, 11.

[3]) R. absque causa pro παριστᾶν legendum censet παριστάς.

[4]) ἐν ᾗ ἐστι τὰ προκείμενα. Haec desunt in editione Huetii, sed revocantur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

[5]) *Psalm. XXXIII, 17. XX, 7.*

[6]) *Psalm. XLV, 1. Origenes ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ.*

δηλονότι οὐδ' ἡ καρδία· ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον, μίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ σώματι ■ μέρος τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ὑπομνηστέον αὐτοὺς, ὅτι, ὥσ χεὶρ, καὶ βραχίων, καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ, ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λ· ἀλλ' ἐξεταζόντων, πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν ἀξίως θεοῦ δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ νοητικὴν αὐτοῦ καὶ πρόθετικὴν περὶ τῶν ὅλων δύνα ἐκληπτέον, τὸν δὲ λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τὸ ἀπαγγε κόν. Τίς δὲ ἀπαγγέλλει τὴν βουλὴν τοῦ πατρὸς τῶν γενητῶν ἀξίοις καὶ παρ' αὐτοὺς γεγενημένοις, Σωτήρ; Τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ Ἐξηρεύξατο· μι γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ [1]) τοῦ Ἐξηρεύξ προέβαλεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· ἐλάλησε καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Ἀλλὰ μήποτε, ὥσπερ πι ματός τινος ἀποκρύφου [2]) εἰς φανερὸν πρόοδός ἐ ἡ ἐρυγὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἱονεὶ διὰ τούτου ἀναπνι τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνέχω πατὴρ ἐρεύγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν λόγῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰκόνι [3]) καλουμένῳ τοῦ ἀορι θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν, ἵνα, συμπεριφερόμενοι τῇ πολλῶν ἐκδοχῇ, παραδεξώμεθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λ σθαι τό· „ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθ Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον, ὡς ὁμολογουμ ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. Διὰ τί γὰρ οὐ; προφήτης ἔσται λέγων πληρωθεὶς τοῦ πνεύματος, προφερόμενος λόγον ἀγαθὸν περὶ προφητείας τῆς : Χριστοῦ, συνέχειν αὐτὸν οὐ δυνάμενος τό· „ἐξηρεύξατ ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθὸν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα τῷ βασιλεῖ· ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ‹

---

[1]) ἀντί. Deest in textu Huetii, sed legitur in C Bodlejano et Barberino. R. — Huet. margini adscrip

[2]) Cod. Bodlejan. ἀποκρύφου, Huet. in textu ἀ κρύπτου. R.

[3]) Coloss. I, 15.

[4]) Psalm. XLV, 1. 2. 7. 10.

ρου. Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
... πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστόν· „ἐξεχύθη ἡ χάρις
... σου"; Πῶς [1]) γὰρ, εἰ ὁ πατὴρ ταῦτ' ἔλεγεν,
... τῷ· „ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χείλεσί σου·" τό·
... εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα·" καὶ
... „διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς, ὁ θεός σου
... ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου·"; Ἀνθυ-
... [2]) δέ τις, βουλόμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τὰ ἐν τῷ
... ἀπαγγέλλεσθαι, τό· „ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε,
... τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σοῦ, καὶ
... [3]) σου·" οὐ γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὴν ἐκ-
... ρεῖ τό· „ἄκουσον θύγατερ." Οὐ χαλεπὸν δὲ
... ἀπὸ ἑτέρων ψαλμῶν, ὅτι προσώπων γίνον-
... λεῖον ἐναλλαγαὶ, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι
„ἄκουσον θύγατερ·" τὸν πατέρα λέγειν.
... δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ λόγου ἐξέτασιν καὶ τό·
[4]) τοῦ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ
... τι τοῦ στόματος [5]) αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
... περ τινὲς ἡγοῦνται ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ
... εσθαι πνεύματος, δυνάμενα δηλοῦν τῷ λόγῳ
οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαι, ὡς εἰ λέγοιμεν λόγῳ
... κῷ τὴν οἰκίαν· καὶ λόγῳ ναυπηγικῷ τὴν
... ἐναι, οὕτως οὖν λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανούς,
... τυγχάνοντος [6]) σώματος, καὶ διὰ τοῦτο κα-
στερεοῦ, οὐκ ἔχοντος τὸ ἐπιπολὺ ῥευστόν,

---

[1]) ... γὰρ, εἰ ——— ἐν χείλεσί σου·" τό· Haec ... sunt a Ferrario, quem fefellit geminum illud σου. H.

[2]) ... d. Bodlejan. ἀνθυπενέγκοι. Reg. ἀνθυπενέγκῃ. Cod. Reg. lectionem tuetur.

[3]) ... alm. XLV, 10., ubi leguntur haec: καὶ τοῦ οἴκου ... σου. Eandem lectionem Ferrar. in vers. tuetur.

[4]) ... alm. XXXIII, 6.

[5]) ... στόματος. Deest in edit. Huetii, sed exstat ... odlejano et Barberino. R.

[6]) ... ἐνοντος. Ferrarius legebat τυγχάνοντας. R.

καὶ εὐδιάλυτον τῶν λοιπῶν καὶ κατωτέρω, ἐστερεῶσθαι, καὶ διὰ τὸ διάφορον ἐσχηκέναι[1]) ἐξαιρέτως τῷ θείῳ λόγῳ. Ἐπεὶ οὖν πρόκειται[2]) τό· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος" σαφῶς ἰδεῖν, ἀρχὴ δὲ μετὰ μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν παροιμιῶν ἀποδέδοται εἰρῆσθαι ἡ σοφία, καὶ ἔστι προεπινοουμένη ἡ σοφία τοῦ αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητέον, τὸν λόγον[3]) ἐν τῇ ἀρχῇ, τουτέστι τῇ σοφίᾳ, ἀεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένῃ ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνῶς[4]) εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν θεὸν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. Ἐπιφέρει γοῦν, καί φησιν „οὗτος ἦν[5]) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν·" ἐδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἀλλ' ὥσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ „πάντα[6]) δι' αὐτοῦ ἐγένετο" ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. Καὶ ἔτι εἰς τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα ζῆν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· „τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων" πολλαχοῦ κεῖται, λογικῶν τινων θείων ζώων δυνάμεων ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ, ἀλλὰ καὶ δύναμις προσαγορευόμενος. Ὥσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλείονές εἰσιν, ὧν ἑκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ Σωτὴρ, οὕτως καὶ λόγος, — εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἐκτὸς ἡμῶν —, νοηθήσεται ὁ Χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ, τῇ σοφίᾳ, τὴν ὑπόστασιν ἔχων. Ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει εἰς τό· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος."

---

1) ἐσχηκέναι. Tarinus legi volebat ἑστηκέναι. R.

2) πρόκειται. Ita recte habet Cod. Bodlejan., male vero edit. Huetii πρόσκειται. R.

3) λόγον. Deest in edit. Huet., sed exstat in mss. R

4) Cod. Bodlejan. γυμνῶς, edit. Huet. γυμνόν. R.

5) Ita Huet., R. ἦν omisit.

6) Ev. Joann. I, 3. — Psalm. CIV, 24.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ.

Τόμος β'.

1. „Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ [1]) θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ Αὐτάρκως κατὰ τὴν παροῦσαν δύναμιν, ἱερὲ ἀδελφὲ, Ἀμβρόσιε, καὶ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μεμορφωμένε, ἐν τοῖς πρὸ τούτων διαλαβόντες, τί ἐστιν εὐαγγέλιον, καὶ τίς ἡ ἀρχὴ, ἐν ᾗ ἦν ὁ λόγος, τίς τε ὁ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ, ἀκολούθως νῦν ἐπισκοποῦμεν, πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. Χρήσιμον τοίνυν συναγαγεῖν εἰς τοῦτο, λόγον ἀναγεγραμμένον γεγονέναι πρός τινας, ὡς· „λόγος [2]) κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Ὡσηὲ, τὸν τοῦ Βεηρεί·“ καί· „ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμὼς, περὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ·“ καί· „ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας.“ Πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηὲ, καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμὼς, καὶ πάλιν ὁ λόγος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας, ἐπισκοπητέον, ἵν' ὡς παρακείμενον εὑρεθῆναι δυνηθῇ, πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. Ὁ μὲν οὖν πολὺς

---

[1]) καὶ — λόγος. Haec desunt in Cod. Bodlejano. R.
[2]) Hos. I, 1. Jes. II, 1. Jerem. XIV, 1.

ἁπλούστερον ἐκλήψεται τὰ περὶ τῶν προφητῶν εἰρημένα ὡς λόγου κυρίου, ἢ τοῦ λόγου γενομένου πρὸς αὐτούς. Μήποτε δὲ, ὥς φαμεν τόνδε[1]) τινὰ πρὸς τόνδε γίνεσθαι, οὕτως ὁ νῦν θεολογούμενος υἱὸς λόγος ἐγενήθη πρὸς Ὠσηὲ, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτὸν κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βεηρεὶ, προφήτην Ὠσηὲ, κατὰ δὲ μυστικὸν λόγον πρὸς τὸν σωζόμενον, — Ὠσηὲ γὰρ ἑρμηνεύεται· σωζόμενος —, υἱὸν Βεηρεὶ, ὃς[2]) ἑρμηνεύεται Φρέατα· πηγῆς γὰρ, ἐκ βάθους ἀναβλυστανούσης σοφίας θεοῦ, ἕκαστος τῶν σωζομένων υἱὸς γίνεται. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν οὕτως υἱὸν φρεάτων εἶναι τὸν ἅγιον, ἀπὸ τῶν ἀνδραγαθημάτων πολλαχοῦ υἱὸν ὀνομαζόμενον, παρὰ μὲν τὸ λάμπειν[3]) αὐτοῦ τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, φωτὸς, παρὰ δὲ τὸ ἔχειν τὴν εἰρήνην τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, εἰρήνης· ἔτι δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σοφίας ὠφέλειαν, τέκνον σοφίας· „ἐδικαιώθη[4]) γὰρ, φησὶν, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.“ Οὕτως οὖν ὁ πάντα ἐρευνῶν θείῳ πνεύματι καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, ὥστε ἀποφθέγξασθαι αὐτόν· „ὦ βάθος πλούτου[5]) καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ!“ δύναται εἶναι φρεάτων υἱὸς, πρὸς ὃν ὁ λόγος κυρίου γίνεται. Ὁμοίως λόγος καὶ πρὸς Ἡσαΐαν ἔρχεται, διδάσκων τὰ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀπαντησόμενα τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱερουσαλήμ· ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς Ἱερεμίαν θείῳ μετεωρισμῷ ἐπαρθέντα — ἑρμηνεύεται γάρ· μετεωρισμὸς, Ἰάω —. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους, πρότερον οὐ χωροῦντας τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, λόγου τυγχάνοντος, ἐπιδημίαν, ὁ

---

[1]) H. et R. minus recte τὸν δέ τινα πρὸς τόνδε κ. τ. λ.

[2]) ὅς. Huetius minus recte οὗ.

[3]) Matth. V, 16. — Philipp. IV, 7.

[4]) Matth. XI, 19.

[5]) Rom. XI, 33.

αι· πρὸς δὲ τὸν θεὸν οὐ γίνεται, ὡς πρότε-
πρὸς αὐτόν. Παρὰ δὲ τὸ ἀεὶ συνεῖναι τῷ
ται· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ οὐ
πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ταὐτὸν ῥῆμα, τὸ Ἦν,
ατηγορεῖται, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ ὅτε πρὸς
ν, οὔτε τῆς ἀρχῆς χωριζόμενος, οὔτε τοῦ
λειπόμενος, καὶ πάλιν οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ
ρχῇ γινόμενος ἐν ἀρχῇ, οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ
ρὸς τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι
πρὸ γὰρ παντὸς χρόνου καὶ αἰῶνος „ἐν
λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.“
ν εἰς εὕρεσιν τοῦ· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν
ρεθέμεθα λέξεις προφητικὰς, πῶς ἐγένετο
καὶ Ἡσαΐαν, καὶ Ἰερεμίαν, παρετηρήσαμεν
υχοῦσαν διαφορὰν τοῦ Ἐγενήθη καὶ Ἐγέ-
ὸ Ἦν, προσθήσομεν, ὅτι ἐν μὲν τῷ πρὸς
ήτας γίνεσθαι φωτίζει τοὺς προφήτας τῷ
νώσεως, ποιῶν αὐτοὺς ἅτε ἔμπροσθεν βλέ-
ν, ἃ πρὸ αὐτοῦ οὐ κατενόουν· πρὸς δὲ τὸν
ς ἔστι τυγχάνων ἀπὸ τοῦ εἶναι πρὸς αὐτόν.
οιαύτην τινὰ τάξιν ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ
ρέταξε τό· „θεὸς ἦν ὁ λόγος·“ τοῦ· „ὁ λόγος
θεόν·“ ὅσον ἐπὶ ταῖς ἀποφάσεσιν οὐδὲν
τος τοῦ εἱρμοῦ πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ ἰδεῖν
ν ἀξιωμάτων τὴν δύναμιν· ἓν γὰρ ἀξίωμα
ῇ ἦν ὁ λόγος·“ καὶ δεύτερον τό· „ὁ λόγος
θεόν·“ καὶ ἑξῆς· „καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ Ἀλλ'
άξιν τινὰ δηλοῖ τὸ πρῶτον τετάχθαι τό· „ἐν
λόγος.“ κατὰ τὸ οὕτως ἑξῆς τό· „καὶ ὁ λό-
ς τὸν θεόν·“ καὶ τρίτον τό· „καὶ θεὸς ἦν
ιὰ τοῦτο, ἵνα δυνηθῇ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν θεὸν
ος νοηθῆναι γινόμενος θεὸς, λέγεται· „καὶ ὁ
ρὸς τὸν θεόν·“ ἔπειτα· „καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“
νυ δὲ παρατετηρημένως, καὶ οὐχ ὡς Ἑλληνι-
ογίαν οὐκ ἐπιστάμενος ὁ Ἰωάννης ὅπου

μὲν τοῖς ἄρθροις ἐχρήσατο, ὅπου δὲ ταῦτα ἀπεσιώπη
ἐπὶ μὲν τοῦ λόγου προστιθεὶς τὸ Ὁ, ἐπὶ δὲ τῆς θ
προσηγορίας ὅπου μὲν τιθεὶς, ὅπου δὲ διαιρῶν. Τί
μὲν γὰρ τὸ ἄρθρον, ὅτε ἡ Θεὸς ὀνομασία ἐπὶ τοῦ ἀ
νήτου τάσσεται τῶν ὅλων αἰτίου, σιωπᾷ δὲ αὐτὸ,
ὁ λόγος θεὸς ὀνομάζεται. Ὡς δὲ διαφέρει κατὰ τ
τους τοὺς τόπους ὁ θεὸς, καὶ θεὸς, οὕτως μήπ
διαφέρῃ ὁ λόγος, καὶ λόγος. Ὃν τρόπον γὰρ ὁ
πᾶσι θεὸς ὁ θεὸς, καὶ οὐχ ἁπλῶς θεὸς, οὕτως ἡ π
τοῦ ἐν ἑκάστῳ τῶν λογικῶν λόγου ὁ λόγος, τοῦ
ἑκάστῳ λόγου οὐκ ἂν κυρίως ὁμοίως τῷ πρώτῳ ὀ
μασθέντος καὶ λεχθέντος· ὁ λόγος. Καὶ τὸ πολλ
φιλοθέους εἶναι εὐχομένους ταράσσον, εὐλαβουμέν
δύο ἀναγορεῦσαι θεοὺς, καὶ παρὰ τοῦτο περιπίπτον
ψευδέσι καὶ ἀσεβέσι δόγμασιν, ἤτοι ἀρνουμένους ἰδ
τητα υἱοῦ ἑτέραν παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ὁμολογοῦν
θεὸν εἶναι τὸν μέχρι ὀνόματος παρ' αὐτοῖς υἱὸν πρ
αγορευόμενον, ἢ ἀρνουμένους τὴν θεότητα τοῦ υἱ
τιθέντας δὲ αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα, καὶ τὴν οὐσίαν κ
περιγραφὴν τυγχάνουσαν ἑτέραν τοῦ πατρὸς, ἐντεῦ
λύεσθαι δύναται. Λεκτέον γὰρ αὐτοῖς, ὅτι τότε
αὐτόθεος ὁ θεός ἐστι, διόπερ καὶ ὁ Σωτήρ φησιν
τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ· „ἵνα[1]) γινώσκωσι σὲ
μόνον ἀληθινὸν θεόν“ πᾶν δὲ τὸ παρὰ τὸ αὐτόθ
μετοχῇ τῆς ἐκείνου θεότητος θεοποιούμενον, οὐχ ὁ θ
ἀλλὰ θεὸς κυριώτερον ἂν λέγοιτο,[2]) ᾧ πάντως ὁ πρ
τότοκος πάσης κτίσεως, ἅτε πρῶτος τῷ πρὸς τὸν θ
εἶναι, σπάσας τῆς θεότητος εἰς ἑαυτὸν, ἐστὶ[3]) τιμιώ

---

[1]) Ev. Joann. XVII, 3.

[2]) Cod. Bodlejan. λέγοιτο ᾧ, male Cod. Reg. λε
τὸ ᾧ. R. — Huet. in textu λέγοι τὸ ᾧ, ad margin
λέγοιτο, in notis: „lege λέγοιτο, plana omnia fient
hiatus ille explebitur, quem hic inesse sine causa cr
dit Perionius.“

[3]) Ita Cod. Bodlejan., Cod. Reg. ἔτι. R. — Hue

τοῖς λοιποῖς παρ' αὐτὸν θεοῖς, ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστι κατὰ τὸ λεγόμενον· „θεὸς [1]) θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν“· διακονήσας τὸ γενέσθαι θεοῖς, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀρύσας εἰς τὸ θεοποιηθῆναι αὐτοὺς ἀφθόνως, κἀκείνοις κατὰ τὴν αὐτοῦ χρηστότητα μεταδιδούς. Ἀληθινὸς οὖν θεὸς ὁ θεὸς, οἱ δὲ κατ' ἐκεῖνον μορφούμενοι θεοὶ, ὡς εἰκόνες πρωτοτύπου· ἀλλὰ πάλιν τῶν πλειόνων εἰκόνων ἡ ἀρχέτυπος εἰκὼν ὁ πρὸς τὸν θεόν ἐστι λόγος, ὃς ἐν ἀρχῇ ἦν, τῷ εἶναι πρὸς τὸν θεὸν ἀεὶ μένων θεὸς, οὐκ ἂν δ' αὐτὸ ἐσχηκὼς, εἰ μὴ πρὸς τὸν [2]) θεὸν ἦν, καὶ οὐκ ἂν μείνας θεὸς, εἰ μὴ παρέμενε τῇ ἀδιαλείπτῳ θέᾳ τοῦ πατρικοῦ βάθους.

3. Ἀλλ' ἐπεὶ εἰκὸς προσκόψειν τινὰς τοῖς εἰρημένοις, ἑνὸς μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελλομένου, παρὰ δὲ τὸν ἀληθινὸν θεὸν θεῶν πλειόνων τῇ μετοχῇ τοῦ θεοῦ γινομένων, εὐλαβουμένους τὴν τοῦ πᾶσαν κτίσιν ὑπερέχοντος δόξαν ἐξισῶσαι τοῖς λοιποῖς τῆς θεὸς προσηγορίας τυγχάνουσι, πρὸς τῇ ἀποδεδομένῃ διαφορᾷ, καθ' ἣν ἐφάσκομεν πᾶσι τοῖς λοιποῖς θεοῖς διάκονον εἶναι τῆς θεότητος τὸν θεὸν λόγον, καὶ ταύτην παραστατέον. Ὁ γὰρ ἐν ἑκάστῳ λόγος τῶν λογικῶν τοῦτον τὸν λόγον ἔχει πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον πρὸς τὸν θεὸν, ὄντα λόγον θεὸν, ὃν ὁ Θεὸς λόγος πρὸς τὸν θεόν· ὡς γὰρ αὐτόθεος, καὶ ἀληθινὸς θεὸς ὁ πατὴρ πρὸς εἰκόνα καὶ εἰκόνας τῆς εἰκόνος, — διὸ καὶ κατ' εἰκόνα λέγονται εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰκόνες —, οὕτως ὁ αὐτὸς λόγος πρὸς τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον. Ἀμφότερα γὰρ πηγῆς ἔχει χώραν, ὁ μὲν πατὴρ, θεότητος, ὁ δὲ υἱὸς, λόγου. Ὥσπερ οὖν θεοὶ πολλοὶ, ἀλλ' ἡμῖν εἷς [3]) θεὸς, ὁ πατὴρ, καὶ πολλοὶ κύριοι, ἀλλ' ἡμῖν εἷς κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτως πολλοὶ λόγοι, ἀλλ'

---

1) Psalm. L, 1.
2) Huetius τὸν omisit.
3) Huetius εἷς ὁ θεός.

εὐχόμεθα, ὅπως ὑπάρξῃ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος, ὁ πρὸς τὸν θεὸν ὢν,[1]) ὁ θεὸς λόγος. Ὃς γὰρ οὐ χωρεῖ τοῦτον τὸν λόγον, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, ἤτοι[2]) αὐτῷ γενομένῳ σαρκὶ προσέξει, ἢ μεθέξει τῶν μετεσχηκότων τινὸς τούτου τοῦ λόγου, ἢ ἀποπεσὼν τοῦ μετέχειν τοῦ μετεσχηκότος, ἐν πάντῃ ἀλλοτρίῳ τοῦ λόγου ἔσται καλουμένῳ. Σαφὲς δὲ ἔσται τὸ εἰρημένον ἐκ παραδειγμάτων τῶν περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ θεῶν, ἤτοι μετεχόντων θεοῦ, ἢ λεγομένων μὲν, οὐδαμῶς δὲ ὄντων θεῶν, καὶ πάλιν λόγου θεοῦ, καὶ λόγου γενομένου θεοῦ σαρκὸς, καὶ λόγων,[3]) ἤτοι μετεχόντων πως τοῦ λόγου, λόγων δευτέρων, ἢ τρίτων, παρὰ τὸν πρὸ πάντων νομιζομένων μὲν λόγων, οὐκ ὄντων δὲ ἀληθῶς λόγων, ἀλλ', ἵν' οὕτως εἴπω, ὅλον τοῦτο ἀλόγων λόγων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων μὲν, οὐκ ὄντων δὲ θεῶν τάξαι τις ἂν ἀντὶ τοῦ ἀλόγων λόγων τὸ οὐ θεῶν θεῶν. Ὁ μὲν οὖν θεὸς τῶν ὅλων τῆς ἐκλογῆς[4]) ἐστι θεὸς, καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ τῆς ἐκλογῆς Σωτῆρος· ἔπειτα τῶν ἀληθῶς θεῶν ἐστι θεὸς, καὶ ἁπαξαπλῶς ζώντων, καὶ οὐ νεκρῶν ἐστι θεός. Ὁ δὲ θεὸς λόγος τάχα τῶν ἐν αὐτῷ ἱστάντων τὸ πᾶν καὶ τῶν πατέρα αὐτὸν νομιζόντων ἐστὶ θεός. Ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, ὥς τινες τῶν πρὸ ἡμῶν διηγήσαντο, ἀπενεμήθησαν[5]) τοῖς μὴ ἀξίοις ἐπιγράφεσθαι τὸν θεὸν τῶν θεῶν θεὸν

---

[1]) Huet. in textu θεὸν, ὤν, ad margin. recte θεὸν ὤν, in notis: „Perion. et Ferrar. recte legebant ὤν, sed a superioribus virgula sejugabant; nos conjungenda censemus, et ita vertenda etc.“

[2]) Huetius in textu ἢ τοιαύτῳ, recte tamen margini adscripsit ἤτοι αὐτῷ. Idem in notis: „lege etc; alludit ad II Cor. V, 16.“

[3]) Codd. Bodlejan. et Barberin. λόγων, editio Huet. λόγον. R.

[4]) Rom. XI, 7. — Matth. XXII, 32.

[5]) Huet. minus accurate ἀπονεμίσθησαν.

αὐτῶν εἶναι. Οὕτω δὲ ἐξεδέξαντο κινηθέντες ἐκ τῶν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸν τρόπον τοῦτον ἐχόντων· „μὴ [1]) ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς, καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς, ἃ ἀπένειμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν.“ Ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου. Πῶς γὰρ ἀπένειμε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ. οὐρανοῦ ὁ θεὸς, οὐχ οὕτως δέδωκεν αὐτὰ τῷ Ἰσραήλ; τῷ τοὺς μὴ δυναμένους ἐπὶ τὴν νοητὴν ἀναδραμεῖν φύσιν, δι' αἰσθητῶν θεῶν κινουμένους περὶ θεότητος, ἀγαπητῶς κἂν ἐν τούτοις ἵστασθαι, καὶ μὴ πίπτειν ἐπὶ εἴδωλα καὶ δαιμόνια. Οὐκοῦν οἱ μὲν θεὸν ἔχουσι τὸν τῶν ὅλων θεὸν, οἱ δὲ παρὰ τούτους δεύτεροι ἱστάμενοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· καὶ τρίτοι οἱ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ θεοῦ μὲν πλανηθέντες, πλὴν πλάνην πολλῷ διαφέρουσαν καὶ κρείττονα τῶν καλούντων θεοὺς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τέχνης ἐμμελετήματα. [2]) Τελευταῖοι δέ εἰσιν οἱ λεγομένοις μὲν θεοῖς ἀνακείμενοι, οὐδαμῶς δὲ οὖσιν θεοῖς. Οὕτω τοίνυν οἱ μέν τινες μετέχουσιν αὐτοῦ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου, καὶ πρὸς τὸν θεὸν λόγου, καὶ θεοῦ λόγου, ὥσπερ Ὡσηὲ, καὶ Ἡσαΐας, καὶ Ἱερεμίας, καὶ εἴ τις ἕτερος τοιοῦτον ἑαυτὸν παρέστησεν, ὡς τὸν λόγον κυρίου, ἢ τὸν λόγον γενέσθαι πρὸς αὐτόν. Ἕτεροι δὲ οἱ μηδὲν εἰδότες, [3]) εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν γενόμενον σάρκα λόγον τὸ πᾶν νομίσαντες εἶναι τοῦ λόγου, Χρι-

---

[1]) Deuteron. IV, 19., ubi plura, quam quae ab Orig. allata sunt, alioque ordine verba, quae alterum αὐτοῖς sequuntur, disposita leguntur.

[2]) *Huetius* ἐμμελέτημα.

[3]) *I Cor. II, 2. — II Cor. V, 16.*

στὸν κατὰ σάρκα μόνον γινώσκουσι· τοιοῦτον δέ ἐστι τὸ πλῆθος τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων. Καὶ τρίτοι λόγοις, μετέχουσί τι τοῦ λόγου, ὡς πάντα ὑπερέχοντα λόγον προσεσχήκασι, καὶ μήποτε οὗτοί εἰσιν οἱ μετερχόμενοι τὰς εὐδοκιμούσας καὶ διαφερούσας ἐν Φιλοσοφίᾳ παρ' Ἕλλησιν αἱρέσεις. Τέταρτοι δὲ παρὰ τούτους οἱ πεπιστευκότες λόγοις πάντη διεφθορόσι καὶ ἀθέοις, τὴν ἐναργῆ καὶ σχεδὸν αἰσθητὴν πρόνοιαν ἀναιροῦσι, καὶ ἄλλο τι τέλος παρὰ τὸ καλὸν ἀποδεχομένοις. Εἰ καὶ ἐδόξαμεν δὲ παρεκβεβηκέναι, οἶμαι δ' ὅτι παρακειμένως ὑπὲρ τοῦ σαφῶς ἰδεῖν τέσσαρα πράγματα κατὰ τὸ Θεὸς ὄνομα, καὶ τέσσαρα κατὰ τὸ Λόγος, τοῦτο πεποιήκαμεν. Ἦν γὰρ ὁ θεὸς, καὶ θεός· εἶτα θεοὶ διχῶς, ὧν [1]) τοῦ κρείττονος τάγματος ὑπερέχει [2]) ὁ θεὸς λόγος ὑπερεχόμενος ὑπὸ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. Καὶ πάλιν ἦν ὁ λόγος, τάχα δὲ καὶ λόγος, ὁμοίως τῷ ὁ θεὸς καὶ θεός· καὶ οἱ λόγοι διχῶς. Οἰκεῖοί τε ἄνθρωποι, [3]) οἱ μὲν τῷ πατρὶ, μερίδες ὄντες αὐτοῦ· καὶ

---

[1]) ὧν τοῦ κρείττονος κ. τ. λ. Totus ille locus, usque ad Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ κ. τ. λ. (cfr. 4.) in Ferrariana interpretatione desiderabatur, quem nos e Perioniana, mutatis dumtaxat nonnullis, supplevimus. Idem quoque in toto hoc opere a nobis factum est, quotiescunque Ferrariana interpretatio deficiebat; quod nonnunquam contingere observavimus, quum error aliquis occurrit, veluti in iis, quae sequuntur. Nempe Filium Patri inferiorem posuit pro more suo, ut in Origenianis probavimus. Huet. — (!)

[2]) ὑπερέχει. H. et R. in textu ὑπερέχειν, recte tamen H. ad marginem., R. in notis monent: „lege ὑπερέχει.

[3]) H. et R. in textu ἀνθρώπινοι. Quae perversa lectio cum stare prorsus nequeat, equidem respectu habito eorum, quae pag. 94. lin. 17., pag. 95. lin. 14., pag. 95. lin. 22. et seqq. (cfr. etiam pag. 97. lin. 7. et seqq.) leguntur, ἄνθρωποι in textum recepi.

ἐκείνας παρακείμενοι, οὓς νῦν σαφέστερον ὁ λόγος ἡμῖν ...έστησεν, οἱ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα φθάσαντες, καὶ τὸ πᾶν ...ν αὐτῷ ἱστάντες. Καὶ τρίτοι οἱ προειρημένοι, ἥλιον ...ὶ σελήνην καὶ ἀστέρας νομίζοντες θεοὺς, καὶ ἐν αὐ...ῖς ἱστάμενοι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἐν τῇ κάτω χώρᾳ οἱ ...ῖς ἀψύχοις καὶ νεκροῖς εἰδώλοις ἐγκείμενοι. Τὸ δὲ ...ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν λόγον εὑρίσκομεν. Οἱ ...μὲν γὰρ αὐτῷ τῷ λόγῳ κεκόσμηνται· οἱ δὲ παρακει...μένῳ καὶ αὐτῷ καὶ δοκοῦντι εἶναι αὐτῷ τῷ πρώτῳ λόγῳ, οἱ μηδὲν εἰδότες, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ...τοῦτον ἐσταυρωμένον, οἱ τὸν λόγον σάρκα ὁρῶντες· ...ὶ τρίτοι, οὓς πρὸ βραχέως εἰρήκαμεν. Τί δὲ δεῖ λέ...γειν περὶ τῶν νομιζομένων μὲν ἐν λόγῳ τυγχάνειν, ...ἀποπεπτωκότων δὲ οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ ...ὶ τῶν ἰχνέων, καὶ μετεχόντων αὐτοῦ;

4. „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Διὰ τῶν ...ρειρημένων τριῶν προτάσεων τάγματα τρία διδάξας ...ᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς συγκεφαλαιοῦται τὰ τρία εἰς ἕν, ...γων τό· „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Πρῶ...ν δὲ τῶν τριῶν μεμαθήκαμεν, ἐν τίνι ἦν ὁ λόγος, ...ι ἐν ἀρχῇ, καὶ πρὸς τίνα οὗτος ἦν, ὅτι πρὸς τὸν θεὸν, ...ὶ τίς ὁ λόγος ἦν, ὅτι θεός. Οἱονεὶ οὖν δεικνὺς τὸν ...ρειρημένον θεὸν λόγον διὰ τοῦ Οὗτος, καὶ συνάγων ...ς τετάρτην πρότασιν τό τε· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος“ ...ὶ τό· „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ ...όγος“ φησίν· „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ ...ύναται μέντοι γε τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα λαμβάνεσθαι ...ὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς, μανθανόντων ἡμῶν διὰ ...ῶν λεγομένων, ὅτι πρεσβύτερος ὁ λόγος τῶν ἀπ᾽ ἀρχῆς [1]) ...γενομένων ἦν. Εἰ γὰρ „ἐν [2]) ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς ...ν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν,“ τὸ δέ· „ἐν ἀρχῇ ἦν“ σα...φῶς πρεσβύτερόν ἐστι τοῦ ἐν ἀρχῇ πεποιημένου, οὐ

---

[1]) ἀπ᾽ ἀρχῆς. H. et R. ἀπαρχῆς.
[2]) Genes. I, 1.

μόνον στερεώματος καὶ ξηρᾶς, ἀλλὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς πρεσβύτερός ἐστιν ὁ λόγος. Τάχα δὲ οὐκ ἀτόπως τις ζητήσαι ἄν, διὰ τί οὐκ εἴρηται· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Ἀκόλουθον δέ ἐστι τὸν ζητοῦντα, τί δήποτε οὐ γέγραπται· ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς· πλείονας ἀποφαίνεσθαι λόγους, καὶ τάχα ἑτερογενεῖς, ἢ ὁ μέν τις τοῦ θεοῦ λόγος, ἕτερος δὲ φέρε εἰπεῖν ἀγγέλων λόγος, καὶ ἄλλος ἀνθρώπων καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν λόγων. Εἰ δὲ λόγος, τάχα καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη. Ἄτοπον δὲ πλείονας φάσκειν τῆς Λόγος προσηγορίας κυρίως τυγχάνειν, καὶ τῆς [1]) Σοφία, καὶ τῆς Δικαιοσύνη. Καὶ πληχθησόμεθα πρὸς τὸ μὴ δεῖν ζητεῖν πλείονας λόγους καὶ σοφίας καὶ δικαιοσύνας, κυρίως οὕτως ὀνομαζόμενα, ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Πᾶς γὰρ ὁστισοῦν ὁμολογήσαι ἂν μίαν εἶναι τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῆς τολμήσαι τις λέγειν ἑτέραν εἶναι τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν, καὶ ἑτέραν τὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ ἄλλην τὴν τῶν ἀνθρώπων· ἐν γὰρ τῇ φύσει τῶν ὄντων μία ἡ περὶ ἑκάστου ἀλήθεια. Εἰ δὲ ἀλήθεια μία, δηλονότι καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτῆς, καὶ ἡ ἀπόδειξις σοφία τυγχάνουσα μία εὐλόγως ἂν νοοῖτο πάσης τῆς νομιζομένης σοφίας, οὐ κρατούσης τῆς ἀληθείας, οὐδὲ σοφίας ἂν ὑγιῶς χρηματιζούσης. Εἰ δ' ἀλήθεια μία καὶ σοφία μία, καὶ λόγος, ὁ ἀπαγγέλλων τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν ἁπλῶν καὶ φανερῶν εἰς τοὺς χωρητικοὺς, εἷς ἂν τυγχάνοι. Καὶ οὐχὶ ταῦτά φαμεν ἀρνούμενοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὸν λόγον εἶναι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δεικνύντες τὸ χρήσιμον

---

[1]) καὶ τῆς Σοφία, καὶ τῆς Δικαιοσύνη. H. et R. in textu καὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ. Iidem in notis: „lege καὶ τῆς, σοφία, (supple προσηγορίας) καὶ τῆς, δικαιοσύνη.“ H. solus ad marginem: καὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς δικαιοσύνης; cui lectioni ex loco pag. 61. lin. 8. obvio non nihil commendationis accedit.

τοῦ συμπαρειλῆφθαι Τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀναγεγράφθαι· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει καὶ μετὰ τῆς προσθήκης αὐτὸν ὀνομάζει τοῦ θεοῦ, λέγων· „καὶ εἶδον [1]) οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, ἰδοὺ ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινὸς, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρὸς, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός· καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον ἐῤῥαντισμένον αἵματι· καὶ ἐκέκλητο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· λόγος τοῦ θεοῦ. Καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐφ' [2]) ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι [3]) βύσσινον καθαρόν. Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ [4]) τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον· ὁ Βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυρίων.“ Ἀναγκαίως δὲ καὶ ἀπολύτως εἴρηται καὶ Λόγος, καὶ μετὰ προσθήκης Λόγος τοῦ θεοῦ· ὧν εἰ τὸ ἕτερον σεσιώπητο, ἀφορμὰς ἂν εἴχομεν τοῦ παραδέξασθαι, [5]) καὶ

---

[1]) Apocal. XIX, 11—16., ubi τόν post εἶδον exstat, καί ante ἰδού; pro ἐῤῥαντισμένον legitur βεβαμμένον· καλεῖται pro ἐκέκλητο· ὁ λόγος pro λόγος· στρατεύματα τά pro στρατεύματα αὐτοῦ· βύσσινον λευκὸν καθαρόν pro βύσσ. καθαρόν· τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς pro τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ, ubi denique βασιλεύς exhibetur pro ὁ βασιλεύς.

[2]) H. et R. ἐπὶ ἵπποις.

[3]) H. et R. in textu ἐνδεδυμένοις, ille tamen ad marg., hic in notis: „lege ἐνδεδυμένοι.“ Cfr. p. 106. lin. 12.

[4]) τοῦ θυμοῦ. Desideratur in editione Huetii, sed suppletur e Codd. Bodlejano et Barberino. R.

[5]) Huet. in textu παραδέξασθαι, ad marginem παραδέξασθαι, in notis autem justo loquacior haec exhibet:

ἀποπεσεῖν τῆς περὶ τοῦ λόγου ἀληθείας. Εἰ γὰρ λόγο μὲν ἀναγέγραπτο, λόγος δὲ θεοῦ μὴ εἴρητο, οὐ σαφῶ ἐμανθάνομεν, ὅτι οὗτος ὁ λόγος λόγος τοῦ θεοῦ ἐστι Πάλιν τ' αὖ εἰ λόγος μὲν τοῦ [1]) θεοῦ προσηγορεύετο λόγος δὲ ἀπολύτως οὐκ εἴρητο, κἂν πολλοὺς λόγου ἀναπλάσσοντες κατὰ τὴν πρὸς ἕκαστον τῶν λογικῶ σχέσιν, μάτην [2]) ἂν πολλοὺς κυρίως ὀνομαζομένου παρεδεξάμεθα. Καλῶς μέντοι γε διαγράφων τὰ περ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ὁ Ἀπόστολο καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ἤδη δὲ καὶ διὰ τῆς Ἀποκαλύψεω καὶ προφήτης, φησὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἑωρακέναι ἐ ἀνεῳγότι τῷ οὐρανῷ, ἐφ' ἵππῳ λευκῷ ὀχούμενον. Τ δὲ αἰνίττεται τὸ ἀνεῷχθαι τὸν οὐρανὸν, καὶ ὁ λευκὸ ἵππος, καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ καθέζεσθαι τὸν καλούμενο τοῦ θεοῦ λόγον, πρὸς τὸ εἶναι θεοῦ λόγον καὶ πιστὸ καὶ ἀληθινὸν, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρινοῦντα καὶ πολε μοῦντα λεγόμενον, κατανοητέον, ἵνα ἔτι μᾶλλον προ βιβασθῶμεν τῷ ἐκλαβεῖν τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ Κεκλεῖσθαι δὲ ἡγοῦμαι τὸν οὐρανὸν τοῖς ἀσεβέσι, κα τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ φέρουσιν, ἀνεῷχθαι δὲ τοῖς δι καίοις καὶ κεκοσμημένοις τῇ τοῦ ἐπουρανίου [3]) εἰκόνι

———

„nullo sensu haec reddiderunt Ferrarius et Perionius Legas παρεκδέξασθαι, proclivis erit interpretatio; παρεκ δέξασθαι autem est: praeter germanam sententiam intel ligere et explicare. Cfr. pag. 16. lin. 20., ubi etiam ne que Ferrar. neque Perionius hanc vocem assecuti sunt."

[1]) Huetius τοῦ omisit.

[2]) Ferrarius legebat ἂν πολλούς κ. τ. λ.; at in Cod Reg. vox μάτην aliena manu inserta fuerat, ut ita legere tur: μάτην ἂν πολλοὺς κυρίως κ. τ. λ. Hanc lectionem secutus est Perionius, et nos ita probamus, ut illam Fer rarii plane repudiemus. Huet.

[3]) Codd. Bodlejan. et Barberin. ἐπουρανίου, mal vero editio Huetii in textu habet ἐπαρνίου. R. — H. a marginem recte ἐπουρανίου, in notis: „ἐπαρνίου inep

μὲν γὰρ, ἅτε κάτω τυγχάνουσι, καὶ ἐν σαρκὶ ἔτι
...χουσιν ἀποκέκλεισται τὰ κρείττονα, οὐ συνιεῖσιν
..., οὐδὲ τὸ κάλλος αὐτῶν δυναμένοις, ἐπεὶ μὴ βού-
... κατανοεῖν, συγκύπτοντες, [1]) καὶ μὴ ἐπιδιδόντες
...ῶς εἰς τὸ ἀνακύπτειν· τοῖς δὲ διαφέρουσιν, ἅτε τὸ
...ευμα[2]) ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς, τὰ οὐράνια τῇ κλειδὶ
... Δαβὶδ ἀνέῳγε θεωρούμενα, τοῦ θείου λόγου ἀνοί-
...ντος αὐτὰ καὶ σαφηνίζοντος διὰ τοῦ ὀχεῖσθαι ἵππῳ,
...ωῖς τὰ σημαινόμενα ἀπαγγελλούσαις, λευκῷ, διὰ
...φανερὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ φωτεινὸν τῆς γνώσεως.
...ζεται δὲ ἐπὶ τὸν λευκὸν ἵππον ὁ καλούμενος πι-
..., ἱδρυμένος βεβαιότερον καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, βασι-
...κτερον ἐν φωναῖς ἀνατραπῆναι μὴ δυναμέναις,
...τὸς ἵππου ὀξύτερον καὶ τάχιον τρεχούσαις, καὶ
...ευδοκιμούσαις ἐν τῇ φορᾷ πάντα τὸν ἀνταγωνιστὴν
...ωτὴν λόγου νομιζόμενον λόγον, καὶ ἀληθείας δο-
...αν ἀλήθειαν. Καλεῖται δὲ πιστὸς ὁ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ
...ου[3]) οὐ διὰ τὸ πιστεύειν, ὅσον διὰ τὸ πιστευτὸς
..., τουτέστι· τοῦ πιστεύεσθαι ἄξιος. Κύριος γὰρ
... τὸν Μωσέα[4]) πιστὸς καὶ ἀληθινός. Καὶ ἀληθινὸς
πρὸς ἀντιδιαστολὴν σκιᾶς καὶ τύπου καὶ εἰκόνος,
τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ ἀνεφγότι οὐρανῷ λόγος· οὐ γὰρ[5])

..., quam tamen secutus est Perionius: „„et iis, qui
... imagine ornati sunt.““ Lege ἐπουρανίου, alludit
... ad I Cor. XV, 49. Id a ταχυγράφοις ita contrahi
...: ἐπουνίου, unde imperitus librarius ἐπαρνίου illud
...“

[1]) συγκύπτοντες. Ita Cod. Bodlejan., Reg. vero,
... H. sequitur) et Barberinus ἐγκύπτοντες. R.

[2]) Philipp. III, 20.

[3]) ὁ ἐπὶ λευκοῦ ἵππου. Haec desunt in Cod. Bod-
... R.

[4]) Deuteron. XXXII, 4.

[5]) Codd. Bodlejan. et Barberin. ὁ γὰρ ἐπὶ γῆς οὐ
... R.

ἐπὶ γῆς ὁ τοιοῦτος, ὁποῖος ὁ ἐν οὐρανῷ, ἅτε γενόμενος σὰρξ, καὶ διὰ σκιᾶς καὶ τύπων καὶ εἰκόνων λαλούμενος.[1]) Τὰ δὲ πλήθη τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων τῇ σκιᾷ τοῦ λόγου, καὶ οὐχὶ τῷ ἀληθινῷ λόγῳ θεοῦ ἐν τῷ ἀνεῳγότι οὐρανῷ τυγχάνοντι μαθητεύεται. Διόπερ ὁ Ἱερεμίας φησί· „πνεῦμα[2]) προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος, οὗ εἴπομεν· ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν.“ Οὗτος[3]) δὲ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ὁ πιστὸς καλούμενος καὶ ἀληθινὸς καλεῖται, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ, τῇ αὐτοδικαιοσύνῃ καὶ αὐτοκρίσει τὸ κατ' ἀξίαν[4]) ἑκάστου τῶν ὄντων ἀπονέμειν ἀπὸ θεοῦ δύνασθαι λαβὼν καὶ κρίνειν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν μετεχόντων δικαιοσύνης, καὶ τῆς τοῦ κρίνειν λαὸν δυνάμεως, οὕτω πάντη ἐναπομάξασθαι ἑαυτοῦ τῇ ψυχῇ δυνήσεται τοὺς τῆς δικαιοσύνης τύπους καὶ τοῦ κρίνειν, ὥστε ἐν μηδενὶ ἀποδεῖν τῆς αὐτοδικαιοσύνης καὶ τῆς αὐτοκρίσεως, ὡς οὐδὲ ὁ γράφων εἰκόνα οἱόστε ἔσται μεταδοῦναι πάντων τῶν τοῦ γραφομένου ἰδιωμάτων τῇ γραφῇ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡγοῦμαι τὸν Δαβὶδ λέγειν τό· „οὐ[5]) δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν“ οὐ γὰρ ἁπαξαπλῶς εἶπε· πᾶς ἄνθρωπος, ἤ· πᾶς ἄγγελος, ἀλλά· πᾶς ζῶν, ὅτι, κἂν τῆς ζωῆς τις μετέχῃ, καὶ πάντῃ τὴν νεκρότητα ἀποσείσηται, οὐδ' οὕτως ὡς πρὸς σὲ δικαιωθῆναι δυνήσεται παραπλησίως τῇ ζωῇ· οὐδὲ δυνατὸν τὸν μετέχοντα τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα χρηματίζοντα, αὐτὸν γενέσθαι ζωήν, καὶ τὸν μετέχοντα δικαιοσύνης, καὶ διὰ[6]) τοῦτο δίκαιον καλούμενον ἐξι-

---

[1]) Huet. καλούμενος, R. in textu λαλούμενος, in notis: „Cod. Barberinus λαλούμενος.“ Haud dubie in notis scribere voluit καλούμενος.

[2]) Threp. IV, 20., ubi εἴπαμεν legitur pro εἴπομεν.

[3]) Ferrarius legebat οὕτως δὲ ὁ λόγος. R.

[4]) κατ' ἀξίαν. H. et R. καταξίαν.

[5]) Psalm. CXLIII, 2.

[6]) διὰ τοῦτο δίκαιον. Sic habet Codex Bodlejanus;

τῇ δικαιοσύνῃ. Ἔργον δὲ τοῦ [1]) λόγου
κρίνειν ἐν δικαιοσύνῃ, οὕτω καὶ πο-
οσύνῃ, ἵν' ἐκ τοῦ τοὺς ἐχθροὺς λόγῳ
οὕτω πολεμεῖν, ἀναιρουμένων τῶν ἀλό-
κίας, λέγεσθαι, ἐνοικήσῃ καὶ δικαιώσῃ,
αντία τῆς ψυχῆς του, ἵν' οὕτως εἴπω,
μαλωτισθέντος ὑπὸ Χριστοῦ. Ἔτι δὲ
τοῦ λόγου πόλεμον ἰδεῖν, ὃν πολεμεῖ,
πρεσβεύῃ περὶ ἀληθείας, ὁ δ' ὑποκρι-
γος οὐ λόγος ὤν, καὶ ἡ ἑαυτὴν [2]) ἀνα-
ειαν, οὐκ ἀλήθεια τυγχάνουσα, ἀλλὰ
εἶναι ἑαυτὴν τὴν ἀλήθειαν. Τότε γὰρ
ὁ λόγος κατὰ τοῦ ψεύδους ἀναλοῖ [3])
ατι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ
ῆς παρουσίας αὐτοῦ. Καὶ ὅρα, εἰ δύ-
) νοητὸν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐν
ονικεῖς παρίστασθαι ἐπιστολῇ. Τί γὰρ

et Regius, (quem Huet. sequitur) αὐτοῦ

odlejan. ἔργον δὲ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ,
δὲ τοῦτο τοῦ λόγου, Regius, (quem H.
δὲ τούτου λόγου. R.
υτὴν ἀγορεύσασα κ. τ. λ. Sic recte ha-
an.; male autem Cod. Reg. καὶ ἡ ἑαυτοῦ
σα. R. — Huet. in textu Cod. Reg. le-
margini tamen adscripsit ἑαυτήν. Idem
ἡ ἑαυτοῦ τὴν ἀναγορεύσασα ἀλήθειαν,
. Haec habebat Cod. Reg., quem secutus
er summam ἀκριβίαν. Lege: „καὶ ἡ
κ. τ. λ. At illam pericopen: οὐκ ἀλή-
oram Cod. Reg. manus recentior attexue-
probant Ferrarius et Perionius, et plane

II, 8.
τὰ τὸν νοητόν.

ἐστι τὸ ἀναλούμενον τῷ πνεύματι τοῦ στόματος Χρι-
στοῦ, Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου καὶ ἀληθείας καὶ
σοφίας, ἢ τὸ ψεῦδος; Καὶ τί τὸ καταργούμενον τῇ
ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας Χριστοῦ, σοφίας καὶ λόγου
νοουμένου,[1]) ἢ πᾶν τὸ ἐπαγγελλόμενον εἶναι σοφία
τυγχάνον δὲ ἓν τούτων, ὧν ὁ θεὸς δράσσεται[2]) τοὺς[3]
μὴ ὄντας τῇ ἀληθινῇ σοφίᾳ σοφοὺς ἐν τῇ πανουργί
αὐτῶν; Ὅτι ὁ Ἰωάννης θαυμασιώτατα ἐν τοῖς περὶ το
ὀχουμένου τῷ λευκῷ ἵππῳ λόγου φησὶ καὶ τό· „ο
ὀφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός. Ὡς γὰρ ἡ φλὸ
πυρὸς τὸ λαμπρὸν ἅμα καὶ φωτιστικὸν, ἔτι δὲ κα
πυρῶδες ἔχει, καὶ ἀναλωτικὸν τῶν ὑλικωτέρων, οὕτω
οἱ, ἵν' οὕτως εἴπω, ὀφθαλμοὶ τοῦ λόγου, οἷς βλέπει
καὶ πᾶς ὁ μετέχων αὐτοῦ, πρὸς τῷ διὰ τῶν ἐνυπαρ
χουσῶν αὐτῷ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν νοητῶν ἀναλοῦσ
καὶ ἀφανίζουσι τὰ ὑλικώτερα καὶ παχύτερα τῶν νοη
μάτων· πάντων δὲ τὴν ἰσχνότητα καὶ λεπτότητα ἐκπέ
φευγε τῆς ἀληθείας τὰ ὁπωσποτοῦν ψευδόμενα. Πάν
δὲ τεταγμένως μετὰ[4]) τὸν ἐν δικαιοσύνῃ κρίνοντα, κα
κατὰ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνειν πολεμοῦντα, ἑξῆς δ
τὸ[5]) πολεμεῖν φωτίζοντα, ἐπιφέρεται τό· ἐπὶ τὴν κε

---

[1]) Huet. νοουμένης.

[2]) τυγχάνον — δράσσεται. Haec misere a Ferrari distorta sunt. Inscite quoque Perionius: „sed tamen unum est horum, quae Deus faciet in eorum astutia." Legeba δράσεται. Verte: „unum vero est ex illis, quae compre hendit Deus." Respexit Orig. ad Job. V, 13. coll. I Co III, 19. Huet. — Quum apud Huet. verba τοὺς — σο φούς non legantur, excusandus est, quod vertit: „quae, neque vero: quibus comprehendit Deus etc.

[3]) τοὺς μὴ ὄντας — σοφούς. Haec desunt in edi tione Huetii, sed supplentur e Cod. Bodlejano.

[4]) μετὰ τόν. Ita Codd. Bodlejanus et Barberinus male editio Huet. κατὰ τόν. R.

[5]) ἑξῆς δὲ τό. R. nullo jure in notis: „legendum videtur ἑξῆς δὲ τῷ."

φαίην εἶναι αὐτοῦ πολλὰ διαδήματα. Εἰ μὲν γὰρ ἓν ἦν καὶ μονοειδὲς τὸ ψεῦδος, καθ' οὗ τὸν στέφανον ἡττωμένου ἐλάμβανεν ὁ νικήσας πιστὸς καὶ ἀληθινὸς λόγος, καὶ ἓν διάδημα περικεῖσθαι εὐλόγως ἀναγέγραπτο ὁ ἐκπατήσας τῶν ἐναντίων θεοῦ λόγος. Νυνὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀλήθειαν ψευδῶν, καθ' ὧν στρατευσάμενος ὁ λόγος στεφανοῦται, πολλὰ γίνεται τὰ διαδήματα τῇ κεφαλῇ τοῦ πάντα νικήσαντος[1]) περικείμενα, καὶ ἑκάστης δὲ ἀποστατησάσης ἐνεργείας[2]) κρατῶν, πολλὰ διαδήματα τῷ νικᾷν περιτίθεται. Ἑξῆς μετὰ τὰ διαδήματα ἀναγέγραπται ἔχειν ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός· οὗτος γὰρ ὁ ἔμψυχος λόγος ἐπίσταταί τινα μόνος, διὰ τὸ ὑποδεέστερον ἐν τοῖς ἑξῆς γενητοῖς τῆς φύσεως αὐτοῦ οὐδενὸς χωροῦντος πάντα, ἃ ἐκεῖνος καταλαμβάνει, θεωρεῖν. Τάχα δὲ καὶ οἱ μετέχοντες ἐκείνου τοῦ λόγου μόνοι παρὰ τοὺς μὴ μετέχοντας ἴσασι[3]) τὰ μὴ εἰς ἐκείνους φθάνοντα. Οὐ γυμνὸς δὲ τῷ Ἰωάννῃ ὁρᾶται τῷ ἵππῳ ὀχούμενος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, περιβέβληται γὰρ ἱμάτιον ἐῤῥαμμένον[4]) αἵματι, ἐπείπερ ἴχνη περίκειται ὁ γενόμενος λόγος σὰρξ, καὶ διὰ τὸ γεγονέναι σὰρξ ἀποθανών, ὡς προχυθῆναι αὐτοῦ καὶ αἷμα ἐπὶ τὴν γῆν, νύξαντος τοῦ στρατιώτου τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Ἐκείνου τοῦ πάθους, τάχα γὰρ κἂν ὁπωσποτὲ ἐν τῇ τοῦ λόγου ὑψηλοτάτῃ καὶ ἀνωτάτῃ θεωρίᾳ γενώμεθα, καὶ τῆς

---

[1]) νικήσαντος. Ita legerunt Ferrarius et Perionius. H. et R. legunt κινήσαντος.

[2]) Codd. Bodlejan. et Barberin. ἐνεργείας, male editio Huetii ἐναργείας. R.

[3]) ἴσασι. Ita recte habet Cod. Bodlejan., male vero Reg. (H.) et Barberinus ἴᾶσι. R. — Huet. in textu ἴᾶσι, ad marginem ἴσασι; idem in notis: „legendum ἴσασι. Ita Ferrarius et Perionius, et id quoque ratio postulat."

[4]) ἐῤῥαμμένον. Cfr. pag. 99. lin. 10. et annotat. 1.

ἀληθείας οὐ πάντη ἐπιλησόμεθα, τῆς ἐν σώματι ἡμῖν γενομένης δι' αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. Τούτῳ τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ στρατεύματα ἀκολουθεῖ πάντα, λόγῳ ἑπόμενα ἡγουμένῳ, καὶ μιμούμενα αὐτὸν ἐν πᾶσι, καὶ μάλιστα τῷ ἐπιβεβηκέναι ὁμοίως αὐτῷ ἵπποις λευκοῖς· πάντα γὰρ ἐνώπιον τοῖς νοοῦσι. Καὶ ὥσπερ ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμὸς ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων, οὕτως οἶμαι ὅτι ἀπέδρα ἀσάφεια καὶ ἀπορία, πάντων ἐπιμελῶς καὶ τρανῶς προπιπτόντων τῶν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστηρίων. Ἐπισκέψαι δὲ τοὺς λευκοὺς ἵππους τῶν ἀκολουθούντων τῷ λόγῳ, ἐνδεδυμένους[1]) βύσσινον λευκὸν καὶ καθαρόν, εἰ μή, ἐπεὶ βύσσος ἀπὸ γῆς γίνεται, τῶν ἐπὶ γῆς διαλέκτων, ἃς ἠμφιεσμέναι εἰσὶν αἱ σημαίνουσαι φωναὶ καθαρῶς τὰ πράγματα, τύποι τυγχάνουσι τὰ βύσσινα ἐνδύματα. Ταῦτα δὴ ἐπὶ πλεῖον ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως διδασκούσης περὶ λόγου θεοῦ εἴρηται, ἵνα ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ νοήσωμεν.

5. „Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Τοῖς μὴ ἀκριβοῦσιν τὰς διαφόρους ἐν τοῖς ἀπαγγελλομένοις προτάσεις δόξει ταυτολογεῖν ὁ Εὐαγγελιστής, οὐδὲν πλέον λέγων ἐν τῷ· „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν“ παρὰ τό· „καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.“ Τηρητέον δέ, ὅτι ἐν μὲν τῷ· „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ οὐ μανθάνομεν τὸ πότε, ἢ ἐν τίνι ἦν πρὸς τὸν θεὸν, κατὰ τὸ τέταρτον ἀξίωμα προσκείμενον· τέσσαρα γὰρ ἀξιώματα, ἅπερ παρά τισι προτάσεις καλοῦνται, ἔστιν ἐνθάδε, ὧν τὸ τέταρτον· „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Οὐ ταὐτὸν δὲ τό· „ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν“ καὶ τό· „Οὗτος ἦν“ οὐχὶ[2]) ἁπλῶς πρὸς τὸν θεὸν, ἀλλὰ πότε, ἢ ἐν τίνι πρὸς τὸν θεόν· „Οὗτος γάρ, φησίν, ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Ἀλλὰ καὶ τὸ

---

[1]) Cfr. pag. 99. lin. 13. et annotat. 3.

[2]) οὐχὶ ἁπλῶς. Huet. οὐχ ἁπλῶς.

Οὗτος κατὰ δεῖξιν[1]) ἐκφερόμενον νομισθήσεται ἐπὶ τοῦ λόγου τετάχθαι, ἢ ἐπὶ τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ μὴ συντονώτερον ἐρευνῶντος, ἵνα καὶ εὕρῃ σύλληψιν τῶν προτέρων γινομένων ἐν τῇ Οὗτος προσηγορίᾳ, τῆς τε Λόγος ἐπινοίας, καὶ τῆς Θεὸς, ἵνα ἡ δεῖξις συναγάγῃ εἰς ἓν τὰ τῇ ἐπινοίᾳ διάφορα· οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐπινοίᾳ τῇ[2]) Λόγος ἐστὶν ἡ Θεὸς, οὐδὲ ἐν τῇ Θεὸς ἡ Λόγος. Τάχα δὲ συγκεφαλαίωσίς ἐστι τῶν τριῶν προτάσεων εἰς μίαν τήν „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“ Καθὸ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, οὐ μεμαθήκαμεν, ὅτι πρὸς τὸν θεόν· καθὸ δὲ πρὸς τὸν θεὸν ὁ λόγος ἦν, οὐκ ἐγινώσκομεν σαφῶς, ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ἦν· καθὸ δὲ θεὸς ὁ λόγος ἦν, οὔτε τὸ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶναι ἐδηλοῦτο, οὔτε ὅτι πρὸς τὸν θεὸν ἐτύγχανεν.

Ἐν δὲ τῇ· „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν·“ ἀπαγγελίᾳ τοῦ „Οὗτος“ ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ θεοῦ νοουμένου, καὶ τοῦ „ἐν ἀρχῇ“ οὕτω συναπτομένου, τοῦ τε „πρὸς τὸν θεὸν“ προστιθεμένου, οὐδὲν παραλείπεται τῶν ἐν ταῖς τρισὶ προτάσεσιν, ὃ οὐ συγκεφαλαιοῦται, συναγομένων εἰς ἕν. Ὅρα δὲ, εἰ, κατὰ τὸ δισσὸν ὀνομάζεσθαι τὸ „ἐν ἀρχῇ,“ δυνατὸν ἡμᾶς μανθάνειν πράγματα δύο· ἓν μὲν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ὡς εἰ καὶ καθ' αὑτὸν ἦν, καὶ μὴ πάντως πρός τινα· ἕτερον δὲ, ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ἦν. Καὶ οἶμαι, ὅτι οὐ ψεῦδος εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὔτε πρὸς τὸν θεὸν μόνον τυγχάνων, ἐπεὶ καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν, οὔτε ἐν ἀρχῇ μόνον ὤν, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν θεὸν ὤν, ἐπεί· „οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.“

---

1) κατα δεῖξιν, Sic legitur in Cod. Bodlejano, Barberin. habet κατὰ τάξιν. R. — Huet. in textu κατα* ξιν, ad marginem κατὰ δεῖξιν.

2) *Codex Bodlejanus* τῇ Λόγος, Regius (quem Huet. *sequitur*) αὐτῇ Λόγος. *R.*

6. „Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.“ Οὐδέποτε τὴν πρώτην χώραν ἔχει τό· „δι' οὗ,“ δευτέραν δὲ ἀεί· οἷον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Παῦλος[1]) δοῦλος, φησὶ, Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, κατὰ σάρκα, τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν τὴν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.“ Ὁ γὰρ θεὸς τὸ εὐαγγέλιον ἑαυτοῦ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν, ὑπηρετούντων τῶν προφητῶν καὶ ἐχόντων τὸν λόγον τοῦ· „δι' οὗ,“ καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔδωκε χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἔδωκε διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Σωτῆρος, ἔχοντος τό· „δι' οὗ.“ Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ αὐτὸς Παῦλός φησιν· „ἐπ' ἐσχάτου[2]) τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε·“ διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι ὁ θεὸς τοὺς αἰῶνας πεποίηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ τοὺς αἰῶνας γίνεσθαι τοῦ μονογενοῦς ἔχοντος τό· „δι' οὗ.“ Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνθάδε εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. Τίς δ' ἂν ἄλλος οὗτος τυγχάνῃ, ἢ ὁ πατήρ; Ἐξεταστέον δὲ, ἀληθοῦς ὄντος τοῦ· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,“ εἰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Οἶμαι γὰρ, ὅτι τῷ μὲν φάσκοντι, γενητὸν αὐτὸ εἶναι, καὶ προιεμένῳ τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·“ ἀναγκαῖον παραδέξα-

---

[1]) Rom. I, 1—5., ubi χάριν legitur sine articulo Cfr. paulo infra lin. 15.

[2]) Hebr. I, 1. 2., ubi τούτων adjectum legitur voc ἡμερῶν.

[illegible], ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, πρεσβύτερον παρ' αὐτὸ τοῦ λόγου τυγχάνοντος. Τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ Χριστοῦ γεγονέναι, ἕπεται τὸ ἀγέννητον[1]) αὐτὸ λέγειν, ἀληθῆ τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ εἶναι κρίνοντι. Ἔσται[2]) δέ τις καὶ τρίτος παρὰ τοὺς δύο, τόν τε διὰ τοῦ λόγου παραδεχόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γεγονέναι, καὶ τὸν ἀγέννητον αὐτὸ[3]) εἶναι ὑπολαμβάνοντα, δογματίζων μηδὲ οὐσίαν τινὰ ἰδίαν ὑφεστάναι τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἑτέραν παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Ἀλλὰ τάχα προστιθέμενος μᾶλλον ἂν[4]) ἕτερον νομίζῃ εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, τῷ τὸ αὐτὸ αὐτῷ τυγχάνειν τῷ πατρὶ, ὁμολογουμένως διαιρέσεως δηλουμένης τοῦ ἁγίου πνεύματος παρὰ τὸν υἱὸν ἐν τῷ· „ὃς[5]) ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν βλασφημήσει εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ἕξει ἄφεσιν οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.“ Ἡμεῖς μέντοι γε τρεῖς ὑποστάσεις πειθόμενοι τυγχάνειν, τὸν

---

1) H. in textu ἀγένητον, in notis ἀγέννητον. R. h. l. ἀγέννητον, paulo infra lin. 8. ἀγένητον, ubi H. exhibet ἀγέννητον.

2) Ἔσται δέ τις καὶ τρίτος ——. Ἔτι εἰς τό· „πάντα κ. τ. λ. pag. 114. lin. 4. in Ferrariana interpretatione non comparent. Observavimus quippe loca Origenis aliqua perversae doctrinae labe foedata, sive in ipsius auctoris, sive in lectorum gratiam a Ferrario recisa. Nos hic adscivimus Perionianam, quam et locis aliquibus correximus. Huet.

3) H. et R. αὐτόν minus accurate exhibent.

4) H. et R. in textu ἐάν, recte tamen ille ad marginem, hic in notis: „lege ἄν.“

5) Matth. XII, 32., ubi pro ὃς ἐάν legitur ὃς ἄν, pro ὃς δ' ἂν — πνεῦμα — τούτῳ exhibetur ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι.

πατέρα, καὶ τὸν[1]) υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κ
ἀγέννητον μηδὲν ἕτερον τοῦ πατρὸς εἶναι πιστεύοντε
ὡς εὐσεβέστερον καὶ ἀληθὲς προσιέμεθα τό· πάντω
διὰ τοῦ λόγου γενομένων, τὸ ἅγιον πνεῦμα πάντω
εἶναι τιμιώτερον, καὶ τάξει πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ πα
τρὸς διὰ Χριστοῦ γεγενημένων. Καὶ τάχα αὕτη ἐστ
ἡ αἰτία τοῦ μὴ καὶ αὐτουιὸν χρηματίζειν τοῦ θεο
μόνου τοῦ μονογενοῦς φύσει υἱοῦ ἀρχῆθεν τυγχάνοντε
οὗ χρήζειν ἔοικε τὸ ἅγιον πνεῦμα, διακονοῦντος αὐτ
τῇ ὑποστάσει, οὐ μόνον εἰς τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ σοφ
εἶναι καὶ λογικὸν καὶ δίκαιον, καὶ πᾶν, ὁτιποτοῦν χ
αὐτὸ νοεῖν, τυγχάνειν κατὰ μετοχὴν τῶν προειρημένο
ἡμῖν Χριστοῦ ἐπινοιῶν. Οἶμαι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμ
τὴν, ἵν' οὕτως εἴπω, ὕλην τῶν ἀπὸ θεοῦ χαρισμάτω
παρέχειν τοῖς δι' αὐτὸ καὶ τὴν μετοχὴν αὐτοῦ χρημα
τίζουσιν ἁγίοις, τῆς εἰρημένης ὕλης τῶν χαρισμάτω
ἐνεργουμένης μὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, διακονουμένης δὲ ὑπ
τοῦ Χριστοῦ, ὑφεστώσης δὲ κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμ
Καὶ κινεῖ με εἰς τὸ, ταῦθ' οὕτως ἔχειν, ὑπολαβεῖν Παῦ
λος περὶ χαρισμάτων οὕτω που γράφων· „διαιρέσεις
δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσε
διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσε
ἐνεργημάτων εἰσὶ. καὶ ὁ αὐτός ἐστι θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τ
πάντα ἐν πᾶσιν.[2]" Ἔχει δὲ ἐπαπόρησιν διά τε τ
„πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·" καὶ ἀκολουθεῖν, τὸ πνεῦμ
γενητὸν ὂν διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι, πῶς οἱονεὶ προτ
μᾶται[3]) τοῦ Χριστοῦ ἔν τισι γραφαῖς, ἐν μὲν τῷ Ἡσα
ὁμολογοῦντος Χριστοῦ, οὐχ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπεστάλ
θαι μόνου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, φη
γάρ· „καὶ[4]) νῦν κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ πνεῦμ

[1]) Huet. καὶ υἱόν.

[2]) I Cor. XII, 4. 5. 6., ubi receptum legitur ὁ
αὐτὸς θεός pro καὶ — θεός.

[3]) Huet. minus accurate προτιμᾶσαι.

[4]) Jes. XLVIII, 16., ubi κύριος bis legitur.

αὐτοῦ·“ ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἄφεσιν μὲν ἐπαγγελλομένου ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἁμαρτίας, ἀποφαινομένου δὲ περὶ τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημίας, ὡς οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι μὴ ἐσομένης τῆς ἀφέσεως τῷ εἰς αὐτὸ δυσφημήσαντι, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ μήποτε οὐ πάντως διὰ τὸ τιμιώτερον εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ, οὐ γίνεται ἄφεσις τῷ εἰς αὐτὸ[1]) ἡμαρτηκότι, ἀλλὰ διὰ τὸ Χριστοῦ μὲν πάντα μετέχειν τὰ λογικά, οἷς δίδοται συγγνώμη μεταβαλλομένοις ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος τοὺς κατηξιωμένους, μηδεμιᾶς εὔλογον εἶναι συγγνώμης τυχεῖν μετὰ τηλικαύτης καὶ τοιαύτης συμπνοίας τοῖς εἰς τὸ κακὸν ἔτι ἀποπίπτουσι[2]) καὶ ἐκτρεπομένοις τὰς τοῦ ἐνυπάρχοντος πνεύματος συμβουλίας. Εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν φησὶν ὁ κύριος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπεστάλθαι καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἔστι καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀποστείλαντος τὸν Χριστὸν πνεύματος ἀπολογήσασθαι, οὐχ ὡς φύσει διαφέροντος, ἀλλὰ διὰ τὴν γενομένην οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐλαττωθέντος παρ' αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος. Εἰ δέ τις ἐν τούτῳ[3]) προσκόπτει τῷ λέγειν ἠλαττῶσθαι παρὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν Σωτῆρα ἐνανθρωπήσαντα, προσακτέον αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λεγομένων ἐπιστολῇ. καὶ ἀγγέλων ἐλάττονα διὰ το πάθημα τοῦ θανάτου, ἀποφηναμένου τοῦ Παύλου γεγονέναι τὸν Ἰησοῦν. φησὶ γάρ· „τὸν[4]) δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους

---

1) εἰς αὐτό. Cod. Bodlejan. recte εἰς αὐτό, Cod. Reg. (quem Huet. sequitur) male εἰς αὐτόν. R.

2) τοῖς — ἐκτρεπομένοις. R. sine justa causa in notis: „legendum videtur τοὺς εἰς τὸ κακὸν ἔτι ἀποπίπτοντας καὶ ἐκτρεπομένους.“

3) Εἰ δέ τις ἐν τούτῳ. H. et R. in textu εἰ δὲ ἐν τούτῳ. R. tamen in animadversionibus: „lege εἰ δέ τις ἐν τούτῳ.“ Eandem lectionem Perionius tuetur.

4) *Hebr. II, 9.*

ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θα νάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον.“ Ἢ τάχα ἔστι καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ἐδεῖτο ἡ κτίσις ὑπὲρ τοῦ ἐλευθε ρωθῆναι ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ καὶ τ τῶν ἀνθρώπων[1]) γένος μακαρίας καὶ θείας δυνάμεω ἐνανθρωπούσης, ἥτις διορθώσεται[2]) καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆ καὶ ὡσπερεὶ ἐπέβαλλέ πως τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡ πρᾶξι αὕτη, ἥντινα ὑπομένειν οὐ δυνάμενον προβάλλεται τὸ Σωτῆρα, ὡς τὸ τηλικοῦτον ἆθλον μόνον ἐνεγκεῖν δυνά μενον, καὶ τοῦ πατρὸς ὡς ἡγουμένου ἀποστέλλοντο τὸν υἱὸν συναποστέλλει καὶ συμπροπέμπει τὸ ἅγιο πνεῦμα αὐτὸν,[3]) ἐν καιρῷ ὑπισχνούμενον καταβῆνα πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ συνεργῆσαι τῇ τῶν ἀν θρώπων σωτηρίᾳ. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὅτε τῷ σωμα τικῷ εἴδει ὡσεὶ περιστερὰ[4]) ἐφίπταται μετὰ τὸ λοῦ τρον αὐτῷ, καὶ ἐπιστὰν οὐ παρέσχεται, τάχα ἐν ἀν θρώποις τοῦτο πεποιηκότος[5]) τοῖς μὴ δυνηθεῖσιν ἀδια λείπτως φέρειν αὐτοῦ τὴν δόξαν. Διόπερ σημαίνων[6] ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ γνῶναι, ὅστις ποτέ ἐστιν ὁ Χρι στὸς, οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν κατάβασιν το πνεύματος, ἀλλὰ πρὸς τῇ καταβάσει τὴν ἐν αὐτῷ μο-

---

1) ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων. Ita H. legit. R. ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπων.

2) R. minus accurate διοςθώσεται.

3) αὐτόν. Sic H. et R. exhibent. Equidem cun αὐτόν longius, quam par est, h. l. a verbis τὸν υἱό distet, αὐτό praetulerim, verborum ordine ita disposito τὸν υἱὸν — πνεῦμα, αὐτὸ ἐν καιρῷ κ. τ. λ.

4) Recte Cod. Bodlejan. περιστερά, male Reg. (quen Huet. sequitur) περιστερᾷ. Ceterum cfr. Luc. III, 22.

5) πεποιηκότος. R. sine causa: „lege πεποιηκός.“

6) σημαίνων. R. nullo jure in animadversionibus „lege σημαίνει, aut si servas σημαίνων, aliud verbun supple, quod regat οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν κ. τ. λ.

τήν. Γέγραπται γὰρ εἰρηκέναι τὸν Ἰωάννην, ὅτι· „ὁ πέμψας[1]) με βαπτίζειν εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.“ Οὐ γὰρ λέγεται· „ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον“ μόνον, τάχα καὶ ἐπ' ἄλλους καταβεβηκότος αὐτοῦ, ἀλλὰ „καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.“ Ταῦτα δὲ ἐπιπολὺ ἐξητάσαμεν σαφέστερον ἰδεῖν βουλόμενοι, πῶς, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἓν τῶν πάντων τυγχάνον[2]) ὑποδεεστέρων τοῦ, δι' οὗ ἐγένετο, νοούμενον, εἰ καὶ λέξεις τινὲς περισπᾷν ἡμᾶς εἰς τὸ ἐναντίον δοκοῦσιν. Ἐὰν δὲ προσίεταί τις τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον, ἔνθα αὐτὸς ὁ Σωτήρ φησιν· „ἄρτι ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου, τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν μιᾷ τῶν τριχῶν μου, καὶ ἀπένεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα Θαβώρ·“ ἐπαπορήσει, πῶς μήτηρ Χριστοῦ τὸ διὰ τοῦ λόγου γεγενημένον πνεῦμα ἅγιον εἶναι δύναται. Ταῦτα δὲ καὶ τοῦτο οὐ χαλεπὸν ἑρμηνεῦσαι. Εἰ γὰρ ὁ ποιῶν[3]) τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ[4]) ἐστὶν αὐ-

---

[1]) Ev. Joann. I, 32., ubi verba καὶ πυρί non leguntur.

[2]) ἓν τῶν πάντων τυγχάνον ὑποδεεστέρων τοῦ. Ita recte habet Cod. Bodlejanus; in Cod. Reg. legitur ἐν τῶν πάντων τυγχάνων ὑποδεέστερον τοῦ. R. — Huet. in textu Cod. Reg. lectionem tuetur, margini tamen eandem, quam in textum recepimus, adscripsit. Idem in annotationibus ratione habita lectionis Cod. Reg. haec addit: „manifesto haec mendosa sunt, etc.“

[3]) Codex Bodlejan. recte habet εἰ γὰρ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα, male Regius (quem Huet. in textu sequitur) εἰ γὰρ ὁποῖον τὸ θέλημα. R. — Huet. ad margin. lectionem in textum receptam exhibet.

[4]) Matth. XII, 50.

τοῦ, καὶ φθάνει τὸ Ἀδελφὸς Χριστοῦ ὄνομα οὐ
ἐπὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ τ
θειότερα, οὐδὲν ἄτοπον ἔσται, μᾶλλον πάσης χρη
ζούσης μητρὸς Χριστοῦ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ θέλημ
ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
μητέρα. Ἔτι εἰς τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·"
ταῦτα ζητητέον· τῇ ἐπινοίᾳ ὁ λόγος ἕτερός ἐστι
τὴν ζωὴν, καὶ „ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν
ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων." Ἆρ' οὖν, ὡς
δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἡ ζωὴ δι' αὐτοῦ ἐγένετο;
ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ Σω
ἐπίνοιαι· ἢ καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν ἐν αὐτῷ νοητέ
„πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο;" Ὅπερ δοκεῖ μοι
κρεῖττον. Ἵνα γὰρ συγχωρηθῇ διὰ τοῦ γεγονένα
ζωὴν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ τῆς
επινοουμένης[1]) τοῦ λόγου σοφίας; Οὐ γὰρ δήπο
τοῦ λόγου τὸ περὶ τὸν λόγον γεγένηται· ὥστε
τῶν ἐπινοουμένων τῷ Χριστῷ πάντα διὰ τοῦ
γεγένηται τοῦ θεοῦ, ποιήσαντος ἐν σοφίᾳ αὐτ
πατρός· „πάντα[2]) γὰρ, φησὶν, ἐν σοφίᾳ ἐποίη
οὐ· διὰ τῆς σοφίας ἐποίησας.

7. Ἴδωμεν δὲ, διὰ τί πρόσκειται τό· „καὶ χω
αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν." Τισὶ κἂν δόξαι πε
τυγχάνειν τό· „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" ἐπι
μενον τῷ· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο." Εἰ γὰρ πᾶ
ποτοῦν διὰ τοῦ λόγου γεγένηται, οὐδὲν χωρὶς τοῦ
γεγένηται. Οὐκέτι μέντοι γε ἀκολουθεῖ τῷ· χωρὶς το

---

[1]) Codd. Reg. et Barberinus προεπινοουμένης, Iojanus προνοουμένης. R. — Huet in textu προνοο νης, ad marginam ἐπινοουμένης, in notis: „Cod. προνοουμένης, ubi emendaverat aliquis ἐπινοουμ Ferrarius legit προνοουμένης."

[2]) Psalm. CIV, 24.

[3]) Ev. Joann. I, 3.

γου μὴ γεγενῆσθαί[1]) τι, τό· πάντα διὰ τοῦ λόγου[2]) γεγενῆσθαι. Ἔξεστι γάρ, οὐδενὸς χωρὶς τοῦ λόγου γεγενημένου, μὴ μόνον διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι πάντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου τινά. Χρὴ τοίνυν εἰδέναι, πῶς δεῖ ἀκούειν τοῦ Πάντα, καὶ πῶς τοῦ Οὐδέν. Δυνατὸν γὰρ ἐκ τοῦ μὴ τετρανωκέναι ἀμφοτέρας τὰς λέξεις ἐκδέξασθαι, ὅτι, εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, τῶν δὲ πάντων ἐστὶ καὶ ἡ κακία, καὶ πᾶσα ἡ χύσις τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὰ πονηρά, ὅτι καὶ ταῦτα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο. Τοῦτο δὲ ψεῦδος. Κτίσματα μὲν γὰρ διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι οὐκ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ λόγου τὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ πάντα τὰ κατορθώματα κατορθοῦσθαι τοῖς μακαρίοις νοεῖν ἀναγκαῖον· οὐκέτι δὲ καὶ τα ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀποπτώματα. Ἐξειλήφασιν οὖν τινες τῷ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν κακίαν, οὔτε γὰρ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, ταῦτ᾽ εἶναι τὰ Μηδέν· καὶ ὥσπερ Ἑλλήνων τινές φασιν, εἶναι τῶν Οὔ Τινων τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη, οἷον τὸ ζῶον καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ὑπέλαβον Οὐδὲν τυγχάνειν πᾶν τὸ οὐχ ὑπὸ θεοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦ λόγου τὴν δοκοῦσαν σύστασιν εἰληφός. Καὶ ἐφίσταμεν, εἰ δυνατὸν ἀπὸ τῶν γραφῶν πληκτικώτατα ταῦτα παραστῆσαι. Ὅσον τοίνυν ἐπὶ τοῖς σημαινομένοις τοῦ Οὐδέν, καὶ τοῦ Οὐκ Ὄν, δόξει ἴσως συνώνυμα, τοῦ Οὐκ Ὄντος, Οὐδενὸς ἂν λεγομένου, καὶ τοῦ Οὐδενός, Οὐκ Ὄντος. Φαίνεται δὲ ὁ Ἀπόστολος τὰ Οὐκ Ὄντα οὐχὶ ἐπὶ τῶν μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων ὀνομάζων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν Μὴ Ὄντα νομίζων τὰ πονηρά· τὰ μὴ ὄντα[3]) γάρ, φησίν, ὁ θεὸς ὡς ὄντα ἐκάλεσεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαρδοχαῖος, ἐν

---

[1]) H. et R. γεγενῆσθαί τι. R. in notis: „Ferrarius legit μὴ γεγενῆσθαι.“

[2]) πάντα διὰ τοῦ λόγου. Sic recte habet H.; R. πάντα τοῦ λόγου.

[3]) Rom. IV, 17.

τῇ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Ἐσθὴρ, μὴ ὄντας τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖ, λέγων· „μὴ[1]) παραδῷς τὸ σκῆπρόν σου, κύριε, τοῖς μὴ οὖσιν." Καὶ ἔστι προςαγαγεῖν, πῶς διὰ τὴν κακίαν μὴ ὄντες οἱ πονηροὶ προσαγορεύονται ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ὀνόματος ἀναγραφομένου τοῦ θεοῦ· „εἶπε[2]) γὰρ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· „Ὁ Ὢν τοῦτό μοί ἐστι τὸ ὄνομα." Καθ' ἡμᾶς δὲ, τοὺς εὐχομένους εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἀγαθὸς θεὸς ταῦτά φησιν, ὃν δοξάζων ὁ Σωτὴρ λέγει· „οὐδεὶς[3]) ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεὸς, ὁ πατήρ." Οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς τῷ Ὄντι ὁ αὐτός ἐστιν. Ἐναντίον δὲ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ἢ τὸ πονηρὸν, καὶ ἐναντίον τῷ Ὄντι τὸ Οὐκ Ὄν· οἷς ἀκολουθεῖ, ὅτι τὸ πονηρὸν καὶ κακὸν Οὐκ Ὄν. Καὶ τάχα τοῦτο ἔσηνε τοὺς εἰπόντας, τὸν διάβολον μὴ εἶναι θεοῦ δημιούργημα· καθὸ γὰρ διάβολός ἐστιν, οὐκ ἔστι θεοῦ δημιούργημα, ᾧ δὲ[4]) συμβέβηκε διαβόλῳ εἶναι, γενητὸς ὢν, οὐδενὸς κτιστοῦ ὄντος παρὲξ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, θεοῦ ἐστι κτίσμα· ὡς εἰ ἐφάσκομεν, καὶ τὸν φονέα μὴ εἶναι θεοῦ δημιούργημα, οὐκ ἀναιροῦντες τὸ, ᾗ ἄνθρωπός ἐστι, πεποιῆσθαι[5]) αὐτὸν ὑπὸ θεοῦ. Τιθέντες γὰρ τὸ, ᾗ ἄνθρωπος τυγχάνει, ἀπὸ θεοῦ αὐτὸν τὸ εἶναι εἰληφέναι, καὶ ἡμεῖς οὐ τίθεμεν τὸ, ᾗ φονεύς ἐστιν, ἀπὸ θεοῦ τοῦτ' αὐτὸν εἰληφέναι. Πάντες μὲν οὖν οἱ μετέχοντες[6]) τοῦ Ὄντος, μετέχουσι δὲ οἱ ἅγιοι, εὐλόγως ἂν Ὄντες χρηματίζοιεν· οἱ δὲ ἀποστρα-

---

[1]) Esth. IV. lin. 23. a fine.

[2]) Exod. III, 14. 15., ubi legitur τοῦτό μού ἐστιν ὄνομα αἰώνιον.

[3]) Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19., quibus locis ὁ πατήρ non legitur.

[4]) H. et R. ᾧδε. Ferrar. ᾧ δέ legit.

[5]) πεποιῆσθαι. Edit. Huet. habet μὴ πεποιῆσθαι. R.

[6]) οἱ μετέχοντες. Editio Huet. οἱ μὴ μετέχοντες, perperam. Certe in Cod. Bodlejano non legitur μή. R.

φέντες τὴν τοῦ Ὄντος μετοχὴν, τῷ ἐστερῆσθαι τοῦ Ὄντος γεγόνασιν Οὐκ Ὄντες. Προείπομεν δὲ, ὅτι συνώνυμά ἐστι τοῦ Οὐκ Ὄντος καὶ τοῦ Οὐδενὸς, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Οὐκ Ὄντες Οὐδέν εἰσι, καὶ πᾶσα ἡ κακία Οὐδέν ἐστιν, ἐπεὶ καὶ Οὐκ Ὂν τυγχάνει, καὶ Οὐδὲν καλούμενη χωρὶς γεγένηται τοῦ λόγου, τοῖς Πᾶσιν οὐ συγκαταριθμουμένη. Ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸ δυνατὸν παρεστήσαμεν, τίνα τὰ διὰ τοῦ λόγου γεγενημένα πάντα, καὶ τί τὸ χωρὶς αὐτοῦ γενόμενον μὲν, Ὂν δὲ [1]) οὐδέποτε, καὶ διὰ τοῦτο Οὐδὲν καλούμενον.

8. Βιαίως δὲ οἶμαι καὶ χωρὶς μαρτυρίου τὸν Οὐαλεντίνου λεγόμενον εἶναι γνώριμον Ἡρακλέωνα, [2]) διηγούμενον τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο“ ἐξειληφέναι πάντα τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐκκλείοντα τῶν πάντων, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ ὑποθέσει αὐτοῦ, τὰ τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διαφέροντα. [3]) Φησὶ γάρ· „οὐ τὸν αἰῶνα, ἢ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γεγονέναι διὰ τοῦ λόγου, ἅτινα οἴεται πρὸ τοῦ λόγου γεγονέναι.“ Ἀναιδέστερον δὲ ἱστάμενος πρὸς τό· „καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν“ μηδὲ [4]) εὐλαβούμενος τό· „μὴ προσθῇς τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐλέγξῃ σε, καὶ ψευδὴς γένῃ“ προστίθησι τῷ Οὐδὲ Ἕν· „τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει.“ Καὶ ἐπεὶ προφανῆ ἐστι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα σφόδρα βεβιασμένα, καὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν [5]) ἐπαγγελλόμενα,

---

[1]) Huet. δέ omisit.

[2]) Cfr. Neander in libro: Genetische Entwickelung d. vornehmsten gnost. Systeme, pag. 143—157.

[3]) Codex Bodlejan. διαφέροντα γάρ φησιν οὐ τὸν αἰῶνα κ. τ. λ. R.

[4]) Codd. Bodlejan. et Barberin. μηδὲ εὐλαβούμενος, Reg. (quem Huet. sequitur) μὴ εὐλαβούμενος. R. Ceterum cfr. Prov. XXX, 6. (XXIV).

[5]) Codd. Bodlejan. et Barberin. ἐνάργειαν, sicque legit Ferrarius; Codex vero Reg. male habet ἐνέργειαν. R. — H. in textu Cod. Reg. sequitur, margini tamen ad-

εἰ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ θεῖα ἐκκλείεται τῶν Πάντων, τὰ δὲ, ὡς ἐκεῖνος οἴεται, παντελῶς φθειρόμενα κυρίως Πάντα καλεῖται, οὐκ ἐπιδιατριπτέον τῇ ἀνατροπῇ τῶν αὐτόθεν τὴν ἀτοπίαν ἐμφαινόντων· οἷον δὲ καὶ τὸ τῆς γραφῆς· „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" προστιθέντα αὐτὸν ἄνευ παραμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς τό· „τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει" μηδὲ μετὰ πιθανότητος ἀποφαίνεσθαι, πιστεύεσθαι ἀξιοῦντα ὁμοίως προφήταις, ἢ ἀποστόλοις τοῖς μετ' ἐξουσίας καὶ ἀνυπευθύνως καταλείπουσι τοῖς καθ' αὐτοὺς καὶ μεθ' αὐτοὺς σωτήρια γράμματα. Ἔτι δὲ ἰδίως καὶ τοῦ· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο" ἐξήκουσε φάσκων· „τὸν τὴν αἰτίαν παρασχόντα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου τῷ δημιουργῷ, τὸν λόγον ὄντα, εἶναι[1]) οὐ τὸν Ἀφ' Οὗ, ἢ Ὑφ' Οὗ, ἀλλὰ τὸν Δι' Οὗ, περὶ τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν[2]) ἐκδεχόμενος τὸ γεγραμμένον." Εἰ γὰρ, ὡς νοεῖ, ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων ἦν, ἔδει διὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγράφθαι πάντα γεγονέναι ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν διὰ τοῦ λόγου ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ ἡμεῖς μὲν τῇ „Δι' Οὗ" χρησάμενοι ἀκολούθως τῇ συνηθείᾳ, οὐκ ἀμάρτυρον τὴν ἐκδοχὴν ἀφήκαμεν· ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὸ μὴ παραμεμυθῆσθαι[3]) ἀπὸ τῶν θείων γραμμάτων τὸν

---

scripsit ἐνάργειαν. Idem in notis: „Ferrar. legit ἐνάργειαν."

[1]) εἶναι. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed exstat in Codd. Bodlejano et Barberino. R.

[2]) φράσιν. Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) φάσιν. R. — H. ad marginem φράσιν, in notis: „Cod. Reg. et Perionius φάσιν. At Ferrar. legebat φράσιν."

[3]) πρὸς τὸ μὴ — ἑαυτὸν νοῦν, φαίνεται. Sic hunc locum in Cod. Reg. foedatum restituunt Codd. Bodlejan. et Barberinus. R. — Huet. in textu πρὸς τὸ μὴ παραμεμ * σαι ἀπὸ τῶν κ. τ. λ., margini tamen adscripsit παραμεμυθῆσθαι. Idem in notis: „lege etc. Supra pag. huj. lin. 6. ἄνευ παραμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς, in-

„χωρὶς[1]) νόμου ἁμαρτία νεκρά·“ καὶ ἐπιφέρει· „ἐλθούσης δὲ ἐντολῆς, ἡ μὲν ἁμαρτία ἀνέζησε·“ καθολικῶς[2]) διδάσκων περὶ τῆς ἁμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐχούσης πρὶν νόμου καὶ ἐντολῆς· πῶς δὲ ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολὴ, καὶ οὐκ ἂν εἴη ἁμαρτία μὴ ὄντος νόμου, — „ἁμαρτία[3]) γὰρ μὴ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου·“ — καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἁμαρτία μὴ ὄντος λόγου· „εἰ[4]) γὰρ μὴ ἦλθον, φησὶ, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον.“ [5]) Πᾶσα γὰρ πρόφασις ἀφαιρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπολογίσασθαι, ἐπὰν ἐνυπάρχοντος λόγου καὶ παραδεικνύοντος, ὃ[6]) πρακτέον, μὴ πείθηταί τις αὐτῷ. Τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν χειρόνων διὰ τοῦ λόγου γεγένηται, καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἁπλούστερον ἡμῶν ἐκλαμβανόντων τὸ Οὐδὲν, ἐγένετο οὐδέν.[7]) Καὶ οὐ πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο[8]) οὐδὲ ἕν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον τῷ διδασκάλῳ παραδείξαντι τὰ δέοντα τῷ μανθάνοντι, ἐπὰν διὰ τὰ τούτου μαθήματα μηκέτι τόπος καταλείπηται τῷ ἁμαρτάνοντι ἀπολογίας, ὡς περὶ ἀγνοίας, καὶ

---

[1]) Rom. VII, 8. 9., ubi v. 9. τῆς ἐντολῆς legitur, μέν autem deest.

[2]) Cod. Bodlejan. καθολικῶς, sicque legit Ferrar.; in Cod. Reg. (quem H. sequitur) nec non Barberino legitur καθολικόν. R.

[3]) Rom. V, 13., ubi οὐκ legitur pro μή.

[4]) Ev. Joann. XV, 22. coll. propter seqq. 23.

[5]) εἶχον. Ita Cod. Bodlejan., Regius vero (quem H. sequitur) et Barberin. εἴχοσαν. R.

[6]) Codd. Bodlejan. et Barberin. ὃ πρακτέον, Reg. (quem H. sequitur) τὸ πρακτέον. R.

[7]) Huetius ἐγένετο τὸ οὐδέν.

[8]) καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο. Haec. desunt in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed supplentur ex Codd. Bodlejano et Barberino. R.

χωρὶς οὐδὲν ἁμαρτάνομεν. Καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τῷ Θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ[1] *ὡς ἑτέρου τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἔοικεν ὁ Ἀπόστολος διδάσκειν τό· „μὴ*[2]) *εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἤ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.“*

10. „Ὃ[3]) *γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.“ Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἕλλησι, καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλεῖστα ὅσα προσάπτοντα μετά τινος ἀποδείξεως, ἢ φαινομένης ἀποδείξεως, καθά φησι, μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἐλεύθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θείου νόμου εἰληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ*

Barberino et Bodlejano. R. — Huet. exhibet *ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λογικῶν ὑπὸ τῶν πραττομένων.*

[1]) H. et. R. *οὐκ ὡς κ. τ. λ.*

[2]) Rom. X, 6. 7. 8. Deut. XXX, 4. Cfr. pag. 83 not. 1.

[3]) Ev. Joann. I, 3. 4. — In editione Huet. deest *ἐν*, quod suppletur e Codd. Bodlejano et Barberino. Hinc Tomum tertium auspicatur Cod. Bodlejan., quem secutus videtur Ferrarius. R. — Huet. *ἐν* margini adscripit. Idem in animadversionibus haec habet: „Hinc Tom. tert. auspicatur Ferrar., nescio, cujus fraude deceptus, qui librum, quo usus ipse est, e XXXII Tomis, quos in Joann. scripserat Origenes, novem duntaxat continentem, in Tomos XXXII dispescuerat. Nos Cod. Reg. divisionem, quae vera et genuina est, in graeco contextu repraesentavimus. Haec vero tractantur accuratius in Origenianis.“

ἐγὼ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων·“ καί· „οὐ δικαιωθήσεται [1]) κατενώπιόν σου πᾶς ζῶν.“ Τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ, ἢ τοῦ Σωτῆρος; Ἀμφιβάλλεται γὰρ, ὁποτέρου εἶναι ἡ λέγουσα ἐν τοῖς προφήταις φωνή· „Ζῶ [2]) ἐγὼ, λέγει κύριος.“

11. Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τό· „οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων·“ ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἁγίων θεός. Μεγάλη γὰρ δωρεὰ τοῖς Πατριάρχαις τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι τὴν ἐκείνων ὀνομασίαν τῇ Θεὸς ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, καθὰ καὶ ὁ Παῦλός φησι· „διὸ [3]) οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ θεὸς, θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν.“ Οὐκοῦν θεός ἐστι τῶν πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ οὐκ ἄν που ἀναγεγραμμένον εὑρίσκοιτο, τὸν θεὸν εἶναι τὸν θεόν τινος τῶν ἀσεβῶν. Εἰ τοίνυν ὁ θεὸς ἁγίων ἐστὶ, καὶ θεὸς ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζῶντές εἰσι, καὶ οἱ ζῶντες ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἔξω τῶν ζώντων, οὔτε ζῶντος χρηματίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετ᾽ αὐτοῦ [4]) τοῦ ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ [5]) ἅγιον αὐτὸν τυγχάνειν. Τὸ παραπλήσιον δέ ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ· „εὐαρεστήσω [6]) τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων·“ ἰδεῖν· ὡς εἰ ἔλεγεν ἐν τάξει ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρεστήσεως, ἤτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ

ῥηθέν, deest ἤ, voc. θεός constanter artic. additur, et pro ἐπὶ τῆς βάτου leguntur haec: ἐπὶ τοῦ βάτου.

[1]) Psalm. CXLIII, 2., ubi ἐνώπιόν σου legitur.

[2]) Num. XIV, 28.

[3]) Hebr. XI, 16., ubi αὐτούς post ἐπαισχύνεται, et pro καλεῖσθαι legitur ἐπικαλεῖσθαι.

[4]) Cod. Bodlejan. μετ᾽ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, Reg. (quem H. sequitur) et Barberinus μετὰ τοῦ ζῆν. R.

[5]) Huetius καὶ τὸν ἅγιον κ. τ. λ.

[6]) Psalm. CXVI, 9., ubi pro τῷ κυρίῳ legitur ἐνώπιον κυρίου.

τῶν ἁγίων τυγχανούσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστοῦντος τοῦ μὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἁγίων κεχωρηκότος, ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον τῶν ἁγίων γεγενημένου· εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν οἱονεὶ σκιὰν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεστήσεως τῆς ἀληθινῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ προανειληφότα.[1]) Καὶ τό· „οὐ δικαιωθήσεσθαι δὲ κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάντα ζῶντα·" δηλοῖ, ὅτι ὡς[2]) πρὸς θεὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιωθήσεται τῶν πάνυ μακαρίων, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἑτέρου παραδείγματος τοιοῦτον· οὐ φωτιεῖ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεῖ μὲν γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταυγάζηται ὑπὸ ἡλίου. Δικαιωθήσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτε τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρατημένοις, παρ' οἷς λάμψει αὐτῶν τὸ φῶς. Καὶ ὅρα, εἰ κατὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· „λαμψάτω[3]) τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων." Οὐ γάρ· λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἀδύνατον ἂν ἐδίδου ἐντολήν, ὡσεὶ καὶ τοῖς λύχνοις ἐμψύχοις οὖσιν ἐντολὴν ἐδίδου, τὸ λάμψαι τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἡλίου. Οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνοι τῶν ζώντων οὐ δικαιωθήσονται κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζῶσι τῶν ἐλαττόνων διαφέροντες. ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἡ πάντων τῶν ζώντων δικαιοσύνη οὐ δικαιωθήσεται, ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ συναγαγὼν φῶτα ἔφασκον, μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς πρὸς τὰς τούτου τοῦ ἡλίου αὐγάς. Κατ' ἐπαναβασιν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων νοητέον καὶ τό· „Ζῶ[4])

---

[1]) Ita Huet., R. προσανειληφότα.

[2]) Cod. Bodlej. ὡς, Reg. et Barberin. ὡσεί. R. — Cfr. pag. huj. lin. 5. et *lin. 2. a fine.*

[3]) *Matth. V, 16.*

[4]) *Num. XIV, 28.*

ἐγὼ, λέγει κύριος·“ τάχα τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τυγχάνοντος τῷ Θεῷ. Καὶ ὅρα, εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ Ἀπόστολος[1]) τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀξίως Θεοῦ συνιεὶς τό· „Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος“ εἰρηκέναι περὶ Θεοῦ· „ὁ μόνος[2]) ἔχων ἀθανασίαν“ οὐδενὸς τῶν παρὰ τὸν Θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἄτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοίωτον ζωήν. Καὶ τί διστάζομεν περὶ τῶν λοιπῶν, ὅτε οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύσατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

12. Ἅμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ Θεοῦ, καὶ ζωῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρᾳ ἰδίᾳ τυγχανόντων, καὶ ζώντων οὐ δικαιουμένων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀκολούθως τούτοις παρατιθέμενοι τό· „ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν·“ τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληψόμεθα περὶ τοῦ πᾶν ὁτιποτοῦν λογικὸν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν, ὡς ἀχώριστον συμβεβηκὸς, τὴν μακαριότητα. Ἐὰν γὰρ ἀχώριστον ἔχῃ τὴν μακαριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς τὸ περὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον· „ὁ[3]) μόνος ἔχων ἀθανασίαν·“; Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι τινὰ ὁ Σωτὴρ οὐχ αὑτῷ εἶναι,[4]) ἀλλ' ἑτέροις, τινὰ δὲ αὑτῷ καὶ ἑτέροις· ζητητέον δὲ, εἴ τινα ἑαυτῷ καὶ οὐδενί. Σαφῶς μὲν γὰρ ἑτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησιν ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἑαυτὸν λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν, διὰ φιλανθρωπίαν, ἰδίαν εἶναι λογίσαιτο. Ἀλλὰ καὶ ὁδὸς

---

[1]) Ἀπόστολος. Deest in editione Huet., sed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

[2]) I Tim. VI, 16. — Hebr. II, 9.

[3]) Codd. Bodlej. et Barberin. recte ὁ μόνος, male edit. Huet. in textu habet οὐ μόνος. R. — H. ad marg. ὁ μόνος.

[4]) εἶναι. R. suo jure: „legendum videtur ἐστί.“

τέροις ὁμοίως, καὶ θύρα, ὁμολογουμένως. δὲ καὶ
ἑαυτῷ δὲ καὶ ἑτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λό-
ζητητέον. δὲ, εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν
αὐτὸ σοφία ἐστὶν, ἐστί τινα θεωρήματα ἀχώρητα
ἢ παρ' αὐτὸν γεννητῇ φύσει, ἅτινα οἶδεν ἑαυτῷ.
ι ἀνεξέταστον λόγον ἐατέον διὰ τὴν περὶ τοῦ
πνεύματος εὐλάβειαν. Ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ
μαθητεύεται, σαφὲς[1]) ἐκ τοῦ λεγομένου περὶ πα-
ω καὶ ἁγίου πνεύματος· „ὅτι[2]) ἐκ τοῦ ἐμοῦ
ι, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.“ Εἰ δὲ μαθητευόμενον
ωρεῖ, ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς
ι, ἐπιμελέστερον ζητητέον. Εἰ τοίνυν ὁ Σωτὴρ
τινα ἑτέροις, τινὰ[3]) δὲ τάχα που αὐτῷ, καὶ ἢ
ἢ ἑνὶ, ἢ ὀλίγοις, καθὸ ζωή ἐστιν ἡ γενομένη ἐν
ῳ βασανιστέον, πότερον αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ
ἢ ἑτέροις, καὶ ἑτέροις, τίσι τούτοις. Εἰ δὴ ταὐ-
ι ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, φησὶ γάρ· „καὶ ὃ
', ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀν-
ν“ τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τινῶν ἐστι φῶς,
το οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τὸ κεῖσθαι
ρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς, εἴη ἂν
ἀνθρώπων, ὧν καὶ φῶς ἐστιν· καὶ καθὸ ζωὴ
ἂν ὁ Σωτὴρ οὐχ αὐτῷ, ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ,
καὶ φῶς. Αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται,
ιος αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα.
γὰρ προϋπάρξαι, τὸν καθαίροντα τὴν ψυχὴν, ἐν
ῃ δεῖ, ἵνα μετὰ τοῦτον καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κά-
, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ ἀσθενείας,
ιφνὴς ζωὴ ἐγγένηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ λόγου,
λεός ἐστιν, αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.

---

1) H. et R. in textu σαφῶς, H. tamen in margine, notis: „lege σαφές.“
2) Ev. Joann. XVI, 14. 15.
3) *H. et R. minus recte τίνα δὲ τάχα κ. τ. λ.*, item *ost ἑτέροις τισι τούτοις exhibent.*

13. *Τηρητέον δὲ τὰ δύο ἓν, καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῶν ἐξεταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ· λόγος ἐν ἀρχῇ· δεύτερον δὲ ἐν τῷ· ζωὴ ἐν λόγῳ. Ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ, ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται· „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος·“ ζωὴ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωὴ ἐγένετο, εἴγε ζωή ἐστι τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ὅτε γὰρ οὐδέπω ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου. Μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω, χρονικῶς οἰόμενος ταῦτα ἀπαγγέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, κἂν χρόνος μὴ εὑρίσκηται, ὅτε τὰ ὑπὸ τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν. Ὃν τρόπον τοίνυν „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,“ καὶ οὐχὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ „χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν,“ οὐχὶ δὲ χωρὶς αὐτοῦ ἦν[1]) οὐδὲ ἕν, οὕτως „ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ,“ οὐχὶ ὃ ἦν ἐν αὐτῷ „ζωὴ ἦν.“ Καὶ πάλιν οὐχὶ ὃ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ, ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ, λόγος ἦν. Τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγράφων ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιθάνως· „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωή ἐστιν.“ Εἰ δὲ ζωὴ ταὐτόν ἐστι τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ τυγχάνων ζῇ, καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἐστὶν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῇ, ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς υἱόν· φωτὸς δὲ υἱὸς, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.*

14. *Πάλιν, ἐπεί ἐστι τὰ παραλελειμμένα τῶν ἐναντίων νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντίων, λέγεται δὲ περὶ ζωῆς καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζωῇ θάνατος, καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἐστὶν, καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου*

---

[1]) Cod. Bodlejan. ἦν, Reg. (quem H. minus recte *sequitur*) ἐγένετο. R.

πράττων οὐκ ἀλλαχόσε τοῦ σκότους ἐστίν. Ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ θεοῦ, ἐάν γε νοῶμεν, τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· „οὐκ[1]) ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου.“ Εἴτε δὲ αἴτιος ἀνθρώπων, εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαῦτά ἐστιν, ἄλλου λόγου· „ἡμεῖς ἤμεθά[2]) ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ·“ κἂν μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἤδη χρηματίζωμεν. Οὕτως[3]) ὅστις ποτ' ἂν ᾖ σκότος, ὥσπερ δὲ δεκτικὸς[4]) ὁ Παῦλος σκότος ὢν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ. Κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους, εἶναι φύσεις πνευματικάς, ὥσπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα, εἰ σώζεται τό· τὸν πνευματικὸν εἶναί ποτε σκότος; καὶ ὕστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. Εἰ γὰρ ὁ πνευματικός ποτε σκότος ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἐστιν; Εἰ δ' ἀληθές, ὅτι τὸ σκότος γεγονέναι[5]) φῶς, τίς ἡ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκότος δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο· „ὅτι ἤμεθά ποτε ἐν σκότῳ, νῦν δὲ φωτεινοὶ[6]) ἐν κυρίῳ·“ ἐπὶ δὲ ὧν οἴονται φύσεων ἀπολλυμένων, ὅτι σκότος ἦσαν, ἢ σκότος εἰσὶ, κἂν χώραν εἶχεν ἡ περὶ φύσεων ὑπόθεσις. Νυνὶ δὲ ὁ Παῦλός φησι· γεγονέναι ποτὲ σκότος, νῦν

---

1) Psalm. VI, 5.

2) Ephes. V, 8. — Huet. in textu ἡ μεθαποτὲ, ad marg.: „scribe ἦμέν ποτε.“ Idem infra pag. huj. lin. 17. in textu ἢ μεταποτὲ, ad marg.: „scribe ἦμέν ποτε.“ R. constanter ἤμεθα.

3) οὕτως. Ferrar. legebat οὗτος. H. et R.

4) ὥσπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος. R. nullo jure, si ad praecedentia respexeris, in notis: „legendum videtur δεκτικὸς ὥσπερ ο Παῦλος.“ Huet. minus impedite ad marg.: „fortasse ὥσπερ δεκτικός κ. τ. λ.“

5) γεγονέναι. R. absque causa, cfr. pag. 126. not. 4. „lege γέγονε, vel praecedens ὅτι mutandum in ἐστί.“ Posterius *H. quoque suo jure suadet.*

6) *H. et R. φωτινοί.*

δὲ φῶς ἐν κυρίῳ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ σκότους εἰς φῶς μεταβαλεῖν. Οὐ χαλεπὸν δὲ τὰ περὶ παντὸς σκότους ἀνθρώπων, καὶ περὶ τοῦ θανάτου τούτου τυγχάνοντος τῷ σκότῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἰδεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ ἐνδεχόμενον ὁρῶντα[1]) τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ἑκάστου μεταβολῆς.

15. Πάνυ δὲ βιαίως κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ὁ Ἡρακλέων, τό· „ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν" ἐξείληφεν ἀντὶ τοῦ Ἐν Αὐτῷ· „εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πνευματικούς," οἱονεὶ ταὐτὸν νομίσας εἶναι τὸν λόγον καὶ τοὺς πνευματικούς· εἰ καὶ μὴ σαφῶς ταῦτ' εἴρηκε, καὶ ὡσπερεὶ αἰτιολογῶν φησιν· „αὐτὸς γὰρ τὴν πρώτην μόρφωσιν τὴν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῖς παρέσχε, τὰ ὑπ' ἄλλου παρέντα εἰς μορφὴν καὶ εἰς φωτισμὸν καὶ περιγραφὴν ἰδίαν ἀγαγὼν καὶ ἀναδείξας." Οὐ παρετήρησε δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν πνευματικῶν παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον,[2]) ὅτι ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι ἀπεσιώπησε „ψυχικὸς[3]) ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γάρ ἐστιν αὐτῷ· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα." Ἡμεῖς γὰρ οὐ μάτην αὐτόν φαμεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ μὴ προστεθεικέναι τὸ Ἄνθρωπος· κρεῖττον γὰρ ἢ ἄνθρωπος ὁ πνευματικὸς, τοῦ ἀνθρώπου ἤτοι ἐν ψυχῇ, ἢ ἐν σώματι, ἢ ἐν συναμφοτέροις[4]) χαρακτηριζομένου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τούτων θειοτέρῳ πνεύματι; οὗ κατὰ μετοχὴν ἐπικρατοῦσαν χρηματίζει ὁ πνευματικός. Ἅμα δὲ καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως χωρὶς κἂν φαινομένης ἀποδείξεως, ἀποφαίνεται, οὐδὲ μέχρι τῆς τυχούσης πιθανότητος φθάσαι εἰς τὸν περὶ τούτων[5]) δυνηθεὶς λόγον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐκείνου.

---

[1]) Sic recte R., item Ferrar.; H. ὁρῶν τά·

[2]) Ita Huet.; R. λεγομένων.

[3]) I Cor. II, 14. 15.

[4]) Ita Cod. Bodlej., edit. H. ἢ σὺν ἀμφοτέροις. R.

[5]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) male τοῦτον. R.

12. Φέρε δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο ζητήσωμεν, εἰ ἡ ζωὴ ἦν μόνων ἀνθρώπων φῶς, καὶ μὴ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐν μακαριότητι τυγχάνοντος. Ἐὰν γὰρ ταὐτὸν ἦν ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, καὶ μόνων ἀνθρώπων εἴη τὸ τοῦ Χριστοῦ φῶς, μόνων ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωή. Τοῦτο δ' ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ἠλίθιον ἅμα καὶ ἀσεβὲς, ἀντιμαρτυρουσῶν τῶν ἄλλων γραφῶν ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ, εἴγε, ἐὰν προκόψωμεν, ἰσάγγελοι[1]) ἐσόμεθα. Οὕτω δὲ λυτέον τὸ ἀπορηθὲν, οὐχὶ, εἴ τι λέγεταί τινων, ἐκείνων μόνων ἐστὶ τὸ λεγόμενον. Οὕτως οὖν οὐχὶ, ἣ λέγεται φῶς ἀνθρώπων, μόνων ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· Μόνων γὰρ προσκεῖσθαι· ἡ ζωὴ ἦν τὸ τῶν ἀνθρώπων μόνων φῶς. Ἔξεστι γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι φῶς, ὡς ἔξεστι τάδε τὰ ζῶα, καὶ τάδε τὰ φυτὰ ἀνθρώπων ὄντα τροφὴν, καὶ ἑτέρων παρὰ χοὺς ἀνθρώπους χὰ αὐτὰ εἶναι τροφήν. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς συνηθείας τὸ παράδειγμα. Ἄρτι δὲ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων λόγων ὅμοιον ἀντιπαραβαλεῖν. Ἐνθάδε τοίνυν ζητοῦμεν, εἰ μηδὲν κωλύει τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἑτέρων εἶναι φῶς, λέγοντες, ὅτι οὐχὶ, ἐπεὶ λέγεται φῶς ἀνθρώπων, ἤδη ἀποκέκλεισται καὶ ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους κρειττόνων, ἢ ἀνθρώποις[2]) ὁμοίων εἶναι[3]) ὡς φῶς. Ἀναγέγραπται δὲ[4]) ὁ θεὸς, θεὸς εἶναι Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακὼβ, ὁ δὴ βουλόμενος, ἐπειδὴ εἴρηται· „ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων·“ τὸ φῶς μηδενὸς ἑτέρου

---

1) Math. XXII, 30.

2) H. et R. in textu ἄνθρωποι, H. tamen ad marginem pariter atque in notis, ubi respectu κρειττόνων ad I Petr. I, 12. provocat: „scribe ἀνθρώποις.“ Item R. in notis: „lege ἀνθρώποις.“

3) Cod. Bodlej. εἶναι, Reg. et Barberin. male εἶεν. R. — Huet. in textu Cod. Reg. sequitur, margini tamen adscripsit: „scribe εἶναι.

4) Huet. δή. — Exod. III, 6. 15. 16. IV, 5.

εἶναι, ἢ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ὅμοιον οἰήσεται, τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακὼβ μηδενὸς εἶναι θεὸν ἢ τῶν τριῶν μόνων τούτων πατέρων. Ἔστι[1]) δέ γε καὶ Ἠλίου[2]) θεὸς, καὶ, ὥς φησιν Ἰουδὶθ, τοῦ πατρὸς αὐτῆς Συμεὼν, καὶ θεὸς τῶν Ἑβραίων. Διόπερ κατὰ τὸ ὅμοιον, εἰ μηδὲν κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ ἑτέρων θεὸν, οὐδὲν κωλύει εἶναι τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἑτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους φῶς.

17. Ἄλλος δέ τις προσχρησάμενος τῷ· „ποιήσωμεν[3]) ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν" πᾶν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον θεοῦ, ἄνθρωπον εἶναί φησι, μυρίοις χρώμενος εἰς τοῦτο παραδείγμασιν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει τῇ γραφῇ ἄνθρωπον, ἢ ἄγγελον φάναι· ἐπὶ γὰρ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου που[4]) κεῖται ἡ Ἄγγελος καὶ Ἄνθρωπος προσηγορία, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ξενισθέντων παρὰ τῷ Ἀβραὰμ[5]) τριῶν, καὶ γενομένων ἐν Σοδόμοις δύο, καὶ ἐν ὅλῳ τῷ εἱρμῷ τῆς γραφῆς ὅτε μὲν ἄνδρες, ὅτε δὲ ἄγγελοι εἶναι λέγονται. Πλὴν ὁ τοῦτο νομίζων ἐρεῖ, ὅτι, ὥσπερ παρὰ τοῖς ὁμολογουμένοις ἀνθρώποις εἰσὶν ἄγγελοι, ὡς ὁ Ζαχαρίας λέγων· „ἄγγελος[6]) θεοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ·" καὶ ὁ Ἰωάννης, περὶ οὗ γέγραπται· „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω[7]) τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσ-

---

[1]) Cod. Bodlej. ἔστι, Reg. (quem Huet. sequitur) et Barberin. ἔτι.

[2]) IV Reg. II, 14. — Judith IX, 2. — Exod. III, 18. V, 3. VII, 16. IX, 1. 13. X, 3.

[3]) Genes. I, 26., ubi καθ' ante ὁμοίωσιν legitur, et ἡμετέραν voc. εἰκόνα sequitur.

[4]) H. et R. in textu οὐ κεῖται. H. ad marginem: „scribe που." R. in notis: „vel delendum οὐ, vel legendum που, uti legit Ferrarius."

[5]) Genes. XVIII, 2. seqq. — XIX, 1.

[6]) Hagg. I, 13. Zachar. I, seqq.

[7]) Mal. III, 1. coll. Matth. XI, 10. Marc. I, 2. Luc. VII, 27.

ὄνομά σου.“ οὕτως καὶ οἱ τοῦ θεοῦ ἄγγελοι παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρηματίζουσι, καὶ οὐ παρὰ τὴν φύσιν ἄνδρες εἰληφότες. Καὶ ἔτι μᾶλλον παραμυθήσεται, ὅτι καὶ τῶν προειρημένων δυνάμεων τὰ ὀνόματα οὐχὶ φύσεων ζῴων ἐστὶν ὀνόματα, ἀλλὰ τάξεων, ὧν ἥδε τις καὶ ἥδε λογικὴ φύσις τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ. Θρόνος γὰρ οὐκ εἶδος ζῴου, οὐδὲ ἀρχὴ, οὐδὲ κυριότης, οὐδὲ ἐξουσία, ἀλλὰ ὀνόματα πραγμάτων, ἐφ' ὧν ἐτάχθησαν οἱ οὕτω προσαγορευόμενοι, ὧν τὸ ὑποκείμενον οὐκ ἄλλο τί ἐστιν, ἢ ἄνθρωπος, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ συμβέβηκε τὸ θρόνῳ εἶναι, ἢ κυριότητι, ἢ ἀρχῇ, ἢ ἐξουσίᾳ. Καὶ ἐν τῷ Ἰησοῦ δὲ τῷ τοῦ Ναυῆ κεῖται τό· „ὤφθη τῷ Ἰησοῦ ἄνθρωπος ἐν Ἱεριχῷ“ ὥς φησιν· „ἐγὼ[1]) ἀρχιστράτηγος κυρίου δυνάμεως, νυνὶ παραγέγονα.“ Κατὰ τοῦτο οὖν ὡς ἴσον δυνάμενον ἐκλήψεται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς παντὸς λογικοῦ, παντὸς λογικοῦ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ ἀνθρώπου τυγχάνοντος. Τὸ αὐτὸ μέντοι γέ ἐστι τριχῶς ὀνομαζόμενον· „φῶς τῶν ἀνθρώπων,“ καὶ ἁπαξαπλῶς „φῶς,“ καὶ „φῶς ἀληθινόν.“ φῶς μὲν οὖν ἀνθρώπων, ἤτοι, ὡς προαποδέδεικται, οὐδενὸς κωλύοντος τὸ ἐκλαμβάνειν καὶ ἑτέρων παρὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ φῶς, ἢ πάντων τῶν λογικῶν διὰ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ἀνθρώπων καλουμένων.

18. Ἐπεὶ δὲ φῶς ἁπαξαπλῶς ἐνταῦθα μὲν ὁ Σωτὴρ, ἐν δὲ τῇ καθολικῇ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ[2]) λέγεται ὁ θεὸς εἶναι φῶς, ὁ μέν τις οἴεται καὶ ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι, τῇ οὐσίᾳ μὴ διεστηκέναι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· ὁ δέ τις ἀκριβέστερον τηρήσας, ὁ καὶ ὑγιέστερον λέγων φήσει, οὐ ταὐτὸν εἶναι τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς, ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἐστι σκοτία. Τὸ μὲν γὰρ

---

1) Jos. V, 13. 14.
2) I Joann. I, 5.

φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς οἱονεὶ ἐπέρχεται τῇ σκοτ
καὶ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐπιβο
λευόμενον οὐ καταλαμβάνεται· τὸ δὲ φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμ
ἐστὶ σκοτία, οὔτε φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὔτε τὴν ἀρχ
διώκεται ὑπ' αὐτῆς, ἵνα καὶ ὡς νικῶν ἀναγράφηται
μὴ καταλαμβάνεσθαι ὑπ' αὐτῆς διωκούσης. Τρίτον
τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ φῶς· „φῶς ἀληθινόν·" ᾧ
λόγῳ ὁ πατὴρ τῆς ἀληθείας θεὸς πλείων ἐστὶ καὶ μ
ζων ἢ[1]) ἀλήθεια, καὶ ὁ πατὴρ ὢν σοφίας κρείττ
ἐστὶ καὶ διαφέρων ἢ σοφία, τούτῳ ὑπερέχει τοῦ εἶ
φῶς ἀληθινόν. Παραστατικώτερον δὲ δύο φῶτα τ
πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τυγχάνειν ε
τούτων εἰσόμεθα, ὅγε φησὶν ἐν τριακοστῷ πέμπ
ψαλμῷ· „ἐν[2]) φωτί σου ὀψόμεθα φῶς." Ταὐτὸ
αὐτὸ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖν
„τὸ ἀληθινὸν φῶς," ἐν τοῖς ἑξῆς τοῦ εὐαγγελίου φ
τοῦ κόσμου ἀναγορεύεται, φάσκοντος Ἰησοῦ· „ἐ
εἰμι[3]) τὸ φῶς τοῦ κόσμου." Οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀπαρασ
μαντον ἐάσωμεν, ὅτι ἐνδεχομένου γεγράφθαι· „ὃ γ
γονεν, ἐν αὐτῷ φῶς ἦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φ
τῶν ἀνθρώπων ζωὴ ἦν," τὸ ἀνάπαλιν πεποίηκε· πρ
τάσσει γὰρ τὴν ζωὴν[4]) τοῦ τῶν ἀνθρώπων φωτός,
καὶ ταὐτόν ἐστι „ζωὴ" καὶ „ἀνθρώπων φῶς," τῷ πρ
απαντᾷν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν μετεχόντων τῆς ζωῆς, τυγχ
νούσης καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, τὸ ζῆν αὐτοὺς τὴν πρ
ειρημένην θείαν ζωὴν παρὰ τὸ πεφωτίσθαι· ὑποκεῖσ

---

[1]) Ita Cod. Bodlej. recte, Cod. Reg. (quem H
sequitur) μείζων ἀλήθεια. Item in seqq. Cod. Bod
διαφέρων, ἢ σοφία, Reg. (quem H. sequitur) διαφέρ
ἡ σοφία. R.

[2]) Psalm. XXXVI, 10., ubi ἐν τῷ φωτί σου κ. τ.
LXX. interpretes exhibent.

[3]) Ev. Joann. VIII, 12.

[4]) ζωήν. Deest in edit. Huet., sed exstat in Co
Bodlej. et Barberino. R.

γὰρ δεῖ τὸ ζῆν, ἵν' ὁ ζῶν πεφωτισμένος γένηται· οὐχ ἦν δὲ ἀκόλουθον πεφωτίσθαι τὸν μηδέπω ζῆν νενοημένον, καὶ ἐπιγίνεσθαι τῷ πεφωτίσθαι τὸ ζῆν. Εἰ γὰρ καὶ ταὐτόν ἐστιν „ἡ ζωὴ“ καὶ „τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων,“ ἀλλ' αἵγε ἐπίνοιαι καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον [1]) λαμβάνονται. Τοῦτο δὲ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἐθνῶν παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ λέγεται κατὰ τό· „Ἰδοὺ, τέθεικά [2]) σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν“ καὶ τούτῳ τῷ φωτὶ πεποιθὼς ὁ Δαβὶδ φησιν ἐν εἰκοστῷ ἕκτῳ ψαλμῷ· „Κύριος [3]) φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;“

19. Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰώνων ἀναπλάσαντες ἐν συζυγίαις μυθολογίαν, καὶ οἰομένους ὑπὸ νοῦ καὶ ἀληθείας προβεβλῆσθαι λόγον καὶ ζωὴν, οὐκ ἀπίθανον καὶ ταῦτα ἀπορῆσαι. Πῶς γὰρ ἡ κατ' αὐτοὺς σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει; „Ὃ γέγονε γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ, — δηλονότι τῷ προειρημένῳ λόγῳ —, ζωὴ ἦν.“ Λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν, πῶς ἡ σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ πῶς μᾶλλον τοῦ λόγου ἡ ζωὴ φῶς ἐστι τῶν ἀνθρώπων. Εἰκὸς δὲ τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἀναστρεφομένους, πληγέντας ὑπὸ τοῦ ἐπαπορήματος [4]) ἀντερωτήσειν ἡμᾶς, καὶ αὐτοὺς θλιβομένους, ἐὰν μὴ εὕρωμεν αἰτίαν, δι' ἣν οὐχὶ λόγος εἴρηται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡ γεγομένη ἐν τῷ λόγῳ ζωή. Πρὸς τοὺς τοιαῦτα ἀποκρινούμεθα, ὅτι ζωὴ ἐνταῦθα οὐχ ἡ κοινὴ λογικῶν καὶ ἀλόγων λέγεται, ἀλλ' ἡ ἐπιγινομένη

---

[1]) καὶ ἕτερον. Non comparet in edit. Huet., sed restituitur e Codd. Bodlej. et Barberino. R.

[2]) Jes. XLII, 6., ubi ἔδωκά σε legitur. Cfr. pag. 48. not. 4. coll. Jes. XLIX, 5. 6.

[3]) Psalm. XXVII, 1.

[4]) Cod. Bodlej. ἐπαπορήματος, edit. Huet. ὑπαπορήματος. R.

τῷ ἐν ἡμῖν συμπληρουμένῳ λόγῳ, τῆς μετοχῆς
τοῦ πρώτου λαμβανομένης λόγου· καὶ κατὰ μὲ
ἀποστραφῆναι τὴν δοκοῦσαν ζωὴν, οὐκ οὖσαν δὲ
θῶς, καὶ ποθεῖν χωρῆσαι τὴν ἀληθῶς ζωὴν πρ
κοινωνοῦμεν αὐτῇ, ἥτις γενομένη ἐν ἡμῖν καὶ φ
γνώσεως ὑπόστασις γίνεται. Καὶ τάχα αὕτη ἡ ζωὴ
οἷς μὲν δυνάμει καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ φῶς ἐστι, τοῖς
τῆς γνώσεως ἐξετάζειν μὴ φιλοτιμουμένοις, παρ' ἑτέροις
δὲ καὶ ἐνεργείᾳ γενομένοις [1]) φῶς· δῆλον δὲ, ὅτι παρ'
οἷς κατορθοῦται τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου προστεταγμένον·
„ζηλοῦτε [2]) τὰ χαρίσματα κρείττονα·“ μείζονα δὲ τῶν
χαρισμάτων τὸ καὶ πάντων προτεταγμένον, ὅπερ ἐστὶ
λόγος σοφίας, καὶ τούτῳ ἕπεται λόγος γνώσεως. Περὶ
δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, παρακειμένων ἀλλήλοις τῶν
σημαινομένων σοφίας καὶ γνώσεως, οὐ τοῦ παρόντος
ἐστιν εἰπεῖν καιροῦ.

20. „Καὶ [3]) τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ
σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.“ Ἔτι περὶ τοῦ τῶν ἀν-
θρώπων, ἐπεὶ προτέτακται, ζητοῦμεν φωτὸς, οἶμαι δ' ὅτι
καὶ τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας, ἂν [4]) δὲ οὕτω

---

[1]) Huetius γινομένης.

[2]) I Cor. XII, 31.

[3]) Ev. Joann. I, 5. Hinc Tomum IV. Ferrarius auspicatur. Huet. — Cfr. pag. 122. not. 3.

[4]) R. in textu τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας· ἂν δὲ οὕτω κ. τ. λ., in notis Huetii animadversionem statim sequentem. H. in textu τοῦ — σκοτίας. ἂν δὲ οὕτω κ. τ. λ., ad marginem: „scribe σκοτίας ἀνθρώπων οὔπω δοκιμασθείσης τῶν ἀνθρώπων κ. τ. λ.“; in notis: „Plane corrupta haec sunt, quae sic restituas: τοῦ ἐναντίου καλουμένου σκοτίας οὔπω δοκιμασθείσης· τῶν ἀνθρώπων, etc. Atque haec ita legi velim ad oram, ubi perperam vocem ἀνθρώπων voci σκοτίας Typographus subjecit. Praeivit huic emendationi Ferrarius, quem sic legisse ex ipsius interpretatione conjicere est.“ Huet. — Equidem di-

...ς, Τῶν Ἀνθρώπων φημὶ, ὅτι τάχα γενικόν
ὁ φῶς τῶν ἀνθρώπων δύο ἰδικῶν πραγμάτων,
... καὶ ἡ σκοτία αὐτῶν. Ἔστι γὰρ τὸν τὸ φῶς
...ώπων κεκτημένον, καὶ κοινωνοῦντα τῶν αὐγῶν
...γα φωτὸς ἐπιτελεῖν, καὶ γινώσκειν φωτιζόμε-
... γνώσεως· τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ ἐκ τῶν ἐναν-
...ίων, τῶν τε μοχθηρῶν πράξεων, καὶ τῆς νο-
... γνώσεως, οὐκ οὔσης κατὰ ἀλήθειαν, τὸν λόγον
...ς ἐχόντων. Καὶ ὅτι μὲν τὰ πρακτικὰ φῶς
...δε λόγος, φησὶν ὁ Ἡσαΐας· „διότι[1]) φῶς τὰ
...τά σου ἐπὶ τῆς γῆς" καὶ ὁ Δαβὶδ[2]) ἐν τῇ
ἡ ἐντολὴ κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλ-
...ι δὲ φῶς παρὰ τὰ προστάγματα καὶ τὰς
...τί τι γνώσεως, παρά τινι τῶν δώδεκα εὕρο-
...ίρατε[3]) ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε
...ν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως."
...ντος καὶ ἑτέρου φωτὸς παρὰ τὰς ἐντολὰς τῆς
λέγεται τό· „φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς" οὐχ
...ς, ἀλλὰ ποῖον φῶς; ὅτι τὸ τῆς γνώσεως· εἰ
...ῶς, ὃ φωτίζει ἄνθρωπος ἑαυτῷ, φῶς γνώσεως
προσέκειτο τό· „φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώ-
...άλιν ὅτι ἡ σκοτία ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν ἔργων
...ίνεται, διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ἰω-
...κων· „ὅτι ἐὰν[4]) εἴπωμεν, ὅτι κοινωνίαν
...τ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν,
...ι, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν" καὶ πάλιν

... tantum signis paulo aliter positis tum propter
...m propter seqq. nihil jure emendandum esse
...isi ἂν illud in edit. R. obvium in ἄν.
...1. XXVI, 9.
...h. l. et pag. 138. lin. 10. Δαυίδ, H. Δαβίδ. —
...L XIX, 9.
...s. X, 12.
...Joann. I, 6. II, 9. 11.

„ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτ[οῦ]
μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι·“ καὶ ἔτι· „ὁ [δὲ]
μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ [ἐν]
τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει, ὅτι [ἡ]
σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.“ Τὸ γὰρ [ἐν]
τῷ σκότῳ περιπατεῖν ἐμφαίνει τὴν ψεκτὴν πρᾶξιν· κ[αὶ]
τὸ μισεῖν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὐ τῆς κυρίως καλου[-]
μένης γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνο[ῶν]
τὰ θεῖα κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ [1]) διαπορεύετα[ι,]
φησὶν ὁ Δαβίδ· „οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκ[ό-]
τει διαπορεύονται.“ Ἐπίστησον δὲ τῷ· „ὁ θεὸς [2]) φ[ῶς]
ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία·“ εἰ μ[ὴ]
διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν σκοτίαν, ἀλλ' ἤτ[οι]
διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἢ καὶ διὰ τὸ καθέκαστον τῶν ἰδ[ι-]
κῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς, καὶ πολλὰ δόγματ[α]
ψευδῆ, πολλαί εἰσι σκοτίαι, ὧν οὐδεμία ἐν τῷ θε[ῷ]
ἐστιν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἁγίου, ὅ φησιν ὁ Σω[-]
τὴρ, τό· „ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου·“ ὅτι φ[ῶς]
ἐστι τοῦ κόσμου ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτ[ῷ]
οὐδεμία.

21. Ζητήσει δέ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται τ[ὸ]
„σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία·“ πῶς τὸ ἐξαίρετο[ν]
ἐροῦμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντῃ ἀναμάρτητον [3]) καὶ τὸ[ν]
Σωτῆρα νοοῦντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπεῖν, ὅ[τι]
„φῶς ἐστι, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.
Ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰ[ν]
παρεστήσαμεν. Τολμηρότερόν τε ἔτι ἐκείνοις καὶ νῦ[ν]
προσθήσομεν, ὅτι, εἰ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲ[ρ]
ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν Χριστὸν, εἰ ἐποίησεν αὐτὸ[ν]
ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν δύναιτο λέγεσθ[αι]
περὶ αὐτοῦ· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.

---

[1]) R. σκότῳ omisit. — Cfr. Psalm. LXXXII, 5.
[2]) I Joann. I, 5. — Matth. V, 14.
[3]) Jes. LIII, 9. I Petr. II, 22.

Κἂν γὰρ ἐν ὁμοιώματι[1]) σαρκὸς ἁμαρτίας περὶ ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνῃ ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, οὐκέτι ἕξει πάντῃ ὑγιῶς λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, ὅτι „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.“ Προσθήσομεν δ' ὅτι „αὐτὸς[2]) τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε,“ καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς, καὶ νόσους τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπου· δι' ἃς ἀσθενείας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀφ' ἡμῶν, περίλυπον ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ῥυπαρὰ ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγέγραπται· ἅπερ, ὅτε[3]) ἐκδύεσθαι ἔμελλε, λέγεται εἶναι ἁμαρτήματα. Ἐπιφέρει γοῦν ἐκεῖ· „ἰδού, ἀφήρηκα[4]) τὰς ἁμαρτίας σου.“ Διὰ γὰρ τὸ ἀναλαβεῖν αὐτὸν τὰ τοῦ λαοῦ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα, πολλαχοῦ φησι· „μακρὰν[5]) ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου·“ καί· „σὺ ἔγνως τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν.“ Μηδεὶς δ' ἡμᾶς ὑπολαμβανέτω ταῦτα λέγειν ἀσεβοῦντας εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ· ᾧ γὰρ λόγῳ ὁ πατὴρ μόνος ἔχει ἀθανασίαν, τοῦ κυρίου ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν θάνατον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνειληφότος, τούτῳ ὁ πατὴρ ἔχει μόνος τό· „σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία“ τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν ἐφ' αὐτὸν τὰς ἡμῶν σκοτίας ἀναδεδεγμένου, ἵνα τῇ δυνάμει αὐτοῦ καταργήσῃ ἡμῶν τὸν θάνατον, καὶ ἐξαφανίσῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν σκότος, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ· „ὁ λαὸς ὁ καθήμενος[6]) ἐν σκοτίᾳ φῶς εἶδε

---

[1]) Rom. VIII, 3.
[2]) Matth. VIII, 17. Jes. LIII, 4. 5. I Petr. II, 24.
[3]) Huetius ὅτε.
[4]) *Zachar. III, 3. 4.*, *ubi* ἀνομίας legitur pro ἁμαρτίας.
[5]) *Psalm. XXII, 1. — LXIX, 5.*
[6]) *Jes. IX, 2. ubi* πορευόμενος pro καθήμενος in

μέγα.“ Τοῦτο δὲ τὸ φῶς, ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, τυγχάνον καὶ ζωὴ, φαίνει[1]) ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιδεδήμηκεν ὅπου οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, — οἵτινες, διὰ τοῦ παλαίειν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, τῷ σκότῳ ὑπάγειν ἀγωνίζονται τοὺς μὴ παντὶ τρόπῳ ἱσταμένους —, ὑπὲρ τοῦ αὐτοὺς πεφωτισμένους φωτὸς χρηματίσαι υἱούς. Καὶ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ τοῦτο τὸ φῶς διώκεται μὲν ὑπ᾽ αὐτῆς, οὐ καταλαμβάνεται δέ.

22. Ἐὰν δέ τις νομίσῃ τὸ μὴ γεγραμμένον ἡμᾶς προστιθέναι, τὸ διώκεσθαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἀκουέτω, ὅτι τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε·“ μηδαμοῦ τῆς σκοτίας διωξάσης τὸ φῶς, μάτην λέγεται. Ὡς δὲ ἔχουσι νοῦν ἐκδέξασθαι δυνάμενον ἀκολούθως τοῖς γεγραμμένοις τὰ νομιζόμενα παραλελεῖφθαι, ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τό· „ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.“ Εἰ γὰρ οὐ κατέλαβε, διώξασα οὐ κατέλαβε, καὶ ὅτι ἐδίωξεν ἡ σκοτία τὸ φῶς δῆλον ἔκ τε ὧν πέπονθεν ὁ Σωτὴρ, καὶ οἱ παραδεξάμενοι αὐτοῦ τὰ μαθήματα, τὰ ἴδια τέκνα, τῆς σκοτίας ἐνεργούσης κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ φωτὸς, καὶ βουληθείσης ἀποδιῶξαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ φωτός. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ, ἐὰν θεὸς[2]) ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδεὶς, κἂν βούληται, δυνήσεται καθ᾽ ἡμῶν, ὅσῳ ἑαυτοὺς ἐταπείνουν, τοσούτῳ πλείους ἐγίνοντο, καὶ κατίσχυον σφόδρα σφόδρα. Διχῶς δὲ ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ κατείληφεν, ἢ σφόδρα αὐτοῦ ἀπολειπομένη, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν βραδύτητα τῇ ὀξύτητι καὶ ταχύτητι τοῦ δρόμου τοῦ φωτὸς οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν παρακολουθῆναι δυναμένη, ἢ, εἴ που ἐνεδρεῦσαι βεβούληται τὸ φῶς τὴν σκοτίαν, καὶ κατ᾽ οἰκο-

---

textu legitur (in notis tamen ab Reinecc. ad lect. καθήμενος provocatur), et pro φῶς εἶδε μέγα haec exstant: ἴδετε φῶς μέγα.

[1]) Ev. Joann. I, 5. — Ephes. VI, 12.

[2]) Rom. VIII, 31.

νομίαν παρέμεινεν ἐπερχομένην αὐτήν, ἐγγίσασα ἡ σκοτία τοῦ φωτὸς ἠφανίζετο. Πλὴν ἑκατέρως [1]) ἡ σκοτία οὐ κατέλαβε τὸ φῶς.

23. Ἀναγκαῖον δὲ ἐν τούτοις ἡμᾶς γενομένους ἐπισημειῶσαι, [2]) ὅτι οὐ πάντως, εἴ που ὀνομάζεται σκότος, ἐπὶ τῷ χείρονι λαμβάνεται, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ τῷ κρείττονι ἀναγέγραπται· ὅπερ οἱ ἑτερόδοξοι μὴ διαστειλάμενοι δυσφημότατα περὶ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα παραδεξάμενοι ἀπέστησαν αὐτοῦ, ἀναπλάσμασι μύθων ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότες. Πῶς οὖν, καὶ πότε, καὶ ἐπὶ τοῦ κρείττονος τὸ ὄνομα τοῦ σκότους παραλαμβάνεται, παραθετέον ἤδη. Σκότος, γνόφος, [3]) θύελλα ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τὸν Θεὸν εἶναι λέγεται, καὶ ἐν τῷ ιζ' ψαλμῷ· „ὁ Θεὸς ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων." Ἐὰν γάρ τις κατανοήσῃ τὸ πλῆθος τῶν περὶ Θεοῦ θεωρημάτων καὶ γνώσεως, ἄληπτον τυγχάνον ἀνθρωπίνῃ φύσει, τάχα δὲ καὶ ἑτέροις παρὰ Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα γενητοῖς, εἴσεται, πῶς περὶ τὸν Θεόν ἐστι σκότος, κατὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὸν κατ' ἀξίαν περὶ αὐτοῦ πλούσιον λόγον, ἐν ᾧ σκότῳ ἔθετο αὐτοῦ τὴν ἀποκρυφὴν τῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοεῖσθαι, ἀχώρητα ὄντα, τοῦτο πεποιηκώς. Ἐὰν δέ τις ταῖς τοιαύταις προσκόπτῃ ἐκδοχαῖς, προσαγέσθω ἀπό τε τῶν σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν διδομένων ὑπὸ Θεοῦ Χριστῷ θησαυρῶν σκοτεινῶν, ἀποκρύφων, ἀοράτων. Οὐκ ἄλλο γάρ τι ἡγοῦμαι εἶναι τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς ἐν Χριστῷ ἀποκαλυπτομένους, τό· „σκότος [4]) ἔθετο ὁ Θεὸς ἀποκρυφὴν ἑαυτοῦ·" καί· „ὁ ἅγιος νοήσει παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον."

---

[1]) Sic Cod. Bodlej., edit. Huet. πλὴν ἑκατέρῳ. R.
[2]) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. ἐπισημειῶσθαι. R.
[3]) Exod. XIX, 9. 16. XX, 21. — Psalm. XVII, 11., ubi αὐτοῦ legitur post voc. ἀποκρυφήν.
[4]) Psalm. XVIII, 11. — Prov. I, 6.

Ἐπίσκεψαι δὲ, εἰ διὰ τοῦτό φησιν ὁ Σωτὴρ τοῖς μα-
θηταῖς· „ἀνθ' ὧν ὅσα ἠκούσατε ἐν τῇ [1]) σκοτίᾳ, εἴπα
ἐν τῷ φωτί." Τὰ γὰρ ἐν ἀποῤῥήτῳ καὶ μὴ ἐπηκό
πολλῶν δύσγνωστα καὶ ἀσαφῆ αὐτοῖς παραδεδομέ
μυστήρια προστάσσει αὐτοὺς φωτιζομένους, καὶ δ
τοῦτο λεγομένους εἶναι ἐν φωτὶ, ἀπαγγέλλειν παντὶ τ
γινομένῳ φωτί. Παραδοξότερον δ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐπαινου
μένου σκότους εἴποιμι, ὅτι τοῦτο σπεύδει ἐπὶ τὸ φῶ
καὶ καταλαμβάνει αὐτὸ, καὶ γίνεταί ποτε, διὰ τὸ ἀγνο
εῖσθαι σκότος, τῷ [2]) μὴ ὁρῶντι τὴν δύναμιν αὐτο
οὕτω μεταβάλλον, ὥστε τὸν μεμαθηκότα ἀποφαίνεσθα
γεγονέναι φῶς τὸ γνωσθέν ποτε ὑπάρχον αὐτῷ σκότι

24. „Ἐγένετο [3]) ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεο
ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης." Ἀκριβέστερόν τις ἀκούων το
„ἀπεσταλμένος·" ἐπειδὴ ὁ ἀπεσταλμένος ποθέν πο
ἀποστέλλεται, ζητήσει, πόθεν ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη κ
ποῦ. Σαφοῦς δ' ὄντος τοῦ Ποῦ, κατὰ μὲν τὴν ἱστ
ρίαν, ὅτι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς βουλομένους αὐτ
ἀκούειν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας διατρίβοντος, κ
παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ βαπτίζοντος, κατὰ δὲ βαθ
τερον λόγον, ὅτι εἰς τὸν κόσμον, κόσμου λαμβανομέν
τοῦ περιγείου τόπου, [4]) ἔνθα εἰσὶν ἄνθρωποι, ἐξετάσ
πῶς δεῖ λαμβάνειν τὸ Πόθεν. Ἐπιπλεῖον [5]) δὲ βασ
νίζων τὴν λέξιν, τάχα καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι, ὥσπερ ἐ
τοῦ Ἀδὰμ γέγραπται· „καὶ ἐξαπέστειλεν [6]) αὐτὸν κ

---

[1]) Math. X, 27.

[2]) Cod. Bodlej. τῷ μὴ ὁρῶντι, edit. Huet. τὸ ἰ
ὁρῶντι. R.

[3]) Ev. Joann. I, 6. — Hinc Tom. V. auspicat
Ferrar. Huet.

[4]) Codd. Barber. et Bodlej. τόπου, ἔνθα εἰσίν, m:
vero edit. Huet. in textu τὸ ποῦ εἰσίν. R. — Huet.
marg.: „scribe τόπου, ὅπου κ. τ. λ."

[5]) *Ita* recte H., R. ἐστιπλεῖον.

[6]) Gen. III, 23.

ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι
γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη·" οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη,
ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐκ τοῦ παραδείσου, ἢ ὅθεν δήποτε
ποθὲν παρὰ [2]) τὸν ἐπὶ γῆς τοῦτον τόπον, καὶ ἀπε-
στάλη· „ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός." Ἔχει δὲ ἀν-
ταποφορὰν οὐκ εὐκαταφρόνητον ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ παρὰ
Ἡσαΐᾳ γέγραπται· „τίνα [3]) ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύ-
σεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;" ὅτε ἀποκρινόμενος ὁ
προφήτης φησίν· „ἰδού, εἰμὶ ἐγώ, ἀπόστειλόν με."
Ἔστι γὰρ ὁ ἐνιστάμενος τῇ βαθυτέρᾳ ἐμφαινομένῃ
ἐννοίᾳ, ὅτι, ὥσπερ ὁ Ἡσαΐας ἀπεστάλη οὐχὶ ἀφ' ἑτέ-
ρου τόπου παρὰ τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἑω-
ρακέναι „τὸν [4]) κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ
καὶ ἐπηρμένου." πρὸς τὸν λαὸν ἵνα εἴπῃ· „ἀκοῇ ἀκού-
σετε. [5]) καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ τὰ ἑξῆς·" οὕτω καὶ ὁ
Ἰωάννης, σιωπωμένης τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀναλο-
γίαν πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου, ἀποστέλλεται
βαπτίζειν καὶ ἑτοιμάζειν [6]) κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμέ-
νον, καὶ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ φωτός. Τούτων δ' οὕτως
λεχθέντων ἂν πρὸς τὸν πρῶτον λόγον λύσεις τοιαῦται
προσάγονται [7]) συγκατάθεσιν ἐπισπώμεναι πρὸς τὸ περὶ
Ἰωάννου βαθύτερον ὑπονοούμενον· αὐτόθεν μὲν ἐπι-
φέρεται· „οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ
περὶ τοῦ φωτός·" εἰ γὰρ ἦλθεν, Πόθεν ἦλθε. Καὶ

---

[1]) Cod. Bodlej. ἢ ἐξ οὐρανοῦ. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. εἴτε ἐξ οὐρανοῦ. R.

[2]) Cod. Bodlej. παρά, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. περί. R. — Ev. Joann. I, 7.

[3]) Jes. VI, 8., ubi ἐγώ εἰμι legitur.

[4]) Jes. VI, 1. 9.

[5]) Huetius ἀκούσεται.

[6]) Luc. I, 17.

[7]) *προσάγονται. Deest in edit. Huet., sed restituitur e Codd. Barber. et Bodlejano. R.*

λεκτέον πρὸς τὸν δυσπαραδεκτοῦντα τὸ ἐν τοῖς ἑξῆς ὑπὸ Ἰωάννου λεγόμενον ἐπὶ τῷ ἑωρακέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστερὰν[1]) κατερχόμενον ἐπὶ τὸν Σωτῆρα· φησὶ γάρ· „ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν τῷ ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Πότε[2]) γὰρ πεμψας τοῦτ' ἐνετείλατο; Ἀλλ' εἰκὸς ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὸ πύσμα τοῦτο, ὅτι, ὅτε δήποτε ἔπεμμεν ἐπὶ τὸ ἄρξασθαι βαπτίζειν, τότε τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ χρηματίζων πρὸς αὐτόν. Ἔτι δὲ ἐκπληκτικώτερον πρὸς τὸ ἑτέρωθέν ποθεν ἀπεστάλθαι τὸν Ἰωάννην ἐνσωματούμενον, ὑπόθεσιν οὐκ ἄλλην τῆς εἰς τὸν βίον ἐπιδημίας ἔχοντος,[3]) ἢ τὴν περὶ τοῦ φωτὸς μαρτυρίαν,;[4]) τὸ πνεύματος ἁγίου πλησθῆναι ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ λεγόμενον ὑπὸ Γαβριὴλ, εὐαγγελιζομένου τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ τὴν Ἰωάννου γένεσιν, τῇ δὲ Μαριὰμ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, καὶ τό· „ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.“ Τῷ γὰρ τηροῦντι τὸ μηδὲν ἀδίκως, μηδὲ κατὰ συντυχίαν, ἢ ἀποκλήρωσιν ποιεῖν, ἀναγκαῖον παραδέξασθαι πρεσβυτέραν οὖσαν τὴν Ἰωάννου ψυχὴν τοῦ σώματος, καὶ πρότερον ὑφεστῶσαν πεπέμφθαι ἐπὶ διακονίαν τῆς περὶ τοῦ[5]) φωτὸς μαρτυρίας. Πρὸς τούτοις δὲ οὐ κατα-

---

[1]) Ev. Joann. I, 32. 33., ubi desunt verba καὶ πυρί, et ἐν ὕδατι legitur. — Ceterum Cod. Bodlej. βαπτίζειν, Reg. (quem H. sequitur) et Barberinus βαπτίσαι. R.

[2]) H. in textu τότε, ad marg. tamen: „scribe πότε.“

[3]) ἔχοντος. R. absque causa legendum censet ἔχοντος.

[4]) Ev. Joann. I, 7. — Luc. I, 13. 15. 30. 44., ubi v. 44. legitur ἀσπασμοῦ σου, et verba ἐκτίρτησεν — βρέφος alio ordine exhibentur. Cfr. Knapp. editio.

[5]) τοῦ. Deest in editione Huetii.

φροντιστέον καὶ τοῦ· „αὐτός ἐστιν Ἠλίας[1]) ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.“ Ἐὰν δὲ κρατῇ ὁ καθόλου περὶ ψυχῆς λόγος, ὡς οὐ συνεσπαρμένης τῷ σώματι, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ τυγχανούσης, καὶ διὰ ποικίλας αἰτίας ἐνδυομένης σαρκὶ καὶ αἵματι, τὸ· „ἀπεσταλμένος ὑπὸ θεοῦ·“ οὐκέτι δόξει ἐξαίρετον εἶναι περὶ Ἰωάννου λεγόμενον. Ὁ γοῦν πάντων χείριστος, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας λέγεται παρὰ τῷ Παύλῳ πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ· „διὰ τοῦτο γάρ, φησί, πέμπει[2]) αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει· ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ.“ Τὸ δὲ ζητηθὲν ὅρα εἰ οὕτως λῦσαι δυνησόμεθα, ὅτι, ὥσπερ ἁπλούστερον πᾶς ἄνθρωπος τῷ ὑπὸ θεοῦ ἐκτίσθαι ἄνθρωπός ἐστι τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐ χρηματίζει πᾶς ἄνθρωπος θεοῦ, ἢ μόνος ὁ θεῷ ἀνακείμενος, — ὃν τρόπον Ἠλίας καὶ οἱ ἐν ταῖς γραφαῖς ἀναγεγραμμένοι ἄνθρωποι θεοῦ —, οὕτως δύναται κατὰ μὲν τὸ κοινότερον πᾶς ἄνθρωπος ἀπεστάλθαι παρὰ[3]) θεοῦ, κυρίως δὲ λέγεσθαι ἀπεστάλθαι ὑπὸ[4]) θεοῦ οὐκ ἄλλος ἢ ὁ ἐπὶ διακονίᾳ θείᾳ καὶ λειτουργίᾳ σωτηρίας γένους ἀνθρώπων ἐπιδημῶν τῷ βίῳ. Οὐχ εὕρομεν γοῦν τὸ ἀποστέλλεσθαι ἀπὸ θεοῦ ἐπ' ἄλλου τοῦ ἢ τῶν ἁγίων κείμενον, ἐπὶ μὲν τοῦ Ἡσαΐου, ὡς

---

[1]) Sic legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem (quem H. in textu sequitur) et Barberino οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὁ κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scribe Ἠλίας.“ Item H. in notis addens: „quemadmodum habent omnes omnino editiones, et Ferrar. At Perion. Cod. Reg. secutus est.“ Cfr. Matth. XI, 14.

[2]) Huet. πέμπει ὁ αὐτοῖς ὁ θεός. — II Thess. II, 11. 12., ubi ἐν τῇ ἀδικίᾳ legitur.

[3]) Cod. Bodlej. παρὰ θεοῦ, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀπὸ θεοῦ. R.

[4]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀπὸ θεοῦ. R.

προπαρεθέμεθα, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου· „πρὸς[1]) πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ·“ ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰεζεκιήλ· „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω σε πρὸς ἔθνη τὰ ἀφεστηκότα καὶ ἀπιστήσαντά[2]) μοι.“ Δόξει δὲ οὐ πρὸς τὸ προκείμενον παρειλῆφθαι[3]) τὰ παραδείγματα τῆς[4]) ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν βίον ζητουμένης, ἀποστολὴν λέγοντα οὐ γυμνῶς, τὴν ἔξωθεν τοῦ βίου ἐπὶ τὸν βίον. Πλὴν καὶ οὕτως οὐκ ἀπίθανον μετάγειν τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ζητηθὲν, φάσκοντα ὅτι, ὥσπερ μόνους τοὺς ἁγίους, ἐφ' ὧν παρεθέμεθα, ἀποστέλλειν λέγεται ὁ θεὸς, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὸν βίον ἀποστελλομένων ἐκδεκτέον.

25. Καὶ ἐπεὶ ἁπαξαπλῶς ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐσμὲν λόγῳ, ζητοῦντες αὐτοῦ τὴν[5]) ἀποστολὴν, οὐκ ἀκαίρως ὑπόνοιαν ἡμετέραν, ἣν περὶ αὐτοῦ ἔχομεν, προσθήσομεν. Ἐπεὶ γὰρ ἀνέγνωμεν περὶ αὐτοῦ προφητείαν· „ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω[6]) τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς[7]) κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου·“ ἐφίσταμεν, μήποτε εἷς τῶν ἁγίων ἀγγέλων τυγχάνων ἐπὶ λειτουργίᾳ καταπέμπεται τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρόδρομος. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐνσωματουμένου κατὰ φιλανθρωπίαν ζηλωτάς τινας καὶ μιμητὰς γεγονέναι Χριστοῦ, ἀγαπήσαντας τὸ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῦ σώματος ὑπηρετῆσαι τῇ εἰς αὐτοὺς[8]) χρηστότητι. Τίνα δ' οὐκ

---

1) Jerem. I, 7. — Ezech. II, 3., ubi alia verba LXX interpretes exhibent.

2) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἀποστήσαντά μοι. R.

3) Huetius minus recte παραλῆφθαι.

4) Huetius τῆς omisit.

5) Huetius τήν omisit.

6) Malach. III, 1. Cfr. p. 132. not. 7. et pag 148. not. 4.

7) ὃς — ἔμπροσθέν σου. Haec desunt in edit. Huet.

8) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ χρηστότητι. R.

ὧν ποιῆσαι σκιρτᾶν ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι ἐν τῇ κοιλίᾳ τυγχάνων, ὡς τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερπαίων φύσιν; Εἰ δέ τις προσίεται καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις φερομένων ἀποκρύφων τὴν ἐπιγραφομένην Ἰωσὴφ προσευχὴν, ἄντικρυς τοῦτο τὸ δόγμα καὶ σαφῶς εἰρημένον ἐκεῖθεν λήψεται· ὡς ἄρα οἱ ἀρχῆθεν ἐξαίρετόν τι ἐσχηκότες παρὰ ἀνθρώπους, πολλῷ κρείττους τυγχάνοντες τῶν λοιπῶν ψυχῶν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄγγελοι, ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην καταβεβήκασι φύσιν. Φησὶ γοῦν ὁ Ἰακώβ· „ὁ γὰρ λαλῶν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ Ἰακὼβ, καὶ Ἰσραὴλ, ἄγγελος θεοῦ εἰμι ἐγὼ, καὶ πνεῦμα ἀρχικὸν, καὶ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ προεκτίσθησαν πρὸ παντὸς ἔργου· ἐγὼ δὲ Ἰακὼβ, ὁ [1]) κληθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων Ἰακὼβ, τὸ δὲ ὄνομά μου Ἰσραὴλ, ὁ κληθεὶς ὑπὸ θεοῦ Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὁρῶν θεὸν, ὅτι ἐγὼ πρωτόγονος παντὸς ζώου ζωουμένου ὑπὸ θεοῦ." Καὶ ἐπιφέρει· „ἐγὼ δὲ ὅτε ἠρχόμην ἀπὸ Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἐξῆλθεν Οὐριὴλ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ εἶπεν, ὅτι κατέβην ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατεσκήνωσα ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι ἐκλήθην [2]) ὀνόματι Ἰακώβ· ἐζήλωσε καὶ ἐμαχέσατό μοι, καὶ ἐπάλαιε πρὸς μὲ λέγων· προτερήσειν ἐπάνω τοῦ ὀνόματός μου τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ πρὸ παντὸς ἀγγέλου. Καὶ εἶπα αὐτῷ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πόσος [3]) ἐστὶν ἐν υἱοῖς θεοῦ· οὐχὶ σὺ Οὐριὴλ ὄγδοος ἐμοῦ, κἀγὼ Ἰσραὴλ ἀρχάγγελος [4]) δυνάμεως κυρίου καὶ ἀρχιχιλίαρχός εἰμι ἐν υἱοῖς θεοῦ; οὐχὶ ἐγὼ Ἰσραὴλ ὁ ἐν προσώπῳ

---

[1]) Sic Cod. Bodlej., Reg. (quem H. in textu sequitur) et Barber. οὐ κληθείς. R. — H. ad marg.: „scribas ὁ κληθείς."

[2]) R. in textu ἐκλήθη, in notis: „Sic Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἐκλήθην." R.

[3]) Cod. Bodlej. πόσος, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. πρῶτος. R.

[4]) Ita Codd. Bodlej. et Barberin., edit. Huet. ἀρχάγγελος, δυνάμενος κυρίου. R.

θεοῦ λειτουργὸς πρῶτος, καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ὀνόματι ἀσβέστῳ τὸν θεόν μου;" Εἰκὸς γὰρ τούτων ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Ἰακὼβ λεγομένων, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγεγραμμένων, καὶ τό· „ἐν[1]) κοιλίᾳ ἐπτέρνισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ" συνετῶς γεγονέναι. Ἐπίστησον δὲ, εἰ τὸ διαβόητον περὶ Ἰακὼβ καὶ Ἠσαῦ ζήτημα λύσιν ἔχει, ἐπεὶ „μηδέπω[2]) γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν, ἢ φαῦλον, — ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος —, ἐῤῥήθη „„ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι·"" καθάπερ γέγραπται· „„τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα."" Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; Μὴ γένοιτο." Μήπω δὲ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν, ἢ φαῦλον, ἵν' ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ καλοῦντος ἐῤῥήθη· οὐ κατατρεχόντων οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ πρὸ τοῦ βίου τούτου ἔργα, πῶς ἀληθὲς τὸ μὴ εἶναι ἄδικον παρὰ θεῷ τοῦ μείζονος δουλεύοντος τῷ ἐλάττονι καὶ μισουμένου, πρὶν ποιῆσαι τὰ ἄξια τοῦ δουλεύειν καὶ τὰ ἄξια τοῦ μισεῖσθαι; Ἐπὶ πλεῖον δὲ παρεξέβημεν παραλαβόντες τὸν περὶ Ἰακὼβ λόγον, καὶ μαρτυράμενοι[3]) ἡμῖν οὐκ εὐκαταφρόνητον γραφὴν, ἵνα πιστικώτερον ὁ περὶ Ἰωάννου γένηται λόγος, κατασκευάζων αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαΐου[4]) φωνὴν, ἄγγελον ὄντα ἐν σώματι γεγονέναι ὑπὲρ τοῦ μαρτυρῆσαι τῷ φωτί. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀνθρώπου.

---

[1]) Hos. XII, 3., ubi ἐν τῇ κοιλίᾳ legitur, et αὐτοῖ exstat pro αὐτοῦ.

[2]) Rom. IX, 11—15., ubi μήπω legitur pro μηδέπω (cfr. tamen lin. 13.) κακὸν pro φαῦλον, ἐῤῥήθη αὐτῇ pro simpl. ἐῤῥήθη, denique καθὼς pro καθάπερ. Cfr. Genes. XXV, 23. Malach. I, 2. 3.

[3]) Huet. μαρτυρώμενοι.

[4]) Jes. XL, 3. Malach. III, 1. coll. Marc. I, 2. 3.

26. Ἡγοῦμαι δὲ, ὅτι, ὥσπερ ἐν ἡμῖν φωνὴ καὶ λόγος διαφέρουσι, δυναμένης μέντοι γέ ποτε φωνῆς τῆς μηδὲν σημαινούσης[1]) προφέρεσθαι χωρὶς λόγου, οἷόν τε δὲ ἴσως καὶ λόγου χωρὶς τῷ νῷ ἀπαγγέλλεσθαι φωνῆς, — ὡς ἐπὰν ἐν ἑαυτοῖς διεξοδεύωμεν —, οὕτω τοῦ Σωτῆρος, κατά τινα ἐπίνοιαν, ὄντος λόγου, διαφέρει καὶ τούτου ὁ Ἰωάννης, ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τοῦ Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου, φωνὴ ὤν. Ἐπὶ τοῦτο δέ με προκαλεῖται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις ποτὲ εἴη πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενος· „ἐγὼ φωνὴ[2]) βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου! εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ!“ Καὶ τάχα διὰ τοῦτο ἀπιστήσας ὁ Ζαχαρίας τῇ γενέσει τῆς δεικνυούσης τὸν λόγον τοῦ θεοῦ φωνῆς ἀπόλλυσι τὴν φωνὴν, λαμβάνων αὐτὴν, ὅτε γεννᾶται ὁ πρόδρομος τοῦ λόγου φωνή. Ἐπιστίσασθαι γὰρ δεῖ φωνὴν, ἵνα μετὰ ταῦτα ὁ νοῦς τὸν δεικνύμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς λόγον δέξασθαι δυνηθῇ. Διόπερ καὶ ὀλίγῳ πρεσβύτερος κατὰ τὸ γενέσθαι ὁ Ἰωάννης ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ· φωνῆς γὰρ πρὸ λόγου ἀντιλαμβανόμεθα. Ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης· φωνῇ γὰρ παρίσταται ὁ λόγος. Ἀλλὰ καὶ βαπτίζεται ὑπὸ Ἰωάννου ὁ Χριστὸς, ὁμολογοῦντος[3]) χρείαν ἔχειν ὑπ᾿ αὐτοῦ βαπτισθῆναι· ἀνθρώποις γὰρ ὑπὸ φωνῆς καθαίρεται λόγος, τῇ φύσει τοῦ λόγου καθαίροντος πᾶσαν τὴν σημαίνουσαν φωνήν. Καὶ ἀπαξαπλῶς, ὅτε Ἰωάννης τὸν Χριστὸν δείκνυσιν, ἄνθρωπος

---

[1]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. in textu sequitur) et Barberin. συμβαινούσης. R. — H. ad margin.: „scribe σημαινούσης.“

[2]) Ev. Joan. I, 23., ubi pro ἑτοιμάσατε κ. τ. λ. haec leguntur: εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου. Cfr. Jes. XL, 3. coll. Marc. I, 3.

[3]) R. similium locorum immemor in notis: „legendum videtur ὁμολογῶν.“

θεοῦ λειτουργὸς πρῶτος, καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ὀνόμι ἀσβέστῳ τὸν θεόν μου;" Εἰκὸς γὰρ τούτων ἀληθῶς ὑ τοῦ Ἰακὼβ λεγομένων, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγεγραμμένο καὶ τό· „ἐν[1]) κοιλίᾳ ἐπτέρνισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῖ συνετῶς γεγονέναι. Ἐπίστησον δὲ, εἰ τὸ διαβόη περὶ Ἰακὼβ καὶ Ἠσαῦ ζήτημα λύσιν ἔχει, ἐπεί· „μ δέπω[2]) γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν φαῦλον, — ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μέ οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος —, ἐῤῥήθ „„ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι·"" καθάπ γέγραπται· „„τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμ σησα."" Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θε Μὴ γένοιτο." Μήπω δὲ γεννηθέντων, μηδὲ πραξ των τι ἀγαθὸν, ἢ φαῦλον, ἵν' ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθε τοῦ θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ κ λοῦντος ἐῤῥήθη· οὐ κατατρεχόντων οὖν ἡμῶν ἐπὶ πρὸ τοῦ βίου τούτου ἔργα, πῶς ἀληθὲς τὸ μὴ εἶ ἄδικον παρὰ θεῷ τοῦ μείζονος δουλεύοντος τῷ ἐλάττ καὶ μισουμένου, πρὶν ποιῆσαι τὰ ἄξια τοῦ δουλεύ καὶ τὰ ἄξια τοῦ μισεῖσθαι; Ἐπὶ πλεῖον δὲ παρεξέβημ παραλαβόντες τὸν περὶ Ἰακὼβ λόγον, καὶ μαρτυράμ νοι[3]) ἡμῖν οὐκ εὐκαταφρόνητον γραφὴν, ἵνα πιστικ τερον ὁ περὶ Ἰωάννου γένηται λόγος, κατασκευάζ αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαΐου[4]) φωνὴν, ἄγγελον ὄν ἐν σώματι γεγονέναι ὑπὲρ τοῦ μαρτυρῆσαι τῷ φω Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀνθρώπου.

---

[1]) Hos. XII, 3., ubi ἐν τῇ κοιλίᾳ legitur, et αὐτ exstat pro αὐτοῦ.

[2]) Rom. IX, 11—15., ubi μήπω legitur pro μηδέ (cfr. tamen lin. 13.) κακόν pro φαῦλον, ἐῤῥήθη αἰ pro simpl. ἐῤῥήθη, denique καθώς pro καθάπερ. C Genes. XXV, 23. Malach. I, 2. 3.

[3]) Huet. μαρτυρώμενοι.

[4]) Jes. XL, 3. Malach. III, 1. coll. Marc. I, 2.

26. Ἡγοῦμαι δὲ, ὅτι, ὥσπερ ἐν ἡμῖν φωνὴ καὶ λόγος διαφέρουσι, δυναμένης μέντοι γέ ποτε φωνῆς τῆς μηδὲν σημαινούσης[1]) προφέρεσθαι χωρὶς λόγου, οἷόντε δὲ ἴσως καὶ λόγου χωρὶς τῷ νῷ ἀπαγγέλλεσθαι φωνῆς, — ὡς ἐπὰν ἐν ἑαυτοῖς διεξοδεύωμεν —, οὕτω τοῦ Σωτῆρος, κατά τινα ἐπίνοιαν, ὄντος λόγου, διαφέρει καὶ τούτου ὁ Ἰωάννης, ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τοῦ Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου, φωνὴ ὤν. Ἐπὶ τοῦτο δέ με προκαλεῖται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις ποτὲ εἴη πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενος· „ἐγὼ φωνὴ[2]) βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου! εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ!“ Καὶ τάχα διὰ τοῦτο ἀπιστήσας ὁ Ζαχαρίας τῇ γενέσει τῆς δεικνυούσης τὸν λόγον τοῦ θεοῦ φωνῆς ἀπόλλυσι τὴν φωνὴν, λαμβάνων αὐτὴν, ὅτε γεννᾶται ὁ πρόδρομος τοῦ λόγου φωνή. Ἐνωτίσασθαι γὰρ δεῖ φωνὴν, ἵνα μετὰ ταῦτα ὁ νοῦς τὸν δεικνύμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς λόγον δέξασθαι δυνηθῇ. Διόπερ καὶ ὀλίγῳ πρεσβύτερος κατὰ τὸ γενέσθαι ὁ Ἰωάννης ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ· φωνῆς γὰρ πρὸ λόγου ἀντιλαμβανόμεθα. Ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης· φωνῇ γὰρ παρίσταται ὁ λόγος. Ἀλλὰ καὶ βαπτίζεται ὑπὸ Ἰωάννου ὁ Χριστὸς, ὁμολογοῦντος[3]) χρείαν ἔχειν ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι· ἀνθρώποις γὰρ ὑπὸ φωνῆς καθαίρεται λόγος, τῇ φύσει τοῦ λόγου καθαίροντος πᾶσαν τὴν σημαίνουσαν φωνήν. Καὶ ἀπαξαπλῶς, ὅτε Ἰωάννης τὸν Χριστὸν δείκνυσιν, ἄνθρωπος

---

[1]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. in textu sequitur) et Barberin. συμβαινούσης. R. — H. ad margin.: „scribe σημαινούσης.“

[2]) Ev. Joan. I, 23., ubi pro ἑτοιμάσατε κ. τ. λ. haec leguntur: εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου. Cfr. Jes. XL, 3. coll. Marc. I, 3.

[3]) R. simillimorum locorum immemor in notis: „legendum videtur ὁμολογῶν.“

Θεὸν δείκνυσι, καὶ Σωτῆρα τὸν ἀσώματον, καὶ φ
τὸν λόγον.

27. Χρήσιμον δ' ἂν ἦν, ὥσπερ ἐπὶ πολλῶν ἡ
ὀνομάτων ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου τούτο
ἰδεῖν ὅ, τι σημαίνει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ζαχαρίας.
γὰρ ὡς ὄντος τινὸς οὐκ εὐκαταφρονήτου κατὰ τὴν
ὀνόματος θέσιν, οἱ μὲν συγγενεῖς Ζαχαρίαν [2]) αὐ
καλεῖσθαι βούλονται, ξενιζόμενοι ἐπὶ τῷ βούλεσθαι
Ἐλισάβετ Ἰωάννην αὐτὸν ὀνομάζειν· ὁ δὲ Ζαχα
γράψας τό· „Ἰωάννης ἔσται ὄνομα αὐτῷ·" ἀπολύ
τῆς ἐπιπόνου σιωπῆς. Εὕρομεν τοίνυν ἐν τῇ ἑρμη
τῶν ὀνομάτων· „Ἰωάννης·" τὸ „Ἰωὰ" χωρὶς τοῦ „ν
μεταλαμβανόμενον, ὅπερ ταὐτὸν οἰόμεθα εἶναι
„Ἰωάννης·" ἐπεὶ καὶ ἄλλα ἡ καινὴ διαθήκη Ἑβρα
ὀνόματα ἐξελλήνισε, χαρακτῆρι αὐτὰ εἰποῦσα ἑλληνι
ὥσπερ ἐπὶ Ἰακώβ· Ἰάκωβον, καὶ ἐπὶ Συμεών· Σιμῶνι
Ζαχαρίας δὲ μνήμη εἶναι λέγεται, ἡ δὲ Ἐλισάβετ, θ
μου ὅρκος, ἢ θεοῦ μου ἕβδομον. Ἀπὸ Θεοῦ δὲ Χ
ἐκ τῆς περὶ θεοῦ Μνήμης κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ ἡ
Ὅρκον τὸν περὶ τοὺς πατέρας ἐγεννήθη ὁ Ἰωάν
ἑτοιμάζων κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον, ἐπὶ τέλει
παλαιᾶς γενομένης διαθήκης, ἥ ἐστι [4]) σαββατισ
κορωνίς· δι' ὃ οὐ δύναται γεγενῆσθαι· ἀπὸ τῆς ἑβ
μάδος τοῦ θεοῦ ἡμῶν τὴν μετὰ τὸ σάββατον ἀνάπαυ
τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐμπ
οὖντος τοῖς συμμόρφοις τῷ θανάτῳ αὐτοῦ γεγενημέ
καὶ διὰ τοῦτο [5]) καὶ τῆς ἀναστάσεως.

---

[1]) Deest τούτου in edit. Huetiana.

[2]) Luc. I, 17. 59—77., ubi vers. 63. haec legun
Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

[3]) Cod. Bodlej. Σιμῶνα, Reg. (quem H. sequi
et Barberin. Σιμών. R.

[4]) Cod. Bodlej. ἥ ἐστι, Reg. (H. in textu) et I
berin. ἥ ἔτι. R. — Huet. ad marg.: „scribas ἥ ἐστι."

[5]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (H.) et Barber. καὶ τ
R. — Cfr. Rom. VI, 5.

28. „*Οὗτος*[1]) ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ." *Τῶν* ἑτεροδόξων τινὲς πιστεύειν φάσκοντες εἰς τὸν Χριστόν, καὶ διὰ τὸ ἀναπλάσσειν ἕτερον παρὰ τὸν δημιουργόν, ὡς ἀκόλουθον αὐτοῖς, οὐ προσιέμενοι τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκατηγγέλθαι, ἀνατρέπειν πειρῶνται τὰς διὰ τῶν προφητῶν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας, φάσκοντες μὴ δεῖσθαι μαρτύρων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχοντα τὸ τοῦ πιστεύεσθαι ἄξιον ἔν τε, οἷς κατήγγειλε, σωτηρίοις λόγοις δυνάμεως πεπληρωμένοις, καὶ ἐν τεραστίοις ἔργοις αὐτόθεν καταπλήξασθαι πάνθ' ὁντινοῦν δυναμένοις, καί φασιν· εἰ Μωσῆς πεπίστευται διὰ τὸν λόγον καὶ τὰς δυνάμεις, οὐ δεηθεὶς μαρτύρων πρὸ αὐτοῦ τινων αὐτὸν καταγγειλάντων, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν παρεδέχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀπὸ θεοῦ ἀποσταλείς, πῶς οὐχὶ μᾶλλον Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν διαφέρων δύναται χωρὶς προφητῶν, μαρτυρούντων τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀνῦσαι ὃ βούλεται, καὶ ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; Παρέλκειν οὖν οἴονται τὸ ὑπὸ προφητῶν αὐτὸν νομίζεσθαι προκατηγγέλθαι, τοῦτο πραγματευσαμένων, ὡς εἴποιεν ἂν ἐκεῖνοι, τῶν τὴν καινότητα τῆς θεότητος παραδέξασθαι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας οὐ βουλομένων, ἀλλὰ ἐπὶ τὸν αὐτὸν καταντῆσαι θεόν, ὃν καὶ πρὸ Ἰησοῦ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται ἐδίδαξαν. *Λεκτέον* οὖν πρὸς αὐτούς, ὅτι πολλῶν αἰτίων δυναμένων γενέσθαι προκαλουμένων εἰς τὸ πιστεύειν, ἐνίοτέ τινων ἀπὸ τῆσδε μὲν τῆς ἀποδείξεως οὐ πληττομένων, ἀπὸ ἑτέρας δέ, ἔχειν τὸν θεὸν πλείονας ἀφορμὰς ἀνθρώποις παρέχειν, ἵνα παραδεχθῇ, ὅτι θεὸς ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ γενητὰ ἐνηνθρώπησεν. Ἐναργῶς γοῦν ἔστιν ἰδεῖν τινας ἐκ τῶν προφητικῶν προῤῥήσεων εἰς θαυμασμὸν τοῦ Χριστοῦ[2]) ἐρχομένους, κατα-

---

[1]) Ev. Joann. I, 7.

[2]) Χριστοῦ. Codex Bodlejanus κυρίου. R.

πληττομένους τὴν τῶν τοσούτων πρὸ αὐτοῦ προφητῶν φωνὴν, συνιστᾶσαν τόπον γενέσεως αὐτοῦ, καὶ χώραν ἀνατροφῆς, καὶ ἰσχὺν διδασκαλίας, δυνάμεών τε θαυμασίων ποίησιν καὶ πάθος ἀνθρώπινον ὑπὸ ἀναστάσεως καταλυόμενον. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπισκεπτέον, ὅτι αἱ μὲν τεράστιοι δυνάμεις τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Χριστοῦ γενομένους προκαλεῖσθαι ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἐδύναντο· οὐκ ἔσωζον δὲ τὸ ἐμφατικὸν μετὰ χρόνους πλείονας, ἤδη καὶ μύθους εἶναι ὑπονοηθείσας.[1]) Πλεῖον γὰρ τῶν τότε γενομένων δυνάμεων ἰσχύει[2]) πρὸς πειθὼ ἡ νῦν συνεξεταζομένη ταῖς δυνάμεσι προφητεία, κἀκείνας ἀπιστεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐρευνώντων αὐτὰς κωλύουσα. Τάχα δὲ αἱ προφητικαὶ μαρτυρίαι οὐ μόνον κηρύσσουσι Χριστὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τοῦθ' ἡμᾶς διδάσκουσι καὶ ἄλλο οὐδὲν,[3]) ἀλλὰ πολλὴν θεολογίαν, σχέσιν τε πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα ἔστι μαθεῖν οὐκ ἔλαττον ἀπὸ τῶν προφητῶν, δι' ὧν ἀπαγγέλλουσι τὰ περὶ αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διηγουμένων τὴν μεγαλειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Ἔτι[4]) δὲ τολμήσαντα καὶ χωρὶς τούτων τοιοῦτόν τι εἰπεῖν, ὅτι εἰσὶ Χριστοῦ μάρτυρες τῷ μαρτυρεῖν περὶ αὐτοῦ κοσμούμενοι, καὶ οὐ πάντως ἐκείνῳ τι διὰ τοῦ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ταταχαριζόμενοι, ὡς ὁμολογήσαιεν ἂν πάντες περὶ τῶν ἰδίως ὀνομαζομένων μαρτύρων Χριστοῦ. Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ, ὥσπερ ἐκοσμήθησαν τῷ μάρτυρες εἶναι Χριστοῦ πολλοὶ τῶν γνησίως Χριστοῦ μαθητῶν, οὕτως

---

[1]) H. et R. in notis: „legendum ὑπονοηθεῖσαι, nam id postulat Grammaticae ratio, quam tamen negligit aliquando Origenes."

[2]) Cod. Bodlejan. ἰσχύει, Reg. (H.) et Barberin. ἴσχει. R.

[3]) Ita Codd. Barberin. et Bodlej., Reg. (H. in textu) *non habet* οὐδέν. R. — Huet. marg. οὐδὲν adscripsit.

[4]) R. sine causa: „legendum ἔστι."

οἱ προφῆται τὸ προκαταγγεῖλαι Χριστὸν νοήσαντες ποῖον δῶρον ὑπὸ θεοῦ εἰλήφασι, διδάσκοντες οὐ μόνον τοὺς μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἃ δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν προτέραις ἐκείνων γενεαῖς; Ὥσπερ ὁ μὴ ἐγνωκὼς τὸν υἱὸν[1]) νῦν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, οὕτω καὶ πρότερον νοητέον. Διόπερ „Ἀβραὰμ ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν Χριστοῦ· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη." Ἀποστερεῖν τοίνυν βούλεται τὸν χορὸν τῶν προφητῶν χάριν .τὴν μεγίστην ὁ βουλόμενος αὐτοὺς μὴ δεῖν μαρτυρεῖν περὶ Χριστοῦ· τί γὰρ ἂν καὶ ἡ προφητεία ἡ ἐξ ἐπιπνοίας ἁγίου πνεύματος εἶχε τηλικοῦτον, εἰ ὑπεξῄρητο αὐτῆς τὰ περὶ τῆς κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας; Ὡς γὰρ ἡ θεοσέβεια κεκόσμηται τῶν διὰ μεσίτου καὶ ἀρχιερέως καὶ παρακλήτου καὶ ἐπιστημονικῶς προσερχομένων τῷ τῶν ὅλων θεῷ, σκάζουσα ἂν εἰ μὴ διὰ τῆς θύρας τις εἰσίῃ πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως καὶ ἡ τῶν πάλαι θεοσέβεια τῇ νοήσει καὶ πίστει καὶ προσδοκίᾳ Χριστοῦ ἱερὰ ἦν καὶ παρὰ θεῷ ἀποδέκτη·[2]) Ἐπεὶ τετηρήκαμεν, ὅτι ὁ θεὸς μάρτυς εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀποφαίνεσθαι πάντας ἐπὶ τὸ μιμητὰς αὐτοὺς καὶ τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι παρακαλῶν, κατὰ τὸ μαρτυρεῖν αὐτοῦ οἷς χρὴ μαρτυρεῖν· φησὶ γάρ· „γένεσθέ μοι[3]) μάρτυρες, κἀγὼ μάρτυς, λέγει κύριος ὁ θεός, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην." Πᾶς δὲ ὁ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, εἴτε λόγοις, εἴτε ἔργοις, εἴτε ὁπωσποτὲ ταύτῃ παριστάμενος, μάρτυς εὐλόγως ἂν χρηματίζοι· ἀλλ' ἤδη κυρίως τὸ τῆς ἀδελφότητος ἔθος, ἐκπλαγέντες διάθεσιν τῶν ἕως θανάτου ἀγωνισαμένων ὑπὲρ ἀληθείας, ἢ ἀνδρείας, κυρίως μόνους μάρτυρας ὠνόμασαν τοὺς τῇ ἐκχύσει τοῦ ἑαυτῶν αἵματος μαρτυ-

---

[1]) I Joann. II, 23. — Ev. Joann. VIII, 56.

[2]) H. et R. ἀποδεκτή. (*Vulgo occurrit ἀπόδεκτος; cfr. tamen προσδεκτή.*)

[3]) *Jes. XLIII, 10, ubi παῖς μου* legitur.

ρήσαντας τῷ τῆς θεοσεβείας μυστηρίῳ, τοῦ Σωτῆρος πάντα τὸν μαρτυροῦντα τοῖς περὶ αὐτοῦ καταγγελλομένοις μάρτυρας ὀνομάζοντος· φησὶ γοῦν ἀναλαμβανόμενος τοῖς ἀποστόλοις· „ἔσεσθέ [1]) μου μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.“ Ἔστι δὲ ὥσπερ ὁ καθαρθεὶς λεπρὸς τὸ προστεταγμένον ὑπὸ Μωσέως προσάγων [2]) δῶρον, εἰς μαρτύριον τοῦτο ποιῶν τοῖς μὴ πιστεύουσιν εἰς τὸν Χριστὸν, οὕτως εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπίστοις οἱ μάρτυρες μαρτυροῦσι, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ὧν λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· πολιτεύονται γὰρ παῤῥησιαζόμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ καὶ μαρτυροῦντες περὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

29. Καὶ Ἰωάννης τοίνυν ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ὃς μαρτυρῶν [3]) κέκραγε, λέγων· „Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.“ Πᾶς γοῦν οὗτος ὁ λόγος ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Βαπτιστοῦ μαρτυροῦντος τῷ Χριστῷ εἴρηται, ὅπερ λανθάνει τινὰς οἰομένους ἀπὸ τοῦ· „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν“ ἕως τοῦ· „ἐκεῖνος ἐξηγήσατο·“ ἐκ τοῦ προσώπου Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου λέγεσθαι. Πρὸς τῇ προειρημένῃ δὲ τοῦ Βαπτιστοῦ μαρτυρίᾳ, ἀρχομένῃ ἀπὸ τοῦ· „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος,

---

[1]) Act. I, 8., ubi ἔσεσθέ μοι legitur.

[2]) Matth. VIII, 4. — V, 16.

[3]) Ev. Joann. I, 7. 15—18., ubi (excepta Lachmanni ed.) καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος, vers. 16; διὰ Μωϋσέως v. 17. pro διὰ Μωσέως (ut constanter hucusque, si exceperis loca pag. 116. lin. 6. et pag. 151. lin. 16. obvia, Orig. scripsit); v. 18. denique ὁ μονογενὴς υἱός editiones N. T. exhibent.

ἔμπροσθέν μου γέγονε" καὶ λήγουσα εἰς τό· „ἐκεῖνος ἐξηγήσατο" καὶ αὕτη ἡ μαρτυρία ἐστὶν Ἰωάννου μετ' ἐκείνην δευτέρα, ὅτε πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, Ἰουδαίων αὐτοὺς ἀποστειλάντων, ὁμολογεῖ οὐκ ἀρνούμενος τὸ ἀληθές, ὡς ἄρα οὐκ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ Προφήτης, ἀλλά· „φωνὴ βοῶντος [1]) ἐν τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου! καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης." Μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλη μαρτυρία τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ ἐστι, τὴν προηγουμένην αὐτοῦ ὑπόστασιν ἔτι διδάσκουσα, διήκουσαν ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον κατὰ τὰς ψυχὰς τὰς λογικάς, ὅτε φησί· „μέσος [2]) ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἐγὼ ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος." Καὶ ἐπίσκεψαι, εἰ διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντὸς εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ [3]) τὸ ἡγεμονικόν, καὶ τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον δύναται νοεῖσθαι τό· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε." Τετάρτη δὲ πρὸς τούτοις μαρτυρία Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ ἤδη καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ τέλος ὑπογράφουσα, ὅτε λέγει· „ἴδε ὁ ἀμνὸς [4]) τοῦ

---

[1]) Ev. Joann. I, 23. coll. Jes. XL, 3.

[2]) Ev. Joann. I, 26. 27., ubi pro ὀπίσω μου ἐρχόμενος haec recepta leguntur: αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, (cfr. tamen Lachm. ed.) et ἐγώ non ἄξιος sed οὗ sequitur.

[3]) ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν. H. et R. in notis: „Haec e Stoica schola arripuit Origenes. Laertius in Zenone: ἡγεμονικὸν δὲ εἶναί φασι τὸ κυριώτατον τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ αἱ φαντασίαι καὶ αἱ ὁρμαὶ γίνονται, καὶ ὅθεν ὁ λόγος ἀναπέμπεται, ὅπερ εἶναι ἐν καρδίᾳ."

[4]) Ev. Joann. I, 29. 30. 31., ubi v. 30. ὅτι ante ὀπίσω omittitur, et pro ὑπὲρ οὗ legitur περὶ οὗ; item vs. 31. ἐν τῷ ὕδατι exstat pro ἐν ὕδατι. (In Lachm. ὑπέρ exstat, et τῷ deest.)

θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὗτός ἐστιν, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων." Καὶ πέμπτη μαρτυρία ἀναγέγραπται κατὰ τό· „τεθέαμαι [1]) τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Κἀγὼ ἑώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ." Ἕκτον δὲ μαρτυρεῖ τῷ Χριστῷ ἐπὶ δύο μαθητῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτε „ἐμβλέψας [2]) τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ." Μεθ' ἣν μαρτυρίαν ἀκουσάντων τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων τῷ Ἰησοῦ· „στραφεὶς ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος τοὺς δύο ἀκολουθοῦντας, ἀποκρίνεται λέγων· τί ζητεῖτε;" Καὶ τάχα οὐ μάτην μετὰ ἓξ μαρτυρίας παύεται μὲν ὁ Ἰωάννης μαρτυρῶν, Ἰησοῦς δὲ κατὰ τὸ ἕβδομον προτείνει τό· „τί ζητεῖτε;" Πρέπουσα δὲ ὠφελημένοις ὑπὸ τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας ἡ φωνὴ, ἀναγορεύσασα τὸν Χριστὸν διδάσκαλον, καὶ ὁμολογοῦσα τὸ οἰκητήριον ποθεῖν θεάσασθαι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· φασὶ γάρ [3]) αὐτῷ· „Ῥαββὶ, — ὃ λέγεται μεθερμηνευόμενον, διδάσκαλε —, ποῦ μένεις;" Καὶ ἐπεί· „πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει·" ζητήσασι τὴν Ἰησοῦ μονὴν τοῖς Ἰωάννου μαθηταῖς ὑποδείκνυσι, λέγων αὐτοῖς· „ἔρχεσθε καὶ ὄψεσθε·" τάχα διὰ τοῦ μέν· „ἔρχεσθε·" ἐπὶ τὸ πρακτικὸν αὐτοὺς παρα-

---

[1]) Ev. Joan. I, 32—34., ubi ὅτι legitur ante τεθέαμαι.

[2]) Ev. Joann. I., 35—38., ubi αὐτούς pro τοὺς δύο, et λέγει αὐτοῖς pro ἀποκρίνεται λέγων exstat.

[3]) Ev. Joann. I, 38—40., ubi v. 40. ἴδετε legitur pro ὄψεσθε. — Luc. XI, 10.

καλῶν. διὰ δὲ τοῦ· „ὄψεσθε·“ τὴν ἀκολουθοῦσαν τῇ κατορθώσει τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων, γινομένην ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ μονῇ. Προύκειτο δὲ τοῖς ζητήσασι, ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθήσασι τῷ διδασκάλῳ, καὶ θεασαμένοις, παραμεῖναι τῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνδιατρίψαι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δέκατος[1]) ἀριθμὸς τετήρηται ὡς ἅγιος, οὐκ ὀλίγων μυστηρίων ἐν τῇ δεκάδι ἐμπεριεχομένων, γεγονέναι νοητέον οὐ μάτην καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὴν δεκάτην[2]) ἀναγράφεσθαι ὥραν τῆς τῶν Ἰωάννου μαθητῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ καταγωγῆς, ὧν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου ἦν, ὅστις ὠφεληθεὶς ἐν τῷ παραμεμενηκέναι τῷ Ἰησοῦ, εὑρὼν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, — τάχα γὰρ πρότερον οὐχ εὕρητο —, φησὶν εὑρηκέναι τὸν Μεσσίαν, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον Χριστός. Ἐπεὶ γὰρ „ὁ ζητῶν εὑρίσκει,“ ἐζήτησε δὲ, ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀκολουθήσας θεωρήσας αὐτοῦ τὴν μονὴν, παραμένει τῷ κυρίῳ „ἐν τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ,“ καὶ εὑρίσκει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν, βασιλεύεται δὲ[3]) ὑπ᾽

---

[1]) H. et R. in notis: „Origen. infra Tomo X, 1.: Ταῦτα δέ μοι ἐν ἀρχῇ τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σὲ, πολλαχοῦ ὁρῶντι τῆς γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετυχότα τὸν δέκα ἀριθμόν κ. τ. λ. Item in Catena Ghisleriana in Jerem. ad cap. XXXII, vers. 17. denarium numerum Origenes τέλειον καὶ θεοῦ οἰκεῖον esse dicit. Et in alia Reg. Bibliothecae Catena in Prophetas, ad Ezech. IV, 10: οὐκ ἐχρῆν γὰρ τὸν οὕτως ἀκάθαρτον βρωθησόμενον ἄρτον ἐν ἁγίῳ παραλαμβάνεσθαι ἀριθμῷ, ὁποῖος δὴ ὁ τῆς δεκάδος, καὶ ἑβδομάδος, καὶ τριακάδος, καὶ ὀγδοάδος, καί τινες τῶν ὁμοίων ἀριθμῶν.“

[2]) Ev. Joann. I, 40—42. — Matth. VII, 8.

[3]) *σοφίαν, βασιλεύεται δὲ ὑπ᾽ αὐτοῦ.* Ita R., H. *in textu σοφίαν, βασιλεύεται ὑπ᾽ αὐτοῦ,* ad marg.: „*scribas σοφίαν, καὶ βασιλ. ὑπ᾽ αὐτοῦ.*“

αὐτοῦ· διὰ τοῦτό φησιν· „εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν.“ Αὕτη δὲ ἡ φωνὴ ὑπὸ παντὸς ἂν λέγοιτο τοῦτον τοῦ θεοῦ λόγον εὑρηκότος, καὶ ὑπὸ τῆς θειότητος αὐτοῦ βασιλευομένου. Καρπὸν καὶ εὐθέως προσάγει τὸν ἀδελφὸν τῷ Χριστῷ, ᾧ Σίμωνι ἐχαρίσατο ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐμβλέψαι αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶ διὰ τοῦ ἐμβλέψαι ἐπισκοπῆσαι καὶ φωτίσαι αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ δεδύνηται διὰ τὸ ἐμβεβλεφέναι αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν ὁ Σίμων βεβαιωθῆναι, ὥστε τοῦ ἔργου τῆς βεβαιότητος καὶ τῆς στεῤῥότητος ἐπώνυμος γενέσθαι, καὶ κληθῆναι Πέτρος.

30. Ἀλλ' ἐρεῖ τις, τί δήποτε προκειμένου διηγήσασθαι τό· „Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός·“ πάντα ταῦτα διεξεληλύθαμεν. Λεκτέον δὲ, ὅτι ἔδει παραστῆσαι τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου τὰς περὶ τοῦ φωτὸς, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐκθέσθαι, τήν τε ἀκολουθήσασαν, οἷς ἐμαρτύρησεν, ὠφέλειαν, γενομένην κατὰ τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὸ ἀνύσιμον τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας δηλωθῇ. Καὶ πρὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ μαρτυριῶν ἡ ἐν τῇ ἀγαλλιάσει σκίρτησις τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ [1]) ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ τῆς Μαρίας μαρτυρία περὶ Χριστοῦ ἦν, μαρτυροῦντος τῇ θειότητι τῆς συλλήψεως καὶ γενέσεως αὐτοῦ. Καὶ τί γάρ; Ἡ πανταχοῦ μάρτυς καὶ πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ ἐστιν ὁ Ἰωάννης, προλαμβάνων τὴν γένεσιν αὐτοῦ, καὶ πρὸ ὀλίγου τοῦ θανάτου ἀποθνήσκων τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ μόνον τοῖς ἐν γενέσει, ἀλλὰ καὶ τοῖς προσδοκῶσι τὴν διὰ Χριστοῦ ἀπὸ θανάτου ἐλευθερίαν, πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημῶν, πανταχοῦ ἑτοιμάσῃ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον. Φθάνει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν Χριστοῦ παρουσίαν καὶ θειοτέραν ἡ Ἰωάννου μαρτυρία· „εἰ [2]) γὰρ θέλετε,

---

[1]) Huet. Ἐλισάβεθ. Cfr. pag. 18. not. 2. — Luc. I, 44.

[2]) Matth. XI, 14. 15. — Prov. VIII, 22.

φησὶ, δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.“ Οὔσης δὲ ἀρχῆς, ἐν ᾗ ὁ λόγος, — ἥντινα σοφίαν εἶναι ἀπὸ τῶν Παροιμιῶν ἀπεδείξαμεν —, ὄντος δὲ καὶ τοῦ λόγου, γενομένης τε ἐν τούτῳ ζωῆς, τῆς τε ζωῆς τυγχανούσης φωτὸς ἀνθρώπων, ζητῶ, τί δήποτε ὁ γενόμενος „ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός;“ διὰ τί οὖν οὐχ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ζωῆς, ἢ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἐπινοίας τοῦ Χριστοῦ; Ἐπίσκεψαι δὲ, εἰ μὴ „ὁ λαὸς [1]) ὁ καθήμενος ἐν σκότῳ φῶς εἶδε μέγα,“ καὶ ἐπεὶ „τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς,“ οἱ ἐν σκότῳ τυγχάνοντες δέονται φωτὸς, τουτέστι οἱ ἄνθρωποι. Εἰ γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ἔνθα οὐδαμῶς ἐνέργεια σκοτίας τυγχάνει, ἑτέρων ἐπινοιῶν τοῦ Χριστοῦ κοινωνήσομεν, νῦν κυρίως καὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς οὐ μετέχοντες αὐτῶν. Πῶς γὰρ μετέχομεν ζωῆς, οἱ ἔτι τὸ σῶμα τοῦ θανάτου περικείμενοι, ὧν ἡ ζωὴ [2]) κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ; Ὅταν γὰρ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθησόμεθα ἐν δόξῃ. Οὐχ [3]) οἰόντε οὖν ἦν τὸν ἐλθόντα μαρτυρῆσαι περὶ τῆς ζωῆς τῆς ἔτι ἂν κρυπτομένης σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ, ἀλλ' οὐδὲ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, λόγον ἡμῶν νοούντων τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸν λόγον· ἐπὶ γῆς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Καὶ ἦν ἂν μαρτυρία, εἰ καὶ ἐδόκει γίνεσθαι περὶ τοῦ λόγου, κυρίως ἂν λεχθησομένη ἡ περὶ λόγου γενομένου σαρκὸς, οὐχὶ δὲ λόγου θεοῦ· διόπερ οὐκ ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου.

---

[1]) Matth. IV 16. coll. *Jes. IX, 2.* — Ev. Joann. I, 5.
[2]) *ἡ ζωὴ — δόξῃ. Cfr. Coloss. III, 3. 4.*
[3]) *H. et R. οὐκ οἰόντε. Cfr.* pag. 122. not. 1.

Πῶς δὲ μαρτυρία ἐδύνατο[1] *γίνεσθαι περὶ τῆς σοφ τοῖς, κἂν δοκῶσιν ἐγνωκέναι, οὐ τὸ καθαρῶς ἀλη καταvooῦσιν, ἀλλὰ βλέπουσι*[2] *δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν νίγματι; Εἰκὸς μέντοι γε πρὸ τῆς δευτέρας καὶ θε τέρας Χριστοῦ ἐπιδημίας ἐλεύσεσθαι μαρτυρήσοντα Ἰωάννην, ἢ Ἠλίαν περὶ ζωῆς, πρὸ ὀλίγου τὸν Χριστ φανερωθήσεσθαι τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ τότε μαρτυρήσ περὶ τοῦ λόγου, παραστήσειν τε τὸ περὶ τῆς σοφ μαρτύριον. Βασάνου δὲ δεῖται, εἰ ἔνεστιν οἷον ἡ Ἰ άννου μαρτυρία πρόδρομος ἑκάστη τῶν τοῦ Χριστ ἐπινοιῶν. Ταῦτα μὲν εἰς τό· „Οὗτος ἦλθεν εἰς μα τυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ Φωτός.“ Ἑξῆς ἐπισκεπτέον, τί δεῖ νοεῖν εἰς τό· „ἵνα πάντες πιστ σωσι δι' αὐτοῦ.“*

---

[1]) *ἐδύνατο.* H. et R. in textu *ἐγίνετο.* Cfr. tam pag. 129. lin. 9. H. ad marg.: „scribas,“ R. in no „lege *ἐδύνατο.*“

[2]) I Cor. XIII, 12.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ[1]) ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ.

Μετὰ τρία φύλλα τῆς ἀρχῆς.

1. Ὁ ἀκριβῶν παρ' ἑαυτῷ φωνὴν, καὶ σημαινόμενα, καὶ πράγματα, καθ' ὧν κεῖται τὰ σημαινόμενα, οὐ προσκόψει τῷ τῶν φωνῶν σολοικισμῷ, ἐπὰν ἐρευνῶν εὑρίσκῃ[2]) τὰ πράγματα, καθ' ὧν κεῖνται αἱ φωναὶ, ὑγιῆ· καὶ μάλιστα ἐπὰν ὁμολογῶσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες τὸν λόγον αὐτῶν[3]) καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας τῶν[4]) λόγων, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.

Εἶτα, εἰπὼν τὸν τοῦ Εὐαγγελίου[5]) σολοικισμὸν, ἐπάγει.

2. Ἅτε δὲ οὐκ ἀσυναίσθητοι οἱ ἀπόστολοι τυγχάνοντες τῶν ἐν οἷς προσκόπτουσι, καὶ περὶ ἃ οὐκ ἠσχόληνται, φασὶν ἰδιῶται[6]) εἶναι τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει· νομιστέον γὰρ, αὐτὸ οὐχ ὑπὸ Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων λέγεσθαι ἄν.

---

[1]) Utraque Philocal. editio (cfr. pag. 1. not. 1.) τόν. Item H. in textu, ad marg. tamen: „scribas τό.“ — Ceterum extat hoc fragmentum cap. IV. Philocal. pag. 24. et 25. hoc titulo ornatum: *Περὶ σολοικισμοῦ καὶ εὐτελοῦς φράσεως τῆς λέξεως.*

[2]) Codd. Mss. εὑρίσκῃ. R. — Edd. Philocal. εὑρίσκει; item H. in textu, ad marg. tamen: „scribas εὑρίσκῃ.“

[3]) Edd. Philocal. minus accur. αὐτῶν. — I. Cor. II, 4.

[4]) R. in notis: „legendum videtur εἶναι τῶν λόγων; H. ad marg.: „scribas εἶναι λόγων.“

[5]) *Cod. Thuaneus εὐαγγελιστοῦ.*

[6]) *II Cor. XI, 6.*

Ἡμεῖς[1]) δὲ καὶ τό· „ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτ
ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμ
τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν·“ ἐξειλήφαμεν, ὡς „θη
ροῦ“ μὲν λεγομένου τοῦ ἀλλαχόσε θησαυροῦ τῆς
σεως · καὶ σοφίας τῆς ἀποκρύφου· „ὀστρακίνων
„σκευῶν“ τῆς εὐτελοῦς καὶ εὐκαταφρονήτου παρ'
λησι λέξεως τῶν γραφῶν ἀληθῶς ὑπερβολῆς δυν
τοῦ θεοῦ ἐμφαινομένης, ὅτι ἴσχυσε τὰ τῆς ἀλη
μυστήρια, καὶ ἡ δύναμις τῶν λεγομένων οὐκ ἐμ
ζομένη ὑπὸ τῆς εὐτελοῦς φράσεως φθάσαι ἕως περ
γῆς, καὶ ὑπαγαγεῖν τῷ Χριστοῦ λόγῳ οὐ μόνο
μωρὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰ σοφὰ α
Βλέπομεν γὰρ τὴν κλῆσιν,[2]) οὐχ ὅτι οὐδεὶς σοφὸς
σάρκα, ἀλλ' ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα.
καὶ ὀφειλέτης[3]) ἐστὶ Παῦλος καταγγέλλων τὸ εὐα
λιον, οὐ μόνον Βαρβάροις παραδιδόναι τὸν λόγον,
καὶ Ἕλλησι, καὶ οὐ μόνον ἀνοήτοις τοῖς εὐχερέσ
συγκατατιθεμένοις, ἀλλὰ καὶ σοφοῖς· ἱκάνωτο γὰρ
θεοῦ διάκονος εἶναι τῆς καινῆς διαθήκης, χρώμ
ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ τῶν πιι
όντων συγκατάθεσις μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων,
ἐν δυνάμει θεοῦ. Ἴσως γὰρ εἰ κάλλος καὶ περιβ
φράσεως, ὡς τὰ παρ' Ἕλλησι θαυμαζόμενα, εἶχ
γραφή, ὑπενόησεν ἄν τις οὐ τὴν[4]) ἀλήθειαν κεκρ
κέναι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν ἐμφαινομένην ἀκο
θίαν καὶ τὸ τῆς φράσεως κάλλος ἐψυχαγωγηκέναι
ἀκροωμένους, καὶ ἠπατηκὸς αὐτοὺς προσειληφέναι.

---

[1]) Huet., edd. Philocal., et Tarin. interpres λέγεο
„ἡμεῖς δέ·“ καὶ τό κ. τ. λ. — Item R., qui ex
Thuano voc. λέγεσθαι apposuit ἄν. — Cfr. II Cor. I

[2]) I Cor. I, 26. 27. — Huet. ad marg.: κλῆσιν ἡμ
— Idem in seqq. minus accurate οἱ πολλοὶ σοφοί, q
lect. utraque edit. Philocal. praeivit.

[3]) Rom. I, 14. — II Cor. III, 6.

[4]) Huet. οὐ τὴν omisit.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ.

Εἰς τὸ προοίμιον.[1])

1. Ἐπεὶ[2]) μὴ ἀρκούμενος τὸ παρὸν ἀνειληφέναι πρὸς ἡμᾶς ἔργον τῶν τοῦ θεοῦ ἐργοδιωκτῶν, καὶ ἀπόντας[3]) τὰ πολλά σοι σχολάζειν καὶ τῷ πρὸς σὲ καθήκοντι ἀξιοῖς, ἐγὼ ἐκκλίνων τὸν κάματον, καὶ περιϊστάμενος τὸν παρὰ θεοῦ τῶν ἐπὶ το γράφειν εἰς τὰ θεῖα ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότων κίνδυνον, συναγορεύσαιμι ἂν ἐμαυτῷ

[1]) Exstat hoc fragment. cap. V. Philocal. pag. 26. et 27. hac inscriptione in fronte posita: *Τίς ἡ πολυλογία, καὶ τίνα τὰ πολλὰ βιβλία, καὶ ὅτι πᾶσα ἡ θεόπνευστος γραφὴ ἓν βιβλίον ἐστίν.*

[2]) In Petaviano Philocal. Cod., quem Holmiae vidimus, eadem haec ad oram adtexta erant, quae in Reg. Cod. deprehendit Tarinus, ea scilicet: *τὸν Ἀμβρόσιον αἰνίττεται, πρὸς ὃν πάντα τὰ ἐξηγηματικὰ σχεδὸν αὐτοῦ πεποίηται γράμματα.* Huet.

[3]) *ἀπόντας.* Alexandria enim tunc temporis aberat Ambrosius, quum haec scriberet Origenes. Sic enim ipse Tom I. in Joann. 4. affatur Ambrosium: *ποίαν ἐχρῆν εἶναι, μετὰ τὸ κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων, διαφέρουσαν (scil. ἀπαρχὴν), ἢ τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν;* Huet.

ὑπὸ[1]) τῆς γραφῆς παραιτούμενος τὰ πολλὰ ποιεῖν βιβλία· Φησὶ γὰρ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ Σολομῶν· „υἱέ[2]) μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· οὐκ ἔστι περασμὸς, καὶ μελέτη πολλὴ κόπωσις σαρκός.“ Ἡμεῖς γὰρ, εἰ μὴ ἔχει νοῦν τινα κεκρυμμένον καὶ ἔτι ἡμῖν ἀσαφῆ ἡ λέξις[3]) ἡ προκειμένη, ἄντικρυς παραβεβήκαμεν τὴν ἐντολὴν μὴ φυλαξάμενοι ποιῆσαι βιβλία πολλά.

Εἶτα, εἰπὼν ὡς εἰς ὀλίγα τοῦ εὐαγγελίου ῥητὰ τέσσαρες αὐτῷ διηνύθησαν τόμοι, ἐπιφέρει.

2. Ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει δύο σημαίνεται ἐκ τοῦ· „υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά·“ ἓν μὲν, ὅτι οὐ δεῖ κεκτῆσθαι βιβλία πολλὰ, ἕτερον δὲ, ὅτι οὐ δεῖ συντάξαι βιβλία πολλά· καὶ εἰ μὴ τὸ πρῶτον, πάντως τὸ δεύτερον, εἰ δὲ τὸ δεύτερον, οὐ πάντως τὸ πρῶτον. Πλὴν ἑκατέρωθεν δόξομεν[4]) μανθάνειν, μὴ δεῖν ποεῖν βιβλία πλείονα. Ἠδυνάμην δὲ πρὸς τὸ νῦν ἡμῖν ὑποπεπτωκὸς ἱστάμενος, ἐπιστεῖλαί σοι ὡς ἀπολογίαν τὸ ῥητὸν καὶ, κατασκευάσας τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ μηδὲ τοὺς ἁγίους πολλῶν βιβλίων συντάξεσιν ἐσχολακέναι, παύσασθαι πρὸς τὸ ἑξῆς τοῦ κατὰ τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιησάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ὑπαγορεύειν[5]) τὰ διαπεμφθησόμενά σοι· καὶ τάχα σὺ πληγεὶς ὑπὸ τῆς λέξεως πρὸς τὸ ἑξῆς ἂν ἡμῖν ξυνεχώρησας. Ἀλλ' ἐπεὶ τὴν γραφὴν[6]) εὐσυνειδότως δεῖ ἐξετάζειν, μὴ προπετῶς ἑαυτῷ καταχαριζόμενον τὸ νενοηκέναι ἐκ τοῦ ψιλὴν τὴν

---

[1]) ὑπό. Ita Huet. et utraque Philocal. editio. R. ἀπό.

[2]) Ecclesiast XII, 12. — Aliter locus hic interpungitur in vulgatis LXX virorum edd. Huet.

[3]) Cod. Thuanus ἡ προκειμένη λέξις. Tarinus.

[4]) Cod. Thuanus δείξομεν, Tarinus. — H. ad marg.: „scribas δείξομεν.“

[5]) Cod. Thuan. ἀπαγορεύειν. Tarin.

[6]) Cod. Thuan. τῶν γραφῶν. Tarin. — Huet. ad marg.: „scribas τῶν γραφῶν.“

λέξιν ἐξειληφέναι, οὐχ ὑπομένω, μὴ τὴν φαινομένην μοι ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογίαν, ἣ χρήσαιο ἂν κατ' ἐμοῦ, εἰ παρὰ τὰς συνθήκας ποιήσαιμι, παρατιθείς. Καὶ πρῶτόν γε, ἐπεὶ δοκεῖ τῇ λέξει συναγορεύειν ἡ ἱστορία, οὐδενὸς τῶν ἁγίων ἐκδεδωκότος συντάξεις πλείονας, καὶ ἐν πολλαῖς βίβλοις τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκτιθεμένου, περὶ τούτου λεκτέον. Ὁ δὲ ἐγκαλῶν μοι εἰς σύνταξιν πλειόνων ἐρχομένῳ, τὸν τηλικοῦτον Μωσέα φήσει πέντε μόνας βίβλους καταλελοιπέναι.

3. Ὁ [1]) δὲ ἱκανωθεὶς διάκονος γενέσθαι τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, Παῦλος, ὁ πεπληρωκὼς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ [2]) μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἷς ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις· ἀλλὰ καὶ αἷς ἔγραψεν, ὀλίγους στίχους ἐπέστειλε. Πέτρος δέ, ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται [3]) ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἧς πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι, μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην καταλέλοιπεν. Ἔστω δὲ καὶ δευτέραν· ἀμφιβάλλεται γάρ. Τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος [4]) λέγειν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἓν καταλέλοιπεν, ὁμολογῶν δύνασθαι τοσαῦτα ποιήσειν, ἃ οὐδὲ ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; Ἔγραψε δὲ καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν, κελευσθεὶς [5]) σιωπῆσαι καὶ μὴ γράψαι τὰς τῶν ἑπτὰ βροντῶν φωνάς. Καταλέλοιπε δὲ καὶ ἐπιστολὴν πάνυ ὀλίγων στίχων. Ἔστω δὲ καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην, ἐπεὶ οὐ πάντες φασὶ γνησίους εἶναι ταύτας· πλὴν οὐκ εἰσὶ στίχων ἀμφότεραι ἑκατόν.

---

[1]) Exhibet hocce fragmentum Euseb. Hist. Eccles. libr. VI. cap. 25. (Cfr. edit. Heinichen. Tom. II. p. 224. lin. ult. et 225.)

[2]) Rom. XV, 19.

[3]) Matth. *XVI, 18.*

[4]) *Ev. Joann. XXI, 20. 25.*

[5]) *Apocal. X, 4.*

Εἶτα, ἀπαριθμησάμενος [1]) προφήτας καὶ ἀποστόλους ὀλίγα ἑκάστου, ἢ οὐδὲ ὀλίγα γράψαντος, ἐπάγει μετὰ ταῦτα.

4. Ἰλιγγιῶν μοι ἐπέρχεται σκοτοδινιῶντι, μὴ ἄρ πειθαρχῶν σοι οὐκ ἐπειθάρχησα θεῷ, οὐδὲ τοὺς ἁγίοι ἐμιμησάμην, εἰ μὴ σφάλλομαι τοίνυν ἐμαυτῷ συναγο ρεύων διὰ τὸ πάνυ σε φιλεῖν, καὶ ἐν μηδενὶ ἐθέλει λυπεῖν τοιαύτας εὑρίσκω εἰς ταῦτα ἀπολογίας. Πρ πάντων παρεθέμεθα τὸ ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, λέγοντος „υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά.“ Τούτ ἀντιπαραβάλλω ἐκ τῶν Παροιμιῶν τοῦ αὐτοῦ Σολο μῶντος ῥητόν, ὅ φησιν· „ἐκ [2]) πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων, νοήμων ἔσῃ.“ Κα ζητῶ, εἰ τὸ ὁποῖά ποτ' οὖν λέγειν πολλά, πολυλογεῖ ἐστιν, [3]) κἂν ἅγιά τις καὶ σωτήρια λέγῃ πολλά. Εἰ γὰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ πολυλογεῖ ὁ πολλὰ διεξιὼν ὠφέ λιμα, αὐτὸς ὁ Σολομῶν οὐκ ἐκπέφευγε τὴν ἁμαρτίαι λαλήσας [4]) τρεῖς χιλιάδας παραβολῶν, καὶ ᾠδὰς πεντα κισχιλίας, καὶ περὶ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐ τῷ Λιβάνῳ, καὶ ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένη διὰ τοῦ τοίχου· [5]) ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν κτηνῶν, καὶ περ

---

[1]) Exstat hoc fragmentum cap. V. Philocal. pag. 27.– 30. — Verba μετὰ ταῦτα in utraque Philocal. edition nec non Huet. editione verbo ἐπάγει adjiciuntur, R. mir recte ad seqq. retulit.

[2]) Prov. X, 19.

[3]) πολυλογεῖν ἐστιν — πολλά. Haec desunt in Cod Reg., sed restituuntur e Cod. Thuano. Tarin. — Ceterun Tar. πολλάκις affert e Cod. Thuano pro πολλά. R. d verbis πολυλογεῖν ἐστιν nihil disserit, H. eadem in text habet, reliqua κἂν — πολλά margini adjecit.

[4]) I Reg. IV, 32. 33. (III Reg.), ubi ὑπὲρ τῶν ξύ λων legitur.

[5]) τοῦ τοίχου. H. et R. τοίχου, sed Cod. Thua teste Tarino et loc. laudat. τοῦ τοίχου.

τῶν πετεινῶν, καὶ περὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ περὶ[1]) τῶν ἰχθύων.“ Πῶς γὰρ δύναται διδασκαλίαν ἀνύειν τις χωρὶς τῆς ἁπλούστερον νοουμένης πολυλογίας, καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας φασκούσης τοῖς ἀπολλυμένοις· „ἐξέτεινον[2]) λόγους, καὶ οὐ προσείχετε;“ Ὁ δὲ Παῦλος φαίνεται διατελῶν ἕωθεν μέχρι μεσονυκτίου ἐν τῷ διδάσκειν, ὅτε καὶ Εὔτυχος[3]) καταφερόμενος ὕπνῳ καταπεσὼν ἐτάραξε τοὺς ἀκούοντας ὡς τεθνηκώς. Εἰ τοίνυν ἀληθὲς τό· „ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν“ ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ μὴ ἡμαρτηκέναι πολλὰ περὶ τῶν προειρημένων τὸν Σολομῶντα ἀπαγγείλαντα, μηδὲ τὸν Παῦλον παρατείναντα μέχρι μεσονυκτίου, ζητητέον, τίς ἡ πολυλογία, κἀκεῖθεν μεταβατέον ἐπὶ τὸ ἰδεῖν, τίνα τὰ πολλὰ βιβλία. Ὁ πᾶς[4]) δὴ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, οὐ πολυλογία ἐστὶν, οὐ λόγοι· λόγος γὰρ εἷς συνεστὼς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων, ὧν ἕκαστον θεώρημα μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου λόγου. Οἱ δὲ ἔξω τούτου ἀπαγγελλόμενοι[5]) περιέχειν διέξοδον καὶ ἐπαγγελίαν ὁποίαν δήποτε, εἰ καὶ ὡς περὶ ἀληθείας εἰσὶ λόγοι, καὶ παραδοξότερόν γε ἐρῶ, οὐδεὶς αὐτῶν

---

[1]) H. in textu περὶ ἰχθύων, ad marg.: „scribe περὶ ἰχθυιδίων.“

[2]) Prov. I, 24.

[3]) Act. XX, 7—9.

[4]) Ὁ πᾶς δὴ τοῦ θεοῦ λόγος κ. τ. λ. Eadem habebat Petavianus ille Cod. Holmiensis, quae repraesentavit Tarinus, ea nimirum: λόγον ἐνταῦθα τοῦ θεοῦ οὐ τὸν οὐσιώδη νοήσεις, ἀμερὴς γὰρ ἐκεῖνος, ᾗ θεός· ἀλλὰ τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐκ ποικίλων θεωρημάτων συγκείμενον, ὃ καὶ αὐτὸς τῷ πρώτῳ ὁμωνύμως (Petav. ὁμώνυμος) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λέγεται. Eadem quoque ad oram suae interpretationis Genebrardus exhibuit Latine. Huet. — *Ceterum utraque ed. Philocal.*, H. et R. δή, *Cod. Thuan. teste Tarino δέ.*

[5]) *R. ἐπαγγελλόμενοι.*

λόγος, ἀλλ᾽ ἕκαστοι λόγοι. Οὐδαμοῦ γὰρ ἡ μονάς, καὶ οὐδαμοῦ τὸ σύμφωνον καὶ ἕν, ἀλλὰ παρὰ τὸ διεσπᾶσθαι καὶ μάχεσθαι τὸ ἓν ἀπ᾽ ἐκείνων ἀπώλετο, καὶ γεγόνασιν ἀριθμοὶ, καὶ τάχα ἀριθμοὶ ἄπειροι· ὥστε κατὰ τοῦτ᾽ ἂν ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ὁ φθεγγόμενος ὃ δήποτε[1]) τῆς θεοσεβείας ἀλλότριον πολυλογεῖ, ὁ δὲ λέγων τὰ τῆς ἀληθείας, κἂν εἴπῃ τὰ πάντα ὡς μηδὲν παραλιπεῖν, ἕνα ἀεὶ λέγει λόγον, καὶ οὐ πολυλογοῦσιν οἱ ἅγιοι τοῦ σκοποῦ τοῦ κατὰ τὸν ἕνα ἐχόμενοι λόγον. Εἰ τοίνυν ἡ πολυλογία ἐκ τῶν δογμάτων κρίνεται, καὶ οὐκ ἐκ τῆς τῶν πολλῶν λέξεων ἀπαγγελίας, ὅρα, εἰ οὕτω δυνάμεθα ἓν βιβλίον τὰ πάντα ἅγια εἰπεῖν, πολλὰ δὲ τὰ ἔξω τούτων. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ μαρτυρίου μοι δεῖ τοῦ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἐπίσκεψαι, εἰ πληκτικώτατα δύναμαι τοῦτο παραστῆσαι κατασκευάσας, ὅτι περὶ Χριστοῦ καθ᾽ ἡμᾶς οὐκ ἐν ἑνὶ γέγραπται βιβλίῳ, κοινότερον ἡμῶν τὰ βιβλία νοούντων. Γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ· εἴρηται δὲ καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν προφητῶν, καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς, καὶ ἁπαξαπλῶς, ὥς φησιν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ἐφ᾽ ἃς ἀναπέμπων ἡμᾶς φησιν· „ἐρευνᾶτε[2]) τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. Καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ.“ Εἰ τοίνυν ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ τὰς γραφὰς ὡς μαρτυρούσας περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἐπὶ τήνδε μὲν πέμπει, ἐπὶ τήνδε δὲ οὒ, ἀλλ᾽ ἐπὶ πάσας τὰς ἀπαγγελλούσας περὶ αὐτοῦ, ἅστινας ἐν τοῖς ψαλμοῖς κεφαλίδα ὀνομάζει βιβλίου, λέγων· „ἐν κεφαλίδι[3]) βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ.“ Ὁ γὰρ ἁπλῶς θέλων ἐκλαβεῖν τό· „ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ·“

---

[1]) H. solus φθεγγόμενος δήποτε. Idem paulo ante in textu ὑμᾶς εἰπεῖν, recte tamen ad marg.: „scribas ἡμᾶς etc.“

[2]) Ev. Joann. V, 39.

[3]) Psalm. XL, 7.

ἐπὶ εἴδου δήποτε ἑνὸς τῶν περιεχόντων τὰ[1]) περὶ αὐτοῦ, ἀπαγγελλέτω τίνι λόγῳ τήνδε τὴν βίβλον ἑτέρας προκρίνει. Ἵνα γὰρ μὴ ὑπολαμβάνῃ τις, ἐπ' αὐτὴν τὴν[2]) τῶν ψαλμῶν βίβλον ἀναφέρειν ἡμᾶς τὸν λόγον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐχρῆν εἰρῆσθαι· ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ γέγραπται περὶ ἐμοῦ. Νῦν δέ φησι πάντα μίαν κεφαλίδα, τῷ ἀνακεφαλαιοῦσθαι τὸν περὶ αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐληλυθότα λόγον εἰς ἕν. Τί δὲ καὶ τὸ βιβλίον[3]) [illegible] γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ κατεσφραγισμένον, ὅπερ οὐδεὶς ἠδύνατο ἀναγνῶναι, καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαβὶδ ὁ ἔχων[4]) τὴν κλεῖν τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει; Ἡ γὰρ πᾶσα γραφή ἐστιν ἡ δηλουμένη διὰ τῆς βίβλου, ἔμπροσθεν μὲν γεγραμμένη διὰ τὴν πρόχειρον αὐτῆς ἐκδοχὴν, ὄπισθεν δὲ διὰ τὴν ἀνακεχωρηκυῖαν καὶ πνευματικήν. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, εἰ δύναται ἀποδεικτικὸν τοῦ τὰ ἅγια μίαν τυγχάνειν βίβλον, τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα πολλὰς, τῷ[5]) ἐπὶ μὲν τῶν ζώντων μίαν εἶναι τὴν βίβλον, ἀφ' ἧς ἀπαλείφονται οἱ ἀνάξιοι αὐτῆς γεγενημένοι,[6]) ὡς γέγραπται· „ἐξαλειφθήτωσαν[7]) ἐκ βίβλου ζώντων“ ἐπὶ δὲ τῶν κρίσει ὑποκειμένων βίβλους φέρεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ Δανιήλ· „κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν.“ Τῷ δὲ ἑνικῷ τῆς θείας

---

[1]) τὰ περὶ αὐτοῦ. Haec desunt in vulgato Philocaliae textu (item in ed. Huet.) sed restituuntur e Mss. R.

[2]) H. solus τήν omisit.

[3]) Apocal. V, 1.—5., ubi ἔσωθεν pro ἔμπροσθεν legitur.

[4]) Apocal. III., 7.

[5]) τῷ. R. solus minus recte τό.

[6]) Ita Cod. Thuan. teste Tarino, Reg. (quem H. in textu sequitur) teste R. γενόμενοι.

[7]) Psalm. LXIX, 28. — Dan. VII, 10.

βίβλου καὶ Μωσῆς μαρτυρεῖ, λέγων· „εἰ μὲν [1]) ἀφῆς τῷ λαῷ τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας.“ Ἐγὼ καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ οὕτως ἐκλαμβάνω. Οὐ γὰρ ἴδιον τῆς τούτου προφητείας τὸ εἶναι τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου ἐσφραγισμένους, μήτε ὑπὸ τοῦ μὴ ἐπισταμένου γράμματα ἀναγινωσκομένους, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτὸν γράμματα, μήτε ὑπὸ τοῦ ἐπισταμένου, διὰ τὸ ἐσφραγίσθαι τὴν βίβλον. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπὶ πάσης γραφῆς ἀληθεύεται, δεομένης τοῦ κλείσαντος λόγου ἀνοίξοντος· „οὗτος [2]) γὰρ κλείσει καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει·“ καὶ ἐπὰν ἀνοίξῃ, οὐκέτι οὐδεὶς ἀπορίαν δύναται τῇ ἀπ' αὐτοῦ σαφηνείᾳ προςενεγκεῖν. Διὰ τοῦτο λέγεται· ὅτι ἀνοίξει καὶ οὐδεὶς κλείσει.“ Τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εἰρημένης βίβλου παρὰ τῷ Ἰεζεκιὴλ ἐκλαμβάνω, ἐν ᾗ „ἐγέγραπτο [3]). θρῆνος καὶ μέλος καὶ οὐαί.“ Πᾶσα γὰρ βίβλος περιέχει τὸ τῶν ἀπολλυμένων οὐαί, καὶ τὸ περὶ τῶν σωζομένων μέλος καὶ τὸν περὶ τῶν μεταξὺ θρῆνον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσθίων Ἰωάννης μίαν κεφαλίδα, ἐν ᾗ γέγραπται τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὄπισθεν, τὴν πᾶσαν νενόηκε γραφήν, ὡς βίβλον μίαν ἡδίστην κατὰ τὰς ἀρχὰς νοουμένην, ὅτε τις αὐτὴν μασᾶται, πικρὰν δὲ τῇ ἑκάστου τῶν ἐγνωκότων συναισθήσει τῇ περὶ ἑαυτοῦ [4]) ἀναφαινομένην. Ἔτι προσθήσω εἰς τὴν τούτου ἀπόδειξιν ῥητὸν ἀποστολικὸν μὴ νενοημένον ὑπὸ τῶν τοῦ Μαρκίωνος, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετούντων τὰ εὐαγγέλια· τὸ γὰρ τὸν Ἀπόστολον λέγειν· „κατὰ [5]) τὸ εὐαγγέλιόν μου ἐν Χριστῷ

---

[1]) Exod. XXXII, 32., ubi LXX viri exhibent ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν et ἐκ τῆς βίβλου σου.

[2]) Jes. XXII, 22. — In seqq. R. in textu ἐπὰν ἀνοίξῃ, in notis: „Ita Mss., Tarin. vero in textu ἀνοίξει.“ — H. in textu ἀνοίξει ad marg. „scribas ἀνοίξῃ.“

[3]) Ezech. II, 10. H. et R. Ἰεζεχιήλ.

[4]) Utraque Philocal. edit. atq. Huet. αὐτοῦ, R. ἑαυτοῦ.

[5]) Rom. II, 16., ubi διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ legitur.

γραφοῦ“ καὶ μὴ φάσκων „εὐαγγέλια,“ ἐκεῖνα ἐφιστάντες φασὶν, οὐκ ἂν πλειόνων ὄντων εὐαγγελίων τὸν ἀπόστολον ἑνικῶς „τὸ εὐαγγέλιον“ εἰρηκέναι, οὐ συνιέντες, ὅτι ὡς εἷς ἐστιν, ὃν εὐαγγελίζονται πλείονες, οὕτως ἓν ἐστι τῇ δυνάμει τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐαγγέλιον ἀναγεγραμμένον. Καὶ τὸ ἀληθῶς διὰ τεσσάρων ἕν ἐστιν εὐαγγέλιον. Εἰ τοίνυν ταῦτα πεῖσαι ἡμᾶς [1]) δύναται, τί ποτέ ἐστι τὸ ἓν βιβλίον, καὶ τί τὰ πολλά, νῦν μᾶλλον φροντίζω οὐ διὰ τὸ πλῆθος τῶν γραφομένων, ἀλλὰ διὰ τὴν δύναμιν τῶν νοουμένων, μήποτε περιπέσω τῷ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν, ἐάν τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀλήθειαν ἐκθῶμαι, κἂν ἐν ἑνὶ τῶν γραφομένων· ἐκεῖ γὰρ ἔσομαι γράψας βιβλία πολλά. Καὶ νῦν δὲ προφάσει γνώσεως ἐπανισταμένων τῶν ἑτεροδόξων τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ [2]) ἐκκλησίᾳ, καὶ πολυβίβλους συντάξεις φερόντων, ἐπαγγελλομένας διήγησιν τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων, ἐὰν σιωπήσωμεν μὴ παρατιθέντες αὐτοῖς τὰ ὑγιῆ καὶ ἀληθῆ δόγματα, ἐπικρατήσουσι τῶν λίχνων ψυχῶν, ἀπορίᾳ τροφῆς σωτηρίου ἐπὶ τὰ ἀπηγορευμένα σπευδουσῶν καὶ ἀληθῶς ἀκάθαρτα καὶ βδελυκτὰ βρώματα. [3]) Διόπερ ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι, τὸν δυνάμενον πρεσβεύειν ὑπὲρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου ἀπαραχαράκτως, καὶ ἐλέγχειν τοὺς τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν μεταχειριζομένους, ἵστασθαι κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀναπλασμάτων ἀντιπαραβάλλοντα τὸ ὕψος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, πεπληρωμένου [4]) συμφωνίας δογμάτων κοινῶν τῇ κα-

---

[1]) Ita R. in textu, H. ad marg., R. in notis: „Mss. ἡμᾶς, Tarin. (H. in textu) ὑμᾶς.“

[2]) Mss. θεοῦ, Tarin. (H. in textu) Χριστοῦ. R. — H. ad marg.: „scribas θεοῦ.“

[3]) Ita Tarin., H. et R. in textu. H. ad marg.: „scribas δόγματα, R. *nullo jure in notis*: „forte legendum βρώματα.“

[4]) *Ita Tarin. et Huet. in textu*, R. in textu πεπλη-

λουμένῃ παλαιᾷ πρὸς τὴν ὀνομαζομένην καινὴν δια-
κην. Αὐτὸς γοῦν ἀπορίᾳ τῶν πρεσβευόντων τὰ κρ
τονα, μὴ φέρων τὴν ἄλογον καὶ ἰδιωτικὴν πίστιν
τὴν πρὸς τὸν κύριον[1]) ἀγάπην ἐπεδεδώκεις ποτὲ σαι
λόγοις, ὧν ὕστερον, τῇ δεδομένῃ σοι συνέσει καταχ
σάμενος εἰς δέον, καταγνοὺς ἀπέστης. Ταῦτα δέ φ
κατὰ τὸ φαινόμενόν μοι ἀπολογούμενος περὶ τῶν
ναμένων λέγειν καὶ γράφειν, περὶ δὲ ἐμαυτοῦ ἀπι
γούμενος, μὴ ἄρα οὐ τοιαύτης ὢν ἕξεως, ὁποίαν ἐχ
τὸν παρὰ θεοῦ ἱκανούμενον διάκονον τῆς καινῆς ὁ
θήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, τολμηρότε
ἐμαυτὸν τῷ ὑπαγορεύειν ἐπιδίδωμι.

ρωμένον, in notis: „ita Mss." Huet. ad marg. „scr
πεπληρωμένον."

[1]) κύριον. H. et R. in textu Ἰησοῦν, H. ad ma
„scribas κύριον." Cod. Thuan. teste Tarino κύριον.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ϛ.'

---

1. Πᾶσα μὲν οἰκία, ὡς ἔνι μάλιστα στεῤῥότατα κατασκευασθησομένη, ἐν εὐδίᾳ καὶ νηνεμίᾳ οἰκοδομεῖται, ἵνα μὴ ἐμποδίζηται τὴν δέουσαν πῆξιν ἀναλαβεῖν· ὅπως δύνηται καὶ τοιαύτη γενέσθαι, ὥστε ὑπομεῖναι πλημμύρας ὁρμὴν, καὶ πρόσρηξιν ποταμοῦ, καὶ ὅσα φιλεῖ, χειμῶνος συμβαίνοντος, ἐλέγχειν μὲν τὰ σαθρὰ τῶν οἰκοδομημάτων, δεικνύναι δὲ τὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν εἰληφότα τῶν κατασκευασμάτων. Ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων δεκτικὴ, λογικὴ ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ ἢ γράμμασιν οἰκοδομὴ, τότε μάλιστα οἰκοδομεῖται, καλῶς συνοικοδομοῦντος τῷ προθεμένῳ τὸ ἄριστον τοῦτο ἔργον ἐπιτελεῖν τοῦ θεοῦ, ἐπὰν γαληνιάζῃ τῇ ὑπερεχούσῃ πάντα νοῦν εἰρήνῃ χρωμένη ἡ ψυχὴ, πάσης ταραχῆς ἀλλοτριουμένη καὶ οὐδαμῶς κυματουμένη. Ταῦτα δή μοι δοκοῦσιν ἀκριβῶς κατανενοηκότες οἱ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος ὑπηρέται, καὶ οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διάκονοι ἀξίους ἑαυτοὺς παρειληφέναι, τοῦ λαβεῖν τὴν ἐν κρυπτῷ εἰρήνην ἀπὸ τοῦ ἀεὶ τοῖς ἀξίοις διδόντος αὐτὴν, τοῦ εἰρηκότος· „εἰρή-

νην[1]) ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην κἀγὼ δίδωμι ὑμῖν." Ἐπισκόπησον δή, μήποτε τοιοῦτόν τι αἰνίττεται περὶ τὸν Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα ἡ[2]) περὶ τοῦ ναοῦ ἱστορία. Δαβὶδ μὲν γὰρ πολέμους κυρίου πολεμῶν, καὶ πρὸς πλείονας ἱστάμενος ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Ἰσραήλ, θέλων οἰκοδομῆσαι ναὸν τῷ θεῷ, ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ Ναθὰν κωλύεται, λέγοντος πρὸς αὐτόν· „οὐκ[3]) οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων σύ·" Σολομῶν[4]) δὲ ὄναρ τὸν θεὸν ἰδών, καὶ ὄναρ τὴν σοφίαν λαβών, — ἐτηρεῖτο γὰρ τὸ ὕπαρ τῷ λέγοντι· „ἰδού, πλεῖον Σολομῶντος ὧδε·" — ἐν βαθυτάτῃ γενόμενος εἰρήνῃ, ὡς ἀναπαύεσθαι τότε ἕκαστον ὑποκάτω[5]) τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰρήνης ἐπώνυμος τυγχάνων, Σολομῶν γὰρ ἑρμηνεύεται εἰρηνικὸς —, διὰ τὴν εἰρήνην σχολάζει τὸν διαβόητον οἰκοδομῆσαι ναὸν τῷ θεῷ. Καὶ κατὰ τοὺς Ἔσδρα[6]) χρόνους, ὅτε νικᾷ ἡ ἀλήθεια τὸν οἶνον, καὶ τὸν ἐχθρὸν βασιλέα, καὶ τὰς γυναῖκας,

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 27., ubi sub finem haec leguntur: οὐ — δίδωσιν, ἐγώ κ. τ. λ.

[2]) In edit. Huet. ἡ desideratur.

[3]) I Chron. XXII, 8. 9. — XXVIII, 3., ubi pro ὅτι σύ leguntur ὅτι αἵματα πολλά et ὅτι αἷμα ἐξέχεας. — Ceter. H. et R. Νάθαν.

[4]) Σολομῶν, neque vero Σολομών H. et R. — II Chron. I, 7. 10. 12. — Matth. XII, 42. Luc. XI, 31., ubi Σολομῶνος legitur.

[5]) Mich. IV, 4. I Maccab. XIV, 12. — I Chron. XXII, 9.

[6]) κατὰ τοὺς Ἔσδρα χρόνους. Ita legitur in Cod. Bodlej. nec non Barber. Corruptus est locus in Cod. Reg. R. — H. in textu κατὰ τοὺς * αδὲ χρόνους, in notis „Ferrar. legit κατὰ τ. Ἔσδρα χρόνους." — III Esr. IV, 37. 41. 47. seqq.

ἐποικοδομεῖται ὁ ναὸς τῷ θεῷ. Ταῦτα δ' ἡμῖν ἀπολογουμένοις πρὸς σὲ, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, εἴρηται, ἐπεὶ τὸν εὐαγγελικὸν πύργον[1]) κατὰ τὴν ἁγίαν σου προτροπὴν ἐν γράμμασιν οἰκοδομῆσαι θελήσαντες ἐψηφίσαμεν μὲν καθίσαντες τὴν δαπάνην, εἰ ἔχομεν τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν, ἵνα μὴ ἐμπαιζώμεθα[2]) ὑπὸ τῶν θεωρούντων καταβαλλόμενοι, ἐκτελέσαι δὲ τὸ ἔργον μὴ δεδυνημένοι. Ψηφίσαντες δὲ ἕτοιμα μὲν τὰ εἰς ἀπαρτισμὸν τῆς οἰκοδομῆς ἡμῖν παρόντα οὐ κατειλήφαμεν, τῷ θεῷ δὲ πεπιστεύκαμεν τῷ πλουτίζοντι ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, ὅτι ἀγωνιζομένους ἡμᾶς αὐτοὺς τηρεῖν τοὺς πνευματικοὺς νόμους πλουτίζει, καὶ ἐκ τῶν ἐπιχορηγουμένων ὑπ' αὐτοῦ προκόπτοντες ἐν τῷ οἰκοδομεῖν φθάσομεν καὶ ἐπὶ τὴν στεφάνην τοῦ οἰκοδομήματος, κωλύουσαν πίπτειν τὸν ἀνεληλυθότα ἐπὶ τὸ δῶμα τοῦ λόγου. ἀπὸ μόνων τῶν ἐστερημένων τῆς στεφάνης πιπτόντων τῶν πίπτοντων διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν οἰκοδομημάτων, φόνων αἰτίων τοῖς ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι καὶ πτωμάτων γινομένων. Καὶ μέχρι γε τοῦ πέμπτου τόμου, εἰ καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν χειμὼν ἀντιπράττειν ἐδόκει, τὰ διδόμενα ὑπηγορεύσαμεν, ἐπιτιμῶντος τοῖς ἀνέμοις καὶ τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἐκ τοῦ δὲ ἐπιπεσόντος προεληλυθότες ἐξεληλύθαμεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ῥυσαμένου ἡμᾶς τοῦ θεοῦ τοῦ ἐξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς. Ἔπειτα[3])

---

[1]) Luc. XIV, 28—30. — Καθίσαντες. H. et R. in textu καθεσθέντες, R. in notis: „sic habent Codd. Reg. et Barber., Bodlej. autem καταθέντες, pro quo in marg. habet καθίσαντες, et ita legendum ex Luc. XIV, 28."

[2]) H. et R. in textu ἐμποδιζώμεθα, H. ad marg.: scribas, R. in notis: lege ἐμπαιζώμεθα. Vide Luc. XIV, 29.

[3]) H. in textu ἐπὶ τά τοῦ κ. τ. λ., ad marg.: „scrib. ἔπειτα. Ferrar."

τοῦ ἐχθροῦ πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσαμ
τῶν καινῶν αὐτοῦ γραμμάτων, τῶν ἀληθῶς
τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ
τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος, στῆναι μ
πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος, καὶ τη
ἡγεμονικὸν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ ἐξισχύ
χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπεισαγαγεῖν, ἤπερ
πρὶν γαλήνην τὴν διάνοιαν λαβεῖν, συνάπτει
τῆς γραφῆς. Καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυγράφοι
ρόντες τοῦ ἔχεσθαι τῶν ὑπαγορεύσεων ἐκώλυ
δ' ὅτε τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλὰ, σ
θεοῦ, βέλη ἤμβλυνται, καὶ ἐνεθισθεῖσα ἡμῶ
τοῖς συμβεβηκόσι διὰ τὸν οὐράνιον λόγον, φέ
βιάζεται τὰς γεγενημένας ἐπιβουλὰς, ὥσπερ
εὐδίας λαβόμενοι οὐκέτι ὑπερτιθέμενοι ὑπαγο
ἀκόλουθα βουλόμεθα, θεὸν διδάσκαλον ὑπηχ
τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν παρεῖναι εὐχόμ
τέλος λάβῃ ἡ τῆς κατὰ Ἰωάννου διηγήσεως τ
γελίου οἰκοδομή. Γένοιτο δ' ὁ θεὸς ἐπήκοος
εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυνηθῆναι τὸ σῶμα
λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης περιστάσεως,
τοῦ εἱρμοῦ τῆς γραφῆς ὁποιανδήποτε ἐνερ
δυναμένης. Ἴσθι δὲ, ὅτι ἀπὸ πολλῆς προθυ
τέραν ταύτην ἀρχὴν ποιοῦμαι ἕκτου τόμου,
προϋπαγορευθέντα ἡμῖν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ
ὅπως μὴ ἐκκομίσθαι. Βέλτιον γὰρ ἡγησάμ
τοῦ μὴ ἀπράκτως μοι τοῦδε τοῦ ἔργου παρελ
τοῦτον τὸν χρόνον ἤδη τῶν λοιπῶν ἄρξασθαι
μετ' ἀδήλῳ τῷ εὑρεθήσεσθαι τὰ προϋπαγ
ἡμῖν ἀναμένων, κέρδος οὐκ ὀλίγον ἀπολέσα
μεταξὺ ἡμερῶν. Καὶ ταῦτα μὲν αὐτάρκως[1])
μιάσθω, ἤδη δὲ καὶ τῆς λέξεως ἐχώμεθα.

---

[1]) Cod. Bodlej. αὐτάρκως, Reg. (Huet.) αὐ

ὕτη[1]) ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου."
ἀναγεγραμμένη Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ
μαρτυρία, τῆς προτέρας ἀρξαμένης ἀπὸ
ν, ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος·"
ἰς τό· „ὁ μονογενὴς υἱὸς[2]) τοῦ θεοῦ, ὁ
λπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο."
ὁ Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει· „οὐδεὶς τὸν
ὑποτε·" καὶ τὰ ἑξῆς φάσκων „„εἰρῆσθαι
Βαπτιστοῦ[3]) ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μαθητοῦ.""
' αὐτὸν τό· „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
άβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ
έως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ
ἐγένετο·" ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ εἴρηται,
θον, τὸν ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χρι-
καὶ χάριν δευτέραν ἐπὶ προτέρας χάριτος,
διὰ Μωσέως μὲν δεδόσθαι τὸν νόμον,
ι τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γε-
ἀπὸ τοῦ πληρώματος εἰς αὐτὸν ἐληλυ-
αι, πῶς „θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε,"
ονογενῆ εἰς τὸν κόλπον ὄντα τοῦ πα-
ησιν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πληρώ-
παραδεδωκέναι; Οὐ γὰρ νῦν πρῶτον
ὤν[4]) εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός·" ὡς
ιδείου πρότερον γεγενημένου λαβεῖν, ἃ

ın. I, 19. — 15. 18. — 16. 17.
Bodlej., edit. Huet. υἱὸς θεὸς ὁ ὤν, εἰς
Cfr. pag. 154. not. 3.
in textu primum μαθητοῦ, deinde βα-
amen in notis: „lege etc."
Deest in edit. Huet., sed suppletur e Cod.

; habet in marg. Cod. Barber., male au-
ὺς οὐδέν. R. — Huet. in notis: „Ferrar.
· οὐδενός."

τοῖς[1]) ἀποστόλοις διηγήσατο, εἴγε πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ὢν διδάσκει ἡμᾶς, τὸν Ἀβραὰμ ἠγαλλιᾶσθαι, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, καὶ ἐν χαρᾷ γεγονέναι. Καὶ τό· „ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν“ καὶ τό· „χάριν ἀντὶ χάριτος·“ ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰρήκαμεν, δηλοῖ καὶ τοὺς προφήτας ἀπὸ τοῦ πληρώματος Χριστοῦ τὴν δωρεὰν κεχωρηκέναι, καὶ τὴν δευτέραν χάριν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτοὺς εἰληφέναι· ἐφθάκεισαν γὰρ κἀκεῖνοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος χειραγωγούμενοι μετὰ τὴν ἐν τοῖς τύποις εἰσαγωγὴν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας θέαν. Διόπερ οὐ πάντες οἱ προφῆται, ἀλλὰ πολλοὶ ἐπεθύμησαν[2]) ἰδεῖν ἃ οἱ ἀπόστολοι ἔβλεπον. Εἰ γὰρ ἦν προφητῶν διαφορὰ, οἱ τετελειωμένοι καὶ διαφέροντες οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἶδον οἱ ἀπόστολοι, τεθεωρήκασι γὰρ αὐτά· οἱ δὲ μὴ φθάσαντες ὁμοίως τούτοις εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τοῦ λόγου, ἐν ὀρέξει γεγόνασι τῶν τοῖς ἀποστόλοις διὰ Χριστοῦ ἐγνωσμένων. Τὸ γὰρ Ἰδεῖν ἡμεῖς οὐ σωματικῶς εἰρῆσθαι ἐξειλήφαμεν, καὶ τὸ Ἀκοῦσαι πνευματικῶς ἀπαγγελλόμενον νενοήκαμεν, μόνου τοῦ ὦτα κτησαμένου ἀκούειν παρεσκευασμένου τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ· ὅπερ οὐ πάνυ ἀθρόως γίνεται. Ἔτι δὲ περὶ τοῦ· τοὺς πρὸ τῆς σωματικῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ ἁγίους πλέον τι τῶν πολλῶν τῶν πιστευόντων ἐσχηκότας τὰ τῆς θειότητος μυστήρια κατανενοηκέναι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ διδάσκοντος αὐτοὺς καὶ πρὶν γένηται σάρξ, — ἀεὶ γὰρ εἰργάζετο μιμητὴς τοῦ πατρὸς ὤν, περὶ οὗ λέγει· „ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται“ —, ἔστιν ἀπολογίσασθαι καὶ ἀπὸ τούτων τῶν λέξεων· φησί που πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους ἀπιστοῦντας τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ· „οὐκ ἀνέγνωτε[3])

---

[1]) Cod. Bodlej. ἃ τοῖς, Huet. ὑπὸ τοῖς. R. — Ev. Joann. VIII, 56. 58.

[2]) Matth. XIII, 17. — Ev. Joann. V, 17.

[3]) Marc. XII, 26. 27. coll. Exod. III, 6. et pag. 68. not. 5.

εἰρηθὲν ἐπὶ τῆς βάτου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ,
καὶ θεὸς Ἰσαάκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ; Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι
νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων." Εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἐπαι-
σχύνεται θεὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων καλεῖσθαι, καὶ ἐν
ἁγίων ὑπὸ Χριστοῦ καταριθμοῦνται, υἱοί τε τοῦ Ἀβραὰμ
ὄντες[1]) εἰσὶν οἱ πιστεύοντες, — ἐπεὶ ἐνευλογοῦνται
ἐν αὐτῷ Ἀβραὰμ πάντα τὰ ἔθνη, πατρὶ τῶν ἐθνῶν
ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθειμένῳ —, διστάζομεν παραδέξασθαι,
γινώσκοντας τοὺς ζῶντας τὰ τῶν ζώντων μαθήματα, μα-
θητεύοντας Χριστῷ τῷ πρὸ Ἑωσφόρου[2]) γεγενημένῳ
ἐν γίγνεται σάρξ; Διὰ τοῦτο δὲ ἔζων, ἐπεὶ μετεῖχον
τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ εἰμι ἡ ζωή·" καὶ ἐχώρουν ὡς τηλι-
κοῦτοι κληρονόμοι ἐπαγγελιῶν ἐπιφάνειαν οὐ μόνον
ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ τάχα ὁρῶντες
τὴν εἰκόνα[3]) τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἐπεὶ ὁ ἑωρακὼς
τὸν υἱὸν ἑώρακε τὸν πατέρα, ἀναγεγραμμένοι εἰσὶ θεὸν
ἑωρακότες καὶ θεοῦ λόγων θεοπρεπῶς ἀκηκοότες ἑωρα-
κέναι θεὸν, καὶ ἀκηκοέναι αὐτοῦ. Ἐγὼ δ' οἶμαι, ὅτι
οἱ τελείως καὶ γνησίως υἱοὶ τοῦ Ἀβραάμ, τῶν πνευμα-
τικῶν νοουμένων πράξεων αὐτοῦ εἰσιν υἱοί, καὶ τῆς
παραδοθείσης αὐτῷ γνώσεως, τῶν ἐκείνῳ γνωσθέντων
καὶ πραχθέντων ἐγγινομένων τοῖς χρηματίζουσιν υἱοῖς
τοῦ Πατριάρχου, καθὰ διδάσκει τοὺς ἔχοντας ὦτα, λέ-
γων „εἰ τέκνα[4]) τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ
ποιεῖτε." Καὶ εἰ· „σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ ἰδίου στό-
ματος, ἐπὶ δὲ χείλεσι φορέσει[5]) ἐπιγνωμοσύνην"
ἀναγκαῖον ἤτοι προπετῶς ἀποφήνασθαί τινα περὶ προ-
φητῶν, ὡς οὐ σοφῶν, εἰ μὴ νενοήκασι τὰ ἀπὸ τοῦ

---

1) Rom. IV, 11. — Genes. XVII, 4. XXII, 18. XXVI, 5. Rom. IV, 17.
2) Psalm. CX, 3. — Ev. Joann. XI, 25.
3) Coloss. I, 15. — Ev. Joann. XIV, 19.
4) Ev. Joann. VIII, 39. — Prov. XVI, 23.
5) Reinecc. l. l. et R. φορέσει, H. male φηρίσει.

ἰδίου στόματος, ἢ τὸ εὔφημον καὶ ἀληθὲς παραδεξαμένους, ὅτι ἦσαν οἱ προφῆται σοφοὶ, ὁμολογεῖν νενοηκέναι αὐτοὺς τὰ [1]) ἀπὸ ἰδίου στόματος, καὶ ἐπὶ τοῖς χείλεσι πεφορεκέναι τὴν ἐπιγνωμοσύνην· καὶ δῆλον, ὅτι Μωσῆς ἑώρα τῷ νοῒ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου, καὶ τὰς κατὰ ἀναγωγὴν ἀλληγορίας τῶν ἀναγεγραμμένων παρ' αὐτῷ ἱστοριῶν. Ἰησοῦς [2]) δὲ τὴν ἀληθῆ κληροδοσίαν γενομένην μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν εἴκοσι καὶ ἐννέα βασιλέων συνίει, μᾶλλον ἡμῶν δυνάμενος συνορᾷν, τίνων ἀληθῶν σκιαὶ ἐτύγχανον τὰ δι' αὐτοῦ ἐπιτελούμενα. Δῆλον δ' ὅτι καὶ Ἡσαΐας τὸ μυστήριον ἑώρα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθεζομένου, καὶ τῶν δύο Σεραφὶμ, καὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, τοῦ τε θυσιαστηρίου καὶ τῆς λαβίδος, καὶ τῆς ἐπικαλύψεως τοῦ προσώπου καὶ τῶν ποδῶν, γινομένης ὑπὸ τῶν Σεραφίμ. Ἰεζεκιὴλ δὲ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν στερέωμα, καὶ τῶν ἐπικαθεζομένων τῷ θρόνῳ, ὧν τί ἂν εἴη ἐνδοξότερον καὶ ὑψηλότερον; Καὶ ἵνα μὴ καθὲν λέγων ἐπὶ πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, βουλόμενος κατασκευάζειν οὐκ ἔλαττον τῶν τοῖς ἀποστόλοις ἀπὸ Χριστοῦ ἀποκαλυφθέντων ἐγνωκέναι τοὺς τετελειωμένους ἐν ταῖς προτέραις γενεαῖς, ἀποκαλύπτοντος αὐτοῖς τοῦ καὶ τοὺς ἀποστόλους διδάξαντος τὰ ἀπόῤῥητα τῆς θεοσεβείας μυστήρια, ἔτι [3]) ὀλίγα προσθεὶς κρίνειν τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείψω καὶ ὃ βούλονται περὶ τούτων σκοπεῖν. Φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος· „τῷ δὲ [4]) δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ

---

[1]) H. et R. τά omiserunt.

[2]) Jos. XII sqq. — Jes. VI, 1. 2. 6. — Ezech. I, 4 sqq.

[3]) Cod. Bodlej. ἔτι, Reg. (H. in textu) et Barber. ὅτι male R. — H. ad marg.: scribas ἔτι.

[4]) Rom. XVI, 25. 26. (XIV, 24. 25.), ubi verba καὶ τῆς — Χριστοῦ desiderantur.

οφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου
Χριστοῦ.“ Εἰ γὰρ διὰ γραφῶν προφη-
ιι σεσιωπημένον μυστήριον πεφανέρωται
ς, καὶ οἱ προφῆται ἐνόουν τὰ ἀπὸ ἰδίου
ὄντες σοφοὶ, τὰ πεφανερωμένα τοῖς
προφῆται ᾔδεσαν. Ἐπεὶ δὲ πολλοῖς
ιπτετο, διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος· „ἑτέ-
ὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων,
ύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ
πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα
ι Ὅρα δὲ, εἰ καὶ οὕτως[2]) οἷον ἀνθυ-
ν ἀνθυποφορὰν ὑπὸ τῶν μὴ παραδεχο-
ον, τὴν λέξιν ταύτην οὕτως ἐκλαβεῖν τὸ
νον, μήποτε διχῶς ἔστιν ἰδεῖν Ἀπο-
καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτε νοεῖται, καθ'
ὰν ᾖ τοῦτο προφητευόμενον, ὥστε καὶ
ὑτό· τότε γὰρ ἀποκαλύπτεται, ὅτε ἐπιτε-
ιενον. Τὸ τοίνυν „τὰ ἔθνη συγκληρο-
ωμα καὶ συμμέτοχα εἶναι τῆς ἐπαγγελίας
ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ γνώσει, τοῦ ἔσεσθαι τὰ
ινόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα, καὶ
καὶ διὰ τί, καὶ τίνα ὄντα, καὶ πῶς ξένα
τυγχάνοντα, καὶ ἀλλότρια τῆς ἐπαγγελίας
συμμέτοχα ὕστερον ἐσόμενα ᾔδεσαν οἱ
οκαλυφθέντος αὐτοῖς τούτου. Ἀλλ' οὐχ
ιῦσιν, οὐχ ὁρῶσι δὲ ἐπιτελούμενα τὰ προ-
ποκεκάλυπται τὰ ἐσόμενα, ὡς τοῖς ὑπ'
τὴν ἔκβασιν αὐτῶν· ὅπερ γέγονεν ἐπὶ
ν. Οὕτω γὰρ, ὡς οἶμαι, ἐνόουν τὰ πρά-

dd. Bodlej. et Barber., Reg. (H.) οὐ κα-
λ. — Ephes. III, 5. 6.
οὕτως οἷον κ. τ. λ. H. et R. in notis:
hiulcus, legendum fortasse εἰ οὕτως δὲ
ιένην κ. τ. λ.“ Cfr. prolegomena.

γματα οὐ μᾶλλον τῶν πατέρων καὶ προφητῶν, ἀληθεύεται δὲ περὶ αὐτῶν τό· „ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη, ὡς νῦν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ·" τῷ πρὸς τῷ[1]) νοεῖν αὐτοὺς τὰ μυστήρια, καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ πράγματος ἐπιτελουμένου κατανοεῖν. Δύναται δὲ καὶ τό· „πολλοὶ[2]) προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν·" τὴν ὁμοίαν ἔχειν διήγησιν, οἱονεὶ ἐπιθυμησάντων κἀκείνων ἰδεῖν οἰκονομούμενον τὸ μυστήριον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνσωματώσεως καὶ καταβάσεως ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτηρίου τοῖς πολλοῖς πάθους αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ παραδείγματος καὶ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐλαμβάνομεν· ἔστω τινὰ τῶν ἀποστόλων συνιέντα „τὰ ἄῤῥητα ῥήματα,[3]) ἃ οὐκ ἐξὸν ἄνθρωπον λαλῆσαι," μὴ ὀψόμενον τὴν παρὰ τοῖς πεπιστευκόσι κατηγγελμένην δευτέραν σωματικὴν Ἰησοῦ ἔνδοξον ἐπιδημίαν, ἐπιθυμεῖν αὐτὴν ὁρᾷν· ἕτερον δέ τινα[4]) οὐ μόνον τὰ αὐτὰ τῷ ἀποστόλῳ ἠκριβωκότα[5]) καὶ νενοηκότα, ἀλλὰ καὶ πολλῷ αὐτοῦ ἔλαττον ἀντεχόμενον τῆς θείας ἐλπίδος καταλαμβάνειν τὴν δευτέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἣν ἐπιτεθυμηκέτω μὲν κατὰ τὸ παράδειγμα ὁ Ἀπόστολος, μὴ τεθεωρηκέτω δέ. Οὐ ψεῦδος δὴ ἐροῦμεν, ὅτι οἶδε δύο, ἃ ἐπεθύμησεν[6]) ὁ Ἀπόστολος ἰδεῖν,

---

[1]) Huet. τῷ omisit.

[2]) Matth. XIII, 17., ubi ὑμεῖς deest ante βλέπετε.

[3]) II Cor. XII, 4., ubi ἀνθρώπῳ legitur.

[4]) ἕτερον δέ τινα. Ferrar.: „rursus sunto alii duo etc." videtur aliter legisse. H. et R. — Cfr. de hoc loco et seqq. prolegomena.

[5]) H. in notis: „adde οὐ ante ἠκριβωκότα, R. „legend. videtur οὐκ ἠκριβηκότα."

[6]) Sic recte habet Cod. Bodlej., in ed. H. deest ἅ. R. — H. in notis atque ad marg. „scrib. ἃ ἐπεθύμησεν."

ῖ καὶ ἀπόστολοι, τεθέανται, καὶ οὐ πάντως παρὰ τοῦτο συνετωτέρους αὐτοὺς ἢ μακαριωτέρους ἀνάγκη λέγειν τῶν ἀποστόλων· οὕτως οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους σοφωτέρους τῶν πατέρων ἢ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιπλεῖον δι᾽ ἀρετὴν ἀξιωθέντων ἐπιφανειῶν, καὶ ἐμφανειῶν θείων, καὶ ἀποκαλύψεων μυστηρίων μεγάλων.

3. Ἐπιπλέον δὲ διετρίψαμεν ἐξετάζοντες περὶ τούτων, ἐπὶ[1]) τῇ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν πολλοὶ σοφωτέρους τοὺς ἀποστόλους τῶν πατέρων καὶ τῶν προφητῶν λέγοντες, οἱ μὲν καὶ ἕτερον ἀναπεπλάκασι θεὸν μείζονα, οἱ δὲ μὴ τοῦτο τολμήσαντες, ὅσον ἐπὶ τῷ αὐτῶν λόγῳ, διὰ τὸ ἀβασάνιστον τῶν δογμάτων χρεωκοποῦσι τὴν δεδομένην τοῖς πατράσι καὶ τοῖς προφήταις ἀπὸ θεοῦ διὰ Χριστοῦ δωρεὰν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· εἰ δὲ τὰ πάντα, δηλονότι καὶ τὰ ἐκείνοις ἀποκαλυφθέντα καλὰ καὶ πεπραγμένα σύμβολα μυστηρίων θεοσεβείας ἁγίων. Ἐπειδὴ[2]) πάντη φράσσεσθαι δεῖ τοὺς γενναίους Χριστοῦ στρατιώτας ὑπὲρ ἀληθείας, οὐδαμοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν παρείσδυσιν[3]) ἐῶντας ἐγγενέσθαι τῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους πιθανότητι, φέρε καὶ ταῦτα σκοπήσωμεν. Τάχα γὰρ φήσουσι τὴν προτέραν Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἶναι· „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν·“ τὸ δέ· „ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος·“ καὶ τὰ ἑξῆς εἰρῆσθαι ἐκ προσώπου τοῦ Μαθητοῦ. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ οὕτως διελέγξαι ὡς βεβιασμένην καὶ ἀνα-

---

[1]) R. nullo jure: „lege ἐπεί.“

[2]) R. absque causa: „lego ἐπεὶ δέ.“ — Mox Cod. Bodlej. recte habet φράσσεσθαι, Reg. (H. in textu) et Barber. male φράσεσθαι. R. — H. ad marg. „scribas φράσσεσθαι. Ferrar.“

[3]) H. et R. παρείδυσιν.

κόλουθον τὴν ἐκδοχήν· πάνυ γὰρ βίαιον τὸ οἴεσθαι, αἰφνίδιον οἱονεὶ ἀκαίρως διακόπτεσθαι τὸν τοῦ Βαπτιστοῦ λόγον ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Μαθητοῦ, καὶ παντὶ τῷ καὶ ἐπὶ ποσὸν ἀκούειν συμφράσεως λεγομένων ἐπισταμένῳ σαφὲς τὸ τοῦ εἱρμοῦ τῆς λέξεως· „Οὗτος ἦν ὃν εἶπον,[1]) ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.“ Διδάσκει δὲ ὁ Βαπτιστής, πῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν Ἰησοῦς τῷ πρῶτος αὐτοῦ, ἐπεὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, εἶναι, διὰ τοῦ· „ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν·“ διὰ τοῦτο γάρ φησιν· „ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.“ Διὰ τοῦτο δὲ νοῶ αὐτὸν πρῶτόν μου ὄντα καὶ τιμιώτερον παρὰ τῷ πατρί, ἐπεὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐγώ τε καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ προφῆται εἰλήφαμεν χάριν τὴν θειοτέραν καὶ προφητικὴν ἀντὶ χάριτος τῆς κατὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀποδεχθεῖσαν παρ' αὐτῷ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ „ἔμπροσθεν γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν·“ ἐπεὶ καὶ νενοήκαμεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ εἰληφότες, τὸν μὲν νόμον διὰ Μωσέως δεδόσθαι, οὐχ ὑπὸ Μωσέως, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐ δεδόσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγονέναι, τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ τόν τε νόμον διὰ Μωσέως δεδωκότος, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεποιηκότος, χάριν δὲ καὶ ἀλήθειαν πεποιηκότος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ' ἀνθρώπους φθάσασαν. Εὐγνωμονέστερον γὰρ ἀκούσαντες τῆς λέξεως τῆς φασκούσης· „ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·“ οὐ ταραχθησόμεθα, ὡς ὑπὸ ἐναντιώματος ταύτῃ τῇ φωνῇ ὄντος τοῦ· „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή.“ Εἰ γὰρ Ἰησοῦς ἐστιν ὁ φάσκων· „ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια·“ πῶς ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γίνεται; αὐτὸς γάρ τις δι' ἑαυτοῦ οὐ γίνεται. Ἀλλὰ νοητέον, ὅτι ἡ αὐτοαλήθεια ἡ οὐσιώδης

[1]) Huetius ὁ εἰπών.

ἵν' οὕτως εἴπω, πρωτότυπος τῆς ἐν ταῖς λογικαῖς
χαῖς ἀληθείας, ἀφ' ἧς ἀληθείας οἱονεὶ εἰκόνες ἐκείνης
τετύπωνται [1]) τοῖς φρονοῦσι τὴν ἀλήθειαν, οὐχὶ διὰ
τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, οὐδ' ὅλως διά τινος, ἀλλ' ὑπὸ
τοῦ ἐγένετο· ὡς καὶ ὁ λόγος οὐ διά τινος, ὁ ἐν ἀρχῇ
ὸς τὸν θεόν, καὶ ἡ σοφία, ἣν ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν
τοῦ ὁ θεός, οὐ διά τινος, οὕτως οὐδὲ ἡ ἀλήθεια διά
τος. Ἡ δὲ παρ' ἀνθρώποις ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ ἐγένετο· οἷον ἡ ἐν Παύλῳ ἀλήθεια καὶ τοῖς ἀπο-
στόλοις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καὶ οὐ θαυμα-
στόν, μιᾶς οὔσης ἀληθείας, οἱονεὶ πολλὰς ἀπ' ἐκείνης
γεν ἐῤῥυηκέναι. Οἶδε γοῦν ὁ προφήτης Δαβὶδ πολ-
ς ἀληθείας, λέγων· „ἀληθείας [2]) ἐκζητεῖ κύριος·" οὐ
ρ τὴν μίαν ἐκζητεῖ ἀλήθειαν ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἀλλὰ
ς πολλάς, δι' ἃς σώζονται οἱ ἔχοντες αὐτάς. Τὸ
μοιον τῷ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀληθειῶν λόγῳ
ρίσκομεν εἰρημένον περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαιοσυνῶν.
ὁ [3]) γὰρ αὐτοδικαιοσύνη ἡ οὐσιώδης Χριστός ἐστιν·
ς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ
ιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις." Ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς δι-
αιοσύνης ἡ ἐν ἑκάστῳ δικαιοσύνη τυποῦται, ὡς γίνε-
θαι ἐν τοῖς σωζομένοις πολλὰς δικαιοσύνας· διὸ καὶ
γέγραπται· „ὅτι [4]) δίκαιος κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγά-
πησεν·" οὕτω γὰρ ἐν τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις εὕ-
ρομεν, καὶ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκδό-
σεσι, καὶ τῷ Ἑβραϊκῷ. Ἐπίστησον δέ, εἰ δύναται
μοίως καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα Χριστὸς εἶναι λέγεται ἑνικῶς,
ληθυνόμενα ἀνάλογον ὀνομάζεσθαι πληθυντικῶς, οἷον·
ριστός ἐστιν ἡ ζωὴ ἡμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ Σωτήρ φησιν·

---

1) Ita R. recte, H. corrupte ἐντετύπτωενται.

2) Psalm. XXXI, 23.

3) R. vix justa causa: „legend. videtur ἡ γὰρ κ. λ." — *I Cor. I, 30.*

4) *Psalm. XI, 7. (X, 8.)*

„ἐγώ [1]) εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή·“ καὶ ὁ Ἀπόστολος· „ὅταν Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.“ Ἐν ψαλμοῖς δὲ πάλιν ἀναγέγραπται· „κρεῖττον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς·“ διὰ γὰρ τὸν ἐν ἑκάστῳ Χριστὸν ὄντα ζωὴν πληθύνονται αἱ ζωαί. Τάχα δὲ οὕτω ζητητέον καὶ τό· „εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“ οἱονεὶ γὰρ καθ' ἕκαστον ἅγιον Χριστὸς εὑρίσκεται, καὶ γίνονται διὰ τὸν ἕνα Χριστὸν πολλοὶ Χριστοὶ οἱ ἐκείνου μιμηταὶ καὶ κατ' αὐτὸν εἰκόνα ὄντα Θεοῦ μεμορφωμένοι· ὅθεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησί· „μὴ ἅψησθε [2]) τῶν Χριστῶν μου.“ Ὃ τοίνυν ἐδόξαμεν παρεληλυθέναι διηγούμενοι τό· „ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·“ τοῦτο νῦν κατὰ τὸ ἐμπεσὸν ἀνεπτύξαμεν· ἅμα δὲ παρεστήσαμεν, ὅτι τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐστὶν ἡ φωνή, ἔτι δὲ καὶ διὰ τούτων μαρτυροῦντος τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

4. Ἴδη οὖν ἴδωμεν τὴν δευτέραν Ἰωάννου μαρτυρίαν. Ἀπὸ Ἱεροσολύμων [3]) Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς ὄντες τοῦ Βαπτιστοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ τυγχάνοντος, ἱερεῖς πέμπουσι καὶ Λευΐτας πευσομένους, ὅστις ποτὲ εἴη ὁ Ἰωάννης. Ὁ δὲ λέγων τό· „ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός·“ δι' αὐτοῦ τούτου ὁμολογίαν ἀληθείας πεποίηται, καὶ οὐχ, ὡς ἄν τις ὑπολάβοι, διὰ τό· „οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός·“ ἠρνήσατο· οὐ γάρ ἐστιν ἄρνησις τὸ εἰς δόξαν Χριστοῦ λέγειν, μὴ αὐτὸν εἶναι Χριστόν. Ἅπαξ δὲ οἱ πεμφθέντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖται ἀκούσαντες τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν προσδοκώ-

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 6. — Col. III, 4., ubi ὁ Χριστός exstat. — Psalm. LXIII, 3. — II Cor. XIII, 3., ubi ἐπεί legitur pro εἰ.

[2]) I Chron. XVI, 22. Psalm. CV, 15. — Ev. Joann. I, 17.

[3]) Ev. Joann. I, 19. 20. 21.

ιον Χριστὸν, πυνθάνονται περὶ τοῦ δευτέρου ἐλπιζομένου παρ' αὐτοῖς τιμίου ὀνόματος Ἠλίου, εἰ αὐτὸς εἴη ἐκεῖνος. Λέγει δὲ μὴ τυγχάνειν Ἠλίας, πάλιν ὁμολογῶν διὰ τοῦ· „οὐκ εἰμί·" τὸ ἀληθές. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν προφητῶν γινομένων ἐν Ἰσραὴλ εἷς τις ὁ ὑπὸ Μωσέως προφητευθεὶς ἐξαιρέτως προσεδοκᾶτο κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν „προφήτην [1]) ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ ἔσται, πᾶσα ἡ ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ·" τρίτον ἐρωτῶσιν οὐχὶ εἰ προφήτης εἴη, ἀλλ' εἰ ὁ προφήτης. Καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκείνων οὐκ ἐπὶ Χριστοῦ τασσόντων, ἀλλ' οἰομένων ἕτερον παρὰ τὸν Χριστὸν τοῦτον εἶναι, αὐτὸς γινώσκων τὸν, οὗ πρόδρομός ἐστιν, τὸν καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ προφήτης ἐστὶν ὁ προφητευθείς, φησίν· „οὔ·" [2]) τάχα τό· „ναί·" ἀποκρινάμενος, χωρὶς τοῦ ἄρθρου ἠρωτήκεισαν· οὐ γὰρ ἠγνόει προφήτης ὤν. Καὶ ἐν ταύταις ὅλαις ταῖς ἀποκρίσεσιν ἡ δευτέρα οὐδέπω τετέλεσται μαρτυρία Ἰωάννου, ἕως τοῖς ἐρωτῶσιν ἀπόκρισιν, ἀπαγγελθησομένην τοῖς πέμψασιν, περὶ αὐτὸν ἀπὸ προφητικῆς κατήγγειλε φωνῆς τῆς τοῦ Ἠσαΐου οὕτως ἐχούσης· „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου."

5. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πότερον τετέλεσται ἡ δευτέρα μαρτυρία, καὶ τρίτη γίνεται πρὸς ἀπεσταλμένους ἐκ τῶν Φαρισαίων, καὶ βουλομένους τι μαθεῖν, τί δήποτε βαπτίζει, μήτε [3]) Χριστὸς, μήτε Ἠλίας, μήτε ὁ προφήτης τυγχάνων, ἐν τῷ· „ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὁ ὀπίσω μου

---

[1]) Deut. XVIII, 15. 18. 19. Act. III, 22. 23., ubi ὁ θεὸς ὑμῶν, non καὶ ἔσται κ. τ. λ., sed ἔσται δέ, πᾶσα ψυχὴ κ. τ. λ. omisso αὐτοῦ post λαοῦ N. T. edd. exhibent.

[2]) Ev. Joann. I, 21. 22.—23. coll. Jes. XL, 3.

[3]) Ev. Joann. I, 25. 26. 27.

ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·“ ἢ μέρος τῆς δευτέρας ἐστὶ καὶ τὸ ἀπαγγελλόμενον πρὸς τοὺς Φαρισαίους. Ἐγὼ δ', ὅσον ἐκ τῆς λέξεως στοχάσασθαι, εἴποιμ' ἂν τρίτην εἶναι μαρτυρίαν τὸν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ τῶν Φαρισαίων λόγον. Παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἡ πρώτη μαρτυρία τὸ ἔνθεον τοῦ Σωτῆρος παρίστησιν, ἡ δὲ δευτέρα τὴν ὑπόνοιαν τῶν δισταζόντων, μήποτε Ἰωάννης εἴη Χριστός, καθαιρεῖ, ἡ δὲ τρίτη τὸν ἀοράτως τοῖς ἀνθρώποις παρόντα κηρύττει ὅσον οὐδέπω ἐλευσόμενον. Πρὶν δὲ τῶν ἑξῆς μαρτυριῶν, καθ' ἃς δεικνύμενος μαρτυρεῖται, ἑκάστην λέξιν ἴδωμεν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μαρτυρίας, τοῦτο πρῶτον ἐπιτηρήσαντες, ὅτι δύο ἀποστολαὶ γίνονται πρὸς τὸν Βαπτιστήν, μία μὲν „ἀπὸ Ἱεροσολύμων“ ὑπὸ Ἰουδαίων[1]) πεμπόντων „ἱερεῖς καὶ Λευΐτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ;“ ἑτέρα δὲ Φαρισαίων ἀποστελλόντων, καὶ πρὸς τὴν γεγενημένην ἀπόκρισιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευΐταις ἐπαπορούντων. Παρατήρει τοίνυν, πῶς κατὰ τὸ ἱερατικὸν καὶ λευϊτικὸν πρόσωπόν ἐστι μεθ' ἡμερότητος λεγόμενα καὶ φιλομαθείας, τό· „σὺ τίς εἶ;“ καὶ τό· „τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ;“ καὶ τό· „ὁ προφήτης ἄρα εἶ σύ;“ καὶ ἐπὶ τούτοις· „τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ Οὐδὲν γὰρ αὔθαδες, οὐδὲ θρασὺ ἐν τῇ τούτων ἐστὶ πεύσει, ἀλλὰ πάντα ἁρμόττοντα ἀκριβέσι θεραπευταῖς θεοῦ. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Φαρισαίων ἀποστειλάμενοι, οὐδὲν περιεργασαμένων πρὸς τὰ εἰρημένα τῶν Λευΐτων καὶ ἱερέων, οἱονεὶ ὑβριστικὰς καὶ ἀπανθρωποτέρας προσάγουσι τῷ Βαπτιστῇ φωνὰς διὰ τοῦ· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Καὶ σχεδὸν οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ὡς οἱ προειρημένοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται ἀποστέλλουσιν,

---

[1]) Ev. Joann. I, 19. 24. — 21., ubi Ἠλίας εἶ σύ omisso ἄρα post προφ. edd. habent N. T. — 22. — 25.

ἀλλὰ κωλῦσαι ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, ἴσως οἰόμενοι οὐδενὸς ἑτέρου ἔργον τυγχάνειν τὸ βαπτίζειν ἢ Χριστοῦ καὶ Ἠλίου καὶ τοῦ προφήτου. Καὶ πανταχοῦ ἐπιμέλειαν τὸν ἀκριβῶς ἐντευξόμενον τῇ γραφῇ ποιητέον, τηρεῖν ἀναγκαίου ὄντος τὰ λεγόμενα ὑπὸ τίνων, καὶ πότε λέγεται, ἵνα εὑρίσκωμεν τὸ τοῖς προσώποις ἁρμοζόντως παρατεθεῖσθαι λόγους δι' ὅλων τῶν ἁγίων βιβλίων.

Ὅτε[1]) ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευΐτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός.“ Καὶ τίνας ἐχρῆν πρεσβύτας πεμφθῆναι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ Ἰουδαίων, καὶ πόθεν, ἢ τοὺς διαφέρειν νενομισμένους κατ' ἐκλογὴν θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξειλεγμένου παρὰ πᾶσαν τὴν λεγομένην γῆν ἀγαθὴν τόπου Ἱεροσολύμων, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν τοῦ θεοῦ; Ἰωάννου μὲν οὖν μετὰ τοσαύτης πυνθάνονται τιμῆς. Περὶ Χριστοῦ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀναγέγραπται γεγονέναι ὑπὸ Ἰουδαίων· ἀλλ' ὥσπερ Ἰουδαῖοι πρὸς Ἰωάννην ποιοῦσι, τοῦτο Ἰωάννης πρὸς Χριστὸν διὰ τῶν ἰδίων μαθητῶν πυνθανόμενος· „σὺ[2]) εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;“ Καὶ Ἰωάννης μὲν πρὸς τοὺς ἐληλυθότας ὁμολογήσας καὶ μὴ ἀρνησάμενος ὕστερον τό· „ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ“ ἀποφαίνεται· Χριστὸς δὲ τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, ὡς μείζονα τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου ἔχων λόγοις καὶ ἔργοις, φάσκων· „πορευθέντες[3]) ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθα-

---

[1]) Hinc Tom. VII. auspicatur Ferrar. Huet. — Ev. Joann. I, 19. 20.

[2]) Matth. XI, 3. — Ev. Joann. I, 23.

[3]) Matth. XI, 4. 5., ubi, praeterquam quod *καὶ νεκροὶ ἐγείρονται ante voc. πτωχοί* leguntur, *καί* ante *χωλοί (uncis tamen ab Lachm. adjectis)* non solum, sed *etiam ante κωφοί et πτωχοί receptum* legitur in edd. N. T.

ρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·“ περὶ ὧν εὐκαιρότερον, θεοῦ διδόντος, ἐν τοῖς οἰκείοις διαληψόμεθα τόποις. Ἴσως δ' ἄν οὐκ ἀλόγως τις ἐπιστήσει, τί δήποτε τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν πυνθανομένων Ἰωάννου οὐχὶ, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἀλλά· „σὺ τίς εἶ;“ ἀποκρίνεται ὁ Βαπτιστὴς οὐχ ὅπερ ἐχρῆν πρὸς τό· „σὺ τίς εἶ;“ „„ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·““ ἀλλ' ὅπερ οἰκείως ἂν ἐλέγετο, εἰ ἦσαν πυθόμενοι· „σὺ εἶ ὁ Χριστός;“ ἥρμοσε γὰρ πρὸς τό· „σὺ εἶ ὁ Χριστός;“ τό· „ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός·“ πρὸς δὲ τό· „σὺ τίς εἶ;“ τό· „ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.“ Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι, ὡς εἰκὸς, ἑώρα ἀπὸ τῆς πεύσεως τὸ εὐλαβὲς τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, ἐμφαινόντων μὲν ὑπόνοιαν ὑπολήψεως, μήποτ' εἴη βαπτίζων Χριστὸς, γυμνότερον δὲ ὀνομάσαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι προπετεῖς φυλαττομένων. Ὅθεν εὐλόγως, ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν πρῶτον περιαιρεθῆναι, ψευδῆ τὴν περὶ ἑαυτοῦ, εἶθ' οὕτως παραστῆσαι τὸ ἀληθὲς, τό· „οὐκ εἶναι Χριστός·“ πρὸ πάντων ἀποφαίνεται. Δηλοῖ δὲ, τὸ τοιοῦτόν τι αὐτοὺς ὑπονενοηκέναι, ἡ δευτέρα ἐρώτησις καὶ ἔτι ἡ τρίτη. Ἐπεὶ γὰρ καὶ δεύτερον τῇ τιμῇ ἐλπιζόμενον μὲν καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτοῖς τετιμημένον Ἠλίαν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀποφαινομένου τοῦ Ἰωάννου, ὡς οὐκ εἴη ὁ Χριστὸς, ἐρώτησαν· „τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ; καὶ εἶπεν· οὐκ εἰμί.“ Τὸ τρίτον, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ προφήτης, βούλονται μαθεῖν· οὗ ἀποκριναμένου τό· „οὔ·“ οὐκέτι ἔχοντες ἰδικῶς ὄνομα ἐλπιζομένου ἐπιδημήσειν αὐτοῖς εἰπεῖν, φασί· „τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ τοῦτο δηλοῦντες· ταῦτα μὲν οὐκ εἶ, ἅπερ ἐλπιζόμενα τῷ Ἰσραὴλ παρέσεσθαι προσδοκᾶται, ὅστις δὲ ὢν βαπτίζεις οὐκ ἴσμεν· διόπερ τοῦτο ἡμᾶς δίδαξον, ἵν' ἔχωμεν ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἡμᾶς διὰ τοῦτο πέμψασι πρὸς σέ. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἐχόμενον τῶν προκειμένων προσθήσομεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς Χριστοῦ

ιδημίας ἔσαινε τὸν λαὸν, ἤδη πως ἐνεστηκὼς περὶ τὰ
τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὀλίγῳ ἀνω-
μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ κηρύγματος. Διόπερ,
εἰκὸς, τῶν γραμματέων καὶ νομικῶν τὸν ἐλπιζόμε-
ν, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν καταγαγόντων αὐτοῦ τὸν
όνον, ἤδη προσδοκώντων, ἐπεφύησαν[1]) Θευδᾶς, οὐκ
ἀγον πλῆθος, ὡς ὁ Χριστὸς, οἶμαι, συναγαγὼν, καὶ
ἐκεῖνον „Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς τῆς ἀπο-
ραφῆς ἡμέραις." Εἰκὸς οὖν, θερμότερον τῆς Χριστοῦ
πιδημίας προσδοκωμένης καὶ λαλουμένης, Ἰουδαῖοι
τὸ Ἱεροσολύμων τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευΐτας πέμπουσι
ὸς τὸν Ἰωάννην, διὰ τοῦ· „σὺ τίς εἶ;" μαθεῖν βου-
μενοι, εἰ αὐτὸς Χριστὸς εἶναι ὁμολογήσει.

7. „Καὶ[2]) ἠρώτησαν αὐτόν· τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ;
ὶ λέγει· οὐκ εἰμί." Τίς οὐκ ἂν ζητήσαι τῶν ἀκουόν-
ν Ἰησοῦ λέγοντος περὶ Ἰωάννου· „εἰ ἐθέλετε δέξα-
αι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι·" πῶς πρὸς
ὺς ἐρωτῶντας τό· „σὺ Ἠλίας εἶ;" λέγει ὁ Ἰωάννης·
ὐκ εἰμί·" πῶς δὲ καὶ νοῆσαι δεῖ τὸν Ἰωάννην αὐτὸν
ναι Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον
ὸ τοῦ Μαλαχίου οὕτως ἔχον· „καὶ[3]) ἰδοὺ, ἐγὼ ἀπο-
ἐλλω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, πρὶν ἐλθεῖν ἡμέραν
ρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει
ρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς
ὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρ-
ην;" Καὶ ὁ τοῦ ὀφθέντος δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀγγέλου
γίου, ἑστῶτος ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυ-
ιάματος, λόγος πρὸς τὸν Ζαχαρίαν παραπλήσιόν τι

---

[1]) R. quo jure nescio in notis: „legendum videtur
πεφρύαξεν." Act. V, 36. 37.

[2]) Ev. Joann. I, 21. cfr. pag. 188 not. 1. — Matth.
I, 14.

[3]) *Mal. IV, 5. 6., ubi ἀποστελῶ* legitur, et τὴν
ἔραν.

ἐμφαίνει τοῖς ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου εἰρημένοις διὰ τούτων· „καὶ[1]) ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην“ καὶ μετ' ὀλίγα „αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.“ Πρὸς δὴ τὸ πρῶτον ὁ μέν τις ἐρεῖ, ὅτι ἑαυτὸν ἠγνόει Ἰωάννης Ἠλίαν ὄντα· καὶ τάχα τούτῳ χρήσονται οἱ ἐκ τούτων τῷ περὶ μετενσωματώσεως παριστάμενοι λόγῳ, ὡς τῆς ψυχῆς μεταμφιεννυμένης σώματι καὶ οὐ πάντως μεμνημένης τῶν προτέρων βίων. Οἱ δ' αὐτοὶ οὗτοι ἐροῦσι καί τινας τῶν Ἰουδαίων τῷ δόγματι συγκατατεθεμένους περὶ Σωτῆρος εἰρηκέναι, ὡς ἄρα εἴ τις εἴη τῶν ἀρχαίων προφητῶν[2]) ἀναστὰς οὐκ ἀπὸ τῶν μνημείων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γενέσεως. Πῶς γὰρ ἐδύνατο, σαφῶς δεικνυμένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας, ὑπολαμβανομένου τε πατρὸς αὐτῷ τυγχάνειν Ἰωσὴφ τοῦ τέκτονος, νομίζειν ἕνα τινὰ τῶν προφητῶν αὐτὸν τυγχάνοντα ἐγηγέρθαι ἀπὸ τῶν νεκρῶν; Καὶ τῷ· „ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν“ ἀναγεγραμμένῳ ἐν τῇ Γενέσει οἱ αὐτοὶ χρώμενοι τὸν πεφροντικότα πιθανότητας ἀπατηλὰς προσαγομένας ἀπὸ τῶν γραφῶν λύειν εἰς ἀγῶνα περιστήσουσιν ἱστάμενον πρὸς τὸ δόγμα. Ἕτερος[3]) δέ τις ἐκκλησιαστικὸς τὸν περὶ μετενσωματώσεως ἀποπτύων ὡς ψευδῆ[4]) λόγον,

---

[1]) Luc. I, 13. 17.

[2]) Matth. XVI, 14. — XIII, 55. — Genes. VII, 4, ubi pro πᾶσαν κ. τ. λ. leguntur πᾶν τὸ ἀνάστημα.

[3]) Sic recte habet Cod. Bodlej., male autem Regius (H. in textu) ἕτερον δέ τις κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scrib. ἕτερος.“

[4]) Cod. Bodlej. recte ὡς ψευδῆ λόγον, male vero Reg. ὥστε λόγον. R. — H. in textu corrupte ὥπε λόγον, ad marg.: „fortasse legend. ὥστε ψευδῆ λόγον.“ — Luc. I, 17.

ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἠπατῆσθαι κατά τε τὶ
μένον δόγμα, καὶ κατὰ τὸ ὑπολαμβάνειν
τῶν προφητῶν τυγχάνειν, δύνασθαι δὲ, πρὸ
τὸ νομίζειν αὐτὸν τῶν προφητῶν εἶναι ἕνα
καὶ ψευδοδόξειν καὶ κατὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτοῦ
μενον πατέρα καὶ τὴν οὖσαν μητέρα, οἴεσθαι
ἀπὸ τῶν μνημείων ἐγηγέρθαι. Καὶ πρός τὸ
τε περὶ τῆς ἐξαναστάσεως ἀπαντήσεται ὁ Ἐκ
κὸς χρώμενος τῷ· „ἐξανέστησε [1]) γάρ μοι ὁ θε
ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν·" τῆς
σεως καὶ ἐπὶ γενέσεως κειμένης. Οὗτος δὲ
πρῶτον ἀπορηθὲν ἑτέρως παρὰ τὸν ὑπολ
μετενσωμάτωσιν ἀπολογούμενος ἐρεῖ· διὰ μ
τίως κατασκευασθέντα λόγῳ τινὶ εἶναι τὸν
Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι, ἀποκεκρίσθαι
τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευΐτας τό· „οὐκ εἰμί·" στο
τοῦ βουλήματος τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν. Οὐ
ἤθελεν ἡ προλεγομένη ἐξέτασις τῷ Ἰωάννῃ
ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, τὸ μαθεῖν, εἰ τὸ αὐτὸ
ἀμφοτέροις ἐτύγχανεν, ἀλλ' εἰ ὁ Ἰωάννης αὐ
ὁ ἀναληφθεὶς, νῦν ἐπιφαινόμενος κατὰ τὸ
προσδοκώμενον χωρὶς γενέσεως, ἣν τάχα κα
οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποσταλέντες· πρὸς ἣ
εἰκότως ἀποκρίνεται τό· „οὐκ εἰμί·" οὐ γὰρ
ἀναληφθεὶς ἀμείψας σῶμα ἐληλύθει ὁ Ἰωάνν
ζόμενος. Ὁ δὲ πρῶτος, οὐ τὸν νοῦν παρεθήκ
μένου μετενσωμάτωσιν ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθ
διατρίβων τῇ βασάνῳ τῆς λέξεως ἐρεῖ πρὸς τὶ
ὅτι οὐκ ἀκόλουθον τὸν τηλικούτου ἱερέως
υἱὸν, ἐπὶ γήρᾳ γεγενημένον ἀμφοτέροις γονε
πᾶσαν ἀνθρωπίνην προσδοκίαν, ἀγνοεῖσθαι
τοσούτων ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων, καὶ τῶν
των ὑπ' αὐτῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οὐ γιν

[1]) Genes. IV, 25.

ιθαι αὐτὸν, καὶ μάλιστα Λουκᾶ μαρτυροῦντος
το [1]) ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας
– δῆλον δὲ ὅτι τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλι-
,καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο
ῥήματα ταῦτα." Εἰ δὲ οὐκ ἠγνοεῖτο ἡ ἐκ
γένεσις Ἰωάννου, ἔπεμπον δὲ οἱ ἀπὸ Ἱερο-
Ἰουδαῖοι διὰ τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων πευ-
• „σὺ Ἠλίας εἶ;" δῆλον ὅτι τοῦτο ἔλεγον τὸ
σωματώσεως δόγμα οἰόμενοι εἶναι ἀληθὲς,
ν τυγχάνον καὶ οὐκ ἀλλότριον τῆς ἐν ἀποῤῥή-
καλίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγει· „οὐκ
:" ὁ Ἰωάννης, ἐπεὶ ἀγνοεῖ τὸν ἴδιον πρό-
. Τούτων δὴ οὐκ εὐκαταφρόνητον πιθανό-
ων, πάλιν ὁ Ἐκκλησιαστικὸς ἀποφήσει πρὸς
ρον, εἰ κατὰ τὸν προφήτην ἐστὶν ὑπὸ τοῦ
φ[illegible]ζόμενον, καὶ ὑπὸ Ἡσαΐου προφητευό-
ό τε τηλικούτου τοῦ ἀγγέλου, πρὶν γεννη-
θήσεσθαι προειρημένον, ἐκ τοῦ πληρώματος
ἰληφότα, χάριτος τηλικαύτης μετεσχηκότα, τὴν
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενῆσθαι νενοηκότα,
καὶ τοῦ μονογενοῦς τοῦ εἰς τὸν κόλπον τοῦ
ηγησάμενον τὰ τοσαῦτα, τὸ ψεύσασθαι καὶ
ὐκ ἐγνωκότα κἂν ἐπισχεῖν. Ἐχρῆν γὰρ περὶ
τέρων ἐπέχειν ὁμολογεῖν, καὶ μήτε τιθέναι,
ν τὴν πρότασιν. Πῶς δὲ οὐκ ἦν εὔλογον, εἰ
ιῦτο δόγμα ἐτύγχανεν, ἐπισχεῖν τὸν Ἰωάννην
ῦ, μήποτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ποτε ἐν Ἠλίᾳ ἦν;
ὴν ἱστορίαν δὲ ὁ Ἐκκλησιαστικὸς προκαλέσε-
ρότερον πευσόμενον παρὰ τῶν τὰ ἀπόῤῥητα
παρ' Ἑβραίοις ἐπαγγελλομένων, εἰ τοιοῦτόν
ἐστι παρ' αὐτοῖς. Ἐὰν γὰρ μηδαμῶς φαίνη-
οὕτως ἔχον, δῆλον ὅτι ἐσχεδίασται [2]) ὁ τοῦ

---

c. I, 65.
in textu ἐσχέδασται — λόγος, in notis: „ita

προτέρου λόγος. Οὐδὲν τοίνυν ἧττον ὁ Ἐκκλησιαστικὸς χρήσεται τῇ προαποδεδομένῃ λύσει, ἔτι καὶ αὐτὸς τὸ βούλημα τῶν πυθομένων παραστῆσαι ἀπαιτούμενος. Εἰ γὰρ, ὡς κατεσκεύασα[1]) οἱ πέμψαντες ἴσασι γεγενημένον ἐκ Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ τὸν Ἰωάννην, καὶ πολλῷ πλέον οἱ πεμφθέντες γένους ὄντες ἱερατικοῦ, οὓς οὐκ ἂν ἔλαθεν ἡ τοῦ οὕτως ἐπιφανοῦς[2]) συγγενοῦς Ζαχαρίου παράδοξος εὐπαιδία, τί νοήσαντες πυνθάνονται τό· „σὺ Ἠλίας εἶ;" ἄνδρες ἀνεγνωκότες ἀνειλῆφθαι αὐτὸν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ προσδοκῶντες ἐπιδημίαν αὐτοῦ; Τάχα οὖν, ἐπεὶ πρὸς τῇ συντελείᾳ προσδοκῶσιν Ἠλίαν πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τούτῳ Χριστὸν, οἱονεὶ τροπικώτερον φαίνονται ἐρωτῶντες· εἰ σὺ εἶ ὁ προκαταγγέλλων τὸν πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ συντελείᾳ ἐλευσόμενον λόγον; Καὶ ἐπιστημόνως[3]) πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται τό· „οὐκ εἰμί." Ἔτι δὲ ὁ Ἐκκλησιαστικὸς ἱστάμενος πρὸς τὰ ἐξητασμένα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἀποδεικνύναι πειρωμένου, μὴ ἂν λεληθέναι τοὺς ἱερεῖς οὕτως ἐπιφανῆ γεγενημένην τὴν Ἰωάννου γένεσιν διὰ τὸ ἐν τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διαλελαλῆσθαι πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσει τὴν παραπλήσιον[4]) ἀπάτην πολλοῖς γεγονέναι καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐπεί· „οἱ μὲν ἔλεγον αὐτὸν Ἰωάννην Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ

Cod. Bodlej., Reg. aut. (H. in textu) et Barber. ἐσχέδασται ὁ τοῦ προτέρου λόγου." — H. in notis: „Ferrar. legebat ἐσκέδασται — λόγος; Perion. (item R. in notis affert) autem ἐσχεδίασται τὸ τοῦ προτέρου λόγου, inter quae lector arbiter sedeat." Idem ad marg. „scrib. ἐσχεδίασται τό κ. τ. λ., aut ἐσχέδασται ὁ — λόγος."

1) H. et R. in textu κατεσκεύασαν, iidem tamen recte in notis atque ad marg. „legendum κατεσκεύασα."

2) H. min. accurate ἐστὶ φανοῦς.

3) H. et R. ἐπιστημώνως.

4) H. et R. παραπλησίαν ἀπάτην. — Matth. XVI, 14. — 13.

ἢ ἕνα τῶν προφητῶν·“ ὡς καὶ οἱ μαθηταὶ
ιένῳ τῷ κυρίῳ, γενομένῳ ἐν τοῖς μέρεσι Και-
ῆς Φιλίππου, εἰρήκασι. Καὶ ὁ Ἡρώδης δὲ
ὃν [1]) ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, αὐτὸς ἠγέρθη
νεκρῶν“ περὶ τοῦ Χριστοῦ ἔοικε μὴ εἰδέναι
ινα ὑπὸ τῶν φασκόντων· „οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ
νος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριὰμ,
ελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσὴφ καὶ Σίμων
ας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς
ιν;“ Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ
, πολλῶν ἐγνωκότων τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν
λλους ἠπατῆσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου
μὴ λεληθέναι τὴν ἐκ Ζαχαρίου γένεσιν αὐτοῦ,
ὲ διστάζειν, μήποτε ὁ προσδοκώμενος Ἠλίας
κατὰ τὸν Ἰωάννην. Καὶ οὐ χώραν γε μᾶλλον
ερὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπαπόρησις, μήποτε εἴη Ἠλίας,
ερὶ τοῦ Σωτῆρος, μὴ ἄρα αὐτὸς τυγχάνῃ Ἰω-
ων τοῦ Ἠλίου μὲν τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ μόνης
ς, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ἀποβάλλεσθαι [2])
„ἀνὴρ δασὺς [3]) καὶ ζώνην δερματίνην περιε-
περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ·“ τοῦ δὲ Ἰωάννου τὸ
ρεγνωσμένον τάχα, οὐδὲ παραπλήσιον τυγχά-
χαρακτῆρι τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲν ἧττον ὑπόνοιαν
σχηκέναι, μήποτε ὁ Ἰωάννης ἀνέστη ἐκ νεκρῶν
ιετονομαζόμενος. Καὶ περὶ μετωνυμίας γὰρ,
τοῤῥήτοις, οὐκ οἶδα πόθεν κινούμενοι οἱ Ἑβραῖοι
ασι Φινεὲς, τὸν Ἐλεαζάρου υἱὸν, — ὁμολογου-

---

1) Marc. VI, 16., ubi οὗτος pro αὐτός (Knapp.) a receptum legitur. — Matth. XIII, 55. 56.

2) ita R. in textu, H. αἰσθήσεως * ἀποβαλέσθαι κ. . et R. in notis: „videtur hic aliquid desiderari, pondeat his Ferrar. verbis: facile erat.“ H. ad λείπει τι.“

3) *I Reg. I, 8. (IV Reg.)* — H. et R. τὴν ὀσφῦν *LXX viri τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ.*

μένως παρατείναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν τοῖς Κριταῖς[1]) ἀνέγνωμεν —, αὐτὸν εἶναι Ἠλίαν, καὶ τὸ ἀθάνατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῷ διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης ἐπηγγέλθαι, ἀνθ' ὧν ζηλώσας θείῳ ζήλῳ κεκινημένος ἐξεκέντησε τὴν Μαδιανίτιν καὶ τὸν Ἰσραηλίτην, καὶ κατέπαυσε τὸν λεγόμενον θυμὸν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸ γεγραμμένον· „Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρὼν κατέπαυσε τὸν θυμόν μου, ἀνθ' ὧν ἐζήλωσε τὸν ζῆλόν μου.“ Θαυμαστὸν οὖν οὐδὲν, εἰ οἱ τὸν αὐτὸν ὑπολαμβάνοντες Φινεὲς καὶ Ἠλίαν, ἤτοι ὑγιῶς λέγοντες, ἢ μὴ, — οὐ γὰρ περὶ τούτου νῦν πρόκειται ἐξετάζειν —, τὸν αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι Ἰωάννην καὶ Ἰησοῦν. Ἢ[2]) ἐδίσταζόν γε περὶ τούτου, μαθεῖν τ' ἐβούλοντο, εἰ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ Ἰωάννης καὶ Ἠλίας. Προηγουμένως δὲ ἐν ἄλλοις ἐπιμελέστερον ἐξεταστέον καὶ ἐπὶ πλεῖον τὸν λόγον ἐρευνητέον τὸν περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῆς, καὶ τῆς εἰς τὸ γήϊνον σῶμα εἰσκρίσεως αὐτῆς, τῶν τε ἐπιμερισμῶν τοῦ ἑκάστης βίου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς· καὶ εἰ ἐνδέχεται αὐτὴν εἰσκριθῆναι δεύτερον ἐν σώματι, ἢ μή· καὶ τῇ αὐτῇ περιόδῳ καὶ τῇ αὐτῇ διακοσμήσει, ἢ οὔ· καὶ τῷ αὐτῷ σώματι, ἢ ἑτέρῳ· καὶ εἰ τῷ αὐτῷ, πότερον καθ' ὑποκείμενον μένοντι τῷ αὐτῷ, κατὰ δὲ ποιότητα μεταβαλλομένῳ· ἢ καὶ καθ' ὑποκείμενον καὶ ποιότητα ἐσομένῳ τῷ αὐτῷ, καὶ εἰ ἀεὶ τῷ αὐτῷ σώματι χρήσεται, ἢ ἀμείψει αὐτό. Ἐν οἷς καὶ τί ἐστι κυρίως μετενσωμάτωσις ἐξετάσαι δεήσει, τί τε αὕτη διαφέρει ἐνσωματώσεως, καὶ εἰ ἀκολουθεῖ τῷ λέγοντι μετενσωμάτωσιν, ἄφθαρτον τηρεῖν τὸν κόσμον. Ἐν οἷς ἀναγ-

---

[1]) Judic. XX, 28. — Num. XXV, 12. 13. — 14. 15. — 11., quo versu plura leguntur eademque, si verba spectaveris, diversa.

[2]) *H.* et R. nexui, ut videtur, minus convenienter ἤ. *Ferrar.* „vel profecto.“

αἷον ἔσται παρελθεῖν καὶ τοὺς λόγους τῶν θελόντων κατὰ τὰς γραφὰς συσπείρεσθαι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτοῖς. Καὶ ἀπαξαπλῶς ὁ περὶ ψυχῆς λόγος πολὺς καὶ δυσερμήνευτος ὤν, ἀναλεχθησόμενος ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς σποράδην κειμένων, ἰδίας δεῖται πραγματείας. Διόπερ νῦν, κατὰ τὸ παρῆκον¹) ἐκ τῶν περὶ Ἠλίου καὶ Ἰωάννου ἐζητημένων ἐπὶ βραχὺ ἐξετάσαντες τὸ πρόβλημα, μετίωμεν ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

8. „Ὁ προφήτης²) εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη· οὔ." „Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου," καὶ τί ἄλλο ἂν λέγοιμεν εἶναι Ἰωάννην ἢ προφήτην; ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζαχαρίας πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου προφητεύων φησί· „καὶ σύ, παιδίον,³) προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ·" εἰ μὴ ἄρα τις ἐπιλήψεται τοῦ Κληθήσῃ μὴ εἰρημένου τοῦ Ἔσῃ, καὶ μάλιστα διὰ τὸ πρὸς τοὺς οἰομένους, αὐτὸν προφήτην εἶναι, εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα· „ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου." Παρατηρητέον δέ, ὅτι τό· „ναὶ λέγω ὑμῖν" τίθησι τὸ προφήτην εἶναι τὸν Ἰωάννην, καὶ οὐκ ἀναιρεῖται⁴) τὸ προφήτην αὐτὸν εἶναι. Ἐὰν δὲ πρὸς τῷ προφήτης τυγχάνειν καὶ „περισσότερον προφήτου" ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λέγηται, πῶς οὖν, εἰ προφήτης ἐστί, πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευΐτας ἐρωτῶντας· „ὁ προφήτης εἶ σύ;" ἀπεκρίθη· „οὔ;" Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐκ αὐτόν ἐστιν· „ὁ προφήτης εἶ σύ;" καί· „προφήτης εἶ σύ;" Τὰ δὲ ὅμοια

---

¹) Ita recte H. et R., Ferrar. „decenter" legisse videtur προσῆκον.

²) Ev. Joann. I, 21. — Luc. XVI, 16.

³) Luc. I, 76., ubi pro ἐνώπιον κυρίου haec leguntur: προ προσώπου κυρίου. — Matth. XI, 9.

⁴) Haec. ἀναίρηται.

τετηρήκαμεν [1]) ἐξετάζοντες, τί διαφέρει τὸ Ὁ Θεὸς το Θεὸς, καὶ Ὁ Λόγος τοῦ Λόγος. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῃ Δευτερονομίῳ γεγράπται· „προφήτην [2]) ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ αὐτοῦ [3]) ἀκούσεσθε καὶ ἔσται, πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ το λαοῦ αὐτοῦ·“ προσεδοκᾶτο ἐξαιρέτως τις προφήτη ὅμοιον Μωσεῖ τι ἔχων, τὸ μεσιτεῦσαι θεοῦ καὶ ἀνθρώ πων, καὶ τὸ λαβὼν διαθήκην ἀπὸ θεοῦ δοῦναι τοῖ μαθητευομένοις τὴν καινήν· καὶ καθ᾽ ἕκαστον τῶν προ φητῶν ἐγίνωσκον ὁ λαὸς Ἰσραὴλ μηδένα ἐκείνων εἶνα τὸν ὑπὸ τοῦ Μωσέως προφητευθέντα. Ὥσπερ οὖ ἐδίσταζον περὶ Ἰωάννου, μή ποτε [4]) ἄρα Χριστὸ αὐτὸς ἦν, οὕτως καὶ μή ποτε ὁ προφήτης. Οὐ θαυ μαστὸν δὲ, εἰ μὴ ἠκρίβουν, ὅτι αὐτός ἐστι Χριστὸς κα προφήτης, οἱ διστάζοντες περὶ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸ Χριστὸς ἦν· ἀκόλουθον γὰρ τῷ περὶ τούτου δισταγμο τὸ ἀγνοεῖν τὸν αὐτὸν εἶναι Χριστὸν καὶ τὸν προφήτη Ελαθε δὲ τοὺς πολλοὺς ἡ διαφορὰ τοῦ· „ὁ προφήτης· καί· „προφήτης·“ ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, ὅστις αὐταῖ λέξεσί φησιν· „„ὡς ἄρα [5]) Ἰωάννης ὡμολόγησε μ εἶναι ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μηδὲ προφήτης, μηδὲ Ἠλίας.“ Καὶ δέον αὐτὸν οὕτως ἐκλαβόντα ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺ τόπους, πότερον ἀληθεύει [6]) λέγων μὴ εἶναι προφήτη

---

[1]) Vid. pag. 92. lin. 2. et seqq.

[2]) Deut. XVIII, 15. 18. 19. coll. Act. III, 22. 23. - Cfr. pag. 187. not. 1.

[3]) αὐτοῦ. Deest in editione Huetiana.

[4]) Ita h. l. et statim seq. H. et R., non μήποτε.

[5]) Ita Cod. Bodlej. recte. Libri editi ὡς ἄρ' ε Ἰωάννης. R. — H. in textu ὡς ἄρ' εἶ (non εἰ) Ἰωάννη in notis lect. receptam suadet.

[6]) Ita Cod. Bodlej., male libri editi (H. in textu ἀληθεύει ἢ λέγων. R. — Huet. ad marg.: „ἢ ante λέ γων ἴσως παρέλκει.“ — Paulo post recte et Cod. Bod

[illegible] Ἠλίας, ἢ οὔ. Ὁ δὲ μὴ ἐπιστήσας τοῖς τόποις, ἐν τοῖς [illegible] ὑπομνήμασιν ἀνεξετάστως παρειλή-[illegible] τὰ [illegible], σφόδρα ὀλίγα καὶ μὴ βεβασανισμένα ἐν τοῖς ἑξῆς εἰπών, περὶ ὧν εὐθέως ἐροῦμεν.

[illegible] „[illegible]πον[1]) οὖν αὐτῷ· τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς [illegible] ἡμᾶς; Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;“ [illegible] τοῦτο λέγουσιν οἱ ἀποσταλέντες· ὅπερ ὑπονο-[illegible] σε ἐληλύθαμεν μαθησόμενοι, ἔγνωμεν οὐκ [illegible] δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ σοῦ ἀκοῦσαι τό· ὅστις [illegible] πέμψασιν τὴν σὴν ἀπόκρισιν περὶ σοῦ [illegible].

[illegible] „Ἐγὼ[2]) φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης.“ [illegible] ὁ κυρίως υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἕτερος λόγου[3]) [illegible], χρῆται λόγῳ, — αὐτὸς γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος ἦν, ὁ πρὸς τὸν θεόν, ὁ λόγος Θεός —, οὕτως ὁ Ἰωάννης ὁ [illegible] ἐκείνου τοῦ λόγου, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῆς γραφῆς, οὐχ ἕτερος ὢν φωνῆς, χρῆται φωνῇ δεικνυούσῃ τὸν λόγον. Οὗτος δή, συνιεὶς τὴν περὶ ἑαυτοῦ προφητείαν παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ εἰρημένην, φησὶν εἶναι φωνή, οὐχὶ [illegible] ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ „βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,“ τοῦ [illegible][4]) καὶ κεκραγότος· „ἄν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω“ λέγοντος καὶ τό· „εὐθύνατε[5])

[illegible] habet: ἢ οὔ. Ὁ δὲ ἐπιστήσας, ubi libri editi ferunt ἢ οὐδέ. Ἐπιστήσας κ. τ. λ. R. — H. in textu ἢ οὐδέ, μὴ ἐπιστήσας κ. τ. λ. —

[1]) Ev. Joann. I, 22. — In seqq. H. corrupte ὑπνοῦντες.

[2]) Ev. Joann. I, 23.

[3]) H. et R. in textu λόγος, R. in notis: „Ferrar. legebat λόγου, quemadmodum recte legitur in marg. Cod. Bodlej.“

[4]) Ev. Joann. VII, 37., ubi ἐάν pro ἄν legitur. Cfr. tamen pag. 203. lin. 18.

[5]) Luc. III, 4. 5., ubi ἑτοιμάσατε legitur pro εὐθύνατε et εὐθείας scil. ὁδούς. — Exod. VII, 1.

τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται πρὸς Μωσέα λέγεσθαι ὑπὸ θεοῦ· „ἰδοὺ δέδωκά σε θεὸν Φαραὼ, καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης·" οὕτω νοητέον ἀνάλογόν τι τούτοις, εἰ καὶ μὴ πάντη ὅμοιον, εἶναι τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν καὶ Ἰωάννην· φωνὴ γὰρ δεικτικὴ [1]) καὶ παραστατικὴ ἐκείνου τοῦ λόγου ὁ Ἰωάννης ἦν. Διόπερ πάνυ ἁρμοζόντως οὐκ ἄλλῃ κολάσει περιβάλλεται Ζαχαρίας, εἰπὼν πρὸς τὸν ἄγγελον· „κατὰ [2]) τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς·" ἢ τῇ στερήσει τῆς φωνῆς διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς γενέσεως τῆς φωνῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτόν· „ἰδοὺ, ἔσῃ [3]) σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πλησθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν·" Οὗτος δὴ ὁ Ζαχαρίας, ὅτε „αἰτήσας [4]) πινακίδιον ἔγραψε λέγων· Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν πάντες," ἀπείληφε τὴν φωνήν· „ἀνεῴχθη γὰρ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν." Ὥσπερ δὲ καὶ διαλαμβάνοντες περὶ τοῦ· τίνα τρόπον νοητέον, λόγον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὰ παριστάμενα ἐδηλώσαμεν, οὕτως κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν ἀκολουθίαν, ἐπεί· „ὁ Ἰωάννης [5]) ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ

---

[1]) Ita Cod. Bodlej., Barberin. (H. quoque) διδακτική. R.

[2]) Luc. I, 18., ubi αὐτῆς pro αὑτῆς legitur.

[3]) Luc. I, 20., ubi πληρωθήσονται legitur pro πλησθήσονται, et αὐτῶν in fine pro αὑτῶν.

[4]) Luc. I, 63. 64., τὸ ὄνομα legitur.

[5]) Ev. Joann. I, 6. 7.

ῃ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ἵνα πάντες πι-
σωσι δι' αὐτοῦ·" νοητέον, φωνὴν εἶναι, μόνην χω-
ν κατ' ἀξίαν τὸν ἀπαγγελλόμενον λόγον δυναμέ-
, τὸν Ἰωάννην. Καὶ μάλιστα τοῦτο συνήσομεν, ἐὰν
μονηθῶμεν ὧν προπαρεθέμεθα, διηγούμενοι τό·
ι πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ·" περὶ τοῦ· „οὗτός [1])
ι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ‚ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ-
λόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν
ἰόν σου ἔμπροσθέν σου." Καλῶς [2]) δὲ καὶ τό· μὴ
ται αὐτὸν τὴν φωνὴν λέγοντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλά·
ῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·" ὁ μὲν γὰρ βοῶν τό· „εὐθύνατε
ὁδὸν κυρίου·" καὶ λέγει· ἐνδέχεται δὲ τὸ αὐτὸ
ιο [3]) λέγειν μὴ βοῶντα. Βοᾷ δὲ καὶ κέκραγεν, ἵνα
οἱ μακρὰν τοῦ λέγοντος ἀκούσωσι, καὶ οἱ βαρυήκοοι
ῶσι τοῦ μεγέθους τῶν λεγομένων, μετὰ μεγέθους
αγγελλομένου φωνῆς, βοηθῶν τοῖς τε ἀφεστῶσι θεοῦ,
τοῦτο ὀξὺ τῆς ἀκοῆς ἀπολωλεκόσι. Διὰ τοῦτο γὰρ
„εἱστήκει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων· ἐάν τις διψῷ
ἐσθω πρὸς μὲ καὶ πινέτω." Διὰ τοῦτο καὶ „ὁ Ἰω-
νης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγε λέγων." Διὰ
ῦτο καὶ κελεύει ὁ Θεὸς τῷ Ἡσαΐᾳ βοᾷν ἐν τῇ φωνῇ [4])
λέγοντος· βόησον. Κἀγὼ εἶπον τί βοήσω;" Ἐὰν δὲ
ἡ παντελῶς ᾖ ἡ νοητὴ τῶν εὐχομένων φωνὴ μεγάλη
ιὶ οὐ βραχεῖα, οὐδὲ ἂν αὐξήσωσι [5]) τὴν βοὴν καὶ τὴν
φωνήν, ἀκούει τῶν οὕτως εὐχομένων ὁ Θεὸς, ὁ λέγων
πρὸς Μωσέα· „τί βοᾷς πρὸς μέ;" οὐκ αἰσθητῶς βεβοη-

---

[1]) Matth. XI, 10., ubi καὶ κατασκευάσει legitur.

[2]) Sic recte habent Codd. Bodlej. et Barberin., male
ero edit. Huet. in textu καὶ ὡς. R. — H. ad marg.:
ως καλῶς."

[3]) H. et R. in textu τοῦτο τὸ λέγειν, H. ad marg.:
ὁ illud παρέλκει." Item R. in notis.

[4]) Jes. XL, 6., ubi pro κἀγὼ εἶπον legitur καὶ εἶπα.

[5]) *Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. αὐξῆσαι* (non ut R.
ert αὐξήσαι). R. — Exod. XIV, 15.

κότα· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται τοῦτο ἐν τῇ Ἐξόδῳ, μεγάλως δὲ τὴν ἀκουομένην μόνῳ Θεῷ φωνὴν βεβοηκότα διὰ τῆς εὐχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ Δαβὶδ φησι· „φωνῇ[1]) μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου.“ Χρεία δὲ τῆς φωνῆς τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵνα καὶ ἡ ἐστερημένη Θεοῦ ψυχὴ καὶ ἔρημος ἀληθείας, — τίς γὰρ ἄλλη χαλεπωτέρα ἐρημία ψυχῆς Θεοῦ καὶ πάσης ἀρετῆς ἠρημωμένης[2]) —; διὰ τὸ ἔτι σκολιῶς πορεύεσθαι δεομένη διδασκαλίας, ἐπὶ τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου παρακαλῆται· ἥντινα ὁδὸν εὐθύνει μὲν ὁ μηδαμῶς τὴν σκολιότητα τῆς τοῦ ὄφεως πορείας μιμούμενος, ὁ δὲ τούτῳ ἐναντίος διαστρέφει. Διόπερ καὶ ἐπιπλήσσεται[3]) ἅμα τοῖς ὁμοίοις ὁ τοιοῦτος διὰ τοῦ· „ἵνα[4]) τί διαστρέφετε τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;

11. Διχῶς δὲ ἡ ὁδὸς κυρίου εὐθύνεται, κατά τε τὸ θεωρητικὸν, τρανούμενον ἐν ἀληθείᾳ ἀπαραμίκτως τοῦ ψεύδους, καὶ κατὰ τὸ πρακτικὸν, μετὰ τὴν ὑγιῆ θεωρίαν τοῦ πρακτέου, ἁρμοδίου πράξεως ἀποδιδομένης τῷ περὶ τῶν πρακτέων ὑγιεῖ λόγῳ. Καὶ ἵνα ἀκριβέστερον τό· „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου“ νοήσωμεν, εὔκαιρον ἔσται παραθέσθαι τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰρημένον· „μὴ ἐκκλίνης[5]) μήτε εἰς δεξιὰ, μήτε εἰς ἀρι-

---

[1]) Psalm. LXXVII, 2., ubi pro καὶ ἐπήκουσέ μου legitur καὶ προσέσχε μοι.

[2]) Ita recte Cod. Barberin., male Reg. (H. in textu) ἠρημωμένης. R. — H. ad marg.: „scrib. etc.“

[3]) Ita Cod. Bodlej. ed. Huet. ἐπεπλήσσετο. R. — H. in notis: lege ἐπιπλήσσεται cum Cod. Reg. et utroque interprete. Id pervertit Typographus.“

[4]) Cfr. Act. XIII, 10.

[5]) Prov. IV, 27., ubi haec leguntur: μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά. — R. in notis: „Sic hunc scriptur. loc. optime restituit Cod. Bodlej.; mendose in Reg. legitur μὴ ἐκκλίνης μήτε ἀριστερά.“ — H. in textu μὴ ἐκκλίνης μήτε ἀριστερά, in notis: „μὴ ἐκ-

μένην τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ὁδεύοντος ὁ μὴ ὑπόλυσά
νος[1]) τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν, μηδὲ γνησίως
ραδεχόμενος, ὅτι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἕστηκεν, ἢ καὶ ὃν
δέξαι, γῆ ἁγία ἐστίν. Ἀπάξει δὲ ἐπὶ τὴν ζωὴν ἐ
τὸν εἰπόντα· „ἐγώ[2]) εἰμι ἡ ζωή.“ Ὁ γὰρ Σωτὴρ,
ὃν πᾶσά ἐστιν ἀρετή, ταῖς ἐπινοίαις πολύς· διά τ
ἐστιν τῷ μὲν μηδέπω φθάσαντι ἐπὶ τὸ τέλος, ἀλλ'
προκόπτοντι, ὁδός, τῷ δ' ἤδη πᾶσαν νεκρότητα ἀπο
μένῳ, ζωή. Ταύτην τὴν ὁδὸν ὁδεύων διδάσκεται
δὲν αἴρειν εἰς αὐτὴν, ἔχουσαν ἄρτους καὶ τὰ πρὸς ζω
διὰ τὸ μηδὲν δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἐν αὐτῇ, ο
ῥάβδου χρήζων, καὶ ἐπεὶ ἁγία ἐστὶν, οὐδ' ὑποδημάτ

12. Δύναται μέντοι[3]) γε τό· „ἐγὼ φ[illegible]βοῶ
ἐν τῇ ἐρήμῳ·“ καὶ τὸ ἑξῆς ἴσον εἶναι τῷ· ἐγ[illegible]ειμι, ?
οὗ γέγραπται· „φωνὴ βοῶντος·“ ὡς βοῶντα εἶναι
Ἰωάννην, καὶ τούτου τὴν φωνὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ βο
„εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου.“ Δυσφημότερον δὲ ὁ Ἡ
κλέων περὶ Ἰωάννου καὶ τῶν προφητῶν διαλαμβάν
φησὶν, ὅτι „„ὁ λόγος μὲν ὁ Σωτήρ ἐστιν, φωνὴ ἐ
ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡ διὰ Ἰωάννου διανοουμένη, ἦχος δὲ π
προφητικὴ τάξις.““ Λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὥσπ
ἐὰν[4]) ἄδηλον σάλπιγξ φωνὴν δῷ, οὐδεὶς παρασκε
ζεται εἰς πόλεμον, καὶ ὁ χωρὶς ἀγάπης ἔχων γνώ
μυστηρίων, ἢ προφητείαν, γέγονε χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κ
βαλον ἀλαλάζον, οὕτως εἰ μηδέν ἐστιν ἕτερον ἢ ἦχο
προφητικὴ φωνὴ, πῶς ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπ' αὐτὴ
Σωτήρ· „ἐρευνᾶτε,[5]) φησὶ, τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς
κεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί ει

---

[1]) Cod. Bodlej. ἀπολυσάμενος. R. — Exod. III
[2]) Ev. Joann. XIV, 6. — Matth. X, 10.
[3]) H. et R. μέν τοι γε
[4]) I Cor. XIV, 8. — XIII, 1. 2.
[5]) Ev. Joann. V, 39. — 46. — Matth. XV, 7
coll. Jes. XXIX, 13.

μαρτυροῦσαι" καὶ „εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε
ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε" καὶ „καλῶς
προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας, λέγων· ὁ λαὸς οὗτος
τοῖς χείλεσί με τιμᾷ;" Οὐκ οἶδα γάρ, εἰ τὸν ἄσημον
ἦχον παραδέξεταί τις εὐλόγως ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπαι-
νεῖσθαι, ἢ ἔνεστι παρασκευάσασθαι ἀπὸ τῶν γραφῶν
τῆς ἀπὸ φωνῆς σάλπιγγος, ἐφ' ἣν ἀναπεμπόμεθα, εἰς
τὸν πρὸς τὰς ἀντικειμένας ἐνεργείας πόλεμον, ἀδήλου
φωνῆς ἤχου τυγχανούσης. Τίνα δὲ τρόπον, εἰ μὴ ἀγά-
πην ἔχουσιν οἱ προφῆται, καὶ διὰ τοῦτο χαλκὸς ἠχῶν
γεγόνασιν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, ἐπὶ τὸν ἦχον αὐτῶν,
ὡς ἐκεῖνοι εἰλήφασιν, ἀναπέμπει ὁ κύριος ὠφεληθησο-
μένους; Οὐκ οἶδα δ' ὅπως χωρὶς πάσης κατασκευῆς
ἀποφαίνεται, τὴν φωνὴν οἰκειοτέραν οὖσαν τῷ λόγῳ
λόγον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα εἰς ἄνδρα μετα-
βάλλεσθαι. Καὶ ὡς ἐξουσίαν ἔχων τοῦ δογματίζειν καὶ
πιστεύεσθαι καὶ προκόπτειν, τῷ ἤχῳ φησὶν ἔσεσθαι τὴν
εἰς φωνὴν μεταβολήν, μαθητοῦ μὲν χώραν διδοὺς τῇ
μεταβαλλούσῃ εἰς λόγον φωνῇ, ἢ δούλου δὲ τῇ ἀπὸ
ἤχου εἰς φωνήν. Καὶ εἰ μὲν ὅπως ποτὲ πιθανότητα
ἔφερεν[1]) ἐπὶ τῷ αὐτὰ κατασκευάσαι, κἂν ἠγωνισάμεθα
περὶ τῆς τούτων ἀνατροπῆς· ἀρκεῖ δὲ εἰς ἀνατροπὴν ἡ
ἀπαραμύθητος ἀπόφασις. Ὅπερ δὲ ὑπερεθέμεθα ἐν
τοῖς πρὸ τούτων ἐξετάσαι, πῶς κεκίνηται, νῦν φέρε
διαλάβωμεν. Ὁ μὲν γὰρ Σωτήρ, κατὰ τὸν Ἡρακλέωνα,
φησὶν αὐτὸν καὶ προφήτην καὶ Ἠλίαν, αὐτὸς δὲ ἑκά-
τερον τούτων ἀρνεῖται. Καὶ προφήτην μὲν καὶ Ἠλίαν
ὁ Σωτὴρ ἐπὰν αὐτὸν λέγῃ, οὐκ αὐτόν, ἀλλὰ τὰ περὶ
αὐτοῦ, φησί, διδάσκει, ὅταν δὲ μείζονα προφητῶν καὶ ἐν
γεννητοῖς γυναικῶν, τότε αὐτὸν τὸν Ἰωάννην χαρακτη-
ρίζει· αὐτὸς δέ, φησί, περὶ ἑαυτοῦ ἐρωτώμενος ἀπο-
κρίνεται ὁ Ἰωάννης, οὐ τὰ περὶ αὐτόν. Ὅσην δὲ βά-
σανον ἡμεῖς περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατὸν πεποιήμεθα,

1) H. in textu ἔφερον, ad marg.: „scribas ἔφερεν."

οὐδὲν ἀπαραμύθητον ἐῶντες τῶν λεγομένων ὅρων συγκρῖναι τοῖς ὑπὸ Ἡρακλέωνος, ἅτε οὐκ ἐξουσίαν ἔχοντος τοῦ λέγειν ὃ βούλεται, ἀποφανθεῖσι. Πῶς γὰρ, ὅτι περὶ αὐτόν ἐστι τὸ Ἠλίαν αὐτὸν καὶ προφήτην εἶναι, καὶ περὶ αὐτοῦ τὸ φωνὴν αὐτὸν εἶναι βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδὲ κατὰ τὸ τυχὸν πειρᾶται ἀποδεικνύναι, ἀλλὰ χρῆται παραδείγματι, ὅτι τὰ περὶ αὐτὸν οἱονεὶ ἐνδύματα ἦν ἕτερα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἂν ἐρωτηθεὶς περὶ τῶν ἐνδυμάτων, εἰ αὐτὸς εἴη τὰ ἐνδύματα, ἀπεκρίθη ἂν τὸ Ναί; Πῶς γὰρ ἐνδύματα τὸ εἶναι τὸν Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι Ἰωάννου, οὐ πάνυ τι κατ' αὐτὸν θεωρῶ· τάχα καθ' ἡμᾶς ὡς δεδυνήμεθα διηγησαμένους τό· „ἐν πνεύματι[1]) καὶ δυνάμει Ἠλίου·“ δυναμένου πως λέγεσθαι τοῦτο τὸ πνεῦμα Ἠλίου ἐν δυνάμει εἶναι τῆς Ἰωάννου ψυχῆς. Θέλων[2]) δέ τις παραστῆσαι, διὰ τί ἱερεῖς καὶ Λευῖται οἱ ἐπερωτῶντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πεμφθέντες εἰσὶν, οὐ κακῶς μὲν λέγοι τὸ, ὅτι τούτοις προσῆκον ἦν περὶ τούτων πολυπραγμονεῖν καὶ πυνθάνεσθαι τοῖς τῷ θεῷ προσκαρτεροῦσιν, οὐ πάνυ δὲ ἐξητασμένως τὸ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, ὥσπερ ἀποροῦντες ἡμεῖς ἐξητάσαμεν, ὅτι εἰ ᾔδεισαν τὸν Ἰωάννην οἱ πεμφθέντες καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, πῶς χώραν εἶχον πυνθάνεσθαι περὶ τοῦ, εἰ αὐτὸς Ἠλίας ἐστίν; Καὶ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ· „εἰ ὁ προφήτης εἶ σύ;“ μηδὲν ἐξαίρετον οἰόμενος σημαίνεσθαι κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, λέγει ὅτι ἐπηρώτησαν, εἰ προφήτης εἴη, τὸ

---

[1]) Luc. I, 17.

[2]) Θέλων — λέγοι τό κ. τ. λ. Sic hunc locum H. et R. in textu exhibent, iidem tamen in notis: „Luxata haec sunt in Cod. Reg.; pro θέλων habet θέλο, pro Λευῖται habet Λευΐτας, deinde pro λέγοι habet λέγον (R. affert λέγων. Ferrar. videtur legisse θέλοντες et λέγοιεν, vel quid simile.“ R. solus addit: „Cod. Bodlej. pro θέλων δέ τις habet θέλοντες δέ etc.“

κοινότερον βουλόμενοι μαθεῖν. Ἔτι δὲ οὐ μόνος Ἡρακλέων, ἀλλ' ὅσον ἐπ' ἐμῇ ἱστορίᾳ καὶ πάντες οἱ ἑτερόδοξοι, εὐτελῆ ἀμφιβολίαν διαστείλασθαι μὴ δεδυνημένοι, μείζονα Ἠλίου καὶ πάντων τῶν προφητῶν τὸν Ἰωάννην ὑπειλήφασι διὰ τό· „μείζων[1]) ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδείς ἐστιν," οὐχ ὁρῶντες, ὅτι ἀληθὲς τό· „οὐδεὶς μείζων Ἰωάννου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν," διχῶς γίνεται, οὐ μόνον τῷ αὐτὸν εἶναι πάντων μείζονα, ἀλλὰ καὶ τῷ ἴσους αὐτῷ εἶναί τινας· ἀληθὲς γὰρ, ἴσων ὄντων αὐτῷ πολλῶν προφητῶν, κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ χάριν τὸ μηδένα τούτου μείζονα εἶναι. Οἴεται δὲ τὸ κατασκευάζεσθαι τὸ μείζονα εἶναι[2]) προφητεύεσθαι ὑπὸ Ἡσαΐου, ὡς μηδενὸς ταύτης τῆς τιμῆς ἠξιωμένου ὑπὸ θεοῦ τῶν πώποτε προφητευσάντων. Ἀληθῶς[3]) ὡς καταφρονῶν τῆς παλαιᾶς χρηματιζούσης διαθήκης, καὶ μὴ τηρήσας καὶ αὐτὸν Ἠλίαν προφητευόμενον τοῦτ' ἀπετόλμησεν εἰπεῖν· καὶ γὰρ Ἠλίας προφητεύεται ὑπὸ Μαλαχίου λέγοντος· „ἰδοὺ, ἀποστέλλω[4]) ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν." Καὶ Ἰωσίας δὲ, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν[5]) ἀνέγνωμεν, προφητεύεται ὀνομαστὶ ὑπὸ τοῦ ἐληλυθότος ἐξ Ἰούδα προ-

---

[1]) Matth. XI, 11. Luc. VII, 28.

[2]) Ita R. in textu; H. in textu: τὸ μείζονα* προφητεύεται κ. τ. λ., ad marg.: λείπει τι, in notis: „haec non cohaerent et hiulca sunt, id quod ex Ferrarii interpretatione recte intelligas. Perion. vero, qui verba aliquando, sententiam vix unquam assequitur, luxata pro sanis habet, neque veris falsa seponit." R. in notis: „nos sanam lect. restituimus ex Cod. Bodlej."

[3]) In ed. Huet. post ἀληθῶς legitur δέ (ergo ἀληθῶς δ' ὡς), quod recte expungit Cod. Bodlej. R.

[4]) Mal. IV, 5. 6.

[5]) Cfr. III Reg. XIII, 2. (I Reg.), ubi pro τῷ Δαβίδ legitur τῷ οἴκῳ Δαβίδ.

φήτου λέγοντος — παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ τὸ [1]) θυσιαστήριον —· „τάδε λέγει κύριος· ἰδοὺ, τίκτεται τῷ Δαβὶδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ.“ Φα τινες καὶ τὸν Σαμψὼν ὑπὸ τοῦ Ἰακὼβ προφητεύε λέγοντος· „Δὰν [2]) κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ὡσεὶ κα φυλὴ ἐν Ἰσραήλ·“ ἐπεὶ ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Δὰν μενος ὁ Σαμψὼν ἔκρινε τὸν Ἰσραήλ. Καὶ ταῦ εἰς ἔλεγχον τῆς προπετείας [3]) τοῦ ἀποφηναμένου, δένα πλὴν Ἰωάννου προφητεύεσθαι, εἰρήσθω, εἰρηκότος ἐν τῷ θέλειν αὐτὸν διηγεῖσθαι, τί τό φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.“

13. „Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι [4]) ἦσαν ἐκ τῶν σαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπαν αὐτῷ· τί βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, ο προφήτης;“ Οἱ μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων πέμψαντες ἐρωτήσαντας τὸν Ἰωάννην ἱερεῖς καὶ Λευΐτας, μαθ ὅστις τε οὐκ ἦν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅς ἦν, σεμνοπρεπέ ἡσυχάζουσιν οἱονεὶ συγκατατιθέμενοι [5]) τῇ σιωπῇ ἐμφαίνοντες τὸ παραδέχεσθαι τὰ εἰρημένα, ὅτι ἀρ τῇ τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῇ εἰς τὸ εὐθύνει ὁδὸν κυρίου τὸ βαπτίζειν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἅτε τὸ ὄνομα ὄντες διῃρημένοι τινὲς καὶ στασιώδεις, ὁμονοεῖν παριστᾶσι τοῖς ἐν τῇ μητροπόλει Ἰουδ καὶ τοῖς λειτουργοῖς τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἱε καὶ Λευΐταις, διὰ τοῦ ἀποστεῖλαι οἱονεὶ ἐπιπληκτικῶς τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς κωλυτικῶς τοῦ βαπτίζειν, τοὺς

---

[1]) Sic habet Cod. Bodlej., in Reg. (H.) et B deest κατὰ τό. R. — Cfr. loc. laud.

[2]) Genes. XLIX, 16., ubi τὸν λαὸν αὐτοῦ exst

[3]) H. et R. in textu προφητείας (H. seq. τοῦ sit), R. in notis: „legendum προπετείας.“

[4]) Ev. Joann. I, 24. 25. — H. ὁ ante προφ. o

[5]) H. et R. in textu διὰ τῆς σιωπῆς, R. in „pro διὰ τῆς σιωπῆς Cod. Bodlej. habet τῇ σιωπ

τήσαντας· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Καὶ τάχα εἰ συγκλώσαιμεν εἰς ἓν σωματοποιοῦντες τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένα, εἴποιμεν ἂν νῦν μὲν αὐτοὺς ταῦτα εἰρηκέναι, ὕστερον δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτοὺς ἐπιδεδωκότας τῷ βαπτίσασθαι ἀκηκοέναι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τό· „γεννήματα[1]) ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας.“ Ταῦτα γὰρ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ εἴρηται παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἰδόντος πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, δηλονότι[2]) οὐκ ἔχοντας καρποὺς μετανοίας, καὶ φαρισαϊκῶς ἀλαζονευομένους ἐν ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ Ἀβραὰμ ὡς πατρί· διόπερ ἐπιπλήσσονται ὑπὸ τοῦ τὸν ζῆλον Ἠλίου κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔχοντος Ἰωάννου. Ἐπιπληκτικὸς γὰρ λόγος ὁ· „μὴ δόξητε[3]) λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ·“ καὶ διδασκαλικὸς ὁ περὶ τοῦ καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστους λίθους ὀνομαζομένους δυνάμει θεοῦ μεταβαλεῖν οἱούστε εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἀβραάμ, ἐπεὶ γεγόνασιν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ προφήτου, μὴ φεύγοντες τὴν θείαν αὐτοῦ ὄψιν· διόπερ τό· „λέγω ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ·“ ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. Καὶ ἐπεὶ μὴ ποιήσαντες καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας ἔρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἁρμονιώτατα πρὸς αὐτοὺς λέγεται τό· „ἤδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλεται·“ ὡσνεὶ γὰρ ἄντικρύς φησι πρὸς αὐτούς· ἐπεὶ ἐληλύθατε

---

[1]) Matth. III, 7. 8., ubi καρπὸν ἄξιον legitur. —
[2]) Huet. h. l. δῆλον ὅτι.
[3]) Matth. *III, 9. — 10., ubi οὖν* additum legitur inter *vocabula πᾶν et δένδρον*, et Artic. τό ante πῦρ *omittitur.*

ἐπὶ τὸ βάπτισμα μὴ[1]) ποιήσαντες καρπὸν μετανοίας, δένδρον ἐστὶ[2]) μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκοπησόμενον ἀπὸ τῆς ὀξυτάτης καὶ ἐυτονωτάτης ἀξίνης τοῦ ζῶντος λόγου καὶ ἐνεργοῦς καὶ τομωτέρου ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. Παρέστησε δὲ τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ αὐτῶν λόγον[3]) καὶ ὁ Λουκᾶς διὰ τοῦ· „ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.[4]) Καὶ ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσηύχετο· ὁ θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.“ Ὅτε διὰ τούτους τοὺς λόγους ὁ τελώνης μᾶλλον αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον καταβαίνει[5]) δεδικαιωμένος καὶ ἐπιλέγεται, πάντα τὸν ὑψοῦντα ἑαυτὸν ταπεινοῦσθαι. Ὡς ὑποκριταὶ τοίνυν–κατὰ τοὺς τοῦ Σωτῆρος πρὸς αὐτοὺς ἐλεγκτικοὺς λόγους–ἔρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὐ λανθάνοντες τὸν βαπτίζοντα, ἔτι ἔχοντες τῶν ἐχιδνῶν ἰὸν ὑπὸ τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ τὸν τῶν ἀσπίδων· „ἰὸς γὰρ ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν.“ Ἀληθῶς τε θυμὸς αὐτῶν[6]) κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως ἦν ἐμφαινόμενος καὶ διὰ τῆς πικρᾶς ταύτης ἐρωτήσεως τῆς· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ

---

[1]) Ita Cod. Bodlej., in Codd. Reg. (H. in text.) et Barber. perperam deest μή. R. — H. ad marg.: scrib. μή.

[2]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (H. in textu) et Barber. ἔσται. R. — H. ad marg.: „scrib. ἐστί.“ — Hebr. IV, 12.

[3]) Codd. Reg. (H. in textu) et Barb. perperam habent περὶ αὐτολόγων. R. — H. ad marg. itemque in notis: „scribas αὐτῶν λόγων.“

[4]) Luc. XVIII, 10. 11., ubi ὁ ante εἷς deest, itemque καί post τελώνης.

[5]) Luc. XVIII, 14. — Psalm. XIV, 3.

[6]) H. et R. in textu αὐτῆς, quae lectio haud dubie ex seq. voc. ἐρωτήσεως orta est. R. in notis: „legendum vel αὐτοῖς, vel αὐτῶν.“

οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;“ Πρὸς οὓς εἴποιμ' ἂν ὡς Χριστοῦ καὶ Ἠλίου καὶ τοῦ προφήτου βαπτιζόντων, τῆς δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῆς τοῦ βοῶντος ταύτην τὴν ἐξουσίαν μὴ εἰληφυίας· ὦ οὗτοι, ἀπηνῶς πυνθάνεσθε τοῦ ἀπεσταλμένου ἀγγέλου πρὸ προσώπου Χριστοῦ, κατασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ ἀγνοοῦντες μυστήρια· ὁ γὰρ Χριστὸς Ἰησοῦς ὢν, κἂν μὴ βούλησθε, αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, αὐτὸς ὢν ὁ προφήτης. Πόθεν δὲ ὑμῖν πεπίστευται, Ἠλίαν βαπτίσειν τὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τὰ ἐπὶ τὰ θυσιαστηρίου ξύλα κατὰ τοὺς τοῦ Ἀχαὰβ χρόνους, δεόμενα λουτροῦ ἵνα ἐκκαυθῇ, ἐπιφανέντος ἐν πυρὶ τοῦ κυρίου, βαπτίσαντος; Ἐπικελεύεται γὰρ τοῖς ἱερεῦσι τοῦτο ποιῆσαι οὐ μόνον ἅπαξ, λέγει γάρ· „δευτερώσατε·[1]) ὅτε καὶ ἐδευτέρωσαν, καὶ τρισσώσατε· ὅτε καὶ ἐτρίσσωσαν.“ Ὁ τοίνυν μὴ αὐτὸς βαπτίσας τότε, ἀλλ' ἑτέροις τοῦ ἔργου παραχωρήσας, πῶς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου λεγόμενα ἐπιδημήσας βαπτίζειν ἔμελλε; Χριστὸς οὖν[2]) οὐκ ἐν ὕδατι βαπτίζει, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἑαυτῷ δὲ τηρεῖ τὸ ἁγίῳ πνεύματι βαπτίζειν καὶ πυρί. Παραδεξάμενος δὲ ὁ Ἡρακλέων τὸν τῶν Φαρισαίων λόγον, ὡς ὑγιῶς εἰρημένον περὶ τοῦ ὀφείλεσθαι τὸ βαπτίζειν Χριστῷ καὶ Ἠλίᾳ καὶ παντὶ προφήτῃ, αὐταῖς λέξεσί φησιν, οἷς μόνοις ὀφείλεται τὸ βαπτίζειν. Καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων μὲν ἡμῖν ἔναγχος ἐλεγχόμενος, μάλιστα δὲ, ὅτι κοινότερον τὸν προφήτην νενόηκεν· οὐ γὰρ ἔχει δεῖξαί τινα τῶν προφητῶν βαπτίσαντα. Οὐκ ἀπιθάνως δέ φησι πυνθάνεσθαι τοὺς Φαρισαίους κατὰ τὴν αὐτῶν πανουργίαν, οὐχὶ ὡς μαθεῖν θέλοντας.

14. Ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν φαίνεται παρατιθέ-

---

[1]) 1 Reg. XVIII, 34. 38., ubi verba singula paulo aliter leguntur. (III Reg.) — Mal. IV, 5.

[2]) Matth. III, 11. Luc. III, 16.

ναὶ[1]) τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελίων λέξεις τοῖς ἐν χερσὶ ῥητοῖς, καὶ τοῦτο καθ' ἕκαστον μέχρι τέλους ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ τὰ μὲν σύγκρουσιν[2]) δοκοῦντα ἀποδείκνυσθαι σύμφωνα, τὰ δ' ὅμως ὡς ἔχοντα ἕκαστον κατ' ἰδίαν σαφηνίζεσθαι, φέρε τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιήσωμεν. Τὸ γὰρ „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου·“ παρὰ μὲν τῷ μαθητῇ τῷ Ἰωάννῃ ἐκ προσώπου τοῦ Βαπτιστοῦ λέγεται· παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ ὡς ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Ἡσαΐου γραφὴν ἀναγέγραπται οὕτως· „Ἀρχὴ[3]) τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Οὐ κεῖται μέντοι γε ἐν τῷ προφήτῃ· „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου·“ ὅπερ παρέθετο[4]) ὁ Ἰωάννης. Μήποτ' οὖν ὁ

---

[1]) Ita Cod. Bodlej. habet, in ed. Huet. legitur *προςτιθέναι*. R.

[2]) Ita H. et R. in textu exhibent, R. non absque causa in notis: „legendum vel *συγκρούειν δοκοῦντα*, vel *σύγκρουσιν δοκοῦντα ἔχειν*.“ — Quorum quidem posterius si praestat, (licet facilior sit prior ratio), seq. voc. *ἔχοντα* aliis locis coll. satis suadere videtur, nihil supplendum esse.

[3]) Marc. I, 1., ubi *ὡς* legitur pro *καθώς*. 2. 3. Mal. III, 1. Jes. XL, 3. — De *ἔμπροσθέν σου* ipse cfr. Orig. in seqq.

[4]) H. et R. in textu: *ὅπερ παρέθετο ὁ Μάρκος*, in notis: „Ita Codd. Reg. (H.), Bodlej., et Barberin. (R.), quos assectatur Perionius; at Ferrar., quod citavit Joannes, recte, nam Joann. habet I, 23. *εὐθύνατε*, Marc. aut. I, 3. *ἑτοιμάσατε κ. τ. λ.*, ut ea, quae sequuntur apud Orig., id evincunt. Videtur tamen Ferrar. emendasse Orig., quem Marc. pro Joanne laudasse crediderim, quemadmod. infra pag. 211. not. 1. Luc. pro Marco laudavit.“ H.

Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος τό· „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν·“ ἀνέγραψεν· „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου·“ ὅ, τι ὁ Μάρκος δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημένας τόποις ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἓν συνάγων πεποίηκε· „καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Τὸ μὲν γάρ· „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·“ μετὰ τὴν περὶ τοῦ Ἐζεχίου ἱστορίαν ἀναστάντος ἐκ τῆς νόσου εὐθέως ἀναγέγραπται, τὸ δέ· „ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου·“ ὑπὸ Μαλαχίου. Ὅπερ δὲ ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος ὃ παρέθετο ῥητόν, τοῦτο ἐπ' ἄλλης λέξεως ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐνέφηνεν· ὁ μὲν γὰρ προφήτης φησίν· „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν·“ ὁ δὲ Μάρκος· „ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.“ Τὴν δ' ὁμοίαν ἐπιτομὴν πεποίηται καὶ ἐπὶ τοῦ· „ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου·“ οὐ παρέθετο [1]) γὰρ τὸ προκείμενον τό· „ἔμπροσθέν σου.“ Ἔτι [2]) ἐπὶ τό· „ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν·“ ἐξετάζοντες ἡμεῖς προετάξαμεν τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, — ὡς σεσιωπημένην παρὰ

---

licet hoc modo de Ferrar. judicium egerit, ad marg.: „scribas Ἰωάννης.“ (Cfr. insuper pag. 217. lin. 12. seqq. a fine). — Jes. XL, 3. ex LXX interpretum versione.

[1]) H. et R. in textu παρέθετο omisso οὐ, R. tamen in notis: „Codd. Bodlej. et Barb. οὐ παρέθετο κ. τ. λ.“ Cfr. Marc. et Mal. l. l.

[2]) *H. et R. in textu ὅτι, iidem tamen recte, ille ad marg., hic in notis: „legendum ἔτι.“*

τῷ Ματθαίῳ —, τοῦ ἀναγεγραμμένου γεγονέναι κα τῷ Ματθαίῳ, ὅτι ἰδὼν ὁ Ἰωάννης πολλοὺς τῶν Φα σαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτια εἶπεν αὐτοῖς· „γεννήματα [1]) ἐχιδνῶν·" καὶ τὰ ἑξ ἀκόλουθον γάρ ἐστι πρῶτον πυθέσθαι, εἶτ' ἐληλυθέ Καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος ἐκπ ρευομένους πρός τὸν Ἰωάννην τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ π σαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰ δάνου, ἐπὶ τῷ βαπτίσασθαι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμ ἐξομολογουμένους ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, οὐδένα λό ἐπιπληκτικὸν καὶ ἐλεγκτικόν φησιν ἀκηκοέναι ἀπὸ τ Βαπτιστοῦ, μόνους δὲ τοὺς ἑωραμένους πολλοὺς τ Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐληλυθότας ἀκηκοέναι „γεννήματα ἐχιδνῶν·" καὶ τὰ ἑξῆς· ὁ δὲ Μάρκος οὐκ φησιν ἐπιπληκτικὸν εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τ ἐληλυθόσιν, οὖσι πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱεροσολυμίτ πᾶσι, καὶ βαπτιζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ ἐξομολογουμένοις τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀκολούθως μηδὲ ὠνομακέναι τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίο Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον ἡμᾶς παραθέσθαι, ὅτι ἀ φότεροι μὲν, ὅ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος, ἐξομο γουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν φασι βαπτίζεσθαι, π σαν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσ τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ἢ πᾶσαν τὴν Ἰουδα χώραν καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας πάντας· ὁ δὲ Ματθα εἰσάγει μὲν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα τοὺς Φα σαίους καὶ Σαδδουκαίους, οὐ μὴν ἐξομολογουμένους ἁμαρτίας αὐτῶν· διόπερ εἰκὸς καὶ τοῦτο εὔλογον εἶ αἴτιον τοῦ ἀκηκοέναι αὐτούς· „γεννήματα ἐχιδνῶ

---

[1]) Matth. III, 7. — 5., ubi H. constanter exhi Ἰωρδάνου et Ἰωρδάνῃ. (R. semel pag. huj. lin. 6. a f pro Ἰορδάνου scripsit Ἰωρδάνου.)

[2]) H. pro καί in textu ἦν, recte tamen ad ma „scribas καί."

τολάβῃς δ' ἡμᾶς καὶ ἀκαίρως τὰ ἀπὸ τῶν ἑτέρων
λίων παρατεθεῖσθαι, τὰ ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων
Φαρισαίων καὶ ἐρωτησάντων τὸν Ἰωάννην ἐξε-
ας. Εἰ γὰρ καλῶς ἐφηρμόσαμεν τὴν τῶν Φαρι-
πεῦσιν, ἀναγεγραμμένην παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰω-
τῷ βαπτισμῷ αὐτῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ κειμένῳ,
ιθον ἦν ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους, καὶ πα-
ιθαι τὰ εὑρεθέντα παρατηρήματα. Ὁμοίως δὲ τῷ
ῳ καὶ ὁ Λουκᾶς τοῦ· „φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·“
πα ἀπὸ ἰδίου προσώπου οὕτως· „ἐγένετο [1]) ῥῆμα
ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ
εἰς πᾶσαν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βά-
α μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ὡς γέγραπται ἐν
λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ
ι, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς
ς αὐτοῦ. Προσέθηκε [2]) δὲ ὁ Λουκᾶς καὶ τὰ ἑξῆς τῆς
ητείας· „πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος
ουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς
ς καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ ὄψεται
σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ·“ ὁμοίως τῷ Μάρκῳ
ράψας τό· „εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·“
ινόμενος, ὡς προειρήκαμεν, τό· „εὐθείας ποιεῖτε
ρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν.“ Ἀντὶ δὲ τοῦ· „καὶ ἔσται
α σκολιὰ εἰς εὐθείας“ χωρὶς τοῦ· „πάντα“ τὴν
ἔθηκε μετὰ τοῦ ἀντὶ ἑνικοῦ· „εἰς εὐθεῖαν“ πε-
κέναι πληθυντικόν· „εὐθείας.“ Ἔτι δὲ καὶ ἀντὶ
„ἡ τραχεῖα εἰς πεδία“ ἐποίησε· „καὶ αἱ τραχεῖαι
δοὺς λείας“ παραλιπών τε· „καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα
ιυ·“ παρέθετο τὸ ἑξῆς, τό· „καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ
ωτήριον τοῦ θεοῦ.“ Χρήσιμοι δὲ αἱ παρατηρήσεις
ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἐπιτέμνεσθαι τοὺς Εὐαγγελι-

---

[1]) Luc. III, 2. 3. 4. coll. Jes. XL, 3. 4. 5.
[2]) H. et R. in textu προέθηκε, ille tamen ad marg., annotationibus: „scribend. προσέθηκε.“

στὰς τὰ προφητικά. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι „τὰ γεννήματα ἐχιδνῶν“ καὶ τὰ ἑξῆς ὁ μὲν Ματθαῖος τοῖς Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις ἐρχομένοις ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἰρῆσθαί φησιν, ἑτέροις οὖσιν παρὰ τοὺς ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἀκούοντας· ὁ δὲ Λουκᾶς[1]) τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ταῦτ' εἰρῆσθαι ἀναγράφει, οὐ ποιήσας δύο τάγματα βαπτιζομένων, ὅπερ παρὰ τῷ Ματθαίῳ εὕρομεν. Εἰκότως δὲ καὶ οὗτος, ἐπεὶ οἱ ὄχλοι οὐκ ἐν ἐπαίνῳ τάσσονται, ὡς τοῖς τηροῦσι σαφὲς ἔσται, τοῖς ὄχλοις εἰσάγει λέγοντα τὸν Βαπτιστὴν τό· „γεννήματα ἐχιδνῶν“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔτι δὲ πρὸς μὲν τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους· „ποιήσατε,“ εἴρηται ἑνικῶς „καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας·“ πρὸς δὲ τοὺς ὄχλους πληθυντικῶς· „ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας.“ Τάχα γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι τὸν ἐξαίρετον ἀπαιτοῦνται καρπὸν μετανοίας, οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, οἱ δὲ ὄχλοι οὐδὲ ἀρχὴν ἔχοντες ἀγαθῶν, πάντας ἀπαιτοῦνται τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας· διόπερ πρὸς αὐτοὺς τὸ πληθυντικὸν εἴρηται.[2]) Λέγεται πρὸς τούτοις τοῖς Φαρισαίοις· „μὴ[3]) δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.“ Οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι νῦν ἀρχὴν ἔχουσι, δοκοῦντες εἰσάγεσθαι εἰς τὸν θεῖον λόγον τοῦ προσιέναι τῇ ἀληθείᾳ· διόπερ ἄρχονται λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· „πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ·“ οἱ δὲ Φαρισαῖοι οὐκ ἄρχονται, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦτο δοξάζουσι. Πλὴν ἑκάτεροι τοὺς προειρημένους λίθους δεικνυμένους ἀκούουσιν ὡς ἐκ τούτων[4]) δύνασθαι ἐγερθῆναι

---

[1]) Luc. III, 7. 8.

[2]) H. et R. in textu εἰρῆσθαι, iidem tamen ad marg. atque in notis: „legendum εἴρηται.“ —

[3]) Matth. III, 9.

[4]) ὡς ἐκ τούτων. Haec in Cod. Bodlej. leguntur, sed desunt in Cod. Regio (itemque in ed. Huet.) R. — Ceter. H. et R. ἐγερθῦναι exhibent.

ὁ Ἀβραάμ, ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας καὶ νεκρότητος
ομένους. Παρατήρει δὲ, ὅτι τοῖς μὲν Φαρισαίοις,
τὸ εἰρημένον ἐν τῷ προφήτῃ· „ἐφάγετε[1]) καρ-
δῆ·" — ἔχουσι μὲν καρπὸν ψευδῆ λέγεται· „πᾶν
ὸρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ
βάλλεται·" τοῖς ὅλως δὲ ὄχλοις οὐδὲ καρποφο-
· „πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν ἐκκό-
: Τὸ μὲν γὰρ μὴ ἔχον καρπὸν, οὐδὲ καλὸν
πόν· διόπερ ἐκκοπῆς ἐστιν ἄξιον. Τὸ δὲ ἔχον
οὐ πάντως καλὸν ἔχει καρπόν· διόπερ καὶ αὐτὸς
ὑπὸ τῆς ἀξίνης καταβάλλεται. Ἐὰν δὲ ἀκρι-
ἐρευνήσωμεν τὰ περὶ τοὺς καρποὺς, εὑρήσομεν
γανον τὸ ἄρτι τοῦ γεωργεῖσθαι ἀρχόμενον, κἂν
ρῇ, τοὺς πρώτους ἐνεγκεῖν καρποὺς καλούς.
δὲ ὁ γεωργὸς πρῶτον τὸ ἐνεγκεῖν αὐτῷ[2]) τοὺς
οντας καρποὺς τὸ ἀρχόμενον γεωργίας, ὕστερον
τῶν πρεπόντων γεωργικῇ καθαρσίων μετὰ τοὺς
δήποτε καρποὺς ληψόμενος καὶ καρποὺς καλούς.
όμος δὲ ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ ἡμῶν μαρτυρεῖ λέγων·
τὸν φυτεύσαντα τρία ἔτη ποιεῖν ἀπερικάθαρτον
ὸ πεφυτευμένον, οὐκ ἐσθιομένων αὐτοῦ τῶν
„τρία γὰρ, φησὶν, ἔτη ὑμῖν ὁ καρπὸς ἀπερι-
ς οὐ βρωθήσεται, τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει ἔσται πᾶς
ς ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ." Εὐλόγως τοίνυν
ὺς ὄχλους χωρὶς τῆς τοῦ Καλοῦ προσθήκης λέ-
„πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν ἐκκόπτεται
πῦρ βάλλεται·" καὶ τὸ ἐπὶ πλεῖον δὲ φέρον

Hos. X, 13. — Matth. III, 10. — Luc. III, 9.
αὐτῷ — γεωργίας. Sic recte habet Cod. Bodlej.,
Huet. αὐτοὺς ἐπιβάλλοντας καρποὺς τῷ ἀρχο-
ωργίας. R.
Ita Cod. Bodlej.; Cod. Reg. (H. in textu) δεῖ τὸν
τα. R. — H. *ad marg.: „scribas* δεῖν." — Le-
, 23 24., *quo loco ordo verborum paulo aliter*

καρπὸν ὅμοιον τῇ ἀρχῇ, δένδρον τυγχάνον μὴ πι
καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται,
ἐνστάσης τῆς μετὰ τὴν τριάδα εἰσαγωγῆς ἐν τῇ τει
γενόμενος μὴ ποιῇ καρπὸν ἅγιον, αἰνετὸν τῷ κι
Ταῦτα δὲ πάντα εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως [1]) ἡμῖν
ρῆσθαι δοκεῖ, παρατιθεμένοις καὶ τὰ ἀπὸ τῶν λοι
εὐαγγελίων, οὐκ ἄκαιρα δὲ ἐμοὶ φαίνεται, οὐδὲ ἀ
τρια τῆς ἐνεστηκυίας σκέψεως. Φαρισαῖοι γὰρ ι
στέλλουσι πρὸς τὸν Ἰωάννην μετὰ τοὺς ἀπὸ Ἱεροσ
μων ἱερεῖς καὶ Λευΐτας πεμφθέντας ἐρωτῆσαι αι
ὅστις εἴη, ἐξετάζοντες· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οι
ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;" Καὶ
τάσαντες ἐνταῦθα, ἑξῆς παραγινόμενοι βαπτισόμ.
ὡς ὁ Ματθαῖος ἀναγράφει, ἀκούουσι δὲ τὰ ἁρμόζ
αὐτῶν τῇ ἀλαζονείᾳ [2]) καὶ ὑποκρίσει. Ἐπεὶ δὲ ὅ
ἦν τὰ τούτοις εἰρημένα τοῖς λεγομένοις πρὸς τοὺς ὄχλ
ἐχρῆν τὴν τῶν ῥητῶν σύγκρισιν καὶ σαφήνειαν ποι
σθαι· ὧν γινομένων πλείονα ἀπήτησεν [3]) ἡμᾶς ἡ ι
λουθία θεωρῆσαι. Ἔτι δὲ καὶ ταῦτα τοῖς εἰρημε
δεόντως προσθήσομεν· [4]) δύο τάγματα πεμπόντων π
τῷ Ἰωάννῃ ἀναγέγραπται, ἓν μὲν Ἰουδαίων τῶν
Ἱεροσολύμων ἀποστελλόντων ἱερεῖς καὶ Λευΐτας, ἓτ
δὲ Φαρισαίων ἐπαπορούντων, διὰ τί βαπτίζει.
ἀποδεδώκαμεν, ὅτι μετὰ τὴν πεῦσιν οἱ Φαρισαῖοι
ραγίνονται βαπτισόμενοι. [5]) Μήποτ' οὖν πρὸ τοῦ

---

[1]) Ita Codd. Bodlej. et Barber., ed. Huet. παρ
γράσεως. R.

[2]) H. et R. ἀλαζονίᾳ.

[3]) Sic Cod. Bodlej., Reg. (H. quoque) et Ba
ἀπήντησεν.

[4]) Ita Cod. Bodlej., edit. Huet. προσθήσομαι (ι
ut R. affert, προστήσομαι). R.

[5]) Codd. Barb. et Bodlej. βαπτισόμενοι, ed. H
βαπτισάμενοι. R.

οἱ πρὸ τούτων ἀποστείλαντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι παραδεξάμενοι τοὺς Ἰωάννου λόγους, ἅτε πρότεροι τῶν Φαρισαίων πέμψαντες, καὶ πρότεροι ἔρχονται. Ἱεροσόλυμα γὰρ, πᾶσα Ἰουδαία καὶ ἀκολούθως πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. ἢ, ὡς ὁ Μάρκος [1]) φησίν· „ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν." Οὔτε μέντοι Ματθαῖος τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, πρὸς οὓς λέγεται· „γεννήματα ἐχιδνῶν·" οὔτε Λουκᾶς τοὺς ὄχλους τὴν αὐτὴν ἐπίπληξιν ἀκούοντας εἰσάγουσι, ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἄξιον δὲ ἐπαπορῆσαι, πῶς πάσης τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως, καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας, καὶ πάσης τῆς περιχώρου τοῦ Ἰορδάνου βαπτιζομένων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου ὁ Σωτὴρ φησιν· „ἐλήλυθεν [2]) ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέγετε· δαιμόνιον ἔχει·" καὶ πρὸς τοὺς πυθομένους· „ἐν ποίᾳ [3]) ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;" λέγει· „κἀγὼ ἐρωτήσω ὑμᾶς ἕνα λόγον, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ

---

[1]) H. et R. in textu ὁ Λουκᾶς, H. tamen, quae R. quoque notis adjecit, haec habet in annotationibus: „Haec habentur Marc. I, 5., altum apud Luc. de iis silentium. Vel memoria igitur lapsus est Orig., ut saepe, vel manu ταχυγράφος, ut saepissime." (Cfr. Luc. 3. 7). De verborum ordine inde a καὶ ἐβαπτίζοντο — ποταμῷ cfr. ed. Lachm., in qua Typograph. pro αὐτῶν min. recte obtulit αὐτῶν.

[2]) Matth. XI, 18., ubi omissis verbis ὁ Βαπτιστής pro ἐλήλυθεν legitur ἦλθεν, et λέγουσιν pro λέγετε.

[3]) Matth. XXI, 23. 24., ubi verba hoc ord. leguntur: ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἕνα. 25., ubi ἡμῖν additur ἐρεῖ, atque οὖν sequitur τί.

βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ[1]) ἢ ἐξ ἀνθρώπων;“ ὅτε καὶ διαλογιζόμενοί φασιν· „ἐὰν εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;“ Λύεται δὲ τὸ ἀπορηθὲν οὕτως· Φαρισαῖοι, ὡς προτετηρήκαμεν, οἱ ἀκούσαντες· „γεννήματα ἐχιδνῶν“ οὐ πεπιστευκότες αὐτῷ παραγίνονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, εἰκὸς ὅτι τὸν ὄχλον φοβούμενοι, καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἐκείνους ὑπόκρισιν ἀξιοῦντες λούσασθαι, ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐναντιοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. Φρονοῦντες γοῦν αὐτὸν ἀπ᾿ ἀνθρώπων ἔχειν καὶ οὐκ ἀπ᾿ οὐρανοῦ τὸ βαπτίζειν, διὰ τὸν ὄχλον, μήποτε λιθασθῶσιν, φοβοῦνται ὅπερ ὑπολαμβάνουσιν εἰπεῖν· ὥστε οὐκ ἐναντιοῦται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα πρὸς τοὺς Φαρισαίους τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ πλήθους τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ βαπτισαμένων. Τοῦ θράσους δὲ τῶν Φαρισαίων ἦν, δαιμόνιον ἔχειν λέγειν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐν Βεελζεβοὺλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων τὰς δυνάμεις φάσκειν τὸν Ἰησοῦν πεποιηκέναι.

15. „Ἀπεκρίνατο[2]) αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων· ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.“ Ὁ μὲν Ἡρακλέων οἴεται, ὅτι ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐκ τῶν Φαρισαίων πεμφθεῖσιν, οὐ πρὸς ὃ ἐκεῖνοι ἐπηρώτων, ἀλλ᾿ ὃ αὐτὸς ἐβούλετο, ἑαυτὸν λανθάνων, ὅτι κατηγορεῖ τοῦ προφήτου ἀμαθίας, εἴγε ἄλλο ἐρωτώμενος περὶ ἄλλου ἀποκρίνεται· χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο φυλάττεσθαι ὡς ἐν κοινολογίᾳ ἁμάρτημα τυγχάνον. Ἡμεῖς δέ φαμεν, ὅτι μάλιστα πρὸς ἔπος ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις. Πρὸς γὰρ τό· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ

---

1) ἐξ οὐρανοῦ, ἢ. Haec desunt in ed. Huet., sed restituuntur ex Codd. Bodlej. et Barber. R.

2) Ev. Joann. I, 26. 27. — Hinc Tom. VIII. Ferrar. auspicatur. H.

ὁ Χριστός;" τί ἄλλο ἐχρῆν εἰπεῖν, ἤ τε τὸ ἴδιον παραστῆσαι [1]) βάπτισμα σωματικώτερον τυγχάνον; „Ἐγὼ γάρ, φησίν, βαπτίζω ἐν ὕδατι·" καὶ τοῦτο εἰπὼν πρὸς τό· „τί οὖν βαπτίζεις;" πρὸς τὸ δεύτερον· „εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς·" δοξολογίαν περὶ τῆς προηγουμένης οὐσίας Χριστοῦ διηγεῖται, ὅτι δύναμιν τοσαύτην ἔχει, ὡς καὶ ἀόρατος εἶναι τῇ θειότητι αὐτοῦ, παρὼν παντὶ ἀνθρώπῳ, παντὶ δὲ καὶ ὅλῳ τῷ κόσμῳ συμπαρεκτεινόμενος· ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκε." Καὶ ἐπεὶ οὐδὲν οἱ προσδοκῶντες Χριστοῦ ἐπιδημίαν Φαρισαῖοι τηλικοῦτον περὶ αὐτοῦ ἑώρων, ἄνθρωπον ἴδιον ἅγιον μόνον ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι, ἐμμελῶς ἐλέγχει τὴν περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ Φαρισαίων ἄγνοιαν, προστιθεὶς τῷ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκε" τό· „ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε." Καὶ ἵνα μή τις ὑπολάβῃ ἕτερον εἶναι τὸν ἀόρατον καὶ διήκοντα ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον, ἢ καὶ ἐπὶ ὅλον τὸν κόσμον, παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθέντα [2]) καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, συνάπτει τῷ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·" τό· „ὁ [3]) ὀπίσω μου ἐρχόμενος·" τουτέστι μετ' ἐμὲ φανερωθησόμενος. Οὗ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπεροχὴν συνιεὶς παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀμφιβαλλομένην ὑπό τινων, μήποτ' ἄρ' αὐτὸς εἴη Χριστός, ὅσον ἀπολείπεται τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγαλειότητος παραστῆσαι βουλόμενος, ἵνα μή τις εἰς αὐτὸν λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει, ἢ ἀκούει ἐξ αὐτοῦ, λέγει καὶ τό· „οὗ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·" αἰνιττόμενος τὸ οὐχ ἱκανὸς εἶναι τὸν περὶ τῆς ἐνσωματώσεως αὐτοῦ λόγον, — οἱονεὶ δεδεμένον καὶ κεκρυμμένον τοῖς μὴ νοοῦσι —, λῦσαι καὶ

---

1) Huetius παραστῆσαι, R. παραστῆναι.
2) Baruch III, 37.
3) Huetius ὁ omisit.

σαφηνίσαι· ὥστε ἄξιόν τι τῆς τοσαύτης ἐπιδημίας εἰς οὕτω βραχύτητα συνεσταλμένης εἰπεῖν.

16. Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἐξετάζουσιν ἡμῖν τό· „ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι·" τὰς ὁμοίας τῶν Εὐαγγελιστῶν παραθέσθαι περὶ τούτου λέξεις καὶ συγκρῖναι τῇ προκειμένῃ. Φησὶ τοίνυν ὁ Ματθαῖος, ἰδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, μετὰ τὰ ἐπιπληκτικὰ, περὶ ὧν ἐξετάσαμεν· „ἐγὼ [1]) μὲν ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μού ἐστιν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί·" σύμφωνον τῷ κατὰ Ἰωάννην λόγῳ, τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐν ὕδατι βαπτίσματος πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἐκ τῶν Φαρισαίων λέγοντι. Ὁ δὲ Μάρκος· „ἐκήρυσσε, [2]) φησὶν, Ἰωάννης λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει [3]) ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ·" πρὸς πλείονας καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας διδάσκων ταῦτα κεκηρῦχθαι. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι προσδοκῶντος τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ Ἰωάννης· „ἐγὼ μὲν [4]) ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί."

---

[1]) Matth. III, 11., ubi verba ἐν ὕδατι sequuntur voc. βαπτίζω.

[2]) Marc. I, 6. 7., ubi ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου exhibetur, atque ὑμᾶς ἐν ὕδατι.

[3]) Ita Cod. Bodlej., ed Huet. βαπτίζει. R.

[4]) Luc. III, 16., quem vers. Knapp. aliique eod. modo exhibent. In ed. Lachm. verbis βαπτίζω ὑμᾶς adjecta leguntur verba εἰς μετάνοιαν.

17. Ἔχοντες τοίνυν τὰς ὁμοίας λέξεις τῶν τεσσάρων, φέρε κατὰ τὸ δυνατὸν ἴδωμεν ἰδίᾳ τὸν νοῦν ἑκάστης καὶ τὰς διαφοράς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ματθαίου, ὃς καὶ παραδέδοται πρῶτος τῶν λοιπῶν τοῖς Ἑβραίοις ἐκδεδωκέναι τὸ εὐαγγέλιον, τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύουσιν· „ἐγὼ μὲν, φησὶν, ὑμᾶς ἐν ὕδατι[1]) βαπτίζω εἰς μετάνοιαν" οἱονεὶ καθαίρων καὶ ἀποτρεπόμενος ἀπὸ τῶν χειρόνων καὶ ἐπὶ μετάνοιαν παρακαλῶν· ἑτοιμάσαι γὰρ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον ἐγὼ ἐλήλυθα, καὶ χάριν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς μετανοίας εὐτρεπίσαι τῷ μετ' ἐμὲ ἥξοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρότερον πολλῷ τῆς ἐμῆς δυνάμεως καὶ κρεῖττον ὑμᾶς ὠφελήσοντι· οὐ σωματικὸν γὰρ τὸ ἐκείνου βάπτισμα, τὸν μετανοοῦντα πληροῦντος ἁγίου πνεύματος, καὶ θειοτέρου πυρὸς πᾶν ὑλικὸν ἀφανίζοντος καὶ πᾶν γεῶδες ἐξαναλίσκοντος οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ χωρήσαντος αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τῶν ἐχόντων ἀκούοντος. Τοσοῦτον δέ ἐστιν ἐμοῦ ἰσχυρότερος ὁ μετ' ἐμὲ ἐρχόμενος,[2]) ὡς μηδὲ τὰ τῆς περιβολῆς τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων ἐσχάτων, — οὐχὶ γυμνῶν ἐκκειμένων, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας νοεῖν αὐτὰ δύνασθαι —, ἱκανόν με τυγχάνειν βαστάσαι, μηδὲ ταῦτα ὑπομένοντας φέρειν. Οὐκ οἶδα δὴ ὁπότερον εἴπω, πότερον τὴν πολλήν μου ἀσθένειαν, τὰ εὐτελῆ τοῦ Χριστοῦ συγκρίσει τῶν περὶ ἑαυτὸν μειζόνων φέρειν μὴ δυναμένην, ἢ διὰ τὴν ἐκείνου ὑπερβάλλουσαν καὶ μείζονα παντὸς τοῦ κόσμου θειότητα· εἴγε Ἐγὼ ὁ τηλικαύτην χωρήσας χάριν, ὡς καὶ προφητείας ἠξιῶσθαί με, προλεγούσης τὰ περὶ τῆς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐπιδημίας μου ἐν τῷ· „Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ" καί· „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

---

[1]) ἐν ὕδατι. Desunt haec verba in ed. H., sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

[2]) Ita Cod. Bodlej., ed. Huet. μετερχόμενος. R.

σαφηνίσαι· ὥστε ἄξιόν τι τῆς τοσαύτης ἐπιδημίας εἰς οὕτω βραχύτητα συνεσταλμένης εἰπεῖν.

16. Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἐξετάζουσιν ἡμῖν τό· „ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι·“ τὰς ὁμοίας τῶν Εὐαγγελιστῶν παραθέσθαι περὶ τούτου λέξεις καὶ συγκρῖναι τῇ προκειμένῃ. Φησὶ τοίνυν ὁ Ματθαῖος, ἰδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, μετὰ τὰ ἐπιπληκτικὰ, περὶ ὧν ἐξετάσαμεν· „ἐγὼ[1]) μὲν ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μού ἐστιν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί·“ σύμφωνον τῷ κατὰ Ἰωάννην λόγῳ, τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐν ὕδατι βαπτίσματος πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἐκ τῶν Φαρισαίων λέγοντι. Ὁ δὲ Μάρκος· „ἐκήρυσσε,[2]) φησὶν, Ἰωάννης λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει[3]) ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ·“· πρὸς πλείονας καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας διδάσκων ταῦτα κεκηρῦχθαι. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι προσδοκῶντος τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ Ἰωάννης· „ἐγὼ μὲν[4]) ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.“

---

[1]) Matth. III, 11., ubi verba ἐν ὕδατι sequuntur voc. βαπτίζω.

[2]) Marc. I, 6. 7., ubi ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου exhibetur, atque ὑμᾶς ἐν ὕδατι.

[3]) Ita Cod. Bodlej., ed Huet. βαπτίζει. R.

[4]) Luc. III, 16., quem vers. Knapp. aliique cod. modo exhibent. In ed. Lachm. verbis βαπτίζω ὑμᾶς adjecta leguntur verba εἰς μετάνοιαν.

17. Ἔχοντες τοίνυν τὰς ὁμοίας λέξεις τῶν τεσσάρων, φέρε κατὰ τὸ δυνατὸν ἴδωμεν ἰδίᾳ τὸν νοῦν ἑκάστου καὶ τὰς διαφορὰς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ματθαίου, ὃς καὶ παραδέδοται πρῶτος τῶν λοιπῶν τοῖς Ἑβραίοις ἐκδεδωκέναι τὸ εὐαγγέλιον, τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύουσιν· „ἐγὼ μὲν, φησὶν, ὑμᾶς ἐν ὕδατι[1]) βαπτίζω εἰς μετάνοιαν·" οἱονεὶ καθαίρων καὶ ἀποτρεπόμενος ἀπὸ τῶν χειρόνων καὶ ἐπὶ μετάνοιαν παρακαλῶν· ἑτοιμάσαι γὰρ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον ἐγὼ ἐλήλυθα, καὶ πρῶτον διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς μετανοίας εὐτρεπίσαι τῷ μετ' ἐμὲ ἥξοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρότερον πολλῷ τῆς ἐμῆς δυνάμεως καὶ κρεῖττον ὑμᾶς ὠφελήσοντι· οὐ σωματικὸν γὰρ τὸ ἐκείνου βάπτισμα, τὸν μετανοοῦντα πληροῦντος ἁγίου πνεύματος, καὶ θειοτέρου πυρὸς πᾶν ὑλικὸν ἀφανίζοντος καὶ πᾶν γεῶδες ἐξαναλίσκοντος οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ χωρήσαντος αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τῶν ἐχόντων ἀκούοντος. Τοσοῦτον δέ ἐστιν ἐμοῦ ἰσχυρότερος ὁ μετ' ἐμὲ ἐρχόμενος,[2]) ὡς μηδὲ τὰ τῆς περιβολῆς τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων ἐσχάτων, — οὐχὶ γυμνῶν ἐκκειμένων, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας νοεῖν αὐτὰ δύνασθαι —, ἱκανόν με τυγχάνειν βαστάσαι, μηδὲ ταῦτα ὑπερέχοντας φέρειν. Οὐκ οἶδα δὴ ὁπότερον εἴπω, πότερον τὴν πολλήν μου ἀσθένειαν, τὰ εὐτελῆ τοῦ Χριστοῦ συγκρίσει τῶν περὶ ἑαυτὸν μειζόνων φέρειν μὴ δυναμένην, ἢ διὰ τὴν ἐκείνου ὑπερβάλλουσαν καὶ μείζονα παντὸς τοῦ κόσμου θειότητα· εἴγε Ἐγὼ ὁ τηλικαύτην χωρήσας χάριν, ὡς καὶ προφητείας ἠξιῶσθαί με, προλεγούσης τὰ περὶ τῆς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐπιδημίας μου ἐν τῷ· „Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·" καί· „ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

[1]) ἐν ὕδατι. Desunt haec verba in ed. H., sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

[2]) Ita Cod. Bodlej., ed. Huet. μετερχόμενος. R.

πρὸ προσώπου σου.“ Ἐγὼ, οὗ τὴν γένεσιν Γαβριὴλ [1]) ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ παραδόξως εὐηγγελίσατο ἐν γήρᾳ γεγενημένῳ τῷ πατρί μου· Ἐγὼ, ἐφ᾽ οὗ τῷ ὀνόματι Ζαχαρίας ἅμα ἀπέλαβε τὴν φωνὴν, καὶ τὸ προφητεύειν δι᾽ αὐτῆς· Ἐγὼ ὁ ὑπὸ τοῦ κυρίου μου μαρτυρούμενος, ὡς ἄρα μείζων ἐν γεννητοῖς [2]) γυναικῶν ἐμοῦ οὐδεὶς τυγχάνει, οὐδὲ τὰ ὑποδήματα βαστάσαι ἱκανός εἰμι. [3]) Εἰ δὲ μὴ τὰ ὑποδήματα, τί λεκτέον περὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ; Τίς οὗτος, ὃς [4]) ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον τηρῆσαι δυνήσεται; Τίς, ὃς νοήσει τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν χιτῶνα ἄῤῥαφον διὰ τὸ δι᾽ ὅλου ὑφαντὸν [5]) τυγχάνειν καταλαβεῖν ὃν ἔχει λόγον; Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τῶν τεσσάρων εἰρηκότων τὸ ἐν ὕδατι [6]) ὁμολογεῖν Ἰωάννην ἐληλυθέναι βαπτίζειν, μόνος Ματθαῖος τούτῳ προσέθηκε [7]) τό· „εἰς μετάνοιαν“ διδάσκων τό· ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ὠφέλειαν ἔχεσθαι τῆς προαιρέσεως τοῦ βαπτιζομένου, τῷ μετανοοῦντι μὲν ἐγγινομένην, τῷ δὲ μὴ [8]) μετανοοῦντι προσιόντι εἰς κρίμα χαλεπώτερον ἐσομένην. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὥσπερ αἱ κατὰ τὰς γεγενημένας ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος θεραπείας τεράστιοι δυνάμεις, σύμβολα τυγχάνουσαι τῶν ἀεὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἀπαλλαττομένων πάσης νόσου καὶ

---

[1]) Luc. I, 7. 11. seqq. — 63. 64. 67. sqq.

[2]) Matth. XI, 11.

[3]) εἰμι. Εἰ δὲ μὴ τά. In ed. Huet. deest εἰμι et mox legitur εἰ μὴ γὰρ μηδὲ (R. μηδέ non affert) τά κ. τ. λ. Cod. Bodlej. lect. nostri textus repraesentat. R.

[4]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (H. in textu) male ὁ ὁλόκληρον. R. — H. ad marg.: scribas ὃς κ. τ. λ.

[5]) Ev. Joann. XI, 11.

[6]) H. in textu τὸ ἐνδύματι, ad marg. tamen: scrib. τὸ ἐν ὕδατι.

[7]) H. et R. προστέθηκε. — Matth. III, 11.

[8]) Cod. Bodlej. τῷ—προσιόντι, Reg. (Huet.) μὴ οὕτω δὲ προσιόντι. R.

μαλακίας, οὐδὲν ἧττον καὶ σωματικῶς γενόμενα ὤνησαν, [1] εἰς πίστιν προσκαλεσάμενα τοὺς εὐεργετηθέντας· οὕτως [2] καὶ τὸ διὰ τοῦ ὕδατος λουτρὸν, σύμβολον τυγχάνον καθαρσίου ψυχῆς πάντα ῥύπον ἀπὸ κακίας ἀποπλυνομένης, οὐδὲν ἧττον καὶ καθ' αὑτὸ τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θειότητι τῆς δυνάμεως τῶν τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἐπικλήσεών ἐστιν ἡ [3]) χαρισμάτων θείων ἀρχὴ καὶ πηγή· „διαιρέσεις γὰρ χαρισμάτων εἰσί.“ Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσιν [4]) ἀναγεγραμμένη ἱστορία περὶ τοῦ οὕτως ἐναργῶς τότε τὸ πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις ἐπιδεδημηκέναι, προευτρεπίσαντος αὐτῷ τοῦ ὕδατος τοῖς γνησίως προσιοῦσιν ὁδὸν, ὡς καὶ τὸν Μάγον Σίμωνα καταπλαγέντα θέλειν μὲν τὴν χάριν ταύτην ἀπὸ τοῦ Πέτρου λαβεῖν, ἐθέλειν δὲ τὸ δικαιότατον διὰ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. Καὶ τοῦτο δὲ παρασημειωτέον, ὅτι τὸ Ἰωάννου βάπτισμα

---

[1]) Pro ὤνησαν perperam in Codd. Reg. et Barb. legitur ὧν ἦσαν. R. — H. in textu ὧν ἦσαν, ad marg.: scrib. ὤνησαν, in notis: „Cod. Reg. et Perion. ὧν ἦσαν nullo sensu. Ferrar. legebat ὤνησαν, et recte quidem.“

[2]) οὕτως καὶ τὸ διὰ τοῦ κ. τ. λ. H. et R. in notis: „Locum hunc profert Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29., qui locus, quoniam aliter paulo apud ipsum conceptus est, hic a nobis recitabitur: Ὅς γε (Ὠριγένης), κατὰ τὸ ἕκτον οἶμαι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, καὶ προσκυνητὸν αὐτὸ (πνεῦμα ἅγιον) φανερῶς ἀπεφήνατο, οὑτωσὶ γράφων κατὰ λέξιν· ὅτι τὸ τοῦ ὕδατος λουτρὸν σύμβολον τυγχάνει καθαρσίου ψυχῆς, πάντα ῥύπον τὸν ἀπὸ κακίας ἀποπλυναμένης. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ καθ' ἑαυτὸ, τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θεότητι (non θειότητι) τῆς προσκυνητῆς τριάδος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικλήσεων χαρισμάτων ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγήν.

[3]) *H. minus accurate ἡ. — I Cor. XII, 4.*

[4]) *Act. VIII, 15. seqq.*

ὑποδεέστερον ἐτύγχανε τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ, διδομένου διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Οἱ [1]) γοῦν ἐν ταῖς Πράξεσι βεβαπτισμένοι εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, μηδὲ, εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἀκούσαντες βαπτίζονται δεύτερον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου. Τὸ γὰρ τῆς ἀναγεννήσεως οὐ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰησοῦ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐγίνετο, καὶ παλιγγενεσίας ὀνομαζόμενον λουτρὸν μετὰ ἀνακαινώσεως γινόμενον πνεύματος, τοῦ καὶ νῦν ἐπιφερομένου, ἐπειδὴ παρὰ [2]) Θεοῦ ἐστιν, ἐπάνω τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐ πᾶσι μετὰ τὸ ὕδωρ ἐγγινομένου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ. [3])

18. Ἤδη δὲ καὶ τὰ Μάρκου κατανοήσωμεν, ὃς ἀνέγραψε κηρύσσοντα τὸν Ἰωάννην ταῦτα μὲν εἰρηκέναι κατὰ τό· „ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου·“ ἰσοδυναμεῖ γὰρ ταῦτα τῷ· „ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μού ἐστιν“ οὐκ ἔτι δὲ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ· „οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.“ Ἕτερον μὲν γὰρ τὸ βαστάζειν τὰ ὑποδήματα, δηλονότι [4]) ἤδη λελυμένα ἀπὸ τῶν τοῦ ὑποδεδεμένου ποδῶν, ἕτερον δὲ τὸ κύψαντα λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλλομένου τῶν Εὐαγγελιστῶν, μηδὲ ψευδομένου, ὡς εἴποιεν ἂν οἱ πιστεύοντες, ἀμφότερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι [5]) τὸν Βαπτιστὴν καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον νοῦν κινούμενον· οὐ γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἴονταί τινες,

---

1) Huet. corrupte ἡ γοῦν. — Act. XIX, 2. seqq.

2) Cod. Bodlej. παρά, Reg. (H. quoque) et Barb. περί. R.

3) εὐαγγελίῳ. Deest in Codd. Reg. et Barb. (atque in ed. Huet.), sed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

4) R. h. l. δηλονότι. H. δῆλον ὅτι.

5) H. et R. in textu εὑρηκέναι, R. tamen in notis: „legend. videtur cum Ferrar. εἰρηκέναι.“

οἱ ἀπομνημονεύσαντες διαφόρως ἠνέχθησαν μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον τῶν εἰρημένων, ἢ γεγενημένων. Μέγα γὰρ οὖν τὸ βαστάσαι τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑποδήματα, μέγα δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τὰ σωματικὰ αὐτοῦ κάτω που γεγενημένα κύψαντα — ὑπὲρ τοῦ τὴν εἰκόνα κάτω θεάσασθαι — λῦσαι [1]) ἕκαστον τῶν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσωματώσεως ἀσαφῶν, οἱονεὶ τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων τυγχάνοντα. Εἷς γὰρ ὁ τῆς ἀσαφείας δεσμός, ὥσπερ καὶ ἡ μία τῆς γνώσεως κλείς, ἅτινα οὐδὲ ὁ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν καθ' αὑτὸν ἱκανὸς λῦσαι, ἢ ἀνοῖξαι, τοῦ δήσαντος καὶ κλείσαντος μόνου δωρουμένου οἷς βούλεται τὸ λῦσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ τὰ κεκλεισμένα. Εἰ δὲ μυστικὸς ὁ περὶ τῶν ὑποδημάτων τόπος, οὐδὲ τοῦτον παρελθεῖν [2]) ἄξιον. Οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπησιν, ὅτε σάρκα καὶ ὀστέα ἀναλαμβάνει ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός, τὸ ἕτερον εἶναι τῶν ὑποδημάτων, τὴν δὲ εἰς ᾅδου κατάβασιν, ὅστις ποτέ ἐστιν ὁ ᾅδης, καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος πορείαν τὸ [3]) λοιπόν. Περὶ τῆς εἰς ᾅδου καταβάσεως τό· „οὐκ ἐγκαταλείψεις [4]) τὴν ψυχήν μου εἰς τὸν ᾅδην!" ἐν ιε' ψαλμῷ εἴρηται· καὶ περὶ τῆς ἐν φυλακῇ πορείας μετὰ πνεύματος παρὰ τῷ Πέτρῳ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ· „θανατωθεὶς γάρ, φησί, σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. Ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε,

---

[1]) H. et R. in notis: „eodem modo corrigiam calceamenti interpretatur Orig. in Catena Corderiana in Joann. ad c. I. v. 27."

[2]) Cod. Bodlej. παρελθεῖν ἄξιον, Reg. (H. quoque) et Barb. παρελθετέον. R.

[3]) τὸ λοιπόν. Haec minus accurate H. ad seqq. retulit.

[4]) Psalm. (XV.) XVI, 10. — I Petr. III, 18—20.

ὅτε ἅπαξ ἐξεδέχετο [1]) ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία, ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ." Ὁ τοίνυν κατ' ἀξίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐπιδημιῶν τοὺς λόγους παραστῆσαι δυνάμενος, τὸν ἱμάντα λύειν τῶν Ἰησοῦ ἱκανός ἐστιν ὑποδημάτων, καὶ αὐτὸς τῷ νοῒ κύπτων καὶ συγκαταβαίνων τῷ καταβεβηκότι εἰς ᾅδου, καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ τῶν περὶ τῆς θεότητος Χριστοῦ μυστηρίων καταβαίνων ἐπὶ τὴν ἀναγκαίως γεγενημένην παρ' ἡμῖν αὐτοῦ ἐπιδημίαν, ὅτε τὸν ἄνθρωπον ὑπεδήσατο. [2]) Ὁ δὲ τὸν ἄνθρωπον ὑποδησάμενος καὶ τὸν νεκρὸν ὑπεδήσατο· „εἰς τοῦτο [3]) γὰρ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ·" καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα καὶ νεκρὸν ὑπεδήσατο, τουτέστι τὸν ἐν γῇ καὶ τὸν ἐν ᾅδου, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Τίς οὖν ἄρα ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν τοιούτων ὑποδημάτων, καὶ λύσας μὴ ἐᾶσαι, ἀλλὰ κατὰ δευτέραν ἱκανότητα ἀναλαβεῖν αὐτὰ καὶ βαστάσαι διὰ τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ περιφέρειν τὰ νενοημένα;

19. Μὴ ἀνεξέταστον δὲ ἐάσθω τὸ χωρὶς τοῦ „κύψας" ὁμοίως παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ Ἰωάννῃ εἰρημένον. Καὶ τάχα ἐνδέχεται μὲν κύψαντα λῦσαι κατὰ τὸ προειρημένον. Δυνατὸν δὲ καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπάρματος φυλάττοντα εὑρεῖν τὴν λύσιν τῶν ἐν τῷ ζητεῖσθαι δεδεμένων ὑποδημάτων, ἵνα τὰ αὐτά τις λύσας τῶν χωριστῶν ὑποδημάτων ἴδῃ λόγον γυμνὸν τῶν ὑποδεεστέρων καθ' αὐτὸν, υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

---

[1]) H. et R. in textu ἅπαξ ἐξεδέχετο, R. in notis ἀπεξεδέχετο. Cfr. ed. Lachm. p. 285. et p. 487.

[2]) ὑπεδήσατο. In Cod. Bodlej. legitur ὑπεδύσατο (R.) sicque legit Ferrar., vertit enim: „subinduit;" male, nam alluditur ad ὑποδήματα. (H. et R.) Idem Cod. Bodlej. mox habet ὑποδυσάμενος, et paulo post bis ὑπεδύσατο. R.

[3]) Rom. XIV, 9., ubi Χριστός legitur pro Ἰησοῦς, atque ἔζησεν pro ἀνέστη.

Οὐ ταὐτὸν δὲ τὸ μὴ εἶναι Ἱκανὸν τῷ μὴ εἶναι
γεγράφει[1]) ὁ Ἰωάννης. Δυνατὸν γὰρ μὴ ὄντα
νέσθαι ἱκανόν· δυνατὸν δὲ καὶ ἄξιον ὄντα μη-
ναι ἱκανόν. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον δι-
χαρίσματα, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀναλογίαν
τως, φιλανθρώπου ἂν εἴη Θεοῦ ἔργον, προ-
ν βλάβην ἀπὸ αἰήματος ἐπακολουθήσοντος, ἢ
ως, τὸ καὶ τῷ ἀξίῳ ποτὲ μὴ διδόναι τὴν ἱκα-
Οἰκεῖον δὲ τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ νικᾷν
ἐργετεῖν τὸν εὐεργετούμενον, προλαμβάνοντα
ιενον Ἄξιον, καὶ πρὶν γένηται Ἄξιος κοσμοῦντα
ἱκανότητι, ἵνα μετὰ τὴν ἱκανότητα ἔλθῃ ἐπὶ
θαι Ἄξιος, καὶ μὴ πάντως[2]) ἀπὸ τοῦ εἶναι
ρθάνων τὸν δωρούμενον καὶ προλαβὼν αὐτοῦ
τας, ἔλθῃ ἐπὶ τὸ γενέσθαι Ἱκανός. Ὁ τοίνυν
φησὶ παρὰ μὲν τοῖς Τρισὶν οὐκ εἶναι Ἱκανὸς,
τῷ Ἰωάννῃ οὐκ εἶναι Ἄξιος. Οὐκ ἀποκλείεται
ἔλεγεν οὐδέπω ὢν Ἱκανὸς γεγονέναι Ἱκανὸς,
ἢ ἄξιός πω ἦν· καὶ πάλιν ὅτε ἔλεγεν, οὐκ εἶναι
ὐκ ὢν Ἄξιος ἐφθακέναι ἐπὶ τὸ γεγονέναι Ἄξιος·
α τις ἐρεῖ, ἐπὶ τὸ κατ' ἀξίαν τῆς λύσεως καὶ
ος[3]) αὐτῶν μὴ χωροῦσαν τὴν θνητὴν φύσιν
τὲ, ἀληθευόμενον ἔχειν τὸ μηδέποτε γενέσθαι
λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ Ἄξιον
ῦ. Ὅσα δὲ ἐὰν χωρήσωμεν, ἔτι ὑπολείπεται
πω νενοημένα, ἐπεί· „ὅταν[4]) συντελέσῃ ἄν-
τότε ἄρχεται, καὶ ὅταν παύσηται, τότε ἀπορη-
" κατὰ τὴν Ἰησοῦ υἱοῦ Σειρὰχ Σοφίαν.

Ev. Joann. I, 27. coll. Marc. I, 7. — Rom. XII, 6.
Cod. Bodlejanus πάντα. R.
καὶ βαστάξεως. In Codd. Reg. et Barb. deest
— H. in textu Cod. Reg. sequitur atque αὐτῶν
pro αὐτῶν, marg. tamen καί adscripsit.
Sap. Sirach XVIII, 7. — H. et R. in textu παύσῃ,
(cfr. loc. l.) in notis: „Cod. Bodlej. παύσηται."

21. Ἔτι περὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν παρὰ τοῖς τρισὶν οὕτως ὀνομασθέντων Εὐαγγελισταῖς διαλάβωμεν, συγκρίνοντες ἐκεῖνα τῷ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ ἑνικῶς ὀνομασθέντι· „οὐκ εἰμὶ γάρ, φησίν, ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.“ Τάχα οὖν νικώμενος ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος δωρεὰν εἴληφε, μηδέπω ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιος ὢν λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἑτέρου τῶν ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τῶν ἑξῆς κατάληψις, οὐκ εἰδότι, πότερον Ἰησοῦς ἐστιν ὁ κἀκεῖ ἐρχόμενος, ὅπου ἀπὸ τῆς φυλακῆς γίνεσθαι ἔμελλεν ἀποκεφαλισθείς, ἢ ἕτερον προσδοκᾷν ἐχρῆν, διὰ τοῦτο, τὴν σαφέστερον ὕστερον ἐπαπόρησιν ἡμῖν δηλουμένην καὶ νῦν αἰνιττόμενος, φησὶ τό· „οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. Ὁ δὲ οἰόμενος περιεργότερον τοῦτο εἰρῆσθαι, εἰς ταὐτὸν συνάξει τὸ τῶν ὑποδημάτων καὶ τοῦ ὑποδήματος, ἵνα οἱονεὶ λέγῃ· οὐδαμῶς ἄξιός εἰμι λῦσαι τὸν ἱμάντα, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀρχήν, κἂν τοῦ ἑνὸς ὑποδήματος, ἢ καὶ οὕτως δυνατὸν εἰς ἓν συνάγεσθαι τὰ παρὰ τοῖς Τέσσαρσιν[1]) εἰρημένα. Εἰ γὰρ ὁ Ἰωάννης συνίει μὲν τὰ περὶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ ἐπιδημίας, ἐπηπόρει[2]) δὲ περὶ τῶν ἑξῆς, ἀληθεύει λέγων καὶ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν λύειν τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων· οὐ γὰρ λύει ἀμφότερα λύσας τοῦ ἑνός. Ἀληθεύει δὲ λέγων καὶ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, ἐπεί, ὡς προείρηται, ἔτι διαπορεῖ περὶ τοῦ, πότερον αὐτός ἐστιν ἐρχόμενος, ἢ ἕτερος, ὁ κἀκεῖ προσδοκητέος.

22. Καὶ[3]) περὶ τοῦ δέ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam περὶ τοῦ τέσσαρσιν. R. — Huet. ad marg.: „scrib. περὶ τούτου, ἢ παρὰ τοῖς κ. τ. λ.“

[2]) Cod. Bodlejanus ἐνηπόρει. R.

[3]) Καὶ—δέ. Cod. Bodlej. περὶ δὲ τοῦ. R. — Ev. Joann. I, 26. — 3.

ὑμεῖς οὐκ οἴδατε" ταῦτα διαληπτέον περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Λόγου, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ὑφεστηκότος οὐσιωδῶς κατὰ τὸ ὑποκείμενον, τοῦ αὐτοῦ ὄντος τῇ σοφίᾳ. Οὗτος γὰρ δι' ὅλης πεφοίτηκε τῆς κτίσεως, ἵνα ἀεὶ τὰ γινόμενα δι' αὐτοῦ γίνηται, καὶ περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ἀεὶ ἀληθὲς ᾖ τό· „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν" καὶ τό· „πάντα[1]) ἐν σοφίᾳ ἐποίησας." Εἰ δὲ δι' ὅλης τῆς κτίσεως πεφοίτηκε, δῆλον ὅτι καὶ τῶν πυνθανομένων· „τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ Ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης;" μέσος ἕστηκεν ὁ αὐτὸς καὶ βέβαιος ὢν λόγος, ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐστηριγμένος πανταχοῦ· ἢ τό· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν" ἀκουέσθω, ὅτι ὑμῶν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ εἶναι ὑμᾶς λογικοὺς, μέσος ὑμῶν ἑστὼς, τῷ τοῦ παντὸς σώματος ἐν μέσῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἀποδείκνυται κατὰ τὰς γραφὰς ἐν τῇ καρδίᾳ τυγχάνον. Οἱ τοίνυν ἔχοντες τὸν λόγον ἐν μέσῳ ἑαυτῶν, μὴ διαλαμβάνοντες δὲ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μηδὲ ἀπὸ ποίας πηγῆς καὶ ἀρχῆς ἐλήλυθεν, μηδ' ὅπως ποτὲ συνέστησεν[2]) αὐτοῖς, οὗτοι μέσον αὐτὸν ἔχοντες οὐκ ἴσασιν. Ὁ δὲ Ἰωάννης αὐτὸν οἶδε· τὸ γάρ· „ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·" ὀνειδιστικῶς λεγόμενον[3]) πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἐμφαίνει τῷ λόγῳ[4]) τὸ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸν ὑπ' ἐκείνων ἀγνοούμενον. Δι' ὃ καὶ γινώσκων αὐτὸν ὁ Βαπτιστὴς οἶδεν ὀπίσω αὐτοῦ ἐρχόμενον, τὸν ἐν μέσῳ τυγχάνοντα, τουτέστι μεθ' αὐτὸν[5]) καὶ τὴν ὑφ' αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι

---

1) Psalm. CIV, 24 (CIII). — Ev. Joann. I, 25.

2) συνέστησεν αὐτοῖς. R. absque causa in notis: „legendum vel συνέστησεν αὐτούς, vel συνέστηκεν αὐτοῖς."

3) Ita Cod. Bodlej. recte, Reg. (H. in textu) male γενόμενον. R. — Huet. ad marg.: „scrib. λεγόμενον."

4) Edit. Huet. habet ἐμφαίνει τὸν λόγον, τῷ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸ ὑπ' ἐκείνων κ. τ. λ., sed Cod. Bodlejan. ut in nostro textu. R.

5) H. μετ' αὐτόν, R. μετ' αὐτόν; uterque ὑπ' αὐτοῦ.

διδασκαλίαν ἐπιδημοῦντα τοῖς κατὰ λόγον ἀπολουθουμένοις. Οὐ ταὐτὸν δὲ σημαίνεται ἐκ τῆς „ὀπίσω“ φωνῆς ἐνθάδε, καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς πέμπῃ ἡμᾶς ὀπίσω ἑαυτοῦ· ἐκεῖ μὲν γάρ, ἵνα κατ' ἴχνη βαίνοντες αὐτοῦ φθάσωμεν πρὸς τὸν πατέρα, ὀπίσω αὐτοῦ γίνεσθαι κελευόμεθα· ἐνθάδε δέ, [1]) ἵνα δηλωθῇ τὸ μετὰ τὰς Ἰωάννου διδασκαλίας, — ἐπεὶ „ἐλήλυθεν οὗτος, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ“ —, τοῖς προευτρεπισαμένοις ἐπιδημεῖν, προκεκαθαρμένοις διὰ τῶν ἡττόνων πρὸς [2]) τὸν τέλειον λόγον. Προηγουμένως μὲν οὖν ἕστηκεν ὁ πατὴρ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ὤν· ἕστηκε δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀεὶ ἐν τῷ σώζειν, κἂν γένηται σάρξ, κἂν μέσος ᾖ ἀνθρώπων, οὐ καταλαμβανόμενος, ἀλλ' οὐδὲ βλεπόμενος. Ἕστηκε δὲ καὶ διδάσκων, προκαλούμενος πάντας ἐπὶ τὸ πίνειν ἀπὸ τῆς ἀφθόνου πηγῆς αὐτοῦ· „εἱστήκει γὰρ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων· ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μὲ καὶ πινέτω.“

23. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό· „μέσος ὑμῶν ἕστηκε“ φησὶν ἀντὶ τοῦ· „„ἤδη πάρεστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐμφανής ἐστιν ἤδη πᾶσιν ὑμῖν.““ Διὰ τούτων δὲ περιαιρεῖ τὸ [3]) παρασταθὲν περὶ τοῦ διαπεφοιτηκέναι αὐτὸν δι' ὅλου τοῦ κόσμου. Λεκτέον γὰρ πρὸς αὐτόν· πότε γὰρ οὐ πάρεστιν; πότε δ' οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ; καὶ ταῦτα τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· „ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ [4]) ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.“ Καὶ διὰ

---

[1]) Cod. Bodl. ἐνθάδε δέ, Reg. (H. in textu) ἐνθάδε. R. — Huet. ad marg.: scrib. ἐνθάδε δέ. — Ev. Joann. I, 7.

[2]) Cod. Bodlej. πρός, Reg. (H. in textu) male καί. — H. ad marg.: ἴσως· πρός. — Ev. Joann. VII, 37.

[3]) Cod. Bodlej. περιαιρεῖ τό, Reg. (H. quoque) περιῃρεῖτο. R.

[4]) καὶ ——— ἔγνω. Haec verba, quae in Cod. Reg. (atque in ed. Huet.) omissa sunt, restituuntur e Cod. Bodlej. R. — Cfr. Ev. Joann. I, 10.

[illegible] καὶ οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος ὁ „ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε,“ οὐκ οἴδασιν αὐτὸν, ἐπεὶ οὐδέπω τοῦ κόσμου [illegible], ὁ δὲ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Ποῖον δὲ χρόνον [illegible] τοῦ ἐν ἀνθρώποις εἶναι; ἢ οὐκ ἐν [illegible] ἦν, λέγοντι· „πνεῦμα[1]) κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με“ καί· „ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ [illegible];“ Λεγέτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ ἐν Δαβὶδ ἦν, [illegible] αὐτοῦ λέγοντι· „ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ·“ καὶ ὅσα ἐκ προσώπου Χριστοῦ ἐν Ψαλμοῖς ἀναγέγραπται. Καὶ τί [illegible] ἕκαστον ἀποδεικνύναι, δυσεξαρίθμητον ὄντα,[2]) παραστῆσαι ἐναργῶς δυνάμενον, ὅτι ἀεὶ ἐν ἀνθρώποις[3]) ἦν, πρὸς τὸ ἐλέγξαι οὐχ ὑγιῶς εἰρημένον τό· „„ἤδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν ἀνθρώποις““ εἰς διήγησιν παρὰ τῷ Ἡρακλέωνι τοῦ· „μέσος ὑμῶν ἕστηκεν;“ Οὐκ ἀπιθάνως δὲ παρ' αὐτῷ λέγεται, διὰ τό· „ὀπίσω μου ἐρχόμενος;“ τὸ πρόδρομον εἶναι τὸν Ἰωάννην τοῦ Χριστοῦ δηλοῖ· ἀληθῶς γὰρ ὡσπερεὶ οἰκέτης ἐστὶ προτρέχων τοῦ κυρίου. Πολὺ δὲ ἁπλούστερον τό· „οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος“ ἐξείληφεν, ὅτι „„οὐδὲ τῆς ἀτιμοτάτης ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ἄξιος εἶναι διὰ τούτων ὁ Βαπτιστὴς ὁμολογεῖ.““ Πλὴν μετὰ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν οὐκ ἀπιθάνως ὑποβέβληκε τό· „„οὐκ ἐγώ εἰμι ἱκανὸς, ἵνα δι' ἐμὲ κατέλθῃ ἀπὸ μεγέθους, καὶ σάρκα λάβῃ ὡς ὑπόδημα, περὶ ἧς ἐγὼ λόγον ἀποδοῦναι οὐ δύναμαι, οὐδὲ διηγήσασθαι, ἢ ἐπιλῦσαι τὴν περὶ αὐτῆς οἰκονομίαν.““ Ἁδρότερον δὲ καὶ μεγαλοφυέστερον

---

[1]) Jes. LXI, 1. et LXV, 1., ubi ἐγενήθην exstat pro ἐγενόμην. — Psalm. II, 6.

[2]) Cod. Bodlej. δυσεξαριθμήτου ὄντος. R.

[3]) H. et R. in textu h. l. et lin. seq. ἐν ἀνθρώπῳ, R. tamen in notis: Cod. Bodlej. ἐν ἀνθρώποις.“ Cfr. pag. 234. lin. 6. a fine textus.

ὁ αὐτὸς Ἡρακλέων κόσμον τὸ ὑπόδημα ἐκδεξάμενος μετέστη ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον ἀποφήνασθαι ταῦτα πάντα δεῖν ἀκούεσθαι καὶ [1]) περὶ τοῦ προσώπου τούτου διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. Οἴεται γὰρ τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἐλάττονα ὄντα τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ὁμολογεῖν διὰ τούτων τῶν λέξεων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀσεβέστατον· ὁ γὰρ πέμψας αὐτὸν πατὴρ, ὁ τῶν ζώντων Θεὸς, ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς [2]) μαρτυρεῖ, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ, ὁ διὰ τοῦτο κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι πεποίηκεν αὐτὰ, οὗτος καὶ μόνος ἀγαθὸς καὶ μείζων τοῦ πεμφθέντος. Εἰ δὲ καὶ, ὡς προειρήκαμεν, ἁδρότερον νενόηται καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόδημα εἶναι τῷ Ἰησοῦ τῷ Ἡρακλέωνι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι δεῖν συγκατατίθεσθαι. Πῶς γὰρ μετὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς σωθήσεται τό· „οὐρανός [3]) μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου“ μαρτυρούμενον ὡς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ; Μὴ [4]) γὰρ ὀμόσητε, φησὶ, τὸν οὐρανὸν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ τὴν γῆν, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν

---

[1]) *καὶ περὶ τοῦ προσώπου τούτου κ. τ. λ.* H. et R. in notis: „Sic habent Codd. mss., Regius (H. et R.), Barberin. et Bodlejan. (R.), a quibus non recessit Perion.; aliter tamen legend. esse suadet ipse oration. contextus et Ferrar. interpretatio. (H. et R.) — Huet. sic emendavit: *καὶ περὶ τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, τοῦ προσώπου τούτου διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου.* — Qua quid. emendatione, per se non omni ex parte spernenda, vix ac ne vix quidem, sive ad verba *περὶ τοῦ προσώπου τούτου,* sive ad seqq. *οἴεται κ. τ. λ.* respexerimus, opus esse dixerim.

[2]) Matth. XXII, 32. — Luc. XVIII, 19. Ev. Joann. XIV, 28.

[3]) Jes. LXVI, 1., ubi *ὁ οὐρανός μου κ. τ. λ.* leguntur.

[4]) Matth. V, 34. 35., qui loc. nostro coll. disparem praebet rationem.

Πᾶς δὲ μετὰ τοῦ, τὸν[1]) ὅλον κόσμον ὑπό-
νοεῖσθαι τοῦ Ἰησοῦ, παραστῆσαι νοήσαιμι τό·
) τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει
„Πλὴν ἄξιον ἐπιστῆσαι, πότερον τῷ τὸν λόγον
σοφίαν διαπεφοιτηκέναι δι' ὅλου τοῦ κόσμου,
πατέρα ἐν τῷ υἱῷ εἶναι, ὡς παρεθέμεθα, τὰ
εἶ νοῆσαι, ἢ ὁ προηγουμένως περιζωσάμενος πᾶ-
ν κτίσιν, παρὰ τὸ τὸν υἱὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἔχω-
τῷ Σωτῆρι, ὡς μετ' αὐτὸν δευτέρῳ καὶ Θεῷ
τυγχάνοντι, δι' ὅλης ἐφθακέναι[2]) τῆς κτίσεως.
ἴλιστα τοῖς δυναμένοις κατανοεῖν τὴν τοῦ τηλι-
οὐρανοῦ ἀδιάλειπτον κίνησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ
συμπεριάγοντος[4]) ἑαυτῷ τὸ τοσοῦτο τῶν ἀστέ-
ῆθος, ἄξιον ἔσται ζητήσεως περὶ τοῦ· τίς ἡ ἐνυ-
σα δύναμις τοσαύτη καὶ τηλικαύτη τῷ παντὶ
Ἕτερον γὰρ παρὰ[5]) τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν
τολμῆσαι εἰπεῖν, μήποτε οὐκ ἔστιν εὐσεβές.
„Ταῦτα[6]) ἐν Βηθαβαρᾷ[7]) ἐγένετο πέραν τοῦ

Huetius minus accurate τοῦτον, pro τοῦ, τόν.
Jerem. XXIII, 24.
ἐφθακέναι. H. sine justa causa ad marg.: „scri-φοιτηκέναι“ item R. in notis: „forte legendum etc.“
Ita Cod. Bodlej., ed. Huet. συμπεριάγοντα.
) Editio Huetii male περὶ τόν. R.
) Ev. Joann. I, 28., ubi ὁ Ἰωάννης legitur.
) Βηθαβαρᾷ. H. et R. h. l. in textu Βηθαρᾷ, pag. in. 6. Βηθαβαρᾷ, et pag. 238. lin. 14. Βηθαρᾷ; in notis: „Origenes in Catena quadam Regia in I, 28.: χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ ἀκριβῆ τῶν ἀν-ων Βηθαβαρᾷ περιέχει· ἡ γὰρ Βηθανία οὐχὶ τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλ' ἐγγύς που τῶν Ἱεροσολύμων Infra scriptum aliquando reperias Βηθαραβᾷ (cfr. 12. not. 5.), aliquando Βηθαβαρᾷ, quae vera lectio quam secutum esse Originem certum est juxta Codd. rum fidem, etc. Vertit utrobique Ferrar.: „Be-

Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων.“ Ὅτι μὲν ς
δὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις κεῖται· „ταῦτα ἐν Βη
νίᾳ ἐγένετο·“ οὐκ ἀγνοοῦμεν, καὶ ἔοικε τοῦτο καὶ
πρότερον γεγονέναι· καὶ παρὰ Ἡρακλέωνι γοῦν Βη
νίαν ἀνέγνωμεν. Ἐπείσθημεν δὲ μὴ δεῖν „Βηθαι
ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ „Βηθαβαρᾷ,“ γενόμενοι ἐν
τόποις ἐπὶ ἱστορίαν τῶν ἰχνῶν Ἰησοῦ καὶ τῶν μα
τῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν προφητῶν. Βηθανία[1]) γάρ,
ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστής φησι, ἡ πατρὶς Λαζάρου
Μάρθας καὶ Μαρίας, ἀπέχει τῶν Ἱεροσολύμων σταδ
δέκα πέντε· ἧς πόῤῥω ἐστὶν ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς
ἀπὸ σταδίων πλατεῖ λόγῳ ρπ΄. Ἀλλ' οὐδὲ ὁμώνι
τῇ Βηθανίᾳ τόπος ἐστὶν περὶ τὸν Ἰορδάνην· δείκνυ
δὲ λέγουσι παρὰ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου τὰ Βηθαβ
ἔνθα ἱστοροῦσι τὸν Ἰωάννην βεβαπτικέναι. Ἔστι
ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος ἀκόλουθος τῷ βαπτίσματι
ἑτοιμάζοντος κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον· μεταλ
βάνεται γὰρ εἰς οἶκον κατασκευῆς, ἡ δὲ Βηθανία
οἶκον ὑπακοῆς. Ποῦ γὰρ ἀλλαχόσε ἐχρῆν βαπτίζειν
ἀποσταλέντα ἄγγελον πρὸ προσώπου τοῦ Χριστοῦ,
τασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἢ εἰς
τῆς κατασκευῆς οἶκον; Ποία δὲ οἰκειοτέρα πατρὶς
τὴν ἀγαθὴν μερίδα[2]) ἐκλεξαμένῃ μὴ ἀφαιρουμένην
τῆς Μαριάμ, καὶ τῇ περισπωμένῃ διὰ τὴν Ἰησοῦ ὑ
δοχὴν Μάρθᾳ, καὶ τῷ τούτων ἀδελφῷ, φίλῳ ὑπὸ
Σωτῆρος εἰρημένῳ, Λαζάρῳ, ἢ Βηθανία ὁ τῆς ὑπακ
οἶκος; Οὐ καταφρονητέον οὖν τῆς περὶ τὰ ὀνόμ
ἀκριβείας τῷ ἀπαραλείπτως βουλομένῳ συνιέναι τὰ ἅ
γράμματα. Τὸ μέντοι γε ἡμαρτῆσθαι ἐν τοῖς Ἑλ

---

thabara, adeo ut sic ipsius habuisse Codicem dubium
sit. Verumtamen in Cod. Bodlej. nec non in Cod. I
ber. utrobique legitur Βηθαρᾷ non Βηθαβαρᾷ.“

[1]) Ev. Joann. XI, 1. 18.

[2]) Luc. X, 41.-43. — Ev. Joann. XI, 11.

τινοῖς ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἄν τις πεισθείη ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις. Ἡ περὶ τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων καταχρημνιζομένους καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ συμπνιγομένους χοίρους οἰκονομία ἀναγέγραπται γεγονέναι ἐν τῇ χώρᾳ[1]) τῶν Γερασηνῶν. Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὔτε θάλασσαν, οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. Καὶ οὐκ ἂν οὕτως προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεγκτον οἱ Εὐαγγελισταὶ εἰρήκεσαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τὴν Ἰουδαίαν. Ἐπεὶ δὲ ἐν ὀλίγοις εὕρομεν „εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν“ καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον. Γάδαρα γὰρ πόλις μέν ἐστι τῆς Ἰουδαίας, περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει, λίμνη δὲ κρημνοῖς παρακειμένη οὐδαμῶς ἐστιν ἐν αὐτῇ[2]) ἢ θάλασσα. Ἀλλὰ Γέργεσα, ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσαῖοι, πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβεριάδα λίμνην, περὶ ἣν κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀφ' οὗ δείκνυται τοὺς χοίρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλῆσθαι. Ἑρμηνεύεται[3]) δὲ ἡ Γέργεσα· παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος οὖσα τάχα προφητικῶς οὗ περὶ τὸν Σωτῆρα πεποιήκασι παρακαλέσαντες αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων[4]) πολῖται.

---

[1]) Matth. VIII, 28. 32. Marc. V, 1. 13. Luc. VIII, 26. 33. 37.

[2]) Ed. Huet. in textu habet *ἐν αὐτῇ θαλάσσᾳ* (non *θάλασσα*, ut R. affert). R. — Id. tamen H. ad marg.: scrib. *ἐν αὐτῇ ἢ θάλασσα.*

[3]) Infra Tom. X, 10.: *ὥσπερ τὰ Γέργεσα, ἔνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων (χοίρων) πολῖται, ἑρμηνεύεται· παροικία ἐκβεβληκότων.* Quasi ex hac expulsione id nominis tum primum sortita fuerit. H. et R.

[4]) *χωρίων.* H. et R. in textu *χοίρων*, H. tamen in notis: „ita Cod. Reg. et *reliqui (R. teste)* cum Perion.; et *infra Tom. X, 10. οἱ τῶν χοίρων πολῖται.* Ferrar. *utrobique χωρίων, quod malim.*“ Item H. ad marg.:

Τὸ δ' ὅμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχοῦ καὶ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔστιν ἰδεῖν, ὡς ἠκριβώσαμεν ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ ἡμέτερα συγκρίναντες, μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδέπω διαστραφεισῶν ἐκδόσεων Ἀκύλου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου. Ὀλίγα τοίνυν παραθησόμεθα ὑπὲρ τοῦ τοὺς φιλομαθεῖς ἐπιστρεφεστέρους γενέσθαι περὶ ταῦτα. εἷς τῶν υἱῶν Λευΐ ὁ πρῶτος Γεσὼν[1]) ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀντιγράφων ὠνόμασται ἀντὶ τοῦ Γηρσὼν, ὁμώνυμος τυγχάνων τῷ πρωτοτόκῳ Μωσέως, ἑκατέρων διὰ τὴν παροικίαν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ γεννηθέντων τοῦ ὀνόματος ἑτοίμως κειμένου. Πάλιν τῷ Ἰούδᾳ παρ' ἡμῖν μὲν ὁ δεύτερος Αὐνὰν[2]) εἶναι λέγεται, παρὰ δὲ Ἑβραίοις Ὠνάν ἐστι, πόνος αὐτῶν. Πρὸς τούτοις ἐν ταῖς ἀπάρσεσι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς[3]) εὕρομεν, ὅτι „ἀπῆραν ἐκ Σοχὼθ καὶ παρενέβαλον εἰς[4]) Βουθάν“ τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἀντὶ Βουθὰν „Αἰμὰν“ λέγει. Καὶ τί με δεῖ διατρίβοντα πλείονα παρατίθεσθαι, παρόντος τῷ

„scribas χωρίων.“ Cfr. Matth. VIII, 34. Marc. V, 17 Luc. VIII, 37.

[1]) Genes. XLVI, 11., Exod. VI, 16. Num. III, 17 XXVI. 57. I Paral. VI, 1. 16. XXIII, 15. Exod. II, 22. quib. locis partim Γηρσών, partim Γεδσών, partim Γηρσάμ LXX interpretes exhibent.

[2]) Genes. XXVIII, 4. XLVI, 12. Num. XXVI, 19 I Paral. II. 3.

[3]) Num. XXIII, 6., ubi Σοκχώθ scriptum legitur.

[4]) εἰς Βουθάν κ. τ. λ. H. in notis: „Hic hariolatur est Perionius pro Βουθάν scribendum Αἰθάν. Sed omnino retinendum Βουθάν, quod edd. omn. vers. LXX virorum praeferunt etc. Pro Αἰμάν autem, quod sequitur apud Orig., legend. videtur Αἰθάμ; id enim V T. Codd. perpetuo consensu habent.“ Ita Huet. per si quidem coll. l. l. non male disputat, minus recte tamen si, quae supra Orig. dixit pag. huj. lin. 1. et seqq. contuleris.

πλανωμένῳ τοῦ ἐξετάζειν καὶ γινώσκειν τὰ κατὰ τὰ ὀνόματα ἀληθῆ; Μάλιστα δὲ ὑποπτευτέον τοὺς τόπους τῶν γραφῶν, ἔνθα κατάλογός ἐστιν ἅμα ὀνομάτων πλειόνων, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κληροδοσίας, καὶ ἐν πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ἀρχῆθεν ἑξῆς μέχρι τοῦ ἐγγύς που ὑπὲρ τὸν Λαυ[1]) * · ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ Ἔσδρᾳ. Καὶ οὐ καταφρονητέον τῶν ὀνομάτων, πραγμάτων σημαινομένων ἐπ' αὐτῶν χρησίμων τῇ τῶν τόπων ἑρμηνείᾳ. Οὐκ εὔκαιρον δὲ νῦν τὸν περὶ τῆς θεωρίας τῶν ὀνομάτων ἐξετάσαι λόγον, ἀφέμενον τῶν προκειμένων.

42. Ἴδωμεν τοίνυν τὰ τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως. Ἰορδάνης μὲν ἑρμηνεύεται· „Κατάβασις αὐτῶν.“ Τούτῳ δ', ἵν' οὕτως εἴπω, γειτνιᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰαρέδ, ὃ καὶ αὐτὸ ἑρμηνεύεται· „Καταβαίνων,“ ἐπειδήπερ γεγένηται τῷ Μαλελεήλ, ὡς ἐν τῷ Ἐνὼχ γέγραπται, — εἴ τῳ φίλον παραδέχεσθαι ὡς ἅγιον τὸ βιβλίον —, ταῖς ἡμέραις τῆς τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ καταβάσεως ἐπὶ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων· ἥντινα κατάβασιν αἰνίσσεσθαί τινες ὑπειλήφασι τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ σώματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γήϊνον

---

[1]) H. in textu Λαῦν, R. Λαυ *; H. in notis: „postremam hanc vocem non reddit Ferrar., sive quod ex ipsius abfuerit Cod., sive quod vocem nihili, quomodo redderet, non habuerit. Quid si legamus: ὑπὲρ τὸν Σαούλ, vel ὑπὲρ τὸν Δᾶδ, contracte pro Δαυίδ (Δαβίδ). Sensus enim: suspecta debent esse loca, ubi complura nomina recensentur, velut in Jesu Nave et in primo Paralipomenon, ab initio libri ad eum circiter locum, ubi res Saulis, vel res Davidis commemorantur, h. e. ad cap. usque X.; ab hoc enim loco infrequentiores sunt prolixae illae nominum propriorum enumerationes.“ — Equidem tum propter simplicitatem *mutationis*, tum propter verba *ἐγγύς που (cfr. I Paral. II, 3.)*, tum denique propter *vocabb. (cfr. p. 240. l. 13.) Αὐνάν* legendum esse censeo.

σκῆνος λέγεσθαι ὑπειληφότες. Εἰ δὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τίς ἂν εἴη ποταμὸς κατάβασις αὐτῶν, ἐφ' ὃν ἐρχόμενον καθαίρεσθαι[1]) δεῖ οὐκ ἰδίαν κατάβασιν καταβεβηκότα, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διορίζων τοὺς ὑπὸ Μωσέως κληροδοτουμένους ἀπὸ τῶν διὰ Ἰησοῦ τὰς οἰκείους ἀπολαμβανόντων μερίδας; Τούτου δὴ τοῦ διὰ τοῦ καταβεβηκότος ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσιν, ὡς ἐν ψαλμοῖς[2]) εὕρομεν, τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, οὐ τὴν αἰσθητὴν Ἱερουσαλὴμ, — οὐ γὰρ ἔχει παρακείμενον ποταμὸν —, ἀλλὰ τὴν ἄμωμον τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, οἰκοδομουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἰορδάνην μέντοι γε νοητέον τοῦ Θεοῦ λόγον τὸν γενόμενον σάρκα καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν, Ἰησοῦν δὲ τὸν κληροδοτήσαντα ὃ ἀνείληφεν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀκρογωνιαῖος λίθος, ὁ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενος τῷ ἀνειλῆφθαι ὑπ' αὐτοῦ λούεται, καὶ τότε χωρεῖ τὴν ἀκέραιον καὶ ἄδολον περιστερὰν τοῦ πνεύματος, συνδεδεμένην αὐτῷ καὶ μηκέτι ἀποπτῆναι δυναμένην· „ἐφ' ὃν[3]) γάρ, φησὶν, ἐὰν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.“ Διὰ τοῦτο λαβὼν τὸ πνεῦμα μένον ἐπ' αὐτὸν Ἰησοῦν, ἐν αὐτῷ μείναντι βαπτίζειν τοὺς προσερχομένους[4]) αὐτῷ δυνηθῇ. Πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου, κατὰ τὰ ἔξω τῆς Ἰουδαίας νεύοντα κλίματα, ἐν τῇ Βηθαβαρᾷ[5]) βαπτίζει ὁ Ἰωάννης, πρόδρομος ὢν τοῦ ἐλη-

---

[1]) Huetius minus accurate καταίρεσθαι.

[2]) Psalm. XLVI, 4. — Ceterum H. et R. οὐ ante τὴν αἰσθητήν κ. τ. λ. omiserunt. — Ephes. II, 20.

[3]) Ev. Joann. I, 33., ubi ἄν receptum legitur pro ἐάν.

[4]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) ἐρχομένους. R.

[5]) H. Βηθαβαρᾷ, R. in textu Βηθαραβᾷ, in notis:

δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, διδά-
χειν τοὺς ἰσχύοντας ἰατροῦ,[1]) ἀλλὰ
καὶ γὰρ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὸ

να τὰς διαφόρους ἐπινοίας τοῦ Σω-
προσκόψειν τῇ ἀποδοθείσῃ τῇ περὶ
νείᾳ, διὰ τὸ λέγειν τὸν Ἰωάννην·
ὕδατι, ὁ δὲ ἐρχόμενος μετ' ἐμὲ
ιν, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύ-
ὖν λεκτέον, ὅτι ὥσπερ ποτὸν τυγ-
λόγος οἷς μέν ἐστιν ὕδωρ, ἑτέροις
καρδίαν ἀνθρώπου, ἄλλοις δὲ αἷμα
πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν
καὶ τροφὴ λεγόμενος οὐ κατὰ τὸ
ζῶν καὶ σάρξ· οὕτως ὁ αὐτός ἐστι
ὶ πνεύματος καὶ πυρὸς, τισὶ δὲ καὶ
τοῦ τελευταίου βαπτίσματος, ὥς τι-
βαπτίσματι [4]) δὲ ἔχω βαπτισθῆναι,
ἕως ὅτου τελεσθῇ;" Τούτῳ τε συμ-
λῇ ὁ μαθητὴς Ἰωάννης [5]) τὸ πνεῦμα
αἷμα ἀνέγραψε τὰ τρία εἰς ἓν γι-
δήπου καὶ θύρα εἶναι ὁμολογῶν,
τυγχάνων θύρα ᾧ ἔτι ὁδός ἐστι,
δὴ θύρα. Πάντες οὖν οἱ στοιχειού-
λογίων τοῦ Θεοῦ, τῇ φωνῇ τοῦ ἐν

ᾳρᾷ, sed omnino legendum ut supra

ατροῦ, in notis: „Cod. Bodlej. ἰα-
l. sequitur) ἰατρῶν."
.. coll. pag. 224. lin. 8. seqq. — Psalm.

VI, 53.
βαπτίσματι, Reg. (quem H. sequi-
fr. Luc. XII, 50., ubi βάπτισμα exstat.
— Ev. Joann. X, 9. XIV, 6.

τῇ ἐρήμῳ βοῶντος· „εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου·“ προσιόντες, πέραν τοῦ[1]) Ἰορδάνου τυγχανούσῃ παρὰ τῷ οἴκῳ τῆς κατασκευῆς, εὐτρεπιζέσθωσαν πρὸς τὸ δυνηθῆναι διὰ τῆς προετοιμασίας χωρῆσαι τὸν πνευματικὸν λόγον, ἐγγινόμενον διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος. Ἐχομένως δὴ τοῦ προκειμένου τὰ περὶ τοῦ Ἰορδάνου συνάγοντες ἀκριβέστερον τὸν ποταμὸν νοήσωμεν. Ὁ Θεὸς τοίνυν διὰ Μωσέως διαβιβάζει τὸν λαὸν τὴν ἐρυθρὰν[2]) θάλασσαν, αὐτὸ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς ποιήσας τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ τὸν Ἰορδάνην. Ἐντυχὼν δὲ τῇ γραφῇ ὁ Παῦλος, οὐκέτι κατὰ τὴν σάρκα στρατευόμενος αὐτῆς, — ᾔδει γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι —, πνευματικῶς διδάσκει ἡμᾶς ἐξειληφέναι τὰ τῆς κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διόδου, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ· „οὐ[3]) θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσῆν[4]) ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον καὶ πάντες τὸ πνευματικὸν ἔπινον πόμα· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός.“ Οἷς ἀκολούθως καὶ ἡμεῖς αἰτήσωμεν λαβεῖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ νοῆσαι πνευματικῶς τὴν διὰ Ἰησοῦ δίοδον τοῦ Ἰορδάνου, λέγοντες ὅτι εἶπεν ἂν καὶ περὶ ταύτης ὁ Παῦλος· οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες διὰ τοῦ Ἰορδάνου διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐβαπτί-

---

[1]) Huet. τοῦ omisit. — Ev. Joann. I, 23.

[2]) Exod. XIV, 22. — Jos. III, 15. 16.

[3]) I Cor. X, 1—4., ubi ἐβαπτίσθησαν legitur pro ἐβαπτίσαντο atque ἔπιον πόμα pro ἔπινον πόμα; porro verba τὸ αὐτὸ—ἔφαγον hoc ordine sese excipiunt: τὸ αὐτὸ πνευμ. ἔφ. βρῶμα; denique non simpliciter τὸ πν. κ. τ. λ., sed τὸ αὐτὸ πν. ἔπινον πόμα edd. exhibent.

[4]) Ita H. et R. h. l., non Μωσῆν.

ν τῷ πνεύματι καὶ τῷ ποταμῷ. Τύπος δὲ ὁ
μενος ἦν Μωσῆν Ἰησοῦς τοῦ διαδεξαμένου τὴν
νόμου οἰκονομίαν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι
ῦ Χριστοῦ· διόπερ εἰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι εἰς Μω-
τίζονται ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, πι-
τι ἔχει καὶ ἁλμυρὸν τὸ ἐκείνων βάπτισμα, ἔτι
των τοὺς ἐχθροὺς παρ' αὐτῶν, καὶ ἀναβοώντων
κύριον καὶ τῷ Μωσῇ λεγόντων· „παρὰ [1]) τὸ
χειν μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ ἐξήγαγες ἡμᾶς θα-
ἐν τῇ ἐρήμῳ· τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν, ἐξαγα-
Αἰγύπτου;“ Τὸ δὲ εἰς Ἰησοῦν βάπτισμα ἐν τῷ
γλυκεῖ καὶ ποτίμῳ ποταμῷ πολλὰ ἔχει παρ'
ξαίρετα, ἤδη τρανουμένης καὶ πρέπουσαν τάξιν
ύσης τῆς θεοσεβείας· κιβωτὸς γὰρ τῆς διαθήκης
οῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται πορεύον-
λαοῦ ἑπομένου τοῖς θεραπευταῖς τοῦ Θεοῦ, κά-
ὲ τοῖς χωροῦσι τὴν περὶ ἁγνείας ἐντολήν. Ἰη-
λέγει τῷ λαῷ· „ἁγνίσασθε [2]) εἰς τὴν αὔριον,
ἐν ἡμῖν κύριος θαυμάσια.“ Καὶ τοῖς ἱερεῦσι
ς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης κελεύει προπορεύεσθαι
μεν τοῦ λαοῦ, ὅτε καὶ τὸ μυστήριον τῆς τοῦ
πρὸς τὸν υἱὸν [3]) οἰκονομίας ἐμφαίνεται, ὑπερυ-
ὸν ὑπ' αὐτοῦ διδόντος χάρισμα· „ἵν' [4]) ἐν τῷ
Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπι-
αὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογή-
τι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πα-

Exod. XIV, 11., ubi pro ἐν Αἰγ. legitur, ἐν γῇ
ῳ.
Jos. III, 5., ubi εἰς αὔριον legitur, et verba ποιή-
αυμάσια hunc in mod. exhibentur: ὅτι αὔριον
κύρ. ἐν ἡμ. θαυμαστά. — G.
Cod. Bodlej. υἱόν, Reg. (quem H. sequitur) Ἰη-
ν.
Philipp. II, 9—11. — H. et B. ἐξομολογήσεται.

τρός." Διὰ γὰρ τούτων δηλοῦται ἐν τῷ Ἰησοῦ ἀνα-
γεγραμμένῳ [1]) ταῦτα· „καὶ εἶπε [2]) κύριος πρὸς Ἰησοῦν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἄρξομαι ὑψῶσαί σε κατενώπιον τῶ
υἱῶν Ἰσραήλ." Καὶ ἀκουστέον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησο
λέγοντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· „προσάγετε [3]) ὧδε καὶ ἀκού
σετε τὸ ῥῆμα κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐν τούτῳ γνώ
σεσθε, ὅτι Θεὸς ζῶν ἐν ὑμῖν ἐστιν" ἐν γὰρ τῷ βαπτί
σασθαι εἰς Ἰησοῦν γνωσόμεθα, ὅτι Θεὸς ζῶν ἐν ἡμῖ
ἐστι. Κἀκεῖ μὲν τὸ Πάσχα ποιήσαντες, ἐν Αἰγύπτῳ
ἀρχὴν τῆς ἐξόδου ποιοῦνται· παρὰ δὲ τῷ Ἰησοῦ μετ
τὴν δίοδον τοῦ Ἰορδάνου, τῇ δεκάτῃ τοῦ πρώτου μη
νὸς [4]) κατεστρατοπέδευσαν ἐν Γαλγάλοις, ὅτε πρῶτο
ἔδει λαβόντα τὸ πρόβατον ἐπονομάσαι τοὺς εὐωχηθησο-
μένους μετὰ τὸ Ἰησοῦ βάπτισμα. Καὶ τῇ ἀκροτόμ
πέτρᾳ ὑπο Ἰησοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅποι ποτὲ ἀπερίτμη
τοι ἦσαν τῶν ἐξεληλυθότων ἐξ Αἰγύπτου, περιτέμνοντα
τὸν δὲ ὀνειδισμὸν τῆς Αἰγύπτου ἀφελεῖν κύριος ὁμολο
γεῖ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εἰς Ἰησοῦν βαπτίσματος, ὅτε Ἰησοῦ
περιεκάθαιρεν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Γέγραπται γάρ· „κα
εἶπε κύριος τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ· ἐν τῇ σήμερον ἡμέρ
ἀφεῖλον τὸν ὀνειδισμὸν Αἰγύπτου ἀφ' ὑμῶν." Τότ
ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα τῇ τεσσαρεσκαιδε-
κάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, πολλῷ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἱλαρώ
τερον, ὅτε καὶ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς ἁγίας γῆ
ἄζυμα, καὶ νέᾳ τροφῇ τοῦ μάννα κρείττονα. Οὐ γὰ
ὅτε τὴν κατ' ἐπαγγελίαν γῆν ἀπειλήφασι, τοῖς ἐλάττο
σιν αὐτοὺς ἑστιᾷ Θεός· οὐ δὲ διὰ τοῦ τηλικούτου Ἰη
σοῦ ὑποδεεστέρου ἄρτου τυγχάνουσι. Τό τ' ἔσται σαφὲ
τῷ τὴν ἀληθῆ ἁγίαν νοήσαντι γῆν καὶ τὴν ἄνω Ἱερου

---

[1]) Ita R. exhibet, H. contra ἀναγεγραμμένων.

[2]) Jos. III, 7., ubi πάντων υἱῶν legitur.

[3]) Jos. III, 9. 10., ubi προσαγάγετε legitur atqu ἀκούσατε.

[4]) Jos. IV, 19. — V, 2. 6. — 9. — 10. 11. 12.

ελίμ. Διὰ τοῦτο καὶ, ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ κεῖται· οἱ πατέρες[1]) ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔφαγον τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· Ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.“ Τὸ μὲν γὰρ μάννα εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διδόμενος ἄρτος ἦν προκοπῆς, ἄρτος τοῖς ἔτι παιδαγωγουμένοις ἡγούμενος, ἄρτος τοῖς ὑπὸ[2]) ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους ἁρμονιώτατος. Ὁ καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ γῇ νέος ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς γῆς, Ἰησοῦ προξενοῦντος, θεριζόμενος, — ἄλλων μὲν κεκοπιακότων,[3]) τῶν δὲ μαθητῶν αὐτοῦ θεριζόντων —, ἄρτος ἂν ἐκείνου ζωτικώτερος, τοῖς τὴν πατρῴαν κληρονομίαν διὰ τὴν τελειότητα ἀπολαβεῖν[4]) δυναμένοις ἀποδιδόμενος. Διόπερ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἔτι παιδευόμενος[5]) τῷ ἄρτῳ, τῷ λόγῳ θάνατον δέξασθαι δύναται, ὁ δὲ φθάσας ἐπὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον ἄρτον φαγὼν αὐτὸν ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀκαίρως οἶμαι παρατεθεῖσθαι τοῦ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσματος, ἐν Βηθαβαρᾷ[6]) ὑπὸ Ἰωάννου γινομένου, ἐξεταζομένου.

27. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι Ἠλίας ἐν συσσεισμῷ[7]) ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, λαβὼν τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ καὶ εἰλήσας ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, ὅπερ διῃρέθη ἔνθα καὶ ἔνθα, καὶ διέβησαν

---

[1]) Ev. Joann. VI, 49., ubi ὑμῶν additur voc. πατέρες. De verbis ὁ φάγων — αἰῶνα cfr. vv. 51. et 58.

[2]) Cod. Bodlej. ὑπό, Reg. (ed. H.) ἀπό. R. — Cfr. Gal. IV, 2.

[3]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (ed. H.) κεκληκότων. R. — Cfr. Ev. Joann. IV, 38.

[4]) In Cod. R. (quem H. in textu sequitur) legitur δεῖ ἀπολαβεῖν, sed δεῖ omnino superfluum est. et παρέλκει. R. — Item H. ad marginem.

[5]) Ita Cod. Bodlej., Reg. (ed. H.) ἐπιπαιδευόμενος. R.

[6]) H. et R. in textu Βηθαρᾷ, R. tamen in notis: „legendum ut supra Βηθαβαρᾷ.“

[7]) *II Reg. (IV Reg.) II, 8. 11.* — I Cor. X, 2.

ἀμφότεροι, δηλονότι αὐτὸς καὶ ὁ Ἐλισαῖος· ἐπιτηδειότερος γὰρ πρὸς τὸ ἀναληφθῆναι γεγένηται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισάμενος, ἐπεὶ τὴν δι' ὕδατος παραδοξοτέραν διάβασιν βάπτισμα, ὡς προπαρεθέμεθα, ὠνόμασεν ὁ Παῦλος. Διὰ τὸν αὐτὸν δὴ τοῦτον Ἰορδάνην χωρεῖ ὃ βεβούληται χάρισμα διὰ Ἠλίου ὁ Ἐλισαῖος λαβεῖν, εἰπών· „γενηθήτω [1]) δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ." Καὶ τάχα διὰ τοῦτο διπλοῦν ἔλαβε τὸ χάρισμα ἐν πνεύματι Ἠλίου ἐφ' ἑαυτὸν, ἐπεὶ δὶς [2]) διῆλθε τὸν Ἰορδάνην, ἅπαξ μὲν μετὰ τοῦ Ἠλίου, δεύτερον δὲ ὅτε λαβὼν [3]) τὴν μηλωτὴν τοῦ Ἠλίου ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, καὶ εἶπε· „ποῦ ὁ Θεὸς Ἠλίου ἀφφώ; Καὶ ἐπάταξε τὰ ὕδατα καὶ διεῖλεν ἔνθα καὶ ἔνθα."

28. Ἐὰν δέ τις προσκόπτῃ τῷ· „ἐπάταξε τὸ ὕδωρ·" διὰ τὰ παραδεδομένα ἡμῖν περὶ τοῦ Ἰορδάνου, ὅς τύπος ἦν τοῦ τὴν κατάβασιν ἡμῶν καταβάντος λόγου, λεκτέον ὅτι παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ σαφῶς ἡ πέτρα [4]) Χριστὸς ἦν, ἥτις τῇ ῥάβδῳ δὶς πλήσσεται, ἵνα δυνηθῶσι πιεῖν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας. Ἔστιν οὖν τις καὶ ἀγαπώντων πληγὴ ἐν τῇ ἐπαπορήσει, πρὶν μαθεῖν τὸ ζητούμενον τὰ ἐναντία προφερομένων τῷ τοῦ λόγου συμπεράσματι, ὧν ἀπαλλάττων ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅπου μὲν διψῶσι δίδωσι πότον, ὅπου δὲ τὸ ἄβατον [5]) ἡμῖν καὶ ἄχωρητον διὰ τὸ βάθος διόδευτον τῇ διαιρέσει τοῦ λόγου παρασκευάζει, τῶν πλείστων τῷ διαιρετικῷ λόγῳ

[1]) II Reg. II, 9.

[2]) δίς. Deest in ed. Huet., sed restituitur e Cod. Bodlej. R. —

[3]) II Reg. II, 14., ubi διεῤῥάγησαν legitur pro διεῖλεν. — H. et R. ἄφφω scribunt.

[4]) I Cor. X, 4. Num. XX, 11.

[5]) Ed. Huet. ἅμα, Cod. Bodlej. ἄβατον, sicque legit *Ferrarius*. R. — Huet. absque jure in notis: „tota illa pericope inde ab ἔστιν οὖν τις — σαφηνιζομένων mendis videtur deformata."

φυζομένων. Ἔτι δὲ εἰς τὸ παραδέξασθαι τὴν ποτιμωτάτου καὶ χαριστικωτάτου Ἰορδάνου χρήσιμον παραθέσθαι τόν τε ἀπὸ τῆς λέπρας ενον Ναιμὰν τὸν Σύρον, καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς πολεμίοις τῆς θεοσεβείας ποταμῶν. οὖν Ναιμὰν γέγραπται, ὅτι ἦλθεν [1]) ἵππῳ ι, καὶ ἔστη ἐπὶ θύραις οἴκου Ἐλισαιέ. Καὶ Ἐλισαιὲ ἄγγελον πρὸς αὐτὸν, λέγων· „πορευθεὶς λοῦσαι ἑπτάκις ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπιστρέψει ύ σοι καὶ καθαρισθήσῃ.“ Ὅτε καὶ θυμοῦται ; νοῶν, ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἡμῶν ἐστιν ὁ ἀπολύων τὴν λέπραν ἀκαθάρτους τῆς ἀκαθαρσίας καὶ οὐχὶ δὲ ὁ προφήτης· προφήτου γὰρ ἔργον πὶ τὸ θεραπεῦον· μὴ συνιεὶς τοίνυν τὸ τοῦ μέγα μυστήριον ὁ Ναιμάν φησιν· „ἰδοὺ δὴ ὅτι πάντως ἐξελεύσεται πρὸς μὲ καὶ στήσεται, λέσεται ἐν ὀνόματι κυρίου Θεοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ ἀποσυν- λεπρόν.“ Τὸ γὰρ ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῇ [3]) καθαρίσαι μόνου τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ ἔρ- ὺ μόνον εἰπόντος τῷ μετὰ πίστεως ἀξιώσαντι· ης, δύνασαί με καθαρίσαι·“ τό· „θέλω, καθα- πρὸς γὰρ τῷ λόγῳ καὶ ἥψατο αὐτοῦ, καὶ η ἀπὸ τῆς λέπρας αὐτοῦ. Ἔτι δὴ πλανώμε- ιμὰν καὶ οὐχ ὁρῶν, ὅσον ἀπολείπονται οἱ ; Ἰορδάνου ποταμοὶ πρὸς θεραπείαν τῶν πε-

---

Reg. V, 9. 10. — Ed. Huet. καθαρίσθῃ, Cod. καθαρισθήσῃ. R. — H. ad marg.: καθαρισθήσῃ ίσθητι.
od. Bodlej. δὴ ἔλεγον, Reg. (ed. H.) διέλεγον.
II Reg. 11., ubi haec leguntur: ἰδ. εἶπον· πρὸς ἐξελ. κ. τ. λ.; ἐν ὀνόμ. Θεοῦ αὐτοῦ atque αὐτοῦ.
τῇ omisit. — Matth. VIII, 2. 3.

πονθότων, ἐπαινεῖ τοὺς τῆς Δαμασκοῦ ποταμοὺς, Ἀρβανὰ καὶ Φαρφὰ, λέγων· „οὐχὶ[1]) ἀγαθὸς Ἀρβανὰ καὶ Φαρφὰ, ποταμοὶ Δαμασκοῦ, ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα Ἰσραήλ; οὐχὶ πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς καὶ καθαρισθήσομαι;“ Ὥσπερ γὰρ οὐδεὶς[2]) ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ, οὕτως ἐν ποταμοῖς οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ Ἰορδάνης, καὶ λέπρας ἀπαλλάξαι δυνάμενος τὸν μετὰ πίστεως τὴν ψυχὴν λουόμενον εἰς τὸν Ἰησοῦν. Οἶμαι δὲ διὰ τοῦτον κλαίειν[3]) ἀναγεγράφθαι πᾶσι τοῖς Βαβυλῶνος ποταμοῖς καθεζομένους, τοὺς μνησθέντας τῆς Σιών· ἄλλων γὰρ ὑδάτων γευσάμενοι μετὰ τὸν ἅγιον Ἰορδάνην οἱ διὰ τὴν κακίαν αἰχμαλωτευθέντες εἰς ὑπόμνησιν καὶ ποθὴν[4]) ἔρχονται τοῦ οἰκείου καὶ σωτηρίου ποταμοῦ. Διόπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνός φασιν· „ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν,“ — καὶ δῆλον ὅτι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι στῆναι — „καὶ ἐκλαύσαμεν.“ Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ ἐπιπλήσσει τοῖς θέλουσιν Αἰγύπτιον ὕδωρ πιεῖν, καὶ καταλείπουσι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον καὶ ἐπώνυμον τῆς καταβάσεως τυγχάνον, τὸν Ἰορδάνην, λέγων· „τί σοι[5]) καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηῶν; καὶ τοῦ πιεῖν ὕδωρ ποταμῶν;“ ἤ, ὡς Ἑβραϊκὸν ἔχει· „τοῦ πιεῖν ὕδωρ Σιών·“[6]) περὶ οὗ οὐ νῦν πρόκειται λέγειν.

---

[1]) II Reg. V, 12. — Cod. Bodlej. bis habet Ἀρβανά, Reg. (nec non ed. H.) utrobique Ἀβανά. R. — LXX interpretes Ἀβανά, atque Φαρφάρ exhibent.

[2]) Matth. XIX, 17. Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19.

[3]) Psalm. CXXXVII, 1.

[4]) ποθήν. Sic recte habet Cod. Bodlej. (R.), atque ita legit Ferrar.; Perion. vero ex perversa Cod. Reg. scriptura ποθέν. H. et R.

[5]) Jerem. II, 18.

[6]) H. et R. in notis: „varietas haec lectionis pertinet ad illud τοῦ — Γηῶν, non ad hoc τοῦ — Σιών. Codd. Reg., Bodlej., Barber. et Perionius habent Σιών, ita ut nos edidimus; at Ferrar.: „bibere aquam Seor“ recte etc.“

Ὅτι δὲ οὐ περὶ αἰσθητῶν ποταμῶν ὁ προηγού-
όγος ἐστὶ τῷ ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς λα-
πνεύματι, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Ἐζεκιὴλ[1]) ἐπὶ
, βασιλέα Αἰγύπτου, προφητευομένων[2]) ἔστιν
ἕτως ἐχόντων· „ἰδοὺ,[3]) ἐγὼ ἐπὶ σὲ Φαραὼ, βα-
Αἰγύπτου, τὸν δράκοντα τὸν μέγαν, τὸν ἐγκα-
ν ἐν μέσῳ ποταμῶν, αὐτὸν λέγοντα· ἐμοί εἰσιν
μοὶ, καὶ ἐγὼ ἐποίησα αὐτούς. Καὶ ἐγὼ δώσω
ς εἰς τὰς σιαγόνας σου, καὶ προσκολλήσω τοὺς
τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὰς πτέρυγάς σου, καὶ ἀνάξω
μέσου τοῦ ποταμοῦ σου καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας
ταμοῦ, καὶ καταβαλῶ σε ἐν τάχει καὶ πάντας
θύας τοῦ ποταμοῦ· ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου
τῃ, καὶ οὐ μὴ συναχθῇς, καὶ οὐ μὴ περισταλῇς."
γὰρ σωματικὸς δράκων[4]) ἐν τῷ σωματικῷ τῆς
ου ποταμῷ ὀφθεὶς ἱστόρηταί ποτε; Ἀλλὰ μή-

---

c. laud. et pag. 250. lin. 11., itemque pag. 251.
. E quib. Orig. verbis, utrum jure ita statuerint
l., nec ne, satis patebit.

H. et R. h. l. Ἐζεκιὴλ, non ut supra Ἰεζεκιὴλ et
l.

προφητευομένων—Αἰγύπτου. Haec desiderantur
. Reg. (itemque in ed. Huet.), sed restituuntur e
odlejano. R. — H. in notis: desiderantur hic pau-
uaedam; ad marg.: λείπει τι.

Ezech. XXIX, 3—5., ubi LXX interpretes σέ post
βασ. Αἰγ. omittunt, pro αὐτόν exhibent αὐτοῦ,
., et ποταμοῦ σου πρός pro ποτ. πρός. Iidem
ὶ καταβ. omittentes verba καὶ πάντ. — ποταμοῦ,
ὶ προσώπου sed ἐπὶ πρόσωπον scribunt, et τοῦ
πέσῃ.

Cfr. Orig. libr. IV. contra Cels. ex ed. R. Orig.
Tom. I, 50. p. 542. coll. ed. Spencer. pag. 197 lin.
198. a verbis: Τίς δ' ἀναγιγνώσκων δράκοντα —
ἐπιγνώσεται αὐτά;

ποτε χωρίον ἐστὶ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν δράκοντος ὁ τῆς Αἰγύπτου ποταμὸς, μηδὲ παιδίον ἀποκτεῖναι Μωσέα δυνηθείς. Ὥσπερ δὲ δράκων ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ ἐστὶ ποταμῷ, οὕτως ὁ Θεὸς ἐν τῷ εὐφραίνοντι[1]) τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ποταμῷ· ὁ πατὴρ γὰρ ἐν τῷ υἱῷ. Διὰ τοῦτο οἱ γενόμενοι[2]) ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῷ λούσασθαι, τὸν ὀνειδισμὸν ἀποτίθενται τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπιτηδειότεροι πρὸς τὸ ἀναλαμβάνεσθαι γίνονται, καὶ ἀπὸ τῆς μιαρωτάτης λέπρας καθαρίζονται, καὶ διπλασιασμὸν χωροῦσι χαρισμάτων, καὶ ἕτοιμοι πρὸς πνεύματος ἁγίου παραδοχὴν γίνονται,[3]) ἄλλῳ ποταμῷ οὐκ ἐφιπταμένης τῆς πνευματικῆς περιστερᾶς. Διόπερ θεοπρεπέστερον νοήσαντες τὸν Ἰορδάνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λουτρὸν, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν αὐτῷ λουόμενον, καὶ τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον, ὅσον δεόμεθα τῆς τοιαύτης ὠφελείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρυσώμεθα.

30. „Τῇ ἐπαύριον[4]) βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν.“ Πρότερον ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἅμα τῷ συλλαβεῖν αὐτὸν τῇ μητρὶ[5]) τοῦ Ἰωάννου καὶ αὐτῇ ἐγκύμονι τυγχανούσῃ ἐπεδήμει, ὅτε μορφούμενος τῷ μορφουμένῳ ἀκριβέστερον τὴν μόρφωσιν χαρίζεται, σύμμορφον ἐνεργῶν αὐτὸν γενέσθαι τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὥστε διὰ τὸ κοινὸν τῆς μορφῆς[6]) Ἰωάννην τε Χριστὸν[7]) ὑπονοεῖσθαι τυγχάνειν, καὶ Ἰησοῦν Ἰωάννην ἀναστάντα

---

[1]) Psalm. XLVI, 4. — Ev. Joann. X, 38. XIV, 10.
[2]) H. in textu γείνομενοι, ad marg.: scribas γινόμενοι.
[3]) H. in textu γείνονται, ad marg.: scrib. γίνονται.
[4]) Ev. Joann. I. 29., ubi Lachm. αὐτόν exhibet. — Hinc Tom. IX. Ferrarius auspicatur.
[5]) H. et R. constanter h. l. et seqq. μῆτρι et μῆτρος.
[6]) Pro μορφῆς Cod. Bodlej. habet γραφῆς male. R.
[7]) Luc. III, 15. — Matth. XIV, 2. Marc. VI, 14. 16. Luc. IX, 8.

ἐκ νεκρῶν νομίζεσθαι παρὰ τοῖς μὴ διακρίνουσι τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα· νῦν δὴ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὰ προεξετασθέντα μαρτύρια Ἰωάννου περὶ αὐτοῦ αὐτὸς βλέπεται ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ ἐρχόμενος πρὸς αὐτόν. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν τοῦ Μαρίας ἀσπασμοῦ φωνὴν, ἐληλυθυῖαν εἰς τὰ ὦτα τῆς Ἐλισάβετ, σκιρτᾷ τὸ βρέφος Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τότε, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς,[1] λαμβανούσης πνεῦμα ἅγιον· „ἐγένετο[2] γὰρ, φησὶν, ὡς ἤκουσε τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν·“ ἔνθα[3]) δὲ· „βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·“ ἀκοῇ δὲ τῇ περὶ τῶν κρειττόνων πρότερόν τις παιδεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτόπτης αὐτῶν γίνεται. Ὅτι μέντοι γε εἰς τὴν μόρφωσιν ὠφέληται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἔτι μορφουμένου τοῦ κυρίου, γενομένου ἐν τῇ μητρὶ πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, τῷ κεκρατηκότι τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ, φωνὴν μὲν εἶναι τὸν Ἰωάννην, λόγον δὲ τὸν Ἰησοῦν, δῆλον ἔσται· μεγάλη[4] γὰρ φωνὴ γίνε-

---

[1]) ἀπὸ τῆς γῆς. Ita H. et R. in textu, H. in notis: „Ferrar. legendum conjiciebat ἀπὸ τῆς ἁγίας Μαρίας, vel ἀπὸ τῆς αὐγῆς, vel ἀπὸ τῆς κραυγῆς, vel ἀπὸ τῆς ἀκοῆς. Ego quidem ἐπέχω.“ R. in notis: „in marg. Cod. Bodlej. legitur: οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ γράφεται· γῆς. Alia manu: τάχα ἀπὸ τῆς ἁγίας Μαρίας. Quam conjecturam secutus est in sua interpretatione Ferrar.“

[2]) Luc. I, 41. 42., ubi φωνῇ legitur pro κραυγῇ.

[3]) Ev. Joann. I, 29.

[4]) ἔσται· μεγάλη γὰρ φωνή κ. τ. λ. Huet. in textu ἔσται· * γὰρ μεγάλη φωνή κ. τ. λ., in notis: „supplendum *fortasse καί ante γάρ.*“ Luc. I, 42. coll. pag. huj. vol. 2 — 41.

ται ἐν τῇ Ἐλισάβετ πληρωθείσῃ πνεύματος ἁγίο
τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ὡς αὐτὴ ἡ λέξις παρίσ
οὕτως ἔχουσα· „καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλῃ
δῆλον ὅτι ἡ Ἐλισάβετ — „καὶ εἶπεν.“ Ἡ[1]) γὰρ
τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας γενομένη ἐν τοῖς ὠ
Ἐλισάβετ ἐπλήρωσε τὸν Ἰωάννην ἑαυτῆς· διόπερ ο
ὁ Ἰωάννης, καὶ οἱονεὶ στόμα τοῦ υἱοῦ καὶ προφῆ
ἡ μήτηρ γίνεται ἀναφωνοῦσα κραυγῇ μεγάλῃ κα
γουσα· „εὐλογημένη[2]) σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογη
ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.“ Ἤδη οὖν δύναται
ἡμῖν γίνεσθαι καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς πορεία τῆς Μ
εἰς τὴν ὀρεινὴν, καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν οἶκον Ζαχα
καὶ ὁ ἀσπασμὸς ὃν ἀσπάζεται τὴν Ἐλισάβετ· ἵνα
μεταδῷ ἀφ' ἧς ἔχει ἐξ οὗ συνείληφε δυνάμεως τῷ
άννῃ ἔτι ἐν τῇ μήτρᾳ[4]) τυγχάνοντι τῆς μητρὸς ἡ
ριὰμ, καὶ αὐτῷ μεταδώσοντι τῇ μητρὶ ἀφ' ἧς
χάριτος προφητικῆς, ταῦτα πάντα γίνεται. Καὶ
γώτατά γε ἐν τῇ ὀρεινῇ αἱ τοιαῦται οἰκονομίαι ἐ
λοῦνται, οὐδενὸς μεγάλου χωρουμένου ὑπὸ τῶν διὰ
ταπεινότητα κοιλάδων κληθησομένων. Καὶ ἔνθ
οὖν μετὰ τὰς Ἰωάννου μαρτυρίας, — πρώτην[5])
τὴν ὑπὸ κεκραγότος λεγομένην καὶ θεολογοῦντος,
τέραν δὲ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευΐτας τοὺς ἀπὸ
σολύμων ὑπὸ Ἰουδαίων ἀπεσταλμένους, καὶ τρίτην
πρὸς τοὺς ἐκ τῶν Φαρισαίων πικρότερον ἐρωτήσαντα
Ἰησοῦς ἤδη βλέπεται ὑπὸ τοῦ μαρτυρήσαντος, ἐρχ

---

[1]) H. in textu * γὰρ φωνή, ad marg.: „scrib
γάρ κ. τ. λ.“

[2]) H. in textu προφήτης, ad marg.: „scribas
φῆτις.“

[3]) Luc. I, 42. — 39. 40.

[4]) Cod. Bodlejan. μήτρᾳ, ed. H. cum Cod.
μήτρι. R.

[5]) Ev. Joann. I, 1. et sqq. — 19. et sqq. — 24.

ὡς αὐτὸν ἔτι προκόπτοντα καὶ βελτίονα γινόμε-
; προκοπῆς καὶ βελτιώσεως σύμβολον ἡ ὀνομα-
αὔριον· οἱονεὶ γὰρ ἐν ἑξῆς φωτισμῷ καὶ δευτέρᾳ
παρὰ τὰ πρότερον ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, οὐ μόνον
όμενος[1]) ὡς μέσος ἑστηκὼς καὶ τῶν οὐκ εἰδότων,
ἡ καὶ ὁρώμενος ἥκων τῷ ταῦτα πρότερον ἀπε-
ἶνῳ. Πρώτῃ οὖν ἡμέρᾳ αἱ μαρτυρίαι γίνονται,
ντέρᾳ Ἰησοῦς[2]) πρὸς Ἰωάννην ἔρχεται· τρίτῃ δὲ
ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο μαθητῶν, ἐνιδὼν Ἰησοῦ πε-
ῦντι εἰπὼν τό· „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ·“ προ-
τοὺς παρόντας ἀκολουθῆσαι τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ.
τάρτῃ θελήσας[3]) ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὁ
ν ζητῆσαι τὸ ἀπολωλὸς „εὑρίσκει Φίλιππον καὶ
ὐτῷ· ἀκολούθει μοι.“ Τῇ[4]) δὲ ἀπὸ τῆς τετάρ-
ης ἐστὶν ἕκτῃ τῶν ἀρχῆθεν ἡμῖν κατειλεγμένων,
ς γίνεται ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, περὶ οὗ εἰ-
ι γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον. Παρατηρητέον δὲ
καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ διαφέρουσα Μαρία πρὸς τὴν
στέραν Ἐλισάβετ ἔρχεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
τὸν Βαπτιστὴν, δι' ὧν εἰς τὸ ἄοκνον πρὸς τὸ
ν τοὺς ἥττονας καὶ μετριότητα ὠφελούμεθα.

. Ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ, πόθεν πρὸς
απτιστὴν Ἰωάννην[5]) ὁ Σωτὴρ ἔρχεται, οὐ λέγε-
οῦτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Ματθαίου γράφοντος·
παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν

---

1) H. et R. in notis: „aliter legit Ferrarius, vertit non tantum ignotus.“ — Ev. Joann. I, 26.
2) Ev. Joann. I, 29. 35. 36.
3) Ev. Joann. I, 43. Luc. XIX, 10.
4) Ferrarius: „die vero tertia post quartam,“ legebat ἀπὸ τῆς τετάρτης τρίτῃ, ἥτις κ. τ. λ. H. et R. — Joann. II, 1.
) Huet. minus accurate ὅτι.
5) Ἰωάννην. Deest in ed. Huet., sed restituitur e Bodlejano. R. — Matth. III, 13.

Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ᾽ αὐτοῦ." Ὁ δὲ Μάρκος καὶ τὸν τόπον τῆς Γαλιλαίας προςέθηκεν εἰπών· „καὶ ἐγένετο [1]) ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου." Λουκᾶς δὲ τὸν μὲν τόπον ἀπεσιώπησεν ὅθεν ὁ [2]) Ἰησοῦς ἔρχεται, παραχωρήσας τοῖς εἰρηκόσι τὸν λόγον, ὅπερ δὲ ἀπ᾽ ἐκείνων οὐ μεμαθήκαμεν, αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει, ὡς ἄρα μετὰ τὸ βάπτισμα αὐτῷ ἀνερχομένῳ [3]) ἀνεῴχθη ὁ οὐρανὸς, καὶ κατέβη τὸ ἅγιον πνεῦμα σωματικῷ εἴδει ὡς περιστερά. Πάλιν τὸ Ἰωάννην διακεκωλυκέναι [4]) τὸν κύριον, λέγοντα τῷ Σωτῆρι· „ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;" τῷ Ματθαίῳ εἰρηκότι οὐδεὶς προσέθηκεν, ἵνα μὴ ταὐτολογῶσι· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου δὲ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον· „ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην" μόνος ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.

32. „Καὶ [5]) λέγει· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." Πέντε ζώων προσφερομένων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τριῶν μὲν χερσαίων, πτηνῶν δὲ δύο, ἄξιόν μοι ζητεῖν φαίνεται, τί δή ποτε ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ὁ Σωτὴρ „ἀμνὸς" λέγεται, καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν· ἀλλὰ καὶ, ἐπὶ τῶν χερσαίων καθέκαστον τριῶν ἡλικιῶν προσαγομένων, ἀπὸ τοῦ γένους τῶν προβάτων τὸν ἀμνὸν ὠνόμασε. Πέντε δὲ ζῷα ταῦτά ἐστι· μόσχος, πρόβατον, αἴξ, τρυγὼν, περιστερά. Καὶ τρεῖς ἡλικίαι ἑκάστου τῶν χερσαίων αὗται· μόσχος, βοῦς, μοσχάριον κριὸς, ἀμνὸς, ἀρνίον, τράγος, αἴξ, ἔριφος· πτηνῶν δὲ,

---

[1]) Marc. II, 9., ubi Lachm. prius *καί* uncis inclusit.
[2]) Huet. ὁ omisit. — Luc. III, 21.
[3]) Cod. Bodlej. ἀνερχομένῳ recte, Ed. Huet. προςερχομένῳ.
[4]) Huet. simpl. κεκωλυκέναι. — Matth. III, 14. — 15.
[5]) Ev. Joann. I, 29.

περιστερῶν[1]) μὲν ζεῦγος νεοσσῶν μόνων, τρυγόνων ζεῦγος τέλειον. Ζητητέον οὖν τῷ βουλομένῳ ἀκριβῶς τὸν περὶ τῶν θυσιῶν πνευματικὸν καταλαβεῖν λόγον, τίνων ἐπουρανίων ὑποδείγματι[2]) καὶ σκιᾷ ταῦτ' ἐγίνετο, καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐπὶ τίνι νομοθετεῖ ὁ λόγος θύεσθαι· καὶ ἰδίᾳ συνακτέον τὰ περὶ τοῦ ἀμνοῦ. Ὅτι δὲ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν λόγος περί τινων οὐρανίων μυστηρίων νοεῖσθαι ὀφείλει, φησί που ὁ Ἀπόστολος·[3]) „οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων·“ καὶ πάλιν· „ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.“ Τὸ δὲ καθ' ἓν[4]) δυνηθῆναι τούτων εὑρόντα ἐκλαβεῖν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενημένην τοῦ πνευματικοῦ νόμου, — ἡ ἀλήθεια σφόδρα μείζων τυγχάνουσα[5]) τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως —, οὐδενὸς ἄλλου ἔργον ἢ τοῦ τελείου ἐστὶ, τοῦ διὰ τὴν ἕξιν[6]) τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχοντος πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δυναμένου ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης εἰπεῖν· „σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις.“ Καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν καὶ τῶν τούτοις παραπλησίων· „ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος ἔγνωκε.“

32. Πλὴν τὸν ἀμνὸν ἐν ταῖς θυσίαις τοῦ ἐνδελεχισμοῦ εὑρίσκομεν προσφερόμενον. Οὕτω δὲ γέγραπται·

---

1) Cod. Bodlej. πτηνῶν δὲ, περιστερῶν μέν, sicque legit Ferrar. Ed. Huet. πτηνῶν μὲν, περιστερᾶς μέν. R.

2) H. et R. absque causa: „forte legendum ὑπόδειγμά τι καὶ σκιά.“

3) Hebr. VIII, 5. — IX, 23.

4) Ita H., R. min. accur. τὸ δὲ καθ' ἐνδυνηθῆναι.

5) Ita Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) μεῖζον τυγχάνον. R.

6) Hebr. V, 14. — I Cor. II, 6. — 8., ubi τοῦ αἰῶνος τούτου legitur.

„καὶ [1]) ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρί
ἀμνοὺς ἐνιαυσίους ἀμώμους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ
θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς, κάρπωμα ἐνδελεχισμοῦ.
ἀμνὸν τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ πρωΐ, καὶ τὸν ἀμνὸν
δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλινόν. Καὶ δέκατον σεμιδάλ
πεφυραμένης ἐλαίῳ [2]) κεκομμένῳ τῷ τετάρτῳ τοῦ εἶ
καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ εἶν οἴνου τῷ ἀμνῷ
ἑνί. Καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλι
κατὰ τὴν θυσίαν τὴν πρώτην [4]) καὶ κατὰ τὴν σπον
αὐτοῦ. Ποιήσεις ὀσμὴν εὐωδίας, κάρπωμα κυρίῳ,
σίαν ἐνδελεχισμοῦ εἰς τὰς [5]) γενεὰς ὑμῶν ἐπὶ θύ
τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἔναντι κυρίου, ἐν οἷς γ
σθήσομαί σοι [6]) ἐκεῖ, ὥστε λαλῆσαί σοι. Καὶ τάξο
ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἁγιασθήσομαι ἐν δόξῃ μ
καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω [7]) τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρί

---

[1]) Exod. XXIX, 38—44.

[2]) LXX interpretes ἐν ἐλαίῳ κεκομμένῳ.

[3]) In edd. H. et R. omittuntur in textu verba καὶ — τέταρτον τοῦ, restituuntur tamen ab utroqu notis, H. ita disputante: „propter geminationem voca εἶν, quae interjacebant, in Codd. Ferrar. et Peri extrita sunt.“

[4]) LXX interpretes τὴν πρωϊνὴν atque in seqq. ὀσμήν. Hinc H. et R., absque causa tamen, utramq. l virorum lectionem in notis probant.

[5]) LXX interpretes εἰς γενεάς atque ἐπὶ θύρας.

[6]) σοι ἐκεῖ, — ἁγιασθήσομαι. Haec desunt in C Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bo R. — LXX interpretes pro ἐκεῖ ante ὥστε exhibent ἐκεῖ

[7]) LXX interpretes ἁγιάσω omisso ἁγιασμῷ; H textu ἁγιασμῷ omisso ἁγιάσω, ad marg.: „pro ἁγιασ scribas ἁγιάσω.“ Idem in notis: „videtur legisse Fer καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω. At totus ille locus mancus ab et a Perionio repraesentatur, auctore fortitan ipso C

Ποία δὲ ἑτέρα θυσία δύναται ἐνδελεχισμοῦ εἶναι τῷ λογικῷ νοητὴ ἢ λόγος ἀκμάζων, λόγος ἀμνὸς συμβολικῶς[1]) καλούμενος ἅμα τῷ φωτίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀναπεμπόμενος, — αὕτη γὰρ ἂν εἴη ἑωθινὴ τοῦ ἐνδελεχισμοῦ θυσία —, καὶ πάλιν ἐπὶ τέλει[2]) τῆς τοῦ νοῦ ἐν τοῖς θειοτέροις διατριβῆς ἀναφερόμενος; Οὐ γὰρ ἀεὶ δύναται διαρκεῖν τὸ[3]) εἶναι ἐν τοῖς κρείττοσιν, ὅσον πεπλέκται ἡ ψυχὴ συνεζεῦχθαι τῷ γηΐνῳ καὶ βαροῦντι σώματι.

36. Ἐὰν δέ τις ζητῇ, τί ἐν τοῖς μεταξὺ τῆς ἕω καὶ ἑσπέρας ποιήσει ὁ ἅγιος, μεταφερέτω ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν λατρείαν τὸν λόγον, ἔπειτα καὶ ἐν τούτοις ἀκολουθείτω.[4]) Καὶ γὰρ ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς ἀρχὴν μὲν τῶν θυσιῶν προσφέρουσι τὴν τοῦ ἐνδελεχισμοῦ, ἑξῆς δὲ πρὸ τῆς ἑσπερινῆς τοῦ ἐνδελεχισμοῦ τὰς κατὰ τὸν νόμον λοιπάς· οἷον περὶ πλημμελείας, ἢ ἀκουσίων, ἢ σωτηρίου εὐχῆς, ἢ ζηλοτυπίας, ἢ σαββάτου, ἢ νουμηνίας καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ μακρὸν ἂν εἴη ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς εἰκόνος λόγου πεποιημένοι[5]) τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναφορᾶς, ὅς ἐστιν ὁ Χριστὸς, διαλαμβάνειν περὶ πολλῶν καὶ ὠφελιμωτάτων δυνησόμεθα. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς περὶ Χριστοῦ κατα-

---

guae, cui loca scripturae citando pervertere solenne est." — R. in notis: „post ἁγιασμῷ Cod. Bodlej. restituit ἁγιάσω, quod deest in Cod. Regio."

[1]) Cod. Bodlej. συμβολικῶς, Reg. (H. in textu) συμβολικός. R. — H. ad marg.: scrib. συμβολικῶς.

[2]) Cod. Bodlej. recte ἐπὶ τέλει, Reg. (quem H. sequitur) ἐπιτελεῖ male. R.

[3]) R. sine causa in notis: „legend. videtur τῷ εἶναι·"

[4]) H. et R. in textu ἀκολουθεῖ, in notis: „legend. ἀκολουθείτω, vel ἀκολουθῇ."

[5]) R. corrupte πεποιμένοι.

λήξαντες ἐπὶ τὴν οἱονεὶ ἑσπέραν φθάσομεν καὶ νύκτα, ἐρχόμενοι καὶ ἐπὶ τὰ σωματικά.

35. Ἐὰν δὲ τὸν λόγον ἐξετάζωμεν τὸν περὶ τοῦ δεικνυμένου Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, κατὰ τό· „οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·“ ἱστάμενοι ἐπ' αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν τῆς σωματικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐπιδημίας, τὸν ἀμνὸν οὐκ ἄλλον τοῦ ἀνθρώπου ὑποληψόμεθα· οὗτος γὰρ „ὡς [1]) πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος,“ λέγων· „ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι.“ Διόπερ καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἀρνίον ὁρᾶται ἑστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον. Οὗτος δὴ ὁ ἀμνὸς σφαγεὶς καθάρσιον γεγένηται, κατά τινας ἀποῤῥήτους λόγους, τοῦ ὅλου κόσμου, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν καὶ τὴν σφαγὴν ἀνεδέξατο, ὠνούμενος τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ἀπὸ τοῦ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμᾶς πιπρασκομένους ἀγοράσαντος. [2]) Ὁ δὲ προσαγαγὼν τοῦτον τὸν ἀμνὸν ἐπὶ τὴν θυσίαν ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἦν Θεός, μέγας ἀρχιερεύς, ὅστις τοῦτο δηλοῖ διὰ τοῦ· „οὐδεὶς αἴρει [3]) τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.“

36. Καὶ ταύτῃ θυσίᾳ συγγενεῖς εἰσιν αἱ λοιπαί, ὧν σύμβολόν εἰσιν αἱ νομικαί· λοιπαὶ δὲ καὶ συγγενεῖς ταύτῃ τῇ θυσίᾳ θυσίαι ἐκχύσεις εἶναί μοι φαίνονται τοῦ τῶν γενναίων μαρτύρων αἵματος, οὐ μάτην ὁρωμένων

---

[1]) Jes. LIII, 7., ubi ἐναντίον legitur pro ἐνώπιον, atque αὐτόν deest. — Jerem. XI, 19. — Apocal. V, 6.

[2]) Cod. Bodlej. in textu διαπράσαντος (?), in margine vero ἀγοράσαντος. R.

[3]) Ev. Joann. X, 18., ubi πάλιν non ἐξουσίαν sed λαβεῖν praecedit.

ἱστάναι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου παρὰ τῷ οὐρανίῳ θυσιαστηρίῳ. Τίς[1]) δὲ σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; συνετὸς καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά; Πρὸς δὲ τοῦτο θεωρητικώτερον κἂν ἐπὶ ποσὸν παραδέξασθαι τὸν περὶ τῶν τοιούτων θυσιῶν λόγον, καθαιρουσῶν τοὺς ὑπὲρ ὧν προσάγονται. Κατανοητέον τὸν λόγον τῆς ὁλοκαυτουμένης θυγατρὸς Ἰεφθάε, διὰ ταύτην εὐχὴν νικήσαντος τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν ἣ συνηυδόκησε καὶ ἡ ὁλοκαυτουμένη, λέγουσα πρὸς τὸν πατέρα εἰπόντα· „ἀνέωξα[2]) τὸ στόμα μου κατὰ σοῦ πρὸς κύριον·“ „„καὶ εἰ ἀνέωξας τὸ στόμα σου κατ' ἐμοῦ πρὸς κύριον, ποίει τὴν εὐχήν σου.““ Ἔμφασις μὲν οὖν πολλῆς ὠμότητος διὰ τούτων παρεισφέρεται[3]) τοῦ ᾧ τοιαῦται ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων ἐπιτελοῦνται θυσίαι· μεγαλοφυεστέρου δὲ νοῦ καὶ βλέποντος τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς προνοίας λύειν[4]) χρήζομεν, ἵν' ἅμα περὶ πάντοιν, ὡς ἀποῤῥητοτέρων ὄντων καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀπολογώμεθα· „μεγάλαι[5]) γὰρ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ δυσδιήγητοι· διὰ τοῦτο ἀπαίδευτοι ψυχαὶ ἐπλανήθησαν.“ Μεμαρτύρηται δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἔθνεσιν, ὅτι πολλοί τινες, λοιμικῶν

---

[1]) Hos. XIV, 10. — In seqq. H. et R. ἐπιποσόν.

[2]) Judic. XI, 35., ubi ἤνοιξα legitur pro ἀνέωξα et verba κατὰ σοῦ praecedunt vv. τὸ στόμα μου. — Huet. in textu τὸ στόμα σου κατ' ἐμοῦ, ad marg. tamen: „scrib. etc.“ — 36., ubi plurima aliter se habent. (Cfr. vers. 37. et v. 39.)

[3]) παρεισφέρεται τοῦ ᾧ κ. τ. λ. Sic in marg. Cod. Bodlej. restituitur lacuna, quae est in Cod. Regio. R. — Huet. in textu παρεις * * ᾧ, ad marg. ἴσως· παρεισάγεται τούτου ᾧ κ. τ. λ.

[4]) H. et R. in textu τὰ λεγόμενα κ. τ. προν. λύσιν, in notis: „scribendum τῶν λεγομένων.“ Equidem Ferrar. duce λύειν pro λύσιν in text. recepi.

[5]) *Sap. XVII, 1. — H. καί seq. Θεοῦ* omisit.

ἐνσκηψάντων ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι[1]) νοσημάτων, ἑαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ παραδεδώκασι. Καὶ παραδέχεται ταῦθ' οὕτως γεγονέναι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς ἱστορίαις ὁ πιστὸς Κλήμης, ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος λέγοντος· „μετὰ Κλήμεντος[2]) καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς." Τὴν ὁμοίαν δὲ ἔχει ἀπέμφασιν παρὰ τῷ θέλοντι τῶν τοὺς πολλοὺς λανθανόντων μυστηρίων κατηγορεῖν, καὶ τὰ περὶ τῶν μαρτύρων προστεταγμένα· εὐδοκοῦντος τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἡμᾶς ἀναδέξασθαι πάσας χαλεπωτάτας αἰκίας ἐν τῷ ὁμολογεῖν αὐτοῦ τὴν θειότητα, ἤπερ ἀπαλλαγῆναι τῶν τοσούτων νομιζομένων κακῶν πρὸς βραχὺν χρόνον, λόγῳ συμπεριενεχθέντας τῷ θελήματι τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. Κατάλυσιν οὖν νομιστέον γίνεσθαι δυνάμεων κακοποιῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ἁγίων μαρτύρων, οἷον τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν, καὶ τῆς[3]) ὁμολογίας τῆς μέχρι θανάτου, καὶ τῆς εἰς τὸ εὐσεβὲς προθυμίας, ἀμβλυνούσης τὸ ὀξὺ τῆς ἐκείνων κατὰ τοῦ πάσχοντος ἐπιβουλῆς, ὥστε ἀμβλυνομένης καὶ ἀτονησάσης τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ ἑτέρους πλείονας τῶν νενικημένων ἀνίεσθαι ἐλευθερουμένους τοῦ βάρους οὗ πονηραὶ δυνάμεις ἐπικείμεναι ἐφόρτιζον[4]) καὶ ἔβλαπτον. Ἀλλὰ καὶ οἱ παθόντες ἄν, μὴ ἀτονησάντων τῶν ἐνεργησάντων εἰς ἑτέρους τὰ χείρονα, οὐκέτι περιπίπτουσι τῷ πάθει, νικήσαντος τοῦ τὴν τοιαύτην θυσίαν προς-

---

[1]) ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι. Desunt haec in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

[2]) Philipp. IV, 3.

[3]) καὶ τῆς. Sic recte habet Cod. Bodlej., ed. aut. Huet. κατὰ τῆς. R.

[4]) Cod. Bodlej. ἐφόρτιζον, Reg. (H. in textu) ἐφοίτιζον. R. — H. ad marg.: „scribas ἐφόρτιζον."

γαγόντος τήνδε τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, ὡς εἰ ἀπὸ μέρους ἐχρησάμην εἰκόνι χρησίμῳ πρὸς τὰ προκείμενα τοιαύτῃ· ὅτι ἀναιρῶν τὸ ἰοβόλον, ἢ κατακοιμίζων ἐπῳδῇ, ἢ δυνάμει τινὶ κενῶν αὐτὸ τοῦ ἰοῦ πολλοὺς εὐεργετεῖ τῶν ὕστερον πεισομένων τι ἀπ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ἀνῄρητο, ἢ κατακεκοίμιστο, ἢ τοῦ ἰοῦ κεκένωτο. Εἰ δὲ καὶ τῶν δηχθέντων τινὶ φανερὸν γένοιτο περὶ τῆς ἐπὶ τῷ δήγματι βλάβης, ἀπαλλαγείς τε ἐνατενίσαι [1]) ἀποθανόντι τῷ βλάψαντι, ἢ ἐπιβαίη νεκροῦ, ἢ ἐφάψαιτο τεθνηκότος,[2]) ἢ γεύσαιτο μέρους τοῦδε, γένοιτ' ἂν καὶ τῷ πεπονθότι ἴασις καὶ εὐεργεσία ἀπὸ τοῦ τὸ βλάψαν ἀνῃρηκότος. Τοιοῦτόν τι δὴ νοητέον τῷ θανάτῳ τῶν εὐσεβεστάτων μαρτύρων γίνεσθαι, πολλῶν ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει ὠφελουμένων ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν.

37. Προσδιετρίψαμεν δὲ, ὑπὲρ τοῦ τὸ ἐξαίρετον ἰδεῖν τοῦ ὡς πρόβατον [3]) ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος καὶ ὡς ἀμνοῦ ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἀφώνου, τῷ περὶ τῶν μαρτύρων λόγῳ, καὶ τῷ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων διὰ λοιμικὰ καταστήματα διηγήματι. Εἰ γὰρ τάδε μὲν ὑπὸ Ἑλλήνων οὐ μάτην ἱστόρηται, τὰ δὲ καλῶς περὶ τῶν μαρτύρων εἴρηται, περικαθαρμάτων τοῦ κόσμου γινομένων, καὶ πάντων περίψημα λεγομένων διὰ ταῦτα τῶν ἀποστόλων, τί ὑποληπτέον καὶ πηλίκον περὶ τοῦ ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο θυομένου, ἵνα ἄρῃ ἁμαρτίαν οὐκ ὀλίγων, ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ οὗ καὶ πέπονθε; κἄν[4]) γάρ τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν

---

[1]) H. in textu: ἀπαλλαγεὶς ἐνατενίσαι, in notis: „voculam τε praetermisit Typographus. Cod. Reg. ἀπαλλαγῆσει ἐνατενίσαι."

[2]) Ita Cod. Bodlejan., Reg. (quem H. sequitur) ἐφάψαι τοῦ τεθνηκότος. R.

[3]) Jes. LIII, 7. — I Cor. IV, 13.

[4]) I Joann. II, 1. 2., ubi καὶ ἐάν τις legitur, deinde

πατέρα; Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐκ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου·" ἐπεὶ Σωτήρ ἐστι [1]) πάντων ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα πιστῶν· ὁ ἐξαλείψας [2]) τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῷ ἑαυτοῦ αἵματι, καὶ ἄρας αὐτὸ ἐκ τοῦ μέσου, ἵνα μηδὲ ἴχνη κἂν ἀπαληλειμμένων τῶν ἁμαρτημάτων εὑρίσκηται, καὶ προσηλώσας τῷ σταυρῷ· ὃς ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν τῇ παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ. Καὶ θαῤῥεῖν γοῦν θλιβόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ διδασκόμεθα, τὴν αἰτίαν τοῦ θαῤῥεῖν μανθάνοντες ταύτην εἶναι· τὸ νενικῆσθαι τὸν κόσμον, καὶ δηλονότι ὑποτετάχθαι τῷ νικήσαντι αὐτόν. Διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἔθνη ἀνεθέντα ἀπὸ τῶν πρότερον ἐπικρατούντων δουλεύουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐῤῥύσατο [3]) πτωχὸν ἐκ δυνάστου διὰ τοῦ ἰδίου πάθους, καὶ πένητα ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός. Οὗτος δὴ ὁ Σωτὴρ ταπεινώσας συκοφάντην, διὰ τοῦ ἑαυτὸν τεταπεινωκέναι, συμπαραμένει τῷ νοητῷ ἡλίῳ πρὸ τῆς λαμπροτάτης ἐκκλησίας, τροπικώτερον σελήνης λεγομένης, τυγχάνων γενεῶν γενεαῖς. Ἀνελὼν δὲ διὰ τοῦ πάθους τοὺς πολεμίους ὁ ἐν πολέμῳ δυνατὸς [4]) καὶ κραταιὸς κύριος καθαρσίου δεόμε-

---

καὶ αὐτός ἐστιν ἱλασμός, denique οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων κ. τ. λ.

[1]) I Tim. IV, 10. — H. καί ante μάλιστα omisit.

[2]) Coloss. II, 14. 15.

[3]) Psalm. LXXII, 12. — Cod. Bodlej. cum Barber. recte ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός, Reg. (quem H. in textu sequitur) male ὡς ὑπῆρχε βοηθός. R. — H. ad marg.: „scribas οὗ οὐχ ὑπῆρχε κ. τ. λ." Idem in notis: „Cod. Reg. ὡς ὑπ. β. At Perion. et Ferrar.: cui nullus erat adjutor: hoc est οὗ οὐχ ὑπ. β. Alludit ad Jes. LXIII, 5." — Psalm. LXXII, 4. 5.

[4]) Psalm. XXIII, 8. — Ev. Joann. XX, 17., ubi pro

νης τοῦ ἀποκειμένου τοῦ πατρὸς αὐτῷ δοθῆναι ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι δυναμένου, κωλύει αὐτὸν ἅπτεσθαι τὴν Μαρίαν λέγων· ,,μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· ἀλλὰ πορεύου, καὶ εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν." Ὅτε δὲ πορεύεται νικηφόρος καὶ τροπαιοφόρος μετὰ[1]) τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος σώματος, — πῶς γὰρ ἄλλως δεῖ νοεῖν τό· ,,οὔπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου;" καὶ τό· ,,πορεύομαι δὲ πρὸς τὸν πατέρα μου —;" τότε μέν τινες λέγουσι δυνάμεις· ,,τίς οὗτος[2]) ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδώμ, ἐρύθημα ἱματίων ἐκ Βοσώρ; οὕτως ὡραῖος;" οἱ δὲ προπέμποντες αὐτὸν τοῖς ἐπὶ τῶν οὐρανίων πυλῶν τεταγμένοις φασὶ τό· ,,ἄρατε[3]) πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης." Ἔτι δὲ πυνθάνονται, οἱονεὶ, εἰ δεῖ οὕτως[4]) εἰπεῖν, ἡμαγμένην αὐτοῦ βλέποντες τὴν δεξιὰν, καὶ ὅλον πεπληρωμένον τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστείας ἔργων· ,,διὰ[5]) τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀποπάτημα ληνοῦ πλήρους καταπεπατημένης;" ὅτε καὶ ἀποκρίνεται· ,,κατέθλασα αὐτούς."

---

verbis ἀλλὰ πορεύου — πορεύομαι haec leguntur: πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· ἀναβαίνω πρός κ. τ. λ.

[1]) Codd. Bodlej. et Barber. recte μετά, ed. Huet. κατά male. R.

[2]) Jes. LXIII, 1., ubi LXX interpretes ἐκ Βοσόρ exhibent. — Codd. Bodlej. et Barber. ὡραῖος, ed. Huet. perperam ὁραῖος. R.

[3]) Psalm. XXIV, 7. 9.

[4]) Ita H. et R. in textu, R. in notis: ,,Codd. Bodlej. et Barber. οἱονεὶ ἐν εἴδει εἰπεῖν ἡμαγμένην."

[5]) Jes. LXIII, 2., ubi pro ὡς — πλήρους haec leguntur: ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ; πλήρης κ. τ. λ. — S.

Ἀληθῶς γὰρ ἐπὶ τούτοις δεδέηται τοῦ πλύναι „ἐν οἴνῳ[1]) τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ.“ Τὰς γὰρ ἀσθενείας ἡμῶν λαβὼν, καὶ τὰς νόσους βαστάξας, παντός τε τοῦ κόσμου ἄρας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τοὺς τοσούτους εὐεργετήσας, τάχα τότε βάπτισμα εἴληφε τὸ παντὸς τοῦ ὑπονοηθέντος ἂν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μεῖζον, περὶ οὗ οἶμαι αὐτὸν εἰρηκέναι· „βάπτισμα[2]) δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῇ;“ ἵνα γὰρ τολμηρότερον βασανίζων τὸν λόγον στῶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν πλείστων ὑπονοούμενα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸ βάπτισμα τὸ μέγιστον, ὑπὲρ ὃ ἄλλο οὐκ ἔστι νοῆσαι βάπτισμα, νομίσαντες αὐτοῦ εἶναι τὸ μαρτύριον, τί δή ποτε μετὰ τοῦτο λέγει τῇ Μαριάμ· „μή μου ἅπτου;“ ἐχρῆν γὰρ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχειν τῇ ἁφῇ, ἅτε τὸ τέλειον βάπτισμα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ πάθους εἰληφότα. Ἀλλ' ἐπεὶ, ὡς προείπομεν, τὰ κατὰ τῶν ἀντικειμένων ἀνδραγαθήματα πεποιηκὼς ἐδεῖτο τοῦ πλύναι „ἐν οἴνῳ[3]) τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ,“ ἀνῄει πρὸς τὸν γεωργὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου πατέρα, ἵν' ἐκεῖ ἀποπλυνάμενος, μετὰ τὸ ἀναβῆναι εἰς ὕψος, αἰχμαλωτεύσας τὴν αἰχμαλωσίαν καταβῇ φέρων τὰ ποικίλα χαρίσματα, τὰς διαμεμερισμένας τοῖς ἀποστόλοις γλώσσας ὡσεὶ πυρὸς, καὶ τοὺς παρεσομένους ἐν πάσῃ πράξει ἁγίους ἀγγέλους καὶ ῥυσομένους αὐτούς. Πρὸ γὰρ τούτων τῶν οἰκονομιῶν, ἅτε μηδέπω κεκαθαρμένοι

---

[1]) Genes. XLIX, 11. — Jes. LIII, 4.

[2]) Luc. XII, 50. — H. in textu: ἕως * ὅτου, ad marg.: * γὰρ τοῦ (? forsan γρ. i. e. scribas οὗ); R. in textu ἕως οὗ, in notis: „Cod. Bodlej. οὗ, Reg. ὅτου.“ Cfr. pag. 243. not. 4.

[3]) Genes. XLIX, 11. — Ev. Joann. XV, 1. — Ephes. IV, 8. coll. Psalm. LXVII, 19.

γέλων παρ' αὐτοῖς ἐπιδημίαν, τάχα οὐδ'
'ων πω τοῖς μὴ εὐτρεπισαμένοις καὶ
πὸ τοῦ Ἰησοῦ παρεῖναι. Τῆς γὰρ Ἰη-
ινθρωπίας ἣν μετὰ ἁμαρτωλῶν [1]) καὶ
καὶ πίνειν, καὶ παρέχειν ἑαυτοῦ τοὺς
ρύοις τῆς μετανοούσης ἁμαρτωλοῦ, καὶ
καταβαίνειν ὑπὲρ ἀσεβῶν, οὐχ ἁρπα-
[2]) τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, καὶ κενοῦν ἑαυτὸν
υ λαμβάνοντος [3]) μορφήν. Ταῦτα δὲ
, μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ
τὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἐπετέλει, ἤπερ τὸ ἑαυ-
ρ πατὴρ ἀγαθός, ὁ δὲ Σωτὴρ εἰκὼν [4])
αὐτοῦ· πάντα δὲ τὸν κόσμον εὐεργετῶν,
ριστῷ κόσμον καταλλάσσει ἑαυτῷ, πρό-
κακίαν ἐχθρὸν γεγενημένον, ὁδῷ καὶ
τούμενα εὐεργετεῖ, οὐκ ἀθρόως λαμβά-
τῶν ποδῶν, πάντας τοὺς ἐχθρούς· λέγει
τὴρ τῷ κυρίῳ ἑκάστου ἡμῶν· „κάθου
ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπό-
ν σου.“ Καὶ ταῦτα γίνεται ἕως ὁ ἔσχα-
θάνατος, [5]) ὑπ' αὐτοῦ καταργηθῇ. Ἐὰν
εσθαι τῷ Χριστῷ νοήσωμεν ὅ, τί ποτ'
: τοῦ· „ὅταν δὲ αὐτῷ τὰ πάντα ὑποταγῇ,
ιὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ
τῆς ἀγαθότητος τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ νοή-

[, 16. — Luc. VII, 38. — Philipp. II, 6. 7. 8.
rber. recte habet ἡγουμένου, refertur enim
Ἰησοῦ μόνου, ed. Huet. perperam ἡγού-

. in textu recte λαμβάνοντος, H. ad marg.:
νοντα.“
[I, 26. — II Cor. V, 19. — Psalm. CX, 1.
XV, 26. — 28., ubi ὑποταγῇ praecedit
π., et in fine αὐτῷ τὰ πάντα legitur.

σομεν[1]) τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὐ πάντων δὲ ἡ ἁμαρτία ὑπὸ τοῦ ἀμνοῦ αἴρεται, μὴ ἀλγούντων, μηδὲ βασανιζομένων, ἕως οὗ ἀρθῇ.[2]) Ἄκανθαι γὰρ οὐ μόνον ἐμπαρεῖσαι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπολὺ ῥιζωθεῖσαι[3]) ἐν ταῖς χερσὶ παντὸς τοῦ διὰ τὴν κακίαν μ. υσθέντος, καὶ τὸ νήφειν ἀπολωλεκότος, κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον· „ἄκανθαι[4]) φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου,“ ὅσον πόνον ἐνεργάσονται τῷ τὰ τοιαῦτα φυτὰ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῆς ψυχῆς παραδεξαμένῳ ἤδη[5]) καὶ λέγειν ἀμήχανον. Κατατμηθῆναι γὰρ ὑπὸ τοῦ τομωτέρου πάσης μαχαίρας διστόμου λόγου ζῶντος θεοῦ καὶ ἐνεργοῦς, καὶ καυστικωτέρου παντὸς πυρὸς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς βάθος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν κακίαν χωρήσαντα, ὡς γενέσθαι αὐτὸν γῆν ἀκανθοφόρον. Καὶ δεήσει ἐπὶ τὴν τοιαύτην ψυχὴν πεμφθῆναι τὸ εὑρίσκον τὰς ἀκάνθας πῦρ, καὶ μέχρι αὐτῶν στησόμενον διὰ τὴν ἑαυτοῦ θειότητα, καὶ οὐ προσεμπρῆσον ἅλωνας[6]) ἢ στάχυας πεδίων. Τοῦ[7])

---

[1]) Huetius νοήσωμεν.

[2]) ἕως οὗ ἀρθῇ. Sic recte habet Cod. Bodlej.; in Reg. (itemque in ed. Huet.) deest οὗ. R.

[3]) Sic habet Cod. Bodlej., Reg. (quem H. sequitur) ῥιζῶσαι. R.

[4]) Prov. XXVI. 9., ubi τοῦ deest ante μεθύσου.

[5]) Cod. Bodlej. optime ἤδη — ἀμήχανον, sicque legit Ferrar. interpres. Cod. Reg. perperam ᾔδει καὶ λέγειν omittendo ἀμήχανον. R. — Huet. in textu Cod. Reg. sequitur, in notis: „Ita Cod. Reg. et Perion. Legendum fortasse ἡδὺ vel ἔδει. Ferrar. habet: dicere difficillimum est: legebat fortasse δύσκολον λέγειν.“ — Hebr. IV, 12.

[6]) H. et R. ἀλῶνας.

[7]) Τοῦ αἴροντος κ. τ. λ. Sic habet Cod. Bodlej., in Reg. (itemq. in ed. H.) deest τοῦ. R.

ος δὲ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ διὰ τῆς
σφαγῆς ἀρχομένου ὁδοὶ τυγχάνουσι πλείονες, ὧν
σαφεῖς εἶναι τοῖς πολλοῖς δύνανται, αἱ δὲ τοὺς
ους λανθάνουσαι τοῖς τῆς θείας σοφίας ἀξιουμέ-
ς μόνοις εἰσὶ γνώριμοι. Τί γὰρ δεῖ λέγειν, δι
δῶν τις ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἔρχεται ἐν ἀνθρώποις,
τῷ τοιούτῳ σώματι παρὸν ἑκάστῳ καθ' αὐτὸν
τεῖν; Πλὴν διὰ τῶν ὁδῶν ἐστι τοῦ πιστεύειν καὶ
ι τὴν ἁμαρτίαν, διὰ μαστίγων καὶ πνευμάτων
ν καὶ νόσων χαλεπωτάτων καὶ μαλακιῶν ἐπι-
των. Τίς οὖν[1]) οἶδε καὶ τὰ μετὰ ταῦτα; Ἀναγ-
δὲ ἦν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναινεθῆναι τὸν δοκοῦντα τῇ
ι τοῦ λόγον παρακολουθεῖν, τοῦ λέγοντος· „Ἴδε
ς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,“
ον περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵν' εἰδότες, ὅτι καὶ
θεοῦ ἐστιν ἐλεγχθῆναι καὶ ὀργῇ θεοῦ παιδευθῆ-
ὰ τὸ εἰς ὑπερβολὴν φιλάνθρωπον οὐδένα πάντη
στον καὶ ἀπαίδευτον ἐῶντος, πάντα ποιήσωμεν
) δεηθῆναι τοιούτων ἐλέγχων καὶ τῆς διὰ τῶν
ωτάτων παιδείας.

Ἐπισκεπτέον δὲ τῷ ἐντυγχάνοντι τὰ ἐν τοῖς
οις ἡμῖν εἰρημένα μετὰ παραθέσεως πλειόνων
ιγμάτων περὶ τοῦ, τί σημαίνεται κατὰ τὴν γρα-
τῆς „Κόσμος“ φωνῆς· οὐ γὰρ εὔλογον ἡγησά-
λλογεῖν. Οὐκ ἀγνοοῦμεν δέ τινα κόσμον ἐξει-
α τὴν ἐκκλησίαν μόνην, κόσμον οὖσαν τοῦ κό-
ἐπεὶ καὶ φῶς λέγεται τοῦ κόσμου· „ὑμεῖς[3]) γὰρ

Cod. Bodlej. τίς οὖν, Reg. (H. in textu) τί οὖν
. — H. ad marg.: „scrib. τίς οὖν.“ (Min. accur.
notis τίς ἦν atque τί ἦν). — Ev. Joann. I, 29.
H. ad marg.: „scribas εἰς τὸ μὴ δεηθῆναι.“ R.
s: „Ferrar. videtur legisse εἰς τὸ μή κ. τ. λ.“
Matth. V, 14 — Ev. Joann. VIII, 12. (I, 10).

ἐστε, φησὶ, τὸ φῶς τοῦ κόσμου." Κόσμος δὲ τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία, κόσμου αὐτῆς γενομένου Χριστοῦ, τοῦ πρώτου φωτὸς τοῦ κόσμου. Κατανοητέον δὴ εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ κόσμου φῶς εἶναι λέγεται ὁ Χριστὸς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτε μὲν Χριστὸς φῶς τοῦ κόσμου ἐστὶ, τάχα τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ φῶς· ὅτε δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ φῶς τοῦ κόσμου, μήποτε τῶν παρακαλουμένων εἰσὶ φῶς, ἑτέρων ὄντων παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ τῷ Παύλῳ περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς προτέρας πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐπιστολῆς, γράφοντι „τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ." Ἐάν τις ὑπονοῇ τοῦ κόσμου φῶς λέγεσθαι τὴν ἐκκλησίαν, οἱονεὶ τοῦ λοιποῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀπίστων, εἰ μὲν προφητικῶς τοῦτο διὰ τὸν περὶ τέλους λόγον ἐκλήψεται, τάχα ἔχει χώραν τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ ὡς ἤδη γινόμενον, ἐπεὶ τὸ φῶς τινος φωτίζει ἐκεῖνο οὗ ἐστι φῶς, δεικνύτωσαν πῶς τὸ λοιπὸν γένος φωτίζεται ὑπὸ τῆς παρεπιδημούσης τῷ κόσμῳ ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τοῦτο δεικνύναι οὐ δύνανται, ἐπιστησάτωσαν μήποτε ὑγιῶς ἐξειλήφαμεν, φῶς μὲν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, κόσμον δὲ τοὺς ἐπικαλουμένους. Ἡ δε ἑξῆς φωνὴ, κειμένη ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, τῷ ἐπιμελέστατα ἐρευνῶντι τὰς γραφὰς παραστήσει τὴν διήγησιν· „ὑμεῖς[1]) γὰρ, φησὶν, ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς," τάχα τῆς γῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων νοουμένων, ὧν ἅλας εἰσὶν οἱ πεπιστευκότες, αἴτιοι τοῦ τηρεῖσθαι τὸν κόσμον διὰ τοῦ πιστεύειν τυγχάνοντες· τότε γὰρ ἡ συντέλεια ἔσται, ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ, καὶ μηκέτι ᾖ τὸ ἁλίζον καὶ συντηροῦν τὴν γῆν, ἐπεὶ σαφὲς, ὅτι ἐὰν πληθυνθῇ[2]) ἡ ἀνομία, καὶ ψυχῇ ἡ ἀγάπη ἐπὶ

---

[1]) Matth. V, 13. — In seqq. R. αἴτιοι τὸν τηρεῖσθαι, H. αἴτιοι τοῦ τηρεῖσθαι.

[2]) Matth. XXIV, 12. — Luc. XVIII, 8.

ς γῆς, — ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα διστακτικὴν προ-
ἐγκασθαι περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἑαυτοῦ φωνὴν,
γοντα· „πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὑρή-
ει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς —;" τότε συντέλεια ἔσται
ῦ αἰῶνος. Λεγέσθω τοίνυν ἡ ἐκκλησία κόσμος, ὅτε ὑπὸ
ῦ Σωτῆρος φωτίζεται· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν εἰ κατὰ τό·
δε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,"
όσμον ἡγητέον [1]) νοητῶς τὴν ἐκκλησίαν, περικλειομένου
τοῦ αἴρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν εἰς μόνην τὴν ἐκκλησίαν.
Πῶς γὰρ τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ
ἰρημένον περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἱλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρ-
ιῶν τυγχάνοντος, διηγησόμεθα οὕτως ἔχον· „καὶ ἐάν [2])
ις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰη-
οῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν
ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ
αὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου;" Καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ
ὲ τούτων νομίζω εἶναι παραπλήσιον, οὕτως ἔχον· „ὅς [3])
στι Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν." Πά-
ιν ἐν τῷ τόπῳ ὁ Ἡρακλέων γενόμενος, χωρὶς πάσης
ατασκευῆς καὶ παραθέσεως μαρτυριῶν ἀποφαίνεται,
αι τὸ μέν· „ἀμνὸς τοῦ θεοῦ·" ὡς προφήτης φησὶν ὁ
Ιωάννης, τὸ δέ· „ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·"
ὡς περισσότερον προφήτου. Καὶ οἴεται τὸ μὲν πρότε-
ρον περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ λέγεσθαι, τὸ δὲ δεύτερον
περὶ τοῦ ἐν τῷ σώματι, τῷ τὸν ἀμνὸν ἀτελῆ εἶναι ἐν
τῷ τῶν προβάτων γένει· οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα παρα-
θέσει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ. „„Τὸ δὲ τέλειον εἰ ἐβού-
λετο, φησὶ, τῷ σώματι [4]) μαρτυρῆσαι, κριὸν εἶπεν ἂν

[1]) Cod. Bodlej. ἡγητέον νοητῶς, Reg. (quem H. sequitur) νοητέον ὑγιῶς. R.

[2]) I Joann. II, 1. 2. coll. pag. 263. not. 4.

[3]) I Tim. IV, 10.

[4]) τῷ σώματι — μέλλον. Sic recte Cod. Bodlej.;

τὸ μέλλον θύεσθαι." "Οὐχ ἡγοῦμαι δὲ εἶναι ἀναγκαῖον μετὰ τηλικαύτας γεγενημένας ἐξετάσεις ταὐτίζειν [1]) περὶ τὸν τόπον, ἀγωνιζομένους πρὸς τὰ εὐτελῶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέωνος εἰρημένα. Μόνον δὲ τοῦτο ἐπισημειωτέον, ὅτι ὥσπερ μόγις [2]) ἐχώρησεν ὁ κόσμος τὸν κενώσαντα ἑαυτὸν, οὕτως ἀμνοῦ, καὶ οὐ κριοῦ ἐδεήθη, ἵνα ἀρχῇ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία. [3])

[Λείπουσιν οἱ τόμοι, ἕβδομος, καὶ ὄγδοος, καὶ ἔννατος.]

Reg. (H. in textu) perperam habet τῷ σῶμα· τὸ μαρτυρῆσαι, κριὸν εἰπεῖν αὐτὸ τὸ μέλλον. — H. ad marg.: „scribas τῷ σώματι μαρτ. et εἶπεν;" in notis: „legend. cum Ferrar. τῷ κ. τ. λ." De αὐτό nihil monet.

1) Cod. Bodlej. ταὐτίζειν, Reg. perperam τάζειν. R. — Huet. in textu ἐξετάσεις * * τάζειν, ad marg.: „scrib. ἐξετάζειν."

2) Codd. Barber. et Bodlej. μόγις, Reg. μόλις, quod idem est. R. — H. in textu μόλις, in notis: „ita legit Ferrar.; Perion. vero legebat μόνος, contractos Cod. Reg. apices non assecutus."

3) αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία. Desunt haec in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ι'.

1. „Μετὰ τοῦτο [1]) κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους· καὶ ποιήσας ὡς φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. Τότε ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν, ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κα-

---

[1]) Ev. Joann. II, 12—25., ubi ὡς ante φραγέλλιον deest, pro τὰ κέρματα a Lachm. recept. legitur τὸ κέρμα; porro τότε ante ἐμνήσθησαν deest, atq. ὅτι ante ὁ ζῆλος; pro καὶ εἶπε pag. 274. lin. 3. legitur καὶ εἶπεν αὐτοῖς; ibid. τὸν ναὸν τοῦτον pro τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, et lin. 4. εἶπον οὖν pro ἀπεκρίθ. οὖν.

ταράγεταί με. Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ αὐτῷ· τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπε· λύσατε τὸν ναὸν τοῦ καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Ἀπεκρίθησ οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γρα τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱ λύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν [1]) τῇ ἑορτῇ, ἐπίστευσαν ὄνομα αὐτοῦ πολλοὶ θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημ ἐποίει· αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν [2]) ἑαυτ τοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. Αὐτ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ." Ἐν αὐτῇ [3]) γεγραμμένοι ἀριθμοὶ, κατά τινα ἀναλογίαν ἁρμό ἑκάστῳ πράγματι, γραφῆς ἠξιώθησαν. Ἐξεταστ μήποτε μία τῶν βίβλων Μωσέως, ἐπιγεγραμμέν θμοὶ, ἐξαιρέτως τὸν περὶ ἀριθμῶν τοῖς τὰ τοιαῦτ χνεύειν δυναμένοις διδάσκει λόγον. Ταῦτα δὲ

---

[1]) Lachm. ἐν uncis inclusit. Seqq. ἐπίστ — θεω τες in edd. N. T. hoc ordine procedunt: πολλοὶ εἰς τὸ ὄν. αὐτοῦ, θεωροῦντες.

[2]) Knapp. aliique ἐπίστευεν ἑαυτόν, Lachm στευεν αὐτόν.

[3]) Cod. Bodlej. ἐν αὐτῇ κ. τ. λ., Reg. (H. in perperam ἐν αὐτοί κ. τ. λ. Apud utrumq. lo manifeste mendosus. R. — H. in notis: „ita vide gisse Ferrar.: ἐν αὐτῇ ἀριθμῶν βίβλῳ ἀναγεγραμ ἀριθμοί;" ad marg. eand. Ferr. lection. recipiend. Neque injuria. — R. in notis minus expedite: „ legatur εἰ αὐτοὶ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοὶ, κατ ἀναλ. ἁρμόζ. ἐκ. πράγμ., γραφῆς ἠξιώθησαν, στέον δὴ μήποτε etc. (?)

ἀρχῇ τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σὲ, πολλαχοῦ ὁρῶντι τῆς γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετυχότα τὸν δέκα ἀριθμὸν, ὡς ἔνεστι καί σοι ἐπιμελῶς καταvοεῖν, ἐλπίζοντι τὸ λήψεσθαι ἀπὸ θεοῦ πλέον τι καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόμον· ὅπερ ἵνα ὑπαρχθῇ, κατὰ δύναμιν ἐμπαρέχειν ἑαυτοὺς τῷ δωρεῖσθαι τὰ κάλλιστα βουλομένῳ θεῷ πειρώμεθα. Ἀρκτέον δὲ τοῦ βιβλίου ἐντεῦθεν· „μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν[1]) οὐ πολλὰς ἡμέρας.“ Καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς[2]) γράψαντες τὰ εὐαγγέλια, μετὰ τὸν πρὸς τὸν διάβολον ἀγῶνα τοῦ κυρίου εἰς τὴν Γαλιλαίαν φασὶν αὐτὸν ἀνακεχωρηκέναι. Ματθαῖος δὲ καὶ Λουκᾶς, πρότερον γενόμενον ἐν Ναζάροις, μετὰ ταῦτα καταλελοιπότα αὐτὰ ἐλθόντα κατῳκηκέναι εἰς Καφαρναούμ. Ὁ δὲ Ματθαῖος, καὶ Μάρκος καὶ αἰτίαν τινὰ λέγουσι τοῦ αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακεχωρηκέναι, τὸ ἀκηκοέναι, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη. Ἔχει δὲ οὕτως τὰ ῥητὰ, τοῦ μὲν Ματθαίου· „τότε[3]) ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.[4]) Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὲθ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγον-

---

[1]) H. et R. h. l. ἔμεινεν, cfr. pag. 273. lin. 3.

[2]) Cod. Bodlej. καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς, optime; male vero Cod. Reg. (quem H. sequitur) καὶ οἱ λοιποὶ γάρ. Huic perversae lectioni orig. dedit litera γ (γ') numeralis pro τρεῖς. R.

[3]) Matth. IV, 11—15. 17., ubi verbis ἀκούσας δέ adjiciuntur verba ὁ Ἰησοῦς, atque εἰς τὴν Γαλιλαίαν legitur.

[4]) αὐτῷ. *Deest in Cod. Reg.* (quem H. sequitur), *sed revocatur e Cod. Bodlejano.* R. — In seqq. H. et *R. Ναζαρέθ.*

τος· γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ [1]) Νεφθαλείμ.“ καὶ
ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ ῥητὰ λέγει· „ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ
κηρύσσειν καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ
λεία τῶν οὐρανῶν. Ὁ δὲ Μάρκος· „καὶ ἦν, φι
τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαρά
νύκτας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, καὶ ἦν μ
θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. Μετὰ
παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς
λιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ὅτι
πλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία το
μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε τῷ εὐαγγελίῳ.“ Ἐπει
γησάμενος καὶ περὶ Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, Ἰακ
καὶ Ἰωάννου, ἀναγράφει ταῦτα· „καὶ εἰσπορεύο
εἰς Καφαρναοὺμ καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν ἐδ
εἰς τὴν συναγωγήν.“ Ὁ δὲ Λουκᾶς· „καὶ [6]) σ
σας, φησὶ, τὸν πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη
τοῦ [7]) ἄχρι καιροῦ. Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦ
δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κα
ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ, κα
ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμε

---

[1]) καὶ γῆ Νεφθαλείμ. Haec desiderantur
Reg. (itemq. in ed. H.) sed restituuntur e Cod. Bo

[2]) H. et R. in textu: καὶ τέσσαρ. νύκτας, R
in notis: „desunt haec in Cod. Bodlej., neque le
a Ferrar. interprete.“ Cfr. Marc. I, 13—15.

[3]) Μετὰ δὲ τό. Loc. l. vers. 14. leguntu
καὶ μετὰ τό.

[4]) Loc. l. v. 15. haec leguntur: τοῦ θεοῦ, (κ
γων ὅτι κ. τ. λ. Ibid. in fine vers. ἐν τῷ εὐαγγελίῳ

[5]) Marc. I, 21., ubi haec leguntur καὶ εἰσπ
ται εἰς Καφ., καὶ εὐθ. τοῖς σάββ. εἰσελθὼν εἰς τὴ
αγ. ἐδίδασκεν.

[6]) Luc. IV, 13—16., ubi pro τὸν πειρ. legitur
πειρασμόν.

[7]) H. et R. in textu ἀπ' ἀπέστη αὐτοῦ.

πάντων. Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζάρα,[1]) οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγήν." Παραστήσας δὲ τὰ ἐν Ναζάροις αὐτῷ εἰρημένα,[2]) καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ θυμὸν τῶν ἐν τῇ συναγωγῇ, ἐκβαλλόντων αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἀγαγόντων „ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ αἱ πόλεις αὐτῶν ᾠκοδόμηντο, ὥστε κατακρημνίσαι αὐτὸν·" καὶ ὡς διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ὁ κύριος ἐπορεύετο," ἐπισυνάπτει ταῦτα· „καὶ κατῆλθεν εἰς Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι."

2. Δεῖ τὴν[3]) περὶ τούτων ἀλήθειαν ἀποκεῖσθαι ἐν τοῖς νοητοῖς, μὴ λυομένης τῆς διαφωνίας ἀφεῖσθαι τῆς περὶ τῶν εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν, οὐδὲ[4]) θειοτέρῳ πνεύματι γεγραμμένων, ἢ ἐπιτετευγμένως ἀπομνημονευθέντων· ἑκατέρως γὰρ λέγεται συντετάχθαι ἡ τούτων γραφή. Λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν οἰόμενοι μὴ λύεσθαι διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις[5]) ἡμῖν ἐπαπορήσεσι περὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν, οὐδαμῶς δυναμένων χώραν ἔχειν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, πότε γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ὁ κύριος· εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἓξ τοῦ ὅτε ἐβαπτίσθη ἡμέρας, — τῇ ἕκτῃ γενομένης τῆς κατὰ τὸν ἐν Κανᾷ

---

[1]) H. et R. εἰς Ναζάρα, edd. N. T. εἰς Ναζαρέτ.

[2]) Luc. IV, 21. et seqq. — 29. 30. — 31.

[3]) H. et R. in textu Τὴν περί κ. τ. λ. omisso δεῖ, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum δεῖ τὴν περί κ. τ. λ." — Ferrar. δεῖ legit.

[4]) οὐδὲ—γεγραμμένων. Sic recte habet Cod. Bodlej. (itemque Huet. ad marg.), perperam vero Reg. (quem H. in textu sequitur) οὐδὲ θειοτέρων πνεύματι γεγραμμένων. R.

[5]) προειρημέναις. Sic legit Ferrar., H. et R. προηπορημέναις.

τῆς Γαλιλαίας γάμον οἰκονομίας —, δῆλον ὅτι οὔτε[1]) πεπείρασται, οὔτε ἐν Ναζάροις ἐγένετο, οὔτε Ἰωάννης πω παρεδέδοτο. Μετὰ οὖν[2]) τὴν Καφαρναοὺμ, ἔνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας, τοῦ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐγγὺς ὄντος ἀνέβη Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ ἐκχέει τῶν κερματιστῶν τὰ κέρματα. Ἔοικε δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ τῶν Φαρισαίων ἄρχων Νικόδημος νυκτὸς πρὸς αὐτὸν ἀρχὴν[3]) ἐληλυθέναι, καὶ ἀκηκοέναι ταῦτα ἃ ἔξεστιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου λαβεῖν. „Μετὰ[4]) δὲ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ᾽ αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε καθ᾽ ὃν καιρὸν ἦν καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλεὶμ,[5]) ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο· οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· ὅτε καὶ ἐγένετο ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην," λέγοντες περὶ τοῦ Σωτῆρος τό· „ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν." Ἀκηκόασιν[6]) ἀπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ λόγους οὓς ἔστιν ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς γραφῆς ἀκριβέστερον λαβεῖν. Εἰ δὲ πυνθανομένοις ἡμῖν περὶ τοῦ, πότε γέγονε[7]) πρῶτον ἐν τῇ Καφαρ-

1) Cod. Bodlej. οὔτε πεπείρ., Reg. (itemq. H.) ὅτι πεπείρασται. R.

2) Ev. Joann. II, 12. 13. 14. 15.

3) Cod. Bodlej. ἀρχήν, Reg. (itemq. H.) ἄρχων. R — Ev. Joann. III, 1. seqq.

4) Ev. Joann. III, 22—26., ubi pro καθ᾽ ὃν — κα haec leguntur: ἦν δὲ καί, pro ὅτε — ζήτησις haec: ἐγέν οὖν ζήτησις, atque μετὰ Ἰουδαίου (a plerisque scil. recept.) pro μετὰ Ἰουδαίων.

5) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) Σαλείμ, Reg. (H. in textu) Ἀλίμ, male. R.

6) Ev. Joann. I, 15. et seqq.

7) Sic Cod. Bodlej. (H. ad marg.), Reg. (H. in textu omisit πότε. R.

τὴν Γαλιλαίαν ἀναχωρήσαντος; καὶ τὸ παρὰ
μετὰ καὶ ἄλλας οἰκονομίας πρὸς τῇ ἐν Κα-
ιονῇ κείμενον, καὶ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα [2]) ἄνο-
ε εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐκεῖθεν κάθοδον, ὅτι οὔπω
ἦν εἰς φυλακὴν ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐβάπτιζεν
ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ; Καὶ ἐπὶ ἄλλων δὲ πλειό-
ἐπιμελῶς ἐξετάζοι τὰ εὐαγγέλια περὶ τῆς κατὰ
αν ἀσυμφωνίας, ἥντινα καθέκαστον πειρα-
τὰ τὸ δυνατὸν παραστῆσαι, σκοτοδεινιάσας
ήσεται τοῦ κυροῦν ὡς ἀληθῶς τὰ εὐαγγέλια,
ρωτικῶς ἑνὶ αὐτῶν προσθήσεται, μὴ τολμῶν
τεῖν τὴν περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν πίστιν, ἢ
ς τὰ τέσσαρα εἶναι ἀληθὲς αὐτῶν οὐκ ἐν τοῖς
χαρακτῆρσιν.
ὲρ δὲ τοῦ ποσὴν ἐπίνοιαν τοῦ βουλήματος
λίων περὶ τῶν τοιούτων λαβεῖν, καὶ τοῦτο
όν. Ἔστω τισὶ προκείμενον βλέπουσι τῷ
τὸν θεὸν καὶ τοὺς τούτου πρὸς τοὺς ἁγίους
τε παρουσίαν, ἣν πάρεστιν αὐτοῖς ἐξαιρέ-

τοῦ θεοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν τε πρὸς τοὺς ἁγίους ἐμφανειῶν, ὥστε τόνδε μὲν περὶ τῶνδε τῷδε τῷ δικαίῳ κατὰ τόνδε τὸν τόπον λεγομένων ὑπὸ θεοῦ καὶ πραττομένων ἀπαγγέλλειν, τόνδε δὲ περὶ τῶν ἑτέρων χρησμοδουμένων[1]) καὶ ἐπιτελουμένων, ἢ ἄλλον περί τινος τρίτου παρὰ τοὺς προειρημένους δύο θέλειν ἡμᾶς διδάσκειν. Ἔστω δέ τις καὶ τέταρτος τὸ ἀνάλογον τοῖς τρισὶ περί τινος ποιῶν. Συμφερέσθωσαν δὲ οἱ τέσσαρες οὗτοι περί τινων ὑπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ὑποβαλλομένων ἀλλήλοις, καὶ περὶ ἑτέρων ἐν ὀλίγῳ παραγγελλέτωσαν, ὥστε εἶναι τοιαύτας αὐτῶν τὰς διηγήσεις· ὤφθη ὁ θεὸς τῷδε κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ τάδε αὐτῷ πεποίηκεν· οὕτως εἰ αὐτῷ ἐπιφαινόμενος τοιῷδε τῷ σχήματι, καὶ ἐχειραγώγησε εἰς[2]) τόνδε τὸν τόπον, ἔνθα πεποίηκε τάδε. Ὁ δεύτερος κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς εἰρημένοις γεγονέναι παρὰ τῷ προτέρῳ χρόνον ἔν τινι πόλει ἀπαγγελλέτω[3]) τὸν θεὸν ὦφθαι, ᾧ καὶ αὐτὸς νοεῖ, τινὶ δευτέρῳ ὄντι ἐν[4]) πολὺ ἀπεσχοινισμένῳ τόπῳ παρὰ τὸν τόπον τὸν τοῦ προτέρου, καὶ ἑτέρους λόγους ἀναγραφέτω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰρῆσθαι ᾧ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν εἰλήφαμεν δευτέρῳ. Τὰ δὲ παραπλήσια περὶ τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου νοητέον. Συμφερέσθωσαν δὲ, ὡς προειρήκαμεν, οὗτοι τὰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλοντες περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν πρός τινας εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἀλλήλοις ἐπί τινων ἀπαγγελλομένων ὑπ᾽ αὐτῶν διηγήσεων. Δόξει τοίνυν τῷ ἱστορίαν εἶναι νομίζοντι τὴν τούτων γραφὴν, ἢ διὰ[5]) εἰκόνος ἱστο-

---

[1]) H. et R. χρησμωδουμένων.

[2]) εἰς τόνδε. Sic habet Cod. Bodlej. (itemque H. ad marg.); in Reg. (nec non in text. ed. H.) deest εἰς. R.

[3]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀπαγγελλέτω, Reg. (H. in textu) ἀπαγγέλλεται. R.

[4]) H. et R. minus accurate, ille ἔν, hic ἕν.

[5]) ἢ διά. Sic Cod. Bodlej., Reg. (itemque H.) perperam ἴδια. R.

ρικῆς πρός[1]) τινα τὰ ὄντα παραστῆσαι πράγματα, καὶ τὸν θεὸν ὑπολαμβάνοντι κατὰ περιγραφὴν εἶναι ἐν τόπῳ, μὴ δυνάμενον τῷ αὐτῷ πλείονας ἑαυτῷ ἐμποιῆσαι φαντασίας πλείοσιν ἐν πλείοσι τόποις, καὶ πλείονα ἅμα λέγειν, ἀδύνατον[2]) εἶναι ἀληθεύειν οὓς ὑπεθέμην τέσσαρας, τῷ ἀδύνατον εἶναι ἐν τῷδέ τινι[3]) τῷ τεταγμένῳ καιρῷ τὸν θεὸν εἶναι, ἅτε καὶ κατὰ περιγραφὴν αὐτὸν νενοημένον ἐν τόπῳ εἶναι, καὶ τῷδε καὶ τῷδε λέγειν τάδε καὶ τάδε, καὶ ποιεῖν τάδε, καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, καί, φέρε εἰπεῖν, καθεζόμενον ἅμα καὶ ἑστῶτα εἶναι, εἰ ὁ μὲν τῷδε τῷ καιρῷ λέγων[4]) αὐτὸν ἑστῶτα τάδε τινὰ εἰρηκέναι ἢ πεποιηκέναι ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὅδε καθεζόμενον.

4. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τούτων, ὧν ὑπεθέμην, ἐκληφθεὶς ὁ νοῦς τῶν ἱστορικῶν, χαρακτῆρι βουληθέντων ἡμᾶς διδάξαι τὰ ὑπὸ τοῦ νοῦ αὐτῶν τεθεωρημένα, οὐδεμίαν ἂν εὑρεθείη ἔχων διαφωνίαν, εἰ οἱ τέσσαρες εἶεν σοφοί· οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἔχειν εὐαγγελιστῶν, καταχρησαμένων μὲν πολλοῖς τῶν κατὰ τὸ τεράστιον καὶ παραδοξότατον τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ πεπραγμένοις

---

1) Cod. Bodlej. πρός τινα τὰ ὄντα, Reg. (H. in textu) perperam προσθοιτὸν ὄντα. R. — H. in notis: „Videtur legisse Ferrar. πρὸς τὰ ὄντα, vertit enim: ad res veras; at Perion.: προσθετὸν ὄντα, vel προσθετὰ ὄντα, sic enim interpretatus est: quae proprie speciei historicae appendices sint: nullo penitus sensu. Ego vero legerim πρὸς τὰ τοιαῦτα (quae etiam ad marg. textus adscripsit). Sententia erit aperta, nec multum a veteri scriptura recesserimus."

2) H. et R. in textu δυνατόν, H. tamen ad marg.: „scribas," R. in notis: „videtur legendum ἀδύνατον, uti legit Ferrar."

3) H. et R. ἐν τῷ δέ τινι.

4) *R. absque causa in notis:* „omnino scribendum est λέγοι."

καὶ εἰρημένοις, ἔσθ' ὅπου καὶ προσυφανάντων τῇ γραφῇ μετὰ λέξεως ὡς περὶ αἰσθητῶν[1]) τὸ καθαρῶς νοητῶς αὐτοῖς τετρανωμένον. Οὐ καταγινώσκω δή που καὶ τὸ, ὡς κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἑτέρως γενόμενον πρὸς τὸ χρήσιμον τούτων μυστικοῦ σκοποῦ μετατιθέναι πως αὐτοὺς, ὥστε εἰπεῖν τὸ ἐν τόπῳ γενόμενον, ὡς ἐν ἑτέρῳ, ἢ τὸ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ, ὡς ἐν ἄλλῳ, καὶ τὸ οὑτωσὶ ἀπαγγελλόμενον[2]) μετά τινος παραλλαγῆς αὐτοὺς πεποιηκέναι.[3]) Προέκειτο γὰρ αὐτοῖς ὅπου μὲν ἐνεχώρει ἀληθεύειν πνευματικῶς ἅμα καὶ σωματικῶς, ὅπου μὴ ἐνδέχετο ἀμφοτέρως, προκρίνειν τὸ πνευματικὸν τοῦ σωματικοῦ, σωζομένου πολλάκις τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ ἐν τῷ σωματικῷ, ὡς ἂν εἴποι τις, ψεύδει· ὡς εἰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας λέγοιμεν, ὅτι ὁ Ἰακὼβ φάσκων τῷ Ἰσαάκ· „ἐγὼ Ἠσαῦ ὁ πρωτότοκός[4]) σου υἱός·“ κατὰ μὲν τὸ πνευματικὸν ἠλήθευε, μεταλαβὼν τῶν πρωτοτοκιῶν[5]) ἤδη ἐν τῷ ἀδελφῷ παραπολλυμένων, καὶ διὰ τῆς στολῆς τῶν τε ἐριφίων δερμάτων τὸν ἔξωθεν χαρακτῆρα τοῦ Ἠσαῦ ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος χωρὶς τῆς αἰνούσης τὸν θεὸν φωνῆς Ἠσαῦ, ἵνα χώραν λάβῃ πρὸς τὸ εὐλογηθῆναι ὕστερον ὁ Ἠσαῦ. Τάχα γὰρ εἰ μὴ ηὐλόγητο Ἰακὼβ ὡς Ἠσαῦ, οὐκ ἂν οὐδὲ Ἠσαῦ καθ'

---

[1]) H. ad marg., R. in notis sine justa causa: „forte scribendum ὡσπερεὶ αἰσθητόν.

[2]) Cod. Bodlej. οὑτωσὶ ἀπαγγ., Cod. Reg. (H. in textu) male οὕτως εἰ ἐπαγγελλόμενον. R. — H. ad marg.: „scrib. οὑτωσί.“

[3]) Cod. Bodlej. recte πεποιηκ., Reg. (H. in textu) πεπονηκέναι. R. — H. ad marg.: „scrib. πεποιηκ.,“ in notis: „Cod. Reg. πεπονηκ., cuj. mendum retinuit Perionius. Lege πεποιηκέναι, quod supra pro: scripsisse, posuisse: saepe usurpari observavimus.“

[4]) Genes. XXVII, 19. — H. et R. Ἠσαύ.

[5]) H. corrupte πρωτοτοκῶν, R. πρωτοτοκιῶν, non πρωτοτοκειῶν.

ἱστορίαν ἀδυνατεῖ τὴν εὐλογίαν οἷόστε ἦν. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς πολλῶν πολλά ἐστι ταῖς ἐπινοίαις, ὧν ἐπινοιῶν ... τοὺς εὐαγγελιστὰς διαφόρους ἐννοίας λαμβάνοντας, ... καὶ συμφερομένους ἀλλήλοις[1]) περί τινων ἀναγεγραφέναι τὰ εὐαγγέλια· οἷον ἀληθὲς εἰπεῖν τὰ, ὡς πρὸς τὴν λέξιν, ἀντικείμενα περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὅτι γέγονεν ἐκ Δαβίδ, καὶ οὐ γέγονεν ἐκ Δαβίδ. Ἀληθὲς μὲν γὰρ τό· „γέγονεν ἐκ Δαβίδ,“ ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι· τοῦ γενομένου[2]) ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, εἰ τὸ σωματικὸν αὐτοῦ ἐκλάβομεν· ψευδὲς δὲ ... τοῦτο, εἰ ἐπὶ τῆς θειοτέρας δυνάμεως ἀκούομεν τὸ γεγονέναι αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ· ὡρίσθη γὰρ υἱὸς θεοῦ ἐν δυνάμει. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο αἱ ἅγιαι προφητεῖαι ὅπου μὲν δοῦλον, ὅπου δὲ υἱὸν αὐτὸν ἀναγορεύουσι· δοῦλον μὲν, διὰ τὴν δούλου μορφὴν, καὶ τὸν[3]) ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, υἱὸν δὲ θεοῦ, κατὰ τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ δύναμιν. Οὕτως αὐτὸν ἀληθὲς εἰπεῖν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄνθρωπον· ἄνθρωπον κατὰ τὸ θανάτου δεκτικὸν, οὐκ ἄνθρωπον δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπου θειότερον. Ἐγὼ δ' οἶμαι καὶ τὸν Μαρκίωνα παρεκδεξάμενον ὑγιεῖς λόγους, ἀθετοῦντα αὐτοῦ τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν, κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν ἀποφήνασθαι, ὡς ἄρα οὐκ ἐγεννήθη ἐκ Μαρίας, καὶ διὰ τοῦτο τετολμηκέναι περιγράψαι τούτους τοὺς τόπους ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου· ᾧ παραπλήσιον πεπονθέναι φαίνονται οἱ ἀναιροῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ μόνην αὐτοῦ τὴν θεότητα παραδεξάμενοι, εἴ τι τούτοις ἐναντίοι, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ περιγράψαντες, τὸν δὲ ἄνθρωπον ὡς ἅγιον καὶ δικαιότατον πάντων ἀνθρώπων ὁμολογήσαντες. Καὶ οἱ τὴν

---

[1]) H. et R. in textu ἄλλους, H. tamen ad marg.: scrib. ἀλλήλοις,“ R. in notis: „scribend. videtur etc.“

[2]) Rom. I, 3. — In seqq. H ἐκλάβοιμεν. — Rom. I, 4.

[3]) Cod. Bodlejan. καὶ τόν —, κατά κ. τ. λ. Reg. (itemq. H.) pro καὶ τόν habet τήν, et omis. voc. Θεοῦ. R.

δόκησιν δὲ εἰσάγοντες, τὸν ταπεινώσαντα [1]) αὑτὸν μέχρι θανάτου, καὶ ὑπήκοον γενόμενον μέχρι σταυροῦ μὴ νοήσαντες, μόνον δὲ τὸ ἀπαθὲς, τὸ κρεῖττον παντὸ τοιούτου συμπτώματος φαντασθέντες, ἀποστερεῖν ἡμᾶ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς θέλουσι τοῦ πάντων ἀνθρώπων δικαιοτάτου ἀνθρώπου, οὐ δυναμένους [2]) δἰ ἐκείνου σώζεσθαι· ὡς γὰρ δἰ ἑνὸς ἀνθρώπου [3]) ὁ θάνατος, οὕτω καὶ δἰ ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ τῆς ζωῆς δικαίωσις. Οὐκ ἂ χωρὶς τοῦ ἀνθρώπου χωρησάντων ἡμῶν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ὠφέλειαν, μένοντος ὁποῖος ἦν τὴν ἀρχὴν πρὸ τὸν πατέρα Θεὸν, καὶ μὴ ἀναλαβόντος [4]) ἄνθρωπον τὸν πάντων πρῶτον καὶ πάντων τιμιώτερον καὶ πάντων μᾶλλον καθαρώτερον αὐτὸν χωρῆσαι δυνάμενον μεθ' ὃν καὶ ἡμεῖς δέξασθαι οἷοίτε αὐτὸν ἐσόμεθα, ἕκαστος τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον, ὁποῖος ἦν, αὐτῷ [5]) ποιοῦμεν καὶ πηλίκην χώραν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν. Ταῦτα [6])

---

[1]) Philipp. II, 8.

[2]) οὐ δυναμένους δἰ ἐκείνου κ. τ. λ. Sic haben Codd. Barber. (R.) et Reg. (H. et R.); Bodlej. vero οὐ δυναμένου δἰ ἑαυτοῦ σώζεσθαι, quam lectionem male secutus est Ferrar. R. — Huet. in textu οὐ δυναμένοι δἰ ἐκείνου, in notis: „legebat Ferrar. δυναμένου, absque negativa particula.“ (?)

[3]) I Cor. XV, 21. Rom. V, 12. 16—18.

[4]) Cod. Bodlej. ἀναλαβόντος, Codd. Reg. et Barber (itemq. ed. H.) ἀναλαβόντα. R.

[5]) αὐτῷ —χώραν. Sic H. et R. in textu, H. tamen ad marg.: „scribas ἦν.“ (Haud dubie ἦν scribere voluit, quae literae facillime propter antec. ἦν excidere poterant.) R. in notis: „Forte legendum εἰ αὐτῷ ποιοῦμεν καὶ τηλίκην (non πηλίκην) χώραν.“ Ferrar. vertit: si locum magnitudini ejus convenientem in anima nostra praeparaverimus.“

[6]) Ταῦτα δέ μοι. Haec desunt in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed restituuntur e Codd. Bodlej. et Barber. R

δέ μοι πάντα εἴρηται τὰς ἐμφαινομένας διαφωνίας[1]) τῶν εὐαγγελίων παραστῆσαι θέλοντι ὁδῷ τῆς πνευματικῆς ἐκδοχῆς.

5. Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τοιούτῳ παραδείγματι χρηστέον, ὅτι Παῦλος ὁ μὲν σαρκικὸς πεπρᾶσθαι[2]) λέγει ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὐδὲν ἀνακρίνειν οἷόστε ἦν, ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνειν πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι. Καὶ τοῦ μὲν σαρκικοῦ εἰσι φωναί· „οὐ γὰρ ὃ θέλω,[3]) τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ·“ τοῦ δὲ πνευματικοῦ· „ὃ θέλω πράσσω, καὶ ὃ μισῶ οὐ ποιῶ.“ Ἀλλὰ καὶ ὁ ἁρπαγεὶς[4]) ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἀκούσας ἄῤῥητα ῥήματα, ἕτερος ἦν παρὰ τὸν λέγοντα· „περὶ τοῦ τοιούτου καυχήσωμαι, ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι.“ Εἰ δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος γίνεται, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ· καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον,[5]) ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ· τοῖς τε[6]) ἀνόμοις, ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος θεοῦ, ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ, ἵνα κερδήσῃ τοὺς ἀνόμους· καὶ τοῖς ἀσθενέσιν ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσῃ, δῆλον ὅτι ἐξεταστέον αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἰδίᾳ μὲν τοὺς

---

[1]) H. et R. in textu τῆς ἐμφαινομένης διαφ., H. tamen recte ad marg.: „scribas τὰς ἐμφαινομένας διαφωνίας,“ R. in notis: „scribend. videtur etc.“

[2]) Rom. VII, 14. 15. — Paulo infra Cod. Reg. (itemq. H.) ἀνακρίνει οἷόστε ἦν, male; Bodlej. aut. et Barber. ut in nostro textu. R. — I Cor. II, 15.

[3]) Rom. VII, 15. 19.

[4]) II Cor. XII, 3. 4. — 5., ubi ὑπὲρ τοῦ legitur et καυχήσομαι.

[5]) Cod. Bodlej. optime: καὶ τοῖς — κερδήσῃ, male vero Reg. (quem H. in textu sequitur): καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ. R. — Huet. ad marg.: „scribas: καὶ τ. ὑπὸ νόμον, ἵνα τ. ὑπὸ νόμ. κερδ.“ Cfr. I Cor. IX, 20—22.

[6]) *H. et R.* τοῖστε.

'Ιουδαίους,[1]) ἰδίᾳ δὲ ὅτε ἐστὶν ὡς ὑπὸ νόμον, καὶ ἄλλοτε ὅτε ἐστὶν ὡς ἄνομος, ἔσθ' ὅτε δὲ ὅτε γίνεται ἀσθενής. Οἷον ἃ λέγει κατὰ συγγνώμην,[2]) οὐ κατ' ἐπιταγὴν ἀσθενὴς ὢν λέγει· „τίς γάρ, φησίν, ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ;" Ὅτε δὲ ξύρεται[3]) καὶ προσφορὰν προσφέρει, ἢ τὸν Τιμόθεον περιτέμνει, Ἰουδαῖος γίνεται· ὅτε δὲ Ἀθηναίοις φησίν· „εὗρον[4]) βωμὸν ἐν ᾧ ἐγέγραπτο· ἀγνώστῳ θεῷ. Ὃ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν·" καὶ τό· „ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν" τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος γίνεται, εὐσέβειαν μαρτυρῶν τοῖς ἀσεβεστάτοις, καὶ τῷ εἰπόντι· „ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα·[5]) τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν" καταχρησάμενος πρὸς ὃ ἐβούλετο. Τάχα δ' ἔσθ' ὅπου τοῖς μὴ Ἰουδαίοις, ὑπὸ νόμον δέ, ὑπὸ νόμον γίνεται.

6. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος χρήσιμα ἡμῖν ἐστι τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περὶ τῶν μαθητῶν, περὶ ὧν καὶ αὐτῶν ἐστί τις κατὰ τὸ ῥητὸν διαφωνία. Τάχα γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ εὑρισκόμενος ὑπο τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Σίμων Ἀνδρέου, καὶ ἀκούων· „σὺ κληθήσῃ[6]) Κηφᾶς·" ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ὁρώμενον ἅμα τῷ ἀδελφῷ ὑπὸ τοῦ περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας Ἰησοῦ, καὶ ἀκούοντα ἅμα ἐκείνῳ

---

[1]) H. et R. τοὺς Ἰουδαίους. Equidem justis de causis scribend. esse dixerim: ὅτε ἐστὶν ὡς Ἰουδαῖος, aut saltem, quo simplicior evadat emendatio, (quanq. verba ὅτε ἐστίν, si seqq. contuleris, justum locum tuentur) ὡς Ἰουδαῖος.

[2]) I Cor. VII, 6. — H. min. accur. pro ἀσθενὴς ὢν exhibet ἀσθενεῖ, ὢν κ. τ. λ. — II Cor. XI, 29.

[3]) Act. XXI, 24. 26. — XVI, 3.

[4]) Act. XVII, 23., ubi ἐπεγέγραπτο legitur. — 28.

[5]) H. ἀρχώμεθα, R. ἀρχόμεσθα. Cfr. Arati phaenom. v. 5.

[6]) Ev. Joann. I, 41. 42.

τῷ Ἀνδρέᾳ· „δεῦτε[1]) ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.“ Ἔπρεπε γὰρ τῷ λογικώτερον[2]) ἀπαγγέλλοντι περὶ τοῦ γενομένου σαρκὸς λόγου, καὶ τὴν γένεσιν διὰ τοῦτο μὴ ἀναγράψαντι τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγου, μηδὲ τὸν παρὰ τῇ θαλάσσῃ εὑρημένον, καὶ ἐκεῖθεν καλούμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸν εὑρισκόμενον ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, μείναντος παρὰ τῷ Ἰησοῦ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ, καὶ διὰ τὸ οὕτως εὑρίσκεσθαι εὐθέως λαμβάνοντα τὸ Κηφᾶς. Ὁ γὰρ ὁρώμενος ὑπὸ τοῦ περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας μόλις ποτὲ καὶ ὕστερον λαμβάνει τό· „σὺ εἶ Πέτρος,[3]) καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν.“ Καὶ ὁ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Ἰησοῦς γινώσκεται παρὰ τοῖς Φαρισαίοις βαπτίζων ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ[4]) μετὰ τῶν ἄλλων ἐξαιρέτων καὶ τοῦτο ποιῶν· ὁ δὲ παρὰ τοῖς γ' Ἰησοῦς οὐδαμῶς βαπτίζει. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης μέχρι πολλοῦ παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ Εὐαγγελιστῇ διαρκεῖ, μὴ βεβλημένος εἰς φυλακήν. Ὁ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ σχεδὸν Ἰησοῦ πειραζομένου εἰς τὴν φυλακὴν παραδίδοται· δι' ὃν καὶ ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, περιϊστάμενος τὸ γενέσθαι ἐν τῇ φυλακῇ· ἀλλ' οὐδὲ εὑρίσκεται ἐν τῷ Ἰωάννῃ ὁ Βαπτιστὴς παραδιδόμενος εἰς φυλακήν. Τίς δ' οὕτως σοφὸς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἱκανὸς, ὡς πάντα τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῶν

---

1) Matth. 4, 18. 19. coll. Marc. I, 16. 17.

2) H. et R. in textu τῷ Θεῷ λογικώτερον, H. tamen ad marg., R. in notis: „vox Θεῷ παρέλκει, et omnino est resecanda.“

3) Matth. XVI, 18.

4) H. in textu βαπτίζων μετὰ καὶ τῶν κ. τ. λ., R. in textu βαπτίζων καὶ μετὰ τῶν κ. τ. λ. R. in notis: „βαπτίζων deest in Cod. Bodlej., et videtur resecandum.“ Quae quidem cum ita sint, non injuria legerim cum Huet. μετὰ καὶ τῶν κ. τ. λ.

τεσσάρων εὐαγγελιστῶν μαθεῖν, καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ[1] ρῆσαι νοῆσαι, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς καθ' ἕκαστον ἰδεῖν ἐπιδημίας, καὶ λόγους, καὶ ἔργα; Καὶ ἅ γε κατὰ[2]) τὸν προκείμενον τόπον, ἀκολούθως νομ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὸν Σωτῆρα,[3]) ὅτε γεγένηται ἡ κα γάμον οἰκονομία ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καταβε ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθητ τὴν Καφαρναοὺμ, ὅπερ ἑρμηνεύεται· ἀγρὸς πα σεως. Ἐχρῆν γὰρ μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴνῳ εὐωχί εἰς τὸν τῆς παρακλήσεως ἀγρὸν ἅμα τῇ μητρὶ κ μαθηταῖς ἐληλυθέναι τὸν Σωτῆρα, παρακαλέσοι τοῖς ἐν τῷ πλήρει ἀγρῷ ἐσομένοις καρποῖς τοὺς τευομένους καὶ τὴν συνειληφυῖαν ψυχὴν[4]) ἐκ τοῦ πνεύματος, ἢ τοὺς ἐκεῖ ὠφελημένους.

7. Ζητητέον μέντοι γε, διὰ τί εἰς μὲν τὸν οὐ καλοῦνται οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ ἦσα οὐ γὰρ εἴρηται· εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβι μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν μα Ἔτι δὲ ἐξεταστέον, διὰ τί νῦν οὐκ εἰσέρχονται Καφαρναοὺμ, μηδὲ ἀναβαίνουσιν εἰς αὐτὴν, ἀλ ταβαίνουσιν. Ὅρα οὖν εἰ ἐνταῦθα τοὺς ἀδελφοὶ τῶν συγκαταβεβηκυιῶν αὐτῷ δυνάμεων ἐκληπτέ

---

[1]) Cod. Bodlej. ἰδίᾳ χωρῆσαι νοῆσαι, Reg. H.) διαχωρῆσαι, νοῆσαι. R.

[2]) Καὶ — τὸν κ. τ. λ. Ita legitur in omnib stris Mss. Huet. vero legend. putavit κατὰ μέντοι κ. τ. λ. R. — Huet. in notis: „ita locum emend Cod. Reg. vestigia secuti, qui sic habet: καὶ α (μέντοι γε (Reliqua H. non obtulit.) Aliter I unde in sententiam intricatissimam se induit.“ I H. et R. iterum τῇ μήτρι. Cfr. pag. 252. not. 5.

[3]) Post Σωτῆρα Cod. Bodlej. addit πεποιηκέν omnino redundat. R.

[4]) Cod. Bodlej. συνειληφ. ψυχ., Reg. (item συνειληφυῖαν αὐτὴν ψυχήν. R.

ἐν Καφαρναοὺμ, πρὸς οὓς ὡς ὑποδεεστέρους κα
νουσιν, οὐ μόνον ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταί· „ἐκεῖ ἔ
οὐ πολλὰς ἡμέρας.“

8. Εἰκὸς δὲ οὐκ ἀλόγως ζητήσειν τινὰς, εἰ
πάσας τὰς ἡμέρας τούτου τοῦ αἰῶνος οὐκ ἔτι ἐ
εἰπών· „ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν“ μετὰ τῶν χωρηο
αὐτὸν, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· τὸ γὰρ
οἱονεὶ περιγραφήν τινα δηλοῖ χρόνου. Λεκτέον
πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐ ταὐτόν ἐστι τό· „μεθ' ὑμῶν
τῷ· ἐν υμῖν εἰμι.[1]) Τάχα οὖν κυριώτερον λέγ
οὐκ ἐν τοῖς μαθητευομένοις εἶναι τὸν Σωτῆρα,
μετ' αὐτῶν, ὅσον[2]) τῷ νῷ οὐκ ἐφθάκασιν ἐπὶ τὴ
αἰῶνος συντέλειαν. Ἐπὰν δὲ τὴν τοῦ κόσμου στ
θέντος αὐτοῖς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐνστᾶσαν τι
ἐπὶ τῇ αὐτῶν παρασκευῇ θεωρήσωσι, τότε οὐκ ἔτ
αὐτῶν, ἀλλὰ ἐν αὐτοῖς γενομένου τοῦ Ἰησοῦ ἐροῦ
„οὐκ ἔτι ζῶ ἐγὼ,[3]) ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός“ καὶ τ
δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“
δὲ λέγομεν τηρουμένης πως ἰδίᾳ καὶ τῆς παρι
ἐκδοχῆς τό· πάσας τὰς ἡμέρας λέγεσθαι τὰς ἕως
λείας τοῦ αἰῶνος, κατὰ τὰ ἔφικτα τῇ ἀνθρωπίνῃ
καταλαβεῖν ἔτι ἐνταῦθα τυγχανούσῃ· ἔστι γὰρ καὶ
νης τῆς ἑρμηνείας τηρουμένης ἐπιστῆσαι τῷ[4]) „
ἵνα ὁ μὲν ἕως τῆς συντελείας μετὰ τῶν ἀποστελλο

---

[1]) Cod. Bodlej. restituit τῷ· ἐν ὑμῖν εἰμι, quae desiderantur in Cod. Reg. (itemque in ed. H). R.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime: ὅσον τ οὐκ ἐφθάκασιν, male vero Reg. (H. in textu) ὅσο νῷ οὐκ ἐφθακόσιν. R.

[3]) Galat. II, 20., ubi verba οὐκ — ἐγώ hoc se excipiunt: ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ. — II Cor. XIII, 3 ἐπεὶ legitur pro εἰ.

[4]) Cod. Bodlej. τῷ, Reg. (H. in textu) τό. H. ad marg.: ἴσως· τῷ.

ποιῆσθαι λέγοντα· „μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βα
τῶν οὐρανῶν.“ Ὁ δὲ Μάρκος [1]) ἀπὸ τοῦ πρὶ
διάβολον πειρασμοῦ, μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰω
ἀπαγγέλλει ἡμῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρύσσοντα
αγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐληλυθέναι τὸν κύριον· καὶ μετ
εἰς ἀποστολὴν ἐκλογὴν τῶν δ' ἁλιέων „εἰσπορε
εἰς Καφαρναούμ· καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν ἐδίδ
εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ
αὐτοῦ.“ Ἀλλὰ καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ ἀναγράφει γι
μένην ἐν Καφαρναοὺμ, εὐθὺς γάρ φησιν· „ἐν τ
ναγωγῇ [2]) αὐτῶν ἦν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθ
καὶ ἀνέκραξε λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ
ρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἴδαμέν σε τίς εἶ,
τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων
μώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ· ὅτε καὶ ἐσπάραξεν
τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ φωνῆσαν „φωνῇ μ
ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἐθάμβησαν ἅπαντες.“
πενθερὰ [3]) Σίμωνος τοῦ πυρετοῦ ἀπαλλάσσεται
Καφαρναούμ. Πρὸς τούτοις ὁ Μάρκος φησὶ ἐκ
γεγενημένης ἐν τῇ Καφαρναοὺμ τεθεραπεῦσθαι π
τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ δαιμονιζομένους. Καὶ ὁ
κᾶς δὲ τὰ παραπλήσια τῷ Μάρκῳ ἀπαγγέλλει πε
Καφαρναοὺμ λέγων· „καὶ [4]) ἦλθεν εἰς Καφαρ
πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐ

---

[1]) Marc. I, 13. 14—22.

[2]) Marc. I, 24—27., ubi ἔα deest in ed. Lachm
tam. ed. Knapp.), pro οἴδαμεν legitur οἶδα, atque ὁ
pro ὁ υἱός; porro καὶ σπαράξαν pro ὅτε καὶ ἐσ
ξεν; κρᾶξαν pro φωνῆσαν; ἀπ' αὐτοῦ pro ἐξ α
denique ἐθαμβήθησαν πάντες pro ἐθάμβησαν ἅπ

[3]) Marc. I, 30—32.

[4]) Luc. IV, 31—35.; vers. 31. κατῆλθεν pro ἦ
v. 33. verbis φωνῇ μεγάλῃ adject. legitur λέγων;
35. τότε deest, atque εἰς τὸ μέσον a Lachm. recep
(Cfr. tam. Knapp. ed.)

σάββασι, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες [1]) ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. Τότε καὶ ῥῖψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτόν.“ Καὶ [2]) μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλει, ὡς ἀναστὰς ὁ κύριος ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος, καὶ ἐπιτιμήσας τῷ ἐν τῇ πενθερᾷ αὐτοῦ πυρετῷ ἀπήλλαξεν αὐτὴν τῆς νόσου· μεθ' ἣν θεραπευθεῖσαν „δῦντος, [3]) φησὶ, τοῦ ἡλίου πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας [4]) νόσοις ποικίλαις, ἦγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἐθεράπευσεν [5]) αὐτούς. Ἐξήρχοντο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.“ Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν ἐν Καφαρναοὺμ τῷ Σωτῆρι εἰρημένων καὶ πεπραγμένων παρεστήσαμεν ὑπὲρ τοῦ ἐλέγξαι τὴν Ἡρακλέωνος ἑρμηνείαν, λέγοντος· „„διὰ τοῦτο οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται ἐν αὐτῇ ἢ λελαληκώς.““ Ἢ γὰρ δύο ἐπινοίας διδότω καὶ αὐτὸς τῆς Καφαρναοὺμ, καὶ παριστάτω καὶ

---

[1]) ἦλθες—ἡμᾶς; Haec desunt in ed. Huetii.

[2]) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest καί, sed habetur in Cod. Bodlej. R. — Luc. IV, 38. 39.

[3]) Luc. IV, 40. 41.; vers. 40. δύνοντος pro δῦντος, ἤγαγον pro ἦγον. (Pro ἐπιθείς, cfr. ed. Knapp., Lachm. ἐπιτιθείς.) Vers. 41. ἐξήρχετο pro ἐξήρχοντο, et τὸν Χριστόν pro Χριστόν.

[4]) R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀσθενεῖς ἐν νόσοις.“

[5]) *R. in textu* ἐθεράπευεν, in notis: „sic Cod. *Bodlej., Reg. (quem H. sequitur)* ἐθεράπευσεν.“

πεισάτω ποίας· ἢ τοῦτο ποιῆσαι μὴ δυνάμενος ἀφ
σθω τοῦ λέγειν τὸν Σωτῆρα μάτην τινὶ τόπῳ[1]) ἐ
δημηκέναι. Καὶ ἡμεῖς δὲ, θεοῦ διδόντος, γενι
κατὰ τὰ τοιαῦτα χωρία τῆς συναναγνώσεως[2]) ὕπο
ξαι μηδὲν ἠνυκέναι ἐπιδημήσας χωρίοις τισὶ, πει
μεθα τὸ μὴ μάταιον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τρανῶς

10. Ἔτι δὲ ὁ Ματθαῖος εἰσελθόντος τοῦ κυρί
τὴν Καφαρναοὺμ φησι τὸν ἑκατόνταρχον αὐτῷ π
ληλυθέναι λέγοντα· „ὁ παῖς[3]) μου βέβληται ἐν τῇ
παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος·" καὶ ἀκη
μεθ' ἕτερα εἰρημένα τῷ κυρίῳ περὶ αὐτοῦ[4]) τό· „ὕ
καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι·" καὶ τὰ περὶ τὸ
Πέτρου[5]) πενθερᾶς σύμφωνα τοῖς ἄλλοις δυσὶ κα
τὸς παρέστησεν. Ἡγοῦμαι δὲ εἶναι φιλότιμον κα
πον τῷ ἐν Χριστῷ φιλομαθεῖ, συναγαγεῖν[6]) ἀπ
τεσσάρων εὐαγγελίων πάντα τὰ περὶ τῆς Καφαρ
ἀναγεγραμμένα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους, καὶ ἔργ
κυρίου, καὶ ὁσάκις εἰς αὐτὴν ἐπιδεδήμηκε, καὶ ὥς π
μὲν λέγεται καταβεβηκέναι εἰς αὐτὴν, ποτὲ δὲ ε

---

1) Cod. Bodlej. τῷ τόπῳ. R.

2) τῆς — ἠνυκέναι. Sic H. et R. in textu, R. in notis: „Cod. Bodlej. τῆς συναναγνώσεώς που σης μηδὲν ἂν (R. scripsit ἀν) ἠνυκέναι. „Simillim rar. legisse videtur.

3) Matth. VIII, 6. — 13.

4) Cod. Bodlej. recte περὶ αὐτοῦ, Reg. (qu sequitur) παρ' αὐτοῦ.

5) Verba τοῦ Πέτρου desunt in Cod. Reg. (it in ed. H.), sed restituuntur e Cod. Bodlej., ubi m gitur σύμφωνα, non συμφώνως, uti habet Cod (quem H. sequitur). R.

6) Cod. Bodlej. συναγαγεῖν, Reg. (quem H. seq συνάγειν. R.

7) Cod. Bodlej. ὥς ποτε, in Reg. (quem H. s deest ὡς. R.

ἐληλυθέναι, καὶ πόθεν. Ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις συντεθέντα οὐκ ἐάσει ἡμᾶς διαστασιάζειν εἰς τὴν περὶ τῆς Καφαρναοὺμ ὑφήγησιν. Πλὴν εἰ καὶ νοσοῦντες ἐκεῖ θεραπεύονται, καὶ ἄλλαι δυνάμεις ἐκεῖ γίνονται, τό τε κηρύσσειν· „ἤγγικεν[1]) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν“ ἐκεῖθεν ἄρχεται, ἔοικεν εἶναι σύμβολον, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς ὑπεδείξαμεν,[2]) ὑποδεεστέρου τινὸς χωρίου παρακλήσεως, τάχα διὰ τὸν Ἰησοῦν γινομένου, παρακαλέσαντα ἐφ' οἷς ἐδίδαξε καὶ πεποίηκεν ἐκεῖ τοῦ τόπου, χωρίου παρακλήσεως· ἴσμεν γὰρ καὶ τόπων ὀνόματα ἐπώνυμα τυγχάνοντα τοῖς κατὰ τὸν Ἰησοῦν πράγμασιν· ὥσπερ τὰ Γέργεσα, ἔνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῶν χωρίων[3]) πολῖται, ἑρμηνεύεται· παροικία ἐκβεβληκότων. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Καφαρναοὺμ τετηρήκαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ κηρύσσειν τό· „ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·“ ἤρξατο, ἀλλά, κατὰ τοὺς τρεῖς εὐαγγελιστάς, τὰς πρώτας δυνάμεις ἐκεῖ πεποίηκεν. Οὐδεὶς δὲ τῶν τριῶν ἐφ' οἷς πρῶτον ἀνέγραψε παραδόξοις ἐν τῇ Καφαρναοὺμ γεγενημένοις τὴν τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἔργῳ σημείωσιν πεποίηται, λέγοντος· „ταύτην[4]) ἀρχὴν τῶν σημείων ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. Οὐ γὰρ ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων τὸ ἐν Καφαρναοὺμ, τῷ προηγούμενον μὲν σημείων εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὴν εὐφροσύνην· διὰ δὲ τὰ τοῖς ἀνθρώποις συμβεβηκότα παραστατικὸν,[5])

---

1) Matth. IV, 17.

2) Cod. Bodlej. ὑπεδείξαμεν, Reg. (quem H. sequit.) ὑπεδείξάμεθα. R.

3) H. et R. in textu χοίρων; H. tam. ad marg.: „scribas,“ R. in notis: „scribend. videtur χωρίων.“ Cfr. pag. 239. not. 4. coll. insuper Matth. VIII, 34. Marc. V, 17. Luc. VIII, 37.

4) Ev. Joann. II, 1., ubi ἐποίησεν voc. ταύτην sequitur.

5) Cod. Bodlej. παραστατικόν, Reg. (H. in textu)

οὐχ οὕτως τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνυμένου τοῦ λόγο ἴδιον κάλλος, ἐν τῷ θεραπεύειν τοὺς πεπονθότας, ἐν τῷ εὐφραίνειν τῷ νηφαλίῳ πόματι τοὺς διὰ ὑγιαίνειν καὶ εὐωχίᾳ σχολάζειν δυναμένους.

11. „Καὶ ἐγγὺς [1]) ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαί Τὴν τοῦ σοφωτάτου Ἰωάννου ἐξετάζων ἀκρίβειαν ἐμαυτὸν ἐζήτουν, τί βούλεται αὐτῷ ἡ προσθήκη , Ἰουδαίων." Ποίου γὰρ ἄλλου ἔθνους ἐστὶν ἑορτ πάσχα; Διόπερ αὔταρκες ἦν εἰπεῖν· [2]) „καὶ ἦν ἐ τὸ πάσχα." Μήποτε δὲ, ἐπεὶ τὸ μέν τί ἐστι π ἀνθρώπινον τῶν μὴ κατὰ βούλησιν τῆς γραφῆς ἐπ λούντων αὐτὸ, τὸ δέ τι θεῖον, τὸ ἀληθὲς, πνεύματι ἀληθείᾳ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῶν πνεύματι καὶ ἀλη προσκυνούντων τὸν θεὸν, ἀντιδιέσταλται πρὸς τὸ θεῖ τὸ λεγόμενον τῶν Ἰουδαίων. Ἀκούσωμεν γοῦν τοῦ ρίου νομοθετοῦντος τὸ πάσχα, τί φησι, ὅτε καὶ πρ ὠνόμασται ἐν τῇ γραφῇ· „καὶ εἶπε [4]) κύριος πρὸς Μ σῆν καὶ Ἀαρὼν ἐν γῇ Αἰγύπτου, λέγων· ὁ μὴν ο ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτός ἐστιν ὑμῖν ἐν τοῖς μησὶ ἐνιαυτοῦ. Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν Ἰσραὴλ, λέγων· τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτ ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν" καὶ μετ' ὀ ἐν οἷς οὐδέπω τὸ πάσχα ὀνομαστὶ εἴρητο, ἐπιφ „οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό· αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζω ναι, καὶ τὰ ὑποδήματα ὑμῶν ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν, αἱ βακτηρίαι ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, καὶ ἔδεσθε

περιστατικόν. R. — H. in notis atq. ad marg.: „Hic Fe et Perion. multum aestuant, neq. tam. se extricant. περιστατικὰ, οὐχ οὕτως κατὰ τὴν θεραπείαν."

[1]) Ev. Joann. II, 13.

[2]) εἰπεῖν. R. in notis: „Cod. Bodlej. εἰ εἶπεν.

[3]) H. τὸ θεῖον, R. min. accur. τὸν θεῖον.

[4]) Exod. XII, 1—3. — 11., ubi ὑμῶν post ὑπ ματα deest in vers. LXX virorum, et κυρίῳ legitur τοῦ κυρίου.

Πάσχα ἐστὶ τοῦ κυρίου·" οὐ γὰρ φησι·
ῦν. Καὶ μετ' ὀλίγα δεύτερον οὕτως
τήν· „καὶ [1]) ἔσται ἐὰν λέγωσι πρὸς
ῶν· τίς ἡ λατρεία αὕτη; Καὶ ἐρεῖτε
πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε τοὺς
Ἰσραήλ." Καὶ πάλιν δὲ μετ' ὀλίγα
ος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν, λέγων·
ῦ πάσχα· πᾶς ἀλλογενὴς οὐκ ἔδεται
ι πάλιν μετ' ὀλίγα· „ἐὰν δέ τις προς-
προσήλυτος, καὶ ποιῇ τὸ πάσχα κυ-
ι αὐτοῦ πᾶν ἀρσενικόν. Παρατηρη-
ί νομοθεσίᾳ οὐδαμοῦ λέγεται· „Πάσχα
ξ μὲν ἐν οἷς προεθέμεθα χωρὶς πάσης
δέ· „τὸ Πάσχα τοῦ κυρίου." Πρὸς δὲ
τοῦθ' οὕτως ἔχειν περὶ τῆς διαφορᾶς
υ καὶ Πάσχα Ἰουδαίων, ἴδωμεν καὶ τὰ
τον τὸν τρόπον εἰρημένα· „τὰς νου-
καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην
ηστείαν καὶ ἀργείαν καὶ τὰς νουμηνίας
ρτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου." Οὐκ
φησιν ὁ κύριος τὰ ὑπὸ τῶν ἁμαρτα-
ιενα, ὑπὸ [4]) τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἴ τις
ιενα, οὔτε τὰς νουμηνίας, οὔτε τὰ σάβ-
ιν μεγάλην, οὔτε νηστείαν, οὔτε τὰς
τοι γε τῇ νομοθεσίᾳ τῆς Ἐξόδου περὶ

I, 26. 27., ubi pro τὸ πάσχα τ. κυρίου
πάσχα τοῦτο κυρίῳ.
I, 43. — 48., ubi pro verbis καὶ ποιῇ —
c leguntur: ποιῆσαι τὸ πάσχα κυρίῳ,

. 14.
— μισούμενα. Haec exstant in Codd.
sed desiderantur in Cod. Bodlej., quem
, immerito vulpatus ab Huet., quasi ea
etermiserit.

σαββάτου ταῦτα λέγεται· „εἶπε[1]) δὲ Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς· τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησε κύριος· σάββατα ἀνάπαυσις ἁγία τῷ κυρίῳ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα· „εἶπε δὲ ὁ Μωϋσῆς· φάγετε, σήμερον γάρ ἐστι σάββατα τῷ κυρίῳ.“ Καὶ ἐν Ἀριθμοῖς πρὸ τούτων ἐφ' ἑκάστῃ ἑορτῇ θυσιῶν, ὡς ἑορτῆς οὔσης κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἐνδελεχισμοῦ καὶ ἑκάστης ἡμέρας, ταῦτα γέγραπται· „καὶ ἐλάλησε[2]) κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἀπάγγειλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς, λέγων· τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά[3]) μου εἰς ὀσμὴν εὐωδίας διατηρήσετε προςφέρειν μοι ἐν ταῖς ἑορταῖς μου. Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ταῦτα τὰ καρπώματα, ὅσα προσάξετε τῷ κυρίῳ.“ Ἰδίας γὰρ ἑορτὰς ὠνόμασε, καὶ οὐ τῶν νομοθετουμένων, τὰς ἐκκειμένας ἐν τῇ γραφῇ, καὶ δῶρα αὐτοῦ, καὶ δόματα αὐτοῦ. Ὅμοιον δέ τι τούτοις ἐστὶ καὶ περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ἀναγεγραμμένον, ὅστις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἴδιος εἶναι λέγεται, ὅτε μὴ ἁμαρτάνει· ἀποκηρύττων δὲ αὐτὸν ἐν τῇ μοσχοποιΐᾳ λαὸν Μωϋσέως ὠνόμασε· „πρὸς γὰρ μὲν τὸν Φαραὼ ἐρεῖς, φησὶ, τάδε[4]) λέγει κύριος· ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα λατρεύσῃ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐὰν δὲ μὴ βούλῃ ἐξαποστεῖλαι τὸν λαόν μου, ἰδοὺ,

---

[1]) Exod. XVI, 23., ubi pro verbis: τοῦτο — κύριος· haec leguntur: οὐ τοῦτο τὸ ῥῆμά ἐστιν ὃ ἐλάλ. κύριος, atque τῷ κυρίῳ adject. est αὔριον. — 25., ubi simplic. Μωϋσῆς legitur, et verba φάγετε — κυρίῳ h. in mod. se excipiunt: φάγετε σήμερον· ἔστι γὰρ σάββ. σήμερ. τῷ κυρίῳ.

[2]) Num. XXVIII, 1. 2., ubi λέγων addunt LXX viri voc. Μωϋσῆν, atque ἔντειλαι legunt pro ἀπάγγειλαι.

[3]) Huet. min. accur. καὶ πώματά μου.

[4]) Exod. VIII, 21—23., ubi pro ἵνα λατρ. μοι haec leguntur: ἵνα μοι λατρεύσωσιν, et τοὺς οἴκους ὑμῶν pro τοὺς οἴκους σου; porro ἐν τῇ ἡμ. pro τῇ ἡμέρᾳ, atque ἐφ' ἧς οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἡ κυνόμυια pro ἐφ' ᾧ οὐκ ἔστι κ. τ. λ.; denique κύριος ὁ θεός pro κύρ. ὁ κύριος.

ὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σὲ, καὶ ἐπὶ τοὺς θεράποντάς σου, ὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τοὺς οἴκους σου κυνόμυιαν· καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν Αἰγυπτίων τῆς νομυίας, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐφ᾽ ἧς εἰσιν ἐπ᾽ αὐτῆς. Καὶ παραδοξάσω τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὴν γῆν Γεσὲμ, ἐφ᾽ ἧς ὁ ὸς μου ἔπεστιν ἐπ᾽ αὐτῆς, ἐφ᾽ ᾧ οὐκ ἔστι κυνόμυια, α εἰδῇς ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. ὶ δώσω διαστολὴν ἀνὰ μέσον τοῦ ἐμοῦ λαοῦ." Πρὸς ὲ τὸν Μωϋσέα ἐλάλησε κύριος λέγων· „βάδιζε,[1]) κατάβηθι τὸ τάχος· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς[2]) Αἰγύπτου." Ὥσπερ οὖν ὁ λαὸς μὴ ἁμαρτάνων μὲν τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἁμαρτάνων δὲ οὐκ ἔτι λέγεται εἶναι αὐτοῦ· οὕτω καὶ αἱ ἑορταὶ, ὅτε μὲν μισοῦνται ὑπὸ τῆς τοῦ κυρίου ψυχῆς, τῶν ἁμαρτανόντων εἶναι ἑορταὶ, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου νομοθετοῦνται, κυρίου εἶναι προσαγορεύονται. Τῶν δὲ ἑορτῶν μία ἐστὶ καὶ τὸ Πάσχα, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ εὐαγγελίου γραφῇ, οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι λέγεται· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· „αὗται,[3]) φησὶν, αἱ ἑορταὶ κυρίου, ς καλέσετε αὐτὰς κλητὰς ἁγίας. Ἀπὸ μὲν οὖν τῆς οῦ κυρίου φωνῆς οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν οἷς παρεστήσαμεν.[4]) Πιθανῶς δέ τις ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου ζητήσει ν τῇ πρὸς Κορινθίους ἀναγράφοντος· „καὶ[5]) γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός" οὐ γάρ φησι·

---

[1]) Exod. XXXII, 7., ubi pro verbis βάδ. — ἠνόμησε haec leguntur: βάδιζε τὸ τάχος, κατάβηθι ἐντεῦθεν· ἠνόμ. κ. τ. λ. atque ὃν exhibetur pro οὓς.

[2]) ἐκ γῆς. Desunt in ed. Huet., sed exstant in Cod. Bodlej. R.

[3]) Levit. XXIII, 2.

[4]) Cod. Bodlej. παρεστήσαμεν, ed. Huet. παρεστήκαμεν. R.

[5]) I Cor. V, 7., ubi vocc. ὑπὲρ ἡμῶν desunt. — R. *in notis: „Verba* ὑπὲρ ἡμῶν *desiderantur in ed. Huet.,* *sed habentur in Cod. Bodlej.*"

τὸ Πάσχα κυρίου ἐτύθη Χριστός. Καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεκτέον, ἤτοι ὅτι ἁπλούστερον Πάσχα ἡμῶν τυθὲν τὸ δι' ἡμᾶς τυθὲν εἴρηκεν, ἢ ὅτι πᾶσα ἑορτὴ ἀληθῶς κυρίου, ὧν μία ἐστὶ τὸ Πάσχα, οὐκ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὐδὲ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἐνστάσης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπιτελεσθήσεται. Καὶ περὶ ἐκείνων γε τῶν ἑορτῶν ὁ μὲν εἷς τῶν ιβ' προφητῶν φησι· „τί ποιήσετε [1]) ἐν ἡμέραις πανηγύρεως, καὶ ἐν ἡμέραις ἑορτῆς τοῦ κυρίου;" Ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους· „ἀλλὰ [2]) προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς." Καὶ ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς· „μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαββάτων, ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων."

12. Τίνα δὲ τρόπον ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὧν σκιὰ παρὰ τοῖς σωματικοῖς Ἰουδαίοις ἦν, ἑορτὰς [3]) οἱ μὲν ὑπὸ τὸν ἀληθῆ πρότερον παιδαγωγούμενοι νόμον παρὰ ἐπιτρόποις καὶ οἰκονόμοις, ἕως τὸ ἐκεῖ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐνστῇ, καὶ τὴν τελειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ χωρήσωμεν, ἔργον σοφίας τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης ἐστι φανερῶσαι, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων νομοθετούμενα, σύμβολα τῶν ἐκεῖ μελλόντων τρέφειν καὶ ἰσχυροποιεῖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν τυγχάνοντα, θεωρεῖν. Εἰκῇ δὲ φαντασιωθέντα τινὰ τὸ πέλαγος τῶν τοσούτων νοημάτων, καὶ βουλόμενον σῶσαι, πῶς ἡ κατὰ τόπον λατρεία ὑπόδειγμα καὶ σκιά ἐστι τῶν ἐπουρανίων, τά τε

---

[1]) Hos. IX, 5., ubi ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς LXX viri exhibent.

[2]) Hebr. XII, 22. 23. — Coloss. II, 16., ubi ἢ ἐν πόσει exstat. 17., ubi ὅ ἐστι a Lachm. in text. recept. legitur, coll. tam. not. ead. pag. obvia.

[3]) ἑορτὰς οἱ μέν. R. absque causa in notis: „legend. fortasse ἑορτάσοιμεν."

θύματα καὶ τὸ πρόβατον νοῆσαι βουλόμενον, προκόψαι καὶ τῷ Ἀποστόλῳ, ἐπᾶραι μὲν ἡμῶν τὸ φρόνημα βουληθέντι ἀπὸ τῶν γηΐνων περὶ τοῦ νόμου δογμάτων, οὐ πάνυ δὲ παραστήσαντι, πῶς ταῦτα μέλλει γίνεσθαι. Ἐὰν δὲ καὶ ἑορταὶ, ὧν μία [1]) τὸ Πάσχα ἐστὶ, καὶ ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἀνάγονται αἰῶνα, ἔτι μᾶλλον ἐπισκοπητέον, πῶς καὶ νῦν τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς, καὶ μετὰ ταῦτα τυθήσεται.

13. Ὀλίγα δὲ εἰς τὴν ἐπαπόρησιν τῶν δογμάτων παραθετέον, ἡμῶν ἰδίας δεομένων πραγματείας ἐξαιρέτου καὶ πολυβίβλου, παντός τε [2]) τοῦ κατὰ νόμον [3]) μυστικοῦ λόγου, καὶ ἰδίᾳ τῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς, καὶ ἔτι ἰδικώτερον περὶ τοῦ Πάσχα. Ἰουδαίων μὲν οὖν τὸ Πάσχα πρόβατόν ἐστι θυόμενον, λαμβανόμενον ἑκάστῳ κατ' οἴκους πατριῶν, καὶ ἐπιτελούμενον μυριάσι σφαζομέναις ἀμνῶν καὶ ἐρίφων, πλείοσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἴκων τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν [4]) Πάσχα ἐτύθη Χριστός. Καὶ πάλιν ἐκείνων μέν ἐστι τὰ ἄζυμα, ἀφανιζομένης πάσης ζύμης ἐκ τῶν οἴκων αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ἑορτάζομεν, οὐ ζύμῃ [5]) παλαιᾷ, οὐδὲ ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. Εἰ δέ ἐστί τι τρίτον παρὰ τὰ εἰρημένα δύο Πάσχα τοῦ κυρίου καὶ ἀζύμων ἑορτὴ, ἀκριβέστερον ἐξεταστέον διὰ τὸ ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύειν ἐκείνους τῶν ἐπουρανίων ἐκείνων, καὶ οὐ μόνον βρώματα καὶ πόματα καὶ νεομηνίας καὶ σάββατα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς σκιὰν εἶναι τῶν μελλόντων. Πρῶ-

---

[1]) Cod. Bodl. ἑορταὶ, ὧν μία, ed. H. ἑορτῶν μία. R.

[2]) H. ad marg.: „scribas πάντως τε;" R. in notis: „Ferrar. legisse videtur πάντως τε."

[3]) Huetius μετὰ νόμον.

[4]) ὑπὲρ ἡμῶν. Desunt haec in ed. H., sed exstant in Cod. Bodlej. R. (Cfr. pag. 299. not. 5.)

[5]) I Cor. V, 8.

τον δὴ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· „τὸ Πάσχα ἡμ
ἐτύθη [1]) Χριστός·“ ἐπαπορήσει τις πρὸς αὐτὸν ταῦ
εἰ τύπος ἐστὶ τῆς Χριστοῦ θύσεως τὸ παρὰ Ἰουδαί
πρόβατον, ἤτοι ἐχρῆν ἕν, καὶ μὴ πολλὰ θύεσθαι πα
αὐτοῖς πρόβατα, ὥσπερ εἷς ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἢ πολλ
θυομένων προβάτων, οἱονεὶ πολλοὺς Χριστοὺς θυομ
νους ἀκολούθως τῷ τύπῳ. Ζητητέον,[2]) ἵνα δὲ τοῦ
παραπεμψώμεθα, πῶς τὸ θυόμενον πρόβατον Χριστ
περιέχει εἰκόνα, τοῦ μὲν προβάτου ὑπὸ τῶν τηρούντ
τὸν νόμον θυομένου, Χριστοῦ δὲ ὑπὸ τῶν παραβαινό
των αὐτὸν ἀναιρουμένου· ἔτι δὲ πῶς ἐπὶ Χριστοῦ τ
„φάγονται [3]) τὰ κρέα ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὀπτὰ πυρὶ, κ
ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται,“ ἑρμηνευτέον· καὶ τό· „ο
ἔδεσθε [4]) ἀπ' αὐτῶν ὠμὸν, οὐδὲ ἡψημένον ἐν ὕδα
ἀλλ' ἢ ὀπτὰ πυρί· κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐ
δοσθίοις· οὐκ ἀπολήψετε ἀπ' αὐτῶν ἕως πρωΐ, κ
ὀστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτῶν. Τὰ [5]) δὲ καταλε
πόμενα ἀπ' αὐτῶν ἕως πρωΐ, κατακαύσετε.“ Ἔοικε
τῷ· „ὀστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ·“ ὁ Ἰωάννης
τῷ εὐαγγελίῳ κεχρῆσθαι, ὡς ἀναφερομένῳ ἐπὶ τὴν πε
τὸν Σωτῆρα οἰκονομίαν, καὶ ὅτε ἐν τῷ νόμῳ [6]) κελε

---

[1]) H. et R. h. l. ἐθύθη. Cfr. pag. 299. not. 5. pag. 304. not. 4.

[2]) In ed. H. ζητητέον ad praecedd. relatum legitur

[3]) Exod. XII, 8., ubi LXX interpretes τῇ νυκ ταύτῃ exhibent.

[4]) Exod. XII, 9. 10., ubi οὐκ ἀπολείψεται ἀπ' αὐ τοῦ pro οὐκ — αὐτῶν; porro οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτο (coll. tam. pag. huj. lin. 4. a fine, et pag. 303. lin. 10.) denique καταλειπόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρωΐ, ἐν πυ κατακαύσετε LXX viri exhibent.

[5]) Τὰ δὲ καταλειπόμ. —— συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ Haec desiderantur in Cod. Bodlej., nec proinde Latin versa sunt a Ferrar. interprete. R.

[6]) ἐν τῷ νόμῳ. Ferrar. videtur legisse ἄνευ νόμου.

ονται τὸ πρόβατον ἐσθίοντες ὀστοῦν αὐτοῦ μὴ συντρί-
βειν. Λέγει δὲ οὕτως· ἦλθον[1]) „οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ
τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ
συσταυρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς
εἶδον ἤδη αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ
σκέλη, ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐ-
τοῦ ἔνυξε. Καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ. Καὶ ὁ
ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστιν ἡ μαρ-
τυρία· καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς
πιστεύητε. Ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ·
Ὀστοῦν αὐτοῦ οὐ συντριβήσετε.“ Καὶ ἄλλα δὲ μυρία
παρὰ ταῦτά ἐστι τὰ πρὸς τὴν τοῦ Ἀποστόλου λέξιν
ἀναζητηθησόμενα καὶ περὶ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων,
ἐξετασθησόμενα δὲ, ὡς προειρήκαμεν, προηγουμένης
πολυβίβλου συγγραφῆς. Νῦν δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ διὰ
τὴν προκειμένην λέξιν ταῦτα παραθέμενοι, τὰ φαινόμενα
ὡς ἐν βραχέσιν οὕτω λύειν πειρασόμεθα, ὑπομνησθέντες
καὶ τοῦ· „οὗτός ἐστιν[2]) ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων
τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·“ ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ Πάσχα
„ἀπὸ τῶν ἀμνῶν, φησὶ, καὶ τῶν ἐρίφων λήψεσθε.“
Δόξει καὶ[3]) ὁ Εὐαγγελιστὴς συνᾴδων τῷ Παύλῳ τοι-
αύταις ἐνέχεσθαι τῶν ἐξητασμένων ἀπορίαις. Λεκτέον
δὲ ὅτι, εἰ ὁ λόγος γέγονε σάρξ, καί φησιν ὁ κύριος·
„ἐὰν[4]) μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου
καὶ πίητε[5]) αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.
Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει

---

1) Ev. Joann. XIX, 32. 33., ubi pro ἤδη αὐτόν legit. αὐτὸν ἤδη; 34., ubi αὐτοῦ post πλευράν omittitur, et καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν legitur; 35., ubi πιστεύσητε legitur; 36., ubi pro ὀστοῦν—συντριβήσετε haec leguntur: ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.

2) Ev. Joann. I, 29. — Exod. XII, 5.

3) Cod. Bodlej. δόξει καί, ed. H. δόξαι γὰρ καί. R.

4) *Ev. Joann. VI, 53—56.*

5) *H. et R. h. l. πῖητε.*

ζωὴν αἰώνιον, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ·" μήποτε αὐτή ἐστιν ἡ σάρξ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ, καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ αἷμα ἀφ' οὗ τιθέναι δεῖ ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν,[1]) καὶ ἐπὶ τὴν φλιὰν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἐσθίομεν τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ ἀμνοῦ τούτου δεῖ φαγεῖν κρεῶν ἐν τῷ τοῦ κόσμου χρόνῳ, ὅς ἐστι νύξ· ὀπτὰ δὲ τὰ κρέα πυρὶ βρωτέον μετὰ τοῦ ἀπὸ ἀζύμων ἄρτου· ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὐ μόνον ἐστὶ σάρξ. Φησὶ γοῦν· „ἐγώ εἰμι[2]) ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς·" καί· „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ[3]) καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα." Οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε, ὅτι πᾶσα τροφὴ καταχρηστικώτερον[4]) ἄρτος λέγεται, ὡς ἐπὶ Μωϋσέως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· „τεσσαράκοντα[5]) ἡμέρας ἄρτον οὐκ ἔφαγε, καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν·" ἀντὶ τοῦ· οὔτε ξηρᾶς, οὔτε ὑγρᾶς μετείληφε τροφῆς. Τοῦτο δέ μοι τετήρηται διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγεσθαι· „καὶ ὁ ἄρτος[6]) δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς." Ἤτοι δὲ διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν μετανοίας τὴν κατὰ θεὸν λύπην λυπουμένων, μετά-

---

[1]) Exod. XII, 7. 22.

[2]) Ev. Joann. VI, 48. — 50. 51., ubi ζησέται legitur pro ζήσει.

[3]) Cod. Bodlej. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Reg. (quem H. sequitur) ὁ ἐξ οὐρανοῦ. R.

[4]) H. et R. καταχρηστικώτερον.

[5]) Deuteron. IX, 9., ubi haec leguntur: τεσσαράκ. ἡμέρ. καὶ τεσσαράκ. νύκτας ἄρτον οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον.

[6]) Ev. Joann. VI, 52.

νοιαν[1]) εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἡμῖν ἐργαζομένην, ἐπὶ πικρίδων ἐσθίομεν κρέα τοῦ ἀμνοῦ, καὶ τὰ ἄζυμα· ἢ διὰ τὰς βασάνους ζητοῦντες καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ τῶν εὑρισκομένων τῆς ἀληθείας θεωρημάτων. Οὐκ ὠμὴν δὲ βρωτέον τὴν σάρκα τοῦ ἀμνοῦ, ὥσπερ ποιοῦσιν οἱ τῆς λέξεως δοῦλοι, τρόπον ἀλόγων ζώων, καὶ ἀποτεθηριωμένων πρὸς τοὺς ἀληθῶς λογικούς, διὰ τοῦ συνιέναι βούλεσθαι τὰ πνευματικά, λόγου[2]) μεταλαμβάνοντες θηρίων ἀπηγριωμένων. Φιλοτιμητέον δὲ τῷ εἰς ἕψησιν μεταλαμβάνοντι τὸ ὠμὸν τῆς γραφῆς, μὴ ἐπὶ τὸ πλαδαρώτερον καὶ ὑδαρέστερον καὶ ἐκλελυμένον μεταλαμβάνειν τὰ γεγραμμένα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ κνηθόμενοι[3]) τὴν ἀκοὴν καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποστρέφοντες αὐτήν, ἐπὶ δὲ τὸ ἀνειμένον καὶ ὑδαρέστερον τῆς πολιτείας μεταλαμβάνοντες τὰς κατ' αὐτοὺς[4]) ἀγωγάς. Ἡμεῖς δὲ τῷ ζέοντι πνεύματι, καὶ[5]) τοῖς διδομένοις ὑπὸ θεοῦ διαπύροις λόγοις, ὁποίους Ἱερεμίας εἰλήφει ἀπὸ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· „ἰδού,[6]) δέδωκα τοὺς

---

[1]) II Cor. VII, 10.

[2]) λόγου μεταλαμβάνοντες κ. τ. λ. Haec habent Codd. Bodlej., Barberin. (R.), et Regius. Vertit Perion. „rationis participes ferarum bestiarum." Ferrar. videtur legendum putasse: ἄλογον μεταβάλλοντας θηρίων ἀπηγριωμένων, quod magis placet. (?). H. et R.

[3]) II Timoth. IV, 3. 4.

[4]) Cod. Reg. (itemq. H. in textu) κατ' αὐτοῦ ἀναγωγάς; Bodlej. κατ' αὐτοῦ ἀγωγάς. R. — H., nihil addens de emendat. lect. ἀγωγάς, ad marg. „scribas κατ' αὐτοῦ."

[5]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ζέοντι πνεύματι, καὶ τοῖς κ. τ. λ., Cod. Reg. (itemq. H., asterisco adjecto voc. ζέοντι, in textu) ζέοντι τοῖς κ. τ. λ. — H. in notis: „asterisc. inseruimus; deest enim etc., quod exhibet Ferrar. Alludit ad Act. XVIII, 25. et Rom. XII, 11."

[6]) Jerem. V, 14., ubi ἐγώ adjicitur voc. ἰδού.

λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ·" ὀπτὰ ποι
τὰ κρέα τοῦ ἀμνοῦ, ὥστε [1]) τοὺς μεταλαμβάνον
τῶν λέγειν Χριστοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος· „ὅτι ἡ κ
ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡ
γραφάς." Εἰ [3]) δὲ εἰς τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς ζητῆσ
ὀπτῆσαι δεήσει τὰ τοῦ ἀμνοῦ κρέα, παραθετ
ὁμολογίαν οὗ ἐπεπόνθει ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ θ
θους Ἱερεμίας λέγων· „καὶ ἐγένετο [4]) ὡς πῦρ
νον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι
θεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν." Ἀρκτέον δὲ ἐν τ
ειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, τουτέστι τῶν κορυφαιοτά
ἀρχικῶν δογμάτων περὶ τῶν ἐπουρανίων· καὶ
ληκτέον ἐπὶ τοὺς πόδας, τὰ ἔσχατα τῶν μαθημ
ζητοῦντα περὶ τῆς τελευταίας ἐν τοῖς οὖσι φύσει
τῶν ὑλικωτέρων, ἢ τῶν καταχθονίων, ἢ τῶν π
πνευμάτων καὶ ἀκαθάρτων δαιμονίων. Ὁ γ
αὐτῶν λόγος ἕτερος ὢν αὐτῶν, ἐναποκείμενος τ
στηρίοις τῆς γραφῆς δύναται τροπικώτερον πόδ
μάσθαι τοῦ ἀμνοῦ. Καὶ τῶν ἐνδοσθίων δὲ ἐ
κῶν καὶ ἀποκεκρυμμένων οὐκ ἀφεκτέον· ὡς ἑνὶ
ματι τῇ ἁπάσῃ προσελθετέον γραφῇ, καὶ τὰς [5]
ἁρμονίᾳ τῆς πάσης συνθέσεως αὐτῆς εὐτονωτά
στεῤῥοτάτας συνοχὰς οὐ συντριπτέον, οὐδὲ διακ
ὅπερ πεποιήκασιν οἱ τὴν ἑνότητα τοῦ ἐν πάσι

---

[1]) H. et R. ὥς τε.

[2]) Luc. XXIV, 32. coll. pag. 23. not. 1.

[3]) Εἰ δὲ εἰς — τὰ τοῦ κ. τ. λ. Sic hab
Bodlej., male vero Cod. Reg. (itemq. H. in textu)
τὸ τοιοῦτον ζητῆσαι, πυρὶ ὀπτῆσαι δὲ ἥξει (it
textu, eodemq. teste Cod. Reg., R. in notis pro ἥ
hibet ἄξει) τὰ τοῦ κ. τ. λ. — H. in notis atq. ad
„scribas εἰς δὲ τὸ τοιοῦτον ζητῆσαι, εἰ πυρὶ ὀ
δεήσει τὰ τοῦ κ. τ. λ."

[4]) Jerem. XX, 9.

[5]) Cod. Bodlej. τὰς ἁρμονίας τῆς κ. τ. λ.

γραφαῖς πνεύματος τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς συντρίβοντες. Αὕτη μέντοι γε ἡ ἀπὸ τοῦ ἀμνοῦ προειρημένη προφητεία τὴν νύκτα μόνην ἡμᾶς τρεφέτω τοῦ ἐν τῷ βίῳ σκότους· ὡς γὰρ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας τῶν μετὰ τὸν βίον τοῦτον οὐδὲν καταλειπτέον ἔσται ἡμῖν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνου χρησίμου ἡμῖν οὕτω τροφῆς. Παρελθούσης γὰρ τῆς νυκτὸς, καὶ ἐπελθούσης τῆς μετὰ ταῦτα ἡμέρας, τὸν μηδαμῶς ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων καὶ καινοτέρων ζυμούντων ἄζυμον ἔχοντες ἄρτον φαγόμεθα, χρήσιμον ἡμῖν ἐσόμενον, ἕως δοθῇ τὸ[1]) μετὰ τὸν ἄζυμον μάννα, ἡ ἀγγελικὴ καὶ μὴ ἀνθρωπίνη τροφή. Ἑκάστῳ τοίνυν ἡμῶν θυέσθω τὸ πρόβατον ἐν παντὶ οἴκῳ πατριᾶς ἡμῶν, καὶ δυνατὸν ἔστω τόνδε μέν τινα παρανομεῖν, μὴ θύοντα τὸ πρόβατον, τὸν δὲ πᾶσαν φυλάττειν τὴν ἐντολὴν θύοντα, καὶ περιέψοντα καὶ ὀστέον αὐτοῦ μὴ συντρίβοντα. Καὶ οὕτως ἐν βραχέσι συμφώνως τῇ ἀποστολικῇ ἐκδοχῇ καὶ τῷ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀμνῷ ἀποδιδόσθω[2]) τὸ τυθὲν Πάσχα Χριστός. Οὐ γὰρ νομιστέον τὰ ἱστορικὰ ἱστορικῶν εἶναι τύπους, καὶ τὰ σωματικὰ σωματικῶν, ἀλλὰ τὰ σωματικὰ πνευματικῶν, καὶ τὰ ἱστορικὰ νοητῶν. Ἀναβῆναι τῷ λόγῳ καὶ ἐπὶ τὸ τρίτον Πάσχα ἐπιτελεσθησόμενον ἐν μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει[3]) ἐπιτελειοτάτῃ καὶ μακαριωτάτῃ ἐξόδῳ νῦν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, καὶ τούτων ἐπιπλεῖον καὶ περισσότερον, παρ' ὃ ἀπῄτει τὸ ἀνάγνωσμα, εἰρημένων ἡμῖν.

14. Οὐκ ἀζήτητον δὲ οὐδὲ[4]) ἐατέον, πῶς ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἦν ὁ κύριος ἅμα τῇ μη-

---

[1]) Cod. Bodlej. τὸ κατὰ τὸ ἄζυμον. R.

[2]) Cod. Bodlej. ἀποδίδοσθαι. (R. haud dubie min. accur. affert ἀποδιδόσθαι) R.

[3]) H. et R. h. l. πανυγύρει.

[4]) H. ad marg.: ἴσως· οὐδέν. — In seqq. H. et R. [illegible] τῇ μήτρι. — Cfr. ev. Joann. II, 12. 13.

τοὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ Καφαρναούμ. Ἐν μὲν οὖν τῷ κατὰ Ματθαῖον[1]) ἀφεθεὶς ἀπὸ τοῦ διαβόλου, τῶν ἀγγέλων προσελθόντων καὶ διακονούντων αὐτῷ, ἀκούσας Ἰωάννην παραδεδόσθαι ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὰ[2]) ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καφαρναούμ· ἔπειτα ἀρξάμενος κηρύσσειν, καὶ ἐκλεξάμενος τοὺς τέσσαρας ἁλιεῖς ἀποστόλους, διδάξας τε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὅλης τῆς Γαλιλαίας, καὶ θεραπεύσας τοὺς προσενεχθέντας αὐτῷ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄρος, καὶ λέγει τοὺς μακαρισμοὺς[3]) καὶ τὰ ἐχόμενα αὐτῶν· τελέσας δὲ ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν, καταβὰς ἐκ τοῦ ὄρους εἰσέρχεται εἰς Καφαρναοὺμ δεύτερον,[4]) κἀκεῖθεν δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον περᾷ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν· παρακληθείς τε μεταβῆναι ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν, ἐμβὰς[5]) εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἔνθα θεραπείας ἐπιτελέσας τινὰς περιῆγε τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα μετὰ ταῦτα γίνεται, πρὶν ἐπισημειώσασθαι τὸν Ματθαῖον τὸν τοῦ Πάσχα καιρόν.[6]) Καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς δὲ Εὐαγγελισταῖς μετὰ τὴν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ διατριβὴν, οὐχ εὑρίσκεται ἐγγὺς τὸ Πάσχα εἶναι λεγόμενον· σῶσαι δὲ τὸ βούλημα τῶν ἀνδρῶν ἐστιν ἐννοήσαντα τὰ περὶ τῆς Καφαρναοὺμ εἰρημένα ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸ τούτων. Ἐνδιατριβὴ πλησίον τυγχάνει[7]) τοῦ τῶν Ἰουδαίων Πάσχα ὀλίγῳ βελτιουμένη παρ᾽ αὐτὸ, καὶ

---

[1]) Matth. IV, 11. et seqq.

[2]) Cfr. pag. 275. lin. 3. a fine coll. not. 4., ubi pro *Ναζαρά* Orig. scripserat *Ναζαρέθ*, et pag. 277. lin. 1. coll. not. 1., ubi non *Ναζαρά*, sed *Ναζάρα* H. et R. exhibent.

[3]) Matth. V. VI. VII.

[4]) Matth. VIII, 1. 5. 23. 28. 34.

[5]) Matth. IX, 1—36.

[6]) Matth. XXVI, 2.

[7]) Cod. Bodlejanus τυγχάνειν. R.

κρείττων αὐτοῦ τυγχάνουσα, καὶ μάλιστα ἐπεὶ ἐν τῷ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων εὑρίσκονται ἐν τῷ ἱερῷ οἱ πωλοῦντες τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς. Δι' οὓς ἔτι μᾶλλον πρόκειται [1]) μὴ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι τὸ Πάσχα· ὡς γὰρ ὁ [2]) οἶκος τοῦ πατρὸς γέγονεν οἶκος ἐμπορίου παρὰ τοῖς μὴ ἁγιάζουσιν αὐτὸν, οὕτω καὶ τὸ Πάσχα κυρίου ἀνθρώπινον καὶ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα παρὰ τοῖς ταπεινότερον καὶ σωματικώτερον αὐτὸ ἐκλεξαμένοις. Εὐκαιρότερον δὲ ἐν ἄλλοις ἔστιν ἰδεῖν καὶ τ[ὰ] περὶ τοῦ χρόνου τοῦ Πάσχα, περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν γινομένου, καὶ εἴ τι ἕτερον ἀπαιτεῖ τὸ πρόβλημα ἐπεξεργάσασθαι. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων „„αὕτη, φησὶν, ἡ μεγάλη ἑορτή· τοῦ γὰρ πάθους τοῦ Σωτῆρος τύπος ἦν, ὅτε οὐ μόνον ἀνῃρεῖτο τὸ πρόβατον, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαυσιν παρεῖχεν ἐσθιόμενον, καὶ θυόμενον μὲν [3]) τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος τὸ ἐν κόσμῳ ἐσήμαινεν, ἐσθιόμενον δὲ τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ἐν γάμῳ.“ “ Παρεθέμεθα δὲ αὐτοῦ τὴν λέξιν, ἵνα ὡς ἐν τηλικούτοις ἀναστρέφειν τὸν ἄνδρα παρεῤῥιμμένως καὶ ὑδαρῶς μετὰ μηδενὸς κατασκευαστικοῦ θεωρήσαντες, μᾶλλον αὐτοῦ καταφρονήσωμεν.

15. „Καὶ [4]) ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ [5]) Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ [6]) πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους· καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ

---

[1]) R. πρόκειται, H. contra (itemq. Ferrar.) πρόςκειται.

[2]) Ed. Huet. ὁ omisit.

[3]) In ed. Huetii deest μέν.

[4]) Cfr. Ev. Joann. II, 13—17. coll. pag. 273. lin. 4. usque ad pag. 274. lin. 1., itemque pag. 273. not. 1. et pag. 278. not. 2. — Hinc Ferrar. Tom. XI. auspicatur.

[5]) In ed. Huet. ὁ desideratur.

[6]) *καὶ πρόβατα. Desunt haec in* edd. H. et R. Cfr. *pag. 273. lin. 6. et pag. 310. lin. 9.*

τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε,[1]) καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. Τότε ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστίν· „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με." Σημειωτέον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δεύτερον ἔργον τοῦ Ἰησοῦ ἀναγράφει τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ εὑρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ πωλούντων βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, οἱ δὲ λοιποὶ σχεδὸν πρὸς τῷ τέλει ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας τὸ παραπλήσιον. ποιοῦσιν καὶ[2]) ὁ μὲν Ματθαῖος οὕτως· „καὶ εἰσελθόντος[3]) αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης,[4]) ὁ ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε,[5]) καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς. Καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον λῃστῶν." Ὁ δὲ Μάρκος· „καὶ ἔρχονται[6]) εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγο-

---

1) Cod. Bodlejanus ἀνέτρεψε. R.

2) In ed. Huetii καί deest.

3) Matth. XXI, 10—13.

4) Ἰησοῦς ὁ προφήτης. Ed. H. ὁ προφ. Ἰησοῦς, itemque ed. Lachm., coll. tamen ed. Knapp., quae lect. ab R. oblatam tuetur.

5) Cod. Bodlej. iterum ἀνέτρεψε. R.

6) Marc. XI, 15—17., ubi τοὺς ἀγοράζοντας exhibetur, et κατέστρεψεν pro ἀνέστρεψε adjunct. legitur voc. περιστεράς; porro λέγων (αὐτοῖς) exstat pro καὶ ἔλεγ. αὐτοῖς; οὐ γέγρ. ὅτι ὁ pro οὐ γέγρ. ὁ; denique ἐποιήσατε pro πεποιήκατε.

υκᾶς· „καὶ ὡς ἤγγισεν,[1]) ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυ-
αὐτὴν,[2]) λέγων· ὅτι εἰ ἔγνως ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ
ὰ πρὸς εἰρήνην· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν
ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ, καὶ περικυκλώσουσι καὶ
ιί σε πάντοθεν, καὶ ἐδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα
οὐκ ἀφήσουσι λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοὶ, ἀνθ'
ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. Καὶ εἰς-
ἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας,
ὐτοῖς· γέγραπται· καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος
ῆς· ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν."
καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι τοῖς εἰρημένοις
ῖς τρισὶν ἐπὶ τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδῳ τοῦ κυ-
θ' ἣν ταῦτα πεποίηκεν ἐν τῷ ἱερῷ, τὰ παρα-
ἀνέγραψεν ὁ Ἰωάννης μετὰ πολλὰ γεγονέναι,
ραν αὐτοῦ παρὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῖς Ἱεροσο-
Οὕτω δὲ κατανοητέον τὰ εἰρημένα, καὶ πρῶ-
τὰ Ματθαίῳ[3]) λεγόμενα· „καὶ ὅτε ἤγγι-

———

.uc. XIX, 41. 42., ubi verba καὶ σύ ante verba

σεν[1]) εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς Βηθφαγῆ πρ
ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μα
λέγων αὐτοῖς· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπένα
ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλο
αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν
τί ποιεῖτε ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει
θὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα
ρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· εἴπα
θυγατρὶ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται πραΰς
ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον ὑποζυγίου. Πορε
τες δὲ[3]) οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέ
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον
ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν[4]) τὰ ἱμάτια αὐτῶν,[5]) καὶ ἐ
θισεν ἐπάνω αὐτῶν. Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρ
ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προ
τες αὐτὸν[6]) καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραξαν· Ὡσαν
υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυ
Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις." Ἑξῆς δὲ τούτων

---

[1]) Matth. XXI, 1., ubi ἤγγισαν legitur pro ἤγγ
ἦλθον pro ἦλθεν; εἰς τὸ ὄρος pro πρὸς τὸ ὄρος
ὁ Ἰησοῦς pro simpl. Ἰησοῦς. 2., ubi κατέναντι pro
ναντι, atque ἄγετέ μοι pro ἀγάγετέ μοι exstat. 3
εἴπῃ τι pro εἴπῃ· τί ποιεῖτε; et εὐθέως leg. pro ε
4. 5., ubi pro ἔρχεται πραΰς legitur ἔρχεταί σοι, π
κ. τ. λ., et πῶλον υἱὸν ὑποζυγ. pro πῶλον ὑποζυ
6., ubi συνέταξεν exstat pro προσέταξεν. 7. 8., ub
ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι κ. τ. λ. haec leguntur:
ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρω
ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι κ. τ. λ. 9.
pro ἔκραξαν haec leguntur ἔκραζον λέγοντες.

[2]) Cod. Bodlejanus κατέναντι. R.

[3]) In ed. Huet. desideratur δέ.

[4]) Cod. Bodlejanus ἐπ' αὐτόν. R.

[5]) Ed. Lachm. (cfr. v. 7. l. l.) τὰ ἱμάτια (αὐτ

[6]) Cod. Bodlejanus προάγοντες αὐτοῦ. R.

„καὶ[1]) εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις" ἅτινα παρεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων. Δεύτερα δὲ τὰ Μάρκου·[2]) „καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς Βηθφαγῆ[3]) καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀποστέλλει[4]) δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν. Καὶ εὐθὺς πορευόμενοι[5]) εἰς αὐτὴν εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὔπω ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε· ὅτι[6]) ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε.[7]) Καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν[8]) ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. Καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστώτων[9]) ἔλεγον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς[10]) καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. Καὶ φέρουσι[11]) τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν[12]) αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν.[13]) Ἄλλοι δὲ στοι-

---

[1]) Matth. XXI, 10. coll. pag. 310. not. 3.

[2]) Marc. XI, 1—12.

[3]) εἰς Βηθφ. κ. Βηθ. Sic Knapp. quoq. ed. (cfr. l. l. vers. 1.), Lachm. aut. exhibet καὶ εἰς Βηθανίαν. — Ceter. R. h. l. Βηθφαγή non Βηθφαγῆ (cfr. pag. 312. not. 1.) scripsit.

[4]) Knapp. ed. vers. l. ut in nostro textu, Lachm. ed. ἀπέστειλεν.

[5]) Edd. N. T. vers. 2. εὐθέως εἰσπορευόμενοι, atque mox ἐκάθισεν· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

[6]) Knapp. ed. (cfr. v. 3.) ut in nostro textu, in Lachm. ed. deest ὅτι.

[7]) Edd. N. T. l. l. καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε.

[8]) Edd. N. T. vers. 4. πρὸς τὴν θύραν.

[9]) Edd. N. T. (cfr. vers. 5. l. l.) ἑστηκότων.

[10]) Ed. Huet. οἱ δὲ εἶπον καθὼς εἶπεν Ἰησοῦς.

[11]) Edd. N. T. (cfr. vers. 7. l. l.) ἤγαγον.

[12]) Lachm. ed. ut in nostro textu, Knapp. ἐπέβαλον.

[13]) Knapp. ed. αὐτῷ, Lachm. αὐτῶν. Cet. voc. αὐ-

βάδας[1]) κόψαντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔστρωσαν[2]) εἰς τὴν ὁδόν. Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον· Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψὲ[3]) ἤδη οὔσης τῆς ὥρας ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπείνασεν." Εἶτα μετὰ τὴν τῆς ξηραινομένης συκῆς[4]) οἰκονομίαν· „ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας," καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Λουκᾶ[5]) τοῦτον τὸν τρόπον· „καὶ ἐγένετο[6]) ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν[7]) λέγων· ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει. Ἀπελθόντες δὲ οἱ[8]) μαθηταὶ εὗρον[9]) ὡς εἶπεν αὐτοῖς. Λυόντων δὲ

τῶν in edd. N. T. haec sequuntur: καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν (sic Lachm. ed., Knapp. ἐπ' αὐτῷ). Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν.

[1]) H. et R. itemq. Knapp. στοιβάδας, Lachm. ed. στιβάδας.

[2]) Pro κόψαντες—ἔστρωσαν edd. N. T. vers. 8. l. l. exhibent: ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννυον.

[3]) Edd. N. T. (cfr. vers. 11. l. l.) ὀψίας.

[4]) Marc. XI, 13. 14. — 15.

[5]) Cod. Bodlejanus τῷ Λουκᾷ. R.

[6]) Luc. XIX, 29—41. — H. et R. h. l. Βηθφαγή, cfr. pag. 313 not. 3.

[7]) Edd. N. T. (cfr. v. 29. l. l.) μαθητῶν αὐτοῦ (Lachm. ed. αὐτοῦ).

[8]) Edd. N. T. (cfr. vers. 32. l. l.) οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς κ. τ. λ.

[9]) Cod. Reg. (itemq. H. in textu) εὑρόντες, Bodl.

τὸν πῶλον, εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς·
; τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν, ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ
ἔχει. Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ
αντες[1]) αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπε-
τὸν Ἰησοῦν. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννυ-
ὰ ἱμάτια αὐτῶν[2]) ἐν τῇ ὁδῷ. Ἐγγίζοντος δὲ
ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν
[3]) ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες καὶ
ες[4]) τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν[5]) ὧν
δυνάμεων, λέγοντες· εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς[6])
ατι κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ δόξα ἐν ὑψί-
Καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν
ὐτόν· Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.
οκριθεὶς εἶπε·[7]) λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σιωπή-
οἱ λίθοι κεκράξονται. Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν
λιν ἔκλαυσεν ἐπ᾿ αὐτήν·" καὶ τὰ ἑξῆς, ἅπερ πα-
θα. Ὁ μέντοι γε Ἰωάννης μετὰ πλεῖστα ὅσα
καὶ ἀνέβη[8]) εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν
ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας τοὺς βόας καὶ τὰ[9]) πρό-
ἑτέραν διηγούμενος ἄνοδον τοῦ κυρίου εἰς Ἱερο-
, ταῦτά φησι μετὰ τὸ πρὸ ἓξ ἡμερῶν[10]) τοῦ

ρόντες, sed omnino legendum est εὗρον. R. — H.
rg.: „scribas εὗρον."

1) Lachm. ed. (cfr. vers. 35. l. l.) ἐπιρίψαντες αὐτῶν.

2) Ed. Lachm. (cfr. vers. 36. l. l.) τὰ ἱμάτια αὐτῶν.

3) Edd. N. T. (cfr. vers. 37. l. l.) ἤρξαντο.

4) Edd. N. T. (cfr. vers. l.) χαίροντες αἰνεῖν.

5) Ed. Knapp. (cfr. vers. l.) ut in nostro textu, ed.
. περὶ πάντων.

6) Edd. N. T. (cfr. vers. 38. l. l.) ὁ ἐρχόμενος βα-
. Eaedem in seqq. εἰρήνη ἐν οὐρανῷ.

7) Edd. N. T. (cfr. vers. 40. l. l.) εἶπεν αὐτοῖς.
m in seqq. ὅτι ἐὰν οὗτοι.

8) Ev. Joann. II, 13. 14. coll. pag. 309. not. 4. et 6.

9) Ed. Huetii τά omisit.

10) Ev. Joann. XII, 1. 2.

Πάσχα ἐν Βηθανίᾳ δεῖπνον, ἐν ᾧ ἡ Μάρθα[1]
καὶ ὁ Λάζαρος ἀνέκειτο· „τῇ ἐπαύριον[2]) ὄχ
ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχε
σοῦς[3]) εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν
καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν[4]) αὐτῷ, καὶ ἔ
Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ἐν ὀνόματι[6]) κυρίου
λεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριο
σεν ἐπ' αὐτοῦ,[7]) καθώς ἐστι γεγραμμένον· μ
θύγατερ[8]) Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται
νος ἐπὶ πῶλον ὄνου.“ Ταῦτα δὲ νομίζω, εἰ
πλεῖον[9]) τῆς λέξεως παρεθέμην τῶν εὐαγγελιστ
καλῶς πεποιηκέναι, ὑπὲρ τοῦ[10]) καταστῆσαι
τὸ ῥητὸν διαφωνίαν· τῶν μὲν τριῶν ἐν μιᾷ τ
Ἱεροσόλυμα ἐπιδημίᾳ τοῦ κυρίου λεγόντων τ
μενα παρὰ τοῖς πολλοῖς τὰ αὐτὰ εἶναι καὶ τ
γεγραμμένα· τοῦ δὲ Ἰωάννου ἐν δυσὶν ὑπ
πράξεσι διϊσταμέναις, μεταξὺ δηλουμένων κα
φόρους τόπους ἐπιδημιῶν τοῦ κυρίου, εἰς Ἱ
ἀνόδοις ἀπαγγέλλοντος γεγονέναι τὰ ἐκκείμε

---

[1]) Cod. Bodlejan. ἐν ᾧ ἡ Μάρθα, Reg
Μαρία. R.

[2]) Ed. Huet. min. accur. τοῦ ἐπαύριον.
Joann. XII, 12—15.

[3]) Ed. Knapp. ὁ Ἰησοῦς, ed. Lachm. Ἰησο

[4]) Edd. N. T. (cfr. vers. 13. l. l.) εἰς ὑπά

[5]) Ed. Knapp. (v. l.) ut in nostro textu, ε
καὶ ἐκραύγαζον λέγοντες.

[6]) Edd. N. T. (vers. l.) ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀ

[7]) Cod. Bodlej. ἐπ' αὐτοῦ, Reg. (quem l
ἐπ' αὐτῷ. R. — Edd. N. T. (cfr. vers 14. l.
ἐπ' αὐτό.

[8]) Ed. Knapp. (cfr. vers. 15. l. l.) ut in no
ed. Lachm. θυγάτηρ. Cfr. Zachar. IX, 9.

[9]) Cod. Bodlej. πλεῖον, Reg. ἐπιπλεῖον. I

[10]) R. min. accurate ὑπὲρ σοῦ.

λαμβάνω ἀδύνατον εἶναι, τοῖς μηδὲν πέρα
ἐν τούτοις ἐκδεχομένοις παραστῆσαι τὴν
ιφωνίαν σύμφωνον ὑπάρχειν. Εἰ δέ τις
ῶς ἡμᾶς ἐξειληφέναι, συνετῶς ἀντιγραψάτω
ιῶν ἀποφάσει.
ἐ κινοῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τούτων συμ-
ιαντες τὸν διδόντα παντὶ τῷ αἰτοῦντι καὶ
ἀγωνιζομένῳ, κρούοντές τε ὑπὲρ τοῦ ἀνοι-
ταῖς τῆς γνώσεως κλεισὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς
αὐτὸν [1]) κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύνα-
θα τρόπον. Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τὴν
λέξιν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ· „καὶ ἀνέβη [2])
ια ὁ Ἰησοῦς.“ Ἱεροσόλυμα τοίνυν ἐστίν,
τῷ κατὰ Ματθαῖον διδάσκει ὁ κύριος· „τοῦ
ασιλέως πόλις·“ οὐκ ἐν κοιλάδι, ἢ κάτω
, ἀλλ' ἐν ὑψηλῷ ὄρει ᾠκοδομημένη, καὶ
ρ αὐτῆς·“ „ἧς [3]) ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ
ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ κυρίου, μαρτύριον
ἰλ.“ Καλεῖται δὲ καὶ ἡ πόλις αὐτὴ καὶ
εἰς ἣν οὐδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς ἀναβαίνει, οὐδὲ
ιὶ πᾶσά γε ἡ φυσικὸν ἔχουσα διάρμα ψυχή,
οητῶν διορατικήν, ταύτης τῆς πόλεως πο-
ι. Καὶ δυνατὸν ἐν ἁμαρτίᾳ εἶναι καὶ τὸν
ν· δυνατὸν γὰρ καὶ τοὺς εὐφυεστάτους
εἰ μὴ ἐπιστρέψαιεν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τά-
τας τὴν εὐφυΐαν, καὶ μίαν τῶν ἀλλοτρίων
πόλεων οὐ μόνον παροικήσοντας, ἀλλὰ
τομένους. Ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰη-

Reg. (quem H. sequit.) ταὐτόν, Bodlej. ut
u. R.
oann. II, 13.
. V, 35.
ι. CXXV, 2. (CXXIV.).
. *CXXII, 3. 4., ubi haec leguntur:* αἱ φυλαὶ,
ρτύρ. τῷ Ἰσραήλ. (CXXI.).

θοῦς μετὰ τὸ βοηθῆσαι τοῖς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλα
ἐξῆς εἰς τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι, ἵνα πι
τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ γεγραμμένα. Εὗρε γοῦ
ἱερῷ, ὅπερ καὶ οἶκος τοῦ πατρὸς εἶναι λέγεται
τῆρος, τουτέστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐν τῇ ἐπαγγ
ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ὑγιαίνοντος λόγου τινὰς τὸ
τοῦ πατρὸς ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. Καὶ ὁ
εὑρίσκει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ. Πότε γὰρ ἐν τῇ
ζομένῃ ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶν οἶκος θεοῦ ζῶντος,[1]
καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, οὐκ εἰσί τινες κερ
καθήμενοι, δεόμενοι πληγῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ Ἰησοῦ
ημένου φραγελλίου ἐκ σχοινίων καὶ χρήζοντες
βισταὶ τοῦ ἐκχεῖσθαι αὐτῶν τα κέρματα, ἀνατ
πε αὐτῶν τὰς τραπέζας; Πότε δ' οὐκ εἰσὶν οἱ ἀ
μενοι ἐμπορικῶς, οὓς ἐχρῆν τηρεῖν ἐπ' ἄροτρο
ἵνα βαλόντες[2]) ἐπ' αὐτὸ τὰς χεῖρας, καὶ μὴ
μενοι εἰς τὰ ὀπίσω γένωνται τῇ τοῦ θεοῦ βασι
θετοι; Πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ προτιμῶντες τὸν
κίας μαμωνᾶν τῶν[3]) τὴν ὕλην τοῦ κοσμεῖσθα
παρεχόντων προβάτων; Ἀεὶ δὲ πολλοί εἰσι κα
ἀδόλου καὶ ἀκεραίου, ἐστηρημένου γε πάσης πι
καὶ χολῆς[4]) καταφρονοῦντες, καὶ ταλαιπώρου
ἕνεκεν προδιδόντες τὴν τῶν προπικωτέρων λε
περιστερῶν ἐπιμέλειαν. Ἐπὰν οὖν εὕρῃ ὁ Σ
τῷ ἱερῷ, οἴκῳ τοῦ πατρὸς, τούτους πωλοῦντας
πρόβατα[5]) καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰ
μένους ἐξελαύνει αὐτοὺς, χρησάμενος τῷ ἐκ

---

[1]) I Timoth. III, 15.

[2]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) βάλλοντες
βαλόντες. R.

[3]) In ed. Huet. τῶν desideratur.

[4]) R. minus accurate σχολῆς.

[5]) H. ex parte minus accur. τούτ. πωλοῦ
(non τοὺς) βόας καὶ τὰ πρόβατα.

Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ σημεῖον πεποιηκέναι
ῶν εἰρημένων βαθύτερον, ὥστε σύμβολον
γεγονέναι ταῦτα τοῦ μηκέτι μέλλειν τὴν περὶ
ῖνο λατρείαν ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τὰς αἰ-
ας[3]) ἐπιτελεῖσθαι, μηδὲ τὸν νόμον τηρεῖ-
ῶς ἐβούλοντο οἱ σωματικοὶ Ἰουδαῖοι, δύ-
ἅπαξ· Ἰησοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τοὺς βόας καὶ
καὶ κελεύοντος ἐκεῖθεν αἴρεσθαι τὰς περι-
ἔτι δὲ βόες καὶ πρόβατα καὶ περιστεραὶ ἐπὶ
κι κατὰ Ἰουδαίων ἔθη ἔμελλον. Καὶ οἱόντέ
ίσματα, τῶν σωματικῶν νομισμάτων,[4]) καὶ
ἰ ἐχόντων τοὺς χαρακτῆρας, τύπους τυγχά-
ύσθαι, ἐπεὶ ἡ σεμνὴ εἶναι δοκοῦσα κατὰ τὸ
) γράμμα νομοθεσία, Ἰησοῦ ἐληλυθότος καὶ
— .

Bodlej. τὰ συνερχόμενα κέρματα, ed. Huet.
θαι τὰ κέρματα. R. — H. in notis: „ita,
ι, freti consensu Ferrar. et Perion., quamvis
Reg. ὡς μὴ ἄξια τοῦ νέχεσθαι τὰ συνέ-

ταῖς κατὰ τοῦ λαοῦ μάστιξι χρησαμένου, διαλύεσ
ἐκχεῖσθαι [1]) ἔμελλε, μεθισταμένης τῆς ἐπισκοπ
τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύοντας, εἰς θεὸν διὰ Ι
πιστεύοντας, καὶ αἰρουμένης [2]) ἀπ' ἐκείνων τῆς βι
τοῦ θεοῦ, διδομένης τε ἐν ἔθνει ποιοῦντι τοὺς κ
αὐτῆς. Δύναται δὲ καὶ φύσει ἱερὸν εἶναι ἡ εὐς
λόγῳ ψυχὴ, διὰ τὸν συμπεφυκότα λόγον ἀνωτέρ
χάνουσα τοῦ σώματος, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς Καφαρ
κάτω που κειμένης ταπεινότερα, ἀναβαίνει ὁ Ἰησ
ᾧ εὑρίσκεται τὰ πρὸ τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ παιδεύσεως
καὶ ἀνόητα καὶ χαλεπὰ κινήματα, καὶ τὰ νομι
οὐκ ὄντα δὲ καλὰ, ἅπερ τῷ πεπλεγμένῳ ἐξ ἀπο
κῶν ἐλεγκτικῶν [3]) δογμάτων λόγῳ ἀπελαύνεται ὑ
Ἰησοῦ, ἵνα μηκέτι ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἶκος ε
ἐμπορίου ᾖ, ἀλλὰ ἀπολάβῃ τὴν κατὰ τοὺς οὐραν
πνευματικοὺς νόμους ἐπιτελουμένην ὑπὸ σωτηρίας
τε καὶ πλειόνων θεραπείαν τοῦ θεοῦ. Σύμβολον
μὲν γηΐνων ὁ βοῦς· γεωπόνος γάρ. Τῶν δὲ ἀ
καὶ κτηνωδῶν τὸ πρόβατον, ἐπειδὴ τὸ ζῶον ἀνε
δῶδες παρὰ πολλὰ τῶν ἀλόγων ἐστί. Τῶν δὲ κ
καὶ εὐριπίστων λογισμῶν, ἡ περιστερά. Τῶν δὲ
ζομένων καλῶν, τὰ κέρματα. Ἐὰν δέ τις προ
τῇ τοιαύτῃ ἀποδόσει, διὰ τὸ καθαρὰ εἶναι τὰ
ληφθέντα εἰς τὴν γραφὴν ζῶα, λεκτέον ὅτι ἀπ
ἂν ἦν ἡ γραφὴ κατὰ τὴν ἐνδεχομένην ἱστορίαν
νέναι ἀπαγγελλομένη· ἐν τῷ ναῷ [5]) γὰρ τοῦ θε

---

[1]) Cod. Bodlej. ἐκχεῖσθαι, Reg. (quem H. se
ἐκκεχύσθαι. R.

[2]) H. et R. αἱρουμένης. Cfr. Matth. XXI, 43

[3]) H. ad marg.. R. in notis: „legendum videt
ἐλεγκτικῶν.“ — Forsan legend. erit ἐξ ἀποδεικτικῶ
κτικῶν κ. τ. λ.

[4]) In Cod. Reg. (nec non in ed. H.) deest
dum οἶκος. R.

[5]) Cod. Reg, (H. in textu) ἢ ἐν τῷ ναῷ, κ

όντε ἦν ἀπαγγέλλεσθαι γεγονέναι ἑτέρων παρὰ τὰ καθαρὰ ζῴων ἀγέλης[1]) εἴσοδον, καὶ εἰς ἐμπορίαν ἄλλων παρὰ τὰ θυόμενα. Διόπερ τῷ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων κατὰ τοὺς τῶν Ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν χρόνους γενομένῳ, ἐπισυναγόντων τῷ ἐξωτέρῳ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ ταῦτα τὰ ζῷα, ἐχρήσατο ὁ Εὐαγγελιστής, ὡς οἶμαι, καὶ γεγενημένῳ συγχρησάμενος πράγματι. Καί τοί γε[2]) ᾧ μέλει τῆς ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως ἐπισκοπήσει, εἰ κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ ἦν, νομιζομένου υἱοῦ εἶναι τέκτονος,[3]) τὸ τηλικοῦτο ποιῆσαι θαῤῥῆσαι, ὥστε ἐξελάσαι πλῆθος ἐμπόρων, ἐπὶ τὴν ἑορτὴν ἀνεληλυθότων τοσούτῳ ἀποδίδοσθαι λαῷ πρόβατα τυθησόμενα κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, ἐν πλειόνων μυριάδων ἀριθμῷ τυγχάνοντα, καὶ βοῦς τοῖς πλουσιωτέροις, καὶ τηλικαῦτα εὐξαμένοις παραστησομένους[4]) περιστεράς τε, ἅς τινες πολλοὶ ὡς ἐν πανηγύρει εὐωχηθησόμενοι ὠνοῦντο ἄν· τῶν τε τραπεζιτῶν μὴ ὕβρεως κατηγορῆσαι τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεόμενα τὰ ἴδια αὐτῶν χρήματα[5]) καὶ ἀνατρεπομένας τὰς τραπέζας. Τίς δὲ τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ

---

perfluum est. R. — H. ad marg.: „ἢ (cuj. origo ex praeced. voc. facillime probatur) ἴσως παρέλκει."

[1]) H. et R. in textu ἀγέλην, iidem tamen ad marg. atq. in notis: „scribendum ἀγέλης."

[2]) *Καί τοί γε*. H. et R. καίτοιγε.

[3]) Matth. XIII, 55. Marc. VI, 3.

[4]) καὶ τηλικ. εὐξαμ. παραστησομένους. H. in notis: „Ita videtur legisse Ferrar., et recte quidem, quanq. sensum videtur non cepisse. Perion. legit: καὶ τηλικ. ἑξαμήνους παραστησομένους; at boves illos sex mensium confinxit. Cod. Reg. habet: καὶ τηλικ. ἑξαμένους (sic H. scripsit) παρασθησομένους (H. teste, non παραστήσ.)."

[5]) τὰ ἴδια αὐτῶν χρήματα. Sic recte habet Cod. Bodlej., pro quibus perperam legitur in Reg. (quem H. in textu *sequitur*) ἴδιον τῶν τὰ χρήματα. R. — H. ad *marg.*: „*scribas* ἰδόντων τὰ χρήματα." (?)

ὑπὸ τοῦ νομιζομένου παρ᾽ αὐτοῖς εὐτελοῦς τυπτ
καὶ ἀπελαυνόμενος, οὐκ ἂν ἐπιλαβόμενος κατεβόη
ἐκ χειρὸς τὴν δίκην ἐποιήσατο, καὶ ταῦτα τοσοῦτ
θος τῶν συνυβρίζεσθαι δοξάντων συνεργοῦν [1]) κα
Ἰησοῦ ἔχων; Ἐπινοήσωμεν δὲ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
βάνοντα τὰ σχοινία, καὶ ἑαυτῷ φραγέλλιον ἐπὶ τ
λάσαι τοῦ ναοῦ πλέκοντα, εἰ μὴ ἐμφαίνει πρὸς τ
θάδει καὶ θρασυτέρῳ καὶ τὸ [2]) ἄτακτον. Μία δὲ
φυγὴ τῆς πρὸς ταῦτα ἀπολογίας καταλείπεται τῷ κ
ἱστορίαν σῶσαι θέλοντι, ἡ θειοτέρα τοῦ Ἰησοῦ δ
οἱούτε ὄντος, ὅτε ἐβούλετο, καὶ θυμὸν ἐχθρῶν ἀ
μενον σβέσαι, [3]) καὶ μυριάδων θείᾳ χάριτι περιγει
καὶ λογισμοὺς θορυβούντων [4]) διασκεδάσαι· „κύρι
διασκεδάζει [5]) βουλὰς ἐθνῶν, καὶ ἀθετεῖ δὲ λογ
λαῶν, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει·
μηδενὸς τῶν σφόδρα παραδόξως ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγ
νων, καὶ προκαλεσαμένων διὰ τῆς θειότητος εἰς
τοὺς τεθεωρηκότας, ἐλάττονα ἐμφαίνειν ἐνεργηθεῖσ
ναμιν τὴν κατὰ τὸν τόπον ἱστορίαν, εἴ γε καὶ αὐ
γένηται. Καὶ μείζονα δ᾽ αὐτὴν ἔστιν ἀποφήνασθ
γεγενημένης περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας μ
βληκότος ὕδατος εἰς οἶνον, τῷ ἐκεῖ μὲν ἄψυχοι
εἶναι τὴν μεταβεβλημένην, [6]) ἐνθάδε δὲ τῶν τοσ
μυριάδων δεδουλῶσθαι τὰ ἡγεμονικά. Παρατη
μέντοι γε ὅτι ἐν μὲν τῷ γάμῳ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησο

---

[1]) Cod. Reg. (itemq. ed H.) perperam συνεργ
[2]) H. nullo jure ad marg.: „scribas καί τι ἄτα
[3]) Huet. minus accurate σβέναι.
[4]) Cod. Bodlej. θορυβούντων, Reg. (quem l
quitur) θορυβοῦντας. R.
[5]) Psalm. XXXIII, 10., ubi καί ante ἀθετεῖ de
voc. λαῶν haec sequuntur: καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχ
11. (XXXII.).
[6]) Cod. Bodlejan. μεταβεβλημένην, Reg. (qu
sequitur) γεγενημένην. R.

λέγεται, κεκλῆσθαι δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·[1]) εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι[2]) οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατείλεκται. Φαίνονται δ' ὕστερον καὶ οἱ μαθηταὶ παρόντες, εἴ γε ἐμνήσθησαν, ὅτι „ὁ ζῆλος[3]) τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με." Καὶ τάχα ἐν ἑκάστῳ τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ἦν, διόπερ οὐκ εἴρηται τό· ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ὥσπερ „κατέβη[4]) εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ."

17. Ἤδη δὲ τὰ συγγενῆ τῷ τόπῳ, ἐκβεβλῆσθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ποιοῦντας αὐτὸν οἶκον ἐμπορίου, παρὰ τοῖς λοιποῖς κείμενα κατανοητέον. Καὶ πρῶτόν γε τὰ

---

[1]) H. et R. αὐτοῦ.

[2]) H. et R. in textu εἰς δὲ τὴν Καφαρν. καταβεβηκέναι; iidem tamen in notis: „aliter legisse videtur Ferrar., ita scilicet: εἰς δὲ (R. δέ omisit) τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι. Vertit enim: „„Hierosolymam ascendisse,"" sed nulla sententia." — Recte profecto, id quod neminem fugiet, qui vel obiter sequentia et loc. laud. (cfr. Ev. Joann. II, 12.) contulerit, Ferrarius legit. Quocirca scribendum est: εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι οὐδεὶς κ. τ. λ. Neque vero Ferrarii lectio rem acu tetigisse videtur. Quodsi enim accuratius indagaverimus naturam loci, consilium Origenis, causamque lectionis εἰς δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι οὐδείς κ. τ. λ., particula δέ seq. εἰς, coll. proxime praecedentibus ἐν μὲν τῷ γάμῳ κ. τ. λ. et κεκλῆσθαι δέ κ. τ. λ., satis docere videtur, mancum esse locum. Cui quidem ut medela adhibeatur, legerim: εἰς μὲν τὴν Καφαρναοὺμ (ὁ) Ἰησοῦς (aut αὐτὸς) καταβεβηκέναι λέγεται (aut simpliciter κατέβη) καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα (aut εἰς δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ) ἀναβεβηκέναι οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατείλεκτο.

[3]) *Ev. Joann. II, 17. coll. Psalm.* LXIX, 10. (LXVIII.).

[4]) *Ev. Joann. II, 12.*

παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ὅς φησιν εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς Ἱεροσόλυμα σεσεῖσθαι [1]) πᾶσαν τὴν πόλιν, λέγουσαν „τίς ἐστιν οὗτος;" πρὸ δὲ τούτων διηγεῖται τὰ περὶ τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, ληφθέντα προστάξει τοῦ κυρίου, ὑπὸ δύο μαθητῶν ἀποσταλέντων ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ Βηθφαγῆς εἰς τὴν κατέναντι αὐτῆς κώμην εὑρημένα, ὅπου καὶ λύεται ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν ἡ πρότερον δεδεμένη ὄνος, κελευσθέντων, ἐάν τις αὐτοῖς εἴπῃ τι, [2]) ἀποκρίνασθαι ὡς ἄρα ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· καὶ εὐθὺς αὐτοὺς ἀποστελεῖ. Ἀπαγγέλλει δὲ πληροῦσθαι προφητείαν διὰ τούτων γεγενημένων, [3]) τὴν φάσκουσαν· „ἰδοὺ [4]) ὁ βασιλεὺς ἔρχεται πραῢς καὶ [5]) ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου," ἥντινα παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ εὕρομεν. Ὡς δὲ πορευθέντες [6]) οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες ὡς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν [7]) ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ [8]) ἐπέθηκαν, φησὶν, ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν ὁ κύριος, δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου, ὅτε καὶ ὁ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἔστρωσαν ἐν τῇ ὁδῷ, τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων ὄχλων κεκραγότων· „Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις." Πλὴν ὡς διὰ ταῦτα εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα

---

[1]) Matth. XXI, 10. — Ibid. 1. et seqq.

[2]) Matth. XXI, 3.

[3]) R. in textu γεγενημένην, in notis: „Cod. Bodlej. γεγενημένην, Reg. (quem H. sequitur) γεγενημένων."

[4]) Matth. XXI, 5. coll. Zachar. IX, 9. et pag. 312. not. 1.

[5]) In ed. Huetii καί deest.

[6]) Matth. XXI, 6—9. coll. pag. 312. not. 1. iis inprimis, quae ad vers 7. et 8. spectant.

[7]) H. et R. h. l. τὸν ὄνον.

[8]) Cod. Bodlej. καὶ ἐπέθηκαν, Reg. (quem H. sequitur) omittit καί. R.

„ἐσείσθη [1]) πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν οὗτος;“ „Οἱ ὄχλοι,“ [2]) — δῆλον ὅτι προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες —, ἀπεκρίναντο τοῖς ἐρωτῶσι τίς εἴη, τό· „οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς. Καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον λῃστῶν.“ Πευσώμεθα δὴ τῶν πέρα τῆς ἱστορίας μηδὲν οἰομένων προσκεῖσθαι γράφοντι τῷ Ματθαίῳ τὸ εὐαγγέλιον, τί ἦν τὸ κατεπεῖγον,[3]) πεμφθῆναι τῶν μαθητῶν δύο εἰς τὴν κατέναντι τῆς Βηθφαγῆς κώμην ὑπὲρ τοῦ εὑρόντας αὐτοὺς δεδεμένην ὄνον καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς λῦσαι καὶ ἀγαγεῖν αὐτῷ. Τί δὲ ἄξιον ἀναγραφῆς ἦν γενόμενον τῷ ἐπικαθεσθέντι ὄνῳ καὶ πώλῳ, καὶ εἰσεληλυθότι εἰς τὴν πόλιν; Τί δὲ μετὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητεύων ὁ Ζαχαρίας φησί· „χαῖρε [4]) σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων αὐτὸς, πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον;“ Εἰ γὰρ ἡ προφητεία αὕτη τὸ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς δηλούμενον σωματικὸν μόνον προλέγει, τὴν ἀκολουθίαν τῆς προφητείας σωζέτωσαν ἡμῖν οἱ ἐπὶ τοῦ γράμματος ἱστάμενοι, οὕτως ἔχουσαν· „καὶ ἐξολοθρεύσει [5]) ἅρματα ἐξ Ἐφραὶμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρευθήσε-

---

[1]) Matth. XXI. 10. — H. et R. πᾶσα πόλις. Cfr. pag. 310. lin. 13. et pag. 313. lin. 1. et 2.

[2]) Matth. XXI, 11—13.

[3]) Cod. Bodlej. κατεπεῖγον, Reg. (quem H. sequitur) ἐπεῖγον. R.

[4]) Zachar. IX, 9., *ubi ὁ βασιλεύς ἔρχεταί σοι* LXX. *interpretes exhibent.*

[5]) *Zachar. IX, 10.*

ται τόξον πολεμικὸν καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη ἐ
καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποτ
εκβολὰς [1]) γῆς," καὶ τὰ ἑξῆς. Ἰστέον μέντ
οὐχ ὡς κεῖται παρὰ τῷ προφήτῃ ἡ λέξις, ἐξέθ
ὁ Ματθαῖος· [2]) ἀντὶ γὰρ τοῦ· „χαῖρε σφόδρα,
Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ·" πεποίη
πατε τῇ θυγατρὶ Σιών·" ἐπιτεμνόμενος [3]) τὸ π
παρεσιώπησε· „δίκαιος καὶ σώζων αὐτός·" κ
ὡς κεῖται τό· „πραῢς καὶ ἐπιβεβηκώς·" ἀντὶ
ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον·" ἀνέγραψεν· „ἐπὶ
πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου." Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ
ζοντες τὸν τῆς προφητείας εἱρμὸν τοῖς περὶ Ἰ
γεγραμμένοις, [4]) οὐκ εὐκαταφρονήτως ἡμᾶς
ἀπαιτοῦντες, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐξωλόθρευσεν [5]) ἅ
Ἐφραῒμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξωλό
τόξον πολεμικὸν, καὶ τὰ ἑξῆς πεποίηκε. Κ
μὲν περὶ τῆς προφητείας. Ἐὰν δὲ τὸ μῆκος
αἰτιάσωνται, μηδὲν ἄξιον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θ
νομίας εὑρίσκοντες εἰς τὸν περὶ τῆς ὄνου κ
λόγον, πρῶτον μὲν οἱ ιέ σταδίοις βραχεῖ δ
οὖσι προσχρώμενοι οὐ πάνυ τι ἀπολογίαν εὔλ
μιοῦσι τῆς ὁδοῦ· δεύτερον δὲ, πῶς δύο κτηνῶ
οὕτω βραχεῖαν δεῖται ὁδὸν, λεγέτωσαν ἡμῖν

---

[1]) H. et R. δι' ἐκβολὰς, LXX interpretes
— Mirum habet διεκβολάς, nam non δι' ἐκ
posse, satis apparet ex iis, quae leguntur pag. 33
Omnino scribendum est ἕως (τῶν) διεκβολῶν (
Hebraico textu aeque ac verbis pag. 337. lin.
attestantibus.

[2]) Matth. XXI, 5.

[3]) H. et R. ἐπιτεμόμενος.

[4]) Cod. Bodlejanus γεγραμμένοις. R.

[5]) R. minus accurate ἐξολόθρευσεν.

[6]) H. et R. h. l. ἐξωλέθρευσε.

θισε[1]) γάρ, φησίν, ἐπάνω αὐτῶν." Ἔτι δὲ καὶ τό· „ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι,[2]) ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς·" οὐκ οἶμαι ἄξιον εἶναι τοῦ μεγέθους[3]) τῆς τοῦ υἱοῦ θειότητος, ὥστε εἰπεῖν τὴν τηλικαύτην φύσιν χρείαν ὁμολογεῖν ἔχειν ὄνου ἀπὸ δεσμῶν λυομένης, καὶ πώλου σὺν αὐτῇ ἐρχομένου· δεῖ γὰρ μέγα εἶναι πᾶν, οὗ χρείαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἄξιον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ στρωννύων αὐτοῦ τὰ ἱμάτια πλεῖστος ὄχλος ἐν τῇ ὁδῷ, ἀνεχομένου τούτων τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὴ ἐπιτιμῶντος, — ὡς δῆλον ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις κειμένων· „ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν,[4]) οἱ λίθοι κεκράξονται —"[5]) οὐκ οἶδα εἰ μὴ βλακείαν τινὰ ἐμφαίνουσι τοῦ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, εἰ μηδὲν ἄλλο ἀπ' αὐτῶν δηλοῦται, εὐφραινομένου. Καὶ κοπτομένους κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων στρωννῦσθαι ἐν τῇ ὁδῷ ὄνων διερχομένων, ἐμπόδια[6]) μᾶλλον δόξαι ἂν εἶναι τοῦ ὀχλουμένου ἤπερ λελογισμένη ἀποδοχή. Ὅσα δὲ ἐπηπορήσαμεν ἐκ τῶν τοῦ ἱεροῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκβαλλομένων, ταῦτα καὶ ἔτι μείζονα[7]) ἐνθάδε λεκτέον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάν-

---

1) Matth. XXI, 7.

2) Cod. Reg. (quem H. sequitur) tantum habet εἴπῃ. R. Cfr. Matth. XXI, 3. coll. pag. 312. not. 1. vers. 3.

3) τοῦ μεγέθους. Haec desunt in Cod. Bodlej., in quo mox legitur τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ θειότητος. R.

4) Cfr. Luc. XIX. 40. Knapp. ed. ut in nostro textu, ed. Lachm. σιωπήσουσι.

5) H. et R. in textu κράξουσιν, R. tamen in notis: „Cod. Bodlej. κεκράξονται."

6) H. et R. in textu ἐμπόδια — εἶναι, H. in notis: „Haec ita restituimus, cum Cod. Reg. haberet: ἐμπόδια λαμβάδοξαι ἂν εἶναι."

7) Cod. Bodlej. recte ἔτι μείζονα, Reg. (H. in textu) male ἐπί τι μείζονα. R. — H. ad marg.: „scribas ἔτι μείζονα, ἢ ἐπὶ τὰ μείζονα."

νην[1]) ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας· ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν, ὅτι „ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ.“ Πολλῷ δὲ ὡς εἰκὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγοραζόντων πλείων ἦν παρὰ τοὺς πωλοῦντας. Καὶ ἐπιστήσωμεν, εἰ μὴ τὸ πάντας ἐκβάλλεσθαι τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, παρὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νομιζομένου υἱοῦ τέκτονος[2]) εἶναι ἐτύγχανεν, εἰ μὴ ἄρα, ὡς κἀκεῖ ἐλέγομεν, θειοτέρᾳ δυνάμει τοὺς πάντας ὑπέτασσεν, χαλεπώτερα ὅσον ἐπὶ τοῖς λοιποῖς εὐαγγελισταῖς παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀκούσαντας. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης φησὶν αὐτοῖς εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· „μὴ ποιεῖτε[3]) τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου·“ οἱ δὲ λοιποὶ σπήλαιον[4]) λῃστῶν ἐλέγχονται πεποιηκότες τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, οὐ χωροῦντος τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς, ὥστε γενέσθαι σπήλαιον λῃστῶν, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ὑπὸ τῶν ἁμαρτανόντων φερόμενου, ὡς οἶκον ἐμπορίου αὐτὸν γενέσθαι. Οὐ μόνον[5]) δὲ τῆς προσευχῆς ὁ οἶκος, — πάντως οἶκος τοῦ πατρὸς ὢν —, ἀμεληθεὶς καὶ λῃστὰς παραδέξηται,[6]) οὐ γινόμενος αὐτῶν οἶκος, ἀλλὰ σπήλαιον, πρᾶγμα οὐχ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λογικῆς ἐντρεχείας γεγενημένον.

18. Τὸ μὲν οὖν ἰδεῖν, ὡς ἔχει ταῦτα,[7]) νοῦ ἀλη-

---

1) Ev. Joann. II, 15. — Matth. XXI, 12.

2) Matth. XIII, 55. Marc. VI, 3.

3) Ev. Joann. II, 16.

4) Matth. XXI, 13. Marc. XI, 17. Luc. XIX, 46.

5) Cod. Bodlejan. οὐ μόνον δὲ τῆς προσευχῆς ὁ οἶκος, πάντως κ. τ. λ., Reg. (quem H. sequitur) μόνον δὲ τῆς προσευχῆς οἶκος οὐ πάντως κ. τ. λ. R.

6) Cod. Bodlej. δεξέται (R. teste, non δέξεται, neq. δέξηται.) R.

7) Cod. Bodlej. ἰδεῖν ὡς ἔχει ταῦτα, Reg. (quem H. in textu sequitur) malo ἰδεῖν ἔχει ἢ ἔχει ταῦτα. R. — H. in notis: „ita Cod. Reg.; Perion. legisse videtur ἔχει

θοῦς τοῦ δοθέντος τοῖς λέγουσιν· „ἡμεῖς δὲ νοῦν [1]) Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν" μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς εἶναι πειθόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἀθόλωτον ἡμῶν ἐστι τὸ ἡγεμονικὸν, οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ, ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς τῆς καλῆς νύμφης Χριστοῦ ὀφθαλμοὺς, περὶ ὧν φησιν ὁ νυμφίος· „ὀφθαλμοί [2]) σου περιστεραί·" τάχα αἰνισσόμενος τὴν τῶν πνευματικῶν κατανοητικὴν δύναμιν, διὰ τὸ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστερὰν ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸν κύριον καὶ τὸν ἐν ἑκάστῳ κύριον· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἔχοντες οὐκ ἀποκνήσομεν, ψηλαφῶντες τοὺς εἰρημένους τῆς ζωῆς λόγους, πειραθῆναι [3]) λαβέσθαι αὐτῶν τῆς ἀποῤῥεούσης εἰς τὸν μετὰ πίστεως ἁψάμενον δυνάμεως. Ἰησοῦς τοίνυν ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἱεροσόλυμα καλουμένην ψυχὴν, ὀχούμενος τῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν λελυμένῃ ἀπὸ τῶν δεσμῶν ὄνῳ. Λέγω δὲ τοῖς ἀφελέσι τῆς παλαιᾶς διαθήκης γράμμασι, σαφηνιζομένοις [4]) ὑπὸ τῶν λυόντων αὐτὰ μαθητῶν δύο· τοῦ τε ἐπὶ τὴν [5]) θεραπείαν τῆς ψυχῆς ἀνάγοντος τὰ γεγραμμένα, καὶ ἐπ' αὐτὴν αὐτὰ ἀλληγοροῦντος, καὶ τοῦ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ ἀληθινὰ διὰ τῶν ἐν τῇ σκιᾷ κειμένων παριστάντος. Ὀχεῖται δὲ καὶ τῷ νέῳ πώλῳ, τῇ καινῇ διαθήκῃ· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ἔστιν εὑρεῖν τὸν καθαίροντα ἡμᾶς τῆς ἀληθείας λόγον, καὶ ἀπελαύνοντα

ἢ μὴ ἔχει ταῦτα, Ferrar. vero: ἰδεῖν πῶς ἔχει ταῦτα, vel aliquid simile."

[1]) I Cor. II, 16., ubi Lachm. κυρίου recepit pro Χριστοῦ. Knapp. ed. Χριστοῦ. vers. 12., ubi edd. N. T. εἰδῶμεν exhibent pro ἴδωμεν.

[2]) Cantic. Cantic. I, 15.

[3]) H. et R. πειραθῆναι, non πειρασθῆναι.

[4]) Cod. Reg. (H. in textu) male σαφηνιζομένης. R. — H. ad marg.: „scribas σαφηνιζομένοις."

[5]) H. et R. minus accurate τόν.

τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν ἡμῖν πάντας
γισμούς. Μόνος δὲ εἰς τὴν Ἱεροσόλυμα, ψυχὴν
ἔρχεται, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ὀλίγων τινῶν· πολλὰ γὰρ
προάγοντα τὸν τελειοῦντα ἡμᾶς λόγον θεοῦ δεῖ ἐν ἡ
γενέσθαι, καὶ ἕτερα πλεῖστα ὅσα τὰ ἑπόμενα αὐ
πάντα μέντοι γε αὐτὸν ὑμνοῦντα καὶ δοξάζοντα,
τὸν ἴδιον κόσμον καὶ περιβολὴν αὐτῷ ὑποτιθέντα,
αὐτοῦ τὰ ὀχήματα μὴ ἅπτηται γῆς, ἔχοντα τὸν οὐρα
θεν[1]) καταβεβηκότα ἐπαναπαυόμενον αὐτοῖς. Ἵνα
ἔτι μᾶλλον ἀνωτέρω τῆς γῆς τυγχάνωσιν οἱ ὀχοῦν
αὐτὸν παλαιοὶ καὶ καινοὶ λόγοι τῶν γραφῶν, ἐκκόπ
σθαι κλάδους δεῖ ἀπὸ τῶν δένδρων, ἵνα βαίνωσιν
τῶν εὐλόγως ἐκκειμένων. Δύνανται δὲ οἱ προάγον
καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ὄχλοι δηλοῦν καὶ τὰς ἀγγε
κὰς συνεργείας, τινὰς μὲν εὐτρεπιζούσας αὐτῷ τὴν ὁ
ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, δι' ὧν αὐταὶ[2]) κεκόσμηνται,
νῶν δὲ ἐπακολουθούντων τῇ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν παρουσ
περὶ ἧς πολλάκις εἰρηκότες νῦν εἰς τοῦτο μαρτυρ
οὐ χρῄζομεν. Καὶ τάχα οὐκ ἀλόγως ὄνῳ εἴκασα[3])
περιστάσας φωνὰς τὸν ἄγοντα αὐτὸν[4]) εἰς τὴν ψυ
λόγον· ἀχθοφόρον γὰρ τὸ ζῶον, πολὺ δὲ τὸ ἄχθος
φορτίον βαρὺ δηλοῦται ἀπὸ τῆς λέξεως, καὶ μάλιστα
παλαιοτέρας, ὡς δῆλον τῷ ἐφιστάντι τοῖς ὑπὸ Ἰουδαι
γινομένοις. Οὐχ οὕτως δὲ ὁ πῶλος ἀχθοφόρον, ὡ
ὄνος· εἰ γὰρ καὶ βαρὺ πᾶν τὸ τοῦ γράμματος φορτ

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) male οὐρανὸν ὅθεν. — H. ad marg.: „scrib. οὐρανόθεν." Idem in no „Cod. Reg. et Perion. οὐρανὸν ὅθεν, quod sensu ca Ferrar. legebat οὐρανόθεν, quod rectum est."

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) male αὐτόν. R. — H. marg.: „scribas αὐταὶ κεκόσμηνται."

[3]) Cod. Reg. (H. in textu) male εἴκασε. R. — ad marg.: „scribas εἴκασα."

[4]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) male αὐτούς. R

τορον καὶ κουφότατον τοῦ πνεύματος γε-
ιμένοις, ἀλλά γε ἔλαττον ἔχει βάρος τὸ και-
παρὰ τὸ πρεσβύτερον. Οἶδα δέ τινας τὴν
ιν ὄνον ἐξειληφότας τοὺς ἐκ περιτομῆς πι-
ολλῶν δεσμῶν ὑπὸ τῶν γνησίως τῷ λόγῳ
μεμαθητευμένων ἀπολυομένους, τὸν δὲ
ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀνέτους πρὶν παραδέξασθαι
ῦ λόγον, καὶ ἔξω παντὸς ἐπικειμένου ζυ-
ἀφηνιαστικὸν καὶ φιλήδονον γεγενημένους.
ρήκασι [1]) δὲ οὗτοι τοὺς προάγοντας [2]) καὶ
ας ὄχλους, οὐκ ἀπίθανόν ἐστιν ἐφαρμόσαι
οάγοντας Μωσεῖ καὶ τοῖς προφήταις, τοὺς
οῦντας τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις, οἵτινες ἅπαντ-
αι εἰς ποίαν Ἱεροσόλυμα, ὅσον κατὰ τοῦ-
ον ζητητέον, καὶ οἶκον τὸν [3]) ἔχοντα πω-
ἀγοράζοντας πολλοὺς ἐξελαυνομένους ὑπὸ
Θεοῦ. Καὶ τάχα ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εἰς
εται ὁ κύριος, ἡνιοχῶν τοὺς ἐκ περιτομῆς
ιστεύοντας, προαγόντων αὐτὸν καὶ ἀκολου-
ι προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ἢ τῶν διακο-
ῷ ἀγγέλων, [4]) — δύνανται γὰρ καὶ οὕτω
ὑπὸ τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων
έγεται [5]) νῦν ἣ εἶχε πρὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ

—

1 R. in textu εἰρήκασι, H. tamen pro cor-
Reg., quem sequitur, h. l. natura, ad marg.:
ισαν."

Reg. (quem H. sequitur) τοὺς προάγοντας
οῖς προφήταις κ. τ. λ., sicque multa omisit,
l. Bodlej. hic restituuntur. R.

οἶκον τόν. Haec desiderantur in Cod. Reg.
quitur). R.

Reg. (H. in textu) male ἀπ᾽ ἀγγέλων. R.
arg.: „scribas ἀγγέλων."

allo jure ad marg.: „ἴσως· ὡς λέγεται κ. τ.
m. in notis: „hic plane caecutiunt Perion.

υμων αλλοτριοι κατεσθιουσιν αυτην." Ουτοι
οἱ τὸν οὐράνιον τοῦ πατρὸς οἶκον, τὴν ἁγίαν
λὴμ, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μολύνοντες καὶ
λῃστῶν ποιήσαντες, οὐκ ἄλλων ἢ ἑαυτῶν, ἀργύρι
τες ἀδόκιμον καὶ διδόντες ὀβολοὺς καὶ κόλλ
προσιοῦσιν, εὐτελῆ καὶ εὐκαταφρόνητα νομίσμα
τοί εἰσιν οἱ λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ψυχῶν, ἐν
λαίειν [3]) αὐταῖς, τὰ τιμιώτερα, καὶ συλῶσι
τονα, ἵνα δῶσι τὰ μηδενὸς ἄξια. Πλὴν πορευ
μαθηταὶ εὑρίσκουσι τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ λύ
τὸ ἐπικείμενον κάλυμμα τῷ νόμῳ Ἰησοῦν οὐκ
Καὶ ὁ πῶλος δὲ μετ' αὐτῆς εὑρίσκεται, ἐπεὶ ἀ
πρὸ Ἰησοῦ [4]) ἦν ἀπολωλότα· λέγω δὲ οἱ ἐκ π
καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὕστερον πιστεύσαντες.
οὗτοι εὐθὺς πάλιν ἀποστέλλονται μετὰ τὸ ἐπικα
τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι, ο
δυνον εἰπεῖν, μυστικὸν γὰρ ἐχόμενον τῆς
ἁγίων εἰς ἀγγέλους μεταβολῆς, ἀποσταλησομέν
τὸν μετὰ τοῦτον αἰῶνα, παραπλησίως τοῖς εἰ
νίαν ἀποσταλησομένοις [5]) λειτουργικοῖς πνεύ

Ὠ δὲ ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος [1]) τὰ παλαιὰ καὶ τὰ
'η γράμματα, οἷς ὁ λόγος ὀχεῖται τοῦ θεοῦ, οὐ
χαλεπὸν ἔσται παραστῆσαι, πῶς ἀποστέλλονται
ου ἐν αὐτοῖς φανέντος, οὐ μένουσι μετὰ τὸ εἰς-
εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν λόγον ἐν τοῖς ἀποβεβληκόσι
τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας λογισμούς.
οἶμαι μὴ μάτην κώμην τε εἶναι τὸν τόπον τοῦ-
ου ἦν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ ὁ πῶλος, καὶ τοῦτο
ον· κώμη γὰρ ὡς πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ πάντα
ἡ πᾶσά ἐστι γῆ, ὅπου ἐστὶν ἡ δεδεμένη ὄνος [2]) καὶ
, καὶ ἡ κώμη αὐτάρκως χωρὶς προσθήκης ἑτέρου
ς καλουμένη. Ἀπὸ Βηθφαγῆ [3]) δὲ ὁ Ματθαῖος
ποστέλλεσθαι τοὺς παραληψομένους τὴν ὄνον καὶ
ον, ἥτις τόπος ἦν ἱερατικὸς, οἶκος σιαγόνων ἑρ-
μενος. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ δύναμιν εἰς τὰ παρὰ
θαίῳ λεκτέον, τοῦ ὁλοκλήρου καὶ παρὰ ταῦτα
τέρου λόγου εὐκαιρότερον, ὅταν εἰς τὸ κατὰ Ματ-
μῖν λέγειν δοθῇ, λεχθησομένου. Ὁ δὲ Μάρκος [4])
ἰουκᾶς πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πω ἀν-
ἐκάθισεν, εὑρῆσθαί φησι κατὰ τὴν πρόσταξιν
ίου ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν, ὅντινα λύσαντες ἤγα-
ὸς τὸν κύριον. Προστίθησι δὲ ὁ Μάρκος ὅτι
ὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν, ἔξω ἐπὶ τοῦ
υ· τίς δὲ ἔξω; Οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ ἦσαν ξέ-
ῶν διαθηκῶν καὶ ἀλλότριοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ
πὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ οὐχὶ ὑπὸ στέγην ἢ οἰκίαν
όμενοι, δεδεμένοι ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις, καὶ λυό-

Ed. Huet. εἰ δὲ ὄνος καὶ πῶλος κ. τ. λ.
H. ἡ δεδεμένη ὄνος, R. ἡ δεδεμένη ἡ ὄνος. Cfr.
ij. lin. 8.
H. et R. Βηθφαγῆ, non Βηθφαγῆς coll. pag. 325.
— Math. XXI, 1. 2.
Marc. XI, 2. 4. 7. Luc. XIX, 30. 32. 35.
Ephes. II, 12.

πώλῳ, ὡς ὁ Μάρκος[4]) φησίν, οἶμαι ὅτι οἱ
αὐτόν, ὡς Λουκᾶς[5]) ἀναγράφει, εἶπαν οἱ κ
πώλου πρὸς τοὺς μαθητάς· „τί λύετε τὸν
Κύριοι γὰρ οἱ ὑποτάξαντες καὶ δήσαντες τὸν
κότα, παράνομοι, οἵτινες οὐ δύνανται ἀντιβ
ἀληθῶς κυρίῳ ἀφέλκοντι τοῦ δεσμοῦ αὐτῶν τὸ
Ὅτι οὖν φασιν οἱ μαθηταί· „ὁ κύριος[6]) αὐτ
ἔχει·" μηδὲν δυνηθέντων τῶν πονηρῶν κυρίω
νεσθαι, ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν τὸν πῶλον
ἐπιῤῥίπτουσι τὸν ἴδιον κόσμον, ἵνα τοῖς ἐπ
τῶν μαθητῶν ἱματίοις ἐπικαθεσθεὶς ὁ κύριος
σηται. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν εἰρημένων παρὰ
θαίῳ οὐ πάνυ τι ἔσται ἀσαφῆ, τίνα τρόπον „ἐ
εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤ
βάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τ
ἤ· „ὡς ἤγγισεν,[8]) ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐ
καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν
λοῦντας." Ἐν οἷς μὲν γὰρ τῶν ἐχόντων[9]) τὸ

αὐτοῖς ἐκβάλλει πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· ἐν ἑτέροις δὲ μὴ σφόδρα πειθομένοις τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ μόνον τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τοῦ ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας. Τρίτοι δέ εἰσι παρὰ τούτους, ἐν οἷς ἤρξατο ἐκβάλλειν μόνους τοὺς πωλοῦντας, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγοράζοντας. Οἱ δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ πάντες ἅμα τοῖς προβάτοις καὶ τοῖς βουσὶ τῷ πλακέντι ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ[1] *ἐκβάλλονται. Ἐπίστησον δὲ ἐπιμελῶς, εἰ δυνατὸν ὡς τάς γε ἐναλλαγὰς τῶν γεγραμμένων καὶ τὰς διαφωνίας διαλύεσθαι παρὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς τρόπον, ἑκάστου τῶν Εὐαγγελιστῶν διαγράφοντος διαφόρους τοῦ λόγου ἐνεργείας, ἐν διαφόροις ἤθεσι ψυχῶν οὐ τὰ αὐτὰ, ἀλλά τινα παραπλήσια ἐπιτελούσας. Καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ διακοπὴ τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδων τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τῷ τὸ ἐν χερσὶν εὐαγγέλιον ἀναγράψαντι ἑτέρως παρὰ τοὺς τρεῖς, ὡς ἐξεθέμεθα τὰς λέξεις αὐτῶν, οὕτω μόνως σώζεσθαι δύναται· τοῖς παραπλησίοις πράγμασιν ἐπιπεσόντος τοῦ Ἰωάννου ἀντὶ τῶν κοπτομένων ἀπὸ τῶν δένδρων κλάδων, ἢ στιβάδων*[2]) *ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ στρωννυμένων ἐν τῇ ὁδῷ βαΐα*[3]) *τῶν φοινίκων εἰληφέναι, λέγοντος τὸν πολὺν ἐξεληλυθέναι εἰς τὴν ἑορτὴν ὄχλον, καὶ ἐξεληλυθέναι εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ κεκραγότα· „εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·“ καί· „ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.“ Πλὴν οὗτος ὑπ' αὐτοῦ φησι τοῦ Ἰησοῦ εὑρίσκεσθαι τὸ ὀνάριον,*[4]) *ἐφ' ὃ καθέζεται ὁ Χριστὸς, πλέον τι περὶ τούτου*[5]) *προπικώτερον δηλουμένου ὀνα-*

---

[1]) Ev. Joann. II, 15.

[2]) H. et R. h. l. *στιβάδων*, non *στοιβάδων*. (Cfr. pag. 314. not. 1.)

[3]) *βαΐα*. Cfr. Ev. Joann. XII, 12. 13. coll. pag. 316. lin. 4. et Hesych. Lexic. ed. Alberti sub voc. *βαΐς* et *βαΐων* pag. 678. not. 5. et 6.

[4]) Ev. *Joann. XII, 14.*

[5]) *Cod. Bodl. τούτου, Reg.* (quem. H. sequit.) τοῦτο. R.

ρίου παριστὰς, μείζονα εὐεργεσίαν χωρήσαντος τὴν „οὐκ[1]) ἀπὸ ἀνθρώπων, οὐδὲ δι ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Οὐδὲ Ἰωάννης[2]) δὲ αὐτολεξεὶ τὸ προφητικὸν ἐξέθετο, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τό· „μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται καθήμενος,“ ἀντὶ τοῦ· „„ἐπιβεβηκὼς““[3]) „ἐπὶ πῶλον ὄνου,“ καὶ[4]) „„ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.““ Τὸ δέ· „μὴ φοβοῦ, θύγατερ[5]) Σιών·“ οὐδ' ὅλως εἴρηται. Πλὴν ἴδωμεν ὑπὸ πάντων ἐκτεθέντος τοῦ προφητικοῦ λόγου, εἰ μὴ χαίρειν σφόδρα θυγατέρα Σιὼν ἀναγκαῖον, τὴν δὲ κρείττονα ταύτης θυγατέρα Ἱερουσαλὴμ, οὐ μόνον χαίρειν σφόδρα, ἀλλὰ καὶ κηρύσσειν δεῖ τοῦ βασιλέως αὐτῆς ἐρχομένου τοῦ δικαίου καὶ σώζοντος καὶ πράου, διὰ τοῦ ἐπιβεβηκέναι τῷ ὑποζυγίῳ καὶ τῷ νέῳ πώλῳ. Πᾶς γοῦν ὁ δεξάμενος αὐτὸν οὐκέτι φοβηθήσεται τοὺς τῶν ἑτεροδόξων ὡπλισμένους τοῖς πιθανοῖς λόγοις, ἅρματα Ἐφραὶμ[6]) λεγόμενα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐξολοθρευόμενα, οὐδὲ τὸν ψευδῆ ἵππον[7]) εἰς σωτηρίαν, θηλυμανῆ ἐπιθυμίαν τοῖς αἰσθητοῖς οἰκειουμένην,[8]) καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἰκεῖν θελόντων καὶ τῷ[9]) ὑγιεῖ λόγῳ

---

[1]) Galat. I, 1., ubi δι' ἀνθρώπου exstat.

[2]) Ev. Joann. XII, 15. coll. Zachar. IX, 9.

[3]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) μεταβεβηκώς. R.

[4]) In ed. Huetii καί desideratur. — Equidem pro καί legere malim ἀντὶ (τοῦ), aut „καθήμενος ἐπὶ πῶλον νέον“ ἀντὶ τοῦ· „ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγ. κ. πῶλ. νέον.“

[5]) Ed. Huet. h. l. ἡ θυγάτηρ, R. ἡ θυγάτερ (non θύγατερ aut ἡ θυγάτηρ). Cfr. p. huj. l. 5. p. 316. l. 9.

[6]) Zachar. IX, 10.

[7]) Psalm. XXXIII, 17. (XXXII.).

[8]) H. et R. οἰκειωμένην.

[9]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) τῷ ὑγιεῖ λόγῳ προσέχειν βλάπτοντα, Cod. Reg. (H. in textu) τὸν ὑγιῆ λόγον προσέχειν βλέποντα. R. — H. in notis: „Sic videtur legisse Ferrarius: Πᾶς γοῦν — ἐξολοθρευόμενα, καὶ πολλοὺς τῶν — βλάπτοντα, οὐδὲ τὸν ψευδῆ — οἰκειωμένην.“

προσέχειν βλάπτοντα. Ἔστι δὲ χαίρειν ἄξιον ἐπὶ τῷ ἐξολοθρεύεσθαι [1]) ὑπὸ τοῦ ὀχουμένου τῷ ὑποζυγίῳ καὶ τῷ νέῳ πώλῳ πᾶν τόξον πολεμικὸν, οὐκέτι τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ κατισχυόντων τοῦ παραδεξαμένου τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἱερόν· ἔσται δὲ καὶ πλῆθος μετὰ εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίᾳ, ἄρχοντος τῶν ὑδάτων, ἵνα συντρίψῃ [2]) τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ πατήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, φθάνοντες ἕως τῶν διεκβολῶν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ποταμῶν. Ὁ μέντοι γε Μάρκος περὶ τοῦ πώλου [3]) γράφων φησὶν [4]) εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· „ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὔπω ἀνθρώπων ἐκάθισε“ δοκεῖ μοι αἰνίττεσθαι τὸ μηδέπω ποτὲ λόγῳ ὑποτεταχέναι ἑαυτοὺς πρὸ τῆς Ἰησοῦ [5]) ἐν αὐτοῖς ἐπιδημίας τοὺς ὕστερον πεπιστευκότας. Τάχα γὰρ ἀνθρώπων μὲν οὐδείς πω καθίσας ἐπὶ τὸν πῶλον ἦν, θηρίων δὲ ἢ τῶν ἀλλοτρίων τοῦ λόγου δυνάμεών τινες ἐκεκάθισαν, ἐπεὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ ἐπὶ ὄνων φέρεσθαι καὶ καμήλων λέγεται διὰ τούτων· „ἐν τῇ θλίψει [6]) καὶ τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος, ἐκεῖθεν καὶ ἔκγονα [7])

---

[1]) Zachar. IX, 9. 10.

[2]) Psalm. LXXIV, 13. (LXXIII.).

[3]) H. et R. min. accur. περὶ τῆς ὄνου. Cfr. Marc. XI, 2.

[4]) φησίν. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), exstat in Bodlejano. R. — In sqq. H. et R. ὑποτεταχέναι.

[5]) Ἰησοῦ. Desideratur in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejano. R.

[6]) Jes. XXX, 6., ubi σκύμνος λέοντος pro σκύμνος; ἐκεῖθεν καὶ ἀσπίδες καὶ ἔκγονα κ. τ. λ. pro ἐκεῖθεν καὶ ἔκγονα κ. τ. λ. et τὸν πλοῦτον αὐτῶν pro τὸν πλοῦτον αὐτῶν LXX. interpretes exhibent.

[7]) H. in observationibus: „corruptissimus est hoc loco Cod. Reg.: ἔκγο ἀσπίδων πετόμενα ὧν (?), quae solide sequi conatus est Perionius.“ Cfr. Jes. l. l.

ἀσπίδων πετομένων, οἳ ἔφερον ἐπὶ ὄνων καὶ καμήλ τὸν πλοῦτον αὐτῶν." Πυστέον δὲ πάλιν τῶν ψιλῇ λέξει προσεχόντων, εἰ μὴ κατ' αὐτοὺς ματαίως ἂν δό γεγράφθαι τό· „ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὔπω ἀνθρώπων ἐ θισε." Τίς γὰρ παρὰ ἄνθρωπον καθέζεται ἐπὶ πῶλ Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα.

19. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος, ὅς φησί τ εἰς[1]) Ἱεροσόλυμα ἄνοδον σημαίνειν[2]) τὴν ἀπὸ τ ὑλικῶν εἰς τὸν ψυχικὸν τόπον, τυγχάνοντα εἰκόνα τ Ἱερουσαλήμ, ἀνάβασιν τοῦ κυρίου. Τὸ δέ· „εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ," καὶ οὐχὶ τῷ ναῷ[4]) οἴεται εἰρῆσθαι, ὑπ

---

[1]) Deest εἰς in Cod. Reg. (nec non in textu ed. I R. — H. ad marg.: „scribas εἰς Ἱεροσόλυμα κ. τ. λ."

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) male σημαίνει. R. H. ad marg.: „scribas σημαίνειν."

[3]) Ev. Joann. II, 14.

[4]) τῷ ναῷ. H. et R. pro τῷ ναῷ exhibent τ ἄνω. Item Ferrar. vertendo „non dictum fuisse exi mans de locis supernis" legit. — Equidem, quum lec τῶν ἄνω neque grammatice probari possit, neque co textae orationi ullo modo respondeat, simplicissimam l ctionem eandemque ex omni parte probatam, τῷ να in textum recepi, propositam illam a Neandro in libr Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostisch Systeme. Hunc autem in modum Neander libri lau pag. 219. et 220. not. 22. disputat: Ich habe diese Ste nach einer unbezweifelt nothwendigen Verbesserung e klärt (cfr. ejusd. libri pag. 147., ubi praeter alia li 15—18. haec leguntur: Heracleon bekämpft ausdrückli den Wahn, dass etwa bloss die ψυχικοί, nicht auch d πνευματικοί der Erlösung und Läuterung bedürftig w ren), sie ist von dem Uebersetzer ganz missverstande worden. Abgesehen davon, dass es heissen müsste τοῖ was für ein Gegensatz zwischen τὸ ἱερόν und τὰ ἄνω Heracleon hätte ganz unsinnig sein müssen, um so etw zu sagen; aber ohne Zweifel hatte der ursprüngliche T

τοῦ μὴ τὴν κλῆσιν μόνην νοηθῆναι τὴν χωρὶς πνεύματος βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· ἡγεῖται γὰρ τὰ μὲν ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι τὸ ἱερὸν, εἰς ἃ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσίει, ἔνθα οἴομαι αὐτὸν λέγειν τοὺς πνευματικοὺς χωρεῖν· τὰ δὲ τοῦ προνάου, ὅπου καὶ οἱ Λευῖται, σύμβολον εἶναι τῶν ἔξω τοῦ πληρώματος ψυχικῶν εὑρισκομένων ἐν σωτηρίᾳ. Πρὸς τούτοις τοὺς εὑρισκομένους ἐν τῷ ἱερῷ, πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς καθημένους κερματιστὰς ἐξεδέξατο λέγεσθαι ἀντὶ τῶν μηδὲν χάριτι διδόντων, ἀλλ' ἐμπορίαν καὶ κέρδος τὴν τῶν ξένων εἰς τὸ ἱερὸν εἴσοδον νομιζόντων, τοῦ ἰδίου κέρδους καὶ φιλαργυρίας ἕνεκεν τὰς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ θυσίας χορηγούντων. Καὶ τὸ φραγέλλιον δὲ πεποιῆσθαι ἐκ σχοινίων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ παρ' ἄλλου λαβόντος ἰδιοτρόπως ἀπαγγέλλει, λέγων τὸ φραγέλλιον εἰκόνα τυγχάνειν [1]) τῆς δυνάμεως καὶ [2]) ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκφυσῶντος τοὺς χείρονας, καί φησι τὸ φραγέλλιον καὶ τὸ λίνον καὶ τὴν σινδόνα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰκόνα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας εἶναι τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἔπειτα ἑαυτῷ προσείληφε τὸ μὴ γεγραμμένον, ὡς ἄρα εἰς ξύλον ἐδέδετο [3]) τὸ φραγέλλιον, ὅπερ ξύλον τύπον ἐκλαβὼν εἶναι

τῷ ναῷ. Er will nemlich einen Grund angeben, warum hier nicht das Wort ναός, sondern ἱερόν vom Tempel gebraucht worden; das Wort ἱερόν setzt er gleichbedeutend, wie er selbst erklärt, mit dem ἅγια τῶν ἁγίων, ναός, soviel als das übrige Tempelgebäude, τὰ τοῦ προνάου. Es ist also gesagt, dass Christus in das ἱερόν kam, das heisst auch zu den πνευματικοῖς, anzuzeigen, dass auch diese der Erlösung bedürftig seien. — In sqq. H. et R. εἰσίει.

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) male τυγχάνει. R. — H. ad marg.: „scribas τυγχάνειν."

[2]) Desideratur καί in ed. Huetii.

[3]) ἐδέδετο τὸ φραγέλλιον, ὅπερ ξύλον. Haec in *Cod. Reg. (quem H. sequitur)* desiderantur, sed restitu-

τοῦ σταυροῦ φησι· τούτῳ τῷ ξύλῳ ἀνηλῶσθαι καὶ ἀ
νίσθαι τοὺς κυβευτὰς, ἐμπόρους καὶ πᾶσαν τὴν κα
Καὶ οὐκ οἶδ᾽ ὅπως φλυαρῶν φησιν ἐκ δύο τούτων :
γμάτων φραγέλλιον κατασκευάζεσθαι, ζητῶν τὸ ὑπ
Ἰησοῦ γενόμενον· οὐ γὰρ ἐκ δέρματος, φησὶ, νε
ἐποίησεν αὐτὸ, ἵνα τὴν ἐκκλησίαν κατασκευάσῃ ο
λῃστῶν καὶ ἐμπόρων σπήλαιον, ἀλλὰ οἶκον τοῦ π
αὐτοῦ. Λεκτέον δὲ τὸ ἀναγκαιότατον περὶ τῆς θ
τος καὶ ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰ
ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν οἶκον τοῦ ἰδίου πατρός φ
εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τοῦτο δὲ τὸ ἱερὸν εἰς δόξαν τοῦ κτι
τος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γέγονε, πῶς οὐκ ἄντι
διδασκόμεθα μὴ ἑτέρου τινὸς νομίζειν υἱὸν εἶναι
τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν [1]) υἱὸν τοῦ Θ
Εἰς τοῦτον [2]) οὖν τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ, ὡς
τυγχάνοντα τῆς προσευχῆς, καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ
στολοι, — ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν εὕρομεν —
τοῦ ἀγγέλου κελεύονται πορευθέντες [3]) στῆναι καὶ
τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. Ἀλ
διὰ τῆς ὡραίας [4]) πύλης ἐκεῖσε προσεύξασθαι,
οἶκον προσευχῆς, προσέρχονται οὐκ ἂν τοῦτο π
τες, εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ᾔδεσαν Θεῷ τῷ ὑπὸ τῶν
ζόντων [5]) τὸν ναὸν ἐκεῖνον [6]) προσκυνουμένῳ.
καὶ λέγουσιν οἱ πειθαρχοῦντες Θεῷ μᾶλλον

---

untur e Cod. Bodlejano. Observari velim ii
Mss. nostris ubique legi φραγγέλιον, non φ
R. — Ed. Huetii constanter φραγγέλιον exhi

[1]) In ed. Huetii deest τόν.

[2]) Cod. Bodlej. habet τοῦτον, Reg. (
quitur) τόν. R.

[3]) Act. V. 20.

[4]) Act. III, 1. 2.

[5]) H. et R. ἐκθιαζόντων, non ἐκθεια

[6]) Cod. Bodlej. ἐκεῖνον, Reg. (que
male ἐκείνου. R.

ποις, Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι· „ὁ Θεὸς[1]) τῶν πατρῶν ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου·“ οὐ γὰρ ὑπ᾽ ἄλλου ἴσασιν ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον Ἰησοῦν Θεοῦ, ἢ τούτων πατέρων, ὃν καὶ ὁ Χριστὸς δοξάζων Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ[2]) καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ φησιν εἶναι, οὐκ ὄντων νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Πῶς δὲ καὶ οἱ μαθηταί, εἰ μὴ[3]) τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Θεῷ τοῦ Χριστοῦ ὁ οἶκος ἦν, ἐμέμνηντο ἂν τοῦ ἐν ξῇ ψαλμῷ[4]) εἰρημένου·[5]) „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με;“ οὕτω γὰρ κεῖται ἐν τῷ προφήτῃ, καὶ οὐχί „κατέφαγέ με.“[6]) Ζηλοῖ δὲ μάλιστα ὁ Χριστὸς τὸν ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν οἶκον τοῦ Θεοῦ, μὴ βουλόμενος αὐτὸν εἶναι οἶκον ἐμπορίου, μηδὲ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς λῃστῶν σπήλαιον, ἅτε Θεοῦ ζηλωτοῦ υἱὸς ὤν, ἐὰν εὐγνωμονέστερον ἀκούωμεν τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν γραφῶν φωνῶν, κατὰ μεταφορὰν εἰρημένων ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων εἰς παράστασιν τοῦ μηδὲν ἀλλότριον βούλεσθαι τὸν Θεὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῦ βουλήματος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ πάντων μὲν ἀνθρώπων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν τὰ τῆς θειοτάτης πίστεως[7]) παραδέξασθαι θελόντων. Πλὴν τὸν ξῇ ψαλ-

---

[1]) Act. V, 29. 30., ubi τῶν πατέρων legitur.

[2]) Matth. XXII, 32. Marc. XII, 26. 27. Luc. XX, 37. 38.

[3]) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) omittitur εἰ μή. R. — H. ad marg.: „scribas εἰ μή κ. τ. λ.“

[4]) Psalm. LXIX, 9. (LXVIII, 10.)

[5]) εἰρημένου. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequitur), sed restituitur e Bodlejano. R.

[6]) κατέφαγέ με. Sic recte Cod. Bodlej., perperam vero Reg. (quem H. in textu sequitur) καταφάγεταί με. Ferrar. legebat καταφαγεῖταί με. R. — H. ad marg.: „ἴσως καταφαγεῖταί με.“ — LXX. interpretes κατέφαγέ με.

[7]) *Cod. Bodlej. optime* τῶν τὰ τῆς θειοτάτης πίστεως, *Reg. (H. in textu)* τῶν θειοτάτης πίστεως. R. —

μόν,[1]) ἔχοντα τό· „ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κα
με·“ καὶ μετ' ὀλίγα· „ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μ
καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος·“
ἐν τοῖς εὐαγγελίοις[2]) ἀναγεγραμμένα, ἰστέοι
ὥπου λέγεσθαι τοῦ Χριστοῦ, οὐδεμίαν ἐμφα
λέγοντος προσώπου μεταβολήν. Σφόδρα δὲ
ῥήτως ὁ Ἡρακλέων οἴεται τό· „ὁ ζῆλος τοῦ
καταφάγεταί με“ ἐκ προσώπου τῶν ἐκβλη
ἀναλωθέντων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δυνάμεων λέ
δυνάμενος τὸν εἱρμὸν τῆς ἐν τῷ ψαλμῷ
τηρῆσαι. Νοουμένων γὰρ ἐκ[3]) προσώπου τ
θέντων καὶ ἀναλωθέντων δυνάμεων λέγεσθα
θόν ἐστι[4]) κατ' αὐτὸν καὶ τό· „ἔδωκαν εἰς
μου χολήν“ καὶ ἀπ' ἐκείνων[5]) λέγεσθαι ἐν
ἀναγεγραμμένον ψαλμῷ· ἀλλ', ὡς εἰκός, ἐτάρ
τό· „καταφάγεταί με“ ὡς μὴ δυνάμενον ὑπ
ἀπαγγέλλεσθαι οὐ χωροῦντα[6]) τὸ ἔθος τῶν
παθῶν περὶ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ λόγων.

Huet. ad marg.: „scribendum τῶν τὰ θειοτάτ
ἤ· τῶν θειοτάτην πίστιν.“

[1]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime: τὸ
μόν, Cod. Reg. (H. in textu) perperam τῶν ξ
R. — Cfr. Psalm. LXIX, 9. 21. (LXVIII, 10.

[2]) Ev. Joann. II, 17. XIX, 28. 30.

[3]) Νοουμένων γὰρ ἐκ προσώπου κ. τ.
bet Cod. Bodlej., male vero Reg. (quem H. se
ούμενον ἐκ προσώπου κ. τ. λ. R.

[4]) Huet. ἀκόλουθον δέ ἐστι, ita quider
non tam antecedentibus, (quippe qui non νοου
ἐκ, sed νοούμενον ἐκ κ. τ. λ. scripserat) qua
tibus arctius ab ipso annectantur.

[5]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἐπ' ἐκει
Cfr. Psalm. LXIX, 21. (LXVIII, 22.)

[6]) οὐ χωροῦντα. R. in textu: οὐχ ὁρῶν
tis: „Cod. Bodlej. οὐχ ὁρῶντα, Reg. (quem

20. „Ἀπεκρίθησαν [1]) οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ· τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ Οἱ σωματικοὶ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς φίλοι δοκοῦσί μοι νῦν δὴ διὰ [2]) τῶν Ἰουδαίων δηλοῦσθαι, οἵτινες ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπελαυνομένοις, ποιοῦσιν οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς, ἀγανακτοῦντες πράγμασιν [3]) ὑπ᾽ αὐτοῦ περιεπομένοις ἀπαιτοῦσι σημεῖον, καθὸ σημεῖον πρεπόντως φανήσεται ὁ λόγος, ὃν μὴ παραδέχονται ἐκεῖνοι, ταῦτα

οὐ χωροῦντα.“ — Equidem οὐ χωροῦντα in textum recepi, aliis iisdemque plurimis locis huic magis hoc nexu et sensu quam alteri lectioni suffragantibus.

[1]) Ev. Joann. II, 18. 19.

[2]) νῦν δὴ διὰ τῶν κ. τ. λ. H. et R. in textu: νῦν δὴ τῶν κ. τ. λ., H. tamen ad marg., R. in notis: „forte scribendum νῦν διὰ τῶν Ἰουδαίων.“ — Equidem, quo gravius pondus, quod inest e consilio Orig. his verbis, evadat, διὰ τῶν Ἰουδαίων in textum recepi, simulque δή Ferrario assentiente. Neque enim injuria dixerim, similitudinem, quae intercedit inter δή et διά, pro fonte habendam esse lectionis depravatae.

[3]) πράγμασιν ὑπ᾽ αὐτοῦ περιεπομένοις. H. et R. in textu πράγμασιν ὑπ᾽ αὐτῶν περιεπομένοις, signis distinctionis inde a verbo οἵτινες hunc in modum positis: οἵτινες — ἀπελαυνομένοις, ποιοῦσιν — πατρὸς ἀγανακτοῦντες, πράγμασιν ὑπ᾽ αὐτῶν περιεπομένοις, ἀπαιτοῦσι σημεῖον κ. τ. λ. Huet. (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „Ferrarius legisse videtur πράγμασιν ὑπ᾽ αὐτοῦ περιεπομένοις. Malim πράγμασιν ὑπ᾽ αὐτῶν μὴ περιεπομένοις.“ — Equidem, quum ὑπ᾽ αὐτῶν minime stare possit, distinctionis signis paululum mutatis Ferrarii lectionem in textum recepi, lectionem simplicem eandemque, *nisi contorte* explicare velis locum, *unice profecto veram.*

ποιῶν. Συνάπτων δὲ ὁ Σωτὴρ ὡς ἕνα[1]) τῷ περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ ἰδίου σώματος λόγον, ἀποκρίνεται πρὸς τό· „τί σημεῖον δεικνύεις, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;“ τό· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.“ Εἰ γὰρ καὶ μυρία ὅσα σημεῖα ἄλλα δεικνύναι οἷόστε ἦν, ἀλλ' οὔτι γε[2]) πρὸς τό· „ὅτι

---

[1]) H. in textu: ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τοῦ περὶ τοῦ — λόγον, ad marg.: „pro τοῦ περὶ τοῦ ἰδίου κ. τ. λ. scribas τῷ περὶ τοῦ κ. τ. λ.“ R. in textu ὡς ἕνα τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ κ. τ. λ., in animadversionibus: „Cod. Bodlej. ὡς ἕνα τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ κ. τ. λ. Regius ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τοῦ κ. τ. λ. Scribendum forte: ὡς ἕνα τὸν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῷ περὶ τοῦ κ. τ. λ.“ — Equidem, quum non a scribendi genere, quo Orig. utitur, abhorreret, ὡς ἕνα τὸν — ἐκείνου τὸν — λόγον libenter probaturus, aut respectu habito loc. pag. 348. lin. 17. obvii ὡς ἕνα τὸν — ἐκείνου τῷ — λόγον, justis tamen, ut videtur, de causis ὡς ἕνα τῷ — ἐκείνου τὸν — λόγον in textum recepi, tum quia, ratione habita l. l., dispar ex parte utriusque loci est ratio (cfr. positio verborum, voc. λόγον potissimum), tum quia facile fieri potuit, ut τῷ in τῶν (ut habet Cod. Bodlej.) abiret. Cfr pag. 348. not. 5.

[2]) Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) perperam habet: ἀλλ' οὔτι σε πρὸς τό· „ὅτι ταῦτα ποιεῖς·“ τὰ κατὰ τὸν ναόν κ. τ. λ., sicque nonnulla omisit, quae nos e Codd. Bodlejano et Barberino restituimus. R. — H. in notis: „Luxata haec sunt, nos ab ulcere unguem abstinuimus; unum tamen affirmaverim, loci sensum non cepisse Ferrar., qui talis est: „ „quamvis sexcenta alia signa ostendere poterat Christus, attamen ad illud: quia haec facis? ea quae ad templum pertinebant convenienter respondit pro aliis signis, quae templum minime spectabant.“ “ Inde liquet, negandi particulam, quam admisit Perionius, sententiam labefactare. Non absurde igitur

ταῦτα ποιεῖς;" ἕτερόν τι, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν ναὸν πρεπόντως ἀντὶ τῶν ἑτέρων παρὰ τὸν[1]) ναὸν σημείων ἀπεκρίνατο. Ἀμφότερα μέντοι γε, τό τε[2]) ἱερὸν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τύπος μοι εἶναι φαίνεται τῆς ἐκκλησίας, τὸ ἐκ λίθων ζώντων[3]) οἰκοδομεῖσθαι αὐτὴν, οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἅγιον γινομένην, ἐποικοδομουμένην[4]) ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ, χρηματίζουσαν ναόν. Διὰ δὲ τοῦ· „ὑμεῖς δέ ἐστε[5]) σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους·" κἂν λύεσθαι δὲ ἡ τῶν λίθων τοῦ ναοῦ ἁρμονία δοκῇ καὶ διασκορπίζεσθαι,[6]) ὡς ἐν κά ψαλμῷ γέγραπται, πάντα τὰ ὀστᾶ[7]) τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐν διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν ἐπιβουλῶν, ἀπὸ τῶν προσπολεμούντων τῇ ἑνότητι τοῦ ναοῦ ἐν διωγμοῖς ἐγερθήσεται ὁ ναὸς, καὶ ἀναστήσεται τὸ σῶμα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν[8]) ἐν αὐτῷ κακίας ἡμέραν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῆς συντελείας· τρίτη γὰρ ἐν τῷ καινῷ οὐρανῷ καὶ καινῇ γῇ ἐνστήσεται, ὅτε τὰ ὀστᾶ[9]) ταῦτα, πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἐν τῇ μεγάλῃ κυριακῇ ἐγερθήσεται, τοῦ θανάτου νενικημένου,

---

pro ἀλλ' οὔτι σε, quae totam periodum conturbant, legas: ἀλλὰ μέντοι γε, vel quid simile." Hactenus Huet. Cujus quidem verba quam parum habeant h. l. auctoritatis, ex corrupta loci, prout exstat in ipsius ed., natura facillimum est dijudicatu.

1) Huet. minus accurate παρὰ τῶν ναόν κ. τ. λ.

2) Ed. Huet. min. accurate τότε.

3) I Petr. II, 5.

4) Ephes. II, 20. 21.

5) I Cor. XII, 27.

6) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.)

7) H. ὀστᾶ, R. h. l. ὀστά, in seqq. tamen eod. cap. obvius ὀστᾶ.

8) II Petr. III, 3. 10. 13.

9) Ezech. XXXVII, 11.

ὥστε καὶ τὴν γενομένην ἀνάστασιν τοῦ Χριστ
τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθους περιέχειν μυστή
ἀναστάσεως τοῦ παντὸς Χριστοῦ σώματος. Ὡ
ἐκεῖνο τὸ αἰσθητὸν τοῦ Ἰησοῦ σῶμα Χριστῷ[1])
ρωται καὶ τέθαπται καὶ μετὰ τοῦτο ἐγήγερται
τὸ ὅλον τῶν ἁγίων Χριστοῦ σῶμα συνεσταύρωι
νῦν οὐκέτι ζῇ· ἕκαστος γὰρ τούτων[2]) ὡς Πα
οὐδενὶ ἄλλῳ καυχᾶται[3]) ἢ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ
ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, δι' οὗ αὐτὸς κόσμῳ ἐστ
καὶ κόσμος αὐτῷ. Οὐ μόνον οὖν Χριστῷ συνε
ται καὶ κόσμῳ ἐσταύρωται, ἀλλὰ καὶ Χριστῷ συ
ται· „συνετάφημεν[4]) γάρ, φησί, τῷ Χριστῷ"
λος. Καὶ ὡσπερεὶ ἔν τινι ἀῤῥαβῶνι ἀναστάσεω
μενος λέγει τό· „συνανέστημεν αὐτῷ·" ἐπεὶ ἐν
τητι ζωῆς τινι περιπατεῖ, ὡς κατὰ τὴν ἐλπιζομέ
καρίαν καὶ τελείαν ἀνάστασιν μηδέπω ἀναστάς
οὖν νῦν μὲν ἐσταύρωται, μετὰ δὲ ταῦτα θάπτετα
θάπτεται καὶ ἀρθεὶς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ποτὲ δ
νῦν τέθαπται, ἀναστήσεται. Μέγα δέ ἐστι τὸ
στάσεως καὶ δυσθεώρητον τοῖς πολλοῖς ἡμῶν μυ
ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς λέγεται τῶν γραφῶν
οὐχ ἧττον καὶ ἐν τῷ Ἐζεκιὴλ διὰ τούτων ἀπαγγ
„καὶ ἐγένετο[5]) ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου, καὶ ἐξήγαγ
πνεύματι κυρίου,[6]) καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ τοῦ

---

[1]) Deest Χριστῷ in Cod. Reg. (nec non in ed
sed exstat in Cod. Bodlejano. R.

[2]) H. et R. in textu τῶν, H. tamen ad marg
notis: „scribendum τούτων."

[3]) Galat. VI, 14.

[4]) Rom. VI, 4., quo loco verba συνανέστημ
in edd. N. T. non reperiuntur. Cfr. infra pag.
& 7. a fine et not. 4.

[5]) Ezech. XXXVII, 1—4.

[6]) LXX. interpretes l. l. vers. 1. ἐν πνεύμ
ριος exhibent.

καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστῶν ἀνθρωπίνων. Καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κύκλοθεν κύκλῳ, καὶ ἰδοὺ, πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ,[1]) ξηρὰ σφόδρα. Καὶ εἶπε πρός μέ· υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστᾶ ταῦτα; Καὶ εἶπα· Κύριε, Κύριε, σὺ ἐπίστῃ ταῦτα. Καὶ εἶπε πρός μέ· προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα, καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· τὰ ὀστᾶ ξηρὰ,[2]) ἀκούσατε λόγον κυρίου·" καὶ μετ' ὀλίγα· „καὶ ἐλάλησε[3]) κύριος πρὸς μὲ, λέγων· υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὀστᾶ ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἐστι. Καὶ αὐτοὶ λέγουσι· ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστᾶ ἡμῶν, ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν." Ποίοις[4]) γὰρ ὀστοῖς λέγεται· „ἀκούσατε λόγον κυρίου·" ὡς αἰσθανομένοις λόγου κυρίου, ἅτε οὖσιν ἐν οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ τῷ Χριστοῦ σώματι, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ κύριος· „διεσκορπίσθη[5]) πάντα τὰ ὀστᾶ μου·" τῶν σωματικῶν ὀστέων αὐτοῦ μὴ διασκεδασθέντων, ἀλλὰ μηδὲ συντριβέντος τινὸς ἐξ αὐτῶν; Ὅτε δὲ γίνεται αὐτὴ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελειοτέρου Χριστοῦ σώματος, τότε τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τὰ νῦν, ὡς πρὸς τὸ μέλλον, ξηρὰ ὀστᾶ συναχθήσεται, ὀστοῦν πρὸς ὀστοῦν,[6]) καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν, οὐδενὸς τῶν ἐστερημένων ἁρμονίας καταντήσοντος εἰς τέλειον ἄνδρα, εἰς τὸ μέτρον[7]) τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Καί τοτε πολλὰ μέλη[8]) τὸ ἓν ἔσται σῶμα, πάντων τοῦ σώ-

---

[1]) Desunt verba καὶ ἰδού (cfr. vers. 2. l. l.) in vers. LXX. interpretum.

[2]) LXX. interpretes l. l. vers. 4. τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρά.

[3]) Ezech. XXXVII, 11.

[4]) Cod. Bodlej. ποίοις, Reg. οἵοις. R. — H. in textu ὅσοις (non οἵοις aut οἷοις, in meo saltem exemplari), ad marg.: „scribas ποίοις."

[5]) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.)

[6]) Ezech. XXXVII, 7.

[7]) Ephes. IV, 13.

[8]) I Cor. XII, 12 et seqq.

τὸ σῶμα, καί τοτε μᾶλλον τοῦ νῦν τῷ ὑστερ
ρισσοτέραν[1]) διδοὺς τιμὴν, ἵνα μηδαμῶς ῇ
τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ[2]) ἀλλήλων
τὰ μέλη, καὶ εἴ τινα εὐπάθειαν ἔχει μέλος,
θήσῃ πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται, συγχαίρῃ

21. Ταῦτά μοι οὐκ ἀλλοτρίως τοῦ ἱεροῦ
ἀπ' αὐτοῦ ἐξελαυνομένων,[3]) περὶ οὗ λέγει ὁ
ζῆλος[4]) τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με·" εἴρ
τε αἰτούντων σημεῖον Ἰουδαίων αὐτοῖς δειχθ
τῆς τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεως, συ
τὸν τοῦ ναοῦ λόγον τῷ[5]) τοῦ ἰδίου σώματος
σκοντος· „λύσατε[6]) τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ
ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν." Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ
τος σώματος Χριστοῦ, δεῖ ἀπελαύνεσθαι ταῦτ
ἄλογα καὶ ἐμπορικὰ, ἵνα μηκέτι οἶκος ἐμπορί
τοῦτον τὸν ναὸν λυθῆναι δεῖ ὑπὸ τῶν ἐπιβου

---

[1]) I Cor. XII, 24. et seqq.

[2]) Cod. Bodlej. ὑπέρ, Reg. (quem H. sequi
R. Cfr. I Cor. XII. 25.

τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τῇ προειρημένῃ ἡμῖν τρίτῃ ἡμέρᾳ[1]) ἐγερθῆναι· ὅτε καὶ οἱ μαθηταὶ, ὅ, τε ἔλεγε πρὶν λυθῆναι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος, αὐτοῦ μνησθήσονται οὗ ἔλεγε, καὶ πιστεύσουσι,[2]) τελειουμένης αὐτῶν τότε[3]) μετὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τοιῶνδε, Ἰησοῦ αὐτὸν καθαίροντος, ἀποθέμενος τὰ ἄλογα καὶ τὰ πωλοῦντα διὰ τὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λόγου ζῆλον καταλυθήσεται, ἐπὶ τῷ ὑπὸ Ἰησοῦ ἐγερθῆναι, οὐ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένῃ λέξει· οὐ γὰρ γέγραπται· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερῶ αὐτόν·“ ἀλλ'· „ἐν τρισὶν ἡμέραις.“ Ἐγείρεται γὰρ ἡ τοῦ ναοῦ τῇ πρώτῃ μετὰ τὸ λυθῆναι ἡμέρᾳ καὶ τῇ δευτέρᾳ, τελειοῦται δὲ αὐτοῦ ἡ ἔγερσις ἐν ὅλαις ταῖς τρισὶν ἡμέραις. Διὰ τοῦτο καὶ γέγονεν ἀνάστασις καὶ ἔσται ἀνάστασις, εἴ γε συνετάφημεν[4]) τῷ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ.“ Καὶ ἐπεὶ οὐκ ἀρκεῖ[5]) εἰς τὴν ὅλην ἀνάστασιν τό· „συνανέστημεν·“ „ἐν[6]) τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶτα τὸ τέλος.“ Ἀναστάσεως γὰρ ἦν καὶ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ, ἀναστάστεως δὲ καὶ[7]) ὅτε

---

[1]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἡμέρᾳ, Reg. (H. in textu) perperam μετά. R.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) πιστεύσουσι, Reg. (H. in textu) πιστεύουσι. R.

[3]) Ed. Huet. hoc ordine haec verba habet: τελειουμένης αὐτῶν μετὰ τῆς γνώσεως τότε καὶ τῆς πίστεως.

[4]) Rom. VI, 4. coll. pag. 346. not. 4.

[5]) οὐκ ἀρκεῖ. Cod. Bodlej. (H. ad marg.) οὐκ ἀρκεῖ, Reg. (H. in textu) οὐ κακεῖ. R. — Huet. in notis: „Perion. legit: οὐκ ἐκεῖ, Ferrar.: οὐκ ἀρκεῖ, quod probo.“

[6]) I Cor. XV, 22—24.

[7]) Cod. Bodlej. καὶ ὅτε, Reg. (quem H. sequitur) omisit καί. R.

φαινόμενός φησι· „μή μου ἅπτου·[1]) οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα·“ τὸ δὲ τέλειον τῆς ἀναστάσεως ἦν, ὅτε γίνεται πρὸς τὸν πατέρα. Ἐπεὶ δὲ οἱ συγχεόμενοι ἐν τῷ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ τόπῳ, συνάγοντες τό· „εὑρισκόμεθα[2]) δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν ὃν οὐκ ἤγειρε·“ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια δηλοῦντα ἕτερον εἶναι τὸν ἐγείραντα παρὰ τὸν ἐγηγερμένον, καὶ τὸ „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν·“ οἷον τὸ[3]) ἐκ τούτων παρίστασθαι μὴ διαφέρειν τῷ ἀριθμῷ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἓν, οὐ μόνον οὐσίᾳ,[4]) ἀλλὰ καὶ ὑποκειμένῳ τυγχάνοντας ἀμφοτέρους κατά τινας ἐπινοίας διαφόρους, οὐ κατὰ ὑπόστασιν λέγεσθαι πατέρα καὶ υἱόν· λεκτέον πρὸς αὐτοὺς πρῶτον μὲν τὰ προηγουμένως κατασκευαστικὰ ῥητὰ τοῦ ἕτερον εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν υἱὸν πατρὸς εἶναι υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα υἱοῦ πατέρα. Μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἄτοπόν ἐστι τὸν ὁμολογοῦντα μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα καὶ λέγοντα,[5]) ὅτι ὃ δ' ἂν ὁ πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ, τὸ νεκρὸν ὅπερ τὸ σῶμα ἦν ἐγηγερκέναι, τοῦ πατρὸς αὐτῷ[6]) τοῦτο χαριζομένου, ὃν προηγουμένως λεκτέον ἐγηγερ-

---

[1]) Ev. Joann. XX, 17.

[2]) I Cor. XV, 15.

[3]) H. et R. in textu οἷον τό, H. tamen nullo jure ad marg.: „scribas οἴονται, ἤ· ᾤοντο,“ in notis: „Ferrar. legit οἴονται, Perion. ᾤοντο.“ Item R. in notis „scribend. οἴονται.“

[4]) ἀλλ' ἕν, οὐ μόνον οὐσίᾳ κ. τ. λ. H. in notis „Ita Cod. Reg. et Perion., neque aliam lectionem ratio patitur. Male ergo legebat Ferrar.: ἀλλ' ἑνούμενον οὐσίᾳ κ. τ. λ.“

[5]) Ev. Joann. V, 19.

[6]) Cod. Bodlej. recte αὐτῷ, Reg. (quem H. sequit.) αὐτό. R.

κέναι τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό· „ἐν τρισί" φησὶν ἀντὶ τοῦ „ἐν τρίτῃ," μὴ ἐρευνήσας, καί τοί γε ἐπιστήσας τῷ·[1]) „ἐν τρισί" πῶς ἐν τρισὶν ἡ ἀνάστασις ἐνεργεῖται ἡμέραις. Ἔτι δὲ καὶ τὴν τρίτην φησὶ τὴν πνευματικὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ οἴονται δηλοῦσθαι τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀνάστασιν. Τούτων δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρώτην λέγειν εἶναι τὴν χοϊκὴν[2]) ἡμέραν, καὶ τὴν δευτέραν τὴν ψυχικὴν, οὐ γεγενημένης τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκκλησίας ἐν αὐταῖς.[3]) Ἔοικε μὲν τοίνυν τὰ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμμένα εὐαγγελίῳ[4]) ψευδομαρτύρων,[5]) πρὸς τῷ τέλει τοῦ Εὐαγγελίου κατηγορούντων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀναφορὰν ἔχειν ἐπὶ τό· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, κἀγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν." Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ, οἱ δ' ὑπονοοῦντες περὶ τοῦ ἐκ λίθων οἰκοδομηθέντος ναοῦ λέγεσθαι τὰ ἐνταῦθα εἰρημένα ἔφασκον κατηγοροῦντες· „οὗτος[6]) ἔφη· δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ

---

[1]) Cod. Bodlej. τῷ, Reg. (H. in textu) τό. R. — Huet. ad marg.: „ἴσως· τῷ."

[2]) H. recte χοϊκήν, R. min. accur. σχοικήν.

[3]) In ed. Huet. verba: οὐ γεγενημένης—αὐταῖς hunc in modum se excipiunt: οὐ γεγενημένης τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀναστάσεως ἐν αὐταῖς.

[4]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εὐαγγελίῳ, Reg. (H. in textu) male εὐαγγέλια. R.

[5]) Huet. (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „Distorta haec sunt, quae sic digerenda erant: ἔοικε μὲν τοίνυν τὰ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμμένα εὐαγγελίῳ περὶ τῶν ψευδομαρτύρων κ. τ. λ." Hactenus H., cujus disputatio licet per se spectata non male omni ex parte habeat, vix tamen ac ne vix quidem probari poterit, si alia contuleris loca non minus impedita structura laborantia, v. c., ut unum saltem adjiciamus, locum pag. 349. lin. 4. usque ad lin. 6. obvium.

[6]) Matth. XXVI, 61., ubi non αὐτὸν οἰκοδομῆσαι,

καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸν οἰκοδομῆσαι." ἢ ὡς ὁ Μάρκος· „ἡμεῖς ἠκούσαμεν[1]) αὐτοῦ λέγοντος· ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον ἀνοικοδομήσω·"[2]) ὅτε καὶ ὁ[3]) ἀρχιερεὺς ἀναστὰς εἶπεν αὐτῷ· „οὐδὲν[4]) ἀποκρίνῃ, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα·" ἢ ὡς ὁ Μάρκος[5]) φησί· „καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδὲν, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν." Νομίζω δ' ἀναγκαίως καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα[6]) ἐπὶ τὸ ἐν χερσὶ ῥητόν.

22. „Εἶπαν[7]) οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;" Πῶς τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομῆσθαί[8]) φασι τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέ-

---

sed οἰκοδομῆσαι αὐτόν edd. N. T. exhibent, coll. tamen not. in ed. Lachm. pag. 55. obvia.

[1]) Marc. XIV, 58.

[2]) Cod. Bodlej. ἀνοικοδομήσω, Reg. (quem H. sequitur) οἰκοδομήσω. R. — Edd. N. T. οἰκοδομήσω.

[3]) In ed. Huet. ὁ desideratur.

[4]) Matth. XXVI, 62.

[5]) Μάρκος. H. et R. in textu Λουκᾶς, H. ad marg.: „scribas Ματθαῖος, H. recte in notis: „scribendum Μάρκος." Cfr. Marc. XIV, 60. 61., ubi pro καὶ οὐκ—οὐδέν edd. N. T. καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο exhibent.

[6]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἔχοντα, Reg. (H. in textu) ἔχοντος. R.

[7]) Ev. Joann. II, 20., ubi εἶπον habent pro εἶπαν edd. N. T.

[8]) ᾠκοδομῆσθαί φασι — κατακολουθήσαιμεν. Cod. Reg. (quem H. sequitur) ᾠκοδομῆσαί φασι τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέγονται· οὐκ ἔχομεν εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσομεν, sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R. — Huet. ad marg.: „pro λέγονται scribendum λέγειν."

γειν οὐκ ἔχομεν, εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσαιμεν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν, ὡς „ἡτοίμασαν[1]) τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα τρισὶν ἔτεσιν" „ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ[2]) ἔτει, μηνὶ δευτέρῳ,[3]) βασιλεύοντος τοῦ βασιλέως Σολομῶντος[4]) ἐπὶ Ἰσραὴλ, ἐνετείλατο ὁ βασιλεὺς, καὶ αἴρουσι λίθους μεγάλους τιμίους εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ οἴκου, καὶ λίθους ἀπελεκήτους. Καὶ ἐπελέκησαν οἱ υἱοὶ[5]) Σολομῶντος καὶ οἱ υἱοὶ Χειρὰμ, καὶ ἔβαλον αὐτοὺς[6]) ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει, καὶ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον κυρίου ἐν μηνὶ Νεισὰν καὶ τῷ δευτέρῳ μηνί· ἐνδεκάτῳ[7]) ἐνιαυτῷ, μηνὶ Βαὰλ, ὃς ἦν μὴν ὄγδοος, συνετελέσθη ὁ οἶκος εἰς πάντα λόγον αὐτοῦ καὶ εἰς πᾶσαν διάταξιν αὐτοῦ." Ἵνα οὖν καὶ τὴν ἑτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν[8]) τῷ χρόνῳ τῆς οἰκοδομῆς, ἕνδεκα ἔτη τὰ πάντα οὐ συμπληροῦται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ. Πῶς οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγουσι, τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος; εἰ μὴ ἄρα τις βια-

---

1) III Reg. V, 18. (I Reg. V, 18.), ubi pro τρισὶν ἔτεσιν LXX. interpretes τρία ἔτη exhibent.

2) III Reg. VI, 1 seqq. (I Reg.)

3) LXX. interpretes l. l. τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἐν μηνὶ τῷ δευτέρῳ pro ἐν δὲ τῷ — δευτέρῳ.

4) LXX. interpretes l. l. Σαλωμὼν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐνετείλατο ὁ βασιλ. ἵνα αἴρωσι — εἰς τὸν θεμέλιον κ. τ. λ.

5) LXX. interpretes l. l. οἱ υἱοὶ Σαλωμὼν καὶ οἱ υἱοὶ Χιράμ.

6) LXX. interpretes καὶ ἔβαλον αὐτούς. Ἐν τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἐθεμελίωσε — ἐν μηνὶ Ζιοῦ κ. τ. λ. (Hinc H. et R. in notis: pro Νεισάν legas Ζιοῦ).

7) LXX. interpretes l. l. ἐν ἑνδεκ. ἐνιαυτῷ ἐν μηνὶ Βαὰλ, οὗτος ὁ μὴν ὁ ὄγδοος, — λόγον αὐτοῦ — διάταξιν αὐτοῦ.

8) Cod. Bodlej. ἑτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν, Reg. (quem H. sequitur) ἑτοιμασίαν συγκαταλάβωμεν. R.

δομῆσαι αὐτὸν, ἔοικέ γε[5]) ἠσχολῆσθαι περὶ τὴ
γωγὴν τῆς ὕλης τοῦ ναοῦ. Φησὶ γοῦν ἐν τῇ
τῶν Παραλειπομένων[6]) Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς πάσῃ
κλησίᾳ· „Σολομῶν ὁ υἱός μου, εἰς ὃν ᾑρέτικεν
κύριος, νέος καὶ ἁπαλὸς, καὶ τὸ ἔργον μέγα, ὅτι
ἀνθρώπῳ οἰκοδομεῖ,[9]) ἀλλὰ κυρίῳ Θεῷ. Κατὰ
τὴν δύναμιν ἡτοίμακα εἰς οἶκον Θεοῦ μου χρυσί
γύριον, χαλκὸν[10]) καὶ σίδηρον, ξύλον, λίθους Σ
πληρώσεως, καὶ λίθους πολυτελεῖς[11]) καὶ ποικίλο
πάντα λίθον τίμιον, καὶ Πάριον πολύ. Ἔτι ἐν

---

[1]) H. et R. in textu φιλοτιμήσηται, R. in notis
Bodlej. φιλοτιμήσαιτο."

[2]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) πληρουμέν

[3]) II Sam. VII, 2. (II Reg.), ubi LXX. int
ἰδοὺ, δὴ ἐγώ exhibent.

[4]) I Chron. XXII, 8. XXVII, 3.

[5]) H. et R. in textu αὐτὸν, ἔοικέ γε, R. i
„Cod. Bodlej. αὐτὸν, ἀλλ' οὖν ἔοικέ γε."

[6]) I Chron. XXIX, 1—5.

δοκῆσαί με ἐν οἴκῳ Θεοῦ μου, ἔστι μοι ὃ περιπεποίημαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ ἰδοὺ, δέδωκα εἰς οἶκον κυρίου μου εἰς ὕψος· ἐκ τόσων [1]) ἡτοίμασα εἰς τὸν οἶκον τῶν ἁγίων, τρισχίλια τάλαντα χρυσίου τοῦ ἐκ Σουφεὶρ, [2]) καὶ ἑπτακισχίλια τάλαντα ἀργυρίου δοκίμου, ἐπαλειφῆναι [3]) ἐν αὐτοῖς τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ διὰ χειρὸς τεχνιτῶν." Ἐβασίλευσε [4]) γὰρ ὁ Δαβὶδ ἑπτὰ ἔτη ἐν Χεβρῶν [5]) καὶ τριάκοντα τρία ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐὰν οὖν δυνηθῇ ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ τοῦ ναοῦ κατασκευῆς γεγονέναι, συνάγοντος αὐτοῦ τὴν ἐπιτήδειον ὕλην ἀπὸ τοῦ πέμπτου χρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, δυνήσεται βιασάμενος περὶ [6]) τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἐτῶν εἰπεῖν· ἄλλος δέ τις ἐρεῖ τὸν δεικνύμενον μὴ τὸν ὑπὸ Σολομῶντος ᾠκοδομημένον [7]) εἶναι, ἐκεῖνον γὰρ κατεστράφθαι κατὰ τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας χρόνους, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ Ἔσδρᾳ [8]) οἰκοδομηθέντα, περὶ οὗ οὐκ ἔχομεν τρανῶς τὸν τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἐτῶν ἀποδεῖξαι ἀληθευόμενον λόγον. Ἔοικε δὲ καὶ κατὰ τὰ Μακκαβαϊκὰ [9]) πολλή τις

---

[1]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἐκτὸς ὧν ἡτοίμασα. R. — LXX. interpretes l. l. v. 3. ἐκτὸς ὧν ἡτοίμακα κ. τ. λ.

[2]) LXX. interpretes l. l. v. 4. τοῦ ἐκ Σουφίρ.

[3]) LXX. interpretes l. l. v. l. ἐξαλειφῆναι ἐν αὐτοῖς τοὺς τοίχους ἱεροῦ, (vers. 5.) εἰς τὸ χρυσίον τῷ χρυσίῳ, καὶ εἰς τὸ ἀργύριον τῷ ἀργυρίῳ, καὶ εἰς πᾶν ἔργον διὰ χειρὸς τῶν τεχνιτῶν.

[4]) I Reg. II, 11. (III Reg.).

[5]) LXX. interpretes l. l. Χεβρών, H. tamen atque R. Χεβρῶν.

[6]) Cod. R. (H. in textu) βιασάμενός τις τῶν. R. — Huet. ad marg.: „scribas βιασάμενος τὰ τῶν κ. τ. λ."

[7]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ᾠκοδομημένον εἶναι τὸν ἐκεῖνον, κατεστρέφθαι κ. τ. λ. R. — Cfr. II Chron. XXXVI, 19.

[8]) R. h. l. Ἔσδρᾷ. — *Cfr. I Esr. VI, 1.* et seqq. (III Esr.)

[9]) *I Maccab. I, 22. et seqq.*

ἀκαταστασία γεγονέναι περὶ τὸν λαὸν καὶ τὸν ναὸ
οὐκ οἶδα εἴ ποτε ἀνῳκοδομήθη τοσούτοις ἔτεσιν ἑ
Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων μηδὲ ἐπιστήσας τῇ ἱστορί
τὸν Σολομῶντα τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσι κατεσ
κέναι τὸν ναὸν, εἰκόνα τυγχάνοντα τοῦ Σωτῆρος
τὸν ϛʹ ἀριθμὸν εἰς τὴν ὕλην, τουτέστι τὸ πλ
ἀναφέρει, τὸν δὲ [1]) τῶν τεσσαράκοντα, ὅ τετράς
φησιν, ἡ ἀπρόσπλοκος, εἰς τὸ ἐμφύσημα καὶ τὸ
ἐμφυσήματι σπέρμα. Ὅρα δὲ εἰ δυνατὸν, τὸν μ
διὰ τὰ τέσσαρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα ἐν τοῖς ἠγων
νοις [2]) εἰς τὸν ναὸν ἐγκαταστασσόμενα λαμβάνειν, ι
ϛʹ διὰ τὸ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον

23. „Ἐκεῖνος [3]) δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σ
τος αὐτοῦ. [4]) Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησ
μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσα
γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ, ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς“ εἰς [5]) τι
τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ ναὸς αὐτοῦ εἴρηται. Ζητῆσ
ἄξιον, πότερον ἁπλούστερον τοῦτο ἐκληπτέον, [6]) ἢ

---

[1]) H. et R. ἀναφέρει. Τόνδε τῶν κ. τ. λ.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἠγωνισμένοις, (H. in textu) ἀγωνισμένοις. R. — Huet. (quae R. que ex parte affert) haec habet in notis: „ἀγωνισμ Ita Cod. Reg. etc., quem secutus est Perionius, ubi bendum ἠγωγισμένοις. Verior tamen Ferrarii lecti ταῖς γωνίαις, vel γεγωνιωμένοις.“ (?)

[3]) Ev. Joann. II, 21. 22.

[4]) Knapp. ed. ut in nostro textu, ed. Lachm. α

[5]) εἰς ——. Ζητῆσαι δὲ ἄξιον. Sic recte Cod. Bodlej., male autem Reg. (quem H. in textu ι tur) εἰς τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ ναὸς αὐτοῦ εἴρηται (R. εἰρῆται), ζητῆσαι ἄξιον. R. — Huet. in notis: „ Reg. mendose etc. Perion. legit εἰ τὸ σῶμα, quod quam mihi placet. Videtur legisse Ferrar. εἰς τὸ ι τοῦ υἱοῦ ναὸν αὐτοῦ εἰρῆσθαι κ. τ. λ., quod non displi

[6]) Cod. Bodlej. ἐκληπτέον, Reg. (quem H. se ἐκλεκτέον. R.

ν ἀναγεγραμμένων περὶ τοῦ ναοῦ φιλοτιμητέον
εἰς τὸν περὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ λόγον, ἤτοι
εν ἐκ τῆς παρθένου, ἢ τῆς ἐκκλησίας σώματος
γομένης[1]) εἶναι, ὡς καὶ ἡμᾶς μέλη τοῦ σώματος
ρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ὀνομάζεσθαι. Ὁ μὲν οὖν τις
ων αὐτὸν ἀπαλλάττων τῷ ἀπογινώσκειν ἕκα-
ασθαι τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἀναφέρειν[2]) ἐπὶ τὸ
ποτέρως ἂν ἔχῃ ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον καταφεύ-
γων· διά τοῦτο σῶμα ἑκατέρως νοούμενον τὸν
μάσθαι, ἐπεὶ ὥσπερ ὁ ναὸς δόξαν εἶχε Θεοῦ
οῦσαν ἐν αὐτῷ, οὕτως εἰκόνα[3]) καὶ δόξαν Θεοῦ
α τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸ σῶμα, ἢ
ησίαν ἀγαλματοφοροῦντα ναὸν εὐλόγως εἰρῆσθαι.
Ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν περὶ ἑκάστου τῶν ἐν τῇ τρίτῃ
ιλειῶν[4]) περὶ τοῦ ναοῦ εἰπεῖν δυσδιήγητον
καὶ πολλῷ τῆς λέξεως ἡμῶν μεῖζον, ἄλλως τε
κατὰ τὴν παροῦσαν γραφήν, ὑπερτιθέμεθα.
τοῖς τοιούτοις, μάλιστα διὰ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀν-
ν εἶναι φύσιν, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν
τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἐμφαίνεσθαι πειθό-
οφίαν[5]) ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν
ων ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκε, παρι-
καὶ καταλαμβάνοντες ἐξαιρέτου πνεύματος σο-
τοὺς δεομένους πρὸς τὸ τὰ τηλικαῦτα ἱεροπρε-
σαι, ὡς ἔνι μάλιστα δι' ὀλίγων τὴν περίνοιαν
ὶ τὸν τόπον διαγράψαι πειρασόμεθα, σῶμα[6])
ησίαν καὶ οἶκον Θεοῦ ἐκ λίθων ζώντων οἰκο-

Cor. XII, 27.
Huet. in notis: „Cod. Reg. ἀφερεῖν."
Coloss. I, 15.
Reg. VI. VII. VIII. (III Reg.)
Cor. II, 7. 8.
ῶμα. Desideratur in Cod. Reg. (quem H. se-
ed restituitur e Cod. Bodlejano. R.

δομούμενον, οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἅγιον μανθάνοντες ἀπὸ τοῦ Πέτρου[1]) τυγχάνον, ὡς τὸν οἰκοδομοῦντα τὸν ναὸν υἱὸν Δαβὶδ κατὰ τοῦτο Χριστοῦ εἶναι τύπον, μετὰ τοὺς πολέμους[2]) εἰρήνης βαθυτάτης γεγενημένης οἰκοδομοῦντα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ τὸν ναὸν ἐν τῇ ἐπιγείῳ Ἱερουσαλὴμ, ἵνα μηκέτι παρὰ μεταπηκτῷ πράγματι τῇ σκηνῇ λατρεία ἐπιτελῆται, ἕκαστον τῶν κατὰ τὸν ναὸν εἰς[3]) τὴν ἐκκλησίαν ἀνάγειν πειρασόμεθα. Τάχα γὰρ ἐὰν πάντες οἱ ἐχθροὶ ὑποπόδιον[4]) γένωνται τῶν Χριστοῦ ποδῶν, καὶ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς θάνατος καταργηθῇ, ἡ τελειοτάτη εἰρήνη ἔσται, ὅτε Χριστὸς ἔσται Σολομῶν, ὅπερ ἑρμηνεύεται·[5]) „εἰρηνικός·“ πληρουμένης τῆς προφητείας εἰς αὐτὸν, λεγούσης· „μετὰ[6]) τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός.“ Καί τοτε ἕκαστος τῶν ζώντων λίθων κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐνταῦθα βίου ἔσται τοῦ ναοῦ λίθος, ὁ μέν τις ἐν τῷ θεμελίῳ ἀπόστολος, ἢ προφήτης βαστάζων τοὺς ἐπικειμένους, ὁ δέ τις μετὰ τοὺς ἐν τῷ θεμελίῳ ὑπὸ μὲν τῶν ἀποστόλων βασταζόμενος, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἀποστόλοις συμβαστάζων τοὺς ὑποδεεστέρους· καὶ ὁ μέν τις ἔσται λίθος τῶν ἐνδοτάτων, ἔνθα ἡ κιβωτὸς καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὸ ἱλαστήριον· ἕτερος δὲ τοῦ περιβόλου, καὶ ἄλλος ἔτι ἔξω τοῦ περιβόλου τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων λίθος τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὁλοκαρπωμάτων. Τὴν δὲ περὶ τούτων οἰκονομίαν καὶ λειτουργίαν ἐγχειρισθήσονται ἅγιαι δυνάμεις, ἄγγελοι Θεοῦ, αἱ μέν τινες οὖσαι κυριότητες, ἢ θρόνοι, ἢ ἀρχαὶ, ἢ ἐξουσίαι, αἱ δὲ

---

1) I Petr. II, 5.

2) I Reg. V, 3. 4. 5. (III Reg.).

3) Cod. Bodlej. εἰς τὴν ἐκκλησίαν, Reg. (quem H. sequitur) καὶ τὴν ἐκκλησίαν. R.

4) I Cor. XV, 25. 26.

5) I Chron. XXII, 9.

6) Psalm. CXX, 7. (CXIX.)

τούτοις ὑποτεταγμέναι, ὧν τύποι οἱ τρισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι ἄρχοντες ἐπίσταται,[1]) ἄρχοντες καθεσταμένοι ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Σολομῶν, καὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδες τῶν αἰρόντων ἄρσιν, καὶ αἱ τῶν λατόμων ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἐν τῷ ὄρει, οἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα καὶ ἑτοιμάζοντες[2]) τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα. Παρατηρητέον δὲ ὅτι οἱ μὲν ἀναγεγραμμένοι αἴρειν ἄρσιν, ἑβδομάδος εἰσὶ συγγενεῖς. Οἱ δὲ λατόμοι καὶ ἐκτυποῦντες τοὺς λίθους, πρὸς τὸ ἁρμονίους αὐτοὺς γενέσθαι τῷ ναῷ, ὀγδοάδι προσφκειῶνται. Οἱ δὲ ἐπίσταται, ἑξακόσιοι τυγχάνοντες τῷ τοῦ ἓξ τελείῳ ἀριθμῷ οἱονεὶ ἐφ' ἑαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται· τὰ μέντοι γε τῆς ἑτοιμασίας τῶν λίθων αἰρομένων καὶ εὐτρεπιζομένων εἰς τὴν οἰκοδομὴν, τρισὶν ἔτεσιν ἐπιτελούμενα, ἐμφαίνειν μοι δοκεῖ τοῦ ἐν αἰωνίῳ τῇ τριάδι συγγενοῦς διαστήματος τὸν οἷον χρόνον. Ταῦτα δὲ ἔσται, ὅταν εἰρήνη τελειωθῇ μετὰ ἔτη τῆς οἰκονομίας τῶν κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον πραγμάτων τριακόσια καὶ τεσσαράκοντα,[3]) καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον οἰκονομηθέντων μετὰ ύ καὶ λ' ἔτη[4]) τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ Θεοῦ

---

[1]) I Reg. V, 15-18. H. et R. Σολομῶν pro Σολομῶντος.

[2]) Cod. Bodlej. ἑτοιμάζοντες, Reg. (quem H. sequitur) ἑτοιμάσαντες. R.

[3]) H. et R. in textu τετρακόσια καὶ τριάκοντα, ad marg. tamen atque in notis: „legas τριακόσια καὶ τεσσαράκοντα." Neque profecto ulla injuria, modo contulerimus quae h. l. et lin. seq. leguntur cum iis, quae paulo post pag. seq. lin. 3. obvia fiunt. — Ceter. cfr. I Reg. VI, 1. (III Reg.), ubi LXX. interpretes haec exhibent: καὶ ἐγενήθη ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ (Complutens. ed. juxta Hebraic. exemplar ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ) καὶ τετρακοσιοστῷ ἔτει τῆς ἐξόδου κ. τ. λ."

[4]) H. et R. in textu μετὰ Ἰησοῦ καὶ λ' ἔτη τῆς κ. τ. λ., H. tamen (quem R. sequitur) rectissime ad marg.: „scribas μετὰ ύ καὶ λ' ἔτη τῆς κ. τ. λ." Iidem in notis:

διαθήκης, ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὴν
τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ σαββατικοὺς ἀριθμοὺς ἔ
ἑπτακόσια καὶ ἑβδομήκοντα, ὅτε καὶ ἐντελεῖται ὁ
λεὺς ἡμῶν [1]) ὁ Χριστὸς ταῖς τῶν νωτοφόρων ἑ
κοντα [2]) χιλιάσιν, μὴ τοὺς τυχόντας παραλαμβάν
θους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου, ἀλλὰ λίθους με
τιμίους, ἀπελεκήτους, ἵνα πελεκηθῶσιν, οὐχ ὑ
τυχόντων ἐργατῶν, ἀλλ' ὑπὸ [3]) τῶν Σολομῶντο
τοῦτο γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν γεγρα
εὕρομεν. Τότε δὲ διὰ τὴν πολλὴν εἰρήνην καὶ
Τύρου βασιλεὺς [4]) Χειρὰμ συνεργεῖ τῇ οἰκοδο
ναοῦ, διδοὺς ἑαυτοῦ τοὺς υἱοὺς τοῖς υἱοῖς τοῦ Σολ
τος, [5]) συμπελεκᾷν τοὺς μεγάλους καὶ τιμίους λίθ
ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει [6]) ἱδρυμένους εἰς τ

„Verba etc. manifesto sunt mendosa. Ea sic r
possunt. Cod. Reg. habet μετὰ ἰῦ. Ita legerunt
et Ferrarius, et ita scripserat indoctus librarius,
Ἰησοῦ positum existimans, more ταχυγράφων, qu
nominis ita contrahere solitum est. At plane
Origenes μετὰ υ' καὶ λ' ἔτη, hoc est, quod habetu
XII, 40. (ἔτη τετρακόσια τριάκοντα) coll. Galat.
(μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα coll. anc
Wineri.)

[1]) ἡμῶν ὁ Χριστὸς ταῖς —— παραλαμβάνειν.
desiderantur in Cod. Reg. ac proinde in ed. Hue
restituuntur e Cod. Bodlejano. R.

[2]) I Reg. V, 15. 17. 18. (III Reg.).

[3]) Ed. Huet. ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος υἱῶ

[4]) I Reg. V, 4. 8. et seqq. (III Reg.) LXX. in
tes Χιράμ legunt pro Χειράμ.

[5]) Ed. Huet. τοῦ Σολομών. Cfr. pag. 359. r

[6]) Cod. Bodlej. τῷ ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ τετάρτ
Reg. (H. in textu) τῷ ἁγίῳ καὶ αἰνετῷ τετάρτ
Huet. ad marg.: „scribas τῷ ἁγίῳ ναῷ ἐν τῷ τ
ἔτει κ. τ. λ."

λίθων τοῦ οἴκου τοῦ κυρίου.[1]) Ὀγδοάδι μέντοι γε ὢν συντελεῖται ὁ οἶκος τῷ ὀγδόῳ[2]) μηνὶ τοῦ ὀγδόου ους ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως.

24. Οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἔσται διὰ μέσου τοῖς μηδὲν ρα τῆς ἱστορίας οἰομένοις διὰ τούτων δηλοῦσθαι δυς-ητικοὺς λόγους προσαγαγεῖν πρὸς τὸ ὡς πνεύματος ιμμάτων ζητῆσαι τοῦ πνεύματος νοῦν ἐν τούτοις ον. Ἆρα γὰρ οἱ τῶν βασιλέων υἱοὶ ἐσχόλαζον τῇ λεκήσει τῶν μεγάλων καὶ τιμίων λίθων, ἀναλαμβά-ντες τέχνην βασιλικῆς εὐγενείας ἀλλοτρίαν; Καὶ ὁ ιθμὸς τῶν νωτοφόρων καὶ λατόμων καὶ ἐπιστατῶν, ὶ γε χρόνου τῆς ἑτοιμασίας τῶν λίθων καὶ τῆς ἐπι-μειώσεως[3]) τῶν ὁμοίων ὡς ἔτυχεν ἀναγέγραπται; ρῆν δὲ τὸν ἅγιον ἐν εἰρήνῃ κατασκευαζόμενον οἶκον Θεῷ ᾠκοδομῆσθαι χωρὶς σφύρας καὶ πελέκεως καὶ ντὸς σιδηροῦ σκεύους, ἵνα μηδὲν ἀκολουθῇ θορυβῶ-ς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Πάλιν δὲ ἀπορῶ πρὸς τοὺς λέξει δουλεύοντας, πῶς δυνατὸν ὀγδοήκοντα[4]) χιλιά-ν λατόμων τυγχανουσῶν[5]) λίθοις ἀκροτόμοις ἀργοῖς[6]) κοδομῆσθαι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, σφύρας καὶ πελέκεως ὶ παντὸς σκεύους σιδηροῦ οὐκ ἀκουσθέντος ἐν τῷ οἴκῳ ὑτοῦ ἐν τῷ οἰκοδομεῖσθαι αὐτόν; Ἀλλὰ μήποτε οἱ ιτομούμενοι λίθοι ζῶντες ἀψοφητὶ καὶ ἀταράχως λα-τομοῦνται ἔξω που κατὰ[7]) τὸν ναὸν, ἵνα ἕτοιμοι ἔλ-θωσιν ἐπὶ τὸ ἁρμόζον αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς χωρίον. Καὶ ἀνάβασις δέ τις περὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ μὴ γε-γωνιωμένη, ἀνακλάσεις εὐθειῶν ἔχουσα. Γέγραπται

---

[1]) Ed. Huet. τοῦ οἴκου κυρίου.

[2]) I Reg. VI, 38. (III Reg.).

[3]) ἐπισημειώσεως. Desideratur in Cod. Bodlej. R.

[4]) I Reg. V, 15. (III Reg.).

[5]) Codex Bodlejanus τυγχανόντων. R.

[6]) I Reg. VI, 7. (III Reg.).

[7]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἔξω τοῦ κατὰ κ. τ. λ. R.

τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰς καλουμένας θείας αἰσθήσ
δος δηλωθῇ ἐν ὕψει τυγχάνουσα, πρὸς κατανόη
νοητῶν. Μακαριωτέρων δὲ λίθων χωρίον ἔοικ
τὸ καλούμενον Δαβεὶρ,[5]) ἔνθα ἡ κιβωτὸς τῆς δ
τοῦ κυρίου ἦν, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, τὸ χειρόγραφον ἐ
τοῦ Θεοῦ, αἱ πλάκες[6]) γεγραμμέναι τῷ δακτύλῳ
Ὁ δὲ οἶκος ὅλος χρυσοῦται· „ὅλον[7]) γὰρ, φη
οἶκον περιέχρισε χρυσίῳ, ἕως συντελείας παν
οἴκου.“ Τὰ μέντοι δύο Χερουβεὶμ[8]) ἐν τῷ Δα
ὅπερ οὐ δεδύνηνται ἑρμηνεῦσαι κυρίως οἱ μετα
νοντες εἰς Ἑλληνισμὸν τὰ Ἑβραίων. Καταχρη
ρον δέ τινες ναὸν αὐτὸν εἰρήκασι, τοῦ ναοῦ τιμ
τυγχάνοντα.[9]) Πάντα μέντοι γε χρυσὸς τὰ[10]) ι
οἶκον γέγένηται, εἰς σύμβολον τοῦ τελειουμένου
νοῦ πρὸς τὴν τῶν νοητῶν ἀκριβῆ ἀπόταξιν·[11])

---

[1]) I Reg. VI, 8. (III Reg.).
[2]) H. et R. μιμουμουμένης.
[5]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) μάλιστα.]
[6]) H. in textu ἔνδεσμοι, R. δεσμοί. — R. i

παντάπασιν οὐκ ἔστι βατὰ καὶ γνωστά, οἰκοδομεῖται καταπέτασμα τῆς αὐλῆς,[1]) τοῖς πολλοῖς τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν οὐκ ἀποκαλυπτομένων τῶν ἐνδοτάτω.

23. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πῶς ὡς μὲν βασιλεὺς Σολομὼν καὶ οἰκοδομεῖν τὸν ναὸν λέγεται, ὡς δ' ἀρχιτέκτων ὃν ἔλαβεν ἀποστείλας ὁ Σολομὼν „Χειρὰμ[2]) ἐκ Τύρου, υἱὸν γυναικὸς χήρας· καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς φυλῆς Νεφθαλεὶμ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τύριος, τέκτων χαλκοῦ καὶ πεπληρωμένος τῆς συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως, τοῦ ποιεῖν πᾶν ἔργον ἐν χαλκῷ, ὃς εἰσήχθη πρὸς τὸν βασιλέα Σολομὼν, καὶ ἐποίησε πάντα τὰ ἔργα." Ἐφίστημι δὲ, μήποτε ὁ μὲν Σολομὼν εἰς τὸν πρωτότοκον[3]) πάσης κτίσεως λαμβάνεσθαι δύναται, ὁ δὲ Χειρὰμ εἰς ὃν ἀνείληφεν οὗτος ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνοχῆς — Τύριοι γὰρ ἑρμηνεύονται συνέχοντες — τῇ φύσει τὸ γένος ἔχοντα, ὅστις πεπληρωμένος πάσης τέχνης καὶ συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως εἰσήχθη, συνεργῶν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸν ναὸν, ἐν ᾧ καὶ θυρίδες[4]) παρακυπτόμεναι κρυπταὶ κατασκευάζονται, πρὸς τὰς ἐλλάμψεις τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ σωτηρίως δυνηθῆναι χωρῆσαι, καὶ — τί με δεῖ λέγειν καθέκαστον; — ἵνα εὑρεθῇ τὸ σῶμα Χριστοῦ ἡ ἐκκλησία τὸν λόγον ἔχουσα τοῦ πνευματικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ τοῦ Θεοῦ· ὡς γὰρ προεῖπον, τῆς ἐν μυστηρίῳ[5]) ἀποκεκρυμ-

---

[1]) I Reg. VI, 36. (III Reg.).

[2]) I Reg. VII, 13. 14. (III Reg.), ubi LXX. interpretes pro Χειράμ exhibent τὸν Χιράμ; τῆς Νεφθαλίμ pro Νεφθαλείμ; καὶ πεπληρ. τῆς τέχνης (cfr. pag. huj. lin. 8. et 9. a fine) καὶ συνέσεως pro καὶ πεπληρ. τῆς συνέσεως κ. τ. λ.; denique καὶ εἰσηνέχθη — Σαλωμών pro ὃς εἰσήχθη — Σολομών.

[3]) Coloss. I, 15.

[4]) I Reg. VI, 4. (III Reg.)

[5]) I Cor. II, 7.

μένης δεόμεθα[1]) σοφίας, χωρητῆς τυγχανούσης μόνῳ τῷ δυναμένῳ εἰπεῖν· „ἡμεῖς[2]) δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν·“ ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ οἰκονομήσαντος ταῦτα γραφῆναι πνευματικῶς ἐκλάβωμεν ἕκαστον τῶν εἰρημένων. Ἄλλως δὲ καὶ οὐ κατὰ τὸ παρόν ἐστιν ἀνάγκη ὥσπερ ἕκαστον τούτων ἀναπλῶσαι. Καὶ ταῦτα οὖν αὐτάρκη πρὸς τὸ ἰδεῖν πῶς „ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν[3]) περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.“

26. Ἄξιον δὲ μετὰ ταῦτα ἰδεῖν, εἰ δυνατὸν τὰ ἱστορούμενα γεγονέναι κατὰ τὸν ναὸν, συμβεβηκέναι πο[illegible] ἢ συμβήσεσθαι περὶ τὸν πνευματικὸν οἶκον. Δόξει [illegible] ὁ λόγος θλίβειν ἑκατέρωθεν· εἴ τε γὰρ ἐροῦμεν οἷόν [illegible] γενέσθαι, ἢ γεγονέναι τινὰ λόγον τοῖς κατὰ τὴν ἱστορίαν περὶ τὸν ναὸν *, δυσόχνως[4]) μετάπτωσιν τῶν τ[illegible]λικούτων ἀγαθῶν παραδέξονται οἱ ἀκούοντες, πρῶτ[illegible] μὲν διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, δεύτερον δὲ διὰ τὸ ἀπε[illegible]φαίνειν τροπὴν τῶν ἀγαθῶν ἔσεσθαι. Εἰ δὲ βουλ[illegible]μενοι ἄτρεπτα τηρεῖν τὰ ἅπαξ δοθέντα τοῖς ἁγί[illegible] ἀγαθὰ, οὐκ ἐφαρμόσομεν τὰ τῆς ἱστορίας, δόξομε[illegible] ὅμοιόν τι τοῖς ἀπὸ τῶν[5]) αἱρέσεων ἐν τούτῳ ποιε[illegible]

---

[1]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἀποκεκρυμμένης ἧς δεόμεθα, sed ἧς (cujus origo e praeced. voc. facillime probatur) non comparet in Cod. Bodlejano. R.

[2]) I Cor. II, 16. coll. pag. 329. not. 1.

[3]) Ev. Joann. II, 21.

[4]) Cod. Bodlej. λόγον τοῖς κατὰ τὴν — ναὸν, δυσόχνως, Reg. (quem H. sequitur) habet λόγον τοῖς παρὰ τὴν — ναὸν, δυσόχνως, sed in utroque Cod. videtur aliquid deesse (H. quoque attestante). R. — H. et R. (exceptis vocc. κατά et παρά) in textu λόγον — ναὸν, * δυσόχνως κ. τ. λ. — Equidem commate post * posito, σύμφωνον (cfr. p. 365. l. 1.) aut similes voces: ὅμοιον, (cfr. lin. 1. a fine) ἀνάλογον respectu voc. τοῖς in text. receperim.

[5]) Cod. Bodlejan. recte ἀπὸ τῶν, Reg. (quem H. sequitur) ὑπὸ τῶν. R.

τὴν συμφωνίαν τῆς διηγήσεως τῶν γραφῶν ἀρχῆθεν μέχρι τέλους μὴ φυλάττοντες. Εἰ μέντοι γε μὴ μέλλομεν γραώδως[1]) καὶ Ἰουδαϊκῶς τὰς παρὰ τοῖς προφήταις, μάλιστα δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ ἀναγεγραμμένας ἐπαγγελίας νοεῖν, ὡς ἐσομένας[2]) περὶ τὴν ἐπὶ γῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀνάγκη ἔτι, εἰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ λέγεταί τινα ἔνδοξα συμβεβῆσθαι εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, λέγειν ἡμᾶς γεγονέναι τὸν ναὸν,[3]) καὶ ᾐχμαλωτεῦσθαι τὸν λαὸν, ἐπανελεύσεσθαι δὲ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οἰκοδομηθήσεσθαι τοῖς ἐντίμοις λίθοις τὴν Ἱερουσαλήμ. Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ μακραῖς χρόνων περιόδοις ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατὸν γενέσθαι ὡς ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἔχει δὲ τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ[4]) οὕτως· „Ἰδοὺ, ἐγὼ ἑτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον σου, καὶ τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον· καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου ἴασπιν, καὶ τὰς πύλας σου λίθους κρυστάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λίθους ἐκλεκτοὺς, καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου διδακτοὺς Θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ οἰκοδομηθήσῃ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα[5]) πρὸς τὴν αὐτὴν Ἱερουσαλήμ· „καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σὲ ἥξει ἐν κυπαρίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσουσι[6]) τὸν τόπον ἅγιόν μου. Καὶ πορεύσονται

---

[1]) H. et R. γραωδῶς; H. in notis: „Ferrar. pro γραωδῶς legebat τραγικῶς.“

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐσομένας, Reg. (H. in textu) perperam σεσωμένας. R. — Huet. in notis: „Perion. legebat σεσωσμένας, sed omnino legendum etc.“

[3]) Ed. Huet. minus accurate γεγονέναι τὸν λαὸν, καὶ ᾐχμαλωτεῦσθαι τὸν ναόν.

[4]) Jes. LIV, 11—14. — H. et R. ἴασπιν.

[5]) Jes. LX, 13—20.

[6]) LXX. interpretes l. l. vers. 13. ἅμα, δοξάσαι τον τόν τὸν ἅγιόν μου.

πρὸς σὲ δεδοικότες υἱοὶ ταπεινωσάντων [1]) καὶ παροξυνάντων σε· καὶ κληθήσῃ πόλις κυρίου, Σιὼν ἁγίου Ἰσραήλ,[2]) διὰ τὸ γεγενῆσθαί σε ἐγκαταλελειμμένην καὶ μεμισημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν. Καὶ θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς. Καὶ θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι, καὶ γνώσῃ ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ σώσων σε [3]) καὶ ἐξαιρούμενός σε Θεὸς Ἰσραήλ. Καὶ ἀντὶ χαλκοῦ οἴσω σοι χρυσίον, ἀντὶ δὲ σιδήρου οἴσω σοι ἀργύριον· ἀντὶ δὲ ξύλων οἴσω σοι χαλκὸν, ἀντὶ δὲ λίθων σίδηρον. Καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῇ σου, οὐδὲ σύντριμμα καὶ [4]) ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου, ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τείχη σου, καὶ αἱ πύλαι σου γλύμμα. Καὶ οὐκ ἔσται σοι ἔτι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας, οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ σοι [5]) τὴν νύκτα· ἀλλ' ἔσται σοι Χριστὸς φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ Θεὸς δόξα σοι. Οὐ γὰρ δύσεταί σοι ὁ ἥλιος,[6]) καὶ ἡ σελήνη σοι οὐκ ἐκλείψει· ἔσται γὰρ κύριός σοι φῶς αἰώνιον, καὶ πληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου.“ Ταῦτα γὰρ σαφῶς περὶ [7]) τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προφητεύεται τοῖς ἐν αἰχμαλωσίᾳ οὖσιν υἱοῖς

---

[1]) LXX. interpretes l. l. vers. 14. ταπεινωσάντων σε καί κ. τ. λ.

[2]) LXX. interpretes l. l. v. 14. πόλις Σιὼν ἁγίου κ. τ. λ.

[3]) LXX. interpretes l. l. vers. 16. ὁ σώζων σε κ. τ. λ.

[4]) Iidem pro καὶ ταλαιπωρία l. l. v. 18. οὐδὲ ταλαιπωρία.

[5]) Iidem l. l. vers. 19. φωτιεῖ σου τὴν — ἔσται σοι κύριος φῶς —— δόξα σου.

[6]) Iidem l. l. v. 20. οὐ γὰρ δύσεται ὁ ἥλιός σοι ——· ἔσται γάρ σοι κύριος φῶς —, καὶ ἀναπληρωθήσονται κ. τ. λ.

[7]) Ed. Huet. pro περί minus accurate καί.

Ἰσραὴλ, ἐφ' οὓς ἦλθεν [1]) ἀποσταλεὶς ὁ λέγων· „οὐκ ἀπεστάλην [2]) εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.“ Εἰ δὲ αἰχμάλωτοι ὄντες ταῦτα ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἀπολήψονται, ὅτε καὶ προσήλυτοι προσελεύσονται αὐτοῖς διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπ' αὐτοὺς καταφεύξονται κατὰ τὸ λεγόμενον· „ἰδοὺ, [3]) προσήλυτοι προσελεύσονταί σοι δι' ἐμοῦ, καὶ ἐπὶ σὲ καταφεύξονται·“ δῆλον ὅτι περὶ τὸν ναὸν τυγχάνοντές ποτε οἱ αἰχμαλωτευθέντες καὶ πάλιν ἐκεῖσε ἐπανελεύσονται ἀνοικοδομηθησόμενοι, τιμιώτατοι γεγενημένοι λίθων· νικῶν γάρ τις καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει [4]) ἐπαγγελίαν ἔχει στύλος ἔσεσθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἐξελευσόμενος ἔξω. Ταῦτα δέ μοι πάντα εἴρηται ὑπὲρ τοῦ κἂν ἐν βραχείᾳ περινοίᾳ [5]) γενέσθαι ἡμᾶς τῶν κατὰ τὸν ναὸν καὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ πραγμάτων, περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος. Τὴν δὲ ἀκριβεστάτην καὶ μέχρι τοῦ τυχόντος περὶ ταῦτα ἐπιμελῆ ἐξέτασιν ποιητέον τοῖς μὴ ἀπαυδῶσι πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐντυγχάνειν ταῖς προφητείαις ζητεῖν τὸν ἐν αὐταῖς πνευματικὸν νοῦν καμάτους. Καὶ ταῦτα μὲν „περὶ τοῦ ναοῦ [6]) τοῦ σώματος αὐτοῦ.“

27. Ἐπεὶ δὲ „ὅτε ἠγέρθη [7]) ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν

---

[1]) ἦλθεν. Desideratur in Cod. Bodlejano. R.

[2]) Matth. XV, 24.

[3]) Jes. LIV, 15., ubi verbis δι' ἐμοῦ haec adjiciuntur: καὶ παροικήσουσί σοι. — H. in textu: καὶ ἐπὶ σὲ * καταφεύξονται.

[4]) Apocal. III, 12. — H. et R. στύλος, non στῦλος.

[5]) ἐν βραχείᾳ περινοίᾳ. H. in notis: „ita restituendos judicavimus perversos Cod. Reg. (qui quidem quales fuerint in ed. Huet. silentio *premitur*) apices.“

[6]) *Ev. Joann. II, 21.*

[7]) *Ev. Joann. II, 22.*

τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς·" ἐκδεκτέον, ὡς κατὰ τὴν λέξιν, ὅτι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἐγηγέρθαι ἐκ νεκρῶν τὸν κύριον συνῆκαν, τὰ περὶ τοῦ ναοῦ εἰρημένα ἀναφέρεσθαι εἰς τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὑπομνησθέντες[1]) ὅτι τό· „ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν" τὴν ἀνάστασιν ἐδήλου, ὅτε „καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς," πρότερον οὐ μεμαρτυρημένοι πεπιστευκέναι τῇ γραφῇ, οὐδὲ τῷ λόγῳ τούτῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· κυρίως γὰρ πίστις ἐστὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ ὅλῃ ψυχῇ παραδεχομένου τὸ πιστευόμενον. Ὡς δὲ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, ἐπεὶ προείρηται ἡμῖν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ παντὸς τοῦ κυρίου σώματος, εἰδέναι χρὴ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπομνησθέντες διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ βίῳ, μὴ ἠκριβωμένης αὐτοῖς[2]) γραφῆς, ὑπὸ ὄψιν γινομένης καὶ φανερουμένης, τίνων τε[3]) ἐπουρανίων ὑπόδειγμα καὶ σκιὰ ἐτύγχανε, πιστεύουσιν οἳ πρότερον οὐκ ἐπίστευον, καὶ τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ὡς ἐβούλετο ὁ λέγων, οὐ συνίεσαν. Πῶς γὰρ δύναταί τις πιστεύειν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ[4]) τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεύεσθαι μᾶλλον ὁ Θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος θέλημα; Κατὰ τοῦτο λεκτέον μηδένα τῶν κατὰ σάρκα περιπατούντων πιστεύειν τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου, οἷς μηδὲ τὴν ἀρχὴν φαντάζεται. Πλὴν φασι μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας

[1]) ὑπομνησθέντες. Desideratur in Cod. (quem H. sequitur) Regio. R. — Cfr. ev. Joann. II, 19.

[2]) αὐτοῖς. Deest in Cod. Bodlejano. R.

[3]) τίνων τε. Desideratur τε in edit. Huetii. — Cfr. Hebr. VII, 5.

[4]) τὸν ἐν αὐτῇ. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur h. in modum: τὸν ἐν *) deest αὐτῇ, quod restituitur e Cod. Barber. R. — Huet. ad marg.: „deest aliquid, fortasse αὐτῇ."

τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευκότων, παρεκδεξάμενοι τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἐπὶ τέλει εἰρημένον πρὸς τὸν Θωμᾶν ὑπὸ τοῦ κυρίου· „μακάριοι[1]) οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες·" οὐ γὰρ μακαριωτέρους[2]) εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευκότων. Κατὰ γοῦν τὴν ἐκδοχὴν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μακαριώτεροι οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους εἰσὶν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἠλιθιώτατον.[3]) Ἰδεῖν δὲ τῷ νῷ[4]) τὰ πιστευόμενα τὸν ἐσόμενον μακάριον, ὡς οἱ ἀπόστολοι δυνηθέντα ἀκούειν τό· „μακάριοι[5]) οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι·" καὶ τό· „πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν." Ἀγαπητὸν δὲ καὶ τὸν ὑποδεέστερον λαβεῖν μακαρισμὸν, λέγοντα· „μακάριοι[6]) οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες." Πῶς δὲ μακαριώτεροι οἱ ὀφθαλμοὶ, οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ[7]) μακαριζόμενοι ἐπὶ τοῖς τεθεωρημένοις,

---

[1]) Ev. Joann. XX, 29.

[2]) H. et R. in notis: „supplendum φησί, quod fortasse supplendum reliquit Orig., vel librarius praetermisit." — Quod quidem supplementum, per se admittendum, coll. pag. 368. lin. 2. a fine justis de causis abesse poterat

[3]) R. minus accurate ἠλιθιώθατον.

[4]) H. et R. absque causa in notis: „legendum fortasse ἰδεῖν δὲ δεῖ τῷ νῷ, alioqui non constabit sensus." Cfr. pag. 277. lin. 2. (Δεῖ τὴν περὶ τούτων κ. τ. λ.) coll. iis, quae in prolegomenis disseruimus.

[5]) Matth. XIII, 16., ubi pro μακάριοι — βλέπουσι edd. N. T. exhibent: ὑμῶν δὲ μακάρ. οἱ ὀφθ. ὅτι βλέπουσι. In seqq. ed. Knapp. recepto voc. ὑμῶν post ὦτα habet ἀκούει, ed. Lachm. ἀκούουσι, ut in nostro textu, omisso tamen voc. ὑμῶν. (Cfr. ed. Lachm. pag. 24. coll. pag. 463.) Vers. 17., ubi ed. Knapp. εἶδον exhibet, ut in nostro textu legitur, ed. Lachm. (coll. tam. pag. 463) εἶδαν.

[6]) *Cfr. ev. Joann. XX, 29.*

[7]) *Cod. Bodlej.* Ἰησοῦ, *Reg.* (quem H. sequit.) Θεοῦ.

τῶν μὴ φθασάντων ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων θέαν; Ὁ δ
Συμεὼν ἀγαπᾷ εἰς τὰς ἀγκάλας λαβὼν τὸ σωτήριον το
Θεοῦ καὶ θεασάμενος αὐτὸ εἶπε· „νῦν [1]) ἀπολύεις τὸ
δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅ
εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου.“ Διόπι
φιλοτιμητέον ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, κατὰ τὸν Σι
λομῶντα, ἵνα ἄρτων ἐμπλησθῶμεν· φησὶ γάρ· „διε
νοιξον [2]) τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἐμπλήσθητι ἄρτων.
Καὶ ταῦτά μοι διὰ τό· „ἐπίστευσαν [3]) τῇ γραφῇ, κα
τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς·“ εἰρήσθω, ἵνα τὸ τε
λειον τῆς πίστεως ἐκ τῶν περὶ πίστεως ἐξητασμένω
καταλάβωμεν ἡμῖν δοθήσεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ νεκρῶ
ἀναστάσει τοῦ παντὸς Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἁγίας ἐκκλη
σίας αὐτοῦ. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ γνώσεως εἴρηται· „ἄρτι [4]
γινώσκω ἐκ μέρους·“ τόδε καὶ ἐπὶ παντὸς καλοῦ ἀκό
λουθον οἶμαι λέγειν· ἓν δὲ τῶν ἄλλων ἡ πίστις. Διό
περ „ἄρτι πιστεύω ἐκ μέρους· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειο
τῆς πίστεως τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται,“ τῆς διὰ εἴ
δους πίστεως πολλῷ διαφερούσης τῆς, ἵν' οὕτως εἴπω
δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, ὁμοίως τῇ νῦν γνώσει
πίστεως.

28. „Ὡς [5]) δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα
ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰη
σοῦς οὐκ ἐπίστευσεν αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώ
σκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυ
ρήσῃ περὶ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν [6]

[1]) Luc. II, 29. 30.
[2]) Proverb. XX, 13.
[3]) Ev. Joann. II, 22.
[4]) I Cor. XIII, 12. — 10.
[5]) Ev. Joann. II, 23—25. coll. pag. 274. not. 1. et 2
[6]) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Desiderantur haec in Cod
Reg. (ac proinde in ed. Huet.), sed restituuntur e Cod
Bodlejano. R.

τῷ ἀνθρώπῳ.“ Ζητήσαι τις ἄν, πῶς τοῖς μεμαρτυρημένοις πιστεύειν, ἑαυτὸν οὐκ ἐπίστευεν[1]) ὁ Ἰησοῦς. Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, οὐ πιστεύει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· διαφέρει γὰρ τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν εἰς ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ γοῦν διὰ πίστιν μὴ κριθησόμενος τῷ εἰς αὐτὸν πιστεύειν οὐ κρίνεται, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· φησὶ γὰρ ὁ κύριος· „ὁ πιστεύων[2]) εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται·“ οὐχὶ δέ· ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομά μου οὐ κρίνεται. Οὐκέτι δέ φησιν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἤδη κέκριται· τάχα γὰρ ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πιστεύει μὲν, διόπερ οὐκ ἔστιν ἄξιος ἤδη κεκρίσθαι, ἐλάττων[3]) δέ ἐστι τοῦ πιστεύοντος εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο τῷ πιστεύοντι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἑαυτὸν οὐ πιστεύειν[4]) ὁ Ἰησοῦς. Αὐτοῦ τοίνυν μᾶλλον ἢ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δυνάμεις ποιοῦντες ἀκούσωμεν τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι μόνῳ καυχησαμένων αὐτοῦ εἰρημένα· ἀλλὰ θαῤῥήσωμεν μιμηταὶ τοῦ Παύλου γινόμενοι εἰπεῖν· „πάντα[5]) ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ.“ Παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀνωτέρω μὲν ἐγγὺς[6]) φησιν εἶναι τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἐνθάδε δὲ οὐκ ἐν τῷ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐν τῷ Πάσχα Ἱεροσολύμοις ἦν ὁ Ἰησοῦς· κἀκεῖ μὲν ὅτε Ἰουδαίων λέγεται τὸ Πάσχα, οὐκ εἴρηται ἑορτή· ἐνθάδε δὲ ὁ Ἰησοῦς

[1]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) πιστεύειν ἐπ' αὐτὸν, οὐκ ἐπίστευσεν κ. τ. λ. R.

[2]) Ev. Joann. III, 18.

[3]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ἔλαττον. R. — Huet. ad marg.: „scribas ἐλάττων.“

[4]) R. πιστεύειν, Huet. πιστεύει.

[5]) Philipp. IV, 13., ubi ed. Lachm. exhibet ἐνδυν. με (coll. tam. pag. 495.) Ed. Knapp. ἐνδυν. με (Χριστῷ.)

[6]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) habet ἐγγὺς, φησὶν, ἦν τὸ Πάσχα. R. — Cfr. ev. Joann. II, 13. — 23.

ἀναγέγραπται εἶναι ἐν τῇ ἑορτῇ· ἐν τοῖς Ἱεροσολύμ[ι]
γὰρ τυγχάνων ἐν Πάσχα καὶ ἑορτῇ ἦν, πολλῶν πιστε[υ]-
όντων κἂν εἰς τὸ ὄνομά αὐτοῦ. Καὶ παρατηρητέον
ὅτι πολλοὶ οὐκ εἰς αὐτὸν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ [π]ι-
στεύειν λέγονται. Οἱ δὲ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες, εἰς [τ]
τὴν στενὴν [1]) καὶ τεθλιμμένην εἰσὶν ὁδεύοντες, ἀπάγ[ου]-
σαν εἰς τὴν ζωὴν, ὅσον ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὑρισκομέν[η].
Δυνατὸν μέντοι γε πολλοὺς τῶν εἰς τὸ ὄνομα αὐ[τοῦ]
πιστευόντων ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ [καὶ]
Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ· „πολλοὶ
ἀπ' ἀνατολῆς καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσον[ται]
μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τ[ῶν]
οὐρανῶν," τυγχανούσῃ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς, ἐν ᾗ πολ[λαὶ]
μοναί εἰσι. Καὶ τοῦτο δὲ τηρητέον, ὅτι πολλοὶ π[ι]-
στεύοντες εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ ὡς Ἀνδρέας [2]) κ[αὶ]
Πέτρος καὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππος πιστεύουσιν, ἀλ[λὰ]
τῇ μαρτυρίᾳ Ἰωάννου πείθονται, λέγοντος· „ἰδοὺ, [ὁ]
ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ·" ἢ τῷ ὑπ' Ἀνδρέου εὑρεθέντι Χριστ[ῷ]
ἢ τῷ εἰπόντι Ἰησοῦ [4]) τῷ Φιλίππῳ· „ἀκολούθει μοι·"
ἢ τῷ φάσκοντι Φιλίππῳ· „ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς καὶ
προφῆται, εὑρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσὴφ ἀπὸ Να-
ζαρέτ. Οὗτοι δὲ „ἐπίστευσαν [5]) εἰς τὸ ὄνομα αὐτο[ῦ]
θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει·" καὶ σημεῖα π[ι]-
στεύουσιν, οὐκ εἰς αὐτὸν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, πάντας γινώσκ[ειν]
καὶ μὴ χρείαν ἔχων, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπ[ου]
τῷ γινώσκειν τί ἐστιν ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων.

29. Τῷ δέ· „οὐ χρείαν [6]) εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρή[σῃ]

---

[1]) Matth. VII, 14.

[2]) Matth. IX, 11., ubi edd. N. T. ἀπὸ ἀνατολ[ῶν] exhibent. — Ev. Joann. XIV, 2.

[3]) Ev. Joann. I, 40. 41. 42. et seqq. — 36. — 44.

[4]) Ed. Huet. ἢ τῷ εἰπόντι τῷ Φιλίππῳ Ἰησοῦ.

[5]) Ev. Joann. II, 23. 24. 25.

[6]) Ev. Joann. II, 25.

περὶ ἀνθρώπου·" εὐκαίρως χρηστέον εἰς παράστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ δυναμένου θεωρεῖν περὶ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων, καὶ μηδαμῶς μαρτυρίου δεῖσθαι τοῦ ἀπό τινος. Τὸ δέ· „οὐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου·" ἀντιδιασταλτέον πρὸς τό· οὐ χρείαν ἔχει, ἵνα μαρτυρήσῃ περί τινος. Εἰ μὲν γὰρ τό· „ἀνθρώπου·" λαμβανόμενον[1]) ἐπὶ παντὸς τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἢ παντὸς λογικοῦ, οὐ χρείαν ἕξει, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ, περὶ οὐδήποτε[2]) τῶν λογικῶν, ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκων τοὺς πάντας κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ δύναμιν ἀπὸ τοῦ πατρός. Εἰ δὲ τό· „ἀνθρώπου" τηρήσαιμεν ὑπὸ τοῦ θνητοῦ λογικοῦ ζωουμένου,[3]) ὁ μέν τις ἐρεῖ χρείαν ἔχειν αὐτὸν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τῶν ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ ἀρκοῦντα ὁμοίως τοῖς ἀνθρωπίνοις γινώσκειν καὶ τὰ περὶ ἐκείνων. Ἄλλος δέ τίς φησι, τὸν κενώσαντα ἑαυτὸν μὴ χρείαν ἔχειν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, χρείαν δὲ ἔχειν περὶ τῶν κρειττόνων ἢ κατὰ ἄνθρωπον.

30. Καὶ τοῦτο δὲ ζητητέον, πόσα σημεῖα αὐτοῦ θεωροῦντες οἱ πολλοὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται σημεῖα πεποιηκέναι ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰ μὴ ἄρα γεγένηται μὲν σημεῖα, οὐκ ἀναγέγραπται δέ· σκό-

---

[1]) Huet. ad marg.: „scribas λαμβάνομεν." Idem in notis (quae R. quoque affert) haec habet: „Ferrar. legit λαμβάνομεν, quod mihi probatur." — Qua emendatione omnino non opus est.

[2]) Cod. Bodl. περὶ αὐτοῦ, περὶ οὐδήποτε κ. τ. λ. Cod Reg. (H. in textu, in notis: quod mendi mihi valde suspectum est) περὶ αὐτοῦ, τοῦ περὶ οὐδήποτε κ. τ. λ. Forte legendum περὶ ἀνθρώπου, καὶ περὶ οὐδήποτε κ. τ. λ. R. — Salva profecto est lectio Cod. Bodlej. et contextae orationi bene accommodata. Verba enim περὶ οὐδήποτε κ. τ. λ. appositionis loco inservire orationi nemo non videt

[3]) Cod. Bodlej. ζωουμένου, Reg. (quem H. sequitur) ζώου μόνον. R.

πει δὲ, εἰ δυνατὸν εἰς σημεῖα λογισθῆναι τὸ πεποιηκέναι φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, καὶ πάντας ἐκβεβληκέναι τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν τὰ κέρματα ἐκκεχυκέναι, καὶ τὰς τραπέζας ἀνατετραφέναι.[1]) Πρὸς μέντοι γε τοὺς ὑπονοήσαντας ἂν περὶ μόνων ἀνθρώπων μὴ χρείαν ἔχειν αὐτὸν μαρτύρων, λέγει ὅτι δύο αὐτῷ ὁ Εὐαγγελιστὴς μεμαρτύρηκε, τό τε γινώσκειν πάντας, καὶ τὸ μὴ χρείαν ἔχειν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. Εἰ γὰρ πάντας ἐγίνωσκεν, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον ἐγίνωσκε, καὶ πάντας τοὺς ἔξω τοιούτων σωμάτων· ἐγίνωσκέ τε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἅτε μείζων τυγχάνων τῶν ἐν τῷ προφητεύειν ἐλεγχόντων * * καὶ κρινόντων,[2]) καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας εἰς φανερὸν ἀγόντων πάντων ὧν[3]) τὸ πνεῦμα ὑποβάλλει αὐτοῖς. Δύναται δὲ τό· „ἐγίνωσκε[4]) τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ·“ λαμβάνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων χειρόνων ἢ κρειττόνων ἐν ἀνθρώποις. Εἰ μὲν γὰρ δίδωσί τις τόπον τῷ διαβόλῳ, εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ὥσπερ

---

[1]) Ev. Joann. II, 15. — In praecedentibus, quotiescunque hunc locum pertractaret, semper verb. ἀναστρέφειν in usum vocaverat.

[2]) R. in textu ἐλεγχόντων, * * καὶ κρινόντων καὶ τά κ. τ. λ., in notis: „post ἐλεγχόντων relinquitur in manuscriptis Codd. spatium vacuum.“ — In ed. Huet. nihil spatii vacui relinquitur. Neque omnino opus est ullo additamento. Quodsi tamen accuratius ad lacunam illam respicere quis velit, non male adjici possent verba (coll. I Cor. XIV, 24. 25.): ἄπιστόν τινα ἢ ἰδιώτην, aut simpliciter: ἄπιστόν τινα (εἰσελθόντα), aut denique τοὺς ἀπίστους.

[3]) πάντων ὧν κ. τ. λ. R. nullo jure in notis: „scribendum videtur πάντα ἃ τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.“

[4]) Ev. Joann. II, 25.

ἰδίαν Ἰούδας, τοῦ διαβόλου βεβληκότος [1]) εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῷ τὸν Ἰησοῦν· διὸ καὶ μετὰ τὸ ψωμίον [2]) εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς. Εἰ δὲ δίδωσι τόπον τῷ Θεῷ, μακάριος γίνεται· „μακάριος [3]) γὰρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάβασις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.“ Γινώσκεις τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ γινώσκων πάντα, υἱὲ τοῦ Θεοῦ. Ἤδη δὲ τὴν αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ δεκάτου [4]) τόμου, ἐνταῦθά που καταπαύσωμεν τὸν λόγον. [5])

---

[1]) Ed. Huet. βεβηκότος. Cfr. Ev. Joann. XIII, 2.

[2]) Ev. Joann. XIII, 27.

[3]) Psalm. LXXXIV, 5. (LXXXIII, 6.), ubi LXX. interpretes haec exhibent: μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις παρὰ σοῦ, Κύριε· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο.

[4]) Cod. Bodlejan. habet in textu δωδεκάτου, et in margine δεκάτου, uti legitur in Codd. Reg. et Barber. R.

[5]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) habet τὸ βιβλίον τὸν λόγον. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus, et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris, et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DELARUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS II.

Berolini 1832.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Evangelium Joannis

Commentariorum

Pars II.

Ex

Nova Editionum Coloniensis et Parisiensis

Recognitione

Cum

Scholiis Augusti Neandri

Integro

Utriusque Ruaei Commentario

Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Prolegomena Animadversiones Excursus Indices
Et Glossarium

Adjecit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg.
Professor.

Berolini 1832.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

PROLEGOMENA.

Quum in hac secunda Parte Commentariorum Origenis in Ev. Joannis eandem, quam in parte priori, normam sequutus sim, et quum libri hujus moles praeter spem meam atque exspectationem nimis accreverit, paucissima tantum, eademque ad Tom. I. spectantia, in fronte hujus Tomi ponenda esse visa sunt.

Observationes ad Tom. I. spectantes:

1) Prolegomenor. p. XXV. lin. 20. legas: collocaverint.
2) Corrigendorum p. 2. lin. 3 a fine scribas: p. 10. not. 1. leg. *τοῦ*.
3) Pag. 12. not. 4. lin. 1. et 2. leg. *εὐαγγέλιόν ἐστιν*.
4) Pag. 35. locum lin. 3. et 4. obvium Neandro duce hoc modo restituas: *καὶ* (deleto *βλέπει*) *τὸ νῦν δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν βλέποντα βλέπειν, κ. τ. λ.*
5) Pag. 36. lin. 14. scribas: *ἐν σώματι οὐχ ἁπλῶς*.
6) Ejusd. pag. lin. 3. a fine Neandro praeeunte legas: *ὅπερ ἀναγκαῖον τῷ ἐν σώματι ὑπάρχον*.
7) Pag. 37. lin. 15. eodem duce legas: *σαφῶς προπίπτον*.
8) Pag. 42. lin. 4. et not. 2. lin. 1. et 7., itemq. Prolegomenorum p. XXXIX. restituas: *καθ' ἃ χρήζει* s. *καθὰ χρήζει*.
9) Pag. 91. lin. 5. et 6. Neandro duce scribas: *ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ ὅτι πρὸς τον Θεὸν ἦν*.
10) *Pag. 92. lin. 9. eod.* duce legas: *καὶ* (*οὐχ* deleto) *ἁπλῶς Θεός, κ. τ. λ.*

11) Pag. 94. lin. 10. et 11. eod. praeeunte scribas: καὶ λόγου γενομένου (deleto Θεοῦ) σαρκός, κ. τ. λ.
Ejusd. pag. lin. 12. et 13. scribas: παρὰ τὸν πρὸ πάντων, νομιζομένων κ. τ. λ.

12) Locum pag. 109. lin. 10—13. obvium Neandro praeeunte hunc in modum restituas: Ἀλλὰ τάχα μᾶλλον ἂν — παρὰ τὸν πατέρα, προστιθέμενος τῷ τὸ αὐτὸ αὐτὸ τυγχάνειν (respectu habito ad πνεῦμα ἅγιον, non αὐτῷ τυγχάνειν) τῷ πατρί, κ. τ. λ.

13) Pag. 112. lin. 6. a fine legas: παρέρχεται.

14) Pag. 114. lin. 14. Neandro duce scribas: Ἵνα γὰρ συγχωρηθῇ δι' αὐτοῦ γεγονέναι τὴν ζωὴν κ. τ. λ.

15) Pag. 118. lin. 8. a fine eodem auctore παρὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν ἐκδεχόμενος τὸ γεγραμμένον legas pro: περὶ τῶν ἐν τῇ κ. τ. λ.

16) Pag. 122. not. 2. scribas: Deut. XXX, 14.

17) Pag. 123. lin. 2. Neandro duce legas: λέγειν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καλουμένων παραδόξων, κ. τ. λ.

18) Pag. 124. lin. 1. et 2. a fine sic interpungas: ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων, τῆς κυρίως εὐαρεστήσεως; ἤτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων, ἢ ἐν τῷ κ. τ. λ.

19) Pag. 126. lin. 2. scribas: τυγχάνοντος.

20) Pag. 141. not. 3. scribas: Psalm. XVIII, 11.

21) Pag. 249. not. 2. legas: Cfr. II Reg. V, 11.

22) Pag. 327. not. 2. deleantur verba: vers. 3.

23) Pag. 356. lin. 1. voc. in nonnullis exemplaribus mutilatum restituas: ἀκαταστασία.

24) Pag. 369. lin. 9. leg. μακάριον.

25) Pag. 373. lin. 9. et not. 2. legas οὐ δήποτε sive οὐδήποτε.

Atque haec quidem hactenus.

Quae restant, loca haud pauca, tum Tom. I. jam indicata, tum hoc Tom. II. obvia, suo singula tempore accuratius pro viribus examinabimus.

Scribebam Berolini, Vitebergam abiturus, die XXIV. mens. Aprilis MDCCCXXXII.

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιγ'.

1. Ἴσως μὲν ἂν ἔδοξέ σοι,[1]) φιλοθεώτατε καὶ εὐσεβέστατε Ἀμβρόσιε, τὸν περὶ τῆς Σαμαρείτιδος λόγον μὴ διακοπῆναι, ὥστε[2]) μέρος μέν τι αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ δωδεκάτῳ τόμῳ, τὰ δὲ ἑξῆς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ. Ἀλλ' ἐπεὶ ἑωρῶμεν αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφέναι τὸν δωδέκατον τῶν ἐξηγητικῶν, ἔδοξεν ἡμῖν καταλῆξαι εἰς τὸν τῆς Σαμαρείτιδος λόγον περὶ τοῦ[3]) λεγομένου ὑπ' αὐτῆς φρέατος, ὡς ὁ Ἰακὼβ[4]) ἔδωκεν αὐτὸ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, ἵνα ἀρξώμεθα τοῦ τρισκαιδεκάτου ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως

---

[1]) *ἂν ἔδοξέ σοι.* Sic recte habent Codd. Barber. et Bodlej. (H. ad marg.), perperam autem legitur in Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) *ἀνέδειξέ σοι.* R. — Huet. in notis: „Correxit Perion. *ἀνεδείξαμεν*, sed ad veram lectionem digitum intendit Ferrar.: *ἴσως μὲν ἂν ἔδοξέ σοι.*"

[2]) H. et R. *ὥς τε.*

[3]) Cod. Reg. (H. in *textu*) male *περὶ τούτου.* R. — Huet. *ad marg.: „scribas περὶ τοῦ."*

[4]) *Ev. Joann. IV, 12.*

ᾔδεις[3]) τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν
σοι· δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, κ
ἄν σοι ὕδωρ ζῶν·“ καὶ νῦν, ὡς προτρέπων
τὸ αἰτῆσαι τὸ[4]) ζῶν ὕδωρ, λέγει τὰ ἐκκείμενα.
μὲν τῷ προτέρῳ οὐκ εἶπεν οὐδὲν,[5]) ἀλλ' ἐπαπ
τῆς συγκρίσεως τῶν ὑδάτων ἡ Σαμαρεῖτις· με
δευτέραν ἀπόκρισιν τοῦ κυρίου παραδεξαμένη
μένα φησί· „δός[6]) μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ.“
δόγμα τί ἐστι, μηδένα λαμβάνειν θείαν δω
μὴ αἰτούντων αὐτήν. Καὶ αὐτὸν γοῦν τὸν Σω
τοῦ ψαλμοῦ προτρέπει αἰτεῖν ὁ πατὴρ, ἵνα
ρήσηται· ὡς αὐτὸς[7]) ἡμᾶς διδάσκει ὁ υἱὸς λέγ
ριος[8]) εἶπε πρὸς μέ· υἱός μου εἶ σύ· αἴτησαι π

---

[1]) R. in textu τοῦ κυρίου omisso voc. ἡμῶ
in notis: „Cod. Reg. (quem H. sequit.) τοῦ κυρί

[2]) Ev. Joann. IV, 13., ubi edd. N. T. Ἰη
bent pro ὁ Ἰησοῦς, atque verba γενήσ. πηγ
(interjectis inter verba οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ et

καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.“ Καὶ ὁ Σωτήρ φησιν· „αἰτεῖτε [1]) καὶ δοθήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει.“ Πείθεται μέντοι γε ἡ Σαμαρεῖτις αἰτῆσαι τὸν Ἰησοῦν ὕδωρ, εἰκὼν, ὡς προείπομεν, τυγχάνουσα γνώμης ἑτεροδοξούντων, περὶ τὰς θείας ἀσχολουμένων γραφὰς, ὅτε ἀκούει περὶ τῆς συγκρίσεως ἀμφοτέρων τῶν ὑδάτων. Καὶ ὅρα ἐξ ὧν ἐπεπόνθει, πῶς πίνουσα ἐκ τοῦ νομιζομένου αὐτῇ βαθέως εἶναι φρέατος, οὐκ ἀνεπαύετο, [2]) οὐδὲ τῆς δίψης ἀπηλλάττετο.

2. Ἴδωμεν οὖν, τί σημαίνεται ἐκ τοῦ· „πᾶς [3]) ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν.“ Ἔστι δὲ τῆς „διψῆν“ φωνῆς καὶ ἐκ τῆς „πεινῆν“ κατὰ τὸ ῥητικὸν δύο σημαινόμενα, ἓν μὲν καθ' ὃ δεόμεθα τῆς κενωθέντες, καὶ ὀρεγόμενοι αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἐπιλιπόντος· [4]) ἑτέρα δὲ καθ' ὃ πολλάκις οἱ πένητες ἐν ἀπορίᾳ ὄντες, τῶν ἐπιτηδείων φασὶ κεκοποι, τὸ πεινῆν, ἢ διψῆν. Καὶ μαρτύριόν γε τοῦ ...ώτου ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτε ἀποροῦντες τροφῶν „τῇ ...ιδεκάτῃ [5]) ἡμέρᾳ, τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ ἐξεληλυθότων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα ...γὴ υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ Μωϋσῆν καὶ Ἀαρών. Καὶ

---

[1]) ...atth. VII, 7. 8.

[2]) ...od. Bodlej. ἀνεπαύετο, Reg. (quem H. sequit.) ...το. R.

[3]) ... Joann. IV, 13. — In seqq. H. et R. διψῆν

[4]) ...d. Bodlej. τοῦ ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλιπόντος, Reg. ...equit.) τούτου ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλείποντες. R. ... marg.: „pro τούτου scribas τοῦ.“

[5]) ...αχαιδεκάτῃ. Cfr. Exod. XVI, 1—4., ubi ...aicum aeque exemplar atque interpretationes ...t πεντεκαιδεκάτῃ. Quocirca Huet., in notis hocce testimonium provocans, margini recte ...bas πεντεκαιδεκάτῃ.“

εἶπαν πρὸς αὐτοὺς οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· ὄφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ κυρίου ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσαμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἠσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν, ὅτι ἐξηγάγετε ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι[1]) πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ. Εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἰδού, ἐγὼ ὕω[2]) ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς, καὶ συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτοὺς εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου, ἢ οὔ.“ Πεινώντων γὰρ καὶ ἀπορούντων τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ὅσον[3]) γογγυσμὸν ἐποίουν οἱ λόγοι· ἀλλὰ καὶ ὕδατος ἀποροῦντες καὶ διψῶντες διεγόγγυζον κατὰ Μωϋσέως[4]) „τί πιόμεθα;“ ὅτε „ἐβόησε Μωϋσῆς πρὸς κύριον, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα ἡνίκα ἦλθεν εἰς Ῥαφιδεὶν,[5]) γέγραπται ὅτι ἐδίψησεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ὕδατι, καὶ ἐγόγγυζεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ἐπὶ Μωϋσῆν. Δόξει δὲ τοῦ δευτέρου τῶν σημαινομένων εἶναι παρὰ τῷ Παύλῳ παράδειγμα, λέγοντι· „ἄχρι[6]) τῆς ἄρτι ὥρας

---

1) Cod. Bodlejanus καὶ ἀπέκτειναν. R.

2) Huet. minus accurate ὕω.

3) ὅσον—λόγοι. Ita hunc locum in Cod. Reg. vitiatum restituit Cod. Bodlejanus. R. — Huet. in textu ὅσον ἐπὶ οἱ λόγοι, ad marg.: „λείπει τι.“ Idem in notis: „Cod. Reg. ὅσον ἔπιοι (non ut in textu ἐπὶ οἱ) λόγοι. Ejus vitium sarcire Oedipi est.“

4) Cod. Reg. (H. in textu) male κατὰ Μωϋσῇ. — Huet. ad marg.: „scribas ἐπὶ Μωϋσῇ (non Μωϋσῆ a fine).“ Quod coll. pag. 3. lin. ult. et pag. huj. lin. 3. a fine). videatur, LXX quidem lectio, licet non praeferenda esse videatur, LXX tamen virorum vers. (cfr. Exod. XV, 24.) accurate respondet. — Exod. XV, 25.

5) Exod. XVII, 1. 2. 3.

6) I Cor. IV, 11., ubi ed. Lachm. γυμνιτεύομεν exhibet.

καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν." Τὸ μὲν οὖν πρῶτον πεινῆν καὶ διψῆν ἀναγκαίως γίνεται [1]) τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασι· τὸ δὲ δεύτερον τοῖς πεινομένοις συμβαίνει. Ζητητέον οὖν καὶ ἐκ τοῦ· „πᾶς ὁ πίνων [2]) ἐκ τούτου τοῦ ὕδατος διψήσει πάλιν·" ποῖον „διψήσει" λέγεται.

3. Πρῶτον ὡς ἐπὶ σωματικοῦ εἰ [3]) καὶ τάχα τὸ δηλούμενόν ἐστιν, ὅτι κἂν πρὸς τὸ παρὸν κορεσθῇ, ἀλλ' εὐθέως ὑπερβιβασθέντος τοῦ ποτοῦ τὸ αὐτὸ πάθος πάσχει ὁ πιὼν, [4]) τουτέστι διψήσει πάλιν, εἰς ὅμοιον [5]) τῷ ἀρχῆθεν ἀποκαταστάς. Ἐπιφέρει οὖν· „ὃς [6]) δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον" τίς δὲ ἐν ἑαυτῷ ἔχων πηγὴν, διψῆσαι οἷόστε ἔσται; Τὸ μέντοι γε προηγουμένως δηλούμενον τοιοῦτον ἂν εἴη· ὁ μεταλαμβάνων, φησὶ, βάθους [7]) λόγων, κἂν πρὸς ὀλίγον ἀναπαύσηται, παραδεξάμενος ὡς βαθύτατα τὰ ἀνιμώμενα καὶ εὑρίσκεσθαι δοκοῦντα τὰ νοήματα, ἀλλά γε πάλιν δεύτερον ἐπιστήσας ἐπαπορήσει περὶ τούτων ὅσοις

---

1) Ed. Huet. γείνεται.

2) Ev. Joann. IV, 13.

3) H. et R. in textu ἢ, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum εἰ καί κ. τ. λ." Ferrar. εἰ legit, et recte quidem. (In Codd. fortasse ἢ legebatur).

4) Huet. πιών, R. πίων.

5) H. et R. in textu ὁμοίαν, H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum ὁμοῖον (non ὅμοιον)."

6) Ev. Joann. IV, 14. coll. pag. 2. not. 2.

7) Cod. Reg. (H. in textu) ὁ μεταλαμβάνων οὐ, φησὶ, βάθος, sed Bodlej. ut in nostro textu. R. — Huet. ad marg.: „pro οὐ scribas οὖν." Idem in notis: „particulam negandi agnoscit Perion. ex auctoritate Cod. Reg., totoque hoc loco turpiter se dat. Ferrar. repudiat οὐ, in quo eum sequimur. Nec absurde fortasse scripseris: ὁ μεταλαμβάνων οὖν, φησὶ, βάθος κ. τ. λ."

ἐπανεπαύσατο * * * ταρανὴν καὶ ἐκτυπῶν[1]) περὶ τῶν ζητουμένων κατάληψιν, οὐ δύναται τὸ νομιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ βάθος παρασχεῖν. Διόπερ κἂν συναρπασθεὶς συγκάθηταί τις τῇ πιθανότητι τῶν λεγομένων, ἀλλά γε ὕστερον εὑρήσει τὴν αὐτὴν ἀπορίαν τυγχάνουσαν ἐν αὐτῷ, ἣν παρεῖχεν[2]) πρὶν τάδε τινὰ μαθεῖν· ἐγὼ δὲ τοιοῦτον ἔχω λόγον, ὥστε τὴν πηγὴν γενέσθαι τοῦ ζωτικοῦ πόματος ἐν τῷ παραδεξαμένῳ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀπαγγελλόμενα· καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε ὁ λαβὼν τοῦ ἐμοῦ ὕδατος εὐεργετηθήσεται, ὥστε πηγὴν εὑρετικὴν πάντων τῶν ζητουμένων ἀναβλυσθάνειν[3]) ἐν αὐτῷ ἄνω πηδών-

---

[1]) In omnibus Mss. post ἐπανεπαύσατο relinquitur spatium vacuum, et postea legitur in Cod. Reg. ταρανὴν καὶ ἔκτυπον, in Bodlej. aut. τέραν ἢ καὶ ἐκτυπῶν. Nos hunc locum ita restituendum censemus: περὶ τούτων ὅσοις ἐπανεπαύσατο, καὶ ἑτέραν ἐκτυπῶν περὶ τῶν ζητουμένων κατάληψιν κ. τ. λ. R. — H. in textu: ὅσοισ (spatio relicto post ὅσοισ, non ὅσοις) ἐπανεπαύσατο (spatio vacuo relicto) ταρανὴν καὶ ἔτυπον (non ἔκτυπον) κ. τ. λ. Idem in notis: „hunc locum ita restituimus: περὶ τούτων ὅσοις ἐπανεπαύσατο, καὶ τρανὴν ἐντυπῶν περὶ τῶν κ. τ. λ.“ — Acu profecto, si exceperis voc. ἐντυπῶν, (pro quo ἐκτυπῶν legerim, cum R. teste Cod. Reg. habeat ἔκτυπον, Cod. Bodl. ἐκτυπῶν) rem tetigit Huet., ita ut neque supplendum quid habeamus post ὅσοισ (ut scribit H.) neque post ἐπανεπαύσατο. Si quid supplendum, voc. ὅσοις coll. pag. 5. lin. 4. a fine adjecerim verba πρὸς ὀλίγον, verbo autem ἐπανεπαύσατο coll. praecedd. voc. λόγων aut voc. νοημάτων.

[2]) H. et R. παριεῖχεν. — Iidem in iis, quae proxime praecedunt τυγχάνουσαν ἐν αὐτῷ (non αὐτῷ).

[3]) H. et R. in textu ἀναβλυσθάνειν, non ἀναβλυστάνειν. Cfr. Hesych. Lexic. ed. Alberti pag. 316. coll. Stephan. Thesaur. Tom. I. p. 756. — R. in notis: „Cod. Bodlejan. ἀναβλύζειν, et mox ἀναπηδώντων pro ἄνω πηδώντων.“

ος ὁ Σολομῶν φησιν· „ἰδοὺ, [4]) οὗτος ἥκει πη-
ὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς·“ ὡς
ῖ ὁ νυμφίος ἐπὶ τὰς μεγαλοφυεστέρας καὶ θειο-
ηδᾷ ψυχὰς, ὄρη λεγομένας, ἐπὶ δὲ τὰς ὑποδε-
διάλλεται, βουνοὺς ὀνομαζομένας, οὕτως ἐνταῦθα
ιένη ἐν τῷ πιόντι ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ δίδωσιν ὁ
πηγὴ ἅλλεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν. Τάχα δὲ
ήσει μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν
ζωὴν πατέρα· Χριστὸς γὰρ ἡ ζωή· [5]) ὁ δὲ μεί-
Χριστοῦ, μείζων τῆς ζωῆς.
Τότε δὲ ὁ πιὼν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ δώσει ὁ Ἰη-
ει τὴν γενομένην ἐν αὐτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλο-

R. in notis: „ante τούτῳ relinquitur in manu-
Codd. Bodlej. et Barberino spatium unius fere
— Huet. τῷ εὐκινήτῳ τούτῳ ὕδατι κ. τ. λ. nullo
acuo relicto post voc. εὐκινήτῳ. Et recte qui-
si forte nimis loquax quis supplere velit verba καὶ
ῳ.
In Cod. Reg. (quem H. sequitur) legitur φέροντι,

σύνην πρὸ τοῦ χορτασθῆναι ποιήσαιεν, ὑπὲρ τ
ρεσθῆναι ἐμποιητέον τὸ πεινῆν καὶ διψῆν, ἵνα εἴπ
„ὃν τρόπον[4]) ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγ
ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ
Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸ
ζῶντα· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τὸ προσώπ
Θεοῦ;" Ἵν' οὖν διψήσωμεν, καλόν ἐστι πιεῖν
ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακὼβ, οὐ λέγοντα αὐτὴν ὁμο
Σαμαρείτιδι „φρέαρ." Ὁ γοῦν Σωτὴρ οὐδὲ νῦν

---

[1]) Ed. Huet. φησὶ ὁ γὰρ λόγος.

[2]) Matth. V, 6.

[3]) ἐπεὶ πεινῆσαι—ὑπὲρ τοῦ κ. τ. λ. Sic lo
legitur in Codd. Barber. et Bodlej., nec aliter le
a Ferrario. An vero inepta sit haec lectio, uti
Huet., doctiorum esto judicium. In Cod. Reg. (q
in textu sequitur) legitur: ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψ
τις εἰς τὴν δικαιοσύνην πρὸ τοῦ χορτασθῆναι, ὑ
κ. τ. λ., pro quibus legendum censebat: ἐπεὶ π
καὶ διψῆσαι δεῖ ἡμᾶς καὶ (deest καί in mea Hu

τὸν ἐκείνης ἀνασκευῶν λόγον, ἐκ φρέατός φησιν εἶναι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἁπλῶς φησι· „πᾶς ὁ πίνων [1]) ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν.“ Εἴπερ δὲ μὴ ἐγίνετό τι χρήσιμον ἐκ τοῦ πιεῖν ἀπὸ τῆς πηγῆς, οὔτ' ἂν ἐκαθέζετο ἐπὶ τῇ πηγῇ ὁ Ἰησοῦς, οὔτ' ἂν [2]) ἔλεγε τῇ Σαμαρείτιδι· „δός [3]) μοι πιεῖν.“ Παρατηρητέον οὖν, ὅτι καὶ αἰτούσῃ τὸ ὕδωρ τῇ Σαμαρείτιδι τὸν Ἰησοῦν, οἱονεὶ ἐπηγγέλλετο παρέξειν αὐτὸ οὐκ ἐν ἄλλῳ [4]) τόπῳ, ἀλλ' ἢ παρὰ τῇ πηγῇ, λέγων αὐτῇ· „ὕπαγε, [5]) φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.“

5. Ἔτι δὲ ἐπιστήσωμεν, εἰ δύναται δηλοῦσθαι, τὸ ὑπερογενὲς τῆς τῶν αὐτῇ τῇ [6]) ἀληθείᾳ ὁμιλησάντων καὶ συνεσομένων ὠφελείας παρὰ τὴν νομιζομένην ὠφέλειαν γίνεσθαι ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, κἂν νοηθῶσιν ἀκριβῶς ἐκ τοῦ τὸν μὲν πιόντα ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακὼβ διψῆν πάλιν, τὸν δὲ πιόντα ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴν ὕδατος ἐν ἑαυτῷ ἴσχειν ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ γὰρ τὰ κυριώτερα καὶ θειότερα τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἔνια μὲν οὐ κεχώρηκε γραφή, ἔνια δὲ οὐδὲ ἀνθρωπίνη φωνή. Καὶ τὰ οὖν ἤθη [7]) τῶν ση-

---

[1]) Ev. Joann. IV, 13.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte οὔτ' ἂν ἔλεγε, Cod. Reg. (H. in textu) male ὅταν ἔλεγε. R.

[3]) Ev. Joann. IV, 7.

[4]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam οὐ γὰρ ἄλλῳ. R. — Huet. ad marg.: „scribas οὐ παρ' ἄλλῳ.“

[5]) Ev. Joann. IV, 16.

[6]) Huetius minus accurate αὐτῇ.

[7]) H. et R. in textu ἤθη; R. in notis: „ad marginem Cod. Bodlej. pro ἤθη legitur θεῖα, quam lectionem secutus est Ferrarius.“ Huet. in notis: „„videtur legisse Ferrarius: Καί τινα οὖν θεῖα τῶν σημαινομένων; at ne sic quidem sensus constat. Ego quidem comma istud libenter induxerim.““ — *Neutra lectio quum aptum praebeat sensum, equidem Neandro praeeunte pro ἤθη lego ἀληθῆ.*

ἐξόν τινι λαλῆσαι ἦν, ἐξὸν γὰρ ἦν αὐτὰ λαλῆσα
λοις, ἀνθρώποις δὲ οὐκ ἐξῆν· πάντα [6]) μὲν γὰρ
ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Ἃ δὲ ἤκουσεν [7]) ἄρ
ματα, ἃ οὐκ ἐξὸν, φησὶν, [8]) ἀνθρώπῳ λαλῆσαι
δὲ τῆς ὅλης γνώσεως στοιχεῖά τινα ἐλαχίστας
χυτάτας εἶναι εἰσαγωγὰς ὅλας γραφὰς, κἂν πο
θῶσιν ἀκριβῶς. Ὅρα τοιγαροῦν, εἰ δύναται ἡ
τοῦ Ἰακὼβ, ἀφ' ἧς ἔπιέ ποτε ὁ Ἰακὼβ, ἀλλ' οὐ
νει νῦν, — ἔπιον δὲ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ νῦ
τὸ κρεῖττον ἐκείνου ποτὸν, πεπώκασι δὲ καὶ τ
ματα αὐτῶν —, ἡ πᾶσα εἶναι γραφή· τὸ δὲ τ
ὕδωρ, τὸ ὑπὲρ ἃ γέγραπται· οὐ πᾶσι δὲ ἔξεστιν
τὰ ὑπὲρ ἃ γέγραπται, ἐὰν μή τις αὐτοῖς ἐξο
ἵνα μὴ ἐπιπλήσσηται ἀκούων τό· „χαλεπώτερα
μὴ ζήτει· καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐρεύνα.“

---

[1]) Ev. Joann. XXI. 25., ubi ὅσα pro ἅ,
pro καθέν, et χωρῆσαι pro χωρήσειν edd. N.
bent. — Ceterum Knapp. ed. ut in nostro te
αὐτόν, Lachm. οὐδ' αὐτόν.

6. Ἐὰν δὲ λέγωμεν τὰ ὑπὲρ ἃ γέγραπται εἶναί τινα, οὐ τοῦτό φαμεν ὅτι γνωστὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δύναται, ἀλλὰ Ἰωάννῃ [1]) ἀκούοντι, καὶ γράφειν αὐτὰ μὴ ἐπιτρεπομένῳ, ὁποῖα ἦν τὰ τῶν βροντῶν ῥήματα, καὶ μανθάνοντι, καὶ διὰ τὸ φείδεσθαι τοῦ κόσμου οὐ γράφοντι αὐτά· ᾤετο [2]) γὰρ μηδὲ αὐτὸν τὸν κόσμον χωρεῖν τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀλλὰ καὶ ἅπερ ὁ Παῦλος μεμάθηκεν ἄῤῥητα ῥήματα, ὑπὲρ ἃ γέγραπται, εἴ γε τὰ γεγραμμένα ἄνθρωποι λελαλήκασι· καὶ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, [3]) ἐστὶν ὑπὲρ τὰ γεγραμμένα, καὶ ἃ οὖς οὐκ ἤκουσε, γραφῆναι οὐ [4]) δύναται· καὶ τὰ ἐπὶ καρδίαν δὲ ἀνθρώπου μὴ ἀνεβεβηκότα, μείζονά ἐστι τῆς τοῦ Ἰακὼβ πηγῆς, ἀπὸ πηγῆς ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον φανερούμενα τοῖς οὐκέτι καρδίαν ἀνθρώπου ἔχουσιν, ἀλλὰ δυναμένοις λέγειν· „ἡμεῖς [5]) δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος.“ Καὶ ἐπίστησον εἰ οἷόν τ' ἐστιν ἀνθρωπίνην σοφίαν μὴ τὰ ψευδῆ λαλεῖν [6]) δόγματα, ἀλλὰ τὰ στοιχειωτικὰ τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς τοὺς ἔτι ἀνθρώπους φθάνοντας· τὰ δὲ διδακτὰ πνεύματος, τάχα ἐστὶν ἡ πηγὴ [7]) τοῦ ἁλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Εἰσαγωγαὶ οὖν εἰσιν αἱ γραφαί, ἀφ' ὧν ἀκριβῶς νενοημένων, νῦν ὀνο-

---

[1]) Apocal. X, 3.

[2]) Ev. Joann. XXI, 25.

[3]) I Cor. II, 9.

[4]) Huet. minus accurate ἢ (non ἢ) δύναται.

[5]) I Cor. II, 16., ubi Knapp. ed. ut in nostro textu Χριστοῦ exhibet, in Lachmanni autem ed. (coll. tamen not. text. subjecta) κυρίου legitur. — 12. 13.

[6]) H. et R. καλεῖν. Equidem λαλεῖν in text. recepi tum propter praecedd. (cfr. pag. huj. lin. 9. et lin. 17.), tum quia Ferrarius vertat: „loquatur.“

[7]) Ev. Joann. IV, 14.

μαζομένων πηγῆς τοῦ Ἰακὼβ, ἀνελθετέον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἵν' οὖν ἡμῖν χαρίσηται πηγὴν τοῦ ἀλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐχ ὁμοίως δὲ πᾶς ἀντλεῖ ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακὼβ, εἰ γὰρ ἔπιεν [1]) Ἰακὼβ ἐξ αὐτῆς, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, διψῶσα δὲ καὶ ἡ Σαμαρεῖτις διέρχεται ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀντλεῖ, μήποτε καὶ ἄλλως ἔπινε καὶ ἐπιστημόνως ὁ Ἰακὼβ σὺν τοῖς υἱοῖς· ἄλλως δὲ καὶ ἁπλούστερον καὶ κτηνωδέστερον καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· ἄλλως δὲ παρὰ τὸν Ἰακὼβ καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ ἡ Σαμαρεῖτις. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὰς γραφὰς σοφοὶ πίνουσιν ὡς ὁ Ἰακὼβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· οἱ δὲ ἁπλούστεροι καὶ ἀκερέστεροι, [2]) οἱ λεγόμενοι πρόβατα Χριστοῦ, πίνουσιν ὡς τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ· οἱ δὲ παρεκδεχόμενοι τὰς γραφὰς, καὶ δύσφημά τινα συνιστάντες, προφάσει τοῦ νενοηκέναι αὐτὰς, πίνουσιν ὡς ἡ πρὸ τοῦ πιστεῦσαι εἰς Ἰησοῦν Σαμαρεῖτις ἔπινε.

7. „Λέγει [3]) πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.“ Ἤδη δεύτερον κύριον ἀναγορεύει τὸν Σωτῆρα ἡ Σαμαρεῖτις· πρότερον μὲν ὅτε φησί· „κύριε, [4]) οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ·“ ὅτε καὶ ἐπιποθεῖ, [5]) πόθεν ἔχει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ εἰ μείζων εἴη

---

[1]) Ev. Joann. IV, 12.

[2]) H. et R. in textu ἀκερέστεροι, H. tamen (quae R. quoque affert) haec habet in notis: „notent Grammatici postremam hanc vocem, quasi ab ἀκερής; nisi fortasse locus corruptus sit, et legendum sit fortasse: ἀκεραιότεροι, vel ἀκραιφνέστεροι.“

[3]) Ev. Joann. IV, 15., ubi edd. N. T. ἔρχωμαι exhibent pro διέρχωμαι.

[4]) Ev. Joann. IV, 11.

[5]) H. et R. in textu: ἐπιποθεῖ, R. in notis: „in margine Cod. Bodlej. legitur ἔτι αἰτεῖ, quam lectionem secutus est Ferrarius.“ — Procul dubio lectio ἔτι αἰτεῖ

νομιζομένου πατρὸς αὐτῆς Ἰακώβ· νῦν δὲ ὅτι καὶ
ι[1]) ἀπὸ τοῦ ὕδατος, τοῦ γινομένου πηγῆς ἐν τῷ
ντι ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἴπερ[2])
θὲς τό· „σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι
ρ ζῶν,“ δῆλον ὅτι εἰποῦσα· „δός μοι τοῦτο τὸ
ρ,“ ἔλαβε τὸ ζῶν ὕδωρ, ἵνα μηκέτι ἀπορῇ διψῶσα,
ὲ διέρχηται ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακὼβ διὰ τὸ ἀν-
ν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ ὕδατος τοῦ Ἰακὼβ θεωρῆσαι τὴν
θειαν ἀγγελικῶς καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον δυνηθῇ.[3])
ὲ γὰρ οἱ ἄγγελοι δέονται τῆς τοῦ Ἰακὼβ πηγῆς, ἵνα
ιν, ἀλλ' ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ ἔχει πηγὴν ὕδατος ἁλ-
ένου εἰς ζωὴν αἰώνιον γεγενημένην, καὶ ἀποκαλυ-
ῖσαν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας.
δυνατὸν μέντοι γε τὸ ἕτερον παρὰ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς
Ἰακὼβ ὕδωρ χωρῆσαι τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου διδόμενον,
πιμελέστατα ἀσχοληθέντα ἐκ τοῦ διψᾷν περὶ τοῦ
εσθαι[4]) καὶ ἀντλεῖν ἐντεῦθεν, ὡς τὸν[5]) κατὰ τοῦτο

---

renda est, eoque magis, quo saepius, quum facillime
ssit, ἔτι cum ἐπί permutatum legitur, et quo pro-
illud ποθεῖ ex seq. πόθεν originem duxerit.
. Joann. IV, 12.
Huet. αἰτεῖ, R. αἰτεῖν.
Huet. εἴπερ (Ferrar.: siquidem), R. εἰ περί. Ev.
V, 10.
od. Barberin. (H. ad marg.) δυνηθῇ, Reg. (H.
male δυνηθῆναι. R.
od. Barberin. παρὰ τὸ διέρχεσθαι κ. τ. λ. R.
et R. in textu: ὡς τὸν — πηγῆς; H. in notis
quoque usque ad voc. Ferrarius affert) haec
nec nobis repraesentat Cod. Reg., quem fere
ionius, et ita vertit: „„ita ut hoc ipso multa
niant plerisque qui plurimum, ut qui in hau-
ex fonte Jacob, exercitati sint.““ Pro ὡς
πε, et post ἐνδεινά supplet συμβῆναι, vel
λλούς πεπονθέναι ὡς ἐπιπλεῖον ἐγγεγυ-

ἄρχοντα τῆς ψυχῆς νόμον, ᾧ ἕκαστος ὑπέταξεν τοῦτον εἶναι τὸν ἄνδρα. Νῦν [2]) δὲ καὶ τοῦ Ἀ λου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς εἰς τοῦτο ριον παραθησόμεθα, λέγοντος [3]) „ἢ ἀγνοεῖτε, [4] φοί, (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι ὁ νόμο εύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ;“ Τίς ἀπὸ κοινοῦ λαμβανόντων ἡμῶν τὸν νόμον ὁ

μνασμένοις, vel quid simile. At aliam penitus le sequebatur Ferrarius, (*perinde atque ille, qu hanc aquam frequenter inter multos magnos hc ut qui diutius exerciti fuerint hauriendo e Jacob*) quam conjectura assequi promtum non e addit post voc. Ferrar: „quam Cod. Bodlej. sic ὡς αὐτῶν κατὰ τοῦτο πολλὰ ἐν δυνατοῖς πολλοῖς πλεῖον ἐγγεγυμνασμένοις τῷ ἀντλεῖν ἀπὸ τῆς τ κὼβ πηγῆς. Quae quid sibi velint, divinare pro non est. — Ex mea quidem sententia Cod. Reg multo praestantior est ea, quam Cod. Bodlej. exhib eisque duntaxat mutatis Neandro duce locum hoc restituerim: ὥστε (aut simpliciter ὡς) κατὰ τοῦτο ἐνδεῖν τοῖς πολλοῖς κ. τ. λ.

[1]) Ev. Joann. IV, 16., ubi Knapp. αὐτῇ ὁ

Εἶτ᾽ εὐθέως [1]) φησίν· „ἡ γὰρ [2]) ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ·“ ὡς εἰ ἔλεγε· ζῶντι ἀνδρὶ, ὅστις ἀνὴρ νόμος ἐστίν. Εἶτα πάλιν φησίν· „ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός·“ ὁμοίως γυνὴ κατήργηται ἀποθανόντος τοῦ νόμου, καὶ οὐκέτι τὰ τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς ἄνδρα ἐνεργεῖ. Εἶτα λέγει· ἄρ᾽ [3]) οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ.“ Ἀπέθανε δὲ ὁ νόμος κατὰ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ μοιχαλὶς γενομένη ἀνδρὶ ἑτέρῳ, τῷ νόμῳ, τῷ κατὰ τὸ πνεῦμα· ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τῇ γυναικὶ, ἀποτεθνηκέναι ὡς ἂν λέγοιτο καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, ὥστε οὕτως ἡμᾶς ἐκλαμβάνειν τό· „ὥστε, [4]) ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ.“ Εἰ τοίνυν νόμος ἐστὶν ὁ ἀνήρ, καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἔχει τινὰ ἄνδρα, ὑποτάξασα ἑαυτὴν κατὰ τὴν παρεκδοχὴν τῶν ὑγιαινόντων λόγων νόμῳ τινὶ, καθ᾽ ὃν βιοῦν ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων θέλει, καὶ [5]) βούλεται ἐνταῦθα τὴν ἑτερόδοξον ψυχὴν ὁ λόγος παρατεθεῖσαν τὸν ἄρχοντα ἑαυτῆς νόμον ἐλεγχθῆναι, [6]) εἰς τὸ καταφρονήσασαν αὐτὴν, ὡς οὐ τοῦ ἀνδρὸς, ζητῆσαι ἄνδρα ἕτερον, εἰς τὸ γενέσθαι

---

1) Huet. in notis: „verba εἶτ᾽ εὐθέως φησίν, ita scripta erant in Cod. Reg.: εἶτευθέσεως. Vertit Perionius cum statim dicat. At in Ferrarii interpretatione non apparent. Lego etc.“
2) Rom. VII, 2.
3) Ibidem vers. 3., ubi ἄρα οὖν legitur.
4) Ibidem vers. 4.
5) Desideratur καί in edit. Huetii.
6) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) διελεγχθῆναι, Reg. (in textu) male διαλεγχθῆναι. R.

αὐτὴν ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστησομένῳ λόγῳ, ἀνατρεπομένῳ, μηδὲ τεθνηξομένῳ, ἀλλ' ἀϊδίῳ, νοῦντι [1]) καὶ βασιλεύοντι, πάντας τε τοὺς ἐχθροὺς ὑ τάσσοντι· „Χριστὸς [2]) γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει. Θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· ὃ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ Θεῷ," ἐν δεξιᾷ [4]) ὢν αὐτοῦ, ἕως ἂν πάντες [5]) οἱ ἐχ αὐτοῦ ὑποπόδιον τεθῶσιν αὐτῷ. Ποῦ δὲ ἔδει ἐ χθῆναι τὸν νομιζόμενον ἄνδρα τῆς Σαμαρείτιδος, οὐκ ἄνδρα, ἢ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ, ὑπὸ τοῦ σοῦ, εἰ μὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ γυνὴ ἤρνητο τὸν ἄνδρα; τοῦτο λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· „ὕπαγε, [6]) φώνησόν σου ἄνδρα, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε." Οἷον δὲ ἔχουσά τι ἤδη ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος, διὰ τὸ εἰρηκέ „δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ," καὶ ἀψευδεῖν τὸν προεπ γειλάμενον ὅτι· „σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκέ ὕδωρ ζῶν. Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ," — καταγνοῦσα ἑα ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα — εἶπεν· οὐκ ἔχω ἄνδρα."

9. „Λέγει [7]) αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· καλῶς εἶπας, ὅ δρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, [8]) καὶ ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ. Τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.

---

[1]) Perperam in Cod. Reg. (quem H. in text tur) legitur: ἀλλὰ ἰδίῳ μὲν ὄντι. R. — Huet. a „scribas ἀλλ' ἀϊδίῳ, μένοντι." — Ceterum μένοι H. ad marg. exhibet, lect. μενοῦντι justis de ca tulerim.

[2]) Rom. VI, 9. 10.

[3]) Huetius οὐκ ἔτι.

[4]) Hebr. X, 12. 13.

[5]) Ed. Huet. ἕως πάντες.

[6]) Ev. Joann. IV, 16. coll. pag. 14. n — 10. coll. pag. 13. not. 2. — 17.

[7]) Ibidem 17. 18.

[8]) R. minus accurate ἔχες.

μαι[1]) πᾶσαν τὴν εἰσαγομένην ψυχὴν εἰς τὴν διὰ τῶν γραφῶν ἐν Χριστῷ θεοσέβειαν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λεγομένων ἀρχομένην, τοὺς πέντε ἄνδρας καθεκάστην τῶν αἰσθήσεων ἀνδρός τινος γινομένου ἔχειν[2]) ἐπὰν δὲ μετὰ τὸ ὡμιληκέναι τοῖς αἰσθητοῖς, ἀνακῦψαί τις θέλων, καὶ προτραπεὶς ἐπὶ τὰ νοητὰ, περιτύχῃ λόγῳ προφάσει ἀλληγορίας καὶ πνευματικῶν οὐχ ὑγιαίνοντι, οὗτος μετὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἑτέρῳ προσέρχεται, δοὺς, ἵν' οὕτως εἴπω, τὸ ἀποστάσιον τοῖς προτέροις πέντε, καὶ κρίνων σύνοικεῖν τῷ ἕκτῳ. Καὶ ἕως ἂν γε[3]) ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς συναίσθησιν ἡμᾶς ἀγάγῃ τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς, ἐκείνῳ σύνεσμεν· ἐλθόντος δὲ τοῦ κυρίου λόγου, καὶ διαλεχθέντος ἡμῖν, ἀρνούμενοι ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα, φαμέν· „οὐκ ἔχω[4]) ἄνδρα·" ὅτε καὶ ἐπαινεῖ ἡμᾶς ὁ κύριος λέγων· „καλῶς εἶπας, ὅτι οὐκ ἔχω ἄνδρα." Τὸ δέ· „τοῦτο[5]) ἀληθὲς εἴρηκας," οἱονεὶ ἐλεγκτικόν ἐστιν, ὡς τῶν προτέρων οὐκ ἀληθῶς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένων. Καὶ τάχα οὐκ ἦν ἀληθὲς τό· „οὐ[6]) συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις·" αὐτὸς γοῦν ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰρήκαμεν, συγχρῆται Σαμαρείταις, ἵνα καὶ αὐτοὺς ὠφελήσῃ. Οὐκ ἀληθὲς δὲ καὶ τό· „οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ." Τάχα δὲ οὐκ ἀληθὲς καὶ τό· Ἰακὼβ ἐκ τοῦ φρέατος ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· εἰ γὰρ οὐχ ὁμοίως ἔπιε τῇ Σαμαρείτιδι ὁ Ἰακὼβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, οἴεται δὲ ἡ Σαμαρεῖτις

---

1) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) οἶμαι, Reg. (H. in textu) perperam εἶναι. R.

2) Huetius ἴσχειν.

3) Cod. Bodlej. ἕως ἂν γε, Reg. (quem H. sequit.) ὡς γε. R.

4) Ev. Joann. IV, 17. coll. p. 16. lin. 2. 3. 4. a fine.

5) *Ev. Joann. IV, 18.*

6) *Ibidem vers. 9. — 11. 12.*

ἐκείνην γεγονέναι τὴν ζωὴν, καὶ τὴν κατ' αὐτ
κοσμικὴ γάρ, φησίν, ἦν· καὶ οἴεται τοῦ κοσμ
τὴν εἶναι ἀπόδειξιν φέρειν ἐκ τοῦ θρέμματα
κὼβ ἐξ αὐτῆς πεπωκέναι. Καὶ εἰ μὲν ἄτονον
καιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐλάμβανε τὴν ἐκ μέρου
σιν, ἤτοι τῇ ἀπὸ τῶν γραφῶν συγκρίσει τῶν
ῥημάτων, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, π
νῦν δὲ ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος γινομένην γν
ταργουμένην ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οὐκ ἂν
καλέσαμεν· εἰ δὲ ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ παλ
ποιεῖ, ἐγκλητέος ἂν εἴη. "Ο δὲ δίδωσιν ὕδωρ
φησὶν εἶναι ἐκ τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς δυνά
τοῦ, οὐ ψευδόμενος· καὶ εἰς τό· „οὐ μὴ διψ
εἰς τὸν αἰῶνα,“ ἀποδέδωκεν αὐταῖς λέξεσιν οὕ
αἰώνιος γὰρ ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καὶ μηδέποτε φθειρ
καὶ ἡ πρώτη ἡ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀλλὰ μένου
ἀφαίρετος γὰρ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Σωτῆρ
καὶ μὴ ἀναλισκομένη, μηδὲ φθειρομένη ἐν
χοντι [3]) αὐτῆς.“ Φθειρομένην δὲ τὴν πρώτ

ὡς μὴ ὁρῶν τὰ ἀγαθὰ τῶν μελλόντων ἔχειν ἐκεῖνα[1]) τὴν σκιάν. Οὐκ ἀπιθάνως δὲ τό· „ἀλλομένου,“[2]) διηγήσατο· „„καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ἄνωθεν ἐπιχορηγουμένου πλουσίως, καὶ αὐτοὺς ἐκβλύσαι εἰς τὴν ἑτέρων αἰώνιον ζωὴν τὰ ἐπικεχορηγημένα αὐτοῖς.““ Ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖ τὴν Σαμαρεῖτιν ὡς ἀναδειξαμένην τὴν ἀδιάκριτον καὶ κατάλληλον τῇ φύσει ἑαυτῆς πίστιν, μὴ διακριθεῖσαν ἐφ' οἷς ἔλεγεν αὐτῇ. Εἰ μὲν οὖν τὴν προαίρεσιν ἀπεδέχετο, μηδὲν περὶ φύσεως αἰνιττόμενος, ὡς διαφερούσης, καὶ ἡμεῖς ἂν συγκατεθέμεθα· εἰ δὲ τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἀναφέρει τὴν τῆς συγκαταθέσεως αἰτίαν, ὡς οὐ πᾶσι ταύτης παρούσης, ἀνατρεπτέον αὐτοῦ τὸν λόγον. Οὐχ οἶδα δὲ, πῶς ὁ Ἡρακλέων τὸ μὴ γεγραμμένον ἐκλαβὼν φησι πρὸς τό· „δός[3]) μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ,“ ὡς ἄρα βραχέα διανυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ λόγου ἐμίσησε λοιπὸν καὶ τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ λεγομένου Ἰακὼβ φρέατος.[4]) Ἔτι δὲ καὶ πρὸς τό· „δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι[5]) ἐνθάδε ἀντλεῖν,“ φησὶν ὅτι ταῦτα λέγει ἡ γυνὴ ἐμφαίνουσα τὸ ἐπίμοχθον καὶ δυσπόριστον καὶ ἄτροφον ἐκείνου τοῦ ὕδατος. Πόθεν γὰρ δεικνύναι ἔχει ἄτροφον εἶναι τὸ τοῦ Ἰακὼβ ὕδωρ;

---

[1]) R. in textu (H. ad marg.): ἔχειν ἐκεῖνα, in notis: „Cod. Bodlej. ἔχειν ἐκείνων, Reg. (H. in textu) ἔχει ἐκεῖνα. R. — Cfr. Hebr. X, 1.

[2]) Ev. Joann. IV, 14.

[3]) Ibidem vers. 15.

[4]) Pro Ἰακὼβ φρέατος (quae verba H. marg. adscripsit) Cod. Reg. (H. in textu) perperam habet ζῶντος ὕδατος. R. — Huet. in notis addit: „Cod. Reg. et Perionius ζῶντος ὕδατος; sed sensus repugnat. Legit Ferrarius: λεγομένου Ἰακὼβ φρέατος, quod verum est.“

[5]) H. et R. minus accurate, H. μὴ δε (non δὲ) διέρχομαι, R. μηδὲ διέρχομαι. Cfr. pag. 12. not. 1.

γενομένη πρὸς τὸν Σωτῆρα κομίσεσθαι παρ' α
δύναμιν καὶ τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἀνάκρασιν τὴ
πλήρωμα αὐτῆς δυνηθῇ· „ „οὐ γὰρ περὶ ἀνδρὸς,
σμικοῦ ἔλεγεν αὐτῇ,[2]) ἵνα καλέσῃ, ἐπείπερ οὐκ ι
οὐκ εἶχε νόμιμον ἄνδρα.“ “ Προδήλως δὲ ἐντα
ζεται, λέγων αὐτῇ τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι· „φι
σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε,“ δηλοῦντα
τοῦ πληρώματος σύζυγον· εἴπερ γὰρ τοῦθ' οὔι
ἐχρῆν τὸν ἄνδρα καὶ τίνα τρόπον φωνητέον
αὐτὸν *, ἵνα σὺν αὐτῷ γένηται πρὸς τὸν Σωτῆ
ἐπεὶ, ὡς Ἡρακλέων φησὶ, κατὰ τὸ νοούμενι
τὸν ἴδιον ἄνδρα, κατὰ δὲ τὸ ἁπλοῦν ᾐσχύνε
ὅτι μοιχὸν, οὐχὶ δὲ ἄνδρα εἶχε, πῶς οὐχὶ μά
προστάσσων ὁ λέγων· „ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄ
καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε;“ Εἶτα πρὸς τοῦτο· „ἀληθὲς ε
ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχεις,“ φησίν· „ „ἐπεὶ ἐν τῷ κό
εἶχεν ἄνδρα ἡ Σαμαρεῖτις· ἦν γὰρ αὐτῆς ὁ ἀν
αἰῶνι.“ “ Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀνέγνωμεν· „πέντε [6]
ἔσχες“ παρὰ δὲ τῷ Ἡρακλέωνι εὕρομεν· „ „ἕ
ἔσχες.“ “ Καὶ ἑρμηνεύει γε τὴν ὑλικὴν πᾶσα
δηλοῦσθαι διὰ τῶν ἓξ ἀνδρῶν, ᾗ συνεπέπλ

---

[1]) Ev. Joann. IV, 16.

[2]) ἔλεγεν αὐτῇ. Desunt haec verba in C
lejano. R.

[3]) Ev. Joann. IV, 16.

[4]) H. recte ad marg.: „scribas αὐτὸν εἰπεῖ
τ. λ.“ R. in notis: „post αὐτόν addendum videtur

[5]) Ev. Joann. IV, 18. 17. coll. pag. 17. no

[6]) Ibidem vers. 18.

ἐπλησίαζεν παρὰ λόγον πορνεύουσα, καὶ ἐνυβριζομένη καὶ ἀθετουμένη καὶ ἐγκαταλειπομένη ὑπ' αὐτῶν. Λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν ὅτι εἴπερ ἐπόρνευεν ἡ πνευματική, ἡμάρτανεν ἡ πνευματική· εἰ δὲ ἡμάρτανε πνευματική, δένδρον ἀγαθὸν οὐκ ἦν ἡ πνευματική· κατὰ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον· „οὐ δύναται [1]) δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ἐνεγκεῖν.“ Καὶ δῆλον ὅτι οἴχεται αὐτοῖς τὰ τῆς μυθοποιΐας· εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πονηροὺς καρποὺς, καὶ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πονηροὺς καρποὺς, καὶ ἀγαθὸν δένδρον ἡ Σαμαρεῖτις, ὡς πνευματικὴ τυγχάνουσα, ἀκόλουθον αὐτῷ λέγειν ἐστὶν, ὅτι ἤτοι οὐκ ἦν ἁμαρτία ἡ πορνεία αὐτῆς, ἢ οὐκ αὐτὴ ἐπόρνευσε.

12. „Λέγει [2]) αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν [3]) ὁ τόπος, ὅπου προσκυνεῖν [4]) δεῖ.“ Τρίτον ἤδη ἡ Σαμαρεῖτις κύριον ἀναγορεύει, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, ὅτε καὶ τελευταῖον ἀναγέγραπται τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰρηκέναι· πλὴν οὐδέπω οἴεται αὐτὸν εἶναι τῶν προφητῶν κρείττονα, οὐδὲ τὸν προφητευθέντα, ἀλλά τινα προφήτην. Καὶ ἡ ἑτερόδοξος δὲ γνώμη τῶν περὶ τὰς γραφὰς καλινδουμένων, διελεγχθέντων [5]) αὐτῆς τῶν τε προτέρων

[1]) Matth. VII, 18., ubi edd. N. T. ποιεῖν exhibent pro ἐνεγκεῖν.

[2]) Ev. Joann. IV, 19. 20., ubi edd. N. T. ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις κ. τ. λ. exhibent. Cfr. pag. 23. lin. 14. et not. 3.

[3]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐστίν; Reg. (H. in textu) ἔσται. R.

[4]) Lachm. l. l. v. 20., ut in nostro textu, προσκυνεῖν δεῖ, Knapp. δεῖ προσκυνεῖν.

[5]) διελεγχθέντων αὐτῆς. Sic habent Codd. Bodlej. et Barberin., Reg. (H. in textu) διελεγχθὲν αὐτῆς. Huet. ad marg. et in notis legendum censebat: διελεγχθεῖσα

φησιν ὅσονει ἀναμιμνήσκουσα αὐτὸς καὶ ἐν θεωρίᾳ ν
γεγονέναι· „θεωρῶ ὅτι [4]) προφήτης εἶ σύ." Ει
„οἱ πατέρες ἡμῶν," καὶ τὰ ἑξῆς, ἰστέον τὴν Σ
τῶν πρὸς Ἰουδαίους διάστασιν περὶ τοῦ νομι
αὐτοῖς ἁγίου τόπου· οἱ μὲν γὰρ Σαμαρεῖς τὸ κ
νον Γαριζεὶν ὄρος ἅγιον νομίζοντες, ἐν αὐτῷ
νοῦσι τῷ Θεῷ, οὗ μέμνηται Μωσῆς ἐν τῷ Δευ
μίῳ οὕτως λέγων· „καὶ ἐνετείλατο [5]) Μωσῆς
ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· οὗτοι στήσονται εὐλο
λαὸν ἐν ὄρει Γαριζεὶν, διαβάντες τὸν Ἰορδάνην.
Λευΐ, Ἰούδας, Ἰσάχαρ, Ἰωσὴφ καὶ Βενιαμείν· κ
στήσονται ἐπὶ τῆς κατάρας ἐν ὄρει Γαιβὰλ,
Γὰδ καὶ Ἀσὴρ, Ζαβουλὼν, Δὰν καὶ Νεφθαλι

αὐτῇ. R. — H. in notis: „lege etc., ut is sit loc
„„mulier illa servatorem agnoscere non valens,
propheta ipsum habens, postquam ab eo con
adulterii, perversas eorum exprimit opiniones, et
qui in scripturis versantur."" Qui ad superio
derit, expositionem hanc facile admittet." — S
fecto est lectio Codd. Bodlej. et Barberin., nec e
Huet. Cod. Reg., qui vestigia premit verae lect.,

δὲ Ἰουδαῖοι τὸ Σιὼν [1]) θεῖόν τι νενομικότες, καὶ οἰκεῖον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνον οἴονται εἶναι τὸν ἐκλελεγμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων τόπον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ ᾠκοδομῆσθαι τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος λέγουσι, καὶ πᾶσαν τὴν λευϊτικὴν καὶ ἱερατικὴν λατρείαν ἐκεῖ ἐπιτελεῖσθαι. Ἀκολούθως δὲ ταύταις ἑκάτερον ἔθνος ταῖς ὑπολήψεσι νενόμικε τοὺς πατέρας ἐν τῷδε ὄρει προσκεκυνηκέναι τῷ Θεῷ.

13. Καὶ εἴ ποτε δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο συγκατέβαινον ἀλλήλοις εἰς λόγον Σαμαρεῖς καὶ Ἰουδαῖοι, ἑκάτερος πρὸς τὸν λοιπὸν ἐπαπορήσει, καὶ ἐρεῖ γε ὁ Σαμαρεὺς [2]) τῷ Ἰουδαίῳ τὸν τῆς ἐνθάδε ἀναγεγραμμένον γυναικὸς λόγον· „οἱ πατέρες [3]) ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν,“ δεικνὺς τὸ Γαριζείν· „ὑμεῖς δὲ λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου προσκυνεῖν δεῖ.“ Ἀλλ' ἐπεὶ Ἰουδαῖοι μὲν, — ἀπ' αὐτῶν [4]) γὰρ ἡ σωτηρία —, εἰκόνες εἰσὶ τῶν τοὺς ὑγιαίνοντας φρονούντων λόγους· Σαμαρεῖς δὲ τῶν ἑτεροδόξων, ἀκολούθως τὸ μὲν Γαριζεὶν θεοποιοῦσιν οἱ Σαμαρεῖς, ὅπερ ἑρμηνεύεται· „διατομή·“ ἤ· „διαίρεσις·“ καὶ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν διατομῆς καὶ διαιρέσεως τῶν δέκα φυλῶν διατετμημένων ἀπὸ τῶν λοιπῶν δύο γεγενημένης κατὰ τοὺς τοῦ Ἱεροβοὰμ [5]) χρόνους, ὃς καὶ αὐτὸς ἑρμηνεύεται· „διχασμὸς [6]) λαοῦ·“ Ἰουδαῖοι δὲ τὸ Σιὼν, [7]) ὅπερ ἐστί· „σκοπευτήριον.“ Εἰκὸς δέ τινα ἐπαπορήσειν, διὰ τί [8])

---

[1]) Huet. h. l. Σειών.

[2]) Huet. ὁ Σαμαρεῖς.

[3]) Ev. Joann. IV, 20. coll. pag. 21. not. 2.

[4]) Ibid. vers. 22.

[5]) I (III) Reg. XII. — II Chron. X.

[6]) H. et R. in textu δικασμός, R. in notis: „pro δικασμός λαοῦ, Cod. Bodlej. in marg. habet: διχασμὸς λαοῦ.“

[7]) Huet. h. l. et p. 24. l. 12. Σειών. Cfr. p. huj. not. 1.

[8]) Huet. h. l. διά τι, R. διάτι.

αἱ παρὰ Μωσεῖ εὐλογίαι ἐπὶ τοῦ Γαριζεὶν γίνονι
Λεκτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι, ἐπείπερ σημαίνει ἡ Ι
ριζεὶν φωνὴ τὴν διατομὴν καὶ τὴν διαίρεσιν, τὸ μ
τῆς διατομῆς σημαινόμενον ληπτέον, ὅτε σχίζεται
λαὸς ὑπὸ τοῦ Ἱεροβοὰμ, καὶ οἰκεῖ τὴν Σαμάρειαν
βασιλεύς· τὸ δὲ τῆς διαιρέσεως, ἐπὶ τῆς εὐλογίας, τ
σοφῶν τῇ διαιρέσει τεταγμένως χρωμένων ἐφ' ἑκάσ
τῶν προβλημάτων, ἥτις ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς τὴν
ἀληθείας κατανόησιν. Ὅσον μὲν οὖν οὐδέπω ἐλήλυ
ἡ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένη ὥρα,[1]) ὅτε οὔτε ἐν τῷ ἰ
τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πα
φευκτέον τε τῶν Σαμαρειτῶν ὄρος, καὶ ἐν Σιὼν, ὅ
ἐστὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, προσκυνητέον τῷ Θεῷ, ἅπερ Ἱε
σόλυμα πόλις[2]) εἶναι λέγεται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ
μεγάλου βασιλέως. Τίς δ' ἂν εἴη ἡ πόλις τοῦ μεγά
βασιλέως, τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσόλυμα, ἢ ἡ ἐκκλησία ἐκ
θων[3]) ᾠκοδομημένη ζώντων, ἐνθάδε ἱεράτευμα ἅγι
πνευματικαὶ θυσίαι προσφέρονται τῷ Θεῷ ὑπὸ τ
πνευματικῶν καὶ τὸν πνευματικὸν νενοηκότων νόμ
Ἐπὰν δὲ ἐνστῇ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τότε οὐχ ἡ
τέον[4]) ἀληθινὴν προσκύνησιν καὶ τελείαν θεοσέβε
τελεῖσθαι ἐν Ἱεροσολύμοις· ἔτι ὅταν τις γένηται μη
μῶς ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, καὶ μηδαμῶς ἔτι
τύπῳ, ἀλλὰ πᾶς ἐν ἀληθείᾳ, τοιοῦτος κατεσκευασμέ
ὥστε ἐξομοιοῦσθαι αὐτὸν οἷς ζητεῖ προσκυνηταῖς ὁ Θ

14. Δὶς δὲ τό· „ἔρχεται[5]) ὥρα,“ γέγραπται·
κατὰ[6]) μὲν τὸ πρῶτον οὐ πρόσκειται· „καὶ νῦν ἐστ
κατὰ δὲ τὸ δεύτερόν φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· „ἀλλ'
χεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστί.“ Καὶ οἶμαί γε τὸ μὲν π

---

1) Ev. Joann. IV, 21. 23. — De Σιὼν cfr. p. 23. no
2) Matth. V, 35. 3) I Petr. II, 5.
4) H. et R. οὐχ ἡγητέον.
5) Ev. Joann. IV, 21. 23.
6) Huetius minus accurate μετά.

τερον δηλοῦν τὴν ἔξω σωμάτων προσκύνησιν ἐνστησομένην κατὰ τὴν τελειότητα· τὸ δὲ δεύτερον τὴν τῶν ἐν βίῳ τούτῳ, ὡς ἐνδέχεται κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν, προκοπὴν[1]) τελειουμένων. Ἔξεστιν οὖν καὶ ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖν τῷ πατρὶ, ὅτε οὐ μόνον „ἔρχεται ὥρα·“ ἀλλά· „καὶ νῦν ἐστί·“ καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις διὰ τοὺς ἐπὶ τοσοῦτον μόνον φθάνοντας τυγχάνειν νομιζόμεθα. Ὅτε γοῦν γέγραπται· „ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν“ οὐκέτι λέγεται τό· „οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί·“ ὥσπερ εἴρηται, ὅπου τό· „ἔρχεται ὥρα·“ χωρὶς τοῦ· „νῦν ἐστίν“ ἀναγέγραπται. Ἔτι μέντοι γε ὁμοίαν ψευδοδοξίαν τῇ ἐπὶ τοῦ νομιζομένου φρέατος εἰρημένου ἔχει ἡ Σαμαρεῖτις ταῦτα λέγουσα. Ἐκεῖ τε γάρ· „μὴ[2]) σὺ, φησὶ, μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακὼβ, ὃς δέδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;“ Ἐνθάδε δὲ τό· „οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν.“

15. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τὰ αὐτὰ ῥήματα λέγει εὐσχημόνως ὡμολογηκέναι τὴν Σαμαρεῖτιν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν εἰρημένα· „„προφήτου γὰρ μόνου, φησὶν, ἐστὶν εἰδέναι τὰ πάντα,““ ψευδόμενος ἑκατέρως· καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι τὰ τοιαῦτα δύνανται εἰδέναι, καὶ ὁ προφήτης οὐ πάντα οἶδεν· „ἐκ μέρους[3]) γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν,“ κἂν προφητεύομεν ἢ γινώσκομεν.[4]) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαινεῖ ὡς πρεπόντως

---

[1]) Cod. Bodlej. προκοπήν, Reg. (H. in textu) προσκόπτειν. — H. ad marg.: „scribas προκόπτειν.“ Idem min. accurate exhibet τολείρυμένων.

[2]) Ev. Joann. IV, 12., ubi edd. N. T. ἔδωκεν exhibent. — 20.

[3]) I Cor. XIII, 9.

[4]) *Cod. Bodlej.* ἢ γινώσκομεν, Reg. (quem H. sequitur) καὶ γινώσκομεν. R.

τῇ αὐτῆς φύσει ποιήσασαν τὴν Σαμαρεῖτιν, καὶ
ψευσαμένην, μήτε ἄντικρυς ὁμολογήσασαν τὴν ἑ
ἀσχημοσύνην, πεπεισμένην τέ φησιν αὐτήν, ὅτι πι
της εἴη, ἐρωτᾷν αὐτόν, ἅμα τὴν αἰτίαν ἐμφαίν
δι' ἣν ἐξεπόρνευσεν, ὅτι δι' ἄγνοιαν[1]) Θεοῦ, κι
κατὰ τὸν Θεὸν λατρείας ἀμελήσασαν, καὶ πάντω
κατὰ τὸν βίον αὐτῇ ἀναγκαίων, καὶ ἄλλως ἀεὶ τ
τῷ βίῳ τυγχάνουσαν· „„οὐ γὰρ ἄν, φησίν, αὐτ
χετο ἐπὶ τὸ φρέαρ ἔξω τῆς πόλεως τυγχάνον.““
οἶδα δέ, πῶς ἐνόμισεν ἐμφαίνεσθαι τὴν αἰτίαν[2]
ἐκπεπορνευκέναι, ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν γεγονέναι ἐπὶ
πλημμελημάτων καὶ τῆς κατὰ Θεὸν λατρείας· ἀλλ'
ταῦτα, ὡς ἔτυχεν ἐσχεδιακέναι χωρὶς πάσης πιθανότ
Προστίθησι περὶ τούτοις· „„ὅτι βουλομένη μαθεῖν
καὶ τίνι εὐαρεστήσασα καὶ Θεῷ προσκυνήσασα ἀ
λαγείη τοῦ πορνεύειν, λέγει τό· „οἱ πατέρες[3])
ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν,“ καὶ τὰ ἑξῆ
Σφόδρα δέ ἐστιν εὐέλεγκτα τὰ εἰρημένα· πόθεν
* [4]) ὅτι βούλεται μαθεῖν, τίνι εὐαρεστήσασα ἀπαλλ
τοῦ πορνεύειν;

16. „Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· πίστευέ μοι,[5]) γ
ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε[6]) ἐν τῷ ὄρει[7]) τούτῳ,
ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.“ Ὅτε ἑ

---

[1]) R. in textu (H. ad marg.) δι' ἄγνοιαν, in m
„Cod. Reg. (H. in textu) perperam διάνοιαν.“

[2]) H. in textu τὴν αι τοῦ κ. τ. λ., ad m
„scribas τὴν αἰτίαν τοῦ κ. τ. λ.“

[3]) Ev. Joann. IV, 20.

[4]) Ferrar.: „unde enim liquet.“ Forsan δῆλον

[5]) Ev. Joann. IV, 21. Knapp. ed. γύναι, πίστε
μοι, Lachm. γύναι, πίστευέ μοι (coll. tamen nota t
subjecta et nota p. 475. obvia.)

[6]) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) ο
οὔτε. R. — H. ad marg.: „scribas οὔτε.“

[7]) H. et R. ἐν ὄρει τούτῳ. Cfr. tamen p. 25.

πιθανώτατα τετηρημένοι ὁ Ἡρακλέων ἐν τούτοις τὸ ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων μὴ εἰρῆσθαι αὐτῇ· „πίστευσόν μοι, γύναι·“ νῦν δὲ τοῦτο αὐτῇ προστετάχθαι, τότε ἐκεθόλωσε τὸ μὴ ἀπίθανον παρατήρημα, εἰπὼν ὄρος μὲν τὸν διάβολον λέγεσθαι, ἢ τὸν κόσμον αὐτοῦ, ἐπείπερ μέρος ἓν[1] ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησίν, ἦν, ὁ δὲ κόσμος τὸ σύμπαν τῆς κακίας ὄρος, ἔρημον οἰκητήριον θηρίων, ᾧ[2]) προσεκύνουν πάντες οἱ πρὸ νόμου καὶ οἱ ἐθνικοί· Ἱεροσόλυμα δὲ τὴν κτίσιν ἢ τὸν κτίστην ᾧ προσεκύνουν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλὰ καὶ δευτέρως ὄρος μὲν ἐνόμισεν εἶναι τὴν κτίσιν ᾗ[3] οἱ ἐθνικοὶ προσεκύνουν· Ἱεροσόλυμα δὲ τὸν κτίστην ᾧ[4] οἱ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον. Ὑμεῖς οὖν, φησίν, οἱονεὶ οἱ πνευματικοὶ οὔτε τῇ κτίσει, οὐδὲ τῷ δημιουργῷ προσκυνήσετε, ἀλλὰ τῷ πατρὶ τῆς ἀληθείας· καὶ συμπαραλαμβάνει γε, φησίν, αὐτὴν ὡς ἤδη πιστὴν, καὶ συναριθμουμένην τοῖς κατὰ ἀλήθειαν προσκυνηταῖς. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς τὴν μὲν ἐν φαντασίᾳ γνωστικῶν λόγων καὶ νομιζομένων ὑψηλῶν ὀνομαζομένην θεοσέβειαν παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις ὑπολαμβάνομεν[5] δηλοῦσθαι διὰ τοῦ· „οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ·“ τὸν δὲ[6] κανόνα κατὰ τοὺς πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ τέλειος καὶ ἅγιος ὑπεραναβήσεται θεωρητικώτερον καὶ σαφέστερον προσκυνῶν τῷ

---

[1]) Cod. Reg. ἦν pro ἕν. R. — Huet. in textu μέρος ἦν ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησὶν ἦν, ad marg.: „scribas φησίν. Ὁ δὲ κόσμος.“

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ὡς pro ᾧ. R. — H. ad marg.: „scribas ᾧ.“

[3]) In cod. Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) deest ᾗ. R. — H. ad marg.: „scrib. ᾗ οἱ.“

[4]) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) desideratur ᾧ. R. — H. ad marg.: „scribas ᾧ οἱ.“

[5]) Idem Cod. Reg. (H. in textu) ὑπολαμβανόμενον. R. — H. ad marg.: „scribas ὑπολαμβάνομεν.“

[6]) In ed. Huet. desideratur δέ.

πατρὶ, διὰ τοῦ· „οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνή τῷ πατρί.“ Ὥσπερ γὰρ, καθὼς ὁμολογήσαιεν ἂν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις προσ νοῦσι τῷ πατρὶ, τῷ κρειττόνως παρὰ τὸ ἐν Ἱεροσο μοις πρόσκυνεῖν τῷ πατρὶ, οὕτως οἱ ἤδη τῇ διαθ τὸ ἰσάγγελοι εἶναι ἐσχηκότες, οὐδὲ ἐν Ἱεροσολύ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ, ἀλλὰ βέλτιον ἢ οἱ ἐν Ἱερο λύμοις, κἂν διὰ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις συμπεριφέρο τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τοῖς Ἰουδαίοις γινόμενοι Ἰουδα ἵνα [1]) Ἰουδαίους κερδήσωσιν. Ἱεροσόλυμα δέ μοι εἰσθω, [2]) καθὼς προσαποδεδώκαμεν· ὁμοίως δὲ κα Ἰουδαῖοι. Ὅτε μέντοι γε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, ἐν Ἱεροσολύμοις τις προσκυνεῖ, ἐλθούσης τῆς ὥρας πρ κυνεῖ μετὰ παῤῥησίας υἱὸς γεγενημένος τὸν πατ διόπερ οὐκ εἴρηται· οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυ σετε [3]) τῷ Θεῷ, ἀλλά· „οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσ νήσετε τῷ πατρί.“

17. „Ὑμεῖς [4]) προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμ προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰο δαίων ἐστί.“ Τό· [5]) „ὑμεῖς·“ ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, Σαμαρεῖς· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ, οἱ περὶ τὰς γρ φὰς ἑτερόδοξοι· τὸ δέ· „ἡμεῖς·“ ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ, οἱ Ἰουδαῖοι· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀλληγορίᾳ· ἐγὼ ὁ λόγ καὶ οἱ κατ' ἐμὲ μεμορφωμένοι, τὴν σωτηρίαν ἔχον

---

[1]) I Cor. IX, 20.

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) male νοῆσθαι. R. Huet. ad marg.: „Ferrar. νοήσθω (?)“

[3]) Idem Cod. Reg. (H. in textu) male προσκυνῆσ R. — Huet. ad marg.: „scrib. προσκυνήσετε.“

[4]) Ev. Joann. IV, 22. — Hinc Ferrar. Tom. X auspicatur. H.

[5]) Cod. Reg. (H. in textu) male τοῦ. R. — H. marg.: „scrib. τό.“

[6]) Cod. Bodlej. ὄρει pro ῥητῷ. R.

ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν λόγων· τὸ γὰρ φανερωθὲν [1]) νῦν μυστήριον πεφανέρωται διά τε γραφῶν προφητικῶν, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου [2]) ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ ἰδίως καὶ παρὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ῥητῶν ὁ Ἡρακλέων ἐκδεξάμενος τό· „ὑμεῖς" ἀντὶ τοῦ· Ἰουδαῖοι, ἐθνικοὶ, διηγήσατο. Οἷον δέ ἐστι πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν λέγεσθαι, ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ πρὸς Σαμαρεῖτιν, ὑμεῖς οἱ ἐθνικοί; Ἀλλ' οὐκ οἴδασί γε οἱ ἑτερόδοξοι ὃ προσκυνοῦσι, ὅτι πλάσμα ἐστὶ, καὶ οὐκ ἀλήθεια, καὶ μῦθος, οὐ μυστήρια [3]) ὁ δὲ προσκυνῶν τὸν δημιουργὸν, μάλιστα κατὰ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον, [4]) καὶ τοὺς λόγους τοὺς πνευματικοὺς Ἰουδαϊκοὺς, οὗτος ὃ οἶδε προσκυνεῖ. Πολὺ δέ ἐστι [5]) νῦν παρατίθεσθαι τοῦ Ἡρακλέωνος τὰ ῥητὰ, ἀπὸ τοῦ ἐπιγεγραμμένου Πέτρου κηρύγματος παραλαμβανόμενα, καὶ ἵστασθαι πρὸς αὐτὰ [6]) ἐξετάζοντας καὶ περὶ τοῦ βιβλίου, πότερόν ποτε γνήσιόν ἐστιν, ἢ νόθον, ἢ μικτόν· διόπερ ἑκόντες

---

[1]) Rom. XVI, 26.

[2]) Cod. Reg. (quem H. sequitur) male Χριστοῦ. R.

[3]) Cod. Reg. (H. in textu) καὶ μυστήρια. R. — H. ad marg.: „scrib. οὐ μυστήρια." — Forsan καὶ οὐ μυστήρια legendum est.

[4]) Rom. II, 29.

[5]) Ita H. et R. in textu; H. tamen in notis: „ita Cod. Reg., quem sequitur Perionius his verbis: *Nunc quidem multa verba Heracleonis proferre possum.* Malim: „„nimium quidem nunc esse (ita H., non esset) Heracleonis verba recitare."" Ferrarius, quum vertat: *Sed longe melius est ipsius Heracleonis dicta in medium apponere*, videtur legisse: πολὺ δὲ κρεῖττόν ἐστι κ. τ. λ., sed Cod. Reg. lectionem anteponimus; sequitur enim: διόπερ ἑκόντες ὑπερτιθέμεθα." Item fere R. in notis: „Cod. Bodlej. πολὺ δὲ κάλλιόν ἐστι κ. τ. λ. Sed Cod. Reg. *lection. anteponimus etc.*"

[6]) *Cod. Reg.* (*quem H. sequitur*) πρὸς αὐτό. R.

ὑπερτιθέμεθα, ταῦτα μόνον ἐπισημειούμενοι φέρειν αὐτὸν, ὡς Πέτρου διδάξαντος, μὴ δεῖν καθ' Ἕλληνας[1]) προσκυνεῖν, τὰ τῆς ὕλης πράγματα ἀποδεχομένους, καὶ λατρεύοντας ξύλοις καὶ λίθοις, μήτε κατὰ Ἰουδαίους σέβειν τὸ θεῖον, ἐπείπερ καὶ αὐτοὶ μόνοι οἰόμενοι ἐπίστασθαι Θεὸν, ἀγνοοῦσιν αὐτὸν, λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ μηνὶ καὶ σελήνῃ. Ζητητέον μέντοι γε, ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς, τίνι ἡ σωματικὴ λατρεία ἐγίνετο ὑπὸ Ἰουδαίων· ὅτι μὲν γὰρ προκείμενον ἦν αὐτοῖς προσφέρειν τὰς θυσίας τῷ κτίστῃ τοῦ Παντὸς, τοῦτο δῆλον. Ἄξιον δὲ ἰδεῖν, τί ἐστι τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γεγραμμένον· „ἔστρεψε[2]) δὲ ὁ Θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατείᾳ τοῦ οὐρανοῦ.“ Οὐκ οἶδα, πῶς τοῦ Σωτῆρος ἄντικρυς φάσκοντος, ὅτι ἡ σωτηρία[3]) ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν, οἱ ἑτερόδοξοι ἀρνοῦνται τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, τῶν πατέρων τῶν Ἰουδαίων. Ἔτι δὲ, εἰ πληροῖ ὁ Σωτὴρ τὸν νόμον,[4]) καὶ, ἵνα πληρωθῇ τὰ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένα, τάδε[5]) τινὰ καὶ τάδε γίνεται κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐπιδημίαν, πῶς οὐ σαφὲς, τίνα τρόπον ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων γίνεται; Ὁ αὐτὸς γὰρ Θεὸς Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν· „εἴπερ[6]) εἷς Θεὸς, ὃς δικαιώσει πε-

---

[1]) Cod. Bodlej. optime καθ' Ἕλληνας, Reg. (H. in textu) corrupte: καθελεῖν ἅς. R. — H. ad marg.: „Ferrar. κατ' ἐθνικοὺς προσκυνεῖν,“ in notis: „Perion. ex Cod. Reg.: *non oportere diruere adorandas res*, etc., quae legitimo sensu carent. Optime (?) Ferrar. legit: κατ' ἐθνικοὺς προσκυνεῖν, nam et paulo post: κατὰ Ἰουδαίους σέβειν τὸ θεῖον, et paulo superius Judaeorum et Gentilium frequens est mentio.“

[2]) Act. VII, 42., ubi edd. exhibent τῇ στρατιᾷ.

[3]) Ev. Joann. IV, 22.

[4]) Matth. V, 17.

[5]) H. et R. τὰ δέ τινα.

[6]) Rom. III, 29. 30., ubi Lachm. εἴ περ, Knapp. ἐπείπερ, et uterque ὁ Θεὸς, ὃς κ. τ. λ. exhibet. — 31.

ριτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως·“ οὐ γὰρ καταργοῦμεν νόμον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἱστάνομεν νόμον δι' αὐτῆς.

18. „Ἀλλ' ἔρχεται[1]) ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.“ Τοὺς μηδ' ὅλως ἐπαγγελλομένους προσκυνεῖν τῷ πατρί, οὐδὲ ὀνομάζεσθαι δεῖ προσκυνητὰς τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πάντων ἐπαγγελλομένων προσκυνεῖν τῷ κτίσαντι, εἰ[2]) οἱ μὲν μηκέτι ὦσιν ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, τῷ πνεύματι περιπατεῖν[3]) καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ ἐπιτελεῖν· οἱ δὲ μὴ ὦσιν ἐν πνεύματι, ἀλλ' ἐν σαρκί, καὶ κατὰ σάρκα στρατεύονται· τότε λεκτέον ἀληθινοὺς μὲν προσκυνητὰς τοὺς προσκυνοῦντας τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι, καὶ μὴ σαρκί, καὶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ μὴ ἐν τύποις· οὐκ ἀληθινοὺς δὲ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας. Καὶ ὁ γράμματι δὲ τῷ ἀποκτίννυντι δεδουλωμένος, πνεύματος δὲ τοῦ ζωοποιοῦντος μὴ μετειληφώς,[4]) μηδὲ τοῖς πνευματικοῖς ἀκολουθῶν τοῦ νόμου, οὗτος ἂν εἴη ὁ μὴ ἀληθινὸς προσκυνητής, καὶ πνεύματι μὴ προσκυνῶν τῷ πατρί· ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ὅλος τῶν τύπων καὶ τῶν σωματικῶν ὅταν ἐπιτυγχάνειν πάνυ δοκεῖ, τότε ἐν τύπῳ καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ προσκυνεῖ τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀληθινὸς δυνάμενος χρηματίζειν προσκυνητής. Τάχα δέδοταί ποτε εὐλόγως καὶ τὸν ἀληθινὸν προσκυνητὴν ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνοῦντα τυπικά τινα ποιεῖν, ἵνα τοὺς τῷ τύπῳ δεδουλωμένους οἰκονομικώτατα ἐλευθερώσας τῶν τύπων προσαγάγῃ τῇ ἀληθείᾳ, ὥσπερ φαίνεται Παῦλος ἐπὶ

---

[1]) Ev. Joann. IV, 23.

[2]) εἰ οἱ μέν κ. τ. λ. Sic recte habet Cod. Bodlej. (H. ad marg.), in Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) deest εἰ. R.

[3]) Galat. V, 16.

[4]) H. et R. μετειλειφώς.

Τιμοθέου[1]) πεποιηκὼς, τάχα δὲ καὶ ἐν Κεγχρεαῖς[2]) καὶ ἐν[3]) Ἱεροσολύμοις, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γέγραπται. Τηρητέον δὲ, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ οὐ μόνον ἐν μελλούσῃ ὥρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐστηκυίᾳ προσκυνοῦσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἀλλ' ἐν πνεύματι οἱ προσκυνοῦντες, ὡς εἰλήφασι προσκυνοῦντες, ἐν ἀῤῥαβῶνι πνεύματος ἐπὶ τοῦ παρόντος προσκυνοῦσιν, ἐν πνεύματι δὲ,[4]) ὅτε πᾶν χωρήσουσι τὸ πνεῦμα, προσκυνήσουσι τῷ πατρί. Εἰ δὲ ὁ βλέπων διὰ κατόπτρου, τὸ[5]) ἀληθὲς οὐ βλέπει, ὡς δείκνυται τούτοις τοῖς κατοπτρικοῖς ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, βλέπει δὲ Παῦλος καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ[6]) δια κατόπτρου νῦν, δὴ[7]) ὅτι ὡς βλέπει, οὕτω καὶ προσκυνεῖ τῷ Θεῷ, καὶ διὰ κατόπτρου προσκυνεῖ· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐνστησομένη, τότε ἔσται ἡ προσκύνησις ἐν ἀληθείᾳ, ἡ πρόσωπον[8]) πρὸς πρόσωπον, καὶ οὐκέτι διὰ κατόπτρου θεωρουμένη.

---

1) Act. XVI, 3. — XVIII, 18. et seqq.

2) H. et R. Κεγχρέαις.

3) In edit. Huet. ἐν desideratur.

4) Cod. Bodlej. ἐν πνεύματι δέ, ὅτι κ. τ. λ., Reg. (H. in textu) ἐν πνεύματι, τί (R. in notis: ἐν πνεύματί τι) ὅτε κ. τ. λ. R. — H. ad marg.: „scrib. ἐν πνεύματι, ὅτε κ. τ. λ.“

5) Cod. Bodlej. τὸ ἀληθές, Reg. (quem H. sequit.) καὶ ἀληθές. R.

6) H. et R. in textu αὐτό, R. in notis: „lego αὐτῷ.“ Cfr. I Cor. XIII, 12.

7) H. et R. in textu δὴ ὅτι, H. ad marg.: „Ferrar. δηλονότι,“ R. absque causa in notis: „lego cum Ferrario δῆλον ὅτι.“

8) H. in textu: τῇ πρόσωπον — θεωρουμένῃ (non θεωρουμένη), R. in textu πρόσωπον πρὸς — θεωρουμένη, in notis: „Cod. Reg. τῇ πρόσωπον, sed in Bodlej. deest τῇ. Forte legendum ἡ πρόσωπον κ. τ. λ.“

19. Τὸ μέντοι γε· „ἡμεῖς¹) προσκυνοῦμεν·“ ὁ Ἡρακλέων οἴεται εἶναι, ὁ ἐν αἰῶνι, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες· οὗτοι γὰρ, φησὶν, ᾔδεσαν τίνι προσκυνοῦσι, κατὰ ἀλήθειαν προσκυνοῦντες. Ἀλλὰ καὶ τό· „ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν·“ ἐπεὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φησὶν, ἐγενήθη,²) ἀλλ᾽ οὐκ ἐν αὐτοῖς· — οὐ γὰρ εἰς πάντας αὐτοὺς εὐδόκησε —, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐξῆλθεν ἡ σωτηρία καὶ ὁ λόγος εἰς τὴν οἰκουμένην· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν σωτηρίαν διηγεῖται γεγονέναι, ἐπείπερ εἰκόνες οὗτοι τῶν ἐν τῷ πληρώματι αὐτῷ εἶναι νομίζονται. Ἐχρῆν δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ λατρείᾳ δεικνύναι, πῶς ἐστιν εἰκὼν τῶν ἐν τῷ πληρώματι, εἴγε³) μὴ μόνον φωνῇ τοῦτο λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀληθείᾳ φρονοῦσιν αὐτό. Πρὸς τούτοις τό· „ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν·“ ἡγούμενος,⁴) λέγει ὅτι οἱ πρότεροι προσκυνηταὶ ἐν σαρκὶ καὶ πλάνῃ προσεκύνουν τῷ μὴ πατρὶ, ὥστε καὶ ταὐτὸν πεπλανῆσθαι πάντας τοὺς προσκεκυνηκότας τῷ δημιουργῷ, καὶ ἐπιφέρει ὁ Ἡρακλέων, ὅτι ἐλάτρευον τῇ κτίσει, καὶ οὐ τῷ κατ᾽ ἀλήθειαν κτίστῃ, ὅς ἐστι Χριστὸς, εἴ γε „πάντα⁵) δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν.“

20. „Καὶ⁶) γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.“ Εἰ ζητεῖ⁷) ὁ πατὴρ, διὰ τοῦ υἱοῦ

---

1) Ev. Joann. IV, 22.

2) H. et R. ἐγενήθη, non, quod praeferendum est, ...θη.

3) H. et R. h. l. εἴγε, paulo infra lin. 4. a fine εἴ γε. R. in notis: „legebat Ferrar. διηγούμενος.“ H. ...: „scribas διηγούμενος.“ — Quae lectio vul... fecto est praestantior. — Cfr. Ev. Joann. IV, 23.

5) Ev. Joann. I, 3.

6) Ibid. vers. 23.

7) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εἰ ζητεῖ, Reg. (H. in ...) ζητεῖ. R. — Luc. XIX, 10.

ζητεῖ, τοῦ ἐληλυθότος ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπι
οὕστινας καθαίρων καὶ παιδεύων τῷ λόγῳ κ
ὑγιέσι δόγμασι, κατασκευάζει ἀληθεῖς τοὺς πρ
τάς. Ἀπολωλέναι δέ φησιν ὁ Ἡρακλέων ἐν τῇ
ὕλῃ τῆς πλάνης τὸ οἰκεῖον τῷ πατρὶ, ὅπερ ζητεῖ
ὁ πατὴρ ὑπὸ τῶν οἰκείων προσκυνῆται. Εἰ μ
ἑώρα τὸν περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν προβάτων [1])
καὶ τοῦ ἀποπεσόντος τῶν τοῦ πατρὸς υἱοῦ, κα
δεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. Ἐπεὶ δὲ μυθοπ
οἱ ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ, οὐκ οἶδ' ὅ, τί ποτε [2]
πῶς παριστᾶσι [3]) περὶ τῆς ἀπολωλυίας πνευ
φύσεως, οὐδὲν σαφὲς διδάσκοντες ἡμᾶς περὶ τ
τῆς ἀπωλείας αὐτῆς χρόνων, ἢ αἰώνων· οὐδὲ γ
νοῦν δύνανται ἑαυτῶν τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο
ἑκόντες παραπεμψόμεθα, τοσοῦτον ἐπαπορήσαν

21. „Πνεῦμα [4]) ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυ
αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν."
λῶν πολλὰ περὶ τοῦ Θεοῦ ἀποφηναμένων καὶ
σίας αὐτοῦ, ὥστε [5]) τινὰς μὲν εἰρηκέναι καὶ α
σωματικῆς φύσεως λεπτομεροῦς καὶ αἰθερώδους
δὲ ἀσωμάτου, καὶ ἄλλους ὑπὲρ ἐκεῖνα οὐσίας π
καὶ δυνάμει, ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ ἔχομεν ἀφορμ
τῶν θείων γραφῶν πρὸς τὸ εἰπεῖν τι περὶ οὐσία
Ἐνθάδε μὲν οὖν λέγεται οἱονεὶ οὐσία εἶναι αὐ
πνεῦμα· „πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός" φησίν· ἐν δὲ τῷ

---

[1]) Luc. XV, 4 sqq.

[2]) H. et R. min. accurate ὅτι ποτε.

[3]) H. et R. recte in textu: παριστᾶσι, R. in „Cod. Reg. παριστᾶσι, Bodlej. περιστᾶσι."

[4]) Ev. Joann. IV, 24.

[5]) H. ὥς τέ τινας, R. ὥστέ τινας.

[6]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) καὶ αὐτόν, R. in textu) καὶ τόν. R.

πῦρ· γέγραπται γάρ· „ὁ Θεὸς [1]) ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον“ παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ φῶς· „ὁ Θεὸς γάρ, φησὶ, φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.“ Ἐὰν μὲν οὖν ἁπλούστερον τούτων ἀκούσωμεν, μηδὲν πέρα τῆς λέξεως περιεργαζόμενοι, ὥρα ἡμῖν λέγειν σῶμα εἶναι τὸν Θεὸν, τίνα δὲ ἡμᾶς διαδέχεται ἄτοπα τοῦτο λέγοντας οὐ τῶν πολλῶν ἐστιν εἰδέναι· ὀλίγοι γὰρ διειλήφασι περὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως, καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ λόγου καὶ προνοίας κατακοσμουμένων· καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι τοῖς προνοουμένοις γενικῷ λόγῳ, τέλειον ὅμως καὶ ἀλλοῖον τοῦ προνοουμένου. [2]) Παρεδέξαντο δὲ τὰ ἀπαντῶντα τῷ λόγῳ αὐτῶν ἄτοπα οἱ θέλοντες εἶναι σῶμα τὸν Θεὸν, ἅτε μὴ δυνάμενοι ἀντιβλέπειν ἐκ λόγου ἐναργῶς παριστάμενοις. [3]) Ταῦτα δέ φημι καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν πέμπτην λεγόντων εἶναι φύσιν σωμάτων παρὰ τὰ στοιχεῖα. Εἰ δὲ πᾶν σῶμα ὑλικὸν ἔχει φύσιν [4]) τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἄποιον τυγχάνον, τρεπτὴν δὲ, καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ δι' ὅλων μεταβλητὴν, καὶ ποιότητας χωροῦσαν, ἃς ἐὰν βούληται αὐτῇ περιτιθέναι ὁ δημιουργὸς, ἀνάγκη καὶ τὸν Θεὸν ὑλικὸν ὄντα τρεπτὸν εἶναι, καὶ ἀλλοιωτὸν, καὶ μεταβλητόν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ αἰδοῦνται λέγειν, ὅτι καὶ φθαρτός ἐστι σῶμα ὢν, σῶμα δὲ πνευ-

---

[1]) Deuteron. IV, 24. coll. Hebr. XII, 29. — I Joann. I, 5.

[2]) τέλειον ὅμως καὶ — προνοουμένου. Ita legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem (quem H. in textu sequit.) τέλειον, ἀλλ' οἷον τὸ προνοούμενον. R. — Huet. in notis: „Negandi particulam videtur inseruisse Ferrarius: ἀλλ' οὐχ οἷον τὸ προνοούμενον.“ (Cfr. lectio Cod. Bodlej.) „Secus Cod. Reg. et Perionius.“

[3]) Cod. Bodlej. παριστάμενοις, Reg. (item H.) παρισταμένου. R.

[4]) Huet. minus accurate: φύσει· τῷ κ. τ. λ.

ματικὸν καὶ αἰθερῶδες, μάλιστα κατὰ τὸ ἡγεμονικὸ αὐτοῦ· φθαρτὸν δὲ ὄντα μὴ φθείρεσθαι, τῷ μὴ εἶνα τὸν φθείροντα [1]) αὐτὸν, λέγουσιν. Ἡμεῖς δὲ διὰ τ μὴ ὁρᾷν τὰς ἀκολουθίας, ἐὰν σῶμα αὐτὸν λέγοντες, [2] καὶ διὰ τὴν γραφὴν τοιοῦτόν τι σῶμα, πνεῦμα, κα πῦρ καταναλίσκον, καὶ φῶς, τὸ ἀναγκαίως [3]) ἑπόμενοι τούτοις μὴ παραδεχόμενοι ἀσχημονήσομεν [4]) ὡς ἠλίθιο καὶ παρὰ τὰ ἐναργῆ λέγοντες· πᾶν γὰρ πῦρ τροφῆ δεόμενον φθαρτόν ἐστι, καὶ πᾶν πνεῦμα, εἰ ἁπλούστε ρον ἐκλαμβάνομεν τὸ πνεῦμα, σῶμα τυγχάνον, ἐπιδέ χεται ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει τὴν εἰς τὸ παχύτερο μεταβολήν. Ὥρα οὖν ἐν τούτοις, ἤτοι τηροῦντας τὰ λέξεις τὰ τοσαῦτα ἄτοπα παραδέξασθαι καὶ δύσφημ περὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐφοδεῦσαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἄλλω πλειόνων ποιοῦμεν, καὶ ἐξετάσαι, τί δύναται δηλοῦσθα ἀπὸ τοῦ λέγεσθαι πνεῦμα ἢ πῦρ ἢ φῶς εἶναι τὸν Θεόν

22. Καὶ πρῶτον λεκτέον ὅτι ὥσπερ ὀφθαλμοὺ καὶ βλέφαρα, καὶ ὦτα, καὶ χεῖρας, [5]) καὶ βραχίονα καὶ πόδας εὑρίσκοντες γεγραμμένα τοῦ Θεοῦ, ἔτι δ καὶ πτέρυγας, μεταλαμβάνομεν εἰς ἀλληγορίαν τὰ γε γραμμένα, καταφρονοῦντες τῶν μορφὴν ἀνθρώπων πα ραπλήσιον παρατιθέντων τῷ Θεῷ, καὶ εὐλόγως γε τοῦτ πράττομεν· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὀνομάτων τ

---

[1]) Cod. Bodlej. φθείροντα, Reg. (item H.) φθεί ραντα. R.

[2]) H. et R. in textu λέγοντες, R. in notis: „videtu legendum λέγωμεν." (?)

[3]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀναγκαίως, Reg. (H in textu) perperam ἀνάγκαις. R.

[4]) Cod. Bodlej. (nec non Huet.) ἀσχημονήσομεν Reg. ἀσχημονήσωμεν. R.

[5]) Cod. Bodlej. (nec non Ferrar.) καὶ χεῖρας, κα βραχίονας, καὶ πόδας, Reg. (quem H. sequitur) χεῖρά τε καὶ πόδας. R.

ἀκόλουθον ἡμῖν ποιητέον· καὶ δῆλόν γε ἀπὸ τοῦ φαινομένου ἡμῖν πρακτικωτέρου· „φῶς[1]) γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.“ Πῶς δὴ φῶς αὐτὸν νοητέον κατὰ τὸ δυνατὸν[2]) συνετώτερον ἐπισκεψώμεθα. Διχῶς γὰρ τὸ φῶς ὀνομάζεται, σωματικῶς τε, καὶ πνευματικῶς, ὅπερ ἐστὶ νοητὸν καὶ, ὡς μὲν αἱ γραφαὶ ἂν λέγοιεν, ὁρατὸν, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες ὀνομάσαιεν, ἀόρατον.[3]) Καὶ τοῦ γε σωματικοῦ παράδειγμα ὁμολογούμενον τοῖς τὴν ἱστορίαν παραδεχομένοις, τό· „πᾶσι[4]) δὲ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο·“ τοῦ δὲ νοητοῦ καὶ πνευματικοῦ ἔν τινι τῶν δώδεκα· „σπείρατε[5]) ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.“ Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σκότος κατ' ἀναλογίαν διχῶς λεχθήσεται· καὶ τοῦ μὲν κοινότερον λεγομένου παράδειγμα· „καὶ ἐκάλεσεν[6]) ὁ Θεὸς τὸ φῶς Ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε Νύκτα·“ τοῦ δὲ νοητοῦ· „ὁ λαὸς[7]) ὁ καθήμενος ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.“

23. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄξιον ἰδεῖν, τί ἁρμόζει νοεῖν ἡμᾶς περὶ Θεοῦ, λεγομένου[8]) φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία. Ἆρα γὰρ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Θεὸς

---

[1]) I Joann. I, 5.

[2]) Cod. Reg. (item H.) κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν συνετώτερον, sed in Cod. Bodlej. non comparet ἡμῖν. R.

[3]) Cod. Bodlej. ἀόρατον, Reg. (H. quoque) ἀσώματον. R.

[4]) Exod. X, 23., ubi LXX interpretes φῶς ἦν exhibent.

[5]) Hos. X, 12.

[6]) Genes. I, 5.

[7]) Jes. IX, 2., ubi LXX viri haec exhibent: ὁ λαὸς ὁ πορευόμενος (coll. nota in ed. Reineccii) ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα· οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ, σκιᾷ θανάτου, φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς. Cfr. Matth. IV, 16.

[8]) I Joann. I, 5.

φωτίζει ὁ Θεὸς τὸν νοῦν[3]) ὧν κρίνει ἀξίους
οἰκείου φωτισμοῦ. Εἰ δὲ νοῦ ἐστι φωτιστικ
τὸ λεγόμενον· „κύριος[4]) φωτισμός μου·" ἀνα
τὸν νοητὸν τυγχάνοντα, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀσ
τοῦ νοῦ[5]) ἀοράτου ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φ
ἀσώματον, τῷ μήποτε καὶ πῦρ καταναλίσκον
μενον εἶναι Θεὸν, σωματικὸν πῦρ σωμάτων
κὸν εἶναι δοκεῖν, οἷον ξύλων[7]) καὶ χόρτου
λάμης· εἰ δὲ ἐν ἡμῖν ἔστιν ἰδεῖν ξύλα καὶ χό
καλάμην, μήποτε τὸ ἀναλωτικὸν τῆς τοιαύτης

) Psalm. XIII, 3. (XII, 4.)

[2]) Cod. Bodlej. optime παντί τῳ, Reg. (H.
perperam παντὶ τό, cujus loco legendum cense
(ad marg.) παντὶ τοῦτο, R.

[3]) Huet. minus accurate τὸν νῦν.

[4]) Psalm. XXVII, 1. (XXVI, 1.)

[5]) τοῦ νοῦ ἀοράτου ——· καὶ πρέπον γ
ρέφ ἐστὶ τὸ ἀναλίσκον τὰ τοιαῦτα. Sic hunc
Cod. Reg. ...

: ἐστιν ἡμῶν, πῦρ λεγόμενος εἶναι καταναλίσκον·
ἔπον γε [1]) τῷ κυρίῳ ἐστὶ τὸ ἀναλίσκον τὰ τοι-
καὶ ἐξαφανίζειν τά χείρονα, οὗ γινομένου ἀλγη-
οἶμαι καὶ πόνους γίνεσθαι, οὐκ ἀπό τινος σωμα-
'παφῆς περὶ τὰ ἡγεμονικά, ἔνθα συνέστη ἡ τοῦ
λίσκεσθαι ἀξία οἰκοδομή. Φῶς οὖν ὀνομάζεται
ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς μεταληφθεὶς εἰς ἀό-
καὶ ἀσώματον φῶς, διὰ τὴν ἐν τῷ φωτίζειν νοη-
φθαλμοὺς δύναμιν οὕτω λεγόμενος· πῦρ [2]) τε
'ορεύεται καταναλίσκον, ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ πυ-
ὶ καταναλωτικοῦ τῆς τοιᾶσδε ὕλης νοούμενος.
όν τί μοι φαίνεται καὶ περὶ τό· „πνεῦμα [3]) ὁ
ἐπεὶ γὰρ εἰς τὴν μέσην καὶ κοινότερον καλου-
ζωὴν ὁρῶντες [4]) τοῦ περὶ ἡμᾶς πνεύματος, τὴν

R. πρέποντε.
Hebr. XII, 29.
Ev. Joann. IV, 24.
H. in textu ὀπῶντες, ad marg.: „scribas ὁρῶντες.
" Idem in notis: „locus hic curatione indiget,
ıonnisi ex meliori Codice sibi quisquam spondere
Pro ὀπῶντες Ferrar. legit: ὁρῶντες. Sic autem
:tatus est Perionius: *quoniam enim cum in me-*
et in eam, quae saepius vita appellatur, spi-
'ui nos ambit, intrat, eo spiritu vitae, qui
'r dicitur, vivi efficimur a spiritu etc." — R.
ι ὁρῶντες, in notis: „„locus hic curatione indi-
ım ex Codd. nostris mss. vix sibi quis spondere
Ad marg. Codd. Barber. et Bodlej. legitur: ἐπεὶ
τὴν μέσην καὶ κοινότερον καλουμένην ζωὴν ζῶν-
περὶ ἡμᾶς πνεύματος, τὴν καλουμένην σωματι-
ν πνοὴν ζωῆς, ζωοποιούμεθα κ. τ. λ., quam
:m secutus videtur Ferrarius (cfr. huj. not. lin. 4.).
ns pro ὁρῶντες legisse videtur ὑπιόντος, sic aut.
oc. interpretatus est: quoniam — a spiritu etc.
Reg. pro ὁρῶντες *legitur* 'πῶντες; at particip.

καλουμένην σωματικώτερον πνοὴν ζωῆς ζωοποιούμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὑπολαμβάνω ἀπ' ἐκείνου εἰλῆφθαι, τὸ πνεῦμα λέγεσθαι τὸν Θεὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἡμᾶς ἄγοντα· τὸ πνεῦμα [1]) γὰρ κατὰ τὴν γραφὴν λέγεται ζωοποιεῖν, φανερὸν ὅτι ζωοποίησιν, οὐ τὴν μέσην, ἀλλὰ τὴν θειοτέραν· καὶ γὰρ τὸ γράμμα ἀποκτείνει καὶ ἐμποιεῖ θάνατον, οὐ τὸν κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὸν [2]) χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

24. Μήποτε δὲ καὶ τό· „ἀνταναλεῖς [3]) τὸ πνεῦμα αὐτῶν, [4]) καὶ ἐκλείψουσι·“ καί· „ἐξαποστελεῖς τὰ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς·“ βέλτιον ἐκληψόμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ [5]) ὑπολαμβάνοιμεν, ὅτι ὁ στερισκόμενος τοῦ θείου πνεύματος χοϊκὸς γίνεται, ἐπιτήδειόν τε ἑαυτὸν ποιήσας πρὸς παραδοχὴν αὐτοῦ, καὶ λαβὼν αὐτὸ ἀνακτισθήσεται καὶ

ὀπῶντες Graecum non est, ὑπιόντος, quod legisse videtur Perionius, sensu caret, itemque ὁρῶντες Codd. Bodlej. et Barber. Aliis ergo pro ὁρῶντες scrib. videtur ὁρῶντες, ac vertunt hunc in modum: *Tale quid mihi videtur et de illo:* „spiritus est Deus.“ *Nam quia cum spiritus noster spectet ad mediam, et vulgarius appellatam vitam, quae magis corporaliter vocatur flatus vitae, vivificamur a spiritu; inde sumptum fuisse arbitror, ut Deus, qui nos ducit ad veram vitam, spiritus dicatur. Spiritus enim secundum Scripturam dicitur vivificare, plane non vivificatione media, sed ea, quae divinior est.*“ “ — Ex mea quid. sentent. lectio ὁρῶντες non est sollicitanda.

[1]) II Cor. III, 6.

[2]) κατὰ τόν. Desunt haec in Cod. Reg. (nec non in ed. Huet.) R.

[3]) Psalm. CIV, 29. 30. (CIII.)

[4]) Huetius αὐτῷ.

[5]) καί desideratur in Cod. Reg. (quem H. sequit.) R.

ἀνακαινισθήσεται.[1]) Τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τό· „ἐνεφύσησεν[2]) εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν·“ ὥστε καὶ τὸ ἐμφύσημα καὶ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς πνευματικὸν[3]) ἀκούειν ἡμᾶς. Ἐπεὶ δὲ ἡ προειρημένη δύναμις οἷον οἰκητήριον ἐπιτήδειον εὑροῦσα τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν, ἐπιδίδωσιν ἑαυτὴν τῇ ἐν αὐτῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, μονῇ,[4]) γεγράφθαι νομιστέον τό· „ἐνοικήσω[5]) ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός·“ πλείονος μέντοι γε συγγυμνασίας δεόμεθα εἰς τὸ τελειωθέντας ἡμᾶς καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ αἰσθητήρια[6]) γεγυμνασμένους[7]) διακριτικοὺς γενέσθαι ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ θεωρητικοὺς νοητῶν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμελέστερον καὶ θεοπρεπέστερον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρωπίνῃ φύσει νοῆσαι, πῶς ἐστιν ὁ Θεὸς φῶς καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα. Καὶ ἐν τῇ γ' δὲ τῶν Βασιλειῶν τὸ γενόμενον πνεῦμα

---

1) ἀνακαινισθήσεται. Sic recte habent Codd. Bodlej. et Barber., in Regio perperam legitur σωθήσεται. R. — Huet. ἀνακτισθήσεται καὶ * σωθήσεται.

2) Genes. II, 7. — Huet. in textu: Τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ εἰ ἐνεφύσησεν, ad marg.: „scribas καὶ τό· ἐνεφύσησεν.“

3) R. nullo jure in not.: „forte scrib. πνευματικῶς.“

4) H. et R. minus accurate μόνῃ.

5) II Cor. VI, 16., ubi in edd. N. T. haec leguntur: ὅτι ἐνοικ. ἐν αὐτ., καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι (ita Knapp., ut in nostro textu, Lachm. μου) λαός. Cfr. Levit. XXXVI, 12.

6) Huet. recte αἰσθητήρια, R. min. accur. αἰσθήρια.

7) Codd. Bodlej. et Barberin. γεγυμνασμένους, Reg. (H. in textu) γεγυμνασμένα. R. — Huet. ad marg.: „ἴσως· αἰσθητήρια ἔχοντας, διακριτικούς κ. τ. λ.“ Cfr. Hebr. V, 14.

κυρίου πρὸς Ἠλίαν τοιάδε τινὰ ὑποβάλλει π
„εἶπε γὰρ,[1]) ἐξελεύσῃ αὔριον, καὶ στήσῃ ἔναν
ἐν τῷ ὄρει· ἰδοὺ, παρελεύσεται κύριος, καὶ πνε
καὶ κραταιὸν, διαλύον ὄρη καὶ συντρίβον πέι
πιον κυρίου· οὐκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος·“ (ἰ
λοις εὕρομεν·[2]) ἐν τῷ πνεύματι κυρίου) „μετὰ ι
συσσεισμὸς, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος· καὶ
συσσεισμὸν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ κύριος· κα
πῦρ φωνὴ αὔρας λεπτῆς·“ καὶ τάχα γε ἐν ὅσι
γίνεσθαι περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ κυρίου δηλ
τούτων, ἅπερ οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἴη[3]) καιρι
σασθαι. Τίνα δὲ ἔπρεπε λέγειν ἡμῖν περὶ ι
ὅστις ἐστὶν, ἢ τὸν υἱόν;[4]) „οὐδεὶς[5]) γὰρ
πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός·“ ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποκα
τοῦ υἱοῦ γνῶμεν, πῶς πνεῦμά ἐστιν ὁ Θεὸς,
τιμησώμεθα ἐν πνεύματι τῷ ζωοποιοῦντι, καὶ

---

[1]) I Reg. XIX, 11. 12. (III Reg.), ubi L
pretes pro εἶπε γάρ exhibent καὶ εἶπεν, et ἐνα
ἔναντι; porro: καὶ ἰδοὺ, πνεῦμα μέγα, κραταιό
et: καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.

[2]) Cod. Bodlej. εὑρίσκομεν. R.

[3]) Idem Cod. Bodlej. ἅπερ οὐ τοῦ παρόντ
Reg. (H. in textu) perperam omisit οὐ. R. —
marg.: „scribas οὐκ ἂν εἴη. Ferrar.“

[4]) H. et R. in textu τίνα ——, ἢ τὸν υἱό
notis, quae H. quoque ad magnam partem afl
habet: „sic habet Cod. Reg., sensusque apertus
rar. vero cum legeret, uti habetur in Codd. I
Barber.: τινὰ δὲ ἔπρεπε λέγειν περὶ τοῦ Θει
ἐστὶν, ἢ τοῦ υἱοῦ, omnia perturbavit vertendo
autem nos aliqua de Deo dicere, quisnam
de Filio: (nam Patrem nemo agnovit, nisi I
etiam nos etc.

[5]) Matth. XI, 27., ubi edd. N. T. ἐπιγι
gunt pro ἔγνω.

ἀποκτείνοντι [1]) προσκυνεῖν τὸν Θεὸν, καὶ ἐν
σέβειν αὐτὸν, καὶ μηκέτι τύποις, μηδὲ σκιαῖς,
'είγμασιν, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ὑποδείγμασι
περὶ ἀνθρώπων [2]) λατρεύουσι τῷ Θεῷ, ἀλλὰ
:οῖς, καὶ ἐπουρανίοις, τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ
ἰὲκ ἀρχιερέα ὁδηγὸν ἔχοντες τῆς ὑπὸ τῶν δεο-
υτηρίας λατρείας, καὶ μυστικῆς καὶ ἀποῤῥήτου

Εἰς μέντοι γε τό· „πνεῦμα [3]) ὁ Θεός·“ ὁ Ἡρα-
ησίν· „ „ἄχραντος γὰρ καὶ καθαρὰ καὶ ἀόρατος
φύσις αὐτοῦ.“ “ Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ ἐδίδαξεν
ἶτα εἰπὼν, πῶς ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι. Τὸ δέ·
ροσκυνοῦντας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ
ῖν·“ σαφηνίζειν νομίζων φησίν· „ „ἀξίως τοῦ
ιυμένου πνευματικῶς, οὐ σαρκικῶς· καὶ γὰρ
; αὐτῆς φύσεως ὄντες τῷ πατρὶ Πνεῦμά εἰσιν,
ατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ πλάνην προσκυ-
:αθὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος διδάσκει λέγων „λογι-
ιτρείαν“ τὴν τοιαύτην θεοσέβειαν.“ “ Ἐπιστή-
!, εἰ μὴ σφόδρα ἐστὶν ἀσεβὲς ὁμοουσίους [6]) τῇ

---

[1]) Cod. Bodlej. ἀποκτίννυντι. R.

[2]) H. et R. in textu: περὶ ἀνθρώπων, H. ad marg.: τῶν ἐπουρανίων λατρεύουσι κ. τ. λ.,“ R. in „Ita legitur in textu trium nostrorum Mss. In ›d. Bodlej. emendatur his verbis: τῶν ἐπουρα-rsumque alia manu: ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. Pri-ɔjecturam secutus est in sua interpretatione (et oelestium) Ferrarius.“ “ — Procul dubio lectio υρανίων praeferenda est coll. Hebr. VIII, 5. Cfr. ·olegomena.

[3]) Ev. Joann. IV, 24.

[4]) Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. καὶ θεία. R.

[5]) Rom. XII, 1.

[6]) H. et R. in textu ὁμοούσιον, H. recte ad marg.: ὁμοουσίους.“ Idem in Addendis, quae R. quo-

ἀγεννήτῳ φύσει καὶ παμμακαρίᾳ εἶναι λέγειν τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι[1]) τῷ Θεῷ, οὓς πρὸ βραχέος εἶπεν αὐτὸς ὁ Ἡρακλέων ἐκπεπτωκότας, τὴν Σαμαρεῖτιν λέγων πνευματικῆς φύσεως οὖσαν ἐκπεπορνευκέναι.[2]) Ἀλλ' οὐχ ὁρῶσιν[3]) οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅτι παντὸς τῶν ἐναντίων καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. Εἰ δὲ

---

que in Addendis et Corrigendis affert: „legas ὁμοουσίους κ. τ. λ. Sic enim legit Ferrarius, et ita legendum loci hujus sententia postulat."

[1]) R. recte in notis: „Ferrarius legebat ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ Θεῷ."

[2]) Codd. Bodlej. et Barber. ἐκπεπορνευκέναι, Reg. (quem H. sequit.) πεπορνευκέναι. R.

[3]) H. in textu: ἀλλ' οὐ χορῶσιν (ad marg.: scribas χωροῦσιν) * * ὅτι παντὸς * * καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν εἰ δὲ ἐδέξατο τὸ πορνεῦσαι ——, ὁμοούσιος οὖσα * * ἀνόσια κ. τ. λ., in notis: „ἀλλ' οὐ χωρῶσιν (non χορῶσιν, ut in textu, neque χωροῦσιν, ut marg. adscripsit): videntur haec una serie (?) sic describenda: ἀλλ' οὐ χωρῶσιν ὅτι παντὸς καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. Deinde inter τὸ δεκτικόν, et: εἰ δὲ ἐδέξατο inserendi asterici. Quum enim dixisset Heracleon, ejusdem esse substantiae cultores Dei ac Deum ipsum, hanc doctrinam impugnat Origenes, et ait fornicatam fuisse consequenter ingenitam naturam, cum cultores Dei juxta Heracleonem fornicati sint. At sibi ipse respondet: ejusdem sunt substantiae, sed non eorundem capacis. Cui responsioni instare debuit, et ibi Codex deficit. Tum addit: quod si fatetur Heracleon, ut fateri debet, fornicatam esse naturam spiritualem, quae ejusdem sit substantiae ac divina, impia etc." (? Quae disputatio quanti sit facienda, ex corrupta loci, qualis ipsi contigit, natura facile dijudicari potest). — R. (cuj. ed. in loco sanando secuti sumus) haec habet in notis: „Cod. Bodlej. habet: ἀλλ' οὐχ ὁρῶσιν — ἀνόσια κ. τ. λ., sicque sanitati omnia restiuuntur. Modo (ita non male ex parte pergit) pro καὶ τῶν αὐτῶν legas καὶ τὸ αὐτό." — Cfr. prolegomena.

ὸ πορνεῦσαι ἡ πνευματικὴ φύσις, ὁμοούσιος ἐγεννήτῳ, ἀνόσια καὶ ἄθεα καὶ ἀσεβῆ ἀκο- λόγῳ τῷ κατ' αὐτοὺς περὶ Θεοῦ· οὐδὲ φαν- κι ἀκίνδυνόν ἐστιν ἀλλήλοις. Πειθόμενοι τῷ ἐγοντι· „ὁ πατήρ,[1]) ὁ πέμψας με, μείζων μου ι διὰ τοῦτο μὴ ἐνεγκόντι μηδὲ τὴν „ἀγαθὸς"[2]) ίαν, τὴν κυρίαν καὶ ἀληθῆ καὶ τελείαν παρα- αὐτῷ προσφερομένην, ἀλλὰ ἀναφέροντι[3]) αὐ- ιίστως τῷ πατρὶ μετ' ἐπιτιμήσεως πρὸς τὸν ιν ὑπερδοξάζειν τὸν υἱὸν, πάντων μὲν τῶν ὑπερέχειν, οὐ συγκρίσει, ἀλλ' ὑπερβαλλούσῃ ραμεν τὸν Σωτῆρα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ενον[4]) τοσοῦτον ἢ καὶ πλέον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, έχει[5]) αὐτὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῶν λοι- τῶν τυχόντων· ὅση γὰρ δοξολογία τοῦ ὑπερ- θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, καὶ ιόματος[6]) ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰ-

---

1) ... Joann. XIV, 28., ubi edd. N. T. exhibent: ὅτι ...ου (ita Knapp., Lachm. μου uncis inclusit) μεί- ἐστί.

2) ...arc. X, 18. coll. Luc. XVIII, 19.

3) ...od. Reg. (H. in textu) perperam habet ἀναφέ- ' εὐχαρίστως τῷ πνεύματι μετ' ἐπιτιμήσεως ...ουλόμενον. R. — Huet. ad marg.: „pro τήν ...τήν et pro ὅν Ferrar. τόν." Idem in notis: ...τιμήσεως. Πρὸς ὅν κ. τ. λ.: Ferrar. *cum in- ...e illius.* Perionius: *cum ejus qui* ....*one.* Nos aliter locum hunc explicamus; ad- post ἐπιτιμήσεως voc. τελείᾳ στιγμῇ, (hinc in ...que scripsit ἐπιτιμήσεως. Πρὸς ὅν) referimus ὅν ad φαμέν, quod subest." (?)

4) ... absque causa in notis: „videtur legendum ...ένους."

5) ... in textu ὑπερέχειν, in Addendis et Corrigendis: ...ερέχει."

6) ...phes. I, 21.

ῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, πρὸς τούτοις ἁγίων ἀγγέλων, καὶ πνευμάτων, καὶ ψυχῶν δικαί * καὶ λέγειν [1]) ἀλλ' ὅμως τῶν τοσούτων καὶ τηλικ των ὑπερέχων οὐσίᾳ, καὶ πρεσβείᾳ, καὶ δυνάμει, θειότητι (ἔμψυχος γάρ ἐστι λόγος) καὶ σοφίᾳ, οὐ σι κρίνεται κατ' οὐδὲν τῷ πατρί. Εἰκὼν [2]) γάρ ἐστι ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα οὐ τοῦ Θεοῦ, ἀ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἀϊδίου φωτὸς αὐτοῦ, καὶ τμὶς [3]) οὐ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀπόῤῥοια εἰλικρινὴς τῆς παντοκρατορικῆς δόξης αὐτ καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' ἐσόπτρου Παῦλος καὶ Πέτρος, καὶ οἱ παραπλήσιοι ε τοῖς βλέπουσι τὸν Θεὸν, λέγοντος· [4]) „ὁ ἑωρακὼς ἐ ἑώρακε τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντά με."

26. „Λέγει αὐτῷ [5]) ἡ γυνή· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔ χεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀνα γελεῖ ἡμῖν ἅπαντα." Ἄξιον ἰδεῖν, πῶς ἡ Σαμαρεῖτ πλεῖον τῆς Πεντατεύχου Μωσέως μηδὲν προσιεμέ τὴν παρουσίαν Χριστοῦ, ὡς ἀπὸ τοῦ νόμου μόνου κ ρυσσομένην, προσδοκᾷ. Καὶ εἰκός γε ἐκ τῆς εὐλογ τοῦ Ἰακὼβ τῆς πρὸς τὸν Ἰούδαν ἐλπίζειν αὐτοῦ ἔσεσ καὶ τὴν ἐπιδημίαν, λέγοντος· „Ἰούδα, [6]) σὲ αἰνέσαισ

---

[1]) H. ad marg.: λείπει τι, ὡς ἔοικεν;" R. in no „Hiatus est in Mss. Quid autem desit, aliis divinand relinquo." — Ex mea quid. sententia aut nihil supple dum, aut verbum ἐστί.

[2]) Sap. Salom. VII, 25. 26.

[3]) Perion. legit: καὶ ἀκτίς, sed ex Sap. VII, omnino retinendum ἀτμίς. H. et R.

[4]) Codd. Bodlej. et Barber. λέγοντος, Reg. (itemq H.) male λέγοντα. R. — Cfr. Ev. Joann. XII, 45., u in edd. N. T. haec leguntur: καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεω τὸν πέμψαντά με.

[5]) Ev. Joann. IV, 25., ubi πάντα legitur pro ἅπαντ

[6]) Genes. XLIX, 8. — 10.

οί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν
σκυνήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρός σου·" καὶ μετ'
οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος
ιηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ,
ς προσδοκία ἐθνῶν." Εἰκὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν
ῶν τοῦ Βαλαὰμ τὸ αὐτὸ αὐτοὺς ἐλπίζειν, τῆς
εύσεται [1]) ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ,
:ύσει ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ Γὼγ
, καὶ αὐξηθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. Θεὸς
ν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξα μονοκέρωτος
ἔεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν
, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει ἐχθρόν·
εὶς [2]) ἀνεπαύσατο ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος·
τήσει αὐτόν; Οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηνται, καὶ
ώμενοί σε κεκατήρανται." Καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς
ν αὐτὸς Βαλαάμ· „δείξω [3]) αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ
ιαρίζω, καὶ οὐκ ἐγγίζει. Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ
καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύ-
ἀρχηγοὺς Μωὰβ, καὶ προνομεύσει πάντας τοὺς
ήθ. Καὶ ἔσται Ἐδὼμ κληρονομία, καὶ ἔσται
ιία [4]) Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ ἐποίη-
σχύϊ. Καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακὼβ, καὶ ἀπο-
ιμενον ἐκ πόλεως." Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ καὶ ἡ
τέως πρὸς Ἰούδαν εὐλογία εἰς Χριστὸν ἀναφέ-
ταί τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκοίη οὕτως ἔχουσα·

Num. XXIV, 7. 8. 9., ubi LXX. interpretes vers.
ῶν αὐτοῦ, et βολίσιν αὐτοῦ exhibent.
Cod. Reg. (nec non Huet.) καὶ κατακλιθεὶς. R.
v. 9.
Num. XXIV, 17., ubi LXX. interpretes δείξω
hibent, et καί omittunt ante ἀναστήσεται. —
et vers. 19.
Cod. Reg. (quem H. sequitur) ἡ κληρονομία. R.
v. 18.

„εἰσάκουσον,[1]) κύριε, φωνὴν Ἰούδα, καὶ εἰς τὸ
αὐτοῦ ἔλθοις ἄν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἅμα κρίνουσι
καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ[2]) ἔσῃ.“ Ἐπεὶ
χοῦσι Πατριάρχην Σαμαρεῖς τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστη
ποτε τήν τε τοῦ Ἰακὼβ εἰς τὸν Ἰωσήφ τινες ει
αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέξονται λέγεσθαι
Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ ἔξεσται ο
τῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. Καὶ αὐτὸς δὲ
τήρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περ
στοῦ προφητείας,[3]) φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις· „εἰ ἐ
ετε[4]) Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμο
νος ἔγραψε.“ Τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματι
ἀναφερόμενα εἰς τὸν Χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμέ
τῷ νόμῳ πλεῖστα ὅσα ἔστιν εὑρεῖν· γυμνότερα
σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὁρῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀλλ
παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε Ἑβραϊστὶ κα
ὅπερ οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα· „Χριστός·“ ἡρμήνει
δὲ Ἀκύλας· Ἠλειμμένος.

27. Θεωρητέον καὶ τό· „ὅταν[6]) ἔλθῃ ἐκεῖνος,
γελεῖ ἡμῖν ἅπαντα·“ πότερον ἀπὸ παραδόσεως τ
μαρείτιδι εἴρηται, ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου. Οὐκ ἀγν
μέντοι γε, ὅτι ὥσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ
Χριστὸς[7]) εἶναι οὐ μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ ἀποδ

---

[1]) Deuteron. XXX, 7., ubi LXX interpretes pro φωνήν exhibent, διακρινοῦσιν pro ἅμα κρί et ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔσῃ.

[2]) R. in textu (H. ad marg.: „scribas“) αὐτ in notis: „Cod. Reg. (item H. in textu) αὐτῶν.“

[3]) H. et R. in textu προφητείας, R. in noti marg. Cod. Bodlej. admonetur, forte legendum παρου

[4]) Ev. Joann. V, 46.

[5]) H. et R. αἰνιγματωδῶς.

[6]) Ev. Joann. IV, 25. coll. pag. 46. not. 5.

[7]) In edit. Huet. deest Χριστός, sed restituitur Bodlej. et Barber. R.

ἀπὸ Σαμαρέων Δοσίθεός[1]) τις ἀναστὰς ἔφασκεν εἶναι τὸν προφητευμένον Χριστὸν, ἀφ᾽ οὗ δεῦρο εἰσὶν οἱ Δοσιθεινοὶ,[2]) φέροντες καὶ βίβλους τοῦ ου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι, γευσαμένου θανάτου, ἀλλ᾽ ἐν τῷ βίῳ που τυγ- ος. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν. Ἀλλὰ τερόδοξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ, φρέατι ὑπ᾽ εἶναι νομιζομένῳ γνώμη,[3]) ὃν ὑπολαμβάνει αἰ- ιότερον λόγον, τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσά φη- ἴταν[4]) ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα" δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπιζόμενος, φησὶ ώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι." Ὅρα δὲ καὶ τὸν Ἡρα- , τί φησι· λέγει γὰρ, ὅτι προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία ιστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ πάντα ἐκεῖνος ἐπίσταται.

„Λέγει[5]) αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύ- ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι γε εἶπε· ῖς, ἢ, τί λαλεῖς μετ᾽ αὐτῆς;" Ζητητέον εἴ που ὁ ς ἑαυτὸν εὐηγγελίσατο, καὶ σύγκριτέον ταῦτα ις, ὥσπερ· „ἐγώ[6]) εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυ-

---

H. in textu Δωσίθεος, Δωσιθεινοί et Δωσιθέου, rg.: „scribas Δοσίθεος κ. τ. λ." Idem in notis R. quoque affert adjunctis nonnullis): „cfr. Orig. contra Cels. num. 57. et lib. VI. num. 11. Tractat. Matth. et Homil. 25. in Luc."

H. et R. in notis: „Δοσιθέηνοί appellantur ab ib. VI. contra Cels. num. 11. et *Dositheani* Tra- l. in Matth. veteris interpretationis."

H. ad marg., R. in notis: „Ferrarius legebat γυνή." g. 21. lin. 2. a fine coll. prolegomenis.

Ev. Joann. IV, 25. — 26.

Ibidem vers. 26. et vers. 27., ubi edd. N. T. ἐπὶ *legunt et: οὐδεὶς μέντοι εἶπε.*

Ev. Joann. V, 31. 37. coll. edd. N. T.

τοῖ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ·" καὶ ἐν τῷ· „εἰ ἐπιστεύετε[1]) Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε·" καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἔν τινι τῶν εὐαγγελίων εἴρηται. Πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μανθάνομεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρᾶός ἐστι[2]) καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικὶ, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τῆς πόλεως[3]) καὶ καμνούσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι.[4]) Θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι, τίνα τρόπον ὁ τηλικοῦτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορώμεθά τε ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό· „ποιήσωμεν[5]) ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν·" καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος[6]) ἐν κοιλίᾳ, καὶ πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων, καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, οὐ γινώσκομεν ὅτι ταπεινῶν ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἐλαττόνων βοηθὸς, καὶ ἀντιλήπτωρ ἀσθενούντων, ἀφηλπισμένων σκεπαστὴς, καὶ ἀπεγνωσμένων Σω-

---

1) Ev. Joann. V, 46.

2) Matth. XI, 29.

3) Cod. Bodlej. τῆς πόλεως, Codd. Reg. (H. quoque) et Barberin. τὴν πόλιν. R.

4) Codd. Bodlej. et Barberin. ὑδρεύσασθαι, Reg. (quem H. sequitur) ὑδρεύσαι (non ὑδρεῦσαι). R.

5) Genes. I, 26. — Cod. Bodlej., ut in nostro textu, Codd. Reg. (item H.) et Barberin. κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν. R. — LXX. interpretes: κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

6) R. in textu bis πλάσσοντος, H. bis πλάσαντος. — R. in notis: „Codd. Barberin. et Reg. (quem H. sequitur) bis πλάσαντος, pro quo in Bodlejano legitur bis πλάσσοντος." — Cfr. Psalm. XXXIII, 15. (XXXII.)

Οἱονεὶ δὲ καὶ Ἀποστόλῳ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
ται τῇ γυναικὶ ταύτῃ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξάψας αὐτὴν
τῶν λόγων, ἕως ἀφεῖσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ
λθοῦσα εἰς τὴν πόλιν εἴπῃ τοῖς ἀνθρώποις· „δεῦτε,[1])
ε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα[2]) ἐποίησα·
ι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;“ Ὅτε[3]) „ἐξῆλθον ἐκ τῆς
εως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν,“ καὶ τῇ τοιᾷδε μὲν
ὑστερῶν,[4]) τότε σαφέστατα ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὁ Λό-
ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν, εἰ καὶ αὕτη
ται, θῆλύς τις εὐεξαπάτητος οὖσα, τυχεῖν[5]) τῆς ὁμι-
πρὸς αὐτὴν τοῦ Λόγου. Πλὴν πειθόμενοι καλῶς
τοῦ Λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπι-
πουσιν, οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμα-
ιν ζητήσεως, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινολογίας. Τάχα
καὶ καταπεπλήγασι τὴν πολλὴν χρηστότητα τοῦ Λό-
συγκαταβαίνοντος ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών,[6]) καὶ
αθυίᾳ ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας· διόπερ γέγραπται·
αύμαζον,[7]) ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει.“ Καὶ ὁ Ἡρα-
ων δέ φησι πρὸς τό· „ἐγώ[8]) εἰμι, ὁ λαλῶν σοι·“

---

[1]) Ev. Joann. IV, 29. 30.

[2]) Cod. Bodlej. ὅσα ἐποίησα (item edd. N. T.), Reg.
em H. sequitur) et Barberin. ἐποίησα. R.

[3]) H. et R. in textu recte (coll. seq. τότε) ὅτε, R. in
s: „in marg. Cod. Bodl. notatur, forte legend. τότε,
d secut. est Ferr.“ — Ed. Knapp. l. l. v. 30.: ἐξῆλθον
ἐκ κ. τ. λ., ed. Lachm.: (καὶ) ἐξῆλθον ἐκ κ. τ. λ.

[4]) Cod. Bodlej., ut in nostro textu, Reg. (quem H.
itur) pro ὑστερῶν habet ὕστερον et ἐμφανίζῃ pro
ανίζει. R.

[5]) Cod. Bodlej. optime εὐεξαπάτητος οὖσα τυχεῖν,
ἐξαπάτητος οὖσα τύχῃ. R. — Huet. in textu: ἐξα-
ητος οὖσα τύχη (non τύχῃ), ad marg.: „scrib. τυχεῖν.“

[6]) Huet. h. l. Σειών.

[7]) Ev. Joann. IV, 27.

[8]) Ibidem vers. 26.

ὅτι εἴπερ[1]) ἐπέπειστο ἡ Σαμαρεῖτις περὶ τοι
ὡς ἄρα ἐλθὼν πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησί·
ὅτι ἐκεῖνος ὃν προσδοκᾷς, ἐγώ εἰμι, ὁ λαλι
ὅταν ὡμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενο
ναι, ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτὸν, ι
λύθει εἰς τὴν Σαμάρειαν. Πῶς δὲ διὰ το
ἐληλύθει εἰς τὴν Σαμάρειαν, οἵτινες καὶ πρ
τοῦ συνῆσαν;

29. „Ἀφῆκεν[3]) οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ
ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώ
ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐπι
οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;" Οὐ μάτην οἶμαι
φέναι τὸν εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀ
ὑδρίας, ἥντινα ἀφεῖσα ἡ γυνὴ ἀπῆλθεν εἰς
κατὰ μὲν οὖν τὴν λέξιν, σπουδὴν ἐμφαίνει
Σαμαρείτιδος καταλειπούσης τὴν ὑδρίαν, καὶ
τον[4]) πεφροντικυίας τοῦ σωματικοῦ καὶ το
καθήκοντος, ὅσον τῆς τῶν πολλῶν ὠφελείας·
πότατα γὰρ κεκίνηται ἡ βουληθεῖσα τοῖς πολ
γελίσασθαι τὸν Χριστὸν, μαρτυροῦσα αὐτ
αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. Καλεῖ δὲ αὐτοὺς ἐ
ἄνθρωπον, λόγον ἔχοντα μείζονα ἀνθρώπι
ὁρατὸν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. Χ
ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων,
τας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μει
ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖτι
γελιστὴς, ἔπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ὁ

---

[1]) H. et R. in textu εἴπερ, H. ad marg.,
tis: „videtur legendum ἐπείπερ."

[2]) γίνωσκε. Deest in Cod. Bodlejano. F

[3]) Ev. Joann. IV, 28. 29. Ed. Knapp. τ
αὐτῆς, ut in nostro textu, Lachm. ed. τὴν ὑδρ

[4]) H. et R., ut in nostro textu, R. in n
Bodlej.: καὶ οὕτως αὐτῆς πεφροντικυίας τοῦ

ικός. Πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπη-
; ἡ ὑδρία, ἣν ἀφίησι παραδεξαμένη πως τοῦ
ὄγους ἡ Σαμαρεῖτις· καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ
ιουμένου [1]) ἐπὶ βαθύτητι ὕδατος, τῆς διδασκα-
ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελίζουσα ἀποτίθεται ἐν
τονι τῆς ὑδρίας, λαβοῦσα ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ
ιυ ἤδη ἐν αὐτῇ πηγῆς [2]) ὕδατος ἀλλομένου εἰς
ώνιον. Πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὕδατος τούτου μὴ με-
α, φιλανθρώπως Χριστὸν τοῖς πολίταις ἐκήρυσ-
μάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίη-
μὴ μετειλήφει δι' ὧν ἤκουσε [3]) τοῦ σωτηρίου
Ῥεβέκκα [4]) μέντοι καὶ αὐτὴ ὑδρίαν ἔχουσα ἐπὶ
ον, πρὶν συντελέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν
οῦ Ἀβραάμ, ἐξεπορεύετο καλὴ τῇ ὄψει παρ-
ῆτις ἐπείπερ οὐχ ὁμοίως ἤντλει τῇ Σαμαρείτιδι,
ει ἐπὶ τὴν πηγήν, καὶ πληροῖ τὴν ὑδρίαν, ἀνα-
τε αὐτῇ ἐπιτρέχει εἰς συνάντησιν ὁ τοῦ Ἀβραὰμ

Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. σε-
ιουμένου. R.
Cod. Bodlej. πηγῆς, Codd. Reg. (quem H. sequi-
Barberin. ἀρχῆς. R. Cfr. ev. Joann. IV, 14.
H. in textu δι' ὧν ἤκουε, R. in textu: δι' ὧν ἤκουσε,
t. (quae R. quoq. magnam partem in notis affert):
eg. (R. teste Cod. Barber. quoque) habet διήκουε.
erion: *nisi particeps facta esset aquae perpe-*
taris, leg. διηνεκῶς. At Ferrar.: *nisi particeps*
uisset aquae salutaris per ea verba, quae au-
legebat procul dubio: δι' ὧν ἤκουε, quod pro-
Reg. Cod. vestigia accedit, et rectum videtur." —
otis: „Cod. Bodlej. δι' ὧν ἤκουσε.""
Genes. XXIV, 15. 16. 17.
H. et R. recte in textu: ἀναβάσῃ, H. minus recte
.: „scribas καταβάσῃ" et in notis: „lege etc. ex
XXIV, 45." — *R. recte in notis:* „ἀναβάσῃ. Ita
n ex Genes. XXIV, 16. 17., non vero καταβάσῃ,
videtur ex etc."

παῖς, καὶ εἶπε· „πότισόν[1]) με μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου.“ Ἐπεὶ γὰρ παῖς ἦν τοῦ Ἀβραὰμ, ἠγάπα κἂν μικροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς ὑδρίας Ῥεβέκκας λαβεῖν „καὶ ἔσπευσεν[2]) ἡ Ῥεβέκκα, καὶ καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα[3]) αὐτῆς, καὶ ἐπότισεν αὐτὸν, ἕως ἐπαύσατο πίνων.“ Ἐπείπερ οὖν ἦν ἐπαινετὴ ἡ τῆς Ῥεβέκκας ὑδρία, οὐ καταλείπεται ἀπ' αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος, οὖσα ὥρα ἕκτη,[4]) ἀφίεται. Ἐνθάδε μὲν δὴ τοῖς Σαμαρείταις γυνὴ εὐαγγελίζεται τὸν Χριστόν, ἐπὶ τέλει δὲ τῶν εὐαγγελίων[5]) καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἡ πρὸ πάντων αὐτὸν θεασαμένη γυνὴ διηγεῖται. Ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ὡς τὸ τέλειον τῆς πίστεως εὐαγγελισαμένη εὐχαριστεῖται ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, λεγόντων· „οὐκέτι[6]) διὰ τὴν λαλίαν σου πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου·“ ἐκείνη τε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀφῆς τοῦ Χριστοῦ οὐ πιστεύεται, λέγοντος αὐτῇ· „μή[7]) μου ἅπτου·“ ἔμελλε γὰρ ὁ[8]) Θωμᾶς ἀκούειν· „φέρε[9]) τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλλε εἰς τὴν πλευράν μου.“ Πάντα δὲ ἦν ἃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ, ἥ τε πρὸς[10]) τοὺς πέντε ἄνδρας κοινωνία, καὶ μετ' ἐκείνους

---

[1]) Genes. XXIV, 17.

[2]) Ibid. vers. 18.

[3]) Cod. Bodlej. ἐπὶ τοῦ βραχίονος. R. — LXX interpretes, ut in nostro textu.

[4]) Ev. Joann. IV, 6.

[5]) Ibidem XX, 18.

[6]) Ev. Joann. IV, 42., ubi edd. N. T. exhibent τὴν σὴν λαλίαν pro: τὴν λαλίαν σου.

[7]) Ibidem XX, 17.

[8]) Desideratur ὁ in ed. Huetiana.

[9]) Ev. Joann. XX, 27., ubi edd. N. T. βάλε exhibent pro βάλλε.

[10]) Ed. Huet. ἡ πρός κ. τ. λ.

πρὸς τὸν ἐκτὸν οὐ γνήσιον ἄνδρα συγκατάβασις, ὄν-
να ἀρνησαμένη, καὶ τὴν ὑδρίαν καταλιποῦσα, εἰς ἕβδο-
ον [1]) σεμνῶς ἀναπαύεται, προξενοῦσα τὴν ὠφέλειαν
αὶ τοῖς ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῇ δογμάτων οἰκοῦσι
όλιν, τὴν οἰκοδομὴν τῶν οὐχ ὑγιῶν λόγων, τὴν αὐτὴν
ῇ γυναικί· οἷς καὶ αἰτία γίνεται ἐξελθεῖν τῆς πόλεως
αὶ ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Πάνυ δὲ παρατετηρημέ-
ως ἐν τοῖς ἑξῆς οἱ Σαμαρεῖται ἐρωτῶσι τὸν Ἰησοῦν,
ὐχ ἵνα μείνῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ „παρ' αὐτοῖς,“ [2]) του-
έστιν ἵνα γένηται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῶν· τάχα γὰρ
ὐκ ἦν δυνατὸν μεῖναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει αὐτῶν, ἐπεί-
ερ καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον εὐποιοῦντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ
ρχοντο πρὸς αὐτόν. Ὅτι δὲ τοιαῦτά τινα δηλοῦται
κριβέστατα, εἰς τὰς ἀναγωγὰς [3]) ἀφορμὰς ἡμῖν διδόν-
ος τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκ τούτων κατακριτέον. Πρότε-
ον μὲν γέγραπται· „ἐξῆλθον [4]) ἐκ τῆς πόλεως, καὶ
ρχοντο πρὸς αὐτόν·“ καὶ μετ' ὀλίγα· „ἐκ δὲ τῆς πό-
εως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμα-
ειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅτι
ἰπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα. Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν
ἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς.“ Καὶ
πρότερον οὖν ἐκ τῆς πόλεως ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν, καὶ
δεύτερον ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἔτι ὄντα
παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ (οὐ γὰρ φαίνεται κεκινημένος

---

[1]) εἰς ἕβδομον. Sic recte habent Codd. Bodlej. et Barber., in ed. aut. Huetii deest εἰς. R.

[2]) Ev. Joann. IV, 40. — Knapp., Lachm. et Huetius παρ' αὐτοῖς, R. παρ' αὐτοῖς.

[3]) Codd. Bodlej. et Barber. (H. ad marg.: „scribas Ferrar. teste“) ἀναγωγάς, Reg. (H. in textu) perperam συναγωγάς. R.

[4]) Ev. Joann. IV, 30. — 39., ubi edd. N. T. exhibent πάντα ὅσα pro πάντα ἃ κ. τ. λ., 40., ubi H. et παρ' αὐτοῖς scribunt, cfr. pag. huj. not. 2.

ἐκεῖθεν), καὶ ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς.[1]) Οὐ γέγραπται δὲ μετὰ τοῦτο ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ': „ἔμεινεν[2]) ἐκεῖ δύο ἡμέρας." Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς οὐκ εἴρηται· μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλά· „καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν·" ὅσον γὰρ ἐπὶ τῷ νοητῷ, πᾶσα ἡ οἰκονομία τῆς ὠφελείας τοῖς Σαμαρεῦσιν παρὰ τῇ πηγῇ γεγένηται τοῦ Ἰακώβ.

30. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τὴν ὑδρίαν τὴν δεκτικὴν ζωῆς ὑπολαμβάνει εἶναι διάθεσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τῆς δυνάμεως τῆς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἥντινα καταλιποῦσα, φησὶ, παρ' αὐτῷ, τουτέστιν ἔχουσα παρὰ τῷ Σωτῆρι τὸ τοιοῦτον σκεῦος, ἐν ᾧ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ὑπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον εὐαγγελιζομένη τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· διὰ γὰρ τοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος προσάγεται ἡ ψυχὴ τῷ Σωτῆρι. Κατανόησον δὴ, εἰ δύναται ἐπαινουμένη τυγχάνειν ἡ ὑδρία αὕτη πάντη ἀφιεμένη· „ἀφῆκε[3]) γάρ, φησὶ, τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή·" οὐ γὰρ πρόσκειται ὅτι ἀφῆκεν αὐτὴν παρὰ τῷ Σωτῆρι. Πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀπίθανον καταλιποῦσαν αὐτὴν τὴν δεκτικὴν τῆς ζωῆς διάθεσιν, καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως τῆς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὸ σκεῦος ἐν ᾧ ἐληλύθει λαμβάνειν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀπεληλυθέναι εἰς τὸν κόσμον χωρὶς τούτων, εὐαγγελίσασθαι τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν; Πῶς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ μετα τοσούτους λόγους οὐ πέπεισται σαφῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά φησι· „μήτι[4]) οὗτος ὁ Χριστός;" καὶ τό· „ἐξῆλθον δὲ ἐκ τῆς πόλεως·" διηγήσατο ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς οὔσης κοσμ-

---

[1]) Cfr. pag. 55. not. 2. et 4.

[2]) Ev. Joann. IV, 40. — 43.

[3]) Ibidem vers. 28. Knapp. ed. ut in nostro textu, Lachm. αὐτῆς.

[4]) Ibidem vers. 29. coll. pag. 52. not. 3., ubi οὗτός ἐστιν scriptum exstat. Vers. 30.

κῆς, καὶ ἤρχοντο διὰ τῆς πίστεως, φησὶ, πρὸς τὸν Σωτῆρα. Λεκτέον δὲ πρὸς αὐτόν· πῶς μένει παρ' αὐτοῖς τὰς δύο ἡμέρας; Οὐ γὰρ τετήρηκεν ὃ προπαρεθέμεθα ἡμεῖς περὶ τοῦ, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν ἀναγεγράφθαι [1]) μεμνημένου τὰς δύο ἡμέρας.

31. „Ἐν [2]) τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ, λέγοντες· Ῥαββὶ, φάγε.“ Μετὰ τὴν περὶ τὸ ποτὸν οἰκονομίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαφορᾶς τῶν ὑδάτων, ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ περὶ τροφῆς ἀναγεγράφθαι. Ἡ μὲν οὖν Σαμαρεῖτις αἰτουμένη πιεῖν διὰ τῶν ἐπαπορήσεων [3]) αὐτῆς, οἱονεὶ δὲ διὰ τὸν αἰτήσαντα, οὔτε

---

[1]) H. ad marg.: „scribas οὐκ ἐν τῇ κ. τ. λ. Ferrar.“ R. in notis: „„in marg. Cod. Bodlej. notatur, forte legendum esse: ἐν τῇ πόλει αὐτὸν μὴ ἀναγεγράφθαι.““ — Quodsi vel ea contulerimus, quae supra Orig. ipse disputaverat a pag. 55. lin. 7. usque ad finem cap. 29., me vel non monente satis liquet, particulam negandi inserendam esse, et quidem, cum facilius haec vocula propter praeced. τοῦ excidere potuerit, scribendum esse οὐκ ἐν τῇ κ. τ. λ. Cfr. pag. 56. lin. 1. seqq.

[2]) Ev. Joann. IV, 31. — Hinc Ferrarius Tom. XV. auspicatur. Huet.

[3]) Cod. Bodlej. ἐπαπορήσεων, Reg. (H. quoque) ἀπορήσεων. — H. et R. in notis: „quoniam luxata haec sunt, Ferrarianae interpretationi Perionianam adjungimus, quo sensum lector facilius expiscetur: *Samaritana quidem rogata, ut potum daret, dubitationibus suis et interrogationibus, quasi propter eum, qui petebat; neque enim Jesu dare poterat dignam eo potionem; et si ille cum ea quae rogaretur cuperet, volebat illam bonis afficere.*“ Iidem in textu Ferrar. interpretationem hunc in modum exhibent: *Samaritis itaque cum rogaretur potum, dubitat propter eum, qui petierat, (neque enim poterat dare Jesu dignum illo potum,) num se jussam aquam porrigere vellet Jesus beneficio afficere per hunc potum.* — *Cfr.* prolegomena.

γὰρ εἶχε δοῦναι τῷ Ἰησοῦ ἄξιον αὐτοῦ πόμα, εἰ κἀκεῖνος ἐν τῷ ἐκείνην αἰτηθεῖσαν ὀρέξαι ἐβούλετο εὐεργετῆσαι διὰ τούτου τοῦ πιεῖν δεδωκυῖαν. Ἔπρεπεν [1]) ἤδη * * * * * * * * ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος. Οἱ δὲ μαθηταὶ [2]) * * * * ἀπεληλυθότων [3]) εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν, ἤτοι εὑρηκότες ἐπιτηδείους τροφὰς παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, λόγους τινὰς ἁρμόζοντας, * * * αὐτῷ· [4]) „φάγε·“ καιρὸν νομίσαντες ἐπιτήδειον εἶναι αὐτῷ τροφῆς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπεληλυθέναι εἰς τὴν πόλιν τὴν γυναῖκα, καὶ τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν τοὺς Σαμαρείτας· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ ξένου παρεσχέθεσαν αὐτῷ

---

[1]) De hac lacuna et de iis, quae statim sequuntur, si quid dici poterit, in prologomenis fusius disputabimus. Quodsi, collatis praecedentibus, sequentia accuratius contuleris, non male forsan post verba ἔπρεπεν ἤδη restitueris aut αἰτοῦντι πόμα λαβεῖν, aut (αὐτῷ) αἰτεῖν πιεῖν. Quo facto αἰτεῖν et ἐρωτᾷν non male sibi, opinor, responderent. — Neque vero in re tam incerta multum contradixerim, si quis, modo praecedd. persanaverit, legere malit: ἔπρεπεν ἤδη τὴν ὑδρίαν καταλιπέσθαι ἀπὸ τῆς κ. τ. λ.

[2]) Forsan (duce Ferrar. coll. pag. huj. not. 4.) legendum est: οἱ δὲ μαθηταὶ, αὐτῶν ἀπεληλυθότ. —— ἁρμόζοντας, λέγουσιν αὐτῷ, aut, quod praestat propter seqq.: (cfr. pag. 59. lin. 4—11.), οἱ δὲ μαθηταὶ (ἐν τῷ μεταξὺ) ἠρώτων αὐτὸν, (αὐτῶν) ἀπεληλυθότ. —— ἁρμόζοντας, λέγοντες αὐτῷ. — Ceterum verba ἐν τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτόν rectius forsan propter intermediam sententiam ἀπεληλυθότων κ. τ. λ., inserentur inter verba ἁρμόζοντας et λέγοντες. Quod vero ad vocab. ἤτοι pertinet, rectius procul dubio, nisi idem in hunc locum nostrum cadit, quod Passovius monuit sub voce ἤτοι lin. 7. 8. et 9., scripseris h. l. aut ᾖτοι, aut Wolfio duce ἤ τοι.

[3]) Ev. Joann. IV, 8.

[4]) H. et R. in vers. Ferrar.: dicunt illi. Cfr. ev. Joann. IV, 31.

τὴν τροφὴν, ἴσως ἐπιθορυβηθείσης [1]) ἂν τῆς Σαμαρείτιδος, εἰ ἑώρα τοὺς μαθητὰς τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς τρόφιμα, ἤτοι ὄντα, ἢ νομιζόμενα παρατιθέναι βουλομένους τῷ διδασκάλῳ. Ἀλλ' οὐδὲ ἐνώπιον τῶν Σαμαρειτῶν δεόντως ἂν ἐκεῖνοι ἔλεγον· „Ῥαββὶ, φάγε·“ χρηζόντων καταλείπειν ἑαυτῶν τὴν πόλιν. Διὰ τοῦτο καλῶς πρόσκειται τό· „ἐν τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ, λέγοντες· Ῥαββὶ, φάγε.“ Διὰ τί δὲ „αὐτὸν ἠρώτων,“ καὶ οὐχὶ „ἔλεγον [2]) αὐτῷ,“ ἄξιον ἰδεῖν· ἁπλούστερον [3]) γὰρ ἐγέγραπτο· „ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταί· Ῥαββὶ, φάγε.“ Τόδε καὶ ἐρωτᾷν [4]) ἵνα φάγῃ, καὶ ἱκετεύειν αὐτὸν καὶ δεῖσθαι, τάχα τι δηλοῖ πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν. Καὶ ὅρα μήποτε εὐλαβοῦνται μη [5]) ***** ὁ λόγος **** ταῖς οἰκείαις ***** ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς, ἐρωτῶσιν αὐτὸν εὑρισκομένους ἐδέσθαι· οἷς γὰρ εὑρίσκουσιν οἱ μαθηταὶ ἀεὶ τρέφειν τὸν λόγον βούλονται, ἵνα ἰσχυροποιούμενος καὶ τονούμενος καὶ δυναμούμενος ἐπι-

---

[1]) Cod. Bodlej. ἐπιθορυβηθείσης, Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ἐπιτριβείσης. R.

[2]) Verba ἔλεγον αὐτῷ desunt in ed. Huet.

[3]) H. exhibet: ἄξιον ἰδεῖν * τερον γάρ κ. τ. λ.

[4]) Huet. ἐρωτᾷ et ἱκετεύει δεῖσθαι (omissis verbis αὐτὸν καί ante δεῖσθαι.)

[5]) H. et R. μη, non μή. In seqq. H. pro οἰκείαις exhibet mutilatam vocem οἰκεί. — H. et R. quum h. l. integram exhibeant Ferrarii interpretationem, locum ad verbum interpretationis hac ratione restituerim: *vide vero, ne forte vereantur discipuli:* Καὶ ὅρα μήποτε εὐλαβοῦνται οἱ μαθηταί — *ne Sermo Dei Filius propriis alitus sit, vel fortificatus cibis:* μὴ ὁ λόγος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ταῖς οἰκείαις τρεφόμενος ᾖ ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς — *et ideo orent eum, comedere inventos cibos:* (καὶ οὕτως *aut* καὶ διὰ τοῦτο) ἐρωτῶσιν κ. τ. λ.

πλεῖον παραμείνῃ τοῖς αὐτὸν τρέφουσιν, ἀντιτρέφων τοὺς παρατιθέντας αὐτῷ τὰ βρώματα. Διὰ τοῦτο ἑστηκέναι φησὶν ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούειν, [1]) ἵν' ἐάν τις ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσῃ μετ' ἐκείνου, ὥστε ὕστερον δυνηθέντα τὸν δειπνήσαντα ἀντιδειπνηθῆναι ἀπὸ τοῦ δειπνήσαντος λόγου παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

32. Ὁ δὲ Ἡρακλέων φησὶν, ὅτι ἐβούλοντο κοινωνεῖν αὐτῷ ἐξ ὧν ἀγοράσαντες ἀπὸ τῆς Σαμαρείας κεκομίκεισαν. Τάδε φησὶν ἵνα τινὰ * * * * αἱ πέντε μωραὶ παρθένοι [2]) * * * * * * * * ἀπὸ τοῦ νυμφίου. Πῶς δὲ οἶμαι * * * * * ἃ [3]) αὐτὰ ἔχειν * * * * αἷς ἀποκλιθείσαις μωραῖς παρθένοις, ἄξιον ἰδεῖν κατηγορίαν περιέχοντα τῶν μαθητῶν τοῖς αὐτοῖς κοιμωμένων ταῖς μωραῖς παρθένοις. Ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ ἀνόμοιον τοῦ φωτὸς πρὸς τροφὴν, καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς τὰ βρώματα * * * * * * * * σαντας [4]) αἰτιάσασθαι τὴν ἐκδοχὴν, καίπερ κατά τι δυνάμενον σαφῆ ποιῆσαι τὸν λόγον ἐχρῆν αὐτὸν διὰ πλειόνων παραμυθήσασθαι, κατασκευάζοντα τὴν ἰδίαν ἐκδοχήν.

33. „Ὁ δὲ εἶπεν [5]) αὐτοῖς· ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Τὸ μὲν ἀνενδεὲς οὐ χρήζει βρώσεως, τὸ δὲ χρῇζον βρώσεως οὐκ ἔστιν ἀνενδεές. Καὶ δῆλον ὅτι ὁ ἐσθίων οὐχὶ μὴ χρήζων βρώσεως ἐσθίει, ἀλλὰ χρήζων καὶ δεόμενος αὐτῆς. Καὶ τὰ μὲν σώματα, ἅτε

---

1) Apocal. III, 20.

2) Matth. XXV, 2 et seqq.

3) H. et R. ἃ αὐτὰ ἔχειν. Forsan legendum τὰ αὐτὰ ἔχειν. Pro seq. ἔγονται forsan λέγονται restituendum est.

4) In Perionii interpretatione haec leguntur: *accusare*, *reprehendereque interpretationem*. Pro σαντας igitur haud dubie κατηγορήσαντας restitui debet.

5) Ev. Joann. IV, 32.

ρύσει ὄντα ῥευστὰ, τρέφεται, τῆς τροφῆς ἀναπλη-
της τὸν τόπον τῶν ἀποῤῥεόντων· τὰ κρείττονα σώ-
ος τρέφεται τοῖς ἀσωμάτοις νοήμασι καὶ λόγοις καὶ
ξεσιν ὑγιέσιν, οὐχὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι διαλυθησόμενα,
ιὴ τρέφοιτο· οὐδὲ γὰρ σώματα μὴ τρεφόμενα εἰς τὸ
εἶναι διαλύεται· ἀπόλλυσι [1]) δὲ τὸ εἶναι τοιάδε, ὅτι
τρέφεται τοῖς τοιοῖσδε τῆς διαφερούσης τῶν σωμά-
' φύσεως. Ὥσπερ δὲ τὰ δεόμενα τροφῆς σώματα
ὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ποιοτήτων τρέφεται, οὐδὲ ποσότης
φῶν ἡ αὐτὴ πᾶσιν ἀρκεῖ, οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν
ιτόνων παρὰ τὰ σώματα. Καὶ γὰρ ταῦτα τὰ μὲν
ίονος, τὰ δὲ [2]) ἐλάττονος δεῖται τροφῆς, οὐ τῶν ἴσων
α χωρητικά. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ποιότης τῶν τρεφόντων
ων καὶ νοημάτων τῶν ἐν θεωρίᾳ, πράξεων τῶν τού-
: ἁρμοζουσῶν, ἡ αὐτὴ ἁρμόζει πάσαις ταῖς ψυχαῖς.
ὰ γὰρ καὶ λάχανον καὶ στερεὰ τροφὴ οὐχὶ κατὰ
αὐτὸν καιρὸν τρέφει τοὺς δεομένους τῆς ἀπὸ τού-
βελτιώσεως. Τὰ μὲν γὰρ ἀρτιγέννητα βρέφη, [3])
ησιν ὁ Πέτρος, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθεῖ·
θείτω [4]) δὲ καὶ εἴ τις τὴν νηπιότητα ἔχει Κοριν-
πρὸς οὓς φησιν ὁ Παῦλος· „γάλα [5]) ὑμᾶς ἐπό-

Cod. Bodlej. ἀπόλλυσι, Cod. Reg. (quem H. se-
male ἀπόλυσιν. R. — Huet. ad lectionem: ἀπό-
notis haec addit: „librariorum incuriam exper-
le locus: vertit Perionius: *dissolutio vero est,*
a, quod non ejusmodi alantur diversae, dis-
e naturae corpora. Nos unicuique judicium
ıquimus."

τάδε, R. τά δε.

ʾetr. II, 2.

legitur in Cod. Bodlej., in Reg. autem et
leest ἐπιποθεῖ. R. — In ed. Huet. deest non
ʼθεῖ, sed etiam δέ ante καί.

III, 2.

τισα, οὐ βρῶμα" ὁ δὲ ἀσθενῶν διὰ τὸ μὴ πιστεύειν, λάχανα ἐσθιέτω. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ Παῦλος διδάσκει λέγων· „ὃς μὲν [1]) πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. Καὶ ἔστι γέ ποτε „ξενισμὸς [2]) λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ μόσχοι [3]) ἀπὸ φάτνης μετὰ ἔχθρας." „Τελείων [4]) δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ." Ἔστι δέ τις καὶ δηλητήριος τροφὴ, ἥντινα μανθάνομεν ἀπὸ [5]) τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, λεγόντων πρὸς τὸν Ἐλισσαῖόν [6]) τινων· „θάνατος [7]) ἐν τῷ λέβητι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ." Καὶ ἡ μέν τίς ἐστι τῶν ἀλογωτέρων ψυχῶν πνευματικὴ ποώδης τροφὴ, καὶ ἄλλη χόρτος ἢ ἄχυρον, ἅπερ σημαίνεται διὰ τοῦ· „Κύριος [8]) ποιμανεῖ με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει. Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με." Καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ φησι· „λέων [9]) δὲ ὡς βοῦς ἄχυρον φάγεται." Ἀλλὰ καὶ χόρτον τοῖς κτήνεσιν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ῥεβέκκας πα-

---

[1]) Rom. XIV, 2.

[2]) Proverb. XV, 17., ubi LXX. interpretes haec exhibent: κρείσσων ξενισμὸς μετὰ λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ παράθεσις μόσχων μετὰ ἔχθρας.

[3]) Cod. Bodlej. ἢ μόσχοι, Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ὥσπερ καὶ μόσχοι. R.

[4]) Hebr. V, 14.

[5]) Cod. Bodlej. ἀπό, Codd. Reg. (itemque H.) et Barberinus ὑπό. R.

[6]) Ἐλισσαῖόν τινων. Sic ubique in Cod. Bodlej. per duplex sigma exprimitur nomen prophetae Elisaei; in Reg. (quem H. sequitur) per unicum. R.

[7]) II Reg. IV, 40. (IV Reg.)

[8]) Psalm. XXIII, 1. 2. (XXII.), ubi LXX. interpretes ποιμαίνει με exhibent.

[9]) Jesai. XI, 7., ubi LXX. interpretes haec exhibent: καὶ λέων ὡς βοῦς φάγεται ἄχυρα.

τιθέασι τοῦ παιδὸς[1]) Ἀβραάμ. Ἐὰν δέ τις ᾖ λογι-
ώτερος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ νοητὸς ἄνθρωπος, καὶ νοη-
τὸν ἄρτον ἐσθίει, ὡς ἐν ψαλμοῖς γέγραπται· „ἄρτος[2])
στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου·“ καὶ τῷ νοητῷ οἴνῳ εὐ-
φραίνεται οὐκ ἄλλος ἢ ἄνθρωπος· „οἶνος[3]) γὰρ εὐ-
φραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.“ Ἀναβατέον δὲ τῷ λόγῳ
ἀπὸ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγ-
γέλους καὶ αὐτοὺς τρεφομένους· οὐ γάρ εἰσι πάντῃ
ἀνενδεεῖς.[4]) „Ἄρτον[5]) γοῦν ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρω-
πος·“ μακάριός γε ὁ Ἀβραὰμ δυνηθεὶς τοῖς ἐπιφανεῖσιν
αὐτῷ τρισὶν ἐγκρυφίας[6]) ἀζύμους παραθεῖναι.

34. Ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τὸν προκείμενον λόγον τὸν περὶ
τῆς Χριστοῦ βρώσεως ὁδευτέον, ἣν οἱ μαθηταὶ τότε οὐκ
ᾔδεσαν· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Ἰησοῦς· „ἐγὼ βρῶσιν
ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Ὅπερ γὰρ καὶ
ἔπραττεν ὁ Ἰησοῦς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐ-
τόν, τελειῶν αὐτοῦ τὸ ἔργον, τοῦτο οὐκ ᾔδεσαν οἱ μα-
θηταί. Ἵνα δὲ νοηθῇ τρανότερον τό· „ἐγὼ[7]) βρῶσιν
ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·“ λεγέτω καὶ ὁ Παῦ-
λος[8]) τοῖς χρείαν ἔχουσι γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τρο-
φῆς, Κορινθίοις, καὶ γάλα ποτιζομένοις, καὶ οὐ βρῶμα,
τῷ μηδέπω αὐτοὺς δύνασθαι βρώματος μεταλαμβάνειν·

---

[1]) H. et R. in textu τοῦ παιδός, R. in notis minus accurate: „scribendum videtur οἱ παῖδες. Cfr. Genes. XXIV, 32. coll. iis, quae a vers. 15. seqq. leguntur.

[2]) Psalm. CIV, 15. (CIII.), ubi haec verba in vers. LXX. virorum hoc ordine procedunt: καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.

[3]) Ibidem ab initio vers. laudati.

[4]) Huet. h. l. ἀνενδεῖς.

[5]) Psalm. LXXVIII, 25. (LXXVII.).

[6]) Genes. XVIII, 6.

[7]) Ev. Joann. IV, 32. — Forsan paulo supra ante voc. τελειῶν rectius legitur καί.

[8]) I Cor. III, 2. (Hebr. V, 12—14.).

„ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Κα ἀεί γε ὁ διαφέρων τοῖς ὑποδεεστέροις, καὶ μὴ δυναμέ νοις τὰ αὐτὰ τοῖς κρείττοσι θεωρεῖν ἐρεῖ· „ἐγὼ βρῶσι ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ οὐκ ἄτοπό γε λέγειν, μὴ μόνον ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους ἐνδεεῖ εἶναι τῶν νοητῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστὸν τοι Θεοῦ· καὶ αὐτὸς γάρ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐπισκευάζεται ἀε ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόνου ἀνενδεοῦς καὶ αὐτάρκου αὐτῷ. Λαμβάνει δὲ τὰ βρώματα ὁ μὲν πολὺς τῶι μαθητευομένων ἀπὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, κελευομένων παρατιθέναι τοῖς ὄχλοις· οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀπ' αὐτοῦ Ἰησοῦ, [1]) πλὴν ἔσθ' ὅτε καὶ ἀπὸ ἁγίων ἀγγέλων· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου λαμβάνει τὰ βρώματα, οὐ διά τινος. Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τρέφεσθαι λέγειν· ζητητέον δὲ λέξιν γραφῆς ὑποβάλλουσαν ἡμῖν τοῦτο. Ὅλον δὲ τὸ μυστήριον τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τὰ ἐν τῷ μεγάλῳ δείπνῳ ἐστὶ βρώματα· „ἄνθρωπος γάρ, [2]) φησίν, ἐποίει δεῖπνον μέγα, καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου ἔπεμψε καλέσαι τοὺς κεκλημένους.“ Καὶ ἀναλεκτέον γε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων τὰς περὶ δείπνων παραβολάς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Ἠσαΐου ἐπαγγελίαι φαγεῖν εἰσι καὶ πιεῖν, λέγοντος· „ἰδοὺ [3]) οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι πίονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε.“ Ἔτι μὴν ἐν τῇ Γενέσει [4]) εἰς τὸν παράδει-

---

[1]) ἀπ' αὐτοῦ Ἰησοῦ, πλήν. Sic optime habet Cod. Bodlej. (H. ad marg.), Reg. vero (H. in textu) male: ἀπ' αὐτοῦ τοῦ, πλὴν κ. τ. λ. R.

[2]) Luc. XIV, 16. 17. (coll. Matth. XXII, 2 seqq.), ubi in edd. N. T. haec leguntur: ἄνθρωπός τις ἐποίησεν δεῖπνον μέγα (Lachm. μέγαν), καὶ ἐκάλεσε πολλούς. Καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ (Lachm. αὐτοῦ) τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· κ. τ. λ.

[3]) Jesai. LXV, 13.

[4]) Genes. II, 8. et seqq.

ιν τῆς τρυφῆς τίθεται τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς, νόμους
ερὶ τοῦ ἐσθίειν τάδε τινὰ καὶ μὴ ἐσθίειν τάδε διδούς·
κὶ ἀθάνατος ἂν ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἀπὸ παντὸς
ύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει ἤσθιεν, ἀπὸ δὲ
οῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ ἤσθιεν.
)ρα καὶ τὰ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ λεγόμενα περὶ
ῶν προσκυνούντων διὰ τὸ βεβρωκέναι· „ἔφαγον[1]) γάρ,
φησί, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες[2]) τῆς γῆς·"
διόπερ „οὐδαμῶς[3]) λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δι-
καίαν" ἀλλ' ὅταν ἄδικοι γενώμεθα, ἐξαποστελεῖ „λι-
μὸν[4]) ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδα-
τος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ." Ὅσον οὖν
προκόπτομεν, κρείττονα καὶ πλείονα φαγόμεθα, ἕως
τάχα φθάσωμεν[5]) ἐπὶ τὸ τὴν αὐτὴν βρῶσιν φαγεῖν
τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μαθηταὶ οὐκ
οἴδασιν. Οὐδὲν δὲ εἰς τὴν λέξιν εἶπεν ὁ Ἡρακλέων.

35. „Ἔλεγον[6]) οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· μή
τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;" Εἰ καὶ σαρκικῶς ὑπολαμ-
βάνει ταῦτα λέγεσθαι ὁ Ἡρακλέων ὑπὸ τῶν μαθητῶν,
ὡς ἔτι ταπεινότερον διανοουμένων, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν
μιμουμένων λέγουσαν· „οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ
φρέαρ ἐστὶ βαθύ·" ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν, μήποτε βλέποντές
τι θειότερον οἱ μαθηταί φασι πρὸς ἀλλήλους· „μή τις

[1]) Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.)

[2]) R. in notis: „In Cod. Bodlej. deest: οἱ πίονες, et paulo post pro οὐδαμῶς legitur οὐδέ, nec non ἐξα-ποστέλλει pro ἐξαποστελεῖ, (de quo cfr. Amos. VIII, 11.).

[3]) Prov. X, 3., ubi LXX. viri οὐ exhibent pro οὐ-δαμῶς.

[4]) Amos. VIII, 11., ubi in LXX. viror. versione ἄρτων legitur et τὸν λόγον κυρίου.

[5]) Cod. Bodlejan. φθάσωμεν, Reg. (H. quoque) φθάσομεν. R.

[6]) Ev. Joann. IV, 33.

ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;" Τάχα γὰρ ὑπενόουν ἀγγελικήν τινα δύναμιν ἐνηνοχέναι αὐτῷ φαγεῖν· καὶ εἰκὸς ὅτι διὰ τοῦτο ἐδιδάσκοντο, ὅτι μεῖζόν ἐστιν ὃ εἶχε βρῶμα φαγεῖν, ὅπερ ἦν ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

36. „Λέγει[1]) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον." Πρέπουσα βρῶσις τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, ὅτε ποιητὴς γίνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος, τοῦτο τὸ θέλειν ἐν ἑαυτῷ ποιῶν, ὅπερ ἦν καὶ ἐν τῷ πατρὶ, ὥστε εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ θελήματι τοῦ υἱοῦ ἀπαράλλακτον τοῦ θελήματος τοῦ πατρὸς, εἰς τὸ μηκέτι εἶναι δύο θελήματα, ἀλλὰ ἓν θέλημα·[2]) ὅπερ ἓν θέλημα αἴτιον ἦν τοῦ λέγειν τὸν υἱόν· „ἐγὼ[3]) καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν·" καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέλημα ὁ ἰδὼν αὐτὸν ἑώρακε[4]) τὸν υἱὸν, ἑώρα δὲ καὶ τὸν πέμψαντα αὐτόν. Καὶ πρέπον γε μᾶλλον[5]) οὕτω νοεῖν ἡμᾶς ποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τὸ[6]) θέλημα τοῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ θελήματος καὶ τὰ ἔξω τοῦ θέλοντος καλῶς ἐγένετο, ἤπερ μὴ περιεργασαμένους ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θελήματος νομίζειν εἶναι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος, ἐν τῷ τάδε τινὰ τὰ ἔξω ποιεῖν. Ἐκεῖνο γὰρ, λέγω δὲ τὸ ἔξω τοῦ θέλοντος, γινόμενον χωρὶς τοῦ προειρημένου θελήματος, οὐχ ὅλον μὲν τὸ θέλημα τοῦ πατρός· πᾶν δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γινόμενον ὅτε τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἐν τῷ υἱῷ ποιεῖ ταῦτα, ἅπερ βούλεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μόνος δὲ

---

[1]) Ibidem vers. 34.

[2]) Cod. Bodlej. ἀλλὰ ἓν θέλημα. In Reg. (quem H. sequitur) deest ἕν. R.

[3]) Ev. Joann. X, 30.

[4]) Ibidem XII, 45. coll. pag. 46. not. 4.

[5]) Deest μᾶλλον in Cod. Bodlej. R.

[6]) Desideratur τό in ed. Huet.

ὁ υἱὸς πᾶν τὸ θέλημα ποιεῖ χωρῆσαι τοῦ πατρός· διόπερ καὶ εἰκὼν [1]) αὐτοῦ. Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὰ δὲ λοιπὰ ἅγια οὐδὲν μὲν ποιήσει [2]) παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ [3]) πάντα γε ἃ ποιήσει, ποιήσει κατὰ βούλημα τοῦ Θεοῦ, οὐ μέντοι γε διαρκεῖ πρὸς τὸ κατὰ τὸ πᾶν θέλημα τυπωθῆναι. Καὶ τόδε γε τὸ [4]) ἅγιον παρὰ τόδε τὸ ἅγιον μεῖζον ἢ πλεῖον, ἢ πλεῖον ἢ ἐκτοπώτερον συγκρίσει ἑτέρου χωρήσει ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ θελήματος, καὶ πάλιν παρ' ἐκεῖνο ἔσται τι ἄλλο διαφερόντως [5]) χωροῦν· πᾶν δὲ καὶ ὅλον τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσει ὁ εἰπών· „ἐμὸν [6]) βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τοῦ πέμψαντός με.“ Μετὰ τοῦτο γοῦν φησιν εὐχαρίστως περὶ τοῦ Θεοῦ· „οὐδὲν [7]) δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἐὰν ποιῇ ὁ πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ.“ Καὶ τάχα διὰ ταῦτα εἰκὼν [8]) ἐστι τοῦ Θεοῦ

---

[1]) II Cor. IV, 4.

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam ποιῆσαι. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. ποιήσει.“

[3]) E Cod. Bodlej. restituimus haec verba (quae in H. quoque ed. desunt): καὶ πάντα γε — βούλημα τοῦ Θεοῦ. R.

[4]) Deest τό in ed. H. — In seqq. H. et R. bis ἢ πλεῖον.

[5]) Cod. Reg. (quem H. sequit.) male διαφέροντος. R.

[6]) Ev. Joann. IV, 34. — Cod. Bodlej. ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, Reg. (H. quoque) omisit ἐμόν. R.

[7]) Ev. Joann. V, 19. 20., ubi edd. N. T. vers. 19. οὐ δύναται exhibent pro οὐδέν (quod forsan min. accurate in Codd. exaratum legitur, aut cujus tres posteriores literae: δέν a primis literis sequentis voc. δύναται originem duxerunt) δύναται, et ἂν ποιῇ pro ἐὰν ποιῇ (cfr. Tom. I. ed. nostr. pag. 6. not. 6.). Vers. autem 20. haec leguntur: ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱόν κ. τ. λ.

[8]) Coloss. I, 15.

τοῦ ἀοράτου· καὶ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θέλημα εἰκὼν τοῦ πρώτου θελήματος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης εἰκὼν τῆς ἀληθινῆς θεότητος. Εἰκὼν [1]) δὲ καὶ τῆς ἀγαθότητος ὢν τοῦ πατρός φησι· „τί με λέγεις [2]) ἀγαθόν;“ Καὶ τοῦτό γε τὸ θέλημα [3]) βρῶμά ἐστι τοῦ υἱοῦ ἴδιον αὐτοῦ, διὸ βρῶμά ἐστιν ὅ ἐστιν. Ὅτι δὲ τὸ περὶ τῆς διαθέσεώς ἐστι τὸ θέλημα, δηλοῖ ἡ ἐπιφερομένη λέξις δεύτερον λέγουσα μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ θελήματος τὸ τελειοῦσθαι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

37. Ἐπιπλέον [4]) δὲ καὶ περὶ τούτου θεωρητέον, ἵν' εἴδωμεν, τί ἐστι καὶ τό· „τελειώσω [5]) αὐτοῦ τὸ ἔργον.“ Εἰ μὲν οὖν τις ἁπλούστερον ἐρεῖ, ὅτι τὸ προστεταγμένον ἔργον, ὅπερ [6]) αὐτοῦ ἐστι τοῦ προστάξαντος, ὡς εἰ ἐπὶ παραδειγμάτων ἐλέγομεν τοὺς οἰκοδομοῦντας ἢ γεωργοῦντας φάσκειν τελειοῦν τὸ ἔργον τοῦ λαβόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐν τῷ ποιεῖν διὸ παρελήφθησαν [7]) ὁ δέ τις ἐρεῖ, ὅτι εἴπερ τελειοῦται τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, δῆλον ὅτι τοῦτο πρὶν τελειωθῆναι ἀτελὲς [8]) ἦν· πῶς οὖν ἀτελὲς ἦν, ἔργον τυγχάνον τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· „ὁ πατὴρ [9]) ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν;“

---

[1]) Sap. Salom. VII, 26.

[2]) Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19. coll. Matth. XIX, 17.

[3]) In Ferrar. interpretatione haec leguntur: *Et sane voluntas haec cibus est filii Dei, atque illi propriis ideo cibus est, quod voluntas est.* (?) H. et R.

[4]) H. recte ἐπιπλέον, R. ἐπιπλέων.

[5]) Ev. Joann. IV, 34.

[6]) R. absque causa in notis: „ὅπερ videtur παρέλκειν.“

[7]) Cod. Reg. (quem H. sequit.) διόπερ ἐλήφθησαν. R.

[8]) Cod. Bodlejan. ἀποτελές. R.

[9]) Ev. Joann. XIV, 28., ubi in edd. N. T. haec leguntur: ὁ πατήρ μου (Lachm. μου uncis inclusit) μείζων μου ἐστίν. — R. in notis: „ὁ πατὴρ deest in Cod. Bodlejano.“

δὲ τελείωσις τοῦ ἔργου ἡ τοῦ λογικοῦ τελείωσις ἦν
ῦτο γὰρ ἦλθεν ἀτελὲς ὂν τέλειον ποιῆσαι ὁ γινόμενος
ὰρξ Λόγος. Ἆρ' οὖν ἐκτίσθη ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ
έμπεται ὁ Σωτὴρ τὸ ἀτελὲς τελειῶσαι; Καὶ πῶς οὐκ
τοπον τὸν μὲν πατέρα ἀτελοῦς ποιητὴν γεγονέναι, τὸν
ὲ Σωτῆρα τὸ ἀτελὲς τετελειωκέναι, κτισθὲν ἀτελές;
Ἡγοῦμαι δὴ ἐν τοῖς τόποις βαθύτερόν τι ἐναποκεῖσθαι
υστήριον· τάχα γὰρ οὐ πάντη ἀτελὲς τὸ λογικὸν ἦν
μα τῷ τεθεῖσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. Πῶς γὰρ ἂν τὸ
άντη ἀτελὲς ἐτίθετο ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργά-
ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν; Ὁ γὰρ δυνάμενος ἐργά-
ζεσθαι ξύλον ζωῆς, καὶ πάντα δὲ ἃ ἐφύτευσεν ὁ Θεός,
καὶ μετὰ ταῦτα ἐξανέτειλεν, οὐκ ἂν εὐλόγως λέγοιτο
ἀτελές. Μήποτε οὖν τέλειος ὤν, πῶς ἀτελὴς διὰ τὴν
παρακοὴν ὢν γέγονε, καὶ ἐδεήθη τοῦ τελειώσοντος αὐ-
τὸν ἀπὸ τῆς ἀτελείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμφθη ὁ Σω-
τήρ, πρῶτον μέν, ἵνα ποιήσῃ [1]) τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
ψαντος αὐτόν, ἐργάτης αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα γενόμενος,
δεύτερον δέ, ἵνα τελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕκα-
στος τετελειωμένος οἰκειωθῇ τῇ στερεᾷ τροφῇ καὶ τῇ
σοφίᾳ συνῇ. „Τελείων [2]) δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή,
τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόν-
των πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Καὶ ὁ λαλῶν
σοφίαν φησί· „σοφίαν [3]) δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις."
Καὶ ὅταν ἕκαστος ἡμῶν, ἔργα Θεοῦ, ὑπὸ Ἰησοῦ τελει-
ωθῇ, ἐρεῖ· „τὸν ἀγῶνα [4]) τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν
δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκει-
ταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος." Οὐ μόνος δὲ
ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀλλὰ

---

[1]) Ev. Joann. IV, 34.

[2]) Hebr. V, 14.

[3]) I Cor. II, 6.

[4]) *II Timoth. IV, 7.* Knapp. ed. ut in nostro textu, *Lachm.: τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι.*

καὶ „ἰδόντες[1]) οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τ
ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσι, καὶ λαβόντες ἑαυτοῖς ἀ
πασῶν ὧν[2]) ἐξελέξαντο," καὶ ἁπαξαπλῶς πάντες
ἀπολείποντες[3]) τὸ ἴδιον οἰκητήριον καὶ μὴ τηρήσαι
τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν." Ἀρχὴν δὲ λέγω, οὐ τὴν πα
βαλλομένην ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀντιδιαστελλομέ
τέλει, καὶ παρακειμένην πρώτῳ, ἵν', ὥσπερ τῷ ἀνθρώ
ἡ ἀρχή τις τοῦ εἶναι ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν, τὸ τέλος
τὴν παράβασιν τάχα ἐν ᾅδου κάτω, ἤ τινι τοιούτῳ
ρίῳ, οὕτω καὶ ἑκάστῳ τῶν ἀποπεπτωκότων οἰκεία
ἀρχὴ τυγχάνῃ δεδομένη.[4]) Τελειῶν μέντοι γε ὁ
σοῦς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, — λέγω δὲ πᾶν τὸ λογι
καὶ οὐ τὸν ἄνθρωπον μόνον —, κατὰ τὸν αὐτὸν τ
πον αὐτὸ τελειοῖ. τὰ μὲν γὰρ μακαριώτερα πειθόμ
λόγῳ, μὴ δεηθέντα πόνου, μόνῳ τελειοῦται τῷ λό
ἕτερα δὲ, ἀπειθήσαντα τῷ λόγῳ, χρῄζει πόνων,
μετὰ τοὺς πόνους λόγοις προσαχθέντα ὕστερόν
τούτοις τελειωθῇ. Πλὴν ἀμφότερα ταῦτα ἕν β
ἐστιν ἴδιον υἱοῦ, τό τε ποιῆσαι[5]) τὸ θέλημα τοῦ
ψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ τὸ τελειῶσαι τὸ ἔργον
38. Ὁ δὲ Ἡρακλέων διὰ τοῦ· „ἐμὸν[6]) βρῶμα

---

[1]) Genes. VI, 2., ubi justis de causis nonnul
exstant, v. c. δέ adjectum legitur voc. ἰδόντες e
pro καὶ λαβόντες exhibetur. Ceterum simpli
τοῦ θεοῦ LXX. interpretes scripserunt.

[2]) Huet. min. accurate οὖν.

[3]) Ep. Jud. vers. 6., ubi singula verba
aliaque justis de causis constructione procedun
rectius procul dubio coll. l. l. legitur ἀπολιπ

[4]) R. minus accurate δεδομένη.

[5]) Cod. Bodlej. τό τε ποιῆσαι — πατρ
Reg. (quem H. in textu sequitur) deest τ
πατρός. R. — Huet. ad marg.: „scribas
ποιῆσαι τοῦ πέμψαντος αὐτόν."

[6]) Ev. Joann. IV, 34.

ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με·“ φησὶ διηγεῖσθαι τὸν Σωτῆρα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τοῦτο ἦν ὃ συνεζήτει μετὰ τῆς γυναικὸς, βρῶμα ἴδιον λέγων τὸ θέλημα τοῦ πατρός· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τροφὴ καὶ ἀνάπαυσις καὶ δύναμις ἦν. Θέλημα δὲ πατρὸς ἔλεγεν εἶναι τὸ γνῶναι ἀνθρώπους τὸν πατέρα, καὶ σωθῆναι, ὅπερ ἦν ἔργον τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἕνεκα τούτου ἀπεσταλμένου εἰς Σαμάρειαν, τουτέστιν εἰς τὸν κόσμον. Βρῶμα οὖν ἐξείληφε τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συζήτησιν, ὅπερ νομίζω σαφῶς παντὶ τῷ ὁρᾶσθαι καὶ ταπεινῶς ἐξειλῆφθαι καὶ βεβιασμένως. Πῶς δὲ τροφὴ τοῦ Σωτῆρος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, σαφῶς οὐ παρέστησε· πῶς δὲ καὶ ἀνάπαυσις τὸ θέλημα τοῦ πατρός; Λέγει γὰρ ὁ κύριος ἀλλαχοῦ, ὡς οὐ παντὸς[1]) τοῦ πατρικοῦ θελήματος ἀναπαύσεως αὐτοῦ ὄντος· „πάτερ,[2]) εἰ δυνατὸν, παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ᾽ ἐμοῦ· πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σοί.“ Πόθεν δὲ καὶ ὅτι δύναμις τοῦ Σωτῆρος τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ;

39. „Οὐχ[3]) ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι[4]) τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) πάντως. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. παντός.“

[2]) Matth. XXVI, 39., ubi in edd. N. T. pro verbis πάτερ, — ἐμοῦ haec leguntur: πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθέτω ἀπ᾽ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, pro verbis autem πλὴν — σοί haecce: πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ᾽ ὡς σύ. — Ceter. cfr. Marc. XIV, 36., ubi pro πλήν κ. τ. λ. haec exstant: ἀλλ᾽ οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ. (Luc. XXII, 42.)

[3]) Ev. Joann. IV. 35. — Huet. h. l. οὐκ ἡμεῖς.

[4]) H. et R. omiserunt ἔτι. Equidem quum Ferrarius vertat: *adhuc*, idemque voc., quod exstat in edd. N. T., facillime *propter praeced.* ὅτι omitti potuerit, sine ulla *dubitatione, coll. insuper pag.* 74. lin. 4. not. 2. et lin. 19. *voc.* ἔτι *h. l.* et pag. 72. lin. 4. in textum recepi.

ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας ἁπλούστερον καὶ σωματικώτερον εἰρῆσθαι τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;“ ταῦτα ἐπαπορητέον, ἵνα πεισθῶσι νοητὰ πολλάκις, γυμνὰ αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λελαληκέναι τὸν Σωτῆρα. Εἴπερ γὰρ ὁ καιρὸς, ὅτε ταῦτα ἔλεγεν Ἰησοῦς, ὁ πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ ἦν, δῆλον ἦν ὅτι χειμὼν ἦν. Θερισμὸς οὖν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἄρχεται γίνεσθαι περὶ τὸν παρ' Ἑβραίοις καλούμενον Νίσαν μῆνα, ὅτε ἄγεται τὸ Πάσχα, ὡς ἐνίοτε τὰ ἄζυμα ἀπὸ νέου σίτου αὐτοὺς ποιεῖν. Ἀλλ' ἔστω μὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν μῆνα εἶναι τὸν θερισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἑξῆς ἐκείνῳ τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς Ἰάρ· [1]) καὶ οὕτως ὁ πρὸ τετραμήνου καιρὸς ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἀκμαῖός ἐστι χειμών. Ἐπὰν οὖν δείξωμεν, ὅτι ὅτε ἔλεγε ταῦτα, ὁ περὶ [2])

---

[1]) R. in textu: τὸν καλούμενον, — Ἰάρ· καὶ οὕτω κ. τ. λ., in notis: „in Codd. Reg. (quem H. in text sequit.) et Barberino legitur: τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς εἰ γὰρ, καὶ οὕτως κ. τ. λ. Omnino legendum Ἰ pro εἰ γάρ. Ἰάρ enim mensis est, qui proxime sequ apud Hebraeos Nisan. Cod. Bodlej. habet: τὸν καλ μενον παρ' αὐτοῖς Ζίν· καὶ γὰρ οὕτως κ. τ. λ.“ Huet. ad marg.: „„scribas: Ελάρ aut Ἰάρ.““ Idem in notis: „„Ignorabant Ferrar. et Perion. alterum mensem, qui Nisan sequitur, ab Hebraeis „Ijar“ app inde tam male locum hunc acceperunt. Scriptu fuit ab indocto librario: εἰ γάρ, pro eo, quod es seu verius ἰάρ.““

[2]) ὁ περὶ τὸν θερισμόν κ. τ. λ. H. in noti negandi particulam adjungit Ferrarius, quam lice Cod. Reg., neque Perion. agnoscant, videtur tame postulare (?)“ — R. rectius in notis: „„his ne Ferrar., quam neque Cod. Bodlej., neque Cod Barberin. agnoscunt.““

ν θερισμὸν καιρὸς ἦν ἤτοι ὄντα,[1]) ἢ ἐγγύς που
ῦ λήγειν[2]) ὄντα, ἀποδεδειγμένον ἡμῖν ἔσται τὸ
οκείμενον. Τηρητέον δὴ, ὅτι μετὰ τὴν ἐν τῇ Κανᾷ[3])
; Γαλιλαίας περὶ τὸ μεταβεβληκὸς εἰς οἶνον ὕδωρ οἰ-
νομίαν καταβεβηκέναι λέγεται ὁ κύριος εἰς Καφαρ-
οὺμ αὐτὸς, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ, καὶ
μαθηταὶ, ἔνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας· καὶ ἐγ-
ς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσό-
μα ὁ Ἰησοῦς, ὅτε εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας
ιας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν
ναγεγραμμένων, ποιήσας φραγέλλιον[4]) ἐκ σχοινίων
άντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἰπών τινα πρὸς
ὸν Νικόδημον[5]) μετὰ ταῦτα ἦλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μα-
ηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε
ιετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε. Πόσον δὴ θήσομεν αὐτὸν
ιατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον βαπτίζοντα μετὰ
ὸ Πάσχα; οὐ γὰρ σαφῶς γέγραπται. Καὶ φαίνεται
ιὰ τὸ ἐγνωκέναι τοὺς Φαρισαίους, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας
ιαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης,[6]) ἀφιεὶς[7]) τὴν

---

[1]) ἤτοι ὄντα. Sic habet Cod. Bodlejan. R. — Huet. in textu: ἤτοι ἀκμάζοντα, in notis: „ἀκμάζοντα ex conjectura supplevimus, cum obliterata Cod. Reg. (et Cod. Barber. R. testante) vestigia tale quid praeferrent: ἀκη-κούοντα. Suum tamen unicuique esto judicium.“

[2]) Huet. min. accurate λέγειν.

[3]) Ev. Joann. II, 1 et seqq.

[4]) Huet. φραγγέλιον. Cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 339. not. 3.

[5]) Ev. Joann. III, 1 et seqq.

[6]) H. et R. in textu: Ἰωάννης, H. tamen ad marg.: „scribas ἢ Ἰωάννης, R. in notis: „scribendum videtur etc.“ Cfr. Ev. Joann. IV, 1 et seqq.

[7]) *H. et R. in textu ἀφιεὶς κ. τ. λ.*, R. in notis: *„In Cod. Bodlej. legitur ἀφίησι τὴν Ἰουδαίαν.“*

Ἰουδαίαν, καὶ ἀπερχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε[1]) ἔδει αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ γενόμενος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ, φησὶ τό· „οὐχ[2]) ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;“ Ἐὰν δέ τις ὑπονοῇ μετὰ τὸ Πάσχα πλειόνων μηνῶν χρόνον[3]) διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Ἰησοῦν, βαπτίζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐνεστηκέναι ἤδη τὸν πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ καιρὸν, παραθετέον αὐτῷ, ὅτι δύο[4]) ἡμέρας μείνας ἐκεῖ παρὰ τοῖς Σαμαρεῦσι, μετὰ ταύτας ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἀναγέγραπται· — ὡς νεωστὶ τοῦ Πάσχα προγεγενημένου, καὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ — „ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.“ Ἀλλ' εἰκὸς ὅτι ἐρεῖ τις πρὸς ταῦτα, οὐδὲν λυπεῖν πλείονα αὐτὸν διατρίψαντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον ἐληλυθέναι ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακὼβ, ἀπιόντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε, ἔτι τετράμηνος, εἶπεν, εἰς τὸν θερισμόν· καὶ οὐδὲν ἄτοπόν ἐστι τοὺς Γαλιλαίους διὰ τὰ ἐπὶ τῶν[5]) πρώην μηνῶν αὐτῷ γενόμενα ἐν Ἱεροσολύμοις παραδέχεσθαι αὐτόν. Λεκτέον δὲ πρὸς αὐτοὺς, ὅτι παραγενόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ[6]) τῆς Γαλιλαίας, ὅπου πρότερον πεποίηκε τὸ ὕδωρ οἶνον, ἔνθα καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν ...

---

[1]) Codd. Bodlej. et Barber. (H. ad marg.) ὅτε, ... Reg. (H. in textu) ὅτι. R.

[2]) Ev. Joann. IV, 35. coll. pag. 71. not. 4.

[3]) χρόνον. Deest in Codd. Reg. (quem H. ...tur) et Barberino, sed restituitur e Bodlejano. R.

[4]) Ev. Joann. IV, 43. 45.

[5]) ἐπὶ τῶν πρώην μηνῶν. Sic recte habe... Bodlejan.; in Reg. (quem H. sequitur) et Bodlejan... ἐπὶ τῶν. R.

[6]) Ev. Joann. IV, 46.

σοῦντα ἐν τῇ Καφαρναοὺμ, εἰπὼν τῷ πατρὶ αὐτοῦ· „ὁ[1]) υἱός σου ζῇ·“ ἐθεράπευσε· καί· „μετὰ[2]) ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα·“ ὅτε τὸν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ παραλυτικὸν ἐθεράπευσεν. Ἐὰν δὲ αὐτὴ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἦν, οὐ πρόσκειται τὸ ὄνομα αὐτῆς· στενοχωρεῖ τε[3]) τὸ ἀκόλουθον τῆς ἱστορίας, καὶ μάλιστα ἐπεὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρεται, ὅτι „ἦν ἐγγὺς[4]) ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία.“

40. Τούτων δὴ ἐπιπλεῖον ἐξεταζομένων ἀκόλουθόν ἐστι τῷ βαθύτερον ἐνορῶντι τῷ νῷ τῶν γραφῶν ζητεῖν, τί νοῶν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς τό· „οὐχ[5]) ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Ὥσπερ δὲ ἐλέγομεν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν τὰ περὶ τῶν ὑδάτων ἐξετάζοντες, οὕτω καὶ ἐνθάδε ποιήσωμεν.[6]) Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι τό· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη·“ πνευματικὸν εἶναι καὶ γυμνὸν αἰσθητῶν πνευματικόν;[7]) ᾧ ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὸ τοὺς μαθητὰς λέγειν μετὰ τετράμηνον ἔσεσθαι τὸν θερισμὸν τῶν συγκομιστῶν,[8]) ὅσον

[1]) Ibid. vers. 50.

[2]) Ibid. V, 1 seqq. ubi v. 1. Knapp. ut in nostro textu ὁ Ἰησοῦς, Lachm. Ἰησοῦς exhibet.

[3]) Codd. Bodlej. et Barber. στενοχωρεῖ τε, Cod. Reg. (itemque H.) στενοχωρεῖται. R.

[4]) Ev. Joann. VII, 2.

[5]) Ibidem vers. 35., ubi H. et R. iterum (coll. pag. 71. not. 4.) ἔτι omittunt.

[6]) Cod. Bodlej. ποιήσομεν. R.

[7]) πνευματικόν. Deest in Cod. Bodlejano. R.

[8]) *H. in textu:* τὸν σύγκριτον, ὅσον ἐπὶ τῇ ἀπονοίᾳ *(non* ὑπονοίᾳ*)* αὐτῶν, τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνυ-

ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνύμενον θερισμόν. Νομίζομεν οὖν τοιαῦτά τινα εἶναι ἐν τῷ τοὺς μαθητὰς λέγειν· „ὅτι ἔτι[1]) τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται.“ Οἱ πλεῖστοι τῶν τοῦ λόγου μαθητῶν ἐννοοῦντες δυσέφικτον εἶναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν ἀλήθειαν, ὅτε διειλήφασι περὶ ἑτέρας παρὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ζωῆς, ἀπαυδήσαντες ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὸ περὶ τῶν ζητουμένων τέλος, ὑπολαμβάνουσι μετὰ τὴν πρὸς τὰ δ' στοιχεῖα[2]) συγγένειαν, ὑπερβάντες ταῦτα, καταλήψεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Φασὶν οὖν κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν οἱ μαθηταὶ περὶ τοῦ θερισμοῦ, ὅστις ἐστὶν ἡ συντέλεια τῶν συγκομιστῶν τῆς ἀληθείας ἔργων, ὅτι μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν τετράδα γίνεται. Τὸ δὲ τῶν μηνῶν ὄνομα πρὸς τὸ πρέπον τῷ περὶ τοῦ θερισμοῦ λόγῳ σωματικῷ εἴληπται. Οὐ γὰρ ἐχρῆν φάσκειν τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι[3]) τέσσαρες ἡμέραι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται“ ἤ· „ἔτι τέσσαρα ἔτη, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;“ μάλιστα ἐπεὶ καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ σωματικωτέρους λανθάνειν ὁ λόγος βούλεται, κρύπτων

μένῳ θερισμῷ, in notis: „aqua hic haeret Ferrario. Recte (?) Perionius: *messem quae, quod ad eorum diffidentiam attinebat, messi, quae a Jesu fuisset ostensa, conjuncta esset.*“ R. in textu: τὸν σύγκριτον, ὅσον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνύμενον θερισμόν, in notis: „Codd. Reg. et Barberin. τὸν σύγκριτον, ὅσον — θερισμῷ (cfr. Huetii lectio). Sed Cod. Bodlej. τῶν συγκομιστῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ δεικνύμενον θερισμόν.“ Cfr. prolegomena.

[1]) In edd. H. et R. iterum ἔτι desideratur, cfr. pag. 71. not. 4.

[2]) Cod. Bodlej. στοιχεῖα, Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. τῶν στοιχείων. R.

[3]) Codd. Bodlej. et Barberin. ὅτι ἔτι, in Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest ἔτι. R.

ν τὸ μυστικὸν, ἐμφαίνων δὲ τὸ ἁπλούστερον εἰς τὸ
φ·εῖς εἶναι νομίζεσθαι τοὺς ἀπαγγελλομένους ὑπὸ τοῦ
υτῆρος λόγους. Ἢ τάχα τὸ τῶν μαθητῶν βούλημα,
γόντων· „ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχε-
ι·“ τοιοῦτόν ἐστιν· τέσσαρές εἰσι σφαῖραι τῶν τεσ-
:ρων στοιχείων, ὑποκείμεναι τῇ αἰθερίῳ φύσει, ἐν
ἴσῳ μὲν καὶ κατωτάτῳ ἡ [1]) τῆς γῆς, περὶ αὐτὴν δὲ ἡ
ιῦ ὕδατος, καὶ τρίτη ἡ τοῦ ἀέρος, τετάρτη δὲ ἡ τοῦ
υρὸς, μεθ' ἣν ἡ τῆς Σελήνης, καὶ τῶν [2]) ἑξῆς. Καὶ
ιστήσωμεν μήποτε ὑπολαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ πρὸς
ὸ [3]) καθαρωτέρα οὐσία γενομένους τοὺς ἐντεῦθεν πα-
εσκευασμένους καταλήψεσθαι τὸ ἀληθὲς, ὅταν καὶ τὴν
οῦ πυρός τις δύναται σφαῖραν διαβῆναι, [4]) μὴ κατα-
φθαρεὶς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἥτις ἐστὶν ὕλη τοῦ παντὸς
ἐν τοῖς πρὸ τῆς * * * * αἰθερίους τόπους * * * χωρί-
οις. [5]) Ταύτην δὲ τὴν ὑπόληψιν διελέγχων ὡς οὐχ
ὑγιῆ φησιν ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος τοῖς ταῦτα νομί-
ζουσι τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι [6]) τετράμηνός ἐστι,

---

[1]) Recte Cod. Bodlej. habet ἡ τῆς γῆς, Codd. Reg. (nec non H.) et Barberin. omittunt ἡ. R.

[2]) In ed. Huet. desideratur τῶν.

[3]) Cod. Bodlej. πρὸς τῇ. Ceterum ab his verbis: πρὸς τὸ καθαρωτέρα κ. τ. λ. usque ad ista: Ταύτην δὲ τὴν ὑπόληψιν κ. τ. λ. Graeca omnino vitiata sunt, nec ullum ex iis sensum expiscari licet. R. — Ferrar. haec habet in vers.: *notemus etiam, ne forte discipuli existiment, eos veritatem percepturos, qui hinc instructi discesserint, et prope puriorem essentiam pervenerint, quando* etc.

[4]) διαβῆναι. Excidit e Codd. Reg. (quem H. secuit.) et Barber., sed legitur in Bodlejano. R.

[5]) De hac lacuna, si quid certi statuere licuerit, fusius in prolegomenis disputabimus.

[6]) ἔτι. Deest iterum in edd. H. et R.

καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπ
ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας,
εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη." Καὶ γὰρ ἀδιανόητ
φαίνεται περὶ ἑνὸς αὐτὸν ἐν τούτοις πᾶσι
νειν θερισμοῦ, ἐπείπερ κατὰ τοὺς ἁπλούστερ
μένους ἀληθὲς λέγουσιν ἐπιπλῆξαι τοῖς μαθητ
ζουσιν, ὡς οἴονται, μετὰ τετράμηνον ἔρχεσθ
ρισμὸν, ὅντινα ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστ
πάνυ τι δύνασθαι μετὰ τετράμηνον ἐνστήσει
λως τε καὶ οἱονεὶ [2]) τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθη
θούμενός φησι τό· οὐχ ὑμεῖς μὲν τόδε λέγετ
τόδε φημί. Πρὸς τούτοις πῶς οὐκ ἄτοπο
„ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν·" κατὰ πο
γορῆσαι σαφῶς, καὶ τό· „θεάσασθε τὰς χώρα
καί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη·" τὸ δὲ [3]) πρὸ τ
ἐρχόμενον τοῦτο· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τ
ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται·" μὴ ἀλληγο
λαβεῖν;

---

[1]) Cod. Bodlej. ἀδύνατον ἡμῖν φαίνετα
ἑνός κ. τ. λ. R. — Idem in vers.: „*etenim*
hensibile nobis videtur eum de una mes
omnibus disserere etc." — H. in vers. Ferra
facta non esse certe nobis videtur, non d
messe eum in his disserere;" in notis, nihil de
νατον disputans: „pervertit haec Ferrarius. Pr
est: περὶ ἑνός, videtur legisse περὶ νοῦ."

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) optime: ἀλ
οἱονεὶ τὴν κ. τ. λ., male vero Codd. Reg. (H
et Barberin.: ἀλλ' ὥστε καὶ οἷον εἰς τὴν κ. τ.

[3]) H. et R. min. accurate τόδε.

[4]) H. πρὸ τοῦ * ἐρχόμενον κ. τ. λ. R.
stro textu, in notis: „ita legitur in Codd. Bo
Barberino. Forte (ita non male propter notic
ἐρχόμενον et duplex voc. τούτου et τοῦτο pe
dum: πρὸ τούτου εἰρημένον τό· οὐχ ὑμε

41. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὁμοίως τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τῆς λέξεως ἔμεινε, μὴ οἰόμενος αὐτὴν ἀνάγεσθαι. Φησὶ γοῦν ὅτι τὸν τῶν γεννημάτων λέγει θερισμόν,[1]) ὡς τούτου μὲν ἔτι διωρίαν ἔχοντος τετράμηνον τοῦδε θερισμοῦ, οὗ αὐτὸς ἔλεγεν ἤδη ἐνεστῶτος. Καὶ τὸν θερισμὸν οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξείληφε τῶν πιστευόντων, λέγων ὅτι ἤδη ἀκμαῖοι καὶ ἕτοιμοί εἰσι πρὸς θερισμὸν, καὶ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ συναχθῆναι εἰς ἀποθήκην, τουτέστι διὰ πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν, ὅσαι γε ἕτοιμοι, οὐ γὰρ πᾶσαι· αἱ μὲν γὰρ ἤδη ἕτοιμοι ἦσαν, φησὶν, αἱ δὲ ἔμελλον, καὶ αἱ μὲν μέλλουσιν,[2]) αἱ δὲ ἐπισπείρονται ἤδη. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος εἶπε. Πῶς δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπαίροντες τοὺς ὀφθαλμοὺς δύνανται βλέπειν τὰς ψυχὰς ἤδη ἐπιτηδείους οὔσας πρὸς τὸ, ὡς οἴεται, εἰς ἀποθήκην εἰσαχθῆναι, οὐκ οἶδα εἰ δύναται παραστῆσαι· καὶ ἔτι γε πῶς ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἀληθὲς τό· „ἄλλος[3]) ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων·“ καί· „ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε.“ Τίνα δὲ τρόπον τό· „ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε·“ δυνατόν ἐστι παραδέξασθαι ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ἡμεῖς οὖν θερισμὸν συναγομένου καρποῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκλαμβάνομεν, κατὰ τὴν τελείωσιν τοῦ σπερματικῶς ἐγκειμένου κατὰ τὰς ἐννοίας ἡμῖν λόγου, ἀπὸ γεωργίας πλείονος τετελειωμένου. Πῶς δὲ ὑπὸ ἄλλου σπείρεται, καὶ ὑπὸ ἄλλου θερίζεται, ἐν τοῖς ἑξῆς διαληψόμεθα.

Ferrar. et Perion.: *in eo vero, quod ante hoc positum est, nempe* etc.

[1]) H. et R. minus accurate θηρισμόν.

[2]) R. recte καὶ αἱ μὲν μέλλουσιν, Huet. αἱ δὲ μέλλουσιν.

[3]) Ev. Joann. IV, 37., ubi in edd. N. T. ἐστὶν additur *priori voc.* ἄλλος. — 38., ubi ibidem ἐγὼ ἀπέστειλα *exhibetur.*

42. „Ἰδοὺ,[1]) λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Πολλαχοῦ τῆς γραφῆς κεῖται τό· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν·“ προτρεπομένου ἡμᾶς τοῦ θείου λόγου ὑψοῦν καὶ ἐπαίρειν τὰ φρονήματα, καὶ τὸ διορατικὸν κάτω που κείμενον, καὶ συγκύπτον, μὴ δυνάμενόν τε ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελὲς μετεωρίσαι· ὥσπερ ἐν Ἡσαΐᾳ· „ἐπάρατε[2]) εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα.“ Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτε μέλλει τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι[3]) λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγει τό· „μακάριοι[4]) οἶδε καὶ οἶδε· οὐδεὶς γὰρ γνήσιος Ἰησοῦ μαθητὴς κάτω ἐστὶν, ὡς οὐδὲ ὁ ἀναπαυόμενος ἐν τοῖς τοῦ Ἀβραὰμ κόλποις. Ὁ γοῦν πλούσιος ὑπάρχων ἐν βασάνοις[5]) ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπει τὸν Ἀβραὰμ, καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη[6]) ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελὲς, Ἰησοῦ αὐτὴν ἀνορθώσαντος ἀποτίθεται τὸ συγκύπτειν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνακύπτειν,[7]) ἵνα ἐπάρῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ οὐδείς γε ἐν πάθεσιν ὢν, καὶ τῇ σαρκὶ προστετηκὼς, ἢ τοῖς ὑλικοῖς ἐμπεφυρμένος ἐτήρησε τὴν λέγουσαν ἐν-

---

1) Ev. Joann. IV, 35.

2) Jesai XL, 26., ubi LXX. interpretes ἀναβλέψατε pro ἐπάρατε exhibent.

3) τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι. Haec desiderantur in Cod. Bodlejano R.

4) Matth. V, 3. et seqq. Luc. VI, 20. sqq.

5) Cod. Bodlej. (haud dubie scribere voluit Regius) βασιλείοις, sed (ita recte pergit) legendum videtur βασάνοις, ut in Cod. Reg. (procul dubio scripturus erat: Bodlejano). — Huet. βασιλείοις. Cfr. Luc. XVI, 23.

6) Luc. XIII, 11. sqq.

7) Huet. min. accurate ἀνακύπτει.

λήν· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν“ διόπερ ὁ τοι-
τος οὐδὲ θεάσεται τὰς χώρας κἂν ὦσι λευκαὶ πρὸς
ρισμὸν ἤδη. Ἔτι δὲ οὐδεὶς ἐργαζόμενος τὰ ἔργα τῆς
ρκὸς ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμούς. Λευκαὶ δὲ αἱ χῶραι
ὸς θερισμὸν ἤδη εἰσὶν, ὅτε πάρεστιν ὁ τοῦ Θεοῦ λό-
ς σαφηνίζων καὶ φωτίζων πάσας τὰς χώρας τῆς γρα-
ῆς, πληρουμένης ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ αὐτοῦ. Τάχα δὲ
αὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ μέχρι γε αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
ῶν ἐν αὐτῷ, αἱ λευκαί εἰσι χῶραι, ἕτοιμοι πρὸς θε-
ισμὸν τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, σαφῶς παρι-
παμένου τοῦ περὶ ἑκάστου λόγου τοῖς ἀνειληφόσιν, ἐκ
τοῦ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦσθαι [1]) ἀπὸ δόξης
εἰς δόξαν, ὀφθαλμῶν [2]) ὁμοίωμα τῶν ἑωρακότων πῶς
ἕκαστον τῶν γενομένων καλὸν ἦν· τὸ γάρ· εἶδεν [3]) ὁ
Θεὸς καθέκαστον τῶν κτισμάτων, λεγόμενον ὅτι καλόν·
τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐνεῖδεν ὁ Θεὸς τοῖς λόγοις [4]) ἑκά-
στου, καὶ εἶδε, πῶς καθ' οὓς γέγονεν ἕκαστον τῶν κτι-
σμάτων λόγους ἐστὶ καλόν. Εἰ δὲ μὴ οὕτως τις πα-
ραδέχεται τό· „εἶδεν [5]) ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν“ διηγησά-
σθω πῶς ἐν τῷ· „ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν
ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στε-
ρέωμα τοῦ οὐρανοῦ·“ σώζεται τό· „εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι
καλόν“ καὶ μάλιστα ἐπεὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη [6])

---

[1]) II Cor. III, 18.

[2]) H. in textu: ὀφθαλμῶν ἑωρακότων κτλ., ad marg.: „Ferrar. ὁμοίωσιν ὀφθαλμῶν.“ Idem in notis: „videtur legisse Ferrar. etc. Certe, nisi quid ejusmodi suppleveris, minime stare p[...]terit sententia.“ R. in notis, nihil de τῶν (cfr. lectio H.) disputans, haec habet: „deest ὁμοίωμα in Cod. Reg., sed restituitur e Codd. Bodlej. et Barberino.“

[3]) Genes. I, 31.

[4]) Codd. Bodlej. et Barber. τοῖς λόγοις, Reg. (quem H. sequit.) τοὺς λόγους. R.

[5]) *Genes. I, 10. 12. 18. 21. — 20.*

[6]) *Ibidem vers. 21.*

τὰ μεγάλα, ὁ λόγος[1]) περὶ ἑκάστου τούτων ἐστὶν ἐραθεὶς Θεῷ τὸ καλόν. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ· „ἐξαγαγέτω[2]) ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος· τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος·" λεκτέον, οἷς καὶ ἐπιφέρεται τό· „εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν." Πῶς γὰρ καλὸν τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος ὁ περὶ αὐτῶν ἐστι τὸ καλόν; Ταῦτα δ' ἡμῖν λέγεται διὰ τό· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη·" προτρέποντος τοῦ παρόντος τοῖς μαθηταῖς λόγου τοὺς ἀκροατὰς, ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπί τε τὰς χώρας τῆς γραφῆς καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τοῦ ἐν ἑκάστῳ τῶν ὄντων λόγου, ἵνα τὴν λευκότητα καὶ τὴν λαμπρότητα θεάσηταί τις τοῦ τῆς ἀληθείας πανταχοῦ φωτός· „πάντα[3]) γὰρ ἐνώπιον τοῖς νοοῦσι, κατὰ τὸν Σολομῶντα,[4]) ὀρθὰ δὲ τοῖς βουλομένοις ἀπονείμασθαι[5]) αἴσθησιν."

43. 'Ο θερίζων[6]) μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων." Ποσαχῶς ὁ θερισμὸς ἐν τῇ γραφῇ

---

[1]) H. et R. non male coll. pag. huj. lin. 6. in notis: „legendum fortasse: εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος ὁ περὶ ἑκάστου." Faciliorem lectionem, nisi quis ex antecedd. πῶς supplere maluerit, Ferrar. commendat, vertens: *sed ratio* etc., lectionem, inquam, eo magis probabilem, quo facilius ἀλλά propter praeced. μεγάλα excidere poterat. Quocirca legerim: μεγάλα· ἀλλ' ὁ λόγος κ. τ. λ.

[2]) Genes. I, 24. — 25.

[3]) Prov. VIII, 9. H. et R. rectissime in notis: „omnes LXX. interpretum edd. habent: πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν, quibus consonant Hebraica etc."

[4]) Huetius Σολομῶν.

[5]) Cod. Bodlej. ἐπινείμασθαι. R.

[6]) Ev. Joann. IV, 36. — Hinc Ferrar. Tom. XVI. auspicatur. Huet.

νεται, καὶ ἐφ' ὅσων τάσσεται, νομίζω ἀναγκαῖον εἶναι
ραθέσθαι, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν καθαρθέντος
ῦ σημαινομένου δυνηθῶμεν ἐνθάδε ἰδεῖν, ἐπὶ τίνος[1])
ν πλειόνων τέτακται ἡ λέξις. Ἐροῦμεν[2]) δὴ ἐν τῷ
τὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ,[3]) ἡνίκα προσῆλθον οἱ μα-
ταὶ τῷ κυρίῳ λέγοντες· „διασάφησον[4]) ἡμῖν τὴν
ραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ·" διδασκαλίαν περὶ
ύτης τοῦ κυρίου, μεθ' ἕτερα λέγουσαν· „ὁ δὲ θερισμὸς
ντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοί εἰσιν."
λλὰ μὴν καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ περὶ τοῦ πλήθους τῶν
στευόντων, ἀπορούντων διδασκαλίας τρανούσης αὐ-
ῖς περὶ ὧν πιστεύουσι, φησὶν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν·[5]) „ὁ
ὲν θερισμὸς[6]) πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε
ὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας
ς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ." Πρὸς τούτοις ὁ Ἀπόστολος
πόρον μὲν ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐπορίαν ἢ
μαρτίαν τῶν ἀνθρώπων, θερισμὸν δὲ τὰ διὰ τὰ ἐνταῦθα
ατορθώματα ἢ ἁμαρτήματα ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν
ποκείμενα, οὕτω λέγων· „ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ[7]) ἄνθρω-
πος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα,
ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ
πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον."
Κατά τινος δὲ παραπλησίου τοῦ σημαινομένου νομίζω

---

[1]) H. et R. min. accur. ἐπί τινος.

[2]) H. et R. in textu: ἐροῦμεν, R. recte in notis: „legendum videtur εὕρομεν." Ferrar. vertit: *invenimus*.

[3]) Voc. εὐαγγελίῳ deest in Cod. Reg. (quem H. secut.), sed exstat in Cod. Bodlejano. R.

[4]) Matth. XIII, 36. — 39.

[5]) Huet. recte ἡμῶν, R. ὑμῶν.

[6]) Matth. IX, 37. 38., ubi edd. N. T. ἐκβάλῃ exhibent, et Lachm. αὐτοῦ pro αὑτοῦ scribit.

[7]) *Galat. VI, 7., ubi Lachm.* ἂν exhibet pro ἐάν. 8., *ubi edd. N. T.* ἑαυτοῦ *addunt* verbo σάρκα.

καὶ τὸν προφήτην, φερόμενον ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον· „οἱ σπείροντες [1]) ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.“ Κεῖται δὲ τὸ ὄνομα πολλαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς συνηθείας, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ Ῥοὺθ διὰ τούτων· „αὐταὶ [2]) δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βηθλεὲμ ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν.“ Πέντε δὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτεθέντων σημαινομένων, φανερὸν μὲν ὅτι οὐ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ δηλούμενον ἐνταῦθα εἴρηται, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐπὶ τῆς συντελείας τεταγμένον· οὔτε γὰρ ἐν τῇ συνηθείᾳ τό· „ὁ [3]) θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.“ Οὔτε περὶ τῶν θεριστῶν ἀγγέλων τὸ προτρεπτικὸν εἰς τὸ θερίζειν εὔλογον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ [4]) νοεῖν. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τό· „ὁ σπείρων [5]) εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν, καὶ ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον“ οἷόντε ἐνθάδε λαμβάνειν τό· „ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.“ Κατὰ μὲν γὰρ τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ σπείρων καὶ ὁ θερίζων, εἴτε εἰς τὴν σάρκα, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦτο συνάγων, ἤτοι φθοράν, ἢ ζωὴν αἰώνιον· κατὰ δὲ τὰ ἐνεστηκότα, ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Ὁμοίως δὲ ὁ αὐτὸς μὲν σπείρει καὶ θερίζει, καθ' ὃ παρεθέμεθα ἐν ψαλμοῖς ῥητόν, διαφέρον τοῦ ἀποστολικοῦ τῷ μυστικώ-

---

[1]) Psalm. CXXVI, 5. 6., ubi LXX. interpretes σπέρματα αὐτῶν et δράγματα αὐτῶν exhibent. (CXXV.)

[2]) Ruth. I, 22., ubi LXX. interpretes αὗται scribunt pro αὐταί.

[3]) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest τό· ὁ, sed restituitur e Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. IV, 36.

[4]) Deest τούτῳ, quod Huet. exhibet, in ed. R.

[5]) Galat. VI, 8. coll. not. 7. pag. 83.

ι ἀποῤῥητοτέρῳ· τὸ μὲν γὰρ ἀποστολικὸν ἁπλού-
ἴρηται, οὐ διδάσκον περὶ τῆς διαφόρου φύσεως
ρμάτων, πόθεν λαμβάνεται· τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ψαλ-
εεῖ μοι δηλοῦν περὶ τῆς καθόδου τῶν εὐγενε-
ψυχῶν, παραγενομένων εἰς τὸν βίον τοῦτον
ν σωτηρίων σπερμάτων, καὶ παραγενομένων γε
κουσίως μετὰ στεναγμοῦ, ἐπενερχομένων δὲ ἐν
σει, διὰ τὸ καλῶς γεωργηκέναι καὶ ηὐξηκέναι
ληθυνκέναι τὰ σπέρματα μεθ' ὧν ἐληλύθασιν.
δέ ἐστιν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων ἐν
ειμένῃ λέξει.

Καὶ ἐρεῖ γε ὁ Ἡρακλέων, τάχα δὲ τούτῳ [2])
ν ἐκδοχὴν ταύτην συμπεριφερόμενός τις καὶ
αστικὸς, ὅτι τῷ κατὰ τό· „ὁ μὲν θερισμὸς πο-
δὲ ἐργάται ὀλίγοι" σημαινομένῳ ὁμοίως ταῦτα
τῷ ἑτοίμους πρὸς θερισμὸν καὶ ἐπιτηδείους [3])
ἤδη [4]) συναχθῆναι εἰς τὴν ἀποθήκην διὰ τῆς
εἰς ἀνάπαυσιν εἶναι, καὶ ἐπιτηδείους πρὸς σω-
καὶ παραδοχὴν τοῦ λόγου, κατὰ μὲν τὸν Ἡρα-
διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν· κατὰ
Ἐκκλησιαστικὸν καὶ διά τινα εὐτρεπισμὸν τοῦ
κοῦ ἑτοίμου πρὸς τελείωσιν, ἵνα μὴ καὶ θερι-
λεκτέον οὖν πρὸς τοὺς οὕτως ἐκδεξαμένους, εἰ
αι παραδέξασθαι μήποτε γεγονέναι πρὸ τῆς τοῦ
; ἡμῶν ἐπιδημίας θερισμὸν παραπλήσιον τῷ

Ev. Joann. IV, 37.
Codd. Bodlej. et Barberin. τούτῳ, Cod. Reg.
H.) τοῦτο. — Paulo post in Codd. Bodlej. et
ı. legitur etc. (ut in nostro textu); Cod. Reg. au-
em H. sequit.) habet: ὅτι κατὰ τό· ὁ θερισμὸς
οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι, σημαινόμενον ὁμοίως ταῦτα
τῷ ἑτοίμους κ. τ. λ. R. — Math. IX, 37.
H. min. accur. ἐπιτηδείνους.
Deest ἤδη in Cod. Bodlejano. R.

οὕτως ἂν ἐλπισθέντι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Εἰ γὰρ τῷ εἶναι τὸν θερισμὸν πολὺν πολλοὶ πεπιστεύκασι, καίτοι γε ὀλίγων ὄντων τῶν ἐργατῶν ἀποστόλων, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παραδεξαμένων τὸν λόγον, ἤτοι διὰ τὸ „θεάσασθαι[1]) τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη" οὐδεὶς πρὸ τῆς σωματικῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας πεπίστευκε, ἀλλ' οὐδὲ γέγονέ τις πιστευόντων ἐργάτης, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον φάσκειν, Ἀβραὰμ καὶ Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας μήτε τὴν τῶν ἐργατῶν ἐσχηκέναι χώραν, μήτε τὴν τῶν θεριζομένων, ἢ εἴπερ καὶ πρότερον γεγόνασιν ἐργάται καὶ θερισμὸς,[2]) οὐδὲν δόξει παράδοξον ὁ Σωτὴρ ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Ἐκ τούτων δὴ δύναταί πως εἶναι σαφὲς, ὅτι οὐδὲν τῶν προειρημένων ἐστὶν ἐνθάδε νοούμενον κατὰ τὸν θερισμόν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν ἄλλῳ τόπῳ νοηθὲν ἐνθάδε ἐφαρμόσει, λέγοντι· „ὁ σπείρων[3]) φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει."

45. Ζητοῦμεν οὖν ἕβδομον σημαινόμενον, κατάλληλον τοῖς προαποδεδομένοις εἰς τό· „οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι[4]) τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;" καὶ εἰς τό· „ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι[5]) λευκαί

---

[1]) R. nullo jure in notis: „legendum videtur: θεάσασθε." Ev. Joann. IV, 35.

[2]) Codd. Bodlej. et Barberin. θερισμός, Reg. (nec non H.) θερισμοί. R. Cfr. Matth. IX, 37. — Ev. Joann. IV, 35.

[3]) II Cor. IX, 6.

[4]) Desideratur iterum ἔτι in edd. H. et R. — Ev. Joann. IV, 35.

[5]) Deest ὅτι in ed. Huetii.

εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Ὁ δὴ περὶ τῆς σαφηνίας τῶν γραφῶν τρανὴς λόγος, ἢ ὁ περὶ τοῦ, πῶς πάντα ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε καλὰ λίαν,[1]) εἴρηται ἡμῖν ὁ θερισμὸς, ὅντινα ὁ θερίζων δύο καρποὺς τοῦ θερίζειν ἔχει· ἕνα μὲν ὅτι λαμβάνει[2]) μισθὸν, ἕτερον δὲ ὅτι συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ νομίζω διὰ μὲν τὰς μετὰ ταῦτα ἐπαγγελίας ἐσομένας κατὰ τὰ γεγραμμένα· „ἰδοὺ κύριος,[3]) καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ·“ εἰρῆσθαι τό· „μισθὸν λαμβάνει·“ διὰ δὲ τὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς θεωρίας ὠφέλειαν, αὐτόθεν κατὰ φύσιν οὖσαν τῷ νῷ, καὶ τῇ λογικῇ φύσει ἐξαίρετον τυγχάνουσαν, καὶ χωρὶς ἑτέρων παρὰ ταύτην ἐπαγγελιῶν γεγράφθαι τό· „συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον“ ὅπερ εὐπάθειάν τινα τοῦ ἡγεμονικοῦ δηλοῖ, ὡς καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Στρωματέων παρεστήσαμεν διηγούμενοι τό· „ὁ πατήρ[4]) σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.“

46. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό· „ὁ θερίζων[5]) μισθὸν λαμβάνει·“ εἰρῆσθαι νομίζει, ἐπεὶ θεριστὴν ἑαυτὸν λέγει ὁ Σωτὴρ, καὶ τὸν μισθὸν τοῦ κυρίου ἡμῶν ὑπολαμβάνει εἶναι τὴν τῶν θεριζομένων σωτηρίαν καὶ ἀποκατάστασιν τῷ ἀναπαύεσθαι αὐτὸν ἐπ' αὐτοῖς· τὸ δέ· „καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον“ καρπὸν[6]) εἰρῆσθαί

---

[1]) Genes. I, 31.

[2]) Ev. Joann. IV, 36.

[3]) Jes. XL, 10. coll. Apocal. XXII, 10. Quibus locis plura paulo aliter obvia leguntur.

[4]) Matth. VI, 4. Knapp., ut in nostro textu, Lachmann. verba *ἐν τῷ φανερῷ* non recepit. — R. in notis: „Desunt verba *ἐν τῷ φανερῷ* in Codd. Barberino et Reg. (quem H. sequitur), sed leguntur in Bodlejano.“

[5]) Ev. Joann. IV, 36.

[6]) *In Codd. Reg.* (*quem* H. sequitur) et Barberin. *eest καρπόν, at legitur in* Cod. Bodlej. R.

φησιν, ἢ ὅτι τὸ συναγόμενον καρπὸς ζωῆς αἰωνίου ἐστὶν, ὅ[1]) καὶ αὐτὸ ζωὴ αἰώνιος. Ἀλλὰ αὐτόθεν νομίζω βίαιον εἶναι τὴν διήγησιν αὐτοῦ, φάσκοντος τὸν Σωτῆρα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ συγχέοντος τὸν μισθὸν καὶ τὴν συναγωγὴν τοῦ καρποῦ εἰς ἓν, ἄντικρυς τῆς γραφῆς δύο πράγματα παριστάσης, ὡς προδιηγησάμεθα. Εἰ τοίνυν ἐπιτέτευκται ἡμῖν ἡ ἔπαρσις τῶν ἀποστολικῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ θέα τῶν χωρῶν, λευκῶν ἤδη πρὸς θερισμὸν οὐσῶν, ἤδη ἀκολούθως τούτοις ἐξεταστέον, τί τό· „ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.“ Οἶμαι δὴ ὅτι ἐπὶ πάσης τῆς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων τέχνης καὶ ἐπιστήμης σπείρει μὲν ὁ τὰς ἀρχὰς εὑρίσκων, ἅστινας ἕτεροι παραλαμβάνοντες, καὶ ἐπεξεργαζόμενοι αὐτὰς, ἑτέροις τὰ ὑπὸ αὐτῶν εὑρημένα παραδιδόντες αἴτιοι ἐξ ὧν εὑρήκασι γίνονται τοῖς μεταγενεστέροις, οὐ δυνηθεῖσι τάς τε ἀρχὰς εὑρεῖν, καὶ τὰ ἑξῆς ἐπισυνάψαι, καὶ τὸ τέλος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐπιθεῖναι, τοῦ συμπληρωθεισῶν τῶν τοιούτων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν πλήρη τὸν καρπὸν ὡς ἐν θερισμῷ αὐτῶν ἀναλαβεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τεχνῶν ἐστιν ἀληθὲς καί τινων ἐπιστημῶν, πόσῳ πλέον ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἔστι συνιδεῖν; Τὰ γὰρ εὑρεθέντα ὑπὸ τῶν προτέρων ἐπεξεργασάμενοι οἱ μετ' αὐτοὺς παραδεδώκασι[2]) τοῖς ἑξῆς ἐξεταστικῶς προσιοῦσι τοῖς εὑρεθεῖσιν ἀφορμὰς τοῦ τὸ ἓν σῶμα τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας συναχθῆναι. Πληρωθέντος δὴ τοῦ παντὸς ἔργου τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν, ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρει[3]) καὶ ὁ θερίζων, τοῦ ἀμειβομένου Θεοῦ εἰς ἓν πάντας τέλος συνάγοντος. Ὅρα δὲ, εἰ οἱ μὲν σπείροντές εἰσι Μωσῆς καὶ προφῆται, γράψαν-

---

1) R. propter praeced. ἤ, absque causa tamen, in notis: „lego cum Ferrar.: ἢ ὅτι καὶ αὐτό κ. τ. λ.“

2) H. min. accurate παραδεδώκασι.

3) Huetius χαίρῃ.

τες τὰ πρὸς[1]) νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε, καὶ κηρύξαντες τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν· θερίσαντες δὲ οἱ τὸν Χριστὸν παραδεξάμενοι, καὶ τεθεαμένοι τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀπόστολοι, συμφωνοῦσαν τοῖς προφητικοῖς περὶ αὐτοῦ λογικοῖς[2]) σπέρμασι, θερισθεῖσι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατανόησιν τοῦ κεκρυμμένου μυστηρίου ἀπὸ τῶν αἰώνων, φανερωθέντος[3]) δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν καιρῶν, ὅπερ „ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις·“ σπέρμα δὲ ἦν ὁ πᾶς λόγος κατὰ ἀποκάλυψιν[4]) μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, καὶ νῦν φανερωθέντος διά τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν πεποίηκε τὰς χώρας, ἐν τῷ ἐπιλάμψαι[5]) αὐταῖς, λευκὰς πρὸς θερισμὸν ἤδη. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον αἱ χῶραι, ἐν αἷς κατεβέβλητο τὰ σπέρματα, αἱ νομικαὶ καὶ προφητικαί εἰσι γραφαί, αἵτινες οὐκ ἦσαν λευκαὶ τῷ[6]) τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου μὴ κεχωρηκέναι, γίνονται δὲ τοιαῦται τοῖς μαθητευομένοις τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ πειθομένοις λέγοντι· „ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ

---

[1]) I Cor. X, 11.

[2]) R. in textu: λογικοῖς ὃ (?) σπέρμασι, in notis: „optime Cod. Bodlej. (H. ad marg.) λογικοῖς σπέρμασι; male Reg. (H. in textu) λογικοὶ ὃ σπέρμασι.“ — Huet. in notis: „„Cod. Reg. etc. Legit Ferrar. et quid. recte λογικοῖς σπέρμασι. Perionius: λόγου σπέρμασι.“ “

[3]) I Petr. I, 20. — Ephes. III, 5.

[4]) Rom. XVI, 25. 26.

[5]) Sic habet Cod. Bodlej., Reg. vero (H. in textu) male: ἐπέλαμψεν. R. — Huet. min. accur. ad marg.: „scribas ἐπιλάμψαν.“

[6]) Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberin.: τοῖς τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου μὴ κεχωρηκόσι, sed Bodlej. ut in nostro textu. R. — Ev. Joann. IV, 35.

θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη." Ὡς γνήσιοι τοίνυν καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ μαθηταὶ ἐπάρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς χώρας ἐσπαρμένας ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν θεασώμεθα, ἵνα εἴδωμεν τὴν λευκότητα αὐτῶν, καὶ τίνα τρόπον ἤδη θερίσαι ἐστὶν αὐτὰς [1]) καὶ συνάξαι τὸν καρπὸν αὐτῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον, μετὰ τοῦ καὶ μισθὸν ἐλπίζειν ἀπολαβεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου τῶν κωμῶν καὶ χορηγοῦ [2]) τῶν σπερμάτων. Τὸν μὲν οὖν τὸν σπείροντα ὁμοῦ καὶ τὸν θερίζοντα χαίρειν, ὅτε ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμὸς, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσει τῶν ἀνεγνωκότων· „ὅτι [3]) πολλοὶ ἀπ᾿ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν." Τὸ δὲ καὶ ἤδη πάντα τὸν σπείροντα μετὰ παντὸς τοῦ θερίζοντος χαίρειν εἴ τις διστάζει παραδέξασθαι, νοησάτω, ὅτι θερισμός πως ἦν τις ἡ μεταμόρφωσις [4]) Ἰησοῦ ἐν δόξῃ φαινομένου, οὐ μόνον τοῖς θερισταῖς Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σπείρασι Μωσῇ καὶ Ἠλίᾳ· ἅμα γὰρ αὐτοῖς χαίρουσιν, ὁρῶντες τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἥντινα ἐπὶ τοσοῦτον πεφωτισμένην ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ φωτίζουσαν τοὺς ὁρῶντας, πρότερον οὐχ ἑωράκει Μωσῆς, καὶ Ἠλίας, ὡς νῦν θεῶνται ἅμα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. Ὡς καθολικῷ δὲ ἴσον δυνάμενον λαμβάνομεν τὸ „ὁ θερίζων [5]) μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν

---

[1]) Codd. Reg. (itemq. H.) et Barberin.: αὐτὸν καὶ συνάγειν καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, Bodlejan. aut. lectionem nostri textus exhibet. R.

[2]) Cod. Bodlej. optime χορηγοῦ τῶν, male Reg. (H. in textu) et Barber. χορηγούντων. R. — Huet. ad marg.: „scribas χορηγοῦ τῶν. Ferrar."

[3]) Matth. VIII, 11.

[4]) Matth. XVII, 1. 2. 3.

[5]) Ev. Joann. IV, 36.

εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων" διὰ τὸ ἐν τοῖς ἑξῆς πλείονας λέγεσθαι τοὺς θεριστὰς, καὶ πλείονας τοὺς κεκοπιακότας, δηλονότι[1]) εἰς τὸ σπεῖραι. Λέγεται γὰρ ὡς πρὸς πολλοὺς θεριστὰς τό· „ἐγὼ[2]) ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε" καὶ ὡς πολλῶν ἐν τῷ σπόρῳ κεκμηκότων τό· „ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε." Ἴσον δὲ δύναται τῷ[3]) καθολικῷ τό· „ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει" καὶ τὸ ἑξῆς τοιοῦτον· πᾶς ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα πᾶς ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ πᾶς ὁ θερίζων. Ταῦτα δὲ οἱ μέν τινες[4]) ἑτοίμως παραδέξονται, μὴ διστάζοντες περὶ τοῦ τὰ ἀποκεκρυμμένα ταῖς πάλαι γενεαῖς καὶ αὐτῷ Μωσεῖ καὶ τοῖς προφήταις πεφανερῶσθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, φωτίσαντος αὐτοῖς τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως τῆς πάσης γραφῆς· ἕτεροι δὲ ὀκνήσουσι προσέσθαι, μὴ τολμῶντες λέγειν[5]) τὸν τηλικοῦτον Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας μὴ ἐφθακέναι, ἔτι ὄντας ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, ἐπὶ τὰ τοῖς ἀποστόλοις νενοημένα, καὶ τοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνεσπαρμένα, ταῖς ὑπ' αὐτῶν διακονηθείσαις. Χρήσονται δὲ οἱ πρότεροι τῷ· „πολλοὶ[6]) προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν" καί· „ἰδού,

---

[1]) Huetius h. l. δῆλον ὅτι.

[2]) Ev. Joann. IV, 38.

[3]) Cod. Bodlej. τῷ καθολικῷ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest τῷ. R.

[4]) Sic habet Cod. Bodlej., in Cod. Reg. (quem. H. sequit.) deest τινες. R.

[5]) Huetius min. accurate λέγει.

[6]) *Matth. XIII, 17.*, ubi ὑμεῖς in edd. N. T. desideratur, et Lachm. εἴδαν exhibet pro εἶδον.

πλεῖον [1]) Σολομῶντος ὧδε·“ καὶ τῷ· „ἑτέραις [2]) γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ·“ καὶ τῷ ἐν τῷ Δανιὴλ [3]) γεγραμμένῳ μετά τινα ὅρασιν· „ὅτι ἀνέστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιών·“ καὶ τῷ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· „εἰσὶν οἱ λόγοι [4]) τοῦ βιβλίου τούτου ὡς βιβλίον ἀνθρώπου ἐσφραγισμένον, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ μὴ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες· ἀνάγνωθι, ἐρεῖ· οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα· καὶ δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, καὶ ἐρεῖ· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ.“ Οἱ δὲ δεύτεροι ταῦτα πάντα διαλύσονται τῷ· „σοφὸς [5]) νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χείλεσι φορεῖ ἐπιγνωμοσύνην“ λέγοντες Μωσέα καὶ ἕκαστον τῶν προφητῶν τὰ διακονηθέντα ὑπ' αὐτῶν νενοηκέναι, οὐχ ὥστε καὶ ἑτέροις παραδοῦναι καὶ ἀναπτύξαι τὰ μυστήρια· τοὺς μέντοι γε ἀποστόλους, ὡς ἐν καιρῷ ἀποκαλύψεως γενομένους εἰπεῖν ἄν· „στήκετε, [6]) καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε·“ καί· „ἃ

---

[1]) Matth. XII, 42., ubi Σολομῶνος edd. exhibent.

[2]) Ephes. III, 5. 6., ubi verba ἐν πνεύματι voc. προφήταις adjecta sunt, et pro verbis: ἐν Χριστῷ in ed. Knapp. ἐν τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, in ed. Lachm. autem haec leguntur: ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

[3]) Dan. VIII, 27., ubi plura aliaque in LXX. virorum vers. leguntur.

[4]) Jes. XXIX. 11. 12., ubi in ead. vers. singula singulis vocab. adjecta legunt. nec eod. eadem ordine procedunt.

[5]) Prov. XVI, 23., ubi καρδία σοφοῦ pro σοφός et φορέσει pro φορεῖ exhibent LXX. interpretes.

[6]) Sic habet Cod. Bodlej.; in Regio (quem H. sequitur) legitur: εἰπεῖν, ἀνστήκετε. R. — Cfr. II Thessal. II, 15.

ἤκουσας [1]) παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι·" καὶ ὅτι, εἰ ἐπεθύμουν πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἰδεῖν ἃ ἔβλεπον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἃ ἤκουον λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, οὐ πάντως τὰ τῶν νομικῶν γραφῶν καὶ προφητικῶν ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τούτων μείζονα, ἀπαγγελλόμενα πρὸς τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου καὶ τοῖς ἀποῤῥήτοις τῶν προφητῶν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις, ὁποῖα ἦν τό· „ἤκουσα [2]) ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι·" καὶ παραπλήσια τοῖς ὑπὸ τοῦ παρακλήτου λεγομένοις. Ἔτι δὲ καὶ ἐν τούτοις [3]) τὸ ῥητὸν θεασώμεθα, οἷον εἶναί τινα διηγεῖται τὸν θερίζοντα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ συνάγειν καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁ Εὐαγγελιστής, λέγων· „ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων." Εἰ δὲ, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τάχα ὁ σπείρων κοινωνῶν τῷ μισθῷ τοῦ θερίζοντος, καὶ τῇ συναγωγῇ τοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον συναγομένου καρποῦ, ἅμα τῷ θερίζοντι χαρήσεται. Ἄλλος δέ τις ἐρεῖ, ὅλα τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ ἀκριβῶς κατὰ τὴν πνευματικὴν ἐκδοχὴν νενοημένα Μωσεῖ καὶ τοῖς προφήταις, καὶ ὡς ἐχρῆν κεκαλυμμένως καὶ ἐσκεπασμένως ἀναγεγραμμένα τὰ ἐσπαρμένα εἶναι· ἐπεὶ δὲ „λόγον [4]) σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει," δῆλον ὅτι οἱ ἀπόστολοι σπέρμασιν ἀποῤῥητοτέρων καὶ βαθυτέρων χρησάμενοι, τοῖς ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν νενοημένοις, [5]) διαβεβή-

---

[1]) II Tim. II, 2. — Matth. XIII, 17.

[2]) II Cor. XII, 4.

[3]) Cod. Bodlej. ἐν τούτοις, Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. τούτοις. R. — H. ad marg.: „Ferrar. ἐν τούτοις, Perion. τοῦτο." — Ev. Joann. IV, 36.

[4]) *Ecclesiastic. XXI, 15. (18.).*

[5]) *Cod. Bodlej.* διανενοημένοις. R.

κασιν ἐπὶ τὸ εἰς πολλαπλασίονα φθάσαι τῆς ἀληθείας θεάματα, Ἰησοῦ ἐπαίροντος αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ φωτίζοντος αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ ἦν τὰ πολλαπλασίονα θερισμὸς τῶν λευκῶν [1]) χωρῶν· οὐχ ὡς ὑποδεέστεροι δὲ οἱ προφῆται καὶ Μωσῆς ἀρχῆθεν οὐκ εἶδον [2]) ὅσα οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ἀλλ' ὡς περιμένοντες τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχρῆν μετὰ τοῦ ἐξαιρέτου τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας καὶ ἐξαίρετα παρὰ τὰ λελαλημένα πώποτε ἐν τῷ κόσμῳ ἢ γεγραμμένα ἀποκαλυφθῆναι ἀπὸ τοῦ οὐχ ἁρπαγμὸν [3]) ἡγησαμένου τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν κενώσαντος καὶ μορφὴν δούλου εἰληφότος.

47. „Ἐν γὰρ [4]) τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθινὸς, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.“ Εἴτε κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ληφθὲν παράδειγμα ἐκλαμβάνοιμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, σαφὲς, πῶς ἀληθινὸς ὁ λόγος [5]) ἐστὶ, τό· ἄλλον μὲν εἶναι τὸν σπείροντα, καὶ ἄλλον τὸν θερίζοντα· εἴτε κατὰ τὸ ἐσπαρκέναι μὲν Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, τεθεωρηκέναι δὲ λευκῶν γενομένων τῶν χωρῶν τοὺς ἐπάραντας τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ κυρίου [6]) ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας, πῶς ἦσαν λευ-

---

[1]) Cod. Bodlej. λευκῶν, Codd. Reg. (quem H. sequit.) vero et Barberin. πολλῶν. R.

[2]) οὐκ εἶδον. Desunt haec verba in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberino, sed leguntur in Cod. Bodlejano. R.

[3]) Philipp. II, 6. 7.

[4]) Ev. Joann. IV, 37., ubi edd. N. T. ὁ ἀληθινός exhibent.

[5]) Cod. Bodlej. ὁ λόγος, Codd. Reg. (itemque H.) et Barberin. λόγος. Mox pro καὶ ἄλλον κ. τ. λ. Codd. Reg. (nec non H.) et Barber. ἄλλον δὲ τὸν θερίζοντα. R.

[6]) Cod. Bodlej. κυρίου, Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. Σωτῆρος. R.

καὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ οὕτω δῆλον, πῶς ἄλλος ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Σκόπει δὲ, εἰ τὸ, ἄλλος καὶ ἄλλος, δυνατὸν νοῆσαι διὰ τὸ ἐκείνους μὲν ἐπὶ τοιᾷδε βίου ἀγωγῇ δικαιοῦσθαι, τούτους δὲ ἐπὶ ἑτέρᾳ παρ' ἐκείνην, ὥστε εἰπεῖν ἄλλον μὲν τὸν νομικὸν, ἄλλον δὲ τὸν εὐαγγελικόν. Πλὴν ἅμα χαίρουσιν ἑνὸς τέλους ἀπὸ ἑνὸς Θεοῦ διὰ ἑνὸς Χριστοῦ ἐν ἑνὶ ἁγίῳ πνεύματι ἀμφοτέροις ἀποκειμένου.

48. Ὁ δ' Ἡρακλέων τό· „ἵνα[1]) ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων" οὕτω διηγήσατο· „„χαίρει μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων, ὅτι σπείρει, καὶ ὅτι εἴδη τινὰ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ συνάγεται, ἐλπίδα ἔχων τὴν αὐτὴν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ θερίζων ὁμοίως τι καὶ θερίσει· ἀλλ' ὁ μὲν[2]) πρῶτος ἤρξατο σπείρων, ὁ δεύτερος ὁ[3]) θερίζων. Οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἐδύναντο ἀμφότεροι ἄρξασθαι· ἔδει γὰρ πρῶτον σπαρῆναι, εἶθ' ὕστερον θερισθῆναι. Παυσαμένου μέντοι γε τοῦ σπείροντος σπείρειν, ἔτι θερίει ὁ θερίζων· ἐπὶ μέντοι γε τοῦ παρόντος ἀμφότεροι τὸ ἴδιον ἔργον ἐνεργοῦντες ὁμοῦ χαίρουσι, κοινὴν χαρὰν τὴν τῶν σπερμάτων τελειότητα ἡγούμενοι."" Ἔτι δὲ καὶ εἰς τό· „ἐν τούτῳ[4]) ἐστὶν ὁ λόγος ἀληθινὸς, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων" φησίν· „„ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸν τόπον υἱὸς[5]) ἀνθρώπου σπείρει· ὁ δὲ Σωτὴρ ὢν καὶ αὐ-

---

[1]) Ev. Joann. IV, 36.

[2]) H. in textu: ἄλλο μέν, ad marg.: „Ferrar. ἀλλ' ὁ μέν, Perion.: ἄλλος μέν." R. in textu: ἀλλ' ὁ μέν, in notis: „„Cod. Bodlej. ἀλλ' ὁ μέν, Reg. ἄλλο, Perion. legebat ἄλλος.""

[3]) In ed. Huet. desideratur ὁ.

[4]) Ev. Joann. IV, 37. coll. pag. 94. not. 4.

[5]) H. et R. in textu υἱόν, H. ad marg.: „Ferrar. υἱός." R. in notis: „„legendum videtur vel υἱὸς ἀνθρώπου, vel υἱῷ ἀνθρώπου."" — Equidem coll. iis, quae

περιμένοντες τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐ
τοῦ ἐξαιρέτου τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας
ρετα παρὰ τὰ λελαλημένα πώποτε ἐν τῷ κό
γραμμένα ἀποκαλυφθῆναι ἀπὸ τοῦ οὐχ ἁ
ἡγησαμένου τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν
καὶ μορφὴν δούλου εἰληφότος.

47. „Ἐν γὰρ [4]) τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀλ
ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζω
κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημ
παράδειγμα ἐκλαμβάνοιμεν τὰ κατὰ τὸν τόπ
πῶς ἀληθινὸς ὁ λόγος [5]) ἐστὶ, τό· ἄλλον μὲν
σπείροντα, καὶ ἄλλον τὸν θερίζοντα· εἴτε κατὰ
κέναι μὲν Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, τεθεω
λευκῶν γενομένων τῶν χωρῶν τοὺς ἐπάρα
ὀφθαλμοὺς κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ κυρίου [6])
σοῦ Χριστοῦ, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας, πῶς

---

[1]) Cod. Bodlej. λευκῶν, Codd. Reg. (qu
quit) vero et Barberin. πολλῶν. R.

καὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ οὕτω δῆλον, πῶς ἄλλος ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Σκόπει δὲ, εἰ τὸ, ἄλλος καὶ ἄλλος, δυνατὸν νοῆσαι διὰ τὸ ἐκείνους μὲν ἐπὶ τοιᾷδε βίου ἀγωγῇ δικαιοῦσθαι, τούτους δὲ ἐπὶ ἑτέρᾳ παρ' ἐκείνην, ὥστε εἰπεῖν ἄλλον μὲν τὸν νομικὸν, ἄλλον δὲ τὸν εὐαγγελικόν. Πλὴν ἅμα χαίρουσιν ἑνὸς τέλους ἀπὸ ἑνὸς Θεοῦ διὰ ἑνὸς Χριστοῦ ἐν ἑνὶ ἁγίῳ πνεύματι ἀμφοτέροις ἀποκειμένου.

48. Ὁ δ' Ἡρακλέων τό· „ἵνα [1]) ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων·" οὕτω διηγήσατο· „„χαίρει μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων, ὅτι σπείρει, καὶ ὅτι εἴδη τινὰ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ συνάγεται, ἐλπίδα ἔχων τὴν αὐτὴν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ θερίζων ὁμοίως τι καὶ θερίσει· ἀλλ' ὁ μὲν [2]) πρῶτος ἤρξατο σπείρων, ὁ δεύτερος ὁ [3]) θερίζων. Οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἐδύναντο ἀμφότεροι ἄρξασθαι· ἔδει γὰρ πρῶτον σπαρῆναι, εἶθ' ὕστερον θερισθῆναι. Παυσαμένου μέντοι γε τοῦ σπείροντος σπείρειν, ἔτι θερίει ὁ θερίζων· ἐπὶ μέντοι γε τοῦ παρόντος ἀμφότεροι τὸ ἴδιον ἔργον ἐνεργοῦντες ὁμοῦ χαίρουσι, κοινὴν χαρὰν τὴν τῶν σπερμάτων τελειότητα ἡγούμενοι."" Ἔτι δὲ καὶ εἰς τό· „ἐν τούτῳ [4]) ἐστὶν ὁ λόγος ἀληθινὸς, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων" φησίν· „„ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸν τόπον υἱὸς [5]) ἀνθρώπου σπείρει· ὁ δὲ Σωτὴρ ὢν καὶ αὐ-

---

[1]) Ev. Joann. IV, 36.

[2]) H. in textu: ἄλλο μέν, ad marg.: „Ferrar. ἀλλ' ὁ μέν, Perion.: ἄλλος μέν." R. in textu: ἀλλ' ὁ μέν, in notis: „„Cod. Bodlej. ἀλλ' ὁ μέν, Reg. ἄλλο, Perion. legebat ἄλλος.""

[3]) In ed. Huet. desideratur ὁ.

[4]) Ev. Joann. IV, 37. coll. pag. 94. not. 4.

[5]) H. et R. in textu υἱόν, H. ad marg.: „Ferrar. υἱός." R. *in notis*: „„*legendum* videtur vel υἱὸς ἀνθρώπου, vel υἱῷ ἀνθρώπου."" — Equidem coll. iis, quae

τὸς υἱὸς ἀνθρώπου θερίζει, καὶ θεριστὰς πέμπει[1]) τοὺς διὰ τῶν μαθητῶν νοουμένους ἀγγέλους, ἕκαστον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν."" Οὐ πάνυ δὲ σαφῶς ἐξέθετο τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου, τίνες εἰσὶν, ὧν ὁ εἷς σπείρει, καὶ ὁ εἷς θερίζει.

49. „Ἐγὼ[2]) ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν[3]) εἰσεληλύθατε." Οὐ χαλεπὸν ἐκ τῶν προειρημένων θεωρῆσαι, πῶς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς θερίζειν τοῦτο, εἰς ὃ οὐκ αὐτοὶ κεκοπιάκασιν, ἀλλ' οἱ πρὸ αὐτῶν· καμόντος γὰρ Μωσέως, καὶ τῶν προφητῶν, ἵνα χωρῆσαι δυνηθῶσι νοῆσαι τὰ μυστήρια, ὧν τὰ ἴχνη ἐν τοῖς γράμμασιν ἑαυτῶν ἡμῖν καταλελοίπασιν, εἰς τὸν Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν κόπον οἱ ἀπόστολοι εἰσεληλύθασιν, Ἰησοῦ μυσταγωγοῦντος, θερίζοντες καὶ συνάγοντες εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τὸν ἐν ἐκείνοις[4]) νοῦν. Καὶ ἀεὶ δὲ ὁ λόγος τοῖς μαθητευομένοις γνησίως ποιεῖ τοὺς τῶν προτέρων καμάτους σαφεστέρους, χωρὶς τοῦ ὁμοίου τοῖς σπείρασι κόπου. Εἰς ὅλα δὲ τὰ περὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων θεριζομένων καὶ τοῦτο ἐπισκοπητέον,[5]) μήποτε ἀγγέλων ἐπὶ τῆς σπορᾶς τῶν ἀνθρώπων τεταγμένων οἱ συνεργοὶ τῆς τελειώσεως τῶν ἐσπαρμένων ἀπόστολοι εἰς τὸν τῶν[6])

---

statim sequuntur pag. 96. lin. 4. et 5. lect. υἱός in textum recepi.

[1]) R. in notis: „Cod. Bodlejan.: συνάγει."

[2]) Ev. Joann. IV, 38.

[3]) Huet. min. accurate αὐτόν.

[4]) Huet. in textu τῆς ψυχῆς ἑαυτῶν τὸν ἐκείνοις, ad marg., de ordine priorum verborum nihil disserens: „scribas τὸν ἐν ἐκείνοις."

[5]) H. et R. in textu ἐπισκοπητέον, R. in notis: „Cod. Bodlej. σκοπητέον, Reg. ἐπισκοπητέον."

[6]) Deest τῶν in ed. Hueliana.

ἑτέρων κόπον[1]) εἰσέρχονται θερίζοντες, καὶ καρποὺς ἐν τοῖς ὠφελημένοις εὑρίσκοντες, οὕστινας ἡ Ἰησοῦ ἐπιδημία ἑτοίμους πρὸς θερισμὸν καὶ πρὸ τῆς ἐλπιζομένης τετραμήνου πεποίηκεν. Ἐὰν δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, θεωρῆσαι ἄξιον, εἰ καματηρά ἐστιν ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸ ἐνσπείρεσθαι ψυχὰς σώμασι λειτουργία, δύο τινὰ συναγόντων τῇ φύσει ἐναντίων εἰς κρᾶσιν[2]) μίαν, καὶ ἐν καιρῷ τῷ τεταγμένῳ, ἀρχομένων τε τὴν περὶ ἑκάστου ποιεῖν οἰκονομίαν, καὶ εἰς τελεσφόρησιν προαγόντων τὸν προπεπλασμένον. Ἀλλ' ἐρεῖ τις τούτοις ἐναντίον εἶναι τὸ αὐτὸν λέγεσθαι πλάσσειν τὸν Θεὸν ἔν τε τῷ· „αἱ χεῖρές[3]) σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με·“[4]) καὶ ἐν τῷ· „πρὸ[5]) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε.“ Πρὸς τοῦτο λεκτέον, ὅτι ὥσπερ ὁ νόμος διετάγη δι' ἀγγέλων, καὶ[6]) λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, δῆλον δ' ὅτι ὑπὸ Θεοῦ λαληθεὶς, οὕτως ἐνδέχεται καὶ διὰ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τῆς γενέσεως ἀγγέλων Θεὸν πλάττειν ἐν κοιλίᾳ λέγειν.[7]) Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ χώραν ἔχει εἰς τὸ ἠπορημένον καὶ τοιοῦτόν τι λέγειν, ὅτι οἱ εἰπόντες· „αἱ χεῖρές[8]) σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν[9]) με·“

---

[1]) Cod. Bodlej. κόπον, Reg. (quem H. sequit.) κάματον. R.

[2]) H. et R. κράσιν.

[3]) Psalm. CXIX, 73. (CXVIII.)

[4]) Desideratur με in edit. Huetii.

[5]) Jerem. I, 5. — Cod. Bodlej. (H. ad marg.) πρὸ τοῦ με πλάσαι, Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. male πρὸ τοῦ μεταπλάσαι. R.

[6]) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί. R. — Galat. III, 19. — Hebr. II, 2.

[7]) H. λέγειν, R. λέγει.

[8]) Psalm. *CXIX, 73. (CXVIII.)* coll. Job. X, 8.

[9]) *καὶ ἔπλασάν με.* Haec desiderantur in Cod.

Ἰὼβ καὶ Δαβὶδ μερίδος ὄντες Θεοῦ ἐπλάσθησαν, καὶ ὁ Ἱερεμίας ἀκούων· „πρὸ [1]) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε·“ ὡς τῆς μερίδος ἐσόμενος τοῦ Θεοῦ πέπλασται ὑπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ τῶν ἑτέρων μερίδες ὄντες ὑπὸ τῶν λαχόντων αὐτοὺς πλάττονται. Καὶ περιεργότερόν γε οὗτος ὁ λόγος ἐκλήψεται [2]) τό· „ποιήσωμεν [3]) ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν·“ τοῦτο λέγοντος τοῦ Θεοῦ περὶ πάντων ἀνθρώπων καὶ προκαταρχομένου τοῦ ἔργου, ὅπερ ἔργον [4]) ὕστερον καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν, [5]) πρὸς οὓς ὁ λόγος, κατὰ οἰκείαν μερίδα γίνεται, τούτοις λέγοντος τοῦ Θεοῦ· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον·“ οἷς καί φησιν ἐπὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως· „δεῦτε [6]) καταβάντες τὴν γλῶσσαν συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν.“ Ταῦτα δὲ οὐκ ἀποφαινόμενοι λέγομεν, πολλῆς γὰρ βασάνου τὰ τηλικαῦτα χρῄζει, ἵν' εὑρεθῇ, πότερον οὕτως ἔχει, ἢ ἑτέρως. Οὐ καταφρονητέον δὲ καὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς· ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων μερίς ἐστί τινος κατὰ τό· „ὅτε [7]) διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, καὶ ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν

Reg. (quem H. sequit.), sed restituuntur e Codd. Barberino et Bodlejano. R.

[1]) Jerem. I, 5.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐκλήψεται, Cod. Reg. (H. in textu) perperam ἐκλείψεται. R.

[3]) Genes. I, 26. coll. pag. 50. not. 5.

[4]) Cod. Bodlej. optime ἔργον, Cod. Reg. (item H.) male ἔργου. R.

[5]) H. absque causa ad marg.: „λείπει τι.“

[6]) Genes. XI, 7., ubi haec verba a LXX. interpretibus hoc modo et ordine exhibentur: δεῦτε, καὶ (quod propter seq. καταβάντες facillime excidere poterat) καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν.

[7]) Deuteron. XXXII, 8. 9., ubi LXX. interpretes καί omittunt ante verba: ὡς διέσπειρεν.

κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· καὶ ἐγενήθη [1]) μερὶς κυ-
ρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακὼβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ
Ἰσραήλ.“ Εἰ δὲ μερίς ἐστι πάντως ἕκαστός τινος, [2])
διασπείραντος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀδὰμ υἱοὺς, ἕκαστος μὲν
τῶν ἀγγέλων κάμνει περὶ τὴν ἰδίαν μερίδα, οἰκονομῶν
τὰ κατ' αὐτήν· ἐν δὲ τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίᾳ [3]) λαμ-
βάνονται αἰχμαλωτιζόμενοι εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χρι-
στοῦ ἀπὸ τῶν πάντων μερίδος, διὰ τῶν ὑπηρετούντων
τῷ εὐαγγελίῳ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ διδα-
σκάλων ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσάγονται εἰς τὸ γε-
νέσθαι τὰ ἔθνη κληρονομίαν τοῦ Χριστοῦ. Μήποτε
οὖν δύναται διὰ τοῦτο λέγεσθαι τοῖς ἀποστόλοις μετ'
ὀλίγον ἀκουσομένοις· „πορεύεσθε, [4]) μαθητεύσατε πάντα
τὰ ἔθνη·“ τό· „ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν
κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.“ Εἰ δὲ ἅγιοι ἄγγελοί εἰ-
σιν οἱ τὰς λοιπὰς μερίδας παρὰ τὴν ἐκλεκτὴν εἰληχότες,
καὶ ἐπὶ τῆς διασπορᾶς τῶν ψυχῶν διατεταγμένοι, οὐδὲν
ἐστιν ἄτοπον, τὸν σπείροντα ὁμοῦ χαίρειν καὶ τὸν θερί-
ζοντα μετὰ τὸν θερισμόν. Ὁ δ' Ἡρακλέων φησίν· „„ὅτι
ἐξ [5]) αὐτῶν, οὐδὲ ἀπ' αὐτῶν ἐσπάρη ταῦτα τὰ σπέρ-

---

[1]) H. min. accurate ἐγεννήθη.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg. duce Ferrario) ut in
...o textu, Cod. Reg. (H. in textu) perperam πάντων
...ός τινας. R.

[3]) Cfr. Orig. Homilia IX. in Genes. a verbis: *quo-*
haereditates cepit Christus civitates adversa-
...n? Per hoc etc. usque ad verba: *Et ideo adver-*
—— *et certamina concitant.* H. et R.

[4]) Matth. XXVIII, 19., ubi ed. Knapp. πορευθέντες
ed. aut. Lachm. πορευθέντες (οὖν) pro πορεύ-
...ert. — Ev. Joann. IV, 38.

[5]) ...Ferrar.: *per ipsos*, legisse videtur δι' αὐτῶν.
...men lectio, licet δι' propt. praeced. οὐδέ facil-
...ere *potuerit, si vel* verba: φησὶ δὲ τῶν ἀπο-
...tuleris, stare nequit.

ματα·“ “ (φησὶ δὲ τῶν ἀποστόλων) „ „οἱ δὲ κεκοπιακότες εἰσὶν οἱ τῆς οἰκονομίας ἄγγελοι, δι᾽ ὧν ὡς μεσιτῶν ἐσπάρη καὶ ἀνετράφη.“ “ Εἰς δὲ τὸ „ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε·“ ταῦτα ἐξέθετο· „ „οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς κόπος[1]) σπειρόντων καὶ θεριζόντων· οἱ μὲν γὰρ ἐν κρύει καὶ ὕδατι καὶ κόπῳ τὴν γῆν σκάπτοντες σπείρουσι, καὶ δι᾽ ὅλου χειμῶνος τημελοῦσι[2]) σκάλλοντες καὶ τὰς ὕλας ἐκλέγοντες· οἱ δὲ εἰς ἕτοιμον καρπὸν εἰςελθόντες θέρους εὐφραινόμενοι θερίζουσιν.“ “ Ἐξέσται δὲ συγκρίνοντι τάδε ὑφ᾽ ἡμῶν εἰρημένα τῷ ἐντυγχάνοντι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέωνος ὁρᾷν, ὁποῖα τῶν διηγήσεων ἐπιτετεῦχθαι δύναται.

50. „Ἐκ[3]) δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.“ Τῆς Σαμαρείτιδος καταλιπούσης τὴν ὑδρίαν, καὶ ἀπεληλυθυίας εἰς τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίσασθαι[4]) τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῶν πιστευόντων τῷ λόγῳ τῆς γυναικὸς ἐρχομένων πρὸς τὸν κύριον, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς συντυγχάνων πεποίηται τοὺς προειρημένους λόγους, ἐρωτώντων τῶν μαθητῶν ὅπως φάγῃ. Μετὰ δὲ τὸ λεχθῆναι πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰ κατὰ δύναμιν ἐξητασμένα, ἐπαναλαμβάνει ἡ γραφὴ τὰ περὶ τῶν ἐληλυθότων ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν, καὶ πιστευσάντων διὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς γυναικὸς λεγούσης· „ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.“ Εἰ δὲ κρατοῦμεν

---

[1]) H. et R. in textu σκοπός, R. in notis: „Ferrar. legebat κόπος.“ — Lectio σκοπός, si ad lit. σ respexeris, ex voc. praeced. αὐτός haud dubie originem duxit.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) τημελοῦσι, Cod. Reg. (H. in textu) perperam τῇ μέλλουσι.

[3]) Ev. Joann. IV, 39., ubi in edd. N. T. verba εἰς αὐτόν voc. ἐπίστευσαν adjecta leguntur. — Hinc Ferrar. Tom. XVII. auspicatur. Huet.

[4]) Huetius: ἀναγγελίσασθαι.

τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων περὶ τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τῆς τοῦ Ἰακὼβ πηγῆς οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν, τίνα τρόπον ἐπιτυχόντες λόγου ὑγιοῦς οἱ προκατειλημμένοι ἐν ἑτεροδιδασκαλίαις καταλείπουσι τὴν οἱονεὶ τῶν δογμάτων πόλιν, καὶ ἐξελθόντες[1]) αὐτῆς ὑγιαινόντως πιστεύουσι, μιᾶς τινος παρὰ τῇ τοῦ Ἰακὼβ πηγῇ προτέρας κεχωρηκυίας τὴν σωτήριον διδασκαλίαν, καὶ καταλιπούσης τὴν προειρημένην ὑδρίαν ὑπὲρ τοῦ καὶ ἑτέρους ἐπὶ τὸ ὁμοίως ὠφεληθῆναι προκαλέσασθαι. Ὁ δ' Ἡρακλέων τοῖς μέν· „ἐκ τῆς πόλεως·" ἀντὶ τοῦ· ἐκ τοῦ κόσμου, ἐξείληφε· τὸ δέ· „διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός·" τουτέστι, διὰ τῆς πνευματικῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐπισημαίνεταί γε τό· „πολλοί·" ὡς πολλῶν ὄντων ψυχικῶν· τὴν δὲ μίαν λέγει τὴν ἄφθαρτον τῆς ἐκλογῆς φύσιν, καὶ μονοειδῆ, καὶ ἑνικήν. Ἔστημεν δὲ καὶ ἡμεῖς[2]) ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὡς οἷόντε ἦν, πρὸς ταῦτα.

51. „Ὡς οὖν ἦλθον[3]) πρὸς αὐτὸν καὶ οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς. Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, καὶ πολλῷ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν

---

[1]) H. et R. in textu: καὶ ἐξελθόντες αὐτῆς ὑγιαινόντως πιστεύουσι, H. tamen in notis: „videtur legisse Ferrar.: καὶ ἐξελθόντες αὐτῆς εἰς κενόν πως (H. min. accurate scripsit: εἰς κενὸν, πῶς κ. τ. λ.) πιστεύουσι, vertit enim: *et egressi ex ea in vacuum, aliquo modo credunt*. Sed omnino retinenda Cod. Reg. scriptura." Item R. in notis: „„Cod. Bodlej. καὶ ἐξελθ. αὐτ. εἰς κενόν πως πιστεύουσι, sicque leg. Ferr., sed omnino retinenda est Codd. Reg. et Barber. scriptura.""

[2]) καὶ ἡμεῖς. Deest in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber., sed legitur in Bodlej. R.

[3]) Ev. Joann. IV, 40. 41. Particulam καί ante verba οἱ Σαμαρεῖται, in edd. N. T. non obviam, h. l. ab Orig. ipso non ex exemplari *quodam* in textum receptam esse, *patet ex pag. 55. lin. 4. et 5* a fine text. coll. not. 4. — *H. et R. h. l. et in seqq.* αὐτοῖς, Knapp. et Lachm. αὑτοῖς.

λόγου αὐτοῦ.“ Οὐκ ἀπιθάνως τις συγκρούσει τό· „εἰς ὁδὸν ἐθνῶν[1]) μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε·“ τῷ ῥητῷ τούτῳ. Ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ Σωτὴρ μεῖναι παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, ὁ εἰπών· „εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε·“ δῆλον οὖν ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ συνεισεληλύθεισαν[2]) αὐτῷ. Λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν εἰς ὁδὸν ἐθνῶν ἀπελθεῖν, ἔστιν ἀναλαβεῖν τι δόγμα ἐθνικὸν, ἀλλότριον τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁδεῦσαι κατ' αὐτό· τό δ' εἰς πόλιν εἰσελθεῖν Σαμαρειτῶν, τὸ ἔν τινι γενέσθαι ψευδωνύμῳ γνώσει τῶν λεγόντων νομικοῖς, ἢ προφητικοῖς, ἢ εὐαγγελικοῖς, ἢ ἀποστολικοῖς προσέχειν λόγοις. Ἔξεστι δὲ καταλειπόντων Σαμαρειτῶν τὴν ἰδίαν πόλιν, καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν[3]) παρὰ τὴν τοῦ Ἰακὼβ πηγὴν, ἀποδεξάμενον τὴν προαίρεσιν τῶν πιστευσάντων τὸν Ἰησοῦν μεῖναι παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν· οἶμαι δ' ὅτι παρατετηρημένως ὁ Ἰωάννης οὐ πεποίηκε τό· „ἠρώτων αὐτὸν“ οἱ Σαμαρεῖται εἰσελθεῖν εἰς τὴν Σαμάρειαν, ἢ[4]) εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ

---

[1]) Math. X, 5.

[2]) H. et R. in textu *συνεισεληλύθεισαν*, H. ad marg.: „scribas: *οὐ συνεισεληλύθεισαν.*“ Idem in notis (quae R. quoque adjunctis nonnullis affert) haec habet: „negandi particulam apponit Ferrar., et merito. Secus Cod. Reg. (R. teste Codd. Bodlej quoque et Barber.) et Perionius.“ — Etiamsi *οὐ* propt. praeced. voc. *αὐτοῦ* facillime excidere potuerit, consulto tamen, id quod seqq. accuratius demonstrant, Orig. h. l. affirmat, quod respectu illius praecepti habito pernegandum erat.

[3]) H. et R. in textu: *πρὸς τὸν Ἰησοῦν*, R. in notis: „Codd. Reg. et Barberin.: *καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρὰ τὴν κ. τ. λ.*; sed in Bodlej. non legit. *πρὸς τὸν Ἰησοῦν*, quod abesse potest sine ullo sensus detrimento.“

[4]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἢ εἰσελθὼν, Regius (H. in textu) male omisit ἤ. R.

„μεῖναι παρ' αὐτοῖς·“ οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ μεῖναι [1]) παρὰ τῷ πιστεύοντι, καὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἑξῆς δὲ οὔ φησι· καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ „δύο ἡμέρας,“ ἤ, ἔμεινεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ἀλλ' „ἔμεινεν ἐκεῖ,“ τουτέστι παρὰ τοῖς ἐρωτήσασι. Μένει γὰρ ὁ Ἰησοῦς παρὰ τοῖς ἐρωτήσασι, καὶ μάλιστα ὅτε οἱ ἐρωτῶντες αὐτὸν ἐξέρχονται τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν, [2]) οἱονεὶ μιμησάμενοι τὸν Ἀβραάμ, πεισθέντα τῷ εἰπόντι Θεῷ· „ἔξελθε [3]) ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.“ Δύο δὲ ἡμέρας μένει παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν αὐτόν· οὐδέπω γὰρ ἐχώρουν καὶ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἡμέραν, ἐπεὶ οὐχ οἷοίτε ἦσαν χωρῆσαί τι τεράστιον, ὁποῖον οἱ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ συνδειπνοῦντες τῷ Ἰησοῦ ἐν τῷ γάμῳ. Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν ἀπὸ τῆς Σαμαρείας πιστευόντων πολλῶν ἦν ὁ λόγος [4]) τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· ἡ δὲ αὔξησις καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν πολλῷ πλειόνων πιστευόντων, οὐκέτι διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ὁμοίως αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ θεωρεῖται ὁ λόγος, φωτίζων τὸν χωροῦντα, ἢ ὅτε δι' ἑτέρου λεγόμενος μαρτυρεῖται. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τοὺς τόπους ταῦτά φησι· „παρ' αὐτοῖς“ ἔμεινε, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς· καὶ „δύο ἡμέρας,“ ἤτοι τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, καὶ τὸν μέλλοντα τὸν ἐν γάμῳ, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ

---

[1]) Cod. Bodlej. τὸ μεῖναι, Reg. (nec non H.) τοῦ μεῖναι. R.

[2]) H. et R. in textu: πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν, R. in notis: „Cod. Bodlej. πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Reg. πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν.“

[3]) Genes. XII, 1.

[4]) H. in textu: ἦν πολλῶν λόγος ὁ τῆς κ. τ. λ., ad marg., *nihil de verbis ὁ τῆς κ. τ. λ.* disserens, haec habet: „*scribas:* πολλῶν ἦν.“ — Cfr. Ev. Joann. IV, 39.

χρόνον, καὶ τὸν μετὰ τὸ πάθος, ὃν παρ' αὐτοῖς ποιήσας, πολλῷ πλείονας διὰ τοῦ ἰδίου λόγου ἐπιστρέψας εἰς πίστιν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν. Λεκτέον δὲ πρὸς τὴν δοκοῦσαν αὐτοῦ παρατήρησιν, — ὅτι „παρ' αὐτοῖς" καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς γέγραπται, — ὅτι ὅμοιον τῷ „παρ' αὐτοῖς" ἐστὶ τό· „ἰδοὺ, ἐγὼ[1]) μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας" οὐ γὰρ εἶπεν· ἐν ὑμῖν εἰμι. Ἔτι δὲ λέγων τὰς δύο ἡμέρας ἤτοι τοῦτον τὸν αἰῶνα εἶναι καὶ τὸν μέλλοντα, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους, καὶ μετὰ τὸ πάθος, οὔτε τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας μετὰ τὸν μέλλοντα νενόηκεν, περὶ ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος· „ἵνα ἐνδείξηται[2]) ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις" οὔτε ἑώρακεν[3]) ὅτι οὐ μόνον πρὸ τοῦ πάθους, ἀλλὰ[4]) καὶ μετὰ τὸ πάθος σύνεστι τοῖς ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ μετὰ τοῦτο χωρίζεται· ἀεὶ γὰρ μετὰ τῶν μαθητῶν ἐστι, μηδέπω ποτὲ καταλείπων[5]) αὐτοὺς, ὥστε[6]) καὶ λέγειν αὐτούς „ζῶ δὲ,[7]) οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός."

52. „Τῇ δὲ[8]) γυναικὶ ἔλεγον· οὐκέτι διὰ τὴν λαλιάν σου πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου."

---

[1]) Matth. XXVIII, 20.

[2]) Ephes. II, 7.

[3]) Cod. Bodlej. ἑώρακεν, Codd. Reg. (quem H. sequitur) et Barberin. ὁρᾷ. R.

[4]) Cod. Bodlej. ἀλλὰ καὶ μετά κ. τ. λ. Cod. Reg. (quem H. sequit.) omisit ἀλλά.

[5]) Cod. Bodlejan.: μηδέποτε καταλιπών. R.

[6]) H. h. l. et pag. 105. lin. 3. ὥς τε.

[7]) Galat. II, 20. — H. et R. h. l. οὐκ ἔτι.

[8]) Ev. Joann. IV, 42., ubi ab initio vers. edd. N. T. haec exhibent: τῇ τε γυν. ἔλεγον· ὅτι (Lachm. ὅτι uncis inclusit) οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν κ. τ. λ.; verba autem ὅτι — κόσμου hoc ordine procedunt: ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου (verba ὁ Χριστός voc. κόσμου a Knapp. adjecta).

Ἀρνοῦνται τὴν διὰ τὴν λαλιὰν τῆς γυναικὸς πίστιν, κρεῖττον[1]) *ἐκείνης εὑρόντες τὸ ἀκηκοέναι αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὥστε καὶ εἰδέναι, ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Καὶ βέλτιόν γέ ἐστιν αὐτόπτην γενέσθαι τοῦ λόγου καὶ χωρὶς ὀργάνων διδάσκοντος ἀκούειν αὐτοῦ, καὶ φανταζιοῦντος οὐ*[2]) *διὰ τῶν διδασκόντων τὸ ἡγεμονικὸν, εὑρίσκον τρανότητα*[3]) *τοὺς τῆς ἀληθείας τύπους, ἤπερ μὴ ὁρῶντα αὐτὸν, μηδὲ ἀπὸ τῆς δυνάμεως φωτιζόμενον αὐτοῦ διακόνων τῶν ἑωρακότων αὐτὸν ἀκούειν τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. Ἀμήχανον γὰρ τὸ αὐτὸ τῷ ἑωρακότι γινόμενον περὶ τὸ ἡγεμονικὸν πάθος παθεῖν τὸν ἀπὸ τοῦ ἑωρακότος καὶ ἀπαγγέλλοντος αὐτὸν διδασκόμενον· καὶ κρεῖττόν γε διὰ εἴδους*[4]) *περιπατεῖν ἢ διὰ πίστεως. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν οἱονεὶ διὰ εἴδους περιπατοῦντες ἐν τοῖς προηγουμένοις λέγοιντο ἂν εἶναι χαρίσμασι, λόγῳ*[5]) *σοφίας διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, καὶ λόγῳ γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· οἱ δὲ διὰ πίστεως, εἰ καὶ χάρισμά ἐστιν ἡ πίστις κατὰ τό· „ἄλλῳ δὲ*[6]) *πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι·“ τῇ τάξει τῶν προτέρων εἰσὶν ὕστεροι. Ἐξεταστέον δὲ, πότε καὶ πῶς λέγει Παῦλος· „διὰ πίστεως*[7]) *γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους·“ πῶς γὰρ, ὡσεὶ πολ-*

---

[1]) H. et R. in textu *κρεῖττον*, H. ad marg.: „Ferrar. et Perion. *κρείττονα*,“ R. in notis: „„Codd. Bodlej. et Barberin. *κρείττονα*.““

[2]) *οὐ διὰ τῶν κ. τ. λ.* Negandi particula deest in Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barberino. R.

[3]) H. absque causa ad marg.: „scribas (R. in notis: scribendum videtur) *κατὰ τρανότητα*.“

[4]) II Cor. V, 7. — In seqq. Huet. *Διὰ τοῦτο οἱ κ. τ. λ.*, R.: *Διὰ τοῦτ' οἱ κ. τ. λ.*

[5]) I Cor. XII, 8.

[6]) Ibidem vers. 9., ubi Knapp. *ἑτέρῳ δέ* exhibet, Lachm. *ἑτέρῳ (δέ)* pro *ἄλλῳ δέ*.

[7]) *II Cor. V, 7.*

λοὶ νοοῦσι, διὰ πίστεως, καὶ οὐ διὰ εἴδους περιπατεῖ ὁ ἐμβριθέστατα λέγων· „οὐκ[1] εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστὲ ἐν κυρίῳ;“ Ἴδωμεν οὖν τὸ ῥητὸν πῶς δεῖ ἐκλαβεῖν τό· „διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους·“ ἀναλαβόντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω οὕτως ἔχον·[2] „ὁ δὲ κατεργασάμενος[3] ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὁ Θεός, ὁ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος. Θαῤῥοῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες, ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους·“ — δῆλον δ' ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ὅτε ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· — „θαῤῥοῦντες μᾶλλον εὐδοκοῦμεν ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.“ Τούτων οὕτως εἰρημένων εἰς τὸ νοῆσαι, τί τὸ ἐνδημεῖν τῷ σώματι καὶ ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου, τί τε τὸ ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἑαυτῶν πυθώμεθα, τί περὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐροῦμεν· πότερον ὅτι ἐνδημῶν τῷ σώματι ἐξεδήμει ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἢ ὅτι ἐκδημῶν τοῦ σώματος ἐνεδήμει τῷ κυρίῳ. Ἀλλὰ σαφὲς,[4] ἐπεὶ οἱ ἐν σαρκὶ

---

1) I Cor. IX, 1.

2) H. et R. in textu ἔχειν, H. recte ad marg.: „scribas ἔχον.“ — R. min. accur. in notis: „„scribendum videtur vel ἐχόντων, vel ἔχον.““ Lectionem enim ἐχόντων prorsus non convenire seqq., me vel non monente luce clarius patet.

3) II Cor. V, 5., ubi in Edd. N. T. simpliciter legitur Θεός, et Lachm. ut in nostro textu ὁ δοὺς exhibet, Knapp. contra ὁ καὶ δούς. Vers. 6. et 7. et 8., ubi in edd. N. T. haec leguntur: θαῤῥοῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι κ. τ. λ.

4) Cod. Bodlejan. σαφές, Cod. Reg. (H. quoque) σαφῶς. R.

τες[1]) Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται, οἱ δ' ἅγιοι οὐκ εἰσὶν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ αὐτοῖς· Παῦλος οὐκ ἦν ἐν σαρκὶ, οὐδὲ ἐν σώματι, ηθεύει γὰρ λέγων· „δοκῶ[2]) δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ειν·" οὐκ ἐνδημῶν δὲ τῇ σαρκὶ καὶ σώματι, τοῦ ἐν-μοῦντος τῷ σώματι διὰ πίστεως περιπατοῦντος, οὐ ε εἴδους. Καὶ ὅρα, εἰ δύναται τῆς ἀποστολικῆς ἀκρι-ἴας εἶναι, τὸ μὴ ταὐτὸν φάσκειν ἐν σαρκὶ εἶναι καὶ δημεῖν σώματι· οἱ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέ-ι οὐ δύνανται, οἱ δὲ ἐνδημοῦντες τῷ[3]) σώματι ἐκ-μοῦσιν μὲν ἀπὸ τοῦ κυρίου, πλὴν διὰ τῆς πίστεως ριπατοῦσιν, εἰ καὶ μηδέπω χωροῦσι διὰ εἴδους. Καὶ ιαι ὅτι ἐν σαρκὶ μέν εἰσιν οἱ κατὰ σάρκα στρατευό-νοι, ἐνδημοῦσι δὲ τῷ σώματι καὶ ἐκδημοῦσιν ἀπὸ ῦ κυρίου οἱ τὰ πνευματικὰ τῆς γραφῆς μὴ νοοῦντες, λλ' ὅλοι προσκείμενοι[4]) αὐτῇ καὶ τῷ σώματι· πῶς ὰρ οὐκ ἐκδημεῖ ἀπὸ τοῦ κυρίου, εἰ ὁ κύριος τὸ νεῦμά[5]) ἐστιν, ὁ μηδέπω χωρῶν[6]) τὸ ζωοποιοῦν νεῦμα, καὶ πνευματικὸν τῆς γραφῆς; Πλὴν διὰ πί-τεως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ, ἐκδημεῖ δὲ ἐκ τοῦ σώμα-

---

[1]) Rom. VIII, 8. 9.

[2]) I Cor. VII, 40.

[3]) Deest τῷ in edit. Huetii.

[4]) Cod. Bodlej. ὅλοι προσκείμενοι, Cod. Reg. (quem H. sequit.) ὁλοπροσκείμενοι. R.

[5]) II Cor. III, 17.

[6]) H. in textu: ὁ μὴ δυνατὸς χωρεῖν, in notis: „ita videtur legisse Perionius, qui vertit: *is qui vivificantem spiritum, et quod est spirituale in Scriptura, capere non potest.* Cod. Reg. habet: ὁ μὴ δυνάτω χωρῶν. Ferrarium vero legisse verisimile est: ὁ μηδέπω χωρῶν." Idem ad marg.: „scribas μηδέπου (non μηδέπω scripsit) χωρῶν." — R. in textu: ὁ μηδέπω χωρῶν, in notis: „„*Codd. Bodlej. et Barber.*: ὁ μηδέπω χωρῶν, Reg. etc. *cfr. Huet. annotatio*).""

τος, καὶ ἐνδημεῖ πρὸς τὸν κύριον ὁ τὰ πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς συγκρίνων, καὶ γινόμενος πνευματικὸς,[1]) ὁ πάντα ἀνακρίνων, αὐτὸς δὲ ἀνακρινόμενος ὑπ' οὐδενός. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως τῆς εἰς τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ εἰρῆσθαι δοκεῖ, ἀλλά γε ἀναγκαιότατα πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ λόγου τῶν Σαμαρειτῶν ἐστιν, οὐκέτι διὰ τὴν λαλιὰν πιστευόντων τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ἀκηκοότων καὶ εἰδότων ὅτι ὁ τοιοῦτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ[2]) κόσμου. Οὐδὲν μέντοι γε θαυμαστὸν περί τινων μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν, καὶ μὴ διὰ εἴδους, περὶ ἑτέρων δὲ διὰ εἴδους τοῦ μείζονος παρὰ τὸ διὰ πίστεως περιπατεῖν. Ἡρακλέων δὲ ἁπλούστερον ἐκλαβὼν τό· „οὐκέτι[3]) διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν" φησὶ λείπειν τό· μόνην. Ἔτι μὲν γὰρ πρὸς τό· „αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι ἀληθῶς[4]) οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου" φησίν· „„οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώπων ὁδηγούμενοι πιστεύουσι τῷ Σωτῆρι, ἐπὰν δὲ ἐντύχωσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, οὗτοι οὐκέτι διὰ μόνην ἀνθρωπίνην μαρτυρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν πιστεύουσι.

53. „Μετὰ[5]) δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει." Πάνυ

---

[1]) I Cor. II, 15.

[2]) τοῦ κόσμου. Οὐδὲν μέντοι γε ——, περὶ ἑτέρων. Ita hunc locum in Cod. Reg. luxatum sanitati restituimus ope Cod. Bodlejani. R. — Huet., qui Cod. Reg. sequit., haec habet: τοῦ κόσ * * * τοιγε θαυμαστὸν περί τινων μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν, καὶ μὴ διὰ εἴδους * ων.

[3]) Ev. Joann. IV, 42. coll. p. 104. not. 8.

[4]) In edd. H. et R. itemque in vers. Ferrar. deest ἀληθῶς. Cfr. l. l. coll. pag. 104. not. 8.

[5]) Ev. Joann. IV, 43., ubi Knapp. post ἐκεῖθεν exhibet verba καὶ ἀπῆλθεν, quae Lachm. uncis inclusit. — 44

ακόλουθος ἡ λέξις φαίνεται· τί γὰρ κοινὸν πρὸς τὸ
ληλυθέναι αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῶν Σαμα-
τῶν, παρ' οἷς ἔμεινε, καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπέρ-
σθαι, τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προ-
ήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει;" Εἰ μὲν γὰρ
πατρὶς αὐτοῦ ἡ Σαμάρεια, καὶ ἠτίμαστο ἐκεῖ, ὡς
ὰ τοῦτο ἐξεληλυθέναι μὴ διατρίψαντα πλεῖον ἡμερῶν
ο, ἀκολούθως ἂν εἴρητο τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρ-
ρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ
ει." Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐγέγραπτο· „μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέ-
ς ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν·" ἀλλ' οὐκ ἐγένετο ἐν
ἰδίᾳ πατρίδι· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι
οφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει·" καὶ οὕ-
ς χώραν τὸ λεγόμενον εἶχεν ἄν. Καὶ τάχα τὸ μὲν
ύλημα τοῦ ῥητοῦ τουτέστιν, ὡς ἰδιώτης δὲ τῷ λόγῳ
Ἰωάννης δυσπαραστάτως ἔφρασεν ὃ νενόηκεν. Εἰς
ὰρ τίνα τόπον τῆς Γαλιλαίας ἐδέξαντο αὐτὸν, ἑωρα-
ότες πάντα ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ,
ὐκ εἴρηται, [1]) ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν
ανᾶ τῆς Γαλιλαίας ἀνέγραψε. Κατακούει δὲ ἑαυτοῦ [2])
εὐαγγελιστής, καὶ οὐκ ἀπορεῖ τοῦ προκειμένου. Προ-
πὼν γοῦν τίνα τρόπον ἀφίησι τὴν Ἰουδαίαν, καὶ
πεισιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ κύριος, διηγησάμενός τε,
- ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας —,

---

[1]) H. et R. in textu: *οὐκ εἴρηται*, H. min. recte ad
arg.: „scribas ὃ *οὐκ εἴρηται*." Idem in praeced. min.
ccurate scripsit: *Εἰς γάρ τινα τόπον κ. τ. λ.*, atque
bhinc inserta vocula ὃ originem procul dubio duxit.

[2]) H. et R. ut in nostro textu, H. in notis: „ita Cod.
leg. et Perionius: *at sese intelligit* etc. Ferrar. legisse
idetur *κατακόπτει δὲ ἑαυτόν*." R. in notis: „„Sic
mnes Mss. in textu, at cum ad oram Cod. Bodlej. ex
onjectura legatur: *κατακόπτει δὲ ἑαυτόν*, id secutus est
Ferrarius, vertens: *Resecat autem sese* Evangelista.""

τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ τῷ Ἰωσὴφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τὰς ἐκεῖ δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν εἰς Γαλιλαίαν ἄφιξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μηδὲ ἐρημένων. Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προείπομεν βελτίονός τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἄνω κειμένην, ἐλάττονος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, καὶ[1]) καὶ τῶν ἐπισκοπῆς[2]) δεομένων καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας[3]) τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς προθύμως αὐτὸν ἀποδεξαμένοις Γαλιλαίοις ἐπιστῆναι, καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν ἰάσασθαι. Ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἑορτῆς ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα, τὴν ἑορτὴν κρείττονα καὶ ἱεροτέραν τῇ ἑαυτοῦ ποιῶν ἐπιδημίᾳ.

54. Εἴδωμεν δὲ τί ἐστι[4]) καὶ τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει·“ καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς λέξεως νοῦν. Πατρὶς δὴ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν, καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοὺς[5]) παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἐσχηκέναι, λιθασθέντας,[6]) πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν μηλωταῖς,[7]) ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους, κακουχουμένους. Καὶ ὀνειδίζονταί[8]) γε Ἰουδαῖοι ἐπὶ

---

1) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί. R.

2) H. min. accurate ἐπισκοπεῖς.

3) Cod. Bodlej. pro τοὺς Σαμαρείτας habet αὐτούς. R.

4) Ed. Huet. δὲ καὶ τί ἐστι καὶ τό. — Ev. Joann. IV, 44.

5) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest αὐτούς. R.

6) Hebr. XI, 37.

7) ἐν μηλωταῖς. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). R.

8) Huetius ὀνειδίζονται δέ.

ῦ λέγοντος πρὸς αὐτούς· „τίνα¹) τῶν προφητῶν οὐκ [ἐδί]ωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκα-[τα]γγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου;“ οἵτινες [κα]ὶ τέλει καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι προφήτην, δι' οὗ οἱ προ-[ειρημένοι] καὶ προφῆται γεγένηνται, ἀτιμάσαντες· „αἶρε, ²) αἶρε, [σταύ]ρου αὐτόν·“ ἔλεγον. Τετίμηνται δὲ ἐν τῇ ἐμῇ [πατ]ρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀναστὰς [κα]τὰ τὰ περὶ αὐτοῦ³) εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως· „προ-[φή]την⁴) ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν [ἀδ]ελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε.“ ἡ πατρὶς⁵) [γὰ]ρ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι⁶) τοῦ [Ἰσρ]αὴλ τὴν σωτηρίαν εἰληφόσι. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέ-[γρ]απται· „οὐδεὶς⁷) προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πα-

¹) Act. VII, 52.

²) Ev. Joann. XIX, 15., ubi in edd. N. T. haec le-[gu]ntur: ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν.

³) Huet. αὐτοῦ, R. ἑαυτοῦ.

⁴) Act. III, 22. coll. Deut. XVIII, 15., ubi alio or-[di]ne singula verba procedunt.

⁵) H. in textu: οὐ πατρίς, ad marg.: „Ferrar. πα-[τρ]ίς.“ Idem in notis, quum explicandi causa nonnihil praecedd. disseruisset, haec adjungit: „quae cum ge-[nu]ina sit loci hujus sententia, quam vitiosa interpretatione [ob]davit Perionius, manifestum est, supervacaneam esse [ne]gandi particulam in his verbis: οὐ πατρὶς γὰρ αὐτοῦ τ. λ., quam a Ferrar. praetermissam Cod. Reg. et Pe-[ri]on. repraesentant. At si quis eam pertinaciter retinere [ve]lit, patiemur quidem, modo ne citra interrogationem.“ [R]. in textu recte ἡ πατρίς, in notis: „„Cod. Bodlej. [o]ptime ἡ πατρίς, Codd. Reg. et Barberin.: οὐ πατρίς, [m]ale, nisi sequentia cum interrogatione legantur.““

⁶) Rom. XI, 11. — In seqq. Huet.: Καὶ ἐν ἄλλοις [δ]ὲ γέγρ.; R. omisit δέ.

⁷) Luc. IV, 24., ubi a Knapp. αὐτοῦ, a Lachm. αὐ-[τ]οῦ voc. πατρίδι adjectum legitur, verba autem καὶ ἐν [τ]ῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ prorsus desunt in edd. N. T.

λέγοντος πρὸς αὐτούς· „τίνα[1]) τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου;" οἵτινες τέλει καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι προφήτην, δι' οὗ οἱ πρόσθεν προφῆται γεγένηνται, ἀτιμάσαντες „αἶρε,[2]) αἶρε, σταύρου αὐτόν" ἔλεγον. Τετίμηνται δὲ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀναστὰς διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ[3]) εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως· „προφήτην[4]) ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε." ἡ πατρὶς[5]) αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι[6]) τοῦ Ἰσραὴλ τὴν σωτηρίαν εἰληφόσι. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγραπται· „οὐδεὶς[7]) προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πα-

---

[1]) Act. VII, 52.

[2]) Ev. Joann. XIX, 15., ubi in edd. N. T. haec leguntur: ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν.

[3]) Huet. αὐτοῦ, R. ἑαυτοῦ.

[4]) Act. III, 22. coll. Deut. XVIII, 15., ubi alio ordine singula verba procedunt.

[5]) H. in textu: οὐ πατρίς, ad marg.: „Ferrar. πατρίς." Idem in notis, quum explicandi causa nonnihil praecedd. disseruisset, haec adjungit: „quae cum genuina sit loci hujus sententia, quam vitiosa interpretatione turbavit Perionius, manifestum est, supervacaneam esse negandi particulam in his verbis: οὐ πατρὶς γὰρ αὐτοῦ κ. λ., quam a Ferrar. praetermissam Cod. Reg. et Perion. repraesentant. At si quis eam pertinaciter retinere velit, patiemur quidem, modo ne citra interrogationem." In textu recte ἡ πατρίς, in notis: „„Cod. Bodlej. Huet. ἡ πατρίς, Codd. Reg. et Barberin.: οὐ πατρίς, nisi sequentia cum interrogatione legantur.""

[6]) Rom. XI, 11. — In seqq. Huet.: Καὶ ἐν ἄλλοις γέγρ.; R. omisit δέ.

[7]) Luc. IV, 24., ubi a Knapp. αὐτοῦ, a Lachm. αὐτοῦ πατρίδι adjectum legitur, verba autem καὶ ἐν οἰκίᾳ αὐτοῦ prorsus desunt in edd. N. T.

τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ τῷ Ἰωσὴφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ πῶς ἔμεινε δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν εἰς Γαλιλαίαν ἄφιξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μεταξὺ εἰρημένων. Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προείπομεν βελτίονός τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἄνω που κειμένην, ἐλάττονος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, καὶ[1]) κατὰ τοῦτο ἐπισκοπῆς[2]) δεομένων καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας[3]) τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς προθύμως αὐτὸν ἀποδεξαμένοις Γαλιλαίοις ἐπιστῆναι, καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν ἰάσασθαι. Ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἑορτῆς ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα, τὴν ἑορτὴν κρείττονα καὶ ἱλαροτέραν τῇ ἑαυτοῦ ποιῶν ἐπιδημίᾳ.

54. Εἴδωμεν δὲ τί ἐστι[4]) καὶ τό· „αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει·“ καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς λέξεως νοῦν. Πατρὶς δὴ τῶν προφητῶν ἐκ τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν, καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοὺς[5]) παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἐσχηκέναι, λιθασθέντας,[6]) πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν μηλωταῖς,[7]) ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους, κακουχουμένους. Καὶ ὀνειδίζονταί[8]) γε Ἰουδαῖοι ἀπὸ

---

[1]) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί. R.

[2]) H. min. accurate ἐπισκοπεῖς.

[3]) Cod. Bodlej. pro τοὺς Σαμαρείτας habet αὐτούς. R.

[4]) Ed. Huet. δὲ καὶ τί ἐστι καὶ τό. — Ev. Joann. IV, 44.

[5]) In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest αὐτούς. R.

[6]) Hebr. XI, 37.

[7]) ἐν μηλωταῖς. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). R.

[8]) Huetius ὀνειδίζονται δέ.

οῦ λέγοντος πρὸς αὐτούς· „τίνα [1]) τῶν προφητῶν οὐκ δίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου;" οἵτινες πὶ τέλει καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι προφήτην, δι' οὗ οἱ προ-ῆται προφῆται γεγένηνται, ἀτιμάσαντες „αἶρε, [2]) αἶρε, ταύρου αὐτόν" ἔλεγον. Τετίμηνται δὲ ἐν τῇ ἐμῇ ατρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀναστὰς ατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ [3]) εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως „προ-ήτην [4]) ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν δελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε." ἡ πατρὶς [5]) ὰρ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι [6]) τοῦ σραὴλ τὴν σωτηρίαν εἰληφόσι. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέραπται· „οὐδεὶς [7]) προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πα-

---

[1]) Act. VII, 52.

[2]) Ev. Joann. XIX, 15., ubi in edd. N. T. haec leuntur: ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν.

[3]) Huet. αὐτοῦ, R. ἑαυτοῦ.

[4]) Act. III, 22. coll. Deut. XVIII, 15., ubi alio orine singula verba procedunt.

[5]) H. in textu: οὐ πατρίς, ad marg.: „Ferrar. πα-ρίς." Idem in notis, quum explicandi causa nonnihil e praecedd. disseruisset, haec adjungit: „quae cum geuina sit loci hujus sententia, quam vitiosa interpretatione oedavit Perionius, manifestum est, supervacaneam esse iegandi particulam in his verbis: οὐ πατρὶς γὰρ αὐτοῦ :. τ. λ., quam a Ferrar. praetermissam Cod. Reg. et Peion. repraesentant. At si quis eam pertinaciter retinere relit, patiemur quidem, modo ne citra interrogationem." R. in textu recte ἡ πατρίς, in notis: „„Cod. Bodlej. optime ἡ πατρίς, Codd. Reg. et Barberin.: οὐ πατρίς, male, nisi sequentia cum interrogatione legantur.""

[6]) Rom. XI, 11. — In seqq. Huet.: Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγρ.; R. omisit δέ.

[7]) Luc. IV, 24., ubi a Knapp. αὐτοῦ, a Lachm. αὐτοῦ voc. πατρίδι adjectum legitur, verba autem καὶ ἐν ῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ prorsus desunt in edd. N. T.

τρίδι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ·“ καὶ χρήσιμόν γε τὸ συγγενὲς τούτῳ ῥητὸν συναγαγόντας ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων ἰδεῖν, πότε καὶ ἐπὶ τίνι τῷ Σωτῆρι τοῦτο εἴρηται. Θαυμάσαι δέ ἐστι τὸ ἀληθὲς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Σωτῆρος, φθάσαν οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς ἁγίους προφήτας, ἀτιμασθέντας παρὰ τοῖς οἰκείοις, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἔν τινι σοφίᾳ διατρίψαντας, καὶ καταφρονηθέντας ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὥστέ τινας αὐτῶν[1]) καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαχθῆναι.[2]) Ἔξεστι δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀναλέξασθαι περὶ τῶν φιλοσοφησάντων καὶ ἀστρονομησάντων ἢ ὁποίοις δήποτε μαθήμασι διαπρεψάντων. Ἀτιμαζόντων δὲ καὶ αὗται αἱ φωναί· „οὐχ[3]) οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσι πρὸς ἡμᾶς; πόθεν οὖν τούτῳ πάντα ταῦτα;“ Καὶ παραδοξότατόν γε ἐπὶ τῶν προφητῶν τοῦτο συμβέβηκε, τὸ μὲν ζῶν αὐτῶν οὐ τετιμήκασιν οἱ πολῖται, τὸ δὲ νεκρὸν περιέπουσιν, οἰκοδομοῦντες αὐτῶν τὰ μνημεῖα[4]) καὶ κοσμοῦντες. Οἰκοδομεῖν δέ ἐστι τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖν αὐτὰ, ὅτε τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα καταλιπών τις, τὸ ἐνυπάρχον τοῖς βουλήμασι τῶν γραμμάτων αὐτῶν, περιέπει καὶ περικοσμεῖ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα, τὸ κάλλος οἰόμενος τῆς προφητείας ἐν τῇ ψιλῇ[5]) εἶναι ἐκδοχῇ

---

[1]) ὥστέ τινας αὐτῶν. Haec desiderantur in Cod. Bodlejano. R.

[2]) Cod. Bodlejanus ἀχθῆναι. R.

[3]) Matth. XIII, 55. 56., ubi pro verbis: ἀδελφοὶ αὐτοῦ — ταῦτα in edd. N. T. haec leguntur: ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς (Lachm. Ἰωσήφ) καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;

[4]) Matth. XXIII, 29. Luc. XI, 47. 48.

[5]) Huet. min. accurate ψυχῇ pro ψιλῇ.

ιῦ γράμματος. Ἔργον δὲ τοῦτο τῶν ταλανιζομένων [1]) τὸ τοῦ κυρίου Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, Γραμματέων μὲν ὀνομαζομένων τῶν ἐπωνύμων ψιλοῦ τοῦ ἰάμματος, Φαρισαίων δὲ τῶν ἀποδιῃρημένων, καὶ τὴν ἰαν ἑνότητα ἀπολωλεκότων· Φαρισαῖοι γὰρ ἑρμηνεύται· οἱ διῃρημένοι.

55. „Ὅτε [2]) οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο τὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίησεν ἐν ροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ρτήν.“ Ἄξιον ἰδεῖν τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Γαλιλαίων ιραδοχῆς, ἣν παρεδέξαντο τὸν Σωτῆρα ἐλθόντα εἰς ν Γαλιλαίαν, εἰ τηλικαύτη ἦν, [3]) ὥστε κατάπληξιν αὐῖς ἐμποιῆσαι καὶ θαυμασμὸν περὶ τοῦ Σωτῆρος, εἰς παραδέξασθαι αὐτόν· ἔτι δὲ ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται, ονεὶ πολλὰ ὄντα [4]) ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἰηῦς, τό· „πάντα ἑωρακότες ὅσα [5]) ἐποίησεν ἐν Ἱεροῦμοις ἐν τῇ ἑορτῇ.“ Οὐδὲν δὲ εὑρίσκομεν προειμένον ἢ ὅτι „εὗρεν [6]) ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας ιας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς :θημένους. Καὶ ποιήσας φραγέλλιον [7]) ἐκ σχοινίων,

---

[1]) Matth. XXIII, 29.

[2]) Ev. Joann. IV, 45. Knapp. ut in nostro textu ἃ ιοίησεν, (coll. tamen pag. huj. nota 5.), Lachm. ὅσα ιοίησεν.

[3]) Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. male: τηκαύτην. R. — Huet. ad marg.: „scribas τηλικαύτη ἦν.“

[4]) Cod. Bodlej. habet πολλὰ ὄντα, in Cod. Reg. quem H. sequit.) deest ὄντα. R.

[5]) Cfr. pag. huj. not. 2. coll. ev. Joann. IV, 45.

[6]) Ev. Joann. II, 14—16., ubi τὸ κέρμα et ἀνέτρεψε (coll. seq. pag. not. 1.) edd. N. T. (coll. Tom. I. ag. 273. not. 1.) exhibent, partic. καί insuper ante μὴ οιεῖτε, uncis tamen inclusa, a Lachm. adjecta.

[7]) H. h. l. et in seqq. constanter φραγγέλιον. Cfr. ag. 73. not. 4.

πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψε,[1]) καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.“ Τί οὖν τηλικοῦτόν ἐστιν ἐν τούτοις,[2]) ὥστε κινηθέντας ἐπ' αὐτοῖς τοὺς Γαλιλαίους δέξασθαι τὸν κύριον, μαρτυρουμένους διὰ τὸ αὐτὸν δέχεσθαι, ἐπεὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἑορτὴν ἐν Ἱεροσολύμοις πάντα ἑωράκασιν ἃ ἐποίησεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς; Εἰ μεμνήμεθα τῶν εἰρημένων εἰς τὸν τόπον ἀποδεικνύντων, οὐκ ἐλάττονα δύναμιν ἐμφαίνεσθαι τοῦ Σωτῆρος ἐν ἐκείνοις παρὰ τὴν ἐνεργήσασαν εἰς τυφλοὺς ἀναβλέψαι,[3]) καὶ κωφοὺς ἀκοῦσαι, καὶ χωλοὺς περιπατῆσαι, λεκτέον, ὅτι μήποτε ὅπερ λογισάμενοι ἐννοήσαντες οἱ Γαλιλαῖοι, καὶ καταπλαγέντες τὴν θειότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθόντα αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐδέξαντο, πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Τὰ δὲ πάντα ταῦτα ἦν, τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ἐκβεβλῆσθαι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τά τε πρόβατα[4]) καὶ τοὺς βόας,

---

[1]) R. in textu ἀνέτρεψε, in notis: „Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. ἀνέστρεψε.“ — Cfr. Tom. I. pag. 273. et Tom. II. pag. 115. not. 1.

[2]) Cod. Bodlej. ἐν τοῖς τοιούτοις. R.

[3]) Matth. XI, 5. Luc. VII, 25.

[4]) H. et R. in textu: τά τε πρόβατα, τοὺς βόας, καὶ τῶν κ. τ. λ., R. in notis: „Cod. Bodlej.: βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, τά τε πρόβατα, καὶ τῶν κ. τ. λ.“ — Equidem coll. pag. huj. lin. 1. καί adjeci vocabulis τοὺς βόας. Ferrar.: *oves et boves*. — Ceterum lectio Cod. Bodlej., si qua auctoritate nititur (cfr. pag. 115. lin. 5. a fine et seqq.), procul dubio corrupta, (cfr. pag. 113. lin. 3. a fine et seqq. et pag. 115. l. l.), hunc in modum restituenda est: τοὺς πωλοῦντας βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κ. τ. λ.

' κολλυβιστῶν ἐκκεχύσθαι τὰ κέρματα, καὶ τὰς
ς ἀνατετράφθαι,[1]) μετ' ἐξουσίας δὲ εἰρῆσθαι
: περιστερὰς πωλοῦσιν· „ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν,
ῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου."
ἱὲ μηδὲ ταῦτα μόνα αὐτὸν πεποιηκέναι τότε,
ὶ ἄλλα σημεῖα· ἐπιφέρεται γὰρ τούτοις·[2]) „ὡς[3])
ν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν τῇ ἑορτῇ,
ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐ-
σημεῖα ἃ ἐποίησεν·" ἐφ' οἷς καὶ ὁ Νικόδημός
,Ῥαββὶ,[4]) οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας δι-
ος· οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεῖα ταῦτα ποιεῖν
τοιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ." Πλὴν
Γαλιλαῖον ὄντα ἑορτάζειν ἐν Ἱεροσολύμοις γινό-
ὅπου ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ θεωρεῖν πάντα ὅσα
!κεῖ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μάλιστα τίνα τρόπον ἐκβάλ-
ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ
τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα[5]) καὶ περι-
, τά τε πρόβατα, καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰ λοιπά.
'ὰρ ἡ[6]) ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτὴ τοῖς Γαλιλαίοις
ῦ καὶ δέξασθαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐλθόντα πρὸς
' μὴ γὰρ ἑωρακότες τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ, οὐκ ἂν

H. et R. h. l. ἀνατετράφθαι. Cfr. p. 114. not. 1.
Codd. Bodlej. et Barberin. τούτοις, Reg. (H. in perperam habet ἐκεῖνος. R. — Huet. ad marg.: rius ἐκείνοις."
Ev. Joann. II, 23., ubi edd. N. T. ἐποίει exhibent οίησεν et Lachm. uncis inclusit ἐν, quod sequitur
Ibid. III, 2. Knapp.: οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ ση- ὑναται ποιεῖν ἃ κ. τ. λ. Lachm.: οὐδεὶς γὰρ ιι ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἃ κ. τ. λ.
καὶ πρόβατα. Deest in Cod. Reg. (quem H. se- R.
Deest ἡ in edit. R.

ἐδέξαντο αὐτόν· ἢ οὐδὲ αὐτὸς μὴ προευτρεπισθέντων τῶν τὸ λαβεῖν αὐτὸν οὕτως ἂν σπουδαίως ἐπεδήμησε, καταλιπὼν τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς. Οἱ μέντοι γε δεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν ἐδέξαντο καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν· φησὶ γάρ· „ὁ ἐμὲ δεχόμενος[1]) δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.“ Πρῶτον οὖν ἰδεῖν δεῖ, τουτέστι συνιέναι τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔργα τοῦ Ἰησοῦ πάντα, τίνα τρόπον καθαίρει τὸ ἱερὸν, ἀποκαθιστὰς αὐτὸ εἰς τὸ[2]) εἶναι οἶκον τοῦ πατρὸς, καὶ μηκέτι οἶκον ἐμπορίου, ἵνα μετὰ τὸ θεωρῆσαι ταῦτα τὸν ἐνεργήσαντα ταῦτα λόγον δεξώμεθα. Οἶμαι δ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις θεωρήσας ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, οὐ δέξεται τὸν Ἰησοῦν, ἢ οὐδὲ ἐπιδημήσει τὴν, ἧς σύμβολον ἐπιδημίας, ἐπιδημίαν[3]) ταύτην τοῖς μὴ πρότερον ἀναβεβηκόσιν εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ μὴ πάντα τεθεαμένοις ὅσα ἐποίει ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις.

56. „Ἦλθεν[4]) οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον.“ Ὅσα ἐχωρήσαμεν περὶ τῆς Κανᾶ, ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴπομεν. Δύο δὲ οὐ μάτην ἐν Κανᾷ ἐπιδημίαι[5]) τῷ Ἰησοῦ γίνονται. Μήποτε γοῦν[6]) σημαίνουσι τὰς δύο τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίας, τὴν μὲν προτέραν, ἵν' εὐφράνῃ τοὺς συνεστιωμένους, τὴν δὲ δευτέραν, ἵνα τὸν ἐγγὺς γενόμενον θανάτου[7]) οὐ τοῦ βασιλέως υἱὸν, ἀλλά τινος βασιλικοῦ ἀναστήσῃ. Καὶ τάχα ὁ βασιλικὸς Ἀβραάμ ἦν

---

1) Cfr. Luc. IX, 48., cujus loci priora verba verbis: ὁ ἐμὲ δεχόμενος, non ad literam Orig. reddidit.

2) εἰς τό. Desideratur in Cod. Bodlejano. R.

3) ἐπιδημίαν. Deest in eod. Cod. Bodlejano. R.

4) Ev. Joann. IV, 46.

5) Huet. min. accurate ἐπιδημίας ἐν Κανᾷ.

6) Cod. Bodlej. γοῦν, Codd. Reg. (itemq. ed. H.) et Reg. γάρ. R.

7) Ed. Huet. τοῦ θανάτου οὐ βασιλέως κ. τ. λ.

'Ιακὼβ, ὧν υἱὸν ὄντα τὸν λαὸν, μετὰ τὸ πλήρωμα [1]) ὧν ἐθνῶν εἰσελθεῖν, [2]) σώσει ἐπὶ τέλους. Δύναται καὶ ὑο τοῦ λόγου εἶναι ἐπιδημίαι ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ μὲν προέρα τὸν ἐξ ὕδατος γενόμενον [3]) οἶνον χορηγοῦσα, εἰς ὐφροσύνην τῶν συνεστιωμένων, ἡ δὲ δευτέρα πᾶσαν ἡν καταλειπομένην ἀσθένειαν καὶ τὸ πρὸς θάνατον ινδυνῶδες περιαιροῦσα. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν εἶναι, [4]) ἐπείπερ τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἐν ποκρύφοις), πολλὰ ὑπὲρ σωτηρίας τῶν πολλαχοῦ ποιῶν 'Ιησοῦς, ὧν τύποι τὰ λοιπὰ ἀναγεγραμμένα χωρία, ἰς τῇ Κανᾷ ταύτῃ ἐπιδημεῖ, βεβαιῶν ἑαυτῷ κτῆσιν ῶν ἀπὸ ταύτης τῆς γῆς πιστευόντων εἰς τὸν πατέρα ὶ αὐτοῦ.

57. „Καὶ ἦν τις [5]) βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει, ν Καφαρναούμ·“ ἕως τοῦ· [6]) „καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.“ Οὐ πάνυ εὑρίσκομεν παρὰ 'Ιουδαίις τετριμμένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ ὄνομα, ὅθεν οὐδὲ, σον ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, ἐπιβάλλομεν ἐν νῷ, [7]) τίς ἦν οὗος ὁ βασιλικὸς, καὶ τίνος βασιλέως ἐπώνυμος. 'Ο μὲν ὺν ἀκεραιότερος οἰήσεται τοῦ βασιλέως 'Ηρώδου τινὰ ἰνθρωπον εἶναι τοῦτον τὸν βασιλικόν· ἕτερος δὲ τούτῳ ὅμοιος ἐρεῖ, τῆς Καίσαρος οἰκίας γεγονέναι τοῦτον τὸν

---

[1]) Rom. XI, 25.

[2]) εἰσελθεῖν. Deest in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.); extat vero in Codd. Bodlej. et Barberino. R.

[3]) Ed. Huet. γεινόμενον.

[4]) H. et R. in textu εἶναι, R. absque causa in notis: „lego εἰ.“

[5]) Ev. Joann. IV, 46. 53. — Abhinc Ferrar. Tom. XVIII. auspicatur. Huet.

[6]) Cod. Bodlej. habet ἕως τοῦ, Reg. (quem H. sequit.) omisit τοῦ. R.

[7]) Cod. Bodlej. ἐν νῷ, Reg. (nec non H.) perperam ἐν ᾧ. R.

βασιλικὸν, πράττοντά τι περὶ τὴν Ἰουδαίαν τότε· οὐδὲ γὰρ σαφῶς εὑρίσκεται Ἰουδαῖος ὤν, ἐπείπερ οὐκ ἀκολουθεῖ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἠσθενηκέναι ἐν Καφαρναοὺμ, οἰκεῖον αὐτὸν εἶναι τῶν κατὰ τοὺς τόπους. Ἐμφαίνεται δὲ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα καὶ ἐκ τοῦ ἤδη αὐτοῦ καταβαίνοντος τοὺς δούλους αὐτῷ ἀπηντηκέναι, λέγοντας[1]) ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ ζῇ· πληθυντικῶς γὰρ οἱ δοῦλοι εἴρηνται. Ἐχέτω[2]) τοίνυν ὅπως ποτὲ τὸ τῆς ἱστορίας, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλικοῦ κομψότερον[3]) ἐσχηκέτω κατὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον, τῇ ἑβδόμῃ ὥρᾳ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη πεπιστευκέτω. Φέρε δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἐρευνήσωμεν, τίνος οὗτος σύμβολον εἶναι δύναται καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Μέγαν δὴ βασιλέα,[4]) οὗ πόλις ἐστὶ τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ βασιλέα τῶν βασιλευόντων, τὸν πορευθέντα εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι, καὶ ἐπανελθόντα[5]) βασιλέα οὐδένα ἄλλον ἴσμεν ἢ τὸν εἰπόντα· „ἐγὼ[6]) δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν[7]) ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου.“ Τούτου τὴν ἡμέραν οἱ ἰδόντες καὶ εὐφρανθέντες, πάντες εἰσὶ βασιλικοὶ, καὶ οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν πατέρα δι᾽ αὐτοῦ ἐπώνυμοι τυγ-

---

[1]) Ev. Joann. IV, 51.

[2]) H. in textu ἰκέτω, ad marg.: „Ferrar. ἐχέτω, Perion. ἱκετευέτω.“ Idem in notis: „Cod. Reg. ἰκέτω. Perion. vertit: *roget igitur* etc.; videtur legisse: ἱκετευέτω. At Ferrar. legit: ἐχέτω, quod rectius est.“ — R. in textu recte ἐχέτω, in notis: „„Cod. Bodlej. recte ἐχέτω, Reg. male ἰκέτω, Perion. ἱκετευέτω.““

[3]) Ev. Joann. IV, 52. 53.

[4]) Matth. V, 35. — Apocal. XIX, 16. — Luc. XIX, 12.

[5]) ἐπανελθόντα. Cod. Bodlej. ἐλθόντα. R.

[6]) Psalm. II, 6.

[7]) Huetius Σειών.

χάνουσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὧν ἕνα τινὰ ζητοῦμεν, καὶ τὸν ἀσθενήσαντα υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ τούτου ἀκόλουθα. Ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, τὸν πάντα λαὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς καὶ αὐτοὶ αὐχοῦντές φασι· „σπέρμα [1]) Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε·" καί· „μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραὰμ, ὅστις ἀπέθανεν;" ὡς ἐπ' αὐτῷ γὰρ καυχωμένου τοῦ λαοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς καὶ μετ' αὐτὸν πατέρας, φησὶ καὶ ὁ Σωτήρ· „μὴ ἄρξησθε [2]) λέγειν ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ" ἤ· „μὴ δόξητε λέγειν, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· δύναται γὰρ [3]) ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ." Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν λαόν φησιν· „ἐμβλέψατε [4]) εἰς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ὑμῶν, [5]) καὶ εἰς Σάῤῥαν τὴν ὠδείνουσαν [6]) ὑμᾶς." [7]) Καὶ τί δεῖ διὰ παραδειγμάτων μηκύνειν τὸν λόγον, σαφοῦς ὄντος ὅτι αὐτὸς πρῶτος χρηματίζει πατὴρ τοῦ λαοῦ, διὸ καὶ ἐξαιρέτως ὀνομάζεται πατήρ; Ὑπονοοῦμεν τοίνυν τὸν μὲν βασιλικὸν εἶναι τὸν Ἀβραὰμ, τὸν δὲ ἀσθενήσαντα αὐτοῦ υἱὸν ἐν Καφαρναοὺμ καὶ μέλλοντα ἀποθνήσκειν, τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος, ἀσθενῆσαν ἐν τῇ θεοσεβείᾳ, καὶ τῇ τηρήσει τῶν θείων νόμων, καὶ πρὸς τὸ ἀποθανεῖν τῷ Θεῷ γινόμενον τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ πεπυρω-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 33. 53.
[2]) Matth. III, 9., ubi plura leguntur aliumque in modum singula exhibentur vocabula.
[3]) γάρ. Deest in Cod. Reg. (quem H. sequit.) R.
[4]) Jesai. LI, 2.
[5]) ὑμῶν. Cod. Reg. (H. in textu) habet male ἡμῶν. R. — Huet. ad marg.: „scrib. ὑμῶν."
[6]) H. et R. ὠδείνουσαν, LXX. interpretes l. l. ὠδίνουσαν.
[7]) ὑμᾶς. Cod. Reg. (H. in textu) male ἡμᾶς. R. — *Huet. ad marg.: „scrib. ὑμᾶς."*

μένον, καὶ διὰ τοῦτο πυρέσσειν λεγόμενον. Φαίνεται δὲ μέλειν[1]) τοῖς προεξεληλυθόσι τὸν βίον τοῦτον ἁγίοις περὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς γέγραπται μετὰ πλεῖστα ὅσα ἔτη τῆς Ἱερεμίου ἀναλήψεως· „οὗτός[2]) ἐστιν Ἱερεμίας ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης ὁ πολλὰ εὐχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ." Ὅρα τοίνυν εἰ δυνατὸν ἐκλαμβάνειν ἡμᾶς, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ βασιλικός τις ὤν, νοσήσαντος αὐτῷ τοῦ υἱοῦ, ἀποθνήσκειν μέλλοντος, ἀξιοῖ βοηθῆναι[3]) ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸν κάμνοντα, γενόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτῶν ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱὸν, ἔμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

58. Τὸ δέ· „ἐὰν[4]) μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε" λεγόμενον πρὸς αὐτὸν, τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τάχα δὲ καὶ ἐπ' αὐτόν. Ὡς γὰρ Ἰωάννης προσδοκῶν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν περιέμενε τὸ δοθὲν σημεῖον, ἵνα δι' αὐτοῦ γνῷ τὸν προφητευόμενον· τὸ δὲ σημεῖον ἦν· „ἐφ' ὃν[5]) ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ·" οὕτως καὶ οἱ προκεκοιμημένοι ἅγιοι, προσδοκῶντες καὶ τὴν ἐν σώματι τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων ἐχαρακτήριζον αὐτὸν, διὰ τούτων τῷ ἐλπιζομένῳ πιστεύοντες. Τάχιον δὲ παρακαλεῖ τὸν κύριον καταβῆναι[6]) πρὸς τὸ νοσοῦν

---

[1]) H. et R. μέλλειν. Ferrar. recte μέλειν legit, vertit enim: *apparet autem sanctis, qui antea ex hac vita emigrarint, curam esse de populo.*

[2]) II Maccab. XV, 14., ubi inter alia respectu huj. loci haec leguntur: οὗτός ἐστιν ὁ πολλὰ προσευχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἁγίας πόλεως, Ἱερεμίας ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης.

[3]) R. βοηθηθῆναι. — Ev. Joann. IV, 47.

[4]) Ev. Joann. IV, 48.

[5]) Ibid. I, 33. et, omissis nonnullis, 34.

[6]) Ibid. IV, 47. 49.

ἑαυτοῦ, εὐλαβούμενος μὴ προλάβῃ ὁ θάνατος
τὸν κάμνοντα, καὶ ἀπελαύνει γε τὸν πυρετὸν
Χριστὸς, ἐπαγγειλάμενος τῷ πατρὶ περὶ [1]) τῆς
κινδυνεύοντος, διὰ τοῦ· „πορεύου·[2]) ὁ υἱός
Ἔχει [3]) δὲ οὗτος ὁ βασιλικὸς οὐ μόνον υἱὸν,
δούλους, ὧν σύμβολον ἦσαν οἱ οἰκογενεῖς καὶ
ποι τοῦ Ἀβραὰμ, εἶδός τι πιστευόντων ταπει-
καὶ ὑποβεβηκός. Οὗτοι συνόντες τῷ κάμνοντι
θεωροῦσι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπαντῶσι
, εὐαγγελιζόμενοι τὴν ζωὴν τοῦ θεραπευθέν-
τοῦ· „ὁ παῖς [4]) σου ζῇ·" εὐφραίνοντες ὅτι οὐκ
πρότερον περὶ τοῦ παιδίου τοῦ δεσπότου ὅτι
μάτην δὲ ὥραν ἑβδόμην [5]) ἀφίησιν αὐτὸν ὁ
ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἀναπαύσεως ἦν. Ὁ ἐν Κα-
ι μέντοι γε υἱός ἐστιν ὁ νοσῶν καὶ θεραπευ-
ὁ ἐν τῷ τῆς παρακλήσεως ἀγρῷ, γένος τι κε-
' μὲν, οὐ πάντῃ δὲ ἔξω καρπῶν γεγενημένον,
πάτῃ γνόντι τῷ πατρὶ τὴν τοῦ υἱοῦ σωτηρίαν
γίνεται, πανοικεὶ πιστεύοντι Χριστῷ. Κατελ-
κ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν πῶς τοῦτο
σημεῖον πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὸ δυνατὸν
ξῆς γενόμενοι κατὰ τὴν λέξιν ἐρευνήσομεν.
αὶ δυνάμεώς τινος εἰκών ἐστιν ὁ βασιλικὸς
ντων τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ
τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διαφέροντος παρ' αὐτῷ
, ἵν' οὕτως εἴπω, οἱονεὶ τῆς παρ' αὐτῷ ἐκλο-
: ἀσθένεια αὐτοῦ ἡ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ
διάθεσις μοχθηρὰ, καὶ ἡ Καφαρναοὺμ τοῦ

---

uct. περὶ τῆς ζωῆς, in ed. R. deest περί.
r. Joann. IV, 50.
uct. minus accurate ἐκεῖ.
r. Joann. IV, 51.
idem 52. — 46. — 53. — 54.

χωρίου τῆς μονῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἡ εἰκών ἐστιν σκοπητέον. Οἶμαι γὰρ καὶ τῶν ἀρχόντων τινὰς, καταπεπληγότας τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν θειότητα, προσπεφευγέναι αὐτῷ, καὶ ἠξιωκέναι περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῖς οἰκονομουμένων· ἐπεὶ τί δήποτε ἄνθρωποι μὲν μετάνοιαν ἐπιδέχονται, καὶ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβάλλουσιν, ἐπὶ δὲ τῶν δυνάμεων τὸ παραπλήσιον λέγειν ὀκνήσομεν; ἢ λεγέτω τις ἡμῖν τί τὸ αἴτιον τοῦ δύνασθαι μὲν τοὺς ἐνδεδομένους σαρκὶ καὶ αἵματι μεταβαλόντας[1]) καταπεφευγέναι ἐπὶ τὸν Θεὸν διὰ Χριστοῦ, τοὺς δὲ καθαρωτέρᾳ τῇ φύσει χρωμένους πάντας ἀνεπιδέκτους[2]) εἶναι τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα πίστεως, καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς τερατείοις δυνάμεσιν ὑπ' αὐτοῦ γινομέναις καταπλήξεως· ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ περὶ[3]) τοὺς ἄρχοντάς τι γίνεσθαι, μεταβαλόντας[4]) ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐν τῇ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ, ὥστε τινὰς ὅλας πόλεις ἢ καὶ ἔθνη οἰκειότερον πολλῶν ἐσχηκέναι τὰ πρὸς τὸν Χριστόν. Καὶ οὐδέν γε ἄτοπον κατὰ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν ἔσται τὸ λέγεσθαι πρὸς τὸν βασιλικόν· „ἐὰν[5]) μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε.“ Δύναται δὲ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ παρακαλεῖν ὁ βασιλικὸς, γενόμενος πρὸς αὐτὸν, ὅπως καταβῇ εἰς τὸ χωρίον τῆς νόσου τοῦ παιδίου, καὶ ἰάσηται τὸν νενοσηκότα· ἀλλ' οὐ πάντως κα-

---

1) Cod. Bodlej. μεταβαλόντας, Reg. (quem H. sequit.) μεταβάλλοντας. R.

2) Cod. Bodlej. ἀνεπιδέκτους, Reg. (H. in textu) ἀνεπιλέκτους. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. ἀνεπιδέκτους, Perion. ἀνεπιλήπτους.“

3) Cod. Bodlejan. περί, Reg. (nec non Huet.) παρά. R.

4) Cod. Bodlej. μεταβαλόντας, Reg. (itemque H.) μεταβάλλοντας. R.

5) Ev. Joann. IV, 48.

καταβεβηκέναι δεῖ [1]) πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ πυρέττοντα· ἀρκεῖ γάρ τό· „ὁ υἱός σου ζῇ·" πρὸς σωτηρίαν λεγόμενον τοῦ παιδὸς, δραστηρίου ὄντος τοῦ λόγου καὶ ποιητικοῦ ὧν βούλεται ὁ λέγων.

59. Ἔοικε δὲ βασιλικὸν ὁ Ἡρακλέων λέγειν τὸν Δημιουργὸν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐβασίλευεν τῶν ὑπ' αὐτὸν, διὰ δὲ τὸ μικρὰν αὐτοῦ καὶ πρόσκαιρον εἶναι τὴν βασιλείαν, βασιλικὸς ὠνομάσθη, οἱονεὶ μικρός τις βασιλεὺς ὑπὸ καθολικοῦ βασιλέως τεταγμένος ἐπὶ μικρᾶς βασιλείας· τὸν δὲ ἐν Καφαρναοὺμ υἱὸν αὐτοῦ διηγεῖται τὸν ἐν τῷ ὑποβεβηκότι μέρει τῆς μεσότητος τῷ πρὸς θάλασσαν, τουτέστι τῷ συνημμένῳ τῇ ὕλῃ, καὶ λέγει ὅτι ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἄνθρωπος ἀσθενῶν, τουτέστιν οὐ κατὰ φύσιν ἔχων ἐν ἀγνοίᾳ [2]) καὶ ἁμαρτήμασιν ἦν· εἶτα τό· „ἐκ [3]) τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν" ἀντὶ τοῦ ἐκ τῶν ἄνωθεν Ἰουδαίας. Οὐκ οἶδα δὲ ὅπως εἰς τό· „ἔμελλεν [4]) ἀποθνήσκειν" κινηθεὶς οἴεται ἀνατρέπεσθαι τὰ δόγματα τῶν ὑποτιθεμένων ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ αὐτὸ συμβάλλεσθαι ὑπολαμβάνων, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπόλλυσθαι ἐν γεέννῃ. Καὶ οὐκ ἀθάνατόν γε εἶναι ἡγεῖται τὴν ψυχὴν ὁ Ἡρακλέων, ἀλλ' ἐπιτηδείως ἔχουσαν πρὸς σωτηρίαν, αὐτὴν

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) male: παντὸς καταβεβηκέναι δή. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar.: πάντως καταβεβηκέναι δεῖ." Idem in notis: „probatur mihi Ferrarii lectio, quam ad oram attexuimus." — Ev. Joann. IV, 50.

[2]) H. et R. ἀγνείᾳ. Ferrar.: *in ignorantia.* — Equidem Ferrar. secutus ἀγνοίᾳ in textum recepi, quum ἀγνείᾳ tum demum, minus tamen expedite, stare possit, si quis cum ἀσθενῶν conjungere malit.

[3]) Ev. Joann. IV, 54.

[4]) *Ibidem vers. 47.* H. ἤμελλεν, R. ἔμελλεν.

λέγων εἶναι τὸ ἐνδυόμενον ἀφθαρσίαν φθαρτὸν, καὶ ἀθανασίαν θνητὸν, ὅταν[1]) καταποθῇ ὁ θάνατος αὐτῆς εἰς νῖκος. Πρὸς τούτοις καὶ τά· „ἐὰν[2]) μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε·" λέγεσθαί φησιν οἰκείως πρὸς τὸ τοιοῦτον πρόσωπον, δι' ἔργων[3]) φύσιν ἔχον καὶ δι' αἰσθήσεως πείθεσθαι, καὶ οὐχὶ λόγῳ πιστεύειν. Τὸ δέ· „κατάβηθι,[4]) πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου·" διὰ τὸ τέλος εἶναι τοῦ νόμου τὸν θάνατον εἰρῆσθαι νομίζει, ἀναιροῦντος διὰ τῶν ἁμαρτιῶν· πρὶν τελέως οὖν, φησὶ, θανατωθῆναι κατὰ τὰς ἁμαρτίας, δεῖται ὁ πατὴρ τοῦ μόνου Σωτῆρος, ἵνα βοηθήσῃ τῷ υἱῷ, τουτέστι τῇ τοιᾷδε φύσει. Πρὸς τούτοις τό· „ὁ υἱός σου ζῇ·" κατὰ ἀτυφίαν εἰρῆσθαι τῷ Σωτῆρι ἐξείληφεν, ἐπεὶ οὐκ εἶπε· ζήτω,[5]) οὐδὲ ἐνέφηνεν αὐτὸς παρεσχῆσθαι τὴν ζωήν. Λέγει δὲ ὅτι καταβὰς πρὸς τὸν κάμνοντα, καὶ ἰασάμενος αὐτὸν τῆς νόσου, τουτέστι τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ διὰ τῆς ἀφέσεως ζωοποιήσας εἶπεν „ὁ υἱός σου ζῇ." Καὶ ἐπιλέγει πρὸς τό· „ἐπίστευσεν[6]) ὁ ἄνθρωπος·" ὅτι εὔπιστος καὶ ὁ Δημιουργός ἐστιν, ὅτι δύναται ὁ Σωτὴρ καὶ μὴ παρὼν θεραπεύειν. Δούλους δὲ τοῦ βασιλικοῦ ἐξείληφε τοὺς ἀγγέλους τοῦ Δημιουρ-

---

[1]) ὅταν καταποθῇ. Ed. Huet.: ὄντα (procul dubio ex ὅταν ortum) ὅταν κατεπόθη. Cfr. 1 Cor. XV, 53. 54.

[2]) Ev. Joann. IV, 48.

[3]) δι' ἔργων κ. τ. λ. H. et R. in notis: „Origenes pag. 126. lin. 18.: ἔτι ἐπείπερ τὴν ψυχικὴν φύσιν —, οὐχὶ δὲ λόγων. Utrobique legendum putat Ferrar. (habeat sibi) διὰ πίστεως, Irenaeo auctore etc."

[4]) Ev. Joann. IV, 49. — 50.

[5]) ζήτω. H. in notis: „hoc est: *vivat*, quod fugit Ferrarium, qui fortasse legebat ζητῶ, vel ζηλῶ, vel θέλω; vertit enim: *quia non dixerit: volo.*

[6]) Ev. Joann. IV, 50. — 51.

γοῦ, ἀπαγγέλλοντας ἐν τῷ· „ὁ παῖς σου ζῇ·“ ὅτι οἰκείως καὶ κατὰ τρόπον ἔχει, πράσσων μηκέτι τὰ ἀνοίκεια· καὶ διὰ τοῦτο νομίζει ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλικῷ τοὺς δούλους τὰ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ σωτηρίας, ἐπεὶ καὶ πρώτους οἴεται βλέπειν τὰς πράξεις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπων τοὺς ἀγγέλους, εἰ ἐῤῥωμένως καὶ εἰλικρινῶς πολιτεύοιντο [1]) ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας. Ἔτι πρὸς τὴν ἑβδόμην ὥραν [2]) λέγει, ὅτι διὰ τῆς ὥρας χαρακτηρίζεται ἡ φύσις τοῦ ἰαθέντος. Ἐπὶ πᾶσι τό· „ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη·“ διηγήσατο ἐπὶ τῆς ἀγγελικῆς εἰρῆσθαι τάξεως, καὶ ἀνθρώπων τῶν οἰκειοτέρων αὐτῷ. Ζητεῖσθαι δέ φησι περί τινων ἀγγέλων, εἰ σωθήσονται, τῶν κατελθόντων ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας. [3]) Καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ἀπώλειαν δηλοῦσθαι νομίζει ἐν τῷ· „οἱ υἱοὶ [4]) τῆς βασιλείας ἐξελεύσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον·“ καὶ περὶ τούτων τὸν Ἡσαΐαν προφητεύειν τό· „υἱοὺς [5]) ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν·“ οὕστινας υἱοὺς ἀλλοτρίους, καὶ σπέρμα πονηρὸν καὶ ἄνομον καλεῖ, καὶ ἀμπελῶνα ἀκάνθας ποιήσαντα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ Ἡρακλέωνος, ἅπερ τολμηρότερον καὶ [ἀ]σεβέστερον εἰρημένα ἐχρῆν μετὰ πολλῆς κατασκευῆς [ἀ]ποδεδεῖχθαι, [6]) εἴπερ ἦν ἀληθῆ. Οὐκ οἶδα δέ, πῶς [ὁ κα]ὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἀπιστεῖ, μὴ ἐκλαβὼν πόσα

---

[1]) Codd. Bodlej. et Barberin.: πολιτεύοιντο, Reg. (in textu) perperam: πολιτεύειν τό, cujus loco Huet. (ad marg.) ex conjectura legebat πολιτεύουσι. R.

[2]) Ev. Joann. IV, 52. — 53.

[3]) Genes. VI, 2.

[4]) Matth. VIII. 12., ubi ἐκβληθήσονται pro ἐξελεύ[σονται] edd. N. T. exhibent.

[5]) Jesai. I, 2. — 4.

[6]) Huet. minus accurate ἀποδεδέχθαι.

σημαίνεται ἐκ τῆς Θάνατος φωνῆς. Καθορῶντα γὰρ ἔδει τὸ σημαινόμενον μετ' ἐπισκέψεως καὶ ἀκριβείας ἰδεῖν, εἰ κατὰ τὰ πάντα σημαινόμενα θνητή ἐστιν. Εἰ μὲν γὰρ ὅτι δεκτικὴ ἁμαρτίας, ψυχὴ δὲ ἡ ἁμαρτάνουσα αὐτὴ ἀποθανεῖται, καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν αὐτὴν θνητήν· εἰ δὲ τὴν παντελῆ διάλυσιν καὶ ἐξεφανισμὸν αὐτῆς θάνατον νομίζει, ἡμεῖς οὐ προσησόμεθα, οὐδὲ μέχρι ἐπινοίας ἰδεῖν δυνάμενοι οὐσίαν θνητὴν μεταβάλλουσαν εἰς ἀθάνατον, καὶ φύσιν φθαρτὴν ἐπὶ τὸ ἄφθαρτον· ὅμοιον γὰρ τοῦτο τῷ λέγειν μεταβάλλειν τι ἀπὸ σώματος εἰς ἀσώματον, ὡς ὑποκειμένου τινὸς κοινοῦ τῆς τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων φύσεως· ὅπερ μένει, ὥσπερ μένειν φασὶ τὸ ὑλικὸν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, τῶν ποιοτήτων μεταβαλλουσῶν εἰς ἀφθαρσίαν. Οὐ ταὐτὸν δέ ἐστι τὴν φθαρτὴν φύσιν ἐνδύεσθαι [1]) ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ τὴν φθαρτὴν φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἀφθαρσίαν. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς θνητῆς λεκτέον, οὐ μεταβαλλούσης μὲν εἰς ἀθανασίαν, ἐνδυομένης δὲ αὐτήν. Ἔτι ἐπείπερ τὴν ψυχικὴν φύσιν ᾠήθη [2]) δι' ἔργων καὶ αἰσθήσεως πείθεσθαι, οὐχὶ δὲ λόγων, πευσώμεθα αὐτοῦ περὶ Παύλου, ποίας φύσεως ἦν. Εἰ μὲν γὰρ πνευματικῆς, πῶς διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας πεπίστευκεν; Εἰ δ' οὐκ ἄλλως ἐδύνατο πιστεύειν ἢ διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας, ἀκολουθεῖ κατ' αὐτοὺς καὶ αὐτὸν εἶναι ψυχικόν. Πῶς δὲ καὶ ἀσεβὲς τὸ πρὸ τοῦ Δημιουργοῦ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ θεωρεῖν τὸ ἐῤῥωμένον καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς πολιτείας τῶν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος βελτιωθέντων, καὶ παρὰ τὸ ἐναργὲς τοῦ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ λόγου, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τὴν γραφὴν τὴν λέ-

---

[1]) I Cor. XV, 53.

[2]) Cod. Bodlej. recte ᾠήθη, Reg. vero (H. in textu) νοηθῇ, cujus loco Huet. (ad marg.) ex conjectura legi volebat ἐνόησε, vel ἐνοήθη. R.

υσαν· „εἰ[1]) κρυβήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις,
γὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν;“ καί· „κύριος[2]) ἐτάζων νε-
ρούς καὶ καρδίας;“ καί· „κύριος[3]) γινώσκων τοὺς
αλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων κἂν ὦσι μάταιοι;“ Πῶς
σώσει καὶ τό· „ὁ εἰδὼς[4]) τὰ πάντα πρὶν γενέσεως
τῶν;“ ἔτι δὲ μᾶλλον εἰ ἡ[5]) φύσις χαρακτηρίζεται
ῦ ἰαθέντος ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ὥρας, εἴη φύσις τῆς
σεως γινομένη τῷ οἰκείῳ τῇ ἀναπαύσει ἀριθμῷ; Τὸ
διαφθορᾶς εἶναι ψυχικῶν, ἐπὶ τέλει ὧν ἐξεθέμεθα
ι' αὐτοῦ εἰρημένων ἀναγεγραμμένον, ὁμωνυμία[6])
ιωμένου ἐστὶ, καὶ ἑτέραν φύσιν εἰσάγοντος τετάρτην,
τερ οὐ βούλεται.

60. „Τοῦτο[7]) δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν
Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.“
Ὁ ῥητὸν ἀμφίβολόν ἐστι, σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τοιοῦ-
ον· ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐπιδη-
ιίᾳ ὁ Ἰησοῦς δύο σημεῖα πεποίηκεν, ὧν τὸ περὶ τὸν
ιὸν τοῦ βασιλικοῦ δεύτερόν ἐστι· δύο γὰρ σημείων[8])
ὄντων ἃ ἐποίησεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὁ Ἰησοῦς, τὸ δεύτε-

---

[1]) Jerem. XXIII, 24., ubi in LXX. virorum vers. haec leguntur: εἰ κρυβήσεταί τις ἐν κρυφαίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ κ. τ. λ.

[2]) Psalm. VII, 9., ubi LXX. interpretes haec exhibent: ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός.

[3]) Psalm. XCIV, 11. (XCIII.), ubi γινώσκει pro γινώσκων et ὅτι εἰσί pro κἂν ὦσι LXX. viri exhibent.

[4]) Dan. XIII, 42. (Histor. Susann. et Dan. v. 42.).

[5]) Desideratur ἡ in ed. Huetii.

[6]) Huet. minus accurate ὁμωνυμίᾳ.

[7]) Ev. Joann. IV, 54., ubi δέ in edd. N. T. non legitur.

[8]) Cod. Bodlej. δύο γὰρ σημείων, Reg. τὸ δέ τι τοιοῦτο σημείων. R. — Huet. haec habet: τὸ δέ τι τοιοῦτο, δύο σημείων κ. τ. λ.

φὸν Σίμωνος Πέτρου, πυθόμενον που μεν
κάτην ὥραν τῆς ἡμέρας μεμενηκέναι παρ
γέγραπται γάρ· „τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελ
Γαλιλαίαν, καὶ εὑρίσκει Φίλιππον." Ὅρα
κονομίαν εἰ δυνάμεθα νοῆσαι, τῷ καὶ [3]) ἐ
σθαι τὸν Εὐαγγελιστὴν περὶ τοῦ δεύτερον τ
μεῖον γεγονέναι, κατελθόντος ἀπὸ τῆς Ἰουδ
Γαλιλαίαν τοῦ κυρίου. Ἐλέγομεν δὲ ἐν το
δύνασθαι τὰς δύο εἰς τὴν Κανᾶ τοῦ Σωτ
ἐπιδημίας εἰς σύμβολον λαμβάνεσθαι τῶν
εἰς τὴν γῆν ἐπιδημιῶν, ἥτις παρὰ τὸ κτῆμα
γονέναι, εἰληφότος πᾶσαν ἐξουσίαν [4]) ὡς ἐν
ἐπὶ γῆς, Κανᾶ ὠνομάσθη. Τῇ μὲν οὖν π
δημίᾳ μετὰ τὸ λουτρὸν ἡμᾶς εὐφραίνει συ
νους αὐτῷ, καὶ διδοὺς τοῦ ἐκ τῆς δυνάμεως
πιεῖν, ὕδατος μὲν τυγχάνοντος, ὅτε ἤντλητο
οἴνου δὲ γενομένου, ὅτε αὐτὸ [5]) μετεποίησ
Καὶ γὰρ ἀληθῶς πρὸ μὲν Ἰησοῦ ἡ γραφὴ

οἶνος ἡμῖν γεγένηται. Τῇ δὲ[1]) δευ-
ολύει τοῦ πυρετοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν
τιστεύθη κρίνειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπο-
καὶ ἰώμενος παντελῶς τὸν τοῦ βα-
: Ἀβραάμ, εἴτε ἄρχοντός τινος ὀνο-
τοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρός[2]) τινα
ισαν[3]) τὰς προτέρας. Ἐπεὶ δὲ με-
ῶν[4]) δεῖ, λεκτέον ὅτι δυνατὸν πάσῃ
τὴν διττὴν ταύτην νοεῖσθαι ἐπιδη-
δὲ, εἰ προηγουμένην μὲν κατὰ τοῦτο
ιν, ἑπομένην δὲ τὴν δευτέραν, ὥστε
ένην[6]) εὐφραίνεσθαι τοὺς παραδεξα-
δὲ δευτέρᾳ πάσης νόσου ἀπολύεσθαι
ένων τοῦ ἐχθροῦ βελῶν τοὺς μὴ βου-
' τοῦ οἴνου αὐτοῦ πιεῖν. Καὶ τὰ μὲν
εως ἀμέριστά ἐστιν, ἐν Κανᾷ γὰρ ὁ
νον, καὶ οἱ πίνοντες· τὰ δὲ τῆς δευ-
τινὰ μερισμὸν, ὁ γὰρ τοῦ βασιλικοῦ
' ὅπου Ἰησοῦς· οὐ γὰρ ἦν ἐν Κανᾷ,

:g. (quem H. sequit.) deest *δέ*. R.
s accurate *πρό τινα*.
j. *παρεξιοῦσαν*, Codd. Reg. (itemq. H.)
ξύουσαν. R.
:j. (H. ad marg., duce Ferrario) *αὐ-*
H. in textu) et Barberin. *ἑαυτῶν*. R.
τήσει. Ferrar.: *creatura*, legisse vi-

l. in textu, H. ad marg.: „scribas ἢ
ibere voluit ἢ aut τῇ) *μὲν προηγου-*
R. in notis: „„scrib. videtur *τῇ μὲν*
Nec male ita uterque statuit, si ad
bsque causa tamen, ut videtur, cum
scriptoris nostri locis nullo seqq. re-
ico positus esse possit.

νομιζομενου αυτῳ του Ιησου, και τον
δοῦλον· καὶ γὰρ ἀπ' ἐκείνου εἰς τὴν οἰ
τάρχου οὐ παραγίνεται [2]) ὁ κύριος. εἰπ
οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγη
μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς
πρὸς αὐτόν· „ὕπαγε, [4]) καὶ ὡς ἐπίστ
σοι." Τετηρήκαμεν δὲ καὶ ὅτι ἐν Καφ
τεροι ἦσαν νοσοῦντες, ὅ τε τοῦ ἑκατον
ὁ τοῦ βασιλικοῦ υἱός. Καὶ ἡ πενθερ
βεβλημένη ἐπύρεσσεν ἐν Καφαρναοὺμ, ἣ
χειρὸς ἰάσατο τὴν βεβλημένην, ὡς ἐγ
νεῖν αὐτῷ. Καὶ οὗτοι μὲν ἡμέρας ἐθ
Καφαρναούμ· ὁ μὲν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς
ὁ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς καὶ ἡ τοῦ
πρὸ τῆς ὀψίας. „Ὀψίας [6]) δὲ γενομέν
Ματθαῖον ἐν Καφαρναοὺμ — „προσήνε
μονιζομένους πολλοὺς, καὶ ἐξέβαλλε τὰ
καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπε
οὖν τινες ὑπὸ Ἰησοῦ θεραπεύονται, κα

οἱ[1]) γὰρ ὀψίας βράδιον, ὡς ἐλάττονες (δαιμονῶσι γὰρ καὶ ἔχουσι κακῶς) τῶν ἡμέρας τεθεραπευμένων. Φιλοτιμητέον δὲ συναγαγεῖν τοὺς τόπους, ἔνθα εὑρέθησαν οἱ δεόμενοι θεραπείας, καὶ σημειωτέον ἐν ποίοις τόποις ἄλλα γέγονε σημεῖα, καὶ οὐ[2]) τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας· οἷον ἐν τῇ Σαμαρείᾳ σημεῖον ἦν τό· „πέντε[3]) ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ·“ ἐφ' ᾧ καὶ καταπλαγεῖσα ἡ γυνή φησι· „θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ·“ τοῖς τε πολίταις λέγει· „δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μή τι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;“ Παρατηρητέον δὲ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ποῦ καὶ διὰ τί, καὶ ἐπὶ τίσι πεπραγμένοις λέγονται· ὑπὸ γὰρ μόνων τῶν τοιούτων παρατηρήσεων καὶ ἐξετάσεων τὰς βασάνους εὑρήσεις κατὰ βραχὺ τοὺς καρποὺς τῶν πόνων, τὴν ἐν ψαλμοῖς εὐλογίαν λέγουσαν· „τοὺς[4]) καρποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι.“ Ἔτι πρὸς τό· „τοῦτο[5]) δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς·“ καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη μόνα[6]) τὰ τέρατα· εἴ που γὰρ λέγεται, μετὰ τῶν σημείων ἀναγέγραπται, ὡσπερεὶ τῷ· „ἐὰν[7]) μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε·“ πολλαχοῦ

---

[1]) Ita H. et R. in textu, R. in notis: „Cod. Bodlej.: οἱ γὰρ ὀψίας, ἢ βράδιον, ὡς ἐλάττονες ὄντες, (δαιμωνῶσι γάρ, καὶ ἔχουσι κακῶς) μᾶλλον τῶν κ. τ. λ.“

[2]) H. et R. in textu recte οὐ; H. ad marg., R. in notis: „Ferrar. legebat καὶ ποῦ τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας.

[3]) Ev. Joann. IV, 18. — 19. — 29.

[4]) Psalm. CXXVIII, 2. (CXXVII.), ubi in LXX. virorum vers. haec leguntur: τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι.

[5]) Ev. Joann. IV, 54. coll. pag. 127. not. 7.

[6]) Ed. Huet. μόνον.

[7]) Ev. Joann. IV, 48.

δὲ τὰ σημεῖα χωρὶς τῶν τεράτων εὕρηται,[1]) ὃν τρόπ[ον]
καὶ νῦν. Καὶ ζητητέον γε, εἰ ἔχει τινὰ διαφορὰν πρ[ὸς]
ἄλληλα τὰ τέρατα καὶ τὰ σημεῖα· οἶμαι δὲ τὰς μ[ὲν]
παραδόξους καὶ τεραστίους δυνάμεις κατ' αὐτὸ τὸ πα-
ράδοξον καὶ ἐκβεβηκὸς τὴν συνήθειαν, θαυμάσιόν [τε]
καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον γινόμενον τέρατα ὀνομάζεσθαι· [τὰ]
δὲ δηλωτικά τινων ἑτέρων παρὰ τὰ γινόμενα, σημ[εῖα]
λέγεσθαι. Διόπερ καὶ ἐπὶ τῶν μὴ παραδόξων τὸ ὄνομ[α]
τοῦ σημείου εὑρίσκομεν. Ἤγουν περὶ[2]) τὸ σημεῖ[ον]
λέγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τούτοις· „περιτμηθήσεται
τὴν σάρκα ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν. Καὶ περιτμηθήσεσ[θε]
τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται ἐν σημεί[ῳ]
διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.“ Οὐδαμοῦ [δὲ]
μόνα τὰ τέρατα ὠνομάσθη, ἐπείπερ οὐκ ἔστι τι παρά-
δοξον γενόμενον ἐν τῇ γραφῇ, ὃ μή ἐστι σημεῖον κ[αὶ]
σύμβολον ἑτέρου παρὰ τὸ αἰσθητῶς γεγενημένον· [καὶ]
εἴπερ ἦν τεράστιόν τι γινόμενον οὐ συμβολικὸν ἑτέρο[υ,]
ἐγέγραπτο ἂν τοῦτο τὸ τέρας πεποιηκέναι τὸν Ἰησοῦ[ν]
ἢ φέρε εἰπεῖν Μωσέα ἤ τινα τῶν ἁγίων. Ὅτε μὲν [οὖν]
διδασκόμεθα ἀπὸ τῆς γραφῆς δεῖν ζητεῖν τὸ, οὗ ση-
μεῖόν ἐστι τὸ γεγενημένον, λέγεται· „τοῦτο[4]) δὲ πάλι[ν]
δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς·“ ὅτε δὲ ὁ βασ[ιλικὸς]

---

[1]) Cod. Bodlej. εὕρηται, Reg. (quem H. sequitur) perperam ἴδητε. R.

[2]) H. et R. in textu: ἤγουν περί, H. ad marg. „Ferrar.: ἤγουν περ.“ Idem in notis: „Cod Reg. et Perion. ἤγουν περί: velut de signo a domino etc. Ferrar. legit etc.“ — R. in notis: „„videtur legisse Ferrar. ἤγουν περ τὸ σημεῖον.“ “

[3]) Genes. XVII, 10., ubi in LXX. interpretum vers. verba τὴν σάρκα post voc. περιτμηθήσεται desunt. Vers. 11., ubi ibidem εἰς σημεῖον exhibetur pro ἐν σημείῳ.

[4]) Ev. Joann. IV, 54. coll. pag. 131. not. 5.

ὀνειδίζεται ὡς οὐκ ἂν πιστεύσων χωρὶς τῆς θέας [1])
αραδόξων, οὐκέτι λέγεται· „ἐὰν μὴ σημεῖα ἴδητε,
πιστεύσητε·“ οὐ γὰρ τὰ σημεῖα γινόμενα προ-
κι ἐπὶ τὸ πιστεύειν, ᾗ σημεῖά ἐστιν, ἐὰν τύχῃ τὸ
ν μὴ εἶναι καὶ τέρας, ἀλλά· „ἐὰν [2]) μὴ σημεῖα
ρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε·“ ὑμῶν μὲν [3]) πι-
των διὰ τὸ παράδοξον, ἡμῶν δὲ πρὸς τούτῳ καὶ
, οὗ ἐστι σημεῖον, ἐπιτελούντων αὐτῷ. Ζητήσεις
ἐν ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· „ὡς ἔθετο [4]) ἐν
τῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ ἐν
Τάνεως·“ πότερον τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρει τὰ ση-
ιαὶ τέρατα, ἢ τὰ αὐτά, ᾗ μὲν σημεῖά ἐστι, γέγονεν
ύπτῳ, καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου ἀναγομένης ἐπὶ
οητά· ᾗ δὲ τέρατα, ἐν πεδίῳ Τάνεως, οὔτε τῶν
ν, ᾗ τέρατα, οὔτε τοῦ πεδίου Τάνεως, ᾗ πεδίον
ς, ἀλληγορουμένων· ἀλλὰ καὶ τὰ τέρατα, ᾗ ση-
στι, δεῖται ἀναγωγῆς, καὶ τὸ πεδίον Τάνεως, ᾗ
τος. Αὐτόθι δὲ καταπαύσωμεν καὶ τὸν τρισκαι-
ν [5]) τόμον, περιέχοντα διήγησιν τῶν μέχρι τῆς
ις ἀρχῆθεν ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ· πρῶτον μὲν
' Βαθαρᾷ [6]) παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτιζόμενος γί-
δεύτερον δὲ τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἐπιδημήσας
ιρ οἶνον ποιεῖ· τρίτον εἰς τὴν Καφαρναοὺμ κα-
ει, καὶ ἁρμόζει γε, ὅπου καταβαίνει, εἶναι τοὺς

Ed. Huet. min. accurate θείας.
Ev. Joann. IV, 48.
Deest μέν in ed. Huet.
Psalm. LXXVIII, 43. (LXXVII.), ubi pro duplici in LXX. virorum vers. legitur αὐτοῦ.
H. et R. in textu τρισκαιδέκατον, R. in notis: Bodlejan. ὀκτωκαιδέκατον.“
) H. et R. h. l. Βαθαρᾷ. Cfr. Tom. I. ed. nostrae 37. not. 7., pag. 242. not. 5., pag. 247. not. 6.

ἀσθενοῦντας· τέταρτον εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέρχεται· πέμπτον εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν συνδιατρίβει τοῖς μαθηταῖς· ἕκτον ἐν τῇ Σαμαρείᾳ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακὼβ[1]) *ἐδίδαξεν, ἃ κατὰ δύναμιν ἐξητάσαμεν. Καὶ ἕβδομον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας δεύτερον γίνεται· ἐν δὲ τῷ ἑξῆς, Θεοῦ διδόντος, διαληψόμεθα περὶ τῶν ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ καὶ εἰρημένων.*

[*Λείπουσιν οἱ τόμοι τεσσαρεσκαιδέκατος, πεντεκαιδέκατος, ἑκκαιδέκατος, ἑπτακαιδέκατος, καὶ ὀκτωκαιδέκατος.*]

---

[1]) *τοῦ Ἰακώβ.* Deest in Cod. Bodlejano. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος ιθ'.

* „Ἀπεκρίθη [1]) ὁ Ἰησοῦς· οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 19. — Edd. N. T. Ἀπεκρίθη ῦς, Lachm. ed. ut in nostro textu: ἂν ἤδειτε, Knapp. ἤδειτε ἄν. — R. in notis: „deesse videtur huj. Tomi m (hinc asterisc. posuit). Nullum enim Tomum in- Origenes, quin pluribus vel paucis alloquatur fami- n suum Ambrosium, eique expressis verbis enuntiet, us sit numero Tomus ille, quem ei nuncupat ac mit- uemadmodum videre licet in caeteris octo Tomis, upersunt. Hic vero nil simile reperitur. Tomus in- ab abrupto contra morem: nulla praefatio, nulla Tomi enuntiatio. Praeterea in fine plus quam di- sui parte mutilum eum esse inde liquet, quod de- in vers. 25. cap. VIII. Ev. Joannis, *vigesimus* vero us incipiat a vers. 37. ejusd. capitis; ac proinde ma- o *deest explanatio XI.* versuum, nimirum versuum '—36.“

ᾔδειτε." Εἰ[1]) μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ λόγος ἦν ὁ λέγων· „κἀμὲ[2]) οἴδατε, πόθεν εἰμί·" καὶ[3]) ὁ φάσκων „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·" ἄντικρυς ἂν ἔδοξεν ἐναντίον εἶναι τὸ λεγόμενον· νυνὶ δὲ τὸ μὲν „κἀμὲ οἴδατε·" πρός τινας τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἀπαγγέλλεται, εἰρηκότας· „μήποτε[4]) ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστί·" τὸ δὲ, ὅτι „οὔτε ἐμὲ οἴδατε," καὶ τὸ ἑξῆς, πρὸς τοὺς εἰπόντας αὐτῷ Φαρισαίους· „σὺ[5]) μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής." Πλὴν καὶ τοῖς Ἱεροσολυμίταις διὰ τῶν προτέρων, καὶ τοῖς Φαρισαίοις διὰ τῶν νῦν ἐξεταζομένων φησὶν, ὅτι τὸν πατέρα οὐκ οἴδατε· τοῖς μὲν Ἱεροσολυμίταις διὰ τούτων· „ἀπ' ἐμαυτοῦ[6]) οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ἐγὼ οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμὶ, κἀκεῖνός με ἀπέστειλε·" τοῖς δὲ Φαρισαίοις διὰ τοῦ· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε,

---

1) R. in textu, H. ad marg.: εἰ μὲν πρός κ. τ. λ. R. in notis: „Cod. Reg. (H. in textu) perperam: ὁ μὲν πρός κ. τ. λ."

2) Ev. Joann. VII, 28. — Edd. N. T. κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμί. Cfr. pag. 138. not. 1. et 2.

3) R. in textu, H. ad marg.: καὶ ὁ φάσκων. R. in notis: „in Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) desideratur καί." — H. in notis ad utramq. lectionem hac nota et not. 1. indicatam haec habet: „„Cod. Reg. et Perionius: ὁ μὲν πρὸς τοὺς —— εἰμί· ὁ φάσκων κ. τ. λ. sed nullo plane sensu. Lege ex Ferrario: εἰ μὲν πρὸς τοὺς —— εἰμί· καὶ ὁ φάσκων κ. τ. λ.

4) Ev. Joann. VII, 26. 27. — H. et R. h. l. ὅτι αὐτός ἐστιν κ. τ. λ. Cfr. tamen pag. 138. lin. 12.

5) Ibidem VIII, 13. — Edd. N. T. σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, eodemque ordine H. et R. pag. 138. lin. 16.

6) Ibidem VII, 28. 29.

ῦτε [1]) τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα
ιου ἂν ᾔδειτε.“ Καὶ ζητῆσαι ἄν τις εὐλόγως ὅπως,
ἴπερ ἀληθὲς τό· „εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου
ἂν ᾔδειτε·“ οἱ Ἱεροσολυμῖται, πρὸς οὓς φησι· „κἀμὲ
ἴδατε·“ οὐκ οἴδασι τὸν πατέρα. Προσεπιτείνει δὲ τὴν
ἰς τὸν τόπον ἀπορίαν καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐν τῇ καθολικῇ
πιστολῇ ταῦτα λέγων· „ὁ ἀρνούμενος [2]) τὸν πατέρα
καὶ τὸν υἱόν· πᾶς γὰρ ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν
πατέρα ἔχει.“ Εἰ γὰρ „ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ
ὸν υἱὸν,“ καὶ „ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα
ἔχει,“ δῆλον ὅτι οἱ Ἱεροσολυμῖται, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει,
ῷ μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα ἀρνούμενοι τὸν πατέρα
ἀρνοῦνται καὶ τὸν υἱόν. Εἰ δὲ ἀρνοῦνται τὸν υἱὸν,
πῶς τό· „κἀμὲ οἴδατε·“ ἀληθές; Πάλιν οἱ αὐτοὶ εἰ
οἴδασι τὸν υἱὸν, διὰ τό· „καὶ ἐμὲ οἴδατε·“ ἐπεί· „ὁ
ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει·“ ὁμολογοῦσι
τὸν πατέρα. Εἰ δὲ ὁμολογοῦσι τὸν πατέρα, πῶς ἀλη-
θὲς τό· „ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς [3]) ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς
οὐκ οἴδατε;“ Λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα, ὅτι ὁ Σωτὴρ ὁτὲ
μὲν περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, ὁτὲ
δὲ ὡς περὶ θειοτέρας φύσεως καὶ ἡνωμένης τῇ ἀγεν-
ήτῳ [4]) τοῦ πατρὸς φύσει. Ἐπὰν μὲν γὰρ λέγει·
„νῦν [5]) ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλή-
θειαν ὑμῖν λελάληκα·“ τοῦτό φησιν εἰδὼς τὸ ζητούμε-
νον ἀναιρεθῆναι εἶναι οὐ Θεὸν, ἀλλὰ ἄνθρωπον· ἐὰν
δέ· „ἐγὼ [6]) καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν“ καί· „ἐγώ εἰμι ἡ

---

[1]) Huet. h. l. οὐ τὸν πατέρα κ. τ. λ.

[2]) I Joann. II, 22. 23.

[3]) In ed. Huet. h. l. desideratur ἀληθινός. Cfr. ev. Joann. VII, 28.

[4]) Cod. Reg. (H. quoque) ἀγενήτῳ. R.

[5]) Ev. Joann. VIII, 40.

[6]) *Ibidem X, 30.* — XIV, 6. (omissis verbis: ἡ ὁδός). XI, 25.

ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή·“ καί· „ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις“ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, οὐ περὶ τοῦ ζητουμένου ἀναιρεθῆναι ἀνθρώπου διδάσκει. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἡμῖν ζητουμένων ἐκ τῆς συμφράσεως κατανοητέον, τὸ μέν· „κἀμὲ [1]) οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί·“ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἑαυτοῦ διαλέγεται, τὸ δέ· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·“ περὶ τῆς θεότητος· τοῦ μὲν γάρ· „κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί·“ ταῦτα προτέτακται· [2]) „ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; καὶ ἴδε παῤῥησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί·“ τοῦ δέ· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·“ ταῦτα· „εἶπαν [3]) οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι· σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.“ Δῆλον οὖν ἐκ τούτων

---

[1]) Cfr. ev. Joann. VII, 28. coll. pag. 136. not. 2. — Ev. Joann. VIII, 19.

[2]) Cod. Bodlej. (et recte quidem) προτέτακται, Cod. Reg. (nec non H.) προστέτακται. R. — Ev. Joann. VII, 25—27.

[3]) Ev. Joann. VIII, 13—16. — Edd. N. T. v. 13 εἶπον et v. 14. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς. (Vers. 14. post ὑπάγω omissa sunt verba: ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω.). Vers. 16. ed. Knapp. ἀληθής ἐστιν, ed. Lachm. ut in nostro textu: ἀληθινή ἐστιν.

ὅτι ὑπὸ μὲν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐλέγετο· „τοῦτον[1]) οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν·“ ἀναφερόντων ἐπὶ τὸ ἐν Βηθλεὲμ αὐτὸν γεγενῆσθαι καὶ ἐπισταμένων,[2]) ὅτι οὗτος ἦν οὗ ἡ μήτηρ ἐλέγετο Μαρία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Σίμων Ἰούδας. Διόπερ καὶ μαρτυρεῖ τοῖς εἰρηκόσιν· „οἴδαμεν[3]) πόθεν ἐστί·“ διὰ τοῦ· „κἀμὲ οἴδατε πόθεν εἰμί·“ τοῖς δὲ Φαρισαίοις τό· „κἂν[4]) ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω·“ τῇ θειοτέρᾳ φύσει διαλεγόμενος ἔφασκε ταῦτα καί, ὡς ἂν εἴποι τις, καθ' ὃ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. Διόπερ τοῖς πρὸς ταῦτα πυθομένοις αὐτοῦ καὶ εἰρηκόσι· „ποῦ ἐστιν[5]) ὁ πατήρ σου;“ ἀποκρίνεται, ὡς ἂν εἴποι τις, ἕτερος ὢν τοῦ λέγοντος· „κἀμὲ οἴδατε·“ καί φησι· „καὶ οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου.“ Κατὰ δὲ τὸ ταπεινὸν τῶν Φαρισαίων ἦν, ἤτοι μὴ νοεῖν, ὅτι περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἔλεγε τό· „μαρτυρεῖ[6]) περὶ ἐμοῦ, ὁ πέμψας με πατήρ·“ ἤ, εἰ[7]) ἐξεδέχοντο περὶ τοῦ Θεοῦ ταῦτα λέγεσθαι, νομίζειν, ὅτι ἐν τόπῳ ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεσθαι· „ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου;“ Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι νομίζουσι, σαφῶς ἐντεῦθεν παρίστασθαι τὸ μὴ τὸν Θεόν, ᾧ ἐλάτρευον Ἰουδαῖοι, πατέρα εἶναι τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ τοῖς

---

[1]) Ev. Joann. VII, 27. — Matth. XIII, 55. — Knapp. Ἰωσῆς pro Ἰωάννης, Lachm. Ἰωσήφ. Uterque καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας.

[2]) H. et R. ἐπισταμένων ἦν ὅτι οὗτος ἦν κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. VII, 27. 28. — Ibidem VIII, 14.

[4]) H. et R. καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ. Equidem κἂν rescripsi Ferrario duce, edd. N. T. conspirantibus collataque insuper pag. 138. lin. 6. a fine.

[5]) Ev. Joann. VIII, 19. — VII, 28. — VIII, 19.

[6]) Ibidem VIII, 18. — 19.

[7]) *Cod. Bodlej.* (*H.* ad marg.) ἢ εἰ ἐξεδέχοντο. Cod. *Reg.* (*H. in textu*) ἐπεὶ ἐξεδέχοντο. R.

Φαρισαίοις λατρεύουσι τῷ Δημιουργῷ, φασὶν, ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·“ σαφὲς, ὅτι ἕτερον ὄντα τοῦ Δημιουργοῦ τὸν πατέρα Ἰησοῦ Φαρισαῖοι οὐκ ᾔδεσαν. Ἀλλ' οὐδὲ Ἱεροσολυμῖται, οἷς προειρήκει· „ἀλλ' ἔστιν[1] *ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·“ ταῦτα λέγουσιν, ἅτε μὴ ἀνεγνωκότες τὰς θείας γραφὰς, μηδὲ τὴν συνήθειαν τῆς ἐν αὐταῖς λέξεως τετηρηκότες. Κἂν γὰρ διεξοδεύειν τις δύνηται τὰ περὶ Θεοῦ, ἐκ πατέρων μεμαθηκὼς ὅτι τούτῳ λατρεύειν μόνῳ δεῖ, μὴ βιοῖ δὲ καλῶς, τοῦτόν φασιν οὐκ ἔχειν γνῶσιν Θεοῦ. Εἴ τις γοῦν ἄλλος ᾔδει τὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ θεραπείας, δῆλον ὅτι καὶ οἱ Ἠλεῖ τοῦ ἱερέως υἱοὶ, παρὰ τῇ λατρείᾳ ἀνατεθραμμένοι· ἀλλ' ὅμως, ἐπεὶ ἥμαρτον, γέγραπται ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν πρώτῃ· „καὶ*[2] *οἱ υἱοὶ Ἠλεῖ, υἱοὶ λοιμοὶ, οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον.“ Πευσώμεθα γὰρ τῶν ἑτεροδόξων, εἰ μὴ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ γέγραπται τό· „οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον·“ καὶ ἀποκρινομένων ὅτι περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ἐστι ταῦτα, ζητήσομεν διὰ τί εἴρηται περὶ τῶν υἱῶν Ἠλεῖ· „οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον·“ πότερον διὰ τοὺς περὶ Θεοῦ τοῦ Δημιουργοῦ λόγους, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Σαφὲς δὲ, ὅτι διὰ τὴν πονηρίαν λέγονται μὴ ἐγνωκέναι τὸν κύριον· καὶ οὐ περὶ τῶν υἱῶν Ἠλεῖ μόνον ἔστι τοῦτο εὑρεῖν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων βασιλευσάντων ἐν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα ἁμαρτωλῶν. Οὕτω τοίνυν καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ᾔδεσαν, οὐδὲ γὰρ ἐβίουν κατὰ τὸ τοῦ Δημιουργοῦ βούλημα. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημαινόμενον τοῦ γινώσκειν τὸν Θεὸν, ἑτέρου*[3])

---

[1]) Ev. Joann. VII, 28.

[2]) I Sam. II, 12. (I Reg.). — LXX. interpretes: *καὶ οἱ υἱοὶ Ἠλὶ* τοῦ ἱερέως υἱοὶ λοιμοὶ, *οὐκ εἰδότες τὸν κύριον.*

[3]) ἑτέρου ὄντος κ. τ. λ. H. in notis: „Origenes in-

ντος τοῦ γινώσκειν τὸν Θεὸν παρὰ τὸ πιστεύειν ψι-
ῶς εἰς τὸν Θεὸν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „ὅσα [1]) ὁ νόμος
αλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ αὐτό·" * ἢ δῆλον [2]) ὅτι
αὶ τοὺς προφήτας, ὧν * τὰ ῥήματα, [3]) ὡς ἐν ἄλλοις
πεδείξαμεν, νόμος λέγεται· εἴρηται τοίνυν ἐν ψαλμοῖς·
σχολάσατε [4]) καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός." Τίς
οὐκ ἂν ὁμολογήσαι πιστεῦσαι, γεγράφθαι ταῦτα λαῷ
ιστεύοντι εἰς τὸν Δημιουργόν; ὅντινα γνῶναι οὐκ ἔστι
ἢ σχολάσαντα καὶ ἐκκαθάραντα τὸν νοῦν, τῶν νοούν-
ων καὶ θειοτέροις ὀφθαλμοῖς βλεπόντων τὸν Θεὸν διὰ
ὸ καθαρὰν τὴν καρδίαν πεποιηκέναι τῆς χάριτος ταύ-
ης ἀξιουμένων, ὡς ὁ Σωτὴρ μαρτυρεῖ λέγων· „μακά-
οι [5]) οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψον-
αι." Ἅμα δὲ καὶ πρὸς τό· „οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα
μὴ ὁ υἱός·" φήσομεν ὅτι οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ γινώ-
κειν τὸν πατέρα καὶ πιστεύειν αὐτῷ. Οὐ μάχεται οὖν
ὸ· „οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός" τῷ· „ἐπί-

---

a in Joann. VIII, 21. (cfr. Tom. XIX. 3. statim fere
› initio): Πολλοὶ μὲν οὖν ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, οὐ
ολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτὸν, ἐπεὶ τῶν πεπιστευκό-
ων κ. τ. λ."

[1]) Rom. III, 19. — Edd. N. T.: οἴδαμεν δὲ, ὅτι
σα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. — H. et R.
l. αὐτό, quod, nisi minus expedite, distinctionis signis
osteriori λαλεῖ appositis, cum verbis ὡς δῆλον conjun-
ere malis, in αὐτά mutare jure meo ausim.

[2]) H. et R. in textu: * ἢ δῆλον — προφήτας, H.
l marg.: „scribas ἢ δῆλον κ. τ. λ." Ferrar.: *an non
erspicuum est etiam Prophetas* etc.

[3]) H. et R. in textu: ὧν * τὰ ῥήματα, H. non male
l marg.: „scribas ὧν αὐτὰ ῥήματα."

[4]) Psalm. XLVI, 10. (XLV.). — R. minus accurate
ε ἐγώ εἰμι κ. τ. λ.

[5]) *Matth. V, 8.* — Matth. XI, 27. coll. edd. N. T.

νητε[3]) ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν
καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς." Παρατήρ
πρὸ τοῦ· „ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ,
τὴν ἀλήθειαν·" γέγραπται· „ἔλεγεν οὖν ὁ Ἰ
τοὺς πιστεύοντας[4]) αὐτῷ Ἰουδαίους·" καὶ ἃ
„ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε
θειαν." Πολὺ δὲ διαφέρει τὸ πρὸς τῷ πιστε
κέναι τοῦ πιστεύειν μόνον· „ᾧ μὲν[5]) γὰρ
πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λ
σεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρῳ πίστις ἐ
πνεύματι." Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τοῦ παραστ
ρον εἶναι τὸ γινώσκεσθαι τὸν Θεὸν τοῦ πι
Ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημέ
αποδώσομεν, ὅτι πρὸς οὓς φησιν· „οὔτε[6]) ἐ
οὔτε τὸν πατέρα μου·" Φαρισαίους, εὐλόγω
τις· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύετε εἰς τὸν πατέρα μου
ἀποσταλέντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐκ ἐπίστευσαν,

---

[1]) Genes. XV. 6. coll. ep. ad Rom. IV.

νούμενος¹) τὸν υἱὸν οὐδαμῶς τὸν πατέρα ἔχει, καὶ οὐδαμῶς φημι, ὅτι οὔτε κατὰ πίστιν, οὔτε κατὰ γνῶσιν. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ καὶ ἄλλως ἡ γραφὴ τοὺς ἀνακεκραμμένους τινὶ καὶ ἑνωθέντας γινώσκειν ἐκεῖνό φησιν²) ᾧ ἀνεκράθησαν καὶ κεκοινωνήκασι· πρὸ δὲ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως καὶ κοινωνίας κἂν τοὺς λόγους καταλαμβάνωσι περί τινος, οὐ γινώσκουσιν ἐκεῖνο. Ὁ γοῦν Ἀδὰμ περὶ τῆς Εὔας λέγων· „τοῦτο³) νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου·" οὐκ ᾔδει τὴν γυναῖκα· ὅτε γὰρ αὐτῇ ἐκολλήθη, τότε εἴρηται· „ἔγνω δὲ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ." Καὶ εἴ τίς γε προσκόπτοι διὰ τὸ παρειληφέναι ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν παράδειγμα τό· „ἔγνω⁴) δὲ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ·" πρῶτον μὲν τῷ· „τὸ⁵) μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν·" ἐπιστησάτω· δεύτερον δὲ ἀντιπαραθέτω τὸ περὶ ἄῤῥενος καὶ θηλείας λεγόμενον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· — τῇ αὐτῇ λέξει χρῆται περὶ ἀνθρώπου καὶ⁶) κυρίου —· „ὁ κολλώμενος,⁷) φησὶ,⁸) τῇ πόρνῃ ἕν σῶμά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν." Ἐγνωκέτω μὲν οὖν ὁ κολλώμενος

¹) I Joann. II, 23.

²) H. et R. ἐκεῖνό φασιν.

³) Genes. II, 23. — Ibidem IV, 1. LXX. interpretes: Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

⁴) Genes. IV, 1. coll. pag. huj. not. 3. — In ed. R. *Εὔαν* h. l. desideratur.

⁵) Ephes. V, 32.

⁶) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἀνθρώπου καὶ κυρίου. In Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.) deest καί. R. — H. in notis: „Cod. Reg. περὶ ἀνθρώπου κυρίου, et Perionius: *de homine Domini.* Lege περὶ ἀνθρώπου καὶ κυρίου. Sic habuit Codex Ferrarii, et id postulat sententia."

⁷) *I Cor. VI, 16. 17.* coll. edd. N. T.

⁸) *Deest* φησί *in Cod.* Reg. (quem H. sequit.). R.

τῇ πόρνῃ τὴν πόρνην, καὶ ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ τὴν γυναῖκα, μᾶλλον δὲ τούτου καὶ ἁγίως ἐγνωκέτω ὁ κολλώμενος τῷ [1]) κυρίῳ τὸν κύριον. Εἰ δὲ τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει, Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ᾔδεσαν, οὐδὲ τὸν υἱὸν, καὶ ἀληθὴς ἦν ὁ λέγων· „οὔτε [2]) ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·" εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐκλαμβάνοιμεν, — λέγω δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδοχὴν —, τὸ γινώσκειν ἀντὶ τοῦ ἀνακεκρᾶσθαι καὶ ἡνῶσθαι, διηγείσθω τις τό· „νῦν [3]) δὲ γνόντες Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ·" καὶ τό· „ἔγνω [4]) κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ." Κατὰ γὰρ ἡμᾶς ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ ἀνακραθεὶς αὐτοῖς, καὶ μεταδεδωκὼς αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, καὶ ἀνειληφὼς αὐτοὺς, ὡς ἡ τοῦ εὐαγγελίου λέξις φησὶν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα, [5]) ἐν τῇ χειρὶ τοῦ πατρὸς ὄντων τῶν εἰς τὸν Σωτῆρα πεπιστευκότων· διὸ καὶ εἰ μὴ πέσοιεν [6]) ἀπ᾽ αὐτῆς, ἑαυτοὺς μακρύνοντες ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἁρπαγήσονται· οὐδεὶς γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρός. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰς τὸ αὐτὸ, λέγω δέ· „οὔτε [7]) ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·" εἰ ἔστι γινώσκοντά τινα τὸν Θεὸν μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἑτέρα αὐτοῦ ἐπίνοιά ἐστι καθ᾽ ὅ ἐστι πατὴρ, καὶ ἑτέρα καθ᾽ ὅ ἐστιν ὁ Θεὸς, τάχα ἔστι τινὰ γινώσκειν μὲν τὸν Θεὸν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα, παρὰ τὸ εἶναι αὐτὸν Θεὸν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα. Φησὶν οὖν ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν ἀνά-

---

[1]) Desideratur τῷ in ed. Huetii.

[2]) Ev. Joann. VIII, 19.

[3]) Galat. IV, 9. — Edd. N. T. ὑπὸ Θεοῦ. —

[4]) II Tim. II, 19. — Ed. Knapp. αὑτοῦ, ed. Lachm. αὐτοῦ, ut in nostro textu. Cfr. Num. XVI, 5.

[5]) Ev. Joann. X, 28. 29. coll. Jesai. XL, 11.

[6]) H. et R. min. accur., ille πέσοιον, hic πέσοιεν.

[7]) Ev. Joann. VIII, 19. — H. et R. h. l. οὐδὲ τὸν πατέρα μου.

τασιν τῇ Μαρίᾳ· „πορεύου [1]) δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, αὶ εἰπὲ αὐτοῖς· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πα-έρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.“ Καὶ ἔστι γε οῖς ἑτεροδόξοις λέγειν χαριζόμενον [2]) αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἔγνω-αν τὸν πατέρα Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται· ὅπερ τάχα ὐκ [3]) ἔστιν ἀληθὲς, ὅτι πάντως ὁ μὴ ἐγνωκὼς τὸν πα-

---

[1]) Ev. Joann. XX, 17. — Edd. N. T. ἀναβαίνω ro πορεύομαι.

[2]) H. et R. in textu: χαριζομένων αὐτοῖς, H. ad iarg.: „scrib. χαριζόμενον αὐτοῖς,“ R. in notis: „„pro αριζομένων αὐτοῖς legendum videtur χαριζόμενον αὐ-οῖς, vel χαριζομένων ἡμῶν αὐτοῖς.““

[3]) H. et R. in notis: „Sic habent omnes Mss. (R.). 'egandi particulam praetermisit Ferrar., et quae proxime :quuntur aliter legit. (H. et R.). Vertit: *quae res for-ssis est vera, quod omnino non agnovit Patrem, uia Filius agnoscit Patrem, servus dominum: et uemadmodum impie non diceremus, Filium non gnovisse Dominum, quia, Filius cum sit, non ten-atur a Patre domino; ita servantes eundem Deum, ihil absurdi admittemus, dicentes decere, ut Filius gnoscat Patrem, servus Dominum, quia neque ser-us agnoscat Patrem, neque Filius Dominum.* (H.) 'erionius autem priorem illam pericopes partem neglexit. 'erte: *quod fortasse verum non est, propterea quod mnino qui Patrem non novit, neque Filium novit; Filius enim novit Patrem, servus autem dominum: t quemadmodum impie non diceremus, Filium non gnovisse dominum, quia, Filius cum sit, non expe-itur Patrem dominum; ita, servantes eundem Deum, ihil absurdi admittemus, dicentes decere, ut Filius gnoscat Patrem, servus dominum: et neque servus gnoscat Patrem, neque Filius dominum.* Τὸ, οὐκ, etinuimus, ita volente sensu. Loci autem totius haec est ententia: *Ac Heterodoxis* quidem gratificantes concedere *ossumus, Mosen et Prophetas* Patrem non cognovisse,

τέρα οὐκ ἔγνω τὸν υἱόν· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς ἔγνω τὸν πατέρα, ὁ δὲ θεράπων τὸν κύριον· καὶ ὥσπερ οὐκ ἂν ἀπεβήσαιμεν λέγοντες, ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω τὸν κύριον,— υἱὸς γὰρ ὢν οὐ πεπείραται τοῦ πατρὸς δεσπότου —, οὕτω τηροῦντες τὸν αὐτὸν Θεὸν οὐδὲν ἄτοπον παραδεξόμεθα [1]) λέγοντες, ὅτι τῷ μὲν υἱῷ ἔπρεπε γινώσκειν τὸν πατέρα, τῷ δὲ θεράποντι τὸν κύριον, καὶ οὔτε ὁ θεράπων ἔγνω τὸν πατέρα, οὔτε ὁ υἱὸς τὸν κύριον. Μυρίων γοῦν οὐσῶν εὐχῶν, ἀναγεγραμμένων ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τοῖς προφήταις, ἀλλὰ καὶ τῷ νόμῳ, οὐ πάνυ τι εὕρομεν εὐξάμενόν [2]) τινα καὶ λέγοντα τὸν Θεὸν πατέρα· καὶ [3]) γὰρ εὐχόμενοι τῷ Θεῷ οὐ λέγουσι· πάτερ· τάχα ἐπεὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα· εὔχονται δὲ αὐτῷ ὡς Θεῷ καὶ κυρίῳ, περιμένοντες τὸν

(quod tamen fortasse verum non est; nam si Patrem non agnovisse daremus, dandum esset utique nec Filium cognovisse, cum cognitum ab ipsis Filium et vaticiniis celebratum fuisse constet) Filius quippe Patrem cognoscit, famulus herum. Quemadmodum autem dicere licet, Filium non cognoscere herum; nam quatenus Filius est, Patris, quatenus herus est, imperium non experitur: ita dicere possumus, nec famulos cognoscere Patrem; nam quatenus famuli sunt, herum, quatenus Pater est, non cognoscunt.“ (H. et R.)

[1]) Cod. Bodlej. παραδεξόμεθα, Cod. Reg. (H. in textu) male παραδεξάμεθα. R. — H. ad marg.: „scribas παραδεξόμεθα ἢ παραδεξαίμεθα.“

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) εὐξάμενον, Cod. Reg. (H. in textu) male εὐξόμενον. R.

[3]) καὶ γὰρ —— πάτερ. Sic hunc locum in Cod. Reg. (quem H. sequit.) luxatum sanitati restituunt Codd. Bodlejan. et Barberinus. R. — In textu ed. H. desiderantur verba: καὶ γὰρ εὐχόμενοι atque οὐ λέγουσι, et pro πάτερ scriptum legitur πατὴρ h. modo: τῷ Θεῷ πατήρ. H. ad marg.: „λείπει τι.“

ὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας[1]) ἐκχέοντα οὐκ ἔλαττον ἐπ' κείνους ἢ ἐπὶ τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν εἰς Θεὸν δι' ὐτοῦ[2]) πιστεύοντας· εἰ μὴ ἄρα ἡ νοητὴ αὐτοῖς γεγένηται ἐπιδημία Χριστοῦ, καὶ ἔσχον ποτὲ τελειωθέντες ὸ τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα· ἐν ἀποῤῥήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωτῶς πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν Θεὸν πατέρα, ἵνα ὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεομένην[3]) αντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ τὴν υἱοεσίαν, ἵνα διηγήσηται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀδελοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσῃ τὸν πατέρα κτὰ τὸ[4]) γεγραμμένον· „διηγήσομαι[5]) τὸ ὄνομά σου οῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.“ ὅτι μέντοι γε ὁ αὐτός ἐστι Θεὸς τῶν προφητῶν, καὶ οῦ κόσμου Δημιουργὸς, πολλαχόθεν μὲν ἔστι θεωρῆαι· ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρῆσαι τήν τε Στεάνου ἀπὸ τῶν Πράξεων πρὸς τὸν λαὸν δημηγορίαν ὕτω λέγοντος· „Ἄνδρες[6]) ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούατε· ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ, ντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ οἰκῆσαι αὐτὸν ἐν Χαῤῥὰν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου αὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου,“ καὶ τὰ ἑξῆς· δι' ὅλου γὰρ οῦ λόγου ἀναντιῤῥήτως ἔστι μαθεῖν τὸν τῶν προφηῶν Θεὸν πατέρα εἶναι Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου ἐν τούτοις· „Παῦ-

[1]) Rom. VIII, 23.

[2]) Cod. Bodlej. optime δι' αὐτοῦ πιστεύοντας, Cod. Reg. (H. in textu) male διὰ τοὺς πιστεύοντας. R. — H. n marg.: „Ferrar. διὰ τούτου κ. τ. λ.“

[3]) H. et R. in textu: ἐκκενουμένην, H. tamen ad marg., R. in notis: „omnino scribendum ἐκχεομένην.“

[4]) H. min. accurate κατὰ τόν.

[5]) Psalm. XXII, 22. (XXI, 23).

[6]) Act. VII, 2. 3. Edd. N. T. κατοικῆσαι pro οἰκῆσαι, ed. Knapp. καὶ ἐκ τῆς συγγ., ed. Lachm. καὶ (ἐκ) ῆς συγγενείας σου. — Cfr. Genes. XI, 31. 32. et XII, 1.

λος¹) δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς Ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο²) διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Σαφῶς γὰρ ἐκ τούτων μεμαθήκαμεν, ὅτι ὁ Δημιουργὸς καὶ Θεὸς τῶν προφητῶν καὶ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ Θεός τε καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστι. Φαρισαῖοι τοίνυν οὐ μόνον γνῶσιν οὐκ εἶχον, οὔτε καθ' ὃ πατὴρ, οὔτε καθ' ὃ Θεὸς, τοῦ δεδωκότος τὸν νόμον πατρὸς τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' οὐδ' ἐπίστευον αὐτῷ ὁμολογουμένως μὲν καθ' ὃ πατὴρ ἦν Ἰησοῦ καὶ Θεὸς αὐτοῦ, τάχα δὲ καθ' ὃ ὁ Θεὸς ὁ κτίσας τὰ πάντα ἦν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν Χριστὸν ᾔδεσαν,³) καὶ καλῶς ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ λέγων· „οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου οἴδατε.“ Ταῦτα ζητῶ, πότερον ἴσον δύναται τῷ· „εἰ⁴) ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε“ τό· εἰ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε, καὶ ἐμὲ ἂν ᾔδειτε, ἢ οὔ. Καὶ ἡγοῦμαι μὴ ἴσον ταῦτα δύνασθαι ἀλλήλοις, τῷ ἀναβαίνειν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ υἱοῦ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τοῦ πατρὸς τὸν γινώσκοντα τὸν

---

¹) Rom. I, 1—7. — Edd. N. T. δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ed. Knapp., ut in nostro textu, προφητῶν αὐτοῦ et υἱοῦ αὐτοῦ, ed. Lachm. προφητῶν αὐτοῦ et υἱοῦ αὐτοῦ; ed. Knapp. Δαυίδ, ed. Lachm. Δαυείδ.

²) R. h. l. προεπηγγείλατο.

³) H. et R. h. l. ᾔδεισαν. — Ev. Joann. VIII, 19.

⁴) Ev. Joann. VIII, 19. coll. pag. 135. not. 1.

έρα, καὶ μὴ ἄλλως ὁρᾶσθαι τὸν πατέρα ἢ τῷ ὁρᾶ-
ι τὸν υἱόν· „ὁ γὰρ[1]) ἑωρακώς, φησίν, ἐμέ, ἑώρακε
πατέρα τὸν πέμψαντά με·“ οὐκ ἂν δὲ εἰρήκει τό·
ωρακὼς τὸν πατέρα, ἑώρακέ με· ἐπείπερ ὁ τὸν λό-
τεθεωρηκὼς τοῦ Θεοῦ θεωρεῖ τὸν Θεόν, ἀναβαίνων
τοῦ λόγου πρὸς τὸν Θεόν· ἀμήχανον δέ ἐστι μὴ
τοῦ λόγου θεωρῆσαι τὸν Θεόν. Καὶ ὁ θεωρῶν
σοφίαν, ἣν ἔκτισεν[2]) ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς
α αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ ἐγνωκέναι τὴν σοφίαν
τὸν πατέρα αὐτῆς· ἀδύνατον δὲ χωρὶς τῆς σοφίας
αγωγῆς[3]) νοηθῆναι τὸν τῆς σοφίας Θεόν. Τὸ[4])
τὸ ἐρεῖς καὶ περὶ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ νοεῖ τις
Θεόν, ἢ θεωρεῖ αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀλή-
αν, ἀλλὰ πρότερον τὴν ἀλήθειαν, ἵν' οὕτως ἔλθῃ ἐπὶ
ἐνιδεῖν τῇ οὐσίᾳ, ἢ τῇ ὑπερέκεινα τῆς οὐσίας δυ-
ει καὶ φύσει τοῦ Θεοῦ. Καὶ τάχα γε ὥσπερ κατὰ
ναὸν ἀναβαθμοί τινες ἦσαν, δι' ὧν εἰσῄει τις εἰς
ἅγια τῶν ἁγίων, οὕτως οἱ πάντες ἡμῶν ἀναβαθμοὶ
μονογενής[5]) ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὥσπερ τῶν ἀναβα-
ῶν ὁ μονογενής ἐστι πρῶτος ἐπὶ τὰ κάτω, ὁ δὲ τού-
υ ἀνωτέρω, καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ἀνωτάτω·
τως οἱ μὲν πάντες εἰσὶν ἀναβαθμοὶ ὁ Σωτήρ· ὁ δὲ
ον[6]) πρῶτος κατωτέρω τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, ᾧ ἐπι-

---

[1]) Ibidem XIV, 9. — In edd. N. T. desunt verba:
ν πέμψαντά με.

[2]) Prov. VIII, 22.

[3]) H. et R. in textu: προσαγωγῆς, H. tamen ad
rg., R. in notis: „scribendum προαγωγῆς.“

[4]) Huet. ὃ δ' αὐτό κ. τ. λ. Ferrar.: *quod idem* etc.

[5]) ὁ μονογενής ἐστι —— ὁ μονογενής ἐστι. Sic
nc locum in Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur)
atum sanitati restituit Cod. Bodlejan. (nec non H. ad
rg.). R. — Huet. *in textu: ἀναβαθμοὶ μονογενής ἐστι
Θεοῦ, καὶ εἴπερ τῶν ἀναβαθμῶν μονογενής ἐστι.*

[6]) *Huet. min.* accurate οἷγε.

βαίνοντες[1]) ὁδεύομεν καὶ τὰ ἑξῆς αὐτοῦ ὄντα, τὴν πᾶσαν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ὁδὸν, ὥστε ἀναβῆναι δι' αὐτοῦ, ὄντος καὶ ἀγγέλου, καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων. Καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας δὲ αὐτοῦ, εἴπερ ἕτερόν ἐστιν ὁδὸς καὶ θύρα, προαπαντῆσαι δεῖ τῇ ὁδῷ, ἵνα μετὰ ταῦτα οὕτως φθάσῃ τις ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἄρχοντι χρήσασθαι αὐτῷ καθ' ὃ ποιμήν ἐστιν, ἵνα τις δυνηθῇ αὐτοῦ ἀπολαῦσαι καὶ βασιλέως, ὄνασθαί τε αὐτοῦ πρῶτον ὡς ἀμνοῦ,[2]) ἵνα πρῶτον ἄρῃ ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μετὰ ταῦτα κεκαθαρισμένοι[3]) φάγωμεν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, τῆς ἀληθινῆς τροφῆς· καὶ ἐπιμελέστερόν τε τὰ παρακείμενα τούτοις τις ἐξετάσας καὶ παραλαβὼν ἀκούσεται·[4]) εἰ ἐμὲ εἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε· καί· ἐπεὶ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε.

2. „Ταῦτα[5]) τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτὸν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.“ Εἰ μή τι χρήσιμον ἦν μαθεῖν ἐκ τοῦ τὰ προειρημένα ἀπηγγέλθαι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ[6]) λελαλῆσθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, οὐκ ἂν προυτέθηκεν ὁ Εὐαγγελιστὴς οἷς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τό· „ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ·“ καὶ πανταχοῦ γε ὅπου πρόσκειται· ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν ᾠδέ τινι τόπῳ

[1]) Huet. ἀποβαίνοντες. Idem in seqq. ὥς τε.

[2]) Ev. Joann. I, 29.

[3]) Codd. Reg. et Barberin. κεκαθαρισμένοι, Cod. Bodlej. κεκαθαρμένοι. R. — Huet. min. accurate κεκαθαρισμένον.

[4]) Cod. Bodlejan. ἀκούσεται, Cod. Reg. (item H.) ἀκούσει τε. R. — Forsan rectius legeris: ἀκούσει τό. — Cfr. ev. Joann. VIII, 19.

[5]) Ev. Joann. VIII, 20. — Ed. Knapp. ἐλάλησεν (ὁ Ἰησοῦς) ἐν τῷ κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in nostro textu.

[6]) καὶ λελαλῆσθαι. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί, sed legitur in Cod. Bodlej. R.

ἐπιστήσας εὑρήσεις τὸ τῆς προσθήκης εὔλογον. Ἵν' οὖν νοηθῇ τι τὸ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρῆσθαι, παραθησόμεθα ἅπερ ἀπὸ Λουκᾶ καὶ Μάρκου μεμαθήκαμεν, ὀνομασάντων τὸ γαζοφυλάκιον: ἀπὸ μὲν τοῦ Λουκᾶ ταῦτα· „ἀναβλέψας [1]) δὲ εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους, εἶδέ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν λεπτὰ δύο, καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε· πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ἑαυτῆς, ὃν [2]) εἶχεν, ἔβαλεν·“ ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ Μάρκον· „καὶ ἑστὼς [3]) ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζο-

---

[1]) Luc. XXI, 1—4. — Edd. N. T.: ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλ. τὰ δῶρα αὐτῶν (ed. Lachm. αὐτῶν) εἰς τὸ γαζοφυλ. πλουσίους, εἶδε δὲ καί τινα χήρ. πενιχρ. βάλλ. ἐκεῖ δύο λεπτὰ, καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον (ed. Lachm. ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλείω) πάντ. ἔβαλε· πάντες (ed. Knapp. ἅπαντες) γὰρ — αὐτοῖς (ed. Lachm. αὐτοῖς) ἔβαλον - Θεοῦ, αὕτη — αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς) πάντα (ed. Knapp. ἅπαντα) τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε.

[2]) ὃν εἶχεν. Excidit ὃν e Cod. Reg. (quem H. in textu sequit.), sed exstat in Cod. Bodlej. R. — Huet. ad marg.: „scribas ὃν εἶχεν.“

[3]) Marc. XII, 41—44. — Edd. N. T.: καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς (Lachm. uncis inclusit verba ὁ Ἰησοῦς) κατέναντι — ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν — ἔβαλλον πολλά. Καὶ ἐλθοῦσα μία — μαθητὰς αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ) —, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων ἔβαλεν τῶν βαλλόντων (ita ed. Lachm., ed. Knapp. βέβληκε τῶν βαλόντων) —· πάντες — περισσεύοντος αὐτοῖς —· αὕτη — ὑστερήσεως αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς) —— βίον αὐτῆς (ed. Lachm. αὐτῆς).

φυλακίου ἐθεώρει, καὶ πᾶς ἔβαλλε[1]) *χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· ἐλθοῦσα δὲ μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.“ Τί δέ μοι βούλεται ἡ τῶν ῥητῶν παράθεσις τηρήσαντι ὅτι τὸ γαζοφυλάκιον ἐν τῷ ἱερῷ ἦν, ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι τὴν προκειμένην τοῦ Ἰωάννου λέξιν, ἤδη λέξομεν·*[2]) *εἰ*[3]) *τὸ ἱερὸν*

---

[1]) *καὶ πᾶς ἔβαλλε.* Sic habent Codd. Bodlejan. et Barber., ubi Cod. Reg. (H. in textu) habet *καὶ πᾶσιν ἔβαλλε.* Vulgata Marci exemplaria graeca: *πῶς ὁ ὄχλος βάλλει* (cfr. not. 3. pag. 151.) R. — H. ad marg.: „scrib. *πῶς ὁ ὄχλος ἔβαλλε.* — Cfr. p. 155. lin. 3. a fine, ex quo loco apparet, Orig. legisse *πῶς πᾶς ἔβαλλε*, aut *πῶς πᾶς ὁ λαὸς ἔβαλλε*, aut denique *πῶς πᾶς ὁ ὄχλος ἔβαλλε*, nam verba *ὁ ὄχλος* facillime mutari poterant cum *ὁ λαός*. — Caeterum R. in textu *χαλκός* habet pro *χαλκόν.*

[2]) Ed. Huet. *λέξωμεν.*

[3]) *εἰ τὸ — λόγον.* Sic H. et R. in textu, H. tamen in notis: „Perion.: *si templum Dei anagogice accipiamus, et intelligatur spirituale verbum.* Ferrar. autem, quum vertat: *sive templum Dei, et quae in templo sunt, sensu anagogico exponimus, sive spiritualem sermonem*, sic videtur legisse: *εἴτε τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν, εἴτε τὸν πνευματικὸν λόγον.* Legendum fortasse: *καὶ κατὰ τὸν ναὸν εἰ τὸν πνευματικὸν λόγον*, vel, *καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον.*“ — R. in notis: „„Cod. Bodlej. *εἴτε τὸ ἱερὸν κ. τ. λ.*, Ferrar. videtur legisse etc. (cfr. H. not.). Legendum fortasse: *εἰ τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ κατὰ τὸν ναὸν εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον.* — Vide prolegomena.

ἀνάγομεν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν ναὸν, εἴτε τὸν πνευματικὸν λόγον, τούτῳ ἀκολούθως καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον κατανοήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ τόπος νομισμάτων εἰς τιμὴν Θεοῦ καὶ οἰκονομίαν ἀναπαύσεως πενήτων προσφερομένων, τάδε νομίσματα τίνα ἂν εἴη ἢ οἱ θεῖοι λόγοι τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐντετυπωμένην ἔχοντες, ὑπὸ δοκίμων τραπεζιτῶν θεωρούμενοι, τῶν χωρίζειν ἐπισταμένων ἀπὸ τῶν δοκίμων τὰ ἀδόκιμα, προσποιούμενα δὲ εἶναι δόκιμα, καὶ τηρούντων τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ, [1]) λέγουσαν· δόκιμοι τραπεζῖται γίνεσθε· καὶ τὴν Παύλου διδαχὴν, [2]) φάσκοντος· „πάντα [3]) δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε;“ Ἕκαστος δὴ συνεισφερέτω [4]) εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, φέρων ἐπὶ τὸ [5]) νοητὸν γαζοφυλάκιον ὃ δύναται [6]) εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἔστιν ὠφεληθῆναι τὸ [7]) κοινὸν διχῶς, ἀπό τε λόγων, καὶ ἀπὸ πράξεων, ὧν ὁ δίκαιος πράττει, [8]) καλῶς καὶ αὗται ἀναφέρονται εἰς τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ οὐκ ἴση οὐδ᾽ ὁμοία

---

[1]) H. min. accurate Ἰησοῦν.

[2]) H. et R. διψαχήν.

[3]) I Thess. V, 21. 22.

[4]) συνεισφερέτω. H. in textu: συνεὶς φερέτω, R. in textu: εἰσφερέτω. — R. in notis: „Cod. Reg. συνεὶς φερέτω, Cod. Barberin. συνεισφερέτω, Cod. Bodlej. εἰσφερέτω. Cfr. pag. 154. lin. 6. et 11.

[5]) Huet. min. accurate: ἐπὶ τὸν νοητόν κ. τ. λ.

[6]) Cod. Bodlejan. (H. ad marg) ὃ δύναται, Codd. Reg. (quem H. in textu sequit.) et Barber. ὃς δύναται. R.

[7]) Huet. min. accurate τὸν κοινόν.

[8]) Cod. Bodlej. πράττει, Cod. Reg. (H. in textu) perperam πρὸς ἄττη (?) R. — Huet. ad marg. atque in notis: „Perion. legit: ὡς ὁ δίκαιος προστάττῃ, vertit enim: *ut vir justus praescribat*. Lego cum Ferrario: ὧν ὁ δίκαιος πράττῃ.“

πάντων [1]) ἡ δύναμις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, εἴγε ἔδωκεν [2]) ὁ οἰκοδεσπότης τῷ μὲν πέντε τάλαντα, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἕν, ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἀποδέχεται ὁ ἔμψυχος τούτου λόγος, ἐνορῶν τῇ δυνάμει τῶν βαλλόντων εἰς ὃ διηγησάμεθα γαζοφυλάκιον, οὓς ἀποδέχεται, οὐ τῇ ποσότητι τῶν συνεισφερομένων ἐνορῶν μόνῃ. Διόπερ, ἐπεί ἐστί τις πλείονα δυνάμενος, ὀλιγώτερα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ δύναμιν ποιῶν, πλείονα δὲ ὡς πρὸς ἑτέρων σύγκρισιν ἐλάττονα δυναμένων, καὶ ἀποδέχεται τοὺς ὅλῃ δυνάμει τὰ ἐλάττονα πεποιηκότας παρὰ τοὺς πλείονα συνεισενεγκόντας ἐκ δυνάμεως πολλαπλασίονα φέρειν δυναμένης, γέγραπται ἃ παρεθέμεθα τοῦ τε [3]) Λουκᾶ καὶ τοῦ Μάρκου. Ἅμα δὲ διδάσκει τὰ ῥητὰ ταῦτα τὸν νοήσαντα ταῦτα πνευματικῶς, μηδεπώποτε τοὺς νομιζομένους διαφέρειν ἐπαίρεσθαι κατὰ τῶν ὡς πρὸς ἀνθρώπων κρίσιν ὑποδεεστέρων· οὐ γὰρ πέπεισται πιστῶν [4]) ὑπολαμβανομένων πλείονα καὶ κρείττονα ποιεῖν, συγκρίνων ἑαυτὸν τοῖς ὅσον ἐπὶ ἀνθρωπίνῃ κρίσει ἐλάχιστα πράττουσιν, ὅτι πάντα ἃ δεδύνηται πεποίηκεν, ἢ ἐκεῖνος οὐ πάντα οἶδεν

---

[1]) Cod. Barberin. πάντων, Codd. Reg. (H. in textu) et Bodlej. πάντως. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. πάντων." — Forsan πάντως πάντων legendum est, Ferrar. sic vertente: *sed quoniam non aequales, ac ne omnino quidem similes omnibus sunt vires in hac vita* etc.

[2]) Matth. XXV, 15.

[3]) H. et R. τοῦτε.

[4]) H. et R. in textu: πιστῶν ὑπολαμβανομένων, R. in notis: „Cod. Bodlej. in marg. habet ex conjectura: πιστὸς ὑπολαμβάνων. Barber. item in marg. ὑπὸ πιστῶν ὑπολαμβανομένων." — H. ad marg.: „„Ferr. πιστός κ. τ. λ.,"" R. in notis: „Ferrar. videtur conjiciendo legisse: πιστὸς ὑπολαμβανόμενος." — Quam quidem Ferrar. lectionem egomet ipse reliquis praetulerim.

ν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ λόγου ἃ ἀποδέδωκεν.[1]) Ἀνέ-
λεψεν οὖν εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ
ῶρα αὐτῶν πλουσίους ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν τὴν πενι-
ρὰν χήραν λεπτὰ βαλοῦσαν δύο, τάχα τῷ γνωστικῷ
ὅπῳ καὶ τῷ πρακτικῷ ἁπλούστερον περὶ τῶν θείων
ρονοῦσαν, καὶ ἀνάλογον τούτοις βιοῦσαν, εἶπεν· „ἀλη-
ῶς[2]) λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάν-
ων ἔβαλε.“ Καὶ τοῦτο εἶπε[3]) καθορῶν τινα τρόπον
ολλαπλασίονα δυνάμενοι φέρειν εἰς τὸ κοινὸν, οἱ ὅσον
ἰ τῇ δυνάμει πλούσιοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς
ἰαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἐλάχιστον[4]) μόριον ὧν
οἷοί τε ἦσαν συνεισφέρειν. Κατανόει δὲ καὶ τὰ τῆς χή-
ας ὑστερήματα,[5]) καὶ ὅτι βιασαμένη ἑαυτὴν πάντα ὃν
χεν βίον ἤνεγκεν εἰς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον,
ροσφέρουσα πᾶσαν τὴν δύναμιν ἑαυτῆς τῷ Θεῷ. Ἀεὶ
ιίνυν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν, ἀναβλέπων εἰς
οὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους τὰ δῶρα
ὐτῶν, ὁρᾷ καὶ τὴν πενιχρὰν χήραν βάλλουσαν λεπτὰ
ύο· κατὰ[6]) δὲ τὸν Μάρκον, ἑστὼς κατέναντι τοῦ γα-
οφυλακίου θεωρεῖ τίνα τρόπον πᾶς ὁ λαὸς βάλλει κατὰ
ύναμιν τὸν νοητὸν χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ
ς μόνος δυνάμενος βλέπειν τοὺς πλουσίους εἶδεν οἷά

---

[1]) ἃ ἀποδέδωκεν. Sic recte habet Cod. Bodlejan.
H. ad margin.), Cod. Reg. (H. in textu) male omi-
t ἃ. R.

[2]) Luc. XXI, 3. coll. pag. 151. not. 1.

[3]) Cod. Bodlej. (H. in marg.) εἶπε, Cod. Reg. (H.
ι textu) εἰπών. R.

[4]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) ἐλάχιστον, Cod. Reg.
H. in textu) ἐχαλίστη. R.

[5]) Huet. min. accurate ὀστερήματα.

[6]) Huet. min. accurate μετά. — Cfr. Marc. XII, 41.
qq. coll. pag. 151. not. 3. et pag. 152. not. 1.

ποτε[1]) πτωχὴ ψυχὴ καὶ ὑστερουμένη βάλλει ὅλῃ δυνάμει, καὶ διὰ τοῦτο[2]) δικαιουμένη παρὰ τοὺς πολλοὺς πλουσίους. Ἅπερ οὐ τοῖς τυχοῦσι λέγει, ἀλλ', ὥς φησιν ὁ Μάρκος, τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καὶ νῦν γὰρ προσκαλούμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς, διδάσκων βλέπειν, οὐχ ὡς ὄψεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὄψεται ὁ Θεός· „ἄνθρωπος[3]) γὰρ ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν·“ τό· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Τί δή μοι ταῦτα πάντα βούλεται, προκειμένου διηγήσασθαι τό· „ταῦτα[4]) τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ·“ ἢ παραστῆσαι ὅτι πάντων συνεισφερόντων[5]) ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ θρέψοντα τοὺς δεομένους, μᾶλλον πάντων ἐχρῆν τὸν Ἰησοῦν φέρειν τὰ ὠφελήσαντα, ἅπερ ἦν ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, καὶ διδασκαλία ἡ περὶ Θεοῦ καὶ ἑαυτοῦ; Καὶ παντός γε νομίσματος τιμαλφέστερον ἦν τό· „ἐγώ εἰμι[6]) τὸ φῶς τοῦ κόσμου·“ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ εἰρημένον, καὶ τό· „εἰ ἐμὲ[7]) ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε·“ καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον. Καὶ ὁ πᾶς γε τῶν λοιπῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον φερόντων ἃ εἶχον χρυσὸς ψάμμος ἦν ὀλίγη ὡς πρὸς τὰ Ἰησοῦ ῥήματα· σοφία γὰρ ἦν πᾶς ὁ λόγος αὐτοῦ· „πᾶς δὲ χρυσὸς[8])

---

1) Codd. Barberin et Bodlejan. οἷά ποτε πτωχὴ ψυχή κ. τ. λ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) pro οἷά ποτε legitur εἴ ποτε, et deest ψυχή. R.

2) καὶ διὰ τοῦτο. In Cod. Reg. (item in ed. H.) desideratur καί. R.

3) I Sam. XVI, 7. (I Reg.). — Marc. XII, 43.

4) Ev. Joann. VIII, 20.

5) Ed. Huet. συμφερόντων.

6) Ev. Joann. VIII, 12.

7) Ev. Joann. VIII, 19. coll. pag. 148. not. 4.

8) Sap. Salom. VII, 9.

ν ὄψει σοφίας ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογισθήεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς.“ Καὶ ταῦτά γε σαφῶς οηθήσεται τοῖς κατακούειν μεμαθηκόσι τῆς τοῖς τεείοις [1]) λαλουμένης σοφίας, ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμένης, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς τὴν ῶν δικαίων αὐτοῦ δόξαν, καὶ δυναμένοις ἐνορᾷν ὑπεροὴν σοφίας Θεοῦ παρὰ τὴν σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων, οἱονεὶ προφήταις ἰδίοις χρωμένων, τῶν ὁποιωνδήοτε λόγων ἑτέρων παρὰ τὴν ἀλήθειαν προϊσταμένων· ψάμμος γὰρ ὀλίγη αἱ λοιπαὶ σοφίαι χρυσὸς εἶναι νοιζόμεναι ἐν ὄψει σοφίας, ἣν ἔκτισεν [2]) ὁ Θεὸς ἀρχὴν δὸν [3]) αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἄργυρος ὁ τῶν πολῶν λαμπρὸς καὶ πιθανὸς λόγος ὡς πηλὸς λογισθήσεαι, τῶν ἁγνῶν [4]) λογίων κυρίου τῶν πεπυρωμένων αὶ κεκαθαρισμένων ἑπταπλασίως καὶ δοκίμων, ἅτε ροσεληλυθότων ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόου. Τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιγεγραμμένης σοφίας ἄλλως αρεθέμεθα εἰς τὸ συνιδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ· „ταῦτα [5]) ὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων Ἰησοῦς [6]) ἐν τῷ ἱερῷ·“ τηρείσθω γὰρ ἡ περὶ τῶν λουσίων καὶ τῆς πενιχρᾶς χήρας διήγησις, ὡς ἀποδέ-

---

[1]) I Cor. II, 6. 7.

[2]) Prov. VIII, 22. — Sap. Salom. VII, 9.

[3]) H. et R. ὁδόν. Cfr. Tom. I. pag. 24. not. 5.

[4]) τῶν ἁγνῶν λογίων. Supple ἐν ὄψει, quod praeedit; id vidit Ferrarius. H. et R. — Ad marg. Cod. Barerini ex conjectura legitur: ἐπὶ τῶν ἁγνῶν λογίων. R. — Ex mea quidem sententia nihil supplendum est. Cfr. Psalm. XII, 6. (XI, 7.). — Ev. Joann. I, 2.

[5]) Ev. Joann. VIII, 20.

[6]) ὁ Ἰησοῦς. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), *sed legitur in Cod. Bodlejan.* R. — Cfr. pag. 154. *n. 3. a fine, et not. 5.*

ται, καὶ εἴ τίς γε[1]) μιμητής ἐστι Χριστοῦ, ἡκέτω ἐπὶ
μὴ ἐν τόπῳ νοητὸν ἱερὸν τοῦ Θεοῦ, ὁδεύων τῷ ῥῷ,
καὶ ἀκολουθῶν τῷ πνεύματι χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπ'
αυτὸ δυναμένῳ, καὶ φερέτω δόκιμα νομίσματα, ῥήματα
ζωῆς αἰωνίου, ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα
τοῖς τοιούτοις ῥήμασιν. Ἀλλ' εἴθε μήτε πενιχρά τις
ἡμῶν, μήτε χήρα εἴη φέρειν μηδὲν πλεῖον δυναμένη
δύο λεπτῶν, μήτε πλούσιος ἐκ μόνου τοῦ περισσεύμα-
τος φέρων, ἀλλὰ πάντα τὸν πλοῦτον ἀνατεθεὶς τῷ Θεῷ.
Ἰησοῦς καὶ οὐ πάντα ἃ εἶχε ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ
γαζοφυλακίῳ διδάσκων, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα ἐχώρει τὸ
γαζοφυλάκιον· οὐδὲ[2]) γὰρ αὐτόν γε οἶμαι χωρεῖν τὸν
κόσμον τὸν ὅλον τοῦ Θεοῦ λόγον. Ὅμως[3]) δὲ τοσαῦτα
ῥήματα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ διδάσκων ὁ Ἰη-
σοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ὑπ' οὐδενὸς ἐκρατεῖτό πω· καὶ αὐτοῦ
γὰρ οἱ λόγοι ἰσχυρότεροι ἐτύγχανον τῶν πιάσαι αὐτὸν
θελόντων. Καὶ ὅσον γε λέγει, τοσοῦτον[4]) οὐδεὶς αὐ-
τὸν πιάσαι τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ δύναται·[5]) ἀλλ'
ἐὰν σιωπήσῃ, τότε κρατεῖται. Ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο ὑπὲρ
τοῦ κόσμου παθεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καὶ
μαστιγούμενος[6]) σιωπᾷ· εἰ γὰρ ἐλελαλήκει, οὐκ ἐ...
ἐγίνετο αὐτῷ τὸ ἐσταυρῶσθαι ἐξ ἀσθενείας, ἐπεὶ...
οὐκ ἔστιν ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ. Ὄντι δὲ αὐ...
ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ οὐδέπω ἡ ὥρα ἐνειστήκει τοῦ π...

---

[1]) Cod. Bodlejan. καὶ εἴ τίς γε, Cod. Reg. (...
textu) ἐπεί τίς γε. R. — Huet. in margine: „Ferra...
εἴ τίς γε.“

[2]) Ev. Joann. XXI, 25.

[3]) H. et R. ὁμῶς. — Ev. Joann. VIII, 20.

[4]) τοσοῦτον. Deest in Cod. Reg. (nec non
H.), sed habetur in Cod. Bodlej. R.

[5]) δύναται. Desideratur in Cod. Reg. (ite...
H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

[6]) Ev. Joann. XIX, 1—9. (11.)

σθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ὄντι ἐν τῷ ἱερῷ· [1]) χειμάῤῥουν δέ τινα ἐχρῆν εἶναι τὸν τόπον, ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδύνατο. Ἀλλὰ καὶ καιρὸν τοῦ κρατεῖσθαι αὐτὸν οὐκ ἔδει ἡμερινόν· „ὁ γὰρ Ἰούδας [2]) λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.“ Περὶ δὲ τοῦ· „οὔπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ·“ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ πλειόνων διειλήφαμεν, οἷς χρήσῃ καὶ εἰς τὰ παρόντα.

3. „Εἶπεν [3]) οὖν πάλιν αὐτοῖς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.“ Καὶ ταῦτα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ προστιθεὶς τοῖς προτέροις, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα [4]) πλείονα ἕως τοῦ· „ἀμὴν [5]) λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί.“ Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον ἀράντων λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτὸν, Ἰησοῦς ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε παράγων εἶδε τὸν ἀπὸ γενετῆς τυφλὸν, περὶ οὗ εἰσόμεθα, Θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον. Λέγει δὲ ταῦτα, ἵνα τὸ ἐπιφερόμενον γένηται· „ταῦτα [6]) γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίστευσαν εἰς

---

[1]) Post ἐν τῷ ἱερῷ Cod. Bodlej. habet ἔδει πιασθῆναι. R.

[2]) Ev. Joann. XVIII, 3. — Ibidem VIII. 20. — Edd. N. T. ἐληλύθει. — Origenem et ipsum ἐληλύθει legisse, satis testantur sequentia, in quibus ad h. l. provocabimus.

[3]) Ev. Joann. VIII, 21. — Ed. Lachm., ut in nostro textu: πάλιν αὐτοῖς, ed. Knapp. πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

[4]) Cod. Bodlej. ἕτερα πλείονα, in Cod. Reg. (item in ed. H.) deest ἕτερα. R.

[5]) Ev. Joann. VIII. 58. — Edd. N. T. ἀμὴν ἀμὴν λέγω κ. τ. λ. — 59. — IX, 1.

[6]) Ibidem VIII, 30. — Edd. N. T. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστ. κ. τ. λ. — Originem et ipsum

δοται, καὶ εἴ τίς γε[1]) μιμητής ἐστι Χριστοῦ, ἡκέτω ἐπὶ τὸ μὴ ἐν τόπῳ νοητὸν ἱερὸν τοῦ Θεοῦ, ὁδεύων τῷ νῷ, καὶ ἀκολουθῶν τῷ πνεύματι χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτὸ δυναμένῳ, καὶ φερέτω δόκιμα νομίσματα, ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα τοῖς τοιούτοις ῥήμασιν. Ἀλλ' εἴθε μήτε πενιχρά τις ἡμῶν, μήτε χήρα εἴη φέρειν μηδὲν πλεῖον δυναμένη δύο λεπτῶν, μήτε πλούσιος ἐκ μόνου τοῦ περισσεύματος φέρων, ἀλλὰ πάντα τὸν πλοῦτον ἀνατεθεὶς τῷ Θεῷ. Ἰησοῦς καὶ οὐ πάντα ἃ εἶχε ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα ἐχώρει τὸ γαζοφυλάκιον· οὐδὲ[2]) γὰρ αὐτόν γε οἶμαι χωρεῖν τὸν κόσμον τὸν ὅλον τοῦ Θεοῦ λόγον. Ὅμως[3]) δὲ τοσαῦτα ῥήματα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ὑπ' οὐδενὸς ἐκρατεῖτό πω· καὶ αὐτοῦ γὰρ οἱ λόγοι ἰσχυρότεροι ἐτύγχανον τῶν πιάσαι αὐτὸν θελόντων. Καὶ ὅσον γε λέγει, τοσοῦτον[4]) οὐδεὶς αὐτὸν πιάσαι τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ δύναται·[5]) ἀλλ' ἐὰν σιωπήσῃ, τότε κρατεῖται. Ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καὶ μαστιγούμενος[6]) σιωπᾷ· εἰ γὰρ ἐλελαλήκει, οὐκ ἔτι ἐγίνετο αὐτῷ τὸ ἐσταυρῶσθαι ἐξ ἀσθενείας, ἐπείπερ οὐκ ἔστιν ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ. Ὄντι δὲ αὐτῷ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ οὐδέπω ἡ ὥρα ἐνειστήκει τοῦ πια-

---

1) Cod. Bodlejan. καὶ εἴ τίς γε, Cod. Reg. (H. in textu) ἐπεί τίς γε. R. — Huet. in margine: „Ferrar. καὶ εἴ τίς γε."

2) Ev. Joann. XXI, 25.

3) H. et R. ὁμῶς. — Ev. Joann. VIII, 20.

4) τοσοῦτον. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.), sed habetur in Cod. Bodlej. R.

5) δύναται. Desideratur in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

6) Ev. Joann. XIX, 1—9. (11.)

αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ὄντι ἐν τῷ ἱερῷ· [1]) χειμάῤῥουν
ι ἐχρῆν εἶναι τὸν τόπον, ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆ-
Ἰησοῦς καὶ ἐδύνατο. Ἀλλὰ καὶ καιρὸν τοῦ κρα-
ι αὐτὸν οὐκ ἔδει ἡμερινόν· „ὁ γὰρ Ἰούδας [2]) λα-
ν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων
ας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ
." Περὶ δὲ τοῦ· „οὔπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ·"
ἀνωτέρω διὰ πλειόνων διειλήφαμεν, οἷς χρήσῃ
τὰ παρόντα.

„Εἶπεν [3]) οὖν πάλιν αὐτοῖς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ
τέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν." Καὶ
ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ προστιθεὶς τοῖς
οις, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα [4]) πλείονα
ῦ· „ἀμὴν [5]) λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι
μί." Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον ἀράντων λί-
ἵνα λιθάσωσιν αὐτὸν, Ἰησοῦς ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν
ἱεροῦ, ὅτε παράγων εἶδε τὸν ἀπὸ γενετῆς τυ-
περὶ οὗ εἰσόμεθα, Θεοῦ διδόντος, γενόμενοι
ὸν τόπον. Λέγει δὲ ταῦτα, ἵνα τὸ ἐπιφερόμενον
ι· „ταῦτα [6]) γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίστευσαν εἰς

Post ἐν τῷ ἱερῷ Cod. Bodlej. habet ἔδει πια-
. R.

Ev. Joann. XVIII, 3. — Ibidem VIII. 20. — Edd.
ἐληλύθει. — Origenem et ipsum ἐληλύθει legisse,
stantur sequentia, in quibus ad h. l. provocabimus.

Ev. Joann. VIII, 21. — Ed. Lachm., ut in nostro
πάλιν αὐτοῖς, ed. Knapp. πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

Cod. Bodlej. ἕτερα πλείονα, in Cod. Reg. (item
H.) deest ἕτερα. R.

Ev. Joann. VIII. 58. — Edd. N. T. ἀμὴν ἀμὴν
κ. τ. λ. — 59. — IX, 1.

Ibidem VIII, 30. — Edd. N. T. ταῦτα αὐτοῦ
ος πολλοὶ ἐπίστ. κ. τ. λ. — Originem et ipsum

αὐτόν." οἱονεὶ πένητες [1]) ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ [2]) γαζοφυλάκιον, ἵν' ἐκεῖθεν λάβωσιν ἃ ἐὰν δύνωνται καὶ ἃ ἐὰν μερισθῇ αὐτοῖς. Πολλοὶ [3]) μὲν οὖν ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, οὐ πολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτὸν, ἐπεὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτὸν, οἱ μένοντες ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἀληθῶς γινόμενοι μαθηταὶ αὐτοῦ γνώσονται τὴν ἀλήθειαν· οὐχὶ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτὸν μένουσιν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, οὐδὲ οἱ πολλοὶ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ γίνονται. Διόπερ οὐδὲ πολλοὶ γνώσονται ἀλήθειαν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροι [4]) οὐ γίνονται· σφόδρα γὰρ ὀλίγοι χωροῦσι τὴν ἀλήθειαν. [5]) Τίνες δέ εἰσιν οἱ γνωσόμενοι ἢ οἱ ὑψοῦντες αὐτόν; ὡς αὐτὸς διδάσκει λέγων· „ὅταν [6]) ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι." Οὐδεὶς δὲ αὐτὸν ὑψοῖ γάλακτι [7]) ποτιζόμενος, παρασκευάζων ἑαυτὸν εἰς

πολλοὶ ἐπίστευσαν legisse, ex seqq. satis patet. Cfr. pag. 160. lin. 3. et pag. 161. not. 6.

[1]) Cod. Bodlej. οἱονεὶ πένητες, Cod. Reg. (item ed. H.) οἷον οἱ πένητες. R.

[2]) Desideratur τό in ed. Huetii.

[3]) Ev. Joann. VIII, 30. coll. pag. 159. not. 6. et pag. 161. not. 6.

[4]) Ibidem VIII, 31. 32. — Cod. Bodlej. καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροι οὐ γίνονται, Cod. Reg. (H. in textu) καὶ εἰ μὴ ἀλήθεια ἐλευθεροῖ, ἐλεύθεροι οὐ γίνονται. R. — Huet. in notis: „Cod. noster habet: καὶ εἰ ἀλήθεια ἐλεύθεροι ἐλεύθεροι οὐ γίνονται. Legit Perionius: καὶ εἰ μὴ ἀλήθεια ἐλευθεροῖ ἐλεύθεροι οὐ γίνονται, vertit enim: *ac nisi veritas eos liberet, non sunt liberi.* Ferrar. vero legisse videtur: καὶ ἀληθείᾳ ἐλεύθεροι οὐ γίνονται, quod cum seqq. magis congruit."

[5]) Cod. Bodlej. ἀλήθειαν, Cod. Reg. vero (H. quoque) ἐλευθερίαν. R.

[6]) Ev. Joann. VIII, 28.

[7]) Hebr. V, 12. 13. 14.

ραδοχὴν τῆς στερεᾶς τροφῆς· διόπερ τῷ τοιούτῳ λέ-
:· „ἔκρινα[1]) μηδὲν εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν
ιστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον·“ [2]) πρὸς ὃν καὶ ὁ
ὁ λόγου διάκονος ἐν ἀσθενείᾳ γίνεται, ὥς φησιν ὁ
ιῦλος τοῖς[3]) τοιούτοις· „κἀγὼ[4]) ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν
βῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς.“
ησὶ τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἀρχὴν ποιούμενος δευ-
ιων μαθημάτων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ·
γὼ[5]) ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
ῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ζητῶ διὰ τό· „ταῦτα[6]) αὐτοῦ
λοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν·“ μήποτε οὐ
ὸς πάντας τοὺς παρόντας λέγει τό· „ἐγὼ ὑπάγω, καὶ
:ήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·“
λὰ πρὸς τούτους οὓς ᾔδει μὴ πιστεύσαντας, καὶ διὰ
ῦτο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανουμένους, καὶ μὴ
ναμένους ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθῆσαι, μὴ δυναμένους
διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι· εἰ γὰρ βουλόμενοι οὐκ ἐδύ-
ντο, οὐκ ἂν εὐλόγως αὐτοῖς ἐλέγετο τό· „ἐν τῇ ἁμαρ-
ᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ἐρεῖ δέ τις πρὸς τοῦτο· εἰ-
ρ τοῖς ἐμμένουσι τῷ μὴ πιστεύειν ταῦτα ἔλεγε, πῶς
ῖς τοιούτοις φησὶ τό· „ζητήσετέ με;“ Πολλαχοῦ γὰρ
ˈαθὸν τὸ[7]) ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν, ταὐτόν πως τυγχάνον
ἱ ζητεῖν λόγον καὶ ἀλήθειαν καὶ σοφίαν. Ἀλλ' ἐρεῖς,
ι καὶ περὶ ἐπιβουλευόντων ποτὲ λέγεται τὸ Ζητεῖν,
ιπερ ἐν τῷ· „ἐζήτουν[8]) αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέ-

---

[1]) I Cor. II, 2. — Edd. N. T.: οὐ γὰρ ἔκρινά τι
δέναι κ. τ. λ.

[2]) H. et R. ἐσταυρουμένον.

[3]) Desideratur τοῖς in ed. Huetii.

[4]) I Cor. II, 3.

[5]) Ev. Joann. VIII, 21.

[6]) Ibid. VIII, 30. coll. pag. 159. not. 6. — VIII, 21.

[7]) *Huet. minus accurate* τὸν ζητεῖν κ. τ. λ.

[8]) *Ev. Joann. VII, 30.* — Edd. N. T. ἐπέβαλεν.

βαλλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ·" καὶ ἐν τῷ· „οἶδα [1]) ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν·" καὶ ἐν τῷ· „νῦν [2]) δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός." Διὸ καὶ λέγεται τοῖς μὴ καλῶς ζητοῦσι τό· „καὶ ζητήσετέ [3]) με·" οὐκ ἐναντίον τῷ· „πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει." Καὶ ἀεὶ δὲ διαφοραί εἰσι τῶν ζητούντων τὸν Ἰησοῦν, οὐ πάντων γνησίως καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τοῦ ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτοῦ ζητούντων αὐτόν. Εἰσὶ γὰρ καὶ κατὰ μυρίας ἀποπεπτωκυίας τοῦ καλοῦ προθέσεις ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν· διόπερ μόνοι οἱ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εἰρήνην εὗρον, οἳ καὶ κυρίως λέγοιντ' ἂν αὐτὸν ζητεῖν τὸν ἐν ἀρχῇ Λόγον, πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἵνα αὐτοὺς προσάγοι τῷ πατρί. Παρὼν δὲ καὶ ἐμφανιζόμενος ὁ Λόγος, ἐπὰν μὴ παραδεχθῇ, ἀπειλεῖ τὸ ὑπάγειν καὶ λέγει· „ἐγὼ [4]) ὑπάγω·" καὶ ἐὰν ἀπελθόντος γε αὐτοῦ ζητῶμεν αὐτὸν, οὐχ εὑρήσομεν [5]) αὐτὸν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα. Οἶδε δὲ ἀπὸ τίνος ὑπάγει, καὶ τίνι παραμένει, μηδέπω εὑρισκόμενος, ἵν' ἐν καιρῷ εὑρεθῇ [6]) ζητηθείς. Καὶ τοῖσγε οὕτως

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 37.

[2]) Ibidem VIII, 40. — Edd. N. T. παρὰ τοῦ Θεοῦ.

[3]) Ev. Joann. VIII, 21. — Matth. VIII, 8.

[4]) Ev. Joann. VIII, 21.

[5]) H. et R. οὐκ εὑρήσομεν.

[6]) εὑρεθῇ. Deest in Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.), at legitur in Cod. Bodlej. R. — Huet. in textu: ἵν' ἐν καιρῷ ζητηθεὶς * καὶ τοῖσγε κ. τ. λ., in marg. Ferrar. ζητηθεὶς εὑρίσκηται, in notis: „Cod. Reg. ἵν' ἐν καιρῷ ζητηθεὶς * καί κ. τ. λ., Perion. legit: καὶ ἐν καιρῷ ζητηθεὶς, καί κ. τ. λ., vertit enim: *et quaesitum in tempore, atque iis etc.* Ferrar. autem: ἵν' ἐν καιρῷ ζητηθεὶς εὑρίσκηται, καί κ. τ. λ."

ἔχουσιν αὐτὸν, καὶ μὴ τεθεωρηκόσιν[1]) αὐτὸν λέγεται· „μὴ εἴπῃς[2]) ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἤ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.“ Τούτοις δὲ φιλανθρώπως ὁ Σωτὴρ ὑποδείκνυσι καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ἵνα μὴ ζητῶσιν αὐτὴν ἔξω ἑαυτῶν, μηδὲ λέγωσιν· „ἰδοὺ[3]) ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ·“ φησὶ γὰρ αὐτοῖς· „ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι.“ Καὶ ὅσον γε σώζομεν τὰ ἐνσπαρέντα ἡμῶν τῇ ψυχῇ τῆς ἀληθείας σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, οὐδέπω ἀπελήλυθεν ἀφ' ἡμῶν ὁ Λόγος· ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κακίαν χύσεως[4]) διαφθάρωμεν, τότε ἡμῖν ἐρεῖ· „ὑπάγω·“[5]) ἵνα κἂν ζητῶμεν αὐτὸν οὐχ εὑρήσωμεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα, καταλαμβανόμενοι ἐν αὐτῇ, καὶ παραλαμβανόμενοι ὑπὸ ταύτης ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τῷ ἀπαιτεῖν τὴν ψυχήν, κατὰ τὸν εἰπόντα· „ἄφρον,[6]) ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ.“ Οὐ χρὴ δὲ παρελθεῖν ἀνεξέταστον οὐδὲ καὶ τό· „ἐν τῇ[7]) ἁμαρτίᾳ ὑμῶν

---

[1]) H. ut in nostro textu, R. min. accur. τεθεωρηκώσιν.

[2]) Rom. X, 6. 7. 8. coll. Deuteron. XXX, 12. 14. — Edd. N. T. bis τοῦτ' ἔστιν et: ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν, ἐν τῷ στόματί σου κ. τ. λ. coll. Deut. XXX, 14. et Tom. I. pag. 83. not. 1.

[3]) Luc. XVII, 21.

[4]) H. et R. χύσεως, Ferrarius, quum vertat: *quodsi malitiae dissolutione corrupti fuerimus*, procul dubio legit: σχίσεως.

[5]) Ev. Joann. VIII, 21.

[6]) Luc. XII, 20. — *Edd. N. T.* ἄφρον (ed. Lachm. *ἄφρων*), ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν κ. τ. λ.

[7]) *Ev. Joann. VIII, 21.*

ἀποθανεῖσθε·" εἰ μὲν κοινότερον λαμβάνεται, ὅτι οἱ μὲν[1]) ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν νοῦνται, οἱ δὲ δίκαιοι ἐν δικαιοσύνῃ· εἰ δὲ τό· „(νεῖσθε·" κατὰ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατο βάνεται, ὡς τοῦ πρὸς θάνατον ἡμαρτηκότος ἀ σκοντος, δῆλον ὅτι οἷς ταῦτα ἐλέγετο, οὐδέπω θνήκεισαν. Καὶ ζητήσεις πῶς,[2]) εἰ μὴ πιστε ὅτι ἔζων, μέλλοντές ποτε ἀποθανεῖσθαι. Ἀπαν δέ τις καὶ πρὸς τοῦτο λέγων, ὅτι κατ' ἐκεῖνο κα μηδέπω πιστεύειν οὐδὲ πρὸς θάνατον ἁμάρτημα πρὸς οὓς ὁ Λόγος οὐδέπω τὰ πρὸς θάνατον ἡ κεισαν. Ἀλλ' ἔζων μὲν ἐν ἀσθενείᾳ τῆς ψυχ τοῖς,[3]) ἡ δὲ ἀσθένεια ἐκείνη πρὸς θάνατον ἦν τοῦτο καὶ ὁ ἰατρὸς[4]) βλέπων ὀλεθρίως αὐτοὺς νοῦντας, ἔλεγεν ἀπογνοὺς αὐτῶν τὴν θεραπείαν ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶ θανεῖσθε." Εἴπομεν[5]) δὴ τό· ἐπεὶ ἡ ἀσθένεια ἦν αὐτοῖς πρὸς θάνατον, ἅτε μαθόντες ἀπὸ τοῦ διαφορὰν ἀσθενείας. Ἠσθένει δὲ καὶ ὁ Λάζαρ

---

[1]) Desideratur *μέν*, quod habet ed. Huet., in

[2]) H. et R. in textu: *πῶς — μέλλοντές πο* in notis: „Ita Cod. Reg. et Perion., qui vertit: *q etiam quomodo, nisi quod crediderant, se cum aliquando morituri essent.* Aliter vero Ferrar., et rectius: *quaeres etiam, quonam pac non crediderant se vivere in infirmitate, m sint aliquando.*" — R. in notis: „ „Ferrar. vide gisse: *πῶς οἱ μὴ πιστεύσαντες ὅτι ἔζων ἐν ἀσ μέλλουσί ποτε ἀποθανεῖσθαι.*" " — Cfr. prolegoı

[3]) *αὐτοῖς.* H. recte ad marg.: „scribas etc.," notis: „legendum videtur *αὐτῶν.*" "

[4]) *καὶ ὁ ἰατρός.* Desunt haec verba in Cod. lej. R. — Ev. Joann. VIII, 21.

[5]) H. absque causa ad marg.: „scribas *εἴπωμε* R. in notis: „„Ferrar. legebat *εἴπωμεν.*" "

θει ὁ ἰατρὸς, ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ οὐ πρὸς θάνατον
ν· „διόπερ φησίν· „αὕτη[1]) ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς
άνατον.“ Διὰ τοῦτο κἂν ἀντιλαμβανώμεθα τῶν ἀσθε-
ειῶν ἑαυτῶν ἀσθενούντων, προσέχωμεν μήποτε πρὸς
άνατον ἀσθενήσωμεν, μεταβαλλούσης τῆς νόσου ἀπὸ[2])
ῦ ἔτι αὐτὴν εἶναι δύνασθαι ἐπὶ τὸ ἀνίατον. Ἅμα
ὲ σαφέστερόν πως ἔσται καὶ τό· „ὅπου[3]) ἐγὼ ὑπάγω,
μεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν“ ἐπιφερόμενον τῷ· „καὶ ἐν
ῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.“ Ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ
ς ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ, ὅπου ὑπάγει ὁ Ἰησοῦς οὐ
ύναται ἀπελθεῖν· οὐδεὶς γὰρ νεκρὸς ἀκολουθεῖν δύ-
αται τῷ Ἰησοῦ· „οὐδὲ[4]) γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε,
ύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾅδου. Ἀλλ’
μεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομεν τὸν κύριον.“ Ἔτι πρὸς
ὸ· „ἐν τῇ[5]) ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·“ παραθήσῃ
ὸ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ οὕτως ἔχον· „ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα,
ὕτη ἀποθανεῖται·“ θάνατος γὰρ ψυχῆς ἁμαρτία, οἶμαι

---

[1]) Ev. Joann. XI, 4.

[2]) H. et R. in textu: ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν εἶναι δύ-
ασθαι. Iidem non male in notis: „Legendum fortasse:
τὸ τοῦ ἔτι ἰαθῆναι δύνασθαι, vel ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν
n notis Huet. non male, quum tum ἰατήν scribendum
set, αὐτήν desideratur.) ἰατὸν εἶναι δύνασθαι, vel quid
mile.“ — Ferrarius: *cum adhuc spes esse posset.*
quidem, quum ἰατήν propter αὐτήν facillime excidere
otuerit, legerim: ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτὴν ἰατὴν εἶναι δύ-
ασθαι.

[3]) Ev. Joann. VIII, 21.

[4]) Psalm. CXV, 17. 18. (CXIII.). — LXX. inter-
retes: οὐχ οἱ νεκροί κ. τ. λ. et post κύριον haec ha-
ent: ἀπὸ τοῦ νῦν ἕως τοῦ αἰῶνος.

[5]) Ev. Joann. VIII, 21. — Ezech. XVIII, 20. —
XX. interpretes: ἡ δὲ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, ἀπο-
ανεῖται.

δὲ ὅτι οὐ πᾶσα, ἀλλ' ἥν φησιν Ἰωάννης[1]) πρὸς θάνατον. Ἅμα δὲ καὶ διαστέλλει ὅτι τις ἁμαρτία θάνατός ἐστι ψυχῆς, καί τις ἁμαρτία ἀσθένεια αὐτῆς· τάχα δὲ καὶ τρίτον τις ἁμαρτία ζημία ψυχῆς ἐστιν, ἁμαρτία[2]) δηλονότι ἐκ τοῦ· „τί ὠφεληθήσεται[3]) ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ ἢ ζημιωθῇ;" καὶ ἐκ τοῦ· „εἴ τινος[4]) τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται." Τοῖς μὲν οὖν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανουμένοις φησίν· „ὑπάγω,[5]) καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·" τῷ δὲ Πέτρῳ· „ὅπου[6]) ἐγὼ ὑπάγω οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον·" ἔξεστι γὰρ μαθητευόμενον τῷ Ἰησοῦ, νῦν μὲν μὴ[7]) παρεσκευάσθαι πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ἀπιόντι πρὸς τὸν πατέρα, ὕστερον δὲ ἐξ ἐπιμελείας κατ' ἴχνη βαίνοντα ἀκολουθεῖν τῷ διδασκάλῳ, καὶ ἕπεσθαι τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκὸς[8])

---

[1]) I Joann. V. 16. 17.

[2]) H. in marg., R. in notis: „ἁμαρτία videtur παρέλκειν.

[3]) Matth. XVI, 26. — Edd. N. T. ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν — αὐτοῦ (ed. Lachm. αὑτοῦ) ζημιωθῇ; porro ed. Knapp. ὠφελεῖται, ed. Lachm., ut in nostro textu, ὠφεληθήσεται.

[4]) I Cor. III, 15.

[5]) Ev. Joann. VIII, 21.

[6]) Ibidem XIII, 36. — Edd. N. T. ὅπου ὑπάγω, ed. Knapp.: ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[7]) νῦν μὲν μή κ. τ. λ. H. in notis: „Negandi particula in Ferrario non comparet; quam genuinam tamen ratio et Cod. Reg. (R. addit: et Codices manuscripti) et Perionius clamant."

[8]) Εἰκὸς δὲ — οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλά κ. τ. λ. Ex apicibus Cod. Reg., qui hoc loco valde di-

δὲ ὅτι διὰ τὰ περὶ τέλους ἡμῖν ὑπονοούμενα ἐπιστήσει τις τῷ· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·“ καὶ πρὸς τοῦτο ἐρεῖ, ὅτι ἔξεστι νῦν μὲν μὴ δύνασθαι, ὕστερον δὲ δυνήσεσθαι·[1]) καὶ εἴπερ ἐστί τις ἐνεστηκὼς αἰὼν, καὶ ἄλλος μέλλων, οὗτοι πρὸς οὓς λέλεκται· „οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·“ κατὰ τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα, — πολὺς δὲ ὁ λείπων εἰς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐστι χρόνος —, οὐ δύνανται ἐλθεῖν ὅπου Ἰησοῦς, τουτέστιν ὅπου ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ Λόγος, τοῦτο γάρ ἐστιν ὅπου Ἰησοῦς. Οἶδα δέ τινας, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κρατουμένους ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας, ὡς τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ Λόγος· „ἐὰν[2]) βλασφημήσῃ τις[3]) εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι·“ οὐ μέντοι γε εἰ μὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἤδη οὐδὲ ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων ἐκθέμενος τὴν περὶ τοῦ γαζοφυλακίου λέξιν οὐδὲν εἶπεν εἰς αὐτήν. Εἰς δὲ τό· „ὅπου[4]) ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·“ φησί·[5]) „„πῶς ἐν ἀγνοίᾳ

---

torti erant, et Perion. sagacitatem praeterierunt, et ex Ferrar. interpretatione haec ita restituimus. Huet.

[1]) δὲ δυνήσεσθαι. Sic recte habet Cod. Bodlejan. (H. in marg.), perperam vero Codd. Reg. (H. in textu) et Barberinus: δὲ δυνῆσθαι. R.

[2]) Matth. XII, 32. coll. Marc. III, 29. (Luc. XII, 10.). — In edd. N. T. singula utroque loco paulo aliter exhibentur.

[3]) H. in textu: ἐὰν βλασφημήσῃ * εἰς τό κ. τ. λ., in marg.: „scribas τις εἰς τό κ. τ. λ.“ — R. in textu: ἐὰν βλασφημήσῃ εἰς τό κ. τ. λ., in notis: „„legendum videtur: ἐὰν βλασφημήσῃ τις εἰς τὸ πνεῦμα κ. τ. λ.““

[4]) Ev. Joann. VIII, 21.

[5]) Cod. Reg. (item H. in textu): φησὶ γάρ· πῶς κ. τ. λ. R. — Admissa particula γάρ signa distinctionis hoc modo ponenda essent: οὐδὲν εἶπεν εἰς αὐτὴν, εἰς δὲ τό· „ὅπου — ἐλθεῖν“ φησὶ γάρ κ. τ. λ.

καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ δύνανται γενέσθαι;" "μηδὲ ἐν τούτῳ κατακούειν ἑαυτοῦ· εἰ γὰρ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ οὐ δύνανται γενέσθαι, πῶς οἱ ἀπόστολοι ἐν [1]) ἀγνοίᾳ ποτὲ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γενόμενοι ἐν ἀφθαρσίᾳ γεγόνασι; Δύνανται οὖν οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γενόμενοι γενέσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ, εἰ μεταβάλλοιεν· δυνατὸν δὲ [2]) αὐτοὺς μεταβάλλειν.

4. „Ἔλεγον [3]) οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;" Ἄξιον [4]) ζητῆσαι πόθεν κινηθέντες οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν" φασὶ τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;" Ἵνα δὲ καὶ δοθῇ ἁπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;" πῶς οἱ δυνάμενοι ἀποκτεῖναι ἑαυτοὺς, κἂν μὴ ἀναιρῶσιν ἑαυτοὺς, μηδὲ γίνωνται ὅπου ὁ ἀναιρῶν ἑαυτὸν γίνεται, οὐ δύνανται [5]) ἀπιέναι ὅπου ὁ ἀναιρῶν ἑαυτὸν ἀπέρχεται; Λεκτέον οὖν πρὸς τὰ ζητούμενα ταῦτα τοῖς ἐπιμελέστερον καὶ βαθύτερον ἀκούουσι τῶν λεγομένων ὑπὸ Ἰουδαίων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις,

---

[1]) In Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur) male omittitur ἐν. R. — H. in marg.: „scribas ἐν κ. τ. λ." — Ceterum H. semper h. l. scripsit ἀγνοίᾳ, neque vero ἀγνοίᾳ.

[2]) In Cod. Reg. (nec non in ed. Huet.) deest δέ. R.

[3]) Ev. Joann. VIII, 22.

[4]) Ἄξιον ζητῆσαι — πρὸς τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Haec desiderantur in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed restituuntur e Cod. Bodlejano. R. — Ev. Joann. VIII, 21. 22.

[5]) Cod. Reg. (H. in textu) perperam δύναται. R. — H. in margine: „scribas δύνανται."

σαφὲς ἐστιν ὅτι πολλὰ [1]) κατά τινας παραδόσεις ἀποῤῥήτους καὶ ἀνακεχωρηκυίας ἔλεγον, ὡς ἐγνωκότες ἕτερα παρὰ τὰ [2]) κοινὰ καὶ κατημαξευμένα. Ἐπὰν δὲ ἴδωμεν ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ῥητῶν ἐκεῖνα, τότε ζητήσομεν εἰ καὶ τοῦτο ὑπ᾽ αὐτῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος λέγεται, βαθύτερόν τι βλεπόντων. Ὅτι δὲ κατὰ ἀνακεχωρηκότας λόγους καὶ μὴ κατημαξευμένους ἔφασκον, τὸν ἄδολον [3]) ἐν Βεελζεβοὺλ [4]) τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, πάντως γὰρ περὶ δαιμόνων τι μεμαθήκεισαν, καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν τὸ [5]) ὄνομα Βεελζεβούλ· ταῦτα δὲ οὐ πάνυ τι ἐν τοῖς φερομένοις κεῖται βιβλίοις, [6]) καὶ μαρτυρία τοῦ Σωτῆρος οὐ ψεύδει [7]) τῷ Βεελζεβοὺλ λόγων ὄντων· „εἰ ἐγὼ

---

[1]) Deest πολλά in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). R.

[2]) Desideratur τά in ed. Huetii.

[3]) Codd. Reg. (H. in textu) et Barberin. male ἄδηλον. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. ἄδολον.“ Idem in notis: „τὸν ἄδηλον. Sic habet Cod. Reg., sic Perion., qui vertit: *eos vero remota verba, et non trita dixisse ex hoc loco perspici licet; in Beelzebul* etc. Sed haec ridicula sunt. Lego cum Ferrario: τὸν ἄδολον.“

[4]) Matth. XII, 24. Luc. XI, 15.

[5]) Desideratur τό in ed. Huetii.

[6]) Codd. Reg. (item ed. H.) et Barber. βίβλοις. R.

[7]) H. et R. in textu: οὐ ψεύδει τῷ Βεελζεβοὺλ λόγων ὄντων, H. in notis: „Locus mendi valde suspectus. Vertit Perionius: *Servatorisque de Beelzebul testimonium hoc non est falsum.*“ R. in notis: „„Locus — suspectus. Lego cum Perionio: οὐ ψευδὴς (R. scripsit ψεύδης) περὶ τοῦ Βεελζεβοὺλ, λέγοντος οὕτως· κ. τ. λ., neque enim placet lectio Cod. Bodlej., qui pro οὐ ψεύδει τῷ — ὄντων, habet: ψευδῶν περὶ τοῦ Βεελζεβοὺλ λόγων ὄντων.“ “ — Congruit maximam partem cum lect. Cod. Bodlej. Ferrarii interpretatio: *etiam testimonio Servatoris, falsis existentibus sermonibus de*

ἐν [1]) Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι;" Παραδεξάμενος [2]) γὰρ τὸ εἶναί τινα τὸν Βεελζεβοὺλ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐκβάλλοντα τὰ [3]) δαιμόνια οἱονεὶ μερισμόν τινα ἐνεργεῖν τοῦ Σατανᾶ γίνεσθαι ἐφ' ἑαυτὸν, ταῦτά φησιν. Ἐσφάλησαν μὲν οὖν λέγοντες ἐν Βεελζεβοὺλ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐκβάλλεσθαι τὰ δαιμόνια, κατειλήφεισαν δὲ ὅτι εἴη τις Βεελζεβοὺλ ἄρχων δαιμονίων. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν λέγωσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς Ἰωάννης ἐστὶν, [4]) ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἢ εἷς τις τῶν προφητῶν, πάντως δόγμα ἔχοντες περὶ ψυχῆς, ὡς ἐξητάσαμεν ἐν τοῖς περὶ Ἰωάννου, τοιαῦτα περὶ τοῦ Σωτῆρος ὑπονοοῦσιν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία, ἢ ἐκ παραδόσεως, ἢ ἐξ ἀποκρύφων αὐτοὺς εἰδέναι παρὰ τοὺς πολλούς. Ἴδωμεν οὖν καὶ εἰς τό· „μή τι [5]) ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;" εἰ δύνανται μὴ κοινότερόν τι καὶ ἁπλούστερον νενοηκέναι, ὡς ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος τοῦ βίου, ἤτοι ἀγχόνῃ, ἢ ξίφει, ἢ ὁποιαδήποτε ὁδῷ τῶν ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς ἀπαλλαττόντων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ οἴονται αὐτὸν ἑαυτὸν ἀποκτείναντα [6]) ἀπελεύσεσθαι εἰς τόπον εἰς ὃν ἀδύνατον ἦν αὐτοὺς γενέσθαι· καὶ εἰ μὴ δεισιδαιμονοῦντές γε περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ βλέποντες τὰ πράγματα μὴ εὑρισκόμενοι [7]) ἄλλοις ὀνόμασι χρῆ-

---

Beelzebul, nec male, ut videtur, hunc in modum legeris. Cfr. prolegomena.

[1]) Matth. XII, 27. Luc. XI, 19.

[2]) Cod. Reg. (item H.) παραδεξάμενοι. R.

[3]) Deest τά in ed. Huetii.

[4]) Luc. IX, 7. 8. Marc. VI, 15.

[5]) Ev. Joann. VIII, 22.

[6]) αὐτὸν ἑαυτὸν ἀποκτείναντα. Sic habet Cod. Bodlej., Cod. Reg. vero (H. in textu) αὐτὸν ἀποκτείνοντα. R. — Huet. in margine: „scribas αὐτὸν αὐτὸν ἀποκτείνοντα (non ἀποκτείναντα)."

[7]) Cod. Bodlej. εὑρισκόμενοι, Cod. Reg. (quem H. in textu sequitur, eodemque attestante Perion. quoque)

σθαι κατὰ τῶν πραγμάτων, τάχα, ἵν' οὕτως εἴπω, θειότερον Ἰησοῦς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ὅπερ οὕτως παρίσταμεν· πάντων μὲν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοῦ σώματος, ἀπαιτούντων τινῶν [1]) αὐτὰς τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων, παραλαμβάνονται· εἰκὸς ὅτι κρείττους εἰσὶ τῶν ψυχῶν ἐπὶ ταύτης τῆς διακονίας τεταγμένοι· τὸ γάρ· „ἄφρον, [2]) ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ·“ τοιοῦτόν τι [3]) δηλοῖ. Ἐὰν δέ τις φάσκῃ τοῦτο μὲν δύνασθαι ἐπὶ τῶν χειρόνων λέγεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν κρειττόνων καὶ καλῶς βεβιωκότων, ἐπιστησάτω εἰ μὴ ἐξαίρετόν τι παρὰ πάντας τοὺς ἐν σώματι γενομένους περὶ ἑαυτοῦ ἀπαγγέλλων ὁ κύριός φησιν· „οὐδεὶς [4]) αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.“ Νοήσωμεν γάρ τινα ὅτε βούλεται [5]) καταλείποντα τὸ σῶμα,

---

εὑρισκόμενα. Legendum videtur (H. ad marg. atque in notis: „legas“) εὑρίσκομεν. R.

[1]) Huet. inter multa alia, quae R. quoque affert, haec habet: „Origenes infra Tom. XXVIII. in Joann. 5.: *Τάχα δὲ καὶ εἶδεν ὁ τηλικοῦτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἤτοι ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις, ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ κ. τ. λ.* Supra scripsit Origenes Tom. XIII. in Joann. 49. (cfr. ed. nostrae Tom. II. pag. 96. et 97.) angelorum ministerio animas hominum corporibus illigari. Etc. etc.“

[2]) Luc. XII, 20. coll. pag. 163. not. 6.

[3]) H. recte τοιοῦτόν τι, R. min. accur. τοιοῦτόν τε.

[4]) Ev. Joann. X, 18. — Edd. N. T.: καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

[5]) H. in textu: γάρ τίνας τε βούλεται, in notis: „haec est nostri Cod. scriptura. Mendose. Legebat (id *quod marg. quoque H.* adscripsit) Perionius: γάρ τινα, ὅτε βούλεται, *quod mihi* valde probatur.“ — R. in textu:

καὶ ἐξιόντα χωρὶς ὁδοῦ τῆς φερούσης ἐπὶ τὸν θάνατον, ἤτοι διὰ βιαίων ὁδῶν, ἢ διὰ νόσων, καὶ πάλιν ἐπὰν θέλῃ ἐπανιόντα, καὶ χρώμενον ὀργάνῳ τῷ σώματι ὃ καταλέλοιπε· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἐροῦμεν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὴν ψυχήν. Καὶ πρέπον γε ἐπὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς οὕτω λέγειν τὸν θάνατον γεγονέναι, καὶ αὐτὸν παραστῆσαι βουλόμενον τοῖς μαθηταῖς τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εἰρηκέναι τό· „οὐδεὶς [1]) αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ·“ τοῦτο γὰρ οὔτ' ἂν Μωϋσῆς, οὐ τῶν Πατριαρχῶν τις ἢ προφητῶν, οὔτ' ἂν τῶν ἀποστόλων τις εἶπε τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ πάντων αἱ ψυχαὶ ἀνθρώπων αἴρονται ἀπ' αὐτῶν. Τούτου δὲ νοηθέντος δύναται σαφὲς εἶναι τὸ ἐν πζ' ψαλμῷ τοῦτον εἰρημένον τὸν τρόπον ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος· „ἐν [2]) νεκροῖς ἐλεύθερος.“ Ἐπιστήσας ἐκ τῶν εὐαγγελίων τοῖς γεγραμμένοις περὶ τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εὑρήσεις μὴ ἀπᾴδουσαν [3]) τὴν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκδοχὴν τῶν ἀναγεγραμμένων· εἰ μὲν γὰρ ὡς οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ λῃσταὶ, τῶν στρατιωτῶν κατεαξάντων [4]) τὰ σκέλη τῶν πεπονθότων, ἐτεθνήκει, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ὅτι ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλά τινι ὁδῷ τῶν ἀποθνη-

---

γάρ τίνα τε βούλεται, in notis: „ „Cod. Bodlej. γάρ τίνα τε βούλεται, Codd. Reg. et Barberin. γὰρ τίνας τε βούλεται. Legebat Perion. γάρ τινα, ὅτε κ. τ. λ. — probatur.“ “

[1]) Ev. Joann. X, 18.

[2]) Psalm. LXXXIII, 5. (LXXXVII, 6.).

[3]) Codd Reg. (H. in textu) et Barberin. male ἀποδοῦσαν. R. — H. ad margin.: „Ferrar. ἀπᾴδουσαν.“ Idem in notis: „Cod. Reg. ἀποδοῦσαν, quem inscite secutus est Perionius. Lege omnino ἀπᾴδουσαν, ita ut habuit Cod. Ferrarii.“

[4]) Ev. Joann. XIX, 32.

σκόντων. Νυνὶ δὲ „ὁ Ἰησοῦς [1]) κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα,“ καὶ ὡς βασιλέως καταλιπόντος τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργήσαντος μετὰ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας, ἅπερ ἔκρινεν εὔλογον εἶναι ποιεῖν, εὐθέως „τὸ καταπέτασμα [2]) τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν· καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον [3]) εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς· ὡς τὸν ἑκατόνταρχον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντας τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα, φοβηθῆναι σφόδρα, λέγοντας· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.“ Τάχα οὖν ἐν ταῖς περὶ Χριστοῦ παραδόσεσιν ἦν, ὥσπερ τὸ γεγενῆσθαι [4]) αὐτὸν ἐν Βηθλεὲμ, [5]) καὶ τὸ ἐκ φυλῆς Ἰούδα ἀναστήσασθαι κατὰ τὰς ὑγιεῖς ἐκδοχὰς τῶν προφητικῶν λόγων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς ἑαυτὸν ᾧ εἴπομεν τρόπῳ ἀπαλλάξαντος τοῦ βίου· καὶ εἰκὸς ὅτι ᾔδεσαν [6]) τὸν οὕτως ἐξελευσόμενον ἀπελεύσεσθαι εἰς χώραν ἔνθα οὐκ ἠδύναντο γενέσθαι οὐδ' οἱ ταῦτα νο-

---

[1]) Matth. XXVII, 50.

[2]) Matth. XXVII, 51—54. — Edd. N. T. vers. 51. ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν κ. τ. λ. Vers. 52. ed. Knapp. ἠγέρθη, ed. Lachm., ut in nostro textu, ἠγέρθησαν. Vers. 53. edd. N. T. ἐκ τῶν μνημείων. Vers 54. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ — τηροῦντες —, ἰδόντες — γενόμενα (ed. Lachm. γινόμενα), ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς (ed. Lachm. υἱὸς Θεοῦ) κ. τ. λ.

[3]) R. in textu, H. ad marg.: εἰσῆλθον. R. in notis: „Codd. Reg. (H. in textu) et Barberinus male εἰςελθόντες.“

[4]) H. et R. γεγενῆσθαι, neque vero γεγεννῆσθαι.

[5]) Mich. V, 2. coll. Matth. II, 6. Ev. Joann. VII, 42.

[6]) H. et R. ὅτι ᾔδεισαν.

οῦντες,[1]) ὥστε μὴ κατὰ τὸ ἁπλούστερον αὐτοὺς[2]) εἰρηκέναι, ἀλλὰ κατά τινα περὶ Χριστοῦ παράδοσιν τό· „μή τι[3]) ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;“ Καὶ εἰ λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι, διστακτικῶς αὐτά φασι· τὸ γάρ· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;“ τοιοῦτόν ἐστι. Καὶ οὐ θαυμαστὸν ἀμφιβάλλειν αὐτοὺς περὶ Χριστοῦ, ὅτε γε καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ ἔλεγον· „οὗτός[4]) ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· οἱ δὲ ἔλεγον μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; οὐχ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαβὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται; ὅτε καὶ σχίσμα γεγένηται ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτόν.“ Ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἐκείνων γέγραπται, ὅτι „ἀπεκρίθησαν[5]) οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος“ ὡς καὶ τοὺς Φαρισαίους εἰρηκέναι τοῖς θαυμάζουσι τὸν λόγον αὐτοῦ· „μὴ[6]) καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν, ἢ ἐκ τῶν Φαρι-

---

[1]) H. recte νοοῦντες, R. min. accurate νοῦντες.

[2]) H. et R. in textu αὐτοῦ, H. ad marg.: „scrib.,“ R. in notis: „„lego αὐτούς.““

[3]) Ev. Joann. VIII, 22.

[4]) Ibidem VII, 40—43. — Ed. Knapp. vers. 41. ἄλλοι pro ἄλλοι δέ, ed. Lachm. ἄλλοι (δέ); ed. Knapp. ἄλλοι δέ pro οἱ δέ, ed. Lachm., ut in nostro textu, οἱ δέ. Vers. 42. ed. Lachm. οὐχ, ut in nostro textu, et bis Δαυείδ, ed. Knapp. οὐχί et bis Δαυΐδ. Vers. 44. pro ὅτε — ὄχλῳ ed. Knapp. σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο, ed. Lachm. σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τῷ ὄχλῳ.

[5]) Ibidem vers. 46. — Ed. Knapp. οὕτως ἐλάλ., ed. Lachm. ἐλάλησεν οὕτως, ut in nostro textu.

[6]) Ibidem vers. 47—49. — Ed. Knapp. vers. 49. ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ — νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι. ed. Lachm. ἀλλὰ ὁ ὄχλος — νόμον ἐπάρατοί εἰσιν.

ν; ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος [1]) οὗτος ὁ μὴ [2]) γινώσκων τὸν
ν ἐπάρατοί εἰσιν;" ὅτε καὶ Νικοδήμου εἰρηκότος·
[3]) ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ
σῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ, καὶ γνῷ τί ποιεῖ; ἀπε-
ησαν· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον
ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐξέρχεται,
ἐγείρεται." Πῶς δὲ ἐδύναντο ἁπλούστερον νοεῖν
ν ἑαυτὸν ἀναιρήσειν οἱ ἀκούσαντες αὐτοῦ λέγοντος·
ὁ [4]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι οὐ
περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς
;" Πρὸς ὃν οἱ Φαρισαῖοι εἰρήκασιν, ὅτι „σὺ [5])
σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν
ής·" οἷς ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς λέγων· „κἂν ἐγὼ
υρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστιν,
ιδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. Ὑμεῖς κατὰ

) H. et R. in textu: ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος κ. τ. λ., H. ad „Ferrar. legit etc." R. in notis: „„Ferrar. (qui annon turba haec) videtur (?) legisse: ἀλλ' ἢ ὄχλος.""
Huetius ὁ μὲν γινώσκων κ. τ. λ.
Ev. Joann. VII, 51. 52. — Ed. Lachm. vers. 51. stro textu, ed. Knapp. ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐ- ερον. Vers. 52. ed. Knapp. ἀπεκρίθ. καὶ εἶπον, n. ἀπεκρίθ. καὶ εἶπαν κ. τ. λ. Eod. vers. ed. τι ἐκ τῆς Γαλιλ. προφήτης οὐκ ἐγείρεται, ed. ι προφήτ. ἐκ τ. Γαλιλ. οὐκ ἐγήγερται.
. Joann. VIII, 12. — Ed. Lachm., ut in nostro Knapp. ἀκολουθῶν ἐμοί et περιπατήσει.
lem vers. 13—18. Edd. N. T. vers. 14. ἀλη- μαρτυρία μου additis post voc. ὑπάγω his ς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ (ed. ῦ) ὑπάγω. Cfr. pag. 138. not. 3. Vers. 16. ι. l. ut in nostro textu, (cfr. tamen pag. 138. achm. ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν. Vers. 17. cfr. et XIX, 15.

τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. Καὶ ἐ κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν, ὅτι μόν οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. Καὶ τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται· „„ὅτι δύο ἀ θρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν·"" ἐγώ εἰμι ὁ μα τυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψ με ὁ πατήρ." Τί δὲ πιθανὸν πρὸς τὸ ἀποκτενεῖν ἑα τὸν μετὰ τοὺς μεγαλοφυέστερον εἰρημένους τοῦτον τ τρόπον λόγους· „οὔτε [1]) ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέ μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε Εἰκὸς γὰρ ὅτι τούτοις ὁμοίως ἐξεδέχοντο καὶ τό· „ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀπ θανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖ πρὸς ὃν καὶ ἀπεκρίναντο οἱ Ἰουδαῖοι· „μή τι ἀποκτ νεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δ νασθε ἐλθεῖν;" Πάνυ δὲ καὶ ἐμφαίνεται ἡ ἐξουσ αὐτοῦ ἐν τῷ [3]) αὐτεξουσίως αὐτὸν ἀποθνήσκειν, και λιπόντα τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῷ· „ἐγὼ ὑπάγω·" καὶ τά διὰ τό· „ἐγὼ ὑπάγω·" τὸ ἐπιφερόμενον γίνεται „καὶ ζητήσετέ με." Εἰκὸς γὰρ καὶ τοὺς παρατυχόν οὕτως αὐτῷ ἀπαλλασσομένῳ τοῦ βίου ζητεῖν αὐτ διὰ δὲ τὸ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν α τοὺς, μηδὲ μετὰ ταῦτα πάντα [4]) δυσωπηθέντας πρ τὸ μὴ διστακτικῶς εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ· „μή τι ἀποκτε ἑαυτόν;" ὅπου [5]) ἄπεισι μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀπελθε Οἶμαι δ' ὅτι καὶ κακοηθέστερον ὀνομάζοντες τὸ κα τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἰς α τοὺς ἐληλυθότος, καὶ μὴ δοξάζοντες τὸν οὕτως ἀπα

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 19.
[2]) Ibidem vers. 21. et 22.
[3]) ἐν τῷ. Deest in Cod. Reg. (nec non in ed. H.).
[4]) Huetius μετὰ πάντα ταῦτα.
[5]) H. absque causa ad marginem: „scribas ὅτι λέ· ὅπου κ. τ. λ.

λαττόμενον τοῦ βίου εἰρήκασι τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;" Ἐνῆν γὰρ διστακτικῶς μὲν εἰπεῖν, μετ' ἐμφάσεως δὲ τῆς παρὰ τῷ θανάτῳ δόξης αὐτοῦ, καὶ οἱονεὶ οὕτως εἰπεῖν·[1]) μή τι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτε αὐτὸς βούλεται, ἐξελεύσεται καταλειφθέντος τοῦ[2]) σώματος; Καὶ διὰ τοῦτό φησι τό· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν." Ἅμα δὲ καὶ παρατηρήσεις διὰ τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ, πῶς τὸν βίον ἐξελήλυθε, τό· „καὶ ἀναβαίνων[3]) εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς Ἀρχιερεῦσι καὶ Γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδοθήσεται[4]) τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται." Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ τό· „ἀπὸ τότε[5]) ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν Ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων καὶ Γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι·" καὶ

---

[1]) Huet. minus accurate ἐπεῖν.

[2]) R. τοῦ σώματος, καὶ —— ἐλθεῖν;

[3]) Matth. XX, 17—19. — Edd. N. T. v. 17. καὶ ἀναβ. ὁ Ἰησ. εἰς Ἱεροσ. παρέλ. τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν κ. τ. λ. Vers. 19. καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν κ. τ. λ. et ἀναστήσεται pro ἐγερθήσεται.

[4]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) καὶ παραδοθήσεται, in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest καί. R.

[5]) Matth. XVI, 21. — Ed. Knapp. ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς — μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, ed. Lachm. ἤρξατο Ἰησοῦς — μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσ. ἀπελθεῖν. Utraque editio pro παθεῖν — Γραμματέων haec habet: παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων.

τό· „μέλλει[1]) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται·“ ἐρεῖς ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ λέγοντες πάντες· „σταύρου,[2]) σταύρου αὐτόν“ καὶ οἱ γενόμενοι ἔνοχοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰ καὶ προλαβὼν τοὺς στρατιώτας, ἐρχομένους ἐπὶ[3]) τὸ πλῆξαι τὰ σκέλη αὐτοῦ, κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσε. Παραθήσεις[4]) δὲ εἰς τοῦτο τό· „πᾶς[5]) ὁ εὑρίσκων με ἀποκτενεῖ με“ καὶ τό· „πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει.“ Πῶς γὰρ „πᾶς ὁ εὑρίσκων τὸν Κάϊν ἀποκτενεῖ αὐτὸν,“ ἑνὸς ἀποκτείναντος ἂν αὐτὸν τοῦ προειληφότος; ἢ πῶς[6]) „πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει,“ οὐκ ἂν πολλῶν ἀποκτεινάντων αὐτόν; ὡς γὰρ περὶ πλήθους εἴρηται τό· „πᾶς.“ Τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἀνθρωπικώτερον ἐκλαβὼν τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Σω-

---

[1]) Matth. XVII, 22. 23. — Ed. Knapp. ἐγερθήσεται, ed. Lachm. ἀναστήσεται.

[2]) Luc. XXIII, 21. — Ed. Lachm., ut in nostro textu, ed. Knapp. σταύρωσον! σταύρωσον αὐτόν!

[3]) Cod. Bodlej. ἐπὶ τὸ πλῆξαι τὰ σκέλη αὐτοῦ. κράξας κ. τ. λ., Cod. Reg. (item H.) ἐπίπληξαι (ita R. scripsit, H. ἐπιπλῆξαι exhibet) τὰ σκέλη, κράξας κ. τ. λ. R. — Cfr. ev. Joann. XIX, 32. 33.

[4]) Huet. in textu παραθήσει, ad marg.: „scribas παραθήσεις.“

[5]) Genes. IV, 14. 15. — LXX. interpretes vers. 14. καὶ ἔσται πᾶς ὁ εὑρίσκων κ. τ. λ.

[6]) Cod. Bodlejan. (H. ad marg.) ἢ πῶς πᾶς, Cod. Reg. (H. in textu) ἢ ἐπὰν πᾶς. Paulo post in Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) perperam legitur ἀδικούμενα pro ἐκδικούμενα. R. — H. ad margin.: „scribas ἐκδικούμενα.“

τῆρος,[1]) φησίν· „ἵλεώς σοι,[2]) κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο·“ ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, ὡς μὴ καλῶς ἐξειληφότι τὸ εἰρημένον, φησίν· „ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.“ Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον· „ἑαυτὸν[3]) παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν τῷ Θεῷ·“ ὅρα[4]) εἰ μὴ τοιοῦτόν ἐστιν. Οὕτως γοῦν μόνως δυνήσῃ σῶσαι αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερέα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ,[5]) καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προσφερόμενον θυσίαν τῷ Θεῷ, οὐχ ὑπὸ ἀσεβῶν, ἀλλ' ὑπὸ ἀρχιερέων εὐσεβῶν.[6]) Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς κατὰ δύναμιν βασανίζοντες[7]) τὸ βούλημα τῶν λεγόντων τό· „μή[8]) τι ἀποκτενεῖ αὐτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;“ μετὰ τὸ ἀκηκοέναι τηλικούτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λόγων ἐκδεδώκαμεν. Εἰκὸς δέ τινας προσκόπτοντας ὡς βεβιασμένῃ τῇ ἑρμηνείᾳ

---

[1]) Ed. Huetii minus accurate ὑπὸ τοῦ πατρός.

[2]) Matth. XVI, 22. — Vers. 23. ed. Knapp., ut in nostro textu, ed. Lachm. σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ.

[3]) Ephes. V, 2. coll. edd. N. T.

[4]) Huet. ὅρα, R. ὥρα.

[5]) Huet. Μελχισεδέκ, R. h. l. Μελχισεδέχ. Cfr. Psalm. CX, 4. (CIX.) coll. ep. ad Hebr. V, 6, 10. VI, 20. VII, 1. 17. 21. — Ev. Joann. I, 29.

[6]) Cod. Bodlej. (H. teste Ferrar. quoque) ἀρχιερέων εὐσεβῶν, Cod. Reg. (H. in textu) ἀρχιερέως εὐσεβῶς. R. — Praeferenda sine dubio est lectio Cod. Regii, in qua simul tamen ex oppositionis lege εὐσεβῶς non male in εὐσεβοῦς mutaveris.

[7]) Huetius βασανίξοντες.

[8]) Ev. Joann. VIII, 22. — H. et R. h. l. αὐτόν, non, ut supra constanter et paulo infra, ἑαυτόν. — R. in notis: „Cod. Bodlej. (H. in marg.) μή τι ἀποκτενεῖ, Cod. Reg. (H. in textu) μὴ ἀποκτενεῖ.“

τό· „μέλλει[1]) ὁ υἱὸς τοῦ … ἵναι τό· „μή τι ἀπο-
χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ … ἀποκτενοῦντ…
ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται·“ … τοὺς δια-
γοντες πάντες· „… τῶν
γενόμενοι ἔνοχοι …
τοὺς στρατιώτας …
αὐτοῦ, κράξα… …πιστῆσαι.
δὲ εἰς τοῦτ… …νενοηκέναι τὸν Ἰησοῦ…
καὶ τό· „… καταδικάζοντα, ὡς ἀπελευσόμενον.
ραλύσαι …μάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύναντο γενέσθαι. ὥσ-
αὐτὸν … τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ, οἱονεὶ κρείττονος[3]) αὐτοῦ· ἢ ἐπεὶ
ἢ π… …θον ἔσται λέγειν ὅτι, εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφασκεν ὁ
Ἰησοῦς καὶ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποκτεῖναι, κρεῖττον ἐνό-
μιζε τὸ ἑαυτὸν ἀναιρεῖν τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. Καὶ ὁ
Ἡρακλέων μέντοι γε ὡς ἁπλούστερον εἰρημένον τοῦ·
„μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν“ φησὶν ὅτι πονηρῶς διαλο-
γιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ μείζονας ἑαυ-
τοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ Σωτῆρος καὶ ὑπολαμβάνοντες
ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἀνά-
παυσιν αἰώνιον, ὁ δὲ Σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θά-
νατον ἑαυτὸν διαχειρισάμενος, ὅπου ἑαυτοὺς οὐκ ἐλο-
γίζοντο ἀπελθεῖν. Καὶ αὐτοῖς[4]) λέξεσί φησιν ὅτι ᾤοντο
λέγειν τὸν Σωτῆρα οἱ Ἰουδαῖοι· ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν δια-
χειρισάμενος εἰς φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς
οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Οὐκ οἶδα δὲ πῶς κατὰ τὸν εἰ-
πόντα· „ἐγώ[5]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου,“ καὶ τὰ ἑξῆς

---

1) Cod. Bodl. παρά, Cod. Reg. (H. quoque) περί. R.

2) H. et R. εἰ τόπον.

3) κρείττονος. Sic Mss. (H. quoque) et ipse Ferrar., qui vertit: *quasi Jesus melior ac praestantior esset;* sed tamen legendum videtur κρείττονες, et ita lego R. — Recte R. statuit.

4) H. et R. αὐτοῖς. Lego αὐταῖς.

5) Ev. Joann. VIII, 12.

ὅτι ἐγὼ εἶμαι ... ἵρους, οἵτινες δὴ[1]) πάντες
-τθαι. Ἐά ... ἀόρατα καὶ τὰ ἀσώματα
τοὺς[1] ... ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα
ἐξ ... κόσμῳ τόποις κόσμου
... οἱ κάτω, καὶ ἄλ-
... ἐστι, τὰ δὲ οὐρά-
υπερ η. ... ν κάτω πάντως
..εγεν[4]) αὐτοῖς· ... τοῦ κόσμου
..ν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ ... Ὁ γὰρ πο-
ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου το... ...ῦ κόσμου
ἀνωτέρω ἔλεγε τό· „ὁ ὢν[5]) ἐκ τῆς γ... ...αὶ αὐ-
[6]) ἐστι καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ... καὶ
ενος, ἐπάνω πάντων ἐστὶν, καὶ[7]) ὃ ἑώρακε καὶ ...
ῦσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.“ Εἰ τοίνυν ὁ ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς
λαλεῖ, καὶ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ὃ ἑώρακε
ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις τοίνυν πότερόν
τε ταὐτόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς γῆς εἶναι τῷ ἐκ τῶν κάτω

---

[1]) H. recte τούς, R. τοῖς.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) αὐτό, Cod. Reg. (H. textu) αὐτῷ. R.

[3]) κατὰ πάντα. Desunt haec in Cod. Reg. (item ed. H.), sed leguntur in Codd. Bodlej. et Barber. R. H. in notis: „literas quasdam, ad summum duas, no- ignorabiles hic (ὅπερ ἦν * ηλίθιον) exhibebat Cod. quasi legendum foret ὑπηλίθιον, vel ἐπηλίθιον, vel ηλίθιον, quae tamen voces insolentes sunt.“

[4]) Ev. Joann. VIII, 23. — Ed. Knapp. καὶ εἶπεν οῖς, ed. Lachm. ut in nostro textu; ed. Lachm. ἐκ του τοῦ κόσμου ἐστέ, cfr. pag. 182. lin. 10. coll. not. 3., Knapp. ut in nostro textu.

[5]) Ibidem III, 31. 32. — Ed. Knapp., ut in nostro n, ed. Lachm. (καὶ) ὃ ἑώρακε κ. τ. λ.

[6]) In ed. Huet. desiderantur verba ἐκ τῆς γῆς.

[7]) Deest καί in ed. Huetiana.

οἴεσθαι ἁπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν;" ὡς τοῦ μὲν Ἰησοῦ ἀποκτενοῦντος ἑαυτὸν, καὶ ἐσομένου ἐν χώρᾳ τῶν ἑαυτοὺς διαχειρισαμένων καὶ κολασθησομένων ἐπὶ τούτῳ, τῶν δὲ Ἰουδαίων παρὰ[1]) τοῦτο οὐ δυναμένων ἐκεῖ γενέσθαι, παρὰ τὸ μὴ τῷ αὐτῷ ἐνόχους αὐτοὺς γίνεσθαι περὶ ἑαυτῶν ἁμαρτήματι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐπιστησάτωσαν, εἰ δύνανται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπονενοηκέναι τὸν Ἰησοῦν ταῦτα εἰρηκέναι ἑαυτὸν καταδικάζοντα, ὡς ἀπελευσόμενον εἰς[2]) τόπον κολάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύναντο γενέσθαι, ὅσον ἐπὶ τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ, οἱονεὶ κρείττονος[3]) αὐτοῦ· ἢ ἀκόλουθον ἔσται λέγειν ὅτι, εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφασκεν ὁ Ἰησοῦς καὶ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποκτεῖναι, κρεῖττον ἐνόμιζε τὸ ἑαυτὸν ἀναιρεῖν τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὡς ἁπλούστερον εἰρημένου τοῦ· „μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν·" φησὶν ὅτι πονηρῶς διαλογιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ μείζονας ἑαυτοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ Σωτῆρος καὶ ὑπολαμβάνοντες, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἀνάπαυσιν αἰώνιον, ὁ δὲ Σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον ἑαυτὸν διαχειρισάμενος, ὅπου ἑαυτοὺς οὐκ ἐλογίζοντο ἀπελθεῖν. Καὶ αὐτοῖς[4]) λέξεσί φησιν ὅτι ᾤοντο λέγειν τὸν Σωτῆρα οἱ Ἰουδαῖοι·, ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Οὐκ οἶδα δὲ πῶς κατὰ τὸν εἰπόντα· „ἐγώ[5]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου," καὶ τὰ ἑξῆς,

---

[1]) Cod. Bodl. παρά, Cod. Reg. (H. quoque) περί. R.

[2]) H. et R. εἰ τόπον.

[3]) κρείττονος. Sic Mss. (H. quoque) et ipse Ferrar., qui vertit: *quasi Jesus melior ac praestantior esset;* sed tamen legendum videtur κρείττονες, et ita lego. R. — Recte R. statuit.

[4]) H. et R. αὐτοῖς. Lego αὐταῖς.

[5]) Ev. Joann. VIII, 12.

ἢν λέγειν, ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι. Ἐὰν δέ τις λέγει μὴ τὸν Σωτῆρα ταῦτα εἰρηκέναι, τοὺς[1]) δὲ Ἰουδαίους αὐτὸ[2]) ὑπονενοηκέναι, δῆλον ὅτι ἐρεῖ τοὺς Ἰουδαίους πεφρονηκέναι περὶ αὐτοῦ, ὅτι φθείρονται οἱ ἑαυτοὺς διαχειρισάμενοι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἐποίει ταῦτα πιστεύων φθαρήσεσθαι καὶ κολασθήσεσθαι· ὅπερ ἦν κατὰ πάντα[3]) ἠλίθιον.

5. „Καὶ ἔλεγεν[4]) αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστὲ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὲ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.“ Καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἔλεγε τό· „ὁ ὢν[5]) ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς[6]) ἐστι καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστὶν, καὶ[7]) ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.“ Εἰ τοίνυν ὁ ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, καὶ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις τοίνυν πότερόν ποτε ταὐτόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς γῆς εἶναι τῷ ἐκ τῶν κάτω

---

[1]) H. recte τούς, R. τοῖς.
[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) αὐτό, Cod. Reg. (H. extu) αὐτῷ. R.
[3]) κατὰ πάντα. Desunt haec in Cod. Reg. (item d. H.), sed leguntur in Codd. Bodlej. et Barber. R. I. in notis: „literas quasdam, ad summum duas, nomorabiles hic (ὅπερ ἦν * ἠλίθιον) exhibebat Cod. uasi legendum foret ὑπηλίθιον, vel ἐπηλίθιον, vel θιον, quae tamen voces insolentes sunt.“
[4]) Ev. Joann. VIII, 23. — Ed. Knapp. καὶ εἶπεν , ed. Lachm. ut in nostro textu; ed. Lachm. ἐκ τοῦ κόσμου ἐστέ, cfr. pag. 182. lin. 10. coll. not. 3., pp. ut in nostro textu.
[5]) Ibidem III, 31. 32. — Ed. Knapp., ut in nostro . Lachm. (καὶ) ὃ ἑώρακε κ. τ. λ.
[6]) n ed. Huet. desiderantur verba ἐκ τῆς γῆς.
[7]) eest καί in ed. Huetiana.

εἶναι, ἢ ἕτερον. Ἅμα δὲ παρατηρήσεις, ὅτι κἀκεῖ οὐκ εἶπεν· ὁ ὢν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐστι καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλεῖ· τάχα γὰρ ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν, μάλιστα καθὸ πρωτότοκος[1]) πάσης κτίσεως ἦν. Τὸ γάρ· „ἐκ τοῦ οὐρανοῦ·" ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἦν ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ Παῦλός πού φησιν· „ὁ πρῶτος[2]) ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ." Καὶ ἐνθάδε δὲ ἐπιστήσεις, πότερόν ποτε ταὐτὸ λέγει ἐν τῷ· „ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ·" καί· „ὑμεῖς ἐκ τούτου[3]) τοῦ κόσμου ἐστέ·" ἢ ἕτερόν ἐστι τὸ εἶναι ἐκ τῆς γῆς παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸ δ' ὅμοιον ζητήσεις καὶ ἐν τῷ· „ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί·" καί· „ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου." Ἄξιον γὰρ ἰδεῖν, τί τὸ ἐκ τῶν ἄνω εἶναι, καὶ τί τὸ μὴ ἐκ τοῦ κόσμου εἶναι. Ὅρα τοίνυν, εἰ μὴ ὁ τὴν ἀπὸ ὕλης γένεσιν καὶ σωμάτων ἀνειληφὼς, τῷ καταλελοιπέναι τὰ κρείττονα, ἐκ τῆς γῆς ἐστιν· ὅστις ὅσον ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, ὑψηλότερόν τι μὴ δυνάμενος βλέπειν ἢ λέγειν· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. Ἄλλη μέντοι γε ἡ ἐπίνοια, ἡ ἐκ τῶν κάτω καὶ τῆς γῆς. „Κάτω" γὰρ ὥσπερ τόπῳ τινὶ νοεῖται, οὕτως καὶ δόγμασι καὶ διανοίᾳ· καὶ πᾶς γε ὁ τοιοῦτος[4]) δόγμασι καὶ διανοίᾳ χρώμενος, ἅτινά ἐστιν ἐκ τῶν κάτω, ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ ὁ δεικνύμενος κόσμος, ὑλικὸς γενόμενος, διὰ τοὺς δεηθέντας τῆς[5]) ἐνύλου

[1]) Coloss. I, 15.

[2]) I Cor. XV, 47. — Ed. Knapp. ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[3]) Ev. Joann. VIII, 23. coll. pag. 181. lin. 9. et nota 4.

[4]) Cod. Barberin. in marg. habet τοιούτοις, sicque videtur legisse Ferrar. R.

[5]) Cod. Bodlej. (H. in marg.) τῆς, Cod. Reg. (H. in textu) male τούς. R.

ζωῆς τόπους μὲν ἔχει διαφόρους, οἵτινες δὴ[1]) πάντες ὡς μὲν πρὸς τὰ ἄϋλα καὶ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ἀσώματα κάτω εἰσὶν, οὐ τόσον τῷ τόπῳ, ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα συγκρίσει. Ὅσον[2]) δὲ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόποις κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἶεν ἄν τινες[3]) τόποι οἱ κάτω, καὶ ἄλλοι ἄνω· τὰ μὲν γὰρ περίγεια κάτω ἐστὶ, τὰ δὲ οὐράνια ἄνω, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν μὲν ἐκ τῶν κάτω πάντως εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὸν δὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μὴ πάντως εἶναι καὶ ἐκ τῶν κάτω. Ὁ γὰρ πολίτης τῶν σωμάτων ὅρα εἰ ἔστι μέν πως ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οὐ μὴν ἐκ τῶν τοπικῶς κάτω. Πλὴν καὶ αὐτὸς, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν νοητῶν, ἐκ τῶν κάτω· καὶ γὰρ πᾶς ὁ τῶν βλεπομένων[4]) πολίτης καὶ παρερχομένων καὶ προσκαίρων ἐκ τῶν κάτω ἐστὶ, κἂν ἐν συγκρίσει τόπων ἐκ τῶν ἀνωτάτω τυγχάνῃ. Ἔξεστι μέντοι γε τὸν ἐκ τῶν κάτω καὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐκ τῆς γῆς μεταβαλεῖν, καὶ γενέσθαι ἐκ τῶν ἄνω, καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἄλλον ἐκ μὲν τοῦ κόσμου τούτου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέ. Φησὶ γοῦν τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ·[5]) „ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, κἀγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ οὐκέτι ἐστὲ ἐκ τοῦ

---

[1]) Deest δή in ed. Huetii. Ferrarius: *quae sane omnia* etc.

[2]) Ὅσον δέ κ. τ. λ. R. absque causa in notis: „legendum videtur: ὅσον δὲ δεῖ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόπους κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἶεν ἄν τινες κ. τ. λ. In Cod. Bodlej. ante εἶεν legitur εἰ.“

[3]) Huet. min. accur. εἶεν ἄν τινος κ. τ. λ.

[4]) II Cor. IV, 18.

[5]) ὁ Σωτήρ. Deest in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed legitur in Cod. Bodlejan. R. — Cfr. ev. Joann. XV, 19. coll. edd. N. T.

κόσμου." εἴπερ γὰρ ἦλθεν ὁ Σωτὴρ ζητῆσαι [1]) καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, ἦλθε τοὺς κάτω καὶ πολιτογραφηθέντας ἐν τοῖς κάτω μεταστῆσαι ἐπὶ τὰ ἄνω. Καὶ γὰρ εἰς τὰ κατώτερα [2]) μέρη τῆς γῆς ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι, διὰ τοὺς ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ ἀνέβη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ὁδοποιῶν τοῖς βουλομένοις καὶ γνησίως αὐτῷ μαθητευομένοις τὴν φέρουσαν ὁδὸν ἐπὶ τὰ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν ἐπὶ τὰ ἔξω σωμάτων. Εἰ δὲ καὶ ποθεῖς μαθεῖν ἀπὸ τῆς γραφῆς, τίς ἐστιν ὁ ἐκ τῶν κάτω, καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐκ τῶν ἄνω, ἄκουε· ἐπεὶ ὅπου [3]) ὁ θησαυρὸς ἑκάστου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ἐστίν· ἐάν τις θησαυρίζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν κάτω γίνεται, ἐὰν δέ τις θησαυρίζει [4]) ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γεννᾶται ἄνωθεν, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εἰκόνα [5]) τοῦ ἐπουρανίου· ἀλλὰ καὶ ἄλλος [6]) διελθὼν πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τέλει εὑρίσκεται μακαριωτάτῳ. Εἴη δ' ἂν καὶ τὰ ἑκατέρου ἔργα, οἷα εἶπον, [7]) ὥστε εἰπεῖν ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ποιεῖν τὸν ἐκ τῶν κάτω, [8]) τὸν δὲ καρπὸν τοῦ πνεύματος τὸν ἐκ τῶν ἄνω, καὶ πάλιν τὴν πρὸς τὸν

---

[1]) Luc. XIX, 10.

[2]) Ephes. IV, 9. 10.

[3]) Matth. VI, 21.

[4]) H. et R. h. l. θησαυρίζει.

[5]) I Cor. XV, 49.

[6]) Ed. Huet. ἄλλως. — Hebr. IV, 14.

[7]) Sic habet Cod. Bodlej. melius quam Reg., in quo legitur: ἑκάστου ἔργα οἷον εἶπα. R. — Ed. Huetii: ἑκάστου ἔργα, οἷγε (cfr. pag. 149. not. 6.) εἶπα, ὥστε κ. τ. λ.

[8]) ποιεῖν τὸν ἐκ τῶν κάτω. Ita legunt Ferrar. et Perion., quorum lectionem retinuimus. Luxatus erat h. l. Cod. Regius. Huet.

κόσμον τοῦτον ἀγάπην τὸν [1]) ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ ἔχων [2]) τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὃς δὲ οὐκ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐδὲ τὰ ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ λέγων· „ἐμοὶ [3]) μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κἀγὼ κόσμῳ·" καὶ χωρῶν τὸ ἀγαπᾷν [4]) κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ, τῷ μὴ θλίβεσθαι τὴν τοιαύτην ἀγάπην ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης καὶ τὰ [5]) ἐν τῷ κόσμῳ· ἀμήχανον γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς [6]) καὶ σκότος, ἢ Χριστὸν καὶ τὸν Βελίαρ, ἢ τὸν ναὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ναοῦ τυγχάνοντος [7]) εἰδώλων. Ὡς διαφορᾶς μέντοι γε οὔ-

---

[1]) Cod. Bodlejan. τόν, Cod. Reg. (item H.) male τήν. R.

[2]) I Joann. II, 15. et seqq. — Huet. in textu: ὁ ἔχων — Θεοῦ, ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἔστιν —, ὃς οὐκ ἀγαπᾷ κ. τ. λ., in notis: „ita Ferrarius; at Perion. videtur legisse: ὁ ἔχων — Θεοῦ, οὐκ ἔστιν — τούτου· ἐκεῖνος δέ κ. τ. λ., quod mihi valde placeret (?), si Codd. fide niteretur. Haec in Joanne quidem non apparent, sed consona his videntur, quae exstant I Joann. II, 15."

[3]) Galat. VI, 14. — Edd. N. T. τοῦ κυρίου ἡμῶν κ. τ. λ.; ed. Knapp. κἀγὼ τῷ κόσμῳ, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[4]) Matth. XXII, 37.

[5]) H. et R. in textu: καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ."

[6]) II Cor. VI, 14. 15. 16. — Ed. Knapp. vers. 15. Βελίαρ, ed. Lachm. Βελίαλ.

[7]) Cod. Bodlej. τυγχάνοντος, Cod. Reg. (item H.)

σης τῶν κάτω πρὸς ἄλληλα, λέγεται ὑπερθετικῶς τό· „ἔθεντό με[1]) ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ·“ καὶ τό· „εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς ὁ καταβὰς, οὗτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς·“ διόπερ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ προπεσοῦνται[2]) μὲν πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, εἰς ᾄδου, ἐπεὶ ἀληθὲς τό· „οὐκ ἔστιν[3]) ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ᾄδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι;“ Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ τὸ καταβαίνειν αὐτὸν εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, ἐπιτηρήσεις ὅτι ἐπὶ τῶν καταβαινόντων εἰς γῆν εἴρηται τό· „προπεσοῦνται·“[4]) ὑποπιπτόντων γὰρ τῷ Χριστῷ, καὶ[5]) γόνυ καμπτόντων ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, τινὲς μὲν πρότερον,[6]) τινὲς δὲ ὕστερον προπεσοῦνται αὐτῷ. Καὶ τάχα οἱ ἐπὶ γῆς προπεσοῦνται καὶ πρὸ ἑτέρων ὑποταχθήσονται·[7]) χυ-

---

τυγχάνειν. R. — Non absque causa, quum αὐτόν propter ναόν facillime excidere, aut in ναόν abire potuerit, legerim: ἢ τὸν αὐτὸν ναὸν εἶναι κ. τ. λ., aut simpliciter: ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ (scil. ναὸν) μετὰ τοῦ ναοῦ τυγχάνοντος εἰδώλων. Neque vero ex altera parte inficitias iverim, jam in simplici artic. τόν seqq. εἶναι μετὰ κ. τ. λ., modo alia loca scriptoris nostri contuleris, eam inesse, quam indicavi, notionem.

[1]) Psalm. LXXXVIII, 6. (LXXXVII, 7.). — Ephes. IV, 9. 10. coll. edd. N. T. iisque, quae in nostro textu statim sequuntur lin. 5. huj. pag. coll. lin. 9.

[2]) Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.).

[3]) Psalm. VI, 5. (6.)

[4]) Psalm. XXII, 29. (XXI, 30.) coll. pag. huj. not. 2.

[5]) καὶ γόνυ. In Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest καί. R.

[6]) Cod. Bodlej. πρότερον, Cod. Reg. (item ed. H.) πρότεροι. R.

[7]) Cod. Bodlejan. ὑποταχθήσονται, Cod. Reg. (H. quoque) ὑποτάσσονται. R.

ρόνων γὰρ τὸ ὕστερον ὑποτάσσεσθαι, διὸ καὶ „ἔσχατος[1]) ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰ, ὥσπερ ἐστὶ τῶν κάτω διαφορὰ διὰ τὸ λέγεσθαί τι κατωτάτω, οὕτως καὶ τῶν ἄνω διαφοραί, μάλιστα ἐπεὶ κληρονομία ἐστὶ βασιλείας[2]) οὐρανῶν, πάντων κληρονομουμένων οὐρανῶν ὄντων ἄνω, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐχόντων τὸ εἶναι ἄνω. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νοητῆς καταβάσεως[3]) τῆς ψυχῆς διὰ τὴν κακίαν καὶ τὰ μοχθηρὰ δόγματα, καὶ νοητῆς ἀναβάσεως αὐτῆς ἐπιστήσας, οὐχ ἁπλῶς[4]) εὑρήσεις διαφοράν· ἐπιπλεῖον γὰρ νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις. Ἅμα δὲ ὅρα, εἰ μὴ μυστικώτερον καὶ οὐ τοπικῶς περὶ τῆς[5]) Ἰησοῦ ψυχῆς ἀκούσεις τό· „ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν“ ἡ γὰρ νοητὴ ἀνάβασις ἐκείνης τῆς ψυχῆς ὑπερπεπήδηκε καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς καί, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἤδη

---

[1]) I Cor. XV, 26.

[2]) Cod. Bodlej. ἐστὶ βασιλείας, Cod. Reg. (item ed. H.) ἐστὶν ἡ βασιλεία. R.

[3]) Codd. Bodlej. et Barberin. (H. ad marg.: Ferrarius) καταβάσεως, Cod. Reg. (H. in textu) βάσεως. R.

[4]) οὐχ ἁπλῶς —· ἐπιπλεῖον γὰρ — νοήσεις. Sic habet (H. in notis addit: „sic interpungebat et legebat Ferrarius.“) Cod. Bodlejanus. R.; quod per grammaticas leges non (?) licet. H. et R. — In Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Barberin. legitur: οὐχ ἁπλῶς εὑρήσεις διαφορὰν ἐπιπλεῖον νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις. R. — H. in notis, quae R. quoque affert: „ego vocem, νοήσεις, expunxerim; vel ita certe legerim: οὐχ ἁπλῶς εὑρήσεις, καὶ διαφορὰν ἐπιπλεῖον, νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις.“ (?) — Equidem salvam dixerim nec ullo modo vexandam Cod. Bodlej. et Ferrarii lectionem.

[5]) Cod. Bodlejan. περὶ τῆς, Cod. Reg. (H. quoque) περὶ τοῦ. R. — Non male utrumq. retinendo legeris: περὶ τῆς τοῦ κ. τ. λ. — Ephes. IV, 10.

ἔφθασε πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν. Πλήν ἐστί τις καὶ ἕτερος παρὰ τὸν δεικνύμενον καὶ αἰσθητὸν κόσμον, τὸν συνεστῶτα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἢ οὐρανῶν καὶ γῆς, κόσμος, ἐν ᾧ ἐστι τὰ μὴ βλεπόμενα· καὶ ὅλον τοῦτο κόσμος ἀόρατος, κόσμος οὐ βλεπόμενος, καὶ νοητὸς κόσμος, οὗ τῇ θέᾳ καὶ τῷ κάλλει ἐνόψονται οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, προευτρεπιζόμενοι διὰ τοῦ ἐνορᾷν αὐτῷ ἐπὶ τὸ μετελθεῖν, ὥστ' ἄν[1]) καὶ αὐτὸν ὁρᾷν, ὡς ὁρᾶσθαι πέφυκεν ὁ Θεὸς, τὸν Θεόν. Ζητήσεις δὲ, εἰ κατά τι τῶν σημαινομένων δύναται ὁ πρωτότοκος[2]) πάσης κτίσεως εἶναι κόσμος, καὶ μάλιστα καθ' ὃ σοφία ἐστὶν ἡ πολυποίκιλος· τῷ γὰρ εἶναι παντὸς οὑτινοσοῦν τοὺς λόγους, καθ' οὓς γεγένηται πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν σοφίᾳ πεποιημένα, ὥς φησιν ὁ προφήτης· „πάντα[3]) ἐν σοφίᾳ ἐποίησας·“ ἐν αὐτῷ εἴη ἂν καὶ αὐτὸς κόσμος, τοσούτῳ ποικιλώτερος τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ διαφέρων, ὅσῳ διαφέρει γυμνὸς πάσης ὕλης τοῦ ὅλου[4]) κόσμου λόγος τοῦ ἐνύλου κόσμου, οὐκ ἀπὸ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας, τῶν κοσμούντων τὴν ὕλην κεκοσμημένων. Καὶ ὅρα εἰ δύναται ὁ λέγων· „οὐκ εἰμὶ[5]) ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου·“ ἡ ψυχὴ εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἐμπολιτευομένη τῷ ὅλῳ κόσμῳ ἐκείνῳ, καὶ πάντα αὐτὸν ἐμπεριερχομένη, καὶ χειραγωγοῦσα ἐπ' αὐτὸν τοὺς μαθητευμένους ὅτι οὐδὲν[6]) ἔχει ἐκεῖνος ὁ κόσμος κάτω, ὡς οὐδὲ[7]) οὗτος, ὡς πρὸς τὸ

---

[1]) H. et R. h. l. ὥς τ' ἂν κ. τ. λ.

[2]) Coloss. I, 15. — Ephes. III, 10.

[3]) Psalm. CIV, 24. (CIII.).

[4]) τοῦ ὅλου. In Cod. Bodlej. deest ὅλου. R.

[5]) Ev. Joann. VIII, 23. coll. pag. 181. not. 4.

[6]) Cod. Bodlej. (H. in marg.: Ferrarius) ὅτι οὐδέν. In Cod. Reg. (item in textu ed. II.) deest ὅτι. R.

[7]) Cod. Bodlej. ὡς οὐδέ, in Cod. Reg. (quem H. sequit.) deest ὡς. R. — H. et R. lin. 2. a fine μαθητευμένους.

ἀκριβὲς ἐξετάζοντι, ἄνω. Πῶς γὰρ δύναται ἔχειν τι ὁ κόσμος οὗτος ἄνω, οὗ ἡ κτίσις καταβολή ἐστιν; οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ· „πρὸ καταβολῆς κόσμου·“ [1]) ἐπίτηδες [2]) διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὄνομα τῶν ἁγίων τὸ τῆς καταβολῆς. Καί τοί γε [3]) ἐδύναντο λέγειν πρὸ κτίσεως κόσμου, καὶ μὴ χρήσασθαι τῷ τῆς καταβολῆς ὀνόματι. Ὅλος οὖν ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν καταβολῇ ἐστιν· ἔξω δὲ καταβολῆς κόσμου παντὸς γίνονται οἱ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιοι μαθηταὶ, οὓς ἐξελέξατο [4]) ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα μηκέτι ὦσιν ἐκ τοῦ κόσμου, αἴροντες τὸν σταυρὸν ἑαυτῶν καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ.

6. „Εἶπον [5]) οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.“ Πότε εἶπεν αὐτοῖς· „ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν·“ ἢ ὅτε ἔφασκε· „ζητήσετέ με, [6]) καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε;“ Τί δὲ τὸ αἴτιον τοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν ἀνθρώπους, ἢ τὸ μὴ πιστεύειν, ὅτι

---

[1]) Ev. Joann. XVII, 24. Ephes. I, 4. I Petr. I, 20.

[2]) R. in textu: ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην κ. τ. λ., in notis: „ἐπίτηδες διὰ τὴν τοιαύτην κ. τ. λ. Sic recte habet Cod. Bodlej., in Codd. Reg. (item in ed. H.) autem et Barberin. perperam legitur: ἐπίτηδες τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὀνομάτων ἁγίων.“ — Caeterum H. et R. non ἐπιτηδές, sed consulto: ἐπίτηδες.

[3]) H. et R. καίτοιγε.

[4]) Ev. Joann. XV, 19. — Marc. VIII, 34.

[5]) Ev. Joann. VIII, 24. —

[6]) Ibidem VIII, 21. coll. propter ἐν ταῖς κ. τ. λ., pag. 159. not. 3., pag. 161. not. 5. et 6. aliisque notis a pag. 163—176. obviis. — R. in textu ζητήσεσθέ με, in notis: „Cod. Bodlej. ζητήσεσθέ με, Cod. Reg. (H. in textu) ζητῆτέ με.“ — H. recte (cfr. loca h. nota laudata coll. edd. N. T.) ad marginem: „„scribas ζητήσετέ με.““

Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός; Αὐτὸς γάρ φησιν· „Ἐὰν[1] μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν." Εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, δῆλον ὅτι ὁ μὴ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ πίστευκε τῷ Χριστῷ, ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, κἂν λέγῃ πιστεύειν τῷ Χριστῷ, ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς οὐ πεπίστευκεν αὐτῷ· ἐὰν γάρ[2]) λέγηται πίστις, χωρὶς δὲ ἔργων τυγχάνῃ, νεκρά ἐστιν ἡ τοιαύτη, ὡς ἐν τῇ φερομένῃ Ἰακώβου ἐπιστολῇ ἀνέγνωμεν. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ πιστεύων, ἢ ὁ πεπονθὼς ἐκ τοῦ διακεῖσθαι κατὰ τὸν λόγον καὶ συμπεφυκέναι αὐτῷ μὴ ἐμπεσεῖσθαι ἄν, ὅσον μὲν ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥητοῖς, εἰς τὰ λεγόμενα πρὸς θάνατον[3]) εἶναι ἁμαρτήματα, ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ· „πᾶς ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται·" οὐχ ἁμαρτία καὶ πρὸς ὅ, τι δηποτοῦν τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν γινομένων λόγον; Ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσεις τί ἐστιν· „ἐὰν[4]) μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν·" ἃ ἐστιν ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἀναλογιζόμενος. Οἷον[5]) ὁ πιστεύων, τί ἐστιν ἡ δικαιοσύνη, οὐκ ἂν ἀδικήσαι, καὶ διὰ τὸ τεθεωρηκέναι, τί ἐστὶν ἡ σοφία, πεπιστευκὼς εἰς τὴν σοφίαν οὐκ ἂν μωρὸν λέγοι ἢ πράττοι, ἐπεὶ[6]) ὁ πιστεύσας τῷ ἐν ἀρ

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 21.

[2]) Cod. Bodlej. ἐὰν γάρ, Cod. Reg. (item ed. H.) ἐάν δέ. R. — Jacob. II, 17. 20.

[3]) Rom. VI, 16. — I Joann. V, 1. — Edd. N. γεγέννηται, H. et R. γεγένηται. — In seqq. H. et ὀτιδηποτοῦν.

[4]) Ev. Joann. VIII, 24. — Coloss. I, 15.

[5]) Ed. Huet. οἷγε. Cfr. pag. 184. not. 7.

[6]) R. in notis: „Ferrarius videtur legisse (H. in ma

πρὸς τὸν Θεὸν Λόγῳ, ἐν τῷ κατανενοηκέναι αὐτὸν, οὐδὲν ἀλόγως ποιῆσαι. Πρὸς τούτοις ὁ πιστεύων, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη [1]) ἡμῶν, οὐκ ἄν τι πολέμου καὶ στάσεως ἐνεργείη. [2]) Ἀλλὰ καὶ, εἴπερ Χριστός ἐστιν οὐ μόνον Θεοῦ σοφία, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ δύναμις, ὁ πιστεύων αὐτῷ καθ' ὅ δύναμίς ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη περὶ τὰ καλὰ ἀδύνατος. Ἀναγκαίως δὲ ὑπονοοῦντες αὐτὸν ὑπομονὴν καὶ ἰσχὺν διὰ τό· „καὶ [3]) νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ κύριος;" καὶ τό· „ἰσχύς μου" καὶ τό· „ὑπόστασίς μου ὁ κύριος·" φήσομεν ὅτι, εἰ ἐνδίδομεν [4]) πρὸς πόνους, οὐ πιστεύομεν αὐτῷ καὶ καθ' ὅ ἐστιν ὑπομονὴ, καὶ εἰ ἀσθενοῦμεν, οὐ πεπιστεύκαμεν αὐτῷ καθ' ὅ ἐστιν ἰσχύς. Ἐὰν δὲ ἀναλεγόμενος τὰς λοιπὰς ἐπινοίας τοῦ Χριστοῦ, οὐ χαλεπῶς ἐκ τῶν εἰρημένων εὑρήσεις τίνα τρόπον ὁ μὴ πιστεύων τῷ Χριστῷ ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ· γινόμενος γὰρ ἐν τοῖς ἐναντίοις τῇ ἐπινοίᾳ ὧν ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἐν αὐταῖς ἀποθνήσκει ταῖς ἁμαρτίαις.

7. „Ἔλεγον [5]) οὖν αὐτῷ· σὺ τίς εἶ;" Ἀκόλουθον

---

gine: Ferrarius) ἔτι ὁ πιστεύσας." — Ferrar. vertit: *ad haec qui* etc., nec male haec gradatio habet, ita ut non absque jure πράττοι· ἔτι κ. τ. λ., aut πράττοι· ἔπειτα ὁ κ. τ. λ. scripseris. Quodsi vero seqq. accuratius examinaveris, cfr. lin. 4. et 5. pag. 191., ἐπεί justum obtinere locum me vel non monente tibi persuadebis.

[1]) Ephes. II, 14.

[2]) H. et R. ἐνεργοίη.

[3]) Psalm. XXXIX, 7. (XXXVIII, 8.). — LXX. interpretes: οὐχὶ ὁ κύριος; Iidem: καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστι. — Psalm. CXVIII, 14. (CXVII.).

[4]) Codd. Bodlej. et Barberin. (H. in marg.) εἰ ἐνδίδομεν. In Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) deest εἰ. R.

[5]) Ev. Joann. VIII, 25.

ἢν τοὺς ἀκροωμένους μετὰ πολλῆς ἐξουσίας ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τοῦ κυρίου πυνθάνεσθαι, τίς εἴη ὁ ταῦτα λέγων· ἐνέφαινε γὰρ τὸ εἶναι [1]) ἀνθρώπου μεῖζον, καὶ θειοτέρα τις φύσις τυγχάνειν ὁ Σωτὴρ φάσκων, ὅτι „ἐὰν [2]) μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν." Τὸ οὖν· „σὺ τίς εἶ;" οἱονεὶ αἰτούντων ἦν ἀπόκρισιν, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός· ἤ· ἐγώ εἰμι ὁ προφήτης· ἤ· ἐγώ εἰμι Ἠλίας· ἢ τάχα· ἐγώ εἰμι ἄγγελος Θεοῦ· οὐκ ἂν γὰρ μὴ εἷς τις τούτων ἦν, καὶ παραπλήσιος [3]) αὐτοῖς τυγχάνων, προεφέρετο [4]) γνησίους λόγους τηλικούτους.

---

[1]) Huet. non male, si seqq. spectaveris, ad marg.: „scribas γάρ τι εἶναι κ. τ. λ., R. in notis: „„Lego γάρ τι εἶναι κ. τ. λ. Ferrar. videtur legisse: γάρ τις εἶναι ἀνθρώπου μείζων.""

[2]) Ev. Joann. VIII, 24. — H. et R. h. l. πιστεύητε.

[3]) Cod. Reg. (item, commate post οὐκ posito, ed. H.) οὐκ ἂν μὴ ἕν τι τούτων ἦν, παραπλήσιον κ. τ. λ., sed Bodlejan. lectionem nostri textus exhibet. R. — Ferrar. vertit: *neque enim, nisi unus ex his esset, ac similis iis, proferret talia verba genuina.*

[4]) Huet. προεφέρετο, R. προσφέρετο (non προσεφέρετο).

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος κ΄.

1. Εἰκοστὸν ὑπαγορεύοντες εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον τόμον, φιλοθεώτατε καὶ φιλομαθέστατε [1]) ἐν κυρίῳ Ἀμβρόσιε, εὐχόμεθα ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος [2]) κατοικῆσαι, λαβεῖν νοήματα πλήρη καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ναστὰ [3]) καὶ μηδὲν ἔχοντα διάκενον, τὸ εὐ-

---

[1]) Ed. Huet. min. accuratè φιλομωθέστατε.

[2]) In ed. Huet. desunt verba τῆς θεότητος. Cfr. Coloss. II, 9. coll. I, 19.

[3]) καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ναστά. Huet. in notis: „ita legendum, nec dissentit Ferrarius. Vocem autem, ναστά, cum non assequeretur, qui Cod. Reg. descripsit, neque deinde Perionius, vocabuli postremam tantum partem esse crediderunt, quae vox integra erat, et priori parti, quae minime desiderabatur, supplendae spatium inane reliquerunt.“

αγγέλιον[1]) κατὰ ἐξεταζόμενα ἡμῖν ἀποκαλυφθῇ, καὶ μήτε παραλειπόντων τι ἡμῶν τῶν δεόντων ἐξετάζεσθαι καὶ ὑπομνηματικοῖς γράμμασι πιστεύεσθαι, μήτε ὡς οὐ χρὴ πλεοναζόντων, μήτε παρεκδεχομένων τὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν νοῦν. Θεὸς οὖν ἡμῖν πέμψαι αὐτὸν τὸν Λόγον, ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα, ἵνα τοῦ βάθους αὐτοῦ, δωρουμένου τοῦ πατρὸς, θεαταὶ[2]) γενώμεθα.

2. „Οἶδα[3]) ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε. ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν." Δόξει μάχην περιέχειν τοῖς μὴ κατανοοῦσι τὰ σημαινόμενα ἀπὸ τῆς „σπέρμα" φωνῆς καὶ τῆς „τέκνον" τό „οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε·" πρὸς τὸ εὐθέως ἐπενεχθησόμενον καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς λεγόμενον „εἰ τέκνα[4]) τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε." Ἵν' οὖν ταῦτα θεωρηθῇ, ἴδωμεν πρῶτον σωματικῶς σπέρματος καὶ τέκνου διαφοράν. Καὶ σαφές γε, ὅτι τὸ μὲν σπέρμα τινὰς ἔχει τοὺς λόγους τοῦ σπείροντος ἐν ἑαυτῷ, ἔτι ἡσυχάζοντας καὶ ἀποκειμένους· τὸ δὲ τέκνον, μεταβάλλοντος τοῦ σπέρματος καὶ ἐργασαμένου τὴν παρακειμένην αὐτῷ ὕλην ἀπὸ τῆς γυναικὸς, καὶ τῶν ἐπισυναγομένων τροφῶν μορφωθὲν καὶ εἰς

---

[1]) τὸ εὐαγγέλιον — ἀποκαλυφθῇ. R. non male in notis: „legendum videtur cum Ferrario: ἵνα τὸ εὐαγγέλιον κατὰ τὰ ἐξεταζόμενα ἡμῖν ἀποκαλυφθῇ. Revera in Codd. Barber. et Bodlej. legitur ἀποκαλυφθῇ, sed in Cod. Reg. (quem H. sequit.) ἀποκαλυφθῆναι."

[2]) θεαταὶ γενώμεθα. Huet. in notis: „multa post haec verba deesse conjectat Ferrarius. At nullum hiatum (R. in notis: agnoscunt Codd. nostri manuscripti) agnoscit Cod. Regius."

[3]) Ev. Joann. VIII, 37. — Ed. Huet. minus accurate χωρεῖς.

[4]) Ev. Joann. VIII, 39. — Ed. Knapp. Ἀβραάμ ἐστε. ed. Lachm. ut in nostro textu; ed. Knapp. ἐποιεῖτε, (coll. nota textui adjecta), ed. Lachm. ἐποιεῖτε ἄν.

γένεσιν ἀνθρωπισθὲν ὑφίσταται· καὶ εἴ τι μέρος ἐστὶ
κυρίως τέκνον τινὸς, ὡς πρὸς τὰ σωματικὰ, ἐκ σπέρ-
ματος ὑπέστη, εἰ δέ τί ἐστι σπέρμα, οὐ πάντως τέκνον
γίνεται. Τούτων δὲ ἡμῖν προδιαληφθέντων, εἰ μὲν
σωματικῶς ἐχρῆν νοεῖν τό· „οἶδα [1]) ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ
ἐστε·“ ἔδοξεν ἂν πάντως ἀκολουθεῖν τὸ καὶ τέκνα εἶναι
τοῦ Ἀβραὰμ πρὸς οὓς ὁ λόγος, συγχωρουμένου ὅτι ἔτι
σπέρμα ἐστὶ τὸ τέκνον, καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς διδο-
μένου. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ ἤθους κρίνεται καὶ ἔργων τὰ
τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, μήποτε ἀπό τινων σπερματικῶν [2])
λόγων, συγκαταβαλλομένων τισὶν, ὡς οἶμαι, ψυχαῖς,
δεῖ χαρακτηρίζειν τοὺς ὄντας σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ
εἴπερ, [3]) ὡς κατὰ τὸ σωματικὸν, οὐ πάντες ἄνθρωποι
σπέρμα εἰσὶ τοῦ Ἀβραὰμ, οὕτω κατὰ τὰ νῦν ἀποδιδό-
μενα περὶ τοῦ, τίνες εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, δῆλον
ὅτι οὐ πάντες ἄνθρωποι μετὰ πάντῃ σπερματικῶν λό-
γων, τῶν ἐγκατασπαρέντων [4]) αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, τῷ
βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιδεδημήκασι. Τὴν δὲ τούτων
...ίαν κατὰ μεγάλας κρίσεις καὶ δυσδιηγήτους, θεωρου-
...νας ὑπὸ τῶν εἰληφότων τὸν Χριστοῦ νοῦν, ἵνα [5])
...σι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα αὐτοῖς, ὀλίγοις ἐστὶ
...ατὸν καταλαβεῖν, τοῖς ἐπιμελέστερον τὰ πρὸ γενέ-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 37.

[2]) Huet. in notis nonnihil de h. l. disserens, recte
...cat ad horum commentariorum Tom. XIII, 43.
...d. nostrae Tom. II. pag. 85. lin. 3. et seqq.

[3]) H. et R. in textu εἴπερ, R. Ferrario quidem duce,
causa tamen in notis: „forte legendum: ὥσπερ.“
...rarius: *et quemadmodum, quod ad corpus at-*
...non omnes etc.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) τῶν αὐτῶν ἐγκατασπα-
αὐτῶν, sed in Cod. Bodlej. prius αὐτῶν non
... *R.*

[5]) *Cor. II, 12.*

σεως καὶ τὰ ἐν γενέσει περὶ ἑκάστου διειληφέναι· καὶ ἐπεὶ ταράξαι[1]) ἄν τινα τὰ τοιαῦτα, συνθέντα μὲν ταῦτα, μὴ ἀκριβοῦντα δὲ, κινδύνῳ παραβαλοῦμεν ἑαυτοὺς τῷ περὶ τῶν τοιούτων, ἔνθα τὸ λέγειν καὶ ἀναπτύσσειν τὰ τοιαῦτά ἐστιν ἐπισφαλὲς, κἂν ἀληθεύηται·[2]) καὶ ἐπισφαλὲς διὰ τὸ δεῖν τὸν οἰκονόμον τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων καὶ τὸν καιρὸν ζητεῖν τῆς προσαγωγῆς τῶν τοιούτων δογμάτων, μὴ βλάπτοντα[3]) τὸν ἀκούοντα, καὶ τὸ μέτρον περιαθρεῖν τοῦ ἐλλείποντος ἢ πλεονάζοντος, κἂν ὁ καιρὸς τηρῆται, παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον γινομένου, καὶ ἐπιμελέστερον ἐξετάζειν, πότερον σύνδουλοί εἰσιν οἷς παραδίδοται τὰ τοιαῦτα, ἢ δοῦλοι ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν κύριον τῶν κυριευόντων. Ὅτι δὲ δεῖ πάντα ταῦτα ἐξετάζειν τὸν οἰκονόμον τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ παρίστησιν ἡ φάσκουσα λέξις· „τίς ἄρα[4]) ἐστὶν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετίας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ

---

[1]) ἐπεὶ ταράξαι. Sic recte habet Cod. Barberin. In Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Bodlej. legitur ἐπιταράξαι. R. — Huet. ad marg.: „Perionius ἐπεὶ ταράξαι.“ Idem in notis: „placet mihi lectio Perionii etc.“

[2]) Cod. Bodlej. ἀληθεύηται, Cod. Reg. (item ed. H.) ἀληθεύεται. R.

[3]) Cod. Bodlej. μὴ βλάπτοντα, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) βλάπτοντας omissa particula negativa μή. R. — Huet. in notis: „Ita Cod. Reg. legit. Perionius βλαπτόντων, nempe δογμάτων, quod sententiae repugnat. Melius Ferrarius: μὴ βλάπτοντα, οἰκονόμον videlicet, vel potius καιρόν.“

[4]) Luc. XII, 42. — Ed. Knapp. ὁ πιστὸς οἰκον. καὶ φρόν., ed. Lachm. ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος; ed. Knapp. θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι, ed. Lachm. θεραπ. αὐτοῦ, διδόναι pro οἰκετίας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι. Verba τοῖς συνδούλ. ἑαυτοῦ in edd. N. T. prorsus desiderantur.

τὸ σιτομέτριον τοῖς συνδούλοις ἑαυτοῦ;“ Οὐ πάντες οὖν εἰσιν ἄνθρωποι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι [1]) τοὺς λόγους συγκατεσπαρμένους αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, καὶ [2]) δυναμένους, εἰ γεωργηθεῖεν, ποιῆσαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ.

3. Ζητήσαι [3]) τις ἂν οὖν πρὸς ταῦτα φάσκων ὅτι δύναται μὲν ψεκτὸς εἶναι ὁ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, εἰ μὴ καὶ τέκνον αὐτοῦ γένοιτο· πῶς δ᾿ ἂν εὐλόγως μεμφθείη μὴ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ, ὁ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τὸ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ἀφ᾿ οὗ ἔρχεται τὸ γενέσθαι τέκνα τῷ Ἀβραάμ; Ἐροῦμεν δὲ πρὸς ταῦτα ὡσπερεὶ ἐπιβάθρᾳ χρησάμενοι τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τὰ ἴχνη τῆς κατὰ τὸν τόπον ἀληθείας ζητοῦντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅτι, εἰ μὲν μὴ ὤν τις τέκνον τοῦ Ἀβραὰμ, οὐδενὸς δικαίου σπέρμα ἦν, καὶ ἀνέγκλητος ἐτύγχανε τῶν ἁμαρτωλῶν τις, μηδεμίαν ἔχων ἀπὸ σπερμάτων ἀφορμὴν τοῦ καλοῦ· νυνὶ δὲ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁ μέν τίς ἐστι πλειόνων δικαίων σπέρμα, ἕτερος δὲ ὀλιγοτέρων, ὡς δῆλον ἔσται ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεχθησομένων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἀναγωγῆς τὸ ἀνάλογον ἔσται λέγειν. Ἀβραὰμ εἰκοστὸς γεγέννηται [4]) ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου· — δέκα [5]) γὰρ γενεαὶ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ Νῶε, καὶ δέκα ἀπὸ Νῶε ἐπὶ Ἀβραάμ —· καὶ τοῦ Ἀβραὰμ γεγόνασιν ἀδελφοὶ

---

[1]) Huet., quum plura d. h. l. disputasset, recte provocat ad verba, paulo inferius obvia cum h. l. conferenda: *Πλὴν οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν ἐληλύθαμεν πάντες σπερμάτων· ἀλλ᾿ οὐδὲ ἐλήλυθέ τις κενὸς σωτηρίων καὶ ἁγίων σπερμάτων.* ——· „*δύναται ὁ Θεὸς — ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.*“ Cfr. Tom. XX, 5. sub finem.

[2]) Deest *καί* in ed. Huetiana.

[3]) Ed. Huetii: *Καὶ ζητήσαι τις ἂν πρὸς ταῦτα κ. τ. λ.*

[4]) *Ed. Huet. min.* accurate *γεγένηται.*

[5]) *Genes. V, 1. seqq.* et *XI, 10. seqq.*

Ναχὼρ[1]) καὶ Ἀῤῥάμ· οἱ γὰρ τρεῖς ἦσαν υἱοὶ Θάρα. Ναχὼρ μὲν οὖν καὶ Ἀῤῥὰμ οὐκ ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀβραὰμ σπέρμα ἦν τοῦ Ἀβραάμ. Ἦσαν δὲ οἱ τρεῖς σπέρμα[2]) δικαίων μὲν, ὡς, ζητουμένων ἔτι τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἐν τίσιν[3]) ἀριθμητέον αὐτὸν, τοῦ Σὴθ,[4]) ὃν ἐξανέστησεν ὁ Θεὸς ἀντὶ τοῦ Ἄβελ, καὶ τοῦ Ἐνὼς, ὃς „ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ·“ καὶ τοῦ Ἐνὼχ, ὃς „εὐηρέστησε[5]) τῷ Θεῷ, μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα, ἔτη διακόσια·“ καὶ τοῦ Νῶε, περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι „ἄνθρωπος[6]) δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε·“ καὶ τοῦ Σὴμ, οὗ κύριος ὁ Θεὸς πρώτου φαίνεται ἐν τῇ γενέσει κεχρηματικέναι Θεὸς, ὅπερ σαφές ἐστιν ἐκ τοῦ· „εὐλογητὸς[7]) κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ.“ Τῶν δὲ λοιπῶν παρὰ τούτους οὗτοι ἦσαν οἱ τρεῖς τοῦ Θάρα υἱοὶ σπέρμα. Ὅπερ οὖν εἴπομεν περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραὰμ, τοῦτο νοητέον περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Σὴμ καὶ Νῶε, καὶ τῶν ἀνωτέρω δικαίων, ὧν τὰς ἰδιότητας σπερματικῶς δοκοῦσι κοινῇ ἀνειληφέναι εἰς γένεσιν ἐρχόμενοι Ἀβραὰμ καὶ

---

1) Genes. XI, 26. seqq. — LXX. interpretes: Ἀῤῥάν et Θάῤῥα.

2) Ed. Huetii: σπέρμα οἱ τρεῖς κ. τ. λ.

3) Huetius, quum nonnihil de h. l. in cassum disputasset, in notis: „ego vero non aliter (?) explicare id queam, quam si legerim ἐν οἷς pro ἐν τίσιν.“ — Salva profecto est lectio ἐν τίσιν nec ulla fere, modo comma ponatur post ὡς, locus noster laborat difficultate.

4) Genes. IV, 25. — 26. — Ed. Huetii min. accur. τοῦ ἑνός pro τοῦ Ἐνώς.

5) Genes. V, 22. — LXX. interpretes διακόσια ἔτη. Ed. Huet. min. accurate ἔτι pro ἔτη.

6) Genes. VI, 6. — LXX. interpretes: τέλειος ὢν ἐν κ. τ. λ. et αὐτοῦ pro αὐτοῦ.

7) Genes. IX, 26.

Ναχὼρ καὶ Ἀῤῥάμ. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀβραὰμ γεγεωργηκέναι[1]) *οὓς εἶχεν ἐν ἑαυτῷ σπερματικοὺς λόγους πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ δικαίων, καὶ τούτοις προστέθεικεν*[2]) *ἁγίαν ἰδίαν ποιότητα, τὴν κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σπέρμα, οὗ ἐδύναντο μετέχειν οἱ μετ' αὐτὸν καλούμενοι σπέρμα Ἀβραάμ· ὁ δὲ Ἀῤῥὰμ ἐπὶ ἐλάχιστον ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν πεποιῆσθαι καὶ*[3]) *τῶν πατρικῶν ἐν ἑαυτῷ σπερμάτων, ὅθεν δεδύνηται προβαλεῖν πνέοντα κἂν ἐπὶ ποσὸν*[4]) *τῆς σωτηρίας τὸν Λώθ· ὁ δὲ Ναχὼρ ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν ἐλάττων γεγονέναι. Ἔξεστι τοίνυν μὴ ὄντα σπέρμα*[5]) *τοῦ Ἀβραάμ, τῷ πάντως διὰ τὴν κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἱστορίαν ἀπὸ Νῶε τοῦ ἑξῆς γεγονέναι, εἶναι σπέρμα Νῶε· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σπέρμα Ἐνὼχ, πάντως δὲ καὶ σπέρμα Ἐνὼς καὶ Σήθ· Ἄδηλον δ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν πολλῶν κατωτέρω τοῦ Νῶε, τίς σπέρμα τοῦ Σὴμ,*[6]) *καὶ τίς τοῦ Χὰμ, καὶ τίς τοῦ Ἰάφεθ, καὶ τῶν πὶ κατωτέρω· πλὴν οὐκ ἔστι τις μηδαμῶς μετέχων τέρματος δικαίων. Ἐφίστημι δὲ, μήποτε δυνατὸν οντα τὰς ἀφορμὰς, ἃς εἶχεν ὁ Ἀβραὰμ ἐκ τῶν προνων σπερμάτων, γενέσθαι τὸν μὴ ὄντα σπέρμα τοῦ ραὰμ τοιοῦτον, ὥστε αὐτὸν οὐκ ὄντα ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ μοιωθῆναι τῷ Ἀβραάμ. Ὡς γὰρ Ἀβραὰμ οὐκ ἐκ*

---

[1]) Huet. absque causa, modo ad praeced. *δοκοῦσι* xeris, in margine: „scribas *γεγεώργηκεν*."

[2]) R. non male in notis: „legendum censeo *προστεναι*."

) Huet. in textu: *πεποιῆσθαι*, * *καί κ. τ. λ.*, ad „ * scribas *ἔοικε*." — De qua quidem lectione statuendum est, quod not. 1. huj. pag. diximus. — *αυτῷ* habet pro *ἐν ἑαυτῷ*.

H. et R. *ἐπικόσον*.

Ed. Huet. *σπέρματα τοῦ κ. τ. λ.*

Cod. Bodlej. optime *σπέρμα τοῦ Σήμ*, Cod. Reg. *H. in textu*) perperam *σπέρματος Σήμ*. R. — marg.: „*ἴσως· σπέρμα τοῦ Σήμ*."

σπέρματος Ἀβραὰμ τυγχάνων, ἀλλὰ τῶν προειρημένων γέγονεν Ἀβραὰμ, οὕτω δυνατόν τινα, τὰ κρείττονα τῶν ἐν αὐτῷ συγκατασπαρέντων γεωργήσαντα, γενέσθαι ἄλλον Ἀβραὰμ, οὐ πάντως ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἱκανὸν σπείρειν, ὡς Ἀβραάμ.

4. Ὅλων δὲ τούτων ἀκούωμεν ἀναφέροντες τὰ λεγόμενα οὐκ ἐπὶ σώματα καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπί τινα νοητὰ καὶ λόγους πλείονας ἢ ἐλάττονας, ὧν μετέχουσι διαφόρως οἱ κατιόντες εἰς γένεσιν ἢ εἰσιόντες,[1] καὶ τάχα δέ πως καὶ ἀνιόντες. Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ δύναται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα σπέρματα ἤδη, καὶ τῶν εἰς ἑαυτοὺς λαμβανόντων αὐτὰ ἴδια ὀνομαζόμενα ἀναφέρεσθαι τό· „πορευόμενοι[2]) ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες[3]) τὰ σπέρματα αὐτῶν·“ εἴ τις γὰρ δύναται, τὴν μετὰ[4]) κλαυθμοῦ πορείαν τινῶν ψυχῶν εἰς γένεσιν ἐρχομένων κατανοησάτω, φερουσῶν τὰ σπέρματα, ἤτοι πλειόνων δικαίων, ἢ ὀλιγοτέρων καὶ ἀδίκων[5]) ὁμοίως. Καὶ ἐννοείτω θεωρῶν ὡσπερεὶ γεωργοὺς ἀγωνιῶντας[6]) περὶ

---

[1]) H. et R. in textu εἰσιόντες, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἐλθόντες.“ — Paulo post H. et R. min. accur.: δὲ πῶς καὶ ἀνιόντες.

[2]) Psalm. CXXVI, 6. (CXXV.). — LXX. interpretes αὐτῶν.

[3]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) βάλλοντες, Cod. Reg. (H. in textu) αἴροντες. R.

[4]) Ed. Huet. min. accurate κατά.

[5]) In ed. Huetii desideratur ἀδίκων.

[6]) Huet. in notis, quae R. sua fecit: „Cod. Reg. habet ἀγωνιῶντας περιῶντας περὶ ὧν. Perion. emendavit: ἀγωνιῶντας περιόντας περὶ ὧν. At Ferrar. legit (R. addit: at in Codd. Bodlejan. et Barberino legitur): ἀγωνιῶντας περὶ ὧν κ. τ. λ. quae germana lectio est; nam περιῶντας ex postrema syllaba praecedentis vocabuli et tribus sequentibus videtur per librarii festinationem coaluisse.“

ὧν ἔχουσι σπερμάτων, πῶς τάδε μὲν γεωργήσωσι, λέγω δὲ τὰ διαφέροντα, τάδε δὲ μὴ σπείρωσιν, εἴγε ἔρχονται καὶ μετὰ χειρόνων σπερμάτων. Ποῖον γὰρ εἰκὸς κλαυθμὸν κλαίειν τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ λόγος· „πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες [1]) τὰ σπέρματα αὐτῶν;“ Καὶ ἐλπίς γε ἀγαθή ἐστιν ἐν τοῖς πορευομένοις καὶ κλαίουσι, βάλλουσι [2]) τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οὗτοι γὰρ ὡς ἐπίπαν „ἐρχόμενοι ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.“ Τάχα δὲ ἕτεροι ἦλθον περὶ ὧν εἴποις ἄν· πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἐγέλων, βάλλοντες [3]) τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οἷς ἀκολουθήσει [4]) τό· ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν κλαυθμῷ, αἴροντες τὰ δράγματα ἑαυτῶν· περὶ ὧν εἴποις ἄν· „ἐγεννήθησαν [5]) ὡσεὶ χόρτος δωμάτων, ὃς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη· οὗ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων. Καὶ οὐκ εἶπαν οἱ παράγοντες· εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς.“ Καὶ ὅρα, εἰ δύναται κατὰ τοῦτο βαθύτερον καὶ μυστικώτερον λέγεσθαι ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος

---

[1]) Codd. Reg. (item Huet., ne verbo quidem, cfr. not. 3. pag. 200., marg. apposito) et Barberin. (R. min. accur. affert βάλλοντες) αἴροντες. R. — Psalm. CXXVI, 6. (CXXV.) coll. not. 2. pag. 200.

[2]) Iidem Codd. Reg. (item ed. Huet. coll. not. 1.) et Barberinus (R. min. accur. affert βάλλουσι) αἴρουσι. R. — Caeterum Huet. αἰροῦσι pro αἴρουσι exhibet. — Cfr. Psalm. CXXVI, 6. (CXXV.). — LXX. interpretes αὐτῶν.

[3]) Iidem Codd. Reg. (quem H. sequit. coll. not. 1.) et Barber. (R. min. accur. affert βάλλοντες) αἴροντες. R.

[4]) Ed. Huetiana: ἀκολουθῆσαι.

[5]) Psalm. CXXIX, 6. 7. 8. (CXXVIII.). — LXX. interpretes: γενηθήτωσαν et post χεῖρα et κόλπον non αὐτοῦ, sed αὑτοῦ.

ἡμῶν τό· „μακάριοι[1]) κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται“ καὶ τό· „οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.“ Ὅσῳ μέντοι γε μεταγενεστέρων τίς ἐστι δικαίων σπέρματος, τοσούτῳ[2]) πλείονας φέρει δικαιοσύνης λόγους, ὡς διὰ τοῦτο μὲν γεγράφθαι τό· „σπέρμα[3]) Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακὼβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.“ Διὰ τοῦτο δέ πως εἶναι[4]) καὶ τὸ περὶ τοῦ Ἰωάννου εἰρημένον· „μείζων[5]) ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ οὐδείς ἐστιν.“ Ἐν τούτοις δὲ γενόμενος τοῖς τόποις πρόσχες, εἰ μὴ λόγον ἔχει τὸ ἀφανίζεσθαί τινα τῶν σπερμάτων ὑπὸ Θεοῦ, ἵνα μὴ πλείονα τὰ κακὰ ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς, σπειρομένων τῶν μὴ ἐχόντων ἀφορμὰς ἀπὸ κρειττόνων πρὸς τὸ γεωργῆσαι τὰ ἀπὸ διαφερόντων σπερμάτων· διὰ τοῦτο γὰρ κατακλυσμὸς γίνεται, ἵνα ἐξαφανισθῇ τὸ τοῦ Κάϊν σπέρμα, οὐκ ἂν δυνηθέντων τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ γενομένων ἔχειν τί γεωργήσωσιν, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μόνα. Ὅτι δὲ ὁ κατακλυσμὸς ὑπὲρ τοῦ ἐξαφανισθῆναι τὸ σπέρμα τοῦ Κάϊν γεγένηται, παρίστησιν ἡ ἐπιγεγραμμένη τοῦ Σολομῶντος σοφία διὰ τούτων· „ἀποστὰς[6]) δὲ ἀπ᾽ αὐτῆς ἄδικος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, — δῆλον δ᾽ ὅτι τῆς σοφίας —, ἀδελφοκτόνοις συναπώλετο θυμοῖς· δι᾽ ὃν κατακλυζο-

---

[1]) Luc. VI, 21. 25. coll. edd. N. T. — Equidem οἱ κλαίοντες scripserim, quum οἱ, modo ad voc. μακάριοι respicias, facillime excidere potuerit, et quum paulo post scripserit οἱ γελῶντες.

[2]) Codd. Reg. (quem H. sequit.) et Barber. οὕτω. R.

[3]) Psalm. CV, 6. (CIV.)

[4]) εἶναι. R. nullo jure in notis: „scribendum videtur πώς ἐστι.“

[5]) Luc. VII, 28. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου.

[6]) Sap. Salom. X, 3. 4. — LXX. interpretes vers. 3. ἐν ὀργῇ αὐτοῦ et vers. 4. διέσωσε.

μένην γῆν πάλιν ἔσωσε σοφία, δι' εὐτελοῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα." Τὸ αὐτὸ δέ μοι δοκεῖ παριστάνειν καὶ ὁ Σοδόμων[1]) ἐξαφανισμὸς καὶ τῆς γῆς αὐτῶν, ὧν „ἔτι[2]) μαρτύριον τῆς πονηρίας καπνιζομένη καθέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφοροῦντα φυτά." Καὶ ἀγαθοῦ γε Θεοῦ ἔργον ἦν Σοδόμων ἐξαφανίσαι τὴν γῆν, καὶ πᾶν ὅπερ ὑπελείπετο[3]) νοτίδος ξηράναι ἀπ' αὐτῆς, ἵνα μηκέτι γένηται[4]) ἄμπελος Σοδόμων, μήτε κληματὶς Γομόῤῥας, μηδὲ σταφυλὴ χολῆς, μηδὲ βότρυς πικρίας, μηδὲ οἶνος, θυμὸς δρακόντων καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος. Τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ περὶ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν εἴρηται· „ἀπέκτεινεν[5]) ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχνῃ·" ἀγαθοῦ γὰρ Θεοῦ ἀποκτείνειν ἀμπέλους Αἰγυπτίων καὶ συκαμίνους τῶν ἀσεβῶν. Ταῦτα προκείμενα τῇ ἐξετάσει τοῦ περὶ σπερμάτων λόγου Ἀβραάμ, ἤ τινος τῶν δικαίων ἡμῖν εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ φανῆναι, πῶς καὶ τίνα τρόπον εἴρηται τοῖς αὐτοῖς ὑπὸ

---

[1]) Cod. Bodlej. καὶ περὶ Σοδόμων ὁ Σολομῶν ἐξαφανισμὸν καὶ τῆς γῆς καὶ αὐτῶν ἔτι μαρτύριον κ. τ. λ., et ita, vel quid simile legisse videtur Ferrarius (qui vertit: *quin etiam idem mihi videtur docere de Sodomis Salomon, eos cum sua ipsorum terra incendio periisse memorans*) in suo Codice; Cod. Regius vero ut in nostro textu, nisi quod pro ὁ Σοδόμων habet (item ed. H. in textu) ὁ Σολομῶν. R. — Huet. in marg. atque in notis: „scribas et legas ὁ Σοδόμων."

[2]) Sap. Salom. X, 7. — LXX. interpretes: οἷς ἐπὶ μαρτύριον κ. τ. λ. — Ferrar. *quorum etiamnunc* etc. — H. et R. min. accur. κατέστηκε.

[3]) H. et R. ὑπελείπιτο.

[4]) Ed. Huet. γείνηται et Γομώῤῥας. — Cfr. Deuter. XXXII, 32. 33.

[5]) *Psalm. LXXVIII*, 47. (LXXVII.).

τοῦ Σωτῆρος τό· „οἶδα[1]) ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε·“ καὶ τό· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε.“[2]) Περὶ μέντοι γε τέκνων Ἀβραὰμ τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιούντων, Θεοῦ διδόντος, εὐκαιρότερον ἐροῦμεν, φθάσαντες ἐπὶ τὴν βάσανον ἐκείνης τῆς λέξεως.

5. Ἔξεστι τοίνυν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ τυγχάνοντα γενέσθαι αὐτοῦ δι᾽ ἐπιμελείας καὶ τέκνον. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐξ ἀμελείας καὶ ἀγεωργησίας ἀπολέσαι καὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ σπέρμα. Οὗτοι μέντοι γε ἔτι[3]) ἐλπίδων ἦσαν πρὸς οὓς ὁ λόγος, εἰδότος τοῦ Ἰησοῦ ὅτι σπέρμα ἔτι ἦσαν τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ θεωροῦντος ὅτι οὐδέπω ἀπολωλέκεισαν τὸ δύνασθαι γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ὡς γὰρ δυνατοῦ ὄντος τοῦ αὐτοὺς γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ πρὸς τὸ εἶναι αὐτοὺς σπέρμα, φησὶν αὐτοῖς· „εἰ τέκνα[4]) τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε.“ Ὡς δέ εἰσί τινες σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, οὕτως ἄλλοι,[5]) ὡς ὁ Δανιὴλ φησι· „σπέρμα τοῦ Χαναὰν, καὶ οὐκ Ἰούδα·“ καὶ ἄλλοι,[6]) ὡς ἡ Σοφία φησίν“[7])

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 37. — 39. coll. pag. 194. not. 4.

[2]) H. et R. in textu: ποιεῖτε, H. in notis: „scribas ἐποιεῖτε.“ Cfr. pag. 194. not. 4. coll. pag. huj. not. 4.

[3]) H. et R. in textu: ἔτι ἐλπίδων ἦσαν, H. rectissime, ut videtur, ad margin.: „scribas ἔτι ἐπὶ ἐλπίδων ἦσαν.“ — R. in notis: „„ad marg. Cod. Barberin. legitur ἔτι ἐντὸς ἐλπίδων ἦσαν.““

[4]) Ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 194. not. 4. — Huet. h. l. in textu ἐποιεῖτε. Cfr. pag. huj. not. 2.

[5]) R. in notis: „Cod. Bodlejan. οὕτως ἄλλοι ὄντες οὐκ εἰσὶν, ὡς κ. τ. λ.“ — Ferrarius: *ut autem sunt quidam semen Abrahae, sic alii existentes semen, non sunt semen, dicente Daniele* etc. — Cfr. Daniel. XIII, 56. (Histor. Susannae et Daniel. vers. 56.).

[6]) R. in notis: „Idem Cod. Bodlej. καὶ ἄλλοι ἄλλων, ὡς ἡ σοφία φησί· σπέρμα κ. τ. λ. — Ferrarius: *sic alii aliorum* sunt, et non sunt, dicente sapientia etc.

[7]) Deest φησίν in ed. Huet. — Sap. Salom. XII, 11.

„σπέρμα κατηραμένον ἀπ' ἀρχῆς." Καὶ εἰς ταῦτα δὲ φήσομεν ὅτι, ὥσπερ κατὰ τὰ σωματικὰ ἀπὸ πολλῶν σπερμάτων προκόπτει μᾶλλον ἐνεργῆσαι δυνηθὲν ἔσθ' ὅτε ἓν τῶν σπερμάτων, οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ τῶν [1]) πνευματικῶν σπερμάτων. Ὃ δὲ λέγω ἔσται σαφὲς ἐκ τῶν λεχθησομένων· ἐπεὶ γὰρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ προγονικούς τε καὶ συγγενικοὺς λόγους ὁ σπείρων, ὁτὲ μὲν [2]) κρατεῖ ὁ αὐτοῦ λόγος, καὶ ἀποτίκτεται τὸ γεννώμενον τῷ σπείραντι ὅμοιον, ὁτὲ δὲ ὁ λόγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ [3]) πατρὸς τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ θείου τοῦ σπείραντος, ἐνίοτε [4]) καὶ πάππου τοῦ σπείραντος· παρ' ὃ γίνονται οἱ ἀποτικτόμενοι ὅμοιοι τοῖσδε, ἢ τοῖσδε. Ἔστι δὲ ἰδεῖν ἐπικρατοῦντα καὶ [5]) τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἢ τοῦ πάππου αὐτῆς, κατὰ τοὺς ἐν ταῖς μίξεσι βρασμοὺς, ἅμα πάντων σειομένων ἕως ἐπικρατήσῃ τις τῶν σπερματικῶν λόγων. Ταῦτα δὴ μεταγέσθω ἐπὶ τὴν πεπληρωμένην ψυχὴν νοητῶν σπερμάτων, ἐληλυθότων ἀπό τινων ὀνομαζομένων πατέρων αὐτῆς, καὶ τὸ παρὰ τὸ πολυκίνητον ἢ εὐκίνητον τοῦ ἡγεμονικοῦ, καὶ τὴν ἐπὶ τοιάσδε φαντασίας ἐπίστασιν προκυπτέτωσαν οἱονεὶ σπερματικοί τινες τῶν πατέρων λόγοι· ὧν γεωργουμένων ἔσται τις τέκνον, ὁ δὲ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ, δῆλον δ' ὅτι αὐτὸς ὢν καὶ τοῦ Νῶε, ἄλλος δὲ τοῦ Νῶε, οὐχ ὥστε δὲ εἶναι καὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἄλλος τοῦ Χαναὰν, καὶ ἄλλος τινὸς τῶν δικαίων ἢ τῶν

---

[1]) H. rectius: καὶ ἐπὶ τῶν κ. τ. λ.

[2]) H. et R. min. accur. ὅτε μὲν et ὅτε δέ.

[3]) ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ σπείραντος. Deest in Cod. Reg. (item in ed. Huet.), sed legitur in Cod. Bodlejan. (item in vers. Ferrarii). R.

[4]) Ed. Huetiana min. accur. ἐνίατε.

[5]) R. in notis: „in Cod. Bodlej. deest καί."

ἀδίκων. Πλὴν [1]) οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν ἐληλύθαμεν πάντες σπερμάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλήλυθέ τις κενὸς σωτηρίων καὶ ἁγίων σπερμάτων· εἰ μὴ ἄρα δυσωπήσαι τις ἡμᾶς, καὶ εἰς τοῦτο ἅμα παρατιθέμενος τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, οὐκ ἀπογινώσκουσαν οὐδὲ [2]) τοὺς κακίστους καὶ χωρὶς ἀρίστων σπερμάτων εἰσεληλυθότας εἰς τὸν βίον, καὶ δυσωπήσαι ἀπὸ τοῦ· „δύναται [3]) ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.“ Τὰ δὲ εἰρημένα πάντα περὶ σπέρματος Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἀνάλογον τούτῳ ἐχόντων εὐλόγως ἂν παραδεξαίμεθα, εἴπερ παραδεξόμεθα οὐ κατὰ [4]) τὸ σωματικὸν εἰρῆσθαι τό· „οὐκ ἀπεστάλην [5]) εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ·“ καὶ τό· „οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον·“ καὶ ὅσα τούτοις εἴρηται παραπλησίως.

6. Ἐοίκασι δὲ οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, μὴ χωρεῖν τὸν λόγον, οὐ δυνάμενον εἰς αὐτούς, δι' ὑπερβολὴν μεγέθους ἰδίου τοῦ ὑπὲρ αὐτούς, χωρεῖν, ἐπείπερ ἔτι ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ μόνον. Εἰ δὲ πρὸς τῷ [6]) εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ἐγεώργησαν, καὶ εἰς

---

[1]) Πλὴν οὐ μετὰ —— τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Cfr. pag. 197. not. 1.

[2]) Cod. Bodlejan. οὐδὲ τοὺς κακίστους, Cod. Reg. (item ed. H.) καὶ τοὺς κακίστους. R.

[3]) Matth. III, 9.

[4]) R. in textu παραδεξόμεθα οὐ κατά κ. τ. λ., in notis: „Cod. Bodlej. παραδεξόμεθα κατά κ. τ. λ., Cod. Reg. (item ed. H. in textu) παραδεξάμεθα οὐ κατά κ. τ. λ.“ — Huet. in notis: „„Negationem non agnoscit Ferrar., quam exhibent tamen Cod. Regius (R. addit: et Barberinus) et Perion., et quam sensus requirit.““

[5]) Matth. XV, 24. — Matth. VIII, 10. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρον.

[6]) Codd. Bodlej. et Barberin. πρὸς τῷ, Cod. Reg.

μέγεθος καὶ αὔξην τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ἐπιδεδώκει, ἐν τῷ μεγέθει καὶ τῇ αὔξῃ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραὰμ, ἐκεχωρήκει[1]) ἂν ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος. Καὶ μέχρι γε τοῦ δεῦρο φήσεις, ὅτι ὁ λόγος οὐ χωρεῖ ἐν τοῖς μὴ προκόψασιν ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, μηδὲ ἐληλυθόσιν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς[2]) τέκνα. Οὗτοι δὲ καὶ ἀποκτεῖναι θέλουσι τὸν λόγον καὶ ὡσπερεὶ συντρῖψαι αὐτὸν, τὸ μέγεθος μὴ χωροῦντες αὐτοῦ. Καὶ ἀεί γε ἔστι θεωρεῖν τοὺς μὴ χωροῦντας τὸν Λόγον, διὰ τὸ βραχύτερα αὐτοὺς εἶναι σκεύη, θέλοντας ἀποκτεῖναι τὴν ἑνότητα τοῦ μεγέθους[3]) τοῦ Λόγου, ὡς δυναμένους[4]) χωρῆσαι μετὰ τὴν ἀναίρεσιν αὐτοῦ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ καὶ μέλη[5]) αὐτοῦ. Οἷς ἐὰν ἐγγένηται οὗτος

(item ed. H.) πρὸς τό. R. — Ferrarius: *quod si Abrahae semen cum essent, addidissent illud Abrahae semen excolere, ut magnum fieret, et augeretur, accrevisset illud certe ad incrementum, magnitudinemque seminis Abrahae: atque percepissent Jesu sermonem.*

[1]) R. in notis: „Cod. Bodlej. κεχωρηκυῖα τὸν τοῦ Ἰησοῦ λόγον."

[2]) H. et R. in textu αὐτούς, R. in notis: „omnes Mss. αὐτούς." Huet. in marg.: „scribas αὐτοῦ." — Ferrarius: *ejus filii.* Non male, nulla licet adsit necessitas, legeris: αὐτοὺς αὐτοῦ τέκνα.

[3]) τοῦ μεγέθους. R. in notis: „Deest in Cod. Bodlejan. (item in vers. Ferrar.)."

[4]) ὡς δυναμένους —— οὗτος ὁ Λόγος. Sic habent Codd. Bodlej. et Barberin., Cod. Reg. (item ed. H. in textu) vero: ὡς δυναμένων χωρῆσαι μετὰ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ, καὶ μέλη αὐτοῦ, οἷς ἐὰν ἐγγένηται· οὕτω ὁ λόγος. R.

[5]) μέλη αὐτοῦ. H. ad margin.: „scribas μελίσαι αὐτό (αὐτόν?)." Ferrar.: *quasi, cum ipsum interfecerint, capere possint contritionem ejus*, et dividere *eum in his, in quibus fuerit. Hic sane Sermo* etc. — *In seqq. H. min. accur.* ἐγένηται.

ὁ Λόγος ὡσπερεὶ ἀνελοῦσιν αὐτὸν φήσει τό· „διεσκορπίσθησαν[1]) πάντα τὰ ὀστᾶ μου.“ Εἴπερ οὖν τις ὑμῶν ἐστι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἔτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ χωρεῖ ἐν αὐτῷ, μὴ ζητείτω ἀποκτεῖναι τὸν Λόγον, ἀλλὰ μεταβάλλον[2]) ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, δυνήσεται χωρῆσαι ὃν τέως οὐκ ἐχώρει Λόγον Θεοῦ.[3])

7. „Ἃ ἐγὼ[4]) ἑώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.“ Ὥσπερ ἀνθρώπους ἄν τινας εἴποιμεν ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτόπτας γεγονέναι τοῦ Λόγου, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς φησι· „καθὼς[5]) παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου·“ οὕτω τὸν Σωτῆρα αὐτόπτην λέξομεν εἶναι τῶν παρὰ τῷ πατρί, καὶ κατὰ τοῦτο εἰρῆσθαι τό· „οὐδεὶς[6]) ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός·“ οὐκ ἔτι αὐτοπτῶν ὄντων οἷς[7]) ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. Δηλοῖ δὲ τὸ αὐτόπτην τῶν ἐν τῷ πατρὶ τυγχάνειν τὸν Σωτῆρα σαφῶς ἡ προκειμένη λέξις ἐν

---

[1]) Psalm. XXII, 14. (XXI, 15.).

[2]) H. μεταβάλλων, R. μεταβάλλον.

[3]) Θεοῦ. Deest in Cod. Bodlejano. R.

[4]) Ev. Joann. VIII, 38. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἐγὼ ὃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου, λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἠκούσατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε (coll. not. text. subjecta). — Abhinc Ferrarius Tom. XXI. auspicatur. Huet.

[5]) Luc. I, 2.

[6]) Ibidem X, 22. coll. edd. N. T.

[7]) H. et R. in textu: οἷς ἀνθρώπους ἀποκαλύψῃ. H. ad marg.: „Ferrar. οἷς ἂν ὁ υἱός κ. τ. λ.“ Idem in notis, quae R. quoque affert: „elementa Reg. Cod. sic erant contracta: οἷς ἀνοῦς ἀποκαλύψῃ. Videtur legisse Perion. οἷς ἀνθρώποις κ. τ. λ., (R. addit: Cod. Bodlej. habet οἷς ἀνθρώπων ἀποκαλύψει) sed rectissime (cfr. Luc. X, 22.) Ferrar. legit: οἷς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ.“

τῷ· „ἃ ἐγὼ [1]) ἑώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ.“ Ζητή-
σαις δ' ἂν εἰ ἔσται ποτὲ, ὅτε οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ ὄψονται
τὰ παρὰ τῷ πατρὶ, οὐκέτι διὰ μεσίτου καὶ ὑπηρέτου
βλέποντες αὐτά· Ὅτε μὲν ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν ἑώρακε
τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν, ἐν υἱῷ τις ὁρᾷ τὸν
πατέρα· ὅτε δὲ ὡς ὁ υἱὸς ὁρᾷ τὸν πατέρα καὶ τὰ παρὰ
τῷ πατρὶ ὄψεταί τις, οἱονεὶ ὁμοίως τῷ υἱῷ αὐτόπτης
ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τοῦ πατρὸς, οὐκέτι ἀπὸ τῆς
εἰκόνος ἐννοῶν τὰ περὶ τούτου οὗ ἡ εἰκών ἐστι. Καὶ
νομίζω γε τοῦτο εἶναι τὸ τέλος, [2]) ὅταν παραδίδωσι
τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ὅτε γίνε-
ται ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ὁ μὲν οὖν Σωτὴρ
ἑωρακὼς παρὰ τῷ πατρὶ λαλεῖ, οἱ δὲ πεπιστευκότες
αὐτῷ Ἰουδαῖοι οὐχ ἑωράκασι μὲν παρὰ τῷ πατρὶ, ἤκου-
σαν δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς, ἵνα ποιῶσιν ἃ ἤκουσαν· διό-
περ φησὶν αὐτοῖς ὁ κύριος· „καὶ [3]) ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκού-
ατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.“ Ζητήσαι δ' ἄν τις,
ότε ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς οἱ πεπιστευκότες τῷ
ρίῳ Ἰουδαῖοι· [4]) καὶ πρὸς τοῦτο ὁ μέν τις φήσει,
λούστερον ἀκούσας τοῦ· „ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πα-
ὸς ποιεῖτε·“ ὅτι ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς, τῷ τὸν
τέρα κεχρηματικέναι διὰ Μωσέως καὶ τῶν προφη-
τὰ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἀναγεγραμμένα ποιη-
Ὅστις τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους χρώμενος,
ῶς παρίστησιν ὅτι οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ [5]) τὸν νόμον

1) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 208. not. 4.
2) I Cor. XV, 24—28.
3) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 208. not. 4.
4) Ed. Huetiana: οἱ Ἰουδαῖοι. Cfr. lin. 14. huj. pag.
5) R. in textu τοῦ τὸν νόμον κ. τ. λ., H. τοῦτον
ιον κ. τ. λ. — Ferrarius: *qui hanc dederit le-*
. R. in notis: „Cod. Bodlej. ita habet: οὐκ ἄλλος
τον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκότος
ὁ Χριστοῦ πατήρ. Quae lectio tolerari nequit,
δωκότος Θεοῦ ἢ legatur δεδωκὼς Θεὸς, ἢ κ. τ. λ.“

καὶ τοὺς προφήτας δεδωκότος Θεοῦ ὁ Χριστοῦ πα
Ἕτερος δὲ [1]) συγχρώμενος καὶ τῷ· „πᾶς ὁ ἀκούσας π
τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρός με. Οὐχ ὅτι
πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τῷ πατρί· ο
ἑώρακε τὸν πατέρα·“ ἐρεῖ ὅτι εἰσί τινες τῶν ἐνσω
τουμένων ψυχῶν, πρὶν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν μεμαθη
μέναι παρὰ τῷ πατρὶ καὶ ἀκούσασαι αὐτοῦ, αἵτινες
ἔρχονται πρὸς τὸν Σωτῆρα, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ οἱ νῦν
ταζόμενοι πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι, πρὸς οὓς
γεν· „ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖ
Καὶ ἐρεῖ ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ καὶ καλούμενοι σπ
Ἀβραάμ. Καὶ τούτῳ δ' ἄν τις ἀντιλέγοι φάσκων,
τὸ μέν· „πᾶς [2]) ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ
θὼν ἔρχεται πρὸς ἐμέ·“ ἐμφαίνει πάντως [3]) ἔρχε
πρὸς τὸν Σωτῆρα τὸν ἀκούσαντα παρὰ τοῦ πατρὸς
μεμαθηκότα παρ' αὐτοῦ· τὸ δέ· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠ
σατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε·“ ἀπαγγελλόμενον π
τοὺς ζητοῦντας ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ Ἰου
ους, — οἷς καὶ ὡς μηδέπω οὖσι τέκνοις τοῦ Ἀβρ
λέγεται τό· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα
Ἀβραὰμ ποιεῖτε·“ [4]) — παρίστησι τὸ μηδέπω τού
καρποὺς ἔχειν τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς τὸν Σωτῆρα. Π
δὲ τὸν οὕτως ἀντιλέγοντα ἀπαντήσεταί τις, μὴ ταὐ

---

[1]) Deest δέ in ed. Huetii. — Ev. Joann. VI, 45. Ed. Knapp. πᾶς οὖν κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in no textu. — 46. — Ed. Knapp. τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, Lachm. ut in nostro textu. Pro παρὰ τῷ πατρί edd. T. exhibent: παρὰ τοῦ Θεοῦ. — Ibid. VIII, 38.

[2]) Ev. Joann. VI, 45. coll. not. 1. huj. pag. lin. 3.

[3]) Cod. Bodlej. πάντως, ed. Huetii πάντας. R.

[4]) Cod. Bodlej. ποιεῖτε, Cod. Reg. (item ed. Hue ἐποιεῖτε. Cfr. ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 194. n 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4.

εἶναι φάσκων τό· „πᾶς ὁ ἀκούσας[1]) παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθών“ τῷ· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρός·“ ὁ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἀκοῦσαι παρὰ τοῦ πατρὸς μαθὼν πάντως ἔρχεται πρὸς τὸν Σωτῆρα· οἱ δὲ ἀκούσαντες μὲν, μὴ πάντως δὲ καὶ μεμαθηκότες, οὐδέπω τέκνα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ.

8. Πυνθανοίμεθα δ' ἂν τῶν τὰς φύσεις εἰσαγόντων, καὶ εἰς τό· „ὅτι[2]) ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν“ ἀποδιδόντων κατὰ Ἡρακλέωνα, ὅτι διὰ τοῦτο οὐ χωρεῖ, ὅτι ἀνεπιτήδειοι, ἤτοι κατ' οὐσίαν, ἢ κατὰ γνώμην· πῶς οἱ ἀνεπιτήδειοι κατ' οὐσίαν ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρός; Ἀλλὰ καὶ πότερόν ποτε πρόβατα οὗτοι ἦσαν τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἀλλότριοι ὑπῆρχον αὐτοῦ; Εἰ δὲ ἦσαν ἀλλότριοι, πῶς ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς σαφῶς, ὡς οἴονται, λεγομένου πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους ὅτι „διὰ τοῦτο[3]) ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν;“ εἰ μὴ ἄρα θλιβόμενοι ἑτέρῳ ἀτόπῳ ἑαυτοὺς περιβάλλουσι λέγοντες, παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἀκηκοέναι τοὺς ἀλλοτρίους, μὴ ἀκούειν δὲ τοὺς αὐτοὺς τούτους παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Εἰ δ' οἰκεῖοι τοῦ Σωτῆρος ἦσαν καὶ τῆς μακαρίας φύσεως, πῶς ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι; καὶ πῶς ὁ τοῦ Σωτῆρος λόγος οὐκ ἐχώρει ἐν αὐτοῖς;

9. „Ἀπεκρίθησαν[4]) καὶ εἶπαν αὐτῷ· ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι.“ Δόξαιεν[5]) ἂν τὴν ἀπόκρισιν οὐ-

---

[1]) Ev. Joann. VI, 45. coll. not. 1. et 2. pag. 210. — Ibid. VIII, 38. coll. pag. 209. not. 1. et 3.

[2]) Ev. Joann. VIII, 37. — Ed. Huet. ὁ λόγος ἐμὸς κτλ.

[3]) Ibidem X, 26. — Edd. N. T. ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε· οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν κ. τ. λ. (coll. tamen nota in Lachm. ed. text. subjecta).

[4]) Ibid. VIII. 39. — Ed. Knapp. εἶπον, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[5]) B. δόξαιεν, H. δόξειεν.

τοι πεποιῆσθαι πολὺ ταπεινότερον ἐκδεξάμενοι περὶ τοῦ· τίς αὐτῶν ἦν ὁ πατήρ·[1]) ἢ ὡς ὁ κύριος ἔλεγεν. Ὁ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ἀναφέρων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἔφασκε τό· „καὶ[2]) ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε·“ οἱ δὲ ταπεινότερον τὸν τοῦ ἔθνους παρομολογοῦσιν[3]) ἑαυτῶν πατέρα, λέγοντες· „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι.“ Βοηθῶν δ' ἄν τις αὐτοῖς, ὡς καλῶς ἀποκριναμένοις, φήσει ὅτι ὡς μέτριοι, καὶ μὴ διδόντες ἑαυτοῖς εἶναι υἱοῖς Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· „ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε·“ καὶ ἀναφέροντος ἐπὶ τὸν Θεὸν, φασίν· „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι·“ δῆλον δὲ ὅτι καὶ τοῦτο εὐθύνει ὁ Σωτὴρ, ὡς ψευδῶς εἰρημένον διὰ τοῦ· „εἰ[4]) τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε.“ Οὐκ ἀτόπως δὲ καὶ πρὸς ταῦτα ζητήσαι τις ἄν, ὅτι πῶς κατὰ τὸν Σωτῆρά ἐστι, μὴ συγκατατιθέμενον εἶναι αὐτοὺς τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, τὸ λέγειν αὐτοῖς· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε·“ ἀναφερομένου τοῦ „παρὰ τοῦ πατρὸς“ ἐπὶ τὸν Θεόν· ὁ γὰρ μὴ ὢν τέκνον τοῦ Ἀβραὰμ κατὰ[5]) μίμησιν ἀρετῆς ὁποιανοῦν τῶν μετὰ τὸν Ἀβραὰμ,

---

[1]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte πατήρ, Cod. Reg. (H. in textu) σωτήρ. R.

[2]) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 209. not. 1. et 3. — Ibidem VIII, 39.

[3]) H. et R. in textu παρομολογοῦσιν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀνομολογοῦσιν.“ — Genes. XVII, 4. 5.

[4]) Ev. Joann. VIII, 39. — H. et R. h. l. ποιεῖτε. Cfr. pag. 194. not. 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4. coll. pag. 210. not. 4.

[5]) κατὰ μίμησιν ἀρετῆς ὁποιανοῦν τῶν. Sic hunc locum in Codd. Reg. (item in text. ed. Huet.) et Barberino luxatum sanitati restituit Cod. Bodlej. R. — Huet. in textu: ὁ γὰρ μὴ — τοῦ Ἀβραὰμ ἂν οὖν τῶν μετὰ κ. τ. λ., in notis: „ita Cod. Reg.; videtur legisse Perionius: μηδὲ τῶν κ. τ. λ., vel quid simile: vertit enim:

ψεκτὸς ὡς οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, πολλῷ μᾶλλον οὐκ ἔστι τέκνον τοῦ Θεοῦ. Ὅρα δὲ εἰ καὶ πρὸς τοῦτο δυνάμεθα λέγειν, — ὅτι οὐκ εἴρηται· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε“ παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ἤ· παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· ἀλλά· „παρὰ τοῦ πατρός —·“ ὅστις κἂν ᾖ πατὴρ, οὐ πάντως καὶ τῶν μὴ τέκνων τοῦ Ἀβραάμ ἐστι πατὴρ, καὶ μὴ μεμορφωμένων ἀπὸ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ἀδιορίστως εἰρημένον τό· „ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρός·“ δύναται λαμβάνεσθαι ἀντὶ τοῦ· ἀπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ τοῦτο ἔσται σαφὲς ἐκ τοῦ· „ἃ ἐγὼ ἑώρακα [1]) παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ·“ ἴσον δυναμένου τῷ· παρὰ τῷ πατρί μου. Καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ διδασκόμεθα, τίνων ἐστὶν ὁ Θεὸς πατὴρ, δι' ὧν ταῦτα [2]) λέγει ὁ Σωτήρ· „εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ.“ Σαφὲς δὲ ὅτι οἱ ζητοῦντες ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν, [3]) οὐκ ἠγάπων αὐτόν· μὴ ἀγαπῶντες δὲ αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐχρημάτιζον υἱοὶ [4]) τοῦ Θεοῦ· ὥστε δῆλον ὅτι τό· „καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε·“ οὐκ ἴσον δύναται τῷ· παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

---

neque eorum, qui Abraham secuti sunt: at longe diversam lectionem secutus est Ferrarius, quam divinare meum non est.“ — Ferrar. (cfr. lectio Cod. Bodlejan.) vertit: *non qui Abrahae filius non est, qualicunque modo virtutem posterorum Abrahae imitando, is vituperabilis perinde atque hi, ad quos est sermo, multo magis* etc.

[1]) Ev. Joann. VIII, 38. coll. pag. 209. not. 1. et 3.

[2]) Ed. Huet. δι' ὧν καὶ ταῦτα κ. τ. λ. — Ev. Joann. VIII, 42.

[3]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) υἱόν, Cod. Reg. (H. in textu) Ἰησοῦν. R.

[4]) *Cod. Reg. (item ed. Huet.)* οἱ υἱοί. R.

10. „*Λέγει*[1]) *αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε.*" *Οἱ ἕν τι*[2]) *ἐκλεξάμενοι τῶν τοῦ Ἀβραὰμ ἔργων, τό·* „*ἐπίστευσε*[3]) *δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην·*" *καὶ τοῦτο νομίζοντες εἶναι ἐφ' ὃ ἀναφέρεται τό·* „*τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·*" *ἵνα καὶ συγχωρηθῇ αὐτοῖς ὅτι ἔργον ἐστὶν ἡ πίστις, οὐ συγχωρηθὲν ἂν ὑπὸ τῶν παραδεχομένων τό·* „*πίστις*[4]) *χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστιν·*" *οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀκουόντων ὅτι διαφέρει τὸ δικαιοῦσθαι*[5]) *ἐκ πίστεως, ἤπερ ἐξ ἔργων νόμου, ἀπολεγέτωσαν*[6]) *διὰ τί οὐκ εἴρηται·* „*εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε,*" *τὸ ἔργον τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε, ἑνικῶς, ἀλλὰ πληθυντικῶς·* „*τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·*" *ἴσον, ὡς οἶμαι, τυγχάνον τῷ· πάντα τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. Εἰ δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ· τὰ πάντα ἔργα*[7]) *τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε· καὶ μήτε σωματικῶς παιδίσκῃ δεῖ προσελθεῖν τὸν ἔχοντα γαμετὴν, μήτε μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς γεγαμημένης ἐν γήρᾳ ἄλλην γυναῖκα λαβεῖν τὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὑφήγησιν θέλοντα τέκνον ἀποδειχθῆναι τοῦ Ἀβραὰμ, ἐκ τοῦ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ, σαφῶς καὶ ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἀλληγοροῦντα ἱστορίαν ἕκαστον πνευματικὸν ποιῆσαι τῶν πεπραγμένων ὑπ'*

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 39. — H. et R. h. l. *ποιεῖτε*. Cfr. pag. 212. not. 4.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam *ἐν τῇ*. R. — H. ad marg.: „scribas *ἕν τι*. Ferrar."

[3]) Rom. IV, 3. Jacob. II, 23. coll. Genes. XV, 6.

[4]) Jacob. II, 20. — Edd. N. T. *χωρὶς τῶν ἔργων*, ed. Knapp. *νεκρά ἐστιν*, ed. Lachm. *ἀργή ἐστιν*.

[5]) Rom. III, 28.

[6]) H. et R. in textu ἀπολεγέτωσαν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀποκριθήτωσαν."

[7]) Ed. Huetiana: τὰ πάντα τὰ ἔργα κ. τ. λ.

ὐτοῦ, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ· „ἔξελθε[1]) ἐκ τῆς γῆς σου
αὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πα-
ρός σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δείξω·" εἰρημένου οὐ
ιόνῳ[2]) τῷ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἐσομένῳ τέ-
νῳ αὐτοῦ. Ἔστι γάρ τις καὶ ἑκάστου ἡμῶν γῆ, καὶ
πρὸ τοῦ θείου χρηματισμοῦ οὐκ ἀγαθὴ συγγένεια,
αὶ ὁ πρὸ τοῦ φθάσαντος εἰς ἡμᾶς λόγου Θεοῦ οἶκος[3])
οῦ πατρὸς ἡμῶν, δι' ἅτινα ἅπαντα κατὰ λόγον Θεοῦ
ἐήσει ἡμᾶς ἐπεξελθεῖν, εἴπερ ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος
έγοντος· „εἰ τέκνα[4]) τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
Ἀβραὰμ ποιεῖτε·" οὕτω γὰρ φθάσομεν, ὡς καταλιπόν-
ες τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐφ' ἣν δείξει ἡμῖν γῆν ὁ Θεὸς
ὴν ἀληθῶς ἀγαθὴν καὶ ὄντως πολλὴν, ἣν ἀπὸ κυρίου
οῦ Θεοῦ πρέπει δίδοσθαι τοῖς ποιήσασι τὸ προστε-
αγμένον ἐν τῷ· „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου." Καὶ ὡς
ιταλιπόντες συγγένειαν οὐ καλὴν εἰς ἔθνος ἐσόμεθα
'γα[5]) καὶ μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρώπους· καὶ ὡς κατα-
ονήσαντες οἴκου πατρὸς οὐκ ἐπαινετοῦ, εὐλογηθησό-
θα, μεγαλυνομένου τοῦ ὀνόματος ἡμῶν, γινόμενοι
ογητοὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς τοὺς μὲν εὐλογοῦντας ἡμᾶς
ογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοὺς δὲ καταρωμένους ὑπὸ
ίραν ἔσεσθαι, πᾶσάν τε γῆς φυλὴν ἐν ἡμῖν εὐλο-
θαι· ὅτε καὶ περὶ ἡμῶν εἴποι ἂν ὁ λόγος· „ἐπο-
η·"[6]) ὡς εἴρηται περὶ Ἀβραάμ· „καὶ ἐπορεύθη

---

[1]) Genes. XII, 1. — LXX. interpretes: καὶ δεῦρο
ν γῆν κ. τ. λ., coll. tamen nota in ed. Reineccii
subjecta. — Ed. Huet. h. l. εἴσελθε.

[2]) Cod. Bodlejan. μόνῳ, Cod. Reg. (item ed. H.)
R.

[3]) In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οἶκος.
Huet. ad marg.: „Ferrar. οἶκος τοῦ."

[4]) Ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 214. not. 1.

[5]) Genes. XII, 2. 3.

[6]) Genes. XII, 4. — LXX. interpretes constanter

10. „Λέγει[1]) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε.“ Οἱ ἔν τι[2]) ἐπιλεξάμενοι τῶν τοῦ Ἀβραὰμ ἔργων, τό· „ἐπίστευσε[3]) δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην·“ καὶ τοῦτο νομίζοντες εἶναι ἐφ' ὃ ἀναφέρεται τό· „τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·“ ἵνα καὶ συγχωρηθῇ αὐτοῖς ὅτι ἔργον ἐστὶν ἡ πίστις, οὐ συγχωρηθὲν ἂν ὑπὸ τῶν παραδεχομένων τό· „πίστις[4]) χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστιν“ οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀκουόντων ὅτι διαφέρει τὸ δικαιοῦσθαι[5]) ἐκ πίστεως, ἤπερ ἐξ ἔργων νόμου, ἀπολεγέτωσαν[6]) διὰ τί οὐκ εἴρηται· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε,“ τὸ ἔργον τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε, ἑνικῶς, ἀλλὰ πληθυντικῶς· „τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·“ ἴσον, ὡς οἶμαι, τυγχάνον τῷ· πάντα τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. Εἰ δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ· τὰ πάντα ἔργα[7]) τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε· καὶ μήτε σωματικῶς παιδίσκῃ δεῖ προσελθεῖν τὸν ἔχοντα γαμετήν, μήτε μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς γεγαμηνένης ἐν γήρᾳ ἄλλην γυναῖκα λαβεῖν τὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὑφήγησιν θέλοντα τέκνον ἀποδειχθῆναι τοῦ Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, σαφῶς καὶ ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἀλληγοροῦντα ἱστορίαν ἕκαστον πνευματικὸν ποιῆσαι τῶν πεπραγμένων ὑπ'

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 39. — H. et R. h. l. ποιεῖτε. Cfr. pag. 212. not. 4.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam ἐν τῇ. R. — H. ad marg.: „scribas ἔν τι. Ferrar.“

[3]) Rom. IV, 3. Jacob. II, 23. coll. Genes. XV, 6.

[4]) Jacob. II, 20. — Edd. N. T. χωρὶς τῶν ἔργων, ed. Knapp. νεκρά ἐστιν, ed. Lachm. ἀργή ἐστιν.

[5]) Rom. III, 28.

[6]) H. et R. in textu ἀπολεγέτωσαν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀποκριθήτωσαν.“

[7]) Ed. Huetiana: τὰ πάντα τὰ ἔργα κ. τ. λ.

αὐτοῦ, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ· „ἔξελθε[1]) ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω·“ εἰρημένου οὐ μόνῳ[2]) τῷ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἐσομένῳ τέκνῳ αὐτοῦ. Ἔστι γάρ τις καὶ ἑκάστου ἡμῶν γῆ, καὶ ἡ πρὸ τοῦ θείου χρηματισμοῦ οὐκ ἀγαθὴ συγγένεια, καὶ ὁ πρὸ τοῦ φθάσαντος εἰς ἡμᾶς λόγου Θεοῦ οἶκος[3]) τοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι᾽ ἅτινα ἅπαντα κατὰ λόγον Θεοῦ δεήσει ἡμᾶς ἐπεξελθεῖν, εἴπερ ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· „εἰ τέκνα[4]) τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·“ οὕτω γὰρ φθάσομεν, ὡς καταλιπόντες τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐφ᾽ ἣν δείξει ἡμῖν γῆν ὁ Θεὸς τὴν ἀληθῶς ἀγαθὴν καὶ ὄντως πολλὴν, ἣν ἀπὸ κυρίου τοῦ Θεοῦ πρέπει δίδοσθαι τοῖς ποιήσασι τὸ προστεταγμένον ἐν τῷ· „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου.“ Καὶ ὡς καταλιπόντες συγγένειαν οὐ καλὴν εἰς ἔθνος ἐσόμεθα μέγα[5]) καὶ μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρώπους· καὶ ὡς καταφρονήσαντες οἴκου πατρὸς οὐκ ἐπαινετοῦ, εὐλογηθησόμεθα, μεγαλυνομένου τοῦ ὀνόματος ἡμῶν, γινόμενοι εὐλογητοὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς τοὺς μὲν εὐλογοῦντας ἡμᾶς εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοὺς δὲ καταρωμένους ὑπὸ κατάραν ἔσεσθαι, πᾶσάν τε γῆς φυλὴν ἐν ἡμῖν εὐλογεῖσθαι· ὅτε καὶ περὶ ἡμῶν εἴποι ἂν ὁ λόγος· „ἐπορεύθη·“[6]) ὡς εἴρηται περὶ Ἀβραάμ· „καὶ ἐπορεύθη

---

[1]) Genes. XII, 1. — LXX. interpretes: καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν κ. τ. λ., coll. tamen nota in ed. Reineccii textui subjecta. — Ed. Huet. h. l. εἴσελθε.

[2]) Cod. Bodlejan. μόνῳ, Cod. Reg. (item ed. H.) μόνον. R.

[3]) In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οἶκος. R. — Huet. ad marg.: „Ferrar. οἶκος τοῦ.“

[4]) Ev. Joann. VIII, 39. coll. pag. 214. not. 1.

[5]) Genes. XII, 2. 3.

[6]) Genes. XII, 4. — LXX. interpretes constanter: Ἄβραμ.

Ἀβραάμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος." Οἶμαι δέ, ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐπὶ ποσὸν[1]) ὁ Λὼτ ἕψεται ἡμῖν, οὗ σύμβολον ἦν τό· „καὶ ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λώτ" καὶ ἐπανελθόντες εἰς γῆν Χαναὰν διοδεύσομεν[2]) τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, οὕτω τῇ ἀναβάσει τῆς διανοίας προκόπτοντες, ἕως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν. Καὶ ὀφθήσεται ἡμῖν κύριος ὁ Θεός, ὁ ὀφθεὶς τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἐπαγγελεῖται περὶ τὴν ὑψηλὴν δρῦν γῆν δοῦναι τῷ νοητῷ τῆς ψυχῆς ἡμῶν σπέρματι. Τοῦ δὲ νοήσαντός ἐστι τό· „ἔργα[3]) τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε" καὶ τὸ οἰκοδομῆσαι θυσιαστήριον κυρίῳ, τῷ ὅπου ἡ ὑψηλὴ δρῦς ἐπιφαινομένῳ καὶ ἡμῖν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστῆναι ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ὑψηλῆς δρυὸς ὡς ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τοῦ ὄρους κατὰ τὰς ἀνατολὰς τῆς Βαιθήλ, — ὃ ἑρμηνεύεται οἶκος Θεοῦ —, ἔνθα στήσει ἑαυτοῦ τὴν σκηνήν, τῆς μὲν Βαιθὴλ ὡς ἐπὶ κατὰ θάλασσαν, τῆς δὲ Ἀγγαὶ[4]) ὡς ἐπὶ κατ' ἀνατολάς· ἑρμηνεύεται δὲ Ἀγγαί· ἑορταί. Καὶ ὡς προκόπτων γε ὁ τοιοῦτος μετὰ ταῦτα δεύτερον οἰκοδομήσει τῷ κυρίῳ θυσιαστήριον, ἤδη καὶ ἐπικαλεῖσθαι δυνάμενος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. Καὶ ἑξῆς ἀπαίρων κἀκεῖθεν, ὁ ἐσόμενος τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, γενόμενός πως στρατηγικώτερος, καὶ συνιεὶς πρὸς ὅσους πολεμίους[5]) αὐτὸν παρασκευάσασθαι δεῖ, στρατοπεδεύσει ἐν τῇ ἐρήμῳ. Μετὰ ταῦτα πεῖραν λιμοῦ λήψεται τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον

---

[1]) H. et R. ἐπίποσον. — Genes. XII, 4. 5. 6. 7.

[2]) Ed. Huetii διοδεύσωμεν.

[3]) Ev. Joann. VIII, 39. — Genes. XII, 7. 8.

[4]) Ἀγγαί. H. in textu min. accur. (coll. notis) bis Ἄγγει pro Ἀγγάει, R. in notis: „in Cod. Reg. (item in notis ed. Huet.) bis legitur Ἀγγάει. — Genes. XII, 8. 9. 10.

[5]) H. et R. πολεμίους. — Iidem paulo post στρατοπειδεύσει. Cfr. Genes. XII, 9.

ιῦ [1]) παροικῆσαι ἐκεῖ, ἵνα μὴ καὶ αὐτοῦ
μὸς ὁ ἐνισχύσας ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ κα-
ς Αἴγυπτον μετὰ τῆς εὐπροσώπου ἑαυτοῦ
θήκας τινὰς τιθέμενος [3]) πρὸς αὐτὴν, [4])
αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἡμέρως χρήσωνται,
ἐν Αἰγύπτῳ αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι
αῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κά-
' ἑκάστου [5]) σοφοῦ τινος καὶ ἐπὶ τὰ βάθη
ιισταμένως φθάνειν δυναμένου ἔργον ἂν
ὶ ἁπαξαπλῶς γε πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν
ίαν βασανίζοντες, καὶ ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ
ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα, ὡς πνευμα-
κῶς ποιεῖν πειρασόμεθα. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ
ς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸν τόπον παρί-
ι ὅτι σοφοῦ τινος καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκο-
γενέσθαι τοῦ Ἀβραὰμ τέκνον. Τί γὰρ
ις σοφίας χρῄζομεν εἰς τὸ νοῆσαι τὰ ἔργα
καὶ ὅσης δυνάμεως εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτά;
ις ἢ ποίας δυνάμεως δεόμεθα, ἢ Χρι-

ροικῆσαι. Sic habet Cod. Bodlej., in Cod.
:d. II.) deest τοῦ. R. — Genes. XII, 10. —
es τοῦ non exhibent.
XII, 11—16.
odlej. pro τιθέμενος habet συνθέμενος. R.
ἵνα — χρήσωνται. Sic habet Cod. Bod-
eg. vero (cfr. lectio Huet.) αὐτὴν, ἵναι
ὴν οἱ Αἰγύπτιοι χρήσονται. R. — Huet.
ν * ἵναι, ἑαυτῷ — Αἰγύπτιοι χρήσονται,
„ „scribas: ἵν' εὖ αὐτῷ δι' αὐτὴν οἱ Αἰ-
νται.‟ ‟ — Genes. XII, 16.
odlej. ἑκάστου, Cod. Reg. (item ed. II.)
— Ferrarius: *de quibus singulis*, alicu-
etc.
Non comparet in Cod. Bodlej. R.

στοῦ, ὅς ἐστι Θεοῦ δύναμις[1]) καὶ Θεοῦ σοφία; Τὸ μὲν οὖν γεγραμμένον ἐστίν· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε·“ ἀκολούθως δ᾽ ἂν παρὰ τοῦτο εἴποις· εἰ τέκνα τοῦ Ἰσαὰκ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἰσαὰκ ποιεῖτε· τὰ δὲ ὅμοια καὶ περὶ τοῦ Ἰακὼβ καὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἁγίων πατέρων. Καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ ἕκαστος τῶν ἁμαρτανόντων γενικῶς μὲν τέκνον ἐστὶ τοῦ διαβόλου, ἐπεὶ πᾶς „ὁ ποιῶν[2]) τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται·“ ἤδη δὲ καὶ ἰδικώτερον, ἤτοι τοῦ Κάϊν, ἢ τοῦ Χὰμ, ἢ τοῦ Χαναὰν, ἢ τοῦ Φαραὼ, ἢ τοῦ Ναβουχοδονόσορ,[3]) ἤ τινος τῶν ἀσεβῶν. Τούτοις δὲ ἀκολούθως ἐρεῖς, ὅτι ἕκαστος ἀπαλλαττόμενος τοῦ βίου τούτου ἀπελεύσεται πρὸς τοὺς ἰδίους πατέρας· νομιστέον γὰρ οὐ μόνῳ τῷ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις λέγεσθαι πρὸς τῇ ἐξόδῳ τό· „σὺ δὲ[4]) ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου·“ οὐκέτι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἁγίοις τό· „μετὰ[5]) εἰρήνης·“ τοῖς δὲ τετελειωμένοις, καὶ πνευματικῶς μακροημέροις γενομένοις καὶ τό· „τραφεὶς[6]) ἐν γήρᾳ καλῷ·“ ἐπείπερ „πολιά ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις,“ καὶ „στέφανος καυχήσεως γῆρας,“ καὶ δόξα τοῖς ἀληθινοῖς καὶ θείοις πρεσβυτέροις αἱ κοσμοῦσαι αὐτοὺς νοηταὶ πολιαί.

11. „Νῦν[7]) δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον

---

[1]) Θεοῦ δύναμις. Deest Θεοῦ in Cod. Reg. (nec non in ed. H.). R. — I Cor. I, 24. — Ev. Joann. VIII, 39.

[2]) I Joann. III, 8. — Edd. N. T. ἐστίν (cfr. pag. 224. not. 3.) pro γεγένηται, ut scribunt H. et R.

[3]) R. ut in nostro textu, Huet. Ναβουχοδονόσωρ.

[4]) Genes. XV, 15. — Ed. Huet. σὺ καὶ ἀπελεύσῃ κ. τ. λ.

[5]) LXX. interpretes loco laud. ἐν εἰρήνῃ.

[6]) Genes. XV, 15. — Sap. Sal. IV, 9. — Prov. XVI, 31.

[7]) Ev. Joann. VIII, 40. — Cod. Bodlej. (item H. ad marg.) recte habet ζητεῖτέ με, in Cod. Reg. (item in

ὅς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ.“ Οἱ ζητοῦντες ἀποκτεῖναι, ἐπεὶ Θεὸς οὐκ ἀποκτίννυται, κἂν ἀποκτιννύωσιν, ἄνθρωπον ἀποκτιννύουσι. Κἂν ζητῶσιν ἀποκτεῖναι, μήπω ἀποκτιννῦντες, οὐχὶ Θεὸν νομίζοντες εἶναι, ᾧ ἐπιβουλεύουσιν,[1]) ὡς ἀνθρώπῳ ἐπιβουλεύουσιν· οὐδεὶς γὰρ πειθόμενος εἶναι Θεὸν τοῦτον, ᾧ ἐπιβουλεύει, ἐπιβουλεύσαι ἂν αὐτῷ. Ἔστι δέ πως[2]) ἀεὶ θεωρῆσαι τοὺς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἐπιβουλεύοντας, ὅτι ἀποκτεῖναι ζητοῦσι καὶ ἐξαφανίσαι αὐτὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν,[3]) τουτέστιν ἀνθρώπινον καὶ θνητὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἢ καὶ τῷ[4]) ἀνθρωπινωτέρῳ αὐτοῦ καὶ βλεπομένῳ ἐπιτίθενται· ἵνα δὲ καὶ ἀποκτείνωσι τὸ σῶμα τοῦ Λόγου σαφῶς[5]) ὅτι μετὰ ταῦτα οὐδὲν δύνανται ποιῆσαι περισσότερον. Διόπερ οὐ φοβητέον ἡμῖν ἀπὸ τῶν[6]) ἀποκτιννύντων τὸ σῶμα, μετὰ δὲ ταῦτα μὴ[7]) ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι, οὐδὲ φοβητέον ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν τοῦ Λόγου μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Ἀλλ᾽ εἰ τοιοῦτός τίς ἐστι Λόγος, ὥστε καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ

---

textu ed. H.) deest *με*. R. — Ceterum H. h. l. min. accur. pro *ὑμῖν* habet *ἡμῖν*.

1) Ed. Huetiana: *ἐπιβουλεύωσιν*.

2) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest *πως*, quod exstat in Cod. Bodlejano. R.

3) Cod. Bodlej. *αὐτὸν, ὡς ἀνθρώπινον*. R.

4) Pro *ἢ καὶ τῷ* ad marg. Cod. Bodlej. legitur *οἱ καὶ τῷ*, quod Ferrar. (qui vertit: *qui vel humaniorem ipsius partem, et quod videtur, invadunt*) secutus est. R.

5) H. et R. in textu *σαφῶς*, H. non male ad marginem: „scribas *λόγου σαφὲς ὅτι κ. τ. λ.* Ferrar.“ — R. in notis: „„legendum videtur *σαφές*, et ita legit Ferrarius.““

6) *ἀπὸ τῶν*. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R. — Matth. X, 28.

7) Desideratur *μή* in ed. Huetiana.

καὶ τὴν ψυχὴν, τῷ ἄξια εἶναι ἀπωλείας, ἀπόλλυσθαι δύνασθαι, φοβητέον τὸν δυνάμενον Θεὸν Λόγον[1]) καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι καὶ ἐξαφανίσαι, εἴτε ἐν γεέννῃ, εἴτε ὅπως βούλεται· ὁ κύριος γὰρ Ἰησοῦς ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος[2]) αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας ἑαυτοῦ τὸν ἀντικείμενον λόγον καὶ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα. Καὶ ζητοῦσί γε οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἀποκτεῖναι[3]) ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν, ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ εἴληφε. Κἂν ἁπλούστερον μέντοι γε κατὰ τὸν τόπον ἐκλαμβάνωμεν, σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι τὸ ζητούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ ἀναιρεθῆναι αὐτὸν, Θεὸς[4]) οὐκ ἦν, ἀλλὰ ἄνθρωπος, ὃς καὶ ἀνῃρέθη· Θεὸν γὰρ[5]) οὐ θεμιτὸν ἀποθνήσκειν λέγειν· διόπερ ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγος, ὅστις καὶ Θεὸς Λόγος ἦν, οὐκ ἀπέθανε. Ζητήσεις δὲ, ἐπεὶ γέγραπται ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ[6]) ἐγένετο, πότερόν ποτε ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος τῷ γεγονέναι σὰρξ γέγονε καὶ ἄνθρωπος, ἢ οὐ γέγονεν ἄνθρωπος. Εἰ μὲν γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, δύναται αὐτὸς ἐζητῆσθαι ἀναιρεθῆναι· εἰ δὲ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος οὐκ ἀναιρεθεὶς ἀπεκατέστη, καὶ ἀποκαθίσταται ἑκάστῳ ἐπὶ τοῦτο ὅπερ ἦν πρὶν γεγένηται σάρξ.

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: Ferrar. legebat Θεοῦ λόγον.

[2]) στόματος. Codd. omnes (item ed. Huet.) habent σώματος, sed certissime legendum στόματος. R. — II Thess. II, 8. 4. — Ed. H. αὐτοῦ pro αὑτοῦ.

[3]) Ev. Joann. VIII, 40.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) αὐτόθεος οὐκ ἦν. R. — Rectius forsan, respectu habito ad τὸ ζητούμενον, legeris: αὐτό, Θεός κ. τ. λ.

[5]) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest γάρ. R.

[6]) Ev. Joann. I, 14.

12. „Τοῦτο [1]) Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε.“ Τὸ μηδαμῶς δυνατὸν πραχθῆναι τῷ Ἀβραὰμ, εἰ μὴ πεποίηκεν Ἀβραὰμ, ὡς ἔτυχεν, ἀναιρεῖσθαι δόξει τό· „τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν.“ Εἴποιεν γὰρ ἂν πρὸς τοῦτό τινες, ὅτι μάτην λέγεται τό· „τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν·“ εἴπερ οὐκ ἐποίησε τὸ μηδαμῶς γενόμενον κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἐγεγόνει κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. Ἀλλ' ἐπεὶ τό· „τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν·“ οἱονεὶ ἐν ἐπαίνῳ ὑπολαμβάνω εἰρῆσθαι τῷ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, εἴποιμ' ἂν ὅτι κατὰ τὸν διδάξαντα λόγον τό· „Ἀβραὰμ [2]) ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα εἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη·“ ὅτι τὸ γεγονέναι μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἄνθρωπον λαλοῦντα ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ζητῆσθαι αὐτὸν ἀνῃρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ παρίστησον ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτε ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν τροπικῶς νοούμενος ἄνθρωπος οὐκ ἐπεδήμει τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοὺς τῆς περὶ αὐτοῦ ἱστορίας χρόνους καὶ πρότερον. Κατὰ [3]) τοῦτο δὲ οἴομαι πάντα τὸν ἅπαξ φωτισθέντα, καὶ γευσάμενον δωρεᾶς ἐπουρανίου, μέτοχόν [4]) γενηθέντα πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενον Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ πα-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 40.

[2]) Ibidem VIII, 56. — Edd. N. T. ἵνα ἴδῃ.

[3]) Κατὰ τοῦτο δὲ οἴομαι πάντα κ. τ. λ. Huet. in notis, quae R. quoque additis nonnullis affert, haec habet: ita Cod. Reg. et Perion. (R. addit: sic habent Mss.). At Ferrar. legisse videtur: κατὰ τοῦτο δὲ ἀδύνατον οἴομαι πάντα κ. τ. λ., quod consentit Pauli (?) verbis Hebr. VI, 4. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας κ. τ. λ.“ - Cfr. Hebr. VI, 4—6.

[4]) μέτοχόν τε. Huet. in textu: μετέχοντα, ad marginem: „scribas μέτοχον.“ — Idem min. accur. γενηθέντα.

ἀνασταυροῖ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ δι' ἃ
μάτων ἐφ' ἃ ἐπαλινδρόμησεν, οὐδὲν
γομένης σωματικῆς πρὸς τὸ σταυρ
Θεοῦ ἐνεργείας ἐπιτελῶν· οὐχὶ δὲ κ
ἐγίνετο, καὶ ὁ ἁμαρτάνων μετὰ τὸ
γων προεσταύρου [2]) τὸν υἱὸν τοῦ
φιλον παραδέξασθαι τὸ ἐν ταῖς Π
ἀναγεγραμμένον, ὡς ὑπὸ τοῦ Σ
„ἄνωθεν μέλλω σταυροῦσθαι·" οὗτος
δημίαν παραδέχεται τό· „ἄνωθεν μέ
γινόμενον, οὕτω καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημ
αἴτια γίνεται τοῦ λέγεσθαι ἄν· ἤδη μ
Διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὡς ἄνωθεν μέλλει
πρότερον ἐσταύρωτο; Ὅρα δὲ, εἰ μ
τὴν παρουσίαν ἐστὶν ἁγίων ἢ [4]) φ
συνεσταύρωμαι·" ἀλλὰ [5]) καὶ τῶν π

---

[1]) Perperam in Cod. Reg. (item
gitur παραπεσόντας πάλιν ἀνακαινισ
εἰς μετάνοιαν. R. — Huet. in margin

διαφέρειν λέγωμεν τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν ἁγίους Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν [1]) καὶ πατριαρχῶν. Καὶ τό· „ζῶ οὐκέτι [2]) ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός·“ λεγέσθω μὴ μόνον ὑπὸ τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν προτέρον. Ἐφίστημι δὲ καὶ τῷ· „Θεὸς Ἀβραὰμ, [3]) καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ· Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων·“ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, μήποτε διὰ τοῦτο ζῶντές εἰσιν Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνταφέντες τῷ Χριστῷ συνανέστησαν [4]) αὐτῷ, οὐ πάντως κατὰ τὴν σωματικὴν τοῦ Ἰησοῦ ταφὴν, ἢ σωματικὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Ταῦτα πρὸς τό· „τοῦτο Ἀβραὰμ [5]) οὐκ ἐποίησε.“ Τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ζητεῖν ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ; Ἀποδίδομεν [6]) γὰρ ὡς ἄρα κατὰ τὸν Ἰησοῦν πνευματικὴ οἰκονομία οὐκ ἔστιν ὅτε τοῖς ἁγίοις οὐκ ἦν. Ἐὰν δὲ ἀναγαγῇς ταῦτα, ὥσπερ ὑπονενοήκαμεν ἐν ἄλλοις, ἕτερος παρὰ τὸ κοινότερον ἐπὶ μυστικώτερον Ἀβραὰμ ὁμοίως πάντα τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐξομαλίσαι πειράσεται, [7]) ζητῶν τὴν ἑκάστου τούτων ἀκολουθίαν.

13. „Ὑμεῖς [8]) ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.“ Ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ τούτῳ οὐκ ἔστι σαφὲς, τίνα θέλει

---

[1]) καὶ τῶν προφητῶν. Haec verba nec in Cod. Bodlej., nec apud Ferrar. leguntur. R.

[2]) Galat. II, 20. — Edd. N. T. ζῶ δέ κ. τ. λ.

[3]) Matth. XXII, 32. coll. edd. N. T.

[4]) Cod. Reg. (H. in textu) male συναρέστησαν. R. — Huet. in margine: „scrib. συνανέστησαν. Ferrar.,“ in notis: „Cod. Reg. et Perion. etc. Lege cum Ferrar. etc.“

[5]) Ev. Joann. VIII, 40.

[6]) H. et R. ἀποδίδωμεν. — Paulo post H. μετά pro κατά.

[7]) Cod. Bodlej. (item Ferrar.) πειράσεται, Cod. Reg. (nec non H.) πειράσοι. R.

[8]) Ev. Joann. VIII, 41.

εἰπεῖν πατέρα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων, καὶ μηδέπω ἐγνωκότων τὴν ἀλήθειαν· — πρὸς αὐτοὺς γὰρ ταῦτα πάντα φησί —· καὶ εἰ μὴ ἐπεφέρετο μετ' ὀλίγα τό· „ὑμεῖς[1]) ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν·“ κἂν σαφῶς οὐκ ἐγνώκειμεν τὸ βούλημα τοῦ εἰρημένου. Οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἰ τοῖς πεπιστευκόσιν αὐτῷ Ἰουδαίοις, μηδέπω μείνασιν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, ἵνα ἀληθῶς αὐτοῦ γένωνται μαθηταὶ καὶ γνῶσιν τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι ὑπ' αὐτῆς ἔλεγε τό· „ὑμεῖς ποιεῖτε[2]) τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν·“ καὶ ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐπιφέρεται τό· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Κἂν γὰρ ἀπηνὲς εἶναι δοκῇ τὸ τοιοῦτο λεγόμενον περὶ πεπιστευκότων μὲν αὐτῷ καὶ μαθητευθέντων πως, οὐ μὴν ἤδη ἀληθῶς χρηματισάντων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὅμως κατανοητέον καὶ τὸ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ Ἰωάννου εἰρημένον περὶ υἱῶν Θεοῦ καὶ υἱῶν διαβόλου. „Ὁ ποιῶν[3]) γὰρ, φησὶ, τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. Εἰς τοῦτο ἐνεφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.[4]) Ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ὢν δίκαιος, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.“ Τῶν ῥητῶν τοίνυν τούτων οὕτως ἐχόντων κατανόησον,[5]) εἰ μὴ σα-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 44.

[2]) Ev. Joann. VIII, 41. — 44.

[3]) I Joann. III, 8. 9. 10. — Edd. N. T. vs. 8. ἐφανερώθη; vs. 10. ποιῶν δικαιοσύνην pro ὢν δίκαιος. — In fine ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἀδελφὸν αὐτοῦ.

[4]) H. et R. γεγένηται.

[5]) H. recte κατανόησον, R. κατανόησιν.

φῶς εἴρηται, ὅτι Πᾶς „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν.“ Ὅσον ποιοῦμεν ἁμαρτίας, οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεδυσάμεθα, κἂν πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζώμεθα· καὶ τοῦτο ἀκόλουθόν ἐστι τῷ λέγεσθαι τοῖς πεπιστευκόσιν Ἰουδαίοις ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· „ὑμεῖς ποιεῖτε [1]) τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἀναφερομένου „τοῦ πατρὸς“ ἐπὶ τὸν διάβολον, διὰ τό· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Εἰ δὲ Πᾶς „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί,“ Πᾶς ὁ μὴ ὢν ἐκ τοῦ διαβόλου οὐ ποιεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ καὶ εἴπερ „εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου,“ ὅσον οὐδέπω τὰ ἐν ἡμῖν ἔλυσεν ἔργα τοῦ διαβόλου, τῷ μὴ παρεστηκέναι ἡμᾶς ἑαυτοὺς τῷ λύοντι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, οὐδέπω ἀπεθέμεθα τὸ εἶναι τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τῶν καρπῶν ἐπιγινωσκόμενοι τίνος ἐσμὲν υἱοί. Καὶ ἐκ τούτων μέντοι γε δῆλόν ἐστιν, ὅτι οὐ διὰ κατασκευὴν υἱός τίς ἐστι διαβόλου, οὐδὲ διὰ τὸ οὕτως δεδημιουργῆσθαι υἱός τις ἀνθρώποις λέγεται τοῦ Θεοῦ· καὶ δῆλον ὅτι δύναται ὁ ποτὲ [2]) υἱὸς τοῦ διαβόλου γενέσθαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπερ σαφὲς καὶ ὁ Ματθαῖος ποιεῖ ἀναγράφων τὸν Σωτῆρα οὕτως εἰρηκέναι· „ἠκούσατε [3]) ὅτι ἐῤῥέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 41. — 44.

[2]) H. et R. ὁπότε.

[3]) Matth. V, 43—45. coll. Levit. XIX, 18. — Ed. Knapp. v. 43. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἐρρήθη. — Vers. 44. ed. Lachm. (coll. ejusd. ed. pag. 261.) ut in nostro textu: ἀγαπᾶτε — διωκόντων ὑμᾶς, ed. Knapp. ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς. — Vers. 45. edd. N. T. τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπᾶτε[1]) τοὺς ἐχθροὺς
ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως
γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς."
Προσεύχεσθε γὰρ, ὅτι ἐκ τοῦ· „ἀγαπᾶτε[2]) τοὺς
ἐχθροὺς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων·" ὁ μὴ
ὢν[3]) πρότερον τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ὕστερον αὐτοῦ
γίνεται υἱός. Ὅτι δὲ[4]) διὰ τό· „ἐν τούτῳ[5]) φανερ
ἐστι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου"
προειρημένον[6]) περὶ μὲν τῶν τοῦ διαβόλου τέκνω
ὅτι „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί
περὶ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ, ὅτι „πᾶς ὁ γεγεννημένος
τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐ
μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ
γέννηται." σαφὲς ὅτι πᾶς ἄνθρωπος συμπεπληρω
τὸν λόγον, ἤτοι τέκνον τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἢ τέκνον
διαβόλου· ἤτοι γὰρ ποιεῖ ἁμαρτίαν, ἢ ἁμαρτίαι
ποιεῖ, οὐδενὸς ὄντος μεταξὺ τοῦ ποιεῖν ἁμαρτία
τοῦ ἁμαρτίαν μὴ ποιεῖν· καὶ εἰ μὲν ποιεῖ ἁμαρτία
τοῦ διαβόλου ἐστὶν, εἰ δὲ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ἐ
Θεοῦ γεγέννηται. Ἔχεται δὲ τῆς ἐν τούτοις περὶ τ
Θεοῦ καὶ τέκνων διαβόλου ἀποφάσεως τὰ ἐν τ
ἐπιστολῇ λεγόμενα περὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ υἱ

---

1) Cod. Bodlej. ἀγαπᾶτε, Cod. Reg. (item
h. l.) vero ἀγαπήσατε. R.

2) H. et R. h. l. ἀγαπᾶτε. Cfr. pag. huj.

3) Deest ὢν in ed. Huetiana.

4) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest δέ.

5) I Joann. III, 10. — H. et R. in textu
pro τέκνα, H. tamen in notis, quae R. quo
„Non legit Ferrar. ἔργα, sed τέκνα, juxta I
10., quod rectum videtur." Cfr. pag. 224. lin

6) Cod. Reg. (H. in textu) male προειρ
— Huet. in marg.: „forsan προειρημένον."
III, 8. 9.

Θεοῦ, καὶ τῶν μὴ ἑωρακότων αὐτόν· „πᾶς[1]) γάρ, φησὶν, ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει, καὶ[2]) πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν." Οὐκοῦν εἰ πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων[3]) οὐχ ἁμαρτάνει, ὁ ἁμαρτάνων οὐ μένει ἐν τῷ υἱῷ· καὶ εἰ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν, ὁ ἑωρακὼς αὐτὸν οὐχ ἁμαρτάνει. Ἅμα δὲ καὶ σημειώσεις,[4]) τί νοῶν ὁ Ἰωάννης εἶπε τό· „πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν·" διὰ τό· „ἑώρακεν αὐτόν·" ὡς ἀεὶ δυναμένων εἶναι τῶν ὁρώντων τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἑωρακέναι αὐτὸν μεταλαμβανόντων δυνάμεως πρὸς τὸ μηδαμῶς ἁμαρτάνειν. Ἔτι φήσεις, ὅτι „ὑμεῖς ποιεῖτε[5]) τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν·" ὁτὲ μὲν λέγοιτ' ἂν πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ διαβόλου, ὁτὲ[6]) πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Οἱ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν διαβόλου· οἱ δὲ κατορθοῦντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Θεοῦ. Εἰκὸς δὲ ἐκ τούτων τινὰ κινηθήσεσθαι, μὴ ἄρα δύνηται[7]) ὁ αὐτὸς, τῷ ποιεῖν ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ ἔργα ἀνὰ μέρος, διὰ μὲν τὰ ἀγαθὰ τέκνον εἶναι Θεοῦ, διὰ δὲ τὰ ἐναντία τέκνον τοῦ διαβόλου. Ἀλλὰ τοῦτο πρὸς τῷ ἀλογώτατον εἶναι οὐ δηλοῦται ἀπὸ τῶν ῥητῶν. Ἀπο-

---

[1]) I Joann. III, 6. — Edd. N. T. (cfr. pag. huj. not. 2.) πᾶς pro καὶ πᾶς atque οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν, οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

[2]) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest καί. R.

[3]) Cod. Bodlej. recte ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ κ. τ. λ., Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet ὁ ἐν αὐτῶν οὐχ κ. τ. λ. R. — Huet. ad marg.: „scribas αὐτῷ μένων, ἤ· αὐτῷ ὤν."

[4]) Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. (H. quoque) vero σημειώσῃ. R. — Cfr. I Joann. III, 6.

[5]) Ev. Joann. VIII, 41.

[6]) H. et R. ὅτε μὲν — διαβόλου, ὅτε κ. τ. λ.

[7]) δύνηται. Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. (item ed. H.) vero δύναται. R.

φαίνεται γὰρ ὁ Ἰωάννης, ὅτι „πᾶς[1]) ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται." Πᾶς τοίνυν ὁ γεννώμενος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ· οὐ μὴν γέγραπται, ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ, ἀλλ' „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί." Πάλιν οὐχὶ ὥσπερ εἴρηται· „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν·" οὕτως ἀναγέγραπται· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι. Καὶ πρόσχες ταῖς διαφοραῖς τῶν προτάσεων, τίνα τρόπον μετὰ πάσης ἀκριβείας τῷ Ἰωάννῃ εἴρηνται, ὥστ' ἂν θαυμάσαι τινὰ, πῶς ἀλήπτως καὶ, ὡς ἂν εἴποιέν τινες, διαλεκτικῶς ἐξήνεγκεν αὐτὰς, μὴ[2]) τὰ ὅμοια προσενεγκάμενος περὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως δ' ἂν ἐξήνεγκεν, εἰ ἐπεποιήκει, ὥσπερ τό· „ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν·" οὕτως· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν· ἢ εἰ[3]) ὥσπερ ἀνέγραφεν, ὅτι „πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ·" ἐπεποιήκει τό· πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ. Μήποτε δὲ καὶ τῷ „ἐστίν·" εἰρημένῳ ἐπὶ τοῦ[4]) ἐκ τοῦ διαβόλου, μὴ χρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ τῷ· „γεγεννημένος" ἀναγεγραμμένῳ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, μὴ συγχρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, πάνυ σοφώτατα ἐξέδωκεν; ἐπῆρε γὰρ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ „γεγεννημένον" τάξας ἐπ' αὐτοῦ· ὅπερ εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου

---

1) I Joann. III, 9. — 8.

2) H. et R. in textu: μὴ τὰ ὅμοια κ. τ. λ., H. in notis: „ita Cod. Reg. et Perion. et ita desiderat sententia; at Ferrar. (R. in notis: Cod. Bodlejan.) καὶ τὰ ὅμοια κ. τ. λ.

3) Cod. Bodlej. εἰ, Cod. Reg. (item ed. H.) ὅτι. R.

4) H. et R. ἐπὶ τοῦ.

χεῖρον ἄν τι ἐνέφαινε παρὰ τό· „ἐκ τοῦ δια-
ν.“ Ἀλλὰ καὶ εἴπερ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ δια-
ξε τό· „ἐστίν·[2]) ἐπεποιήκει ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ
τον ἂν περὶ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ παρίστη, πολλῷ
τυγχάνοντος τοῦ γεγεννῆσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ
εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ. Φήσει δέ τις, ὅτι τινὰ
άτων ἔστι μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ μὴν γεγέν-
τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντως ταῦτα ἐλάττονα ἔχει
ῷ παντὶ τῶν γεγεννῆσθαι λεγομένων ἐκ τοῦ
ὶ γενόμενός γε κατὰ τὴν διαφορὰν, τουτέστιν
βόλου[3]) ἢ γεγεννῆσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ζητή-
ἔστι τις ὁ καὶ γεγεννημένος ἐκ τοῦ δια-
τις πάντως καὶ ἔστιν ἐκ τοῦ διαβόλου, οὐ
ῦ ὄντος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννημένου· καὶ
τις ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐ πάντως καὶ γεγεννη-
οῦ Θεοῦ, οὐκέτι δὲ παντὸς[4]) τοῦ ὄντος ἐκ
γεγεννημένου ἐκ τοῦ Θεοῦ. Χαρακτηρίζεται
γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ τῷ ἁμαρτίαν οὐ
τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ μένειν, καὶ

---

d. Bodlej. εἴρητο, χεῖρον ἄν τι ἐνέφαινε, Cod.
ed. H.) εἴρητο ἄν, τὶ (non τί) ἐνέφαινε. R.
et R. h. l. ἔστι, equid. ἐστίν h. l. et pag. 228.
scripsi, neque vero ἔστιν, respectu habito ad
. I Joann. III, 8.), ex quo depromtum est.
rar., quum vertat: *ac certe cum perveneris
ntiam illam, quae est inter, esse ex dia-
ter, genitum esse ex Deo* etc. legisse vide-
διαβόλου εἶναι, καὶ γεγεννῆσθαι κ. τ. λ.
tamen est, Ferrar., quum non tam ad seqq.,
raecedd. respexerit, minus recte locum inter-
sse.
rar., qui vertit: *et rursum num sit aliquis
ui — sit natus; cum si sit aliquis ex* Deo,
ino“ sit etiam natus ex Deo, h. quoque
legisse videtur.

ἀπὸ τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἐνυπαρχούσης αὐτῷ ἐγγινομένου τοῦ μηκέτι δύνασθαι ἁμαρτάνειν. Καὶ ἐν ταῖς τελευταίαις δὲ λέγεται τῆς ἐπιστολῆς· „ὅτι [1]) πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ.“ Εἰ δὲ „ὁ γεννηθεὶς [2]) ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ·“ ὁ μὴ τηρῶν ἑαυτὸν, ἵν᾽ ὁ πονηρὸς αὐτοῦ μὴ ἅπτηται, [3]) οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶς οὗ [4]) ἅπτεται ὁ πονηρὸς, οὗτος οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἅπτεται δὲ ὁ πονηρὸς τῶν μὴ τηρούντων ἑαυτούς. Ἐπεὶ δὲ τοῖς περὶ [5]) τοῦ Ἀβραὰμ οὐδενὸς γενομένου μεταξὺ διαλείμματος ἐπιφέρεται τό· „ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν·“ ἐζητοῦμεν μήποτε διὰ τὴν τῷ Ἀβραὰμ πρώτην δεδομένην ἐντολὴν τοῦτο ἀναγέγραπται. Ὁ πρῶτος δὲ χρηματισμὸς πρὸς αὐτὸν οὕτως ἔχει· „ἔξελθε [6]) ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἄπελθε εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω.“ Ἐξῆλθεν οὖν Ἀβραὰμ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, [7]) ὅπερ οὐ πεποιήκασιν οἱ ἐλεγχόμενοι ἐπὶ τῷ μὴ ὑγιῶς εἰρηκέναι· „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστιν.“ Εἰ γὰρ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖ τὰ ἔργα

---

[1]) I Joann. V, 18. — Edd. N. T. ἀλλ᾽ ὁ γεννηθεὶς pro ἀλλὰ ὁ γεγεννημένος collata tamen linea 6. hujus paginae.

[2]) Cfr. not. 1. huj. pag. coll. I Joann. V, 18.

[3]) Huet. ἅπτηται, R. ἅπτεται.

[4]) H. recte οὗ ἅπτεται, R. min. accur. οὐ ἅπτεται.

[5]) Cod. Bodlej. ἐπεὶ δὲ τοῖς περί, Codd. Reg. (item ed. H. in textu) et Barberin. male: ἐπεὶ δὲ τοὺς περί. R. — Huet. ad marg.: „scrib. πρὸς αὐτούς, vel quid simile. Ferrar.“ — Ev. Joann. VIII, 41.

[6]) Genes. XII, 1. coll. pag. 215. not. 1.

[7]) R. αὐτοῦ, Huet. αὐτοῦ. — Ev. Joann. VIII, 39.

οῦ Ἀβραάμ, πρῶτον δὲ τῶν ἔργων ἐστὶ τὸ ἐξελθεῖν
ε τῆς γῆς ἑαυτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας ἑαυτοῦ, καὶ
κ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ, καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν
ῆν ἣν δείκνυσιν αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὗτοι
ρὸς οὓς ὁ λόγος ἐλέγχονται, ὡς οὐκ ὄντες τέκνα τοῦ
Ἀβραάμ, δῆλον ὅτι οὐκ ἐξεληλυθότες ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
ατρὸς ἑαυτῶν ὀνειδίζονται, ὡς ἔτι τοῦ πονηροῦ πατρὸς
ντες, καὶ ἔτι ποιοῦντες τὰ ἐκείνου τοῦ πατρὸς ἔργα.
Ούτων ἡμῖν εἰς τὸ ῥητὸν εἰρημένων, σαφῶς οἶμαι
λέγχεσθαι τοὺς νομίζοντας ἐντεῦθεν παρίστασθαι, ὅτι
σί τινες ἐκ κατασκευῆς υἱοὶ τοῦ διαβόλου.

14. „Εἶπον[1]) οὖν αὐτῷ· ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ
εγεννήμεθα, ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν.“ Ζητῶ
ήποτε ἐλεγχθέντες ὡς οὐ τέκνα[2]) τοῦ Ἀβραὰμ πικρό-
ερον ἀποκρίνονται οἱ λεγόμενοι πεπιστευκέναι αὐτῷ
ουδαῖοι, παρακεκαλυμμένως αἰνισσόμενοι ἐκ πορνείας
εγεννῆσθαι τὸν Σωτῆρα, ὡς εἰκὸς τοῦτο ὑπονοοῦντες
ῷ μὴ παραδέχεσθαι τὴν διαβόητον καὶ τεθρυλλημένην
ὑτοῦ γέννησιν[3]) ἐκ τῆς παρθένου. Καὶ γὰρ πάνυ
οι φαίνεται ἄλογον ταῦτα αὐτοὺς ἀποῤῥῖψαι τὰ ῥή-
ατα πρὸς ἔπος· οὔτε γὰρ πρὸς τὰ πρότερα, οὔτε ἀκο-
λούθως τοῖς ἑξῆς εἰρῆσθαι δύναται, ἢ ἁπλούστερον νοη-
ῆναι[4]) τό· „ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα·“ τὸ
ρημένον ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ πατέρα ἴδιον
λεγε[5]) τὸν Θεὸν ὁ Σωτήρ, οὐδένα ἄνθρωπον πατέρα

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 41. — Ed. Knapp. ut in nostro
xtu, ed. Lachm. εἶπον αὐτῷ et οὐκ ἐγεννήθημεν. —
bhinc Ferrar. Tom. XXII. auspicatur. Huet.

[2]) ὡς οὐ τέκνα. In ed. Huet. deest οὐ, quod le-
itur in Cod. Bodlej. R.

[3]) Cod. Bodlej. γέννησιν, ed. Huet. γένεσιν. R.

[4]) Cod. Bodlej. νοηθῆναι, Cod. Reg. (item ed. H.)
οηθείη. R. — Ev. Joann. VIII, 41.

[5]) H. in textu ἔλεγον, ad marginem: „scrib. ἔλεγε.
errar.“

εἶναι ἑαυτοῦ ὁμολογῶν διὰ τό· „ἡμεῖς ἐκ πορνε
γεγεννήμεθα·“ εἰκὸς αὐτοὺς ἐπιφέρειν πάλιν προ
οντας τό· „ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν·“ ὡσ
γον· ἡμεῖς μᾶλλον ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεὸν
σὺ, ὁ φάσκων μὲν ἐκ παρθένου γεγεννῆσθαι, ἐκ
νείας δὲ γεγεννημένος, καὶ διὰ τὸ αὐχεῖν τὸ ἐκ
θένου γεγεννῆσθαι λέγων ἕνα πατέρα ἔχειν μόνο
Θεόν· τῶν ὁμολογούντων[1]) τὸν πατέρα Θεὸν, οἰ
νουμένων καὶ ἄνθρωπον πατέρα. Ἀλλ' ἐρεῖ τι
αὐτὰ οὕτω νοούμενα οὐ δύναται εἶναι ῥήματα τῶ
πιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων. Καὶ πρὸς τοῦτο
κτέον, ὅτι εἰρημένου ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρὸς αὐτοὺς
τοῦ· „ἐὰν[2]) ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ,
θῶς μαθηταί μου ἐστὲ, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθ
ὡς καὶ δυναμένων αὐτῶν μένειν ἐν τῷ Ἰησοῦ λόγ
μὴ μένειν, οὐκ ἀδύνατον ἦν τινας ἐκ τῶν ἐλεγ
νων[3]) μὴ μεμενηκέναι αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ μ
ναντας πικρότερον καὶ προσκρουστικῶς εἰρηκένα
„ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα,[4]) ἕνα πατέρ
μεν, τὸν Θεόν.“ Δοκεῖ δέ μοι, ὅτι καὶ φιλονεικι
ἀπεκρίναντο· εἰπόντες γὰρ πρότερον· „σπέρμα[5]) Ἀβ
ἐσμεν·“ καὶ οἷον τοῦτο τρανότερον ὁμολογήσαντ
τοῦ· „ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστιν·“ ἀκούσαντες

---

[1]) R. in notis: „Ferrar. (qui vertit: *fatentibus qui nobis*) legebat (?) ἡμῶν ὁμολογούντων.“ — profecto est lectio, modo praecedd. recte respici. Si quid mutandum foret, αὐτῶν (cfr. lin. 2. pag. pro τῶν scripserim.

[2]) Ev. Joann. VIII, 31. 32.

[3]) Cod. Bodlej. ἐκ τῶν ἐλεγχομένων, Codd. (quem H. sequit.) et Barberin. ἐκ τῶν ἐλέγχων. R.

[4]) Cod. Bodlej. γεγεννήμεθα, Cod. Reg. (item H. h. l.) γεγενήμεθα. R. — Cfr. ev. Joann. VIII, 4

[5]) Ev. Joann. VIII, 33. — 39. coll. propter pag. 194. not. 4. et pag. 204. not. 1. 2. 4. — 41.

ὑπὸ τό· „εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
ραὰμ ποιεῖτε·“ μείζονα τοῦ Ἀβραὰμ ὁμολογοῦσιν
υτῶν εἶναι τὸν πατέρα λέγοντες· „ἕνα πατέρα ἔχο-
ν, τὸν Θεόν.“ Τάχα δὲ διὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων τινὰς
ν εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου, ἑτέρους[1]) δὲ γεγεννῆσθαι
τοῦ Θεοῦ, πάντας ἂν ὑγιῶς λέγομεν τοὺς μὴ γεγεν-
μένους ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐκ πορνείας γεγεννῆσθαι. Οὐ
ρ ἐκ νύμφης, ἀλλ' ἐκ πόρνης τῆς ὕλης οὓς γεννᾷ[2])
διάβολος ἢ ποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῖς σω-
τικοῖς προσπεπονθότες καὶ προσηλωμένοι κολλῶνται
πόρνῃ ὕλῃ, γενόμενοι πρὸς αὐτὴν ἓν σῶμα, τῶν ἐκ
ῦ Θεοῦ γεγεννημένων[3]) ἀφισταμένων τῆς πόρνης
ης, καὶ κολλωμένων τῷ κυρίῳ καὶ ἑνουμένων τῷ ἐν
χῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγῳ, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἣν
τισεν[4]) ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα γέ-
ωνται πρὸς αὐτὴν ἓν πνεῦμα· „ὁ[5]) μὲν γὰρ κολλώ-
νος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστιν· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ
ρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν.“

15. „Εἶπεν[6]) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ ὁ Θεος πατὴρ
ιῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον
ιὶ ἥκω.“ Ἐπείπερ οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες χρῶνται
ῥήματι τούτῳ,[7]) διηγούμενοι αὐτό· ὅτι ὡς οἰκεῖον
ὑμῶν καὶ ἀδελφὸν ἐπέγνωτέ με, ἀλλὰ καὶ ὡς ἴδιον

---

[1]) Ed. Huet. min. accurate ἑτέροις.

[2]) H. et R. in textu: ὕλης οὓς γεννᾷ, H. ad marg.: Ferrar. ὕλης γεννᾷ.“ — R. in notis: „„Ferrar. lege-it (?) ὕλης γεννᾷ οὓς γεννᾷ. — Ferrar. vertit: *non im ex sponsa, sed ex meretrice materia gignit, l creat diabolus eos, qui ab ipso sunt.*

[3]) Ed. Huetiana γεγενημένων.

[4]) Proverb. VIII, 22. coll. pag. 157. not. 2. et 3.

[5]) I Cor. VI, 16. 17.

[6]) Ev. *Joann. VIII, 42.* — Ed. Lachm. ut in nostro *ua, ed. Knapp.* εἶπεν οὖν αὐτοῖς κ. τ. λ.

[7]) *Deest* τούτῳ in ed. Huetiana.

ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ·" δῆλον ὅτι καὶ
στρέφον ἐστὶν ὑγιές· εἰ μὴ ἠγαπᾶτέ
πατὴρ ὑμῶν ἦν. Οὐκοῦν τῶν μὴ ἀγ
σοῦν οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς πατήρ· Παῦλ
ἠγάπα τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἄρα καιρὸς ὅτ
πατὴρ οὐκ ἦν. Οὐ φύσει ἄρα Παῦλ
ἀλλ' ὕστερον γέγονε Θεοῦ υἱὸς, ὅτε κ
ελάβομεν[3]) τὸ ἀκόλουθον τῷ ἡγουμε
νου λέγοντος· ὅτι, ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς,
σού ἐστιν, ἀγαπᾷς ἄρα τὸν Ἰησοῦν.
τῶν χρόνων τῆς πίστεως Παύλου ἀλ
„εἰ ὁ Θεὸς[4]) πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτ
ἦν προσλαβεῖν οἱονεὶ λέγοντα τὸν Ἰ
ἐμὲ οὐκ ἀγαπᾷς, οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς πα
Παῦλε. Πότε δὲ ὁ Θεὸς πατὴρ γίνετα
τηρήσῃ τις τὰς ἐντολάς; δι' ἃς οὐ πρ
τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται
καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἀναγέννησιν ἄγων τ

---

[1]) Act. IX, 4.

του γίνεται, καὶ χρηματίζει[1]) τοιούτου πατήρ. Ἔστι
προσαχθῆναι εἰς ταῦτα ἀπὸ τῶν οὕτως ἐν τῷ κατὰ
ατθαῖον εὐαγγελίῳ γεγραμμένων· „ἠκούσατε[2]) ὅτι
ῥέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν
θρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς
ιῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως
νησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν[3]) τοῦ ἐν οὐρανοῖς."
ρόσχες γὰρ τῷ· „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν
ῦ ἐν οὐρανοῖς·" ἐμφαίνοντι ὅτι οὐ πρότερόν τις ὢν
ὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται αὐτοῦ υἱός. Ἐπι-
λῶς δὲ τηρήσας καὶ περὶ τοῦ προσκειμένου τῷ· „τοῦ
τρός·" ὅπερ ἐστίν· „ὑμῶν·" γέγραπται γάρ· „ὅπως
νησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν·" ζητήσεις πότερον[4])
λούστερον εἴρηται, ἢ τῶν ἀντιγράφων ἡμαρτημένων
όσκειται τό· „ὑμῶν·" οὐδὲν γὰρ ἂν ἐζητήσαμεν,[5])
ἐγέγραπτο· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν
ανοῖς· καὶ μάλιστα ἐπεὶ δοκεῖ μάχην περιέχειν τὸ
σθαι υἱόν τινα, οὐχ ἁπλῶς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς,
ὶ τοῦ ἰδίου πατρός. Εἰ μὲν γὰρ αὐτοῦ πατὴρ
, οὐχ ὕστερον γίνεται αὐτοῦ υἱός· εἰ δὲ γίνεται
ῦ υἱὸς, οὐκ ἦν αὐτοῦ πατήρ. Ἅμα δὲ ἐπιστήσεις
ύ· τινὰς μὲν τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων λέ-
ι δούλους τοῦ Θεοῦ, ἑτέρους δὲ χρηματίζειν αὐτοῦ
μήποτε οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐντολὴ, ἀλλά τινα κατ'
ον κατορθούμενα ποιοῦσι γενέσθαι υἱὸν Θεοῦ
τορθώσαντα. Πολλῶν γοῦν ἐν τῷ κατὰ Ματ-
ιρημένων παρατήρει τό· „ὅπως γένησθε υἱοὶ

---

[1]) καὶ χρηματίζει. Sic Cod. Bodlej., in Cod. au- (item in textu ed. H.) deest καί. R. — Huet. „scribas χρηματίζει τε, vel καὶ χρηματίζει."
[2]) Matth. V, 43. 44. 45. coll. pag. 225. not. 3.
[3]) recte ὑμῶν, R. h. l. ἡμῶν.
[4]) Huetiana minus recte πότε τόν.
[5]) Huet. ἂν ἐζητήσαμεν, in ed. R. deest ἄν.

τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς·“ ὃ ἐπιφέρεται[1]) τῷ· „ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπᾶτε[2]) τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς.“ Καὶ γὰρ ἐμφαίνεται ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοιότης καὶ μίμησις αὐτοῦ, ἀγαπῶντος τὰ ὄντα πάντα καὶ μηδὲν βδελυσσομένου ὧν ἐποίησε, καὶ φειδομένου πάντων — ἐπείπερ αὐτοῦ τοῦ φιλοψύχου δεσπότου ἐστὶ τὰ πάντα — ἐν τῷ ἀγαπῶντι τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ προσευχομένῳ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτόν. Πῶς δ' ἂν ἁρμοστὸν ἦν ἐπιφερόμενον τό· „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς·“ τῷ· „ἐῤῥέθη·[3]) οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ“ καὶ τοῖς περὶ τῆς ἀπωλείας ἑνὸς τῶν μελῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ὅλον εἰς γέενναν ἀπελθεῖν τὸ σῶμα; Ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπεφέρετο τῷ· „ἐῤῥέθη[4]) τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως·“ „ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·“ πολλὴν ἂν αὐτόθεν ἐνεποίησε προσκοπήν. Νυνὶ δὲ ὥσπερ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατὴρ ἀνατέλλει[5]) τὸν ἥλιον ἐπὶ πονη-

---

[1]) Cod. Bodlej. ὃ ἐπιφέρεται, in Cod. Reg. (item in ed. H.) deest ὅ. R.

[2]) H. et R. h. l. ἀγαπήσατε. Cfr. pag. 226. not. 1. et 2. coll. pag. 235. not. 2.

[3]) Matth. V, 27. 28. coll. Exod. XX, 14. — Ed. Knapp. vers. 27. ἐῤῥέθη (τοῖς ἀρχαίοις)· οὐ κ. τ. λ., ed. Lachm. ἐρρήθη· (cfr. pag. 225. not. 3.) οὐ κ. τ. λ. — Vers. 28. edd. N. T. ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, in fine ejusd. vers. ed. Knapp. καρδίᾳ αὐτοῦ, ed. Lachm. καρδίᾳ αὐτοῦ.

[4]) Ibidem V, 33. 34. coll. Exod. XX, 7. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ἐρρήθη (cfr. pag. huj. not. 3.). — Matth. V, 45. coll. propter ἐν τοῖς οὐρανοῖς pag. 225. not. 3.

[5]) Matth. V, 45.

ι ἀγαθοὺς, οὕτως ἕκαστος τῶν υἱῶν[1]) τοῦ Θεοῦ
λιον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην ἔχων, ταύτην ἀνα-
αὶ ἐπὶ πονηροὺς, ἐπὰν ἀγαπήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ
. Καὶ πάλιν ὥσπερ βρέχει[2]) ἐπὶ δικαίους καὶ
οὕτως οἱονεὶ ὑετόν τινα τὴν προσευχὴν ὁ ἅγιος
ιπει ἐπὶ τοὺς κάτω που τυγχάνοντας, διὰ τὸ
αὐτὸν καὶ περὶ τῶν τοιούτων προσευχόμενος.
μὲν εἰς τὸ ὑποπεσὸν ἡμῖν τρανωθῆναι, τό· „εἰ
πατὴρ ὑμῶν ἦν,[3]) ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ.“

Ἴδωμεν δὲ καὶ τό· „ἐγὼ[4]) ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλ-
ἥκω·“ εἰς ὃ χρήσιμόν μοι φαίνεται παραθέσθαι
ιχαίου οὕτως ἔχον· „ἀκούσατε,[5]) λαοὶ, λόγους,
σεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ· καὶ ἔσται
ν ὑμῖν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου
Διότι, ἰδοὺ, κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου
καὶ καταβήσεται, καὶ ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη
, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ,
κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου
καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει.“
ι μήποτε ἰσοδυναμεῖ τό· „ἐξῆλθον παρὰ τοῦ
τῷ· „κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ·“

Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam τὸν
od. Bodlejan. (item H. in marg. Ferrario duce)
in nostro textu, et sic legit Ferrar. in suo Co-

Matth. V, 45.

Ev. Joann. VIII, 42. — H. et R. h. l. ἦν post
mittunt. Equidem adjeci, tum propter alia loca,
H. et R. constanter ἦν exhibent, tum propterea,
cillime propter primam literam voc. seq. ἠγαπᾶτε
potuerit.

Ev. Joann. VIII, 42. — Mich. I, 2. 3. 4. — LXX.
tes vers. 2. καὶ ἔσται κύριος κύριος ἐν κ. τ. λ. —
ers. 3. τόπου αὐτοῦ, et vers. 4. ὡσεὶ κηρός.

H. recte ἀκούσατε, R. ἀκοῦσα.

ἐπεὶ ὅτε ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί ἐστιν, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων πρὶν ἑαυτὸν κενῶσαι, οἱονεὶ τόπος αὐτοῦ ἐστιν ὁ Θεός. Καὶ εἴ τίς γε νοήσαι τὸν πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑπάρχοντα Θεοῦ μορφῇ, ὄψεται τὸν μηδέπω ἐξεληλυθότα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ υἱὸν αὐτοῦ, καὶ κύριον τὸν μηδέπω ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ τόπου ἑαυτοῦ. Ἐπὰν δὲ ἐκείνῃ τῇ καταστάσει τοῦ υἱοῦ συγκρίνῃ τὴν[1]) ἐκ τοῦ ἀνειληφέναι τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἑαυτὸν κενώσαντα, συνήσει πῶς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ ἧκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οἱονεὶ ἔξω γεγένηται τοῦ πέμψαντος αὐτόν· εἰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν μόνον ὁ πατὴρ, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ ἐστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ υἱῷ, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πατρί. Καὶ εἰ μὴ κατ' ἄλλον γε τρόπον νοήσαις εἶναι τὸν υἱὸν ἐν τῷ πατρὶ, ὡς ἦν πρὶν ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δόξει περιέχειν μάχην τὸ καὶ ἐξεληλυθέναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔτι ἐν τῷ Θεῷ. Ἄλλοι δὲ τό· „ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ" διηγήσαντο ἀντὶ τοῦ· γεγέννημαι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· οἷς ἀκολουθεῖ ἐκ τῆς οὐσίας φάσκειν τοῦ πατρὸς γεγεννῆσθαι τὸν υἱὸν, οἱονεὶ μειουμένου καὶ λείποντος τῇ οὐσίᾳ, ᾗ πρότερον εἶχε, τοῦ υἱοῦ, ἐπὰν γεννήσῃ[2]) τὸν υἱὸν, ὡσεὶ νοήσαι τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκυμόνων. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ σῶμα λέγειν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, καὶ διῃρῆσθαι τὸν πατέρα, ἅπερ ἐστὶ δόγματα ἀνθρώπων, μηδ' ὄναρ φύσιν ἀόρατον καὶ ἀσώματον πεφαντασμένων, οὖσαν κυρίως οὐσίαν. Οὗτοι δὲ δῆλον ὅτι ἐν σωματικῷ τόπῳ δώσουσι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν τόπον ἐκ τόπου ἀμείψαντα σωματικῶς ἐπιδεδημηκέναι τῷ βίῳ, καὶ οὐχὶ κατάστασιν ἐκ καταστάσεως, ὥσπερ ἡμεῖς ἐξειλήφαμεν.

---

[1]) H. et R. τὴν respectu habito ad καταστάσει. non τόν.

[2]) H. et R. γεννήσαι. Ferrar.: quando generavit.

17. „Οὐδὲ [1]) γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖ-
ς με ἀπέστειλε." Ταῦτα νομίζω λέγεσθαι, ὡς τινων
ρ' ἑαυτῶν ἐρχομένων, καὶ μὴ ἀπεσταλμένων ἀπὸ τοῦ
κτρός. Περὶ μὲν οὖν ἀνθρώπων τοιούτων, διδασκα-
αν [2]) ἢ προφητείαν ὑπισχνουμένων, διδασκόμεθα καὶ
τὸ τοῦ Ἱερεμίου, [3]) ἔνθα γέγραπται· „οὐκ ἀπέστελλον
ὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον." Εἰ δὲ καὶ δυνά-
εις τινὲς μὴ ἀποστελλόμεναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔρχονται
ρὸς ἀνθρώπους ἐπιστήσεις, καὶ εἴ τινες ἐν αὐταῖς εἰ-
ν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξεληλυθυῖαι καὶ τούτῳ ἡμαρτηκυῖαι
ῷ μὴ ἀπεστάλθαι ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἀζήτητον δὲ ἐατέον
ὸν τόπον καὶ εἰς τὸν περὶ ψυχῆς λόγον· τάχα γὰρ ἡ
ὲν τοῦ Ἰησοῦ [4]) ψυχὴ ἐν τῇ ἑαυτῆς τυγχάνουσα τε-
λειότητι ἐν Θεῷ καὶ τῷ πληρώματι ἦν, καὶ ἐκεῖθεν
ἐξεληλυθυῖα, τῷ ἀπεστάλθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἀνέλαβε
ὸ ἐκ τῆς Μαρίας σῶμα. Ἄλλαι δὲ οὐχ οὕτως ἐξῆλθον
πὸ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν οὐκ ἀπεσταλμέναι, οὐδὲ ὑπὸ
οῦ θείου βουλήματος προπεμφθεῖσαι.

18. „Διὰ [5]) τί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;
τι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν." Αἴτιον,
ησὶν, ἐστὶ τοῦ ὑμῖν μὴ γινώσκεσθαι τὴν ἐμὴν λαλιὰν
ὸ μὴ δύνασθαι ὑμᾶς ἀκούειν τοῦ λόγου μου. Πρό-
ερον οὖν δύναμιν περιποιητέον ἀκουστικὴν τοῦ θείου
όγου, ἵνα μετὰ τοῦτο οἷοί τε γενώμεθα καὶ γινώσκειν
πᾶσαν τὴν Ἰησοῦ λαλιάν· ἔξεστι γὰρ πρότερον οὐ δυ-
νάμενον ἀκούειν τὸν λόγον Ἰησοῦ ὕστερον φθάνειν ἐπὶ

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 42.

[2]) H. et R. διδασκαλείαν.

[3]) Cod. Reg. (item ed. H.) Ἱερεμία. R.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοῦ υἱοῦ. R. — Huet. ad marginem: „Ferrar. Ἰησοῦ."

[5]) *Ev. Joann. VIII, 43.* — Ed. Lachm. ut in nostro textu, *ed. Knapp.* διατί.

τὸ ἀκούειν δύνασθαι αὐτῶν,[1]) ἐπεὶ καί, ὅσον μὲν οὐδέπω ἰάθη τις τὰς ἀκοὰς ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος τῷ κωφῷ· „διανοίχθητι·"[2]) οὐ δύναται ἀκούειν. Ἐπὰν δὲ λυθῇ ὁ αἴτιος τῆς κωφότητος σύνδεσμος, τότε ἀκούειν τις οἷος ἔσται τοῦ Ἰησοῦ ὅτε καὶ γινώσκειν δύναται αὐτοῦ τὴν λαλιάν· ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ νομίζοντες καὶ διὰ τοῦτο συνίστασθαι τὸν περὶ φύσεως[3]) λόγον, πότερον ἐδύναντο ἔτι κωφοὶ ὄντες ἀκούειν, οὓς ὕστερον ἰάσατο, ἢ οὐκ ἐδύναντο; Σαφοῦς δὲ ὄντος τοῦ „οὐκ ἐδύναντο," δῆλον ὅτι ἔξεστι μεταβαλεῖν ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀκούειν τῶν Ἰησοῦ λόγων ἐπὶ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, καὶ οὐ διὰ φύσιν ἀνιάτως ἔχουσαν, ὅτε οὐ δύναταί τις ἀκούειν· καὶ μάλιστα ταῦτα προσακτέον τοῖς ἑτεροδόξοις, χαίρουσι ταῖς ἀλληγορίαις, καὶ ἀνάγουσι τὴν περὶ τῶν ἰάσεων ἱστορίαν ἐπὶ τὰς τῆς ψυχῆς θεραπείας, ἀπολυομένης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας. Νομίζω δὲ τὸ μὲν „ἀκούειν" νῦν ἐπὶ τοῦ συνιέναι τάσσεσθαι τῶν λεγομένων, τὸ δὲ „γινώσκειν" ἐπὶ τοῦ καταλαμβάνοντα συγκατατίθεσθαι, τῷ φωτὶ τῆς περὶ τῶν λεγομένων γνώσεως πεφωτισμένον.[4]) Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει αἰτίαν

---

[1]) H. et R. αὐτῶν, quanquam τὸν λόγον habent. Ferrar., quum vertat: *qui antea non valebat audire sermones*, etc. legit: τῶν λόγων.

[2]) Marc. VII, 34.

[3]) Huet. in notis, quae R. quoque affert: „legendum (?) fortasse φύσεων. Supra pag. 233. lin. 3. a fine: οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες, et ita Ferrarius. At Origenes tamen (ita recte pergit) in ep. ad Rom. cap. 25. (cfr. pag. 91. lin. 12. ex ed. Spencer.) Philocaliae: κἂν πιθανώτατα ἐκράτουν οἱ παρεισάγοντες τὸν περὶ φύσεως ἄτοπον (ed. Spencer. ἀτόπως) λόγον."

[4]) H. et R. in textu πεφωτισμένων, H. in margine: „scribas πεφωτισμένον. Ferrar. (qui vertit: pro eo, qui percipiens assentitur, illustratus luce cognoscendi

ἀποδίδοσθαι τοῦ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀκούειν τὸν Ἰησοῦ λόγον,[1]) μηδὲ γινώσκειν αὐτοῦ τὴν λαλιὰν ἐν τῷ· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Αὐταῖς γοῦν λέξεσί φησι· „„διατί οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν; ἢ ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ;“ “ ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου· φανερῶν[2]) αὐτοῖς λοιπὸν τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ προελέγξας αὐτοὺς, ὅτι οὔτε τοῦ Ἀβραάμ εἰσι τέκνα· οὐ γὰρ ἂν ἐμίσουν αὐτόν· οὐδὲ τοῦ Θεοῦ, διὸ οὐκ ἠγάπων αὐτόν. Καὶ εἰ μὲν τό· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ·“ ἐξεδέχετο ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω διηγησάμεθα, καὶ ἔλεγε· διὰ τὸ ἔτι ὑμᾶς εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου, οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν· κἂν παραδεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. Νυνὶ δὲ δῆλός ἐστιν ὁμοουσίους τινὰς τῷ διαβόλῳ λέγων ἀνθρώπους, ἑτέρας, ὡς οἴονται οἱ ἀπ' αὐτοῦ, οὐσίας τυγχάνοντι παρ' οὓς καλοῦσι ψυχικοὺς ἢ πνευματικούς.

19. „Ὑμεῖς[3]) ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν[4]) θέλετε ποιεῖν.“ Ἀμφίβολος ἡ λέξις ἐστί· δηλοῦται γὰρ ἀπ' αὐτῆς ἓν μὲν, ὡς ἄρα ἔχει ὁ διάβολος πατέρα, ἐξ οὗ πατρὸς,

---

σα).“ — R. in notis: „„in margine Cod. Bodlej. legitur ex conjectura πεφωτισμένον.“ “

[1]) H. in textu τὸν Ἰησοῦν (non Ἰησοῦ) λόγον, in margine: „Ferrar. τῶν Ἰησοῦν λόγων.“ — Ev. Joann. VIII, 44.

[2]) Cod. Bodlej. (H. ad marg. duce Ferrar.) φανερῶν, Cod. Reg. (H. in textu) male φανερόν. R. — Huet. in notis: „Ferrar. legit φανερῶν, quod rectum est; at legebat Perion.: φανερὸν (?) αὐτοῖς λιπών, quae eodem (?) recidunt.“

[3]) Ev. Joann. VIII, 44. — Abhinc Ferrar. Tom. XXIII. *auspicatur. Huet.*

[4]) *Ed. Huetiana min.* recte ἡμῶν.

ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ, ἐμφαίνονται εἶναι οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος· ἕτερον δὲ, ὃ βέλτιόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦδε τοῦ πατρός ἐστε, καθ᾽ ὃν κατηγορεῖται τὸ „διάβολος.“ Ἀμφίβολον μὲν οὖν ἂν τὸ λεγόμενον, καὶ εἴπερ εἴρητο τὸ πρότερον ἄρθρον τὸ „τοῦ,“ πλὴν μᾶλλον ἀνεφαίνετο σαφέστερον τὸ βούλημα τοῦ ῥητοῦ. Μέντοι γε ὁ συναγορεύων τὸ [1]) εἶναί τινα τοῦ διαβόλου πατέρα, οὗ υἱοὺς δόξει λέγειν τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶ, χρήσεται τῷ ἐπιφερομένῳ οὕτως [2]) ἔχοντι· „ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ·“ καὶ φήσει [3]) ψεῦδος μὲν εἶναι τὸν διάβολον, ἄλλον δὲ παρὰ τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. Ἀλλ᾽ οὐχ ὑγιῶς τοῦτο λεχθήσεται· μᾶλλον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐφαρμόσει τῷ ἐναντίῳ τοῦ εἰπόντος· „ἐγὼ [4]) εἰμι ἡ ἀλήθεια·“ λέγω δὲ τῷ ἐναντίῳ Χριστοῦ, ᾧ [5]) ψεύστης ἐστὶν ὁ πατὴρ, ὁ διάβολος ὤν. Ἀλλ᾽ εἰκός τινα προσκόψειν τῷ ψεῦδος εἶναι τὸν ἀντίχριστον, οὐκ ἐπιψεκτὸν ἐσόμενον, ἐὰν τῇ ὑποστάσει ἕτερον μηδὲν ψεῦδος ᾖ. Πρὸς ὃν παραθέμενος τό· „ἀπώλεια [6]) ἐγένου, καὶ οὐχ ὑπάρξεις εἰς τὸν αἰῶνα·“ εἰρημένον ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ περί τινος διὰ τὴν κακίαν μεταβεβληκότος εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἀπώλειαν, καθ᾽ ὁμοιότητα πα-

---

[1]) Huetius τῷ εἶναί τινα κ. τ. λ.

[2]) οὕτως. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. VIII, 44.

[3]) H. et R. in textu καί φησι, H. tamen ad marg., R. in notis: „Ferrar. legebat φήσει.“

[4]) Ev. Joann. XIV, 6.

[5]) ἐναντίῳ Χριστοῦ, ᾧ. Ita Cod. Bodlejan., et sic legit Ferrarius; Cod. vero Reg. (item ed. Huet.) ἀντιχρίστῳ, οὗ. R.

[6]) Ezech. XXVIII, 19. — LXX. interpretes ὑπάρξεις ἔτι εἰς κ. τ. λ. — Huet. paulo post h. l. Ἐζεκιὴλ.

ραμυθήσῃ[1]) καὶ τὸ περὶ τοῦ ψεύδους οὐκ[2]) εἶναί τινα τῇ ὑποστάσει ἐκ κατασκευῆς, ἀλλὰ ἐκ μεταβολῆς καὶ ἰδίας προαιρέσεως, τοιοῦτον δὲ γεγενημένον,[3]) καὶ οὕτως, ἵνα καινῶς ὀνομάσω, πεφυσιωμένον. Οὐ φεύγων[4]) γοῦν τις ὡς ἄτοπον τὸ φάσκειν, εἶναι ψεῦδος τὸν ἀντίχριστον, ἐρεῖ καὶ πᾶσιν ἐφαρμόζειν τοῖς ψευδομένοις τό· „ὅταν[5]) λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ·" τὸ γὰρ ἐν ἑκάστῳ τῶν ψευδομένων ψεῦδος ἐπὰν λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων τοῦ ψεύδους λαλεῖ. Ἀλλὰ καὶ τό· „ψεύστης[6]) ἐστὶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ·" ἂν ἐνέγκῃ[7]) ἐπὶ τὸ,[8]) ἕκαστον τὸν προφερόμενον ψεῦδος ἐκ στόματος ἑαυτοῦ πατέρα εἶναι οὗ λαλεῖ ψεύδους, καὶ οὐκ ἀπίθανός τε ἔσται ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς παρακείμενα τῇ ἀμφιβολίᾳ τοῦ ἐκκειμένου ἡμῖν ῥητοῦ[9]) εἰρήσθω.

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) παραμυθήσει. R. — H. in margine: „scribas παραμυθήσῃ."

[2]) In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οὐκ. R. — Huet. ad marginem: „scrib. οὐκ εἶναί τινα. Ferrar. et Perion."

[3]) Huet. itemque Ferrar. (*factum fuisse*) recte γεγενημένον, R. vero γεγεννημένον.

[4]) Οὐ φεύγων. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest οὐ. R. — Huet. in notis: „Cod. Reg. et Perion. φεῦγων γοῦν τις κ. τ. λ. At Ferrar. legit: μὴ φεύγων γοῦν τις κ. τ. λ., quod appositum est ad loci hujus sententiam."

[5]) Ev. Joann. VIII, 44.

[6]) Sic H. et R. h. l. omisso καί ante ὁ πατήρ. Cfr. pag. 242. not. 2. col'. ev. Joann. VIII, 44.

[7]) Cod. Bodlej. recte ἂν ἐνέγκῃ, Cod. Reg. (item ed. H.) ἀνενέγκει. R.

[8]) Ed. Huetiana ἐπὶ τόν.

[9]) Cod Bodlej. optime ῥητοῦ, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) insulse ἐκ τοῦ. R. — Huet. in margine: „scribas ῥητοῦ, vel τόπου."

20. Ἐπεὶ δὲ διηγούμενοι τό· „ὑμεῖς [1]) ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν" προλαβόντες καὶ εἰς τοῦτο εἰρήκαμεν, πολλαχόθεν τὸν [2]) φανέντα ἡμῖν εἰς τὴν διήγησιν χρήσιμα συναγαγόντες, οὐκ εὐλόγως νῦν προςδιατρίψομεν τῷ τόπῳ. Πλὴν εἴ τις τῷ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται, καὶ μὴ κατήργησε τὴν ἀπ' ἐκείνου γένεσιν ἐξ ἑαυτοῦ, οὗτος οὐ μίαν, ἀλλὰ πλείονας ἐπιθυμίας τοῦ τοιούτου πατρὸς ποιεῖν ἐθέλει· καὶ τῶν ἐν παντὶ υἱῷ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ διαβόλῳ ἐπιθυμιῶν γεννωμένων, σαφὲς ὅτι αἱ ἐκείνου ἐπιθυμίαι φρόνημα ὕλης εἰσὶ καὶ φθορᾶς, ἃς κυρίως ἔχθρας εἴποι τις ἂν εἶναι πρὸς Θεόν. Φόνους μὲν οὖν καὶ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας φάσκειν [3]) εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας, γεννώσας ἐν υἱοῖς αὐτοῦ παραπλησίως ταύταις ἐπιθυμίας, οὐκ ἀπεμφαίνει· ἀλλὰ καὶ γενικῶς [4]) ἀκαθαρσίας τῇ φύσει ἐναντίας τυγχανούσας τῇ καθαρότητι λέγειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας, ἀφ' ὧν αἱ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα ἐπιθυμίαι γίνονται τέκνοις τοῦ διαβόλου, οὐ δυσπαράδεκτόν ἐστι τόδε· καὶ πορνείαν [5]) λέγειν εἶναι τὴν ἐκείνου ἐπιθυμίαν, ἢ μοιχείαν, ἢ παιδοφθορίαν, ἢ μαλακίαν, [6]) οὐκ εὐχερῶς [7])

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 41.

[2]) H. et R. τὸν φανέντα, neque vero, ut Ferrar. legit, τὰ φανέντα.

[3]) Cod. Bodlej. (H. in marg.) φάσκειν, Cod. Reg. (H. in textu) φάσκῃ. R.

[4]) Ed. Huetiana γεννικῶς.

[5]) Ed. Huet. minus recte πορνείας.

[6]) Cod. Bodlej. μαλακίαν, Cod. Reg. (item ed. H.) μαλακότητα. R.

[7]) H. et R. in textu οὐκ εὐχερῶς, H. tamen recte ad marg.: „scribas εὐχερῶς. Ferrar. (qui vertit: facile quis etiam admiserit.)" — Idem fere R. statuit in notis: „„Pro οὐκ εὐχερῶς legendum οὐ δυσχερῶς, vel delenda particula negativa οὐκ.""

ἄν τις παραδέξοιτο, κἂν ἀπορῇ, πῶς αἱ ἐπιθυμίαι αὗται ἐν ἀνθρώποις ἀπὸ τῶν ἐν ἐκείνῳ γίνονται ἐπιθυμιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, οἱονεὶ καθολικοῦ τινος παρισταμένου περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιθυμιῶν, ὡς ἄρα θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς αὐτῶν ποιεῖν, ὥστε πάντα, ἃ ἐπιθυμοῦσι παρανόμως, πρότερον ἐπιθυμίας εἶναι τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τοιοῦτον γάρ ἐστι τό· „καὶ[1]) τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.“ Λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα, ὅτι ὁ διάβολος ἐπιθυμεῖ φθαρῆναι τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν παῖδα, καὶ μοιχευθῆναι τήνδε, καὶ πορνεῦσαι τούςδε, καὶ τούτων ἐπιθυμῶν ἐμποιεῖ τοῖς δυναμένοις αὐτῷ ὑπηρετήσασθαι ἐπιθυμίαν τοῦ ποιῆσαι, ἅπερ ἐκεῖνος ἐνεργῆσαι βούλεται, ὥστ' ἂν κατὰ τοῦτο τὸν ἐνεργοῦντα τὴν πορνείαν, ἢ τὴν μοιχείαν, πρότερον λέγειν τοῦ ἀνθρώπου πορνεύειν καὶ μοιχεύειν. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ πάσης ἁμαρτίας ἐρεῖς, οἷον διάβολος ἀργυρίων μὲν οὐκ ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ[2]) φιλαργύρους ποιῆσαι καὶ προσπαθεῖς τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι· ταύτην δὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ θέλουσι ποιεῖν οἱ οὐκ ἄλλως[3]) ἢ τῷ θέλειν φιλοῦντες τὸ ἀργύριον. Διόπερ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐφιστάνειν ἡμᾶς πᾶσιν οἷς θέλομεν ποιεῖν, καὶ ἐξετάζειν, μήποτε ὃ θέλομεν ποιεῖν ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἐστιν· ἵνα ἐκ τοῦ τεθεωρηκέναι τὰ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν, παυσώμεθα θέλειν ποιεῖν ἐκεῖνα, εἰδότες πάντα τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς τοῦ διαβόλου ἐπιθυμίας ἐκ πατρὸς μὲν οὐδαμῶς εἶναι Θεοῦ, διαβόλου δὲ γεγονέναι τέκνον, καὶ ἀπὸ τοῦ θέλειν ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ χείρονος μορφούμενον καὶ κατ' εἰκόνα γινόμενον τοῦ πονηροῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ ἔρχονται καὶ τυποῦνται μὲν[4])

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 44.

[2]) Ed. Huetiana καί.

[3]) Ed. Huet. minus accurate ἄλλος.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) τυποῦνται οἱ ἐκείνου κ. τ. λ., Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R.

ἐκείνου τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνες. Πρῶτος γὰρ χοϊκὸς ἐκεῖνος, τῷ πρῶτος ἀποπεπτωκὼς τῶν κρειττόνων καὶ ἐπιτεθυμηκὼς ἑτέρας παρὰ τὴν κρείττονα ζωῆς ζωὴν, ἄξιος γεγονέναι τοῦ ἀρχὴν αὐτὸν[1]) εἶναι, οὔτε κτίσματος, οὔτε ποιήματος, ἀλλὰ πλάσματος κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Καὶ ἡμῶν δὲ ἡ προηγουμένη ὑπόστασίς ἐστιν ἐν τῷ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· ἡ δὲ ἐξ αἰτίας ἐν τῷ ληφθέντι ἀπὸ τοῦ χοὸς[2]) τῆς γῆς πλάσματι. Καὶ εἰ μὲν, ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῆς ἐν ἡμῖν κρείττονος οὐσίας, ὑποτάξωμεν[3]) ἑαυτοὺς τῷ ἀπὸ τοῦ χοὸς πλάσματι, καὶ τὸ κρεῖττον τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ[4]) λήψεται· εἰ δὲ συνιέντες τὸ ποιηθὲν κατ' εἰκόνα καὶ τὸ ληφθὲν ἀπὸ τοῦ χοὸς τῆς γῆς, ὅλοι προσνεύομεν πρὸς[5]) τοῦτον, οὗ κατ' εἰκόνα γεγόναμεν, ἐσόμεθα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, πᾶσαν τὴν πρὸς ὕλην καὶ σώματα προσπάθειαν καὶ τὴν πρός τινα τῶν καθ' ὁμοίωσιν ἀπολείψαντες. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὰς[6]) θείας γραφὰς ἡ[7]) ἐπιθυμία τῶν μέσων ἐστὶν, οὐκ εἰδυίας τὴν ἑλληνικὴν τῶν σημαινομένων παρὰ τοῖς

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. Huet.) *αὐτοῦ εἶναι*. R. — Job. XL, 19.

[2]) *χοός*. H. et R. h. l. et posthac constanter *χοῦ*.

[3]) Ed. Huetiana *ὑποτάξομεν*.

[4]) *τοῦ χοϊκοῦ — τὸ ποιηθὲν κατ' εἰκόνα*. Haec desiderantur in Codd. Reg. (item in textu ed. H.) et Barberino. R. — Huet. in notis: „Haec (scil. *τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ληφθέν*) uno ductu descripta jacebant in Cod. Reg., quem secutus est Perion. At ex ipsa loci sententia et Ferrar. interpretatione, post *τὴν εἰκόνα* nonnulla desiderari, perspicuum est." — Paulo post R. *συνέντες* pro *συνιέντες*.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H.) *ἐπὶ τοῦτον*. R.

[6]) Ed. Huet. *κατὰ τάς κ. τ. λ.*, in ed. R. deest *τάς*.

[7]) Cod. Reg. (item H. in textu) male *ἦν*. R. — H. in margine: „scrib. ἡ."

ι τοιαῦτα διαρθροῦσιν ἀκρίβειαν, ὥστ᾽ ἂν τὸ μὲν
ιτεῖον βούλησιν ὀνομάσαι, ἣν ὁρίζονται εὔλογον ὄρεξιν,
ὸ δὲ[1]) φαῦλον ἐπιθυμίαν, ἣν φασιν εἶναι ἄλογον
ρεξιν, ἢ σφοδρὰν ὄρεξιν, λεκτέον ὅτι πᾶσα γεννητὴ
ύσις τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἰδίου πατρὸς θέλει ποιεῖν,
σπερ καὶ πᾶσα ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ ἰδίου πατρὸς, τοῦ
ὲν πρώτως[2]) ἁγίου πατρὸς ἀγεννήτου[3]) τυγχάνοντος·
ῦτος δέ ἐστιν ὁ Θεός· τοῦ δὲ πρώτως πονηροῦ πατρὸς,
: οὐδενὸς ὄντος πατρός· οὐδὲ γὰρ ὑπέστησέ τις ἐν
ὑτῷ πατὴρ τὴν πονηρίαν, ἀλλ᾽ ἡ ἀπὸ Θεοῦ ἐκτροπὴ
ἐγέννηκεν αὐτήν. Τὸ μὲν οὖν νῦν ἐξεταζόμενον κατὰ
ὸ· „καὶ[4]) τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε
οιεῖν·" σαφῶς ὅτι ἀναφέρεται πρὸς τὸν διάβολον,
ροειρημένου τοῦ· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου
ιτέ·" καὶ ἐπιφερομένου τοῦ· „ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος
ν ἀπ᾽ ἀρχῆς." Καὶ πρὸς ἕκαστον οὐδ᾽ ἂν οὐ μόνον
ῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὑγιῶς
χθείη τό· „τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε
οιεῖν." Λέγονται γάρ τινες εἶναι καὶ Θεοῦ ἐπιθυμίαι,
ομαζομένων αὐτοῦ τῶν βουλήσεων. Ἐν γοῦν τῇ
αλμῷ εἴρηται· „τὰ[5]) κρίματα κυρίου ἀληθινὰ, δεδι-
αιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ
θον τίμιον πολύν." Κἂν, ὥς τινα δὲ τῶν ἀντιγρά-

---

[1]) Ed. Huetiana καί pro δέ.

[2]) πρώτως. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.)
c et infra scriptum est male πρῶτος. R. — Huet. h. l.
paulo post (cfr. lin. 8. huj. pag.) ad marg.: „scribas
ρώτου vel πρῶτον." Idem in notis: „Cod. Reg. πρῶ-
ς. Ferrar. (*in primis*) videtur legisse πρῶτον, Perion.
ρώτου. Utrolibet modo legas, scaber erit loci sensus." (?)

[3]) In Cod. Reg. (item in ed. H.) legitur ἀγενήτου. R.

[4]) Ev. Joann VIII, 44. — Cfr. propter seq. σαφῶς
ι pag. 219. not. 5.

[5]) Psalm. XIX, 9. 10. (XVIII, 10. 11.). — Cod.
eg. habet (item ed. H.) τοῦ Θεοῦ pro κυρίου. R.

φων ἔχει, ᾗ· „τὰ ἐπιθυμήματα ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν·“ φήσεις ὅτι τὰ ἐπιθυμητὰ [1]) τοῦ ἐπιθυμῆσαί τινα αὐτῶν ἄξιά ἐστιν, ὡς τὰ εὐλογητὰ τοῦ εὐλογῆσθαι, καὶ τὰ ἀγαπητὰ τοῦ ἀγαπᾶσθαι. Ὥσπερ οὖν τὰ εὐλογητὰ [2]) μᾶλλον ὑπὸ Θεοῦ εὐλογεῖται, καὶ τὰ ἀγαπητὰ μᾶλλον ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπᾶται, οὕτω καὶ τὰ ἐπιθυμητὰ [3]) μᾶλλον ἂν ὑπὸ Θεοῦ εὐλογώτερον ἐπιθυμηθείη, εὐγνωμονέστερον ἡμῶν ἀκουόντων, ὡς προειρήκαμεν, τῆς ἐπιθυμίας· καὶ ὁ Σωτὴρ δέ φησιν· „ἐπιθυμίᾳ [4]) ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν.“ Περὶ δὲ τοῦ καὶ φαύλην εἶναι ἐπιθυμίαν ἀρκεῖ μὲν καὶ τὸ ἐν χερσὶ ῥητόν. Οὐδὲν δὲ ἧττον παραθετέον καὶ τό· „ὃς [5]) ἂν ἐπιβλέψῃ γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.“ Οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπιθυμῶν ἀπόντος ἐπιθυμεῖ, ὡς οὐδὲ ὁ βουλόμενος πάντως τὰ ἀπόντα βούλεται. Τοῦτο δὲ προεθεραπεύσαμεν διὰ τὰ ἐπιθυμητὰ [6]) τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς τῶν τελείων ἐπιθυμίας. Πᾶς οὖν υἱός τινος τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ πᾶς υἱός τινος ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πα-

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) ἐπιθυμήματα, Cod. Bodlejan. vero (H. ad marg.) ἐπιθυμητά. R.

[2]) Cod. Reg. (H. in textu) εὐλογήματα. R. — H. in marg.: „scrib. εὐλογητά.“

[3]) Cod. Reg. (H. in textu) ἐπιθυμήματα. R. — H. in marg.: „scribas ἐπιθυμητά.“

[4]) H. recte: δέ φησιν· ἐπιθυμίᾳ, R. min. accur. δέ φησον· ἐπιθυμία. — Luc. XXII, 15.

[5]) Matth. V, 28. coll. pag. 236. not. 3.

[6]) Cod. Reg. perperam ἐπιμήματα (sic R. affert, qui ipse in textu male habet ἐπιθυμῆτα). R. — Huet. in textu ἐπιμηματά, ad marg. „scrib. ἐπιθυμητά.“

ἑαυτοῦ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς
ἀπωλείας, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει
ν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ. Καὶ ἐφ'
δὲ τῶν ἀνθρώπων πάντως τὰ ἔργα, ἤτοι Θεοῦ
ἢ διαβόλου, καὶ ἃ θέλομεν ποιεῖν, ἤτοι ἐπιθυμία
τοῦ ἀγαθοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ἡμῶν, ἢ τοῦ ἐχθροῦ
διαβόλου. Καὶ εἰ μὲν ποιοῦμεν τὰ ἔργα τοῦ
, καὶ θέλομεν τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ποιεῖν, υἱοί
ν τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου πράττομεν, θέ-
ς ἃ ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ ποιεῖν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ
λου ἐσμέν. Ἐπιστήσωμεν οὖν μὴ μόνον οἷς ποι-
ν, ἀλλὰ καὶ οἷς θέλομεν. Αὔταρκες γὰρ εἰς τὸ
τοῦ διαβόλου υἱὸν τὸ κἂν θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν
πιθυμίας· καὶ τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τό· „ὑμεῖς[1])
τε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν" εἴρηται τό· „τὰς
μίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν" ἵνα μά-
ν ὅτι, εἰ καὶ μόνον θέλομεν ποιεῖν ἅπερ ἐπιθυμεῖ
βολος, χρηματιοῦμεν διαβόλου υἱοί. Πιθανώτατα
τις πρὸς ταῦτα λέγοι, ὡς ἄρα ἀρκεῖ πρὸς τὸ εἶναι
[2]) Θεοῦ τὸ θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας,
μὴ προσῇ τούτῳ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ
ον, ὅτι ἀνάγκη τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας
Θεοῦ καὶ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ μόνον
λειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὥς φησιν ὁ Παῦλος,
ῦ Θεοῦ[3]) ἐστιν, ἑπομένου πάντως τῷ καλῷ θέλειν
υζύγου αὐτῷ[4]) ἐνεργεῖν· καὶ γὰρ „τοῖς ἀγαπῶσι

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 41. — 44.
[2]) Cod. Bodlej. *υἱόν*, Cod. Reg. (item ed. H.) *υἱοί*. R.
[3]) Philipp. II, 13.
[4]) Codd. Bodlej. et Barberin. *αὐτῷ*, Cod. Reg. (H.
tu) *αὐτό;* forte legendum (H. in marg.: „scribas")
. R. — Equidem aut *αὐτοῦ τό*, aut *αὐτῷ τό* coll.
250. lin. 4., aut simpliciter cum Cod. Reg. *αὐτό*
rim.

τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ[1]) εἰς ἀγαθὸν," καὶ οὐκ ἂν καλὸν θέλειν ἀτελὲς ἐάσαι ὁ ποιῶν πάντα καλὰ λίαν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐπινοηθῆναι δύναται καλὸν θέλειν μὴ συνεζευγμένης τῆς κατὰ τὸ οὕτω θέλειν ἐνεργείας καὶ τῷ καλῷ θέλειν. Ἡ μέντοι γε πρὸς τῷ θέλειν ἐνέργεια, κἂν ἐμποδίζοιτο ὑπὸ τῆς προνοίας εὐλόγως πολλάκις, ὅτε ὑπέρ τινος καθολικῶς χρησίμου, ἢ ὅπως ποτὲ χρησίμου χρεία ἀνακόπτεσθαι τὸ κατὰ τὸ θέλειν τὸ χεῖρον ἔργον. Εἰς ταῦτα δὲ ὁ Ἡρακλέων φησί· „„πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου ἦσαν"" ὡς ἑτέρας[2]) οὔσης τῆς τοῦ διαβόλου οὐσίας παρὰ τὴν τῶν ἁγίων λογικῶν οὐσίαν. Ὅμοιον δὲ ἐν τούτῳ μοι πεπονθέναι φαίνεται τῷ ἑτέραν οὐσίαν φάσκοντι ὀφθαλμοῦ παρορῶντος, καὶ ἑτέραν ὁρῶντος· καὶ ἑτέραν οὐσίαν ἀκοῆς παρακουούσης, καὶ ὑγιῶς ἀκουούσης. Ὡς γὰρ ἐν τούτοις οὐχὶ[3]) ἡ οὐσία διάφορος, ἀλλά τι αἴτιον ἐπισυμβέβηκε τοῦ παρακούειν καὶ τοῦ παρορᾷν, οὕτως παντὸς τοῦ πεφυκότος λόγῳ παρακολουθεῖν ἡ παρακολουθητικὴ[4]) οὐσία ἡ αὐτή ἐστιν, εἴτε παραδέχεται τὸν λόγον, εἴτε ἀνανεύει πρὸς αὐτόν. Τί γὰρ διαφέρει ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τὸ παρακολουθῆσαν τοῦ μὴ παρακολουθοῦντος, οὐκ ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, εἰ καὶ μετὰ τὸ συνιέναι τῶν εἰρημένων ὁ μέν τις ἐπικρίνας συγκατί-

---

[1]) Cod. Reg. (H. in textu) συνεργεῖν, Cod. Bodlej. (Huet. in marg.) συνεργεῖ. R. — Rom. VIII, 28. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. συνεργεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀγαθόν. — Genes. I, 31.

[2]) H. et R. praeter alia in notis: „Cfr. verba lib. III. num. 37. (ex ed. Paris.) contra Celsum obvia: οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ θεῖοι καὶ ἅγιοι ἄγγελοι ἄλλης εἰσὶ φύσεως καὶ προαιρέσεως παρὰ τοὺς ἐπὶ γῆς πάντας δαίμονας."

[3]) Ed. Huetiana οὐχ ἡ οὐσία κ. τ. λ.

[4]) Ed. Huet. ut in nostro textu, ed. R. min. recte παρακολουτική.

ετο τῷ λεγομένῳ,[1]) ὁ δὲ ἀνένευσε πρὸς αὐτό. Πολλάκις δὲ εἴπομεν,[2]) ὅτι, ἐὰν συγχωρηθῇ τοῦτο τὸ ἀδύνατον, λέγω δὲ τὸ εἶναι οὐσίας ἑτέρας, καὶ ἀνεπίδεκτον ὧν κρειττόνων τὸν διάβολον, περὶ μὲν ἐκείνου ἀπελογησάμεθα, ὡς οὐδαμοῦ αἰτίου τῆς πονηρίας, τὸ δὲ ἔγκλημα ᾧ αὐτὸν οὐσιώσαντι καὶ δημιουργήσαντι προσάψομεν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀτοπώτατον. Πρόδηλον δὲ τὸ παράλογον ἔσται τῷ κατανοήσαντι ψυχῶν ἀνθρωπίνων οὐσίαν, καὶ ἐνιδόντι ὅτι ἀμήχανόν ἐστιν, ὥσπερ σώματα παρὰ σώματα εἶναι ἀνθρώπινα ἑτέρας καὶ ἑτέρας οὐσίας, οὕτω καὶ ψυχὰς παρὰ ψυχὰς, καὶ νοητικὸν παρὰ τὸ νοητικὸν, καὶ τὸ διανοητικὸν παρὰ τὸ διανοητικόν. Τὸ δὲ ὅμοιον ἐρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ[3]) ψυχῇ δυνάμεων, τῆς τε μνημονικῆς καὶ τῆς οὕτως φανταστικῆς· ἀνάγκη γὰρ, εἰ ἑτεροούσιός[4]) ἐστιν ἄνθρωπός τις παρ' ἕτερον, καὶ ἑτερογενεῖς εἶναι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ[5]) ἑτερογενῆ εἶναι, φέρε εἰπεῖν, τὴν μνημονικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν παρὰ τὴν διανοητικήν. Ἐξεταζέσθω δὲ ὁ λόγος περὶ[6]) τούτων, ἃ ὁμοίως ἂν νοῆσαι καὶ διανοηθείη· ὥστε καὶ παραπλησίως συγκαταθέσθαι, ἢ ἐπισχεῖν, ἢ ἀνανεῦσαι ὃν φασιν ἐκεῖνοι πνευματικὸν, καὶ ὃν λέγουσιν εἶναι χοϊκόν· ἆρα γὰρ τὸ παραπλήσιον ἐν διαφόροις γέγονεν οὐσίαις, ἢ διὰ τοῦτο[7]) παραπλήσιον γέγονε τὸ πάθος, ἐπεὶ ὁμοούσιον

---

[1]) H. et R. in textu λεγομένῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. εἰρημένῳ.“

[2]) Cod. Reg. (item H. in textu) male εἴποιμεν. R. — H. in marg.: „scrib. εἴπομεν. Ferrar.“

[3]) Deest τῇ in editione Huetiana.

[4]) R. in textu ἑτεροούσιος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. Huet.) ἑτερούσιος.“ — Passov. ἑτερούσιος.

[5]) Ed. Huetiana καὶ γάρ κ. τ. λ.

[6]) Ed. Huetii ἐπὶ τούτων.

[7]) H. et R. in textu διὰ τοῦτο, R. in notis: „deest διὰ τοῦτο in Cod. Bodlejano.“

ἦν τοῦτο [1]) ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος; Τὸ μὲν οὖν φάναι, τοὺς αὐτοὺς τύπους φαντασιῶν καὶ συγκαταθέσεων καὶ διανοήσεων καὶ μνημονεύσεων γεγονέναι ἐν τοῖς ἑτεροουσίοις,[2]) ἄλογον· τὸ δὲ, ἐν τοῖς ὁμοουσίοις ἐκ μέρους ὡς παρὰ ταῦτα εἶναί τινα καὶ ἄλλην οὐσίαν ἐν αὐτοῖς, ἠλίθιον. Παραστησάτωσαν γὰρ παρὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἑτέραν τινὰ οὐσίαν μὴ νοοῦσαν, μηδὲ διανοουμένην, μηδὲ μεμνημένην, μηδὲ φαντασιουμένην, ἐν οἷς φασιν εἶναι πνευματικοῖς κρείττονα τῆς νοούσης καὶ διανοουμένης· ἢ ἐν τοῖς χοϊκοῖς, ἤτοι ὁμοίαν, ἢ χείρονα· οὐδὲ γὰρ φήσουσι κρείττονα. Ἀλλ' εἰκὸς αὐτοὺς ἐρεῖν, ὅτι, ὥσπερ ἐνδέχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς σφραγῖδος ὁμοίως τυπωθῆναι τὴν ἀνόμοιον οὐσίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ κασσιτέρου καὶ μολίβδου[3]) καὶ κηροῦ, οὕτω δυνατὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν[4]) φαντασιῶν τοὺς παραπλησίους ἐγγενέσθαι τύπους τοῖς ἐν διαφόροις οὐσίαις τυγχάνουσι καὶ φαντασιουμένοις· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ διανοίας καὶ νοήσεως καὶ μνημονεύσεως φήσουσιν. Ἀλλ' ὅρα μήποτε, κἂν πάνυ πιθανὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος δοκῇ, συναρπάζειν μᾶλλον καὶ σοφίζεσθαι δύναται ἂν ὁμοίως[5]) παραβεβλημένος, ἤπερ πείθειν[6]) τὸν ἀκριβῶς τῷ παραδείγματι ἐπιστήσαντα· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς

---

[1]) H. et R. in textu τοῦτο, R. in notis: „Cod. Bodlej. habet τούτῳ."

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) ἑτερουσίοις. R. — Cfr. pag. 251. not. 4.

[3]) H. et R. μολίβδου, non μολύβδου.

[4]) αὐτῶν. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejano. R.

[5]) H. in margine: „scribas," R. in notis: „„forte legendum ἀνομοίως."" — Ferrar.: *corripere magis ac decipere sic collata possit, quam* etc. — Cfr. lin. 13. huj. pag.

[6]) Cod. Bodlej. ἤπερ πείθειν, Cod. Reg. (item ed. H.) εἴπερ πείθει. R.

όνος ἔχω δεῖξαι, ὅτι ἐν χρυσῷ [1]) ὁ τύπος ὁ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται τὴν ἰδιότα τοῦ ἐν χρυσῷ γεγονέναι παρὰ τῷ ἐν ἀργύρῳ τεπῶσθαι ἢ ταῖς λοιπαῖς ὕλαις. Οὕτω τοίνυν ἡμῖν παστησάτωσαν ἰδίωμα τοῦ δεξαμένου τύπον μείζονα, [2]) ἐλάττονα, ἢ ὑποδεέστερον, καὶ πειρασθήτωσαν [3]) κἂν ιλαλῆσαι τὴν τῶν δεξαμένων τὴν ἀνάμαξιν τῶν τύων παραπλησίως διάφορον οὐσίαν· μὴ γὰρ παριστάνς ἀποφανοῦνται μέν, οὐκ ἀποδείξουσι δέ. Τοσαῦτα εἰ πρὸς τὸν Ἡρακλέωνος λόγον εἰπόντος τό· „ἐκ τοῦ [4]) ατρὸς τοῦ διαβόλου·“ ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ παὸς τοῦ διαβόλου· [5]) εἰρήσθω. Πάλιν εἰς τό· „τὰς ιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν·“ διαστέλται λέγων, τὸν διάβολον μὴ ἔχειν θέλημα, ἀλλ' ἐπιυμίας. Καὶ ἐμφαίνεται αὐτόθεν τὸ ἀδιανόητον [6]) τοῦ

---

[1]) H. in notis, quae R. quoque affert, non male: haec intricata sunt, quae sic legisse videtur Ferrarius qui vertit: *possum ostendere, quod figura in auro, ea ratione figura est, similis illi figurae, quae est in argento, proprietatem ostendat, cur facta sit potius in auro, quam impressa sit in argento, vel* etc.) τι ὁ ἐν χρυσῷ τύπος, τῷ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν τύπος, αραπλήσιος, δείκνυται κ. τ. λ., quae mihi tamen non atisfaciunt. Nos locum hunc, dum succurrat Oedipus, on tangemus.“ — Equidem, Codd. h. tempore prorsus estitutus, cum Ferrar., paucis mutatis, legerim: ὅτι ἐν χρυσῷ ὁ τύπος (ὁ) τῷ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται κ. τ. λ.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) κρείττονα. R.

[3]) H. et R. πειραθήτωσαν.

[4]) Ev. Joann. VIII, 44.

[5]) τοῦ διαβόλου. Deest in Cod. Reg. (item in ed. .), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

[6]) *Cod. Reg. (H. in textu)* male διανόητον. R. — ret. *ad marg.: „scribas* ἀνόητον. Ferrar.“

ἦν τοῦτο [1]) ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος; Τὸ μὲν οὖν φάναι, τοὺς αὐτοὺς τύπους φαντασιῶν καὶ συγκαταθέσεων καὶ διανοήσεων καὶ μνημονεύσεων γεγονέναι ἐν τοῖς ἑτερουσίοις, [2]) ἄλογον· τὸ δὲ, ἐν τοῖς ὁμοουσίοις ἐκ μέρους ὡς παρὰ ταῦτα εἶναί τινα καὶ ἄλλην οὐσίαν ἐν αὐτοῖς, ἠλίθιον. Παραστησάτωσαν γὰρ παρὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἑτέραν τινὰ οὐσίαν μὴ νοοῦσαν, μηδὲ διανοουμένην, μηδὲ μεμνημένην, μηδὲ φαντασιουμένην, ἐν οἷς φασιν εἶναι πνευματικοῖς κρείττονα τῆς νοούσης καὶ διανοουμένης· ἢ ἐν τοῖς χοϊκοῖς, ἤτοι ὁμοίαν, ἢ χείρονα· οὐδὲ γὰρ φήσουσι κρείττονα. Ἀλλ' εἰκὸς αὐτοὺς ἐρεῖν, ὅτι, ὥσπερ ἐνδέχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς σφραγῖδος ὁμοίως τυπωθῆναι τὴν ἀνόμοιον οὐσίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ κασσιτέρου καὶ μολίβδου [3]) καὶ κηροῦ, οὕτω δυνατὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν [4]) φαντασιῶν τοὺς παραπλησίους ἐγγενέσθαι τύπους τοῖς ἐν διαφόροις οὐσίαις τυγχάνουσι καὶ φαντασιουμένοις· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ διανοίας καὶ νοήσεως καὶ μνημονεύσεως φήσουσιν. Ἀλλ' ὅρα μήποτε, κἂν πάνυ πιθανὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος δοκῇ, συναρπάζειν μᾶλλον καὶ σοφίζεσθαι δύναιτο ἂν ὁμοίως [5]) παραβεβλημένος, ἤπερ πείθειν [6]) τὸν ἀκριβῶς τῷ παραδείγματι ἐπιστήσαντα· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς

---

[1]) H. et R. in textu τοῦτο, R. in notis: „Cod. Bodlej. habet τούτῳ."

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) ἑτερουσίοις. R. — Cfr. pag. 251. not. 4.

[3]) H. et R. μολίβδου, non μολύβδου.

[4]) αὐτῶν. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlejano. R.

[5]) H. in margine: „scribas," R. in notis: „„forte legendum ἀνομοίως."" — Ferrar.: *corripere magis, ac decipere sic collata possit, quam* etc. — Cfr. lin. 13. huj. pag.

[6]) Cod. Bodlej. ἤπερ πείθειν, Cod. Reg. (item ed. H.) εἴπερ πείθει. R.

εἰκόνος ἔχω δεῖξαι, ὅτι ἐν χρυσῷ [1]) ὁ τύπος ὁ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐν χρυσῷ γεγονέναι παρὰ τῷ ἐν ἀργύρῳ τετυπῶσθαι ἢ ταῖς λοιπαῖς ὕλαις. Οὕτω τοίνυν ἡμῖν παραστησάτωσαν ἰδίωμα τοῦ δεξαμένου τύπον μείζονα, [2]) ἢ ἐλάττονα, ἢ ὑποδεέστερον, καὶ πειρασθήτωσαν [3]) κἂν περιλαλῆσαι τὴν τῶν δεξαμένων τὴν ἀνάμαξιν τῶν τύπων παραπλησίως διάφορον οὐσίαν· μὴ γὰρ παριστάντες ἀποφανοῦνται μὲν, οὐκ ἀποδείξουσι δέ. Τοσαῦτα καὶ πρὸς τὸν Ἡρακλέωνος λόγον εἰπόντος τό· „ἐκ τοῦ [4]) πατρὸς τοῦ διαβόλου·“ ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου· [5]) εἰρήσθω. Πάλιν εἰς τό· „τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν·“ διαστέλλεται λέγων, τὸν διάβολον μὴ ἔχειν θέλημα, ἀλλ' ἐπιθυμίας. Καὶ ἐμφαίνεται αὐτόθεν τὸ ἀδιανόητον [6]) τοῦ

---

[1]) H. in notis, quae R. quoque affert, non male: „haec intricata sunt, quae sic legisse videtur Ferrarius (qui vertit: *possum ostendere, quod figura in auro, qua ratione figura est, similis illi figurae, quae est in argento, proprietatem ostendat, cur facta sit potius in auro, quam impressa sit in argento, vel* etc.) ὅτι ὁ ἐν χρυσῷ τύπος, τῷ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν τύπος, παραπλήσιος, δείκνυται κ. τ. λ., quae mihi tamen non satisfaciunt. Nos locum hunc, dum succurrat Oedipus, non tangemus.“ — Equidem, Codd. h. tempore prorsus destitutus, cum Ferrar., paucis mutatis, legerim: ὅτι ἐν χρυσῷ ὁ τύπος (ὁ) τῷ ἐν ἀργύρῳ, ᾗ μὲν ὁ τύπος, παραπλήσιος δείκνυται κ. τ. λ.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) κρείττονα. R.

[3]) H. et R. πειραθήτωσαν.

[4]) Ev. Joann. VIII, 44.

[5]) τοῦ διαβόλου. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej. R.

[6]) *Cod. Reg. (H. in textu)* male διανόητον. R. — *Huet. ad marg.: „scribas* ἀνόητον. Ferrar.“

ἀφ' ὧν τῇ φύσει δύνανταί τινες καὶ
χρηματίσαι. Καί φησί γε, ὅτι παρ
τὰς ἐπιθυμίας τοῦ διαβόλου καὶ ποιεῖ
διαβόλου γίνονται, οὐ φύσει τοιοῦτοι
στέλλεται ὡς ἄρα τριχῶς δεῖ ἀκούειν
ὀνομασίας, πρῶτον φύσει, δεύτερον γν
καὶ φύσει μὲν, φησὶ, ἐστὶ τὸ γεννηθὲ
νητοῦ, ὃ καὶ κυρίως Τέκνον καλεῖτα
τὸ θέλημά τις ποιῶν τινος διὰ τὴν
τέκνον ἐκείνου οὗ ποιεῖ τὸ θέλημα
καθ' ὃ λέγεταί τινες γεέννης τέκνα
ἀνομίας, καὶ ὄφεων καὶ ἐχιδνῶν γεν
γεννᾷ, φησὶ, τοιαῦτά τινα [3]) τῇ ἑαυτ
ποιὰ γὰρ καὶ ἀναλίσκοντα τοὺς ἐμβλη
ἀλλ' ἐπεὶ ἔπραξαν τὰ ἐκείνων ἔργα τ
ται. Τοιαύτην δὲ διαστολὴν δεδωκὼς
σον [4]) ἀπὸ τῶν γραφῶν παρεμυθήσατ
γησιν. Εἴποιμεν δ' ἂν πρὸς αὐτὸν,
ἀλλὰ ἀξίᾳ γεέννης τέκνα ὀνομάζεται

μᾶλλον, ἤπερ συνιστάντα —, πῶς ὁ Παῦλός φησί που τό· „ἤμεθα[1]) φύσει τέκνα ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποί;" ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν, ὡς οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν καὶ μάλιστα κατ' αὐτὸν φθοροποιὸν ἡ ὀργή, ἧς[2]) ὀργῆς τέκνα ἤμεθα. Πάλιν φησὶν, ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου λέγει νῦν τούτους, οὐχ ὅτι γεννᾷ τινας ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅτι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου ποιοῦντες ὡμοιώθησαν αὐτῷ. Πόσῳ δὲ βέλτιον περὶ πάντων τῶν τοῦ διαβόλου τέκνων τοῦτο ἀποφαίνεσθαι, ὡς ὁμοιουμένων αὐτῷ τῷ ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ οὐ διὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κατασκευὴν, τὴν χωρὶς ἔργων, τέκνων διαβόλου χρηματιζόντων;

21. „Ἐκεῖνος[3]) ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ." Ἐπεί ἐστί τις κοινότερον ἀνθρωποκτόνος, ὁπωσποτὲ ἀπεκτονὼς ἄνθρωπον, ὅστις ἐστὶ καὶ μέσος, καθ' ὃ καὶ ζήλῳ Θεοῦ πεποίηκεν ὁ Φινεὲς[4]) ἀποκτείνας τὸν Ἰσραηλίτην πορνεύοντα, καὶ τὴν Μαδιανῖτιν, ἀνθρωποκτόνος οὐ ψεκτῶς[5]) ῥηθήσεται καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ὀνόματι κυρίου τῶν δυνάμεων Θεοῦ ἐπὶ τῆς παρατάξεως Ἰσραὴλ τὸν Γολιὰθ, ζητητέον τὴν ἀληθινὴν ἀνθρώπου ζωὴν, καὶ τὸν ἐναντίον ταύτῃ θάνατον αὐτοῦ, ἵνα νοηθῇ

---

[1]) Ephes. II, 3. — Ed. Knapp. καὶ ἤμεν τέκνα φύσει ὀργῆς κ. τ. λ., ed. Lachm. καὶ ἤμεν φύσει τέκνα ὀργῆς κ. τ. λ.

[2]) In Cod. Reg. (item in ed. H.) deest ἡ ὀργή, et pro ἧς legitur ᾗ. R.

[3]) Ev. Joann. VIII, 44. — Abhinc Ferrar. Tom. XXIV. auspicatur. Huet.

[4]) Num. XXV, 6. 7. 8.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H.) ψεκτός. Mox pro ἐπὶ τῆς παρατάξεως idem Cod. (nec non H.) habet παρὰ τάξεως. R. — Huet. *in notis* recte ad h. locum: „supple *ἀποκτείνας, vel quid simile,* quod in Cod. Reg. praetermissum fuit." — I Sam. XVII, 45. 51. (I Reg.).

ὁ ψεκτὸς ἀνθρωποκτόνος. Καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῆς ἱστορίας φήσεις τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, ὅσον οὐχ ἡμαρτήκεισαν, μὴ ἀνῃρῆσθαι· ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου, εὐθέως καὶ τεθνηκέναι, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀποκτείναντος αὐτοὺς ἢ τοῦ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου, ὅτε τὴν Εὔαν διὰ τοῦ ὄφεως [1]) ἠπάτησε, καὶ ἡ Εὔα δέδωκε τῷ ἀνδρὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγεν ὁ ἀνήρ. Κατὰ μέντοι γε τὰ βαθύτερα τῶν δογμάτων νοήσας τό· „οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα κυρίου·“ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους, ἀποῤῥητότατα τοῖς συνιέναι τοῦ λεγομένου δυναμένοις εἰρημένον ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον· „περὶ [2]) τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων·“ καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν· „ὅτι [3]) δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν, ὡς λέγει ἐπὶ τῆς βάτου κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ Θεὸν Ἰακώβ· οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν·“ ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον· „περὶ [4]) τῶν

---

[1]) Genes. III, 6. — Psalm. CXVIII, 17. (CXVII.)

[2]) Matth. XXII, 31. 32. coll. Exod. III, 6. 15. — Edd. N. T. vers. 31. περὶ δὲ τῆς κ. τ. λ. Vers. 32. ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὁ Θεὸς νεκρῶν. — In ed. Huet. post ἐγώ εἰμι et post duplex καί abest ὁ.

[3]) Luc. XXII, 37. 38. — Edd. N. T. vers. 37. καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου., ὡς λέγει κ. τ. λ.; porro ante Ἰσαάκ et Ἰακώβ ed. Knapp. τὸν Θεόν, ed. Lachm. ut in nostro textu. Vers. 38. edd. N. T. Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι κ. τ. λ.

[4]) Marc. XII, 26. 27. — Edd. N. T. vers. 26. περὶ δὲ τῶν νεκρ., ὅτι ἐγείρ., οὐκ ἀνέγν. ἐν τῇ βίβλ. Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ (non τῆς h. l.) βάτου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων· ἐγὼ ὁ Θεὸς κ. τ. λ. In seqq. ed. Knapp.

νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἐγείρονται, ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ὡς εἶπεν ἐπὶ τῆς βάτου αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων" ὄψει ὅτι, εἰ νῦν ζῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, νεκροὶ ἦσαν πρὶν ζήσωσι· νεκρὸς δὲ κυρίως οὐδεὶς λέγεται μὴ πρότερον ζήσας. Ἐπίστησον δὲ καὶ τῷ· „ἐν [1]) τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται" ἐν οἷς οὔτε ὁ μέσος θάνατος σημαίνεται κατὰ τό· „ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν" οὔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ, καὶ μήτε ἀγαθὸν οὖσα καθ' αὑτὴν, μήτε κακὸν, κατὰ τό· „ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται·" καὶ ὄψει τὴν ζωὴν τοῦ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου. Νοήσας δὲ αὐτοῦ τὴν ζωὴν συνήσεις, τίνα τρόπον ὁ ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινε τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, οὐ διά τινα ἕνα ἰδίως ποιὸν, [2]) ἀλλὰ δι' ὅλον τὸ γένος, ὃ ἀπέκτεινε, — καθ' ὃ „ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν" —, ὑγιῶς λεχθησόμενος ἀνθρωποκτόνος. Ταύτην δὲ τὴν ἀνθρωποκτονίαν εἰργάσατο, ἀρξάμενος ἀπ' ἀρχῆς, δι' ἣν ἀνθρωποκτονίαν ...τοῦ ἕκαστος τῶν νοούντων αὐτὸ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ...αὶ τίνι οἰκεῖόν ἐστι, τοῦτο ἐρεῖ ταλανίζων ἑαυτὸν ἐπὶ ... ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποτεθνηκέναι, τό· „ταλαίπωρος [3]) ἐγὼ ...θρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου ...του;" βλέπων καὶ τίνα τρόπον εἴρηται τό· „εἰς χοῦν

...n nostro textu, ed. Lachm. καὶ Θεὸς Ἰσ. καὶ Θεὸς ...ώβ; Vers. 27. ed. Lachm. οὐκ ἔστ. Θεὸς — ζώντων, Knapp. οὐκ ἔστ. ὁ Θεὸς —, ἀλλὰ (Θεὸς) ζώντων. ...a ed. Huet. post ἐγώ εἰμι et post duplex καί abest ὁ.

[1]) I Cor. XV, 22. coll. edd. N. T.

[2]) H. et R. in textu ποιόν, H. recte in notis: „Pe... ineptissime hic legit ποιῶν."

[3]) Rom. VII, 24. — Psalm. XXII, 15. (XXI.). — ...XLIV, 19. (XLIII.). — Philipp. III, 21.

θανάτου κατήγαγές με·" καὶ τό· „ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως" καὶ τό· „σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν." Ἔστι δὲ καὶ ἀποῤῥητότερόν τι, διὸ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἄρχων ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὲ τοῦ περιγείου τόπου, ὅπου εἰσὶν οὓς ἀπέκτεινεν, ἄνθρωποι. Ὁ μὲν οὖν ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινεν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ χάριτι Θεοῦ συνετάφημεν τῷ [1]) Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ, εἴγε σύμμορφοι γεγόναμεν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦμεν. Ὁ δὲ ἀνθρωποκτόνος ἄρχει τῶν ἀνῃρημένων καὶ ἄρχει τῶν νεκρῶν, ζῶντος δὲ οὐδενὸς ἡγεῖσθαι δύναται. Ἐὰν δὲ ἐπιπλεῖον ἐπιστήσῃς καὶ τοῖς περὶ τῶν νεκρῶν γεγραμμένοις, οἷον τοῦτο· [2]) „εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ" ὄψει τίνα τρόπον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ τῶν νεκρῶν κυριεύει ἔτι· [3]) ἀπέθανε γὰρ ὁ Ἰησοῦς, ἵνα καὶ νεκρῶν κυριεύσῃ. Ὅσον μὲν οὖν ζῇ ὁ ἄνθρωπος, οὐ φορεῖ τὴν τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνα· ἀποθνήσκων δὲ, καὶ ἀναιρούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου, ἅμα τε οὐ [4]) συνέχει τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν τοῦ χοϊκοῦ καὶ νεκροῦ· νεκρὸς γὰρ ὁ χοϊκὸς, ὥσπερ ζῶν ὁ ἐπουράνιος· καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων Θεός. Διόπερ εἰ μὲν συνανέστημεν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντες, ὁ Θεός ἐστιν ἡμῶν· εἰ δὲ ἔτι ἐσμὲν ἐν νεκροῖς, ὁ Θεὸς δὲ [5]) οὐ νεκρῶν, καὶ ὁ ἡμῶν οὐκ ἔστιν Θεός. Παράκειται δὲ τῷ ἐξετάζειν τὰ περὶ τοῦ ἀπ' ἀρ-

---

[1]) Deest τῷ in ed. Huetii. — Rom. VI, 4.
[2]) H. et R. in textu τοῦτο, R. in notis: „Cod. Bodlej. τούτῳ. Mox Cod. Reg. habet (item ed. H.) εἰς τοῦτο Χριστός absque γάρ." — Rom. XIV, 9. — Ed. Knapp. καὶ ἀπέθ. καὶ ἔζησεν, ed. Lachm. ἀπέθ. καὶ ἔζησεν.
[3]) Ed. Huet. min. accur. κυριεύει· ἔτι ἀπέθ. κ. τ. λ.
[4]) In Cod. Reg. (item in ed. Huet.) deest οὐ. R.
[5]) Desideratur δέ in ed. Huetiana.

χῆς ἀνθρωποκτόνου καὶ τὸ ἰδεῖν τινας νεκροὺς μὲν, οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ ἢ ἐν Χριστῷ νεκρούς, οἳ καὶ πρῶτον ἀναστήσονται· περὶ ὧν ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους οὕτω λέγεται· „σαλπίσει [1]) γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα·“ ἐν δὲ τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς· „τοῦτο [2]) γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν [3]) λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ᾿ οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα.“ Καὶ ἡγοῦμαι, ζῶντας μὲν εἶναι ἐν Χριστῷ τοὺς τετελειωμένους καὶ μηδαμῶς ἔτι ἁμαρτίαν ἐργαζομένους· νεκροὺς δὲ ἐν Χριστῷ τοὺς διακειμένους μὲν κατὰ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν, καὶ προαιρουμένους βιοῦν καλῶς, οὐ μὴν ἤδη κατορθωκότας, ἀλλ᾿ ἔτι ἁμαρτάνοντας, ἤτοι κατ᾿ ἄγνοιαν τοῦ ἀκριβοῦς περὶ δικαιοσύνης ἀληθοῦς λόγου, ἢ κατὰ ἀσθένειαν νικωμένων τῶν κριμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιθυμούσης κατὰ τοῦ πνεύματος σαρκός. Καὶ τούτοις γε ἀκόλουθόν ἐστι, τὸν Παῦλον αἰσθανόμενον αὑτοῦ λέγειν διὰ τὸ ἤδη κατορθωκέναι, τό· „ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ [4]) περιλειπόμενοι.“ Οὓς δὲ εἰρήκαμεν νεκρούς, οὗτοι μάλιστα δέονται τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲ τῶν

---

[1]) I Cor. XV, 52. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, Knapp. ἐγερθήσονται pro ἀναστήσονται.

[2]) I Thess. IV, 15. 16. 17. — Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. v. 17. οὕτως.

[3]) In Cod. Reg. (item in textu ed. Huet.) deest ἐν. - H. ad marginem: „scribas ἐν λόγῳ.“

[4]) Deest οἱ περιλειπόμενοι in Cod. Bodlej. R. — H. lin. 8. et 3. a fine κατορθωκότας et κατορθωκέναι.

ζώντων δυναμένων ἁρπαγῆναι ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, πρὶν πρῶτον τοὺς ἐν Χριστῷ νεκροὺς ἀναστῆναι· διὸ γέγραπται· „οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ[1]) ζῶντες,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπιστήσεις δὲ, εἰ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ οὐκ ἂν συστάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπικαταράτου γῆς, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τοῦ παραδείσου τῆς τροφῆς Ἀδὰμ, συνέστη. Πλὴν ἀνθρωποκτόνος οὗτος ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεστηκότων γέγονεν ἀρχῆς, ὅστις, οἶμαι, γενόμενος ἀρχὴ[2]) πλάσματος κυρίου ἐφθόνησε τοῖς κτισθεῖσιν εἰς τὸ εἶναι. Οὕτω „φθόνῳ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον,“ ἀεὶ ἐν οἷς ἐὰν εὕρῃ ζῶσιν ἀνθρωποκτονοῦντος, ἕως ἂν πάντων τῶν ἐχθρῶν ὑποτεθέντων τοῖς ποσὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔσχατος ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος καταργηθῇ.

22. Ἴδωμεν δὲ καὶ περὶ τοῦ· „καὶ[3]) ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκε.“ Πᾶς μὲν καὶ μόνος ὁ ὑγιῆ[4]) βεβαίως ἔχων δόγματα, καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα τῶν δογμάτων ἄσειστος τοῖς κρίμασι τυγχάνων ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς περιστάσεως, ἢ τινος σωματικῆς[5]) προ-

---

[1]) οἱ ζῶντες. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.). R.

[2]) Job. XL, 19. — Sap. Salom. II, 24. — I Cor. XV, 25.

[3]) Ev. Joann. VIII, 44.

[4]) Cod. Bodlej. recte ὑγιῆ, Cod. Reg. (item ed. H.) male ὑγιής. R.

[5]) Huet. in textu σωματικῆς * προφάσεως, οἵγε (in notis: οἷον) δύο ὑπομένῃ κ. τ. λ., in notis: „repraesentamus bona fide Codd. mss. apices; quos tamen esse luxatos satis ostendit Ferrar. interpretatio. Sic paulo inferius in istis: εὐλόγως ἂν — νομίζοιτο, negandi particula manifesto (?) desideratur.“ — Ferrar. haec habet: „„atque omnis quidem ac solus ille, qui recta firmiter habet dogmata, et propter firmitatem dogmatum perpetuo constantis est sententiae, nullo infortunio, nullo corporali praetextu concussus, is stetit in veritate; qui vero eiusmo-

φάσεως, οἱονεὶ δύο ὑπομένει, τῶν πόνων, ἢ σφοδροτέρας ὀρέξεως ἀφροδισίων, ἢ ὁποιασδήποτε αἰτίας σαλευόμενος, ὥστ' ἂν καὶ ἐπὶ ποσὸν μετακινηθῆναι ἀπὸ τοῦ καλοῦ, εὐλόγως ἂν ἑστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ νομίζοιτο. Οὗτος δὲ ὁ λόγος φθανέτω καὶ ἐπὶ τὰς ἔξω σαρκὸς καὶ αἵματος φύσεις· ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκείνων ζωῇ τὰ κατορθοῦντα ἑστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ δεόντως λέγειν· εἰ δέ τις μὴ οὕτως βιοῖ, οὐχ ἕστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλ' ἐφίστημι, μήποτε ἓν μέν τι καὶ μονοειδές ἐστι τὸ ἑστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ποικίλον δέ τι καὶ πολύτροπον τὸ μὴ ἑστηκέναι ἐν αὐτῇ· τινῶν μὲν τρεμούσαις, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ταῖς βάσεσι καὶ σειομέναις βιαζομένων ἑστάναι ἐν αὐτῇ, καὶ μηδέπω τοῦτο ἐχόντων· ἑτέρων δὲ τοῦτο μὲν οὐ πεπονθότων, ἐν κινδύνῳ δὲ τοῦ ἐν τούτῳ γενέσθαι καθεστηκότων, ὁποῖός ἐστιν ὁ λέγων· „ἐμοῦ [1]) δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες·“ καὶ ἄλλων καὶ πεπτωκότων ἐν αὐτῇ, περὶ ὧν οἶμαι λέγεσθαι τό· „πᾶς [2]) ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται.“ Ἐπὶ τοῦτο τὸ ἑστάναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ προτρέπων ὁ κύριος Μωσέα εἶπε πρὸς αὐτόν· „ἰδού, [3]) τόπος παρ' ἐμοί, καὶ στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας·“ εἰ γὰρ ἡ πέτρα Χριστὸς ἦν, Χριστὸς δέ φησιν· „ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια·“ μήποτε τό· „στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας·“ ἴσον δύναται τῷ· στήσῃ ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Μόγις δέ ποτε τοῦτο καὶ μετὰ πολλὰ ἐγγίγνεταί τινι. Μέχρι γοῦν τοῦ· „ἰδού, τόπος παρ' ἐμοί, καὶ στήσῃ ἐπὶ τῆς

---

nunc appetitu vehementiore rerum venerearum, vel qualicunque culpa concutitur, ita ut aliquantulum dimoveatur ab honesto, is merito non stetisse existimetur in veritate.““ Cfr. prolegomena.

[1]) Psalm. LXXIII, 2. (LXXII.)

[2]) Matth. XXI, 44. — Edd. N. T. καὶ ὁ πεσὼν κ. τ. λ.

[3]) *Exod. XXXIII, 21.* — In vers. LXX. interpretum *deest* καί *ante* στήσῃ. — *I Cor. X, 4.* — Ev. Joann. XIV, 6.

πέτρας·“ Μωσῆς οὐδέπω ἑστήκει ἐπὶ τῆς πέτρας. Καὶ εἴ τίς γε ἐπιμελέστερον ἐνίδοι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ εὐχερῶς[1]) δυναμένῃ καθαρεύειν ἀπὸ ψευδῶν δογμάτων, ὄψεται ὅτι, ὥσπερ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, οὕτως πᾶς ἄνθρωπος οὐχ ἕστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ γάρ τίς ἐστιν οὐ[2]) ψεύστης ἔτι ἢ ἕστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὥστ' ἂν εἰπεῖν αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ τὸν Θεόν· „ἐγὼ[3]) εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·“ οὐκ ἐπενεχθησομένου αὐτῷ τοῦ· „ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε.“ Εἴ τις οὖν καὶ ἄλλος οὐχ ἕστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δῆλον ὅτι καὶ ὁ διάβολος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος· καὶ ἡ αἰτία γε τοῦ μὴ ἑστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ τοῦτον εἴρηται τὸν τρόπον· „ὅτι[4]) οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.“ Διὰ τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ἐπείπερ ἠπάτηται καὶ ψευδῆ ὑπολαμβάνει, καὶ ἠπάτηται αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, τούτων χείρων εἶναι λογισθεὶς τῶν λοιπῶν ἀπατωμένων, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τούτου ἀπατῶνται, αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ Δημιουργός ἐστι τῆς ἀπάτης. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πῶς λέγεται τό· „ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ·“ οἷον[5]) πότερον οὐδὲν ἀληθὲς ἔχει δόγμα, ἀλλὰ πάντα ὅσα[6]) ποτὲ δοξάζῃ ψευδῆ ἐστιν· ἢ ὅτι οὐ μετέ-

---

1) Cod. Reg. (H. in textu) perperam εὐρεῶς. R. — H. ad marginem: „scribas εὐχερῶς.“ — Psalm. CXVI, 11. (CXV.).

2) Cod. Reg. (H. in textu) male ὁ ψεύστης. R. — H. ad marg.: „scrib. οὐ ψεύστης. Ferrar.“ Idem in notis: „Cod. Reg. et Perion. ὁ ψ.; lege cum Ferrar. etc.“

3) Psalm. LXXXII, 6. 7. (LXXXI.). — In vers. LXX interpr. vers. 7. δή abest.

4) Ev. Joann. VIII, 44.

5) Cod. Reg. (item ed. H.) οἷγε πότερόν ποτε οὐδὲν κ. τ. λ. R.

6) Cod. Reg. (item ed. H.) ὅσα δοξάζῃ. R.

χει [1]) Χριστοῦ, ὡς οἱ Χριστοῦ μέτοχοι μετέχουσι τοῦ εἰπόντος· „ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια." Οἱ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ, μετέχουσιν αὐτοῦ καὶ [2]) καθ' ὅ ἐστιν ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἀλήθειά ἐστιν ἐν αὐτοῖς. Καὶ τρίτον δ' ἂν ἐν τῷ τύπῳ τοιοῦτον [3]) προσαπορηθείη, ἐπιστησόντων τινῶν, εἰ χρὴ λέγειν μὴ εἶναι ἀλήθειαν ἐν τῷ ὁτιποτοῦν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντι, κἂν μετὰ πολλῶν ἀληθῶν τοῦτο νομίζῃ. Ὡς γὰρ ψεῦδος τὸ ἐκ μυρίων ὅσων ἀληθῶν καὶ ἑνὸς ψεύδους συμπεπλεγμένον, οὕτως ἐν τῷ δοξάζοντι μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἓν ψεῦδος οἱονεὶ τὸ τοιοῦτόν ἐστι συμπεπλεγμένον, ὥστ' ἂν εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷδε οὐκ ἔστιν ἀλήθεια. Δείκνυμι δὲ τὸν μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἓν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντα· καὶ τὰ τρία γε δόξει ἔχειν λόγον, τινὸς μὲν φήσοντος κατὰ τοῦτο εἰρῆσθαι τό· „οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ·" ἐπεὶ οὐ μετέχει Χριστοῦ, ᾧγε καὶ προσπολεμεῖ· ἑτέρου δὲ, ἐπείπερ οὐδὲν ἀληθὲς φρονεῖ, ἀλλ' ἐν πᾶσι διέψευσται, καὶ διὰ τοῦτό ἐστι διάβολος καὶ πονηρὸς καὶ χείρων παντὸς οὑτινοσοῦν πταίοντος, ὅτι τάχα ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐστί τι καὶ ἀληθὲς μετὰ πολλῶν ὧν σφάλλονται, ἐν δὲ τούτῳ οὐδὲν ἀληθές. Καὶ τρίτος δέ τις συναγορεύσει τῷ λοιπῷ λέγων, ἀμήχανον εἶναι λογικόν τι τυγχάνον ζῶον περὶ πάντων ψευδοδοξεῖν, καὶ περὶ μηδενὸς, κἂν ἀσθενῶς, [4]) τὸ ἀληθὲς ὑπολαμβάνειν. Πάντως γοῦν κἂν τοῦτο ἔχει ὁ διάβολος δόγμα ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ ἐννοῶν ὅτι λογικός ἐστι, καὶ ὅτι τὸ τοιόνδε μὲν ἄν-

---

[1]) In Cod Reg. (item in ed. H.) deest οὐ. R. — Ev. Joann. XIV, 6.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male habet: καὶ οὐ καθ' ὅ ἐστιν κ. τ. λ. R. — H. ad margin.: „scribas καὶ καθ' ὅ ἐστιν κ. τ. λ. Ferrar. et Perion."

[3]) R. in notis: „deest τοιοῦτον in Cod. Bodlej." — Statim antea H. et R. τύπῳ, Ferrar. τόπῳ legit.

[4]) Ed. Huet. κἂν ἀληθῶς ὡς τό κ. τ. λ.

θρωπός ἐστι, τὸ τοιόνδε ἄγγελος, καὶ τὸ τοιὸν μὲν σῶμα, καὶ ποιὸν [1]) σῶμα, ἄλλο δέ τι ἕτερον σώματος. Ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ τελευταῖον μὴ λέγῃ καὶ μὴ ἐννοῇ, ἀλλά γε αὐταρκῆ τὰ πρῶτα πρὸς τὸ μὴ ἂν δύνασθαι εἶναι ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ τό· ὅτι οὐδὲν ἀληθὲς φρονεῖ. Ἡμεῖς μὲν οὖν τοῦ· „ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ [2]) ἕστηκεν·“ ἀκούομεν οὐχ ὡς φύσιν τοιαύτην ἐμφαίνοντες, οὔτε τὸ ἀδύνατον περὶ τοῦ ἑστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ παριστάντες· ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς ταῦτά φησι τό· „„οὐ γὰρ ἐκ τῆς ἀληθείας ἡ φύσις ἐστὶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀληθείᾳ, ἐκ πλάνης καὶ ἀγνοίας. Διὸ, φησὶν, οὔτε στῆναι ἐν ἀληθείᾳ, οὔτε σχεῖν ἐν αὐτῷ ἀλήθειαν δύναται, ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως ἴδιον ἔχων τὸ ψεῦδος, φυσικῶς μὴ δυνάμενός ποτε ἀλήθειαν εἰπεῖν· λέγω [3]) δ' ὅτι οὐ μόνος αὐτὸς ψεύστης ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῷ ἰδίως, — „πατὴρ αὐτοῦ“ ἐκλαμβάνων τὴν φύσιν αὐτοῦ —· ἐπείπερ ἐκ πλάνης καὶ ψεύσματος συνέστη.““ Ταῦτα δὲ ὅλα ῥύεται τὸν διάβολον παντὸς ψόγου καὶ ἐγκλήματος καὶ μέμψεως· οὐδεὶς γὰρ εὐλόγως ἂν ψέξαι, ἢ ἐγκαλέσαι, ἢ μέμψαιτο τῷ μὴ πεφυκότι πρὸς τὰ κρείττονα. Ἀτυχὴς οὖν [4]) μᾶλλον ἢ ψεκτὸς ὁ διάβολος κατὰ τὸν Ἡρακλέωνά ἐστιν. Ἰστέον μέντοι γε ὅτι, ὥσπερ ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ οἱ ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ὄντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἑσιήκασιν, ὅτι ἀλή-

---

[1]) R. in textu ut in nostro textu, in notis καὶ ποῖον κ. τ. λ., H. in textu: καὶ ποιὸν σῶμα, ἄλλον δέ τι, ad margin.: „fortasse (?) καὶ ποῖον σῶμα, ἄλλο δέ τι.“

[2]) H. et R. h. l. οὐκ ἕστηκεν. — Paulo post ed. Huet. ἐμφαίνοντος.

[3]) Cod. Bodlejan. λέγω, Cod. Reg. (item ed. Huet.) λέγει. R.

[4]) Deest οὖν in ed. Huet., in qua paulo post min. accur. legitur ψευκτός.

θεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς. Πάντες δὲ τοιοῦτοι οἱ ἔτι ποιοῦντες ἁμαρτίας, κἂν λέγουσιν εἶναι Χριστοῦ· πᾶς γὰρ „ὁ [1]) ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται.“

23. „Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.“ Προλαβόντες μὲν εἰς τό· „ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ·“ ἐμνημονεύσαμεν τοῦ ῥητοῦ, καὶ τὰ ὑποπεσόντα ἡμῖν εἰς αὐτὸ εἰρήκαμεν, ζητοῦντες τί τὸ ψεῦδος, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ· συνεξετάζεσθαι δὲ δεῖ [2]) καὶ τὰ λεχθησόμενα νῦν ἐκείνοις. Πᾶν πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν νομίζω εἶναι ψεῦδος, καὶ ἕκαστον τούτων ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων, καὶ μηδαμῶς ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ λαλεῖν· τούτων δὲ ὁ ψεύστης πατὴρ ὁ διάβολός ἐστι. Πόθεν δὲ ἐκινήθημεν εἰς τὸ πᾶν χεῖρον πνεῦμα ψευδὲς εἰπεῖν, νῦν παραθησόμεθα. Γέγραπται ἐν τῇ γ΄ τῶν Βασιλειῶν· ὡς ἄρα Μιχαίας κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχαὰβ [3]) εἰς τὸ προφητεῦσαι περὶ τοῦ· πότερον αὐτῷ καθήκει [4]) πορευθῆναι εἰς Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ, εἰς πόλεμον, ἢ ἐπισχεῖν, τό· „εἶδον [5]) Θεὸν Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρό-

---

[1]) I Joann. III, 8. — Ev. Joann. VIII, 44.

[2]) δεῖ. Cod. Reg. (ed. H. in textu) male δέ. R. — Huet. non male ad marginem: „scribas δὲ (quod deest in ed. R.) δεῖ.“

[3]) Cod. Reg. (ed. H. constanter in textu) Ἀχαάμ. R. — Huet. in marg. h. l. et seqq.: „scribas Ἀχαάβ.“ Idem in notis: „Ἀχαάμ constanter scriptum habet Cod. Reg. hic et infra, propter frequentem in Mss. libris τοῦ β cum μ permutationem. — I Reg. XXII, 14. 15. (III Reg.). — LXX. interpretes Ῥεμμάθ.

[4]) H. et R. κατήκει. — Paulo post Cod. Reg. teste R. (item h. l. ed. H. in textu) Γαλαάθ. Huet. tamen recte ad marginem: „scribas Γαλαάδ.“

[5]) I Reg. XXII, 19—22. (III Reg.). — LXX. interpretes vers. 19. θρόνου αὐτοῦ et ἡ στρατιά. Vers. 20.

νου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατεία τοῦ οὐρανοῦ εἱστήκει περὶ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. Καὶ εἶπε· τίς ἀπατήσει τὸν Ἀχαὰβ βασιλέα Ἰσραήλ, καὶ ἀναβήσεται, καὶ πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαάδ; Καὶ εἶπεν οὕτως[1]) *ἐν σοί. Καὶ ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη ἐνώπιον κυρίου, καὶ εἶπεν· ἐγὼ ἀπατήσω αὐτόν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν κύριος· ἐν τίνι; Καὶ εἶπεν· ἐξελεύσομαι, καὶ ἔσομαι πνεῦμα ψεύδους*[2]) *εἰς τὸ στόμα πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ.“ Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων ὁ αὐτὸς Μιχαίας πρὸς τὸν Ἀχαὰβ φησι καὶ τὸν Ἰωσαφάτ· „ἀκούσατε*[3]) *λόγον κυρίου. Εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ οὐρανοῦ εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. Καὶ εἶπε κύριος· τίς ἀπατήσει τὸν Ἀχαὰβ βασιλέα Ἰσραήλ, καὶ ἀναβήσεται, καὶ πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαάδ;*[4]) *Καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως.*[5]) *Καὶ ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη ἐνώπιον κυρίου,*

καὶ εἶπε κύριος; Ῥεμμάθ pro *Ῥαμμώθ* et *οὗτος οὕτως, καὶ οὗτος οὕτως* pro *οὕτως ἐν σοί*, ut H. et R. scribunt. Vers. 22. *πνεῦμα ψευδές.*

[1]) H. in textu *οὗτος κ. τ. λ.*, ad margin.: „scribas *οὗτος οὕτως.*“ R. ut in textu nostro, in notis: „„libri antea editi: *καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως ἐν σοί.*““ Cfr. pag. 265. not. 5. — Textus hebr. suadet, legendum esse *καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως καὶ οὗτος εἶπεν οὕτως.*

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) *ψευδὲς εἰς τὸ — προφητῶν σου τούτων.* Cfr. pag. 265. not. 5.

[3]) II Chron. XVIII, 18—21. — LXX. interpretes vers. 18. *θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα δύν. τοῦ οὐρ. παρειστήκει κ. τ. λ.* Vers. 19. *ἐν Ῥαμώθ* (cfr. pag. 265. not. 3. et 5.) et *καὶ οὗτος εἶπεν οὕτως, καὶ οὗτος εἶπεν οὕτως.* Vers. 20. *τὸ πνεῦμα.*

[4]) Ed. H. in textu *Γαλαάθ* (cfr. pag. 265. not. 4.), in margine recte: „scribas *Γαλαάδ.*“

[5]) R. in textu *καὶ εἶπεν οὗτος· καὶ ἐξῆλθε κ. τ. λ.*

ι εἶπεν· ἐγὼ ἀπατήσω αὐτόν. Καὶ εἶπε κύριος· ἐν
'ι; Καὶ εἶπεν· ἐξελεύσομαι καὶ ἔσομαι πνεῦμα ψευ-
: ἐν στόματι πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ." Σα-
ἰς οὖν διὰ τούτων δηλοῦται, ὅτι [1]) πνεῦμά τί ἐστι
υδὲς, καὶ πνεύματα τὰ ὅμοια εἴη ἂν ψευδῆ πνεύ-
τα, ἀπὸ τοῦ ψεύστου πατρὸς εἰληφότα τὸ εἶναι ψευδῆ
εύματα, κατὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κακίαν, καὶ οὐχ ὅτι
ὶ' οὐσίαν. Τὸ μὲν οὖν ἅγιον πνεῦμα, ἢ ἀγγελικὸν
εῦμα, ὅταν λαλῇ, οὐκ ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ἀλλ' ἀπὸ
ὶ λόγου τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σοφίας· ὅπερ δηλοῦται
ι ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, ἔνθα περὶ τοῦ παρακλήτου
ἰάσκων[2]) ὁ κύριός φησιν· „ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ
αγγελεῖ ὑμῖν." Τὸ μέντοι ψεῦδος ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν
ων λαλεῖ· ἐκ τῶν ἰδίων γὰρ[3]) ἐλάλησε καὶ τὸ ἐν τῇ
τῶν Βασιλειῶν ψευδὲς πνεῦμα ἀπατῶν τὸν Ἀχαάβ.
ἡν παρατήρει, ὅτι „ψεύστης" ὄνομα ὁμοίως τέτακται
τε τοῦ γεννήσαντος τὸ ψεῦδος διαβόλου καὶ ἐπὶ τοῦ
ρώπου· ἐνθάδε μὲν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγε-
τό· „ὅτι[4]) ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ·"

ιtis: „Cod. Reg. (item ed. H.) καὶ εἶπεν οὗτος οὕ-
ἐξῆλθε." — Equidem οὕτως saltem adjeci, quan-
textu hebr. praeeunte rectius legeris: καὶ εἶπεν οὕ-
'τως, καὶ οὗτος εἶπεν οὕτως.
H. in marg., R. in notis non male: „forte scri-
ι ὅτι εἰ πνεῦμά τί ἐστι·" Ferrar.: *quod si est*
etc. — R. addit in notis: „perperam in antea
n ed. H.) totus hic locus ita legitur: ὅτι πνεῦμά
τὸ ψευδὲς πνεῦμα, πάντα ὅμοια εἴη κ. τ. λ."
Cod. Reg. (item ed. Huet.) διδάσκων καί φησιν
κύριος. R. — Ev. Joann. XVI, 13. — 15. —
Γ. λαμβάνει pro λήψεται (coll. tamen notis text.

eest γάρ in ed. Huetiana.
ι. Joann. VIII, 44. — Psalm. CXVI, 11. (CXV.).
viri εἶπα pro εἶπον.

περὶ[1]) τοῦ διαβόλου λέγων· ἐν δὲ Ψαλμοῖς ἐπὶ ἀνθρώπου μόνου, ὡς τό· „ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.“ Ταῦτα δὲ παρεθέμεθα, ἵνα[2]) πάσῃ δύναμει τὸ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ σπεύδωμεν γενέσθαι θεοὶ, ἐπείπερ ὅσον ἐσμὲν ἄνθρωποι, ψεῦσται ἐσμὲν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους ψεύστης ἐστίν. Ὅμοιον δέ ἐστι τὸ μετέχειν ἡμᾶς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, καὶ τοῦ σημαινομένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγματος· ἡμᾶς λέγω, ἐὰν ἔτι μένωμεν ἄνθρωποι, καὶ τὸν διάβολον, ὃς[3]) ψεύστης εἴρηται.

24. „Ἐγὼ[4]) δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.“ Εἰ μεμνήμεθα, πρὸς τίνας ἐστὶν ὁ λόγος, ὅτι πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, ἐπαγγελίαν λαμβάνοντας ὅτι, ἐὰν μένωσιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ, τότε ἀληθῶς αὐτοῦ εἰσι μαθηταὶ καὶ γνώσονται τὴν ἀλήθειαν ἐλευθεροῦσαν αὐτοὺς, ἐπαπορήσομεν πῶς τοῖς τοιούτοις φησίν· „ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.“ Καὶ ἐπίστησον, εἰ δύναταί τις τῷ αὐτῷ κατά τινα μὲν ἐπίνοιαν πιστεύειν, κατὰ δὲ ἑτέραν μὴ πιστεύειν· οἷον,[5]) παραδείγματος ἕνεκεν, οἱ

---

[1]) Verba περὶ τοῦ διαβ. λέγων et ἐπὶ ἀνθρ. μόνου ὡς in ed. Huet. prorsus desiderantur.

[2]) H. recte in notis, quae R. sua fecit: „adde φεύγωμεν (quod haud dubie propter σπεύδωμεν excidit), vel quid simile; nam et id desiderat loci sensus, et habet Ferrarius: *ut, quoad fieri potest, fugiamus esse homines.*“

[3]) H. in marg., R. in textu ὅς κ. τ. λ.; R. in notis „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὁ ψεύστης εἴρηται.“

[4]) Ev. Joann. VIII, 45. — Ed. Knapp. ut in textu nostro, ed. Lachm. λέγω (ὑμῖν). — Abhinc Ferrar. Tom. XXV. auspicatur. Huet. — Ev. Joann. VIII, 31.

[5]) Ed. Huet. οἷγε, ut saepe. — Ad verba: οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ κ. τ. λ. Huet. in notis inter alia haec adjicit: „Cfr. infra Tom. XXXII. in Joann.

πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου Ἰησοῦν ἐσταυρωμένον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν γεγεννημένον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. Καὶ πάλιν οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιήσαντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὰ ἀναγεγραμμένα τέρατα καὶ σημεῖα Ἰησοῦν, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν υἱὸν[1]) *τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰς τὸν αὐτὸν*[2]) *πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. Πάλιν τε αὖ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύοντες δὲ*[3]) *εἰς τὸν Δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦδε παντὸς, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, εἰς τὸν Θεὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. Ἵν' οὖν μὴ παρὰ πόδας ἐναντίωμα ᾖ, ὡς μὴ συνεωρακότος τοῦ γράφοντος τὸ εὐαγγέλιον τὸ τοιοῦτον, φήσεις ὅτι ὁ λέγων πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους τό· „ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι·“ πιστεύουσι κατά τινα ἐπίνοιαν καὶ*

---

num. 9. (ex ed. Huet. pag. 397. ex edit. Paris. pag. 429.), ubi haec leguntur: *ἢ πάλιν εἴ τις πιστεύων, ὅτι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερόν τι χρῆμα καὶ σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμηκεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς Μαρίας καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνείληφεν, ἀλλ' ἐξ Ἰωσὴφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαιότατα κ. τ. λ.*“

[1]) *εἰς τὸν υἱόν.* Ita recte habet Cod. Bodlej. (item ed. H. in marg.), ed. Huetii (in textu) perperam: *εἰς τὸν Ἰησοῦν.* R.

[2]) *τὸν αὐτόν.* Ed. Huet. in textu *τὸν πιστεύουσι,* ad marg.: „scrib. *τὸν αὐτόν.*“ Ferrar. *τὸν Θεὸν κ. τ. λ.*“ — R. in textu *τὸν Θεὸν κ. τ. λ.*, in notis: „„ita legit *Ferrar., et ita legendum, vel* *εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι.*““

[3]) *In edd. H. et R. desideratur* *δέ.*

καθ' ἑτέραν μὴ πιστεύουσι ταῦτα ἔφασκε. Καὶ εἰκὸς, ὅτι ἐπίστευον μὲν αὐτοὶ κατὰ τὸ ὁρατὸν διὰ τὰ[1]) τεράστια, οὐκ ἐπίστευον δὲ τοῖς βαθύτερον ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις· καὶ ἁρμόζει γε τῷ· „γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν·" λεγομένῳ[2]) μὴ ἐγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, τό· „ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι·" ὡς ἔλεγε· καθ' ὃ μὲν τεράστια ποιῶ, πιστεύετέ μοι, καθ' ὃ δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. Τοῦτο δ' ἂν καὶ νῦν ἐπὶ πολλῶν ἴδοις, θαυμαζόντων μὲν τὸν Ἰησοῦν, ἐπὰν ἐνορῶσι τῇ περὶ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, μηκέτι δὲ πιστευόντων, ἐπὰν βαθύτερος καὶ μείζων τῆς ἕξεως αὐτῶν αὐτοῖς ἀναπτύσσηται λόγος, ἀλλ' ὑποπτευόντων αὐτὸν εἶναι ψευδῆ. Διόπερ προσέχωμεν,[3]) μήποτε καὶ ἡμῖν εἴπῃ ὁ λόγος· „ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι."

25. „Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;" Ὁ Λόγος, ἐπὰν τρανῶς αὐτοῦ παριστάνῃ τὸ βούλημα, ὡς μηδαμῶς ἀντιλέγειν δύνασθαί τινα τῶν ἀκουόντων, καὶ ταῦτα ἂν λέγοι δυσωπῶν τοὺς μὴ συγκατατιθεμένους· ὅτι εἰ μὴ ἐλέγχετε τὰ λεγόμενα ἡμαρτημένα, ἀπαιτεῖσθε ἂν εὐλόγως ἤδη τὴν συγκατάθεσιν. Ἔχει δὲ[4]) καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν παῤῥησίαν τοῦ Σωτῆρος ἡ λέξις, μηδενὸς μὲν ἀνθρώπου δυνηθέντος εἰπεῖν μετὰ πεποιθήσεως τῆς ἐπὶ τῷ μὴ ἡμαρτηκέναι τό· „τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;" μόνου δὲ[5]) τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὃς ἁμαρτίαν

---

[1]) Deest τά in ed. Huetiana. — Ev. Joann. VIII, 32.

[2]) H. et R. in textu λεγομένῳ, R. in notis: „Cod. Bodlej. δυναμένῳ." — Ev. Joann. VIII, 45.

[3]) Editio Huet. προσχῶμεν. R. — Ev. Joann. VIII, 45. — 46.

[4]) Desideratur δέ in ed. Huet. — Ev. Joann. VIII, 46.

[5]) μόνου δέ. Ed. Huet. in textu: μὲν οὐδέ, ad marginem: „scribas μόνου δέ."

οὐκ ἐποίησε, πεπειραμένος[1]) κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς πώποτε ἐγνωκότας αὐτὸν εἰπεῖν δυναμένου. Ἀκούω δὲ τοῦ· „τίς ἐξ ὑμῶν·“ λεγομένου οὐ πρὸς τοὺς παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς εἰ οὕτως ἐσαφηνίζετο· τίς ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν· ἤ· τίς ὁποῖος δήποτε ἄνθρωπος ἐλέγξαι με δυνήσεται περὶ ἁμαρτίας; Ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι οὐδείς. Κατὰ τὸ δυνατὸν δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τό· „μιμηταί[2]) μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ·“ παντὶ τρόπῳ φιλοτιμητέον τοιαύτην ἀναλαβεῖν καθαροῦ συνειδότος παῤῥησίαν πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν ἑξῆς καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως χρόνῳ πρὸς ἕκαστον τῶν ἡμᾶς γινωσκόντων τό· „τίς[3]) ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“ εἰ καὶ μὴ δυνατὸν τοῦτο, ἐξ οὗ τὸν λόγον συμπεπληρώκαμεν, εἰπεῖν. Τοῦτο δὲ οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον ἂν εἶπεν ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, μηδὲν ἐχούσας εἰπεῖν εἰς ἔλεγχον τὸν περὶ ἁμαρτίας[4]) αὐτοῦ. Καὶ τό γε ἀκόλουθόν ἐστι τῷ· „ἔρχεται[5]) ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρίσκει οὐδέν.“ Δυνατὸν καὶ ἡμῖν ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας τὴν ἀπό τινος ἀναλαβεῖν χρόνου παῤῥησίαν πρὸς τὸ εἰπεῖν ἡμᾶς τῷ ζητοῦντι καθ' ἡμῶν ἀφορμὴν διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ παρὰ τὸν τῆς ἐξόδου καιρόν· „τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;“ .

1) Hebr. IV, 15. coll. propter πεπειραμένος et πειρασμένος edd. N. T.
2) I Cor. XI, 1. — Ev. Joann. VIII, 46.
3) Ev. Joann. VIII, 46.
4) Ed. Huet. ἁμαρτίας, R. ἁμαρτίαν.
5) Ev. Joann. XIV, 30. — Edd. N. T. (coll. tamen ed. Knapp. textui subjectis, itemque in ed. Lachm. obviis): ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

28. „Εἰ [1]) ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;" Ἄξιον ἰδεῖν τί ὑποφαίνεται ἐκ τοῦ πύσματος· τοῦτο δὲ ὀψόμεθα εἰ καὶ ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς ὁ λόγος, οὐκ ἀπεκρίναντο τὴν δέουσαν ἀπόκρισιν ἐξενεγκόντες. Εἴποι γὰρ ἄν τις· διὰ τοῦτο οὐ πιστεύομεν, ἐπεὶ οὐ θεωροῦμεν τίνα τρόπον ὃ λέγει ἐστὶν ἀλήθεια· οὐ θεωροῦμεν δὲ τῷ μηδέπω κεκαθάρθαι ἡμῶν τὰς τῇ φύσει διορατικὰς τῆς ἀληθείας ὄψεις· καὶ ἐπεὶ τοιοῦτοί ἐσμεν, οὐκ ἔσμεν ἐκ τοῦ Θεοῦ· εἰ οὐδέπω ἐσμὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῆς ἀληθείας ὄψεις θεωρητικαὶ οὐκ εἰσὶ κεκαθαρμέναι, τῷ ἐπικεκαλύφθαι ἢ πεπαχύνθαι ἢ τεθολῶσθαι αὐτὰς ὑπὸ τῆς κακίας. Κατανοοῦντες δὲ τί τὸ κυρίως πιστεύειν, καθ' ὅ· „πᾶς [2]) ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται·" καὶ αἰσθανόμενοι ὅσῳ τοῦ οὕτως πιστεύειν ἀπολειπόμεθα, ταῦτα ἀποκρινώμεθα, [3]) παρακαλοῦντες τὸν τῶν τῆς ψυχῆς ὄψεων ἰατρὸν, τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ πάντα ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἔτι κεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς διὰ τὴν κακίαν ἀτιμίας ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον που· „ἐκάλυψεν [4]) ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν·" ἐπακούσεται γὰρ ἡμῶν ὁμολογούντων τὰ αἴτια τοῦ μηδέπω ἡμᾶς πιστεύειν, καὶ ὡς κακῶς ἔχουσι καὶ χρῄζουσιν ἰατροῦ βοηθῶν συνεργήσει πρὸς τὸ χωρῆσαι ἡμᾶς τὸ εἰς τὸ πιστεύειν χάρισμα, τρίτον παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν χαρισμάτων τεταγμένον, μετὰ τὸν τῆς σοφίας λόγον καὶ τὸν τῆς συνέσεως λόγον, οἷς ἐπιφέρει· „ἑτέρῳ [5])

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 46. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἰ δὲ ἀλήθ. λέγω, διατί κ. τ. λ.

[2]) I Joann. V, 1. — Edd. N. T. ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστ. κ. τ. λ.

[3]) Ed. Huetiana ἀποκρινόμεθα.

[4]) Jerem. III, 25.

[5]) I Cor. XII, 9. — Ed. Knapp. ἑτέρῳ δέ κ. τ. λ., ed. Lachm. ἑτέρῳ (δέ) κ. τ. λ.

ίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι·" περὶ οὗ χαρίσματος καὶ
ν ἄλλοις φησίν· „ὅτι[1]) ἀπὸ Θεοῦ ὑμῖν ἐχαρίσθη, οὐ
όνον τὸ εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ
ὐτοῦ πάσχειν." Καὶ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας δὲ ἐπιστή-
κντι[2]) σαφὲς ἔσται,[3]) ὅτι οὐχ ἡ τυχοῦσα δωρεά ἐστι
ιῦ Θεοῦ, πλειόνων δογμάτων διαφόρων ὑπὸ πολλῶν
ηρυσσομένων τῶν διδάσκειν τὰ ἀληθῆ ἐπαγγελλομέ-
ων, τὸ μηδενὶ ἢ μόνῳ τῷ ἀληθεῖ πιστεῦσαι· τοῦτο γὰρ
ἤη καὶ δοκίμου τραπεζίτου ἔργον τυγχάνει, ὃν τέλειον
ομάζων οὐκ ἂν ἁμάρτοι,[4]) καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους
γεγραμμένου τοῦ· „τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή,
ῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων
ρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ."

27. „Ὁ[5]) ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ
κούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ
ὐκ ἐστέ." Δοκοῦσιν οἱ τὴν περὶ διαφόρων φύσεων
σάγοντες μυθοποιΐαν, καὶ λέγοντες, εἶναι φύσει καὶ
: πρώτης κατασκευῆς υἱοὺς Θεοῦ μόνον διὰ τὸ πρὸς
εὸν συγγενὲς δεκτικοὺς τῶν τοῦ Θεοῦ ῥημάτων, καὶ
τεῦθεν ἀποδεικνύναι τὸ προκείμενον αὐτοῖς. Συναρ-
άζουσί γέ τοι καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ῥητοῦ, προσδιατρί-
οντες αὐτῷ, τοὺς ἀκρίτους καὶ μὴ δυναμένους πρὸς
ὴν πιθανότητα τῆς χρήσεως τοῦ ῥητοῦ ἀπαντᾶν, μηδὲ
ιδόντας αὐτοῦ τὴν λύσιν οὕτως ἔχουσαν· εἴπερ, ὅσοι

---

[1]) Philipp. I, 29. — Edd. N. T. ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη
ὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν κ. τ. λ.

[2]) Ed. Huetiana περιστήσαντι.

[3]) Cod. Reg. (ed. H. in textu) perperam ἔσεσθαι.
L. — Huet. ad marginem: „scrib. ἔσται."

[4]) Cod. Reg. (ed. H. in textu) male ἁμαρτήσατε.
L. — Huet. ad marginem: „scrib. ἁμαρτήσαι, ἤ· ἁμαρ-
ήσειε." — Hebr. V, 14.

[5]) Ev. Joann. VIII, 47.

ἔλαβον τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει[1]) πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, οὐ τῷ εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰλήφασιν αὐτό· — εἰ γὰρ τῷ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰλήφεισαν αὐτὸ, οὐκ ἂν περὶ αὐτῶν ἀνεγέγραπτο· „ὅσοι δὲ[2]) ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·“ — δῆλον ὅτι οἱ μὴ ὄντες ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὶν μὲν λαβεῖν τὸ ἀληθινὸν, οὐδὲ ἐξουσίαν πως ἔχουσι τοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· ἐπὰν δὲ λάβωσιν αὐτὸ, τεκνὰ μὲν[3]) οὐδέπω γίνονται Θεοῦ, ἀλλ' ἐξουσίαν λαμβάνουσι, διὰ τοῦ εἰληφέναι τὸ φῶς, γενέσθαι τέκνα Θεοῦ. Τότε γενόμενοι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα ἀκούουσιν αὐτοῦ, οὐκέτι ἁπλούστερον πιστεύοντες μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διορατικώτερον κατανοοῦντες τὰ τῆς θεοσεβείας πράγματα. Οἱ μὴ τοιοῦτοι φιλοτιμησάμενοι εἶναι, τέκνα μὲν οὐ γίνονται Θεοῦ, οὐδὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τὰ ῥήματα αὐτοῦ, οὐδὲ συνίασι τοῦ βουλήματος αὐτῶν· μένουσι δὲ ἐν τῇ πρὸ τῶν[4]) τέκνων τοῦ Θεοῦ καταστάσει, τῶν πεπιστευκότων μόνον, δοῦλοι Θεοῦ, τῷ εἰληφέναι[5]) τὸ τῆς δουλείας εἰς φόβον πνεῦμα, καὶ μὴ ἐσπουδακέναι προβῆναι καὶ προκόψαι, ὥστε καὶ τὸ τῆς υἱοθεσίας χωρῆσαι, ἐν ᾧ κράζουσιν οἱ ἔχοντες αὐτό· „Ἀββᾶ ὁ πατήρ.“ Ὅτι γὰρ καθ' ὅλου οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀρχῆθεν υἱός ἐστι Θεοῦ, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τοῦ „ἤμεθα[6]) τέκνα φύσει ὀργῆς·“ ὑπὸ Παύλου καὶ περὶ

---

[1]) Ev. Joann. I, 9. — Paulo post ed. Huet. min. recte οὕτω εἶναι — εἰληφόσιν pro οὐ τῷ εἶναι — εἰλήφασιν.

[2]) Deest δέ in ed. Huetiana. — Ev. Joann. I, 12.

[3]) Ed. Huet. pro μέν min. accurate περί.

[4]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) πρώτων, et paulo post κατασταθῇ pro καταστάσει. R. — Huet. ad marg.: „scrib. πρὸ τῶν. Ferrar.,“ et: „scrib. καταστάσει.“

[5]) Rom. VIII, 15. — H. et R. Ἀββά.

[6]) Ephes. II, 3. coll. pag. 255. not. 1.

υτοῦ τοῦτο εἰρηκότος· σαφὲς δὲ καὶ ἐκ τοῦ· „ἐγὼ[1])
λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ προς-
χεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ
ῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς.“ Εἰ γὰρ Παῦλος
ισει ὀργῆς υἱὸς, τίς ὑπὲρ Παῦλον, ὅσον ἐπὶ τῇ κα-
σκευῇ, οὐκ ὀργῆς υἱὸς πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐξουσίαν τε-
ον[2]) Θεοῦ γενέσθαι, καὶ πρὸ τοῦ τέκνον γενέσθαι
οῦ; Καὶ εἰ οὐκ ἄλλως γίνεταί τις υἱὸς τοῦ ἐν οὐρα-
ῖς πατρὸς, ἢ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ
οσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτὸν, δῆλον ὅτι
ἰεὶς τῷ φύσει εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ
ούει, ἀλλὰ τῷ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον Θεοῦ γενέσθαι,
ι κεχρῆσθαι εἰς δέον τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τῷ ἠγαπηκέναι
ὺς ἐχθροὺς, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόν-
ν γενόμενος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, τότε ἐστὶ
ι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει, συνι-
αὐτῶν καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἀναλαμβάνων· ὅπερ
ον οὐ δούλων,[3]) ἀλλὰ τέκνων ἐστὶ Θεοῦ, τῶν πᾶ-
ν μὲν καταργησάντων γένεσιν, τὴν δὲ ἀπὸ Θεοῦ ἀνει-
φότων διὰ τοῦ τῆς υἱοθεσίας πνεύματος. Ἅμα δὲ
ιμελέστερον κατανοητέον, πῶς δεῖ δέχεσθαι τό· „τὰ[4])
ματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει·“ ᾧ ὅμοιόν ἐστι καὶ τό· „τὰ
ὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσι.“ Εἰ γὰρ ἐπὶ
λῆς συγκαταθέσεως τό· „ἀκούει“[5]) λάβοιμεν, καὶ οἱ

---

[1]) Matth. V, 44. 45. coll. pag. 235. not. 2. — H. et
h. l. ἀγαπήσατε. Cfr. pag. 236. not. 2.

[2]) H. et R. τέκνα, Ferrar. τέκνον legit. Cfr. pag.
uj. lin. 12.

[3]) Cod. Reg. (item ed. H.) οὐδ' ὅλων, Cod. Bodlej.
t in textu. R.

[4]) Ev. Joann. VIII, 47. — X, 27: — Edd. N. T. τὰ
ρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει.

[5]) H. et R. in textu ἀκούειν, Huet. ad marg., R. in
otis: „scrib. et leg. ἀκούει.“ Cfr. pag. 276. lin. 3. et 9.

ψυχικοὶ πρὸς χρόνον πιστεύοντες ἔσονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, μεμαρτυρημένοι ὑπὸ τοῦ Λόγου ὅτι πρὸς καιρόν [1]) τινες πιστεύουσιν. Εἰ δὲ κατὰ τό· „ἀκούει·“ ἐκλάβοιμεν ἐπὶ τοῦ τηρεῖν τὰς ἐντολὰς, δῆλον ὅτι, κἂν ἐν [2]) ἑνὶ ἁμαρτάνων, οὐκ ἔσται υἱὸς Θεοῦ· ὅπερ ἡμᾶς μὲν οὐ θλίψει τοὺς λέγοντας, ἐκ μεταβολῆς γίνεσθαί τινα υἱὸν Θεοῦ, ἐκείνους δὲ, μὴ πάνυ δεῖξαι δυναμένους ἀναμαρτήτους ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς μαθήμασι. Εἰ δὲ τό· „ἀκούει·“ λαμβάνοιμεν ἐπὶ τοῦ συνιέναι καὶ νοεῖν, δεικνύτωσάν τινα πάντων ἀκούοντα οὕτως τῶν τῆς καινῆς διαθήκης λόγων, ἵνα ἐκεῖνον [3]) εἴπωμεν υἱὸν Θεοῦ, εἰ μὴ ἐπιδέχοιτο ἀνατροπὴν εἰς τὰ ἅγια γράμματα ἡ ἐκδοχὴ αὐτοῦ· ἡμεῖς γὰρ καὶ κατὰ ταῦτα μέγαν τινὰ καὶ θαυμαστὸν εἶναι φανταζόμενοι τὸν ἤδη υἱὸν Θεοῦ, οὐκ ἐλεγχθησόμεθα ἀναξίως τῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξειληφότες τό· „ὁ [4]) ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει.“ Ἤδη [5]) δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων παράδοξον ἄν τι φανὲν ἀποδειχθῆναι δυνατὸν ἔσται. Τί δὲ τὸ παράδοξον, ἢ τὸ εἶναί τινα ἑτέρου υἱοῦ Θεοῦ μᾶλλον υἱὸν Θεοῦ, καὶ διπλάσιον ὡς ἕτερον ἑτέρου εἶναι υἱὸν Θεοῦ; Πῶς δὲ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐναντίου δείκνυται, οὕτω παραστήσομεν· ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον ὁ πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους δεύτερος ταλανισμὸς οὕτως ἔχει· „οὐαὶ [6]) ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί! ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται,

---

1) Luc. VIII, 13.

2) Desideratur ἐν, quod habet ed. H., in ed. R.

3) Perperam Cod. Reg. habet (item ed. H. in textu) εἶναι κείμενον. R. — H. ad marg.: „scrib. ἵνα ἐκεῖνον.“

4) Ev. Joann. VIII, 47.

5) H. et R. in textu ἤδη, H. in margine absque causa: „scrib. ἴδε. Ferrar.“

6) Matth. XXIII, 15.

ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν." Οὐκοῦν κατὰ τοῦτο οὔτε φύσει υἱοὶ γεέννης εἰσί τινες, οὔτε ἐπίσης οἱ τῆς γεέννης υἱοὶ υἱοί εἰσιν αὐτῆς, εἴγε ἕτερος ἑτέρου διπλότερον υἱός ἐστιν αὐτῆς. Εἰ δὲ ἕτερος ἑτέρου διπλότερός ἐστιν υἱὸς τῆς γεέννης, διὰ τί οὐχὶ[1] καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σκότου, καὶ τῶν λοιπῶν ὧν οἱ διαφόρως ἁμαρτάνοντές εἰσιν υἱοί; Εἰ δὲ ἐπὶ τούτων, διὰ τί καὶ οὐχὶ υἱοὶ φωτὸς διπλότεροι ἕτεροι ἑτέρων ἔσονται, καὶ υἱοὶ ζωῆς καὶ υἱοὶ σοφίας, οὕτω δὲ υἱοὶ Θεοῦ; Εἰ δὲ διπλάσιον ὡς ἕτερος παρ' ἕτερον υἱὸς γίνεται Θεοῦ, διὰ τί οὐχὶ καὶ πολλαπλασιόνως, καὶ τοσαυταπλασιόνως ὁποσαπλασιόνως[2]) ἄξιον νοεῖν εἶναι τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως υἱὸν τοῦ Θεοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς μηκέτι πνεῦμα δουλείας ἔχοντας εἰς φόβον, ἀλλ' εἰληφότας πνεῦμα υἱοθεσίας; Τάχα οὖν οὕτως πλειόνων ὄντων τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον τῶν ἀναγεγραμμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀῤῥήτων, ἃ[3]) οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, καὶ τούτων περὶ ὧν φησιν ὁ Ἰωάννης· οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία·" πᾶς μὲν οἱωντινωνοῦν ῥημάτων ἀκούων τοῦ Θεοῦ ἤδη ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὅσῳ δὲ πλειόνων ἀκούει ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, τοσαυταπλειόνως γίνεται ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὡς, εἰ δεῖ[4]) οὕτως ὀνομάσαι, πάντων ἀκούσας εἷς τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, ἐάν γε τοῦτο φθάνῃ ἐπί τινα τῶν λαμβανόντων τὸ τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα, τελείως

---

[1]) Ed. Huet. οὐχ et paulo post σκότους.

[2]) Deest ὁποσαπλασιόνως in ed. H. — Rom. VIII, 15.

[3]) H. et R. ὃν (ὧν?). Cfr. II Cor. XII. 4. — Ev. Joann. XXI, 25. — Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. οὐδὲ αὐτόν κ. τ. λ.

[4]) H. et R. in textu εἰ δεῖ οὕτως, H. ad marginem: „scribas ἤδη οὕτως. Ferrar.;" R. in notis: „„Ferrar. gebat etc." "

καὶ ἀνυπερβλήτως γίνεται υἱὸς Θεοῦ, καὶ πάντῃ καὶ ἐξ ὅλων καὶ ὅλως [1]) ἐκ τοῦ Θεοῦ. Εὐγνωμονέστερον δὲ ἀκουστέον τοῦ „ἐξ ὅλων καὶ ὅλως," ἀνάλογον ὅλοις τοῖς δόγμασι καὶ πάσῃ τῇ γνώσει καὶ πᾶσι τοῖς μυστηρίοις, ὥστ᾽ ἂν εἰπεῖν ὅλον [2]) καὶ ἐξ ὅλων γεγονέναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν εἰδότα πάντα τὰ μυστήρια καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ μετὰ τούτων τὰ τῆς τελείας ἀγάπης κατορθωκότα. Ὅρα δὲ, εἰ δύναται [3]) ἀκολούθως τῷ· „ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν" εἰπεῖν ἂν τὸν τοιοῦτον· καὶ ἐκ μέρους ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν· „ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ τὸ ἐκ μέρους καταργηθῇ," καὶ τὸ τέλειον τοῦ γενέσθαι υἱὸς Θεοῦ ἐλεύσεται, καταργοῦν τὸ ἐκ μέρους γεγονέναι υἱόν τινα τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἀζήτητον δὲ ἐάσθω καὶ τὸ περὶ τοῦ, πότερόν ποτε δυνατὸν, ἐκ μέρους μὲν εἶναι υἱὸν τῆς διαφερούσης μερίδος τῆς περὶ τὰ θεῖα, ἐκ μέρους δὲ τῆς ἐναντίας, ἢ τοῦτο ἀμήχανον οὕτως ἔχειν· ᾧ συνεξετάσεις, πῶς λέγονται υἱοὶ πολλοὶ ἑνὸς πατρὸς, πότερον διὰ τοὺς προγόνους καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων, ἢ κατὰ ταύτην τὴν ὑπόνοιαν. Λαβόντες οὖν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, πάντα πράττωμεν, ἵνα γενώμεθα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα αὐτοῦ ἀκούσωμεν, καὶ προκόπτωμεν καὶ τὸ εἶναι [4]) ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα προκόπτωμεν καὶ ἐν τῷ ἀκούειν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, πλείονα ἐκ

---

[1]) H. et R. in textu ὅλως, R. in notis: „Cod. Bodlejan. (it. Ferrar.) ὅλος."

[2]) H. et R. h. l. ὅλον. Cfr. pag. huj. not. 1.

[3]) H. et R. in textu δύναται et paulo post τὸν a. voc. τοιοῦτον, H. in marg.: „scrib. δυνατὸν et τό." Id. in not. quae R. sua fecit: „vel legend. δυνατόν, vel paulo post εἰπεῖν ἂν τὸ τοιοῦτον." — I Cor. XIII, 9. 10. coll. edd. N. T. — De praeced. κατορθωκότα cfr. pag. 259. not. 1.

[4]) H. et R. in textu καὶ τὸ εἶναι; H. non male in margine: „scribas ἐν τῷ εἶναι. Perion.;" R. in notis: „„lego ἐν τῷ εἶναι.""

ούτων ἀεὶ τρανοῦντες, ἕως πάντα χωρήσωμεν τὰ ῥή-
ατα τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅσα γε ἐνδέχεται χωρῆσαι καὶ νῦν
αὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀξιουμένους τῆς υἱοθεσίας πνεύ-
ατος. Ὁσάκις δὲ ῥημάτων λεγομένων τοῦ Θεοῦ οὐκ
κούομεν, τουτέστιν, οὐ συνίεμεν αὐτῶν, τοσαυτάκις
ομιστέον ἐλέγχεσθαι ὡς οὐκ ὄντας ἐκ τοῦ Θεοῦ. Διὰ
οῦτο γὰρ οὐκ ἀκούει ὁ μὴ ἀκούων ῥημάτων Θεοῦ,
τείπερ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ
ττι παρ' ἑαυτόν· καί τοί γε[1]) ἔσθ' ὅτε λαβὼν ἤδη
ξουσίαν τέκνον Θεοῦ γενέσθαι, καὶ δυνάμενος, ἐκ τοῦ
γαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπη-
ϊαζόντων, γενέσθαι υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρός.

28. „Ἀπεκρίθησαν[2]) οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ·
ὑ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαι-
όνιον ἔχεις;" Εἰκὸς ὅτι ταῦτα πολλάκις, κατὰ τὸ σιω-
ώμενον, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον περὶ τοῦ Σωτῆρός τι-
ες, Σαμαρείτην μὲν αὐτὸν ὀνομάζοντες, ὡς παραχα-
ἀσσοντα Ἰουδαϊκὰ παραπλησίως τοῖς Σαμαρείταις· „οὐ[3])
ὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις," ἐν πολλοῖς
ιαφωνοῦντες δόγμασι παρ' ἐκείνους. Ἄξιον δὲ ἐστι
ιτῆσαι, πῶς,[4]) Σαμαρειτῶν τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀρ-
ουμένων καὶ μηδὲ[5]) τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιδιαμονὴν προσι-

---

[1]) H. et R. καίτοιγε.

[2]) Ev. Joann. VIII, 48. — Ed. Lachm. ut in nostro
xtu, ed. Knapp. ἀπεκρίθ. οὖν οἱ Ἰουδ. καὶ εἶπον κ. τ. λ.
- H. et R. ἀποκρίθησαν. — Abhinc Ferrar. Tom. XXVI.
ıspicatur. Huet.

[3]) Ev. Joann. IV, 9.

[4]) H. in marg., R. in textu πῶς; R. in notis: „Deest
ῶς in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in
iod. Bodlej."

[5]) H. et R. in notis: „Orig. in Matth. Tom. XVII.
um. 29. (ex ed. H. pag. 486., ex ed. R. pag. 810. et 811.):
ἱ Σαδδουκαῖοι μέντοι λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν,
ὐ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν ἁπλουστέρων ὀνομαζομένην

εμένων, τὸν Σωτῆρα ἐτόλμησαν εἰπεῖν, περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως πλεῖστα ὅσα διδάξαντα, Σαμαρείτην[1]) εἶναι. Ἀλλὰ μήποτε ὡς λοιδοροῦντες αὐτὸν τοῦτο λέγουσι, καὶ οὐ πάντως[2]) τὰ αὐτὰ ἐκείνοις δογματίζοντα. Εἰκὸς δὲ καὶ ὅτι τινὲς ᾤοντο αὐτὸν μὴ ἀπὸ διαθέσεως τὰ περὶ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὰ περὶ κρίσεως καὶ ἀναστάσεως διδάσκειν, διακείμενον μὲν Σαμαρειτικῶς, ὡς μηδενὸς μετὰ τὸν βίον ἀποκειμένου τοῖς ἀνθρώποις, προσποιήσεως δὲ ἕνεκεν, κατὰ τὸ ἔνδοξον καὶ ἀρέσκον τοῖς Ἰουδαίοις, τὰ περὶ ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς προφερόμενον. Καὶ δαιμόνιον δὲ ἔχειν ἔλεγον αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐτοῦ λόγους, δι' ὧν πατέρα[3]) ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεὸν, καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος πολλῷ κρείττων τοῦ μάννα, ὡς τὸν φαγόντα τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεσθαι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἄλλα μυρία ὧν πεπλήρωται τὰ εὐαγγέλια. Δύναται δὲ καὶ διὰ τὴν περὶ τὸν Βεελζεβοὺλ ὑπόνοιαν αὐτῶν εἰρῆσθαι· „σὺ[4]) δαιμόνιον ἔχεις·“ ἐπείπερ τινὲς ἐν Βεελζεβοὺλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, οἱονεὶ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Βεελζεβούλ. Οἱ μὲν οὖν

ἀνάστασιν σαρκὸς ἠθέτουν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνῄρουν τὴν τῆς ψυχῆς οὐ μόνον ἀθανασίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιαμονὴν, οἰόμενοι μηδαμοῦ ἐν τοῖς Μωσέως γράμμασι σημαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς μετὰ ταῦτα ζωήν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς Σαδδουκαίοις δόγμα περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς φρονοῦσι μέχρι τοῦ δεῦρο Σαμαρεῖς κ. τ. λ.“

[1]) Σαμαρείτην εἶναι. Haec desunt in ed. Huet. (qui tamen in notis ad loc. ex commentariis in Matth. laud. habet: ἐτόλμησαν εἰπεῖν (Σαμαρείτην), περὶ κ. τ. λ.), sed leguntur in Cod. Bodlej. R.

[2]) Ed. Huet. min. recte πάντας. Eadem paulo post: εἰκὸς δὲ ὅτι τινὲς καὶ ᾤοντο κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. VI, 32. 33. seqq.

[4]) Ibidem VIII, 48. — Luc. XI, 15.

χθροὶ εἴσονται, λέγοντες αὐτὸν δαιμόνιον ἔχειν· ἡμεῖς
'ὲ αὐτῷ πειθόμεθα φάσκοντι· „ἐγὼ[1]) δαιμόνιον οὐκ
χω·“ οὐδὲ γὰρ δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι,
ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν, ἃ καὶ ἀναγέγραπται, ὧν καὶ
γνη καὶ λείμματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὀνόματι Ἰησοῦ
ιέχρι νῦν γίνεται. Μετὰ ταῦτα ζητήσαι τις ἄν, τί δή-
ποτε[2]) δύο δυσφημίας αὐτῷ προσαιψάντων, τήντε·
Σαμαρείτης εἶ σύ·“ καὶ τήν· „δαιμόνιον ἔχεις·“ τῶν
ποκριθέντων αὐτῷ Ἰουδαίων, οὐκ ἐκείνων τῶν πεπι-
τευκότων αὐτῷ, οὐχὶ πρὸς τὰς δύο ἀπεκρίνετο, ἀλλὰ
ρὸς μόνην τήν· „δαιμόνιον ἔχεις·“ εἰπών· „ἐγὼ δαι-
ιόνιον οὐκ ἔχω.“ Καὶ ὅρα, εἰ δύναται πρὸς τοῦτο γε-
έσθαι τὸ τῆς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ παρα-
ολῆς[3]) περὶ τοῦ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ καταβαί-
οντος καὶ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς, ὅντινα ὁ μὲν
ερεὺς ἀντιπαρῆλθεν, καὶ ὁ Λευίτης· ὁ δὲ ὁδεύων Σα-
ιαρείτης ἐλθὼν κατ' αὐτὸν καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνί-
σθη, καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ,[4])
πιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. Ἐὰν γάρ δυνηθῇ τις δια-
αμβάνων περὶ τῆς παραβολῆς δεῖξαι, ἐπὶ μηδένα ἄλ-
λον[5]) ἢ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ἀναφέρεσθαι τὰ περὶ τοῦ Σα-
ιαρείτου, ὃς τὸν ἡμιθανῆ καὶ ἐμπεσόντα εἰς τοὺς λῃ-
στὰς ἰάσατο, παραστήσει καὶ διὰ τί οὐκ ἠρνήσατο εἶναι
Σαμαρείτης. Ἄλλος δὲ διὰ τὴν παρὰ Παύλῳ διαφο-
ρὰν[6]) Ἰουδαίων καὶ τοῦ ὑπὸ νόμον θεωρήσας, καὶ ἀνα-
γαγὼν τοὺς ὑπὸ νόμον εἰς τοὺς Σαμαρείτας, καὶ μᾶλ-
λον Παύλου καταλαβὼν τὸν Σωτῆρα τοῖς πᾶσι πάντα

---

1) Ev. Joann. VIII, 49.

2) H. ἄν τι δήποτε, R. ἄν τιδήποτε. — Ev. Joann. VIII, 48. — 49.

3) Luc. X, 30. seqq.

4) αὐτοῦ. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.). R.

5) *Deest ἄλλον in eod. Cod. Reg.* (item in ed. H.) R.

6) *I Cor. IX, 20. 21.*

γενόμενον, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, ἐρεῖ διὰ τὸ τοὺς ὑπὸ νόμον αὐτὸν γεγονέναι ὡς ὑπὸ νόμον, οἱονεὶ καὶ Σαμαρείτην γεγονέναι, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἠρνῆσθαι τὸ εἶναι [1]) Σαμαρείτης. Καὶ τρίτος δέ τις τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Σαμαρείτου ἐκλαβὼν, σημαίνοντος τὸν φύλακα, φήσει ὅτι, εἰ καὶ κατ᾽ ἄλλο ἔλεγον Σαμαρείτην αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτὸς τὸ σημαινόμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἐκλαβὼν οὐκ ἠρνήσατο αὐτὸ, εἰδὼς ὅτι φύλαξ ἐστὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ περὶ οὗ εἴρηται· „ἰδοὺ [2]) οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ·“ καὶ τό· „φυλάσσων τὰ νήπια ὁ κύριος.“ „Σωμὴρ“ μέντοι γε Ἑβραῖοι λέγουσι τὸν φύλακα, οὕτω [3]) δὲ καὶ τοὺς Σαμαρεῖς πρῶτον ὠνομάσθαι παραδιδόασι διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως φύλακας αὐτοὺς πεπέμφθαι τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, τοῦ ἐπίπαν παρὰ τὸν Ἰούδαν Ἰσραὴλ διὰ τὰς πολλὰς ἁμαρτίας αἰχμαλωτευθέντος εἰς τοὺς Ἀσσυρίους.

29. „Ἀπεκρίθη [4]) Ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.“ Εἰ τὸ πεφυτευμένον [5]) ξύλον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς τὸν καρπὸν αὐτοῦ

---

[1]) Deest εἶναι, quod habet ed. H., in ed. R.

[2]) Psalm. CXXI, 4. (CXX.). — CXVI, 6. (CXV.)

[3]) H. et R. in notis: „Origenes homil. IX. in Ezech. num. 1. (ex ed. R. pag. 388.): *Samaria magis post captivitatem decem tribuum crevit, quando custodes ab Assyriis ad Israelis terram missi sunt, qui vocantur Samaritani; Somer enim Custos interpretatur lingua Hebraeorum.* Sed cfr. I Reg. XVI, 24. (III Reg.)“ — Cfr. II Reg. XVII. (IV Reg.).

[4]) Ev. Joann. VIII, 49. 50. — Edd. N. T. vers. 50 ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ κ. τ. λ.

[5]) Psalm. I, 3.

ιδόναι ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ μηδὲ φύλλον αὐτοῦ ἀποῤ-
εῖν, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν ποιεῖ κατευοδοῦσθαι, τί νο-
ιστέον περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ, ἢ ὅτι αὐτὸς ὢν
ὁ ξύλον τῆς ζωῆς κατὰ τὸ εἶναι σοφία, καὶ τὴν σοφίαν
ναι ξύλον ζωῆς πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ
κρποφορεῖ, καὶ τὰ ἕτερα παρὰ τοὺς καρποὺς φύλλα
καῦτα ἔχει, ὡς μηδὲ ἓν αὐτῶν ἀποῤῥεῖν. Διὰ τοῦτο
ὐδένα τοῦ Ἰησοῦ λόγον, καὶ ταῦτα ἀναγραφῆς ἀξιω-
έντα ὑπὸ τῶν ἁγίων μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ἔτυχεν ἐκ-
κτέον· ἀλλὰ πᾶσαν βάσανον καὶ τοῖς νομιζομένοις
ναι σαφέσι προσακτέον, οὐκ ἀπογινώσκοντα, ὅτι καὶ
ερὶ τὸν ἀνυπονόητον καὶ ἁπλοῦν εἶναι νομισθέντα
όγον αὐτοῦ εὑρεθήσεται τοῖς ὀρθῶς ζητοῦσιν ἄξιόν τι
οῦ ἱεροῦ στόματος ἐκείνου. Εἰ δέ που μὴ εὑρίσκομεν,
μᾶς καὶ οὐ λόγον τοῦ Ἰησοῦ αἰτιατέον, ὡς οὐ πνέοντα
ῶν ἐκ πληρώματος μεστῶν ἀληθείας καὶ σοφίας δο-
μάτων. Ταῦτα δέ μοι εἴρηται βουλομένῳ ἐξετάσαι
ὸ· „ἐγὼ[1]) δαιμόνιον οὐκ ἔχω" δι' οὗ διδασκόμεθα
άντες οἱ τῷ εὐαγγελίῳ ἐντυγχάνοντες πρᾶγμα ὃ οὐκ
ὄδειμεν καὶ πρὶν ἐντυχεῖν τῷ εὐαγγελίῳ. Τί δὲ τοῦτό
στιν ἤδη κατανοητέον. Ἀρέσκει κατὰ τὰς γραφὰς τοὺς
μαρτάνοντας πολλὰ ποιεῖν παρὰ τὸν λόγον, οὐ δι'
λλο ἢ τῷ δεκτικοὺς αὐτοὺς γεγονέναι ἐνεργείας πο-
ηροῦ πνεύματος, ἢ θελήματος ἀκαθάρτου δαιμονίου.
Οὐκ ὤκνησαν οὖν καὶ τὰ νομισθέντα ἂν ἐλάχιστα εἶναι
ῶν ἁμαρτημάτων δαιμονίοις προσάψαι οἱ φήσαντες
ὴν ὀξυχολίαν δαιμόνιον εἶναι, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν κα-
αλαλίαν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία δαιμονίων φαντα-
ιούντων ἡμᾶς καὶ ἐνεργούντων κατὰ τὸ ἐκείνων θέ-
ημα ποιεῖν· καὶ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις ὥσπερ οὐδεὶς[2])
καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, καὶ οὐδεὶς δίκαιος ἐπὶ τῆς γῆς,
ὃς ποιήσει ἀγαθὸν, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται, οὕτω καὶ οὐ-

[1]) Ev. Joann. VIII, 49.
[2]) Job. XIV, 4. — Ecclesiast. VII, 20.

δεὶς ἀεὶ ἀπὸ δαιμονίων καθαρεύσας, καὶ μηδέποτε γενόμενος τῆς ἀπὸ τούτων ἐνεργείας ἀνεπίδεκτος. Διόπερ ἀλληγοροῦντες τὰς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θεραπείας, ἐν αἷς εἰσι καὶ τῶν δαιμονίων ἀπελάσεις, ἐροῦμεν πάντων ἀεὶ ἀπελαύνεσθαι τοὺς δαίμονας ὑπὸ Ἰησοῦ, τῶν παρὰ τὸ τεθεραπεῦσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου μηκέτι παραδεχομένων τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας. Μόνου τοίνυν νομίζω εἶναι Ἰησοῦ φωνὴν, τοῦ μόνου ἀπεκδυσαμένου [1]) τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίσαντος ἐν παῤῥησίᾳ, καὶ θριαμβεύσαντος ἐν ξύλῳ, τρόπαιον κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως τὸν σταυρὸν στήσαντος, ὥσπερ τό· „ἔρχεται [2]) ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν·" οὕτως καὶ τό· ἐγὼ δαιμόνιον οὔτε ἔσχον, οὔτε ἔχω, οὔτε ἕξω. Τὴν δὲ φωνὴν δυνάμεθα μὲν καὶ ἡμεῖς προενέγκασθαι καὶ λέγειν· „δαιμόνιον οὐκ ἔχω·" ἀλλ' ἐλεγχθησόμεθα ὁμοίως τοῖς ἀρνησομένοις περὶ τοῦ [3]) δαιμονᾷν, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀποδειχθεῖσιν ὅτι ἐψεύσαντο. Ἢ οὐκ ἔλεγχος [4]) τοῦ δαιμονᾷν ἡμᾶς, ὅταν μεμηνότων κατάστασιν ἔχοντες βοῶμεν, ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς φλεγόμενοι, ἢ λελυττηκότες, [5]) καὶ ὡσπερεὶ [6]) χρεμετίζοντες κἂν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς δίκην ἵππων θηλυμανῶν ἐπιβαίνομεν, ἐκβάλλοντες [7]) τοὺς περὶ ἀπαθείας λόγους Θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω; Ἀλλὰ κἂν ταπεινοὶ καὶ συννεφεῖς

---

[1]) Coloss. II, 15.

[2]) Ev. Joann. XIV, 30. — Edd. N. T. ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καί κ. τ. λ. — Ev. Joann. VIII, 49.

[3]) H. et R. in textu περὶ τοῦ δαιμονᾷν, R. in notis: „Cod. Bodlejan. περὶ τοῦ μὴ δαιμονᾷν."

[4]) H. in marg., R. in textu ἔλεγχος; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἔλεγχον.

[5]) H. recte λελυττηκότες, R. λελυπτηκότες.

[6]) Cod. Reg. (item ed. H.) ὥσπερ οἱ χρεμετίζοντες. R.

[7]) Idem Cod. Reg. (itemq. ed. H.) ἐμβάλλοντες. R.

πὸ τῆς λύπης καθελκόμενοι, καὶ τὸ ἴδιον τῶν λογι-
ῶν γαῦρον ἀπολέσαντες ἐπιλανθανόμεθα τοῦ ἄνευ Θεοῦ
τρουθίου [1]) μὴ πίπτειν εἰς παγίδα, καὶ τοῦ δίκαια
ναι τὰ περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν συμβαινόντων ἀνθρώ-
οις κρίματα, τί [2]) φήσομεν, ἢ ὅτι καὶ τοῦ δαιμονίου
ιᾶς νικήσαντος καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν θολώσαντος
ιῦτα πάσχομεν; Ἀλλὰ καὶ φόβοι τῶν οὐ φοβερῶν, καὶ
εριχάρειαι ἐπὶ τοῖς μηδενὸς ἀξίοις, τίνων ἂν εἴη ἐνερ-
ήματα ἢ δαιμόνων πληρωσάντων τοὺς μὴ δυναμένους
ετὰ ἀληθείας λέγειν· „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω;" Ἀλλ'
κός τινας, τοὺς ἁγίους Πατριάρχας, ἢ τὸν ἱερὸν θερά-
οντα, ἢ τοὺς θαυμασίους προφήτας, ἢ τοὺς δυνατω-
ἰτους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἀποστόλους φέροντας
ς τὴν ἐξέτασιν δυσωπήσειν ἡμᾶς, [3]) ὡς ἄρα καὶ οὗτοι
ποιεν ἂν ὁμοίως τῷ Ἰησοῦ· „ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω·"
ρὸς οὓς [4]) ἔστιν εἰπεῖν· ἄρα καὶ οὗτοί ποτε ἥμαρτον,
ψεῦδος τό· „πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται
ῆς δόξης τοῦ Θεοῦ·" καὶ οὐκ ἀληθὲς τό· „οὐδεὶς [5]) κα-
ερὸς ἀπὸ ῥύπου·" οὐδὲ τεθεωρημένως εἴρηται τό·
οὐκ [6]) ἔστι δίκαιος ἐπὶ γῆς, ὃς ποιήσει ἀγαθὸν, καὶ
ὐχ ἁμαρτήσεται;" Ἀλλὰ σαφὲς, ὅτι ἀληθεῖς αἱ πᾶσαι
ραφαὶ, καὶ οὐκ ἀεὶ οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ἐδύναντο λέγειν,
ὐδ' οἱ μεταβάλλοντες ἐπὶ τὸν κατὰ ἀρετὴν βίον, τό·

---

[1]) Matth. X, 29.

[2]) Ed. Huet. ὅτι φήσομεν et κινήσαντος pro νι-
ήσαντος.

[3]) Desideratur ἡμᾶς in ed. Huetiana.

[4]) H. et R. πρὸς ὅν. Equid. οὓς scripsi Ferrar. duce,
eaque, si non ὃ aliis de causis magis commendatur, οὓς
mni ex parte suadente, efflagitante. — Rom. III, 23.

[5]) Job. XIV, 4. — LXX. interpretes: τίς γὰρ καθα-
ὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδείς.

[6]) Ecclesiast. VII, 27. — LXX. viri: ὅτι ἄνθρωπος
ὐκ ἔστι δίκαιος ἐν τῇ γῇ κ. τ. λ.

„ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω·“ ἀλλ᾽ ἡ μόνου τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου ἀρχῆθεν ἦν φωνὴ, διὰ τοῦτο κυριώτατα καὶ ἀληθέστατα μόνον τὸν πατέρα τιμήσαντος· οὐδεὶς γὰρ τιμῶν τι τῶν μὴ τιμωμένων[1]) ὑπὸ Θεοῦ, τιμᾷ τὸν ἀτιμάζοντα τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ τιμώμενα. Πῶς γὰρ λεκτέον, ὅτι τιμᾷ τὸν πατέρα, ὁ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας λαβών; Οὐδεὶς δὲ ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἁμαρτάνων· ὁ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένος[2]) οὐχ ἁμαρτάνει. Καὶ πῶς τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ τιμῶν δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων ἢ[3]) ἀργύριον ἢ τὸν χοϊκὸν πλοῦτον ἢ τὸ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμάτων κάλλος, ἢ ἁπαξαπλῶς τι τῶν οἰκείων τῇ ὕλῃ καὶ τῇ φθορᾷ; Δῆλον οὖν πῶς τοῦ Σωτῆρός ἐστι φωνή· „τιμῶ[4]) τὸν πατέρα·“ ἥντινα, ὅση δύναμις, φιλοτιμητέον συμμαρτυρούσης ἡμῖν τῆς συνειδήσεως ἐν πνεύματι ἁγίῳ εἰπεῖν, ἀποδιδοῦσι τῷ Θεῷ καὶ παρ᾽ τὴν τιμὴν,[5]) καὶ μὴ ἑτέρῳ ἀπονέμουσιν αὐτήν. Καὶ καλῶς γε ὁ ἐλθόντος τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι ἐκ γυναικὸς, καὶ γενέσθαι ὑπὸ τὸν νόμον, ὡς ὑπὸ τὸν λέγοντα νόμον τυγχάνων τό· „τίμα[6]) τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα

---

[1]) H. et R. in textu ut in nostro textu, et recte quidem. H. tamen ad marginem: „scrib. τῶν τιμωμένων.“ R. in notis: „„Ferrar. videtur legisse τῶν τιμωμένων, deleta particula negativa μή.““

[2]) I Joann. III, 9. et V, 18.

[3]) Deest ἢ in ed. Huetiana.

[4]) Ev. Joann. VIII, 49. — Rom. IX, 1.

[5]) H. in textu: τῷ τὴν τιμὴν, καὶ μή κ. τ. λ., ad marg. eadem, quae in nostro textu leguntur. R. in notis: „Cod. Reg. τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν, καὶ μή κ. τ. λ.“ — Galat. IV, 4.

[6]) Exod. XX, 12. — LXX. interpretes πατέρα σου et μητέρα σου. Cfr. Matth. XV, 4. Ephes. VI, 2. 3. — Ev. Joann. VIII, 49.

σοι γένηται.“ οὐδένα ἄλλον ἔχων πατέρα ἢ τὸν ἐν
ῖς οὐρανοῖς Θεόν φησιν· „ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου.“
ϱοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ταύτην τὴν φωνὴν, νοήσαντες τὸ
ς παλιγγενεσίας λουτρὸν, καὶ λουσάμενοι κατ᾽ αὐτὸ
ἰ τὸ γενέσθαι υἱοὶ Θεοῦ, καὶ μηκέτι καλοῦντες[1]) πα-
ρα ἐπὶ τῆς γῆς τῷ υἱοὶ γεγονέναι τοῦ ἐν τοῖς οὐρα-
ῖς πατρὸς, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ εἰπόντος· „πορεύομαι[2])
ὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου
ὶ Θεὸν ὑμῶν.“ Δῆλον οὖν, ὅτι, κυριώτατα καὶ τελει-
ατα εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· „ἐγὼ[3]) δαιμόνιον οὐκ ἔχω,
λὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου·“ οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ, ἕκαστος
τὰ δύναμιν, πάντα ἰσχύσας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐ-
ν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ αὐτὸς ἐρεῖ τό· „ἐγὼ δαιμόνιον
κ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου.“ Τίς δὲ νεκροῖς
νων καὶ ἐν τάφοις οἰκῶν δυνηθείη ἂν εἰπεῖν τό· „ἐγὼ
ιμόνιον οὐκ ἔχω;“ ἢ τίς ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν καὶ
ν λόγον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου προτασσόμενον
ιῶν, ἑτέρῳ τὴν τιμὴν διδοὺς, δέον τὴν[4]) τιμὴν ἀπο-
δόναι αὐτῷ, εἴποι ἂν ὡς Ἰησοῦ μαθητής· „ἀλλὰ τιμῶ
ν πατέρα μου;“ Ἑξῆς ἐστι τούτοις τό· „καὶ[5]) ὑμεῖς
ιμάζετέ με·“ εἰρημένον πρὸς τοὺς ἀτιμάσαντας αὐτὸν,
ὶ εἶπον αὐτῷ τό· „οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σα-
ρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;“ οἰηθέντες τὸ κα-
ῶς εἰρημένον καλῶς λελαληκέναι· κακῶς γὰρ νοοῦντες
αμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα τὸν Σωτῆρα ἀπεφή-

---

[1]) Matth. XXIII, 9.

[2]) Ev. Joann. XX, 17. — Edd. N. T. ἀναβαίνω κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. VIII, 49. — Philipp. IV, 13.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: δέον τῷ
ὴν τιμὴν ἀποδιδόναι αὐτὴν, εἴποι κ. τ. λ. R. — H. ad
arg.: „scribas αὐτῷ (scil. pro τῷ) Ferrar.“ Idem in
otis, de αὐτήν nihil dicens: „Cod. Reg. etc. Perion. le-
it τῷ πατρί, Ferrar. αὐτῷ, quod probamus.“

[5]) Ev. Joann. VIII, 49. — 48.

γαντο. Νομιστέον δὲ τό· „καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με“ οὐχὶ καὶ ἐκείνοις μόνοις εἰρῆσθαι τότε, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀεὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν πράττουσι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν ἀδικοῦσι, τὸν Χριστὸν, ὅς ἐστι δικαιοσύνη, καὶ ἀτιμάζουσι, δι' ὧν κατὰ ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν ἐπιτελοῦσι, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, ἥτις ἐστὶν ὁ Σωτήρ· Χριστὸς[1]) γὰρ Θεοῦ δύναμις. Καὶ παντὶ δὲ τῷ ἐξουδενοῦντι σοφίαν λεχθείη ἂν τό· „ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με“ ἐπείπερ Χριστὸς καὶ σοφία ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ εἰ δέον τὸ ἐξ αὐτοῦ[2]) καὶ μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύειν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο· „μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός·“ καὶ δέον ἀναλαβεῖν τὴν ὑπερέχουσαν Θεοῦ πάντα νοῦν εἰρήνην, φρουροῦσαν τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα τοῦ ἀνειληφότος αὐτήν. Εἰ[3]) δὲ πολεμικός τις εἴη καὶ δάκνων, καὶ καταιτιώμενος καὶ κατεσθίων τὸν πλησίον, καὶ πεπληρωμένος τῆς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἑαυτοῦ στάσεως τῶν παθῶν, καὶ τούτῳ ἂν λεχθείη τό· „ὑμεῖς[4]) ἀτιμάζετέ με·“ Χριστὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. Ἔτι δὲ ἐπείπερ „πᾶς[5]) ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς,“ φῶς δέ ἐστιν ὁ εἰπών· „ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου“ δῆλον ὅτι φαῦλα πράσσων, ἀτιμάζων τὸ φῶς, ἀτιμάζει Χριστὸν, καὶ αὐτὸς ἀκουσόμενος τό· „καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με.“ Καὶ τί με δεῖ ἐπὶ πλέον μηκύνειν τὸν λόγον, ἀναπτύσσοντα καὶ δεικνύντα, τίνες εἰσὶν οἱ ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀκούοντες ὑπ' αὐτοῦ τό·

---

[1]) I Cor. I, 24.

[2]) Ephes. II, 14. — Psalm. CXX, 7. (CXIX.) — Philipp. IV, 7.

[3]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: ὁ δέ κ. τ. λ. R. — Huet. ad marg.: „scrib. εἰ δέ κ. τ. λ. Ferrar.“

[4]) Ev. Joann. VIII, 49. — Ephes. II, 14.

[5]) Ev. Joann. III, 20. — VIII, 12. — 49.

ῖς ἀτιμάζετέ με·“ σαφῶν ὄντων ἐκ τῶν ἀποδεδο-
ν καὶ τῶν δυναμένων τούτοις ἀκολούθως αὐτοῖς
πτεσθαι.

30. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν, τί ἐστι τό· „ἐγὼ [1]) δὲ οὐ
τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.“ Ζη-
ὁ Θεὸς, δοὺς ἡμῖν τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, ἐν ἑκάστῳ τῶν
ρόπων αὐτὸν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ· ἥντινα εὑ-
ι μὲν ἐν τοῖς ἐπιμελουμένοις ἑαυτῶν, καὶ ἐξεργα-
νοις τὰς ἐγκαταφυτευθείσας ἐπ' ἀρετῇ ἀφορμάς·
εὑρήσει δὲ ἐν τοῖς μὴ τοιούτοις, καὶ μὴ εὑρίσκων
ει ἐκείνους ἐν οἷς οὐχ εὑρίσκει τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ
ιοῦ, πρὸς οὓς ἐρεῖ· „διὰ ὑμᾶς διαπαντὸς [2]) τὸ ὄνομά
βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν.“ Ἐπαπορήσαι δ'
τις διὰ τό· „ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων“ εἰ χρὴ
ο ἀναφέρειν ἐπὶ τὸν Θεὸν, σαφῶς τοῦ Σωτῆρος
κότος· „οὐδὲ [3]) γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα· ἀλλὰ
κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι
υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα.“ Ἀλλ' ὅρα, εἰ
σαι πρὸς τοῦτο χρήσασθαι τῷ· „οὐ δύναμαι [4]) ἐγὼ
ιν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ
ρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ
ν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.“ Εἰ γὰρ
ὡς ἀκούει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, οὕτως
ει, ζητῶν οὐ τὸ ἴδιον θέλημα, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος
ὸν πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο δικαία ἐστὶν ἡ κρίσις αὐ-
, μήποτε κυριώτερον ἡ κρίσις, ἣν κρίνει ὁ ἀκούων,
ἔστι τοῦ ἀκούοντος, ἀλλὰ τοῦ λέγοντος ἀκούοντι.

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 50. coll. propter ἐγὼ δέ pag.
not. 4.

[2]) Jesai. LII, 5. coll. Rom. II, 24. — H. et R. διὰ
τός.

[3]) Ev. Joann. V, 22. 23.

[4]) Ibidem V, 30. — Ed. Lachm. ut in nostro textu,
Knapp. τοῦ πέμψαντός με (πατρός).

Κἂν λέγῃ δὲ, ὅτι „ἡ κρίσις[1]) ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν," ἄκουε ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ λεγομένου τοῦ· „πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν." Εἰ γὰρ ἀληθὲς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον τό· „πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι·" δῆλον ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις, περὶ ἧς φησιν· „ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστί·" τοῦ πατρός ἐστιν ἡ κρίσις. Εἰ δὲ τοῦ πατρός ἐστιν ἡ κρίσις, δύναται λελύσθαι τὸ ἐπηπορημένον περὶ[2]) τοῦ· „ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων." Ἔχει δέ τινα καὶ ἀτυφίας ἔμφασιν πρεπούσης τῷ Σωτῆρι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ· „ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου·" οὐδὲ γὰρ πάνυ ἔπρεπεν αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἀπαιτεῖν, καὶ ἐπὶ τούτῳ κρίνειν τοὺς μὴ ἀποδεδωκότας αὐτὴν, ἀλλ' ἐχρῆν τὸν πατέρα δόξαν δεδωκότα τῷ υἱῷ ἀπαιτεῖν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀποστερούντων, καὶ κρίνειν αὐτοὺς ἐπὶ[3]) ταύτῃ. Τάχα δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ, μιμητὴς ὢν τοῦ πατρὸς, ζητεῖ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν μανθανόντων τὰ περὶ Θεοῦ· καὶ εἰ μὴ εὕροι τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν ἔν τισι, κρίναι ἂν ἐκείνους, ὡς ἐξουσίαν[4]) λαβὼν κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό· „ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων" οὐκ ἀναφέρει ἐπὶ τὸν πατέρα, τοιαῦτα λέγων· ὁ ζητῶν καὶ κρίνων ἐστὶν ὁ ἐκδικῶν με, ὁ ὑπηρέτης ὁ εἰς τοῦτο τεταγμένος, ὁ μὴ εἰκῇ[5]) τὴν μάχαιραν φορῶν, ὁ ἔκδικος τοῦ βασιλέως· Μωσῆς δέ ἐστιν οὗτος,[6])

---

[1]) Ev. Joann. V, 30. — XVII, 10. — Edd. N. T. καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστιν.

[2]) H. in marg., R. in textu recte περὶ τοῦ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest τοῦ." — Ev. Joann. VIII, 50. coll. pag. 289. not. 1.

[3]) Ed. Huet. καὶ κρίνειν αὐτούς· ἐπὶ ταύτῃ κτλ. (?)

[4]) Ev. Joann. V, 27. — VIII, 50.

[5]) Rom. XIII, 4.

[6]) H. in textu οὕτως, ad marg. recte: „scrib. οὗτος." — Ev. Joann. V, 45. — Edd. N. T. ἠλπίκατε.

προείρηκεν αὐτοῖς λέγων· „εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπί-
· Εἶτ' ἐπιφέρει, ὅτι ὁ κρίνων καὶ κολάζων ἐστὶ
;, τουτέστιν αὐτὸς ὁ νομοθέτης. Καὶ μετὰ τοῦτο
αυτὸν ἐπαπορεῖ ὁ Ἡρακλέων λέγων· πῶς οὐ
λέγει τὴν κρίσιν πᾶσαν παραδεδόσθαι αὐτῷ; Καὶ
ν λύειν τὴν ἀνθυποφορὰν ταῦτά φησι· καλῶς
ὁ [2]) γὰρ κριτὴς ὡς ὑπηρέτης τὸ θέλημα τούτου
κρίνει, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φαίνεται
νον. Πῶς δὲ ἄλλῳ τινὶ ἀνατίθησι τὴν κρίσιν,
ιδεεστέρῳ τοῦ Σωτῆρος, καθ' ὃ νομίζει, τῷ Δη-
ῷ, οὐδ' οὕτω ἀποδείξασθαι δύναται, σαφῶς γε-
ένου τοῦ· „οὐδὲ [3]) γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα,
ὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ·" καὶ τοῦ· „ἐξου-
δωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου
ἐ

.. „Ἀμὴν [4]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν ἐμὸν
τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα."
ἐστί τις ζωὴ ἀδιάφορος, ἡ μήτε ἀγαθὸν, μήτε
τυγχάνουσα, καθ' ἣν λέγομεν ζῆν καὶ τοὺς ἀσε-
αὶ τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ ἑτέρα [5]) διάφορος, ἀλλ'

) R. min. recte in notis: „οὐ redundare videtur,
iam legit Ferrarius."
) H. et R. ἡ (ἢ?) γὰρ κριτὴς κ. τ. λ.
) Ev. Joann. V, 22. — 27. Ed. Lachm. ut in nostro
ed. Knapp. αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν κ. τ. λ.
) Ibidem VIII, 51. — Ed. Lachm. ut in nostro
ed. Knapp. ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμόν κ. τ. λ. —
c Ferrar. Tom. XXVII. auspicatur. Huet.
) H. et R. in textu ut in nostro textu; H. tamen
is: „ita Cod. Reg. (R. addit: et Cod. Bodlej.), nec
'erion., qui vertit: *et alia differens, sed bonum.*
letur legisse Ferrarius: καὶ ἑτέρα μὴ ἀδιάφορος,
κὸν, ἀλλ' ἀγαθὸν, περί κ. τ. λ." — Equid. prae-
respectu legerim: καὶ ἑτέρα διάφορος (aut μὴ ἀδι-
ς), οὐ κακὸν, ἀλλ' ἀγαθὸν τυγχάνουσα, περί κ. τ. λ.

Κἂν λέγῃ δὲ, ὅτι „ἡ κρίσις¹)
ἄκουε ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ
τὰ ἐμὰ σά ἐστιν." Εἰ γὰρ
εἰρημένον τό· „πάντα τὰ
αὐτὴ ἡ κρίσις, περὶ ἧς
ἐστί·" τοῦ πατρός ἐστ
ἐστιν ἡ κρίσις, δύνατ ... σπται· „ἐξ
τοῦ· „ἐγὼ δὲ οὐ ... Καὶ περὶ τούτ
καὶ κρίνων." ... τὸν Ἀπόστολον
πούσης τῷ Σ ... ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία
ζητῶ τὴν δόξ ... „, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος
τὴν ἑαυτοῦ ... πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλ-
μὴ ἀποδι ... τες ἥμαρτον. Ἄχρι γὰρ νόμου ἡ ἁμαρ-
δεδωκό ... σμῳ· ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος
των, ... ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι
Σωτ ... ως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώ-
Θ ... ματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ." Καὶ μετ' ὀλίγα· „[5]
... ἐν ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ
τοῦ ἑνὸς, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος

---

¹) Coloss. III, 3. Edd. N. T. respectu praecedd. ὑμῶν pro ἡμῶν. — Ev. Joann. XI, 25.

²) H. et R. in textu τῇ διαφόρῳ ζωῇ; H. non recte, si vel solam oppositionis legem observaveris, ad marg.: „scribas τῇ ἀδιαφόρῳ κ. τ. λ. Ferrar." — R. in notis: „„Ferrar. legebat ἀδιαφόρῳ.""

³) I Cor. XV, 26.

⁴) Rom. V, 12. 13. 14. Edd. N. T. vers. 13. ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται et vers. 14. μέχρι Μωυσέως (ed. Knapp. μέχρι Μωϋσέως).

⁵) Ibidem V, 17. Ed. Knapp. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι et τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης, ed. Lachm. εἰ γὰρ (ἐν τῷ) ἑνὶ (coll. tamen nota text. subjecta) παραπτώματι et τῆς χάριτος καὶ (τῆς δωρεᾶς) τῆς δικαιοσύνης.

... οὐ μὴ ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα."
...νομάσω, ἐπιπλεῖον θεωρηθὲν
...ψεις τοῦ θεωρήσαντος, οὔ-
...τὸ τοῦ τὸν λόγον μὴ τη-
...ὴν θεωρήσασαν αὐτὸν
...αι ... θηθῆναι τοῦ ἀνοί-
..., τουτέστι, ... καί γε, διὰ τοῦτο
...ὼν Ἰησοῦ ἐπιδη... εὐαγγελίῳ τυ-
...αραπτώματι διὰ τοῦ ... λόγον μὴ
... χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης ... ύναμιν,
...ιλεύσωσι διὰ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ ... φῶν
τὸν θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα ... ἐν
...ν τοῦ μονογενοῦς καὶ πρωτοτόκου πάσης κτ...
...ρήσας, πεφυκότα κωλύειν θεωρεῖσθαι τὸν θε...
Οὕτω δὲ ἀκουστέον τοῦ· „ἐάν[3]) τις τὸν ἐμὸν
...ηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα"
...αρισάμενος ὁ ταῦτα λέγων φῶς τοῖς ἀκούουσιν,
... αὐτοῖς· ἐάν τις τὸ ἐμὸν τοῦτο τηρήσῃ φῶς,
οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀδύνατον γὰρ
...ι σκότος τῷ τηροῦντι τὸ φῶς· εἰ μέντοι γε ἀπο-
...ς τοῦτο τὸ φῶς, ἕπεται τῷ ἀπολωλεκότι εὐ-
...εῖν τὸ σκότος. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷ Λόγῳ
... πρὸς τὸν Θεὸν γέγονεν ἡ ζωή. Διόπερ ἡ ἀρχή,
...ν ἡ σοφία, ἡ λέγουσα· „ὁ Θεὸς[4]) ἔκτισέ με
...δοῦ αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ·" περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ
... ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωή, διδάξει καὶ φήσει· „ἐάν
... ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ
... αἰῶνα· ἅμα γὰρ τηρήσῃ τις τὸν λόγον, καὶ τὴν
...ον αὐτοῦ γενομένην ἐν αὐτῷ ζωήν, ἥτις ἅμα

...H. et R. in textu βασιλεύουσι. Iidem tamen, ille
...., hic in notis: „scrib. et leg. βασιλεύσουσι."
... Luc. XVI, 16. coll. Rom. X, 4.
... Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.
... Prov. VIII, 22. coll. pag. 233. not. 4.

ὸν, περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος· „ἡ ζωὴ[1]) ἡμῶν κέ-
ται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ·" καὶ αὐτὸς ὁ κύ-
ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ· „ἐγώ εἰμι ἡ ζωή·" οὕτως τὸν
, ἐναντίον τῇ διαφόρῳ[2]) ζωῇ θάνατον ἀδιάφορον
εἶς· τὸν δὲ ἐχθρὸν τῷ εἰπόντι· „ἐγώ εἰμι ἡ ζωή"
ονηρόν τινα καὶ χαλεπὸν θάνατον, ὃν ὁ ἀποθνήσκων
στὶν ἐν τῷ θανάτῳ· περὶ οὗ γέγραπται· „ἔσχατος[3])
ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος." Καὶ περὶ τούτου γε
τοῦ θανάτου νομιστέον λέγειν τὸν Ἀπόστολον ταῦτα·
„διὰ[4]) τοῦτο, ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία
εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνα-
τος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλ-
θεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. Ἄχρι γὰρ νόμου ἡ ἁμαρ-
τία ἦν ἐν κόσμῳ· ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντο
νόμου· ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι
Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώ-
ματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ." Καὶ μετ' ὀλίγα· „εἰ
γὰρ ἐν ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε
τοῦ ἑνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χά

---

[1]) Coloss. III, 3. Edd. N. T. respectu pr
ὑμῶν pro ἡμῶν. — Ev. Joann. XI, 25.

[2]) H. et R. in textu τῇ διαφόρῳ ζωῇ; F
recte, si vel solam oppositionis legem observa
marg.: „scribas τῇ ἀδιαφόρῳ κ. τ. λ. Ferrar."
notis: „„Ferrar. legebat ἀδιαφόρῳ."""

[3]) I Cor. XV, 26.

[4]) Rom. V, 12. 13. 14. Edd. N. T. vers
τία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται et vers. 14. μέχρι M
Knapp. μέχρι Μωϋσέως).

[5]) Ibidem V, 17. Ed. Knapp. εἰ γὰρ
παραπτώματι et τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρ
οσύνης, ed. Lachm. εἰ γὰρ (ἐν τῷ) ἑνὶ (
text. subjecta) παραπτώματι et τῆς
δωρεᾶς) τῆς δικαιοσύνης.

καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι[1]) διὰ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ." Τίς γάρ ἐστιν ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν, ἢ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ καταργηθησόμενος; Καὶ τίς ὁ εἰς πάντας ἀνθρώπους θάνατος διελθὼν, τῷ πάντας ἡμαρτηκέναι, ἢ αὐτὸς οὗτος ὃς καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως; Μωσῆς δὲ, τουτέστιν ὁ νόμος, ἦν μέχρι[2]) τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐπιδημίας. Καὶ ἐβασίλευσέ γε ἐν ἑνὸς παραπτώματι διὰ τοῦ ἑνὸς, ἕως οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαβόντες ἐν ζωῇ βασιλεύσωσι διὰ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ. Τοῦτον οὖν τὸν θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα ὁ τὸν λόγον τοῦ μονογενοῦς καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τηρήσας, πεφυκότα κωλύειν θεωρεῖσθαι τὸν θάνατον. Οὕτω δὲ ἀκουστέον τοῦ· „ἐάν[3]) τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα·" ὡς εἰ, χαρισάμενος ὁ ταῦτα λέγων φῶς τοῖς ἀκούουσιν, ἔφασκεν αὐτοῖς· ἐάν τις τὸ ἐμὸν τοῦτο τηρήσῃ φῶς, σκότον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀδύνατον γὰρ γενέσθαι σκότος τῷ τηροῦντι τὸ φῶς· εἰ μέντοι γε ἀπολέσαι τις τοῦτο τὸ φῶς, ἕπεται τῷ ἀπολωλεκότι εὐθέως ἰδεῖν τὸ σκότος. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν γέγονεν ἡ ζωή. Διόπερ ἡ ἀρχὴ, τουτέστιν ἡ σοφία, ἡ λέγουσα· „ὁ Θεὸς[4]) ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδοῦ αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ·" περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ Λόγου, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωὴ, διδάξει καὶ φήσει· „ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· ἅμα γὰρ τηρήσῃ τις τὸν λόγον, καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτοῦ γενομένην ἐν αὐτῷ ζωὴν, ἥτις ἅμα

---

1) H. et R. in textu βασιλεύουσι. Iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „scrib. et leg. βασιλεύσουσι."
2) Luc. XVI, 16. coll. Rom. X, 4.
3) *Ev. Joann.* VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.
4) *Prov.* VIII, 22. coll. pag. 233. not. 4.

καὶ φῶς ἐστι τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ[1]) φαῖνον, καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς. Ἐὰν οὖν οἱονεὶ πυνθανόμενος ὁ προφήτης λέγῃ· „τίς[2]) ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;“ ἀποκρινούμεθα[3]) μαθόντες ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἐροῦμεν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ὃς τηρεῖ τὸν λόγον τοῦ εἰπόντος· „ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ἅμα δὲ ἐν τῷ τόπῳ ζητῶ, μήποτε τό· „εἰς τὸν αἰῶνα“ ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον, ὥστ' ἂν εἶναι τοιοῦτον τὸ ὅλον· ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ. Καὶ γὰρ ἔοικεν ἐπὶ τοσοῦτόν τις μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὅσον τηρῇ τὸν τοῦ Ἰησοῦ λόγον· ἅμα γάρ τις ἀπώλεσεν αὐτὸν καὶ θάνατον ἐθεώρησεν. Εἰ δὲ καὶ ἀνατρέχειν τις δύναται ἐπὶ τοὺς βαθυτέρους λόγους, καὶ νοεῖν, πῶς ὑπὸ ἀνθρώπου λέγοιτ' ἂν τό· „εἰς[4]) χοῦν θανάτου κατήγαγές με·“ καὶ ὑπὸ Παύλου· „τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;“ θεωρήσει τίνα τρόπον, ὅσον μὲν ἐτηρεῖτο ὁ λόγος, θάνατος οὐκ ἐθεωρεῖτο τῷ τηροῦντι αὐτόν· ὅτε δέ τις καμὼν ἐν τῇ προσοχῇ καὶ τηρήσει τοῦ λόγου, ἢ ἀπροσεκτήσας περὶ τὸ τηρεῖν οὐκ ἔτι αὐτὸν τετήρηκε, τότε τὸν θάνατον ἐθεώρησεν, οὐ παρ' ἄλλον ἢ παρ' ἑαυτόν. Καὶ νομιστέον γε τοῦτο δόγμα εἶναι καὶ νόμον αἰώνιον, ἀεὶ ἂν ἡμῖν λεχθησόμενον παραλαβοῦσι τὸν λόγον, τοῦ· „ἐάν[5]) τις τὸν ἐμὸν λό-

---

[1]) Ev. Joann. I. 4.

[2]) Psalm. LXXXIX, 48. (LXXXVIII, 49.).

[3]) H. ad marg., R. in textu ἀποκρινούμεθα; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἀποκρινόμεθα.“ — Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

[4]) Psalm. XXII, 15. (XXI, 16.). — Rom. VII, 24.

[5]) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4. — H. et R. h. l. ὄψεται.

ον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα.“
ὥσπερ δὲ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἐπιπλεῖον θεωρηθὲν
ὁ σκότος ἀφανίζει[1]) τὰς ὄψεις τοῦ θεωρήσαντος, οὕ-
ως θεωρηθεὶς ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ τὸν λόγον μὴ τη-
ρήσαντος θανατοῖ καὶ νεκροῖ τὴν θεωρήσασαν αὐτὸν
μιν καὶ ἀποτυφλοῖ, ὡς διὰ τοῦτο δεηθῆναι τοῦ ἀνοί-
οντος ὀφθαλμοὺς τυφλῶν. Καὶ, οἶμαί γε, διὰ τοῦτο
: τυφλοὶ, ὧν σύμβολον ἦσαν οἱ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τυ-
λοὶ, τὰς ὄψεις ἀπολωλέκασιν, ἐπείπερ τὸν λόγον μὴ
ηρήσαντες[2]) τὸν θάνατον ἐθεώρησαν.

32. „Εἶπον[3]) αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν,
τι δαιμόνιον ἔχεις.“ Οἱ μὲν πολλοὶ καὶ τῶν σοφῶν
ᾶν γένος ἁμαρτήματος, οὗ ἐν εἴδει ἐστὶ καὶ τὸ ἐν
ἰγῳ ἁμάρτημα, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ κριμάτων μοχθη-
ῶν οἴονται[4]) γίνεσθαι· οἱ δὲ ταῖς ἁγίαις γραφαῖς ὡς
είαις πεπιστευκότες διαλαμβάνουσι περὶ τῶν παρὰ τὸν
ρθὸν λόγον ὑπ' ἀνθρώπων πραττομένων, ὡς οὐ χωρὶς
αιμονίων, ἢ ὁποιωνδήποτε[5]) δυνάμεων ἀντικειμένων,
ῶν τοιούτων ἐπιτελουμένων. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τοίνυν
κτὰ[6]) δαιμονίου ἐνέργειαν ὑπελάμβανον εἰρηκέναι τὸν
ησοῦν τό· „ἀμὴν[7]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐάν τις τὸν ἐμὸν

---

[1]) H. ad marg., R. in textu ἀφανίζει; R. in notis: Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἀφανίζειν.“

[2]) H. τηρήσαντες, R. τηρήσαντος.

[3]) Ev. Joann. VIII, 52. Ed. Lachm. ut in nostro ·xtu, ed. Knapp. εἶπον οὖν αὐτῷ κ. τ. λ.

[4]) H. ad marg., R. in textu οἴονται; R. in notis: Cod. Reg. (ed. H. in textu ut saepe, οἶγε pro οἷον) ıale οἷον γίνεσθαι (R. affert γένεσθαι).“

[5]) Ed. Huet. ὁποίων δήποτε, R. ut in nostro textu.

[6]) H. ad marg., R. in textu κατὰ δαιμονίου κ. τ. λ.; ı. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest ατά.“

[7]) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4. Ed. uet. h. l. ἀμὴν λέγω κ. τ. λ.

λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα." Καὶ τοῦτο ἐπεπόνθεισαν,[1]) μήτε τὸν λόγον τηρήσαντες, μήτε τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν θεωρήσαντες· ὁ μὲν γὰρ θάνατόν τινα ἐχθρὸν τῷ λόγῳ ἐπιστάμενος, ὃν ἀποθνήσκουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες, τοῦτον ἔφασκε[2]) μὴ θεωρεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα ὑπὸ τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρήσαντος· οἱ δὲ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου νομίσαντες εἶναι τὸ λεγόμενον, παραπαίειν ᾤοντο τὸν λέγοντα, — ἀποθανόντος Ἀβραὰμ, καὶ τῶν προφητῶν —, μὴ ἀποθανεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὸν τηρήσαντα αὐτοῦ τὸν λόγον.

33. ,,Ἀβραὰμ[3]) ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις· ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσηται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραὰμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;" Εἰ[4]) κατὰ τὴν ἁπλουστέραν ἐκδοχὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀποδεδώκαμεν, δοκεῖ εἶναι σαφὲς τὸ τῆς ὑπολήψεως τῶν Ἰουδαίων, ἀποκριναμένων πρὸς τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον περὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς ἀποτεθνηκότων, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀπαρασήμαντον τὴν ἐξέτασιν μετὰ συγκρίσεως τῆς πρὸς ἕτερα παραπλήσια ἐατέον. Ἆρα γὰρ ᾤοντο σὺν[5])

---

1) Ed. Huetiana πεπόνθησαν.

2) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam ἐφάσκομεν. R. — H. ad marginem: ,,scribas ἔφασκεν ἄν."

3) Ev. Joann. VIII, 52. 53. Edd. N. T. τὸν λόγον μου κ. τ. λ. — H. et R. θάνατον pro θανάτου.

4) H. ad marg., R. in notis recte: ,,Ferrar. legit εἰ καὶ κατά κ. τ. λ.

5) H. ad marg. duce Ferrar., R. in textu duce Cod. Bodlej. σὺν οὐδενὶ λόγῳ τόν κ. τ. λ.; R. in notis, nihil de σύν memorans: ,,Cod. Reg. οὐδενεὶ τῷ τόν κ. τ. λ." Ed. Huet. in textu: σὺν οὐδενὶν τῷ τὸν κ. τ. λ. — Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.

ὁδενὶ λόγῳ τὸν Σωτῆρα εἰρηκέναι τό· „ἐάν τις τὸν ἰὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν ῶνα·“ καὶ διὰ τοῦτο σαφές τι πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ τεκρίναντο; ἢ, καθὼς [1]) ἐνοήσαμεν, οὐ περὶ τοῦ κοινέρου θανάτου αὐτὸν λελαληκέναι, καὶ διαλαμβάνονς περὶ Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐν ῖ χείρονι θανάτῳ γεγενημένων ποτὲ, τὸν λόγον αὐτοῦ ἠ παραδεξάμενοι, μηδὲ ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι ιλικοῦτον, ὁποῖον ἐπηγγείλατο ὁ λέγων, φασί· „νῦν [2]) 'νώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις;“ Τὸ δ' ὅμοιον καὶ ι' ἄλλων αὐτοῦ λόγων καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίων ἐπὶ πλειόνων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξετάσαμεν· οἷον [3]) ιὶ τῆς Σαμαρείτιδος, ὅτι εἰπὼν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· „δός [4]) οι πιεῖν“ μεθ' ἕτερα προσέθηκε τοιαῦτα· „εἰ ᾔδεις [5]) ιν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· δός οι πιεῖν· σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν [6]) ἄν σοι ἴωρ ζῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, οὔτε ἄν.ημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις ὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;“ καὶ πάλιν· „κύριε, [7]) δός μοι τοῦτο

---

[1]) In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest καθώς. . — Huet. ad marginem: „scrib. ἢ ἐνόησαν οὐ περί τ. λ.“ Quam Huet. lectionem valde probaverim, ıum καθὼς ἐνοήσαμεν non habeat, h. saltem loco, quo feras.

[2]) Ev. Joann. VIII, 52.

[3]) Ed. Huetii, ut fere constanter, οἷγε.

[4]) Ev. Joann. IV, 7. — H. ad marg., R. in textu: ὸς μοι πιεῖν; R. in notis: „pro δός μοι πιεῖν Cod. Reg. ntum habet (item ed. H. in textu) ποιεῖν.“

[5]) Ev. Joann. IV, 10. 11. Edd. N. T. vers. 11. λέει αὐτῷ absque καί.

[6]) Ed. Huet. in textu ἔδωκέ σοι, ad marg. ut in ostro textu.

[7]) Ev. Joann. IV, 15. In edd. N. T. deest τὸ ζῶν pro διέρχωμαι legitur ἔρχωμαι.

τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.“. Οὐ γὰρ πιθανὸν ἦν περὶ αἰσθητοῦ ὕδατος ἀποκρίνεσθαι αὐτῷ τὴν Σαμαρεῖτιν, καὶ ᾐτηκέναι αὐτὸν σωματικὸν ὕδωρ ἐπὶ τῷ μηκέτι διψῆσαι, μηδὲ διέρχεσθαι ἀντλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακὼβ αἰσθητῆς πηγῆς. Ἀλλὰ καὶ εἰπόντος τοῦ κυρίου· „ὁ ἄρτος[1]) ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς“ ὅτε „ἐμάχοντο[2]) πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες „πῶς δύναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;“ ἀποδείκνυμεν ὅτι οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀνόητοι ἦσαν οἱ ἀκούοντες, ὡς ὑπολαμβάνειν ὅτι προκαλεῖται ὁ λέγων τοὺς[3]) ἀκροατὰς εἰς τὸ προσελθεῖν καὶ ἐμφαγεῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ. Καὶ εἰκός γε, ὅτι ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῶν νῦν ἡμῖν ἐξεταζομένων ῥητῶν, τό· „Ἀβραὰμ[4]) ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται·“ μεμαθηκότες τίνα τρόπον „δι᾽ ἑνὸς[5]) ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον.“ Ἔβλεπον δὲ καὶ, ὅτι ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ τοὺς ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος περὶ τοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτου εἰς πάντας ἀνθρώπους διεληλυθότος ἐπὶ τῷ πάντας ἡμαρτηκέναι. Περὶ τούτων δὲ μεμαθηκότες τὰ ἑξῆς,

---

[1]) Ev. Joann. VI, 51. Edd. N. T. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ — ἐστίν; ed. Lachm. ut in nostro textu ὑπὲρ — ζωῆς, ed. Knapp. ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ — ζωῆς.

[2]) Ev. Joann. VI, 52. Ed. Knapp. ἐμάχ. οὖν πρὸς ἀλλήλ. οἱ Ἰουδ. —— οὗτος ἡμῖν — σάρκα φαγεῖν, ed. Lachm. ἐμάχ. οὖν οἱ Ἰουδ. πρὸς ἀλλήλ. —— οὗτος ἡμῖν — σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν.

[3]) Ed. Huetiana min. accur. τοῦ.

[4]) Ev. Joann. VIII, 52.

[5]) Rom. V, 12. — 14. nonnullis consulto omissis.

ἅτε μὴ παραδεξάμενοι τοὺς Ἰησοῦ λόγους, οὐκ ᾔδεσαν,[1]) καὶ ὅτι „οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα." Ἀλλ' οὐδὲ συλλογίζεσθαί πως ἐδύναντο, ὅτι „εἰ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν." Οὐ συνίεσαν δὲ καὶ, πῶς οὐκ ἦν τὸ δώρημα ὅμοιον τῷ δι' ἑνὸς ἡμαρτήσαντος θανάτῳ· οὐδὲ γὰρ ἐπεπαίδευντό πως, ὅτι τὸ χάρισμα[2]) ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων ἐγένετο εἰς δικαίωμα. Ἀλλ' οὐδὲ ἔβλεπον, ὅτι „οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ." Καὶ ἐνενόουν μὲν τὸν θάνατον Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν, ἀκούοντες ὅτι καὶ Σαμουὴλ, ὡς διὰ τὸν θάνατον ὑπὸ γῆν ὤν, ὑπὸ ἐγγαστριμύθου[3]) ἀνήγετο, Θεοὺς οἰομένης κάτω που εἶναι τῆς γῆς, καὶ λεγούσης· „Θεοὺς[4]) ἐγὼ εἶδον ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς·" τὴν δὲ ζωὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν οὐ κατειλήφασιν, οὐδ' ὅτι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ[5]) καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ Θεὸς ἦν οὐ νεκρῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ὡς ὑπολαμβάνοντές τε νεκροὺς εἶναι τοὺς προφήτας, ᾠκοδόμουν[6]) αὐτῶν τοὺς τάφους, καὶ διὰ τοῦτο ταλανιζόμενοι. Εἰ καὶ ἀπέθανεν οὖν Ἀβραὰμ, ἀλλ' ἔζησε, καὶ οὐκέτι τὸν θάνατον ἐθεώρει· ἀφ' οὗ-

---

[1]) H. et R. ᾔδεισαν. — Rom. V, 15. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.

[2]) Rom. V, 16. — 17. coll. pag. 292. not. 5.

[3]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ὑπὸ γαστρὶ μύθου. R. — H. ad marginem: „scribas ὑπ' ἐγγαστρίμυθα (?)."

[4]) I Sam. XXVIII, 13. (I Reg.). LXX. interpretes Θεοὺς ἑώρακε ἀναβαίνοντας κ. τ. λ.

[5]) Matth. XXII, 32. coll. Exod. III, 6. 15.

[6]) Matth. XXIII, 29.

ἰδὼν τὴν Ἰησοῦ ἡμέραν ἠγαλλιάσατο καὶ ἐχάρη. Οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τό· „Ἀβραὰμ[1]) ἀπέθανεν“ εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, διδάσκοντος ὅτι Ἀβραὰμ ζῇ, τό· „Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη.“ Εἰ μὴ βούλεταί τις οὕτως ἔχειν τὰ περὶ τοῦ Ἀβραάμ, λεγέτω ἡμῖν, πότερόν ποτε[2]) ὁ ἰδὼν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμέραν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀγαλλιασόμενος καὶ χαρεὶς, ἔτι θεωρεῖ τὸν θάνατον· ἢ ὁ ἰδὼν τὴν ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεὶς, ἀξιωθεὶς τοιαύτης ὄψεως, ὡς ἄξιος αὐτῆς, ὕστερον ἐστέρηται οὗ ἐθεώρησεν. Εἰ γὰρ ἑκάτερον τούτων ἄτοπόν ἐστιν, ἰδὼν τὴν ἡμέραν Ἰησοῦ Ἀβραάμ, ἅμα τῷ ἰδεῖν ἤκουσε καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἐτήρησε, καὶ οὐκ ἔτι θάνατον θεωρεῖ· καὶ οὐχ ὑγιῶς ἔλεγον, ὡσπερεὶ[3]) ἔτι ἐν θανάτῳ τυγχάνοντος αὐτοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι τό· „Ἀβραὰμ ἀπέθανε.“ Τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ περὶ τῶν προφητῶν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι[4]) νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων, καὶ ἔστιν ὥσπερ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ, οὕτως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν Θεὸς, ζῶσι καὶ οἱ προφῆται· καὶ γὰρ ἐτήρησαν τὸν λόγον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτε λόγος[5]) κυρίου ἐγένετο πρὸς Ὡσηέ, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἱερεμίαν, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἡσαΐαν· οὐ γὰρ ἄλλος λό-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 52. — 56. coll. pag. 221. not. 2. H. et R. ὁ πατὴρ ἡμῶν.

[2]) H. et R. πρότερον πότε.

[3]) ὡσπερεὶ ἔτι ἐν θανάτῳ κ. τ. λ. H. et R. in notis: „ita recte legit Perionius. At videtur legisse Ferrar.: ὡσπερεὶ αἰτίου θανάτου τυγχάνοντος αὐτοῦ, vertit enim: perinde quasi mors Abrahae in causa esset, ut etiam Christus moreretur.“ H. addit: „„Cod. Reg. καὶ οὐχ ὑγιῶς ἔλεγεν (ita H. affert), ὡσπερεὶ ἔτιον θανάτῳ κ. τ. λ.““ — Ev. Joann. VIII, 52.

[4]) Matth. XXII, 32. coll. Exod. III, 6. 15.

[5]) Hos. I, 1. — Jerem. XIV, 1. — Jesai. II, 1.

ος ἐγένετο πρός τινα τούτων, ἀλλ' ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
εὸν υἱὸς αὐτοῦ Θεὸς Λόγος. Καὶ τοῦτον, εἰ καί τις
λλος, καὶ οἱ προφῆται τετηρήκασι, καὶ ἐξ οὗ εἰλήφασι
ν λόγον, θάνατον οὐκ ἔτι ἐθεώρησαν. Ὁμοίως τοί-
ν ψεῦδος τῷ· „νῦν[1]) ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον
εις·" τό· „Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται·" εἰρη-
ένον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· οὔτε γὰρ ἔγνωσαν δαιμόνιον
ειν τὸν ἐπιτάσσοντα δαιμονίοις· — οὐδεὶς γὰρ γι-
ώσκει τὸ μὴ ὑπάρχον —· οὔτε Ἀβραὰμ καὶ οἱ προ-
ῆται ἐν θανάτῳ ἔτι ἦσαν, ὅτε ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι τό·
Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται." Μετὰ ταῦτα
τοῦμεν, τί δήποτε, τοῦ Σωτῆρος εἰρηκότος περὶ παν-
ὸς τοῦ τηροῦντος αὐτοῦ τὸν λόγον, ὅτι θάνατον οὐ
εωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὰ προεξε-
τασθέντα, δέον αὐτοὺς καταλλήλως τῷ· „θάνατον[2]) οὐ
ὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα·" εἰρηκέναι· „καὶ σὺ λέγεις·
ἄν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ," θάνατον οὐ μὴ θεω-
ήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Οἱ δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μὴ[3]) εἰ-
ημένον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρός φασιν· οὐ γὰρ εἶπεν· „ἐάν
ις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θανάτου οὐ μὴ γεύσηται
ἰς τὸν αἰῶνα·" ὅπερ οὗτοι προφέρονται ὡς ὑπὸ τοῦ
υρίου ἡμῶν εἰρημένον. Καὶ ὅρα, εἰ μή, τῷ[4]) εἶναι
ιαφορὰν τοῦ μὴ θεωρεῖν θάνατον καὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι
ανάτου, ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἅμα εὐαγγελιστῶν εἴρηται
ερὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι θανάτου τοὺς ἐγγὺς τοῦ Ἰησοῦ
στῶτας, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμε-

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 52.

[2]) Ibidem VIII, 51. H. et R. h. l. et lin. seq. θεω-
ήσει. Cfr. p. 304. lin. 2. 3. — Vers. 52. coll. p. 269. not. 3.

[3]) In ed. Huet. deest μή, quod (recte) legitur in
Cod. Bodlej. R. — Ev. Joann. VIII, 52. coll. pag. 296.
not. 3.

[4]) *H. ad marg.*, *R.* in textu τῷ εἶναι; R. in nota:
Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὸ εἶναι."

νον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ, τοῦ μὲν Ματθαίου „ἀμὴν,[1]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ·“ τοῦ δὲ Μάρκου· „ἀμὴν,[2]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ἑστηκότων ὧδε, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει·“ τοῦ δὲ Λουκᾶ· „ἀληθῶς[3]) εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἵτινες οὐ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.“ Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματος διάφοροι αἰσθήσεις εἰσὶ γεῦσις καὶ ὅρασις, οὕτως κατὰ τὰς λεγομένας ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος[4]) θείας αἰσθήσεις, ἄλλη μέν τις ἂν εἴη ὁρατικὴ τῆς ψυχῆς δύναμις καὶ θεωρητικὴ, ἄλλη δὲ ἡ γευστικὴ καὶ ἀντιληπτικὴ τῆς ποιότητος τῶν νοητῶν τροφῶν. Καὶ ἐπεὶ ὁ κύριος, καθ᾽ ὃ μὲν ἄρτος ἐστὶ ζῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, γευστός ἐστι, τρόφιμος ὢν τῇ ψυχῇ, καθ᾽ ὃ δὲ σοφία ἐστίν, ὁρατός ἐστιν, ἧς τοῦ κάλλους ἐραστὴς ὁμολογεῖ εἶναι ὁ λέγων „ἐραστὴς[5]) ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς·“ καὶ προστάσσει ἡμῖν τό· „ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε.“ Διὰ τοῦτο

---

[1]) Matth. XVI, 28. — Edd. N. T. semel tantum ἀμήν exhibent; ed. Knapp. εἰσί τινες — βασιλείᾳ αὐτοῦ, ed. Lachm. ὅτι εἰσί τινες — βασιλείᾳ αὐτοῦ.

[2]) Marc. IX, 1. (VIII, 39.). — Edd. N. T. semel tantum ἀμήν et τῶν ὧδε ἑστηκότων offerunt.

[3]) Luc. IX, 27. Edd. N. T. λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσί — ἑστώτων, οἳ οὐ μὴ γεύσωνται, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

[4]) Sap. Salom. VII. — Ev. Joann. VI, 51.

[5]) Sap. Salom. VIII, 2. — Proverb. IV, 6. — Huet. recte in notis: „Ferrar. et servabis, legebat καὶ τηρήσεις, sed inepte.“

ιλμοῖς εἴρηται τό· „γεύσασθε[1]) καὶ ἴδετε, ὅτι
ὸς ὁ κύριος.“ Ὥσπερ δὲ ὁ κύριος γευστὸς καὶ
ς, οὕτως καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος γευστός ἐστι
ατός. Καὶ τὸ μὲν γευστὸν αὐτοῦ παρίστησι τό·
[2]) τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσων-
νάτου,“ καὶ τὰ ἑξῆς· τὸ δὲ ὁρατὸν, τό· „ἐάν[3])
ν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ
ν αἰῶνα.“ Γεύεται δὲ θανάτου, καὶ οὐ γεύεται
, ἀλλὰ καὶ ἐμφορεῖται ὡς τροφῆς τοῦ θανάτου ὁ
ρόμενος τὰ ἐναντία τοῖς ῥήμασι τῆς αἰωνίου ζωῆς.
παγγελία ἐστὶ, μὴ γεύσασθαι θανάτου τινὰ τῶν
ων ἐν τῷ δεικνυμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ νοητῷ τόπῳ·
ήρει γὰρ, ὅτι οἱ τρεῖς τό· „εἰσί τινες τῶν ὧδε
ων“ ἤ· „εἰσί τινες τῶν ἑστηκότων ὧδε·“ ἅμα εἰ-
ι, περὶ ὧν καὶ ἀνέγραψαν, ὅτι „οὐ γεύσονται
ου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχό-
ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ·“ ἤ· „ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ·“
ως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν
νάμει.“ Καὶ ἐπεὶ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ τόν[4])
ότα πεσεῖν, εἴρηται· „ὁ δοκῶν[5]) ἑστάναι βλεπέτω
έσῃ·“ διὰ τοῦτο οὐ περὶ πάντων τῶν ἑστηκότων,
περί τινων ἀναγέγραπται τό· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν·
ινες τῶν ὧδε ἑστώτων.“ Ἑστὼς μὲν οὖν τις οὐ
αι θανάτου, τηρῶν τὸ ἑστηκέναι· τὸν δὲ λόγον πα-
ὼν καὶ τηρῶν θάνατον οὐ θεωρήσει. Εἴπερ οὖν
ρά τίς ἐστι τοῦ γεύσασθαι θανάτου καὶ τοῦ θεω-
ὸν θάνατον, ὡς οὐ συνετοὶ ἀκροαταὶ οἱ Ἰουδαῖοι,

---

[1]) Psalm. XXXIV, 8. (XXXIII, 9.). — Ed. Huet.
accur. χριστός pro χρηστός.
[2]) Matth. XVI, 28. coll. pag. 302. not. 1. H. et R.
γεύσονται.
[3]) Ev. Joann. VIII, 51. coll. pag. 291. not. 4.
[4]) R. recte τοῦ τόν, H. τοῦτον.
[5]) I Cor. X, 12. — Matth. XVI, 28. coll. propter
r ἀμήν pag. 302. not. 1.

ἐψηλάφησαν[a]) περὶ τοῦ λόγου
ρες τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἐ
σχηματιζομένων εἰς ἀγγέλους
περὶ τοῦ λόγου τοῦ θανάτου· κ
στοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ,
πρόβατα πρὸς οὓς λέγοι ἄν· „
προβάτων τῶν ἐμῶν·“ ἀκούει τ
Ὅρα, εἰ μὴ ὀσμὴ θανάτου ἐστὶν
τίας μώλωψι, περὶ ὧν εἴρηται· „
πησαν οἱ μώλωπές μου·“ καὶ ὀσ
ζάρῳ πρὶν ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶ
ὀσφραίνεσθαι οἱ ἀπόστολοι ἔλεγ
ριε,[b]) ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ
τῆς νοητῆς ὀσμῆς θανάτου, ἢ ὀσ
δεήσει τὸ ἀποστολικὸν οὕτως ἔχο
ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ,
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὀσ
νατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζ

τοῦ εἰσι, καὶ οὐδαμῶς δυσωδία, ἐν παντὶ τόπῳ οἱ
ριστῷ ἄνθρωποι. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ ὥσπερ ἡ σωματικὴ
ία τινὰ τῶν ζώων λέγεται ἀναιρεῖν, οὕτως διὰ τὴν
ενομένην κακίαν καὶ ἡ Χριστοῦ εὐωδία γένοιτο ἂν
τοῖς ἐκ θανάτου εἰς θάνατον αὐτῶν, τοῖς [1]) δὲ ἐκ
ἀποβαίνει εἰς ζωήν. Ταῦτα παρακείμενα ἡμῖν
ν εἶναι τῇ ἐξετάσει τοῦ γεύεσθαι θανάτου, καὶ τοῦ
εῖν ἢ μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον. Μετὰ ταῦτα μὴ
οῦντες, ὅσῳ ὑπερέχει [2]) Χριστὸς τῶν πατριαρχῶν
ῶν προφητῶν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύοντες, Χριστὸν
τὸν τηλικαῦτα διδάσκοντα, ἐπαπορούσι λέγοντες·
[3]) σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραὰμ, ὅστις
ανεν;" Οὐχ ὁρῶσι δὲ, ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραὰμ,
καὶ παντὸς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ ἐκ τῆς παρ-
υ γεγεννημένος, [4]) καὶ τῶν προφητῶν πάντων ὁ
ρητευόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀποθανόντων ὁ
οήσας αὐτοὺς, οὐχ ἑαυτὸν ποιήσας τοιοῦτον, ἀλλ᾽
τοῦ πατρὸς λαβών. „Ὥσπερ [5]) γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει

[1]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: τοῖς εἰς
ἀποβαίνει ἡ ζωή. R. — Huet. ad marginem: „scrib.
ro εἰς."

[2]) H. in textu ὑπερέχει Χριστός κ. τ. λ., ut in no-
textu, in notis: „ὑπερέχει Χριστέ. Cod. Reg. habet
Perion. legit Χριστός, quod probamus, quanquam
ar. lectio (qui vertit: *quantum praestaret et Pa-
rchis et prophetis*) non displicet: ὅσῳ ὑπερέχει καὶ
Πατριαρχῶν καὶ κ. τ. λ."

[3]) Ev. Joann. VIII, 53.

[4]) Ed. Huet. min. accur. γεγενημένος. Ferrar., qui
t: *quod qui genitus est ex virgine, non solum
ahamo ipso, verum etiam quocunque ex mulieri-
genito sit major,* hoc quoque loco, nisi forte, ut
abile est, ex interpretatione adjecit, μείζων ἐστὶν le-
videtur. Cfr. Matth. XI, 11. Luc. VII, 28.

[5]) *Ev. Joann. V, 26.* Edd. N. T. οὕτως ἔδωκε καὶ
ἑῷ ζωὴν ἔχειν κ. τ. λ. — Vers. 19. et 30.

συγχέοντες τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀντὶ τοῦ· „θάνατον οὐ[1]) μὴ θεωρήσῃ“ εἰρήκασιν· „οὐ μὴ γεύσηται θανάτου“ ἐπὶ τὴν ὑποδεεστέραν αἴσθησιν καταπεσόντες τῷ λόγῳ. Ζητήσεις δὲ, εἰ, ὥσπερ ἔστι θεωρεῖν θάνατον καὶ γεύεσθαι θανάτου, οὕτως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια, ἤτοι ἀκούειν θανάτου, ἢ ὀσφραίνεσθαι θανάτου, ἢ ἅπτεσθαι θανάτου· εἰ γὰρ αἱ χεῖρες τῶν ἀποστόλων ἐψηλάφησαν[2]) περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, μή τι αἱ χεῖρες τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἐργατῶν δολίων, μετασχηματιζομένων εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης, ψηλαφῶσι περὶ τοῦ λόγου τοῦ θανάτου· καὶ εἰ τὰ πρόβατα[3]) Χριστοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, μήποτε τὰ μὴ αὐτοῦ πρόβατα πρὸς οὓς λέγοι ἄν· „ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν“ ἀκούει τῆς φωνῆς τοῦ θανάτου. Ὅρα, εἰ μὴ ὀσμὴ θανάτου ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μώλωψι, περὶ ὧν εἴρηται· „προσώζεσαν[4]) καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου·“ καὶ ὀσμὴ θανάτου ἐν τῷ Λαζάρῳ πρὶν ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, ἧς μὴ βουλόμενοι ὀσφραίνεσθαι οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον τῷ Σωτῆρι τό· „κύριε,[5]) ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστιν.“ Εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς νοητῆς ὀσμῆς θανάτου, ἢ ὀσμῆς ζωῆς, παραστησαι δεήσει τὸ ἀποστολικὸν οὕτως ἔχον· „Χριστοῦ[6]) εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὀσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν·“ εὐωδία μὲν γὰρ

---

[1]) H. et R., μή insuper omisso, οὐ θεωρήσει. Cfr. pag. 301. nota 2.

[2]) I Joann. I, 1. — II Cor. XI, 13. 15.

[3]) Ev. Joann. X, 27. — 26. Edd. N. T. οὐ γάρ ἐστε.

[4]) Psalm. XXXVIII, 5. (XXXVII, 6.).

[5]) Ev. Joann. XI, 39. H. et R. recte in notis: „Apostolis tribuit Marthae dictum.“

[6]) II Cor. II, 15. 16. Edd. N. T. vers. 15. ὅτι Χριστοῦ κ. τ. λ. omissis verbis ἐν παντὶ τόπῳ.

ττοῦ εἰσι, καὶ οὐδαμῶς δυσωδία, ἐν παντὶ τόπῳ οἱ
Χριστῷ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ἐπεὶ ὥσπερ ἡ σωματικὴ
ίία τινὰ τῶν ζώων λέγεται ἀναιρεῖν, οὕτως διὰ τὴν
γενομένην κακίαν καὶ ἡ Χριστοῦ εὐωδία γένοιτο ἄν
τοῖς ἐκ θανάτου εἰς θάνατον αὐτῶν, τοῖς [1]) δὲ ἐκ
; ἀποβαίνει εἰς ζωήν. Ταῦτα παρακείμενα ἡμῖν
εν εἶναι τῇ ἐξετάσει τοῦ γεύεσθαι θανάτου, καὶ τοῦ
ρεῖν ἢ μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον. Μετὰ ταῦτα μὴ
ϽοῦΝτες, ὅσῳ ὑπερέχει [2]) Χριστὸς τῶν πατριαρχῶν
τῶν προφητῶν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύοντες, Χριστὸν
ι τὸν τηλικαῦτα διδάσκοντα, ἐπαπορούσι λέγοντες·
[3]) σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις
θανεν;" Οὐχ ὁρῶσι δὲ, ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ,
ὲ καὶ παντὸς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ ἐκ τῆς παρ-
ου γεγεννημένος, [4]) καὶ τῶν προφητῶν πάντων ὁ
φητευόμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τῶν ἀποθανόντων ὁ
τοήσας αὐτοὺς, οὐχ ἑαυτὸν ποιήσας τοιοῦτον, ἀλλ'
τοῦ πατρὸς λαβών. „Ὥσπερ [5]) γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει

[1]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: τοῖς εἰς
; ἀποβαίνει ἡ ζωή. R. — Huet. ad marginem: „scrib.
ɔro εἰς."

[2]) H. in textu ὑπερέχει Χριστός κ. τ. λ., ut in no-
textu, in notis: „ὑπερέχει Χριστέ. Cod. Reg. habet
Perion. legit Χριστός, quod probamus, quanquam
rar. lectio (qui vertit: *quantum praestaret et Pa-
rchis et prophetis*) non displicet: ὅσῳ ὑπερέχει καὶ
Πατριαρχῶν καί κ. τ. λ."

[3]) Ev. Joann. VIII, 53.

[4]) Ed. Huet. min. accur. γεγενημένος. Ferrar., qui
it: *quod qui genitus est ex virgine, non solum
·ahamo ipso, verum etiam quocunque ex mulieri-
genito sit major*, hoc quoque loco, nisi forte, ut
babile est, ex interpretatione adjecit, μείζων ἐστίν le-
: videtur. Cfr. Matth. XI, 11. Luc. VII, 28.

[5]) Ev. Joann. V, 26. Edd. N. T. οὕτως ἔδωκε καὶ
υἱῷ ζωὴν ἔχειν κ. τ. λ. — Vers. 19. et 30.

ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔδωκεν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ·" οὐ δυναμένῳ ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲ ἕν, καὶ ζητοῦντι τὸ θέλημα, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Καὶ τό· „τίνα [1]) σεαυτὸν ποιεῖς;" μὴ τεθεωρηκότων ἦν φωνὴ, ὅτι οὐχ ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς πεποίηκεν ὅπερ ἐστίν. Διόπερ καὶ πρὸς τοῦτο δοκεῖ μοι ἀποκρίνεσθαι, διδάσκων, τίς αὐτὸν ἐποίησεν ὅπερ ἦν, τό· „ἐὰν [2]) ἐγὼ δοξάσω ἐμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ ὁ δοξάζων με." Καὶ ταῦτα δὲ, αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος τοῦ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν Τόμων, τὴν περιγραφὴν ἐνταῦθα εἰληφέτω, ἵνα, Θεοῦ ἀποκαλύπτοντος ἡμῖν, τὰ ἑξῆς θεωρήσωμεν ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ· „ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν ἐγὼ δοξάσω ἐμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν."

[Λείπουσιν οἱ Τόμοι εἰκοστὸς πρῶτος, καὶ εἰκοστὸς δεύτερος, καὶ εἰκοστὸς τρίτος, καὶ εἰκοστὸς τέταρτος, καὶ εἰκοστὸς πέμπτος, καὶ εἰκοστὸς ἕκτος, καὶ εἰκοστὸς ἕβδομος.]

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 53.

[2]) Ibidem VIII, 54. Edd. N. T. ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ κ. τ. λ. — Ed. Huet. h. l. (nam lin. 2. a fine ἐάν habet) ἄν pro ἐάν.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος κη΄.

Οἱ φύσεις [1]) ἀριθμῶν ἐρευνήσαντες, πρῶτον μὲν [τέ]λειον τὸν ἓξ εἰρήκασι, τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἰσούμενον,

---

[1]) H. in notis, quae R. quoque, Huet. nomine ap[po]sito, affert: „antequam ad ulteriora progrediamur, huc [re]ferendus est Eustathii Antiocheni locus, in quo profert promtum ex Orig. in Joann. Commentariis fragmen[tu]m, iisque adeo, qui hic desiderantur, Tomis. Sic ille [lib]ro de Engastrimytho: οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὸ τῆς λι[θο]βολίας δρᾶμα θεωρῶν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πειρᾶται [ἀ]πολογῆσαι, τοῦ εὐαγγελικοῦ καταψεύδεται γράμμα[τος·] οὐ πάνυ τι, λέγων, εὕρομεν ζητήσαντες ἐν τοῖς [πρ]ὸ τούτου, ὅτι ἐβάστασαν οἱ Ἰουδαῖοι λίθους, ἵνα λι[θά]σωσιν αὐτόν. Εἶτα μετ' ὀλίγα φησίν· εἰ γὰρ πάλιν [ἐβά]στασαν, πρότερον ἐβάστασαν· ἄνω δὲ καὶ κάτω βού[λετ]αι κατασκευάσαι, μὴ προηγεῖσθαι καὶ ἄλλην ὁμοίως [ἐπ]οχὴν, ἵνα συστάσειεν ὅτι λόγους, ἀλλ' οὐχὶ λίθους [ἐβά]στασαν ἀμελητὶ κατ' αὐτοῦ. Caeterum de numero [...]ario, *qui perfectus hic esse dicitur*, sic Orig. ad Psalm. VI. (LXVII.) *in Catena Corderiana*: ἐν ξϛ′ τέτακται

ἔκ τε τῆς συνθέσεως τοῦ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένου, ἑνὸς καὶ δύο, (ἐστὶ τρία,[1]) ἀριθμὸς πρῶτος), καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμὸς, λέγω δὲ τοῦ δύο· γενόμενος γὰρ ὁ δύο ἐπὶ τὸν τρία πεποίηκε τὸν ἕξ. Δεύτερον δὲ τέλειόν φασιν εἶναι τὸν[2]) εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, συνιστάμενον ἔκ τε τοῦ συνθέτου τῶν ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένων, ἕως γένηται πρῶτος ἀριθμὸς, καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμός. Τέσσαρα μὲν γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζόμενος ἐν τῷ, ἕν, δύο, τέσσαρα. Ἑπτὰ δὴ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνης μετρούμενος· γινόμενος δὲ ὁ τέσσαρα ἐπὶ τὸν[3]) ἑπτὰ, πεποίηκε τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ αὐτὸν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἴσον. Διὰ τοῦτο δ' οἶμαι ῥᾴδιον διαλαμβάνεται ἀπὸ τοῦ παιδευθέντος[4]) ἐν πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων Μωσέως εἰς τὴν

ἀριθμῷ, τελείῳ τυγχάνοντι καὶ ἐν μονάσι καὶ ἐν δεκάσι. De Psalmo sexagesimo sexto loquitur. Et ad Matth. X, 1. in Catena Possiniana: τέλειος γάρ ἐστιν ὁ ἕξ ἀριθμός. Et Tom. X. Commentariorum in Joann. (cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 359. lin. 10—12.) οἱ δὲ ἐπίστανται, ἑξακόσιοι τυγχάνοντες τῷ τοῦ ἕξ τελείῳ ἀριθμῷ οἱονεὶ ἐφ' ἑαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται."

[1]) H. in notis, quae R. quoque affert: „Orig. paulo post (cfr. lin. 10. pag. huj.): ἑπτὰ δὴ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνης μετρούμενος."

[2]) In ed. Huetiana deest τόν.

[3]) Ed. Huet. min. accur. ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἑπτά.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu): παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ καὶ Αἰγυπτίων; sed Cod. Bodlej. lectionem nostri textus exhibet. Optime; ita enim Act. VII, 22. R. — Huet. in notis: „lege παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. Ita enim Act. VII, 22., vel πάσῃ σοφίᾳ καὶ πάσῃ γνώσει Αἰγυπτίων, quemadmodum legisse videntur Ferrar. et Perionius."

ῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κατασκευήν· αἱ γὰρ αὐλαὶ[1])
ἱ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πηχῶν τὸ μῆκός εἰσι. Καὶ ἐχρῆν γε
ἦν εἰς δόξαν Θεοῦ κατασκευαζομένην σκηνὴν τοῦ μαρ-
ρίου μετὰ τῶν ἐξαιρέτων ἀριθμῶν ἔχειν καὶ τὸν εἴ-
οσι καὶ ὀκτώ. Ἐφ' ὧν, ἱερὲ ἀδελφὲ Ἀμβρόσιε, φθά-
αντες τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν, — οὗτος
ὰρ ἔσται, Θεοῦ χαριζομένου, εἰκοστὸς ὄγδοος εἰς τὸ
ἰαγγέλιον Τόμος —, ἐπικαλεσάμενοι τὸν τέλειον καὶ
ελειότητος χορηγὸν Θεὸν διὰ τοῦ τελείου ἀρχιερέως
μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵν' ἡμῶν τὸν νοῦν δῷ εὑρεῖν
ὴν περὶ τῶν ἐξετασθησομένων ἀλήθειαν καὶ κατα-
κευὴν αὐτῶν, καὶ οὕτως ὁδεύσωμεν καὶ ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

2. „Λέγει[2]) ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον." Ἐπεί-
ερ ἐνθάδε μὲν τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον οὐκ
ὐτὸς ὁ Ἰησοῦς αἴρει, ἀλλὰ λέγει· „ἄρατε τὸν λίθον·"
ν δὲ τῇ Γενέσει, ἡνίκα „λίθος[3]) ἦν μέγας ἐπὶ τῷ
τόματι τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο ἐκεῖ πάντα τὰ
οίμνια, καὶ ἀπεκύλιον λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ
ρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ πρόβατα, καὶ
πεκαθίστων[4]) τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ φρέατος
ἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ — τῷ μηδέπω τοῦτο γεγο-
ἑναι, διὰ τὸ μὴ συνῆχθαι τὰ κτήνη —, ὁ Ἰακὼβ ἰδὼν
Ῥαχὴλ τὴν θυγατέρα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς
ὐτοῦ, καὶ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς
ὐτοῦ, προσελθὼν αὐτὸς ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ
τόματος τοῦ φρέατος, καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα Λάβαν
οῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ·" βουλόμεθα ἀμφοτέ-
ους τοὺς λίθους ἀλλήλοις συνεξετάσαι, ἵνα τὸ εὔλογον

---

[1]) Exod. XXVI, 2.

[2]) Ev. Joann. XI, 39. Ed. Knapp. ut in nostro textu,
d. Lachm. λέγει Ἰησοῦς κ. τ. λ.

[3]) Genes. XXIX, 2. 3. 7. 10. coll. LXX. interpre-
um versione.

[4]) *H. et R.* ἀποκαθίστων et constanter h. l. μήτρος.

κατανοήσωμεν τοῦ ἐνθάδε μὲν μὴ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν ἠρκέναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ [1]) σπηλαίου, ἀλλ' εἰρηκέναι „ἄρατε τὸν λίθον“ ἐν δὲ τῇ Γενέσει αὐτὸν τὸν Ἰακὼβ ἀποκεκυλικέναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος. Καὶ πρόσχες, εἰ δυνάμεθα λέγειν, ὅτι τοῦ μὲν ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ λίθου, ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημεῖον ἦν, οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν ἅψασθαι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ προστάξαι μόνον τοῖς ἐπιτηδείοις πρὸς τὸ ἔργον ἆραι τὸν λίθον· τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ ἐμποδίζοντος τῷ πίνειν τὰ πρόβατα, ἀφ' ὧν ἔμελλεν ὀνήσασθαι [2]) τὰ ἐπίσημα καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακὼβ, αὐτόν ἐστι δίκαιον λαβέσθαι τὸν Ἰακὼβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, ἵνα ποτισθῇ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακὼβ, ἔξω δὲ σπηλαίου στῆναι τὸν Ἰησοῦν. Εἰ δὲ [3]) δύνασαι ἐπιστῆσαι, τί δήποτε ἐπὶ μὲν τοῦ σπηλαίου οὐ κεκύλισται ὁ ἐπικείμενος αὐτῷ λίθος, ἀλλὰ αἴρεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φρέατος, οὐ πάντως αἴρεται, ἀλλὰ μόνον ἀποκυλίεται. Ἐχρῆν πάντη μὲν ἀρθῆναι τὸν ἀπὸ τοῦ μνημείου λίθον, καὶ μὴ κατακυλισθῆναι· τὸν δὴ ἐπὶ τοῦ φρέατος ἀποκυλισθῆναι μό-

---

[1]) H. ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ.; in ed. R. deest τοῦ.

[2]) Cod. Bodlej. recte ὀνήσασθαι, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male νεήνασθαι. Idem Cod. Reg. (nec non ed. H. in textu) pro αὐτόν ἐστι δίκαιον λαβέσθαι, quemadmodum legitur in Cod. Bodlej., perperam habet αὐτός ἐστι λαβέσθαι. R. — H. in notis: „Cod. Reg. etc., quae sic fortasse non infeliciter restituas: ἀφ' ὧν ἔμελλεν ὀνίνασθαι τὰ — Ἰακὼβ, αὐτόν ἐστι λαβέσθαι τὸν Ἰακώβ. nec inde recedit (δίκαιον? justum vero esse) Ferrar.“

[3]) H. ad margin., R. in notis: „Ferrar. legebat (et recte quidem, nisi voc. ἐπιστῆσαι Imperat. aor. Optat. forma repetere quis malit): Ἴδε δὲ εἰ δύνασαι κ. τ. λ.“

ον· προείρηται γάρ, ὅτι[1]) ἀπε * * * * * * * * * * *
* * δόξαν Θεοῦ, νοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς[2]) εἰς δι-
καιοσύνην λογιζομένης πίστεως πιστεύσωμεν. Εἰ δέ
ις οὐδέπω εἶδε[3]) τὴν δόξαν Θεοῦ τῶν οἰομένων πε-
ιστευκέναι, μανθανέτω[4]) ὅτι ἐλέγχεται, δι' ὧν οὐδέπω
ἶδε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, μὴ πεπιστευκώς· ἀψευδὴς
ἄρ ὁ μὴ Μάρθᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ λέγων τό·
ἐὰν[5]) πιστεύσῃς, ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ."

3. „Ἦραν[6]) οὖν τὸν λίθον." Ἡ βραδυτὴς τοῦ

---

[1]) H. et R. in notis: „haec in Codd. tum Reg. (H.), tum
odlej. (R.) excipit lacuna ingens paginas fere duas com-
lexa, quam in Cod. itidem suo reperit Ferrarius: unde
es illos Codd. ex uno fonte profectos fuisse perspicuum
t." — Equidem, nexu suadente et voc. προείρηται, ad
ι h. l., quae praecesserant, provocari, hoc modo (coll.
ag. 309. lin. 18. et seqq.) ex parte saltem locum resti-
ierim: ὅτι ἀπεκύλιον τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ
ρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ πρόβατα, καὶ
τεκαθίστων τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ φρέατος εἰς
ὸν τόπον αὐτοῦ. Ante verba δόξαν Θεοῦ κ. τ. λ. au-
m permulta excidisse, quae spectaverint tum ad praeced.
ιateriem, tum ad verba in Ev. Joann. XI, 39. 40. obvia:
ἐγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ — ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, nemo
on videt, nec nisi haec (coll. seqq.) restituere valemus:
μεῖς μὲν (οὖν) ἰδόντες τὴν δόξαν (τοῦ) Θεοῦ, (καὶ)
οήσαντες κ. τ. λ.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) male τῆς σῆς δικαιοσύ-
ης λογιζομένης πίστεως. R.

[3]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg. duce Ferrar.)
ptime εἶδε, Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male εἶν. R.

[4]) Cod. Bodlej. (item ed. H. in marg. duce Ferrar.)
cte μανθανέτω, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male
ανθάνεται. R.

[5]) Ev. Joann. XI, 40. Ed. Lachm. ut in nostro textu,
L. Knapp. (coll. tamen nota textui subjecta) ὄψει.

[6]) Ev. Joann. XI, 41. Ed. Lachm. ut in nostro textu,

ἀρθῆναι τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος γεγένηται· οἱονεὶ γὰρ ἐνεπόδισεν οἷς προσέταξεν ὁ Ἰησοῦς εἰπών· „ἄρατε[1]) *τὸν λίθον·“ φήσασα· „ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.“ Καὶ εἰ μὴ ἐκεκώλυστό γε ἡ τῆς Μάρθας ἀπιστία, εἰπόντος αὐτῇ τοῦ Ἰησοῦ· „οὐκ εἰπόν σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;“ οὐκ ἂν οἱ ἀκούσαντες „ἄρατε τὸν λίθον“ ἦραν τὸν λίθον. Φέρε γὰρ καθ' ὑπόθεσιν εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· „ἄρατε τὸν λίθον“ μὴ ἀποκεκρίσθαι τὴν ἀδελφὴν τοῦ τετελευτηκότος, μηδὲ εἰρηκέναι· „ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι·“ τί οὖν ἠκολούθησεν ἂν τοῦτο γεγράφθαι, ἢ τοῦτο ὅ*[2]) *λέγει ὁ Ἰησοῦς· „ἄρατε τὸν λίθον·“ „ἦραν οὖν τὸν λίθον;“ Νυνὶ δὲ μεταξὺ τοῦ· „ἄρατε τὸν λίθον·“ καὶ τοῦ· „ἦραν οὖν τὸν λίθον·“ τὰ εἰρημένα ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος ἐνεπόδισε τῷ ἀρθῆναι τὸν λίθον. Καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν ἀρχήν, κἂν βράδιον, ἤρθη, εἰ μὴ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν ἐκείνης ἀπιστίαν εἰρήκει τό· „οὐκ εἰπόν*[3]) *σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;“ Καλὸν οὖν τὸ μηδὲν γενέσθαι μεταξὺ τῆς Ἰησοῦ προστάξεως καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν προστασσομένων, περὶ ὧν Ἰησοῦς ἐκέλευσεν, ἔργου.*[4]) *Καὶ οἶμαί γε ἁρμόσειν τῷ τοιούτῳ τὸ*[5]) *εἰπεῖν, ὅτι μιμητὴς γέγονε Χριστοῦ. Ὡς γὰρ τούτῳ εἶπεν*[6]) *ὁ Θεός, καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν· οὕτως τῷ πιστῷ*

---

ed. Knapp. post *λίθον* addit, uncis tamen inclusis: *οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος.*

[1]) Ev. Joann. XI, 39 — 40. coll. pag. 311. not. 5.

[2]) Deest *ὅ* in ed. Huetiana.

[3]) Ev. Joann. XI, 40. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) Cod. Bodlej. (ed. H. ad marg.) *ἔργου*, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) *ἔργων*. R.

[5]) Huet. *τὸ εἰπεῖν*, in ed. R. deest *τό*.

[6]) Psalm. XXXIII, 9. (XXXII.).

εἶπε μὲν ὁ Χριστὸς, πεποίηκε δὲ οὗτος· καὶ ἐνετείλατο ὁ υἱὸς[1]) τοῦ Θεοῦ, οὗτος δὲ τὴν ἐντολὴν πεπλήρωκε, μηδὲν ὑπερθέμενος, μηδὲ ζημιώσας ἑαυτὸν παρακοῇ τοῦ μεταξὺ τῆς προστάξεως καὶ τοῦ ἔργου χρόνου· νομιστέον γὰρ, τῷ ὕστερον ποιοῦντι τὸ προστεταγμένον παρακοῆς χρόνον εἶναι περὶ τῆς ἐντολῆς τὸν τῆς ἀναβολῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ παραβολῇ[2]) τοῦ εὐαγγελίου προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πορευθῆναι εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ ἐργάσασθαι, μὴ παραχρῆμα ποιήσας, ἀλλ' ὅτε ὕστερον μεταμεληθεὶς ἀπῆλθεν, οὐκ ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἐν τῷ πρὸ τῆς μεταμελείας χρόνῳ. Διόπερ μνημονευτέον τοῦ· „μὴ[3]) ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας·“ καὶ τοῦ· „μὴ[4]) εἴπῃς· ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὔριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν.“ Χρὴ τοίνυν κατηγορίαν νομίζειν εἶναι τῆς Μάρθας βραδύτερον γεγραμμένον τό· „ἦραν[5]) οὖν τὸν λίθον·“ δέον ἑξῆς αὐτὸ εἰρῆσθαι τῷ· „λέγει ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον.“

4. „Ὁ[6]) δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε“ τὰ γεγραμμένα. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν Ἰησοῦ, καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρός τινας ἐπιμελῶς τηρητέον καὶ ἐξεταστέον· οἷον[7]) ἐν μὲν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτε ἔμελλε

---

[1]) H. et R. in textu οὗτος τοῦ Θεοῦ; H. tamen ad marg. atque in notis, nec non R. in notis: „lege ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.“

[2]) Matth. XXI, 28. 29.

[3]) Ecclesiastic. (Sap. Sir.) V, 7. LXX. interpretes καὶ μή pro μηδέ. — R. in notis: „Cod. Bodlej. (ed. H. ad marg.) ἀνάμενε, Cod. Reg. (ed. H. in textu) ἀναμέναι.“

[4]) Prov. III, 28. In vers. LXX. interpret. deest καί.

[5]) Ev. Joann. XI, 41. — 39. coll. pag. 309. not. 2.

[6]) Ev. Joann. XI, 41.

[7]) Ed. Huet. οἷγε. — Luc. VI, 20. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ et μαθητὰς αὐτοῦ.

λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, καὶ τὴν ἑξῆς αὐτοῖς διδασκαλίαν· „ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγε·“ νυνὶ δὲ „ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἄνω, καὶ εἶπε.“ Διδασκόμεθα γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ προτέρου, ὅτι μὴ κάτω εἰσὶν οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί· διόπερ ἐπαίρονται οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διδασκάλου εἰς αὐτοὺς, ὡς ἄξιον ἦν ἐπᾶραι αὐτὸν τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμούς· διὰ δὲ τοῦ νῦν ἐξεταζομένου, ὅτι μετέθηκεν ἑαυτοῦ τὸ διανοητικὸν ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς κάτω ὁμιλίας, καὶ ἀνήγαγε καὶ ὕψωσε, προσάγων αὐτὸ τῇ πρὸς τὸν ὑπεράνω πάντων πατέρα εὐχῇ. Ἀλλὰ καὶ, εἴπερ μιμητὴς[1]) *Χριστοῦ ἐστι Παῦλος, καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ, ἀνάγκη τὸν κατὰ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς Χριστοῦ εὐχῆς εὐξόμενον, ἄραντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἄνω, καὶ ἀναβιβάσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν τῇδε πραγμάτων, καὶ μνήμης καὶ ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν, οὕτως εἰπεῖν τῷ Θεῷ τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς τοὺς περὶ μεγάλων καὶ ἐπουρανίων μεγάλους καὶ ἐπουρανίους. Εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποίσει τὸν μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θελήσαντα τελώνην, καὶ τύψαντα ἑαυτοῦ τὸ στῆθος, καὶ εἰπόντα „ὁ*[2]) *Θεός· ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ·“ λεκτέον πρὸς αὐτὸν, ὅτι, ὥσπερ οὐ πᾶσιν, οὐδὲ ἀεὶ παραληπτέον τὴν κατὰ Θεὸν λύπην, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον*[3]) *ἐργαζομένην, ἀλλ' ἢ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ἄξια τοιαύτης λύπης ποιήσαντι, καὶ μεταγινώσκοντι*[4]) *ἐπ' αὐτοῖς· — καὶ παραληπτέον γε αὐτὴν σὺν μέτρῳ*[5]) *καὶ*

---

[1]) I Cor. IV, 16. XI, 1.

[2]) Luc. XVIII, 13.

[3]) H. et R. in textu *ἀμέλητον*, H. tamen recte ad marg., R. in notis: „lege cum Ferrario *ἀμεταμέλητον*.“ Cfr. II Cor. VII, 10.

[4]) H. et R. *μέγα γινώσκοντι*.

[5]) H. et R. in textu ἀμέτρῳ καὶ μὴ *περίσσῃ*, H. tamen recte ad marg., R. in notis: „lege cum Ferrar. σὺν μέτρῳ καὶ μὴ περισσήν.“ — II Cor. II, 7.

μὴ περισσὴν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ —· οὕτως μήποτε οὐ παντὶ καθήκει μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν, ὡς οὐδὲ ἑστάναι μακρόθεν. Ἕκαστος δὲ ἑαυτὸν περὶ τῶν τοιούτων κρινέτω,[1]) καὶ δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπαράτω, καὶ αἰρέτω αὐτοὺς ἄνω κατὰ τῆς εὐχῆς, ὑποτάσσων ἑαυτὸν Θεῷ, καὶ[2]) ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐκείνῳ λεγέτω. Εἰ νομίζωμεν, τῷ ὁπωσποτοῦν βιοῦντι καθήκειν ὁμοίως τῷ τελώνῃ μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν, ὥρα λέγειν ὁμοίως τῷ μὴ ἐπᾶραι θέλειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀπὸ μακρόθεν τοῦ ἱεροῦ ἑστάναι δεῖν. Ἱερὸν δὲ ποῖον ἂν εἴη ἢ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ; ἥτις καὶ οἶκος Θεοῦ παρὰ τῷ Παύλῳ ὀνομάζεται, λέγοντι· „ἐὰν[3]) δὲ βραδύνω, ἵν' εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.“ Ὥσπερ οὐ παντὶ καθήκει μὴ χρῆσθαι τῷ ἄρτῳ, καὶ μὴ πίνειν ἐκ τοῦ ποτηρίου, καὶ μὴ πόῤῥω εἶναι τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας· οὕτως οὐ[4]) παντὶ καθήκει τὸ μὴ θέλειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμούς. Ἁμαρτάνει δὲ, εἴ τις, καθήκοντος αὐτῷ ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, μὴ ἐπαίρει· καὶ εἴ τις, καθήκοντος μὴ ἐπαίρειν, ἐπαίρει. Ὁ μὲν οὖν, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, τελώνης[5]) οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι, καθη-

---

[1]) I Cor. XI, 28.

[2]) H. et R. in notis: „pendula oratio, quae hiulcum locum prodit.“ — Ferrarius: *precemq. fundat subjiciens se ipsum Deo, humiliansq. illi.* Equid. aut καὶ τὰ τῆς εὐχῆς, —, λεγέτω, aut ἄνω, κατὰ τὴν εὐχὴν ὑποτάσσων κ. τ. λ., aut ἄνω, εἶτα τὴν εὐχὴν, —, λεγέτω legerim.

[3]) I Tim. III, 15.

[4]) *H. et R. οὕτως οὖν παντί κ. τ. λ.*

[5]) *Luc. XVIII, 13.*

κόντως ποιῶν· ἐπᾶραι δ' ἂν αὐτοὺς εὐλόγως ὁ παρὰ τῷ Ἰησοῦ μαθητὴς, πρὸς ὃν καὶ ἐντολὴ δίδοται ἡ λέγουσα· „ἐπάρατε[1]) τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Καὶ ὁ Προφήτης δέ φησιν· „ἐπάρατε[2]) εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν·“ ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκατοστῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ Ψαλμῷ, ὄντι ᾠδῇ τῶν ἀναβαθμῶν τετάρτῃ, ὡς καθηκόντως ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν[3]) Θεόν φησιν ὁ Προφήτης· „πρὸς[4]) σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἰδοὺ, ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς.“ Εἰ δὲ καὶ σαφέστερον χρὴ παραστῆσαι, τίνι μὲν ἤδη καθήκει μιμεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν, ἄραντα[5]) τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, ἐν τῷ καὶ αὐτὸν ἐπαίρειν ἑαυτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τίνι τοῦτο μὲν οὐ καθήκει, ὁμοίως δὲ τῷ τελώνῃ οὐ μόνον μακρόθεν ἑστάναι τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ μὴ θέλειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς, παραθησόμεθα ἐκ τοῦ Δανιὴλ τὰ περὶ τῶν ἐρασθέντων τῆς Σουσάννας ἀνόμων πρεσβυτέρων, οὕτως ἔχοντα· „καὶ[6]) διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν, καὶ ἐξέκλιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν, μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων·“ καὶ τὰ περὶ τῆς Σουσάννας τοῦτον εἰρημένα τὸν τρόπον· „ἡ δὲ κλά-

---

1) Ev. Joann. IV, 35.

2) Jesai. XL, 26. LXX. interpretes: ἀναβλέψατε εἰς κ. τ. λ.

3) Deest τόν in ed. Huetiana.

4) Psalm. CXXIII, 1. 2. (CXXII.). LXX. interpretes κυρίων αὐτῶν, κυρίας αὐτῆς et οἰκτειρήσαι.

5) H. et R. ἄραντι.

6) Daniel. XIII, 9.—35. (Hist. Susann. et Dan. vers. 9. et 35.). LXX. interpretes vers. 9. ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

ουσα ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅτι ἦν ἡ καρδία αὐτῆς πεποιθυῖα ἐπὶ κυρίῳ.“ Παρατήρει γὰρ ἐν τούτοις, ὅτι οἱ μὲν διαστρέψαντες τὸν ἑαυτῶν νοῦν ἐξέκλιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν· ἡ δὲ πεποιθυῖα ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἀκολούθως τῷ πεποιθέναι ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἔπρεπε τοίνυν τῇ μὲν ἐπὶ τῇ περὶ τῆς σωφροσύνης παῤῥησίᾳ μελλούσῃ εὔχεσθαι, ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ αἴρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, — εἰ καθ' ὑπόθεσιν μετὰ τὸ διαστρέψαι τὸν ἑαυτῶν νοῦν καὶ ἐκκλῖναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν, μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων, μετενόουν, πεῖραν μὲν προσαγαγόντες τῇ γυναικὶ, μὴ τυχόντες δὲ τοῦ ἐπιθυμουμένου καὶ μετὰ τοῦτο ηὔχοντο —, καὶ μὴ θέλειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι, ἢ καὶ πόῤῥωθεν ὁμοίως τῷ τελώνῃ ἑστηκέναι, καὶ τύπτειν ἑαυτῶν τὰ στήθη, καὶ λέγειν· „ὁ [1]) Θεός· ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.“ Τοῦ δὲ αἴροντος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ ἐπαίροντος αὐτοὺς καθηκόντως εἰς οὐρανὸν, εἴη καθῆκον καὶ τὸ ἐπαίρειν ὁσίους χεῖρας, μάλιστα ὅτε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν [2]) ἀναπέμπει τὴν εὐχήν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἰρομένων ἄνω διὰ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς θεωρίας, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαιρομένων ἐν πράξεσιν ἐπαιρούσαις καὶ ὑψούσαις τὴν ψυχὴν, ὡς ἐπῆρε Μωσῆς [3]) τὰς χεῖρας, ὥστ' ἂν εἰπεῖν· „ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή·“ Ἀμαληκῖται μὲν καὶ πάντες οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ ἡττηθήσονται, οἱ ἐν ἡμῖν δὲ Ἰσραηλῖται, λογισμοὶ νικήσουσι. Τοσαῦτα καὶ εἰς τό· „ὁ Ἰησοῦς [4]) ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε·“ κατὰ τοῦτο φανέντα ἡμῖν ἀκόλουθα.

---

[1]) Luc. XVIII, 13.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) male διὰ λογισμοῦ. R. — Cfr. I Tim. II, 8.

[3]) *Exod. XVII, 11.* — Psalm. CXLI, 2. (CXL.).

[4]) *Ev. Joann. XI, 41.*

μίζειν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ κυρίου,
σαί σε ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι;‟ ‟ ἅμα γὰ
μοὺς ἄνω καὶ εἶπε.‟ Τί δὲ εἶπεν;
ἐν τοιούτοις στοχάζεσθαι, [3]) ἀκολούθα
λῆσαί σε ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι·‟ ‟ ἵνα [4]
τὸν Σωτῆρα λεγόμενον παρὰ τὸ ἐν
καίους ἐπαγγελίᾳ γεγραμμένον· „ἔτι
ἐρεῖ· ἰδοὺ πάρειμι.‟ Τί οὖν εἶπε;
πεῖν εὐχήν· προλαβόντος δὲ τὴν εὐχ
πόντος ἂν αὐτῷ· „„πρὶν λαλῆσαί
ρειμι·‟ ‟ ἀντὶ τῆς κατὰ πρόθεσιν
λέγει τὴν ἐπὶ τῷ προλαβόντι τὴν
καὶ ὡς ἐπακουσθεὶς ἐφ᾽ οἷς ἐνενόησε
νεγκε δὲ ἐν τῷ εὔχεσθαι, φησί· „πο
σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.‟ Ἔμελλεν
τῆς Λαζάρου ἀναστάσεως, καὶ προλαβ

---

[1]) Ev. Joann. XI, 41. 42.

ὁ μόνος ἀγαθὸς[1]) Θεὸς καὶ πατὴρ, ἤκουσε τῶν
όντων λέγεσθαι ἐν τῇ εὐχῇ, ἐφ' οἷς ἐν ἐπηκόῳ τοῦ
εστηκότος αὐτὸν ὄχλου[2]) ἀναπέμπει ἀντὶ εὐχῆς εὐ-
στίαν ὁ Σωτὴρ, δύο ἅμα ποιῶν, καὶ εὐχαριστῶν
οἷς ἔτυχε περὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ πιστοποιῶν τὸν
εστηκότα αὐτὸν ὄχλον· ἐβούλετο γὰρ αὐτοὺς παρα-
σθαι ὡς ἄρα ἀπὸ Θεοῦ ἀπεσταλμένος τῷ βίῳ ἐπι-
μηκεν. Ἔγνω δὲ ἐπακουσθεὶς, ἐπείπερ πνεύματι
', ὅτι ἀπεκατέστη ἡ τοῦ Λαζάρου ψυχὴ ἐπὶ τὸ
α αὐτοῦ, ἀναπεμφθεῖσα ἀπὸ τοῦ χωρίου τῶν ψυ-
. Οὐ γὰρ νομιστέον, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Λαζάρου πα-
τῷ σώματι μετὰ τὴν ἔξοδον, καὶ ὡς παροῦσα τα-
ἤκουσε κράξαντος Ἰησοῦ, καὶ εἰπόντος· „Λάζαρε,[3])
ο ἔξω.“ Ἢ εἴπερ τις τοῦτο περὶ τῆς Λαζάρου ψυ-
ὑπολαμβάνει, καὶ προσίεται τὸ περὶ τῆς ἀπαλλα-
ης ψυχῆς τοῦ[4]) σώματος ἄτοπον, ὡς παρακαθεζο-
ς τῷ νεκρῷ, λεγέτω πῶς ἠκούσθη ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ
πατρὸς, μένοντος ἔτι νεκροῦ τοῦ Λαζάρου σώματος,
τῆς ψυχῆς κεχωρισμένης μὲν, ὡς οἠηθείη ἄν τις
ɔ λεγόντων, παρακαθεζομένης δὲ τῷ σώματι. Ἵνα
τοῦτο συγχωρηθῇ, οὐκ ἂν ἠκοῦσθαι εἴποιμεν ἂν
Ἰησοῦν μέλλοντα ἀκούεσθαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνοικίζετο
σώματι. Τὸ παραπλήσιον δ' οἶμαι γεγονέναι, καὶ,
ὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου[5]) ἀνέστησε θυγατέρα, περὶ
ου εὐξάμενος· ᾔτησε γὰρ ἐπανελθεῖν τὴν ψυχὴν,
ἐνοικισθῆναι πάλιν τῷ σώματι. Εἰ δὲ καὶ περὶ
ἐκκομιζομένου υἱοῦ[6]) τῆς χήρας τὸ ὅμοιόν ἐστιν,

---

[1]) Matth. XIX, 17.
[2]) H. et R. minus accurate ὄχλον.
[3]) Ev. Joann. XI, 43. H. et R. h. l. (cfr. tamen pag. not. 1.) δεῦρο.
[4]) Deest τοῦ in ed. Huetiana.
[5]) Luc. VIII, 54. 55.
[6]) Luc. VII, 12. seqq.

ἢ μή, καὶ αὐτὸς ζητήσεις, ἵν' εὕρῃς τὸ ἀκόλουθον τοῖς κατὰ τοὺς τόπους ὅλους· ἡμῖν γὰρ οὐ καθήκει τηλικαύτας ποιεῖσθαι παρεκβάσεις. Τάχα δὲ καὶ εἶδεν[1]) ὁ τηλικοῦτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἤτοι ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις, ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἰσιοῦσαν διὰ τοῦ τόπου, ὅθεν ἤρθη ὁ λίθος, εἶπε· „πάτερ,[2]) εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου." Ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ τούτου καὶ περὶ ἄλλων μυρίων ᾔτησε καὶ ἔτυχε, διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις εὐχαριστεῖ, φάσκων ἐπὶ μὲν τῷ Λαζάρῳ· „πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου·" ἐπὶ δὲ τοῖς προτέροις· „ἐγὼ[3]) δὲ ᾔδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις," καὶ τοῦτο πᾶν, φησὶν, εἶπον „διὰ τὸν περιεστῶτα ὄχλον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας." Ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου ἀποδεδώκαμεν. Ἡ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴ ἐκ τῶν προαποδεδομένων οὐ δυσχερής· ᾔτησε γὰρ τὸν μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἡμαρτηκότα, καὶ νεκρὸν γενόμενον τῷ Θεῷ, δυνάμει θείᾳ παλινδρομῆσαι ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἔτυχε, καὶ εἶδεν ἐν τῷ τοιούτῳ ζωτικὰ κινήματα, ἐφ' οἷς εὐχαριστεῖ τῷ πατρί. Περιέστηκε δὲ ὄχλος τὸν τοιοῦτον νεκρὸν μηδέπω πιστευόντων, ὅτι Ἰησοῦν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι ὁ Λόγος οὗτος θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδεδήμηκε. Καὶ περιεστώς γε οὗτος[4]) ὁ ὄχλος θαυμάσοι, ὅτι οὕτω δυσώδης ἀπὸ τῶν πρὸς θάνατον ἁμαρτημάτων τις γε-

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εἶδεν ὅτι τηλικοῦτος. R. — H. ad marg.: „scrib. εἶδεν ὁ τηλικοῦτος."
[2]) Ev. Joann. XI, 41.
[3]) Ev. Joann. XI, 42. coll. pag. 318. not. 1.
[4]) H. in marg., R. in textu: οὗτος ὁ ὄχλος θαυμάσοι, ὅτι οὕτω δυσώδης; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu): οὕτως ὄχλος θαυμάσοι οὕτω δυσώδης."

γενημένος, καὶ ἀποθανὼν τῇ ἀρετῇ ἐπαλινδρόμησεν ἐπ αὐτήν· καὶ θαυμάσας πιστεῦσαι ἄν ποτε τῷ ζωοποιήσαντι αὐτὸν Λόγῳ, ὡς θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδημήσαντι.

6. „Καὶ ταῦτα [1]) εἰπών, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. Ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ συνεδέδετο. Λέγει ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς· λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν." Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ ἔτι μέλλων εὔχεσθαι ἐπηκούσθη, καὶ ἀντὶ εὐχῆς ηὐχαρίστησε, [2]) κατανοήσας τὴν Λαζάρου ψυχὴν εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ σῶμα, καὶ δεομένην τῆς ἀπὸ προστάξεως Ἰησοῦ γενησομένης αὐτῷ εὐτονίας πρὸς τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ μνημείου. Διὸ μετὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα εὐχαριστίαν μεγάλῃ ἐχρήσατο φωνῇ, δύναμιν ἐντιθείσῃ τῷ Λαζάρῳ, μεγάλης χρῄζοντι, ὡς οὐδέπω γενομένῳ ὀξυηκόῳ τῆς προκαλουμένης αὐτὸν ἔξω τοῦ μνημείου κραυγῆς. Καὶ τοῦτο δὲ νομιστέον ἄξιον εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἔργον, τὸ μὴ μόνον εὔξασθαι, ἵνα ζήσῃ ὁ νεκρός, ἀλλὰ καὶ ἐμβοῆσαι αὐτῷ, καὶ καλέσαι τὸν ἔνδον τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι εἰσί τινες καὶ νῦν Λάζαροι, μετὰ τὴν φιλίαν Ἰησοῦ ἀσθενήσαντες καὶ ἀποθανόντες, καὶ ἐν μνημείῳ καὶ νεκρῶν χώρᾳ μείναντες μετὰ νεκρῶν νεκροί, καὶ μετὰ τοῦτο τῇ εὐχῇ τοῦ Ἰησοῦ ζωοποιηθέντες, καὶ ἀπὸ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ ὑπὸ Ἰησοῦ τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ φωνῇ καλούμενοι· ᾧ ὁ πειθόμενος ἐξέρχεται, τοὺς ἀξίους τῆς νεκρότητος δεσμοὺς ἐκ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων περικείμενος, καὶ τὴν ὄψιν

---

[1]) Ev. Joann. XI, 43. 44. — Edd. N. T. vers. 44. καὶ ἐξῆλθεν — σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· λύσατε — ἄφετε ὑπάγειν. (Cfr. propter δεῦρο ἔξω pag. 319. not. 3)). — Abhinc Ferrar. Tom. XXIX. auspicatur. Huet.

[2]) H. et R. εὐχαρίστησε.

περιδεδεμένος ἔτι, καὶ μήτε βλέπων, μήτε[1]) πορευόμεναι δυνάμενος, μήτε τι ἐνεργῆσαι διὰ τοὺς τῆς νεκρότητος δεσμοὺς, ἕως Ἰησοῦς κελεύσῃ τοῖς λύσασιν αὐτὸν δυναμένοις καὶ ἀφιέναι αὐτὸν ἀπεῖναι. Καὶ πειράσεται γε πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν· „ἢ δοκιμὴν[2]) ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;" τοιοῦτος γενέσθαι, ἵνα μὲν αὐτῷ Χριστὸς φωνῇ μεγάλῃ εἴπῃ κραυγάσας μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἀκούσαντι[3]) μὲν, οὐκ ὀξέως δὲ, καὶ διὰ τοῦτο δεομένῳ τῆς Ἰησοῦ κραυγῆς, τό· „Λάζαρε δεῦρο ἔξω." Καὶ νόμισον εἶναι ἐν ᾅδου μετὰ τῶν σκιῶν καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐν χώρᾳ νεκρῶν ἢ μνημείοις, τὸν μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ φωτισθέντα,[5]) γευσάμενόν τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μέτοχον γενόμενον πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενον Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος ἀποστατήσαντα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν[6]) παλινδρομήσαντα βίον. Ἐπὰν οὖν περὶ τοῦ τοιούτου

---

[1]) H. ad marg., R. in textu μήτε; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male μήποτε."

[2]) II Cor. XIII, 3. Edd. N. T. ἐπεὶ δοκιμὴν κ. τ. λ.

[3]) H. et R. in textu κιρήσαντι μέν; H. ad marg. „Ferrar. καλέσαντι μέν." Idem in notis, quae R. quoque additis nonnullis affert: „Cod Reg. κιρήσαντι μέν (R. addit: Cod. Bodlej. autem κηρύξαντι). Perion. vertit: *cum post mortem fasciis sepulturae vinctus esset.* Finxit sibi verbum Perion. a κειρίαι, quod nunquam fuit. Ferrar. (qui vertit: *qui* etc. *invocavit quidem*) videtur legisse καλέσαντι μέν." — Equidem ἀκούσαντι restitui nexu tale quid flagitante et seqq. vocc. οὐκ ὀξέως δέ collatis cum verbis pag. 321. lin. 16. ὡς οὐδέπω γενομένῳ ἐξηκόῳ κ. τ. λ. idem persuadentibus."

[4]) Ev. Joann. XI, 43.

[5]) Hebr. VI, 4. 5.

[6]) Huet. ad marg., R. in textu: τὸν ἐθνικόν; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male τὴν ἐθνικήν."

ἐλθὼν αὐτοῦ εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἔξω αὐτοῦ στὰς ὁ Ἰησοῦς εὔξηται καὶ ἐπακουσθῇ,[1]) αἰτήσας ἐγγενέσθαι δύναμιν τῇ φωνῇ καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ φωνῇ μεγάλῃ κραυγάζει, ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ τῶν ἐθνικῶν βίου καὶ τοῦ μνημείου αὐτῶν καὶ τοῦ σπηλαίου καλῶν[2]) γενόμενον οὕτω φίλον· ὅτε ἔστιν ἰδεῖν τὸν ἀκολουθοῦντα τῷ Ἰησοῦ, τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἐξέρχεται μὲν διὰ τὴν Ἰησοῦ φωνὴν, ἔτι δὲ σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων δεδεμένος καὶ ἐσφιγμένος, διὰ μὲν τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ ἀκηκοέναι τῆς Ἰησοῦ φωνῆς ζῶν, διὰ δὲ τὸ μηδέπω ἀπολελύσθαι τῶν τῆς ἁμαρτίας δεσμῶν, μηδὲ ἤδη δύνασθαι ἐλευθέροις ἐπιβαίνειν τοῖς ποσὶν, ἀλλὰ μηδὲ ἐνεργεῖν ἀπολελυμένως τὰ διαφέροντα, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας δεσμοῖς νεκρῶν κειρίαις. Καὶ ὁ τοιοῦτός γε, διὰ τὴν ἐγγενομένην αὐτῷ νεκρότητα, πρὸς τοῖς ἔτι τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν δεσμοῖς καὶ τὴν ὄψιν τῇ ἀγνοίᾳ κεκάλυπται καὶ περιδέδεται. Εἶτ' ἐπεὶ μὴ μόνον ζῆσαι αὐτὸν βεβούληται ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐν τῷ μνημείῳ μὴ[3]) μένειν, ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ μνημείου οὗτος ἐλθὼν δέδεται, καθὼς προείρηται, τῆς ζωῆς,[4]) καὶ τοῦ

---

[1]) H. ad marg., R. in textu ἐπακούσθῃ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἐπακούσῃ."

[2]) Ed. Huet. min. recte καλῶς.

[3]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte habet μὴ μένειν. In Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) perperam omittitur μή. R.

[4]) H. et R. in textu τῆς ζωῆς. H. non male ad marginem: „fortasse τὴν ὄψιν." Idem in notis, (quae R. quoque affert): Cod. Reg. τῆς ζωῆς, quem secutus est Perionius, qui sic habet: *deinde quoniam eum Jesus vivere voluit, nec in sepulcro manere, cum ad ea, quae extra sepulcrum sunt, prodiit, vinctus est, ut ante diximus, a vita* etc. Haec (ita recte ex parte H. pergit) *partim e vitiosa* lectione profecta esse, partim male *conversa mihi certissimum est.* Ferrar. (qui vertit: extra

ἐξεληλυθέναι ἀπὸ τοῦ μνημείου μὴ δύνασθαι, ὅσον δέδεται, λέγει τοῖς δυναμένοις ὑπηρετήσασθαι αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· „λύσατε[1]) αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν·“ νομίζω ὅτι μὴ συγκαταθέμενος μὲν τῷ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς μετὰ τὸ ἡμαρτηκέναι λόγῳ· ἔτι δὲ ἀτονῶν κατ' αὐτὸν βιοῦν, τῷ κατέχεσθαι αὐτοῦ τὰς τῆς ψυχῆς πορευτικὰς καὶ δραστικὰς καὶ θεωρητικὰς δυνάμεις, ὁ τοιοῦτος ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ μνημείου· καὶ ἔτι ἐστὶ δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδέδεται.[2]) Ἀλλ' ἐπὰν εἰπόντος Ἰησοῦ τοῖς λῦσαι αὐτὸν δυναμένοις, διὰ τὴν πρόσταξιν ὡς δεσπότου τοῦ Χριστοῦ, τό· „λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν·“ λυθῇ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἀποθῆται τὸ ἐπικείμενον αὐτοῦ τῇ ὄψει κάλυμμα ἀφαιρεθὲν, πορεύεται τοιαύτην πορείαν, ὥστε φθάσαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἕνα καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῶν συνανακειμένων τῷ Ἰησοῦ.

7. Μετὰ τοῦτο, διὰ τό· „ἐξῆλθεν[3]) ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις·“ λεκτέον ὅτι διαφορά ἐστι καὶ τῶν δεδεμένων τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ οὐ[4]) ταὐτόν ἐστι τὴν ἀρχὴν τοῦ δεδέ-

---

monumentum cum venisset Lazarus, ligatam, ut superius dictum est, faciem habens, atque impeditus etc.) videtur legisse: δέδεται, καθὼς προείρηται, τὴν ὄψιν κ. τ. λ.“ — Equidem a Ferrar. partibus stans aut simpliciter legerim δέδεται — τὴν ὄψιν, aut, quod coll. antecedd. et seqq. rectius videtur, δέδεται, καθὼς προείρηται, τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ (cfr. pag. 324. lin. 8. seqq.) σουδαρίῳ περιδέδεται.

[1]) Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1.

[2]) Cfr. propter συνεδέδετο et περιεδέδετο pag. 321 not. 1.

[3]) Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1.

[4]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte καὶ οὐ ταὐτόν ἐστι, Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male ταὐτόν ἐστι. R.

σθαι ἐκ τοῦ νενεκρῶσθαι εἰληφέναι, ὥστε καὶ τοὺς δεσμοὺς ἐπιφέρεσθαι τὸ ὄνομα τῆς νεκρότητος· — νῦν γὰρ αἱ κειρίαι νεκρῶν εἰσι δεσμοί —· τῷ δεδέσθαι[1]) κρίσει κυρίου γενέσθαι, τοῦ εἰσελθόντος θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, καὶ ἰδόντος[2]) τὸν μὴ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰπόντος· „δήσαντες[3]) αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.“ Ἔστι δέ τι ἐν τῷ τόπῳ[4]) δεόμενον διακρίσεως, ἐν τῷ· „καὶ ἡ ὄψις[5]) αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο·“ καὶ ἐν τῷ κάλυμμα[6]) ἐπικεῖσθαι τῷ προσώπῳ Μωσέως, ἡνίκα ἐλάλει τῷ λαῷ· τὸ μὲν γὰρ ἐπικείμενον τῇ ὄψει τοῦ Λαζάρου σουδάριον ἐκάλυπτεν αὐτοῦ νενεκρωμένας τὰς ὁράσεις· τὸ δὲ Μωσέως κάλυμμα κατ᾽ οἰκονομίαν ἦν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ περικείμενον διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐνορᾷν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ζητήσεις δὲ περὶ τοῦ μὴ ἐνδεδυμένου[7]) ἔνδυμα γάμου, περὶ οὗ εἴρηται· „δήσαντες[8]) αὐτὸν ποδῶν καὶ χειρῶν, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον“ πότερον[9]) εἰσαεὶ μένει δεδεμένος, καὶ ἐν τῷ ἐξωτέρῳ

---

[1]) H. et R. in textu δεδέσθαι; H. ad margin.: „scribas δεδεμένον.“ R. in notis: „„Ferrar. legebat δεδεμένον.““

[2]) H. et R. εἰδόντος.

[3]) Matth. XXII, 13. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. ἄρατε (non ἄρατε) αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε κ. τ. λ.

[4]) H. ad marg., R. in textu ἐν τῷ τόπῳ δεόμενον; H. in textu: ἐν τῷ τὸ δεόμενον.

[5]) Ev. Joann. XI, 44. coll. pag. 321. not. 1. et pag. 324. not. 2.

[6]) Exod. XXXIV, 33.

[7]) Cod. Bodlej. (H. ad marg.) recte μὴ ἐνδεδυμένου. In (textu) ed. H. deest μή. R.

[8]) Matth. XXII, 13. coll. pag. huj. lin. 7. et not. 3.

[9]) *H. in textu: εἰ ἀεὶ μένει* omisso ante εἰ voc. πότερον, *in notis tamen,* disserens de his verbis, habet πό-

σκότῳ· οὐ γὰρ πρόσκειται τό· „εἰς τὸν αἰῶνα·“ ἤ· „εἰς τοὺς αἰῶνας·“ ἢ λυθήσεταί ποτε· οὐ γὰρ ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ λέξεως τὰ περὶ ἀπολύσεως ἐσομένης γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ. Οὐ δοκεῖ δέ μοι ἀσφαλὲς εἶναι, μὴ καταλαβόντα ὁτιποτοῦν, μάλιστα τῷ μὴ γεγράφθαι περὶ αὐτοῦ, ἀποφήνασθαι. Ζητήσεις δὲ διὰ τό· „λέγει Ἰησοῦς [1]) αὐτοῖς· λύσατε αὐτόν“ τίσιν „αὐτοῖς;“ οὔτε γὰρ ὅτι μαθηταῖς ἀναγέγραπται, οὐδ᾽ ὅτι τῷ περιεστῶτι ὄχλῳ, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὅτι τοῖς μετὰ Μαρίας οὖσι Ἰουδαίοις καὶ παραμυθουμένοις αὐτήν· ὑπονοήσαι δ᾽ ἄν τις διὰ τό· „ἄγγελοι [2]) προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ·“ καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴν, ὅτι μήποτε κἀκείνοις δύναται εἰρῆσθαι τό· „λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.“

8. Ἔτι ζητῶ, εἰ πεπλήρωκεν ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐπιφερόμενον τῷ· „Λάζαρος [3]) ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται·“ τό· „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.“ Ἐφίστημι οὖν, μήποτε ἐν τῷ εἰρηκέναι αὐτὸν φωνῇ μεγάλῃ κραυγάσαντα· „Λάζαρε· [4]) δεῦρο ἔξω·“ ἡ γὰρ μεγάλη φωνὴ καὶ ἡ κραυγὴ οὐκ ἂν ἀτόπως λέγοιτο ἐξυπνικέναι αὐτόν. Καὶ εἰ δεῖ δύνασθαι ἀποφήνασθαι, ἐν τούτῳ μᾶλλον πεπληρῶσθαι τό· „πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν·“ ἤπερ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς τοῦ υἱοῦ ἀκούσαντα τὸν πατέρα πεποιηκέναι τὴν Λαζάρου ψυχὴν ἐπανελθεῖν ἐπὶ

τερον εἰ ἀεὶ μένει. R. in textu: πότερον εἰ ἀεὶ μένει, in notis tamen: „πότερον εἰσαεὶ μένει. Sic habet Cod. Bodlej. (item Ferrar., qui vertit: *utrum perpetuo maneat* etc.). In ed. H. deest (in textu tantum, ut diximus) πότερον, et legitur: εἰ ἀεὶ μένει.“

1) Ev. Joann. XI, 44. coll. propter λέγει — αὐτοῖς pag. 321. not. 1.

2) Matth. IV, 11. — Ev. Joann. XI, 44. coll. propter αὐτὸν ὑπάγειν pag. 321. not. 1. et pag. 324. not. 1.

3) Ev. Joann. XI, 11.

4) Ev. Joann. XI, 43. — 44.

τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ἀποκείμενον αὐτοῦ σῶμα· εἴποι γὰρ ἄν τις, ὅτι ὁ μὲν ἀκούσας εὐξαμένου τοῦ υἱοῦ πατὴρ ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον ἀνέστησεν· ὁ δὲ εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ καὶ κραυγάσας· „Λάζαρε· δεῦρο ἔξω·“ ἐπλήρωσεν ὃ προεπηγγείλατο· „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.“ Καὶ ὁ τοῦτό γε κατασκευάζων, διαφορὰν διδοὺς τοῦ· „Λάζαρος [1]) ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται·“ καὶ τοῦ· „Λάζαρος ἀπέθανεν·“ ἐρεῖ ὅτι πρὸς μὲν τό· „κεκοίμηται·“ ἐπηγγείλατο εἰπών· „ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν·“ πρὸς δὲ τό· „ἀπέθανεν·“ οὐκ ἀποδέδωκε τό· πορεύομαι, ἵνα ἀναστήσω αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Ἀλλὰ ὁ λύων τὴν ἐν τούτοις δοκοῦσαν εἶναι διαφορὰν, καὶ διδοὺς τὴν τοῦ Λαζάρου ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κοινὸν ἔργον γεγονέναι υἱοῦ τοῦ εὐξαμένου καὶ πατρὸς τοῦ ἐπακούσαντος, χρήσεται καὶ τῷ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Μάρθαν λέγοντος· „ἐγώ [2]) εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή·“ παραθήσεται καὶ τό· „ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.“

9. „Πολλοὶ [3]) οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριὰμ [4]) καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, [5]) ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.“ Καὶ τίνα γε οὐκ ἂν κινῆσαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι τῷ τοῦ Ἰησοῦ κηρύγματι καὶ ἀληθῶς, ὡσπερεὶ ἐκ νεκρότητος καὶ δυσωδίας, τῶν πάνυ

---

[1]) Ev. Joann. XI, 11. — 14.

[2]) Ev. Joann. XI, 25. — V, 21. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.

[3]) Ev. Joann. XI, 45. Ed. Lachm. *Μαριὰμ — ἐποίησεν, ἐπίστευσαν κ. τ. λ.*, ed. Knapp. *Μαρίαν — ἐποίησεν (ὁ Ἰησοῦς), ἐπίστευσαν κ. τ. λ.*

[4]) H. constanter, uno loco, infra obvio, excepto, *Μαριάμ*, R. constanter fere *Μαριάν* (non *Μαρίαν*).

[5]) ὁ *Ἰησοῦς*. *Deest* (cfr. pag. huj. not. 3.) in ed. *Huet., sed legitur in Cod.* Bodlej. R.

ὑπὸ τῆς κακίας καταβεβαπτισμένων, ἀκροτάτῃ μεταβολῇ ἀποσεισαμένων τῇ προστάξει καὶ συνεργίᾳ τοῦ Λόγου, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πολλὴν δυσωδίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέχοντας δεσμοὺς τὴν πρακτικὴν καὶ τὴν δραστικὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἔτι δὲ χωρὶς τούτων καὶ τὴν θεωρητικήν; Καταπλαγέντες γὰρ οἱ ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς τοιούτοις τοσοῦτον δεδυνημένον, οἱ αὐχοῦντες μὲν περὶ λόγον ἀσχολεῖσθαι Θεοῦ, τὸ πλήρωμα δὲ τοῦ λόγου μηδέπω παραδεξάμενοι, καὶ πιστεύσαιεν ἂν μάλιστα ὅσοι ἐληλύθασιν ὡς ἐπὶ νεκρῷ καὶ πάντῃ ἀπεγνωσμένῳ, καὶ αὐτοὶ ἀπογνόντες τὸν τοιοῦτον, παραμυθήσεσθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει τοῦ ἀδελφοῦ ὀδυνωμένην· δι' οὓς τάχα πλέον ἢ διὰ τὸν ταῦτα παθόντα, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ σπήλαιον τοῦ νεκροῦ „ἦρε[1]) τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ᾔδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις.“ Ὅτι γὰρ διὰ τούτους μᾶλλον ἢ τὸν Λάζαρον ταύτην ἀνεφθέγξατο πρὸς τὸν πατέρα τὴν εὐχαριστίαν, δῆλον ἐκ τοῦ· „ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.“ Ἐπραγματεύσατο οὖν περὶ τοῦ Λαζάρου, διὰ τὸν περιεστῶτα ὄχλον, ἵν' οἱ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησε, πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν.

10. Ἀλλὰ ἄκουε καὶ περὶ τούτων, μὴ μόνον σωματικώτερον· „τινὲς[2]) δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.“ Ἔχει μέν τι ἡ λέξις ἀμφίβολον· πότερον οἱ ἀπελθόντες πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τῶν πολλῶν Ἰουδαίων ἦσαν, τῶν θεασαμένων ἃ ἐποίησε, καὶ πιστευσάντων εἰς αὐτὸν, βουλόμε-

---

[1]) Ev. Joann. XI, 41. 42. — 45.

[2]) Ev. Joann. XI, 46. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. ὃ ἐποίησεν Ἰησοῦς.

ιαὶ τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν δυσω-
ι διὰ τῆς περὶ τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας· ἢ οἱ λοι-
παρὰ τοὺς πολλοὺς καὶ πιστεύσαντας, [1]) ὡς μὴ κα-
ντες ἐκ τοῦ γενομένου εἰς τὴν περὶ Ἰησοῦ πίστιν,
) τὸ ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτοῖς καὶ κατ᾽ αὐτοῦ τοὺς Φαρι-
ις τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες διὰ τῆς
τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας. Καὶ δοκεῖ μοι τοῦτο
ον βούλεσθαι σημαίνειν ὁ Εὐαγγελιστής. Διὸ καὶ
έρεται τό· „συνήγαγον [3]) οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
σαῖοι," καὶ τὰ ἑξῆς. Πολλοὺς μὲν οὖν εἶπε, τοὺς
τὸ θεάσασθαι τὰ περὶ τὸν Λάζαρον πιστεύσαντας·
ρεὶ δὲ ὀλιγωτέρους ἔφησεν εἶναι τοὺς μὴ τοιού-

---

[1]) H. et R. in textu καὶ πιστεύσαντες; R. in notis male: „scribendum videtur μὴ πιστεύσαντες." — dem καὶ πιστεύσαντας ex faciliori mutatione recepi, ctu habito eorum, quae lin. 6. et lin. 7. huj. cap. ιtur. Quam quidem lectionem si qui admittere no- μὴ πιστεύσαντες aut καὶ μὴ πιστεύσαντες, quum πιστεύσαντες prorsus stare non possit, legant sensu turbato.

[2]) Ed. Huet. in textu ὅτι — ἑαυτοῖς καὶ πρὸς κατ᾽ ῦ — τὸν ἐν αὐτοῖς κ. τ. λ., R. ut in nostro textu. :. in notis, quae R. quoque min. accurate tamen, af- „Persuadet Ferrar. interpretatio, (Ferrar. vertit: *imo us, quantum in seipsis erat, Pharisaeos, atque n malum in seipsis existentem excitantes contra m, per ea quae de Lazaro nunciabant*), ut sic le- ιs: ὅτι τὸ ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτοῖς κατ᾽ αὐτοῦ τοὺς Φαρισ. τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες. Malim ta- ἐν αὐτοῖς pro ἐν αὐτοῖς." — Equidem aut Φαρι- υς καὶ τὸν κ. τ. λ., aut Φαρισαίους, τὸν ἐν αὐτοῖς ηρὸν ζῆλον, ἐγείροντες διὰ κ. τ. λ. legerim, et, si habenda lectioni Huetii, respectu πρός ante κατ᾽ ιῦ, restituerim καὶ πρὸς scil. τούτῳ aut τούτοις καὶ ιῦ κ. τ. λ.

[3]) *Ev. Joann. XI, 47.*

τους, εἰπών· „τινὲς[1]) δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πρόσχες δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις, εἰ δύναται ἡμᾶς κινῆσαι πρὸς συγκατάθεσιν, ἐπεὶ μὴ εἴρηται μέν· πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, τῶν ἐλθόντων πρὸς τὴν Μαριὰμ[2]) καὶ θεασαμένων ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· γέγραπται δέ· „πολλοὶ[3]) οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.“ Καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀγωγὴν κινοῦμαι, μήποτε πάντες οἱ θεασάμενοι, τουτέστι θεωρήσαντες καὶ συνιέντες[4]) ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἱ μέντοι γε ἀπελθόντες πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπεὶ μὴ μεμαρτύρηνται ὅτι ἐθεάσαντο, μήποτε τὸ ἐν ἐπαίνῳ λεγόμενον περὶ τῶν πιστευσάντων οὐκ ἔσχον, τό· „ἐθεάσαντο.“ Ἐδύνατο γάρ, εἴπερ καὶ οὗτοι ἐθεάσαντο, γεγράφθαι, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐθεάσαντο πεποιηκότα τὸν Ἰησοῦν, ἤ, ἃ ἐθεάσαντο καὶ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. Νυνὶ δὲ τὸ „ἐθεάσαντο“ ἐπὶ τούτων μὲν οὐδαμῶς εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν πιστευσάντων, οἵτινες καὶ ἐλθόντες ἦσαν πρὸς τὴν Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· δι' οὕς, οἶμαι, καὶ εἶπε[5]) τό· „ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.“ Ἅμα δὲ καὶ περὶ τούτου πρόσχες, εἰ δύνασαι τοὺς ἐλθόντας πρὸς τὴν Μαριάμ, καὶ

[1]) Ev. Joann. XI, 46.

[2]) H. et R. h. l. Μαρίαν. Cfr. pag. 327. not. 4 coll. not. 3.

[3]) Ev. Joann. XI, 45. coll. pag. 327. not. 3.

[4]) Cod. Bodlej. recte συνιέντες, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male συνέντας. R. — H. ad marg.: „Ferrar συνιέντες.“

[5]) Cod. Bodlej. recte εἶπε τό, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) corrupte: εἰ περὶ τό. R. — H. ad marg.: „scrib. εἶπε, ἢ εἰπεῖν τό.“ — Ev. Joann. XI, 42.

ϛσαμένους ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσαντας εἰς
:ὸν, μόνους λέγειν, ἅτε καὶ πολλοὺς ὄντας, ὅτι οὗτοι
ιν ὁ περιεστὼς τὸν Ἰησοῦν ὄχλος, δι' ὃν εἶπε τό·
άτερ,[1]) εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ
ειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις." Εἰ γὰρ ταῦτα διὰ
ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπεν, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι
ιατὴρ αὐτὸν ἀπέστειλε, καὶ λέγων διὰ τοῦτο εἶπεν,
ὁ περιεστὼς ὄχλος πιστεύσῃ· οὐκ ἂν δὲ μὴ πιστεύ-
τός τινος ἐξ αὐτῶν τῷ πατρὶ ἔλεγεν, ὡς εἴ τις τῶν[2])
μέλλον ἀγνοούντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ „διὰ τὸν ὄχλον
[3]) περιεστῶτα, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέ-
ιλας." Μήποτε οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριὰμ, καὶ
ισάμενοι ἃ ἐποίησε, καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν, μό-
ἦσαν ὁ περιεστὼς τὸν Ἰησοῦν ὄχλος· οἱ δὲ λοιποὶ
α ἐθεάσαντο ἃ ἐποίησεν, οὔτε περιειστήκεισαν αὐτόν.
11. „Συνήγαγον[4]) οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι-
ῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· τί ποιοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ
θρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν
:ω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται
Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ
νος." Ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιε-
ς ἑώρων, ὅτι διὰ τὸ μέγεθος ὧν ἐπεποιήκει τερα-
ίων[5]) καὶ δυνάμεων ὁ Ἰησοῦς, δυνατὸν ἦν καὶ πάντα

---

[1]) Ev. Joann. XI, 41. 42.

[2]) Cod. Bodlej. recte: τῶν τὸ μέλλον ἀγνοούντων
θρώπων, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τῶν τὸ
λλον τὸ * ούντων (H. ούντων, R. affert οὔντων) ἀν-
ώπων. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τῶν τὰ μέλ-
ντα ἀγνοούντων κ. τ. λ." — Ev. Joann. XI, 42.

[3]) Deest h. l. τόν in editione Huetiana.

[4]) Ev. Joann. XI, 47. 48. Ed. Lachm. vers. 47. ut in
stro textu, ed. Knapp. πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. Vers. 48.
. Knapp. οὕτω, ed. Lachm. οὕτως.

[5]) Ed. Huetii (quae insuper πεποιήκει exhibet) τε-
ηείων (non τεραστειῶν) δυνάμεων. R.

τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαῖον[1]) ὑπαχθῆναι τῇ εἰς αὐτὸν πίστει, ὑπαχθέντα καταφρονῆσαι τῆς ἐν τῷ τόπῳ σωματικῆς λευιτικῆς καὶ ἱερατικῆς λατρείας, ὥστ' ἂν πρόφασιν τὸ τοιοῦτον γενέσθαι τοῦ, ἅτε μὴ περιεπόντων Ἰουδαίων[2]) τὸν τόπον, Ῥωμαίοις ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι καὶ τὸν νομιζόμενον παρ' ἐκείνοις εἰρημένον τόπον, καὶ πᾶν τὸ ἔθνος Ἰουδαίων, οὐκ ἐπὶ παντὶ τρόπῳ τηρεῖν ἐθελόντων τὴν περὶ τοῦ Ἰουδαίους ἑαυτοὺς εἶναι ὁμολογίαν. Εἶτ' ἐπεὶ[3]) πάντων προέκρινον τὴν λατρείαν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν τοῦ ἔθνους σύστασιν, τῶν νομισθέντων ἂν εἶναι κρειττόνων παρὰ ταῦτα, διὰ τοῦτο σκοποῦσι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα αὐτὸν μὴ ἐάσωσι ζῇν. Ὡς δ' αὐτοὺς οἶμαι καὶ ἐπὶ καθαιρέσει τῆς δόξης αὐτοῦ εἰρηκέναι τό· „οὗτος[4]) ὁ ἄνθρωπος·“ ἠπίστουν γὰρ τοῖς καὶ ἀνωτέρω εἰρημένοις περὶ τοῦ·[5]) Θεὸν αὐτὸν εἶναι, ἡνίκα λιθάζειν αὐτὸν ἐβούλοντο, ὡς περὶ βλασφημίας, λέγοντες αὐτῷ· „σὺ[6]) ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς ἑαυτὸν Θεόν·“ ὅτε κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἀπεκρίνατο διδάσκων, ὅτι πᾶς, πρὸς ὃν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, Θεὸς λέγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μὴ δυναμένης λυθῆναι καὶ καταλυθῆναι τῆς τοῦτο[7]) ἀποφηναμένης προφητικῆς γραφῆς. Ἔστι δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ἀπὸ

---

[1]) H. et R. τὸν Ἰουδαῖον, non τῶν aut τὸν τῶν Ἰουδαίων.

[2]) Ed. Huet. τὸν τόπον Ἰουδαίων.

[3]) H. ad marg., R. in textu ἐπεί; R. in notis: „et H. (in textu) male ἐπί.“

[4]) Ev. Joann. XI, 47.

[5]) Cod. Bodlej. recte τοῦ, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τόν, cum Christus secundum (?) Origenem non sit ὁ Θεός. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τὸν Θεόν.“ Cfr. ev. Joann. X, 33.

[6]) Ev. Joann. X, 33. Edd. N. T. σεαυτόν. — S.

[7]) Ed. Huet. recte τῆς τοῦτο κ. τ. λ., Ferrar.: quae hoc enunciat. In ed. R. deest τοῦτο.

ν Φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχιερέων κατανοῆσαι αὐτῶν
λ τὸ τῆς κακίας ἀνομολογούμενον καὶ τυφλόν· ἀνο-
λογούμενον, ὅτι ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ πολλὰ πεποι-
έναι σημεῖα, καὶ δύνασθαι τῷ τοσαῦτα σημεῖα πε-
ιηκότι ἐπιβουλεῦσαι, ὡς μηδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ
ιβουλεύεσθαι δυναμένῳ· τυφλὸν[1]) δὲ οὐδὲν ἧττον
λ αὐτὸ τοῦτο ἦν· κατὰ γὰρ τὸν πολλὰ ποιοῦντα ση-
ῖα ἦν καὶ[2]) τὸ κρεῖττον εἶναι τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀφι-
αι αὐτὸν[3]) μὴ θελόντων. Εἰ μὴ ἄρα καὶ ἐπίστευον,
ι ποιεῖ σημεῖα, καὶ ὑπενόουν αὐτὰ μὴ ἀπὸ θείας γί-
σθαι δυνάμεως· ὥστε διὰ τοῦτο μὴ πάντα αὐτὸν δυ-
θῆναι, μηδὲ αὐτὸν ῥύσασθαι ἀπὸ τῆς[4]) ἐκείνων ἐπι-
υλῆς. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐσκόπουν μὴ ἀφιέναι αὐτὸν,
όμενοι διὰ τοῦτο ἐμποδίσειν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐ-
ν, καὶ Ῥωμαίοις, μέλλουσιν αἴρειν αὐτῶν τὸν τόπον
λ τὸ ἔθνος. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ „κύριος[5]) διασκεδάζει βουλὰς
νῶν, καὶ ἀθετεῖ λογισμοὺς λαῶν,“ οὐδὲν ἧττον καὶ
κ ἀφῆκαν αὐτὸν, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀνέστησε καὶ
ρῆκε, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλευσαν αὐτῷ, καὶ ἐλ-
ιντες οἱ Ῥωμαῖοι ἦραν αὐτῶν τὸν τόπον. Ποῦ γὰρ
φασιν ἐκεῖνοι ἁγίασμα; Ἦραν δὲ καὶ τὸ ἔθνος, ἐκ-
λλοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ μόγις ἐπιτρέψαν-

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. τυφλὸν δὲ οὐδέν; R. in
tis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τύφλῳ
I. quoque τύφλῳ, non τυφλῷ) δὲ οὐδέν.“

[2]) Deest καί in ed. Huetiana.

[3]) Ferrar., quum vertat: *nolentium eum sic dimit-
re*, legit αὐτὸν οὕτω κ. τ. λ. Cfr. ev. Joann. XI, 48.
ll. pag. 331. not. 4. et pag. huj. lin. 13.

[4]) H. ad marg., R. in textu ἀπὸ τῆς ἐκείνων κ. τ. λ.;
. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἀπὸ τῆς
; ἐκείνων ἐπιβουλῆς.“

[5]) Psalm. XXXIII, 10. (XXXII.) coll. LXX. viror.
rsione.

τες αὐτοῖς εἶναι ὅπου βούλονται[1]) καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ. Εἰ δὲ χρὴ τολμῆσαι καὶ εἰς ἀναγωγὴν τῶν κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσομεν ὅτι τὸν τόπον τῶν ἐκ περιτομῆς ἔλαβον τὰ ἔθνη· τῷ γὰρ ἐκείνων παραπτώματι[2]) σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς· εἰς δὲ τὰ ἔθνη Ῥωμαῖοι παρελήφθησαν, ἀπὸ τῶν βασιλευόντων οἱ βασιλευόμενοι ὀνομασθέντες. Καὶ τὸ ἔθνος δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἤρθη· γέγονε γὰρ ὁ λαὸς[3]) οὐ λαὸς, καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὐκέτι εἰσὶν Ἰσραὴλ, καὶ τὸ σπέρμα οὐκ ἔφθασεν ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέκνα. Καὶ τούτων αἴτιον τὰ πολλὰ τοῦ Ἰησοῦ σημεῖα, καὶ ὅτι ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πατὴρ, κρείττονα γενόμενον τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων συνεδρευσάντων κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς. Ἀρχιερεῖς δὲ, καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ ἐν Ἰουδαίοις λατρεία, Φαρισαῖοί τε καὶ πᾶσα ἡ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου διδασκαλία ἐπιβουλεύει Ἰησοῦ, τῇ ἀληθείᾳ καὶ βούλεται, ὁ τύπος ἵνα ὑφεστήκῃ, ἐμποδίζων[4]) τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας, καὶ ὥσπερ ἡ σὰρξ καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἰσχυρότερον ὂν τὸ ἐπιθυμοῦν κατὰ τῆς σαρκὸς πνεῦμα, καὶ ἡ ἀληθὴς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρχιερωσύνη, καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ διδασκαλία, διαλύει[5]) τὸ τῶν κατ' αὐτοῦ βουλευομένων[6]) ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων συνέδριον. Ταῦτα δὲ ὑποληπτέον καὶ νῦν γίνεσθαι, ὅπερ[7]) ἔστιν ἰδεῖν ἐν[8]) τοῖς διὰ τῆς τοῦ σωματικοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H.) βούλεται. R.
[2]) Rom. XI, 11.
[3]) I Petr. II, 10.
[4]) Cod. Reg. (it. ed. H.) ἐμποδίζειν. R. — Gal. V, 17.
[5]) Ed. Huetiana διαλύσει.
[6]) H. ad marg., R. in textu recte βουλευομένων, R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) βουλομένων."
[7]) Ed. R. min. accur. ὅσπερ.
[8]) Ed. Huet. recte ἐν τοῖς διὰ τῆς τοῦ κ. τ. λ., in ed. R. desunt verba διὰ τῆς.

ιστάσεως καὶ καταλύειν ἐθέλουσι τὴν πνευματικὴν ριστοῦ διδασκαλίαν.

12. „Εἷς [1]) δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν ῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς οὐκ οἴδατε δὲν, οὐδὲ λογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος τόληται. Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ ῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν.“ Οὐχὶ εἴ τις προητεύει, προφήτης ἐστὶν ἐκεῖνος. Ὁ γοῦν Καϊάφας, χιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσε μὲν τι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ χ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα ῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν,“ οὐ μὴν ὶ προφήτης ἦν. Εἰ δὲ καὶ Βαλαὰμ προεφήτευσε τὰ ἐν ῖς Ἀριθμοῖς ἀναγεγραμμένα,[2]) φάσκων „τὸ [3]) ῥῆμα ἐὰν ἐμβάλῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ στόμα μου, τοῦτο λαλήσω·“ ὶ εἰπὼν τὰ ἀπὸ τοῦ· „ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέματό με,“ καὶ τὰ ἑξῆς, σαφὲς ὅτι προφήτης οὐκ ἦν· ἀντις γὰρ εἶναι ἀναγέγραπται. Εἴ τις μὲν οὖν προήτης ἐστὶ, πάντως προφητεύει· εἰ δέ τις προφητεύει, ὐ πάντως ἐστὶ προφήτης. Ὡσεὶ καὶ ἐπὶ ἑτέρου τινὸς ῶν κρειττόνων τοιοῦτον ἔλεγον· εἰ μέν τίς ἐστι δίκιος, τὸ δίκαιον διώκει· οὐ μὴν, εἴ τις τὸ δίκαιον διώ-

---

[1]) Ev. Joann. XI, 49 — 52. Ed. Knapp. vers. 51. λλὰ ἀρχιερεὺς — προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς . τ. λ., ed. Lachm. ἀλλὰ ἀρχιερεὺς — ἐπροφήτευσεν ὅτι μελλεν Ἰησοῦς κ. τ. λ. — Abhinc Ferrar. Tom. XXX. uspicatur. Huet.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H.) γεγραμμένα. R.

[3]) Num. XXII, 38. — XXIII, 7.

κει, δίκαιός ἐστιν. Ἐκεῖνο, ὅπερ[1]) συνήσεις ἐπιστήμης τῷ· „δικαίως[2]) τὸ δίκαιον διώξῃ·“ εἴπερ μὴ μάτην τὸ „δικαίως·“ προτέτακται[3]) τοῦ· „τὸ δίκαιον διώξῃ·“ δυνατὸν γάρ, οἶμαι, τὸ δίκαιον διώκειν, ἀλλ' οὐ δικαίως· καὶ γὰρ οἱ ποιοῦντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔργον καθ' αὐτὸ καθῆκον, φέρε εἰπεῖν, εἰς πένητας, δίκαιον μέν τι πεποιήκασιν, οὐ μὴν ἀπὸ ἕξεως δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀπὸ κενοδοξίας. Οἶμαι δ' ἂν ἀνάλογον τῷ· „δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ·“ λέγοιτ' ἂν σωφρόνως τὸ σῶφρον διώξῃ· καί· ἀνδρείως τὸ ἀνδρεῖον διώξῃ· καί· σοφῶς τὸ σοφὸν διώξῃ· καὶ τὰ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. Ταῦτα δ' εἴπομεν ὑπὲρ τοῦ παραβαλεῖν ὅμοιόν τι τῷ προφητεύειν μέν τινα, οὐ μὴν προφήτην εἶναι. Διὰ τοῦτο δ', οἶμαι, συνεχῶς ἐν ταῖς προφητείαις περὶ τῶν προφητῶν λέγεται τό· „εἶπεν[4]) Ἱερεμίας ὁ προφήτης·“ καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον. Οἱ δὲ περὶ τὰ ὀνόματα δεινοί φασιν, ὅτι οὐχί, εἴ τις ἰατρικόν τι ἐποίησεν, ἢ τῶν πρὸς ὑγιείαν[5]) συμβαλλομένων ἕν, ἰατρός ἐστιν ἐκεῖνος, οὐδέ, εἴ τις οἰκοδομικόν τι πεποίηκεν, οἰκοδόμος ἐστὶν ἐκεῖνος. Ἐκ δὲ τῶν

---

[1]) R. absque causa in notis: „ὅπερ videtur παρέλκειν, et resecandum.“ — Ex facili tamen mutatione non male forsan legeris: δίκαιός ἐστιν ὥσπερ ἐκεῖνος. Ὅπερ συνήσεις κ. τ. λ., inprimis si tecum reputaveris, ὥσπερ propter seq. ὅπερ facillime excidere potuisse. Quid? quod facillima foret lectio, modo cod. jure locum (quem tamen tenebit, si contuleris pag. huj. lin 1. et 2. a fine) obtineret: δίκαιός ἐστιν ἐκεῖνος. Ὅπερ κ. τ. λ.

[2]) Deuteron. XVI, 20.

[3]) H. ad marg., R. in textu recte προτέτακται; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) προστέτακται.“

[4]) Jerem. XXVIII, 5. 6. 15. XXXIV, 6. XLII, 4 coll. vers. LXX. virorum. In vers. LXX. interpretum desunt verba ὁ προφήτης.

[5]) R. ὑγιείαν, Huet. ὑγείαν.

ὸν Καϊάφαν ἀναγεγραμμένων, προφητεύσαντα
ιῦ Σωτῆρος, ἔστιν εἰπεῖν ὅτι [1]) καὶ μοχθηρὰ ψυχὴ
ːταί ποτε τὸ προφητεύειν. Κατηγορεῖται γὰρ ἡ
ϊάφα μοχθηρία, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ
', ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἐν τῷ πάσχειν ὑπὲρ
των ἐπιτελεῖ οἰκονομίαν, ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν·
ῖος μὲν γάρ φησι· „τότε [2]) πορευθεὶς εἷς τῶν
:, λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρ-
εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παρα-
ιὐτόν; Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια·"
:- ὀλίγα· „ἰδοὺ Ἰούδας, φησὶν, εἷς τῶν δώδεκα
καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ
ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ."
τοις μὲν οὖν [3]) τοῖς ἀρχιερεῦσι νοοῦμεν εἶναι
' Καϊάφαν, ἐπεὶ μεμαρτύρηται [4]) ἀρχιερεὺς ὢν
αυτοῦ ἐκείνου. Σαφῶς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Ματ-
ρησιν· „οἱ [5]) δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπή-
πρὸς τὸν Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ Γραμ-
καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν·" καὶ μετ' ὀλίγα
:ι· „οἱ δὲ [6]) ἀρχιερεῖς [7]) καὶ τὸ συνέδριον ἐζή-

Cod. Reg. (item ed. H.) ἔστιν ὅτε καί κ. τ. λ.
εἰπεῖν, quod Cod. Bodlej. restituit. R.
Matth. XXVI, 14. Edd. N. T. ὁ λεγόμενος. — 47.
Ed. H. οὖν νοοῦμ. εἶναι κ.τ. Καϊάφ. τοῖς ἀρχιερεῦσιν.
Ev. Joann. XI, 49.
Matth. XXVI, 57. Edd. N. T. πρὸς Καϊάφαν.
Matth. XXVI, 59—66. Ed. Lachm. vers. 59. συν-
ὅλον et ὅπως αὐτὸν θανατώσουσιν, ed. Knapp.
ον ὅλον et (coll. tamen nota text. subj.) ὅπ. θα-
αὐτόν. Vers. 60. ed. Lachm. καὶ οὐχ εὗρον πολ-
ιοσελθ. ψευδομαρτύρων (οὐχ εὗρον), ed. Knapp.
ιmen nota text. subj.) καὶ οὐχ εὗρον. Καὶ πολλ.
ιαρτ. προσελθ. οὐχ εὗρον. Vers. 61. edd. N. T.
·ῆσαι αὐτόν. Vers. 63. edd. N. T. καὶ ἀποκρι-

τουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσουσιν αὐτόν· καὶ οὐχ εὗρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. Ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο [1]) ψευδομάρτυρες εἶπον· οὗτος ἔφη· δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνῃ; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν· ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; ἰδοὺ, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστίν." Εἶτα πάλιν μεθ' ἕτερα· „καὶ [2]) ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνετο." Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα

θεὶς ὁ ἀρχιερ. εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω — τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, —, εἰ σὺ εἶ ὁ Χρ. Vers. 64. ed. Lachm. ἀπ' ἄρτι, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vers. 65. ed. Knapp. ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ὅτι ἐβλασφ. —; ἴδε, — βλασφ. αὐτοῦ, ed. Lachm. ἱμάτια αὐτοῦ λέγων· ἐβλασφ. —; ἴδε — βλασφ. (αὐτοῦ). . . . .
. . . [7]) οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον. Sic habet Cod. Bodlej. (it. ed. H. ad marg.); Cod. Reg. (ed. H. in textu) vero ὁ δὲ ἀρχιέρευς καὶ τὸ συνέδριον. R. — H. in notis: „Cod. Reg. etc., et id sequitur Perion. At Ferrar. et edd. N. T. omnes (coll. tamen nota in ed. Lachm. text. subjecta): οἱ δὲ ἀρχιερεῖς. Cod. Cantabrigiensis praetermittit καὶ οἱ πρεσβύτεροι, quemadmod. et hic Origenes."

[1]) R. ut in nostro textu, ed. Huet. φύ εἶπον.

[2]) Matth. XXVII, 12. Edd. N. T. καὶ τῶν πρεσβυτέρων et οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

ἱ [1]) δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς λους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ολέσωσιν." Εἶτα μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ρευομένων Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ τῆς ἄλλης ρίας· „ἰδοὺ, [2]) τινὲς τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν λιν ἀνήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσι πάντα τὰ γενόμενα. ὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε βόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις, λέντες· εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς ειψαν αὐτὸν, ἡμῶν κοιμωμένων· κἂν ἀκουσθῇ τοῦτο ὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, [3]) καὶ ὑμᾶς ερίμνους ποιήσομεν." Λουκᾶς δὲ ἀνέγραψεν, ὅτι σῆλθε [4]) Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν ἐπικαλούμενον Ἰσκαὼθ, [5]) ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα, καὶ ἀπελν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατηγοῖς, ὅπως τὸν παραδῷ αὐτοῖς." Εἶτα μετ' ὀλίγα· „εἶπε, [6]) φη-, ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρ-

---

[1]) Matth. XXVII, 20.

[2]) Matth. XXVIII, 11—14. Edd. N. T. vers. 11. ήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα. Eaedem vers. 13. κτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν. Vers. 14. ed. Lachm. καὶ ἐὰν ουσθῇ τοῦτο ὑπό, ed. Knapp. καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐ κ. τ. λ.

[3]) Deest αὐτόν in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed itur in Cod. Bodlej. R.

[4]) Luc. XXII, 3. 4. Edd. N. T. vers. 3. τὸν ἐπιλούμ. Ἰσκαριώτην. Vers. 4. ed. Knapp. τοῖς ἀρχιερ. ὶ τοῖς στρατηγοῖς, τὸ πῶς αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς, ed. chm. τοῖς ἀρχιερ. καὶ τοῖς γραμματεῦσιν καὶ τοῖς ρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτοῖς παραδῷ αὐτόν.

[5]) Ed. Huet. constanter Ἰσκαριὼθ et Ἰσκαριώτης, h. l. et in proxime seqq. constanter (coll. tamen pag. 7. lin. 8.) Ἰσχαριὼθ et Ἰσχαριώτης.

[6]) Luc. XXII, 52. Ed. Knapp. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς et ἐξηλύθατε, ed. Lachm. εἶπεν δὲ Ἰησοῦς et ἐξήλθατε.

χιερεῖς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυ
ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλ
μετ' ὀλίγα· „συλλαβόντες [1]) αὐτὸν ἤγον, καὶ
εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως·" καὶ πάλιν μ
„ὡς [2]) ἡμέρα ἐγένετο, συνήχθη τὸ πρεσβυτ
λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ Γραμματεῖς, καὶ ἀπή
τὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν" καὶ ἔτι μετ' ὀ
στήκεισαν [3]) οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς
κατηγοροῦντες αὐτοῦ." Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν,
δας [4]) Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, προσῆλθε
ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτόν· οἱ δὲ ἀκούσα
ρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο [5]) αὐτῷ ἀργύριον
καὶ μετ' ὀλίγα· „ἔτι [6]) τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντος

---

[1]) Luc. XXII, 54. Ed. Lachm. συλλαβ.
ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον, ed. Kn
λαβ. δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς

[2]) Luc. XXII, 66. Edd. N. T. καὶ ὡς ἐγέν
et ἀνήγαγον. In fine vers. ed. Lachm. ut in no
ed. Knapp. (coll. tamen nota text. subjecta) α

[3]) Luc. XXIII, 10. Edd. N. T. εἱστήκει
τ. λ. — In edd. H. et R. verba καὶ ἔτι — κα
τες αὐτοῦ praecedunt verbis καὶ πάλιν — συνέ
τῶν. Equidem in justum ordinem verba sin
gendo textum N. T. non minus, quam Huet. se
qui recte jamjam in notis monuit: „imo locus
2. comprehensus) praecedentem (ad quem sp
haecce 3.) debet praecedere; hic enim habetur I
66., ille Luc. XXIII, 10."

[4]) Marc. XIV, 10. 11. Ed Lachm. vers.
Ἰσκαρ. —, ἀπῆλθε —, ἵνα παραδοῖ αὐτὸν α
Knapp. ὁ Ἰούδ. ὁ Ἰσκαρ. —, ἀπῆλθε —, ἵνα
αὐτὸν αὐτοῖς.

[5]) H. ad marg., R. in textu ἐπηγγείλαντο;
tis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male ἐπηγ

[6]) Marc. X, 43. Ed. Knapp. ἔτι αὐτοῦ λα
γίν. Ἰούδ., εἷς ὢν τῶν — ὄχλος πολὺς —

Ἰούδας Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ
ὡς πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν
μματέων καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ πρεσβυτέρων"
μετ' ὀλίγα· „ἀπήγαγον [1]) τὸν Ἰησοῦν πρὸς Καϊά-
τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς
Γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι·" εἶτα πάλιν μετ' ὀλίγα·
αστὰς [2]) ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων·
ἀποκρίνῃ οὐδέν; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;
δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Πάλιν ὁ ἀρχιε-
ἐπηρώτησεν αὐτὸν ἐκ δευτέρου, λέγων· σὺ εἶ ὁ
στὸς, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρι-
λέγει αὐτῷ· σὺ εἶπας, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ ὄψεσθε
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυ-
εως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

ερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων,
Lachm. ἔτι αὐτοῦ λαλ. παραγίν. ὁ Ἰούδ., εἷς τῶν —
ὡς (πολὺς) —, παρὰ τῶν ἀρχ. καὶ τῶν γραμμ. καὶ
πρεσβυτέρων. — Ferrar. vertit: *a summis sacer-
dotibus, et scribis, et senioribus.* Ex quo patet, Fer-
nisi forte vers. usus est, eand. lectionem, quam edd.
Γ. exhibent, et quae sine dubio praestat, ante oculos
uisse.

[1]) Marc. XIV, 53. Edd. N. T. καὶ ἀπήγ. τὸν Ἰησ.
ς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχ. αὐτῷ κ. τ. λ. Pro ver-
καὶ γραμματ. κ. πρεσβύτ. ed. Lachm. habet καὶ οἱ
μμ. καὶ οἱ πρεσβύτ., ed. Knapp. καὶ οἱ πρεσβύτ. κ.
γραμματεῖς.

[2]) Marc. XIV, 60 — 63. Edd. N. T. vers. 60. καὶ
στὰς ὁ ἀρχ. εἰς μέσον; ed. Lachm. ἐπηρώτα, ed.
pp. ut in nostro textu. Vers. 61. edd. N. T. ἐπη-
α αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ. Eaedem (coll. tam. not. in
Knapp. et Lachm. text. subjectis) vers. 62. ὁ δὲ Ἰησ.
ν· ἐγώ εἰμι· καὶ — ἀνθρώπου ἐκ δεξ. καθήμενον.
. 63. *in edd. N. T. deest* εὐθέως, et ed. Lachm. χι-
ς αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu χιτ. αὐτοῦ legit.

Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαῤῥήξας εὐθέως τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ[1]) * *." Εἶτα μετ' ὀλίγα· „πρωΐ[2]) συμβούλιον ἐποίησαν οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν Γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, καὶ δήσαντες[3]) τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ." Εἶτα μετ' ὀλίγα· „κατηγόρουν[4]) αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο." Ὁ δὲ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι „ἄγουσι[5]) τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον." Ταῦτα δὲ ἐπὶ πλεῖον[6]) ἐξεθέμεθα ὑπὲρ τοῦ

---

[1]) χιτῶνας αὐτοῦ. H. in notis, quae R. sua fecit: „post haec verba videtur legisse Ferrarius: λέγει· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; At Perionius: ἠκούσατε τῆς βλασφημίας." — Restituenda omnino sunt verba, quae in ev. Marc. XIV, 63. verba χιτῶνας αὐτοῦ excipiunt, et quidem haecce: λέγει· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν (ut Lachm. signo interrogat. apposito legit, et Orig. scripserat pag. 338. lin. 5. a fine coll. pag. 337. not. 6.; Knapp. τῆς βλασφημίας in text. h. l. recepit). Τί ὑμῖν φαίνεται; Οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἔνοχον θανάτου. Posteriora verba: τί ὑμῖν — θανάτου eorum potissim., quae pag. 338. lin. 3. et 4. a fine leguntur, respectu habito adjeci.

[2]) Marc. XV, 1. Ed. Knapp. καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωΐ, ed. Lachm. (coll. tamen ejusd. ed. nota pag. 472 obvia) καὶ εὐθέως πρωΐ. In seqq. edd. N. T. συμβούλ. ποιήσαντες — καὶ γραμματέων, — συνέδριον, δήσαντες τ. Ἰησ. ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν. In fine vers. ed. Lachm. Πιλάτῳ, ed. Knapp. τῷ Πιλάτῳ.

[3]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte δήσαντες, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: λαλήσαντες. R.

[4]) Marc. XV, 3. 5. Edd. N. T. vers. 3. καὶ κατηγόρουν — πολλά. Eaedem vers. 5. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη.

[5]) Ev. Joann. XVIII, 28. Edd. N. T. ἄγουσι οὖν κτλ.

[6]) H. et R. in textu πλεῖον, R. in notis: „Cod. Bodlej. πλεῖστον."

'ιὰ πολλῶν ἁπάντων τῶν Εὐαγγελιστῶν μαρτυριῶν
ταραστῆσαι[1]) τὴν χύσιν[2]) τῆς τοῦ Καϊάφα κακίας, καὶ
'τι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν ἧττον προεφή-
ἐυσεν· ὅτι μὲν οὖν προεφήτευσε,[3]) σαφῶς ἐδίδαξεν
μᾶς ὁ Ἰωάννης.

13. Ζητήσεις δὲ, εἰ πάντως, εἴ τις προφητεύει, ἐκ
νεύματος ἁγίου προφητεύει, κἂν τισι φαίνηται[4]) μη-
εμιᾶς ζητήσεως ἔχεσθαι τὸ λεγόμενον. Πῶς δὲ οὐ ζη-
ήσεως ἄξιόν[5]) ἐστιν, εἴγε Δαβὶδ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ
ὑρίου ἁμαρτίαν εὐλαβούμενος ἀφαιρεθῆναι ἀπ' αὐτοῦ
ὸ ἅγιον πνεῦμά φησι· „τὸ[6]) πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ
ντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ;" Εἰ δέ τις προσίεται καὶ τό
ἅγιον[7]) πνεῦμα παιδείας φεύξεται καὶ δόλον, καὶ ἀπα-
κστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων·" σαφῶς δόξει πα-
ίστασθαι, ὅτι φεύγει ἀπὸ τῆς δεδολιευμένης[8]) ψυχῆς,
ἐν πρότερον τύχῃ πρὸ δόλου καὶ ἁμαρτίας γενόμενον

---

[1]) H. παραστῆσαι, R. παραστῆναι.

[2]) H. et R. in textu χύσιν, H. ad marginem: „Fer-
ır. λύσιν." Quam tamen Ferrar. lectionem H. in notis,
ihil de Cod. Reg. disserendo, improbat. R. in notis:
Cod Bodlej. χύσιν, et ita legendum, non ut Ferrar.,
ui Cod. Reg. lectionem (?), λύσιν, secutus est, quam
eddit per *dissolutionem*." H. et R. in notis: „χύσις
st *cumulus*, vel etiam exponi potest h. l. *effusio*, eo
nsu, quo aliquem in omne vitium effusum dicimus.
Vox Origeni aliisq. Graecis Patribus familiaris."

[3]) Ev. Joann. XI, 51. Non male pro ὅτι scripse-
is ὅ, τι.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) φαίνεται. R.

[5]) H. ad marg., R. in textu ἄξιόν ἐστιν; R. in no-
is: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἄξιός ἐστιν."

[6]) Psalm. LI, 11. (L, 13.).

[7]) Sap. Salom. I, 5. LXX. interpretes ἅγιον γὰρ
omisso καί ante voc. δόλον.

[8]) *Cod. Reg. (item ed. H.)* δεδολισμένης. R.

ἐκεῖ, τὸ ἅγιον πνεῦμα. Οὕτω δὲ ζητήσεως ἄξιόν ἐστι τὸ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰ δύναται εἶναι καὶ ἐν ἁμαρτωλῷ ψυχῇ, ὥστ᾽ ἄν τινα εἰπεῖν, ὅτι, εἴπερ „οὐδεὶς[1]) δύναται εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ," πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν διάκεινται πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὡς πρὸς κύριον, καὶ ἐν αὐτοῖς ἂν εἴη τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ τάχα, ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ τυχεῖν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντες οὐκ ἂν τυγχάνοιεν ἀφέσεως, διὰ τοῦτο λέγεται περὶ τῶν πρὸ τοῦ ἁγίου πνεύματός τισι ἡμαρτημένων, τό· „πᾶσα[2]) ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων·" περὶ δὲ τῶν μετὰ τὸ τυχεῖν ἁγίου πνεύματος ἐπταικότων[3]) τό· ὁ δὲ[4]) εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσας οὐκ ἔχει ἄφεσιν, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι." Βλασφημεῖ γὰρ ἔργοις καὶ λόγοις ἁμαρτίας εἰς τὸ παρὸν πνεῦμα, τὸ[5]) ἅγιον, ὁ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτάνων. Οὕτω δέ τις φήσει εἰρῆσθαι καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους τοῦτον ἀναγεγραμμένον τὸν τρόπον· „ἀδύνατον[6]) γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας

1) I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. κύριον Ἰησοῦν.

2) Matth. XII, 31. Ed. Knapp. τοῖς ἀνθρώποις, ed. Lachm. ὑμῖν τοῖς ἀνθρώποις.

3) H. ad marg., R. in textu, ut in nostro textu; H. in textu ἐπταικότων τὸ δὲ εἰς τό κ. τ. λ., R. in notis: „Cod. Reg. ἐπταικότων. Τόδε εἰς τό κ. τ. λ."

4) Matth. XII, 32. Edd. N. T. ὃς δ᾽ ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύμ. τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε κ. τ. λ.

5) Cod. Reg. (item ed. H.) εἰς τὸ παρὸν πνεῦμα ἅγιον. R.

6) Hebr. VI, 4. 5. 6.

ιυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.“
'ρόσχες γὰρ ἐν τούτοις τό· „μετόχους γενομένους[1])
νεύματος ἁγίου.“ Εἰς δὲ τὸ ἐναντίον, ὡς, εἰ καὶ
ροεφήτευσεν ὁ Καϊάφας, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἦν πνεῦμα
γιον ἐν αὐτῷ, λεχθείη[2]) ἂν τό· „οὔπω[3]) γὰρ ἦν
νεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω ἐδοξάσθη.“ Καὶ εἴπερ[4])
ὐκ ἦν πνεῦμα οὐδὲ ἐν τοῖς ἀποστόλοις πρὸ τοῦ Ἰησοῦ
)ξασθῆναι, πόσῳ πλέον οὐκ ἦν ἐν τῷ Καϊάφᾳ; Ἀνα-
τὰς δὲ ὁ Σωτὴρ ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς „καὶ[5]) λέγει
ὐτοῖς· λάβετε πνεῦμα ἅγιον,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Τολμηρῶς
ἐν οὖν τις παραθήσεται τὰ λεχθησόμενα πρὸς τὸ μὴ
τὸ ἁγίου πνεύματος προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαν.
'μῶς[6]) δ' οὖν ἐρεῖ, ὅτι δύναται καὶ πονηρὰ πνεύματα
αρτυρεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ, ἢ[7])
αρτυρεῖν αὐτῷ, ὥσπερ τὸ λέγον· „οἴδαμέν[8]) σε τίς
, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ·“ καὶ τὰ παρακαλοῦντα αὐτὸν, ἵνα
ἡ ἐπιτάξῃ[9]) αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, καὶ λέ-
οντα· „ἦλθες[10]) ἀπολέσαι ἡμᾶς;“ Καὶ ἐν ταῖς Πρά-

---

1) H. et R. h. l. γενομένους, non γενηθέντας.
2) Cod. Reg. (item ed. H.) λεχθείη τό. R.
3) Ev. Joann. VII, 39. Ed. Lachm. πνεῦμα δεδο-
ένον, reliqua ut in nostro textu; ed. Knapp. πνεῦμα
γιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω ἐδοξάσθη.
4) R. in textu, H. ad marg. εἴπερ; R. in notis:
Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male οὔπερ.“
5) Ev. Joann. XX, 22.
6) H. et R. in textu ὅμως. Iidem, H. ad marg., R.
ι notis: „Ferrar. legebat (?) ὁμοίως.“ — Equidem
μῶς scripsi.
7) ἢ μαρτυρεῖν αὐτῷ. R. in notis: „haec videntur
αρέλκειν.“
8) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Edd. N. T. οἶδά
ε κ. τ. λ.
9) Luc. VIII, 31. coll. Marc. V, 10.
10) Marc. I, 24. coll. Luc. IV, 34. Huet. satis accur.

ξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων γέγραπται ταῦτα· „ἐγένετο[1]) πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντῆσαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. Αὕτη κατακολουθήσασα Παύλῳ καὶ ἡμῖν, ἔκραζε λέγουσα· ὅτι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας." Φήσει οὖν ὁ τούτοις συγχρώμενος, ὅτι οὐδὲν ἀποδεῖ προφητείας ὁ τοῦ πύθωνος λόγος, μαρτυρῶν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ προτρέπων ὡς ἐπὶ ὁδὸν σωτηρίας καταγγελλομένην πιστεύειν τοὺς ἀκούσαντας. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ Βαλαὰμ περιεθέμεθα, πρόσχες εἰ δύναται καὶ περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι, ὅτι οὐ θεόθεν ἐλάλησεν, ἀλλ' ἀπὸ ἀγγέλου· „ἔστη[2]) γὰρ, φησὶν, ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὁδῷ ἐνδιαβάλλειν αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἰδοῦσα ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ ἀνθεστηκότα ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐσπασμένην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλινεν ἡ ὄνος ἐκ τῆς

---

in notis: „verba haec non hominis huj. sunt, in monumentis versantis et legione daemonum vexati, de quo Luc. VIII, 26. seqq. (coll. Matth. VIII, 28. seqq. et Marc. V, 1. seqq.), ut hic scribit Origenes; sed hominis illius, qui immundo spiritui erat obnoxius, de quo Marc. I, 23. seqq. et Luc. IV, 33. seqq."

[1]) Act. XVI, 16. 17. Edd. N. T. vers. 16. ἐγένετο δέ et ἀπαντῆσαι. Eod. vers. ed. Lachm. κυρίοις αὐτῆς. ed. Knapp. ut in nostro textu. Vers. 17. edd. N. T. τῷ Παύλῳ et λέγουσα· οὗτοι κ. τ. λ.

[2]) Num. XXII, 22. 23. 24. LXX. interpretes vers. 22. καὶ ἀνέστη ὁ ἄγγ. τ. Θ. διαβαλεῖν αὐτόν; (cfr. tamen ed. Reinecc., in qua ad voc. αὐτόν in notis haec adjiciuntur: ἐπὶ τῆς ὁδοῦ add. ed. Ald.); iidem eod. vers. ὄνου αὐτοῦ et καὶ δύο. Iidem vers. 23. ῥομφαίαν ἐσπασμένην et καὶ ἐπάταξε τὴν — ῥάβδῳ αὐτοῦ.

δοῦ, καὶ [1]) ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδίον. Καὶ ἐπάταξε
Ἰαλαὰμ τὴν ὄνον ἐν τῇ ῥάβδῳ τοῦ εὐθῦναι αὐτὴν ἐν
ῇ ὁδῷ· καὶ ἔστη ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς αὔλαξι
ῶν ἀμπέλων, φραγμὸς ἐντεῦθεν καὶ φραγμὸς ἐντεῦ-
εν." Εἶτα μετ' ὀλίγα· „ἰδοῦσα [2]) ἡ ὄνος τὸν ἄγγε-
ον τοῦ Θεοῦ, συνεκάθισεν ὑποκάτω Βαλαάμ." Καὶ
άλιν μετ' ὀλίγα· „εἶπεν [3]) αὐτῷ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ·
ατί ἐπάταξας τὴν ὄνον σου τοῦτο τρίτον; Ἰδοὺ, ἐγὼ
ἦλθον εἰς διαβολήν σου, ὅτι οὐκ εὐθεῖα ἡ ὁδός σου
ναντίον μου· καὶ ἰδοῦσά με ἡ ὄνος ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ
οῦτο [4]) τρίτον· καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ, νῦν σὲ
ὲν ἀπέκτεινα, ἐκείνην δ' ἂν περιεποιησάμην. Καὶ εἶπε
Ἰαλαὰμ τῷ ἀγγέλῳ [5]) κυρίου· ἡμάρτηκα, οὐ γὰρ ἠπι-
τάμην, ὅτι σὺ ἀνθέστηκας εἰς συνάντησίν μοι ἐν τῇ
δῷ· καὶ νῦν, εἰ μὴ σοὶ ἀρέσκει, ἀποστραφήσομαι. Καὶ

---

[1]) Ed. Huet. convenienter vers. LXX. virorum καὶ
πορεύετο, ed. R. ἐπορεύετο δέ κ. τ. λ.

[2]) Num. XXII, 27. LXX. interpretes καὶ ἰδοῦσα.

[3]) Num. XXII, 32—35. LXX. interpretes vers. 32.
αὶ εἶπεν et καὶ ἰδού, pro εὐθεῖα autem ἀστεία. Iidem
ers. 33. ἀπ' ἐμοῦ τρίτον τοῦτο. Καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν,
ῦν οὖν σὲ μὲν ἀπέκτεινα κ. τ. λ. Vers. 34. iidem ὅτι
ύ μοι ἀνθέστ. ἐν τῇ ὁδῷ εἰς συνάντησιν. Καὶ — ἀρ-
έσει. Iidem vers. 35. ὃ ἐὰν (coll. pag. 348. not. 1.)
ἴπω κ. τ. λ.

[4]) τοῦτο — ἀπ' ἐμοῦ. Haec in Cod. Reg. (item in
extu ed. H.) desiderantur, sed restituuntur ex Cod. Bod-
ej. R. — H. ad marg., nihil disserens de verbis τοῦτο
ρίτον: „haec desunt: καὶ εἰ μὴ ἐξέκλ. ἀπ ἐμοῦ."

[5]) H. in textu τῷ εὐαγγελίῳ· κύριε ἡμάρτ., ad marg.
ectissime: „scrib. τῷ ἀγγέλῳ κυρίου· ἡμάρτηκα." R.
n textu: τῷ ἀγγέλῳ· κύριε ἡμάρτ., in notis: „Cod. Reg.
erperam: τῷ εὐαγγελίῳ." — Equidem κυρίου scripsi,
ut recte marg. adscripit Huet. Item legunt LXX. inter-
retes idemq. restituendum esse text. hebr. satis clare docet.

εἶπεν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ πρὸς Βαλαάμ· συμπορεύθητι μετὰ τῶν ἀνθρώπων· πλὴν τὸ ῥῆμα ὃ ἂν εἴπω πρὸς σὲ, τοῦτο φυλάξῃ λαλῆσαι.“ Παρατήρει γὰρ, ὅτι ἄγγελός ἐστιν ὁ λέγων· „τὸ ῥῆμα [1]) ὃ ἐὰν εἴπω πρὸς σὲ, τοῦτο φυλάξῃ λαλῆσαι.“ Ἀλλὰ φήσεις, ὅτι μετ' ὀλίγα ἐφάνη ὁ Θεὸς τῷ Βαλαὰμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Βαλαάμ· „τοὺς [2]) ἑπτὰ βωμοὺς ἡτοίμασα, καὶ ἀνεβίβασα μόσχον καὶ κριὸν ἐπὶ τὸν βωμόν. Καὶ ἐνέβαλεν ὁ Θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαὰμ, καὶ εἶπεν· ἐπιστρεφεὶς πρὸς Βαλὰκ [3]) οὕτω λαλήσεις.“ Καὶ σὺ δὲ πρόσχες, πῶς ἀμφότερα ἀληθῆ ἐστι, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λεγόμενον ἐν τῷ· „ὃ ἐὰν [4]) εἴπω πρὸς σὲ, τοῦτο φυλάξῃ λαλῆσαι·“ καὶ τὸ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἀπαγγελλόμενον, ὅτι „ἐνέβαλεν ὁ Θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαὰμ, καὶ εἶπε.“ Τὸ [5]) δέ· „ἐγενήθη [6]) πνεῦμα Θεοῦ ἐπ' αὐτῷ·“ ὠβελίσαμεν, μήτε αὐτὸ, μήτε παραπλήσιόν τι αὐτῷ εὑρόντες ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι. Πάλιν τε αὖ μετ' ὀλίγα· „συνήντησε, [7]) φησὶν, ὁ Θεὸς τῷ Βαλαὰμ, καὶ ἐνέβαλε ῥῆμα εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ [8]) εἶ-

---

[1]) Num. XXII, 35. coll. propter ὃ ἐάν p. 347. not. 3.

[2]) Num. XXIII, 4. 5.

[3]) H. ad marg., R. in textu recte Βαλάκ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) perperam legitur Βαλαάμ.“

[4]) Num. XXII, 35. coll. pag. huj. not. 1. et pag. 347. not. 3. — XXIII, 5.

[5]) H. et R. τόδε.

[6]) Num. XXIII, 6. LXX. interpretes καὶ ἐγενήθη κ. τ. λ. — Huet. accur. in notis, quae R. sua fecit: „verba haec reperiuntur in Alex. Cod. et Sixtina ed., desiderantur in Complutensi, ut in ebraico archetypo, reliquisq. interpretationibus plane omnibus.“

[7]) Num. XXIII, 16. LXX. interpr. καὶ συνήντ. κ. τ. λ.

[8]) H. recte καὶ εἶπεν, R. καὶ εἶπε.

:ν· ἀποστράφηθι πρὸς Βαλὰκ, [1]) καὶ τάδε λαλήσεις.“
ῖς ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἀποτολμῶν φήσει, ὅτι καὶ ἐπὶ
ῦ Σαοὺλ εἴρηται· „πνεῦμα [2]) Θεοῦ πονηρὸν ἔπνιγεν
τόν·“ ἀλλὰ καὶ πνεῦμα ψευδὲς ἐξελθὸν γέγονεν ἐν
όματι πάντων τῶν προφητῶν τοῦ Ἀχαὰβ, [3]) εἰπόντος
ρίου· „τίς [4]) ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ;“ καὶ ἐξελθόντος
εύματος ψευδοῦς, καὶ εἰπόντος· „ἐγὼ ἀπατήσω.“
αῦτα μὲν οὖν εἰς τοὺς τόπους ἐζητήσθω, δυναμένου
ὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐκτεθεῖσι ῥητοῖς
οπῆσαι περὶ τοῦ· πῶς προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας. Μή-
ιτε δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὴν προφητείαν αὐτοῦ λεκτέον,
ι, ἐπεὶ μὴ ἅγιος ἦν, εἰ καὶ προεφήτευσεν, ἀλλ' [5]) οὐκ
τὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ἁγίου προεφήτευσεν. Ὥσπερ
ζητήσεως ἄξιόν ἐστι, πῶς [6]) προεφήτευσε Καϊάφας,
τω καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ζητήσεις, πῶς
οεφήτευσαν οἱ ἄγγελοι τοῦ Σαοὺλ σταλέντες [7]) ἐπὶ
ν Δαβὶδ, καὶ [8]) μετ' αὐτοὺς ὁ Σαούλ. Γέγραπται

---

[1]) H. ad marg., R. in textu *Βαλάκ;* R. in notis: n Cod. Reg. (item in textu ed. H.) male legitur *Βα-άμ.*“ Cfr. pag. 348. not. 3.

[2]) I Sam. XVI, 14. (I Reg.). LXX. interpret. *καὶ νιγ. αὐτὸν πν. πονηρὸν παρὰ κυρίου.*

[3]) H. h. l. et paulo post ad marg., R. in textu *Ἀχαάβ;* in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) *Ἀχαάμ.*“ r. pag. 265. not. 3.

[4]) I Reg. XXII, 20. 21. 22. (III Reg.).

[5]) *ἀλλ' οὐκ ἀπὸ — ἁγίου προεφήτευσεν.* Haec in d. Reg., ac proinde in (text.) ed. Huet. desiderantur, l exstant in Cod. Bodlej. R.

[6]) *πῶς προεφήτευσε — ζητήσεις, πῶς.* Haec quo-e in Cod. Reg. desiderantur (nec non in text. ed. H., :cepta tamen voce *πῶς*, quae semel adest), sed exstant Cod. Bodlej. R.

[7]) Ed. Huet. contorte in textu (cfr. tamen not. 8. i. pag.) *γέγραπται σταλέντες.*

[8]) *καὶ μετ' αὐτοὺς — ἰδοὺ Δαβὶδ* (R. h. l. *Δαυὶδ*,

γάρ· „καὶ [1]) ἀπηγγέλη τῷ Σαοὺλ, λέγοντες· ἰδοὺ, Δαβὶδ εἰς Αὐὼθ [2]) ἐν Ῥαμᾷ. Καὶ ἀπέστειλε Σαοὺλ ἀγγέλους λαβεῖν [3]) τὸν Δαβὶδ, καὶ εἴδοσαν τὴν ἐκκλησίαν τῶν προφητῶν, καὶ Σαμουὴλ εἱστήκει καθεστηκὼς ἐπ' αὐ-

---

paulo ante tamen et paulo post Δαβίδ). Haec etiam in Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) omissa sunt, sed exstant in Cod Bodlej. R. — H. in notis haec, quae acumen ipsius egregie testantur, habet: „ὥσπερ δὲ ζητήσεως (cfr. not. 6. et 7.) κ. τ. λ. Ita Cod. Reg. et Perion.; quae tamen mirifice interturbata et truncata sunt. Sic aut. (cfr. text noster) videtur legisse Ferrarius: ὥσπερ δὲ —, πῶς προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας, οὕτως ἐν τῇ — πῶς — Σαοὺλ σταλέντες —, καὶ μετ' αὐτοὺς — ἰδοὺ Δαυίδ (ut H. scribit h. l.).

[1]) I Sam. XIX, 19—24. (I Reg.) LXX. interpret. v. 19. Δαυὶδ ἐν Ναυάθ κ. τ. λ. Vers. 20. καὶ εἶδον τὴν ἐκκλησίαν —. Καὶ — ἀγγέλους τοῦ Σαοὺλ πν. Θεοῦ, καὶ προφητεύουσι. Vers. 21. καὶ ἐπροφήτευσαν, additis post καὶ αὐτοί verbis: καὶ προσέθετο Σαοὺλ ἀποστεῖλαι ἀγγέλους τρίτους, καὶ ἐπροφήτευσαν καὶ αὐτοί. Vers. 22. καὶ ἐπορεύθη καὶ αὐτὸς εἰς — φρέατος τοῦ ἅλω τοῦ (non omnes enim edd. τῆς ἅλω τῆς κ. τ. λ., cfr. pag. 351. not. 2.) ἐν τῷ Σεφὶ, καὶ ἠρώτησε — Δαυίδ; καὶ εἶπαν· ἰδοὺ, ἐν Ναυὰθ ἐν Ῥαμᾷ. Vers. 23. ἐκεῖθ. εἰς Ναυὰθ —· καὶ ἐγεν. καὶ ἐπ' αὐτῷ πν. Θ., καὶ ἐπορ. προφητ. ἕως τοῦ ἐλθεῖν εἰς Ναυὰθ ἐν κ. τ. λ. Vers. 24. ἱμάτ. αὐτοῦ, κ. ἐπροφήτ. ἐνώπ. αὐτῶν.

[2]) R. constanter Αὐὼθ et ut LXX. viri ἐν Ῥαμᾷ; H. in textu constanter Ἀνὼθ, in notis tamen Αὐὼθ, et pro ἐν Ῥαμᾷ in notis non minus, quam in textu ἐν Ῥαμά. Idem (Huet.) in notis accur. disputat haec: „Cod. Reg. εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμά, sic habebat et ille Ferrarii, qui vertit: *in Avoth* et: *in Navoth*. Ed. Complutens. habet Ναβάθ, Sixtina Ναυάθ, Alex. Mss. Ναυϊώθ. Text. hebr. in Chethibh habet in Nevajoth (*Nevijjoth*), in Keri: *in Najoth* etc."

[3]) R. recte λαβεῖν, H. min. accur. λαλεῖν.

ῶν. Καὶ ἐγενήθη ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους Σαοὺλ πνεῦμα
υρίου, καὶ προεφήτευσαν καὶ αὐτοί. Καὶ ἀπηγγέλη
ῷ Σαοὺλ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους ἑτέρους, καὶ προε-
ήτευσαν καὶ αὐτοί. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ [1]) Σαοὺλ,
αὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀρμαθαὶμ, καὶ ἔρχεται ἕως τοῦ φρέ-
τος [2]) τοῦ μεγάλου, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἰς Σωφεὶν, καὶ
πηρώτησε, καὶ εἶπε· ποῦ Σαμουὴλ καὶ Δαβίδ; Καὶ εἶ-
ον· [3]) ἰδοὺ, εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾷ. Καὶ [4]) ἐπορεύθη ἐκεῖ-
εν εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾷ· καὶ ἐγενήθη ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα
θεοῦ, καὶ ἐπορεύετο πορευόμενος καὶ προφητεύων ἕως
λθὼν εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμᾷ. Καὶ ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια
ὑτοῦ, καὶ προεφήτευσεν ἐνώπιον Σαμουήλ· καὶ ἔπεσε
υμνὸς ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅλην τὴν νύκτα.
Διὰ τοῦτο ἔλεγον· εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις;" Ἀναγ-
καίως δὲ νομίζω καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ
ανῆναι, πῶς ἁμαρτωλοὶ προφητεύουσι, καὶ πότερον
ξ ἁγίου πνεύματος, ἢ ἀπὸ ἄλλης δυνάμεως, ὅσον [5]) γε
τὶ τῷ μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ, μὴ ψευδομένης. Πάλιν
ε [6]) αὖ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν εὑρίσκονται [7]) οἱ
ῶν εἰδώλων μάντεις ὑποδεικνύντες τὰ περὶ τῆς κιβω-

---

[1]) R. ὀργῇ, ed. Huet. ὀργή.

[2]) Huet. accur. in notis: „Cod. Alex. τοῦ φρέατ.
οῦ μεγάλου (H. affert μεγάλα) τοῦ ἐν Σόκχῳ. Sixtina
d. τ. φρέατ. τοῦ ἅλω τοῦ ἐν τῷ Σεφί, ed. Complutens.
. φρέατ. τῆς ἅλω τῆς (cfr. pag. 350. not. 1.) ἐν Σεχί.
Text. hebr. (ex parte ut in nostro textu): *usque ad ci-
sternam magnam, quae (est) in Sechu* etc.

[3]) R. in textu εἶπον, in notis: „Cod. Reg. (item ed.
L. in textu) εἶπεν:" — Huet. ad marg.: „scrib. εἶπαν."

[4]) καὶ ἐπορ. ἐκεῖθ. εἰς Α. ἐν Ῥαμᾷ. Haec desi-
derantur in ed. Huetii. R.

[5]) Ed. Huetiana min. accur. ὅσων γε.

[6]) H. et R. minus accurate, hic πάλιν τὲ αὖ, ille
πάλιν τὸ αὖ κ. τ. λ.

[7]) *I Sam. VI, 9. (I Reg.)*

τοῦ, καὶ ὅτι, ἐπὰν βόες πρωτοτοκεύουσαι [1]) τὴν ὁδὸν Ἰησοῦ τοῦ Βεθσαμυσαίου [2]) πορευθῶσι, σημαίνουσιν ἀπὸ Θεοῦ γεγονέναι τὴν πληγὴν τοῖς Φιλισταίοις. Οὐδὲ τὰ περὶ τὴν ἐγγαστρίμυθον [3]) καὶ τὸν Σαμουὴλ ἐν τοῖς τόποις τούτοις παρασιωπητέον, ἀφ' ὧν ἔμαθεν ὁ Σαοὺλ, ὅτι τῇ ἑξῆς ἔμελλεν [4]) ἅμα τοῖς υἱοῖς ἀναιρεθήσεσθαι ἡμέρᾳ. Τὸ δὲ ἀκριβὲς ἐν τοῖς τόποις ὄψεται ὁ δυνάμενος διαλαλεῖν περὶ διαφόρων δυνάμεων, χειρόνων καὶ κρειττόνων, εἰ δὲ καὶ εἶέν τινες μεταξὺ καὶ περὶ τούτων. Πάλιν τε αὖ ὁ βουλόμενος ἀπὸ χείρονος δυνάμεως προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαν, φησὶν, ὅτι οὐδὲν παράδοξόν ἐστι, πονηρὰν δύναμιν ταῦτα εἰρηκέναι, ὅπου γε οὐ πάντη ἀγνοῶν καὶ ὁ διάβολος εὑρίσκεται τὸν υἱὸν ὄντα Θεοῦ ἐν τοῖς ἀναγραφεῖσιν ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν εἰρῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν κύριον. Φήσει δὲ, ὅτι καὶ πονηρία τις ἔκκειται τῇ ἐνεργούσῃ δυνάμει ταῦτα προφητεύεσθαι περὶ τοῦ Σωτῆρος· σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτῇ οὐ τὸ πιστοποιῆσαι τοὺς ἀκροωμένους, ἀλλ' ἐρεθίσαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα αὐτὸν ἀποκτείνωσιν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνεργῆσαι.

14. Ὅρα γὰρ, εἰ μὴ παροξῦναι βούλεται τοὺς ἀκροωμένους, [5]) εἴτε ὁ Καϊάφας, εἴτε τὸ ἐνεργοῦν αὐτὸν προφητεύειν, πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν, διὰ τοῦ „ὑμεῖς [6]) οὐκ οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίζεσθε, ὅτι συμ-

---

[1]) R. in notis: ed. Huet. πρωτοτοκοῦσαι." — Quae Huet. lectio praeferenda esse videtur, sive ad vulgarem utriusq. voc. notionem respicias, sive loc. I Sam. VI, 10. obvius, quo βόας πρωτοτοκούσας legitur, in censum vocetur.

[2]) H. et R. Βεθσαμυσαίου, LXX. interpretes I Sam. VI, 9. seqq. Βαιθσαμύς.

[3]) I Sam. XXVIII, 1. seqq. (I Reg.).

[4]) R. recte ἔμελλεν, ed. Huet. ἔμελεν.

[5]) Ed. Huet. male ἀκρομένους.

[6]) Ev. Joann. XI, 49. 50. — In ed. H. deest οὐδέν. R.

ἐρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ,
εἰ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.“ Ἆρά γε ὁ λέγων·
συμφέρει ἡμῖν“ ὅπερ μέρος ἦν τῆς προφητείας αὐ-
τοῦ, ἀληθεύει, ἢ ψεύδεται; Εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει, σώ-
ται ὁ Καϊάφας, καὶ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ κατὰ τοῦ Ἰη-
σοῦ ἀγωνιζόμενοι, ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ τοῦ
λαοῦ, καὶ τυγχάνουσι τοῦ συμφέροντος· εἰ δὲ ἄτοπον
φάσκειν, τὸν Καϊάφαν καὶ τοὺς ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ
συνεδρίῳ σώζεσθαι, καὶ τοῦ συμφέροντος τετευχέναι
ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ, δῆλον οὐχ ἅγιον πνεῦμα ἦν
τὸ ταῦτα ἐνεργῆσαν λέγεσθαι· ἅγιον γὰρ πνεῦμα οὐ
ψεύδεται. Ὁ δὲ βουλόμενος ἀληθεύειν καὶ ἐν τούτῳ τὸ
ἐνεργοῦν τὸν Καϊάφαν, λέγω δὲ τῷ φάσκειν· „συμ-
φέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ·“
εὐθύτερον ἐξακούεται τοῦ· „συμφέρει ἡμῖν·“ διὰ τὸν
περὶ τέλους λόγον, καὶ συγχρήσεται τῷ· „ὅπως[1]) χά-
ριτι,“ ἤ· „χωρὶς Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου·“
εἰ ἐπιστήσει τῷ· „ὑπὲρ παντός·“ καὶ τῷ· „χωρὶς Θεοῦ
ὑπὲρ παντός.“ Συγχρήσεται δὲ καὶ τῷ· „ὅς[2]) ἐστι Σω-
τὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν·“ ὅτι δὲ οὗτός
ἐστιν „ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ
κόσμου,“ ἰδίως ἀκούων τοῦ αἴρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν
τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ μέρους αὐτοῦ. Ὁ δὲ λέγων ἀλη-
θὲς εἶναι τό· „συμφέρει[3]) ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος
ἀποθάνῃ·“ φήσει καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον προφη-
τείαν εἶναι ἀληθῆ, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ· „ὑμεῖς οὐκ
οἴδατε οὐδέν·“ οὐδὲν γὰρ ᾔδεσαν[4]) οἱ τὸν Ἰησοῦν μὴ
γνωρίζοντες Φαρισαῖοι καὶ ἀρχιερεῖς, ὄντα ἀλήθειαν

---

[1]) Hebr. II, 9. Cfr. Tom. I. ed. nostrae p. 79. lin. — 8. coll. not. 2.

[2]) I Tim. IV, 10. — Ev. Joann. I, 29.

[3]) Ev. Joann. XI, 50. — 49.

[4]) H. et R., ut aliquoties supra, h. quoq. loco ᾔδεισαν.

καὶ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, καὶ εἰρήνην· „αὐτὸς[1]) γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν.“ Ἀλλὰ καὶ οὐκ ἐλογίζοντο οὕτω οἱ μηδὲν εἰδότες, τίνα τρόπον συνέφερε καὶ αὐτοῖς, ἵνα ὁ εἷς οὗτος, καθ' ὃ ἄνθρωπός ἐστιν, ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· ἄνθρωπος γάρ ἐστιν ἀποθανὼν Ἰησοῦς. Διὸ[2]) καὶ αὐτός φησι· „νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα.“ Καὶ ἐπεὶ ἄνθρωπος μέν ἐστιν ὁ ἀποθανών, οὐκ ἦν δὲ ἄνθρωπος ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ[3]) δικαιοσύνη, καὶ περὶ οὗ γέγραπται· „Θεὸς ἦν ὁ Λόγος·“ οὐκ ἀπέθανεν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δικαιοσύνη· ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ὁ[4]) πρωτότοκος πάσης κτίσεως, θανάτου. Ὑπὲρ τοῦ λαοῦ δὲ[5]) ἀπέθανεν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, τὸ πάντων ζώων καθαρώτερον, ὅστις τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἦρε καὶ τὰς ἀσθενείας, ἅτε δυνάμενος πᾶσαν τὴν ὅλου τοῦ κόσμου ἁμαρτίαν εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν λῦσαι, καὶ ἐξαναλῶσαι, καὶ ἐξαφανίσαι, ἐπεὶ μὴ ἁμαρτίαν[6]) ἐποίησε, μηδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν. Κατὰ τοῦτο δ' οἶμαι καὶ τὸν Παῦλον εἰρηκέναι οὕτως· „τὸν[7]) μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ·“ ἁμαρτίαν γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν, εἶπε,[8])

---

[1]) Ephes. II, 14.

[2]) Ed. Huet. min. accur. διά. — Ev. Joann. VIII, 40. coll. propt. omiss. ὑμῖν pag. 219. lin. 1.

[3]) Deest h. l. ἡ in ed. Huet. — Ev. Joann. I, 1.

[4]) Deest ὁ in ed. R. — Coloss. I, 15.

[5]) R. δέ, ed. H. καί. — Jesai. LIII, 4.

[6]) I Petr. II, 22.

[7]) II Cor. V, 21. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. τὸν γὰρ μή κ. τ. λ., et γινώμεθα.

[8]) Cod. Bodlejan. ἐποίησ., εἶπε, μὴ γνόντα (R. in notis τὸν μὴ γν.), et sic legisse videtur Ferrarius; Cod. Reg. (item ed. H.) vero omittit εἶπε. R.

ʼνόντα ἁμαρτίαν, τῷ μηδὲν αὐτὸν ἡμαρτηκότα τὰς
:ων ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, καὶ εἰ δεῖ τολμήσαντα
'ν, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ περικά-
ια αὐτὸν τοῦ κόσμου γεγονέναι, καὶ πάντων περί-
α τῶν εἰπόντων· „ὡς[1]) περικαθάρματα τοῦ κόσμου
ήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.“ Περὶ δὲ
πολλάκις ἐπικρατούντων τινῶν χαλεπῶν ἐν τῷ
ἀνθρώπων γένει, οἷον[2]) λοιμῶν, ἢ ἐπιβλαβῶν νη-
ῶν, ἢ λιμῶν, λύεσθαι τὰ τοιαῦτα, οἱονεὶ καταρ-
ιένου τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτὰ πονηροῦ πνεύματος, διὰ
χυτόν τινα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ διδόναι, πολλαὶ φέ-
αι Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων ἱστορίαι, τὴν περὶ τοῦ
ʼτου ἔννοιαν οὐκ ἀποπτυόντων, οὐδὲ ἀποδοκιμα-
ων· πότερον μὲν οὖν ἀληθῆ ἐστι τὰ τοιαῦτα, ἢ μή,
οὗ παρόντος ἐστὶ καιροῦ μετʼ ἐξετάσεως διαλαβεῖν.
ν ὁ δυνάμενος ὑπὲρ ὅλου κόσμου, ἵνα πᾶς ὁ κό-
: καθαρθῇ, ἀναδέξασθαι ἐπὶ καθαρσίῳ αὐτοῦ, ἀπο-
'νου ἄν, εἰ μὴ ἀνεδέξατο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανεῖν,
ἱστόρηται πώποτε, οὔτε ἱστορηθῆναι δύναται, μό-
Ἰησοῦ τὸ πάντων τῆς ἁμαρτίας φορτίον ἐν τῷ ὑπὲρ
ὅλων χωρὶς[3]) Θεοῦ σταυρῷ ἀναλαβεῖν εἰς ἑαυτόν,
βαστάσαι τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἰσχύϊ δεδυνημένου. Καὶ
οὗτος μόνος ἐπιστήμων ἦν τοῦ φέρειν μαλακίαν,
φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγων· „ἄνθρωπος[4]) ἐν
γῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν.“ Καὶ οὗτός γε
ἁμαρτίας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς
μίας ἡμῶν, καὶ ἡ ὀφειλομένη ἡμῖν εἰς τὸ παιδευ-
αι καὶ εἰρήνην ἀναλαβεῖν κόλασις ἐπʼ αὐτὸν γεγέ-
ι. Οὕτω γὰρ ἀκούω τούτων· „παιδεία εἰρήνης
ν ἐπʼ αὐτόν.“ Τάχα δὲ καί, ἐπεὶ „τῷ μώλωπι αὐ-

[1]) I Cor. IV, 13.
[2]) Ed. Huet. h. quoque l. οἷγε.
[3]) *Hebr. II, 9. coll. pag.* 353. not. 1.
[4]) *Jesai. LIII, 3. — 4. 5.*

τοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν," εἴποιμεν ἂν οἱ ἰαθέντες ἐκ τοῦ σταυροῦ ἐλθόντος αὐτῷ τοῦ μώλωπος, τό· „ἐμοὶ [1]) δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ." Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν παρέδωκεν ὁ πατὴρ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ δι' αὐτὰς „ὡς [2]) πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείροντος [3]) ἄφωνος." Τούτου ἐν τῇ ταπεινώσει, ἣν „ἐταπείνωσεν [4]) ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ," ἡ κρίσις ἤρθη· οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ· „ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη·" ὡς εἶναι τὰ ἑξῆς· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις ἤρθη. Οὕτως [5]) δὲ ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἤχθη εἰς θάνατον. Οὐκοῦν ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τοῦτον οὐχὶ [6]) ὅλον τὸ ἔθνος ἀπώλετο. Καὶ ἐπίστησον, εἰ δύνασαι τὸ μὲν ὄνομα τοῦ λαοῦ λαβεῖν εἰς τοὺς ἐκ περιτομῆς, τὸ δὲ τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς λοιπούς· ἀπέθανε γὰρ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, οὐ μόνον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἵνα καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται, ὡς εἰ ἔλεγε [7]) τὸ χρηματίζον τὸ ἔθνος, καὶ πάντες οἱ ἐθνικοὶ ἀπόλωνται.

---

[1]) Galat. VI, 14. Edd. N. T. κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρ. In fine vers. ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. κἀγὼ κόσμῳ. — In ed. Huet. deest τῷ ante κόσμῳ.

[2]) Jesai. LIII, 7. coll. Act. VIII, 32. LXX. interpretes ἐναντίον pro ἐνώπιον.

[3]) H. et R. κείραντος.

[4]) Philipp. II, 8. — Jes. LIII, 8.

[5]) H. et R. in textu οὕτως; R. in notis: „Sic Cod. Reg., Ferrar. vero legebat οὗτος, vertit enim: *et fuit hic* (forsan *sic* in *hic abiit*). R. — Cfr. Jes. LIII, 8.

[6]) R. οὐχί, ed. Huet. οὐχ.

[7]) H. ad marg. (omisso tamen τό ante ἔθνος), R. in textu, ut in nostro textu; R. in notis: „ed. Huet. perperam in textu habet: ἔλεγον τὸ χρηματίζον ἔθνος, contra fidem Cod. Bodlej."

15. Ἑξῆς τούτῳ[1]) ἐστὶ τό· „τοῦτο ἀφ᾿ ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν." Ἀφ᾿ οὗ μανθάνειν οἶμαι ἡμᾶς, ὅτι τινὰ μὲν οἱ ἄνθρωποι ἀφ᾿ ἑαυτῶν λέγομεν, μηδεμιᾶς ἡμᾶς ἐνεργούσης εἰς τὸ λέγειν δυνάμεως, ἕτερα δὲ ὡσπερεὶ ὑπηχούσης καὶ ὑποβαλλούσης δυνάμεώς τινος ἡμῖν τὰ λεγόμενα· κἂν[2]) μὴ τέλεον ἐξιστάμεθα, καὶ ἀπαρακολουθήτως ἔχομεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ δοκῶμεν παρακολουθεῖν οἷς λέγομεν, ἐνδέχεται παρακολουθοῦντας ἡμᾶς ἑαυτοῖς ᾗ λέγομεν, μὴ παρακολουθεῖν τῷ βουλήματι τῶν λεγομένων· ὥσπερ νῦν Καϊάφας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἀφ᾿ ἑαυτοῦ οὐκ εἶπε, καὶ οὐκ εἶπε τὸν νοῦν ὡς[3]) προφητείαν, καὶ τὴν προφητείαν τοῦ λεγομένου οὐκ ἐδέχετο. Καὶ παρὰ Παύλῳ δὲ νομοδιδάσκαλοί τινές εἰσι „μὴ[4]) νοοῦντες, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται." Ἀλλ᾿ οὐχ ὁ σοφὸς τοιοῦτος, περὶ οὗ φησιν ἐν Παροιμίαις ὁ Σολομῶν· „σοφὸς[5]) νοήσει τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χείλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύνην." Δοκεῖ δέ μοι, ὅτι καὶ περίστασις αἰτία ποτὲ γίνεται τοῦ προφητεύειν, ὥσπερ καὶ νῦν τῷ Καϊάφᾳ, τὸ εἶναι αὐτὸν ἀρχιερέα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, ᾧ[6]) ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τοῦτο. R. — Huet. ad marginem: „scribas τούτοις." Ferrarius: *his proximum est*. Ev. Joann. XI, 51.

[2]) H. et R. τὰ λεγόμενα, κἂν — λέγομεν, ἐνδέχεται κ. τ. λ. Ferrar., quum vertat: *etiam si omnino a nobis non alienemur, et inconsequenter affecti erga ipsa, quae dicimus, videamus illa assequi. Contingit autem* etc. legisse videtur λέγομεν. Ἐνδέχεται δὲ κτλ.

[3]) Sic habet Cod. Bodlej.; in Cod. Reg. (it. in ed. H.) aut. tantummodo legitur: ὡς προφητείαν λεγομένου. R.

[4]) I Tim. I, 7.

[5]) Prov. XVI, 23. LXX. interpretes: καρδία σοφοῦ νοήσ. τὰ ἀπὸ τοῦ κ. τ. λ.

[6]) In textu *ed. H.* deest ᾧ, marg. tamen, licet min. *accur., appositum legitur.* Cfr. ev. Joann. XI, 49. 50. 51.

ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἵνα μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται· ὄντων γὰρ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ὡς[1]) δῆλον ἐξ ὧν προπαρεθέμεθα, οὐδεὶς προφητεύει, ἢ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ᾧ ἔμελλε πάσχειν ὁ Ἰησοῦς, ἀρχιερεύς. Περίστασις δὲ προφητεύειν πεποίηκε καὶ τοῦ Σαοὺλ ἀγγέλους, πεμφθέντας ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, καὶ αὐτὸν τὸν Σαούλ· οἱονεὶ γὰρ τὸ ζητεῖν αὐτοὺς τὸν Δαβὶδ αἴτιον γέγονε προφητείας, ἀλλὰ τοιαύτης, ὁποία ἀναγέγραπται. Ἀλλὰ καὶ Βαλαὰμ, οὐκ ἂν ἀναλαβὼν τὴν παραβολὴν[2]) αὐτοῦ εἶπε τό· „ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με," καὶ τὰ ἑξῆς, μὴ ἰδὼν τὸν Ἰσραὴλ ἐστρατοπεδευκότα, καὶ ἀεὶ ἄλλο μέρος στρατοπέδου βλέπων, ἀπὸ τῆς καινότητος τοῦ βλεπομένου ἐκινεῖτο πρὸς τὸ λέγειν περὶ τοῦ Ἰσραήλ.

16. Ἔμελλε τοίνυν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἕτερον ἦν τῶν διεσκορπισμένων τέκνων Θεοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· „Ἰησοῦς[3]) ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν." Τίνα δὲ τὰ παρὰ τὸ ἔθνος διεσκορπισμένα τέκνα Θεοῦ, νῦν καιρὸς ἤδη ζητεῖν. Περὶ τούτων δὴ, οἱ μὲν τὰς φύσεις εἰσάγοντες τοὺς κατ' αὐτοὺς πνευματικοὺς φήσουσιν εἶναι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, πνευματικῶς οὐκ ἀνακρίναντες[4])

---

[1]) H. et R. min. accurate, ille ὥς, hic ὅς.

[2]) παραβολήν. Sic recte Cod. Reg.; Ferrar. vero legisse videtur ἀναβολήν, vertit enim: *ni recepisset dilationem, dixisset* etc. R. — Salva profecto est lectio παραβολήν, quam et LXX. interpretes exhibent. Cfr. Num. XIII, 7.

[3]) Ev. Joann. XI, 51. 52. coll. pag. 335. not. 1.

[4]) H. et R. ἀνακρίναντες πάντας. Equidem vel solo Ferrar. duce, qui vertit: *dicturi sunt illos, qui judicio eorum sunt spirituales, filios esse Dei, spiritualiter non dijudicantes omnia*, collatisque seqq. legerim: ἀνακρίνοντας πάντα. Cfr. seqq.

πάντας· τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖ λέγειν τοῖς[1]) φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ παρὰ τὸ τοῦ Ἀποστόλου βούλημα ἐννοεῖν τοὺς πνευματικοὺς, διδάσκοντος, ὅτι ὁ[2]) πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται." Τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ, τὸν μὴ ἀνακρίνοντα πάντα μὴ εἶναι πνευματικὸν, ἢ μηδέπω εἶναι πνευματικόν. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπό τινος ἀνακρίνεται, ἐπεὶ ὁ πνευματικὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, οὐκ ἔστι πνευματικὸς, ἢ οὐκ ἔστι πω πνευματικός. Μήποτ' οὖν βέλτιον λέγειν, ὅτι γίνεταί τις πνευματικὸς, οὐ πρότερον ὢν, ὅστις ἤδη καὶ κυρίως ἐστὶν υἱὸς Θεοῦ. Τίνα οὖν ἐστι τὰ λεγόμενα νῦν τέκνα Θεοῦ, εἰ μή εἰσι κατὰ τοὺς εἰσάγοντας τὰς φύσεις πνευματικοὶ, ὥρα σκοπεῖν· καὶ ὅρα, εἰ τέκνα Θεοῦ διεσκορπισμένα ἕτερα παρὰ τὸ ἔθνος δύνασαι νοεῖν τοὺς ἤδη, ὅτε ταῦτα ἐλέγετο, δικαίους ἐν Θεῷ, εἴτε προκεκοιμημένους πατριάρχας, ἢ προφήτας, ἢ τινας ἄλλους ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, εἴτε καὶ τοὺς ἤδη τότε ἰσχύοντας· ὡς γὰρ ὑπαρχόντων τῶν ἰσχυόντων,

---

[1]) R. in notis: „ed. Huet. τοὺς φύσεις εἶναι οἰομένους (non, ut res postularet, οἰομένους, neque vero etiam, ut R. affert, οἰομένοις), καὶ κατὰ τὸ τοῦ ἀπ. βούλ. ἐννοεῖν κ. τ. λ. Sed Cod. Bodlej. lectionem, quam sequimur, exhibet, nec aliter legit Ferrarius. Cod. Reg. aliter habet, sic nempe: τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖν λέγειν τοῖς φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου βούλημα τ (τὸ?) ἐννοεῖν τοὺς πνευματικῶς διδάσκοντος, quae manifesto corrupta sunt." — Huet. in notis: „„lectorem scriptura Cod. Reg. non fraudabimus. Sic ille habet etc. Inde lectionem a nobis in contextu propositam (min. accur.) extudimus, praeeunte (quem non sequi debuisset) Perion., qui sic (contorte) habet: *hoc autem consentaneum est dicere eos, qui naturas esse sentiunt, et Apostoli sententiam intelligere, qui spirituales ita docet* etc. Aliter (et rectius quidem) legebat Ferrar."“

[2]) *I Cor. II.* 15. coll. edd. N. T.

καὶ μηδὲ νοσούντων, φησίν· „οὐ[1]) χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες“ καὶ ὡς ὄντων δικαίων λέγει· „οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.“ Ἔμελλεν οὖν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ μὲν τοῦ ἔθνους, ἵνα μὴ ἀπόληται· ὑπὲρ δὲ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ ὄντων ἐν διασκορπισμῷ, ἵνα συναχθῶσιν εἰς ἕνα λόγον, καὶ[2]) γενήσωνται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν· ὅτε οἶμαι πληροῦσθαι τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐχὴν, λέγοντος· „ἵνα[3]) ἐγὼ καὶ σὺ ἓν ἐσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν.“ Εἰ δὲ τι καὶ βαθύτερόν ἐστι περὶ Ἰσραὴλ οὐ φύσεως, ἀλλὰ γένους εἰπεῖν, περὶ οὗ γέγραπται· „υἱὸς[4]) πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ ἐστι·“ γενομένου ἐν διασκορπισμῷ, καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις, ὡς εἶναι τούτους τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα, ὑπὲρ ὧν ἔμελλεν ἀποθνήσκειν Ἰησοῦς, ἵνα αὐτὰ συναγάγῃ εἰς ἕν.

---

[1]) Matth. IX, 12. — IX, 13. Edd. N. T. οὐ γὰρ ἦλθον. In fine vers. ed. Lachm. (coll. tam. ejusd. ed. nota p. 462. obvia) ἀλλ' ἁμαρτωλούς, ed. Knapp. ἀλλ' ἁμαρτ. (εἰς μετάνοιαν). Marc. II, 17. Edd. N. T. οὐκ ἦλθον κ. τ. λ. In fine vers. ed. Lachm. (coll. tamen ejusd. ed not. pag. 467. obvia) ἀλλὰ ἁμαρτωλούς, ed. Knapp. ἀλλ' ἁμαρτ. (εἰς μετάνοιαν).

[2]) H. ad marg., R. in textu recte: καὶ γενήσωνται R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male γενήσονται.“

[3]) H. et R. in textu, ut in nostro textu, H. in non male ad marginem: „fortasse,“ R. in notis: „ἵνα (,) καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἕν ἐσμεν, αὐτοὶ ἐν ἡμ ὦσιν. — Equidem aut cum H. R., addito καί ante scripserim: ἵνα, καθ. ἐγ. κ. σὺ ἓν ἐσμ., καὶ αὐ τ. λ., aut, quod propter duplex ἵνα praestat, secu Joann. XVII, 21. legerim: ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθ πάτερ, ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ὦσιν (ed. Lachm. habet: (ἓν) ὦσιν).

[4]) Exod. IV, 22. LXX. interpret. Ἰσραὴλ ο

17. „Ἀπ' [1]) ἐκείνης οὖν ἡμέρας συνεβουλεύσαντο
ι ἀποκτείνωσιν αὐτόν." Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι-
ῖοι συναγαγόντες συνέδριον, καὶ σκεψάμενοι περὶ
ῦ Σωτῆρος ἡμῶν τί αὐτῷ ποιητέον, αὐτοῖς Καϊάφα
ῦ ἀρχιερέως τὰ προεκτεθειμένα εἰπόντος, [2]) καὶ ὑπὸ
ὶν λόγων αὐτοῦ παροξυνθέντες συνεβουλεύσαντο, ἵνα
τοκτείνωσι τὸν κύριον. Διόπερ ζητήσεις, ἀπὸ ποίου
νεύματος προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνή-
:ειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ πότερον τὸ ἅγιον πνεῦμα
ιὶ ἐν τοιούτῳ ἐνήργησε, καὶ αἴτιον γεγένηται τῆς κατὰ
ῦ Ἰησοῦ συμβουλῆς, ἢ οὐκ ἐκεῖνο μὲν οὖν, [3]) ἄλλο [4])
: τὸ δυνάμενον καὶ ἐν τῷ ἀσεβεῖ λαλῆσαι, καὶ τοὺς
ιοίους ἐκείνῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ κινῆσαι· οὐδὲν ἧττον
ιὶ ἑώρα [5]) τι εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς κατὰ δύναμιν προ-

---

[1]) Ev. Joann. XI, 53. Ed. Knapp. ut in nostro textu,
l. Lachm. ἐβουλεύσαντο. — Abhinc Ferrar. Tom. XXXI.
ıspicatur. Huet.

[2]) εἰπόντος, καί. Hae duae voces in Cod. Reg., atq.
leo in (text.) ed. Huet. desunt; sed restituuntur e Cod.
odlej. R. — Huet. in notis: „Sic Cod. Reg. et Perion.,
ıae tamen corrupta sunt. Legendum fortasse: τί αὐτῷ
οιητέον, εἰπόντος αὐτοῖς — προεκτεθειμένα, καὶ ὑπὸ
ῦν κ. τ. λ."

[3]) H. et R. οὖν. Rectius forsan legeris ἦν. Ferra-
us: *an ille quidem non fuerit, sed* etc.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. min. recte) ἀλλ' ὃ δὲ
ὶ κ. τ. λ. R.

[5]) H. κινῆσαι. Οὐδὲν — ἑώρα κ. τ. λ., R. κινῆσαι,
ὐδὲν — ἑώρα κ. τ. λ.; H. ad marg., R. in notis: „Ferrar.
ed profecto male) legebat: ὅρα. Vertit enim: *nihilo-
inus vide etiam tu in Jesum* etc." R. singula verba
io modo conjungendo vertit: *sed alius spiritus, va-
ns —, nihilominus etiam videret aliquid* erga Je-
ım etc. *Equidem* hoc modo verba exposuerim: nihilo-
inus etiam vidit aliquid in Jesum i. e. quod spectabat

ἐξητάσαμεν. Ὁ μέντοι βουλόμενος ἀπολογεῖσθαι περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δοκοῦντος αἰτίου γεγονέναι, ἵνα συμβουλεύσωνται ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν, ἐκ τῶν λόγων κινηθέντες τοῦ Καϊάφα οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, φησὶν, ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τὸ τοιοῦτο ἔργον τῆς ἁγιότητος, ἐπεὶ μηδὲ Ἰησοῦς ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποίηκεν, εἰς πτῶσιν[1]) καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐθνῶν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐλθὼν,[2]) καὶ φάσκων· „εἰς[3]) κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσιν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται·“ ὡς γὰρ δεόμεθα λόγου σοφίας εἰς τὸ ἀπολογήσασθαι,[4]) πῶς ὁ ὁμολογῶν, εἰς κρῖμα τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιδεδημηκέναι, οὐκ ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποίηκεν, οὕτως καὶ εἰς τὸ, ἐκ τῶν διὰ τοῦ Καϊάφα λόγων[5]) συμβεβουλεῦσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ· „εἰς κρῖμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον·“ ὅσα δεδυνήμεθα ἐν τοῖς εἰς τὸν τόπον ἐξηγητικοῖς εἰρήκαμεν· περὶ δὲ τοῦ νῦν προκειμένου τοιαῦτα ἂν λέγοιτο, ὅτι, ὥσπερ τὸν ἱερὸν νοῦν τῶν γραφῶν, ἐπὶ ὠφελείᾳ λεγόμενον τῶν ζητούντων ἀπ᾽ αὐτοῦ ὠφεληθῆναι, οἱ ἐπὶ τὸ χεῖρον παρεκδεχόμενοι, ὥστε καὶ ἀφορμὴν[6]) ἔχειν δοκεῖν πρὸς κατασκευὴν

---

ad Jes., futurum erat de Jesu, ergo vaticinatus est, προεφήτευσε etc. Cfr. quae leguntur pag. 357. lin. 1 — pag. 358. lin. 14.

[1]) Luc. II, 34.

[2]) Deest ἐλθών in ed. Huet., R. min. accur. ἠλθών.

[3]) Ev. Joann. IX, 39.

[4]) H. ad marg., R. in textu recte ἀπολογήσασθαι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἀπολογίσασθαι.“

[5]) Cod. Reg. λόγων τοῦ ἁγίου πνεύματος, sicque ed. Huet. habet; sed in Cod. Bodlej. deest τοῦ ἁγίου πνεύματος, quod etiam (sensu non turbato) videtur resecandum. R.

[6]) H. et R. in textu ἀφορμὴν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ἀφορμάς.“

ἀσεβοῦς διδασκαλίας[1]) τῶν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος[2]) λαλούντων, συκοφαντοῦσιν· οὕτως τήν τε τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καϊάφα γενομένην προφητείαν, ἀληθεύουσαν ἐν τῷ συμφέρειν ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται, οὐχ ὑγιῶς ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ ἄλλον νοῦν νομίσαντες εἶναι κατὰ τὸ[3]) βούλημα τῆς τοῦ Καϊάφα συμβουλῆς,[4]) ἀπ' ἐκείνης οὖν ἐβουλεύσαντο τῆς ἡμέρας, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν. Ταῦτα δέ φημι κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῇ περὶ τοῦ ἅγιον εἶναι πνεῦμα τὸ διὰ τοῦ Καϊάφα προφητεῦσαν ἐκδοχῇ, οὐ πάντως συνιστὰς[5]) τοῦθ' οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ καταλείπων καὶ τοῖς ἐντύγχανουσι κρίνειν, ὁπότερον χρὴ παραδέξασθαι περὶ τοῦ Καϊάφα, καὶ ὡς ὑπὸ πόδας[6]) τοῦ πνεύματος κεκινημένου.

18. „Ὁ οὖν[7]) Ἰησοῦς οὐκέτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει

---

[1]) H. et R. hoc loco διδασκαλείας. Cfr. pag. 239. not. 2.

[2]) Psalm. LXXIII, 8. (LXXII.).

[3]) Deest τό in ed. Huetiana.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) βουλῆς. Paulo post pro οὖν ἐβουλεύσαντο legisse videtur (probabiliter recte, sensu tamen, etiamsi nostram lectionem retinueris, ne ulla quid. ratione turbato) Ferrar. (qui vertit: *ab illo die una consultarunt*) συνεβουλεύσαντο. R.

[5]) R. in textu συνιστῶν, in notis: „Cod. Bodlejan. συνιστῶν, Cod. Reg. (item ed. H.) ἱστάς.“

[6]) H. et R. ὑποπόδας, non ὑπόποδας, neque κατὰ πόδας, aut παρὰ ποδός. Ferrarius: *repente*. Equidem ὑπὸ πόδας scripsi.

[7]) Ev. Joann. XI, 54. Edd. N. T. Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι — ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν — πόλιν, κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν. In fine vers. ed. Knapp. μαθητῶν αὐτοῦ, ed. Lachm. μαθητῶν αὐτοῦ.

ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν [1]) εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν.“ Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἀναγεγράφθαι νομίζω, βουλομένου τοῦ Λόγου ἐπιστρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θερμότερον καὶ ἀλογιστότερον ἐπιπηδᾷν τῷ [2]) ἕως τοῦ θανάτου ἀγωνίζεσθαι περὶ τῆς ἀληθείας καὶ μαρτυρεῖν. Καλὸν μὲν γὰρ ἐμπεσόντα τὸν περὶ τοῦ ὁμολογεῖν τὸν Ἰησοῦν ἀγῶνα, μὴ ἀναδύεσθαι τὴν [3]) ὁμολογίαν, μηδὲ μέλειν [4]) περὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τῆς ἀληθείας· οὐκ ἔλαττον δὲ τούτου καλὸν καὶ τὸ μὴ διδόναι ἀφορμὴν τῷ τηλικούτῳ πειρασμῷ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιΐστασθαι αὐτὸν, οὐ μόνον διὰ τὸ περὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκβάσεως ἄδηλον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ [5]) ἡμεῖς πρόφασις γενώμεθα τοῦ ἁμαρτωλοτέροις γενέσθαι καὶ ἀσεβεστέροις, τοῖς οὐκ ἂν μὲν τῷ ἔργῳ τοῦ ἡμῶν ἐκκεχύσθαι τὸ αἷμα γενομένοις ἐνόχοις, εἰ τὰ παρ᾽ ἑαυτοὺς ποιοῦντες ἐκκλίνομεν τοὺς μέχρι θανάτου ἡμῖν ἐπιβουλεύοντας, ἐσομένοις δὲ ἐν πλείονι καὶ βαρυτέρᾳ κολάσει παρ᾽ ἡμᾶς, εἰ φιλαυτοῦντες, καὶ μὴ κατὰ ἐκείνων σκοποῦντες, ἐπιδιδῴημεν [6]) αὐτοὺς τῷ ἀναιρεῖσθαι, οὐ τῆς ἀνάγκης εἰς τοῦτο καταλαβούσης. Εἴπερ γὰρ καὶ ὁ πρόφασίς τινι γενόμενος ἁμαρτίας, τῷ αὐτὸς ἐπὶ ταύτην κεκινηκέναι τὸν ἁμαρτάνοντα, τίσει δίκας ἐπὶ τοῖς δι᾽ αὐτὸν ἀνθρώπων

---

[1]) H. et R. h. l. omittunt ἐκεῖθεν. Equidem apposui coll. pag. 366. lin. 8. not. 1. et pag. 368. lin. 2. et 3. a fine et not. 5.

[2]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male τῷ ἐν τῷ ἕως θανάτου. R. — H. ad marg.: „scrib. τῷ ἕως θανάτου.“

[3]) Cod. Reg. (it. ed. H.) αὐτὴν ὁμολογίαν. R.

[4]) H. et R. μέλλειν. Ferrarius: *neque tardare* etc.

[5]) H. recte ad marg., R. in textu: μὴ κ. τ. λ.; R. in notis: „deest μὴ in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed exstat in Cod. Bodlej.“

[6]) H. et R. ἐπιδιδώημεν.

τινὶ ἡμαρτημένοις, πῶς οὐχὶ καὶ ὁ παρὼν ἐκκλῖναι, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα προδότης χριστιανοῦ γένηται καὶ ἐπίβουλος τῆς κατὰ τὸν Ἰησοῦν θεοσεβείας, μὴ ἐκκλίνας μὲν, καὶ προσπαροξύνας δὲ, οὐχὶ καὶ περὶ τῆς ἐκείνου ἁμαρτίας δώσει λόγον, κἂν, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ εἰς τὸ μαρτυρεῖν προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τοῦτο ἀνδρείᾳ, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος ᾖ παρὰ τῷ εὐσεβουμένῳ Θεῷ, καὶ ὁμολογουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ Σωτῆρι; Ὅτι δὲ ἡμῶν ἕνεκεν τὰ τοιαῦτα γέγραπται, ἵν' ἡμεῖς, παράδειγμα ἔχοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτοῦ μιμηταὶ γενώμεθα, παραστήσει ἡ λέγουσα γραφή· „ἐζήτουν[1]) οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. Ὡς γὰρ, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο, διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, παρόντα καὶ μὴ φεύγοντα, ἐπεὶ μήπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ· οὕτως καὶ χωρὶς τοῦ ἀναχωρεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μηδέπω αὐτοῦ ἐφεστηκέναι τὴν ὥραν, οὐ[2]) κατέσχητο μὲν ἂν, ὁμῶς δὲ οὐκ ἐπέβαλεν αὐτῷ οὐδεὶς τὴν χεῖρα. Διόπερ ἀκουστέον οὐ μόνον τοῦ· „ἐὰν[3]) διώκωσιν ὑμᾶς

---

[1]) Ev. Joann. VII, 30.

[2]) οὐ κατέσχητο —. Διόπερ ἀκουστέον. Sic hunc locum optime restituit Cod. Bodlej. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) vitiose legitur: κατέσχητο μὲν ἂν, ἡμεῖς διόπερ ἀκουστέον. R. — Huet. in notis ad verba κατέσχητο μὲν ἂν: „negandi particulam hinc excidisse ostendit Ferrariana interpretatio." Idem ad verba textus sui ἡμεῖς διόπερ ἀκουστέον: „Ita Cod. Reg.; Perion. legisse videtur: διόπερ ἡμῖν ἀκουστέον. Aliter Ferrar., quem si sequimur, aliquid exciderit ex eo loco, quem tenet vox ἡμεῖς, nempe istud: *attamen* (ergo ὅμως legit, non, quod rectius, ὁμῶς) *nullus in eum conjecit manum.* Vocem autem ἡμεῖς Ferrar. non agnoscit."

[3]) Matth. X, 23. Edd. N. T. ὅταν δὲ διώκωσιν κ. τ. λ. In fine vers. ed. Knapp. εἰς τὴν ἄλλην, ed. Lachm. ut in nostro textu.

ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν," καὶ τῶν ἑξῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι, ἡνίκα συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, τὸ εὐλόγιστον τηρῶν οὐκέτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἄλλην πόλιν ἀνεχώρησεν ὄχλων πεπληρωμένην, ἀλλά τινα ἀνακεχωρηκυῖαν. Γέγραπται γάρ· „ὁ οὖν Ἰησοῦς [1]) οὐκέτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν." Καὶ οὐ μόνος γε ἐκεῖ ἀπελήλυθεν, ἀλλὰ, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδοὺς τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν, καὶ τοὺς μαθητὰς μεθ' ἑαυτοῦ παρείληφε, καὶ „ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν." Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον γεγραμμένον, ὅτε „ἀκούσας, [2]) ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὲθ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις [3]) Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ·" καὶ ἐπὶ τὸν καιρὸν δὲ φθάσας τοῦ συλληφθῆναι, ἐτήρησεν ὑπὲρ τοῦ μὴ παρ' ἑαυτὸν τοῦτο παθεῖν, μήτε ἐν Ἱεροσολύμοις εὑρεθῆναι, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ, ἔνθα ἐδίδασκε πολλάκις, μήτε ἐν ἄλλῳ τοιούτῳ τόπῳ· „ἐξῆλθε" γὰρ „σὺν [4]) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ." Οὕτω δὲ ἀνεχώρει κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ οὐκ ἐδημοσίευεν, ὡς δεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς

---

[1]) Ev. Joann. XI, 50. coll. pag. 363. not. 7. et seq.

[2]) Matth. IV, 12. 13. Ed. Lachm. ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι κ. τ. λ. et Ναζαρὰθ — Καφαρναούμ, ed. Knapp. ἀκούσας δὲ (ὁ Ἰησοῦς), ὅτι κ. τ. λ. et Ναζαρέτ — Καπερναούμ (coll. tam. nota in ead. ed. textui subjecta).

[3]) H. et R. ὁρίοις.

[4]) Ev. Joann. XVIII, 1. Ed. Knapp. μαθηταῖς αὐτοῦ et τοῦ Κεδρὼν, ed. Lachm. μαθηταῖς αὐτοῦ et τοῦ Κεδρών. — H. et R. τῶν Κέδρων (non Κεδρὼν).

καὶ τοὺς Φαρισαίους, βουλομένους αὐτὸν συλλαβεῖν, τοῦ Ἰούδα, ἢ διὰ τὸ μεμαθητεῦσθαι αὐτῷ περιεργαζομένου καὶ τοὺς τόπους τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Διὸ τότε „ὁ Ἰούδας [1]) λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.“ Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τόπον τοῦ εὐαγγελίου δηλοῦται, ὅτι, εἰ μὲν ἐβούλετο μὴ ἁλῶναι, οὐκ ἂν κατεσχέθη· κατεσχέθη δὲ ταπεινῶν [2]) ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος ὑπήκοος τοῖς κατέχουσι καὶ μέχρι τοῦ σταυροῦ. Ὁπότ' οὖν ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς ἐλθοῦσιν εἰς τὸν κῆπον· „τίνα [3]) ζητεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν [4]) Ναζωραῖον·“ καὶ ὁ μὲν εἶπεν αὐτοῖς· „ἐγώ εἰμι·“ καὶ [5]) ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως „ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί.“ Εἶτα μετὰ τοῦτο, ὅτι ἐβουλήθη ἀναδέξασθαι τὴν ἐν τῷ πάθει οἰκονομίαν, πάλιν ἠρώτησεν αὐτούς· „τίνα [6]) ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἶπον· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.“ Καὶ μετ' ὀλίγα· „ἡ σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰου-

---

[1]) Ev. Joann. XVIII, 3. Edd. N. T. ὁ οὖν Ἰούδας κ. τ. λ. Ed. Lachm. καὶ τῶν Φαρισ., ed. Knapp. καὶ Φαρισαίων. — Caeterum in ed. Huet. ὁ deest ante Ἰούδας et τὴν ante σπεῖραν.

[2]) H. et R. in textu ταπεινῶν, R. in notis: „Cod. Bodlej. ταπεινώσας.“ Philipp. II, 8.

[3]) Ev. Joann. XVIII, 4. 5. 6. Ed. Lachm. vers. 6. ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθαν et ἔπεσαν, ed. Knapp. ὅτι ἐγώ εἰμι, reliqua aut. ut in nostro textu.

[4]) Huet. h. l. et paulo post τὸν Ναζαραῖον.

[5]) καὶ ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ. Haec desunt in (textu) ed. Huet., sed exstant in Cod. Bodlej. R. — Huet. recte in notis: „ἐγώ εἰμι, δυνάμεως ἀπῆλθον κ. τ. λ. Ferrarius: *virtute sua divina abiere retro*. Manifestum est, aliquid in contextu Graeco desiderari.“

[6]) *Ev. Joann. XVIII*, 7. — 12. Edd. N. T. ἡ οὖν σπεῖρα.

δαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν“ ἑκόντα, καὶ „ἔδησαν αὐτὸν,“ παρέχοντα ἑαυτὸν τοῖς δεσμοῖς· εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο παθεῖν, εἶπεν ἂν πάλιν· „ἐγώ εἰμι·“ καὶ ἀπῆλθον ἂν οἱ τοσοῦτοι εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ πάντες ἔπεσον ἂν χαμαί. Ὥσπερ δὲ διὰ τῶν τοιούτων διδάσκει ἡμᾶς ἐν διωγμοῖς καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς ἀναχωρεῖν, οὕτως ἐν ἄλλοις εὕροις ἂν καὶ ἀπὸ τῶν νομιζομένων εἶναι ἐν κόσμῳ καλῶν ἀναχωροῦντα, ἵνα καὶ διὰ τούτων διδάξῃ φεύγειν τὰ ἐν κόσμῳ ἀξιώματα, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ὑπεροχάς· Ἰησοῦς γάρ ποτε „γνοὺς,[1]) ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσι βασιλέα, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος,“ ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ „μόνος,“ μὴ παρέχων μηδὲ τούτοις ἀφορμὴν, ὡς[2]) φιλοῦσιν αὐτὸν καὶ βουληθεῖσιν ἂν[3]) μετὰ τῶν θελόντων ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα, ἵν' ἤδη γένηται καὶ κοσμικῶς αὐτῶν βασιλεύς.

19. Ταῦτα μὲν εἰς τὸ[4]) ῥητὸν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ γράμματος περὶ ἀναχωρήσεως διδασκαλίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀναγωγὴν λεχθείη ἂν τοιαῦτα, ὅτι Ἰησοῦς πάλαι μὲν παῤῥησίᾳ τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει, ὅτε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ προφητῶν αὐτοῖς ἐνεπολιτεύετο· Ἰησοῦ γὰρ ἦν παῤῥησία, ἡ· „τάδε λέγει κύριος·“ ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι παῤῥησίᾳ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις Ἰησοῦς περιπατεῖ, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν,[5]) καὶ οὐκ ἔστι Θεοῦ λόγος ἐν Ἰουδαίοις, καὶ ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, λέγω δὲ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου ἦλθε χώραν,

---

[1]) Ev. Joann. VI, 15. Edd. N. T. ἀνεχώρησε πάλιν, quod tamen consulto omisit h. l. Origenes.

[2]) Deest ὡς in ed. Huetiana.

[3]) H. in textu ἃ μετά, ad marg. tamen recte: „scrib. ἂν μετά κ. τ. λ.

[4]) H. τὸν ῥητόν. Paulo post (cfr. pag. 239. not. 2 coll. pag. 363. not. 1.) H. et R. διδασκάλειον.

[5]) Cfr. pag. 364. not. 1. coll. ev. Joann. XI, 54.

ρὶ ἧς λέγεται· „πολλὰ [1]) τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλ-
ν ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.“ καὶ πρὸς ἣν εἴρηται·
ὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον
οὐκ ὠδίνουσα.“ Ἔστι δὲ ἡ ἐγγὺς τῆς ἐρήμου πόλις
ρραΐμ, εἰς ἣν ἦλθεν Ἰησοῦς, οὐκέτι παῤῥησίᾳ περι-
τῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. Ἑρμηνεύεται δὲ [2]) Ἐφραΐμ,
ιρποφορία, ἀδελφὸς ὢν Μανασσῆ [3]) πρεσβυτέρου τοῦ
ὁ Λήθης λαοῦ. Μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ Λήθης λαὸν κα-
λειφθέντα, γεγένηται ἡ ἐξ ἐθνῶν Καρποφορία, ὅτε
ταμοὺς [4]) μὲν τοὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἔθετο ὁ Θεὸς εἰς
ημον, καὶ διεξόδους τῶν ἐκεῖ ὑδάτων εἰς δίψαν, καὶ
ν αὐτῶν καρποφόρον εἰς ἅλμην, ἀπὸ κακίας τῶν κα-
κούντων ἐν αὐτῇ· ἀπὸ δὲ τῶν ἐθνῶν ἔρημον ἔθετο
λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον αὐτῶν γῆν [5]) εἰς
ξόδους ὑδάτων. Καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ
νεστήσαντο πόλιν κατοικεσίας, τὴν ἐκκλησίαν· ἔνθα
τειρεν ἀγροὺς κατὰ τὸν πεσόντα [6]) σπόρον ἐπὶ τὴν
λὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν, καὶ ποιοῦσαν ἑκατονταπλασίονα,
ὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας· κλήματα γάρ εἰσιν οἱ κυρίου
θηταί, οἵτινες καὶ ἐποίησαν καρπὸν γεννήματος. Καὶ
λόγησεν αὐτούς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα. Ἀλλ'
δὲ τοὺς ἐν τούτοις ἀλογωτέροις μικροὺς εἶναι ἐλογί-
το ὁ δὲ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζων κύριος· γέγρα-

---

[1]) Gal. IV, 27.

[2]) Deest δέ in ed. Huetii. — Huet. in notis, quae R.
ι fecit, inter alia: „cfr. Genes. XLI, 52.“

[3]) H. praeter alia in notis, quae R. sua fecit, haec:
fr. Genes. XLI, 51.“

[4]) De verbis ποταμοὺς —. Καὶ εὐλόγησεν — ἐπλη-
νθησαν σφόδρα cfr. Psalm. CVII, 33—38. (CVI.).

[5]) H. ad marg. satis recte (cfr. Psalm. CVII, 35.).
in notis: „secundum istud γῆν videtur παρέλκειν et
ecandum.“

[6]) Luc. VIII, 8.

πται γάρ· „καὶ [1]) τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνε.“ Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ὠλιγώθησαν, [2]) καὶ ἐκακώθησαν [3]) ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης· καὶ ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπὶ τοὺς διὰ τὸν Ἀβραὰμ ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχὶ ἐν ὁδῷ. Μετ᾽ ἐκείνους δὲ ὁ Θεὸς ἐβοήθησε τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πένητι λαῷ ἐκ πτωχείας, καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριὰν, οὓς ὄψονται εὐθὺς [4]) ἄγγελοι, καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. Τούτοις δὲ μυστικῶς προφητευομένοις ἐν ἑκατοστῷ [5]) ἕκτῳ Ψαλμῷ ἐπιφέρεται· „τίς [6]) σοφὸς, καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ κυρίου;“ ἐλεοῦντος γὰρ τοῦ κυρίου τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ὁ σοφὸς ταῦτα φυλάξει, συνιεὶς τὰ ἐλέη τοῦ κυρίου. Οὐκοῦν Ἰησοῦς [7]) οὐκ ἔτι παῤῥησίᾳ περιπατεῖ [8]) ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν τοῦ ὅλου κόσμου, ἐγγὺς τῆς ἐρήμου ἐκκλησίας, εἰς Ἐφραῒμ τὴν καρποφοροῦσαν λεγομένην πόλιν, κἀκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. Καὶ ἔστι μέχρι τοῦ δεῦρο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἰησοῦς ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραῒμ λεγομένην πόλιν· πάρεστι γὰρ τῇ καρποφορίᾳ. Καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει γε τοῦ Ἐφραῒμ

---

[1]) Psalm. CVII, 38. (CVI,) coll. XXXVI, 6. 7. (XXXV.)

[2]) De verbis ὠλιγώθησαν — ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς cfr. Psalm. CVII, 39 — 42. (CVI.).

[3]) Ed. H. καὶ ἐκακώθησαν, καὶ ἀπό κ. τ. λ.

[4]) H. in textu εὐθεῖς (cfr. Psalm. laud. vers. 42.), ad marginem: „Ferrar. εὐθέως.“ — R. in textu εὐθεῖς, in notis: „Cod. Bodlej. εὐθύς.“

[5]) H. recte ἑκατοστῷ, R. min. accur. ἑκαστῷ.

[6]) Psalm. CVII, 43. (CVI.). LXX. interpretes καὶ συνήσει τά κ. τ. λ.

[7]) Ev. Joann. XI, 54. coll. pag. 363. not. 7. et seq.

[8]) H. et R. h. l. ut pag. 368. lin. 3. a fine: περιπατεῖ, non περιεπάτει.

τούτου εἴποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν κύριος, ὁ ταπεινώσας[1]) ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· „ηὔξησέ με ὁ Θεὸς ἐν τῇ γῇ τῆς ταπεινώσεώς μου."

20. „Ἦν[2]) δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτούς. Ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες· τί ὑμῖν δοκεῖ, ὅτι[3]) οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;" Οὐ τὸ αὐτὸ νομιστέον εἶναι πάσχα τοῦ κυρίου καὶ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον πάσχα, ἐστὶ τοῦ κυρίου, τὸ δὲ τῶν παρανόμων, πάσχα τῶν Ἰουδαίων. Διὸ παρατηρητέον, πότε λέγεται κυρίου τὸ πάσχα, καὶ ἄλλαι ἡμέραι, καὶ πότε οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν ἐλεγχομένων ἐπὶ ἁμαρτίαις.[4]) Οἷον ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται μεθ' ἕτερα κατὰ τὴν πρώτην περὶ πάσχα ἐντολήν· „καὶ[5]) ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς· Πάσχα ἐστὶ κυρίου·" καὶ κατὰ τὴν δευτέραν· „ἐὰν[6])

---

[1]) Philipp. II, 8. — Genes. XLI, 52. LXX. interpretes: ὅτι ηὔξησέ με atque ἐν γῇ τῆς κ. τ. λ.

[2]) Ev. Joann. XI, 55. 56. Edd. N. T. vers. 55. πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα, omissis post πολλοί verbis τῶν Ἰουδαίων. Eaedem vers. 56. τί δοκεῖ ὑμῖν, uti ipse Orig. pag. 374. lin. 7. et 8.

[3]) H. in textu: οὐ μή, ad marg.: „scrib. ὅτι οὐ μή κ. τ. λ." R. in textu ὅτι μή, omisso ergo οὐ ante μή, in notis: „in Cod. Reg. (cfr. ed. H. in textu) deest ὅτι." — Cfr. propter ὅτι οὐ μή pag. 374. lin. 8.

[4]) Ed. Huetiana ἐπὶ ἁμαρτίας.

[5]) Exod. XII, 11. LXX. interpretes κυρίῳ.

[6]) Exod. XII, 26. 27. LXX. interpretes vers. 26. καὶ ἔσται ἐάν et τίς ἡ λατρεία αὕτη omisso ὑμῖν. Iidem vers. 27. καὶ ἐρεῖτε αὐτοῖς· θυσία τὸ πάσχα τοῦτο κυρίῳ, ὡς κ. τ. λ.

λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν· τίς ἡ λατρεία αὕτη ὑμῖν; καὶ ἐρεῖτε· θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ.“ Ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ οὐχ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἁμαρτανόντων φησὶν εἶναι ὁ κύριος τὰς νουμηνίας, καὶ τὰ σάββατα, καὶ νηστείαν, καὶ ἀργίαν, [1]) καὶ ἑορτάς. Εἰ δὲ τὰς ἑορτάς, δῆλον ὅτι καὶ τὸ πάσχα· μία γὰρ αὐτὴ τῶν ἑορτῶν ἐστι. Γέγραπται δὲ οὕτως· „τὰς [2]) νουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν ἢ καὶ ἀργίαν, καὶ νουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου.“ Καὶ ἐν ἑνὶ δὲ τῶν δώδεκα γέγραπται· „μεμίσηκα, [3]) ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν.“ Καὶ κατὰ τὴν ἐκκειμένην τοίνυν λέξιν, τὸ πάσχα οὐ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ἦν· ὁ γὰρ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν αὐτῷ ἐπεβουλεύετο. Καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν οἶμαι τὸ πάσχα εἰρῆσθαι αὐτοῖς προφητικῶς, τό „μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν·“ ἔργον γὰρ τῆς ἑορτῆς Θεοῦ, ἀλλ' ἐναγὲς ἐν αὐτῷ πεποιήκασι, τὸν Ἰησοῦν ἀποκτείναντες. Πλὴν πρὸ τοῦ πάσχα τῶν Ἰουδαίων τούτου πολλοὶ ἀνέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτούς. Προλαβὼν δ' ἂν εἴποιμι, ὅτι οὐκ ἐνόουν οἱ πολλοί, πῶς ἂν ἁγνίσωσιν ἑαυτούς· διόπερ δοκοῦντες τὸ [4]) ἑαυτῶν πάσχα λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἐδέησαν τοῦ ἁγνίσαι ἑαυτούς, ὥστε ἐναγέστεροι γενέσθαι οὗ ἦσαν ἐναγεῖς πρὶν ἁγνίσωσιν ἑαυτούς. Εἶπον γὰρ τῷ Πιλάτῳ οἱ

---

[1]) H. et R. h. l. et paulo post ἀργείαν.

[2]) Jesai. I, 13. 14. LXX. interpretes vers. 13. καὶ τὰ σάββατα omisso ὑμῶν. Iidem vers. 14. νηστείαν, καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς νουμηνίας ὑμῶν κ. τ. λ.

[3]) Amos. V, 21. LXX. interpretes omittunt τάς καὶ ἑορτάς.

[4]) Deest τὸ in ed. Hueliana.

τραδιδόντες αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν Ἰουδαῖοι· „ἡμῖν[1]) οὐκ
εστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα·“ δι’ οὓς ἔλεγε τῷ Σωτῆρι·
ιή τι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ σὸν ἔθνος καὶ οἱ ἀρχιε-
ῖς παρέδωκάν σε ἐμοί.“ Καὶ οἱ λέγοντές γε ἀναβε-
κέναι, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτοὺς, ἐκραύγασαν λέγοντες
ῖ Πιλάτῳ· „μὴ[2]) τοῦτον ἀπολύσῃ, ἀλλὰ τὸν Βαραβ-
ἰν. Ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς λῃστής.“ Πάλιν ἀπεκρίθη-
ιν οἱ Ἰουδαῖοι· „ἡμεῖς[3]) νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν
μον ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐποί-
τε.“ Καὶ πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζον λέγοντες πρὸς
ν Πιλάτον· „ἐὰν[4]) τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος
ῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει
ῖ Καίσαρι.“ Καὶ πάλιν ἐκραύγασαν οἱ Ἰουδαῖοι· „ἆρον,
ον, σταύρωσον αὐτόν.“ Καὶ οἱ ἀναβεβηκότες γε πρὸς
πάσχα, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτοὺς, ἔλεγον ἐν αὐτῷ τῷ
άσχα· „οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα.“ Ὅπερ
πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε προφητεύων ὁ Σωτὴρ, καὶ
γων· „ἔρχεται[5]) ὥρα, ὅτε πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς
ξει λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ·“ τοῦτο ἀπ’ αὐτοῦ
ξάμενον πεπλήρωται. Οἱ γὰρ ἀξιώσαντες αὐτὸν ἀπο-
νεῖν, ἐδόκουν λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ, καὶ ανα-
βήκεισαν εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸ τοῦ Πάσχα, ἵνα ἁγνί-
σιν ἑαυτούς. Ὁ δὲ ἀληθὴς ἁγνισμὸς οὐ πρὸ τοῦ
ίσχα, ἀλλ’ ἐν τῷ πάσχα, ὅτε Ἰησοῦς ἀπέθανεν ὑπὲρ

---

1) Ev. Joann. XVIII, 31. — 35. Edd. N. T. τὸ
νος τὸ σὸν καί κ. τ. λ.

2) Ev. Joann. XVIII, 40. coll. propter ἀπολύσῃ vers. 39.

3) Ev. Joann. XIX, 7. Ed. Lachm. ut in nostro
itu, ed. Knapp. κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν.

4) Ev. Joann. XIX, 12. — 15.

5) Ev. Joann. XVI, 2. Edd. N. T. ἀλλ’ ἔρχεται ὥρα,
α πᾶς — ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν κ. τ. λ.

τῶν ἁγνιζομένων ὡς ἀμνὸς[1]) Θεοῦ, καὶ ἦρε τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ἐξήτουν γε οὗτοι οἱ[2]) Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵνα ὠφεληθῶσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ἀποκτείνωσι·[3]) πρὸς οὓς εἶπεν ἄν· „νῦν[4]) δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ." Καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἱερῷ ἑστηκότες ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ Ἰησοῦ· „τί[5]) δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;" Ἀλλ' οὐχ ὅπου οὗτοι ἑστήκεισαν, ἑόρταζεν Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς τὸ μέγα ἀνώγεον[6]) τὸ[7]) σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον, ὅπου ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησε τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν φαγεῖν πρὸ τοῦ παθεῖν. Εἴποις δ' ἄν, ὅτι καὶ νῦν ἑστήκασιν ἐν τῷ ἱερῷ, ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἐπερειδόμενοι μὲν ὡς ἱεραῖς ταῖς γραφαῖς· διὰ δὲ τὸ ἀγνοεῖν τὸν ἐληλυθότα, ζητοῦντες τοῦτον μὲν κακολογεῖν, ἕτερον δὲ τούτου Χριστὸν ὁμολογεῖν. Πρόσχες δὲ, εἰ δύνασαι καὶ ἄλλους Ἰουδαίους λέγειν, ἀναβαίνοντας εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐρχομένους εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς

---

1) Ev. Joann. I, 29.

2) H. οὗτοι οἱ Ἰουδαῖοι, in ed. R. deest οἱ.

3) Ed. Huetiana ὑποκτείνωσι.

4) Ev. Joann. VIII, 40. coll. pag. 218. not. 7. et lin. 1. seq. pag. — H. et R. h. l. ἄνθρωπον omittunt.

5) Ev. Joann. XI, 56. coll. pag. 371. not. 2. et 3.

6) Cod. Bodlej. recte habet ἀνώγεον, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) vero male ἀναγκαῖον. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἀνάγαιον." Idem in notis: „Cod. Reg. ἀναγκαῖον, quem secutus est Perionius. Lege ἀνάγαιον, nam ita habet Cod. Alexandrin. Marc. XIV, 15. et Luc. XXII, 12., ut et alia quoque N. T. exemplaria. Ibidem Cantabrigensis Cod. habet ἀνάγαιον οἶκον, quae vox etc. etc."

7) Ed. Huetiana τὸν pro τό, paulo post ὅσον pro ὅπου et μαθεῖν pro παθεῖν. — Luc. XXII, 15.

Ἱεροσολύμων χώρας, καὶ ἐρχομένους, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτοὺς δυνηθῶσιν, ἡνίκα ἂν τὸ πάσχα τυθῇ [1]) πῶς, ἑορτάζειν μὴ ζύμῃ παλαιᾷ, μὴ ζύμῃ κακίας πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. οἱ τοιοῦτοί γε ζητοῦσι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ ἱερῷ ἑστη- τῶν γραφῶν, καὶ ἐπαποροῦσι πρὸς ἀλλήλους, εἰ ται εἰς τὴν ἑορτὴν Ἰησοῦς.

21. „Δεδώκεισαν [2]) δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- ἐντολὰς, ἵνα, ἐάν τις γνῷ αὐτὸν [3]) ποῦ ἐστι, μη-, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν." Ὅρα πῶς μεμαρτύρηται εχωρηκέναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς γινώσκωμεν ἐν καιρῷ ιοῦτο ποιεῖν. Καὶ πρόσχες γε, ὅτι οὐκ ᾔδεσαν [4]) ἐστὶν, οὔτέ οἱ ἀρχιερεῖς, οὔτε οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἰδότες διδόασιν ἐντολὰς, ἵνα, ἐάν τις γνῷ ποῦ ἐστι, σῃ αὐτοῖς, καὶ συλλαβοῦσιν αὐτόν. Καὶ ἄλλως δὲ ις, ὅτι ἐπιβουλεύοντες τῷ Ἰησοῦ οὐκ οἴδασι ποῦ Διὸ διδόασιν ἑτέρας παρὰ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, ικοντες διδασκαλίας, [5]) ἐντάλματα ἀνθρώπων. Καί αὐτῶν αἱ ἐντολαὶ, ἃς διδόασι Φαρισαῖοι καὶ ἀρ-ῖς, τῶν σωματικῶν τυγχάνοντες Ἰουδαίων, κατὰ Ἰησοῦ· βούλονται γάρ τινας μηνῦσαι αὐτοῖς τὸν ῦν, ἵνα αὐτὸν ὑποχείριον λαβόντες προδῶσι. Καὶ ις πάντα τὸν περιεργαζόμενον τὰ περὶ τὸν χρι-ισμὸν, ἐπὶ τῷ αὐτὸν ἀνατρέπειν καὶ κατηγορεῖν, σαῖον εἶναι, καὶ οὐκ ἀγαθὸν ἀρχιερέα, ἄλλων λό-

---

[1]) I Cor. V, 7. 8.

[2]) Ev. Joann. XI, 57. Edd. N. T. ἐντολήν omisso ν post γνῷ.

[3]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) αὐτόν, Cod. (item ed. H. in textu) ἑαυτόν. R.

[4]) H. et R. h. l. ᾔδεισαν. Cfr. pag. 353. not. 4.

[5]) Matth. XV, 9. Marc. VII, 7. — H. et R. h. l. ικαλείας. Cfr. pag. 363. not. 1.

γων διδόντα ἐντολὰς, οἷς οἴεται διδάξειν αὐτὸν τὰ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μηνυθέντα αὐτὸν αὐτῷ πιάσῃ, καὶ ὑβρίσας ἀποκτείνῃ. Ἀλλὰ γὰρ αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ ὀγδόου[1]) καὶ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν Τόμου, αὐτοῦ καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐν τῷ ἐνάτῳ[2]) καὶ εἰκοστῷ, Θεοῦ διδόντος, ἀρχόμενοι[3]) τῶν ἑξῆς.

[Λείπουσιν οἱ Τόμοι ἔνατος καὶ εἰκοστὸς, τριακοστὸς, καὶ πρῶτος καὶ τριακοστός.]

---

[1]) H. et R. in textu recte τοῦ ὀγδόου κ. εἰκοστοῦ; R. in notis: „Cod Bodlej. τριακοστοῦ πρώτου.“

[2]) H. et R. in textu recte ἐν τῷ ἐνάτῳ (non ἐννάτῳ) καὶ εἰκοστῷ; R. in notis: „Cod. Bodlej. ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ.“

[3]) ἀρχόμενοι τῶν ἑξῆς. Huet. in notis, quae R. sua fecit, haec habet: „tres deinceps desiderantur Tomi, de quorum aliquo haec intelligenda sunt, quae habet Orig. in Matth. Tom. XVI. num. 19. (ex ed. Huet. p. 439., ex ed. R. p. 748.): πλὴν ἔν τινι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐπὶ ποσὸν κατὰ ταῦτα ἐξητάσαμεν, ὅτε προέκειτο διηγήσασθαι τό· „τῇ ἐπαύριον (cfr. ev. Joann. XII, 12.) οὖν ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν,“ καὶ τὰ ἑξῆς.“

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

Τόμος λβ΄.

Ἀπὸ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐοδούμενοι ἐρχώ-
:θα [1]) τὴν μεγάλην τοῦ εὐαγγελίου ὁδὸν, καὶ ζῶσαν
ιῖν, εἰ καὶ γνωσθείη καὶ ὁδευθείη ὑφ' ἡμῶν, φθάσαι
ιῆς καὶ ἐπὶ τὸ τέλος. Νῦν μέντοι γε οἱονεὶ δευτέρας
ιὶ τριακοστῆς παρεμβολῆς ἐν τοῖς λεχθησομένοις ἐπι-
ίναι πειρώμεθα· καὶ παρείη γε ἡμῖν ὁ στῦλος τῆς
υτεινῆς νεφέλης Ἰησοῦ, προάγων ἡμᾶς ὅτε δεῖ, καὶ
τὰς ὅτε χρὴ, ἕως ὅλον καὶ τῇ ὑπαγορεύσει [2]) τῶν εἰς
εὐαγγέλιον, ἱερὲ ἄνθρωπε, [3]) καὶ ἀδελφὲ Ἀμβρόσιε,
εξέλθωμεν τὸ εὐαγγέλιον, μὴ ἐκκακοῦντες ἀπὸ τοῦ

---

[1]) Huet. in textu ἐχώμεθα, ad marginem: „Perion. χομεθα, Ferrar. ἐρχόμεθα." — R. in textu ἐρχώμεθα, notis: „Cod. Bodlej. ἐρχώμεθα, Cod. Reg. ἐχώμεθα fr. Huet. lectio), Perion. aut. videtur legisse etc."

[2]) H. et R. ὑπαγογεύσει. Paulo post iidem pag. 78. lin. 4. recte ὑπαγορεύσεων.

[3]) *Cod. Reg. (item ed. H.)* ἱερε (non ἱερὲ) ἀδελφὲ θρωπε Ἀμβρόσιε, διεξέλθομεν. R.

μακροῦ τῆς ὁδοπορίας, μηδὲ ἀποκάμνοντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐκβιαζόμενοι κατ' ἴχνη βαίνειν τοῦ στύλου τῆς ἀληθείας. Πότερον δὲ βούλεται, τὸν ἡμῶν[1]) νοῦν τελέσαι διὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τὴν ὁδοπορίαν τῆς ὅλου κατὰ τὸν Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς, εἰ μὴ, αὐτὸς ἂν εἰδείη ὁ Θεός. Μόνον καὶ ἐνδημοῦντες[2]) ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐκδημοῦντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἔξω τοῦ εὐαγγελίου μὴ βαίνοιμεν, ἵνα καὶ τῶν τοὺς μακαρισμοὺς φερόντων ἔργων καὶ λόγων ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσωμεν.

2. „Καὶ[3]) δείπνου γινομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν[4]) καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος τοῦ Ἰσκαριώτου, ἵνα παραδῷ αὐτὸν, εἰδὼς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν· εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος." Ἐν ταῖς εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ὁμιλίαις συνεκρίναμεν ἀλλήλαις[5]) τὰς παραβολὰς, καὶ

---

[1]) H. recte ἡμῶν, R. ὑμῶν.

[2]) II Cor. V, 6. 8.

[3]) Ev. Joann. XIII, 2—5. Edd. N. T. vers. 2. γενομένου pro γινομένου, quod habent H. et R., et Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου. Eod. versu ed. Knapp. ἵνα αὐτὸν παραδῷ, ed. Lachm. ἵνα παραδοῖ αὐτόν. Vers. 3. ed. Lachm. εἰδὼς (ὁ Ἰησοῦς) ὅτι κ. τ. λ., ed. Knapp. εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι κ. τ. λ.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H.) εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, εἰδὼς ὅτι κ. τ. λ. Cfr. not. in ed. Lachm. text. subjecta.

[5]) H. ad marg., R. in textu ἀλλήλαις; R. in not. „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male ἀλλήλοις."

ἐζητήσαμεν, τί μὲν σημαίνει τὸ [1]) κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἄριστον· τί δὲ παρίστησι τὸ κατ' αὐτὰς δεῖπνον. Καὶ νῦν τοίνυν λελέχθω, ὅτι ἄριστον μέν ἐστιν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἁρμόζουσα τροφή· δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία [2]) καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ πλεῖον προκεκοφόσι [3]) παρατιθεμένη κατὰ λόγον. Καὶ ἄλλως δὲ εἴποι ἄν τις, ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον δὲ τὰ ἐναποκεκρυμμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. Ταῦτα δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ λέλεκται ἐξετάζοντι, πῶς γινομένου δείπνου ἐγείρεται ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ βαλὼν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα ἄρχεται τοὺς τῶν μαθητῶν νίπτειν πόδας. Οἶμαι γάρ, ὅτι οἱ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δειπνοῦντες, καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τέλει τοῦ βίου τούτου ἡμέρᾳ μεταλαμβάνοντες σὺν αὐτῷ τροφῆς, δέονται μὲν καθαρσίου τινός· οὐ μὴν περί τι τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σώματος, ἀλλ', ὡς ἂν εἴποι τις, χρῄζουσιν ἀποπλύνασθαι τὰ τελευταῖα καὶ τὰ ἔσχατα, καὶ τῇ γῇ ἀναγκαίως ὁμιλοῦντα. Καὶ τοῦτο τὸ καθάρσιον πρῶτον μὲν ὑπ' οὐδενὸς ἢ τοῦ Ἰησοῦ μόνου γενέσθαι δύναται, δεύτερον δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πρὸς οὓς εἶπε· „καὶ [4]) ὑμεῖς ὀφείλετε τοὺς πόδας ἀλλήλων νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς

---

[1]) Ed. Huet. min. accur. τὸν κατὰ τάς κ. τ. λ.

[2]) ἡ τελευταία καὶ — λόγον. Καὶ ἄλλως δὲ εἴποι ἄν τις, ἄριστον. Sic hiatum, qui in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.) comparet, replet Cod. Bodlej. R. — Ed. Huet. haec habet: ἡ τελευταία * * φόσι παρατιθεμένη κατὰ λόγον· καὶ ἄλλως δεῖ * ἄριστον.

[3]) Ed. R. προκεκοφῶσι.

[4]) Ev. Joann. XIII, 14. 15. Edd. N. T. vers. 14. καὶ ὑμεῖς ὀφειλ. ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

ποιῆτε.“ Καὶ ὁ Εὐαγγελιστής γε ἐν τούτοις [1]) μοι δοκεῖ, διεγείρων ἡμῶν τὸν νοῦν ἐπὶ τὸ [2]) νοητὸν τῶν κατὰ τὸν τόπον, μὴ τετηρηκέναι μὲν σωματικὴν περὶ τοῦ νίψασθαι τὴν ἀκολουθίαν, ὅτι [3]) πρὸ τοῦ δείπνου καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἀνακλίσεως οἱ δεόμενοι τοῦ νίψασθαι τοὺς πόδας νίπτονται· ὑπερβὰς δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῷ λόγῳ, ἤδη ἀνακλιθέντα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἐγηγερκέναι ἐκ τοῦ δείπνου, ἵνα δειπνησάντων ἄρξηται νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ [4]) κύριος. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ δείπνου ἦσαν λελουμένοι, καὶ γενόμενοι ὅλοι καθαροὶ, κατὰ τό· „λούσασθε, [5]) καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Μετὰ δὲ τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο ἐδεήθησαν δευτέρου ὕδατος εἰς μόνους τοὺς πόδας, τουτέστι τὰ κατωτάτω τοῦ σώματος· ἀδύνατον γὰρ οἶμαι μηδὲν ῥυπωθῆναι τῆς ψυχῆς, μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ κατωτάτω αὐτῆς· κἂν ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειός τις εἶναι δοκῇ. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κονιορτοῦ τῶν ἁμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἢ τὰ ὀλίγα ταύτης κατωτέρω· οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθητεύοντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν αὐτῷ,

---

[1]) H. et R. in textu: ἐν τούτοις μοι δοκεῖ, H. in notis: „ita conjectura ad emendandum ducti sumus, cum haberet Cod. Reg. ἐν τούσμοι δοκεῖ.“

[2]) H. ad marg., R. in textu τὸ νοητόν; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὸν νοητόν.“

[3]) H. et R. in textu ὅτε, H. tam. ad margin.: „scribas,“ R. in notis: „scribendum videtur ὅτι.“ Ferrarius: *quandoquidem*.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) καὶ ὃν κύριος. R. — H. ad marginem: „scrib. κύριος“ (καὶ κύριος?).

[5]) Jesai. I, 16. LXX. interpretes ἀπέναντι. — H. et R. min. accur. γενέσθε.

νους τοὺς πόδας δεομένους ἔχουσι τῆς ἀπὸ τοῦ Λό-
ι νίψεως. Ἐνορῶν δὲ διαφοραῖς ἁμαρτημάτων, καὶ
ανοῶν τὰ, ὡς μὲν πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ [1]) τὸ ἐῤῥω-
ον τοῦ λόγου, ἁμαρτήματα, πρὸς δὲ τοὺς πολλοὺς
δὲ νομιζόμενα εἶναι ἁμαρτήματα, ὄψει τίνα ἐστὶν,
οἷς δέονται οἱ πόδες τοῦ νίψασθαι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ.
ὶ εἴπερ τοιαῦτά ἐστι τὰ κατὰ τοὺς πόδας μολύσματα,
ποιήσωμεν οἱ μηδέποτε ἐπὶ τὸ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δεῖ-
ον ἐφθακότες, μηδὲ τοὺς πόδας μόνους μεμολυσμέ-
; λέγοντος Ἰησοῦ τῷ μὴ εἰδότι τότε Πέτρῳ, ἀλλὰ
υσομένῳ μετὰ ταῦτα τὸ μυστήριον τῆς νίψεως τῶν
ὸ Ἰησοῦ καθαριζομένων ποδῶν τό· „ἐὰν [2]) μὴ νίψω
οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ." Ὅπερ ζητήσεις τί δη-
· πότερον, ὅτι οὐδ' ὅλως ἔχεις μέρος, ἐὰν μὴ νίψω
ἀγαθόν· ἢ, οὐ μετ' ἐμοῦ μὲν τοῦ διδασκάλου καὶ
ίου, μετὰ τῶν ἐλαττόνων δέ μου, ἐν οἷς εἰσιν οἱ
τὰ τὸ λούσασθαι μήτε δειπνήσαντες τὸ μετ' ἐμοῦ
πνον, μήτε νιψάμενοι ὑπ' ἐμοῦ τοὺς πόδας, ἢ δει-
ήσαντες μὲν, οὐ νιψάμενοι δέ. Ἐγὼ ἐφίστημι διὰ
„ἰδοὺ, [3]) ἐγὼ ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω·
ν τις ἀνοίξῃ μοι τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐ-
, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ·"
ποτε ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἀριστᾷ μετά τινος· οὐ γὰρ δεῖται
αγωγῆς καὶ πρώτων μαθημάτων, οὔτε ἀριστᾷ τις μετ'
τοῦ, ἀλλ' ὁ μετ' αὐτοῦ ἐσθίων δειπνεῖ μόνον· πλεῖον [4])

---

[1]) καὶ τὸ ἐῤῥωμένον —, πρὸς δὲ — νομιζόμενα. hunc locum in Cod. Reg. (item in ed. H.) mutilum itati restituit Cod. Bodlej. R. — Ed. Huet. haec ha-: καὶ τὸ * ἐρώμενον τοῦ λόγου, ἁμαρτήματα, πρὸς ιὐδὲν * μιζόμενα.

[2]) Ev. Joann. XIII, 8.

[3]) Apocal. III, 20. Edd. N. T. ἰδοὺ ἕστηκα — κρούω· τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν κτλ.

[4]) Matth. XII, 42. Luc. XI, 31. Edd. N. T. Σο-ῶνος.

γάρ, φησὶ, Σολομῶντος ὧδε, περὶ οὗ γέγραπται· „καὶ¹) ἦν τὸ ἄριστον Σολομὼν τόδε·“ ὃ κατείλεκται ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τολμήσας εἴποιμ' ἄν, ὡς ἀκόλουθον τῷ· „ἐὰν²) μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ·“ ὅτι οὐκ ἔνιψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰούδα· ἤδη εἰς τὴν καρδίαν βεβλήκει ὁ διάβολος, ἵνα τὸν διδάσκαλον καὶ κύριον παραδῷ, εὑρὼν αὐτὸν οὐκ ἐνδεδυμένον τὴν πανοπλίαν³) τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔχοντα τὸν τῆς πίστεως θυρεὸν, ᾧ δύναταί τις πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. Γεγραμμένου γὰρ τοῦ „τοῦ διαβόλου⁴) ἤδη βεβληκότος“ ἀκούω, ὡς καὶ ἐν ἑβδόμῳ Ψαλμῷ τῆς γραφῆς περὶ τούτου διδασκούσης· ὡς τοξότου καὶ βέλη πεπυρωμένα ἐξεργαζομένου τοῖς μὴ πάσῃ φυλακῇ τηροῦσι τὴν ἑαυτῶν καρδίαν. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ τοῦ Ψαλμοῦ λέξις· „ἐὰν⁵) μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό. Καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο. Ἰδοὺ, ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν.“ Πᾶς μὲν οὖν ὁμολογήσει τό· „ἰδοὺ, ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν“ δύνασθαι ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν διάβολον· ἄτοπον δὲ μὴ ὁμοίως τούτῳ καὶ αὐτὰ νομίζειν λέγεσθαι· „ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό. Καὶ ἐν αὐτῷ

---

¹) I Reg. IV, 22. (III Reg.). Huet. accur. in notis: Complutensis editio: καὶ τοῦτο ἄριστον τῷ Σολομῶντι. Aliter (itemq. ed. Reineccii) Sixtina: καὶ ταῦτα τὰ δέοντα τῷ Σαλωμών.

²) Ev. Joann. XIII, 8.

³) Ephes. VI, 11. 16.

⁴) Ev. Joann. XIII, 2.

⁵) Psalm. VII, 12. 13. 14. LXX. interpretes constanter αὐτοῦ pro αὑτοῦ.

ἡτοίμασε σκεύη θανάτου·“ σκεύη γὰρ θανάτου ἄλλος οὐδεὶς ἐν τῷ τόξῳ ἑαυτοῦ ᾧ ἐνέτεινεν ἡτοίμασεν, ἢ οὗ τῷ φθόνῳ [1]) θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν βελῶν, ἃ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο ὁ διάβολος, ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, οὗ ἤδη βεβλημένου [2]) ἐν τῷ δείπνῳ οὕτως, ὥστε δὲ καὶ ἀρέσκεσθαι αὐτῷ, ἐπείπερ ἡ τοῦ

---

[1]) Sap. Salom. II, 24.

[2]) βεβλημένου — ἀρέσκεσθαι αὐτῷ. Ita hunc locum sanitati restituit Cod. Bodlej.; vitiose enim in Cod. Reg. (it. in textu ed. H.) legitur: βεβλημένου τῷ δείπνῳ οὐχ ὥστε δὲ ἀρέσεσθαι αὐτῷ (R. affert: ἀρέσθαι αὐτῷ). R. — Quibuscum magnam partem congruit Ferrar. interpretatio: *ex iis igitur sagittis, quas ardentibus confecerat diabolus, immisit in cor Judae Simonis Iscariotis, jam sic in coena saucii, ut etiam illi placeret celeriter (?) convivatorem prodere: quoniam coenae huj. cibus, vinumq. quod in ipsa erat, cor non poterat (diaboli enim erat sagitta saucium) penetrare.* — Huet. in notis: „Cod. Reg. integrum exhibemus. Sic autem interpretatus est hunc loc. Perionius: *ab his ergo telis, quae ardentibus effecit diabolus, in cor Judae Simonis filium Iscariotem infudit, quo jam immisso in coena Jesu placere, et gratus esse non potuit: quandoquidem coenae hujus et cibus et vinum in corde locum habere non poterant, in quod a diabolo immissa erant tela de prodendo eo, qui coenam dabat.* Ego sic legendum censeo: Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἤδη βεβλημένου ἐν τῷ δείπνῳ, οὐχ ὥστε δὲ ἀρέσκεσθαι αὐτῷ, ἐπείπερ — βεβλημένῃ βέλει περὶ τοῦ προδοθῆναι τάχα (?) τὸν ἑστιάτορα. Hoc est: *Judae Simonis Iscariotae in coena jam vulnerati adeo ut ea minime ipsi placere posset: quoniam coenae illius cibus, et quod in ea erat vinum, non poterant penetrare in cor a diabolo vulneratum* telo, ad id, ut *proderet cito (?) convivatorem.*“

δείπνου τούτου τροφὴ, καὶ ὁ οἶνος ὁ ἐν αὐτῷ, οὐκ ἐδύνατο γενέσθαι ἐν καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένῃ βέλει,[1]) περὶ τοῦ προδοθῆναι τὸν τάχα ἑστιάτορα, ἐπεὶ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις φαίνεται, τίς ἦν, ὑφ' οὗ τὸ δεῖπνον ἐγίνετο, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων· „ἐποίησαν,[2]) φησὶν, αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, καὶ ὁ Λάζαρος εἷς ἦν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.“ Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Ἰούδα γέγραπται τό· „τοῦ [3]) διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας[4]) Σίμωνος Ἰσκαριώτης·“ τούτῳ δὲ ἀκολούθως λέγοις ἂν περὶ ἑκάστου τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν τετρωμένων· τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα πορνεύσῃ, τοῦ δεῖνα, καὶ, ἵνα ἀποστερήσῃ, τοῦ δεῖνα, καὶ, ἵνα δοξομανῶν εἰδωλολατρείαν ἀναδέξηται τὴν τῶν δοκούντων εἶναι ἐπ' ἀξιώματος, τοῦ δεῖνα, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἁμαρτημάτων, ἅπερ ὁ διάβολος βάλλει εἰς τὴν γυμνὴν τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως καρδίαν· ἐν ᾧ θυρεῷ[5]) πίστεως δύναταί τις οὐχ ἓν, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πάντα τὰ βέλη πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι.

3. Ἐγγιζούσης τοίνυν τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας, ἐφ' ὃ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, τετρωμένος[6]) ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δείπνου[7])

---

[1]) H. in notis (cfr. pag. 383. not. 2.), R. in textu: βέλει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: βέλη.“

[2]) Ev. Joann. XII, 2. Edd. N. T. ἐποίησαν οὖν αὐτῷ κ. τ. λ., et ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. XIII, 2. coll. pag. 378. not. 3.

[4]) H. et R. h. l. hoc ordine haec habent verba. Cfr. pag. 378. not. 4. coll. not. 3.

[5]) Ephes. VI, 16.

[6]) R. recte τετρωμένος. ed. Huet. κετρωμένος.

[7]) δείπνου — ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. Cfr. ev. Joann. XIII, 2. 3. 4. coll. pag. 378. not. 3.

ινομένου, εἰδώς, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔδω-
ὑτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ
ε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεί-
Οὐκοῦν τὰ μὴ πρότερον ὄντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ
, δίδοται ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ,
ὔ τινα μὲν, τινὰ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντα· ὅπερ πνευ-
ῶς [1]) ὁ Δαβὶδ βλέπων φησὶ τό· „εἶπεν [2]) ὁ κύριος
ρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς
ύς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.“ Καὶ γὰρ οἱ
ὶ τοῦ Ἰησοῦ μέρος τι τῶν πάντων ἦσαν, οὓς ᾔδει,
ἐπὶ τῇ προγνώσει, δεδόσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ
οῦς. Ἵνα δὲ σαφέστερον θεωρήσωμεν, τί ἐστι τό·
τα [3]) ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας·“ προς-
τῷ· „ὥσπερ [4]) γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀπο-
ουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ [5]) πάντες ζωοποι-
νται. Ἀλλ' εἰ καὶ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ
ς χεῖρας, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-
ι, οὐ συγχεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ
ξίαν ἕκαστον οἰκονομεῖσθαι· ὅπερ δηλοῦται ἐπι-
ιένου τῷ· „οὕτως [6]) ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωο-
ήσονται·“ τοῦ· „ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.“
τε αὐτὰ διαφόρως νοήσεις τάγματα τῶν ἐν Χριστῷ
ιηθησομένων, ὅτε πληροῦται τό· „πάντα ἔδωκεν

) Cod. Bodlej. πνευματικῶς, Cod. Reg. (it. ed. H.).
ιατι καί. R.
) Psalm. CX, 1. (CIX.).
) Ev. Joann. XIII, 3. coll. propter ἔδωκεν pag. huj.
et 2. et pag. 378. lin. 8. a fine et nota 3.
) I Cor. XV, 22. Ed. Lachm. οὕτως, ed. Knapp. οὕτω.
) Cod. Reg. (item ed. H.) ἐν τῷ κυρίῳ, omisso (ante
αί. R. — Cfr. pag. huj. not. 6.
) I Cor. XV, 22. — H. et R. h. l. (cfr. pag. huj.
) ut in nostro textu. — I Cor. XV, 23.

αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας·" ἐπιστήσας τῷ· ἀπαρχὴ[1]) Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἶτα τὸ τέλος·" ὅπερ τέλος μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐνστήσεται, ὅτε „παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, πρότερον καταργήσας πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν." Ταῦτα δ', οἶμαι, ἐστὶ, πρὸς ἃ ἡ πάλη, ἵνα μηκέτι ᾖ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμις, πρὸς ἃ ἡ πάλη, καὶ διὰ τοῦτο μηκέτι ὑπάρχῃ πάλη, καταργηθείσης πάσης ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως. Κινεῖ δέ με εἰς τὸ, τὴν καταργουμένην πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν εἶναι τὰ πρὸς ἃ ἡ πάλη,[2]) τὸ ἐπιφερόμενον παρὰ τῷ Παύλῳ τούτοις τό· „δεῖ[3]) γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ πόδας αὐτοῦ. Εἶτα ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος." Καὶ συνῳδά γε τῷ· „πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ·" ὅπερ σαφέστερον ἐκτιθέμενός φησιν ὁ Ἀπόστολος· „ὅταν[4]) δὲ εἴπῃ, ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον

---

[1]) I Cor. XV, 23. — 24. Ed. Knapp. vers. 24. ὅταν παραδῷ, ed. Lachm. in textu ὅταν παραδιδοῖ, cfr. tamen not. text. subject., ubi legitur παραδιδῷ et appendic. pag. 492., ubi παραδῷ affertur. Eod. versu edd. N. T. ὅταν καταργήσῃ. Quam lectionem Orig. ipsum ante oculos habuisse, nec nisi, id quod saepius facere solet, ad rem suam, aliis h. l. utentem vocabulis, accommodasse, pag. 388 lin. 3. et 4. a fine satis testatur.

[2]) Ephes. VI, 12.

[3]) I Cor. XV, 25. — 26. Ed. Knapp. vers. 25. ἄχρις οὗ ἂν θῇ, ed. Lachm. ut in nostro textu. Eod. versu edd. N. T. ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Cfr. Psalm. CXI, 1. (CIX.) coll. pag. 385. not. 2. Vers. 26. εἶτα, quod haud dubie Orig. (cfr. pag. 388. lin. 1. a fine) adjecit, deest in edd. N. T.

[4]) I Cor. XV, 27. Ed. Knapp. εἴπῃ, ὅτι, κ. τ. λ., ed. Lachm. εἴπῃ (ὅτι) κ. τ. λ.

ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα.“ Εἰ δὲ
ντα ὑποτέτακται, καὶ τοῦτο δῆλον, ὅτι ὑποτέτακται
τα ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ οὗτος
οὗ γέγραπται· „ἐνώπιον [1]) κυρίου παντοκράτορος
χηλίασε·“ τῶν ὑποτασσομένων αὐτῷ ἐστὰι, νικηθεὶς
τῷ εἶξαι τῷ Λόγῳ, καὶ ὑποταγῆναι τῇ εἰκόνι τοῦ
ῦ, καὶ γενέσθαι ὑποπόδιον τῶν Χριστοῦ ποδῶν.
τοίνυν οἰκονομίαν βλέπων ἐπὶ τὸ χρηστὸν τέλος
ουσαν ἤδη, διὰ τό· „τοῦ [2]) διαβόλου ἤδη βεβληκό-
εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος
ιριώτης·“ ᾔδει ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ, καὶ
εν εἰς τὰς χωρούσας τὰ πάντα χεῖρας, ἵνα ᾖ τὰ
τα αὐτῷ ὑποχείρια, ἢ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ
τὰς χεῖρας, τουτέστιν εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ
αγαθήματα· „ὁ πατήρ [3]) μου γάρ, φησιν, ἕως ἄρτι
ζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι.“ Διὰ [4]) τὰ ἐξελθόντα δὲ

---

[1]) Job. XV, 26. LXX. interpret. ἔναντι δὲ κυρίου κτλ.
[2]) Ev. Joann. XIII, 2. coll. pag. 384. not. 3. et 4. et 378. not. 3. et 4. — H. et R. h. l. ἤδη, quod con-
er alias habent, et quod Ferrar. quoque h. l. transtu-
miserunt.
[3]) Ev. Joann. V, 17.
[4]) Διὰ τὰ —, ἵνα ἔλθῃ τά. Sic habet Cod. Bodlej.,
od. autem Reg. (item in textu ed. H.) legitur: διὰ τὰ
θόντα δὲ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,
γενόμενον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ μὴ βουληθέντος προη-
μένως ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔλθῃ τά. R. — Huet.
otis, quae ex parte marg. quoque apposita sunt: „Cod.
etc. Perion. reddit: *eorum autem causa, quae a
profecta sunt, a Deo exivit, cum extra Deum
tus esset, neque voluisset a Patre exire, pervene-
t ea, quae exierunt, in Jesu manus, via et or-
e.* Aliter Ferrar., et si quid in me judicii est (quod
o negabit), *longe melius*; legebat autem: ἔξω γενό-
, *Perionius*: γενόμενος. Item Ferrar. legebat: ἵνα
τὰ ἐξελθόντα.“

25*

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔξω γενόμενα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μὴ βουληθέντος προηγουμένως ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἐξελθόντα εἰς τὰς χεῖρας ὁδῷ καὶ τάξει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ οἰκονομηθῇ[1]) πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγειν ἀκολουθοῦντα αὐτῷ, διὰ[2]) τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἐσόμενα πρὸς τὸν Θεόν. Πέτρῳ μὲν εἴρηταί ποτε· „ὅπου[3]) ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί[4]) μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον“ ἔτι γὰρ εἶχεν ὁ Πέτρος τὸ μὴ ἐπιτρέπον αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῷ Λόγῳ ἤδη[5]) ποτέ. Τὸ δ' ὅμοιον εἶναι νοεῖν σε δεῖ, ἀλλὰ κατά τινα δικαίαν ἀναλογίαν, λεχθησόμενον πρὸς ἕκαστον τῶν πάντων ὃ ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας· ἑκάστῳ μὲν γὰρ τῶν πάντων λεχθήσεται τό· „ἀκολουθήσεις δέ μοι ὕστερον.“ Ἀλλ' εἰ μὴ ἅμα ἀκολουθήσουσιν, οὐκ ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀναφέρεται καιρὸν τὸ ἑκάστῳ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῶν ἁρμόζον, τὸ „ὕστερον“ ἐν τῷ· „ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον.“ Καὶ τοῦτό μοι νόει καὶ περὶ πάντων τῶν καταργουμένων, εἴτε ὅταν καταργήσῃ[6]) πᾶσαν ἀρχὴν, εἴτε πᾶσαν ἐξουσίαν, εἴτε πᾶσαν δύναμιν, καὶ ἁπαξαπλῶς· „ἄχρις[7]) οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἔσχατος

---

[1]) Ed. Huet. καὶ * πρὸς τὸν Θεόν κ. τ. λ.

[2]) Ferrar., nisi ex suo ingenio καί adjecit, legisse videtur: καὶ διὰ τό κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. XIII, 36. Edd. N. T. ὅπου ὑπάγω κ. τ. λ. In fine vers. ed. Knapp. ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι, ed. Lachm. ut in nostro textu.

[4]) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: οὐ δύνασαί με νῦν, ἀκολουθήσεις δέ κ. τ. λ.“

[5]) H. et R. ἤδη ποτε (non ποτέ). Equidem, respectu habito ad ἀκολουθήσεις κ. τ. λ., legerim: ἤδη ποτε.

[6]) I Cor. XV, 24. coll. pag. 386. not. 1.

[7]) I Cor. XV, 25. 26. coll. pag. 386. not. 3.

χθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.“ „Εἰδὼς[1]) οὖν ὁ Ἰη-
σοῦς, ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας,
ιαὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει,“
ιαὶ εἰδὼς ὅσον ἐφ᾽ οἷς κεκινήμεθα, ὡς διηγησάμεθα
ιαριστάντες[2]) τὸ φανὲν ἡμῖν εἰς τό· „ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
ξῆλθε·“ καὶ εἰς τό· „πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει·“ „ἐγεί-
εται,[3]) φησὶν, ἐκ τοῦ δείπνου·“ ὅπερ κατὰ τοῦτο κα-
ανοήσωμεν μετὰ τῶν ἑξῆς. Καὶ ὅρα, εἰ δύνασαι ἐν
ούτοις λέγειν, ὅτι ἀπεριστάτως μὲν αὐτὸν εὔφρανε τὸ
ετὰ τῶν μαθητῶν δειπνεῖν· περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγ-
αίως διὰ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ δείπνου ἐγείρεται,
αὶ ἐπὶ ποσὸν[4]) τοῦ δειπνεῖν παύσεται, ἕως τοὺς τῶν
αθητῶν καθαρίσῃ πόδας, οὐ δυναμένων ἔχειν μέρος
ετ᾽ αὐτοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸς νίψῃ.

4. Τί οὖν λέγεται μετὰ τό· „ἐγείρεται[5]) ἐκ τοῦ
ίπνου·“ κατανοήσωμεν. „Τίθησι, φησὶ, τὰ ἱμάτια,
αὶ λαβὼν λέντιον διεζώσατο.“[6]) Καὶ ἐν τούτοις δὲ εἴ-
οιμεν ἂν τοῖς μὴ βουλομένοις ἀπὸ τῶν ῥητῶν ἀνα-
είνειν, καὶ νοητῶς νοεῖν τὰ παρατιθέμενα ἐν τούτοις
ς ψυχῆς βρώματα· τί γὰρ ἐλύπει ἐνδεδυμένον αὐτὸν
ψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν; Ἀλλὰ[7]) μή πως ἐὰν

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 3. coll. pag. 378. not. 3. et pag.
15. not. 3.

[2]) R. in textu, H. ad margin.: παριστάντες; R. in
otis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male περιστάντες.“

[3]) Ev. Joann. XIII, 4.

[4]) H. et R. ἐπὶ πόσον.

[5]) Ev. Joann. XIII, 4.

[6]) H. et R. h. l. et lin. 7. pag. 390. διεζώσατο. Cfr.
g. 378. lin. 4. et 5. a fine.

[7]) Ἀλλὰ μή πως κ. τ. λ. Huet. in notis, quae R.
a fecit, haec habet: „Perion. interpretationem Ferra-
anae hic praetulerim, quanquam aliqua et in ea desi-
ro. Talis aut. illa est: *sed si minus pro Jesu digni-
te vestes vidimus, quib. amictus cum discipulis lae-*

ἴδωμεν ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἃ περιέκειτο δειπνῶν καὶ εὐφραινόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν, ἐννοήσωμεν τίνα κόσμον περιέκειται ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος. Τοῦτον δὲ ἔν τινι ὑφάσματι λέξεων πρὸς λέξεις, καὶ φωνῶν πρὸς φωνὰς συνεστηκότα ἀποτίθεται, κἂν γυμνότερος μετὰ δουλικοῦ σχήματος, — ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ· „λαβὼν λέντιον διεζώσατο —·" γίνεται, ἵνα καὶ μὴ πάντη γυμνὸς, καὶ μετὰ τὸ νίψαι οἰκειοτέρῳ ὑφάσματι ἀπομάξῃ τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας. Καὶ ὅρα ἐν τούτοις, πῶς ἑαυτὸν σμικρύνει [1]) ὁ μέγας καὶ δεδοξασμένος Λόγος γενόμενος σὰρξ, ἵνα νίψῃ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν· „βάλλει [2]) γὰρ, φησὶν, ὕδωρ εἰς

---

tus coenavit; certe animis nostris cernamus, quo ornatu Verbum, quod caro factum est, indutum erat. Hunc, qui ex textura quad. verbor. cum verbis, et vocum cum vocib. constabat, detrahit, nudiorq. fit cum servili habitu; quemadmod. ex illo perspicitur etc. Videntur legisse Ferrar. et Perion. καὶ γυμνότερος γίνεται μετά κ. τ. λ. Habitus aut. ille, verbis constans, litera Scripturae est; alter autem, Anagoge." Ferrar. vertit: *an vero nisi aliquo modo viderimus, ut dignum est, ipsius Jesu vestimenta, quib. circumdabatur coenans cum discipulis, se exhilarans, considerabimus, quod ornamentum circa se habebat caro factus Filius Dei Sermo; hoc aut. formatum in quad. textura et tela dictionum ad dictiones, et vocum ad voces, deponit, fitq. nudior cum figura servili, quod declaratur per illud* etc., *ut et non omnino nudus esset, et cum lavisset, tela ad id accommodatiore discipulor. abstergeret pedes.*

[1]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) σμικρύνει. Cod. Reg. (it. ed. H. in textu h. modo: * κρύνει) perperam habet κρύνει. R.

[2]) Ev. Joann. XIII, 5. — Genes. XVIII, 2. 3. LXX interpretes vers. 2. ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ — ἑστήκεισαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ.

ν νιπτῆρα.“ Ἀβραὰμ μὲν οὖν ἡνίκα „ἀναβλέψας ῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε· καὶ ἰδοὺ [1]) τρεῖς ἄνδρες τήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς νάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας [2]) τῆς σκηνῆς, καὶ ροσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὗ-ν χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου.“ ὐκ αὐτὸς λαμβάνει ὕδωρ, οὐδὲ ἐπαγγέλλεται νίπτειν ὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς ξένων ἐλθόντων πρὸς ὐτὸν, ἀλλά φησι· „ληφθήτω [3]) δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτω-ν τοὺς πόδας ὑμῶν.“ Ἀλλ' οὐδὲ Ἰωσὴφ ἤνεγκεν δωρ νίψαι τοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῦ κου Ἰωσὴφ ἄνθρωπος „ἐξήγαγε [4]) πρὸς αὐτοὺς τὸν υμεὼν, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν.“ δὲ εἰπών· „ἦλθον, [5]) οὐχ ὡς ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ ακονῶν·“ καὶ δικαίως λέγων τό· „μάθετε [6]) ἀπ' ἐμοῦ, ι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ·“ αὐτὸς βάλλει δωρ εἰς τὸν νιπτῆρα· ᾔδει γὰρ, ὅτι οὐδεὶς οὕτω δύ-ται νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς διὰ τὸ νί-ασθαι ἔχειν αὐτοὺς τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ, ὡς αὐτός.

---

[1]) Sic recte H. ad marg., R. in textu; R. in notis: Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἰδοὺ ἄνδρες, omissa ce τρεῖς.“

[2]) Sic H. ad marg., R. in textu; R. in notis: „deest ρας in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in od. Bodlej.“

[3]) Genes. XVIII, 4.

[4]) Genes. XLIII, 23. 24. LXX. viri vers. 24. πό-ς αὐτῶν.

[5]) Luc. XXII, 27. coll. edd. N. T. — Huet. in notis: haec αὐτολεξεί Jesum dixisse, nullus Evangelistar. scri-sit; sed verborum securus, in sententia, quae Luc. XXII, 7. exstat, acquievit Orig., ut non illi solum, sed Patribus iam fere omnibus usu venire solet.“

[6]) Matth. XI, 29. Ed. Knapp. πρᾶός εἰμι, ed. achm. πραΰς εἰμι.

Τὸ δὲ ὕδωρ, κατ' ἐμὲ, τοιόςδε λόγος ἦν, νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἐλθόντας ἐπὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρατιθέμενον αὐτοῖς νιπτῆρα. Εἶτα ζητῶ, τί δήποτε οὐ γέγραπται μὲν τό· ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν· λέλεκται δὲ τό· „καὶ[1]) ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν.“ Ἆρα[2]) γὰρ συνήθειά ἐστι τοιαύτη τῶν γραφῶν, καθ' ἣν δοκεῖ μὴ εὐλόγως, ὡς πρὸς τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, προτάσσεσθαι τό· „ἤρξατο·“ ἢ τὸ μὲν ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, οὐ μὴν ἐπαύσατο τότε νίψας αὐτῶν τοὺς πόδας; ὕστερον γὰρ ἔνιψε, καὶ ἐτέλεσε τὸ νίπτειν, ἐπεὶ ἐμολύνθησαν, κατὰ τό· „πάντες[3]) ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ·“ καὶ τὸ πρὸς Πέτρον λεγόμενον τό· „οὐ[4]) μὴ φωνήσει ἀλέκτωρ, ἕως ἂν ἀρνήσῃ με τρίς.“ Τούτων γὰρ γενομένων τῶν ἁμαρτημάτων, νίψεως πάλιν ἐδέοντο οἱ μολυνθέντες τῶν μαθητῶν πόδες, οὓς ἤρξατο νίπτειν, ἡνίκα ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, συντέλεσε τὸ νίπτειν, καθαρίσας αὐτοὺς οὐκ ἔτι μολυνθησομένους. Οὕτω δὲ καὶ τὸ μὲν ἤρξατο ἐκμάσσειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, συνετέλεσε δὲ ἐκμάσσων, ὅτε συνετέλεσε καὶ νίπτων.

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 5.

[2]) H. in notis, quae R. sua fecit, haec habet: „mendosa haec erant in Cod. Ferrarii. Optime vero Cod. Reg., quem sic recte interpretatus est Perionius: *utrum enim est haec consuetudo Scriptorum* (legebat γραφέων), *ex qua non videtur recte, quod ad multorum morem attinet, praeponi illud Coepit: an coepit ille quidem tum abluere discipulorum pedes, non tamen tum eorum pedes abluere destitit?*“

[3]) Matth. XXVI, 31.

[4]) Ev. Joann. XIII, 38. Ed. Knapp. οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ κ. τ. λ., ed. Lachm. οὐ μὴ ἀλέκτ. φωνήσῃ ἕως οὗ ἀρνήσῃ κ. τ. λ.

5. „Ἔρχεται [1]) οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· λέγει
ῖ· Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας; Ἀπεκρίθη
ιῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας
, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα. Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος·
ιὴ νίψῃς [2]) τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀπε-
η Ἰησοῦς αὐτῷ· ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος
ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, οὐ τοὺς
ς μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφα-
Λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς· ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν
ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ
ς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. Ἤδει γὰρ τὸν
ιδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες κα-
οί ἐστε.“ Τοῖς νῦν ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγομένοις ἐν
ῷ χρησόμεθα [3]) παραδείγματος ἕνεκεν, εἴ που δέοι,
ἐστὶ δυνατὸν, τινὰ κατὰ πρόθεσιν βελτίστην λέγειν
τὸ ἀνεπίστημον τὰ [4]) μηδαμῶς ἑαυτῷ συμφέροντα.
'ὰρ συμφέρον μὲν ἦν, πρὸς τὸ ἔχειν μέρος μετὰ

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 6—11. Ed. Knapp. vers. 6. καὶ
ι αὐτῷ ἐκεῖνος, ed. Lachm. καὶ λέγει αὐτῷ. Eod.
edd. N. T. (coll. pag. 394. not. 1.) σύ μου νίπτ.
πόδας. H. et R. tam. h. l. τούς omittunt. Vers. 8.
N. T. λέγει αὐτῷ Πέτρος. Eod. vers. ed. Knapp.
ιὴ νίψῃς τοὺς πόδ. μου κ. τ. λ. et ἀπεκρίθη αὐτῷ
σοῦς, ed Lachm. (cfr. pag. 394. not. 2.) οὐ μὴ νίψῃς
τοὺς πόδ. κ. τ. λ. et ἀπεκρίθη Ἰησ. (αὐτῷ). Vers.
ld. N. T. μὴ τοὺς πόδ. μου μόνον. Vers. 10. edd.
. λέγ. αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. Eod. vers. ed. Lachm. οὐκ
χρείαν (εἰ μὴ τοὺς πόδας) νίψασθαι, ed. Knapp.
ρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι. Vers. 11. in
ed. Lachm. ὅτι οὐχί, ed. Knapp. ut in nostro textu
κ. τ. λ.

[2]) H. et R. h. l. νίψεις. Cfr. tamen (coll. pag. huj.
1.) pag. 394. lin. 5. et not. 2.

[3]) Ed. Huetiana χρησώμεθα.

[4]) H. et R. τὸ μηδαμῶς ἑαυτῷ συμφέροντα.

τοῦ Ἰησοῦ, τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ, Πέτρος δὲ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι συμφέρον τοῦτο ἦν, πρότερον μὲν εἶπεν, οἱονεὶ ἐπαπορῶν, δυσωπητικῶς τό· „Κύριε,[1] σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;" δεύτερον δὲ τό· „οὐ μὴ νίψῃς[2]) μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα·" καὶ τὰ λεγόμενα κωλυτικὰ ἦν ἔργου, τοῦ φέροντος αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔχειν μετὰ τοῦ Σωτῆρος τὸ μέρος, δῆλον ὅτι, εἰ καὶ ὑγιεῖ προθέσει καὶ σεβασμίῳ πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῦτο ἔλεγεν, ἐπιβλαβῶς ἑαυτῷ ἔλεγε. Τοῦτο[3]) δὲ τοιούτου εἴδους τῶν ἁμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν ἐν τῷ πιστεύειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ ἄγνοιαν τὰ ἐπὶ τὸ ἐναντίον φέροντα λεγόντων, ἢ καὶ πραττόντων. Καὶ τοιοῦτοί γέ εἰσιν οἱ τό· μὴ[4]) ἅψῃ, μὴ γεύσῃ, μὴ θίγῃς· φάσκοντες, περὶ πάντων τῶν εἰς φθορὰν καὶ ἀπόχρησιν τῶν ἀνθρώπων, κατά τινα πολὺ τῆς θείας ὑποβεβηκυῖαν τῶν[5]) ὡς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ διδασκαλίαν. Τί δὲ δεῖ[6]) περὶ τῶν ἐν ταῖς αἱρέσεσι κλυδωνιζομένων, καὶ περιφερομένων παντὶ ἀνέμῳ ἐπὶ τὴν κυβείαν τῶν ἀνθρώπων, λέγειν, διαλαλούντων[7]) σωτῆρας

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 6. H. et R. h. l. (cfr. pag. 393 not. 1.) ut in textu nostro.

[2]) Ibidem XIII, 8. coll. pag. 393. not. 1. et 2. H. et R. h. l. νίψῃς.

[3]) H. et R. τοῦτο δέ, itemq. Ferrar., qui vertit: *itaque.*

[4]) Coloss. II, 21. 22.

[5]) H. in notis: „Ferrar.: *juxta quandam doctrinam, utpote humanam, divina longe inferiorem.* Ego sic intelligo: *juxta quand. divina longe inferiorem doctrinam, quae res monstrat, per quas homo interit.*" — R. ita vertit: *juxta quand. div. longe inferior. doctrinam earum rerum, per quas homo quasi moritur.*

[6]) H. in textu: τί δὲ περί, ad marg. accur.: „scrib. τί δεῖ, ἤ· τί δὲ δεῖ περί κ. τ. λ." — Ephes. IV, 14.

[7]) R. in textu, H. ad marg. recte διαλαλούντων; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male διαλαλοῦντα."

τὰ ὀλέθρια, καὶ ὡς ἐπὶ σεβασμῷ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ψευδῆ περὶ αὐτοῦ δοξαζόντων; Πολλάκις δὲ τὸν Πέτρον τοιοῦτον ἡ γραφὴ ἐσημειώσατο, θερμότερον εἰς τὸ ἐπαγγέλλεσθαι τὰ φαινόμενα αὐτῷ κρείττονα· καθάπερ καὶ ἐν τῷ ἀνεξετάστως εἰρημένῳ καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ περὶ τῶν μαθητῶν προφητείας εἰπόντος· „πάντες [1]) ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ·“ καὶ τὴν αἰτίαν παριστάντος [2]) ἐν τῷ· „γέγραπται [3]) γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.“ Ἀνεξετάστως γὰρ πρὸς τοῦτο, καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ ἀποφάσεως εἶπε τό· „εἰ [4]) καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται [5]) ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι.“ Καὶ τοῦτο ἔτι τότε προπετὲς ὂν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, αἴτιον ἦ [6]) καὶ γέγονε τοῦ ὑπὲρ τὸ μέτρον τούτων λοιπῶν σκαδαλισμοῦ ἡμαρτηκέναι αὐτὸν, ἀρνησάμενον τὸν Ἰησοῦν τρὶς πρὶν ἀλεκτοροφωνίας. [7]) Διόπερ ἐπιστήσας τοιαύτῃ προτέρᾳ ἑαυτοῦ προπετείᾳ ὠφε-

---

[1]) Matth. XXVI, 31.

[2]) R. in textu H. ad marg. recte *παριστάντος*; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male *περιστάντος*.“

[3]) Matth. XXVI, 31. coll. Zachar. XIII, 7. — Ed. Lachm. Matth. l. l. *διασκορπισθήσονται*, ed. Knapp. ut in nostro textu. — Ed. Reinecc. Zachar. l. l. in textu: *πατάξατε τοὺς ποιμένας, καὶ ἐκσπάσατε τὰ πρόβατα*, in notis text. subjectis: „*πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβ. τῆς ποίμνης*. Alex.“

[4]) Matth. XXVI, 33. Edd. N. T. *εἰ πάντες* (coll. tamen propt. *εἰ καὶ πάντες* not. in ed. Knapp. text. subjecta et nota in ed. Lachm. pag. 466. obvia), et *ἐγὼ οὐδέποτε κ. τ. λ.*

[5]) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) mendose: *σκανδαλισθήσεσθαι ἐν ἐμοὶ, ἐγώ κ. τ. λ.*“

[6]) H. et R. *αἴτιον ἦ καὶ γέγονε*. Ferrar. etiam in *causa fuit etc.*

[7]) H. et R. *ἀλεκτροφωνίας*.

λήθη[1]) τὰ μέγιστα, ὡς γενέσθαι στιβαρώτατος καὶ μακροθυμότατος· ὅπερ δηλοῦται, Παύλου μὲν εἰπόντος αὐτῷ ἔμπροσθεν πάντων· „εἰ[2]) σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς ζῇς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;“ καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦ δὲ μετὰ στίβου[3]) σιωπήσαντος· περὶ οὗ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας οἰκειότερόν τις διαλήψεται. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ καθεστηκὸς αὐτοῦ, εἰς[4]) τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφωθέντος, τοῖς ἑκάστῳ ἐφιστᾶσι καὶ προσέχουσι φανεῖται. Καὶ ἐνθάδε τοίνυν ἐγερθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ θέντι τὰ ἱμάτια, καὶ διαζωσαμένῳ ὃ εἴληφε λέντιον, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἀρξαμένῳ τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, πάντες μὲν παρεῖχον τοὺς πόδας, ἀκόλουθον τῇ περὶ τοῦ Ἰησοῦ προλήψει θεωροῦντες, ὅτι οὐκ ἂν ὁ τηλικοῦτος ἀλόγως, καὶ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ λέγοιεν, βαρεῖν τοὺς μαθητὰς θέλων, νίπτοι αὐτῶν τοὺς πόδας, ἀλλά τι χρήσιμον ἐπιτελῶν, ὃ περιέμενον γνώσεσθαι ὕστερον, ἐννοοῦντες, μήποτε σύμβολόν τινος ταῦτα πράττοιτο· μόνος δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδὼν, καὶ οὐ μόνος δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδὼν, καὶ οὐδένα ἕτερον λογισμὸν ἐκείνῳ παρατιθεὶς, ὡς σέβων τὸν Ἰησοῦν οὐ παρεῖχεν αὐτοῦ εἰς τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας, ἀλλὰ πρότερον μὲν δυσω-

---

[1]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male ὠφεληθῆναι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ὠφελήθη. Ferrar.“

[2]) Galat. II, 14. Ed. Lachm. ἐθνικῶς καὶ οὐχ Ἰουδ. ζῇς, ed. Knapp. ἐθνικ. ζῇς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς.

[3]) H. et R. μετὰ στίβους. Equidem μετὰ στίβου scripsi, respectu habito ad voc. στιβαρώτατος lin. 1. huj. pag. et Ferrar. duce, qui ead. de causa vertit: *cum fortitudine*.

[4]) R. in textu, H. ad marg. εἰς τὴν κ. τ. λ.; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest ὡς.“

σεῖν αὐτὸν ἐπειρᾶτο ἐν τῷ· „Κύριε,[1]) σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;" μετὰ δὲ τοῦτο δέον αὐτὸν πεισθῆναι τό· „ὃ[2]) ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα·" φησὶ τό· „οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα." Ἄλλως δὲ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἐμπιστευσάντων ἑαυτοὺς τῷ Ἰησοῦ, καὶ περὶ μηδενὸς ἀντιλεγόντων αὐτῷ, οὗτος[3]) δι' ὧν λέγει, εἰ καὶ ὑγιῶς ἔδοξε προτίθεσθαι, οὐ μόνον τοῦ Ἰησοῦ κατηγορεῖ, ὡς ἀλόγως ἀρξαμένου νίπτειν τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφοιτητῶν. Εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν, ὡς ᾠήθη, τὸ καθῆκον ἐν τῷ κωλύειν ἐθέλειν ἐποίησεν, ἐκεῖνοι δὲ μὴ ἑωράκασιν[4]) αὐτὸ, κατηγόρησεν ἐκείνων, παρὰ τὸ καθῆκον ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἐμπαρεσχηκότων τῷ Ἰησοῦ· καὶ εἰ φρονεῖται τῷ εὐλόγῳ μὴ δεῖν ἀντιλέγειν, καὶ εὔλογον ἐνόμιζεν εἶναι τὸ γινόμενον ἐν τῷ νίπτεσθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἀντέλεγε τῷ γινομένῳ. Φαίνεται οὖν ἀκρίτως μὴ εὔλογον νενομικέναι εἶναι τὸ περὶ τοῦ νίψασθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τὸ Ἰησοῦ βούλημα. Εἰ δὲ χρὴ μέχρι τῶν ἐλαχίστων εἶναι νομιζομένων ἐρευνᾷν τὴν γραφὴν, ζητήσαι τις ἂν, τί δήποτε, πρώτου[5]) κατειλεγμένου τοῦ Πέτρου εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα, — τάχα ὡς τῶν λοιπῶν τιμιωτέρου, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς πάντων ἔσχατος Ἰούδας ἦν,[6]) ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς διαθέσεως ἐπὶ τὰ τε-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 6. H. et R. h. l., ut in nostro textu. Cfr. pag. 394. not. 1. coll. pag. 393. not. 1.

[2]) Ibidem XIII, 7. — 8. H. et R. νίψῃς. Cfr. pag. 394. not. 2. et pag. 393. not. 1. et 2.

[3]) R. in textu οὗτος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) οὕτως." — H. ad margin.: „Ferrar. οὗτος."

[4]) H. et R. ὁράκασιν (ἑοράκασιν?)

[5]) R. in textu, H. ad marg. recte πρώτου; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) πρὸ τοῦ."

[6]) *Cod. Reg.* (item ed. H. in textu) male τήν. R. — *Huet. ad marginem:* „*fortasse* ἦν."

λευταία ἀνταπεῤῥιμμένος[1]) —, ὁ Ἰησοῦς ἀρξάμενος νί-
πτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεν-
τίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, οὐκ[2]) ἀπὸ Πέτρου ἤρξατο. Καὶ
λεκτέον πρὸς τοῦτο, ὅτι, ὥσπερ ἰατρὸς πλείοσιν ἀῤῥώ-
στοις κατὰ τὴν ἰατρικὴν διακονούμενος, ἀπὸ τῶν κα-
τεπειγόντων καὶ χείρονα πεπονθότων τὴν ἀρχὴν ποιεῖ-
ται τῆς θεραπείας, οὕτως ὁ ἐῤῥυπωμένους τοὺς πόδας
νίπτων τῶν μαθητῶν, ἄρχεται ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἐῤῥυ-
πωμένων, καὶ τάχα ἐπὶ τελευταῖον ἦλθε τὸν Πέτρον,
ὡς ἔλαττον πάντων δεόμενον τῆς νίψεως τῶν ποδῶν.
Τάχα δὲ καὶ εἰς τὸ δοκεῖν ἀντιλέγειν ἡ ἐγγὺς καθα-
ρότητος κατάστασις τῶν ποδῶν αὐτοῦ συνεβάλλετο.

6. Βασανιζόμενον δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρημένον,

---

[1]) Cod. Reg. (itemque ed. H. in textu) mendose: ἂν (R. affert ἀν) τὰ πεῤῥιμένος, cum omnino legendum sit: ἀνταπεῤῥιμένος. R. — Huet. in notis ad verba: εἰ δήποτε — ἀνταπεῤῥιμμένος, haec habet: „et contextus orat., et Ferrar. ac Perion. interpretationes omnino postulant, ut legamus: πρώτου (cfr. pag. 397. not. 5.) Quod sequitur paulo post τὴν ὑπὸ τῆς — ἂν τὰ πεῤῥιμένος, emendandum suspicabamur: ἦν (cfr. pag. 397. not. 6.) ὑπὸ τῆς — ἀνταπεῤῥιμμένος (ad marg. text. min. accur. legitur appositum: fortasse ἀντιπεῤῥιμμένος). Quam postremam vocem etsi alibi non facile reperiri putem, et ratione tamen, et analogia hic se tueri potest; nam Judae locum loco Petri opponit, quorum hic priorem tenebat, ille in postremum e contrario rejectus est, id quod omnino significat: ἀνταπεῤῥιμένος ἦν (Ferrar. *in ultimum locum projectus jacet*)."

[2]) Huet. inter multa alia, suo singula tempore et commodiore loco a nobis afferenda, haec habet in notis: „ut crederet Orig., a Petro lavandi initium minime factum, ex eo inductus est, quod, postq. dixit Joannes (XIII, 5.): ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας κ. τ. λ., subdit (l. l. vers. 6.): ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον."

τό· „ὁ λελουμένος[1]) οὐκ ἔχει χρείαν[2]) νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες·“ τάχα ὑποβάλλει νοῦν τοιοῦτον, ὡς ἤδη νιψαμένων τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ πρὸς τῷ λελοῦσθαι οὐκ ἔτι ἐχόντων χρείαν νίψασθαι· ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ἤδη ὄντος καθαροῦ, καὶ πρὶν νίψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα ζητῇ, τί δήποτ' οὖν εἰπών· „ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος·“ μὴ χρείαν ἐχόντων νίψασθαι τῶν μαθητῶν, νίπτει τοὺς πόδας αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς· λεκτέον αὐτῷ τό· „παντὶ[3]) τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ προστεθήσεται.“ Ἐπεὶ τοίνυν εἶχον καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαροί, προστίθησιν Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας· οὔτε τοὺς μὴ λελουμένους νίψων ἄν, οὔτε τοὺς μὴ ὅλους καθαρούς, ἀλλ' οὕτως, ὥστ' ἂν εἰπεῖν περὶ τῶν οὕτως καθαρῶν· κἂν γάρ τις ᾖ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ,[4]) ἵν' οὕτως ὀνομάσω, καθαρότητος ἀπούσης, εἰς καθαρὸν οὐ λογισθήσεται. Καὶ ταῦτα δὲ ὕστερον ἐκτίθεμαι, ὑποπεσόντα μετὰ τὸ ὑπαγορευθῆναι τὰ πρότερα, σωζόντων ἡμῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν ὑπεισελθόντων νοῦν, ὡς πρότερον μὲν βλέπειν, ῥυπωθέντας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν δεδεῆσθαι τῆς ἀπὸ

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 10. coll. pag. 393. not. 1. et ejusd. pag. lin. 9. seqq.

[2]) H. et R. h. l. et pag. huj. lin. 9. post χρείαν (cfr. pag. 393. lin. 9. et 10.) omittunt verba: εἰ μὴ τοὺς πόδας. Ferrar., nisi versione usus est, id quod probabile mihi aliis locis ejusd. generis collatis jam dudum visum est, h. quoque loco vertit: *praeterquam pedes.*

[3]) Matth. XXV, 29. Edd. N. T τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται.

[4]) *H. et R. in textu* ἀπὸ σοῦ, H. ad marg., R. *in notis: „Ferrar. legit* ἀπὸ Ἰησοῦ.“

τοῦ Ἰησοῦ νίψεως, νῦν δ', ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῶν ἔνιψε τοὺς πόδας, ἐπεὶ ἦσαν ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροὶ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παρὰ Θεῷ· χωρὶς γὰρ Ἰησοῦ οὐδεὶς παρὰ Θεῷ καθαρὸς γίνεται, κἂν [1]) πρὸ αὐτοῦ νομισθῇ διά τινος ἐπιμελείας αὐτὸν καθαρὸν πεποιηκέναι. Τοῖς δ' ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροῖς ἤδη γεγενημένοις, καὶ λουσαμένοις τὸ τοῦ Ἰησοῦ βάπτισμα, καὶ νιψαμένοις ὑπ' αὐτοῦ τοὺς πόδας, ἐνοικεῖν καὶ τὸ ἅγιον δύναται πνεῦμα, καὶ ἡ ὡς ἔνδυμα ἐξ ὕψους δύναμις. Ὁ μὲν οὖν Πέτρος μὴ θεωρῶν τὸν λόγον τοῦ βουλήματος Ἰησοῦ, ἀρξαμένου νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, λέγει αὐτῷ· „Κύριε, [2]) σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;“ ἐπαπορητικῶς καὶ δυσωπητικῶς τοῦτο φάσκων· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, καὶ εἶπεν αὐτῷ, διδάσκων ὅτι μυστήριον τοῦτο ἦν, τό· „ὃ ἐγὼ [3]) ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα.“ Τί δὲ ἦν, ὃ ἐποίει νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς; Ἢ εἰργάζετο διὰ τοῦ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, ὡραίους αὐτοὺς, μελλόντων αὐτῶν εὐαγγελίσασθαι τὰ ἀγαθά; Ὅτε γὰρ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, τότε, οἶμαι, πεπλήρωται τὸ περὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ προφητικῶς εἰρημένον· „ὡς [4]) ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά.“ Εἰ δὲ πόδας μαθητῶν νίπτων ὡραίους αὐτοὺς ποιεῖ, τί φήσομεν ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους ἐγγίνεσθαι τοῖς ὑπὸ Ἰησοῦ βαπτισαμένοις ὅλοις ἐν πνεύ-

---

[1]) H. et R. in textu καὶ πρὸ αὐτοῦ; H. ad marg.: „scrib. κἂν,“ R. in notis: „Ferrar. leg. κἂν πρὸ αὐτοῦ. *etiamsi coram se* (?) etc.“

[2]) Ev. Joann. XIII, 6. coll. pag. 397. not. 1. H. et R. h. quoque l. τοὺς πόδας.

[3]) Ev. Joann. XIII, 7.

[4]) Jesai. LII, 7. coll. LXX. interpretum versione et Rom. X, 15.

ματι ἁγίῳ καὶ πυρί; Ὡραῖοι δὲ οἱ πόδες ἐγένοντο τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ, ἵνα νιψάμενοι, καὶ καθηράμενοι, καὶ ἐκμαξάμενοι ἀπὸ τῶν Χριστοῦ χειρῶν, ἐπιβῆναι δυνηθῶσι τῆς ἁγίας ὁδοῦ, καὶ ὁδεύειν[1]) τὸν εἰπόντα τό· „ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.“ Μόνος γὰρ, καὶ πᾶς ὁ νιψάμενος τοὺς πόδας ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὁδεύει τὴν ὁδὸν ταύτην τὴν ζῶσαν καὶ φέρουσαν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ οὐ χωρεῖ ἡ ὁδὸς αὕτη πόδας μεμολυσμένους, καὶ τοὺς ἔτι μὴ καθαρούς. Μωσῆς[2]) μὲν οὖν ἐδεῖτο ὑπολύσασθαι τὸ ὑπόδημα ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐπείπερ ἐφ' ὃν ἐφθάκει τόπον, ἐν ᾧ εἱστήκει, γῆ ἁγία ἦν· ὁμοίως δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα ὁδεύσωσι τὴν ζῶσαν καὶ ἔμψυχον ὁδὸν, οὐ μόνον ἀρκοῦνται τῷ μὴ ἔχειν ὑποδήματα κατὰ τὴν ὁδὸν, τοῦτο[3]) τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ ἐντειλαμένου τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλὰ γὰρ ἔδει πρὸς τὸ ὁδεῦσαι τὴν ὁδὸν ταύτην αὐτοῖς καὶ τὸ νίψασθαι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀποθεμένου τὰ ἱμάτια, τάχα μὲν, ἵνα καθαροὺς αὐτῶν[4]) τοὺς πόδας ποιήσῃ καθαρωτέρους, τάχα δὲ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς ποσὶ τῶν μαθητῶν ῥύπον ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα διὰ τοῦ λεντίου, ᾧ μόνῳ περιεζωσμένος ἦν· αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν φέρει.[5]) Ὅρα γὰρ, ὅτι μέλλων νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, οὐκ ἄλλον καιρὸν ἐπελέξατο, ἢ ὅτε ὁ διάβολος[6]) ἤδη βεβλήκει εἰς τὴν

---

[1]) H. et R. in notis: „Orig. supra in praefat. in Joann. Tom. 1. num. 10. (cfr. Tom. I. ed. nostrae pag. 23. lin. 9. seqq.): τὸ ὡραῖον καὶ ἐν καιρῷ γινόμενον τῶν κ. τ. λ.“ — Ev. Joann. XIV, 6.

[2]) Exod. III, 5. — Jos. V, 16.

[3]) Matth. X, 10.

[4]) H. et R. in textu αὐτούς, H. tamen ad marg., R. in notis satis recte, ut videtur: „scribendum αὐτῶν.“

[5]) Jesai. LIII, 4. coll. Matth. VIII, 17.

[6]) *Ev. Joann. XIII, 2.* coll. propt. ord. verborum *pag. 378. not. 3. et 4.*

καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, καὶ ἡ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔμελλε γίνεσθαι οἰκονομία. Πρὸ γὰρ τούτου εὔκαιρον οὐκ ἦν νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μαθητάς. Τίς γὰρ ἂν τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἕως τοῦ πάθους ῥύπον τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀπένιψεν ἄν; Ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους· ἄλλος γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἦν ὁ νίπτων αὐτῶν τοὺς πόδας. Ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν οἰκονομίαν· ἤδη γὰρ ὥρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημήσαντος τοῖς μαθηταῖς ἦν, γενομένοις καθαροῖς καὶ νιψαμένοις τοὺς πόδας, καὶ ἤδη ἔχουσιν ἑτοίμους αὐτοὺς καὶ ὡραίους πρὸς τὸ ἐν τῷ πνεύματι εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθά. Τοιοῦτον οὖν ἐστι τό· „ὃ ἐγὼ [1]) ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα" σύμβολόν ἐστι τὸ νίψασθαι ὑμῶν τοὺς πόδας ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ καθαρθῆναι τὰς βάσεις τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἵνα γίνωνται ὡραῖοι, [2]) μελλόντων ὑμῶν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ καθαροῖς τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνειν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. Τοῦτο δὲ τὸ μυστήριον σὺ νῦν μὲν οὐκ οἶδας, ἅτε μηδέπω χωρῶν τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, εὐκαιρότερον ἐσομένην ἐν σοὶ, ἐπὰν νίψῃ τοὺς πόδας ἀπ' ἐμοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα γνώσῃ [3]) ἐν τῷ τούτῳ συνιέναι, φωτιζόμενος τῇ περὶ οὐκ εὐκαταφρονήτου καὶ βραχέος τινὸς γνώσει. Ταῦτα δὲ λέγοντος τῷ Πέτρῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ μαθητὴς ἀποκρίνεται οὐκ ἐπιστημονικὴν ἀπόκρισιν, πλὴν φαντασίαν ἐξαποστέλλουσαν τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμητικοῦ καὶ σεβασμίου, φαντασίαν διεψευσμένην. Ἔτι διόπερ, ἐπεὶ μὴ συμφέρουσα ἦν τῷ Πέτρῳ ἡ ἀπόκρισις αὐτοῦ, οὐκ ἐᾷ αὐτὴν γενέσθαι ἀληθῆ ὁ τὰ ἐπὶ βλάβῃ ἀληθευσόμενα τῇ τοῦ λέγοντος πρεπόντως ἑαυτοῦ τῇ χρηστότητι κωλύων. Ὁ μὲν γὰρ Πέ-

---

1) Ev. Joann. XIII, 7.
2) H. et R. ὡραῖοι.
3) H. et R. γνώσει.

ος φησίν· „οὐ μὴ νίψῃς[1]) μου τοὺς πόδας εἰς τὸν ῶνα·“ καὶ ἀπεφήνατο, κρίναντος τοῦ Ἰησοῦ νίπτειν τοῦ τοὺς πόδας, τὸ μὴ νιφθήσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἡ νιφθήσεσθαι εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα· ὁ δὲ βλέπων, σιτελέστερον εἶναι τὸ ἐν τούτῳ ψεύσασθαι τὸν Πέτρον ῦ ἀληθεῦσαι αὐτὸν, ὑποδείκνυσι τὸ ἐν τῷ μὴ δεῖν ηθεύειν τοῦτο εἰρηκότα λυσιτελὲς, φήσας· „ἐὰν[2]) μὴ ψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ Εἴπερ οὖν ὁ έτρος ἔμελλεν, ἀποφηνάμενος μὲν τό· „οὐ μὴ νίψῃς ιυ τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα·“ καὶ ἀληθεύων ἐν τού-ν, μὴ ἕξειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ἔμελλε δὲ ἔχειν ρος μὴ ἀληθεύων, ἐφ' ᾧ φθάσας εἶπε προπετῶς, τί λο πράττειν ἐχρῆν, ἢ μὴ ἀληθεύειν; ἵνα[3]) ἐκ τοῦ ηθεύειν τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν μὴ ἔχειν μετὰ τοῦ Ἰη-ῦ μέρος, ψεύστην αὐτὸν ἀποδείξαντος ἐν τῷ νίψασθαι ὺς πόδας αὐτοῦ· γέγραπται γάρ· „πᾶς[4]) ἄνθρωπος εύστης.“ Εὐκαίρως δέ ποτε χρησόμεθα τῷ ῥητῷ ἐπὶ[5]) ἐν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων ποιήσειν, ὅπερ τοῖς μὴ λυσιτελεῖ, ἐμμένουσι τῷ κακῶς κεκριμένῳ· οδεικνύντες γὰρ αὐτοῖς, ὅτι οὐχ ἕξουσι μὲν μετὰ τοῦ

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 8. coll. pag. 397. not. 2.

[2]) Ev. Joann. XIII, 8. — Cfr. propter verba: οὐ μὴ ψῃς pag. 397. not. 2.

[3]) H. et R. ἵνα — ποιῆσαι αὐτὸν κ. τ. λ. Ferrar. ntit: ne hoc, quod verum Petrus diceret, impedimento ipsi Petro esset, quominus haberet partem um Jesu, qui ostendit etc.

[4]) Psalm. CXVI, 11. (CXV.).

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: ἐπὶ τὸν ροτέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων ποίησον, ὥσπερ κ. τ. λ. R. — Huet. in notis: „Cod. Reg. accurate exsecutus est Perion., quem tamen immaniter esse deformatum attento patet. Hunc recte sic emendaveris, Ferrario consentiente: ἐπὶ τῶν προπετέστερον — ποιήσειν, ερ κ. τ. λ.

Ἰησοῦ μέρος, τὴν προπετῆ ἐν ἐπαγγελείᾳ[1]) τηρήσαντες φωνὴν, δυνήσονται δὲ ἀθετηθέντος τοῦ προειρημένου ἐλπίδα ἔχειν ἀγαθὴν, ἀποστήσομεν αὐτοὺς τοῦ ἐμμένειν τοῖς κακῶς κεκριμένοις, κἂν μετὰ ὅρκου διὰ πολλὴν προπετείαν τὸ τοιοῦτόν ποτε γίνεται· καὶ φήσομεν, ὅτι, ὥσπερ ὁ εἰπὼν Πέτρος· „οὐ μὴ νίψῃς[2]) μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα·“ κωλύεται ἐμμένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχῃ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, οὕτως καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἁμαρτὼν τὴν προπετείαν, καὶ ἀκρίτως ἐπαγγειλάμενος τόδε, βέλτιον ἂν ποιήσῃ[3]) μεταθέμενος ἐπὶ[4]) τόδε πρᾶξαι εὐλογώτερον ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι. Ἐπιστήσαντες δὲ τῷ τε· „ὃ ἐγὼ[5]) ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα“ καὶ τῷ· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ·“ οἱ μὴ βουλόμενοι τοῦτο καὶ τὰ τούτῳ παραπλήσια τροπολογεῖν, αἰδεσθέντες παραδεξάσθωσαν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν εὐαγγελικῶν ἐξετάσεων, ἢ μὴ βουλόμενοι δεικνύτωσαν, πῶς εὔλογόν ἐστι τὸν, ὡς ἂν ἐκεῖνοι λέγοιεν, διὰ σεβασμὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντα· „οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα·“ τῷ διδασκάλῳ ἀκοῦσαι, ὡς ἄρα οὐχ ἕξει μέρος μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς διὰ μέγιστον ἁμάρτημα, τὸ[6]) μὴ νενίφθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ μὲν γάρ· ἐὰν τόδε τὸ πταῖσμα ποιήσεις, οὐχ ἕξεις μέρος μετ' ἐμοῦ· χώραν εἶχε λεγόμενον περὶ τῶν προφανῶς ἁμαρτημάτων· τὸ δέ· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ·“ οὐδαμῶς ἔχει τὸ εὔλογον κατὰ τοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ τοὺς σωματικοὺς πόδας μὴ ἐθε-

---

[1]) H. et R. ἐπαγγελείᾳ.

[2]) Ev. Joann. XIII, 8. coll. pag. 397. not. 2.

[3]) R. in textu, H. ad marg. recte ποίησῃ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: ποιῆσαι.“

[4]) Ed. Hueliana ἐπὶ τὸ τόδε.

[5]) Ev. Joann. XIII, 7. — 8.

[6]) Ferrar. legisse videtur: τῷ μὴ κ. τ. λ.

ηκέναι[1]) νίψασθαι τὸν Πέτρον νίπτοντος[2]) αὐτοῦ τοὺς
:όδας ἡμερώτατα, ἅ, ὅπερ οὐ θέμις λέγειν, ὁ διδάσκα-
ος δόξει ἀποκεκρίσθαι τῷ τιμῶντι αὐτὸν μαθητῇ, ὅπερ
ττὶν ἀτοπώτατον. Διὰ τοῦτο παρέχωμεν τῷ Ἰησοῦ
ούς πόδας ἡμῶν καὶ νῦν ἐγειρομένῳ ἐκ τοῦ δείπνου,
αὶ τιθέντι τὰ ἱμάτια, καὶ λαμβάνοντι λέντιον, καὶ δια-
ωννύντι ἑαυτὸν, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα,
αὶ ἀρχομένῳ νίπτειν τοὺς πόδας ἡμῶν ὡς μαθητῶν,
αὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ δι' ἡμᾶς, γενόμενος[3]) ἐν
έσῳ ἡμῶν ὡς διακονῶν, διαζώννυται. Ἐὰν γὰρ μὴ
οιήσωμεν τοῦτο, οὐχ ἕξομεν[4]) μετ' αὐτοῦ μέρος, οὐδὲ
ραῖοι ἔσονται οἱ πόδες ἡμῶν, καὶ μάλιστα, ὅτε ζη-
οῦντες[5]) τὰ μείζονα χαρίσματα θέλομεν ἐγκαταταχθῆ-
αι τοῖς εὐαγγελιζομένοις τὰ ἀγαθά. Πλὴν ὅτε προπε-
ής ἐστι Πέτρος ἀκούσας τό· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ
χεις μέρος μετ' ἐμοῦ·“ αἰτούμενος ἐν τῷ παρασχεῖν
ούς πόδας τῷ Ἰησοῦ, ὑπερβάλλειν ἐθέλει τὰ μέτρα τῆς
ἰτήσεως αὐτοῦ, καὶ παρεῖχε νιφθησομένους ὑπὸ τοῦ
ησοῦ οὐκ ἔτι τοὺς πόδας μόνους, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς
εῖρας, ἃς οὐκ ἔτι νίπτεσθαι ὁ Ἰησοῦς ἤθελεν, ὅταν
ρτον ἐσθίωσι, καταφρονῶν τῶν λεγομένων, ὅτι „οἱ[6])
αθηταί σου οὐ νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον
σθίωσι·“ καὶ πρὸς ταῖς χερσὶ τὴν κεφαλὴν, ἣν οὐδὲ
ακαλύπτεσθαι ἔτι Ἰησοῦς ἐβούλετο, ἐφ' ἧς ἡ εἰκὼν
αὶ ἡ δόξα ἤδη ἦν τοῦ Θεοῦ· ἀρκεῖται[7]) γὰρ ἡμῖν,
ἐὰν ἔλθωμεν εἰς τοῦτο, τοῖς τοῦ Ἰησοῦ μαθηταῖς, και-

---

[1]) R. ἐθεληκέναι, H. ἠθεληκέναι.
[2]) H. ad marg., R. in notis: „forte scribendum: ὑπὸ τοῦ νίπτοντος.“
[3]) Luc. XXII, 27.
[4]) H. et R. min. accurate, οὐκ ἕξομεν.
[5]) I Cor. XII. 31. — Jesai. LII, 7.
[6]) Matth. XV, 2.
[7]) H. recte ἀρκεῖται, R. ἀρχεῖται.

ρου, τοῦ τοὺς πόδας αὐτῷ παρέχειν νίψοντι, καὶ ἐκμάσσοντι μόνους· „ὁ[1]) γὰρ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος·“ εἰ δέ τις μὴ ἔστιν ὅλος καθαρὸς, οὐκ ἐλούσατο. Ζητήσαι δέ τις ἄν, εἰ ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν[2]) νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς, καὶ ἦσαν οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ καθαροὶ, ὡς λελουμένοι, πῶς βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς; Εἰς τοῦτο δὲ καὶ προλαβόντες μὲν ἐκ μέρους εἰρήκαμεν, καὶ νῦν ἐκείνοις ταῦτα προσθήσομεν, τὸ „χρείαν ἔχομεν“ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν ἄνευ διαζῆν τις οὐ δύναται, τέτακται, ὥστ' ἂν ἐν σωματικοῖς εἰπεῖν χρείαν ἔχειν τὸν ἄνθρωπον οὐ πλειόνων, ἀλλὰ τούτων μόνων, περὶ ὧν φησιν ὁ Παῦλος· „ἔχοντες[3]) δὲ διατροφὴν καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα·“ τὰ δὲ εἰς πλοῦτον καὶ τρυφὴν συμβαλλόμενα ἐκ περιουσίας τοῖς ἀβροδιαίτοις περιγίνεται, οὐχ ὡς χρειώδη, καὶ[4]) ὧν οὐκ ἄνευ, ἀλλ' ὡς περισσά· Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν θειοτέρων χρεία μὲν ἡμῖν τῶν εἰσαγόντων εἰς ζωὴν, καὶ ποιούντων εἶναι ἐν τῷ λέγοντι· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ ζωή“ τὰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, περὶ ὧν λέγεται· „κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 10. Cfr. pag. 393. not. 1. coll. ejusd. pag. lin. 9. et seqq. et pag. 399. not. 1. et 2.

[2]) Cfr. propter omissa verba εἰ μὴ τοὺς πόδας pag. 399. not. 1. et 2. coll. pag. huj. not. 1.

[3]) I Tim. VI, 8. Edd. N. T. διατροφάς.

[4]) H. et R. in textu καὶ ὧν — περισσά; H. tamen in notis, quae R. quoq. affert: „Perion. ex Reg. Codice (?) *et quibus non sine aliis abundent.* At Ferrarius: *et sine quibus non possint vivere, sed tanquam superflua,* videtur (et recte quidem, opinor, coll. pag. huj. lin. 10 et 11.) legisse: καὶ ὧν ἄνευ οὐκ ἂν δύναιντο διαζῆν, ἀλλ' ὡς περισσά.“

[5]) Ev. Joann. XI, 25. — Psalm. XXXVII, 4. (XXXVI

σου·“ καὶ ὅσα νοεῖται κατὰ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν δόξαν, τὰ ἐν ἀριστερᾷ τῆς σοφίας, κατὰ τὸν εἰπόντα· „μῆκος[1]) γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα·“ ὑπὲρ τὴν χρείαν εἶναι λεχθείη ἄν. Καὶ μήποτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ, μετὰ τὸ λούσασθαι, νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ τηλικούτου Διδασκάλου καὶ Σωτῆρος· τὸ γὰρ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ὑπερπαίει τὴν χρείαν, ὥσπερ καὶ τὸ εἶναι ἐν δόξῃ[2]) ἡλίου, ἢ σελήνης, ἢ ἀστέρων ἐν τῇ ἱερᾷ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει. Οὐκ ἔχει μὲν χρείαν ὁ καθαρὸς, καὶ λουσάμενος, νίψασθαι· νίπτεται δὲ κατὰ τὸ προαποδεδομένον, ἐπεὶ „τῷ ἔχοντι[3]) παντὶ προστεθήσεται,“ καὶ ὡς ὁ Ἰωάννης φησί· „καὶ ὁ καθαρὸς καθαρισθήτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω.“[4]) Τὸ δὲ „ὑμεῖς[5]) καθαροί ἐστε“ ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἕνδεκα, ᾧ ἐπιφέρεται τό· „οὐχὶ πάντες“ διὰ τὸν Ἰσκαριώτην· ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, ἤδη ὄντα οὐ καθαρόν· πρῶτον μὲν, ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν[6]) οὐκ ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν· ὕστερον δὲ, ἐπεὶ δείπνου γινομένου,[7]) τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἀπώσατο τὸ βεβλημένον. Διόπερ οἱ μὲν λουσάμε-

---

[1]) Prov. III, 16.

[2]) I Cor. XV, 41. 42.

[3]) Matth. XXV, 29. Ferrar. h. quoq. l. legit παντὶ δοθήσεται καὶ προστεθήσεται. Cfr. pag. 399. not. 3.

[4]) Apocal. XXII, 11. In edd. N. T. verba καὶ — ἔτι prorsus desunt, et post ἁγιασθήτω recte additum legitur ἔτι, quod Ferrar. quoque, in Cod. suo legit, et quod haud dubie propter seq. τό excidit.

[5]) Ev. Joann. XIII, 10.

[6]) Ev. Joann. XII, 6.

[7]) Ibidem XIII, 2. coll. propter γινομένου et ordin. verbor. Ἰούδας κ. τ. λ. p. 378. not. 3. et 4. et p. 387. not. 2.

νοι καθαροὶ ἕνδεκα, ἔτι ἐγένοντο καθαρώτεροι, νιψάμενοι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ ἤδη μὴ καθαρὸς Ἰούδας, — „ὁ ῥυπαρὸς[1]) γάρ, φησὶ, ῥυπανθήτω ἔτι —," γέγονε ῥυπαρώτερος, καὶ ἀκάθαρτος, ὅτε μετὰ[2]) τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς.

7. „Ὅτε[3]) οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀνέπεσε πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; Ὑμεῖς[4]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε." Εἰκὸς τοὺς νοήσαντας τὸ μέγεθος τῆς Ἰησοῦ δυνάμεως, καὶ συνιέντας[5]) τί πεποίηκε, νίψας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἵνα καὶ τὰ τελευταῖα, καὶ τὰ τυχόντα αὐτῶν καθάρῃ ἀποπλύνας, καὶ τὰ τῇ γῇ ὁμιλοῦντα σώματα, ὧν ἦν τὰ σώματα ἐκεῖνα σύμβολον, θαυμάσαντας τὸ ἐν τῇ νίψει ἔργον, οὐκ ἂν τολμῆσαι καὶ αὐτοὺς τὸ τηλικοῦτο πρᾶξαι, μικροτέρους εἶναι νομίζοντας ἑαυτοὺς τοῦ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦ ἔσω καὶ ἐν κρυπτῷ ἀνθρώπου, ἢ τῶν τὰ αὐτὰ ἀσπαζομένων τοῦ Θεοῦ δόγματα,[6]) εἰ μὴ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐκκειμένων ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προετρέ-

---

1) Apocal. XXII, 11. Edd. N. T. καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι.

2) Ev. Joann. XIII, 27.

3) Ev. Joann. XIII, 12—15. Ed. Lachm. vers. 12 ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu: καὶ ἔλαβε — αὐτοῦ. Eod. vers. ed. Lachm. καὶ ἀναπεσὼν πάλιν κ. τ. λ., ed. Knapp. ἀναπεσὼν πάλιν κ. τ. λ.

4) H. et R. h. l. ὑμεῖς omittunt. Cfr. tamen pag. 409 not. 2., quo loco in utriusq. textu reperitur.

5) H. et R. συνέντας.

6) R. in textu, H. ad marg. recte δόγματα; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) δογμάτων."

ψατο, τὸ σχῆμα τοῦ δειπνοῦντος, ὅτε διδάσκειν αὐτοὺς ἤμελλε δειπνήσαντας τὰ λεγόμενα, ἀναλαβών. Δυσωπητικώτατά μὲν γὰρ, καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τοῦ γινομένου προτρεπτικώτατα λέλεκται τό· „γινώσκετε [1]) τί πεποίηκα ὑμῖν;" ὅπερ ἤτοι ἐρωτηματικῶς ἀναγνωστέον, ἵν' ἐμφήναιτο τοῦ γενομένου τὸ μέγεθος· ἢ προστακτικῶς, ἵνα αὐτῶν διεγείρῃ τὸν νοῦν εἰς τὸ διὰ τοῦ ἐπιστῆσαι τῷ ἔργῳ λαβεῖν αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. Διδασκαλικώτατα δὲ μετὰ τοῦ δυσωπητικοῦ λέλεκται τό· „ὑμεῖς [2]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας." Ὁ μὲν Ἰησοῦς ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ᾗ διδάσκαλος αὐτῶν, καὶ τοὺς πόδας τῶν δούλων, ᾗ κύριος ἦν. Διδασκαλίᾳ γὰρ ὁ ἀπὸ γῆς καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων κονιορτὸς, φθάνων οὐκ ἐπὶ ἄλλο τι, ἢ ἐπὶ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ κάτω τῶν μαθητῶν, ἀποκαθαίρεται· ἀλλὰ καὶ τῇ κυριότητι τοῦ ἄρχοντος, ἐξουσιάζοντος τῶν, διὰ τὸ ἔτι ἔχειν τὸ τῆς δουλείας πνεῦμα, κἂν τὸν τυχόντα μολυσμὸν ἔτι δεχομένων, τὰ μολύνοντα τοὺς πόδας ἀποβάλλεται. Καὶ οὐκ ἄν τις εὐφρονῶν λέγει, ᾗ θύρα ἐστὶ, τὸν Ἰησοῦν, ἢ ᾗ ποιμὴν, ἢ ᾗ ἰατρὸς, νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ δούλων. Ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι, ὅτι ἐπιδέχονται [3]) τὸ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου νίψεως οἱ πόδες τῶν μαθητῶν, ὅσον οὐδέπω εἰλήφασι τὸ ἀρκετὸν, ἀλλ' ἔτι λείπουσιν εἰς τό· „ἀρκετὸν [4]) τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ." Καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ διδασκάλου, ᾗ διδάσκαλος, ποιῆσαι

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 12.

[2]) Ev. Joann. XIII, 13. 14. coll. pag. 408. not. 4.

[3]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐπειδέχονται. R. — *Huet. ad marginem:* „scrib. ἐπιδέχονται. Perion."

[4]) *Matth. X, 25.*

τὸν μαθητὴν ὡς ἑαυτὸν, ἵνα μηκέτι δέηται τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ ἄλλως[1]) αὐτοῦ δεήσεται. Ὡς γὰρ τέλος τοῦ ἰατροῦ, οὗ χρῄζουσι μὲν οἱ κακῶς[2]) ἔχοντες, οὐ χρείαν δὲ ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, τὸ παῦσαι τοὺς κακῶς ἔχοντας ἀπὸ τοῦ κακῶς ἔχειν, ἵνα μηκέτι αὐτοῦ χρῄζωσιν, οὕτω τέλος διδασκάλου, περιποιῆσαι τῷ μαθητῇ τὸ λεγόμενον ἀρκετὸν ἐν τῷ· „ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.“ Περὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος, ὄντος κυρίου, αὐτόθεν πλεῖόν ἐστιν ἰδεῖν παρὰ τοὺς ἄλλους κυρίους, μὴ βουλομένους, ἵνα γένηται ὡς[3]) ὁ διδάσκαλος ὁ μαθητὴς, ἢ ὡς ὁ κύριος ὁ δοῦλος αὐτοῦ. Τοιοῦτος δὲ ὁ τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ υἱός· κύριος γὰρ ὢν, ἐνειργάζετο τοῖς δούλοις τὸ γενέσθαι ὡς ὁ κύριος αὐτῶν, ὅτε οὐκέτι ἕξουσι τὸ πνεῦμα[4]) τῆς δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ λήψονται τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζουσιν· „Ἀββᾶ, ὁ πατήρ.“ Πρὶν οὖν γένωνται ὡς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, δέονται τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ὡς ἐνδεεῖς τῶν μαθητῶν, καὶ ὡς ἔτι τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ἔχοντες εἰς φόβον· ἐπὰν δέ τις αὐτῶν κατὰ τό· „ἀρκετὸν[5]) τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ·“ γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος

---

1) H. et R. in textu recte ἄλλως, R. in notis: „Ms. ἄλλος, et sic ipse Ferrar., qui paulo supra (pro ἢ διδάσκαλος, εἰ καί κ. τ. λ.) legisse videtur: ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἢ διδάσκαλος, εἰ καί κ. τ. λ.“ — Ferrar. min. accur. vertit: *ne in posterum egeat magistro, sed ut etiam ipse sit magister, quo alius egeat.*

2) Matth. IX, 12. — X, 25.

3) R. in textu recte ὡς ὁ διδάσκ. — ὁ δοῦλος αὐτοῦ, in notis: Cod. Reg. (item ed. H.) ὡς ὁ διδάσκαλος, ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.“

4) Rom. VIII, 15.

5) Matth. X, 25.

αὐτοῦ, τότε μιμήσασθαι δύναται τὸν νίψαντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὡς ὁ διδάσκαλος, ὃν ὁ Θεὸς ἔταξεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ [1]) μετὰ τοὺς πρώτην χώραν ἐν αὐτῇ εἰληχότας ἀποστόλους, καὶ δεύτερον προφήτας. Εἰ δὲ τό· „τῷ [2]) ἀδελφῷ σου δουλεύσεις·" φθάνειν δύναται ἐπὶ τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ τό· „γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου·" ἐπὶ τοὺς ὡς ὁ Ἰακὼβ κρείττονας, δῆλον, ὅτι γενόμενος ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος νίπτει τοὺς πόδας τῶν δουλευόντων τῇ παρ' αὐτῷ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ τό· „ὑμεῖς [3]) φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ·" οὐκ ἀξιῶ μηδὲν ἔχειν βαθύτερον, καὶ παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν νενοημένον· [4]) οὐ πᾶσι γὰρ τοῖς λέγουσι· Κύριε, Κύριε· λεχθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τό· „ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ [5]) κύριος· καὶ καλῶς λέγετε." Οὐ καλῶς οὖν λέγουσι· Κύριε· οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ φήσοντες· „Κύριε, [6]) Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐπίομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πεποιήκαμεν;" φήσει γοῦν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· „ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ· οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστὲ ἀδικίας·" οὐκ ἂν δὲ λέγουσιν αὐτοῖς καλῶς τό· Κύριε, Κύριε· εἶπε τό· „ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ." Ἀλλὰ καί· „οὐ πᾶς [7]) ὁ

---

[1]) I Cor. XII, 28.

[2]) Genes. XXVII, 40. — 29.

[3]) Ev. Joann. XIII, 13. coll. pag. 409. not. 2.

[4]) H. et R. in textu recte νενοημένον, R. in notis: „Cod. Bodlej. νενομισμένον."

[5]) Ferrar. h. quoque l. in vers. reddit verba: ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, quae tamen profecto e consilio omissa sunt h. l. ab Origene.

[6]) Matth. VII, 22. — 23. Luc. XIII, 26. — 27. coll. edd. N. T.

[7]) *Matth. VII, 21.* — Ev. Joann. XIII, 13.

λέγων μοι· Κύριε, Κύριε· εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν“ παρίστησιν, ὅτι οὐ πᾶς ὁ λέγων· Κύριε, Κύριε· μαρτυρηθείη ἂν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς νῦν οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἶπε· „καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.“ Καὶ γὰρ ἀληθῶς κακία μὲν αὐτῶν οὐκ ἔτι κυρία ἦν, ὁ Λόγος δὲ, καὶ ἁπαξαπλῶς κύριος, ἡ πᾶσα ἔμψυχος καὶ ζῶσα ἀρετή. Ἀλλὰ καὶ εἴπερ „οὐδεὶς[1]) δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ,“ καὶ νοοῦμεν ἐν τούτῳ τί ἐστι τὸ εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς·“ ὁ ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγων· „Κύριος Ἰησοῦς·“ καλῶς λέγει. Εἰ δὲ καὶ ὁ καλῶς λέγων, πάντως ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγει, ζητήσεις διὰ τὸ νῦν· „καὶ καλῶς[2]) λέγετε·“ συνεξεταζόμενον τῷ· „οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω ἐδοξάσθη.“ Γνησίως οὖν δουλεύοντος τῷ Λόγῳ ἔργον ἐστὶ τὸ καλῶς εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς·“ καὶ τοῦ ἀνάλογον τούτῳ μαθητοῦ τὸ καλῶς εἰπεῖν τῷ Σωτῆρι τό· „ὁ[3]) διδάσκαλος·“ πρὸς ὃν λέγοιτ' ἂν τό· „εἰμὶ γάρ·“ οὐκ ἂν λεχθησόμενον ὑπὸ τοῦ Λόγου τῷ δουλεύοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ μαθητευομένῳ τοῖς ψευδέσι. Πλὴν καὶ ἅγιον ὄντα ἐνδέχεται δεῖσθαι τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ καταλεγομένη εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν χήρα[4]) ἐξετάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἐν τῷ· „εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψε·“ γέλοιον γὰρ οἶμαι τυγχάνειν τὸ στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, καὶ, φέρε εἰπεῖν, τὴν

---

[1]) I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν κ. τ. λ.

[2]) Ev. Joann. XIII, 13. — VII, 39. Ed. Lachm. in textu (coll. tam. not. pag. ejusd. ed. 476. obvia) πνεῦμα δεδομένον, ὅτι Ἰησ. οὔπω κ. τ. λ., ed. Knapp. in textu (collata tamen nota textui subjecta) πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω κ. τ. λ. — Ferrarius δεδομένον videtur legisse.

[3]) Ev. Joann. XIII, 13.

[4]) I Tim. V, 9. 10.

ἔχουσαν πάντα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἁγίαν χήραν, καὶ τούτῳ μόνῳ λείπουσαν, μὴ κατατετάχθαι εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν, πολλάκις διὰ παιδισκῶν καὶ οἰκετῶν φιλοφρονησαμένην, ἐν ᾧ καιρῷ ηὐπόρει[1]) καὶ εἶχε τὰ ἐπιτήδεια, τοὺς ξένους, ἢ τοὺς ἀπαξαπλῶς δεομένους τοῦ φιλάνθρωπόν τι ἔργον ἀπ' αὐτῆς παθεῖν. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τό· „εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν·" ὅπου κελεύονται,[2]) ἀνάλογον τοῖς πρεσβυτέροις, πρεσβύτιδες[3]) εἶναι καὶ καλῶν διδάσκαλοι. Ὅρα δὲ, εἰ μὴ καὶ ἐργῶδές ἐστι τὸ πάνθ' ὁντινοῦν μαθητευόμενον τῷ Χριστῷ, θέλοντα πληροῦν τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „καὶ[4]) ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας·" ὡς ὀφειλόμενον ἔργον ἐθέλειν ποιεῖν τὸ νίψαι τοὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν, ὥστε τοὺς ἐν ποιᾳποτοῦν ὑποθέσει βίου τυγχάνοντας πιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦντας εἶναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ ἐν ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιώμασιν· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ τὸν δεσπότην ἥκειν ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς[5]) πόδας τοῦ πιστεύοντος δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ· ὅπερ ἔθος ἦν,[6]) οὐ γίνεται δὲ νῦν, ἢ εἰς ὑπερβολὴν σπανιώ-

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. recte ηὐπόρει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εὐπορεῖ."

[2]) H. in textu: κέλευον * ἀνάλογον, ad marg. recte: „scrib. κελεύονται κ. τ. λ."

[3]) Cod. Reg. (it. ed. H.) πρεσβύτεραι εἶναι καὶ καλοδιδάσκαλοι, sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R. — Cfr. Tit. II, 3.

[4]) Ev. Joann. XIII, 14.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοὺς πιστεύοντος δούλου, καὶ τούς κ. τ. λ. R. — Huet. ad marginem: „scrib. τοὺς πιστεύοντος δούλου πόδας, καὶ τούς κ. τ. λ."

[6]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὅπερ ἔθος ἢ (H. in textu ᾖ, in notis tamen ἢ) οὐ γίνεται ἢ εἰς ὑπερβολήν κ. τ. λ. R. — H. in notis: „talis est loci huj. in

λέγων μοι· Κύριε, Κύριε· εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν·" παρίστησιν, ὅτι οὐ πᾶς ὁ λέγων· Κύριε, Κύριε· μαρτυρηθείη ἂν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς νῦν οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἶπε· „καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ." Καὶ γὰρ ἀληθῶς κακία μὲν αὐτῶν οὐκ ἔτι κυρία ἦν, ὁ Λόγος δὲ, καὶ ἁπαξαπλῶς κύριος, ἡ πᾶσα ἔμψυχος καὶ ζῶσα ἀρετή. Ἀλλὰ καὶ εἴπερ „οὐδεὶς[1]) δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς· εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ," καὶ νοοῦμεν ἐν τούτῳ τί ἐστι τὸ εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς" ὁ ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγων· „Κύριος Ἰησοῦς·" καλῶς λέγει. Εἰ δὲ καὶ ὁ καλῶς λέγων, πάντως ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγει, ζητήσεις διὰ τὸ νῦν· „καὶ καλῶς[2]) λέγετε·" συνεξεταζόμενον τῷ· „οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω ἐδοξάσθη." Γνησίως οὖν δουλεύοντος τῷ Λόγῳ ἔργον ἐστὶ τὸ καλῶς εἰπεῖν· „Κύριος Ἰησοῦς" καὶ τοῦ ἀνάλογον τούτῳ μαθητοῦ τὸ καλῶς εἰπεῖν τῷ Σωτῆρι τό· „ὁ[3]) διδάσκαλος·" πρὸς ὃν λέγοιτ' ἂν τό· „εἰμὶ γάρ·" οὐκ ἂν λεχθησόμενον ὑπὸ τοῦ Λόγου τῷ δουλεύοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ μαθητευομένῳ τοῖς ψευδέσι. Πλὴν καὶ ἅγιον ὄντα ἐνδέχεται δεῖσθαι τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ καταλεγομένη εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν χήρα[4]) ἐξετάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἐν τῷ· „εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψε·" γέλοιον γὰρ οἶμαι τυγχάνειν τὸ στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, καὶ, φέρε εἰπεῖν, τὴν

---

[1]) I Cor. XII, 3. Ed. Lachm. ut in nostro textu, ed. Knapp. εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν κ. τ. λ.

[2]) Ev. Joann. XIII, 13. — VII, 39. Ed. Lachm. in textu (coll. tam. not. pag. ejusd. ed. 476. obvia) πνεῦμα δεδομένον, ὅτι Ἰησ. οὔπω κ. τ. λ., ed. Knapp. in textu (collata tamen nota textui subjecta) πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησ. οὐδέπω κ. τ. λ. — Ferrarius δεδομένον videtur legisse.

[3]) Ev. Joann. XIII, 13.

[4]) I Tim. V, 9. 10.

ουσαν πάντα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἁγίαν χήραν, καὶ
ιύτῳ μόνῳ λείπουσαν, μὴ κατατετάχθαι εἰς ἐκκλησια-
ικὴν τιμὴν, πολλάκις διὰ παιδισκῶν καὶ οἰκετῶν φι-
ιφρονησαμένην, ἐν ᾧ καιρῷ ηὐπόρει[1]) καὶ εἶχε τὰ
πιτήδεια, τοὺς ξένους, ἢ τοὺς ἁπαξαπλῶς δεομένους
ιῦ φιλάνθρωπόν τι ἔργον ἀπ' αὐτῆς παθεῖν. Καὶ μὴ
αυμάσῃς, εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τό· „εἰ ἁγίων πόδας ἔνι-
εν·“ ὅπου κελεύονται,[2]) ἀνάλογον τοῖς πρεσβυτέροις,
ρεσβύτιδες[3]) εἶναι καὶ καλῶν διδάσκαλοι. Ὅρα δὲ,
μὴ καὶ ἐργῶδές ἐστι τὸ πάνθ' ὁντινοῦν μαθητευό-
ενον τῷ Χριστῷ, θέλοντα πληροῦν τὴν λέγουσαν ἐν-
ιλήν· „καὶ[4]) ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς
όδας·“ ὡς ὀφειλόμενον ἔργον ἐθέλειν ποιεῖν τὸ νίψαι
ιὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν ἀδελφῶν,
στε τοὺς ἐν ποιᾳποτοῦν ὑποθέσει βίου τυγχάνοντας
ιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦντας
ναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ
, ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιώμασιν· ὥστε κατὰ τοῦτο
αὶ τὸν δεσπότην ἥκειν ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς[5]) πόδας
ιῦ πιστεύοντος δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ· ὅπερ
θος ἦν,[6]) οὐ γίνεται δὲ νῦν, ἢ εἰς ὑπερβολὴν σπανιώ-

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. recte ηὐπόρει; R. in
otis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εὐπορεῖ.“

[2]) H. in textu: κέλευον * ἀνάλογον, ad marg. recte:
scrib. κελεύονται κ. τ. λ.“

[3]) Cod. Reg. (it. ed. H.) πρεσβύτεραι εἶναι καὶ κα-
οδιδάσκαλοι, sed Cod. Bodlej. ut in nostro textu. R. —
fr. Tit. II, 3.

[4]) Ev. Joann. XIII, 14.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοὺς πιστεύον-
ις δούλου, καὶ τούς κ. τ. λ. R. — Huet. ad marginem:
scrib. τοὺς πιστεύοντος δούλου πόδας, καὶ τούς κ. τ. λ.“

[6]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὅπερ ἔθος ἢ
I. in textu ᾗ, in notis tamen ἥ) οὐ γίνεται ἢ εἰς ὑπερ-
λήν κ. τ. λ. R. — H. in notis: „talis est loci huj. in

τατα, καὶ παρὰ τοῖς πάνυ ἁπλουστέροις καὶ ἀγροικοτέροις γίνεται. Μνημονευτέον δὲ εἰς ταῦτα καὶ [1]) τῶν εἰρημένων εἰς τό· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ·“ ἀλλὰ καὶ τοῦ· „γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;“ Καὶ γὰρ πρέπει ὑπόδειγμα ἡμῖν Ἰησοῦν δεδωκέναι τοῦ νίπτειν πόδας ἡγουμένους, [2]) τὸ [3]) ἀνάλογον τοῖς τροπικῶς ὑπὸ τῆς νύμφης ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων εἰρημένοις ἐν τῷ· „ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς;“ Πρόσχες δὲ τῷ· „ἵνα, [4]) καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε·“ συνεξετάζων αὐτὸ τῷ· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.“ Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα λέγῃ, ὅτι, κἂν ἀλληγορῆται, οὐδὲν ἧττον γεγονέναι [5]) κατὰ τὸ ῥητὸν, ἀκουστέον μετὰ τοῦ τροπικοῦ καὶ τῆς φασκούσης λέξεως· „εἰ οὖν ἐγὼ [6]) ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε·“ λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον· ἆρ' ἐπεὶ κατὰ τὸ ῥητὸν γέγονε τὸ εἰρημένον πρὸς

Cod. Reg. corruptela, quam agnovit Perion.; sic enim habet: *quod quid. in more positum erat * quae etiam apud paulo simpliciores, agrestioresq. servantur.* Haec e Ferrar. sic emendare queas: ὅπερ ἔθος ἦν, νῦν δὲ οὐ γίνεται, εἰ μὴ εἰς ὑπερβολὴν κ. τ. λ.“

[1]) Deest καί in ed. Huet. — Ev. Joann. XIII, 8. — 12.

[2]) ἡγουμένους. Deest in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed restituitur ex Cod. Bodlej. R.

[3]) Deest τό in ed. Huet. — Cantic. V, 3.

[4]) Ev. Joann. XIII, 15. — 8.

[5]) R. absque ulla causa in notis: „forte scribend. γέγονε.“

[6]) Ev. Joann. XIII, 14. 15. — H. et R. h. l. ἐγώ omittunt post οὖν et τοὺς πόδας ὑμῶν scribunt. Sed cfr. pag. 408. lin. 10. et pag. 409. lin. 11.

τὸν εἰπόντα Πέτρον· „οὐ[1]) μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα·“ τό· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ᾽ ἐμοῦ·“ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ῥητὸν τοῖς κατ᾽ εὐλάβειαν μὴ ἐμπαρέχουσιν ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἡμῖν, ἵνα αὐτοὺς νίψωμεν, φήσομεν, καὶ τολμήσομεν εἰπεῖν τοῖς τοιούτοις τό· „ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ᾽ ἐμοῦ.“ Εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ δυσωπεῖ τὸ ὃ εἶπον, ἐπίσκεψαι τί σε χρὴ λέγειν πρὸς τὴν περὶ τοῦ, εἰ χρὴ καὶ τὴν λέξιν πάντως τηρεῖν, ἐπαπόρησιν. Ὅτι μὲν οὖν ποτε καθήξει, τῷδε[2]) μὲν νίψαι τοὺς πόδας τοῦ δεῖνα μαθητοῦ Ἰησοῦ, τῷ δὲ ἐμπαρασχεῖν αὐτοὺς νιφθησομένους ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ ἀγάπης καὶ φιλοφροσύνης τὸν μὲν ποιῆσαι, τὸν δὲ παρασχεῖν, καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσαιμι. Εἰ δὲ φήσομεν ἕκαστον τῶν[3]) μὴ συνειδότων ἑαυτῷ τοῦτο πεποιηκέναι, καὶ ἁγίων οὕτω[4]) τοὺς πόδας νενιφέναι, ὀφειλομένην τινὰ ἐντολὴν μὴ ἀποδεδωκέναι τήν· „ὀφείλετε[5]) ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας·“ ὥρα[6]) που λέγειν, ἐγγύς που πάντας ὀφειλέτας εἶναι τῆς ἐντολῆς ταύτης.

8. „Ἀμήν,[7]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 8. coll. propter verba οὐ μὴ νίψῃς κ. τ. λ. pag. 397. not. 2.

[2]) H. et R. τῷ δὲ μέν κ. τ. λ.

[3]) H. ad marginem: „scrib.,“ R. in notis: „scribend. videtur: τὸν μὴ συνειδότα.“ — Item Ferrarius: *unum quemq. non conscium sibi* etc.

[4]) Ferrarius: *Sanctorumq. isto (?) modo pedes non (?) lavisse.*

[5]) Ev. Joann. XIII, 14.

[6]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὅρα που. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ὥρα που. Ferrar.“

[7]) Ev. Joann. XIII, 16—18. Ed. Lachm. vers. 16. κυρίου αὐτοῦ, ed. Knapp. κυρίου αὐτοῦ. Vers. 18. ed. *Knapp.* ἐγὼ οἶδα οὓς κ. τ. λ. et πτέρναν αὐτοῦ, ed. *Lachm.* ἐγὼ (γάρ) οἶδα οὓς κ. τ. λ. et πτέρναν αὐτοῦ.

μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ [1]) τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ." Ἔτι καὶ ταῦτα ἔχεσθαί μοι δοκεῖ, τοῦ ἰδεῖν τὰ περὶ τῆς τῶν ποδῶν νίψεως τροπολογεῖν· τὸ γὰρ „εἰ [2]) ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά" οὐδενὸς ποιητέον προειρημένου, ἢ περὶ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ἐπ' ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν ἔχει. Τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον μαθήματα, πῶς τε πόδες μαθητῶν μολύνονται, ἤδη λουσαμένων, καὶ τίνα τρόπον πλύνονται, εἰδέναι ὡς ὁ Λόγος βούλεται, καὶ ποιεῖν ὡς θέλει ὁ Ἰησοῦς, ἀληθῶς μακαρίων ἐστὶν ἀνδρῶν [3]) ἔργον. Οὐ γὰρ τὸ τηλικοῦτον ὄνομα, τὸ „μακάριον," εὔλογον ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι φῆσαι παρεῖναί τισιν, ἐφ' ᾧ καὶ οἰκέτης ἄν, πλύνων τοὺς πόδας τοῦ δεσπότου, μακάριος ἂν κατ' αὐτὸ τοῦτο δόξαι τυγχάνειν, καὶ κόλαξ, καὶ ὑποκριτής· ὃ γὰρ ἡμεῖς ἀποδίδομεν, νίπτειν τοὺς πόδας μαθητῶν Ἰησοῦ, μεγάλου τινός ἐστι, καὶ Ἰησοῦν ἐν ἑαυτῷ ἔχον-

---

[1]) R. in textu h. l. constanter per hoc cap. 8. ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὁ τρώγων τὸν ἄρτου (non ἄρτον), ἐπῆρεν κ. τ. λ." — Huet., qui constanter posthac per hoc cap., nihil de mutanda lectione disserendo, lection. R. tuetur, h. l. marg. adjecit: „scrib. μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον." Quam quid. lection. egomet ipse recepi in textum, partim quia hanc edd. N. T. exhibent, partim quia H. et R., cfr. pag. 422. not. 2. et 4. et pag. 423. not. 5., eandem tuentur, nec nisi ex loco Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) factum esse videtur, ut hic illic ἄρτον μου et ἄρτον μετ' ἐμοῦ commisceretur.

[2]) Ev. Joann. XIII, 17.

[3]) Desideratur in ed. Huet., sed legitur in Cod. Bodlejan. R.

τος, καὶ ἀπαξαπλῶς μακαρίου. Χρὴ δὲ εἰδέναι τοῦτο, ὅτι παράκειται τῷ ῥητῷ τούτῳ ὅμοια, ἐν μὲν τῷ κατὰ Ματθαῖον τό· „οὐκ[1]) ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ·" ἐν δὲ τῷ κατὰ Λουκᾶν τό· „οὐκ ἔστι[2]) μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔστω ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ." Ἑξῆς τούτῳ[3]) ἐστὶ ζητῆσαι τό· „οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω" ἐπὶ τί λελεγμένον ἀνοίσομεν. Ὁ μὲν οὖν τις φήσει[4]) ἐπὶ τό· „μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά·" οὐ γὰρ μακάριος Ἰούδας. Οὐ νομίζω δὲ ὑγιῶς ἐπὶ τοῦτο ἀναφέρεσθαι τὸ λεγόμενον. Τοῦτο γὰρ ὅλον καὶ περὶ Ἰούδα, καὶ παντὸς οὑτινοσοῦν, κἂν φαυλότατος ᾖ, ἀληθὲς, τό· μακάριος εἶ ὁ δεῖνα, ἐὰν ποιήσεις τάδε· ὡς εἰ λέγοιμι καὶ τῷ ἀκολάστῳ, εἰ καὶ μὴ ἀκούσηται τῶν λεγομένων, μηδὲ σωφρονήσει· μακάριος εἶ, ἐὰν σωφρονήσεις· καὶ τῷ σοφίαν ἐξουδενοῦντι, εἰ καὶ ἐπιβαίνει τῇ προαιρέσει ταύτῃ· μακάριος εἶ, ἐὰν σοφίαν καὶ παιδίαν ἀναλάβῃς. Μήποτε οὖν τό· „οὐ[5]) περὶ πάντων ὑμῶν λέγω" ἀνοίσομεν εἰς τὸ εἰρημένον τό· „οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ." Ἐπεὶ γὰρ „πᾶς[6]) ὁ

---

[1]) Matth. X, 24. 25. Ed. Lachm. κύριον αὐτοῦ, ed. Knapp. κύριον αὐτοῦ.

[2]) Luc. VI, 40. Ed. Knapp. διδάσκαλον αὐτοῦ, ed. Lachm. διδάσκαλον, ut in nostro textu. In fine vers. edd. N. T. ἔσται pro ἔστω.

[3]) R. in textu, H. ad marg. recte τούτῳ ἐστί; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) τοῦτό ἐστι." — Ev. Joann. XIII, 18.

[4]) R. in textu, H. ad marg. recte φήσει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) φησί." — Ev. Joann. XIII, 17.

[5]) Ev. Joann. XIII, 18. — 16. coll. pag. 415. not. 7.

[6]) Ibidem VIII, 34. — XIII, 2.

ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας,“ ἐποίει δὲ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἰούδας, καὶ μάλιστα τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῷ τὸν Σωτῆρα, δοῦλος ἦν Ἰούδας τῆς ἁμαρτίας. Δοῦλος δὲ ὢν τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἦν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ δοῦλος. Οὕτω δὲ οὐδὲ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ ἔτι ἦν· ἤδη γὰρ τοῦ διαβόλου ἐγεγόνει, βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῷ τὸν Σωτῆρα. Διὰ ἀρνούμενος αὐτὸν εἶναι δοῦλον ἑαυτοῦ ὁ Σωτὴρ καὶ ἀπόστολον, εἶπε καὶ τό· „οὐκ [1]) ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν·“ καὶ [2]) τό· „οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω.“ Μετὰ τοῦτο εἴδομεν τό· „ἐγὼ οἶδα τίνας [3]) ἐξελεξάμην·“ ὅπερ ἁπλούστερον μὲν τοιοῦτόν ἐστι· τίς ἐστιν ἕκαστος ὧν ἐξελεξάμην οἶδα· οἶδα οὖν καὶ τίς ἐστιν ὁ Ἰούδας, καὶ οὐ λανθάνει με τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ κατ᾽ ἐμοῦ. Καὶ τοιοῦτον δὲ ἔχει νοῦν διά τινα τῆς γραφῆς περὶ τοῦ „οἶδα“ συνήθειαν, καὶ τῶν ὁμοίων τῇ λέξει ταύτῃ· ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ „ἔγνων.“ Φησί που ὁ Σωτὴρ ἐρεῖν τοῖς λέξουσι· „τῷ [4]) ὀνόματί

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 16. coll. pag. 415. not. 7.

[2]) In textu edd. H. et R. deest *καί*, H. tamen ad marginem: „scribas,“ R. in notis: „scribend. videtur καὶ τό.“ — Ev. Joann. XIII, 18.

[3]) Ev. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7.

[4]) Matth. VII, 22. et Luc. XIII, 26. coll. edd. N. T. — R. in notis: „haec ex Matth. simul et Luca in unum confudit Origenes. Ferrar. legisse videtur: *Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου προεφητεύσαμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια κ. τ. λ.*, si quidem interpretatur: *domine, nonne nomine tuo prophetavimus, et nonne nomine tuo daemonia* etc. ex Matth. solo.“ — Salva profecto est lectio, neque ea, Ferrar. interpretat. respectu habito, ullo modo turbanda. Cfr. similis locus pag. 411. not. 6. obvius et quae pag. 399. not. 2. de fide Ferrar. habenda in locis N. T. interpretandis diximus.

σου ἐφάγομεν, καὶ ἐπίομεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν·“ τό· „οὐδέποτε [1]) ἔγνων ὑμᾶς·“ καὶ τό· „οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστέ·“ ὅπερ ἐὰν ἁπλούστερον νοῆται, παρὰ τὸ ἀξίωμα δόξομεν τοῦ Σωτῆρος ὑπολαμβάνειν. Ἀλλὰ μήποτε, ἐπεὶ „ἔγνω [2]) κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ,“ τοὺς μὴ ὄντας αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ ὥς φησι περί τινων τό· „οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς·“ οὕτω εἴποι ἂν καὶ περὶ τοῦ Ἰούδα, εἰ μὲν μὴ [3]) ὄντος αὐτοῦ· οὐδέποτε ἔγνων σε· εἰ δὲ γενόμενος μεταπέπτωκε, λεχθείη ἂν πρὸς αὐτόν· οὐκ οἶδά σε, πόθεν εἶ. Καὶ νῦν οὖν τοῦ διαβόλου [4]) ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ οἶδεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. Διὸ οὐκ εἶπε· νῦν ἐγὼ οἶδα πάντας τοὺς παρόντας· ἀλλ᾽· „ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην·“ ὡς εἰ ἔλεγε· τοὺς ἐκλεκτούς μου. Οὐ περὶ πάντων δὲ τῶν παρόντων φημὶ τό· „ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην·“ καὶ γίνεται τὸ γενόμενον ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἐξ ὑμῶν παραδώσοντός με, ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα γραφή· „ὁ τρώγων μετ᾽ ἐμοῦ [5]) τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ᾽ ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. Παραπέφρασται δὲ τὸ ῥητὸν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, οὕτως ἔχον· „καὶ [6]) γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ᾽ ὃν ἤλπισα, ὁ

---

[1]) Matth. VII, 23. — Luc. XIII, 27. Ed. Knapp. ut in nostro textu, ed. Lachm. οὐκ οἶδα (ὑμᾶς) κ. τ. λ.

[2]) II Tim. II, 19. (coll. Numer. XVI, 5.) Ed. Lachm. αὐτοῦ, ed. Knapp., itemque edd. H. et R. αὐτοῦ. — Matth. VII, 23.

[3]) Cod. Bodlej. recte: εἰ μὲν μὴ ὄντος αὐτοῦ· οὐδέποτε κ. τ. λ., Cod. Reg. (item ed. H. in textu): εἰ μὲν οὖν * οὐδέποτε κ. τ. λ. R. — Huet. ad margin.: „scrib. εἰ μὲν οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· οὐδέποτε κ. τ. λ.“

[4]) Ev. Joann. XIII, 2. — 18. coll. pag. 415. not. 7.

[5]) Ev. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7. — H. et R. ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον κ. τ. λ. Cfr. pag. 416. not. 1.

[6]) *Psalm. XLI, 9. (XL, 10.).*

ἀπὸ Ἰησοῦ λαβών, περὶ ὧν εἶπεν· „ὁ ἐσθίων ἄρτους μου.“ Τὸ [1]) δέ· „ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν [2]) αὐτοῦ·“ μεταπέφρασται εἰς τό· „ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν [3]) πτέρναν αὐτοῦ·“ ὥστ' αὐτὸν εἶναι τὸ „ἐμεγάλυνε“ τῷ „ἐπῆρε.“ Καὶ εἰ χρὴ τήν· „ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν [4]) πτέρναν αὐτοῦ·“ καί· „ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμὸν αὐτοῦ·“ σαφηνίσαι λέξιν, φήσομεν ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λὰξ ἐντείνων τινί· τοιοῦτος δὲ καὶ Ἰούδας ἦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατῶν, καὶ τρώγων ἦν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ὅτε βάψας [5]) ὁ Ἰησοῦς τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ, ἐπῆρεν Ἰούδας ἐπὶ τὸν διδάσκαλον τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅτι [6]) μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν Ἰούδαν. Εἰ δὲ δύναται καὶ τό· „ἡ ἀνομία [7]) τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με·“ συνεξεταζόμενον τῷ· „ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ·“ ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, γενόμενον ἐν τῇ μερίδι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ κτῆμα χρηματίσαντα αὐτοῦ, καὶ ἀπόστολον, πτέρναν δὲ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸν γεγονέναι τροπικῶς λεγόμενον, καὶ αὐτὸς συνεπισκέψῃ.

---

[1]) Τὸ δέ. Deest in ed. Huet., sed legitur in Cod. Bodlej. R.

[2]) H. et R. h. l. πτέρναν αὐτοῦ, paulo post pag. huj. lin. 6. πτερνισμὸν αὐτοῦ, non simpliciter, ut pag. 420. lin. 1. πτερνισμόν. — Cfr. Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) et ev. Joann. XIII, 18. coll. pag. 415. not. 7.

[3]) In edd. H. et R. deest h. l. τήν.

[4]) H. et R. h. l. τὴν πτέρναν. Cfr. pag. huj. not. 3. coll. ev. Joann. XIII, 18. et Psalm. XLI, 9. (XL, 10.) coll. pag. huj. not. 2.

[5]) Ev. Joann. XIII, 26. 27.

[6]) H. et R. in textu ὅτι, R. in notis: „Ferrar. legisse videtur: ὅτε, vertit enim: *quando*.“

[7]) *Psalm. XLIX, 5.* (XLVIII, 6.). — Ev. Joann. *XIII, 18.*

9. „Ἀπάρτι[1]) λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε, ὅταν γένηται, ὅτι ἐγώ εἰμι.“ Τὴν ἀναφορὰν ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἐπὶ τὸ προειρημένον τό· „οὐ[2]) περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ·“ τοῦτο γὰρ τὸ λείμενον, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ περὶ τοῦ ἐπαίροντος ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅς ἐστι[3]) τρώγων μετ' ἐμοῦ[4]) τὸν ἄρτον, ἀπάρτι λέγω ὑμῖν, καὶ λέγω πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ἐπὰν γένηται τὸ πληρωθησόμενον τῶν προφητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, περὶ οὗ ταῦτα πεπροφήτευται, ἀπὸ τοῦ τρώγοντος μετ' αὐτοῦ τὸν ἄρτον, ἐπάραντος τὴν ἑαυτοῦ πτέρναν κατ' αὐτοῦ. Ζητήσει δ' ἄν τις, πῶς εἴρηται τοῖς μαθηταῖς, ὧν ἔνιψεν τοὺς πόδας ὁ Ἰησοῦς, ὡς μηδέπω πιστεύσασιν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, τό· „ἀπ' ἄρτι[5]) λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι,“ καὶ διὰ τοῦτο λέγω „ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι“ ὁ προφητευθεὶς Χριστός. Καὶ ὅρα, εἰ δυνάμεθα, κατηγοροῦντες τῶν τηλικούτων Ἰησοῦ μαθητῶν, ὡς οὐδέπω πεπιστευκότων, καὶ τὸ βούλημα σώζειν τοῦ εἰπόντος· „ἵνα πιστεύσητε,[6]) ὅταν γένηται, ὅτι ἐγώ εἰμι.“ Ὁ παραλαμ-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 19. Ed. Lachm. ἀπ' ἄρτι, ed Knapp. ἀπάρτι. Pro ἵνα — γένηται, edd. N. T. exhibent ἵνα, ὅταν γένηται πιστεύσητε.

[2]) Ev. Joann. XIII, 18. H. et R. h. l. μετ' ἐμοῦ. Cfr. pag. 416. not. 1. et pag. 419. not. 5.

[3]) Ed. Huet. min. accur. ὥς ἐστι.

[4]) H. et R. h. l. μετ' ἐμοῦ et lin. 12. pag. huj. μετ' αὐτοῦ. Cfr. pag. huj. not. 2. coll. pag. 416. not. 1.

[5]) Ev. Joann. XIII, 19. coll. de ordine vocc. pag. huj. not. 1.

[6]) Ev. Joann. XIII, 19. H. et R. h. l. πιστεύητε. Cfr. de πιστεύσητε et ord. vocc. pag. huj. not. 1. coll. not. 5.

ιάνων σοφίας θεωρήματα, ἔσθ' ὅτε καὶ προτέροις, οἷς[1]) ἤδη σοφός ἐστιν, ἀναλαμβάνει δεύτερα, ἐφ' οἷς οὐ πρότερον ἦν σοφὸς, καὶ σοφώτερος ἔσται· καθὼς λέγεται καὶ τό· „τῶνδε[2]) γὰρ ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται.“ Ὥσπερ οὖν, εἰ ἐλέγετο τῷ σοφῷ τάδε τινὰ, καὶ ἐπεφέρετο· ταῦτά σε ποιεῖ σοφόν· οὐ πάντως ἂν ἐκ τοῦ μὴ σοφοῦ σοφὸν ἐνοήσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ σοφοῦ σοφώτερον, ὡς ἐπιγινομένης τῆς προκοπῆς, καὶ ὁδευούσης ἐπὶ τὴν τελειότητα· οὕτω μοι νόει καὶ τὸν πιστεύοντα δύνασθαι πιστότερον γενέσθαι. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι, προσελθόντες ποτὲ τῷ κυρίῳ, οὐχ ἑαυτῶν κατηγοροῦντες, ὡς ἀπίστων, ἔλεγον αὐτῷ τό· „Κύριε,[3]) πρόσθες ἡμῖν πίστιν·“ καὶ γὰρ ἐν τῷ „πρόσθες“ σαφῶς παρίσταται, ὅτι πίστιν εἶχον χωροῦσαν προσθήκην. Εἴπερ οὖν συνήκαμεν ταῦτα, νόει μοι τὰς προσθήκας τῶν πιστοποιούντων, μετά τινα πρότερον πιστοποιήσοντα[4]) προστιθέναι τῇ πίστει· ὥστε καὶ τοὺς μαθητὰς, πρὸς οἷς εἶχον πιστοποιητικοῖς, καὶ τοῦτο προσειληφέναι, τὸ βλέπειν πληρουμένην τὴν λέγουσαν γραφήν· „ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ[5]) τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ·“ παριστάντος τοῦ προφητευομένου, ὅτι αὐ-

---

[1]) H. et R. in textu ἤδη omisso οἷς; iidem tamen, ...e ad marg., hic in notis: „scribo et lego οἷς ἤδη.“ — ...errarius: *interdum per priora, quib. jam sapiens ...t, percipit posteriora.*

[2]) Proverb. I, 5. LXX. interpret.: τῶν δὲ γὰρ κτλ.

[3]) Luc. XVII, 5. In edd. N. T. deest κύριε.

[4]) H. et R. πιστοποιήσοντα, προστιθέναι κ. τ. λ. ...errarius: *post quaedam, quae antea fidem fecerant, ...ddidisse* etc., legit πιστοποιήσαντα. Equidem com...ate deleto πιστοποιήσοντα retinui.

[5]) Ev. Joann. XIII, 18. H. et R. h. l. ὁ τρώγ. μου ...ν ἄρτον κ. τ. λ. *Sed* cfr. pag. 416. not. 1. et pag. 422. ...t. *2. et not. 4.*

τὸς ἦν, περὶ οὗ ταῦτα ἐθεσπίζετο. [1]) Καὶ ἄκουε τοῦ· „ἵνα [2]) πιστεύσητε·“ ὡς ἴσον δυναμένου τῷ· [3]) ἵνα ἐνεργῆτε, παραμένοντες τῷ πιστεύειν, καὶ μηδεμίαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ μετατίθεσθαι ἴσχοντες. Καὶ εἴ τοι μὴ μεγέθει μεγάλη ἡ πίστις ἦν, ἢ πλήθει πολλὴ, οὐκ [4]) ἂν ἔλεγεν ὁ Παῦλος τό· „κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν.“ Ὥσπερ γὰρ ὁ τέλειος, καὶ πάσας ἔχων τὰς ἀρετὰς, τελείαν ἑκάστην ἀναλαβὼν, τελείαν ἔχει τὴν σοφίαν, καὶ τελείαν τὴν σωφροσύνην, οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς λοιπάς· οὕτως [5]) ἄν τις εἶπε τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ τελείως τῷ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν. Ταῦτα δέ φημι, ὡς οὐ κυρίως ἂν λεχθησομένης τῆς ἀτελοῦς σοφίας, ἢ σωφροσύνης, ἢ εὐσεβείας, ἢ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, καὶ τῶν ἐν ἑκάστῃ ἀρετῇ

---

[1]) Cod. Bodlej. ἐθεσπίζετο; Cod. Reg. τεθέσπιστο. R. — Huet. in textu ἐτεθέσπιστο, in notis: „vel ἐθεσπίζετο, nam Cod. Reg. (plane aliter igit. ac R. legit) habebat τεθεσπίζετο.“

[2]) Ev. Joann. XIII, 19. H. et R. h. l. πιστεύσητε. Cfr. pag. 422. not. 6.

[3]) R. in textu recte τῷ· ἵνα ἐνεργῆτε, in notis: „ed. Huet. (in textu): τῷ, ἵνα πιστεύητε, ἐνεργῆτε.“ — H. ad marginem: „ἴσως· τῷ (ἵνα?) ἐνεργῆτε.“

[4]) H. et R. οὐχ ἂν κ. τ. λ. — I Cor. XIII, 2. Ed. Knapp. καὶ ἐάν κ. τ. λ., ed. Lachm. κἂν κ. τ. λ.

[5]) οὕτως — πίστιν. Sic H. et R. in textu; H. tamen in notis, quae R. quoque ex parte affert, haec habet: „ita Cod. Reg. Perionius: *sic etiam dici potest virtute credendi perfecte omnem habere virtutem.* Legend. fortasse: οὕτως ἄν τις εἴποι τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ τελείαν καὶ πᾶσαν κ. τ. λ., vel: τελειωθέντα πᾶσαν κ. τ. λ.“ — Equidem cum Huet. εἴποι legerim et pro τελείως τῷ Ferrar. duce, qui vertit: *sic aliquis diceret perfectum in virtute credendi, eum omnem habere fidem,* scripserim τέλειον, αὐτὸν (aut τοῦτον, quod facile in τῷ abire poterat) κ. τ. λ.

προσκοπῶν ὁμωνύμως τῇ τελείᾳ ὀνομαζομένων. Οὕτω γὰρ σοφὸς λέγεται ὁ ἁμαρτάνων μέν τινα, ὡς ἐλέγχου δεῖσθαι, οὐ μὴν καὶ μισῶν τοὺς ἐλέγχοντας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀγαπῶν, καθὸ γέγραπται·„ ἔλεγχε [1]) σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε.“ Οὕτω δὲ καὶ σοφὸς λέγεται, ἐπιδεκτικὸς ὢν ἑτέρων θεωρημάτων σοφίας, καὶ μηδέπω ἔχων τὰ δεύτερα, καθὸ λέγεται καὶ τό· „δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται.“ Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ ταῦτα ἐληλύθαμεν, δεικνύντες ὅτι ἐνδέχεται, τὸν ἤδη πιστεύοντα μανθάνειν τινὰ, ἵνα πάλιν πιστεύῃ, καὶ διὰ τῆς προσθήκης τῶν μαθημάτων προστιθέναι τῇ πίστει. Εἰ δὲ βουλόμεθα εἰδέναι, τίς ἐστιν ὁ πᾶσαν ἔχων τὴν πίστιν, λάβωμεν, ἐπὶ παραδείγματος, κεφαλαιωδῶς τὰ ἐν τῷ πιστεύεσθαι σώζοντα τὸν πιστεύοντα, φέρε εἰπεῖν, ὄντα τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, καὶ λέγωμεν, ὅτι ὁ μὲν τὰ προειρημένα ἑκατὸν ἀδιστάκτως παραδεχόμενος, καὶ ἑκάστῳ αὐτῶν βεβαίως πιστεύων, πᾶσαν ἔχει τὴν πίστιν· ὁ δὲ λείπων ἔν τινι ἀριθμῷ τῶν ἐν τῷ πιστεύεσθαι σωζόντων, ἢ τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι, τοσοῦτον λείπει τοῦ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ὅσοις ἀριθμοῖς πιστεύων ἐνδεῖ, ἢ ὅσον ἀφέστηκε τῆς περὶ τῶν πιστευόντων βεβαιότητος, εἴτε πάντων, εἴτε τινῶν· ἵν᾽ ἐπὶ τοῦ παρόντος δοθῇ, τισὶ μὲν δύνασθαι βεβαίως πιστεύειν τινὰ, τισὶ δὲ πιστεύειν μὲν, οὐ βεβαίως δέ· πλὴν ὁμολογουμένως [2]) δοθείη ἀμήχανον ἀποδείκνυσθαι, τὸν ἐν

---

[1]) Proverb. IX, 8. — 9.

[2]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: ὁμολογοῦμεν ὡς δοθεῖσαν ἀμήχανον ἀπεδείκνυται (H. in textu ἀποδεικνύηται, in notis tamen ἀποδείκνυται) τὸν ἐνατέλη πρὸς μηδέν κ. τ. λ. At Cod. Bodlej. lectionem nostri text. exhibet, quae certe vera (ab omni parte?) est. R. — Huet. in notis: „Sic habet Cod. Reg. Perion. vertit: *verumtamen fatemur, ut datum et concessum demonstratum est, fieri non posse, eum, qui in inchoata, minusq. perfecta fide sit,* in nullo habere

ἐνὶ ἀτελῆ μηδὲν ἔχειν βεβαιότητα, ὅτι οὐ τὸ ἴσον ἀπόστημα ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητος ἀπέχει ἕκαστος τῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω κατὰ τὴν γραφὴν, ὀλιγοπίστων, καὶ τὴν πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητα οὐδέπω ἀνειληφότων. Τούτοις δὲ ἕπεται διὰ τό· „κατὰ[1]) τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι·" καὶ διὰ τό· „ἡ πίστις[2]) σου[3]) σέσωκέ σε·" ἑκάστῳ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τοῦ Θεοῦ ἀμοιβὴν, ἀνάλογον τοιᾷδε καὶ τοιᾷδε πίστει καὶ σωτηρίᾳ·[4]) εἴ γέ ἐστί τις καὶ ἐν ταύτῃ σωζομένων διαφορὰ, ὡς τό· „ᾧ μέτρῳ[5]) μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν" φθάνειν καὶ ἐπὶ τὰ μέτρα τῆς πίστεως, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀπὸ Θεοῦ ἀμοιβῆς, καὶ σωτηρίας. Ὁ δὲ τὸν τούτων κατανοήσας λόγον θεωρήσει,

---

firmitatem etc. Videtur legisse: ὡς δοθὲν ἀποδείκνυται (vel ἀποδέδεικται) ἀμήχανον, τὸν ἐν ἀτελεῖ κ. τ. λ. Ferrar. aut (qui vertit: *attamen omnium consensu dederis, difficillimum demonstratu esse, ut, cui unus defuerit numerus, nihil habeat firmitatis*) sic legebat: πλὴν ὁμολογουμένως δοίης ἂν ἀμήχανον ἀποδεικνύναι (vel ἀποδείκνυσθαι), τὸν ἐν ἀτελῆ κ. τ. λ., quae lectio ad verum accedit propius et magis placet." — Equid. maximam partem Cod. Bodlej. sequendo πρός ante μηδέν ex Cod. Reg. restituerim, eodemq. Cod. Reg. duce, nulla licet sit, modo ad primas voc. ἀμήχανον literas respexeris, necessitas, δοθείη ἂν pro simplici δοθείη legerim.

[1]) Matth. IX, 29. Edd. N. T. πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.

[2]) Matth. IX, 22. coll. Marc. X, 52.

[3]) R. in textu, H. ad marg. πίστις σου; R. in notis: „deest σου in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej."

[4]) R. in textu, H. ad marg. Ferrar. duce σωτηρίᾳ. R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male habet σωτηρίαν."

[5]) Matth. VII, 2. coll. Marc. IV, 24. Edd. N. T. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.

τῶς εὐλόγως, ὡς μὴ δυναμένοις κρίνειν, τοῖς ἀνθρώποις λέγεται· „μὴ[1]) κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε·“ καὶ τό· „μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος.“ Πάλιν[2]) εἰς ταῦτα ἐπεὶ ἔλεγον ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἑκατὸν ὄντων τῶν σωζόντων ἐν τῷ πιστεύεσθαι, τὸν μὲν τοῖς ἑκατὸν βεβαίως πιστεύοντα πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, τὸν δὲ λείποντα τῇ πρός τινα τῶν ἑκατὸν πίστει, τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι διαφόρως, μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ἐκθήσομεν σαφηνίας ἕνεκεν τοιαῦτα· πρῶτον[3]) πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. Χρὴ δὲ καὶ πιστεύειν, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πάσῃ τῇ περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀληθείᾳ. Δεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον πιστεύειν πνεῦμα, καὶ ὅτι, αὐτεξούσιοι ὄντες, κολαζόμεθα μὲν ἐφ᾽ οἷς ἁμαρτάνομεν, τιμώμεθα δὲ ἐφ᾽ οἷς εὖ πράττομεν. Φέρε οὖν καθ᾽ ὑπόθεσιν, εἴ τις δοκῶν πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν, μὴ πιστεύοι[4]) ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ νόμου καὶ εὐαγγελίου, οὗ τὴν δόξαν[5]) οὐρανοὶ, ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγενημένοι, διηγοῦνται, καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὴν ποίησιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὡς ἔργον τυγχάνον αὐτῶν, οὗτος[6])

---

1) Matth. VII, 1. — I Cor. IV, 5. Edd. N. T. ὥστε μή κ. τ. λ.

2) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) πάλιν ταῦτα ἐπεὶ λέγον ὡς κ. τ. λ. R. — H. ad marginem: „Ferrar. ἐπεὶ ἔλεγον.“

3) H. et R. in textu recte πρῶτον, H. ad marginem: „Ferrar. πρὸ τῶν.“

4) H. in textu πιστεύειν, ad marginem: „scribas πιστεύει.“

5) Psalm. XIX, 1. (XVIII, 2.).

6) οὗτος ἂν — κεφαλαίῳ. His verbis hiatus, qui in Cod. Reg. erat, reparatur ex Cod. Bodlej. R. — Ed. Huet. οὗτος * * λαίῳ.

ἂν τῷ μεγίστῳ λείποι τῆς πίστεως κεφαλαίῳ. Ἢ πάλιν εἴ τις πιστεύων, ὅτι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερόν τι[1]) χρῆμα καὶ σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμηκεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς Μαρίας, καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνείληφεν, ἀλλ' ἐξ Ἰωσὴφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαιότατα. Πάλιν τε αὖ εἰ τὴν μὲν θεότητά τις αὐτοῦ παραδέχοιτο, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι προσκόπτων μηδὲν ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν πιστεύοι γεγονέναι, ἢ[2]) ὑπόστασιν εἰληφέναι, καὶ τούτῳ ἂν λείποι πρὸς πᾶσαν τὴν πίστιν οὐ τὰ τυχόντα. Ἢ εἰ ἀνάπαλιν τὰ μὲν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπινα[3]) προσίοιτο, τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ μονογενοῦς, καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἀθετοῖ, καὶ οὗτος ἂν[4]) οὐ δύναιτο λέγειν πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν. Καὶ οὕτως καθεξῆς μοι νόει, ἵνα θεωρήσωμεν, ὁπηλίκον ἐστὶ τὸ ἀνελλιπῶς καὶ βεβαίως πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, τοσοῦτον δυναμένην, ὅτε πᾶσά ἐστιν ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ, ὥστε, ἅτινά ποτέ ἐστι τὰ ὄρη, μεθιστάνειν αὐτὰ δύνασθαι· πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων δυναμένων μεθιστάνειν τὸ δεικνύμενον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄρος, καὶ τὰ δεικνύμενα αὐτῷ,[5]) εἰ δὲ λείποι τινὰ τῇ πάσῃ πίστει, λείπειν τῇ δυνάμει τοῦ μετατιθέναι ὄρη. Καὶ χρήσομαί γε καὶ τοιούτῳ καὶ εἰς ταῦτα παραδείγματι· ὥσπερ καθέλκουσιν οἱ τοσοῦτοι, τοιάνδε δύναμιν ἔχοντες, πρώτως εἰς θάλασσαν τὴν ναῦν· εἰ δὲ λείποιεν οὗτοι κἂν ἑνὶ τῶν συνεργῶν, ἢ τῇ δυνάμει τινὸς, οὐκ ἂν καθέλκοιτο ἡ ναῦς· οὕτως οἱονεὶ

---

1) R. in textu recte, H. ad marg. Ferrar. duce ἱερόν τι; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἕτερόν τι."

2) R. ἤ, ed. Huet. καί.

3) Ferrar., nisi proprio Marte adjecit, legit ἀνθρώπινά τις κ. τ. λ.

4) R. καὶ οὗτος οὐ, κτλ., H. καὶ οὕτως ἂν οὐ κτλ.

5) Ed. R. αὐτῷ, ed. H. αὐτοῦ.

πολλοὶ μετατιθέντες εἰσὶ τὰ ὄρη ἡ πᾶσα πίστις· τοσοῦτον δὲ λείπει τῇ δυνάμει τῆς τῶν ὀρῶν μεταθέσεως, ὅσον λείπει πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν, ὁ ἔτι κατ' αὐτὴν ἀτελής. Καὶ ὅρα, εἰ μὴ χρησίμως ὅλα ταῦτα ἐξήτασται διὰ τοὺς μαθητάς, ὧν ἔνιψεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας, πρὸς οὓς εἰπών, ὡς ἂν ὑπολάβοι ὁ μὴ ἐξετάσας, ὡς μηδέπω πιστεύσαντας, τό· „ἀπάρτι [1]) λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται, ὅτι ἐγώ εἰμι.“ Ἅμα δὲ καὶ ἀναπτυσσόμενος ὁ λόγος δείκνυσι, πηλίκη μέν ἐστιν ἡ κατὰ τὴν πᾶσαν πίστιν ἀρετή, καὶ ὅτι σπανίως εὑρισκομένη· πόσῳ δ' ἕκαστος ἡμῶν ἀπολείπεται τοῦ τὴν πᾶσαν ἔχειν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν. Πλὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον πρὸς [2]) τὸ ποιεῖν πιστεύειν ἐστί, κατὰ τὰ νῦν προκείμενα, τὸ τοὺς προφήτας μὲν προτεθεσπικέναι τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ [δ]ὲ τὸν λόγον αὐτῶν ἀπηντηκέναι τῷ Σωτῆρι τὰ προειρημένα.

10. „Ἀμήν, [3]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ λαμβάνων, ἄν [τι]να πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμ[βά]νει τὸν πέμψαντά με.“ Ὁ Ἰησοῦς πέμπει οὐ μόνον [ἀποστό]λους, ἀλλὰ καὶ ἁγίους καὶ ἀγγέλους· καὶ πέμπει μὲν [...]ς διὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀποστόλους ὀνο[μαζ]ομένους. Ἤδη δὲ τούτων, οἱ μὲν ἄνθρωποί εἰσιν, [οἱ δ]ὲ δυνάμεις κρείττους· οὐ γὰρ ἁμαρτησόμεθα, τὸ [„ἀπ]όστολος“ ὄνομα τάσσοντες καὶ περὶ τούτων, περὶ [ὧν γ]έγραπται· „πάντες [4]) εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα,

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 19. coll. pag. 422. not. 1. —

[2]) [...] πιστεύητε. Cfr. pag. 422. not. 6. et pag. 424. not. 2. Ed. Huet. min. accur. πρὸς τὸν ποιεῖν — μετὰ —, τὸν τοὺς προφήτας κ. τ. λ.

[3]) Ev. Joann. XIII, 20. Ed. Lachm. ἄν τινα, ed. [...] ἐάν τινα κ. τ. λ. — Ed. Huet. h. l. ἄν τινα, ed. [...]να. Cfr. pag. 432. not. 1.

[4]) [H]ebr. I, 14.

εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.“ Εἰ γὰρ παρὰ [1]) τὸ ἀποστέλλεσθαι ἀπόστολοι, πάντες δέ εἰσιν ὑπὸ τοῦ ποιοῦντος „τοὺς [2]) ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα,“ εἰς διακονίαν [3]) ἀποστελλόμενοι ὄντες λειτουργικὰ πνεύματα, καὶ οὗτοι ἂν εἶεν ἀπόστολοι τοῦ ἀποστέλλοντος αὐτούς. Καὶ ἕκαστός γε τῶν πεμπομένων ἀπό τινος, ἀπόστολός ἐστι τοῦ πέμψαντος. Καθὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται μετὰ τό· „οὐκ [4]) ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.“ Κατὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἁμαρτήσει καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπόστολον λέγων Θεοῦ διὰ τό· „ἐγένετο [5]) ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης·“ καὶ τὸν Ἠσαΐαν διὰ τό· „τίνα ἀποστελῶ, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;“ ὅτε ἀπεκρίνατο λέγων· „ἰδοὺ, εἰμί ἐγώ· ἀπόστειλόν με.“ Τί δὲ περὶ τούτων λέγω, ὅτε καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ [6]) ὁ τηλικοῦτος ἡμῶν Σωτὴρ ἀπόστολος εἴρηται τοῦ πατρός; Γέγραπται γάρ· „ἔχοντες [7])

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. παρὰ τό; R. in notis: „deest παρά in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej.“

[2]) Hebr. I, 7. coll. Psalm. CIV, 4. (CIII.) Ed. Lachm. ἀγγέλ. αὐτοῦ et λειτουργοὺς αὐτοῦ, ed. Knapp. ut in nostro textu.

[3]) H. et R. in textu διακονίας, H. tamen ad marg.: „scribas,“ R. in notis: „forte scribend. διακονίαν.“ Cfr. pag. huj. lin. 1.

[4]) Ev. Joann. XIII, 16. coll. pag. 415. not. 7.

[5]) Ev. Joann. I, 6. — Jesai. VI, 8. LXX. interpret. ἀποστείλω. Huet. ἀποστέλλω, R. ἀποστελῶ.

[6]) Deest ἐπιστολῇ in Cod. Reg. (item in ed. H.), sed est in Cod. Bodlej. R.

[7]) Hebr. IV, 14. et III, 1. coll. edd. N. T. — H. et R. in notis: „duos locos in unum, memoria lapsus (?),

οὖν ἀρχιερέα μέγαν, καὶ ἀπόστολον Ἰησοῦν Χριστόν." Καὶ νῦν οὖν ὃν ἐὰν ἀποστέλλῃ ὁ Σωτὴρ, διακονησάμενον τῇ τινων σωτηρίᾳ, ὁ ἀποστελλόμενος ἀπόστολός ἐστιν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ ἀπόστολος, ὥσπερ τοῦ ἀποστείλαντός ἐστιν ἀπόστολος, οὕτως τισὶ, πρὸς οὓς ἀποστέλλεται, μόνοις[1]) ἐστὶν ἀπόστολος. Ὅπερ νοῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· „εἰ[2]) καὶ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμί· ἡ γὰρ σφραγίς μου τῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ." Ἔξεστιν οὖν τινα εἶναι ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑνὶ μόνῳ ἐξαποσταλέντα,[3]) εἰ ἑνὶ μόνῳ, Θεοῦ προνοίᾳ, τὸν λόγον διηκονήσατο. Καὶ ταῦτά φαμεν, ἵνα πάλιν βλέπωμεν τὴν τῶν χρηματισάντων Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων ὑπεροχήν· „δεξιὰς[4]) γὰρ, φησὶν, ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν." Οὐκοῦν Παῦλος ἔθνεσι μόνοις ἀπόστολος ἦν, καὶ Πέτρος ὅλῃ τῇ περιτομῇ. Ἡμῶν δὲ κἂν ἀξιωθῇ τις, ὡς παρέστησεν ὁ Ἀπόστολος, τοῦ γενέσθαι ἑνί που, ἢ ὀλίγῳ πλείοσιν, ἀπόστολος γίνεται. Κἂν γένηται δὲ, μὴ ἐπαιρέσθω, μεμνημένος τοῦ· „ὃ δὲ[5]) λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ·" οὐ γὰρ πάντως εἰ ζητεῖται, τὸ ζητούμενον εὑρίσκεται. Ταῦτα διὰ

---

ut contingere festinantibus solet, confudit hic Orig.; alterum l. l. III, 1. et IV, 14. alterum."

[1]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) μόνος. R. — Huet. ad marginem: „scrib. μόνοις, ἤ· μόνον."

[2]) I Cor. IX, 2. Edd. N. T. εἰ ἄλλοις omisso καί. In seqq. ed. Knapp. ἀλλάγε —· ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in nostro textu.

[3]) Ed. Huet. min. accur. ἐξαποστελλέντα.

[4]) Galat. II, 9. Ed. Knapp. ἵνα ἡμεῖς μέν, ed. Lachm. ἵνα ἡμεῖς (μέν) κ. τ. λ.

[5]) I Cor. IV, 2. Ed. Lachm. ὧδε λοιπόν, ed. Knapp. ut in textu nostro.

τό· „ὁ λαμβάνων,[1]) ἐάν τινα πέμψω·“ ὅσους[2]) ἐνδέχεται πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ,[3]) ὀνομάζει ἀποστόλους, κἂν μή, ὡς εἰρήκαμεν, τοιοῦτοι ὦσι, καὶ ὅτι ἐνδέχεται καὶ τῆς ἀνθρώπων φύσεως κρείττονα ὄντα πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ οὖν λαμβάνων, ὃν ἂν[4]) πέμψῃ ὁ Ἰησοῦς, τὸν ἐν τῷ ἀποσταλέντι Ἰησοῦν λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν Ἰησοῦν, πατέρα λαμβάνει· ὁ ἄρα λαμβάνων, ὃν ἂν πέμψῃ ὁ Ἰησοῦς, λαμβάνει τὸν πέμψαντα τὸν Ἰησοῦ πατέρα. Δύναται δὲ καὶ τοιοῦτος ὁ λόγος εἶναι· ὁ μὲν λαμβάνων, ὃν ἐὰν ἐγὼ πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ μέχρι τοῦ ἐμὲ παραδέξασθαι φθάνει· ὁ δὲ μὴ διά τινος ἐμοῦ ἀποστόλου ἐμὲ λαμβάνων, ἀλλὰ χωρῶν ἐμὲ οὐκ ἀπ᾽ ἀνθρώπων, οὐ δι᾽ ἀνθρώπων διακονούμενον, ἀλλ᾽ ἐπιδημοῦντα ταῖς τῶν εὐτρεπισάντων ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἐμὴν παραδοχὴν ψυχαῖς, τὸν πέμψαντά με λαμβάνει πατέρα, ὡς μὴ μόνον ἐμὲ τὸν Χριστὸν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. Ἔστι δὲ ἐκ τούτων καὶ τὰ[5]) κατ᾽ ἐναντιότητα νοῆσαι· ὁ γὰρ λαμβάνων, ὃν ἐὰν πέμψῃ ὁ υἱὸς τοῦ πονηροῦ, ἐκεῖνος τὸν ἀντίχριστον λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν υἱὸν τοῦ πονηροῦ, καὶ παραδεξάμενος τὸν ἀντίχριστον λόγον, ὑποκρινόμενον εἶναι ἀλήθειαν, καὶ ψευδῶς ἐπαγ-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 429. not. 3.

[2]) Sic Cod. Bodlej., Cod. Reg. vero (item ed. H. in textu) ὅσους ἐὰν δέχεται πέμψασθαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. ἐνδέχεται pro ἐὰν δέχεται.“

[3]) R. recte ut in nostro textu; H. in textu: ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κἂν μή, ὡς εἰρήκαμεν, ὀνομάζειν ἀποστόλους, τοιοῦτοι κ. τ. λ., ad marg.: „scrib. ὀνομάζει.“

[4]) Deest ἂν h. l. in ed. Huetiana.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) perperam habet: τὰ κατέναντι ὅτι τὰ νοῆσαι. R. — Huet. ad marginem: „scrib. κατανοῆσαι.“

γελλόμενον εἶναι δικαιοσύνην, οὗτος αὐτὸν λαμβάνει τὸν πονηρόν. Διὸ προσέχωμεν, ἵν᾽ ὡς καλοὶ τραπεζῖται δοκιμάζωμεν μὲν τὸν τῶν ἀληθῶν διάκονον, ἀποδοκιμάζωμεν δὲ τὸν τῶν ψευδῶν. Ἐνθάδε μὲν οὖν „ὁ [1]) λαμβάνων, φησὶν, ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με·" καὶ „ὁ θεωρῶν [2]) ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με·" οὔτε δὲ εἴρηται· ὁ πιστεύων εἰς ὑμᾶς, πιστεύει εἰς ἐμέ· οὔτε· ὁ θεωρῶν ὑμᾶς, θεωρεῖ ἐμέ· λαμβάνειν μὲν γὰρ ὑμᾶς βούλεται τοὺς ἀποστόλους ἑαυτοῦ, οὐ μὴν καὶ πιστεύειν εἰς αὐτούς. Λαμβάνωμεν οὖν τοὺς ὑπὸ τοῦ Λόγου ἡμῖν ἀποστελλομένους, καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ· μηδέποτε δὲ παραδεξώμεθα ἀπόστολον ἀντιχρίστου, καὶ λόγον ψευδῆ.

11. „Ταῦτα [3]) εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." Ἀνωτέρω εἶπε· „νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται·" νῦν δὲ λέγεται, ὅτι „ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι·" καὶ ζητῶ τοιαῦτα εἰς τὸν τόπον· τί δήποτε οὐκ εἴρηται ἀνάλογον τῷ· „νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται·" τό· τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ τετάρακται· ἢ ἀνάλογον τῷ· „ἐταράχθη τῷ πνεύματι·" τό· „νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται." Καὶ ταῦτα ζητεῖν ἐτόλμησα μετρίως, τηρήσας ἐν πάσῃ τῇ γραφῇ διαφορὰν ψυχῆς καὶ πνεύματος, καὶ μέσον μέν τι θεωρῶν εἶναι τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιδεχομένην ἀρετὴν καὶ κακίαν, ἀνεπίδεκτον δὲ τῶν χειρόνων τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· τὰ γὰρ κάλλιστα καρποὶ λέγονται εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ, ὡς ἂν οἰηθείη τις, τοῦ ἁγίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς ἀντιδιαστολὴν

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 20. H. et R. h. l. ἐάν τινα κ. τ. λ. Cfr. pag. 432. not. 1. coll. pag. 429. not. 3.

[2]) Ev. Joann. XII, 45.

[3]) Ev. Joann. XIII, 21. — XII, 27.

γὰρ τούτου φανερὰ λέγεται εἶναι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς. πάντα ψεκτὰ τυγχάνοντα, ἐπεὶ μηδὲν ἔργον σαρκὸς ἐπαινετόν. Ἅπαξ δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο εὗρον πνεῦμα φαύλου σκληρύνεσθαι λεγόμενον ὑπὸ κυρίου τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· „καὶ [1]) οὐκ ἠθέλησε Σηὼν [2]) βασιλεὺς Ἐσεβὼν παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκλήρυνε κύριος ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ κατίσχυσε καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδοθῇ εἰς τὰς χεῖράς σου ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.“ Ἀλλὰ τὰ περὶ μὲν τούτου, οἰκειότερον ἐν τοῖς εἰς τὸ [3]) Δευτερονόμιον ἐξετασθείη ἄν. Νῦν δὲ πρόκειται λέγειν, πῶς τὰ προειρημένα „εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη,“ οὐ τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ „τῷ πνεύματι.“ Ἵν' οὖν τὸ περὶ τοῦ πνεύματος παρατήρημα μὴ διαπίπτῃ, λεκτέον, ὅτι ἐν μὲν τῷ· „νῦν [4]) ἡ ψυχή μου τετάρακται“ τὸ τῆς ταραχῆς πάθος ψυχῆς ἦν, ἐν δὲ τῷ· „ἐταράχθη τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς·“ ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πάθος ἦν ἐρχόμενον τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ πνεύματος. Ὡς γὰρ ὁ ἅγιος ζῇ πνεύματι, προκατάρχοντι τῶν ἐν τῷ ζῆν, καὶ πάσης πράξεως καὶ εὐχῆς, καὶ τοῦ πρὸς Θεὸν ὕμνου· οὕτως πᾶν ὅ, τί ποτ' ἂν ποιῇ, ποιεῖ πνεύματι, ἀλλὰ κἂν πάσχῃ, πάσχει πνεύματι. Εἰ δὲ ὁ ἅγιος, πόσῳ μᾶλλον ταῦτα λεκτέον περὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀρχηγοῦ Ἰησοῦ, οὗ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ ἀνειληφέναι αὐτὸν ὅλον ἄνθρωπον, τὸ ἐν αὐτῷ διέσεισε τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινα; Καὶ οὕτως „ἐταράχθη τῷ πνεύματι,“ ἵνα μαρτυρήσῃ, καὶ

---

[1]) Deuter. II, 30. LXX. interpretes ὁ Θεὸς ἡμῶν et τὴν καρδίαν κ. τ. λ.

[2]) R. in textu, H. ad marg., ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) Σιὼν βασιλεὺς εὐσεβῶν.“

[3]) Deest τὸ in ed. Hueiana.

[4]) Ev. Joann. XII, 27. — XIII, 21.

ἵνα εἴπῃ μετὰ τοῦ θείου οἱονεὶ ὅρκου, τοῦ „ἀμὴν," τό· „λέγω[1]) ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." Τοῦ γὰρ πνεύματος, οἶμαι, θεωρήσαντος τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένον εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα τὸν διδάσκαλον παραδῷ, φωτισθεὶς[2]) εἰς τὸ ἐσόμενον ἐταράχθη· καὶ ἐπεὶ ἡ ταραχὴ ἀπὸ τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως γεγένηται, ὃ καὶ ἐν ταραχῇ ἐγένετο, Ἰησοῦς, εἴρηται, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. Τάχα δὲ καὶ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, τήν· „ἡ σὰρξ[3]) ἀσθενής·" καὶ ἡ σὰρξ τετάρακται· ταῦτα δ' ἦν ὁ Ἰησοῦς, περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Μαρίαν εἴρηται τό· „καὶ ἰδοὺ[4]) συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται." Σημείωσῃ δὲ, τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τὸ „ἐμαρτύρησεν" ἀναφέρεται ἐπὶ[5]) τό· „εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." Καὶ τοῦτο μὲν λεγόμενον, καὶ προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος, οἶμαι, τῷ

---

1) Ev. Joann. XIII, 21.

2) H. et R. in textu φωτισθεῖσα τό κ. τ. λ.; H. tamen in notis, quae R. quoq. affert: „sic habet Cod. Reg. Perion. vertit: *illustratus ad id, quod futurum erat;* videtur legisse φωτισθεὶς εἰς τὸ ἐσόμενον. Eodem redit Ferrar. interpretatio: *futurum praevidens,* quem tamen ita legisse non asseverarim." Equidem, quum φωτισθεῖσα stare prorsus nequeat, neque suppleri possit, si context. orat. accurat. respexeris, ἡ ψυχὴ (αὐτοῦ), Perion. sequendo φωτισθεὶς εἰς τό in text. recepi. Ceterum si quis, quod adjeci, εἰς missum facere velit, habeat sibi.

3) Matth. XXVI, 41. coll. Marc. XIV, 38.

4) Luc. I, 31. 32. Edd. N. T. voc. γαστρί addunt verba: καὶ τέξῃ υἱόν.

5) Deest ἐπί in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R. — *Huet. ad marginem:* „pro τό scrib. τῷ, ἢ ἐπὶ τό." — *Ev. Joann. XIII, 21.*

παρὰ τὸ [1]) μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεοσεβείας σημαινομένῳ. Οὐ γὰρ ταῦτα νομίζω σημαίνεσθαι ἐν τῷ „ἐμαρτύρησεν," ὅτε δηλοῦται τὸ ῥῆμα, παρ' ὃ μάρτυς ἐσχημάτισται τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ νῦν ὅτε ἀναφέρεται ἐπὶ [2]) τό· „εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." Ἔτι κατὰ δύναμιν ἐγὼ ἐφίστημι καὶ τῷ· „εἷς ἐξ ὑμῶν·" ἀναφερομένῳ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, μήποτε ἐμφαίνει τὸ ἀπὸ τάξεως ἀποστολικῆς, ἐν ᾗ [3]) καὶ αὐτὸς ὕψωται, τῷ διάθεσίν ποτε παραπλησίαν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις ἔχειν αὐτὸν, ἀποπεπτωκέναι. Οὕτως γὰρ ἐγὼ ἤκουσα καὶ τοῦ· „ἰδοὺ [4]) Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν·" ἐπεὶ μηδὲ ἐκεῖ εἴρηται· ὡς ἡμεῖς· ἤ· ὡς ἐγώ· ἀλλὰ διὰ τὸν ἕνα ἐκπεσόντα τῆς μακαριότητος, τό· „ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν·" ὡς εἷς [5]) πέπτωκε. Καὶ συνᾴδειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τοῦ· [6]) „ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε." Πλειόνων γὰρ ἀρχόντων γενομένων, [7]) ὁ εἷς πέπτωκεν, ᾧ παραπλησίως, μιμούμενοι τὴν ἐκείνου πτῶσιν, πίπτουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐν θεότητι τυγχάνων πέπτωκεν, οὕτω καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶ τό· „ἐγὼ [8])

---

[1]) Ed. R. recte τό, ed. H. τῷ.

[2]) Deest ἐπί in Cod. Reg. (item in textu ed. H.). R — Huet. h. quoque l. (cfr. pag. 435. not. 5.) ad margin: „pro τό scrib. τῷ, ἤ· ἐπὶ τό." — Ev. Joann. XIII, 21

[3]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ἐν ᾗ αὐτὸς ὕψω, (H. ὕψω, R. ὑψῶ) τῷ κ. τ. λ. R. — H. ad marginem: „scrib. ὑψώθη, τῷ κ. τ. λ.

[4]) Genes. III, 22. H. et R. h. l. min. accur. ἐξ ὑμῶν.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu): ὡς εἷς, συνᾴδειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τό· ὑμεῖς κ. τ. λ. R. — Ferrar. πέπτωκε legit, vertit enim: *quoniam unus cecidit.*

[6]) Huet. ad marginem, cfr. pag. huj. not. 5. „scrib. τοῦ pro τό." — Psalm. LXXXII, 7. (LXXXI.)

[7]) R. recte γενομένων, ed. H. γενομένῳ.

[8]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)

εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες·" ἀποπεσόντες δὲ[1]) τῆς μακαριότητος, οὐ προηγουμένως ὄντες ἄνθρωποι, ἀποθνήσκουσι, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτουσι. Νομίζω δὲ καὶ θαυμαστικῶς εἰρῆσθαι τοιούτῳ νῷ τὸ λεγόμενον· ὁ παραδώσων με οὐκ ἀλλότριος τῶν ἐμῶν μαθητῶν ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ εἷς τῶν πολλῶν μαθητῶν, ἀλλὰ εἷς τῶν ἐν ἐκλογῇ μοι τετιμημένων ἀποστόλων. Πολλοὶ μὲν οὖν, καταψηφιζόμενοι τοῦ Ἰησοῦ, φασί· „σταύρου,[2]) σταύρου αὐτόν·" καί· „αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον." Τὸ δὲ παραδοῦναι αὐτὸν, ἔργον ἦν ἑωρακότος καὶ νενοηκότος αὐτόν· διδάσκαλον γὰρ αὐτὸν ἐπιστάμενος τῶν τηλικούτων[3]) καὶ τοσούτων μαθημάτων, ἃ κατ' ἰδίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἤκουσε, καὶ κύριον αὐτὸν εἰδὼς, παραδοὺς[4]) αὐτὸν, ὃ ἔγνω μέγεθος αὐτοῦ παρέδωκεν, οὐκ ἂν ποιήσαντος τοῦτό τινος τὸ μέγεθος αὐτοῦ μὴ τεθεωρηκότος. Τὸν μὲν γὰρ μέγαν παραδέδωκεν, οὐ καθὸ μέγας ἐστὶν, ἐπεὶ μὴ εἶδε καθὸ μέγας ἐστίν· ὁ δὲ καὶ μαθὼν, πῶς μέγας ἦν, καὶ ἀκροατὴς γενόμενος τοῦ μεγέθους τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας, καὶ λόγου, καὶ χάριτος, καὶ προδοὺς αὐτὸν προέδωκεν αὐτοῦ[5]) καθ' ὅλον ὃ εἶδε μέγεθος. Διὰ

---

[1]) Deest δέ in ed. Huetiana.

[2]) Luc. XXIII, 21. Ed. Knapp. σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν, ed. Lachm. ut in nostro textu. — Act. XXII, 22.

[3]) Cod. Reg. (item ed. H.) τῶν τηλικουτῶνδε καὶ τοσῶνδε. R.

[4]) Idem Cod. Reg. (itemq. ed. H.) παραδιδούς. R.

[5]) R. in textu οὐ καθ' ὅλον ὃ εἶδε, in notis: „pro οὐ — εἶδε, quod legitur in Cod. Bodlej., Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) habet ὁ Λουκᾶς εἶδε." — Huet. in notis: „Perionius: *eum prodidit, cujus etiam noverat magnitudinem*, videtur legisse: οὗ καὶ εἶδε μέγεθος. At Ferrar., qui vertit: *et prodidit eum, et prodidit totam, quam novit, magnitudinem*, legebat: προέδωκεν

τοῦτο συνέφερεν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐγεννήθη,[1]) εἴτε τὴν τῆς παλιγγενεσίας γένεσιν, ὡς ἂν βαθύτερόν τις ἀκοῦσαι,[2]) εἴτε καὶ τὴν κοινότερον νοουμένην· περὶ ἧς ὁ[3]) πραγμάτων ἑαυτὸν ἀπαλλάττειν θέλων, καὶ ζητήσας, ὅτι ᾧ συμφέρει, ὄντι συμφέρει, καὶ ὑπονοήσας, ὅτι οὐκ ἂν μὴ ὄντι[4]) αὐτῷ συνέφερεν, ἐπὶ τὴν δευτέραν κατελθὼν[5]) διήγησιν, ἐκείνην μᾶλλον παραδέξεται.

12. „Ἔβλεπον[6]) δὲ εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Εἰ μὲν προφανὴς ἦν τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς ἡ τοῦ Ἰούδα κακία, κἂν ἔγνωστο, εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος „ὅτι[7]) εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με,“ τίς ἦν ὁ παραδώσων τὸν διδάσκαλον· νυνὶ δὲ βλέπουσιν „εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Καὶ γὰρ Ἰούδας τάχα μὲν ἐκ πρότερον χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸ μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον· τάχα δὲ καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἦν τῆς πονηρίας ἐξολών·[8]) λείμματος γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς ὑπάρχον-

---

ὅλον ὃ καὶ εἶδε μέγεθος.“ — Equidem, quum οὐ stare prorsus nequeat, αὐτοῦ restitui; neque absque causa, Ferrar. videlicet duce, nulla licet praeterquam adsit necessitas, pro καθ᾽ ὅλον scripserim καὶ ὅλον.

[1]) Matth. XXVI, 24. coll. Marc. XIV, 21.

[2]) ἀκοῦσαι. Deest in Cod. Reg. (item in textu ed. H., in quo τις quoq. desideratur). R. — Huet. ad marginem: „ἴσως· τις νοήσειε.“

[3]) Deest ὁ in ed. Huetiana.

[4]) Editio Huetii male: ὄντος. R.

[5]) κατελθών. Deest in Cod. Reg. R. — H. in textu: δευτέραν * θών, ad marginem: „ἴσως· ἐλθών.“

[6]) Ev. Joann. XIII, 22. Ed. Lachm. ἔβλεπ. δέ, ed. Knapp. ut in nostro textu.

[7]) Ibidem XIII, 21. — 22.

[8]) H. et R. in textu ἐξόλων; H. in notis, quae R.

τος ἐν αὐτῷ, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἡνίκα δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι, μεταμεληθεὶς „ἔστρεψε [1]) τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, λέγων· ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον·“ ὅτε εἰπόντων αὐτῶν· „τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψῃ·“ ῥίψας ὁ φιλάργυρος Ἰούδας τὰ ἀργύρια, ἀπελθὼν ἀπήγξατο, μηδὲ περιμείνας ἰδεῖν τοῦ περὶ τὸν Ἰησοῦν παρὰ τῷ Πιλάτῳ κρίματος τὸ τέλος. Καὶ γέγονεν αὐτῷ οὔτε καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίας μετάνοια, οὔτε ἄκρατος πρός τι χρηστότερον ἡ πονηρία. Εἰ μὲν γὰρ καθαρῶς μετενόει, καὶ ὡς ὁ λῃστὴς εἰπών· „μνήσθητί [2]) μου, Ἰησοῦ, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου·“ προσελθὼν τῷ Σωτῆρι ἐποίει τὰ παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ ἐξιλάσασθαι αὐτὸν ἐπὶ τῇ φθασάσῃ γεγονέναι προδόσει. Εἰ δὲ πάντη τὴν τοῦ καλοῦ εὔνοιαν ἐξεληλακὼς ἦν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὔτ' ἂν μετεμελήθη, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ καὶ προσετίθει ἂν λόγους, κατηγορῶν αὐτοῦ, συγγενεῖς τῇ προδοσίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἀπολαύων ἂν ὡς φιλάργυρος ὧν ἔλαβε τριάκοντα ἀργυρίων, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, οὔτ' ἂν ἐβουλεύσατο ἀπώσασθαι τὰ ἀργύρια, οὔτ' ἂν ἔστρεψεν αὐτὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, οὔτ' ἂν ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐξωμολογήσατο,

---

quoq., additis nonnullis, affert: „posterior illa vox (scil. ἐξόλων) ita descripta erat in Cod. Reg. Videtur legisse Perionius ἐξολῶν, vertit enim: *perditae comploratae que improbitatis non erat.* Ferrar. vero legebat, ni fallor, ἐξ ὅλων (R. addit: si quid. vertit: *nondum prorsus a malitia dependebat*). Neutrum mihi satis placet.“ (R. addit: attamen rectius videtur legisse Perionius.) — Equidem ἐξώλους legerim, aut ἐξώλης.

[1]) Matth. XXVII, 3—5. Edd. N. T. vers. 3. μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε. Vers. 4. ed. Knapp., ut in textu nostro, ἀθῷον, ed. Lachm. ἀθῷον. De vers. 5. cfr. edd. N. T.

[2]) Luc. XIII, 42. Edd. N. T. Κύριε pro Ἰησοῦ.

αὐτοῦ μὲν κατηγορῶν, τὸν διδάσκαλον δὲ[1]) ἐγκωμιάζων ἐν τῷ· „ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα δίκαιον.“ Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπάγξασθαι αὐτὸν[2]) οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἢ ὁ βεβληκὼς αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ τὸν Σωτῆρα·[3]) καὶ τόπον γε κατ᾽ ἀμφότερα ἔδωκε τῷ διαβόλῳ. Ταῦτα δὲ κατὰ δύναμιν ἐπεξειργασάμην, ἅμα μὲν παριστὰς τοῖς οἰομένοις αὐτὸν φύσει γεγονέναι ἀνεπίδεκτον σωτηρίας, ὅτι οὐ τοιοῦτος ἦν· ἅμα δὲ διηγούμενος, ὅτι εὐλόγως οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τῷ τοῦ κυρίου λόγῳ „ἔβλεπον[4]) εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Ἀρκεῖ δὲ παραθέσθαι καὶ προφητικὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, παριστᾶσαν ὅτι ἅγιος ὢν μεταπέπτωκεν, ἐπεὶ „καὶ[5]) γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ᾽ ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ᾽ ἐμὲ πτερνισμόν.“ Ἀλλὰ καὶ τό· „εἰ ἐχθρὸς[6]) ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν·“ ἐπ᾽ αὐτὸν ἀναφερόμενον, δηλοῖ ὅτι οὐκ ἀρχῆθεν ἐχθρὸς ἦν. Ἀλλὰ καὶ τό· „εἰ ὁ μισῶν με ἐπ᾽ ἐμὲ ἐμεγαλοῤῥημόνησεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ᾽ αὐτοῦ·“ παρίστησιν ὅτι καὶ ἠγάπα ποτὲ τὸν Ἰησοῦν, φθάσας ἐπὶ τὸ καὶ ἰσόψυχος αὐτῷ τυγχά-

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H.) καὶ ἐγκωμιάζων. R. — Matth. XXVII, 4. H. et R. h. l. δίκαιον pro ἀθῷον. Cfr. pag. 439. not. 1.

[2]) H. et R. ut in nostro textu; H. in notis: „ἀπάγξασθαι αὐτόν et αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν habet Cod. Reg et Perionius; at Ferrar. legit αὑτόν et αὑτοῦ. Sed vera est lectio Cod. Reg.“

[3]) Cod. Reg. (item ed. H.) τὸν Ἰησοῦν. R.

[4]) Ev. Joann. XIII, 22.

[5]) Psalm. XLI, 9. (XL, 10.). In edd. H. et R. h. l (cfr. tamen pag. 419. not. 6.) deest ὁ ante ἐσθίων.

[6]) Psalm. LV, 12. LXX. interpretes: ὅτι εἰ ἐχθρὸς κ. τ. λ. et paulo post: καὶ εἰ ὁ μισῶν ἐπ᾽ ἐμὲ κ. τ. λ. (LIV, 13.).

νειν, ἐπεὶ γέγραπται· „σὺ [1]) δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, καὶ ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου.“ Καὶ ἄλλα δ' ἂν εὕροις μυρία, ἐξ ὧν συνήσεις, ὅτι εἰκότως „οἱ μαθηταὶ ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Ὁ δὲ Λουκᾶς ἀνέγραψεν, ὅτι εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος· „πλὴν [2]) ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὡρισμένον αὐτῷ πορεύεται· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ παραδίδοται·“ οἱ μαθηταὶ „ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς, τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ μέλλων τοῦτο πράσσειν·“ συνεζήτουν γὰρ „ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.“ Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν οὐκ ἐμφαίνεται, ὅτι ἕκαστος καὶ ἑαυτὸν ὑπενόει· [3]) κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μάρκον καὶ τοῦτο παρίσταται. Ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖός φησι· „καὶ λυπούμενοι [4]) σφόδρα ἤρξαντο λέγειν· μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε;“ Ὁ δὲ Μάρκος· ὅτι „ἤρξαντο [5]) λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς κα-

---

[1]) Psalm. LV, 13. (LIV, 14.). In LXX. interpretum vers. καί deest ante ἡγεμών. — Ev. Joann. XIII, 22.

[2]) Luc. XXII, 21—23. Edd. N. T. vers. 22. καὶ ὁ μέν κ. τ. λ. Paulo post, omisso voc. αὐτῷ in utraq. ed., ed. Lachm. κατὰ τὸ ὡρισμένον πορεύεται, ed. Knapp. πορεύεται κατὰ τὸ ὡρισμένον. Vers. 23. edd. N. T. πρὸς ἑαυτοὺς τὸ, τίς — ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν. — Ev. Joann. XIII, 22.

[3]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) recte habet ὑπενόει, pro quo tantum legitur in Cod. Reg. (item in textu ed. H. hoc modo: ἑαυτὸν * νόει) νόει. R.

[4]) Matth. XXVI, 22. Ed. Lachm. λέγειν αὐτῷ εἷς ἕκαστος· μή τι κ. τ. λ., ed. Knapp. λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι κ. τ. λ.

[5]) Marc. XIV, 19. Ed. Knapp. in textu (coll. tam. not. text. subjecta) εἷς καθεῖς· μήτι —· μήτι, ed. Lachm. εἷς καθ' εἷς· μή τι —· μή τι. — Ed. R. ut in nostro textu, ed. Huet. εἷς καθένα.

θ' ἕνα· μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος· μήτι ἐγώ;" Ἐμέμνητο γὰρ, οἶμαι, ἄνθρωποι ὄντες, ὅτι τρεπτή ἐστιν ἡ προαίρεσις τῶν ἔτι προκοπτόντων, καὶ ἐπιδεχομένη τὰ ἐναντία θέλειν οἷς[1]) πρότερον προέθετο. Τάχα δὲ καὶ μαθόντες, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, εὐλαβοῦντο διὰ τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄδηλον, μήποτε νικηθέντες παραδέξωνται καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσίαν. Καὶ γὰρ ὁ Πέτρος πρόθεσιν μὲν εἶχεν, ὅτε διαβεβαιούμενος ἔλεγεν· „εἰ[2]) καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι·" μὴ ἀρνήσασθαι[3]) τὸν Ἰησοῦν· ἐκνικηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς δειλίας[4]) πνεύματος πρὸ ἀλεκτοροφωνίας τρὶς αὐτὸν ἠρνήσατο. Ἐκ τῶν τοιούτων δὴ λόγων διδασκόμεθα, ὅτι[5]) „ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ," καὶ „μὴ[6]) καυχῶ τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ οἶδας, τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα." Τάχα δὲ καὶ τό· „ἔβλεπον[7]) εἰς ἀλ-

---

[1]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) optime: ὡς πρότερον, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male εἰς πρότερον (R. affert τρότερον). R.

[2]) Matth. XXVI, 33. Edd. N. T. εἰ πάντες omisso καί ante πάντες, et ἐγὼ οὐδέποτε σκανδ. pro ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι. Cfr. pag. 395. not. 4.

[3]) Ed. R. recte ἀρνήσασθαι, ed. H. corrupte ἀρνήσθαι.

[4]) R. δειλείας, H. δουλείας. Ferrarius: ut victus propter timorem spiritus. — H. et R. (cfr. pag. 395 not. 7.) ἀλεκτροφωνίας.

[5]) ὅτι ὁ δοκῶν — οὐ γὰρ οἶδας. Sic sanitati restituitur hic locus ope Manuscripti Bodlej. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) mendose legitur: ὀστηκῶν (R. affert: ὁ στηκῶν) βλεπέτω μὴ πέσῃ, καὶ μὴ οὐ γὰρ οἶδας (ed. H. habet: καὶ μὴ * οὐ γὰρ οἶδας). R. — H. ad marg. „pro ὀστηκῶν scrib. ὁ ἑστήκων (?)." — I Cor. X, 12.

[6]) Prov. XXVII, 1. LXX. interpretes οὐ γὰρ γινώσκεις, τί κ. τ. λ. — Huet. ad resarciendam lacunam (cfr. pag. huj. not. 5.) haec affert, ex parte recte, ad mar[illegible]: [illegible] καὶ μὴ καυχῶν τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ κτλ.

[7]) Ev. Joann. XIII, 22.

λήλους οἱ μαθηταί·“ πρὸς τῷ ἁπλούστερον νοουμένῳ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῖ, ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑτέρου, ἐπαπορῶν, εἰ δύναται ἡ τοιαῦτα πράξασα ψυχὴ, καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατεθεῖσα, ἀληθῶς μαρτυρήσαντα ἐν τῷ εἰρηκέναι· „ἀμὴν,[1]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με·“ ἐπὶ τοσοῦτον τραπῆναι, καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ διδασκάλου μαθημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ φθάσαι. Ἐμφαντικὴ γὰρ ἡ περὶ τῶν μαθητῶν λέξις, ἡ· „ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει·“ οὐ γὰρ εὐπόρουν ἐννοῆσαι, περὶ τίνος τὸ προειρημένον ἦν, ἀλλ᾽ ἦσαν περὶ τούτου ἀπορούμενοι, καὶ οὐδὲν οὔτε νοεῖν, οὔτε λέγειν σαφὲς εὑρίσκοντες.

13. „Ἦν[2]) ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, καὶ λέγει αὐτῷ· εἰπὲ, τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει. Ἀναπεσὼν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστιν; Ἀποκρίνεται οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ ψωμίον

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 21. — 22.

[2]) Ev. Joann. XIII, 23—29. Edd. N. T. vers. 23. ἦν δέ κ. τ. λ. (ed. H. ἦ pro ἦν). Vers. 24. ed. Lachm. Σίμων Πέτρος, καὶ — οὗ λέγει, ut in textu nostro, ed. Knapp. Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. Vers. 25. ed. Lachm. ἀναπεσὼν οὖν, ed. Knapp. ἐπιπεσὼν οὖν κ. τ. λ. Vers. 26. ed. Lachm. ἀποκρίνεται (οὖν) ὁ κ. τ. λ., ed. Knapp. ἀποκρίνεται ὁ κ. τ. λ. Eod. vers. ed. Lachm. ᾧ ἐγὼ ἐμβάψας τὸ ψ. ἐπιδώσω, ed. Knapp. ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Sub finem vers. pro βάψας οὖν κ. τ. λ. edd. N. T. (coll. tam. not. in Lachm. ed. text. subjecta): καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωσιν Ἰούδᾳ κ. τ. λ. Vers. 29. ed. Lachm. εἶχεν Ἰούδας, ed. Knapp. εἶχεν ὁ Ἰούδας. Eod. vers. edd. N. T. αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

θ' ἕνα· μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος· μήτι ἐγώ;" Ἐμέμνητο γὰρ, οἶμαι, ἄνθρωποι ὄντες, ὅτι τρεπτή ἐστιν ἡ προαίρεσις τῶν ἔτι προκοπτόντων, καὶ ἐπιδεχομένη τὰ ἐναντία θέλειν οἷς[1]) πρότερον προέθετο. Τάχα δὲ καὶ μαθόντες, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, εὐλαβοῦντο διὰ τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄδηλον, μήποτε νικηθέντες παραδέξωνται καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσίαν. Καὶ γὰρ ὁ Πέτρος πρόθεσιν μὲν εἶχεν, ὅτε διαβεβαιούμενος ἔλεγεν· „εἰ[2]) καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι·" μὴ ἀρνήσασθαι[3]) τὸν Ἰησοῦν· ἐκνικηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς δειλίας[4]) πνεύματος πρὸ ἀλεκτοροφωνίας τρὶς αὐτὸν ἠρνήσατο. Ἐκ τῶν τοιούτων δὴ λόγων διδασκόμεθα, ὅτι[5]) „ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ," καὶ „μὴ[6]) καυχῶ τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ οἶδας, τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα." Τάχα δὲ καὶ τό· „ἔβλεπον[7]) εἰς ἀλ-

---

[1]) Cod. Bodlej. (item ed. H. ad marg.) optime: οἷς πρότερον, Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male εἰς πρότερον (R. affert πρότερον). R.

[2]) Matth. XXVI, 33. Edd. N. T. εἰ πάντες omisso καί ante πάντες, et ἐγὼ οὐδέποτε σκανδ. pro ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι. Cfr. pag. 395. not. 4.

[3]) Ed. R. recte ἀρνήσασθαι, ed. H. corrupte ἀρνήσθαι.

[4]) R. δειλείας, H. δουλείας. Ferrarius: ut victus propter timorem spiritus. — H. et R. (cfr. pag. 395 not. 7.) ἀλεκτροφωνίας.

[5]) ὅτι ὁ δοκῶν — οὐ γὰρ οἶδας. Sic sanitati restituitur hic locus ope Manuscripti Bodlej. In Cod. Reg. (item in textu ed. H.) mendose legitur: ὁστηκῶν (R. affert: ὁ στηκῶν) βλεπέτω μὴ πέσῃ, καὶ μὴ οὐ γὰρ οἶδας; (ed. H. habet: καὶ μὴ * οὐ γὰρ οἶδας). R. — H. ad marg. „pro ὁστηκῶν scrib. ὁ ἑστήκων (?)." — I Cor. X, 12.

[6]) Prov. XXVII, 1. LXX. interpretes οὐ γὰρ γινώσκεις, τί κ. τ. λ. — Huet. ad resarciendam lacunam (cfr. pag. huj. not. 5.) haec affert, ex parte recte, ad marginem: „ἴσως· καὶ μὴ καυχῶν τὰ εἰς αὔριον, οὐ γὰρ κτλ.

[7]) Ev. Joann. XIII, 22.

λήλους οἱ μαθηταί" πρὸς τῷ ἁπλούστερον νοουμένῳ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῖ, ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑτέρου, ἐπαπορῶν, εἰ δύναται ἡ τοιαῦτα πράξασα ψυχὴ, καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατεθεῖσα, ἀληθῶς μαρτυρήσαντα ἐν τῷ εἰρηκέναι· „ἀμὴν,[1]) ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με·" ἐπὶ τοσοῦτον τραπῆναι, καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ διδασκάλου μαθημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ φθάσαι. Ἐμφαντικὴ γὰρ ἡ περὶ τῶν μαθητῶν λέξις, ἡ· „ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει·" οὐ γὰρ εὐπόρουν ἐννοῆσαι, περὶ τίνος τὸ προειρημένον ἦν, ἀλλ' ἦσαν περὶ τούτου ἀπορούμενοι, καὶ οὐδὲν οὔτε νοεῖν, οὔτε λέγειν σαφὲς εὑρίσκοντες.

13. „Ἦν[2]) ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, καὶ λέγει αὐτῷ· εἰπὲ, τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει. Ἀναπεσὼν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστιν; Ἀποκρίνεται οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ ψωμίον

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 21. — 22.

[2]) Ev. Joann. XIII, 23—29. Edd. N. T. vers. 23. ἦν δέ κ. τ. λ. (ed. H. ἡ pro ἦν). Vers. 24. ed. Lachm. Σίμων Πέτρος, καὶ — οὗ λέγει, ut in textu nostro, ed. Knapp. Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. Vers. 25. ed. Lachm. ἀναπεσὼν οὖν, ed. Knapp. ἐπιπεσὼν οὖν κ. τ. λ. Vers. 26. ed. Lachm. ἀποκρίνεται (οὖν) ὁ κ. τ. λ., ed. Knapp. ἀποκρίνεται ὁ κ. τ. λ. Eod. vers. ed. Lachm. ᾧ ἐγὼ ἐμβάψας τὸ ψ. ἐπιδώσω, ed. Knapp. ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Sub finem vers. pro βάψας οὖν κ. τ. λ. edd. N. T. (coll. tam. not. in Lachm. ed. text. subjecta): καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωσιν Ἰούδᾳ κ. τ. λ. Vers. 29. ed. Lachm. εἶχεν Ἰούδας, ed. Knapp. εἶχεν ὁ Ἰούδας. Eod. vers. edd. N. T. αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

καὶ [1]) δώσω (αὐτῷ). Βάψας οὖν τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος [2]) Ἰσκαριώτῃ. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ· τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς· ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ." Ὁ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἀνακείμενος, εἷς τῶν μαθητῶν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἔοικεν ὁ γράψας τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι Ἰωάννης· ἐπὶ [3]) γ'.. τῷ τέλει τοῦ Εὐαγγελίου γέγραπται, ὡς [4]) „ἐπιστραφεὶς [5]) ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; Τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰη-

---

[1]) In edd. H. et R. desunt (cfr. pag. 443. not. 2.) h. l. verba: καὶ δώσω (αὐτῷ). Equid. ea apposui h. l., coll. pag. 450. not. 6. coll. pag. 453. not. 1.; αὐτῷ aut., respectu potissimum habito ad pag. 453. not. 1. coll. cum pag. 450. not. 6., uncis inclusi.

[2]) R. in textu: Σίμωνι Ἰσκαριώτῃ, in notis: „Cod Reg. (it. ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτου."

[3]) H. et R. in textu recte, ut in nostro textu; H. in notis: „ἐπὶ γὰρ τῷ τέλει, vel ἐπὶ γὰρ τὸ τέλος; utrumq enim exsculpi potest ex his Cod. Reg. corruptis apicibus ἐπεὶ γὰρ τῷ τέλος."

[4]) Ferrarius: *hunc in modum*, legisse videtur: οὕτως.

[5]) Ev. Joann. XXI, 20—23. Ed. Knapp. vers. 20. ἐπιστραφεὶς δέ κ. τ. λ., ed. Lachm. ut in textu nostro Vers. 21. ed. Knapp. τοῦτον ἰδών, ed. Lachm. ut in nostro textu. Vers. 22. ed. Knapp. σὺ ἀκολούθει μοι, ed Lachm. ut in textu nostro. Vers. 23. ed. Lachm. ἐξῆλθ. οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς κ. τ. λ., ed. Knapp. ἐξῆλθ. οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς κ. τ. λ. Eod. vers. pro οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ edd. N. T. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ.

σοῦ· Κύριε, οὗτος δὲ τί; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σύ μοι ἀκολούθει. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;" Ὅτι δὲ ὁ μαθητὴς οὗτος, ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον, Ἰωάννης ἐστὶν, δῆλον ἐκ τῶν ἐπιφερομένων, οὕτως ἐχόντων, ὅτι „οὗτός[1]) ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ[2]) μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα." Παρατήρει δὲ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τοῦ Εὐαγγελίου, τίνα τρόπον ὁ Πέτρος, ὡς ἐπὶ πλεῖον αὐτῷ[3]) θαῤῥῶν, καὶ προσκεκλιμένος,[4]) ὅπου μὲν νεύει αὐτῷ, καὶ λέγει· εἰπὲ, τίς[5]) ἐστι, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς προδώσοντός φησιν·" ὅπου δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀκολουθοῦντα, ὡς φροντίζων αὐτοῦ μᾶλλον παρὰ τοὺς λοιποὺς, λέγει τῷ Ἰησοῦ περὶ αὐτοῦ· „Κύριε, οὗτος δὲ τί;" βουλόμενος μαθεῖν καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰωάννην τέλος, ὁμοίως τῷ ἐγνωκέναι τὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅταν γηράσῃ ἐκτενεῖ[6]) τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἄλλος αὐτὸν ζώσει, καὶ

---

[1]) Ev. Joann. XXI, 24. Ed. Lachm. καὶ ὁ γράψας ταῦτα, ed. Knapp. ut in textu nostro.

[2]) Ed. Huet. ὁ καὶ μαρτυρ. περὶ τούτ., ὁ γράψας ταῦτα.

[3]) Ed. R. αὐτῷ, ed. Huet. αὐτῷ.

[4]) R. in textu ἀνακεκλιμένος, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) προσκεκλειμένος." — Huet. ad marginem: „scrib. προσκεκλιμένος."

[5]) R. in textu τίς ἐστι κ. τ. λ., omisso εἰπέ ante τίς, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) εἰπὲ, τίς ἐστι κ. τ. λ." Cfr. ev. Joann. XIII, 24. coll. edd. N. T. et pag. ed. nostrae 443. not. 2. — XXI, 21.

[6]) R. in textu, H. ad marg. recte: ἐκτενεῖ, R. in notis: *„Cod. Reg.* (item ed. H. in textu) ἐκτείνει." — *Cfr. ev. Joann. XXI, 18.*

οἴσει ὅπου οὐ θέλει. Εἴπερ δὲ ἃ ἐλάλει ῥήματα[1]) ὁ Ἰησοῦς, πνεῦμά ἐστι, καὶ οὐ γράμμα, δι' ὅλων ζωή ἐστι, καὶ οὐδαμῶς θάνατος, καὶ μιμούμενος αὐτὸν ὁ μαθητὴς, ὃν ἠγάπα, πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀναγράφει, ἀκουστέον τοῦ· „ἦν[2]) ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ·“ ἀξίως[3]) τῆς τιμῆς, ἣν πρέπει διδόναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λαμβάνειν τὸν ἀγαπώμενον ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ νομίζω, ὅτι, εἰ καὶ συμβολικῶς τότε ἀνακείμενος Ἰωάννης ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ γέρως[4]) τούτου ἀξιωθεὶς ὡς ἐξαιρέτου ἀγάπης κριθεὶς ἄξιος τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, τὸ συμβολικὸν τοῦτο παρίστησιν, ὅτι Ἰωάννης, ἀνακείμενος τῷ Λόγῳ καὶ τοῖς μυστικωτέροις ἐναπαυόμενος, ἀνέκειτο ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Λόγου, ἀνάλογον τῷ καὶ αὐτὸν εἶναι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς, κατὰ τό· „ὁ μονογενὴς[5]) Θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.“ Εἰ μὴ ταπεινότερον δὲ ἀκούομεν καὶ τοῦ „ἐγένετο[6]) δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ·“ τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κόλπου Ἀβραὰμ νοήσομεν[7]) ὅπερ ἐὰν οὕτως διηγησώμεθα, ἀπολογησάμενοι πρὸς τὴν κατ' ἄγνοιαν περὶ τῆς γραφῆς ἐπαπόρησιν, λεχθείη

---

[1]) Ev. Joann. VI, 63.

[2]) Ev. Joann. XIII, 23. coll. pag. 443. not. 2.

[3]) R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) ἀξίως τιμῆς ἧς πρέπει.“

[4]) H. et R. γέρως.

[5]) Ev. Joann. I, 18. Edd. N. T. (coll. tam. not. text ed. Knapp. subjecta) ὁ μονογενὴς υἱός.

[6]) Luc. XVI, 22. Edd. N. T. ὑπὸ τῶν ἀγγέλων.

[7]) Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) νοήσωμεν· ὅπερ ἐὰν οὕτως ἐσόμεθα (ed. H. οὕτως * ἐσόμεθα), ἀπολογησάμενοι. R. — Huet. ad marg.: „ἴσως διηγησώμεθα (scil. pro * ἐσόμεθα).“

ἂν [1]) ὑπὸ τοῦ βουληθέντος ἀθετῆσαι τὴν περὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα διήγησιν· „„εἰ γὰρ ἀνέκειτο, φησὶν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ὁ Λάζαρος, ἕτερος, πρὸ τοῦ τοῦτον ἐξελθεῖν τὸν [2]) βίον, ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ πρὸ ἐκείνου ἄλλος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλου, φησὶ, δικαίου ἐξελθόντος, ὁ πτωχὸς ὑπαναστήσεται·"" οὐ γὰρ ἑώρα τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ὁ περὶ τούτων ἐπαπορῶν, καὶ ὅτι δυνατόν ἐστι, μυρίους ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραὰμ ἅμα ἀναπαύσεσθαι, κοινωνοῦντας τῶν ἀποκαλυφθέντων αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον τόπον περὶ τῆς τοῦ κόλπου ὀνομασίας δεήσει παραθέσθαι ἀπὸ τῆς γραφῆς, φέρε ἐξετάσωμεν, τίνα τρόπον εἶπε κύριος τῷ Μωϋσῇ· „πάλιν [3]) εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο [4]) ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα [5]) ὡσεὶ χιών. Καὶ εἶπεν· εἰσένεγκον [6]) τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον

---

[1]) Ferrar. λεχθεῖσαν pro λεχθείη ἂν legisse videtur.

[2]) H. et R. τὸν βίον.

[3]) Exod. IV, 6. 7. LXX. interpretes vers. 6. 7. con-nter, ubi αὐτοῦ exhibent edd. nostrae, scribunt αὑτοῦ. em vers. 6. καὶ ἐξήν. τὴν χεῖρα αὐτοῦ pro καὶ ἐξή-'κεν αὐτήν, et, voc. λεπρῶσα prorsus omisso, ἐγενήθη ἐγένετο. Vers. 7. iidem pro: καὶ εἶπεν· εἰσένεγκον bent: καὶ εἶπεν πάλιν· εἰσένεγκον; porro τὴν χεῖρα τόν κ. τ. λ. pro τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τόν κ. τ. λ.; ·ατέστη deniq. pro (ut H. et R. exhibent) ἀπεκατεστάθη, ·ρκὸς αὐτῆς pro σαρκὸς αὐτοῦ (R. αὑτοῦ.).

[4]) H. ἐγένετο, R., qui forsan (cfr. pag. huj. not. 3.), θη scribere voluit, corrupte ἐγένετη.

[5]) R. in textu, H. ad marg. recte λεπρῶσα; Cod. item ed. H. in textu) λεπρωσία. R. — H. in notis: λεπρωσία videtur legendum λεπρῶσα; ita infra (cfr. 8. lin. 12.): ἢ καὶ λεπρῶσαν a λεπράω. Id con-Aldina ed., quae ita scriptum habet Exod. IV, 6. I. et R. h. l. εἰσένεγκε.

σου. *Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν χρόαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.“ Χαλεπὸν μὲν οὖν ἰδεῖν, καὶ[1]) ὑπὲρ ἡμᾶς, τίνος σύμβολον εἶναι δύναται τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐπειδὴ[2]) χρὴ καὶ ἡμᾶς μὴ ἀλγεῖν, ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑποπίπτον εἰς κρίσιν παραδοῦναι τῷ ἐντευξομένῳ, φήσομεν, ὅτι ἡ χεὶρ πράξεων πολλαχοῦ[3]) σύμβολόν ἐστιν· ὁ δὲ κόλπος Μωϋσέως δύο δυνάμεις ἔχει, τὴν μὲν προτέραν καὶ, κατὰ τὰ τοῦ γράμματος νοήματα, ποιοῦσαν τὴν πρᾶξιν τοῦ πράττοντος ὡσεὶ χιὼν, ὅσον ἐπὶ τῇ Ἑβραίων φωνῇ, ἣ καὶ λεπρῶσαν· τὴν δὲ[4]) δευτέραν καὶ, κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον, καθαρὰν[5]) ἀποδεικνύουσαν[6]) τὴν πολιτείαν, καὶ ἀποκαθισταμένην εἰς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τοῦ λόγου. Καὶ τήρει γε, ὅτι ἐπιφέρεται τούτοις τό· „ἐὰν[7]) μὴ πιστεύσωσί σοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσί σοι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου·“ ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας τῇ ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος, διὰ μεγαλόνοιαν πιστεύσει τῇ πνευματικῇ τοῦ νόμου διηγήσει. Ἐὰν δέ*

---

1) *καὶ ὑπὲρ — φήσομεν.* Sic hunc loc., qui in Cod. Reg. (it. in text. ed. H.) omnino mancus est, sanitati restituit Cod. Bodlej. R. — H. in textu: „*καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς τί * σημεῖον τοῦτο, ἐπειδὴ χρὴ καὶ ἡμᾶς μὴ * ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑπὸ * σιν παραδοῦναι τῷ ἐνταξομένῳ φήσομεν,*“ ad marginem: „pro *τῷ ἐνταξομένῳ* scrib. (min. accur.) *τὸ ἐντευξόμενον.*“

2) Ferrarius: *quoniam vero*, legisse videtur: *ἐπεὶ δέ* aut *ἐπειδὴ δὲ χρή κ. τ. λ.*

3) R. min. accur. h. l. *πολλακοῦ*; H. *πολλαχοῦ*.

4) H. et R. omittunt *δέ*. Equid. Ferrar. duce, et quia facillime propt. seq. *δευτέραν* excidere poterat, apposui.

5) H. et R. *καθαρὰν, ἀποδεικν. κ. τ. λ.*

6) R. *ἀποδεικνύσαν*, H. h. l. *ἀποδεικνύουσαν*.

7) Exod. IV, 8. LXX. interpretes: *ἐὰν δὲ μὴ κτλ.*

τις μὴ πιστεύσῃ τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις, τῷ μὲν προτέρῳ, ὅτι λεπρὰν ποιεῖ τὴν πρᾶξιν· τῷ δὲ δευτέρῳ, ὅτι ἀποκαθίστησιν αὐτὴν εἰς τὸ κατὰ φύσιν, τὸ ὕδωρ τούτῳ αἷμα γίνεται. Γέγραπται γάρ· „καὶ ἔσται, [1]) ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρόν· καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ.“ Καὶ πρόσχες δὲ, ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου οὐκ ἔτι λέγεται τό· ἤ· πιστεύσωσί σοι· ἤ· οὐ πιστεύσωσι. Δηλοῦται γὰρ, ὅτι τῷ μὴ πιστεύσαντι τοῖς δυσὶ σημείοις τὸ λαμβανόμενον ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ αἷμα γίνεται, δι' ἀπιστίαν ποτίμου ἀπολαύειν οὐ δυναμένῳ λόγου. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανέλθωμεν, πλείονα τοῦ δέοντος διὰ τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ παραλαβόντες εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ μαθόντες, ὅτι, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, πάντα πράττωμεν πρὸς τὸ ἐγκριθῆναι τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀνακεισόμεθα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Νεύει δὲ τῷ ἀγαπωμένῳ μαθητῇ Σίμων Πέτρος, καὶ, μὴ ἀρκούμενος τῷ νεύματι, φησὶν αὐτῷ· „εἰπὲ, [2]) τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει.“ Ἐπεὶ οὖν τὸ νεύειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς διαβολὴν λαμβάνεται· ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν „ὀφθαλμῷ, [3]) σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων, καὶ διεστραμμένῃ καρδίᾳ τεκταίνεται [4]) κακά·“ καί· „ὁ ἐννεύων [5]) ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου, συνάγει ἀνδράσι λύπας·“ λεκτέον, ὅτι φαῦ-

---

[1]) Exod. IV, 9. — H. et R. min. accur. λήψει pro λήψῃ, ἐκχεῖς pro ἐκχεεῖς, et λαβῇς.

[2]) Ev. Joann. XIII, 24. coll. pag. 443. not. 2.

[3]) Prov. VI, 13, 14. LXX. interpretes vers 13. ἐννεύμασι. Iidem vers. 14., καί omisso, διεστραμμένη καρδία.

[4]) R. in textu, H. ad marg. recte τεκταίνεται; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male τεκτενεύεται.“

[5]) Proverb. X, 10.

λον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν· ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφθαλμῷ, τουτέστι, πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ μὴ ὀρθὰ βλέπειν, καὶ τὸ νεύειν μετὰ δόλου ἐστὶ τὸ ψεκτόν· νεύειν δὲ φιλομαθῶς, Πέτρου ἔργον ἦν, καὶ ἀκολούθως τῷ τοιούτῳ νεύματι λέγειν τῷ συμφοιτητῇ, ὡς παῤῥησίαν πλείονα ἔχοντι πρὸς τὸν διδάσκαλον· „εἰπὲ,[1]) τίς ἐστι, περὶ οὗ λέγει.“ Ἐβούλετο γὰρ ἴσως τὸ κατὰ τὴν προδοσίαν, ἣν προδίδωσιν Ἰούδας τὸν Ἰησοῦν, μυστήριον ἰδεῖν, ὅπερ ἵνα μάθῃ ὁ Πέτρος, Ἰωάννης πρότερον ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἐπαναβέβηκε, καὶ ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος. Καὶ τάχα μὴ ἀναπεσόντι ἐπὶ τὸ στῆθος, ἀλλὰ μείναντι ἐπὶ τοῦ ἀνακεῖσθαι ἐν τῷ κόλπῳ, οὐκ ἂν παρέδωκεν, ὃν ἐπόθει μανθάνειν Ἰωάννης, ὁ Πέτρος, λόγον. Εἰ καὶ ἀνακείμενος οὖν πρότερον μὲν ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὕστερον δὲ[2]) ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ δευτέρου, ἐν τοῖς τελευταίοις τοῦ[3]) εὐαγγελίου χαρακτηρίζεται, ὡς μείζονος καὶ διαφέροντος, ὁ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιος μαθητής. Γέγραπται γὰρ, ὅτι „ἐπιστραφεὶς[4]) ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε;“ οὐ γὰρ γέγραπται· ὃς ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ.[5])

14. Τί δὲ καὶ ἀποκρινόμενος εἶπεν ὁ κύριος, θεωρήσωμεν. „Ἐκεῖνος,[6]) φησὶν, ἐστὶν, ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 24. coll. pag. 443. not. 2.

[2]) H. corrupte ἐν pro δέ.

[3]) Ed. H. τοῦ εὐαγγελίου; in ed. R. τοῦ deest.

[4]) Ev. Joann. XXI, 20. coll. pag. 444. not. 5.

[5]) Pro αὐτοῦ Cod. Reg. tantum habet τοῦ. Ferrar. leg. Ἰησοῦ. R. — H. in textu: τοῦ *, ad marg.: „scrib. τοῦ Ἰησοῦ.“

[6]) Ev. Joann. XIII, 26. 27. coll. pag. 443. not. 2. H. et R. h. l. addunt verba: καὶ δώσω αὐτῷ. Cfr. pag. 444. not. 1. coll. pag. 443. not. 2. et de αὐτῷ pag. 453. not. 1.

ψωμίον, καὶ δώσω αὐτῷ." Εἶπεν οὖν τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, καὶ „βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος[1]) Ἰσκαριώτῃ. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰς-ῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς," οὐ δυνηθεὶς πρότερον εἰσελθεῖν, οὐδ᾽ εὐθέως ἅμα τῷ βεβληκέναι εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας[2]) Σίμωνος Ἰσκαριώτης. Χρῆν γάρ, οἶμαι, διὰ τῆς δόσεως[3]) τοῦ ψωμίου ἀντιλαβεῖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀναξίου ἔχειν τὸ κρεῖττον ὃ ἐδόκει ἔχειν· ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ[4]) ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ. Ἀφαιρεθεὶς οὖν ὁ Ἰούδας, ὡς ἀνάξιος τοῦ κρείττονος τοῦ εἰπόντος[5]) *, κεχώρηκε τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ Σατανᾶ εἴσοδον. Παραδείγματος δὲ ἕνεκεν ἵνα νοηθῇ, πῶς ψωμίον μὲν ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Ἰούδᾳ, ἐκεῖνος δὲ τότε ἀπέθετο κρεῖττόν τι ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ, καὶ τάχα τὴν εἰρήνην, ὑποστρέψουσαν ἀπὸ τοῦ ἀκούσαντος, καὶ μὴ παραδεξάμενου, ἐπὶ τὸν εἰπόντα, κατὰ τὸ[6]) λεγόμενον, ὅτι „ἐὰν[7]) μὲν ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἡ

---

[1]) R. in textu: Σίμωνι Ἰσκαριώτῃ, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτου. Cfr. pag. 444. not. 2.

[2]) Ed. H. post αὐτόν addit verba, quae in ed. R. frustra desiderantur, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης. Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

[3]) R. in textu, H. ad marg. recte δόσεως; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: δόσης."

[4]) Matth. XXV, 29. coll. Marc. IV, 25.

[5]) H. et R. εἰπόντος * κεχώρηκε. Ferrar. vertit: *privatus ergo Judas, veluti indignus, ab excellentiori, qui precatus fuerat pacem, recepit ingressum Satanae in se.* Legit ergo εἰπόντος εἰρήνην aut τὴν εἰρήνην; et recte quidem hoc voc. restitueris, modo ea, quae statim sequuntur lin. 3. et seqq. pag. huj. a fine, accuratius contuleris.

[6]) H. in textu τόν, ad marg. recte: „scrib. τό;" R. in notis: „desunt verba: κατὰ τὸ λεγόμενον in Cod. Bodlej."

[7]) Luc. X, 6. coll. pag. 420. not. 3.

εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀναπαύσεται· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει·" παραθησόμεθα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας ἐπιστολῆς ταῦτα οὕτως γεγραμμένα· „τὸ [1]) ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα." Κατανοήσας γὰρ τὴν ἐν τούτοις ἀντίδοσιν χοϊκῶν πρὸς πνευματικὰ, δυνήσῃ ἰδεῖν, πῶς τῷ μὴ ἀξίῳ ἄρτου ψωμίον ἐπιδέδωκεν, ἵνα διὰ τοῦ ψωμίου ἀφέλῃ αὐτοῦ, ὡς ἀναξίου ἔτι ἀκούειν· „καὶ [2]) γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου" τὴν εἰρήνην, — ὁ ῥυπαρὸς [3]) γὰρ ῥυπανθήτω ἔτι —· ἧς ἀφαιρεθείσης ὁ ἐπιτηρῶν καιρὸν [4]) τῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσόδου αὐτοῦ, καὶ τὸν διδόντα αὐτῷ τόπον εἰσελθεῖν, εἰς τὸν Ἰούδαν εἰσῆλθεν. Ἅμα δὲ παρατήρει, ὅτι πρότερον μὲν οὐκ εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν Ἰούδαν, ἀλλὰ βεβλήκει μόνον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, [5]) ἵνα παραδῷ τὸν διδάσκαλον· κατὰ δὲ τὰ νῦν ἐξεταζόμενα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσελθεῖν εἰς ἐκεῖνον. Διόπερ

---

[1]) II Cor. VIII, 14. — H. et R. min. accur. ἵνα καὶ τὸ ἐκείνου κ. τ. λ.

[2]) Psalm. XLI, 9. (XL, 10.).

[3]) Apoc. XXII, 11.

[4]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) corrupte: ὁ ἐπιτηρῶν καὶ ῥευστὴς εἰς τὴν (R. affert: καὶ ῥευ στὴς εἰς τὴν) κ. τ. λ. R. — Idem in notis: „deest εἰσῆλθεν post Ἰούδαν in Cod. Reg. (item in textu ed. H.), sed legitur in Cod. Bodlej." — Huet. in notis: „locum hunc tanq. deploratum Perion. praetermisit, quem e Cod. Reg. vestigiis, et Ferrar. interpretatione ita fortasse restituere queas: ὁ ἐπιτηρῶν καιρὸν τῆς εἰς τὴν —, εἰς τὸν Ἰούδαν εἰσέλθῃ."

[5]) Deest αὐτοῦ in Cod. Reg. (item in ed. H.), in quo (aeque ac in ed. H.) mox legitur: ἵνα παραδῷ Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης τὸν διδάσκαλον. R. — Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

καὶ ἡμεῖς φυλαττώμεθα, μήποτε ὁ διάβολος βάλῃ εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ὁτιποτοῦν τῶν πεπυρωμένων αὐτοῦ βελῶν· ἐὰν γὰρ βάλῃ, ἐπιτηρεῖ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς εἰσελθεῖν. Ζητήσαι δ' ἄν τις, διὰ τί οὐ γέγραπται· „ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ" δώσω τὸ ψωμίον· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς „βάψῳ·" „βάψω [1]) γάρ, φησί, τὸ ψωμίον, καὶ δώσω. Καὶ βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος [2]) Ἰσκαριώτῃ." Ὡς ἐν τοιούτοις δὴ τόποις πρόσχες, εἰ δύνασαι τὸν εἰλικρινῆ ἄρτον ἀβαφῆ φάσκειν εἶναι, καὶ καθ' αὐτὸν τρόφιμον· τὸ δὲ τῷ Ἰούδᾳ ἐπιδιδόμενον καὶ οὐκ ἄρτος ἦν τὸ ψωμίον, καὶ οὐ ψωμίον ἀβαφές, ἀλλὰ βεβαμμένον τῷ δυναμένῳ ἀποσπᾶσαι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπὶ [3]) ποσὸν ἐγγινομένην βαφήν, ἵνα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσέλθῃ εἰς [4]) ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Ἐγὼ δὲ ζητήσαιμ' ἂν ὡς τούτῳ [5]) συγγενὲς τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· „ὁ ἐμβάψας [6]) τὴν χεῖρα μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ, οὗτός με παραδώσει·" καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον· „ὁ ἐμβαπτόμενος [7]) μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον·" καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν δέ, εἰ καὶ μὴ ὀνομάζει τό· „ἐμβά-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 26. coll. pag. 443. not. 2. — H. et R. h. l. καὶ δώσω addunt, omisso αὐτῷ post δώσω. Cfr. pag. 444. not. 1. coll. pag. 450. not. 6.

[2]) Ed. R. Σίμωνι Ἰσκαριώτῃ, ed. H. recte Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ.

[3]) H. et R. h. l. ἐπιποσόν.

[4]) Deest in ed. R. h. l. εἰς, quod recte habet ed. H.

[5]) R. in textu, H. ad marg. recte τούτῳ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male τὴν τῷ pro τούτῳ."

[6]) Matth. XXVI, 23. Ed. Knapp. μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, ed. Lachm. μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ.

[7]) Marc. XIV, 20. Ed. Lachm. μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα εἰς τό κ. τ. λ., ed. Knapp. ut in nostro textu.

αξιων μετ αυτων εμβαπτειν,[2]) με
τὴν ἰσότητα θέλων ἔχειν πρὸς αὐτὸν
χωρεῖν τῆς ὑπεροχῆς. Τάχα οὖν το
τό· „πλὴν[3]) ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδι
ἐπὶ τῆς τραπέζης.“ Καὶ χαριεντιζό
προτροπὴν νέοις περὶ τῆς ἐν ἑστιάσ
σβυτέρων, συγχρήσῃ[4]) τῷ ῥητῷ, ἵνα
χεῖρα τῶν πρεσβυτέρων. Γέγραπτ
„μὴ[5]) συνθλίβου μετ' αὐτοῦ ἐν τ
ἀγνοοῦντες δὲ δόξαν περιέργου ζητ
μὴ δυναμένης τὸν ἀκροατὴν ἀπολογ
παρὰ τοῖς τούτων ἀκούουσι, ταῦτα ἐ

---

[1]) Luc. XXII, 21.

[2]) Ed. Huet. contorte: ἐμβάπτειν
με sine dubio ex seq. μετ' originem du

[3]) Luc. XXII, 21.

[4]) Deest συγχρήσῃ in Cod. Reg.
H.). R. — H. ad margin.: „scrib. χρ

τον εἶναι νομίζοντες τὸ πάντα βασανίζειν τοῦ παρελθεῖν τι ἀβασάνιστον τῶν γεγραμμένων.

15. Εἰσελθόντος μέντοι τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν Ἰούδαν, λέγει [1]) „αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποίησον [2]) τάχιον·" τίνι δὲ „αὐτῷ," ἀμφίβολον, ἐπεὶ δύναται [3]) αὐτῷ τῷ Ἰούδᾳ, ἢ τῷ Σατανᾷ εἰρηκέναι ὁ κύριος· „ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον·" προκαλούμενος τὸν ἀνταγωνιστὴν ἐπὶ τὴν πάλην, [4]) ἢ τὸν προδότην ἐπὶ τὸ διακονῆσαι τῇ σωτηρίῳ κόσμῳ ἐσομένῃ οἰκονομίᾳ, ἣν οὐκ ἔτι μέλλειν, οὐδὲ βραδύνειν, ἀλλ', ὅση [5]) δύναμις, ταχύνειν ἤθελεν, οὐ δειλιῶν, ὡς οἴονταί τινες τῶν μὴ νοησάντων, τίνα τρόπον εἶπε· „Πάτερ, [6]) εἰ δυνατὸν, παρελθέτω τὸ πο-

---

[1]) R. in textu φησὶν αὐτῷ, in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) λέγει, φησὶν αὐτῷ." H. ad marginem: „λέγει illud παρέλκει." — Equidem, coll. ev. Joann. XIII, 27. et pag. ed. nostrae 444. lin. 3. et 4., λέγει in textum recepi.

[2]) H. et R. h. l. ποίει. Equid., quum iidem constanter ποίησον exhibeant, (cfr. pag. 444. lin. 4., pag. huj. lin. 6. a fine, pag. 456. lin. 5. a fine et pag. 457. lin. 7. et 10.) h. quoq. loco ποίησον recepi.

[3]) R. in textu recte, ut in textu nostro, in notis: „Cod. Reg. δύναταί (?) τῳ (?) Ἰούδᾳ." — H. in textu, quae eadem haud dubie R min. accur. in notis attulit, haec habet: δύναται * τοι τῷ Ἰούδᾳ, ad marginem: „pro τοι scrib. ἤτοι."

[4]) Cod. Bodlej. (it. ed. H. ad marg.) optime: πάλην. Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male πόλιν. R. — Huet. in notis: „Optime Perion. pro πόλιν legendum conjiciebat: πάλην, quod agnoscit quoq. Ferrar."

[5]) R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu. R. in notis: „sic optime habet Cod. Bodlej. (item igitur ed. H. ad marg.), Cod. Reg. aut. (itemq. ed. H. in textu) pessime: ἀλλ' ἧς ἡ δύναμις ἰσχύνειν ἤθελεν."

[6]) Matth. XXVI, 36. (coll. Marc. XIV, 35. 36. et Luc. XXII, 42.). Edd. N. T. Matth. l. l. Πάτερ μου, εἰ

τήριον τοῦτο·" ἀλλὰ θαῤῥαλεώτατα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ἵν' οὕτως εἴπω,[1]) ἀποδυόμενος. Νομίζω δὲ καὶ τὸν κς' Ψαλμὸν ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος προφητεύεσθαι παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, καὶ τοῦ πονηροῦ πανστρατιὰ ἀγωνιζομένου κατ' αὐτοῦ· οὕστινας[2]) ἰδὼν ὁπλιζομένους κατ' αὐτοῦ, καὶ κονιομένους, ἡνίκα „παρέστησαν[3]) οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." φησί·[4]) „Κύριος[5]) φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου Κύριος, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ θλίβοντές με, καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν. Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω." Πλὴν τὸ λεγόμενον εἴτε τῷ Σατανᾷ, εἴτε τῷ Ἰούδᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, τό· „ὃ[6]) ποιεῖς, ποίησον τάχιον·" οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἴρηται. Οἱ μὲν γὰρ, διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν, ᾤοντο λέγειν αὐτὸν τῷ ἔχοντι τὸ γλωσσόκομον τῶν ἀναλωμάτων, καὶ τῶν εἰς τὴν χρείαν τῶν πτωχῶν δι-

---

δυνατόν ἐστι, παρελθέτω (ed. Lachm. παρελθάτω) ἀπ' ἐμοῦ τό κ. τ. λ.

[1]) R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu; R. in notis: „deest εἴπω in Cod. Reg. (itemq. in textu ed. H.)."

[2]) H. ad marg. recte οὕστινας, in textu οὓς τινας.

[3]) Psalm. II, 2. LXX. interpretes: ἐπιτοαυτό.

[4]) R. in textu, H. ad marg. recte φησί; R in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) pro φησί male habet καί."

[5]) Psalm. XXVII, 1. 2. 3. (XXVI., cuj. divisionis respectu Orig. scripsit lin. 2. pag. huj. τὸν κς' Ψαλμόν). LXX. interpretes καὶ Σωτήρ μου, omisso Κύριος.

[6]) Ev. Joann. XIII, 27. 28. 29.

δομένων, ὅτι ὠνήσει [1]) οὗτος ὧν χρῄζομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ, ἐκ τῶν συναχθέντων δὸς τοῖς πτωχοῖς. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ βλέπων καὶ τὸν εἰσελθόντα, καὶ τὸν παραδεξάμενον αὐτὸν, καὶ πᾶσαν τὴν κατ᾽ αὐτοῦ [2]) ἐπιβουλὴν, ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀποδυόμενος, καὶ ἐπὶ τὸ ἀριστεῦσαι ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων κατὰ τοῦ πονηροῦ, εἶπε τό· „ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον."

16. „Λαβὼν [3]) οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, ἐξῆλθεν εὐθύς· ἦν δὲ νύξ." Ὁ μὲν Σωτὴρ ἔλεγεν· „ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον·" τῷ Ἰούδᾳ· ὁ δὲ προδότης ἐν τούτῳ μόνῳ ἐπὶ τῷ διδασκάλῳ πείθεται. Λαβὼν γὰρ τὸ ψωμίον οὐκ ἐμέλλησεν, οὐδὲ ἐβράδυνεν, ἀλλ᾽, ὡς γέγραπται· „ἐξῆλθεν εὐθύς·" ποιῆσαι τάχιον κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ Ἰησοῦ τὸ τῆς προδοσίας ἔργον. Καὶ ἀληθῶς „ἐξῆλθεν·" οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ ἁπλούστερον „ἐξῆλθε" τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ τέλεον „ἐξῆλθεν" ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ· „ἐξῆλθον [4]) ἐξ ἡμῶν." Ἐγὼ δ᾽ οἶμαι, ὅτι οὐδὲ ὁ εἰσελθὼν μετὰ τὸ ψωμίον εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶς ἐχώρει φέρειν τὸ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ· οὐδεμία γὰρ συμφώνησις [5]) Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ ἐστίν. Εἰ δὲ μὴ περιέργως ζητῶ, τί δήποτε οὐ πρόσκειται τῷ· „λαβὼν [6]) τὸ ψωμίον·" τό· καὶ φαγών· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις. Ὅπου γὰρ βούλεται, προστίθησι καὶ τὸ φαγεῖν ὁ λόγος τῷ λαβεῖν· ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τῆς εὐλογίας ἄρτου γέγραπται, ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς· „λάβετε, [7]) φά-

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H.) ὠνήσῃ. R.

[2]) H. et R. κατ᾽ αὐτοῦ, non καθ᾽ αὐτοῦ.

[3]) Ev. Joann. XIII, 30. Ed. Knapp. εὐθέως ἐξῆλθεν, ed. Lachm. ut in textu nostro. — 27.

[4]) I Joann. II, 19. Edd. N. T. ἐξ ἡμ. ἐξῆλθον.

[5]) II Cor. VI, 15.

[6]) Ev. Joann. XIII, 30. — Paulo post H. et R. φάγων.

[7]) Matth. XXVI, 26.

γετε.“ Ἆρ' οὖν λαβὼν τὸ ψωμίον οὐκ ἔφαγεν ὁ Ἰούδας; Φέρε οὖν, εἰ καὶ μὴ συνᾴδειν τινὰ δόξει τῶν λεχθησομένων τοῖς προειρημένοις, γυμνάσωμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, κρινοῦντος τοῦ ἐντευξομένου, ὁπότερον[1]) χρὴ παραδέξασθαι τῶν λεγομένων. „Βάψας,[2]) φησὶ, τὸ ψωμίον“ ὁ Ἰησοῦς, καὶ δῆλον ὅτι ἐάσας αὐτὸ ἐν τῷ τρυβλίῳ „λαμβάνει·“ οὕτω γὰρ νοήσεις τό· „βάψας οὖν τὸ ψωμίον·“ ἵνα μὴ παρέλκῃ τὸ „λαβεῖν.“ Εἶτα λέγεται, ὅτι „δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος[3]) Ἰσκαριώτῃ. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς.“ „Μετὰ τὸ ψωμίον“ οὖν, τάχα μὴ βρωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, προλαβόντος τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ τὴν χρῆσιν τοῦ ψωμίου, ἵνα μὴ ὄνηται ὁ Ἰούδας τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ δόσεως τοῦ ψωμίου. Τὸ μὲν γὰρ εἶχε δύναμιν ὠφελητικὴν τῷ χρησομένῳ· ὁ δὲ ἅπαξ βαλὼν αὐτοῦ[4]) εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ τὸν διδάσκαλον, φοβούμενος, μὴ τὸ βεβλημένον ἐκπέσῃ τοῦ βληθέντος διὰ τῆς τοῦ ψωμίου χρήσεως, προλαβὼν ἅμα τῷ λαβεῖν τὸν Ἰούδαν τὸ ψωμίον, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, ὅτε καὶ εἰρημένου τοῦ· „ὃ[5]) ποιεῖς, ποίησον τάχιον“ λαβὼν τὸ ψωμίον Ἰούδας „ἐξῆλθεν εὐθύς.“ Καὶ οὕτως δ' ἂν οὐκ ἀπιθάνως εἰς τὸν τόπον λέγοιτο· ὥσπερ ὁ ἀναξίως[6]) ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου, ἢ πίνων αὐτοῦ τὸ ποτήριον, εἰς κρῖμα ἐσθίει καὶ πίνει, τῆς μιᾶς ἐν τῷ ἄρτῳ κρείττονος δυνάμεως καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ ὑποκειμένῃ μὲν διαθέσει κρείττονι ἐνεργαζομένης τὸ

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H.) ὁπότερα. R.

[2]) Ev. Joann. XIII, 26. coll. pag. 443. not. 2. — 27.

[3]) R. in textu: Σίμωνι Ἰσκαριώτῃ, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτου.“ Cfr. pag. 444. not. 2.

[4]) R. αὐτοῦ, H. h. l. αὑτοῦ. Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

[5]) Ev. Joann. XIII, 27. — 30.

[6]) 1 Cor. XI, 27. 28. 29.

βέλτιον, χείρονι δὲ ἐμποιούσης τὸ κρῖμα· οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ψωμίον ὁμογενὲς ἦν τῷ δοθέντι καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, ἐν τῷ· „λάβετε, [1]) φάγετε·" ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἰς σωτηρίαν, τῷ δὲ Ἰούδᾳ εἰς κρῖμα, ὡς μετὰ τὸ ψωμίον εἰσεληλυθέναι εἰς αὐτὸν τὸν Σατανᾶν. Νοείσθω δὲ ὁ ἄρτος, καὶ τὸ ποτήριον, τοῖς μὲν ἁπλουστέροις κατὰ τὴν κοινοτέραν περὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκδοχήν· τοῖς δὲ βαθύτερον ἀκούειν μεμαθηκόσι, κατὰ τὴν θειοτέραν καὶ περὶ τοῦ τροφίμου τῆς ἀληθείας λόγου ἐπαγγελίαν· ὡς [2]) εἰ ἐν παραδείγματι ἔλεγον, ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸ σωματικὸν τροφιμώτατος ἄρτος πυρετὸν μὲν ὑποκείμενον αὔξει, εἰς ὑγείαν [3]) δὲ τὴν [4]) εὐεξίαν ἀνάγει. Διὸ πολλάκις λόγος ἀληθὴς ψυχῇ νοσούσῃ, οὐ δεομένῃ τοιαύτης τροφῆς διδόμενος, ἐπιτρίβει αὐτὴν, καὶ πρόφασις [5]) αὐτῇ χειρόνων γίνεται· καὶ οὕτως [6]) καὶ τὰ ἀληθῆ λέγειν κινδυνῶδές ἐστι. Ταῦτα [7]) δέ μοι εἴρηται διὰ τὸ ψωμίον, ὃ ἐμβάψας δίδωσιν Ἰούδᾳ Σί-

---

[1]) Matth. XXVI, 26.

[2]) R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ὡς ἐν παραδείγματι."

[3]) H. et R. ὑγείαν, non ὑγίειαν.

[4]) Pro τὴν εὐεξίαν, Cod. Reg. (item ed. H.) male habet: καὶ εὐεξίαν. R.

[5]) Cod. Bodlej. πρόφασις, ed. Huet. male προφάσεις. R.

[6]) Ed. Huet. min. accur. οὗτος habet pro οὕτως, et paulo post κινδυνῷδές ἐστι exhibet.

[7]) R. in textu τοῦτο — διὰ τὸ ψωμίον, in notis: „Cod. Reg. (item fere ed. H. in textu) ταῦτα — εἴρηται ψωμίου (ed. H. εἴρηται * ψωμίου)." Huet. in notis: „pro * ψωμίου lege: ἕνεκεν ψωμίου, vel περὶ τοῦ ψωμίου, vel quid simile." — Equid. ταῦτα ex ed. H. (Cod. Reg.) restitui, in reliquis autem ed. R. secutus sum.

μωνος[1]) τῷ Ἰσκαριώτῃ, καὶ κεκινήκαμεν λόγον τὸν εἰς ἑκάτερα, εἴτε χρὴ λέγειν, αὐτὸν βεβρωκέναι λαβόντα, εἴτε κεκωλῦσθαι ἀπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ. Εἰ δὲ χρὴ, ὡς μὴ εἰκῇ παρεῤῥιμμένον ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ,[2]) ἐξετάσαι καὶ τό· „ἦν δὲ νύξ·“ λεκτέον, ὅτι συμβολικῶς τότε ἡ αἰσθητὴ νὺξ ἦν, εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ ψυχῇ Ἰούδα νυκτὸς, ἡνίκα τὸ ἐπιφερόμενον σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, ὁ Σατανᾶς, εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν· ἐκάλεσε[3]) γὰρ ὁ Θεὸς τὸ σκότος νύκτα· ὥστε νυκτὸς, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ ἐσμὲν τέκνα, οὐδὲ σκότους, λέγων· „ἄρ᾽[4]) οὖν, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους τέκνα·“[5]) καὶ τό· „ἡμεῖς[6]) δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν.“ Οὐκ ἦν οὖν νὺξ τοῖς νιπτομένοις τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ᾽ ἡμέρα λαμπροτάτη, καθαιρομένοις καὶ ἀποῤῥιπτομένοις τοὺς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ῥύπους, καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν οὐκ ἦν νὺξ τῷ ἀνακειμένῳ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ· ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῇ ἀγάπῃ ἔλυε πᾶν τὸ σκότος. Ἀλλ᾽ οὐδὲ Πέτρῳ ὁμολογοῦντι τό· „σὺ[7]) εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος·“ ἀποκαλύψαντος

---

[1]) R. in textu: Σίμωνι τῷ Ἰσκαριώτῃ, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ.“ Equid. utrumq. secutus sum, Σίμωνος ex ed. H. (Cod. Reg.) restituendo, τῷ aut. (coll. pag. 378. not. 3.) ex ed. R. retinendo.

[2]) R. in textu, H. ad marg. recte: Εὐαγγελιστοῦ; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εὐαγγελίου.“ — Ev. Joann. XIII, 30.

[3]) Genes. I, 5.

[4]) I Thess. V, 5. coll. edd. N. T., in quib. desunt verba: ἄρ᾽ οὖν, ἀδελφοί et τέκνα post σκότους.

[5]) Deest τέκνα in Cod. Reg. (item in ed. H.). R. Cfr. pag. huj. not. 4.

[6]) I Thess. V, 8.

[7]) Matth. XVI, 16.

αὐτῷ τοῦ οὐρανίου πατρὸς, νὺξ ἦν, ἀλλὰ νὺξ ἅμα[1]) αὐτῷ καὶ ἄρνησις ἦν. Καὶ νῦν τοίνυν, ὅτε λαβὼν τὸ ψωμίον ὁ Ἰούδας ἐξῆλθεν[2]) εὐθὺς, τότε ἐξελθόντι αὐτῷ νὺξ ἦν· οὐ γὰρ παρῆν αὐτῷ ὁ ἀνὴρ,[3]) ᾧ ὄνομα „Ἀνατολὴ," καταλιπόντι ἐν τῷ ἐξεληλυθέναι τὸν τῆς δικαιοσύνης Ἥλιον. Καὶ ἐδίωκε μὲν τὸν Ἰησοῦν ὁ Ἰούδας, τῆς σκοτίας πεπληρωμένος· ἀλλ' ἡ σκοτία, καὶ ὁ ἀνειληφὼς αὐτὴν, οὐ κατείληφε τὸ[4]) διωκόμενον φῶς. Διὸ καὶ ὅτε εἶπεν, ὡς δικαιοσύνης λόγον, τό· „ἥμαρτον[5]) παραδοὺς αἷμα δίκαιον·" „ἀπελθὼν ἀπήγξατο," τοῦ ἐν αὐτῷ Σατανᾶ μέχρι τῆς ἀγχόνης αὐτὸν χειραγωγήσαντος, καὶ ἐπὶ ταύτην αὐτὸν ἀναρτήσαντος, ὅτε καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ διάβολος ἥψατο· οὐ γὰρ ἦν τοιοῦτος, ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ ὑπὸ κυρίου, ὅπερ εἴρηται περὶ τοῦ Ἰὼβ πρὸς τὸν διάβολον· „ἀλλὰ[6]) τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὴ ἅψῃ."

17. „Ὅτε[7]) οὖν ἐξῆλθεν, ὁ Ἰησοῦς λέγει· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δο-

---

[1]) Cod. Reg. (item ed. H.) ἅμα τῷ. R.

[2]) Ed. Huet. καὶ ἐξῆλθεν. Cfr. ev. Joann. XIII, 30.

[3]) Zachar. VI, 12. — Malach. IV, 2.

[4]) Ed. H. τὸν διωκόμενον φῶς. Ev. Joann. I, 5.

[5]) Matth. XXVII, 4. coll. pag. 439. not. 1. et pag. 440. not. 1. — Ibid. vers. 5.

[6]) Job. I, 12. et II, 6. coll. LXX. interpretum Versione. — H. in notis: „duo loca confudit pro more suo Origenes, Job. I, 12. et II, 6."

[7]) Ev. Joann. XIII, 30. 31. 32. Ed. Knapp. (coll. tam. nota in ejusd. ed. text. subjecta) vers. 30. et 31. ὅτε ἐξῆλθε. Λέγει ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ., ed. Lachm. Ὅτε οὖν ἐξῆλθεν, λέγει ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ. Vers. 32. ed. Knapp. εἰ ὁ Θεὸς — αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς — ἐν ἑαυτῷ κ. τ. λ., ed. Lachm. (εἰ ὁ Θεὸς — αὐτῷ), καὶ ὁ Θεὸς — ἐν ἑαυτῷ κ. τ. λ.

ξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει[1]) αὐτόν." Ἀρχὴ τοῦ δεδοξάσθαι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὰς ἐπὶ τοῖς σημείοις καὶ τέρασι δόξας, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μεταμορφώσει, τὸ ἐξεληλυθέναι τὸν Ἰούδαν, μετὰ τοῦ εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν Σατανᾶ, ἀπὸ τοῦ τόπου, ἔνθα ἦν ὁ Ἰησοῦς. Διὸ εἶπεν ὁ κύριος τό· „νῦν[2]) ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου." Ἔτι δὲ καὶ τό· „ἐὰν[3]) ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν" εἴρηται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, σημαίνοντος ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν· ἐδόξασε γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ὅτε[4]) ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν τὸν Ἰησοῦν ἐνηργεῖτο, ἐξελθόντος μετὰ τὸ ψωμίον τοῦ Ἰούδα, ἵνα πραγματεύσηται κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, εἴρηται τό· „νῦν[5]) ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου." Εἶτ' ἐπεὶ οὐκ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν Χριστὸν, μὴ ἐνδοξαζομένου ἐν[6]) αὐτῷ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο πρόσκειται τῷ· „νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου" τό· „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ." Πλὴν ἡ διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων θάνατον δόξα οὐ τοῦ μὴ πεφυκότος ἀποθνήσκειν ἦν[7]) μονογενοῦς Λόγου, καὶ σοφίας, καὶ ἀληθείας, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι λέγεται τῶν ἐν τῷ Ἰησοῦ θειοτέρων,[8]) ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἦν καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, γενόμενος[9]) ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. recte δοξάσει; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) δοξάζει."

[2]) Ev. Joann. XIII, 31.

[3]) Ev. Joann. XII, 32. Edd. N. T. κἀγὼ ἐὰν κτλ.

[4]) R. in textu ὅτι, in notis: „sic legit Ferrar. (qui vertit: *quoniam initium* etc.); Cod. vero Reg. (item ed. H.) ὅτε."

[5]) Ev. Joann. XIII, 31.

[6]) Deest h. l. ἐν in ed. H. — Ev. Joann. XIII, 31.

[7]) Deest ἦν in ed. Huetiana.

[8]) H. et R. h. l. θειωτέρων.

[9]) Rom. I, 3.

άρκα. Διόπερ ἀνωτέρω μὲν εἶπε· „νῦν¹) ζητεῖτέ με
ποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα·“
, τοῖς ἐξεταζομένοις δὲ λέγει τό· „νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς
ιῦ ἀνθρώπου.“ Τοῦτον δ', οἶμαι, καὶ ὁ Θεὸς ὑπερύ-
ωσε, γενόμενον²) ὑπήκοον μέχρι θανάτου, θανάτου
ὲ σταυροῦ· ὁ γὰρ Λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς³) τὸν Θεὸν
εὸς Λόγος οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ὑπερυψωθῆναι. Ἡ δὲ
περύψωσις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γενομένη αὐτῷ
οξάσαντι τὸν Θεὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ, αὕτη ἦν,
ὸ μηκέτι⁴) ἕτερον αὐτὸν εἶναι τοῦ Λόγου, ἀλλὰ τὸν
ὐτὸν αὐτῷ. Εἰ γὰρ „ὁ κολλώμενος⁵) τῷ κυρίῳ ἓν
νεῦμά ἐστι,“ ὡς καὶ ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ πνεύματος
ηκέτι ἂν λέγεσθαι τό· δύο εἰσί· πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὸ
νθρώπινον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ Λόγου λέγοιμεν γε-
ονέναι ἕν, ὑπερυψωμένου μὲν τοῦ μὴ ἁρπαγμὸν⁶)
γησαμένου τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, μένοντος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ
ψει, ἢ⁷) καὶ ἀποκαθισταμένου ἐπ' αὐτὸ τοῦ Λόγου,
τε πάλιν ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, Θεὸς Λόγος ὢν καὶ⁸)
νθρωπος; Ἐν δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰησοῦ δοξάσαντος
ὸν Θεὸν, τότε „ἀπεκδυσάμενος⁹) τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
ξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν τῷ

---

¹) Ev. Joann. VIII, 40. — XIII, 31.
²) Philipp. II, 8. 9. — Ev. Joann. I, 1. 2.
³) R. in textu: πρὸς τὸν Θεὸν Θεὸς, οὐκ κ. τ. λ.,
ı notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) πρὸς τὸν Θεὸν ὁ
Θεὸς Λόγος, οὐκ κ. τ. λ.“
⁴) Ed. R. min. accur. μεκέτι, omisso τό inter ἦν et
ηκέτι, quod habet ed. Huet.
⁵) I Cor. VI, 17.
⁶) Philipp. II, 6.
⁷) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) εἰ καί. R. —
Huet. ad margin.: „Ferrar. ἢ καί.“
⁸) In Cod. Reg. (it. in ed. H.) deest καί. R.
⁹) Coloss. II, 15. Edd. N. T. (cfr. tam. not. in ed.
Knapp. text. subjecta) θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

ξύλῳ,“ καὶ τό· „εἰρηνοποιήσας[1]) διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·“ ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ Θεοῦ δοξασθέντος ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δοξαζόμενος ὑπό τινος δοξάζεται, ζητήσεις ἐν τῷ· „ἐδοξάσθη[2]) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου·“ τό· ὑπὸ τίνος; Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ· „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.“ Ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν ῥητῶν σαφηνείας ἐπιμελῶς προσχῶμεν πρώτῳ μὲν λεγομένῳ τῷ· „νῦν[3]) ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου·“ δευτέρῳ δὲ τῷ· „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ·“ τρίτῳ δὲ τοιούτῳ συνημμένῳ· „εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει[4]) αὐτὸν ἐν[5]) αὐτῷ·“ τετάρτῳ δέ· „καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.“ Ἐὰν μὴ ἄρα τοῦτο φάσκῃ τις ἀναλαβεῖν εἰς συμπλοκὴν τῷ ἐν τῷ λήγοντι τοῦ συνημμένου, ἵνα ἄρχηται μὲν τὸ συνημμένον ἀπὸ τοῦ· „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ·“ λήγῃ δὲ εἰς τό· „καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει[6]) αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.“ Ἀναγκαίως δὲ προσχῶμεν τῷ τῆς δόξης ὀνόματι, οὐ κειμένῳ ἐπὶ τοῦ παρά τισι τῶν Ἑλλήνων μέσου πράγματος, καθὸ ὁρίζονται εἶναι δόξαν τὸν[7]) ἀπὸ τῶν πολλῶν ἔπαινον. Δῆλον, ὅτι ἐπ' ἄλλου παρὰ τοῦτο κεῖται ὄνομα, ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ οὕτω

---

[1]) Coloss. I, 20. Edd. N. T. δι' αὐτοῦ addunt post verba σταυροῦ αὐτοῦ.

[2]) Ev. Joann. XIII, 31.

[3]) Ev. Joann. XIII, 31. — 32.

[4]) R. in textu, H. ad marg. recte δοξάσει; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) habet: δοξάσῃ.“

[5]) H. et R. h. l. et lin. 6. pag. huj. a fine min. accur. ἐν αὐτῷ. Cfr. pag. 461. not. 7.

[6]) Ed. Huet. h. quoque l. δοξάσῃ. Cfr. pag. huj. not. 4.

[7]) Ed. Huet. pro τὸν — ἔπαινον exhibet: ὡς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐπαίνων.

εἰρημένου· „καὶ[1]) δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. Καὶ οὐκ ἐδυνήθη[2]) Μωϋσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη, καὶ δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή.“ Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν τοῦτο ἀναγεγραμμένον τοῦτον τὸν τρόπον· „καὶ[3]) ἐγένετο, ὡς ἐξῆλθον οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἁγίου, καὶ ἡ νεφέλη ἔπλησε τὸν οἶκον κυρίου. Καὶ οὐκ ἐδύναντο οἱ ἱερεῖς στῆναι λειτουργίαν ἐνώπιον τῆς νεφέλης, ὅτι ἔπλησε δόξα κυρίου τὸν οἶκον.“ Καὶ περὶ τῆς Μωϋσέως δόξης ἐν τῇ Ἐξόδῳ τοιαῦτα λέλεκται· „ὡς[4]) δὲ κατέβαινε Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ αἱ δύο πλάκες τῆς διαθήκης ἐπὶ τῶν χειρῶν Μωϋσῆ· καταβαίνοντος δὲ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ Μωϋσῆς οὐκ ᾔδει, ὅτι δεδόξασται[5]) ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν αὐτῷ. Καὶ εἶδεν Ἀαρὼν, καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν ἐγγίσαι αὐτῷ.“ Τοῦτο τὸ περὶ τῆς δόξης σημαινόμενον καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ διὰ τούτων δη-

---

1) Exod. XL, 34. 35. (32. 33.). LXX. interpretes ἐνεπλήσθη pro altero ἐπλήσθη.

2) Ed. R. ἐδυνήθη, ed. Huet. (item LXX. interpret.) ἠδυνάσθη.

3) I Reg. VIII, 10. 11. (III Reg.). Vers. 10. in vers. LXX. virorum κυρίου deest post οἶκον. In ead. vers. 11. pro ἐδύναντο — νεφέλης haec leguntur: ἠδύναντο οἱ ἱερεῖς στήκειν λειτουργεῖν ἀπὸ προσώπου τῆς νεφέλης.

4) Exod. XXXIV, 29. 30. LXX. interpretes vers. 29. τῆς διαθήκης omittunt et καί post ὄρους. Iidem eod. vers. τοῦ χρώματος exhibent pro τοῦ χρωτός (ed. Reinecc. tam. in notis affert χρωτός). Vers. 30. iidem οἱ πρεσβύτεροι habent pro οἱ υἱοί et τοῦ χρώματος iterum pro τοῦ χρωτός.

5) Ed. Huet. min. accur. δεδόξασθαι.

λοῦται· „καὶ ἐγένετο,[1]) ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἑτέρα, καὶ ἠλλοιώθη ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο λευκὸς, ἐξαστράπτων. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας· οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ." Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ὅρα ἐπὶ τίσι τὸ ὄνομα τῆς δόξης παραλαμβάνει· ὅπου μὲν γὰρ λέγει· „εἰ[2]) δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου, ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι[3]) ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως, διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; Εἰ γὰρ ἡ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν[4]) δόξῃ. Καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται[5]) τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον, διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον, ἐν δόξῃ."

---

[1]) Luc. IX, 29. 30. 31. Edd. N. T. vers. 29. pro ἡ ἰδέα — λευκός haec habent: τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκός. Vers. 31. ed. Lachm. ἔλεγον (δὲ) τὴν ἔξοδον κ. τ. λ., ed. Knapp. ut in nostro textu.

[2]) II Cor. III, 7—11. Ed. Lachm. vers. 7. (coll. tam. not. in ead. ed. text. subjecta) ἐν γράμματι ἐντετυπ. λίθοις, ed. Knapp. ἐν γράμμασιν ἐντετυπ. ἐν λίθοις. Vers. 9. ed. Knapp. εἰ γὰρ ἡ διακονία κ. τ. λ., ed. Lachm. εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ κ. τ. λ. In fine ejusd vers. ed. Lachm. τῆς δικαιοσ. δόξῃ, ed. Knapp. ut in nostro textu. Vers. 10. ed. Lachm. εἵνεκεν, ed. Knapp. ἕνεκεν.

[3]) Deest δύνασθαι in ed. Huetii.

[4]) Desideratur ἐν in ed. Huet. Cfr. pag. huj. not. 2.

[5]) Ed. Huet. h. quoq. l. minus accur. δεδόξασθαι. Cfr. pag. 465. not. 5.

ὅπου δέ· „ἡμεῖς[1]) δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος." Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· „εἰ δὲ[2]) καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ καταυγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ." Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· „ὅτι[3]) ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ." Ἕκαστον δὲ τούτων ἀκριβῶς νῦν διηγήσασθαι οὐκ ἀπαιτεῖ ἡ προκειμένη τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως διήγησις· πλὴν ὡς διὰ βραχέων τοιαῦτα λεκτέον· ὅσον μὲν κατὰ τὸ σωματικὸν, θειοτέρα τις γέγονεν ἐπιφάνεια ἐν τῇ σκηνῇ καὶ ἐν τῷ ναῷ συντελεσθεῖσι, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ Μωϋσέως, τῇ θείᾳ φύσει ὁμιλήσαντος· ὅσον δὲ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν, τὰ περὶ Θεοῦ ἀκριβῶς γινωσκόμενα, καὶ τῷ ἐπιτηδείῳ δι' ὑπερβολὴν[4]) καθαρότητος νῷ θεωρούμενα, δόξα ἂν λέγοιτο εἶναι Θεοῦ ὀφθεῖσα· ἐπεὶ ὁ κεκαθαρμένος, καὶ ὑπεραναβὰς πάντα ὑλικὰ νοῦς, ἵνα ἀκριβώσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς θεωρεῖ, θεοποιεῖται. Λεκτέον[5]) τοι-

[1]) II Cor. III, 18.

[2]) II Cor. IV, 3. 4. Edd. N. T. vers. 4. αὐγάσαι.

[3]) II Cor. IV, 6. Ed. Lachm. λάμψει, — τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, ed. Knapp. ut in textu nostro.

[4]) Ed. R. δὲ ὑπερβολήν, ed. H. δι' ὑπερβολήν. Ferrar. vertit: *quaeq. acie mentis dispiciuntur, apte propter excellentiam puritatis dicentur esse gloria Dei conspecta.*

[5]) Ferrar. καὶ λεκτέον legisse videtur, neque male.

οὗτον εἶναι τὸ δεδοξάσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ θεωρήσαντος τὸν Θεὸν, καὶ ὁμιλήσαντος αὐτῷ, καὶ συνδιατρίψαντος τοιαύτῃ θέᾳ, ὡς τοῦτο εἶναι τροπικῶς τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωϋσέως, θεοποιηθέντος αὐτῷ τοῦ νοῦ. Κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε τό· „ἡμεῖς [1]) δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα." Ὥσπερ δὲ ἡ τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς λαμπρότης ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦται, οὕτω ἡ ὑπὸ Μωϋσέως δόξα ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ· σύγκρισιν γὰρ οὐκ εἶχεν ἡ ἐν Χριστῷ ὑπεροχὴ, ἣν [2]) γινώσκων τὸν πατέρα ἐδόξασε περὶ αὐτοῦ, πρὸς τὰ ὑπὸ Μωϋσέως γνωσθέντα, καὶ δοξάσαντα τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Διὸ καταργουμένη εἴρηται ἡ ἐπὶ Μωϋσέως δόξα ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐν Χριστῷ δόξης.

18. Τούτων δὴ ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἐν βραχέσιν, εἰς ἃ παρεθέμεθα, λελεγμένων, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τό· „νῦν [3]) ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ." Γινώσκει οὖν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, αὐτῷ τῷ γινώσκειν αὐτὸν ὄντι μεγίστῳ ἀγαθῷ, καὶ

---

praesertim quum καί, respectu habito ad θεοποιεῖται, facillime excidere potuerit. Rectius tamen, opinor, legeris hunc in modum: ὀφθεῖσα. Ἐπεὶ ὁ κεκαθαρμένος, —, θεοποιεῖται, λεκτέον, τοιοῦτον κ. τ. λ.

[1]) II Cor. III, 18. coll. pag. 467. not. 1.

[2]) R. in textu: ἣν γινώσκων, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) ὧν γινώσκων." — Huet. ad marginem: „„scrib. ᾗ, ἤ· δι' ἣν γινώσκων."" Ferrar. ex parte min. accur. vertit: „cum alioqui excellentia, quae est in Christo, comparationem non habeat, qua agnoscens Patrem Christus, longe magis glorificatus (ἐδοξάσθη legit, et recte quid., ut videtur. Cfr. ea, quae pag. huj. lin. 18. seqq. leguntur) fuit, quam fuerit Moses ex his, quae a se cognita fuere, et quae glorificaverunt faciem animae ejus."

[3]) Ev. Joann. XIII, 31.

ὁποῖον ἂν ὁ [1]) ἐπὶ τελείαν γνῶσιν ὤν, ἣν γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ἐδοξάσθη· οἶμαι, ὅτι καὶ ἑαυτὸν γινώσκων, — ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μακρὰν ἀποδεῖ τοῦ προτέρου —, ἐδοξάσθη ἐκ τοῦ αὐτὸν ἐγνωκέναι. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν ὅλων γνῶσις [2]) συμπληροῖ τὸ μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ, ὅσα ἐστὶ κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ γινώσκοντος, ζητήσεις, καὶ μήποτε [3]) τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτοσοφία, ἢ τῷ λεγομένῳ αὐτουιῷ τοῦ ἀνθρώπου τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἡνῶσθαι τῇ σοφίᾳ. Ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν δόξαν, ἣν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, δωρησαμένου τοῦ πατρὸς ἐδοξάσθη. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν συμπληρούντων τὴν δόξαν πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κατ' ἐξοχὴν τούτων ἁπάντων ὁ Θεός ἐστιν, ὃς τῷ γινώσκεσθαι ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, οὐχ ἁπλῶς ἐστι δοξαζόμενος, ἀλλ' ἐν υἱῷ δοξαζόμενος. Καθὸ καὶ τολμηρὸν μέν, καὶ μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐστι, τὸ εἰς ἐξέτασιν ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τηλικούτου λόγου· ὅμως δὲ τολμητέον ὑποβάλλειν τὸ ἐν τῷ τόπῳ ζητηθῆναι δυνάμενον. Ζητῷ

---

[1]) R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (item ed. H.) οἶ ἐπὶ τελείαν γνῶσιν, ἣν γινώσκει κ. τ. λ.“ — Ferrar vertit: „„„agnoscens Patrem Filius glorificatus est ipsa Patris agnitione, quae est maximum bonum, et tale, ut Filius glorificetur in perfecta cognitione existens, qua agnoscit Patrem. Arbitror vero etiam etc.“ “

[2]) R. in textu, H. ad marg. recte γνῶσις; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male γνῶσιν.“

[3]) καὶ μήποτε κ. τ. λ. Ita legitur in Cod. Bodlej., rectius, opinor, quam in Cod. Reg. (itemq. in textu ed. H.), qui sic habet: καὶ μήποτε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτῷ σοφία ἢ τῷ λεγομένῳ αὐτῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἡνῶσθαι τῇ σοφίᾳ. R. — Huet. ad marginem: „Ferrar. αὐτουιῷ.“ Ferrar. h. modo vertit: „„„et vide, ne forte hanc glorificationem Filius hominis habeat, quia unitus sit Sapientiae, cum ipse sit αὐτοσοφία, vel, ut vocant, αὐτουιός.“ “

δὲ, εἰ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν Θεὸν, παρὰ τὸ δοξάζεσθαι ἐν υἱῷ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, μειζόνως [1]) αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ δοξαζόμενον, ὅτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ γινόμενος περιωπῇ, ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γνώσει, καὶ τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ, οὔσῃ μείζονι τῆς [2]) ἐν υἱῷ θεωρίας, ὡς ἐπὶ Θεοῦ χρὴ νοεῖν τὰ τοιαῦτα, δεῖ λέγειν, ὅτι εὐφραίνεται ἄφατόν τινα εὐαρέστησιν, καὶ εὐφροσύνην, καὶ χαρὰν, ἐφ' ἑαυτῷ εὐαρεστούμενος καὶ χαίρων. Χρῶμαι δὲ τούτοις τοῖς [3]) ὀνόμασιν, οὐχ ὡς κυρίως ἂν λεχθησομένοις ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπορῶν τῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἀῤῥήτων ῥημάτων, ἃ μόνος αὐτὸς δύναται, καὶ μετ' αὐτὸν [4]) ὁ μονογενὴς αὐτοῦ ἐν κυρίᾳ λέξει λέγειν, ἢ φρονεῖν περὶ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ τόπῳ γεγόναμεν τοῦ τὸν Θεὸν δοξάζεσθαι ἐν Χριστῷ, παρακειμένως ἂν ζητήσαιμεν, πῶς δοξάζοιτο καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ ἐν πᾶσιν οἷς ὤφθη δόξα κυρίου, ἢ ὀφθήσεται. Ὅλης μὲν οὖν οἶμαι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἀπαύγασμα εἶναι τὸν υἱὸν, κατὰ τὸν εἰπόντα Παῦλον· „ὃς [5]) ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης·“ φθάνειν μέντοι γε ἀπὸ τοῦ ἀπαυγάσματος τούτου τῆς ὅλης δόξης μερικὰ ἀπαυγάσματα ἐπὶ τὴν λοιπὴν λογικὴν κτίσιν· οὐκ οἶμαι γάρ τινα τὸ πᾶν δύνασθαι χωρῆσαι τῆς ὅλης δόξης τοῦ Θεοῦ ἀπαύγασμα, ἢ τὸν [6]) υἱὸν αὐτοῦ. Νῦν οὖν, ὅτε ἡ οἰκονομία τοῦ

---

[1]) R. in textu, H. ad marg. recte μειζόνως; R. in notis: „Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male μεῖζον (ed. H. μείζον) ὡς.“

[2]) R. in textu, H. ad marg. recte τῆς ἐν; R. in notis: „deest τῆς in Cod. Reg. (item in textu ed. H.).“

[3]) Deest τοῖς, quod habet ed. H., in ed. R.

[4]) H. et R. in textu μετ' αὐτόν, in notis: „Ferrar. leg. μετ' αὐτοῦ.“

[5]) Hebr. I, 3.

[6]) Post verba: ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ed. Huet. habet: εἰ προσέθου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ αὐτοῦ, ἄριστά σοι ἂν

ὑπὲρ πάντων πάθους [1]) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται οὐ χωρὶς Θεοῦ, — „διὸ [2]) ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν" — „ἐδοξάσθη, [3]) φησὶν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου" οὐ μόνος, καὶ „ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ." Καὶ οὕτως δ᾽ ἄν τὰ κατὰ τὸν τόπον τις διηγήσαιτο. Γέγραπται· „οὐδεὶς [4]) ἔγνω τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ·" καὶ εἴρηται· „καὶ [5]) μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, [6]) ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ᾽ ἢ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος." Ὅσον οὖν οὐκ ἔγνωστο ὁ υἱὸς τῷ κόσμῳ, — „ἐν τῷ [7]) κόσμῳ γὰρ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω" —, οὐδέπω ἐν κόσμῳ ἐδεδόξαστο, [8]) καὶ ἦν ἡ ζημία τοῦ μὴ δεδοξάσθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐ τοῦ μὴ δεδοξασμένου, ἀλλὰ τοῦ μὴ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. Ὅτε δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ οὐράνιος πατὴρ οἷς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὖσι τὴν τοῦ Ἰησοῦ γνώ-

---

ἐθεολογεῖτο καὶ τελεώτατα. Verum haec a Ferrar. omissa sunt, et in Cod. Bodlej. est tantum observatio marginalis scribae in Orig. animadvertentis. R. — Huet. ad marginem: „haec a Ferrar. praetermissa e Perion. (qui vertit: *si eo addas et. ej. Spiritum, optime tu quid. certe et absolutissime de Deo et dices et senties*) supplevimus."

[1]) Cod. Bodlej. πάθους, ed. Huet. παθόντος. R.

[2]) Philipp. II, 9. Edd. N. T. διὸ καὶ ὁ Θεός κτλ.

[3]) Ev. Joann. XIII, 31.

[4]) Matth. XI, 27. (coll. Luc. X, 22.). Edd. N. T. καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν κ. τ. λ.

[5]) Matth. XVI, 17. In edd. N. T. καί deest ante μακάριος, et pro ἀλλ᾽ ἢ — οὐράνιος haec leguntur: ἀλλ᾽ ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

[6]) Ed. Huet. itemq. ed. Lachm. Βαριωνᾶ, ed. R. Βαριῶνα, ed. Knapp. βὰρ Ἰωνᾶ.

[7]) Ev. Joann. I, 10.

[8]) H. et R. in textu: ἐδεδόξαστο; R. in notis: „Cod. Bodlej. δεδόξασται."

σιν, τότε ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτὸν, καὶ [1]) δι' ἧς ἐδοξάσθη δόξης ἐν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτὸν, περιεποίησε δόξαν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν· οἱ γὰρ ἀνακεκαλυμμένῳ [2]) προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται. Ὅρα δὲ, πόθεν „ἀπὸ δόξης" φησὶ, καὶ ποῦ „εἰς δόξαν"· ἀπὸ δόξης τῆς τοῦ δοξαζομένου, εἰς δόξαν τὴν τῶν δοξαζόντων. Ἡνίκα οὖν ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν, ἀφ' ἧς ἔμελλεν ἀνατέλλειν τῷ κόσμῳ, καὶ γινωσκόμενος δοξάζεσθαι ἐπὶ δόξῃ τῶν δοξαζόντων αὐτὸν, εἶπε τό· „νῦν [3]) ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου" καὶ ἐπεὶ οὐδεὶς ἔγνω [4]) τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ, ἔμελλε δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀποκαλύπτειν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, διὰ τοῦτο „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ." Ἢ τό· „καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ·" συνεξετάσεις τῷ· „ὁ ἑωρακὼς [5]) ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντά με·" θεωρεῖται γὰρ ἐν τῷ Λόγῳ, ὄντι Θεῷ καὶ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ ἀοράτου, ὁ γεννήσας αὐτὸν πατὴρ, τοῦ ἐνιδόντος τῇ εἰκόνι τοῦ ἀοράτου Θεοῦ εὐθέως ἐνορᾷν δυναμένου καὶ τῷ πρωτοτύπῳ τῆς εἰκόνος τῷ πατρί. Ἔτι δὲ καὶ οὕτως σαφέστερον ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον λαμβάνοιτο· ὡς διά τινας τὸ ὄνομα [6]) τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὕτω διὰ τοὺς ἁγίους, ὧν βλέπεται τὰ καλὰ ἔργα λαμπρότατα ἔμπροσθεν [7]) τῶν ἀνθρώπων, δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ πα-

---

[1]) καὶ δι' ἧς — δόξαν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν. Haec desiderantur in Cod. Reg. (itemq. in ed. H.), sed exstant in Cod. Bodlej., eaque viderat Ferrar. R.

[2]) II Cor. XIII, 18.

[3]) Ev. Joann. XIII, 31.

[4]) Matth. XI, 27. coll. Luc. X, 22. — Ev. Joann. XIII, 21.

[5]) Ev. Joann. XII, 45. coll. edd. N. T.

[6]) Rom. II, 24.

[7]) Matth. V, 16.

πρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐν τίνι οὖν ἐδοξάσθη τοσοῦτον, ὅσον ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ ἁμαρτίαν [1]) οὐκ ἐποίησε, μηδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, μηδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν; Καὶ τοιοῦτος οὖν ὢν ὁ υἱὸς ἐδοξάσθη, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, ἀντιδωρεῖται αὐτῷ ὁ πατὴρ τὸ μεῖζον οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πεποίηκε· μεῖζον γὰρ τῷ δοξάσαντι τὸν Θεὸν, ἐλάττονι τὸν διαφέροντα, κατὰ [2]) τό· „ὁ πατὴρ ὅ πέμψας με, μείζων μου ἐστί·“ τὸ δοξασθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου [3]) ἐν τῷ Θεῷ, τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ κρείττονι. Καὶ πολλῷ γε ὑπερέχουσα ἡ δόξα ἐν τῷ υἱῷ ἐστιν, ὅτε δοξάζει αὐτὸν ὁ πατὴρ, ἢ ἐν τῷ πατρὶ, ὅτε ἐδοξάσθη ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ. Καὶ ἔπρεπέ γε τὸν μείζονα, ἀμειβόμενον τὴν δόξαν, ἣν ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ υἱὸς, χαρίσασθαι τῷ υἱῷ τὸ δοξάσαι αὐτὸν ἐν αὐτῷ, ἵν' ὁ υἱὸς ᾖ ἐν τῷ Θεῷ δοξαζόμενος. Εἶτ' ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ταῦτα γίνεσθαι ἔμελλε, λέγω δὲ τὸ δοξάζεσθαι τὸν υἱὸν ἐν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο ἐπιφέρει τό· „καὶ εὐθὺς [4]) δοξάσει αὐτόν.“ Ταῦτα δὲ οὐκ ἀγνοοῦμεν πολλῷ εἶναι ἐλάττονα ὧν χωρεῖ ὁ τόπος ἐξεταζόμενος, ἀποκαλύπτοντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιδημοῦντος τοῦ Λόγου αὐτοῦ εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ᾧ δύναται δωρήσασθαι ὁ πατὴρ δωρούμενος γνωσθῆναι τὴν

---

[1]) I Petr. II, 22.

[2]) R. in textu, H. ad marg. recte, ut in nostro textu; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: κατὰ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας μείζων μου ἐστί.“ Cfr. ev. Joann. XIV, 28. coll. edd. N. T.

[3]) R. in textu: ἀνθρώπου τοῦ τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ Θεῷ κρείττονι, in notis: „deest τοῦ (post ἀνθρώπου) et Θεῷ (ante κρείττονι) in Cod. Reg. (itemq. in text. ed. H.).“ — Huet. ad marginem: „scrib. ἀνθρώπου ἐν τῷ Θεῷ, τὸν ἐλάττ. ἐν τ. κρείττονι.“

[4]) Ev. Joann. XIII, 32.

ἔσεσθαι μετὰ τῶν μαθητῶν· πρότερον μὲν συλληφθεὶς[1]) ὑπὸ τῆς σπείρας, καὶ τοῦ χιλιάρχου, καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον· μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Πιλάτῳ παραδοθείς, καὶ ἑξῆς τῶν ἐπὶ σταυρῷ καταδικασθεὶς· εἶτα ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον ζητήσεις, μήποτε μετὰ τὸ „μικρὸν" οὐκ ἔτι ἦν μετ᾽[2]) αὐτῶν· οὐ τῷ μὴ παρεῖναι αὐτοῖς κατὰ σάρκα, καὶ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ᾅδου καταβεβηκέναι· — τούτου γὰρ ἕνεκεν οὐκ ἐκωλύετο[3]) εἶναι καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν ὁ εἰπών· „ὅπου[4]) δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, καὶ ἐγώ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν·" καί· „ἰδοὺ,[5]) ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος —" ἀλλὰ τῷ, πληρωθέντος τοῦ· „πάντες[6]) ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης·" μηκέτι εἶναι μετ᾽ αὐτῶν τὸν μετὰ τῶν ἀξίων μόνων τυγχάνοντα. Πρὸς τοῦτο δ᾽ ἄν τις ἀνθυποφέροι τό· „μέσος[7]) ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ

---

[1]) Ev. Joann. XVIII, 12. seqq. — Paulo post H. et R. ἑξῆς τήν.

[2]) Deest μετ᾽ in ed. Huetiana.

[3]) H. et R. in textu: ἕνεκεν ἐκωλύετο omisso οὐκ; R. tam. in notis: „scribend. videtur," H. ad marginem: „scrib. οὐκ ἐκωλύετο. Ferrar."

[4]) Matth. XVIII, 20. Edd. N. T. οὗ γάρ εἰσι δύο — ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

[5]) Matth. XXVIII, 20.

[6]) Matth. XXVI, 31. (coll. Zachar. XIII, 7.). Ed. Knapp. διασκορπισθήσεται, ed. Lachm. ut in nostro textu

[7]) Ev. Joann. I, 26. — R. in textu, H. ad marg. ἑστήκει; H. in textu στήκει. Equidem ἕστηκεν restitui

οἴδατε“ λέγων, αὐτὸν εἶναι καὶ μετὰ τῶν μὴ γινωσκόντων αὐτόν. Ὅρα δὲ, μήποτε οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ εἶναι αὐτὸν μετά τινος, ὅπερ ἐν ἐπαγγελίᾳ ὡς ἀξίοις δίδοται, τῷ ἑστηκέναι αὐτὸν καὶ μὴ γινωσκόμενον ἐν μέσῳ τῶν μὴ γινωσκόντων. Ἐν ἐπαγγελίᾳ μὲν γὰρ τό· „ὅπου [1]) δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, κἀγώ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν“ καὶ τό· „ἰδοὺ, ἐγὼ [2]) μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος“ οὐ τοιοῦτον δὲ τό· „μέσος [3]) ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.“ Καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ τοίνυν ὁ εἰπών· „ἰδοὺ, ἐγὼ [4]) μεθ' ὑμῶν εἰμι·“ φησὶ τό· „ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι.“ Ὁ δὲ λέγων· „ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι·“ οὐκ ἂν παρόντι αἰσθητῶς τῷ Ἰούδᾳ, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδῷ τὸν Σωτῆρα, εἶπεν ἂν αὐτῷ τό· μετὰ [5]) σοῦ εἰμι· οὐκ ἔτι γὰρ ἦν μετ' αὐτοῦ, οὐδ' ὅτε βάψας τὸ ψωμίον ἐδίδου αὐτῷ. Ἀλλ' ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον, ὅτε ἦλθεν [6]) εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς, πολλῷ πλέον οὐκ ἦν ὁ [7]) Χριστὸς μετὰ τοῦ Ἰούδα, μακρύναντος ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος· „τίς [8]) γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βε-

---

coll. Tom. I. ed. nostrae pag. 155. not. 2. pag. 187. not. 3. pag. 222. not. 2. aliisque locis.

[1]) Matth. XVIII, 20. coll. pag. 476. not. 4.

[2]) Matth. XXVIII, 20.

[3]) Ev. Joann. I, 26. H. et R. h. l. (cfr. pag. 476. not. 7.) in textu: ἑστήκει.

[4]) Matth. XXVIII, 20. — Ev. Joann. XIII, 33.

[5]) Cod. Reg. (item ed. H. in textu) male: μετ' αὐτοῦ. R. — Huet. ad marginem: „Ferrar. μετά σου.“

[6]) H. et R. h. l. ἦλθεν, non εἰσῆλθεν.

[7]) Deest ὁ in ed. Huetii.

[8]) II Cor. VI, 16. Edd. N. T. τίς δὲ συμφ. κτλ.; ed. Lachm. Βελίαλ, ed. Knapp. (coll. tam. not. text. subjecta) Βελίαρ. H. et R. Βελιάρ.

λίαρ;" Εἰ καὶ „μικρὸν" δὲ ἔτι μετὰ τῶν τεκνίων ἔμελλεν εἶναι ὁ πατὴρ αὐτῶν Ἰησοῦς, χρὴ εἰδέναι τὸ μέγα τὸ „μικρὸν" ἐκεῖνο· εἰ καὶ μὴ ἦν μετ' αὐτῶν, οὐδὲν ἧττον ἐκεῖνοι ζητεῖν ἔμελλον τὸν Ἰησοῦν, ὡς ὁ Πέτρος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι πικρῶς ἔκλαιεν, οἶμαι, ζητῶν τὸν Ἰησοῦν. Νῦν μὲν οὖν τό· „ἔτι [1]) μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι·" λέλεκται, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον· „μικρὸν, [2]) φησὶ, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με·" ὅτε λεγόντων τῶν μαθητῶν· „τί ἐστι [3]) τοῦτο ὃ λέγει, μικρόν; οὐκ οἴδαμεν τί λαλεῖ· γνοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾷν, εἶπεν αὐτοῖς· περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον· μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με; Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ κόσμος δὲ [4]) χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται." Τὸ γὰρ „μικρὸν" ἐκεῖνο, ἐν ᾧ οὐκ ἐθεώρουν αὐτὸν, ἐζήτουν Ἰησοῦν· διὸ ἔκλαιον, καὶ ἐθρήνουν, τῆς λύπης αὐτῶν εἰς χαρὰν μεταβαλλούσης, ὅτε ἐπληροῦτο τό· „καὶ [5]) πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με." Ἐν οἷς ἐξετάσεις, εἰ ὁ μετὰ μικρὸν

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 33. — Paulo post δέ ante ὕστερον deest in ed. H.

[2]) Ev. Joann. XVI, 16. Ed. Lachm. καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, ed. Knapp. καὶ οὐ θεωρεῖτέ με. In edd. H. et R. deest h. l. καί ante ὄψεσθε. Equid. καί restitui coll. edd. N. T. non minus quam pag. huj. lin. 1. et 8. a fine, et pag. 479. lin. 3.

[3]) Ev. Joann. XVI, 18—20. Ed. Knapp. vers. 18. τοῦτο τί ἐστιν —, τὸ μικρόν, ed. Lachm. τί ἐστι τοῦτο — τὸ μικρόν. Vers. 19. edd. N. T. ἔγνω οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι —, καὶ εἶπεν αὐτοῖς. Vers. 20. eaedem ὁ δὲ κόσμος κτλ.

[4]) R. ut in nostro textu, H. in textu: ὁ * κόσμος χαρήσεται, ad marginem: „scrib. ὁ δὲ κόσμος κ. τ. λ."

[5]) Ev. Joann. XVI, 16. coll. pag. huj. not. 2.

ιῆ θεωρῶν αὐτὸν, εἰ μέλλει μετὰ τοῦτο ὄψεσθαι αὐ-
όν, μετ' οὐ πολὺ πάντως ὄψεται αὐτὸν, νοούντων ἡμῶν
ό· „καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με." Τὸ δὲ ζητεῖν
ὸν Ἰησοῦν, ζητεῖν ἐστι τὸν λόγον, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ
ὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν δύναμιν
οῦ Θεοῦ, ἅπερ πάντα ἐστὶν ὁ Χριστός. Τινὲς δὲ ζη-
οῦσιν αὐτὸν τῶν ἑωρακότων σημεῖα, καὶ σὺν τῷ ἑω-
ιακέναι λαβόντων ἀπ' αὐτοῦ ἄρτον, καὶ φαγόντων, αἰ-
ίου τοῦ ζητεῖν αὐτοῖς γενομένου τοῦ τεθράφθαι ἀπὸ
οῦ Λόγου· „ζητεῖτε [1]) γάρ με, φησὶν, οὐχ ὅτι εἴδετε
ημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτά-
ιθητε." Εἶτα, [2]) ἐπεὶ πρότερον τοῖς Ἰουδαίοις εἰρήκει·
,ἐγὼ [3]) ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
μῶν ἀποθανεῖσθε" καί· [4]) „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς
ιὐ δύνασθε ἐλθεῖν" ἐπ' ἐκεῖνο ἀναφέρων τὸ προκεί-
ιενον, φησί· „καὶ [5]) καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι,
ἱπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ [6]) δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν
έγω ἄρτι." Ὡς γὰρ ἐκείνοις, φησὶ, τοῦτ' εἶπον, οὕτω
αὶ ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῦτο λέγω οὐ περὶ πλείονος
ρόνου. Οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ· „καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι·"
ἱπερ οὐκ ἔστι ταὐτὸν τῷ· „καὶ ὑμῖν λέγω," χωρὶς [7])
τροσθήκης τῆς „ἄρτι." Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, οὓς προέ-
ἰλεπεν ἐν τῇ ἑαυτῶν ἁμαρτίᾳ ἀποθανουμένους, οὐκ ἐπὶ
ἰραχυνόμενον χρόνον οὐκ ἐδύναντο ἥκειν, ὅπου ὑπῆγεν

---

[1]) Ev. Joann. VI, 26.

[2]) H. in textu εἶτε, ad marg. tamen recte: „scrib. ἶτα. Ferrar."

[3]) Ev. Joann. VIII, 21.

[4]) Deest καί in ed. H. — Ev. Joann. VIII, 21.

[5]) Ev. Joann. XIII, 33. coll. pag. 474. not. 2.

[6]) Ed. Huet. h. l. min. accur. εἰ pro οὐ.

[7]) Ed. H. χωρὶς τῆς προσθήκης, ἄρτι.

ὁ Ἰησοῦς· οἱ δὲ μαθηταὶ,[1]) μεθ' ὧν ἔμελλε μικρὸν χρόνον μηκέτι ἔσεσθαι μετ' αὐτῶν, διὰ τὰ προειρημένα, οὐκ[2]) ἐδύναντο ἕπεσθαι τῷ Λόγῳ ἀπιόντι ἐπὶ τὰς ἑαυτοῦ οἰκονομίας. Καὶ εἰ μὲν[3]) μὴ προετέτακτο[4]) τοῦ „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·“ τό· „καθὼς[5]) εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις·“ κἂν ἁπλούστερον ἐδόκουν μὲν ταῦτα εἰρῆσθαι, ἀναφερόμενα ἐπὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἔξοδον τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς „νῦν.“ Εἰ δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀποθνήσκειν ἔμελλον, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν[6]) κατα-

[1]) οἱ δὲ μαθηταί, κ. τ. λ. Haec videntur vertenda, quemadmodum vertit Perionius: „discipuli aut., cum quibus brevi tempore jam futurus non erat, ob ea quae paulo ante dicta sunt, non poterant etc.“ Sed aliter fortasse leg. Ferrar. (qui vertit: „at vero discipuli post illud pusillum tempus, in quo non amplius futurus erat cum eis, propter ea, quae superius diximus, poterant etc.“), et rectius (? Cfr. pag. 479. not. 5. et 6. et pag. ejusd. lin. 11 seqq.) quidem, ideoque nihil (?) immutamus. R.

[2]) H. et R. recte οὐκ ἐδύναντο κ. τ. λ. Cfr. pag. 479 lin. 14—20. coll. pag. nostrae nota 1.

[3]) Ed. H. εἰ μὲν μή, in ed. R. deest μέν.

[4]) R. recte προετέτακτο; H. in textu: προστέτακτο, in marg.: „scrib. (non προετέτακτο) προτέτακτο.“ Cfr. ev. Joann. XIII, 33.

[5]) R. in textu, H. ad marg. (nam min. accur. tantum scripsit: εἴπων) recte εἶπον; R. in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) male: καθὼς εἶπε. Ibidem (haec H. quoq. in notis exhibet) pro κἂν ἁπλούστερον ἐδόκουν μέν κ. τ. λ., Ferrar. videtur legisse: κἂν ἁπλούστερον ἐδοκοῦμεν ταῦτα εἰρῆσθαι ἀναφερόμενοι κ. τ. λ., quae lectio ferri non potest.“

[6]) R. in textu: ἀποθανὼν, καὶ καταβαίνων εἰς κτλ., in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest καί. Forte legend. (H. ad margin.: „scrib.“) ἀποθανὼν καταβαίνειν εἰς κ. τ. λ.“

κίνειν εἰς ᾅδου, πῶς, ὅπου ὁ Ἰησοῦς ὑπῆγεν, ἐκεῖνοι
ὐκ ἐδύναντο ἀπελθεῖν; Ἀλλ' ἐρεῖ τις, ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ
αραδείσῳ ἔμελλε γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἔνθα οἱ μὲν ἐν
ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανούμενοι γίνεσθαι οὐκ
ιελλον, οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ τότε μὲν οὖν οὐκ
δύναντο ἐκεῖ γενέσθαι, ὕστερον δὲ, διὰ τοῦτο πρὸς
ὲν τοὺς ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανουμένους Ἰου-
αίους λέλεκται τό· „ὅπου [1]) ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύ-
ασθε ἐλθεῖν·" πρὸς δὲ τοὺς μαθητάς· „ὅπου ἐγὼ
πάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ἄρτι." Τὸ γὰρ ἑξῆς
ῆς λέξεώς ἐστι τοιοῦτον· καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις,
αὶ ὑμῖν λέγω· „ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
λθεῖν ἄρτι." Καὶ οὕτω δὲ οὐκ ὀλίγην ἔχει ζήτησιν ὁ
όπος, διὰ τό· „ὁ υἱὸς [2]) τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ
ῆς γῆς ποιήσει τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας." Πῶς
ἄρ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ποιήσει ἐν τῇ καρδίᾳ
ῆς γῆς, ὃς ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐν τῷ παραδείσῳ ἔμελλεν [3])
γεσθαι τοῦ Θεοῦ, κατὰ τό· „σήμερον [4]) μετ' ἐμοῦ ἔσῃ
ν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ." Οὕτω δὲ ἐτάραξέ τινας
ς ἀσύμφωνον τὸ εἰρημένον, ὥστε τολμῆσαι αὐτοὺς
πονοῆσαι προστεθῆσθαι τῷ εὐαγγελίῳ ἀπό τινων ῥα-
ιουργῶν αὐτὸ τό· „σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ πα-
αδείσῳ τοῦ Θεοῦ." Ἡμεῖς δέ φαμεν ἁπλούστερον μὲν,
τι τάχα, πρὶν ἀπελθεῖν εἰς τὴν λεγομένην καρδίαν τῆς

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 21. — XIII, 33. coll. pag. 479.
ot. 5. et pag. 474. not. 2.

[2]) Matth. XII, 40. coll. propter ποιήσει edd. N. T.

[3]) H. et R. in textu ἔμελλεν omisso ὃς ante ἅμα,
Huet. tam. ad marginem: „scrib. μέλλων;" R. in notis:
„forte scribend. μέλλων, vel legendum: ὃς ἅμα τῇ ἐξόδῳ
— ἔμελλεν κ. τ. λ.

[4]) Luc. XXIII, 43. In edd. N. T. desunt verba
τοῦ Θεοῦ.

γῆς, ἀπεκατέστησεν εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ τὸν εἰπόντα αὐτῷ· „μνήσθητί[1]) μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου" βαθύτερον δὲ, ὅτι πολλαχοῦ τὸ „σήμερον" ἐν τῇ γραφῇ καὶ ἐπὶ ὅλον παρατείνει τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα· ὥσπερ δὲ καὶ ἐν τῷ· „ἐφημίσθη[2]) ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον" καί· „οὗτος[3]) πατὴρ Μωαβιτῶν μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας" καί „σήμερον[4]) ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ[5]) κυρίου." Ἐν τῇ σήμερον οὖν ἡμέρᾳ ἐπαγγέλλεται αὐτῷ,[6]) ἀξιώσαντι μνησθῆναι αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν τῷ ἐνεστηκότι αἰῶνι πρὸ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι αὐτὸν γενέσθαι σὺν[7]) αὐτῷ ἐν

---

[1]) Luc. XXIII, 42. Ed. Knapp. μνήσθητί μου, κύριε, ὅταν κ. τ. λ., ed. Lachm. μνήσθητί μου, (κύριε,) ὅταν κ. τ. λ.

[2]) Matth. XXVIII, 15. Edd. N. T. καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος κ. τ. λ. In fine vers. ed. Lachm. σήμερον ἡμέρας, ed. vero Knapp. ut in nostro textu.

[3]) Genes. XIX, 37. LXX. interpretes ἕως exhibent pro μέχρι.

[4]) Psalm. XCV, 7. coll. 8. (XCIV.) In LXX. interpretum vers. verba καὶ μὴ — κυρίου desunt. Cfr. ep. ad Hebr. III, 7. seqq.

[5]) R. in textu, ut in nostro textu, in notis: „Cod. Reg. (it. ed. H. in textu) ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἐπαγγέλλεται κ. τ. λ." — Huet. in notis, nihil de οὖν disserendo, haec habet: „leg. Ferrar. καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου, ἐν τῇ κ. τ. λ., Perion. aut. καὶ μὴ ἀπόστητε. (?) ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ κ. τ. λ."

[6]) H. et R. in textu recte αὐτῷ ἀξιώσαντι, in notis, quo jure, nescio: „pro αὐτῷ ἀξιώσαντι (H. affert ἀξιώματι [?]) forte legend. αὖ τῷ ἀξιώσαντι."

[7]) R. in textu, H. ad marg. recte σὺν αὐτῷ; R. in notis: „in Cod. Reg. (item in textu ed. H.) deest σύν."

τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν διὰ μέσου ἐν παρεκβάσει εἰς τὸ προειρημένον εἰρήσθω. Τοῖς δὲ μαθηταῖς, ἀκολουθεῖν βουλομένοις τῷ Ἰησοῦ, οὐχ, ὡς ἂν οἱ ἁπλούστεροι ὑπολάβοιεν, σωματικῶς, ἀλλ' ὡς δηλοῖ τό· „ὃς [1]) ἂν μὴ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσει ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής·" φησὶ νῦν ὁ κύριος· „ὅτι, [2]) ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ἄρτι." Εἰ γὰρ ἐβούλοντο ἀκολουθεῖν τῷ Λόγῳ, καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν, μὴ σκανδαλιζόμενοι ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἐδύναντό πω τοῦτο ποιεῖν· „οὔπω γὰρ [3]) ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὔπω ἐδοξάσθη·" „καὶ [4]) οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ." Ἄπεισι δὲ ὁ Λόγος τὰς ἑαυτοῦ πορείας, καὶ ἀκολουθεῖ μὲν αὐτῷ ὁ Λόγῳ ἑπόμενος· οὐ δύναται δὲ [5]) ἀκολουθεῖν ὁ μὴ εὐτρεπισμένος [6]) ἀξίως αὐτοῦ ὡς κατ' ἴχνη βαίνειν, τοῦ Λόγου ὁδηγοῦντος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τοὺς πάντα πράττοντας, ἵνα καὶ δύνωνται αὐτῷ ἕπεσθαι, καὶ ἀκολουθῶσιν αὐτῷ, ἕως ἂν [7]) εἴπωσιν ἀξίως τῷ Χριστῷ· „ἐκολλήθη [8]) ὀπίσω σου ἡ ψυχή μου." Αὐτάρκη δὲ περιγραφὴν εἰληφότος τοῦ λβ' τῶν εἰς τὸ

---

[1]) Matth. X, 38. Edd. N. T. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (ed. Lachm. αὐτοῦ), καὶ ἀκολουθεῖ — ἄξιος omissis post ἄξιος verbis: εἶναι μαθητής.

[2]) Ev. Joann. XIII, 33. coll. pag. 481. not. 1., pag. 479. not. 5. et pag. 474. not. 2.

[3]) Ev. Joann. VII, 39. coll. pag. 412. not. 2.

[4]) I Cor. XII, 3. coll. pag. 412. not. 1.

[5]) Ed. Huet. δὲ καὶ ἀκολουθεῖν.

[6]) Cod. Reg. (item ed. H.) εὐτρεπισμένος ὥστ' (R. affert ὥστε) εὐτόνως κατ' ἴχνη κ. τ. λ.

[7]) Deest ἂν et ἀξίως in Cod. Reg. (it. in ed. H.). R.

[8]) Psalm. LXIII, 8. (LXII, 9.). LXX. interpretes: ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου.

INDEX

LOCORUM [1]) SACRAE SCRIPTURAE.

Genes.

[1]) Litera a. singulis paginis praefixa ad Tom. I. ed. nostrae respicit, litera b. ad Tom. II. ejusd. ed.

[1] In his ordinem versionis LXX. interpretum sequor.

Prov.

Job.

II Corinth.

Galat.

Philipp.

Ephes.

Coloss.

Typis Fratrum Lager.